72.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
12 N
5

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Applic.° al Coll.° Rom.°

SOMNIORVM SYNESIORVM OMNIS GENERIS INSOMNIA EXplicantes, Libri IIII.

PER

HIERONYMVM CARDANVM MEDIOLANENSEM ME-dicum ac Philoſophum.

QVIBVS ACCEDVNT, EIVSdem hæc etiam:

De Libris proprijs.
De Curationibus & Prædictionibus admirandis.
Neronis encomium.
Geometriæ encomium.
De vno.
Actio in Theſſalicum medicum.
De Secretis.
De Gemmis & Coloribus.
Dialogus de { Morte. / Humanis conſilijs, Tetim inſcriptus.

Item ad Somniorum libros pertinentia:
De minimis & propinquis.
De Summo bono.

Cum gratia & priuil. Cæſ. Maieſt.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

CAROLO BONROMEO

CARDINALI, ARCHIEPISCOPO MEDIOLANENSI, LEGATO'QVE BOnonienſi ac Romandiolæ, Pij'que Quarti Pontificis Maximi nepoti,

HIERONYMVS CARDANVS Mediolanenſis Medicus S. P. D.

HAVD DEMIROR, CAROLE Bonromee, aliquos fuiſſe Philoſophos, qui omnem humanarum rerum prouidentiam à Deo ſuſtulerint: quandoquidem ij etiam magnitudinem à corporibus ipſis ademerint, exiſtimantes Solem haud multo maiorem eſſe quàm nobis uideatur. Verùm cùm perſpicuum ſit, ſidera, aſtra, cœlum, ſolem, lunam tantæ eſſe magnitudinis, ipſum orbem tanta uelocitate rapi, ut cogitatione noſtra hæc maiora ſint: neſcio quo pacto fieri poſsit, ut de tam parua re, quarum eſt humanum genus, quod in ſuperficie ſola terræ habitat, ullam Deo eſſe prouidentiam, negare audeant. Et qui tantæ molis ac penè infinitæ rationem exquiſitiſsimam teneat, & ad amuſsim temperet: hoc ſolum quod minimum eſt, ad normam redigere non poſsit: aut ſpecioſiſsimum cùm ſit, negligat. Quapropter ſtultum ſit, atque temerarium omnino, quicquam cogitare factum hic, ſeu maximum, ſeu minimum, quod deorum prouidentia non anteà uiderit, & benignitas nobis non ſignificauerit: ob idq; eos

quos nos Sapientes uocamus, conſtituit: quorum cura par regibus, amor diuinus etiam erga illos longè maior eſt. Si quis cogitet humanas res quàm fluidæ, quàm labiles ſint, quamq; nulla ſolertia regi poſsint, nulla ui contineri, maximam & ſapientiæ dignitatem eſſe intelliget, & neceſsitatem. Cùm tot fuerint ætate Alexandri Magni, Traianiq;, & antè & poſt, reges potentiores, quorum nulli gloriam ſibi tàm immortalem peperêre, quàm hi duo, quòd unus Ariſtoteles, alter Plutarchi diſcipulus fuerit. At Alexander Seuerus Mammeæ, etiam his illis glorioſior fuit, quòd ſapientiæ maximè fuerit ſtudioſus: ut contrà Commodos, Caligulas, Vitellios, Caracallas, monſtra humani generis, & maiorum ſuorum uirtute ſolùm Imperio dignos, quàm infelices exitus oppreſsêre? Neque potior pars eſt literarum peritia: uerùm ſapientiæ ſtudium, atq; iuſticiæ cultus. Eruditi fuêre Tiberius, Claudius: & maximo exitio humani generis nati. Traianus & Seuerus Alexander parùm periti, magnam lucem mundo tamen præſtiterunt: quòd bonos, quòd ſapientes euexerunt, quòd ſtudijs fauerunt. Non eſt cogitãdum quali fortuna nunc utamur, ſed quali digni ſimus, qualemq; expectare conueniat: imò etiam qualem poſsimus ſubire. Stultum eſt non metuere aduerſa, cùm in infidis rebus noſtram ſpem collocauerimus. Regna maxima euertit Deus minimis conſilijs: contrà, è priuata conditione multos ob uirtutem ad maximum faſtigium euexit. Ille ſolus omnia digito temperat. A' mortalibus perſuaſum eſt, noſtris uiribus atque ſolertiæ omnia ſubijci. Quapropter minus malum eſt odiſſe ſapientes & eruditos, quàm contempſiſſe: hoc enim uitium eſt cum maxima ambitione atque ſtultitia coniunctum: illud humanæ impotentiæ argumentum, aut tyrannis quædam. Non eſt quòd quiſquam hanc

mortalem.

mortalem noſtram conditionem ex præſentibus metiatur, ſed quàm perennis ſit, cogitet. Digna potiùs miſeratione ac fletu, & multo calamitoſior quàm belluarum, ſi ſapientiam ademeris. At ſi cum potentia ſapientiam coniungas, ſupra mortalem ſtatum euehitur. Itaque hæc duo hominibus ſumma ſtudia eſſe debent, quamplurimum poſſe atq; ſcire. Quorum cauſa Deus multipliciter nos inſtruxit prudentia, artibus, ſcientijs, diſciplinis, literis, exemplis. At futurorum cognitio eſſe quid diuinius uidebatur, quæ non ſolùm ſcire doceret, ſed etiam potentię plurimũ faueret: quamobrem eam in cacumine quarundam artium, & quaſi pro ornamento earum collocauit agriculturæ, medicinæ, nauticæ, militaris ac ciuilis gubernationis. Quid enim ſpecioſius, quàm hominem uidere uelut ſacrum quoddam oraculum, rectè de futuris prædicentem? ſeu nauis euaſura ſit naufragium, ſeu æger morbum, ſeu candidatus magiſtratum obtenturus, aut de tempeſtate aut alio euentu prædixerit? Verùm cùm non omnibus hæc genera diuinationum ſatisfacerent, ſed ſolis his, qui diſciplinis eiuſmodi operam darent: multa quoq; genera præcognitionis futurorum generalia indulſit diuina liberalitas, Aſtrologiam, Phyſiognomiam, Chiromantiam, Metopoſcopiam: ſed cùm & hæ omnes ſolùm eſſent eruditorum uirorum, placuit & quandam ſubminiſtrare rationem generalem, quæ omnibus & omni tempore mortalibus communis eſſet: eámque nobis nulla arte ſubijcere. Verùm ne ab omnibus contemneretur tam uulgaris diſciplina, eam inuolucris quibuſdam atq; ambagibus ita implicuit, ut nec contemptoribus deſpectui atque irriſui, nec inertibus obuia, nec cupientibus ignota eſſet. Sic ille qui tantam molem, tam obſcuras rationes temperauerit, & hanc diſciplinam moderatus eſt, ut nemo ſuperſtitioſè eam amplectatur, ſed

ita de illa ſtatuat, ut de quauis naturali diſciplina atq; humana arte. Quòd ſi ſuperſtitioſum eſt præſcire futura & homini denegatum, cur licet medicis & nautis atq; agricolis, prudentibusq; militum ducibus illa prænoſcere? Sin modus ipſe damnatur, qui ſolus in ſacris literis probatur, quis nam eo magis religioſus erit? At malè licet huiuſmodi diſciplina uti, temerè credere, ſtultè fidere, perperam interpretari. Quæ nam ergo alia diſciplina hac ratione periculoſa non erit? nam & medicus occidere ægros, & iuriſconſultus iniquè iudicare, & tonſor iugulare homines poterit. At non eſt (dicent) tam obuia errandi parata uia illis, ut ſceleri: ad ſcelus nulli præcluſa eſt uia. Satis eſt non pronam eſſe ad errandum uiam: uelut in diuinatione omni, præſertim ſomniorum, quæ per uulgus uerſatur. Sed falluntur. Omnibus errandi patet uia: multiplices ubique ſunt anfractus, & nos in obſcuro uagamur. Sed eſt etiam unum aduerſus errandi pericula præſidium facile, certumq;: quod ſi quis contemnat, non eſt quòd queratur: ſi amplectatur, non dolebit. Id uerò eſt, ut cognoſcat omnia hæc naturalia eſſe & cauenda & procuranda, non execranda & deploranda ut certa. Si domus faſtigium corruat, ſi canis ululet, naturale eſt utrũque: ſed quali animo excipitur, ita ſtatuendum eſt. Conſidera uitam tuam, mores, facta. Sæpè hæc aut irrita ſunt, aut monentis Dei. Si naſcatur prunus in domo, expectabis fructus: non tamen ſemper fructus euenient: aut enim antequam floreat arbor, peribit: aut ſiderat, non floreſcet: aut ſi floruerit, fructus non ſuccedent, uelut noſtris ſycomoris: aut ſi ediderit, non matureſcent: aut antequam maturuerint, fur abripiet illos. Ita & ſomnia naturaliter ſignificant, quæcunque ſignificant: multis tamen modis, quæ naturaliter ſignificantur, impediri poſſunt. Enata eſt ſuperſtitio, ob neceſsitatem atq; diuinita-

tem:

ſtem: quorum unum nos eis adimimus, reliquum oſtendimus adimendum eſſe. Sunt naturalia ſomniorum ſignificata, & omni neceſsitate uacua: ſed naturalibus cauſis coniuncta, non ſuperſtitioni obnoxia, non diuino quodam peculiari præcepto metuenda. Illud ſemper demiratus ſum, quod mihi euenit de profitendi munere Bononiæ, nedum cogitanti: cùm uno ſomnio ſic monitus ſum, ut omnino conditionem non eſſem acceptu-rus: altero tanquam omnino admiſſurus: ut aliquando exiſtimauerim eſſe eiuſmodi diuinationem tanquam illius qui moneatur non de futuris, ſed præſentibus tantùm, coniecturam uerò ex eis faciat futurorum. Sed cur hoc ſuſpicari cogimur, cùm iam palàm ſit nobis, naturales cauſas ad futuros euẽtus coniecturalem facere noticiam. Quapropter cùm nihil ſit tam bonum, quo non quis malè utendo ſibi exitium parare ſoleat, ſeu opes, ſeu potentia, ſeu gloria, ſeu ſapientia eſſet: ita nihil tam ſiniſtrum, quo non feliciter uti poſsimus. Et quemadmodum medici ex uenenis alexipharmaca, ex aſperis mitia medicamenta componunt: contrà alij bona ineptè miſcendo, intempeſtiuè admouendo, imprudenter tractando, magna incommoda & ſibi & ſuis parant: ita ediuerſò, ſomniorum diuinatione quanquam naturali & obſcura, atque ancipiti, ſi quis opportunè utatur, non mediocre ad actiones humanas dirigendas auxilium ſibi comparabit. Sin oſcitanter, aut per incuriam, aut nimis curioſè, iacturam potiùs quàm utilitatem conſequetur. Id ergo totum in prudentia & dexteritate utentium conſtitutum eſt. Periculoſum eſt fidere coniecturis. Fateor: ſed quotuſquiſque eſt, qui non omnes ſuas actiones coniectura dirigat? Quamobrem melius eſt multis ſimul fidere, & cum iudicio: quàm paucis, & temerè, tàm firmioribus quàm exilibus. Eorum qui ſomnijs fidem adhibuerint, nemi-

nem

nem pręcipitem actum aut uidimus, aut legimus: quemadmodum illorum maxima copia eſt, qui uel aſtrologię, uel alterius generis diuinationi operam dederunt, aut nimium in uiribus ac potentia aut dolis confiſi ſunt: uel qui monita ſomniorum contempſerunt. Verùm his hæc erunt propitia, qui res humanas rectè nouerint tractare, quorum non mediocris eſt numerus: & æſtimare, quorum perquàm exiguus eſt. Magna ſolertia, magnis animi æſtubus, magnis fortunæ ſucceſsibus euehimur: moderari fortunam, tueri gloriam, noſtram intelligere conditionem, non niſi eius eſſe poteſt, qui pro ſapientiæ admiratione in omnibus temperat actiones ſuas, ducitq́ optimum quod tutiſsimum eſt atq́ honeſtiſsimum. Meditentur mortales, quot ſecula præterierint, quotq́ futura expectemus: quot claros homines ſecum illa inuoluerint, inuolutura q́ ſint. Solos hos eximet ab interitu, quos ſapientum penna defenderit. Cogitent illud Poëtæ tam clarum:

Ereptum ſtygijs fluctibus Aeacum
Virtus, & fauor, & lingua potentium
Vatum diuitibus conſecrat Inſulis.

Alexandrum Magnum per tot egregia facta celebrem, ac orbis dominum, iam plus Ariſtotelis fama tuetur, quàm ſua ipſius facta, aut geſta, etſi inclyta fuerint. Ille enim in anguſta domo, exul, in Chalcide obijt: hic tot gentium uictor & dominus, in aureo & gemmeo throno mortuus ſedebat. Fortuna Virtutis ancilla eſt, nō Virtus Fortunæ: hęc enim in ſuperficie hac exigua terrę, breui tempore nobis abblanditur, ut decipiat: illa uerò ſe attollit in cœlum, caputq́ inter aſtra condit. Fortuna quibuſcunque ętatibus reges nouos ac duces pręſtat Virtus ſoles quoſdam, ſed diuerſis temporibus nobis concedit. Quamobrem neſcio quid infelicius ſit, aut conari

eos

eos tollere,uel indignis æquare. Latè patet omnis beatorum ſedes,anguſta eſt hæc mortalitatis conditio. Non eſt arbitrij mortalium, quenquam ad ſupremas ſedes euehere:hanc facultatem ſolus ſibi delegit altiſsimus. Obſtare,prodere, euertere, conceſſum eſt omnibus:ut non ſit glorioſum quod commune non ſolùm eſt cum reliquis animalibus, ſed etiam cum plantis, lapidibus atque tegulis.Inconcuſſa eſt ſapientum fortuna: & quanquam multis externis labefactari uideatur, ſeu luctibus,ſeu iniurijs,ſeu contumelijs,acerbitateue dolorum: ipſa tamen non tangitur. Sed ut ſolis ſpecies obnubilari poteſt nobis,illo nihilo ſecius ſuum ſplendorem illuſtrem retinente:ſic & optimorum atque eruditorum uirtus, ſplendore proprio clara, innocentia ſtabilis, munita firmis genijs, afflata Diuino numine, illuſtris per ora uirûm fulget. Quamobrem ſcitè admodum laudatur Socrates à Cicerone: ſed non tàm ſcita intelligitur eius ſententia, nec quàm grauiter eam retulerit, cognoſcitur. Id inquam ſcilicet,quod Socrates, ut eius uerbis utar, (quandoquidem non ſperem poſſe melius dicere Cicerone) ita in iudicio capitis pro ſe dixit, ut non ſupplex, aut reus, ſed ut magiſter & dominus uideretur eſſe iudicum. Itaque tibi, uir ampliſsime, tanquam ter beato, hoc Opus nuncupare ſtatui: quod & nobilitate generis ſumma Bonromeorum ſplendeas,& uirtute atque eruditione ſingulari: cùm quia te & orantem & docentem ac diſputantem etiam in ipſo iuuentæ flore ſumma cum omnium admiratione audiuimus; tum uerò prudentia amoreqúe ergà ſtudioſos inſigni, ac Deorum dono ornatum ſplendidiſsimo ſacerdotio, ſimulq; propinquitate Pontificis Maximi intelligamus: adeò ut per te ſperare liceat firmam concordiam inter Chriſtianos, maioremq; in religionis Chriſtianæ cultoribus auctoritatem atque tranquillita-

β tem.

tem. Et quæ in aliјs pro maxima laude ac decore commemorari poſsint, in te uno ob ſummam omnium claritatem locum nullum obtineant: ut qui immortalibus dotibus conſpicuus iam ſis, mortalibus autem eminentiſsimus. Vale.

TABVLA LIBRORVM
De Somnijs.

Primi libri, qui eſt De differentia ſomniorum per res uiſas.

1. Somnia apud omnes gentes & leges, ac ſapientes accepta: Et de eorum uſu, & auctoribus. 1
2 De diuiſione ſomniorum, & ordine tractationis. 2
3 De inſomniorum cauſis. 3
4 Vnde inſomnijs ueritas. 8
5 De cognitione inſomniorũ uerorum. 10
6 De utilitate cognitionis ſomniorum uerorum. 12
7 De ſua cuiuſque prouidentia. 15
8 De cognitione temporum in quibus futura eueniet. 16
9 De modo habendi ſomnia uera. 18
10 De diſtinctione ſomniorũ generali. 19
11 De Generali ratione interpretandorum ſomniorũ. ibid.
12 De partib. hominis, & quæ ad illum ſpectant. 21
13 De partibus mundi. 22
14 De communi ratione comparandi partes mundi ad partes hominis, & partes mũdi atq; affectus ad hominum affectus. 24
15 De generalibus regulis interpretandi ſomnia. 36
16 De dijs. 40
17 De diuis. 41
18 De ſtatuis & imaginibus deorum & diuorum 42
19 De dæmonibus & heroibus. 43
20 De Tartaro, & ſedibus beatis, Elyſijs campis, & pœna temporaria. ibid.
21 De mortuis. 44
22 De cœlo, ſole, luna, ſtellis. 47
23 De aëre, uentis, iride, cometa, parelijs, inani, nebulis. 48
24 De aqua, mari, lacubus, paludibus, ſtagnis, fluminibus, fontibus, riuis, piſcinis, puteis, ciſternis, pluuia. 50
25 De igne, fulgure, & tonitru. 51
26 De niue, & grandine, pruina, glacie. 52
27 De terra, & terræmotu. 53
28 De montibus, collibus, uallibus, pratis, campis, nemo-

nemoribus,deſertis. 54
29 De gemmis,lapidibus, metallis,& figuris. 56
30 De plantis, & earum partibus. 60
31 De his quæ ex plantis colliguntur,fructibus, floribus,ſuccis. 63
32 De plantarum materia. 65
33 De generali animalium diuiſione. ibid.
34 De animalib. minutis. 67
35 De animalib.quæ repūt.69
36 De piſcibus. 71
37 De auibus. 73
38 De quadrupedibus. 76
39 De feris & cicurib. animalibus. 29
40 De materia & excrementis animalium,pellib.cornib.ſtercore,urina,ungulis. 83
41 De generalib.hominū differentijs. 84
42 De proprijs hominis partibus. 85
43 De affectionibus. 89
44 De actionib.& paſsióib.92
45 De ſenſilibus omnibus.103
46 De uerbis auditis & ſcriptis. 107
47 De cibis, carne & ouis. 113
48 De potu omni,cum lacte et ſanguine. 115(117
49 De piſcibus ſalitis, & ſale.
50 De artibus & ſcientijs. 118
51 De artibus facientibus aliquid. 120
52 De ueſtibus. 124
53 De ornatu. 126
54 De armis & machinis. 128
55 De uaſis,& reliquis inſtrumentis domeſticis. ibid.
56 De magiſtratibus & honoribus. 130
57 De uitæ curſu. 131
58 De urbibus. 133
59 De domibus. ibid.
60 De morbis & uulneribus. 135
61 De morte. 136
62 De ſepulchro. 137
63 De domeſticis omnib. 138
64 De notis. 145
65 De incognitis. 148
66 De regibus & principibus. 149
67 De peregrinatione,nauigatione,& naui. 151
68 De damnatione, exilio & carcere. 153(156
69 Senarij auctoris ignoti.

Libri II. qui eſt de ſomniorum proprijs differentijs.

1 Non poſſe hanc ſcientiam deduci ad exactam perfectionem:nec debere. De animi immortalitate. Quòd tantum abeſt maximum, quantum minimum.Reſponſio ad Ciceronis obiecta. 158

2 De

2 De ſomnijs obſcuris. 169
3 De ſomnijs obliuioſis. 170
4 De ſomnijs imperfectis. 171
5 De ſomnijs in quibus euigilare uidemur. 173
6 De ſomnijs medijs. 174
7 De ſomnijs meridianis. 176
8 De ecſtaſi ac tremore. ibid.
9 De ſeipſo duplicato. 179
10 De expoſitione ſomnij in ſomno 180
11 De ſomnijs terribilib. 181
12 De ſomnijs magnis. 188
13 De ſomnijs fatalibus. 187
14 De ſomnijs repetitis. 189
15 De ſomnijs conſuetis. 190
16 De ſomnijs compoſitis. 191
17 De ſomnijs perfectis. 194
18 De idolis 196

Libri III. qui eſt de differentia ſomniorum, ratione ſomniantis.

1 De uatis neceſsitate. 200
2 De dignitate. 202
3 De moribus. 204
4 De conditione, ſeruo, exule, uincto. 206
5 De fortuna, ſeu opibus. 207
6 De uxorem habente, ſacerdote, cœlibe. 209
7 De orbo, & habente filios. ibid.
8 De artificio. 210
9 De proprietate naturæ. 211
10 De ætate. 213
11 De ſexu. 214
12 De ualetudine. ibid.
13 De mutatione. 215
14 De cognitione maiorum, & poſterorum ſucceſsione, & fama poſt mortem. 218
15 De oraculis. 220
16 De ſomniorum uſu. 223

Libri IIII. De exemplis.

1 In quo utilia ſint exempla, & qualia eſſe debeant. 227
2 De exemplis idolorum. 231
3 De exemplis uiſionum. 237
4 De exemplis propriorum ſomniorum. 251

Hos ſequebantur:

De minimis & propinquis, Liber.
Item, De uita beata. *Sed hi duo Libri ad calcem aliorum Opuſculorum ſunt poſiti.*

FINIS TABVLÆ.

DE TABVLAE SVPE-
rioris uſu.

HAec quidem Tabula ſufficiet, propter excellentem illius ordinem. Vt tamen in interpretando facilius te explicare poſſis, ordinem hunc qui ſex conſtat preceptis, obſeruabis. Primum

in ſingulis quæſitis quatuor illa cõſiderabis, quæ propoſita ſunt
Li.1.ca.14. in Capite de Comparatione partium mundi & hominis: & ſunt, Homo, & partes eius, ſeu quæ in nobis: Quæ ad nos, uxor, liberi, & reliqua: Affectiones & cauſæ. Inde conſidera omnes affectiones rei: uelut ſi uideris pruni arborẽ in atrio tuo, eamq́ florere animaduertas, inde fructus edere, quos adhuc acerbos edas: primũ uidebis quid arbor generaliter, deinde pruni ſpecialiter ſignificet, in Capite de plantis. Inde in Capite de Actionibus quid ſignificet fructus colligere, quidq́ edere. Quia uerò colligere fructus nõ adeſt, per ſimilia & per regulas generales diſces, cõſules poſt Caput de Senſilibus, ob acerbum fructum: & de his quæ ex arboribus, quod eſt poſt Caput de Plantis: item Caput de Cibis: quid demum Florere: ut ſint octo: Arbos, prunus, florere, fructus acerbi, colligere, cibus, & edere. Tertiò transferes te ad Caput
Li.1.ca.11. generale interpretandorum ſomniorum, ut conſideres generalia Capita, quæ tria ſunt in omnibus cõſideranda, præter propriam expoſitionem: ibi etiam ſpecialiter doceberis de ratione interpretandi diffuſius, quàm hîc. Pòſt conſiderabis proprias differẽtias ſomniorum ex Secundo libro, ſi ſit ſomnium imperfectum, obliuioſum, repetitum, conſuetum: & præcipuè ſi ſit idolũ anamneſticon aut miſtum, ſi magnum aut fatale. Quinto loco conditiones ſomniantis: ut ego ſum ſenex, pauper, cum filijs, doctor, profeſſor, inuiſus in patria, et parũ gratus magiſtratibus, cum magna inuidia, cognitus per totum orbem: ſomniũ idem longè diuerſa ſignificabit mihi, & medico iuueni, diuiti, artẽ ſolũ exercẽti, perfunctorieq́. Demum ad Quartum librum accedes atq́ ibi curabis inter centum quinquaginta unum exempla, aliquod tuo ſimile inuenire: uixq́ cõtinget, ut ſi diligẽs ſis, non unũ aut plura, ex parte ſaltem ſimilia inuenias: quorum interpretatione uel ſimilitudine eò deuenias, ut ſolet dici, ut ſcilicet rem acu tangas: plurimùm enim ultra rationem exempla monent, iuuantq́ue actum.

RERVM

RERVM ET VERBORVM IN LIbris Syneſiorum Somniorum
INDEX.

ABſtinentia ciborum 220
accipiter quid in ſomnio ſignificet 74. item accipiter geminus in lapide ſculptus 58. itē accipitris plumæ 84
accubitus 24
acerbus ſapor 104
aceti ſapor ibid.
Acbates. 58
Achilles 43
acidus ſapor 104
acquirere 102
acris ſapor 104
acria edere 38
actio 24. actiones 92
actus potentia præſtabilior 38
adamas quid poßit 18. in ſomnio quid ſignificet 57
adeps 88
adianton 62
aduerſum quot modis dicatur 20
adulari 98
adulterari ibid.
ædificare in ſomnio 123
Aegyptij de ſomnijs ſcripſerunt 2
Aeluri in ſomnio ſignificatio 66.81
aër 23. qualis ſit 48. in ſomnio quid ſignificet 48
aër clarus aut turbidus 49
aërem nubiloſum uidere in ſomnio, quid 48
aëre ſemper ad uitam egemus ibid.
æerei nummi 57
Aeſculapius iratus 43
æſtate ueriora fiunt ſomnia 10
æs quid in ſomnio indicet 57
æs Cyprium ibid.
ætas florens 38
ætas in ſomnijs obſeruanda 213
ætatum in ſomnio ſignificatio 29
æternitas in Deo 40
affectio 24. affectiones quæ 89
affectiones paßiuæ 25
affectiones corporis, animi & externorum bonorum. 25
affectus in mundo 23
affectus boni aut mali qui 34
affectus ſomniorum cauſa 3
affectuum genera 24
affines, agnati. 23.143
agni 79
agnos paſcere 79
agricultura de quibus prædicat 13
agriculturam exercere 121
agrum colere in ſomnio 194
Aiax 43
alaudæ ſignificatio 75
albus color 105
alea 23
Alexander Magnus 43
Alexandrina herba 218
amarus ſapor 104
ambulare 100
amethyſtus 57. amethyſti uis 18

amici-

amici 25.145
amici reconciliati 147
amicos mortuos uidere in ſomnio, meliùs quàm inimicos 46
amor ſomniorum cauſa 3
amor qualis affectus 36
amphimala quid in ſomnio indicet 125
anas in ſomnio idem quod anſer 80
anchoræ 121
anguilla 59
anima 28.148
anima hominis Deo aßimilatur 23
anima pura uidet ueriora ſomnia 12
animam quæ inſomnia plus afficiant 4
animal ſolidorum cornuum 97
animalis caput & cor 77
animalia 23. maximè homini aduerſantia quæ 67
animalia repentia pleraq; uenenum habent 66
animalia ex putredine nata 67
animalia exanguia, mala in ſomnijs 66
animalia manſueta 78
animalia uſu & natura fera 78
animalia gregalia 66
animalia muta ibid.
animalia pinguia macilentis meliora 77
animalia fœminina à maſculinis differunt quod inſomnia attinet 66
animalia nocturna ibid.
animalia & plantæ in quo differant quod ſomnia attinet 662
animalia fera & incognita quid in ſomnio indicent 78
animalium ſex genera ibid. differentiæ 65
animalium ſanguineorum differentiæ ibid.
animalium brutorum pugna cum homine 77
animalium pellis 83
animi affectiones 25
animi affectus maximi qui 36
animi affectus quid in ſomnio indicent 92
annularis 22. annularis digitus 27
annulus in ſomnio per ſe uxorem ſignificat 32
annulorum uariorum uariæ ſignificationes 126 & 127
anſeris ſignificatio 80
anſerem pinguem comedere ibid.
anteriora in ſomnio quomodo referenda 29
anus 22.26
aper 78
apes 67
apis mel conficiens 60
apothecæ 23.134
Apollo uiſus in ſomnio quid portendat 43
aqua 23.50
aqua clara per ſomnium uiſa in domum fluere ibid. 51 item uiſa per ſomnium è muris domus erumpere 50
aqua turbida in domum fluens ibid.
aqua per canalem defluens in domum ibid.
aqua exiccata ibid.

aquam

aquam ex urceo fracto nõ effundi 51
aquam in cribro ferre 51
aquam è pedibus fluere 85
aquam multam bibere 115
aquila 74
aquila indomita, & domita ibid.
araneæ telæ multæ in domo 217
araneus in lapide ſculptus 59
arare 121
arbor 61
arbor fracta 60
arboris generoſæ ſignificatio 217
arborem aſcindere 99
arbores 23
arbores erectæ & ſpinoſæ 60
arbores lætæ fronde & floribus 62
arbores in domo naſci 60
arborum fructus 63
arborum lacbrymæ 64
arborei fructus parùm durantes 62
arbuſta 23
arces ibid.
arcus 23
arcum inuenire 128
ardea hoſtis rapacium auium 75
argentum 57
argentum ſi mortuus auferat 45
argentum uiuum 57
arida 105
aries excoriatus in domum delatus 79
arietis in ſomnio ſignificatio ibid.
arietem equitare 79
Ariſtoteles de ſomnijs ſcripſit 1
arithmetica in ſomnio quid 119
arma 23.128
arnagloſſæ uis 100
ars fabrilis 121
artis de ſomnijs maximum principiũ quod 15
artes quomodo in contemptum ueniant 1
artes exercere 120.121
artes & ſcientiæ 118.119.120
artium differẽtiæ 122. quadruplex genus 210
Artemidorus Daldianus de Somnijs 2
arteriæ quid in ſomnio indicent 85
articularis 22
articulus 22, 28
artifices 25
aſcendere per gradus 134
aſinus calcitrans 82
aſini cauda ibid.
aſinum diſrumpi ibid.
aſpera quid ſomnianti portendant 105
aſtringens ſapor 104
aſtra 23. ſi uideantur nobiſcum in ſomnio loqui 47
aſtrologia ſæpè autoribus ſuis exitialis 12
aſtrologiæ contemptus cauſa 1
aſtrologum factum eſſe 118
aſturconem equitare 83
atria 23
aucupari 100
audire 98
auditus obiecta 106.107
auellanæ fractæ 62
auis Indica 75
auis timida 74
aues 23.38

aues & flores 194
aues clamantes 73
aues rapaces ibid.
aues comedentes 73.74
aues alligatæ 74
aues agminatim uolantes 66
aues fabuloſæ 75
aues monſtroſæ ibid.
aues oua fouentes 75
aues canoræ ſeu quietæ 73
aues in ſomnio futurum oſtendere 67
auium genus quadruplex 73
auium colores 73
auium pulli 74
aura placida 49
aures 26
aurium partes 21
aurum 57
aurifabrum eſſe 121
auſterus ſapor 104

B

Bacchus 43
balena 73
balneari indutum ueſte 97
barba 21.27
barba longa 86
baſiliſcus 7
berberis 61
bibere 115
bilis atra quorum ſomniorum cauſa 2. *Item flaua* 2
bilem abundare quæ inſomnia ſignificent 5
bilem atram generantia 2.5
blandiri 103
bombyces aliꝫ morus 62
bonitas in Deo 40
bos cum tribus cornibus 82
bos ſine cornibus 84
bos ſi pede percutere uideatur 82
bouis pinguedo 82
boues alacres, item dormientes 82
brachia 22.25
brachiorum partes 22
brachia habere lignea uel lapidea 88
bubonis ſignificatio in ſomnio 66
buccæ 22.28
buccas habere inflatas 88
bufonis magni ſignificatio 217
bupreſtis 69
butyrum cum melle 114

C

Cacare in locis publicis 97
cacodæmones 43
Cæſar dictator ibid.
Caij Gracchi ſomnium 233
calcanei 22.28
caligarũ in ſomnio ſignificatio 124.
Caligulæ ſomnium quod ipſius necẽ præceßit 35
camela & camelus 59.81
campi 23.54
campi cum ariſtis ibid.
campi ſqualidi 55
candelæ 52
candelæ extinctæ, uel accenſæ plures cum riſu ibid.
candelæ accenſæ iuxta ſomniantem ibid.
canere ſine arte 98
canis ſtella 47
canis in lapide ſculptus 59
canem lacerare ueſtes 80

canes albi ibid.
canes nigri ibid.
canes rubri 80
canes domeſtici ibid. melitei ibid.
canes rabidi ibid. uenatici ibid.
canum carnes ibid. lac ibid.
canum ululatus ibid.
canum eſſe 132
capilli 21.25
capra in uinea 8
capras ueras uidere 79
caput 20.25.85
caput amputari 207
caput purgare elleboro bonum 19
capitis quatuor partes 21
capitis magnitudo 87
capite plecti 96
carbaſus 124
carbunculus gemma 57
carcer 23.153.154
Cardani ſocer & pater 30.31
carduelες 75
carina 151
carneoli 58
caro 23
Carolus Magnus 43
Carpus 22
cartilaginei 71
caſtrare 273
caſus ex alto 217
Cataclyſmus 51
caupone 23
caupo 122.211
cedrus 62
Centauri 169
ceræ ſomnium 183
ceraſa 62
cercopytheci 76
cerebri ſignificatio 27
ceruа, ceruus 59.76
cerui cornua inuenta ibid.
cete 27
chlamys 126
ciborum differentiæ 113.14
ciborum genus quod inſomnia facit 5
ciborum genera quid inſomnio indicent 113.114
cicadarum ſignificatio 68
Ciceronis ſomnia 245
ciconia pia & diuina 75
ciconia ſculpta in lapide 59
ciconiam maſculum parere in ſomnio quid prægnanti indicet 214
ciconiæ apud multos legibus tutæ 76
cicures animantes 79
cilia 21.27
cimices 67
Cineæ memoria 159
cinereus color inauſpicatus 73
cinerij coloris ſignificatio in ſomnijs 106
ciſterna ciſternam expurgare 50
clamare 100
claritas 24
claudus 85
claui 23
cæcus 85
cœlum 23.47
cœlum inhabitare purum 48
cœleſte ſomnium 33
cœnoſa loca 152

cogitare 92.
cognati 23
colles 54
collum 25
colli partes 21
colli magnitudo 87
coloni 148.
color 24
colores quantum momenti habeāt in inſomnijs 18
colorum uariorum uaria in ſomnijs ſignificata 64.106.
columba in gemma ſculpta. 59
columnæ 23.
comere 103.
cometæ 23
comitiales. curare leporis coagulum. 169.
commigrare ad inferos 212
commoticæ in ſomnio ſignificatio. 211
comparatio 24
conculcari 93
conditiones perſonarum in ſomnijs obſeruandæ 205
coniectoris ars in quo conſiſtat 33.
coniecturalis eſt diſciplina de inſomnijs 14.
conſtruere bonum 37
conueniens quot modis dicatur 20.
conuiciari in ſomnio quid indicet. 122.211.
coquus 122
coralius 58
cornix 59
cornices 74
corona 21
corona capitis 28
coronæ deorum 61
coronæ ſpiceæ 208
coronæ ex hedera 128
coronæ è floribus 127
coronariæ plantæ 61
coronari 32
corpus hominis 85
corporis affectiones 25.
cor 26.85
cor in lapide ſculptum 59
cortex plantarum 60
cortices. 23.
coruus. 66.
corui plumæ 84
coſtæ ſuperiores & inferiores 21
coſtarum ſignificatio 27
caticula 58.
cotonea 62.
cothurni 125.
coturnix 74.
coxa. 22.
coxarum ſignificatio 27
crabrones nouem pungendo perimere hominem 68.
crabrones quid in ſomnio ſignificent. 67
creditor ſi exigat ab ægrotante 214.
creditorem in ſomnio uidere 146
crocodilus. 59
crocus 62
croci uſus mouet inſomnia 11
crus hominis 86
crura, crurum partes. 22
cruſtati piſces. 71
crux 60
cryſtallus. 56

cubitus 22
cubiti 26
cuculus 125
cucumeres 63
cucurbitæ 63
culus, culi partes. 22
cuniculi 77
cupere 91
cupreſſus 62
curæ, ſomniorum cauſæ 3
currere 100
currere in equo 77
currus ducens boues 217
cutis 27
cyclas 155
cyclopem factum eſſe 87
cylindrus 105
cynocephalus 59
Cyri memoria 159

D

Dæmones qui 43
dæmones pugnantes 43
dæmones in ſomnio aliquando affectus noſtros ſignificant 43
dæmones eſſe ſomniorum cauſam quidam uoluerunt 8
damnari 153, 254
damnari pœna capitis 155
decipiens duplex eſt 179
dedecore affici 154
delphines 72
demonſtratiua ſomnia quæ 33
dentes 26
dentes hominis 85
dentes ægris ſi cadere uideantur 86
dentes ferrei 86
dentibus ſtridere 103
deportari ad metalla 155
deportatus in exilium 206
deſerta 23
deſerta in peregrinatione 152
deerrens ſomniorum genus 2
Deus pro anima 23
Deus in ſomnio quæ ſignificet 30. 40
Dei cultus & ſapientia 91
Dei & regis conuenientia 33
Dei dona gratuita 19
Deo dexteram iungere 40
Deum quando homines ſpernant 41
dij irati & triſtes 42
dij plorantes 41
deorum ſtatuæ 42
deorum ſtatuas moueri 42
deorum cultum mutare 41
dijs quæ inſint 40
deos ſpernere 41
deæ in ſomnijs quæ bona malaq́; decernant 43
dextra in ſomnio maſculis attribuenda 29
dies 24
digitus medius 27
digiti auricularis ſignificatio ibid.
digiti partes 22
digiti pedis 22. 29
digiti plures 85
diruere malum 37
diui 25
diuos inter ſe pugnantes uidere 41
diuis ſupplicare cũ ſolicitudine ibid.
diuinatio de quibus rebus ſit 16
diuinationis ex ſomnijs utilitas 12

diuinationum genus ſomnia interpretari 1
diuinitatis expers nullum genus rerum 9
diuinitatem præ ſe ferentia animalia 77
Diurnum ſomnium 33
diuitiæ 25
Domitiani ſomnium 240
domus 23.133
domus faſtigium 231
domeſtici 138
dormire 101
dormire in uia, uel templo 173
dorſum 22.26,
draco inſculptus lapidi 59
draconis pellis 83
dracones in homines conuerſi 160
ducere uxorem 29
dulcis ſpor 104
dura ſomnianti quid indicent 105

E

Ebrium fieri 115
ebur 84
edere 40.99
effectum in inſomnijs quæ celeriter nuncient 39
egeſtio 98
elephas 59.78
ellebori purgatio 220
Elyſij campi in ſomnio quid ſignificent 44
emere 103
endromis 125
enſem nudum ab alio accipere 128
ephemeris 61
ephippia 83
Epicteti lucerna 129
epiſtola 59
equus reſpirans 83
equus ſine ungulis 84
equus calcitroſus 83
equus mortuus ſculptus 59
equi calce percuti 102
equi curſores parati 82
equi cauda 83
equum in ſomnio amittere ibid.
equinus fimus quibus utilis ibid.
equitare 29
equitare canem 77
eradi 217
eructare 101
eſurire 40
euigilare 173
eumetris gemma in Bactris nata 18
eumetris ad ſomnia quas uires habeat 8
excubiæ in ſomnijs quid 208
exilium 53
exilij ſpecies quatuor 206
exitum non inuenire 152
exſtaſis ex quibus cauſis 176. quid à ſomno differat 176. 177. 178
exſtaſi deprehenſos audire 178
extrema media indicant 39

F

Faber lignarius in ſomnio quid ſignificet 121
faces 52. facies 21.27
faciei partes 21
falco 60
familiares 23.145
farcimma 211

fato-

ſtatorum obſeruatio 2
fauces 27
febris 135
feles caudam mouens 59
fellis ueſica 27
ferrarij fabri ſignificatio in ſomnijs 121
ferrum comedere 57
ferrum rubiginoſum ibid.
ferrum ſplendidum ibid.
fiber 59
ficedula 74
ficus 62.63
fide digni qui 39
figura 24. figuræ 106
filius in inſomnio per quæ ſignificetur 30
filij 23
flamma ſuper caput uiſa 51
flores 20.23.16
flores flammarum 64
flumen totum bibere 50
flumen diruens domum aut prædium rapiens 50
flumen è domo diuitis aut pauperis exiens ibid.
flumine detineri ibid.
flumina 23.50
focus extinctus 52
fodere inſomnio 212
fœmina 214
fœmina iuuenis 214
fœminæ in maſculum mutatio ibid.
fœminam fieri ibid.
fœminalia 124
folia 23
folia arborum arida 65
fontis ſiccati in ſomnio ſignificatio 217
fontes 23
fora ibid.
forma animalium 65.66
formicæ alatæ 67
fornax flagrans 52
fornicis ruina 134
fortunæ bonorum affectiones 25
forum 123
fraga 62
frater 139. 140. fratres 23
fricari 103
frigus 160.216
fritillus 23
frenum ibid.
frondes arborum ſparſæ 64
frontis ſignificatio 28
frutices 23
fructus ibid. fructus arborum 60
fructus arborei quid præcipuum habeant in ſomnijs 63
fructus arborum acerbi 63
fructus ante maturitatem ex arbore cadentes 64. in ſomnio colligere quibus bonum, quibusq; malũ 62
ſtrepitum edentes colliſi 64 rubri, nigri 64
fructus intempeſtiui 63 infauſti ibi.
fructuum diuiſio ibid.
fulgur 24. cum tonitru 52
fulgura 23.52. ſine tonitru ibid.
fulminis caſus ſuper pedes 217
fulmine feriri lectum 25
fulmina quæ aliquid diruunt ibid.
fullonia 210
fulloniam exercere 121
fumus 59

fungi

ſungi 23
fungorum in ſomnijs ſignificatio 216
funes 23
funus 219
furcula 22
furculæ ſignificatio 27
furari 97
furto amittere aliquid 69
fuſcus color 106
futura naturaliter ſcire 13
futurorum imagines. 220
G
Galenus multum tribuit ſomnijs 1
Galeni ſomnia 231
galerita in inſomnio 25
gallinæ 80
gallus ibid.
gallorum calcaria 84
gammari 71
gariophyllus 61
gemmæ 23 56
gemmæ aureæ ibid. ceruleæ ibid.
gemmæ magni precij 57. non preecioſæ 58
gemmæ albæ 56. nigræ. ibid.
gemmæ rubræ ibid.
gemmæ rubiginoſæ ibid.
gemmæ uinoſæ ibid. uirides ibid.
gemmæ in oculis draconis 7
gemmarum figuræ cælatæ 58
gemmis ſi quid inſcriptum uideatur ibid.
gemmas ferre quid poßit 18
gemmeus homo 56
genæ 21
genarum ſignificatio 28
genarum partes ſinuoſæ 22
genij triſtis in ſomnio ſignificatio 217
genitalia 219
genu 22
genua 26
geographia 119
Geomantia 229
geometram factum eſſe 119
gibbus 85
Gigantes 43
glacies 53
gladiatorum munus exercere 124
glans 22
gloria per quæ in ſomnijs ſignificetur 32
glis 78
goßipium 23
goßipij arbor 62
graculi 66
grana 23
grandines 23.52
gratus 36
grauia 105.210
grilli 68
grus uigilans 59
guſtare 98
gutturis ſignificatio 29
H
Habenæ 23
habitus 24
habitu nouo uti 217
hæreſis cauſa bellorum 51
Hector 43
heliotropij herbæ ſignificatio 217
herba arida 54
herbæ 23.60

Hercules 43
Hercu'e aut ſtatuã eius uidere 204
Heroes qui 43. quid in ſomnio ibid.
Heroes malè induti & minantes 43
Heroum ſignificata clara eſſe ibid.
Heteromalla 125
hiacynthi uis 18
Hippocrates ſomnijs plurimùm tribuit 1
hircus 79
hircus in uinea 80
hircus in lapide ſculptus 59
hirundo 66
hirundo ſculpta in lapide 59
hoedi 79
homo 29
homo præciſo capite 59
hominis ætas 31. partes externæ 21
hominis partium exteriorũ duæ differentiæ 21
hominum differentiæ generales 84
hominum uerba 63
honorari 103
honores 25
hordeum 61
horologij ſignificatio 29
humani corporis partes 21
humeri os 22
humeri ſignificatio 27.88
humerum habere aureum ibid.
humida ſomniare 105
humor 22
humores ſomniorum cauſæ 2
hyacinthus 57
hyæna 59
hydromantia 229
hydrops 135
hyeme ueriora fieri ſomnia 10
hypochondria 22
hypopia 28

I

Iacere 103
icterus auis 74
idolum uerum quid à uiſione differat 198
idola ſomnia quæ 19
idola principum ſomnia 38
iecur 208.26.85
ignis 23.38.39
ignis ſupra caput qui lædat ſomniantem, quid portendat 51
ignis domeſticus 52
ignis in domo 65
ignis ex lineis uetuſtis 210
ignis in gemma ſculptus 59
ignem magnum odoratum adorare 52
ignem in olla ex carbonibus accēdere 206
ignes fortuiti in ſomnio uiſi 52
ichneumon 78
ilia 22, 28
imago 23
imagines ibid.
imaginem ſuam in aqua per ſomniũ uidere 51
imaginem in ſole uidere 48
imagines in ſomnijs quid moueat 6
imagines quæ mouent ſomnia, in quo ſint ibid.
imagines, materia ſomniorum ibid.
imagines deorum moueri in ſomnio 42
imaginum ſomnia 39

imaginari qd ſignificet in ſomnio 92
impellens ſomniorum genus 2
imperfectum non eſt bonum. 37
increpare 103
index 22.27
index in lapide ſculptus 59
infamiam portendunt omnia ſomnia contra leges 39
infantem loqui 213
infantem uidere in cunis quid iuueni portendat ibid.
infantia 29
inferiora. ibid.
inferna 23
inferna petere, nec reuerti 44
infinitas in deo 40
inimicus potens in domo tua cum honore exceptus. 217
inimici 25
innocens 36
inſidere ceruo 76
inſipidus ſapor 104
inſomnium quid 3
inſomnia quomodo fiant. ibid.
inſomniorum materia ibid.
inſtrumenta omnis generis. 23
intellectus animi operatio 91
inteſtinorum ſignificatio 27
interfici in ſomnio quid indicet 101
interſtitium. 22
interula 124
inuidere 91
iocari 102
Ioſephi ſomnium 1
iraſci 25
iraſci in ſomnio 99.91
iris qualis 48. quid ſignificet in ſomnio 28.49
irides 23
irrideri à populo 210
iter agere inſidendo aui 153
Iupiter 43
iuſtus 36
iuſticia in deo 40
iuſticia qualis uirtus 36
iuuenis pulcher in ſolitudine 56
iuuentus 132

K

κέραμος quid 40

L

Labia 21. ſuperiora & inferiora ib.
labiorum ſignificatio 28
lac auium bibere 116
lac 64
lac bibere 115
lac canis 116
lacerari ab animalibus 101
lacus 23.50
lachrymæ arborum 64
lachrymales anguli in oculis 28
lachrymari 99
lætari 25. lætitia 24.89
Lætitia ſomniorum cauſa 3
Leuia quid in ſomnio indicent 105
lamentari 100
Lamiæ apparentes in ſomnio 169
lampades 52
lana 23
lanæ 211
lanio 122. laniones 214
lapis Herculeus 58
lapidem frangere in ueſica leporem combuſtum 169
lapides 23

lapides magni in ſomnio quid referãt 55
lapides iacti 56
lapidibus impeti 56.210
lapides magnos cadentes uidere 58
lapilli diuerſorum colorum, ſed nullius precij ibid.
laquearia 23
laqueus 59
laquei 23
lacerna 125
laterum ſtructura 210
latratus canum 80
latrinæ 23
latrunculi 23
latrunculis ludere 97
lauari ex parte 37
lauream conſequi 137
laurus 62
lecti 23
legumina 23.61
lenta 210
leo & urſus in quo conueniant 78
leo inſculptus gemmæ 59
leo ſimiam deuorans ibid.
leo ſi aliquem morſu apprehenderit 78
leonis ſignificatio in inſomnijs uaria ibid.
leonis catuli ibid.
leonis pellem geſtare ibid.
leonis pellem inuenire 83
leonis pili 84
leonis ungues habere 78
leonem edentem ſimiam uidere 214
lepus canem perſequens 217
lepus inſculptus gemmæ 59.65.66
leporis in ſomnio ſignificatio 78
leporis pili 83
lethum læta ſomnio portẽdunt ægris 214.215
liberalis 36
liber gemmæ inſculptus 59
libri 23
libros edere 123
lienis ſignificatio 27
ligna 65
ligna cùm uidentur deeſſe ibid.
ligna ſi uidentur ardere ibid.
lignorum uſus proprius ibid.
lilij ſignificatio 61
lingua 29. aurea & lapidea 88
lingua exerta in lapide inſculpta 59
lingua excoriata ibid.
lingua ferrea 88
lingua tumefacta 86
linguarum multitudo 142
linum 23
literæ infauſtæ quæ 108. fauſtæ quæ ibid.
lithozeutica 210
loca tenebroſa in ſomnio uidere, malum 44
locus 24
locuſtarum ſignificatio 66
loligines 71
loqui in ſomnio quid ſignificet 100
lotos 62
lumbi 22
lumborum ſignificatio in ſomnio 28
lucẽ multã ſomnianti quid indicetur 105
lucerna 128.52
lucernæ diuiti apparentes 52

luctari 100
luna, ſpeculum uerum 48
luna inuerſa quid in ſomnio 59
lunæ ſignificatio in ſomnio 47
lunam, ſenatorem ſignificare ibid.
lupi ſignificatio 66
lupum equitare 77
Lydius lapis 58
lyncei ſignificatio 78
lyra 60

M.

Machinæ 23
mactari publicè 206
magiſtratus 23.130
magnitudo 24
maiales 80
mali ingentia quæ 184
malleolus 22
malus 62
mali medici ſignificatio 63
malua 214
mamillæ 21.29
mandibulæ 21.29
mandibulæ duæ 87
manus 22.26
manus humana 60.85
manus ſiniſtra compreſſa 60
manus dorſum 28
manus partes 22
manibus impediri 210
manſueta animalia quæ, & quæ non 79
mare proprium 23
mare quid in ſomnio 30.51
mare purpureum ibid.
mare quas partes hominis ſignificet ibid.
mare tempeſtuoſum uidere ibid.
maris tranquillitas ibid.
maris imago ibid.
mari mergi ibid.
margaritæ 57
margaritas calcare ibid.
marmor 58
Mars 43
mater 138
maſculina animalia 66
maſculi in fœminam mutatio 214
Mauritij imperatoris ſomnium 233
media extremis cognoſcuntur 39
media in ſomnio quò referenda 29
medicamentũ mortiferũ bibere 206
medicina de qb. prædicere poſſit 13
medicinæ contemptus unde 1
medicum diſcedere 215
medici 23
medicos uidere 121
melancholiã quæ ſomnia indicent 5
melancholici plura ſomniant 211
meles 77
membrum 22
memoratiua ſomnia quomodo fiãt 6
memoria in quo ibid. duplex 6
memoria hominis 159
mendacium inſomnia 38
mentiendi licentia quotuplex 195
mentiri in ſomnio quid 97
mentula 22. mentum 21.27
Mercurius 43
meretrix, mare multa monſtra alens 51
mergi in aqua 212
metalla 23
metalla incognita uenalia uidere 58

me-

metalla omnia corrumpuntur argento uiuo 57
metallozeutica ars 210
miluus 59.76
miluus ſuperuolans 217
Minerua 43
mingere 98
miſereri 90
miſericordia affectus 34
miſericordia dijs tribuitur 40
mœror in ſomnio 89
mola 129
mollia ſomniare 105
moloßi 80
Momus 43
monaſticæ uitæ ſignificatio 217
monitorium genus ſomniorum 2
monitoria ſomnia quib. accident 36
monſtra 23
monſtra ficta triplicia 70
mons arenoſus in ſomnio 54
montem nouiter oriri 54
montes 23
montes ſi pugnent 54
mora in ſomnio 62
morbum uenturum timentes quid facere debeant 223
morborum in ſomnijs ſignificationes 135.136
morbos quæ inſomnia præmonſtrēt 5
mores interpretandis ſomnijs obſeruandi 204.205
mori in ſomnio 217
morientia quid portendant 52
moritur ſolus quicunq; moritur 56
mortarium in ſomnio 129
mortis genera quid in ſomnio 136
mortua auis 74
mortuum dormientem uidere 46
mortuum tangere 45
mortuum triſtem uidere 46
mortui domeſtici 23
mortui reſurgere uiſi 46
mortui ſi dederint aliquid 45
mortui in quibus caſibus mortē præſagiant 45
mortuorum tria genera 44
morus 62
Moſes uulgarem uſum ſomniorū interdixit 1
motus 24
muccus 22
mugire terram 53
mula ſi parere uideatur 82
mulier perſicum uiſa in ſomnio parere 61
mulier crinibus expaſſis 217
mulum aut mulam equitare 82
mundi partes 22
mundi partes inconſtantes 24
mundo & homini partes communes 23
muſca in lapide ſculpta 59
muſculus 22
muſculus pollicis 28
muſica 119
muſici 23
mus 59
mus alpinus 78
murē in ſomnio fures ſignificare 66
mures crodentes 217
muſtela maior 78
muſtelæ urbanæ 81

mutatio 24
mutatio in deterius triplex 215
mutatio in inſomnijs obſeruāda 215. 216
mutus in ſomnio 85

N

Nares 21
naribus carere 87
naſus 26
naſus hominis 87
naſi pars amputata ibid.
natare 97
nates 22.26
naturæ proprietas in ſomnio obſeruanda eſt 211
naturalia repræſentantia 23
nauclerus in ſomnio 152
nauigādi ars de quib. prædicere poſſit 13
nauigare 152
nauigare in torrente 153
nauigatio 151
nauis 152
nauis malus 151
nauim gubernare 121
naui uehi ſecundo flumine 153
naues 23
nauium partes ibid.
nebulæ albæ 49
necromantia ſæpe autoribus ſuis exitialis 12
nemora 23.55
Neptunus 43
nere 123
nerui 85
Nicephori Gregoræ de ſomnijs ſcriptum 1
Nicoli gemmæ uis 19
niger color ſomniantibus quid ſignificet 106
nix 24 53
nobilis origo 38
nobilitatis maiorum ratio in ſomnijs habenda 218
nobiles in ſomnio uidere 218. *noctua in lapide ſculpta* 59
noctua pugnans in ſomnio 74
nocturna animalia in ſomnijs omnia mala 66
nocturnas aues infauſtas eſſe 73
nodus 22
nolam pulſare 97
nolæ quid in ſomnio 129
nomen amittere 37
nomen proprium in ſomnio quid 29
nouerca 138
numerus 24
numeri quomodo ſcribātur 109.110 *quid in inſomnijs ſignificent* 110.111
numerorum uires 110.111
nux unde dicta 62
nux in ſomnio quid 60
nucis umbra nocet 62

O

Obſcuritas 24
obſtetrices 23
occipitium 21
occiput quid in ſomnio 28
occulta caſu deteguntur 36
Oceanus pro aqua 25
ocreæ 125
oculus 15
oculi 25

oculi partes 21
oculi albedo 28
oculi ferrei 40
oculorum anguli lachrymales 21
oculorum ſenſilia quæ ſint 105
oculos habere in auribus 193
odium qualis affectus 36
odium ſomniorum cauſa 3
odor iucundus in ſomnio 194
odorũ ſignificata quæ in ſomnijs 107
officinæ 23
olea in ſomnio 61
olea longam uitam indicat 63
oleum 64
olfacere 98
oliuæ in ſomnio peſſimæ 63
olor in lacte 75
olor ſi uideatur eſſe ſculptus 59
olor in ſomnio Platonem ſignificauit 16
onagri quid in ſomnio 82
ὄνειρος unde dictum 10
onocratali ſignificatio 75
opes omnes è terra 53
opes per quæ in ſomnio mõſtrẽtur 32
opes ſeu fortuna in ſomnijs obſeruanda 207.208
oraculum ſomniorum genus 2
oracula Delphica quibuſdam magna mala attulerunt 14
oraculis, quibus hominibus intendendum 210
orbi & filios habentis ſomnia 209
orcas 73
orcus quid in ſomnio 59
orichalcum 57
Orlandus 43
ornamenta 23
ornatus 24
Orpheus 43
orto iam ſole quæ fiunt ſomnia, præteritas aut præſentes res ſignificant 61
oſcitare in ſomnio quid 102
oſculari 93
os 26
oris partes 21
ouis lana 84
ouem in macello uidere 79
oues feras uidere 79
oues tondere 79
ozena morbus in maribus 87
ozimum in ſomnio quid 216

P

Palatum quid 27
pallidus color 106
pallium in ſomnio 125.126
pallium regale 127
palma in ſomnio 60.63
palmæ manus ſignificatio 28
paludamentum 126
paludes 23.51
palumbi 75
pandiculari 101
panis 23
panthera 78
paliurus 61
papaueris caput 60
papiliones picti 68
papilionum ſignificatio ibid.
pappi 64
paradiſus 43
pardalis 59
parelia 49

parens

parentes 26
parentes mœſtos uidere 138
parentes mortuos uidere 46
parentes uerberare 138
partes in corpore humano quot 22
paſſer 60
paſtinaca 71.217
patrem mœſtum uidere 138
pauo oua deuorans 60
pauo uolans 80
pauonis plumæ 84
pauonum ſignificatio 80
pectus 26.30
pectus aperiri 85
pectus ferreum eſſe factum 88
pectus hominis 85
pectus uitreum & aureum 88
pectoris partes 21
pecuniaria pœna 154
petere cum malo odore, & ſine malo odore 101
pediculos multos uidere ſupra ſe 67
pellis animalium 83
pellem animalis induere 83
peluis 129
penula 125
pepones 63
perdicis ſignificatio 66
peregrinatio 151
peregrinationis differentiæ 151
Perſæ de ſomnijs ſcripſerunt 2
perſonæ publicæ 23
perſonæ incognitæ 148
pes 22
pedis partes ibid.
pedes 85
pedum læſio in ſomnijs 247
pedum ſignificatio 26
peſtem quod inſomnium portendat 49
petaſus 124
phanatici homines 177
phaſianus 75
philomena 74
phœnicopterus auis 76
phœnix 59
phyſiognomia de quibus prædicere poßit 13
phytoniſſa uirgo 220.221
pica 75
picæ plumæ 84
picæ ſignificatio 66
pictura 23
picus Martius 75
pietas dijs tribuitur 40
pileus 124
pili [illegible]1
pili narium 86
pili animalium 83
pili aſini 83
pilos in lingua habere 86
pinguis ſapor 105
piperis ſignificatio 216
piſcari 100
piſcis in lapide ſculptus 59
piſces 23.67
piſces ſalſi ibid.127
piſces candidi 72
piſces marini 66
piſces in fluminibus & torrentibus 72
piſces in terra ibid.
piſces loquentes audire ibid.
piſces monſtroſi. ibid.

piſces

piſces mortui 71
piſces parui & uarij coloris 71
piſces reſpirantes 72
piſces edere ibid.
piſcium diuerſitas in quibus 71
piſcium mortuorum in ſomnijs ſignificatio 216.217
piſcium multitudo in ſomnio mala 71
piſcina 51
piſtillum 129
piſtoris ſignificatio 211
pituita quorum ſomniorum cauſa 2
pituitam quæ ſomnia indicent 5
pituitoſorum ſomnia 211
pius 36
placentam cum butyro edere 114
planetæ quid in ſomnijs 47
planta 22
planta pedis 29
plantæ inſitum eſſe 63
plantæ ſine trunco 60
plantæ hortenſes 61
plantæ ſolitariæ ibid.
plantæ bene olentes ibid.
plantæ abſq; radice 61
plantæ exorientes ex corpore ibid.
plantæ ſpinoſæ 61.62
plantæ diu uiuentes 61
plantæ ictæ fulmine 62
plantæ ardentes fulmine ibid.
plantarum aliæ bonæ, aliæ malæ in ſomnijs 63
plantarum foliorum caſus ſuper dormientem 60
plantarum ſuccos in ſomnio ſignificare idem, quod ſanguinem animalium 64
plaſtices omne genus in ſomnijs quid ſignificet 210
plaſticem exercere 111
platanus 62
Platonis diuinum ingeniũ ſomnio Socratis premonſtratum 16
plumæ 84
plumbum 57
plumbum album ibid.
pluuia 23.24.217
pluuia in domo 50
pluuia clara ibid.
pluuia ſi bibatur ibid.
pollex 22
polymita pluribus licijs intexta 125
polypus 59
polypus narium morbus 87
polypi caput in ſomnia facit 5
poma roſea 61
pompæ publicæ 206
poplitis ſignificatio 28
poplites 22
porcus 81
porci 77
porphyrio rara auis 76
poſsibilem rem reddentia quæ 38
poſteriora in ſomnio quibus tribuẽda 29
potentia 2?. quibus in ſomnio indicetur 32
poteſtas in Deo 40
precordia 22
precordiorum ſignificatio in ſomnio 28

prædia quibus in ſomnijs ſignificentur 208
prætexta 125
prætorem eſſe 131
prata 23. in ſomnio quid 54
principum ſomnia 38
probi qui 36
prora 151
proſcriptus 206
pruina 53
pſallere 100
pſittacus 66
pſittaci plumæ 84
pubes 22
publicanus 123
pudenda 22.26
puella 214
puer 56
puer in ſolitudine 56
puer ſi ſenem ſe uideat 213
puerum ſe factum ſomniare 123
pueritia 29
pugnare cum dæmonibus 43
pulchra fœmina 214
pulmo 26
pulpita 23
pulſum cordis & arteriarum percipere 101
pupilla 28
puppis 151
purpuræ 71
purpurei coloris ſignificatio 106
puteus 51
putei 25
puteus ſiccatus. 51
puteum in agro fodere ibid.
pyra 62
pyromantia 219

Q

Quadrigæ 23
Quadrupedia 23.67
Quadrupedia homini ſimilia 76
quercus Apollini ſacra 62
quercus in ſomnio quid 61
quercus lachryma 64
quercum uidere in domo creſcere 63
quies 24

R

Radices 23
rami 25
rana in gemma inſculpta quid 59
raphani ſignificatio 216
reciprocatio in ſomnio neceſſaria eſt 37
recordari 92
regalis pompa 38
regiones 23
regulus auis 75
relegatus in exilium 206
religionem aere in ſomnio ſignificari 48
remi 152
renaſci 217
renes 22.26.219
repentina animalia 69
repueraſcere 217
repugnantia triplex 29
reſinæ arborum 65
Rex à Tyranno in quo differat 151
reges 23

regum et principum ſignificata 149. 150.151
Rhetorica 120
Rinaldus 43
riui 23
riuuli 51
robur 25
Romani ſomniorum obſeruatores 1
roſa 61
roſtrum 84
roſtra 23
roſtra nauium 151
rota 60
rotæ 23
rotæ inferi 155
rubus 61
rudentes 151
ruere ædificia 212

S

Saccharum edere 114
ſacerdotes 23
ſacerdotum inſomnia 209
ſacerdotium 38
ſagittas colligere 128
ſagum 125
ſalire ſuper montem 94
ſalis in ſomnijs uaria ſignificatio 117.118
ſaliua 22
ſalix Græca 61
Salomon Iudæus de ſomnijs 2
ſalſus ſapor 105
ſaltare 97
ſaltus 23
ſandalia 125
ſanguis 22. qualium ſomniorum cauſa 2
ſanguis & humores per mare in ſomnijs ſignificantur 30
ſanguinem bibere 115
ſanguinea et exanguia animalia differre, quantum ad ſomnia pertinet 66
ſapientia in Deo 40
ſapor amarus 39
ſapores iucundi qui, item triſtes, miſti 104
ſapores quid in ſomnijs 104
ſaporum ſpecies 104
ſapphirus 57
ſarda piſcis 72
Saturnus 43
ſcalæ 23
ſcalarum deſcenſus 217
ſcarabeus 58
ſcaturigines 23
ſceptro à rege uerberari 94
Seiruachan Indus de ſomnijs ſcripſit 2
ſciuri 78
ſcopuli 151.152
ſcrofa 81
ſcrofa prægnans ibid.
ſcrotum 22
ſcutum pulchrè elaboratum quid 128
ſedere 102
ſeges aurea 55
ſenem 22
ſemen ſe in cunis uidere 213
Senecæ memoria 159
ſenectus 29.132
ſenex ſi euadat puer 213

Senem ſaltare quid in ſomnio ſignificet 26
ſenes decrepiti 217
ſenſilium differentiæ 103.104
ſepia 60
Septimij Seueri ſomnium 13
ſepulchrum 219.137
ſerere 121
ſeria in ſomnio qualia 210
ſericum 22
ſermo ibid.
ſerpens ſculptus in gemma 59
ſerpentum ſignificatio 69
ſerpentia animalia 23
ſeruum ab hero occidi 206
ſerui 23
ſexus in ſomnio obſeruandus 214
ſilex 58
ſilici ſimilis eumetris gemma 18
ſiligo in ſomnio quid 61
ſimia 59
Simonidis poëtæ ſomnium 233
ſinapis 104.210
ſiniſtra fœminas in ſomnio notant 29
ſmaragdus 57
ſmaragdi uires 18
ſocij in peregrinatione 157
Socratis ſomnium de Platone 16
ſolanum ſomnia turbulenta facit 5
ſol quid faciat 9
ſol uerum ſpeculum 48
ſol cruentus 36.48
ſol ſanguineus imminens domui ſomniantis 47
ſol euaneſcens 48
ſol obſcurus, latere uolentibus bonum 47
ſol ſi ſurgens in occidente uideatur ſurgere 47
ſol niger 47
ſol purus exoriens ibid.
ſol turbidus apparens ibid.
ſolis ſignificatio in ſomnijs 47
ſolis & regis conuenientia 33
ſolis ortus & occaſus 10
ſolis ortum præcedentia ſomnia futuras res ſignificant 16
ſolem aliquid dare 48
ſolem alloqui 48
ſolem in domo uidere ibid.
ſolem occidere in oriente 47
ſole oriente ſomnia facta cuiuſmodi 16
ſolitariæ aues 66
ſolitudo 55.56
ſolitudo, in qua ſit domuncula 56
ſomniare ſe cognoſcere 173
ſomnium Cæſaris 13
ſomnium fatale 187
ſomnium Græcis ὄνειρος 10
ſomnium omne terræ ,, magnum 53
ſomnium Philippi medici Auguſti Cæſaris 231
ſomnij proprium 38
ſomnij notabilis exemplum 30
ſomnij rectè interpretati ſignum 35
ſomnij expoſitio in ſomno 180
ſomnio qui admoniti 1
ſomnia interpretari quibus concedendum

dendum 1
ſomnia Machumeti cultores obſeruant 1. Turcæ ibid.
ſomnia ab humoribus qualia 4
ſomnia ex cibo qualia ibid.
ſomnia monitoria quo pacto fiant 8
ſomnia ueriora qui uideant 10
ſomnia principum ueriora ibid.
ſomnia multis profuerunt 13
ſomnia quomodo ſint obſeruanda 15
ſomnia uana & uera quorum hominum ſint 15
ſomnia ueriora quæ reddant 18
ſomnia uera eumetris gemmis oſtendit ibid.
ſomnia abdita docentia 19
ſomnia aut publica, aut priuata 21
ſomnia demonſtratiua quæ 33
ſomnia bona, mala, et mediocria quæ ibid.
ſomnia monitoria probis accidunt 36
ſomnia transferuntur ad quatuor 37
ſomnia de principibus 38
ſomnia obſcurorum cauſæ quæ 169
ſomnia obliuioſa 170, 171
ſomnia ex ecſtaſis genere 174
ſomnia media quæ 174
ſomnia meridiana 176
ſomnia terribilia 180
ſomnia magna quomodo adueniant 186
ſomnia parentum in filiorum ortu 188
ſomnia quæ repetuntur 189
ſomnia conſueta 190
ſomnia compoſita 191. 192
ſomnia perfecta 194
ſomnia Ioſephi 196
ſomnia idola dicta quæ 196
ſomnia ſupra mentem humanam ibid.
ſomnia quæ congruunt artibus acquiſiticiis 211
ſomnia læta 214
ſomnia quæ mutant in deterius 217
ſomnia belluarum 230
ſomnia Galeni 231
ſomniorum obſeruationẽ religioſam habuerunt Romani 1
ſomniorum interpretatio utilis 1
ſomniorum cauſæ efficientes 2
ſomniorum ſcriptores ibid.
ſomniorum cauſæ corporeæ aut incorporeæ 2
ſomniorum quatuor ſpecies 2.
genera multa 2
ſomniorum turbulentorum cauſæ 75
ſomniorum uerorum indicia 11
ſomniorũ diſciplina de omnib. prædicere poteſt 13
ſomniorum ſignificata diſtinguenda 16
ſomniorum tempora 17
ſomniorum magnitudo ex quibus rebus intelligenda 34

ſomniorum interpretibus quibus credendum, quibus non 108
ſomniorũ imperfectorũ genera quatuor 171. 172
ſomniorum terribilium differentiæ 182
ſomniorum diuinorum differentiæ 161
ſomniorum perfectionis cauſæ 196
ſomniorum genera obſeruanda ijs qui in uinculis ſunt 206
ſomniorum genera tria ægrorum 251
ſomniorum uſus 223
ſomniorum exẽpla in quo utilia 227. 228
ſomnijs qui plurimũ tribuerint 1
ſomnijs quid tribuerit Socrates et Philoſophi omnes ibid.
ſomnifera uigilia 174
ſomnus quid 3
ſonus 24
ſoni quid ſomniantibus indicent 107
Sophoclis ſomnium 252
ſorores 23
ſphæra in ſomnio quid 105
ſpartum 23
ſpatulæ 22
ſpeculi in ſomnio ſignificationes 129. 130
ſpeluncæ 23
ſpes alacris 24
ſpes in ſomnio quid 89
σφίγγω 159
ſphinx 169
ſpinoſa loca in ſomnio 152
ſplendorem Solis in domo uidere 48
ſplendores 23
ſpoliari ui 102
ſquamoſi piſces 71
ſquatina 71
ſtagna 23
ſtagna pura, turbida 5
ſtagnorum piſces 72
ſtatua 23
ſtatuam dei in caput cadere 42
ſtatuæ 23
ſtatuæ Heroum 43
ſtella cadens in domum ſomniantis 47
ſtella in caput alicuius cadens 48
ſtella in ſepulchrum cadens ibid.
ſtellæ diuinæ ſunt 48
ſtellæ ſub tecto ibid.
ſtellæ errantes 47
ſtellæ lucidiores ibid.
ſtellarum ſignificatio ibid.
ſtellarum caſus in mare ibid.
ſtellas uenerari 203
ſtellas transferre 47
ſtellas furari 48
ſtercus 22
ſtercus animalium 85
ſternutare 101
ſtertere 102
ſtola 125
ſturni 66

Stru-

Struthiocamelus 60
ſubmentum quid ſignificet 27
ſubſtantiarum tria genera 24
ſucci crocei 64
ſudare 102.215
ſuggeſtum 23
ſulphur 58.210
ſupercilia 21.27
ſuperiora in ſomnio dominos notāt 29
ſupplicare 102
ſura 22. *ſuræ* 26
ſurdus 85
ſuſpendi 96
ſuſpenſos faciē ad Solem uertere 37
ſuſpicari 100
ſus 60
ſus cornutus 80
ſuum pili quid in ſomnio indicent 83
Sycabantes 77
ſyluæ 23.55
Syneſius de ſomnijs 2
Syneſiorum ſomniorum interpretatio unde dicta. 2

T

Tabernæ 23
tali 26
talis ludere 97
talpa in ſculptura, in ſomnio 59
talpa ſuper terram ueniens 77
talparum è terra emergentium ſignificatio 217
tangere 100
tapeta explicari ſi uideantur principi 204
Tartarus 23
tartara in ſomnio quid ſignificent 44
taurus columnæ alligatus 59
tegulæ 23
tela 23
temones 151
templa 23
temperamentum corporis bonū quæ inſomnia monſtrent 5
temperantia bonorum patens 166
tempeſtates 53
tempus 24. *tempora* 21.28
tergus quid ſignificet 26
terra 23.52
terra in cœlo eſſe uiſa 54
terra ſi bene uideatur olere 53
terra ſi uideatur ſcatere uermibus 53
terra trifariam offerri poteſt in ſomnio 53
terra tota ſaxoſa apparens 58
terra ſi fiat ſpecus ingens 54
terra ſi colorem mutet, quid faciendum ibid.
terræ ſignificatio 30
terræ ſapores 54
terræmotus 23.53
terram tremere ibid.
terreri à feris 21
Themiſtoclis ſomnium 13
Thetis 43
teſtacei piſces 72
teſtamentum condere 96
teſtes 22
thorax 124. *thorax ferreus* 128
tibia 22. *tibia hominis* 86
tibiæ 20

tibiæ partes 22
timor qualis affectus 34
timor ſomniorum cauſa 3
timor in ſomnio quid 89
titillare 93
tondere 124
tondere ex dimidio 124
tonitru 52. tonitrua 25
tonitrua pugnantia 52
tonitrua audita per ſomnium ibid.
torpedo 59
torrentes differunt à fluminibus quã-tum ſomnia attinet 50
tremere 103
triremes 155
triſticia, affectus 34
triſticia ſomniorum cauſa 3
triticum 61
trunci 23
trochus ibid.
Trophonium antrum 221
tubera 23. tuguria ibid. turres ibid.
turtur 59. turtur ſola 66
tuſsire 101. tuſsi uexari 88
tyrannum oriturum quæ præmonſtrent 44
tyranni in ſomnio quid ſignificent 149

V

Venundari 208
ualetudo 24.25
ualetudinis ratio habenda in ſomnijs 214
ualles 23.54
ualles floridæ & amœnæ cum riuulis & fontibus 55
uapulare ſenes 214
uaſa 28.128.129
uaticinium ſomniorum genus 2
uehiculo ferri 98
uela 151
uenæ 85
uenari 100
uenari animalia domeſtica 101
uendere 103
uenenatum potum aut cibum ſumere in cibo 203
uenter 26. uentriculus 26
uentus qualis ſit 48
uenti in ſomnio quid 49
uenti ſi arbores uidetur euertere 49
uenti ſi puluerem uidentur aduehere ibid.
uerba occulta audire 112
uerberari 40.93
uerberari ſe 213
ueritas in Deo 40
uermes 22.68
uertex 21. uertex capitis 28
ueſica 26
ueſparum ſignificatio 68
ueſpertilio 96. ſi uideatur in ſculptura 59
ueſtis 214. ueſtis picta 215
ueſtes 23.124
ueſtes exuere 124
ueſtes induere ligneas, aut lapideas 183
ueſtium differentiæ 124
ueſtibus nouis indui 215
uicini 231
uigilare 101
uigilia 3.173

uine.

uineta 23. uinum ibid.
uinum bibere 115
uinum craſſum & copioſum inſomnia facit 5
uinum exprimere 121
uini abſtinentia 220
uiola purpurea 61
uipera 7
uiperā ſe parere ſi ſomniet prægnās 214
uirentia perpetuò 61
uirile membrum amputatum 217
uiridis color 106
uiſa octo generum 19
uiſa deorum quomodo interpretanda 40
uiſcera 219
uiſcera in ſomnio per terram ſignificantur 30
uiſio Dei 40
uitam in paradiſo uiuere 132
uitis 61. uitis areſcens ibid.
uitis luxurians quid in ſomnio indicet ibid.
uitri ſignificatio 210
uitricus 138
uituli marini 71
uiuerræ 78
uiuum defodi in ſomnio 212
ulna 22
ululæ ſignificatio 66
Vlyſsis ſomnium 240
uola 22. uolæ 23
uolare 94
uoluptuoſa poſſeßio 24
uomitus 22.98
uorago in cœlo 49. uoragines 23
uox è uiſceribus terræ 53
uoces 23. uoces animalium 66
umbilicus 22.26
umbra platani 62
unguis 22. unguium ſignificatio 27
ungulæ & cornua 84
unum quomodo multiplex eſſe poſſit 20
upupa 66
urbes 25.133
urina 22. urina animalium 83
urſa cum catulis 59
urſæ ſidus 77
urſæ catulus 216
urſus 77
Vrſo de ſomnijs ſcripſit 2
uteri ſignificatio 27
Vulcanus 43
uulnerari 94
uulnera ſicca ibid.
uulnerum ſignificatio 135.136
uultur 66
uulua 22.27
uxor 25
uxorem habentium ſomnia 209

FINIS INDICIS.

ERRATA IN LIBRIS SOMNIORUM occurrentia, ſic emendabis.

Pag. 1. lin. 20. de eo. 21. maxima. 2. 13. æger. 3. 10 explicare. 4. 17. moderati. 11. 3. irrita. 13. 5. à fin. ſolæq; imagines. 141. uidens. 23. infamiam. 15. 24. oculus. 19. 7. gratuita. 20. 3. à fin cadunt. 23. 3. à fin. mundo. 28. 2. à fin. his. 41. 13. Cap. XVII. 51. 7. aquam inuenerit. 53. 12. opes. 67. 2. à fin. ueſpæ. 69. 25. incedunt. 74. 3. & quæ. 82. 30. adeptionem. 196 5. uincti. 110. 6. à fin. imperfecto. 123. 26. liberis. 152. 2 ſint. 154. 23. honorē. 166. 15. conſtitutionis. 180. 19. ſpeculum. 185. 29. cùm ambulaſſem mille. 186. 5. amicis. 11. abducitur. 187. 16. perceptæ. 188. 8. babitum. 192. 12. iunguntur. 214. 31. creditor. 217. 21. oſtendunt. 218. 3. ut urſus. 222. 11 tum. 224. 2. à fin. iudicium. 225. ult. reliqua. 230. 7. ſapientis. 24. materialium. 237. 6. diu. 273. 16. ſuſcipere. 277. 30. erogaſſem.

ERRATA DE MINIMIS ET propinquis & de ſummo bono.

Pag. 394. lin. 18. modicam ſcintillam. 396. 22. uiris. 27. ægrum. 397. 14. ſomnijs. 399. 24. noſtram. 401. 30. latera 410. 22. aut.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, SYNEſiorum Somniorum liber primus: qui eſt, De generali tractatione & differentia eorum penes uiſa.

Caput primum: Somnia eſſe apud omnes gentes, leges ac ſapientes accepta: & de eorum uſu, ac autoribus.

SOmniorum interpretationem uelut diuinitus conceſſam atq; utilem, inter cætera uerò diuinationum genera admirandam, leges omnes celebrârunt. Nam & in ueteri Teſtamento Ioſephum Iacobi filium, & fratres & parentem & ſe potentem reddidiſſe narrat Moſes. Somnio moniti Reges, Herodis uim effugêre: translatus Chriſtus in Aegyptum, atq; inde etiam domum reductus. Romani etiam hanc obſeruationem non ſolùm ut religioſam coluerunt, ſed etiam inter munimenta Imperij poſuêre. Mahumeti cultores & ipſi ſomnia obſeruant. Sed & philoſophi omnes, in alijs diſsidentes, in hoc unum genus diuinandi conſenſêre. Propterea etiam Ariſtoteles de ea ſcripſit. Socrates ſomnijs maximè tribuit. Hippocrates, Galenus, ut nulli alij. Omnes uiri graues id ſenſêre, immiſſam nobis futurorum cognitionem à dijs immortalibus. Neminem puduit, ſe fateri ſomniorum interpretem, cùm alia genera diuinandi aſpernarentur, ac etiam irriſerint plurimi. Verùm ne miſcendo falſa ueris, & inania utilibus, atque è re prædicendo, tanquam nulla arte opus ſit ad interpretationem, aut etiam falſis uatibus credendo plura admitterentur in populo flagitia: Moſes uulgarem uſum, ut & plerumque aliarum periculoſarum rerum, interdixit. Itaque ut non niſi medicis medendi facultas eſt, & ſacerdotibus diuina tractandi, & legum peritis iudicãdi: ita non niſi ſapientibus licere debet ſomnia interpretari. Etenim præter illud quòd nihil apud hos imperitos proficitur ex huiuſmodi diuinatione, id etiam accedit, ut ars in contemptum, fallentibus reſponſis & re per ludibriũ tractata, ducatur. Quod etiam euenit & Medicinæ, & Aſtrologiæ, reliquisq; nobilioribus diſciplinis, cùm à uulgo tractantur. Operæprecium igitur fuerit, artem peritis relinquere: tum ob difficultatem, tum ob nobilitatem. Cauendum etiam eſt, ne cùm Fati obſeruatio hæc pars ſit, in Fatum ipſum impru

denter cauendo nos detrudat. Equidem ſi illius interpretationem non ut Fatum, ſed ut rem naturalem, ſignumq́ ac coniecturam accipiemus, non ſolum futuri ſcientiam adipiſcemur, ſed uſum etiam, ut nobis proſimus: ſin ut rem certam, & quæ mutari non poßit, præter id quod uſum nullum habebimus, fallemur etiam in expectatione euentuq́ ipſo: non quòd res ipſa dubia ſit, ſui natura: ſed quoniam noſtra cognitio cæcutit, ut maximè, in clarißimis rebus: neque enim magis in luce Solis quàm in umbra uidemus, ſed deterius. Atq́ eo magis, quòd plura ſint ſomniorum genera: ſcilicet monitorium, ſuaſorium, deterrens, impellens: non autem ſolum oraculum & uaticinium. Itaque opus eſt felici natura in uidendo, ſolerti ingenio in interpretando, prudentia non parua in utendo ea diuinatione. Id enim contingit omnibus præcipuis præceptis atq́ auxilijs, ut ex ſiniſtro uſu homo periclitetur. Et longè magis eget ex rhabarbaro quàm prunis: & qui pietatem curat, in maiora incidit pericula errando, quàm qui negligit: omnia enim medicamenta tam ſunt periculoſa, quàm ſalutaria. Scripsère autem de his Artemidorus Daldianus, & Nicephorus Gregoras, & Vrſo. Et Salomon Iudæus, non ille rex, ſed longè poſterior: & Perſæ atque Aegyptij, & Sciruachan Indus: & præter cæteros, adhortatus eſt, non quicquam ſcripſit in arte, ad illius ſtudium Syneſius: ob quem etiam nos Syneſiorum ſomniorum interpretationem appellauimus, quamuis prorſus nil in arte ſcripſerit: alij uerò, præſertim Artemidorus & Iudæus, multa utilia tradidère. Sed cùm methodo carerent, omnia inordinata, plurima confuſa, & quæ ſic ut iacent, accipiuntur, falſam artem oſtendere uidebuntur: quædam etiã prorſus falſa. Qua de cauſa libuit eam attingere, ut quàm diuina ſit edocerẽ, & quàm ardua: admonentes (ut dixi) eos qui legũt, artem ipſam tantum eſſe periculoſam errantibus, quantum utilem rectè eam tenentibus.

Caput II. De diuiſione ſomniorum, & ordine tractationis.

Omnium ſomniorum ueras, & reliquorum quæ fiunt aliquas efficientes cauſas eſſe neceſſe eſt. Aut igitur cauſæ illæ corporeæ ſunt, aut incorporeæ: utræque etiam aut nouæ, uel antea conflatæ. Quatuor igitur neceſſe eſt genera eſſe ſomniorum. Nouæ corporeæq́ ſunt, cibi, potus: ut caput polypi, caules, cæpe, fabæ, & quæcunque caput petunt, & præcipuè atram bilem generantia. Sed iam paratæ, humores ſunt: bilis enim flaua, ignes pugnasq́ decernit: atra, lutum, cœnum, funera, carceres, timorem: ſanguis, iocos, amœna loca, ſanguinem, purpuram: pituita, aquas, imbres, niues:

niues: eſt enim frigidiſsima. Incorporeæ autem præcedentes, ſunt curæ, cogitationes, res memoriæ mandatæ, timor, ſpes, lætitia, triſticia, odium, amor. At nouæ ſunt, quæ à ſuperiore cauſa in animam illabuntur. Hoc autem eſſe, demonſtrandum erit. nam de cæteris membris diuiſionum omnes adeò conueniunt, ut hoc ipſum ultimum multi ſub aliquo priorũ trium collocare nitãtur.

Quærere autem primum oportet, quæ uniuſcuiuſq; generis ſint: atq; ideo quæ uera, quæ falſa: nulla enim docent futura, niſi quæ à ſuperiore immittuntur cauſa, & quæ ab humorib. fiũt. Inde, cur uera ſint, docere oportet, quidq; ueritatis in ſingulis generibus contineatur. Deinde quæ idola ſint, quæ interpretatione indigeant. In uiſis etiam ſingulorum interpretationem explicaret oportebit. Subijciemus & modum habendi ſomnia uera. Adijcere oportet etiam, quando ſit euentus futurus. Et cùm euenerit, quónam pacto ex ſomnio intelligere poterimus, à ſomnio id ſignificatum eſſe. Diſputabimus etiam, an liceat occurrere euentibus ſomniorum: & quomodo poſsint eiuſmodi decreta, & quæ alijs diuinationum generibus præcognoſcuntur, mutari aut prohiberi. Demum, cur quidam ſomnient uera, quidam uix unquam. Et quando hæc tum ratione ætatum, tum temporum propriorum. Plura alia intermiſcere licebit, ſed hæc erunt principaliora. Eſt autẽ tota tractatio, ut uiſum eſt, ſumpta uel à differentia rerum uiſarum, uel à modo uidendi, uel differentia ſomniantium: quamobrem in tres libros diuidere neceſſe fuit. Quartus autem eſt ſelectorum ſomniorum.

Caput III De cauſis inſomniorum.

Singulorum igitur generum cauſæ ita ſe habent. Eorum qui à cibis ſunt, ac potibus, ut in ebrietatibus fieri ſolet, cauſa eſt motus, qui fit à uaporibus exhalantibus ab ingeſtis. At enim uiſum eſt in libro de Animi immortalitate, ſomnum eſſe quietem ſpirituum, uigiliam autem motum illorum uehementẽ: inſomnium autem, tremulum quendam illorum & imperfectum motum. Igitur inſomnia omnia fiunt motis leuiter ſpiritibus. Vnde dum profundè dormimus, nihil prorſus ſomniamus. Omnia igitur genera inſomniorum in hoc uno leui motu ſpirituum conueniunt: conueniunt & omnia in materia: eſt enim ſingulorum materia, recordatio uiſorum uel auditorum: namque nulla fiunt inſomnia, niſi de illis: quocirca ſi contingat chimæram (gratia exempli) uidere per ſomnum, licet non contigerit chimæram uidiſſe, aut tamen pictam aliquam uidit chimæram, aut qualis eſſet, audiuit, aut ſaltem ſingulas illius partes agnouit, uelut leonem & ſerpentem & capram. Quòd ſi quid etiam alienum uiderit homo, ut ignotum quempiam aut informem plantam, nihil aliud ſunt hæc quàm deficientia, uel tranſpoſita: homo enim ignotus nihil

aliud eſt, quàm homo cùm perfectè non deprehenditur: indicio eſt, quòd omnes homines, etiam notiſſimi, dum longius uidentur, ignoti ſunt. Ex imperfecta igitur cognitione ac tranſpoſitione, miſtioneq; uiſorum, omnia inſomnia conſtare haud dubium eſt. Vnde ſi infantes primis diebus ſomnia uidere conſtaret, haud dubiè immortalitas animi noſtri atq; deſcenſus ex beatis ſedibus demonſtrari poſſet: nam omne inſomnium recordatio eſt. Illis uerò præſentium nulla poteſt eſſe memoria: omnis enim memoria cognitione quadã præcedente fit: illi autem iam nihil cognoſcunt eorum quæ ſunt apud nos: quæ ergo uiderint per ſomnum, ſi quid omnino uiderint, alibi cognouiſſe neceſſe eſt. Sed redeamus ad inſomnia noſtra, quæ omnia & in efficiente cauſa, & in materia conuenire oſtenſum eſt. Efficiens enim cauſa eſt, motus ſpirituum moderatus: materia uerò, memoria rerum uiſarum uel integra, uel uitioſa. Porrò eſſe diuerſa genera ſomniorum conſtat: oportet igitur etiã cauſas eſſe diuerſas: nam ab iiſdem prorſus eadem omnino fiunt. Motus igitur hic moderatus non omnino ita ad amuſſim intelligi debet, ut hæc moderatio exquiſitè ſit indiuidua. Verùm ſi motus ſit uehementior & perturbatior, tametſi moderati genere contineatur, fiunt inſomnia perturbata, imperfecta atque confuſa. Hocq; modo duo conſurgunt genera eorum: unum quod à cibis eſt, eſtq; magis confuſum & imperfectum, remiſſius tamen: à cibis enim ac potibus cũ nõ adeò cõſtanter uapores eleuẽtur ut ab humoribus, fiunt ſomnia magis imperfecta, mutilataq;, ſed & magis obſcura: quoniã uapor ille pinguior eſt, præcipuè ſi non deſit uinum, quàm ab humoribus: non ſunt tamen ſpecies adeò cõſtantes, nec cum tãto impetu mouẽt, ut quæ ab humoribus excitantur. Quare ſomnia ex cibo ſunt minus continua, & minus cohærentia ac ordinata: magis uerò turbulẽta & confuſa ac uaria, quàm quæ ab humoribus fiunt: ut contrà quæ ab humoribus, magis conſtantia, ordinata & cohærentia, minus tamen perturbata uariaq;, & minore impetu, quàm quæ à cibis. Quæ uerò cum minore perturbatione fiunt, & clariora ſunt, ſed quaſi compoſita fiunt, coniunctis pluribus recordationibus: afficiunt autem magis per ſomnum ob id, per uigiliam autem parum. Cohærent etiam plerunq; uiſis, aut auditis, aut imaginatis pridie, aut paucis antè diebus, aut etiã longo antea tempore. Et tunc ſeriẽ quaſi rei totius referunt. Quæ aũt ordinata ſunt, & minimo cũ motu ſpirituũ fiunt, lenia, & ſine ulla agitatione, à ſuperiorib. cauſis excitãtur: plus tamẽ afficiunt animã, ut experrecta admiratione quadã detineatur.

Cùm itaq; ex effectibus ad cauſas ſingulas procedere liceat, neceſſe erit in ſingulis ſpeciebus ueritatem ineſſe. Si enim ſomnia cum magno motu turbulenta, uaria, obſcura atq; imperfecta uideãtur, parumq; cohærentia uideãtur:

dicemus,

dicemus, igitur & cibi præceſſerunt, aut potus huiuſmodi: contingit autẽ hoc quinq; modis. Aut quoniam hi tales naturâ ſint, ut dixi de polypi capite, caulibus, cæpis, ozymo, & coriandro recenti, iunci fructus, ſolani fermè omnes ſpecies, hyoſcyamum, mandragora, & uinum craſſum & copioſum: generaliter autem omnia quæ ſomnum prouocant, & quæ atram generant bilem, ut legumina, & præcipuè fabæ. Aut ob multitudinem copiamq; ingeſtorum, aut ordinem peruerſum, cùm multi uarijq; generis cibi eduntur, & potus uarij commiſcentur: aut ſi crudo cibo alius cibus adhuc ſuperaddatur: uel ſi à cibo aſſumpto plurimùm agitetur. Similiter & in memoratiuis, ſi quid uideas magis cohærens atque perfectum & ordinatum mediocri cum impetu, & illud uerum eſt ſomnium, oſtenditq; humores huiuſmodi abundare, quales ſunt affectus: uelut ex ira, curſu, pugna, ignibusq;, bilem: ex incendijs, cum timore ac furore, & obſcuritate, terræmotu, fulgure ac tonitruis, bilem atram: ex fuga, cœno, carceribus, morte, luctu, tenebris, deſperatione, melancholiam: ex inundationibus, fluminibus, pluuijs, tempeſtatibus, grandine, niuibus, frigoribus, glacie, paludibus, pituitam: ex pratis, iucundis habitationibus, fonts, uoluptatibus, delicijs, pulchris picturis, odoribus ſuauibus, temperatam ac moderatam bonorum humorum quantitatem: ex amplexu mulierum, præparatione ad concubitum, oſculis atque blanditijs, ſeminis copiam: ex ſanguinis balneo, roſis rubentibus, purpura, uinoq;, ſanguinis copiã adeſſe intelliges. Eſt autem præcipuum in ſomnijs quæ ab humore fiunt, ſæpius redire, & in eodem genere permanere atque conſiſtere: in his uerò qui à cibis & potibus, non niſi præcedente cauſa: in his à memoria fiunt, cùm (ut dixi) parum animum mouent, & plerunque miſta ſunt, præceſſeruntq; cauſæ ſimiles: ſcilicet uehementes affectus, quos diximus eſſe ſeptem, ſcilicet timorem & ſpem, læticiam & triſticiam, iram, odium, & amorem: nam & auaricia ſub amore, ſpe ac timore continetur: & reliqua omnia talia: inuidia enim uel ad odium, amorem, uel ſpem reducitur, cùm fuerit uehemẽs. Super affectus igitur omnia hæc & memoriam rerum uiſarum retrò acta illa eadem præeſſe oſtendunt, ſuntq; & ipſa uera.

Propterea omnia hæc ad præſentem nõ pertinent conſiderationem, quoniam nõ futura per ſe demõſtrant, ſed præterita ſolùm atq; præſentia. Quod etſi quæ ab humoribus fiunt inſomnia, morbos præmonſtrent, uelut docuit Hippocrates, nec non etiam morborum qualitatem: non tamen id per ſe agũt, ſed copiam humorum demonſtrando, ueriſimile eſt ſucceſſurum morbum eius generis qualis eſt humor, maximè uitioſus qui ſuperabundat. De his ergo tribus non eſt inſtituta tractatio. Veruntamen ut intelligamus unde ſomnia

illa diuina procedant, ulterius progrediendum in cauſæ inquiſitione trium horum generum tanquam notiorum. Idq; eſt, quid moueat has imagines, maximè in ſomnio memoratiuo: nam in alijs duobus generibus eſt uapor uel à cibis, uel ab humoribus excitatus. Eſſe autem imagines (quoniam hæ, ut dictum eſt, materia ſunt omnium ſomniorum) uel in corpore, uel in anima, uel ſpiritibus oportet. In corpore quidem ſimpliciter non eſſe poſſunt: quoniam plantæ & multa animalia memoria carent. In ſpiritibus nõ tamdiu memoria, uelut eorum quæ in pueritia egimus, conſeruari poſſet, fluctuante aßiduè ſpirituum generatione: præterea in ſyncope magna ex parte dilaberetur, cùm tamen tota illæſa permanere ſoleat. Neque etiam in anima: nam perpetua eſſet, ut etiam uita. Subſtantia enim animæ talis eſt. Eſt ergo memoria duplex: alia quidem ut actus primus, & eſt in corpore & animato, & cerebro, ſeu illius parte: indicio eſt, ex illius affectibus nonnunquam totam deperire: alia uerò quæ eſt dum contemplamur, & eſt uiſio imaginis à ſpiritibus eleuatæ, facta ab anima. Neceſſe eſt autem moueri ſpiritus, uel ut animam moueant, uel ut imaginem illam excitent: nam anima ſemper eſt in actu, atque ad contemplandum parata: ſpiritus autem non ita. Quicquid ergò ſpiritus intrò mouerit ſeu uigilando ſeu dormiendo, neceſſe eſt ut animam cognoſcere faciat. Cùm ergo & in humoribus & in cibis cauſa motus perſpicua ſit, huiuſmodi ſomniorum origo etiam perſpicua eſt: at in his quæ recordatione præteritorum fiunt, cùm nihil ſeipſum mouere poßit, conſiderandum. Ex notis autem hæc ratio deducenda eſt: cùm enim, ut diximus, niſi ex uehementibus affectibus non fiant huiuſmodi ſomnia, fateri neceſſe eſt ſpiritus non perfectè conquieſcere in huiuſmodi affectibus: cùm uerò non conquieſcant perfectè, non tamen adeò mouentur perpetuò ut excitent imagines: quare omnium horum ſomni leues atque exiles ſunt etiam interim. Deinde uelut in igne leuis motus ſponte, dum calorem excitat, perſæpe augetur: ita incaleſcunt ſpiritus, & exagitati magis oſtendunt proximas plerunque conceptas imagines, atque ita memoratiua ſomnia fiunt. Quæ ergo à ſuperiore cauſa contingunt, mouentur ab influxu qui à corporibus contingit cœleſtibus: atque hic adeò ordinatus eſt, ut ſpecies in anima conuenientes effectui procreando eo ordine moueat, ut ſimilem ſpeciem effectui illi conficiat: uelut ſi quis lapillos plurimos habeat diuerſorum colorũ ac magnitudinis: ſitq; adeò peritus artifex, ut quarumcunq; rerum imaginem ſeu hominum ſeu animalium, aut plantarum in tabula ichnographiam repræſentare norit. Manifeſtum eſt autem primò, quod iuxta artificis maiorem peritiam, aut minorem, & iuxta lapillorũ magis aut minus congruentem formã, colorem, magnitudinẽ ac multitudinem exactius

aut

aut minus exactè, necnon iuxta rei quã delineare intendit, formã magis notam & uulgarem aut minus repræſentabit. Vt ſint ergo tria, quæ differentiæ cauſa ſint: conſtitutio cœli ualida aut imbecillis, res repræſentanda uulgaris aut rara, & imaginum copia & forma appoſita ad rem referendam in anima ſomniantis. Ergo cùm hæc tria fuerint exquiſitiſſima, fiet idolum: uelut ſi cognouero hominem illum à quo uulnerari debeo, aut ei perſimilem, uis cœli per idolum repræſentare poterit: aliter per diuerſas ſimilitudines, utpote artis, ueſtium, nominis, illud idem oſtendet: tuncq; interpretatione opus erit. Porrò cauſa motus ſpirituum tunc erit res corporea: corpora enim ſunt, licet exilia: ideoq; à qualitatibus tantum corporeis, nõ ab influxibus moueri poſſunt. Oſtenſum eſt autem in Medicarum diſputationum libro primo, influxus hos incorporeos eſſe, non tamen ſine corporeis qualitatibus ad nos deſcendere: calor igitur coniunctus influxui, ſpiritũ mouet, & imagines illas influxui congruentes excitat, conficitq; imaginem futuræ rei congruentem mirabili certè ac tenui artificio: ideoq; ordo hic ab humoribus, cibis, affectibusq; immoderatis præcedentibus facilè impeditur, & longè facilius perturbatur: ubi uerò quatuor illa concurrerint quæ dicta ſunt, ſcilicet efficax influxus rei quæ demonſtranda eſt: uulgaris noticia quædam, formæ & imagines in anima ſeruatæ, numero, magnitudine ac figura accommodatæ rei demonſtrandæ, impedimentorum abſentia, & quædam uacuitas (ut ita dicam) in anima ſomniantis, & quintã quædam conditio, niſi res expreſſa ſit idolo, requiritur ſcilicet interpretandi peritia ſingularis quædam: nam deſcripta lapillis, uelut plumis Indi belliſſimè facere ſolent, alicuius hominis noti effigie, quidam ſtatim qui ſit coniectabuntur: alij tardius, & magna cum ratiocinatione: quidam etſi illum ſatis nouerint, nunquam tamen in animum inducere poterunt, ut ex illa figura eum hominem recognoſcant. Vnde patet, quàm naturalis ſit hæc cognitio, quantaq; uatis ſit neceſſitas: neque melior uates eſſe poteſt, quàm ipſe ſomnians, ſi artem norit: quoniam idem imaginem & ichnographiam pulchrè ante oculos depictam habet, & rationem tenet accõmodandi ſingulas partes figuræ uiſæ, ſimilitudini rerum ſingularum, quas ipſe iam nouit, & hominum & cauſarum ac negociorum: unde facilè illi erit multa interpretari, atque in unum reducere, quæ nemo alius quantumuis perſpicax ſomniorum interpres dignoſcere poterit. Talia igitur ſomnia uera ſunt: & quoniam oſtendunt incognita futura maximè, quæque & præſentia etiam, & præterita; quorum ſcientia ad negocia peragenda utilis eſſe poteſt, in precio ſunt: & ob id de illis propriè tractare propoſitum eſt.

Gemmarum autem geſtatio (nam pleræque ex his alia atque alia inſomnia mouent)

mouent) uelut Eumetris: id eſt, bene moderatus & menſuratus, ad duplex genus reduci debent: quandoque etiam tertium continent. Mouent enim humores qualitatibus ſuis. Colorum etiam memoria excitat diuerſas imagines: ſunt etiam quædam quæ ſpiritum reddunt magis promptum ad excipiendas cœli imagines, conferuntq; hæ ſolæ ad diuinationem: cùm reliquæ non ſecus ac curæ & prauus corporis habitus, non ſolùm non iuuent, ſed etiam impediant diuinationem: idem uerò de alijs lapidibus, & ſi quid aliud eſt huiuſmodi, dicendum cenſeo.

Fuêre uerò qui ſomniorum cauſam eſſe dixerunt dæmones. Sed uidemus plurima obſcura eſſe, quæ ſi à dæmonibus immitterentur, talia non eſſent. Ariſtoteles autem in collimationem retulit. At ſi id, eſſent pleraque inſomnia idola: quæ enim collimat anima, recto intuitu inſpicit: at ſomniorum interpretatio plerunque ex obliquo deducitur.

Caput IIII. Vnde in ſomnijs ueritas.

Cum ergo in prioribus tribus modis ueritas ſomniorum perſpicua ſit, quanto magis in quarto qui à cœlo originem ducit? Palàm eſt etiam diuina irrita non eſſe, atque in illis proprietates eſſe: quemadmodum in Herculeo lapide, atque ſonis, alijsq; huiuſmodi. Experimenta etiam plurima clarorum uirorum id comprobarunt: neque, ut dixi, ſomniorum ueritas in dubium reuocatur: ſed, an ulterius procedendo abdita detegere poſsint: at quid prohibet, ſi ſomnia quæ ab humoribus fiunt, illos eſſe arguunt, atque in corpore dominari, metuendosq; morbos ob id, & cuius generis: ut non multo magis ac uerius uiſis imaginibus cauſarum futurorum euentuum, cædis, proditionis, paupertatis, ne huiuſmodi etiam euentus ſuperuenturos ex illis cauſis intelligamus. Vnum tantùm ſupereſt dubitatione dignum, ſcilicet quonam pacto fiant ſomnia monitoria, quæ nos cauere infortunium docent, non uenturum: quemadmodum Themiſtocli accidit ſemel duntaxat: mihi autem etiam ſæpius. Exiſtimandum cenſeo, ſi illa non ſint ex altiore quadam mente, uelut dæmonum (nam nec hanc cauſam ſuſtulimus, ſed non neceſſariam eſſe docuimus: illam uerò naturalem neceſſariam eſſe, & in omnibus, uel ſaltem pluribus) aut etiam diuina prorſus naturaliter ſic conſtare: conſtitutis cauſis ineſficacibus, aut etiam ex Fati ordine effectum haud habituris, apparere imagines formidabilis rei. Porrò de huiuſmodi quæſtione, ſuo loco ſermonem longiorem facturus ſum.

Conſtat igitur uerum hoc eſſe genus ſomnij tum ex his, tum quia cùm deſint aliæ cauſæ, humorum copia atque ciborum, mentis quoque tranquillitas, & tamen mira ac magna uideamus, neceſſeq; ſit cuiuſq; effectus aliquam

eſſe

eſſe euidentem cauſam: palàm eſt cœleſtem, nõ aliam ullã eſſe oportere: atq; hanc propriè, & ut principalem, & ut perfectiorem natura intendit: alias uerò neceſſariò. Nam humores & cibos ſpiritus agitare, & commouere uiſiones atque inſomnia neceſſe erat. Memoriam quoque præteritorum agitare mentem: &, ut inquit poeta:

Exercent rabidam truculenta inſomnia mentem.

Quare ſtultũ eſt credere, ſi etiam in his imperfectis ac uitioſis cauſis & ueritatem & utilitatem natura collocauit, in tam præſtanti origine nobiliq; genere ſomniorum non adeſſe præclaram utilitatem aliquam, & euidentem ueritatem.

Præterea nullum genus rerum, non hominum, non animalium, cùm ad illorum mores reſpicis: non plantarum, cùm ad generationem earum: nec lapidum, ſi ad uires animum conuertas: non elementorum, non ſiderum diuinitatis expers uidetur. Itaque cùm animalibus, tum maximè hominibus, duo tempora dederit, uigiliæ ac ſomni: in uigilia, quæ ſenſilibus mancipata eſt, tot appareant diuinitatis argumenta, in ſomno dum quieſcit, dum diuinis magis uacat, nullum maius eſſe quàm in uigilia artificium & argumentum diuinitatis, proximum miraculo eſſet.

Eſt etiam illud argumentum inſigne ueritatis ſomniorum, quòd paulò antè inſignes mutationes ſeu fortunæ ſeu morũ, accidunt inſomnia id declarantia: quamuis fortuita ſit ea mutatio, aut ſaltem non meditata. Planè & illud inſigne eſt indicium ueritatis illorum, quòd quæ hîc à nobis methodo inuenta ſunt, ab his quæ ab alijs experimẽto ſunt tradita, ne lato quidem ungue diſcrepant: cũ fieri nõ poſſet, ſi uera ars non eſſet, ut adeò ratio experimento congrueret, tám generaliter: atque eo maximè, quod hanc methodum nos nondum lectis illorũ libris conſcripſimus. Vbi uerò eam extruximus, omnia conuenire deprehenſum eſt. Quis ergo dicat, tot experimentis, totq; illorum interpretationib. ſatisfieri hac una ratione potuiſſe, ni & ars uera eſſet, et ſic rectè inuenta ratio interpretandi, traditaq;? Inſomnia etiã multa nobis contingũt de his de quib. nõ cogitauimus: & tamẽ adeò ordinata, ut in humores referri non poſſint: tum præſertim quòd ad actiones potius pertineant, resq; alienas ab humorum ſignificatio. Vbi etiam extrema qualitate quadam naturæ generis non repugnante participare ſenſu deprehendimus, id conuenire toti generationi certum eſt: uelut ſol calefacit, & hyemem facit, mutatq; aërem, & cauſam præbet generationis ac corruptionis: igitur illud idem facturus eſt, licet non adeò ſentiatur in temporibus medijs. Cùm ergo ſapientũ & egregiorum uirorum, & in maximis difficultatibus, & ſub morte, & ante

prælia, ſomnia uera eſſe uideamus: exiſtimandum eſt totum hoc genus uerum eſſe, licet haud adeò euidens in humilis conditionis hominibus atque imperitis, minoribusq; negocijs. Ergo non ob aliud in dubium reuocatur certa prædictio ſomniorum, quàm quòd plebs non nouit illa tria prima genera ab hoc quarto diſtinguere: quod qui facere neſcierit, neceſſe eſt ei ut omnis ſomniorum natura fortuita uideatur. At qui perfectè diſtinguere norit, perſpicuè intelliget, prædictionem ex ſomnijs huiuſmodi totam uериſſimã eſſe, ac propè diuinam: quòd hoc argumento planè perſpicuum eſt. Nã cùm multi ſint, quibus tota uita ſomnia fermè ſemper uera uiſa ſint, in nullo alio genere fortuitorum neque tamdiu, neque etiam toto anno collimare contigerit fortuna uel caſu, licet coniectura & ſolertia non abſurdum ſit: palàm eſt, ſomniorum præſcita non ſolùm uera, ſed à naturali cauſa, ut plantas reliquaq; naturæ opera, ortum habere: unde etiam ὄναρον ſomnium à Græcis appellatum eſt, ab ὂν quod eſt uerum, uel quod eſt: & ἄραρ loqui. Iam igitur illa diſtinguere doceamus.

Caput V. De cognitione uerorum ſomniorum.

CVm omnia quæ ad nos perueniunt, naturaliter ex ſenſuum cognitione habeantur, tum maximè hæc diſtinctio ex illis oritur. Ratio tamen plurimum poteſt atque adiuuat ad huiuſmodi cognitionẽ, tum diſtinguendo, tum diſſerendo. Sunt autẽ ſigna quædam propria, quædam communia, quædam coniecturalia. Propria quidẽ ab Auerroë duo ſunt cõnumerata: quorũ primum in ſomno, ſecundum in uigilia dignoſcitur. In ſomno quidem, cùm uerè uidere, uereq; audire nos uidemur efficaciter, perfectè, diſtinctèq;: in uigilia autem, cum anima quaſi admirata remanet: hoc enim cauſæ ſomnium efficientis robur ac conſtantiam declarat. Ex communibus ab hominis natura, ætate, actionibus, moribus, conſuetudine, tempore, anni conſtitutione, modo ſomnij, cauſa hora. Naturâ ergo uera uident ſomnia, qui rarius ſomniant: falſa, qui aſsiduè. Aetate autem, iuuentutis, poſt ſenectutis: nam puerorum ſomnia inconſtantia ſunt, & plerunque falſa, & de minimis. Quicunque etiã magnis in actionibus uerſantur, ac negocijs, cibi ac potus contẽptores, nec metu nec mœrore turbati, ueriora uident: contrarijs autẽ modis affecti, falſa. Eaq; de cauſa principum ſomnia ueriora ſunt. Moribus quoque ueraces, pij, ſomnia uera habent. Qui etiam non adeò pij ſunt, ſed crudeles, uerum haud fallaces, uera ſomnia uident: ſuperſtitioſi, minus. Conſuetudo quoq;, ut in reliquis, tamen in hoc plurimum poteſt. Qui ergo conſueuêre ſomnia uera uidere, his etiam plus credendum eſt: qui uerò ſecus, minus. Ex anni etiam temporibus æſtas & hyems, quia magis conſtant, ueriora habent ſomnia: uer

autem

autem & autumnus, cùm in mutatione quadam conſiſtant, minimè: hic & tranquilla tempora ad ueritatem ſomniorum iuuant: uenti autem, irrita: & quanto acriores, eo magis illa reddunt. Somnia præterea breuia & ordinata uerioraſunt: ſunt enim euidentiora, & à cauſa magis conſtante fiunt: neque enim ab humore uel cibo, uel rerum agendarum meditatione ſomnia ordinata fieri poſſunt, niſi ut meditatus es. Somnia quoque ſomnijs connexa, uera ſunt: & quanto diutius eorum diſiunctio permanere uidetur, inde continuari, eo ſunt firmiora. Quæcunq; etiã in ortu Solis, & ante aut poſt ad tertiam uſq; horã, ueritatis expertia eſſe nõ poſſunt. Sed & quæ prope meridiẽ, & Solis occaſum. Sol enim autor eſt uerarum & conſtantium rerum: ideoq; cùm prope angulos fuerit, ueriores reddit imagines. Quorum etiam genituris Iupiter, & magis longè Venus præfuerit, etſi in nono loco fuerit: & cùm Luna prope Mercurium fuerit in Ariete, Libra uel Leone, à Sole defluens, & domina loci ſignificantis opificiũ, eorũ ſomnia fermè ſemper uera erunt: id eſt, paucis ex his quæ ab humoribus uel cibis uel recordatione proficiſcũtur immiſta, atque adeò perſpicua & clara, ut ueritas illorum planè intelligatur. Ex conectura autem: quæ ſolicitis ob impendens periculum adueniunt, uera ſunt, quaſi Deus noſtri miſereatur. Et ſi congruant quæſito ad unguem, aut rebus tractatis. Et error excutiens hominẽ à lecto, ut Cæſari pridie quàm occideretur contigit: & conditio quæ adimpletur ſtatim à ſomno, cùm præter cogitationem fuerit, uerorum ſomniorum & certiſſimorum ſunt indicia. Demum caruiſſe cogitationibus, à cibis abſtinuiſſe, nihil iam pridem de priſtina conſuetudine immutaſſe, animo quieto atque pacato eſſe, ſuper ueniente immoderata uiſione, argumentum eſt uerioris ſomnij. At ſi mendax ſit ſomnians, ſi quid pridianæ actionis ſomnio immiſcetur, & obliuio, & eſus ciborum inſomnia mouentium, & croci maximè, irrita reddit ſomnia. Diſtinguere autem diligenter decet in cogitatione: nam negocio ut congruens ſomnium, ut affectui ſimile, uariam habet ſignificationem. Quãto ergo cogitatio leuior eſt, & affectus, res ipſa autem quam tractamus, pronior ad finem, tanto ſomnia ſunt ueriora: contrà uerò, magis inania. Velut ſi optem prædium emere, necdum tamen quicquam actum ſit: ſomniem autem emiſſe, irritum eſt: at ſi proponatur de emendo prædium, res ultra proceſſerit: ſomniem aũt boues alere, aut à matre ſtipem emendicare, aut panibus impleri: hæc ſignificant, me empturum prædium. Quocirca & illud dubitatione dignum eſt, quod cùm directum ſomnium unum plerunque ſit, ut emere, uxorem ducere: idolum autem ueriſſimum, unũ ab altero diſtinguere opus: docebitur autem ſuo loco. Sat ſit nunc intellexiſſe, ſomnia quæ obliqua

uia & imagine demonſtrantur, & quæ negocio multum, affectui parum congruunt, ueriora eſſe: contraria, falſa. Sed & quæ miſcentur uanis actionibus, commercio detegunt falſitatem: ut ſi ſomniem me regem eſſe, inde cum pueris ludere: tametſi enim nihil tam ſit uanum quod ſomnium non deceat, cohærere tamen debent perſonis actiones, cum quibuſcunq; etiã nihil neque uigilantibus neque ſomniantibus ſuccedit: etſi euentus rerum etiam inanes ſunt, ut uiſio maris, aut uerba, omnia talia in irritum cedunt, uocanturq; experta inania: ſicut contraria, experta ſimpliciter. Et ſcias, quòd ſomnia ſimplicium uirorum & imperitorum plerunque ueriora exiſtimantur: quia anima purior eſt, ac minus impedita.

Cap. VI. De utilitate ex cognitione ſomniorum.

ERgo ubi ſomnia uera dignoſcere longo uſu & breui temporis ſpacio didiceris, non leuem aut uulgarem utilitatem cõſequêris. Quòd etſi interpretando aberrare contingat, minor erit erroris iactura tanto, quanto minus temporis in hac diſciplina atq; impenſæ exigitur. Verùm reliquis in omnibus cæteras huius argumenti artes antecellit: nec enim primò tot libros poſtulat, aut ſcientiam atque noticiam aliarum diſciplinarum: ſed ſufficit ut numerare noris, ut Thrax: grammaticæ peritus, ut miles: philoſophus, ut Hebræus: medicus, ut Sarmata: Theologus, ut Lapo. Non huic obſtat arti pauperies, ſeruitus, uincula, peregrinatio, morbus, exilium, ſexus, ætas, præterquam infantia: non humilitas parentum & ſtirpis, non ignauia, nõ ira regis, uix ſtulticia propria obſtat. Nec melius in hac cauſa, quàm Syneſius, eam
" *laudare norim: inquit enim: Cùm tam popularis ſit hæc diuinatio, humaniſſi-*
" *ma eſt: quòd ſimplex & paratiſſima, maximè philoſopho digna cenſeri de-*
" *bet: quòd non uiolenta, pia: quòd demum ubique & ſine ceremonijs eam cõ-*
" *ſequamur, diuiniſſima eſt: comitatur nos hæc ſcientia peregrinantes, naui-*
" *gantes, militantes, ruſticantes. Sed neq; legibus prohiberi poteſt, aut tyran-*
" *ni minis. Quis enim eſt, qui ſi ſeipſum non prodat ſponte, habeat quo detegi*
" *poſſit, aut metuere cogatur?* Fuit Mathematica & Necromantia Aſtrolo-
giaq;, tum reliqua diuinationũ genera, exitialis autorib. ſuis: hæc ſemper tu-
ta, quòd nullo miniſtro, nullo opificio indigeat. Quin ſi quis uelit in duas regu
cap. 15. hu- *las, quas inferius deſcribemus, eã redigere, poſſit. Quòd ſi ad quatuor, duab.*
ius reg. 44. *ſuperadditis erit illuſtrior. Habet & id præ cæteris dignitatis hæc ſola, quòd*
& 90. *in anima & ab anima cuncta habet: originem dico, nec non ſedem unde fit,*
5. & 19. *ut etiam ſola certiſſima ſit: & ob id etiam leges nullius diuinationis, quàm*
huius, inter artificioſas meminerint. Nullum exemplum inuenies apud Chri-
ſtianos, Iudæos aut Mahumetanos, uel Aſtrologiæ, uel auſpiciorum, uel aru-
ſpicinæ,

ſpicinæ, uel Phyſiognomiæ, uel alterius, multò minus diuinatoriæ diſciplinæ: ſed ſomniorum ſolum. Antiqui uerò idolorum cultores tametſi alia genera diuinandi excoluerunt, hoc tamē ſomniorũ, etiã cũ habere licuit ut certiſſimũ, cæteris uſi ſunt, cùm ſomnia non liceret habere: neq; enim cùm uolumus per ſomnia diuinare, ut per alias artes, licet: quod ſolum incõmodum habetur in hac diſciplina: uerùm multis ediuerſò cõmodis compenſatur. Ergo quid diuinius, quàm futura naturaliter ſcire? et quòd multæ diſciplinæ in paucis habent, ex hac una habere in omnibus? Medicina de uita & morte, agricultura de prouentu frugum & fructuũ, nauigandi ars de tranquillitate & tempeſtatibus, phyſiognomia de moribus prædicere naturaliter poſſunt: Somniorũ diſciplina de omnibus. Quocirca & præſētibus & futuris cõmodius utitur. Præſentib. quidem, & ſcientia futuri, quæ propè diuina eſt, & ipſa expectatione: nam in bonis, gaudet futurorum ſpe: in malis, quòd tunc non interim premitur. At in futuris plus etiam longè utilis eſt: bona enim auget, & approperat: mala perſæpè auertit, ſi non minuit: aut ſaltē lenit, certè tolerabiliora efficit, tum conſilio & meditatione, tũ quod neq; caſu (quo ſolemus fortunã accuſare) neq; hominũ improbitate (quod acerbum eſt) neque noſtro errore (quod moleſtiſſimum) ſed diuina uoluntate accidiſſe cognoſcentes, tolerabilem iacturam illam facimus. Equidem ut ad exempla deueniam, omiſſis iis etiam quæ de Syneſio & Ioſepho, Sylla & Auguſto dicturus ſum lib. ſecundo,
ſuo loco: quantum exiſtimas profuiſſe Cæſari ſomnium, quo de dominatione cap. primo.
patriæ admonebatur? quantum Septimio Seuero ſuum, quo cũ Imperio ſummam adeptus eſt felicitatem? Quantũ Themiſtocli ſuum, quo mortem acerbam monitus deuitauit? Nobis ſanè plus profuerunt illa, quàm aſtrorum peritia: quamuis aſtrorum peritia multis annis hanc quam nunc habemus de ſomniis ſcientiam præceſſerit. Equidē ſerò nimis ad illam peruenimus, quòd à nemine tradita eſſet. Quæ enim ab aliis ſcripta ſunt omnibus ante nos, nec methodo aliqua conſtant, nec limbum diuinorum ſomniorum attingunt. Eſt enim diuina hæc ſcientia prorſus, & clauſtris profundiſſimis abdita: niſi ſi cui Deus uelit apertè illam demonſtrare. Itaque & hanc, ut alias artes plurimas, inuenire me oportebat, & moneri: ſed moneri, cùm neſcirem, ut artem intelligere ſuo tempore poſſem: & nunc non moneri, cùm intelligo: deficiẽt enim ſomnia maiore ex parte, ſolaq; imaginum apparent fermè, ne nunc uel Vide ca. 15.
aliàs decreta Fatorum (arbitror) abrumperentur. At quæres: quónam huius reg.
pacto à Fato deuiare liceat? Vtique & hoc ad libros de Fato ſpectat. Sed cũ 52.
ea ſeries ut in ſpeculo, ita in noſtra anima reluceat, futura & præſentia & præterita uidētur: at præterita præſentiaq; emendari aut corrigi nõ poſſunt:

futura ſic uidentur, ut obumbrent nos: uelut ſi quis ictum intendat, uides umbram illam & aberrare, cùm hoc poteſt, & uulnerare: ita etiam umbra Fati & cauſarum cœleſtium apparet in anima ipſa, non ictus, ſed teli uibrationis, & excuſsionis. Certè neque magnitudo adeſt, nec finis, niſi in paucis: uelut etiam in humanis caſibus: quoſdã enim uitare licet, & facilè: quoſdam difficulter: alios declinare, licet lædaris: in quibuſdam ſuccumbere cogeris. Id ergo tibi nunc ſatisfaciat, non uulneris imaginem uideri in ſomnis, ſed umbrã excuſsi teli, quod & uitare potes plerunque, & rarò deuitatur. Seu, quoniã ſi multo antè uideantur, non deprehenduntur, nec ſciri poſſunt qualia ſint, nec unde ueniant: uelut qui in ſuam necem conſpirari intellexit: cùm uerò propinquus eſt effectus, dignoſcitur ſanè periculum, ſed circumſtantibus undiq; hoſtibus, atq; imminentibus, celeritate ac propinquitate illorum, & periculi magnitudine. Plerunq; deeſt conſilium, atq; obruimur. Ideo euadunt maximè ſagaces multo antè, & qui procul inſpectis bene conſulunt, & qui prompti in ipſo periculo celeriter & bene deliberant. Plurimi etiam periclitantur ignorantia interpretationis ſomniorum, uel negligentia, uel contemptu: Fato, quod ad hoc attinet (ut dictum eſt) nulli: quoniam non effectus ſomnijs, ſed cauſæ illius etiam in idolis ipſis demonſtrantur.

Eſt igitur hæc diſciplina in genere cõiecturaliũ, qualis eſt medicina, agricultura & ars nauigandi: tametſi propius aliquæ, aliquæ longius ad ſcopum accedant. Quod ſi quis hoc præſidio prudenter utatur, non mediocrẽ rebus acceſsionem facturus eſt. Sin autem imprudenter & temerè, non minorem iacturam, quàm etiam infamia conſequetur. Quid enim uerius oraculis Delphicis? quæ tamen perperam interpretando, maxima quibuſdam mala attulêre. Sed & medicina, & ars militaris, & natandi, quamuis per ſe bona ſint, multis exitio fuêre. Quanto magis in coniecturali genere cautè uerſari oportet? Si quis tamen, ut dixi, potius dirigat ad actionem, quàm ad prædictionem, huiuſmodi cognitionem atque interpretationem, ſapientiſsimus exiſtimabitur, & feliciſsimus procuratorum ordine erit. Velut medicus prudens cùm criſim inſtantem agnoſcit, nõ eam prædicit, ſed potius à cibo abſtinet, & medicamentis ac ſectione uenæ, ægrum, loco calido collocat. Et nauta, cùm imminentem procellã animaduertit, uela demittit, anchoras parat, ad portum reducit nauem: uel ſi non licet, in altũ. Et rei ruſticæ peritus, cùm pruinam timet, arbores non putat: et ſi imbres, ſemina nõ ſerit, cauens ne putreſcant. Ita non ſolùm bona noſcere oportet, ſed etiam illorum conuenientem uſum condiſcere. Neq pœnitebit huius diſciplinæ: nec in ea tradita damnabis, ſi omni φιλαυτίᾳ carueris. Curabis autem ne in uulgus huiuſmodi prodeant.

deant, ſed ſolùm ſapientiæ amatoribus: nec his qui per uanitatē irrident tanquam ſapientes, quæ non probant: néue curioſis, qui multa ſomnia uident, ac pleraque inania, communicare talia decet. Rectè etiam faciet interpres, ſi non ſine præmio, atq; eo non leui, operam ſuam locabit: quippe præmia artes honeſtare ſolent. Felicis autē occaſionis eſt, in eos incidere qui rarò ſomniant, & euidenter: horum enim ſomnia uera ſunt: ut contrà infauſtum, qui plurimùm & aſſiduè multaq; uident ſomnia nec euidentia, nec cohærentia, quæ etiam fermè omnia uana ſunt. Velut enim agri, ita animi: illi enim luxuriantes, multas alunt herbas, atq; inutiles: ut contrà culti raras, & certo ordine diſpoſitas, omneſq; utiles.

Cap. VII. De ſua cuiuſq; prouidentia.

CONſulit Syneſius, ut quiſque ſibi peculiarem artem ſtatuat, deſcribendo ſomnia, quibus diebus horiſq; euenerint: dum quæ conuenientia illis euenerunt, & quibus temporibus: hæc obſeruando primùm, ut genera ſomniorū animaduertamus, & quæ generaliter per illa ſignificentur. Secundò, ut magnitudinē effectus: dicemus enim infrà, maximum eſſe artis principiū, Cap. 15. *magna à paruis ſcire diſtinguere. Tertium, ut tempus euētus pernoſcamus. Ex his enim tribus facile erit, euentus ſomnijs illos ſignificantibus accommodare. Dicemus autem propriè de his in tertio libro. Nunc id neceſſarium* Cap. 9 *exiſtimamus, ob id quod non eadem idem apud omnes ſignificant: tum uerò ob propria, quæ uidentur. Veluti in generalibus, cùm oculus ſignificet ſcientiam & filios: in eo qui non habet, nec poteſt ſuſcipere filios, ſcientiam proculdubio ſignificabit: atque hæc ex arte palàm. At uerò ex obſeruatione, ſi cui filij ſint, tum artem ac ſcientiam oculis in illo ſignificabit. Specialiter uerò, in aliquo nec ſcientiam omnem, ſed (gratia exempli) ſi quis medicinam exerceat ac doceat, ſemper doctrinam, non exercitationem in alio autem contrà exercitationem, non doctrinam, perpetuò ſignificabit. Mihi quidem amicus Proſper Marinonus Papienſis ſemper ſignificauit, munus profitendi in ea urbe: alij autem, etiamſi profeſſor ſit, non idem ſignificabit. Vnde quæſitum iure, cur non eadem idem omnibus ſignificent? Dictum eſt ſuperius, quoniam ut qui deſcripturus eſt ichnographiam equi, in uno cumulo cogetur uti capillo albo, in alio uiridi, in alio cæruleo, ut melius totam figuram et quam uult repræſentare ſimilē reddat: ita ex formis imaginibuſq; in anima ſeruatis, idem uni unum, alteri aliud referet. Quantam uerò utilitatem hæc ſpecialis doctrina allatura ſit, ſi ultra generalem adhibeatur atque conſtituatur, unicuique clarius eſſe puto, quàm ut à me dicatur.*

Caput VIII. De cognitione temporum, in quibus futura ſunt expectanda.

Horum igitur cauſa præſcire oportet tempus futuræ rei per ſomnium demonſtratæ: hoc autem ex tempore generali, ac ſpeciali natura ſomnij, & qualitate rei uiſæ. Primùm *diſtinguere oportet ſomniorũ ſignificata: quoniam quædam futura, quædam præterita, quædam præſentia ſignificant.* Quæ *quidẽ ante ortũ* Solis, *futura: quæ in ortu* Solis, *præſentia, inſtantiaq́;: quæ uerò pòſt, præterita aut præſentia.* Præſentia *intelligo, quæ eadem die, uel non ultrà ſeptimam diem uentura ſunt, ita tamen ut origo effectus ab eadẽ die initium ſumat.* Aduertendum *tamen eſt, multa eſſe præterita, præſentiaq́;, quæ futuri retinent naturam.* Velut *ſi quis familiarem admittat in domum, à quo aliquando ſit occidendus, poterit hanc necem uel ut præteritam uidere: quia iam cauſam in domum admiſit: uel ut præſentem, quia retinet: uel ut paulò pòſt futuram: quia paulò pòſt uel illud cogitabit, cum eo conſilio in domum nõ uenerit iam, aut ſocium ſibi deſtinabit, aut aliquid molietur, ut arma parare, quamuis etiam in triennium ſcelus id dilaturus ſit.* Somnia *ergo cùm ad diuinationem pertineant, diuinatio autem ſit de naturaliter obſcuris, obſcura autẽ naturaliter ſolùm ſint uentura, quæ à nullo mortaliũ, ſed à* Deo *ſolùm uerè præcognoſci poſſunt: propterea ſomnia omnia ad futura referuntur.* Eſt *tamen præſtantis uatis id agnoſcere, an cauſa iam ſit orta, an oriatur.* Imò *quod uerius eſt, nulla fermè fiunt ſomnia, niſi iam cauſa orta: neque enim* Socrates *uidit olorem ſignificantem* Platonem, *eiuſq́; diuinum ingenium, niſi poſtquam pater* Platonis *illum ad* Socratem *deducere deſtinauit: ob id nocte antecedente* Socrates *uidit ſomnium: quod ſi ad initium diſciplinæ referatur, fuit ante illud: ſed ſi ad initium quo pater illum ei diſciplinæ deſtinauit, fuit pòſt: adeò ut ſi etiam ad dæmonis ſomnium referatur, nõ præuidere illos prorſus futura neceſſe ſit: ſed intelligentes quæ tractantur, ſucceſſumq́; ex origine cognoſcentes, docent quæ futura ſunt.* Itaque *optimi uatis eſt, ut dixi, intelligere quo in ſtatu cauſa futuri euentus per ſomnium demonſtrati ſit: ſcilicet an orta nuper, an multò antè, an iam coalita, an uerò prope finem: ſic enim facilè etiam conijciabitur tempus futuri euentus: nec ſolum id, ſed qualitatem effectus, & quæ illum circumſtant: utpote magnitudinem, qualitatem propriam exitumq́; rei, & cauſam, originem atq; principium.* In *quo autem hæc demonſtrant, in libris de* Subtilitate *dictum eſt.*

prope finẽ.

Temporis *autem magnitudinem futuri aut præteriti, conijciabimur ex tempore quod imaginamur fluxiſſe à fine inſomnij, ad momentum in quo experrectus eſt.* Significat *autem in omni differentia temporis breue aut longum*

interuallum, quod ultra annum non extenditur: etſi ſoluitur in inſomnio, ipſa die fiet. Sed ſi multo antè uel poſt ortũ Solis, cauſam tunc inchoare ſignificabit, aut tum perficietur aut detegetur. Spacium igitur illud ad totum ſomnium, uelut ad annum referendum erit. Spacium uerò ad ortum Solis, pòſt quidem iuxta ſex horarum ſpacium totam præteritam uitam referet: antè, earundem comparatione futuram. Vindemiarum tempore ſi quis aliquid facere uideatur: quoniam præfinitum eſt, illud in eo tempore faciet, licet tempus in quo uides non ſit uindemiarum: idem dico de alijs temporibus conſtitutis. Quæ etiam uidentur, quo tardius futura ſunt, & minora ſunt, minus euidentem faciunt impreßionem: & cũ tardius moueantur (ſiquidem motus rerum, quanto magis diſtant, eo magis lentus uidetur) parum ſentiuntur. Quæ uerò magna ſunt, & breui futura, magnas efficiunt imagines: & quæ bene uidentur, & celerem in eis motum dijudicamus: quamobrem hæc citò uentura, illa ſerò expectabimus. Dico autem celeriter uentura, quæcunque imagines magnas habent, & propinquas, & quæ celeriter mouentur, & nos plus afficiunt: contrarias autem tardè.

Quod uerò ad qualitates rerum uiſarum, manifeſtum eſt quòd quæcunque iam inchoatæ ſunt, celerius perficiuntur: atque celerrimè, quæ iam proprio curſu prope finem ſunt: contrariæ uerò, tardè. Et quæcunque naturaliter motu celeri mouentur, ijs quæ tardè celerius etiam perficiuntur. Et iuxta etiam naturam ſomniantis, & ætatem, ac reliqua: ut in opulentis atque potentibus. Et quæcunque ſuum habent tempus conſtitutum, ut magiſtratus annui, & olim etiam ex Romanorum more ſub anni initio: quòd ſi ſomnium approperare uidetur, cauſa ſolùm tũc initiũ habebit, res ipſa differetur. Quòd ſi ſomnium ſerius indicet quod differri non poteſt, ſerius obtinebit, etiã præter conſuetudinem, ut nonnunquam fieri ſolet. In uniuerſum, ſomniorum tempora ſunt, aut præſens, uel paulò pòſt, aut multò pòſt futurum, aut præteritum, aut ſtatum tempus: annos autem uel menſes aut dies dinumerare fas non eſt, niſi cũ uerba aut ſigna peculiaria numeros declarantia acceſſerint. At ſunt qui petant auxilium ex Aſtrologia: ueloces enim euentus, cùm Luna celeriter mouetur: commutationem, cùm fuerit in ſignis mobilibus: ſtabilitatem & tarditatem, in contrarijs: ſimiliter coniuncta Saturno & Ioui, tardè: Veneri, & magis Mercurio, celeriter: Marti autem ueloci mala, uelociſſimè: tardo autem bona ſerò. Sed hæc extra artem. Iuxta tamen ſolſtitia immutabilia, & tardè: iuxta æquinoctia mutabilia, & celeriter aduenient quæ ſignificantur. Si uerò ſtabilia iuxta æquinoctia uideantur, aut mutabilia iuxta ſolſtitia, iam hæc ſerò, illa citò euenient. Atque

hæc ex arte: quoniam ſolſtitia & æquinoctia etiam uulgo per ſe nota ſunt.

Quæcunque etiam in calendis Ianuarij, uel in die natalitio fiunt, intra annum finiuntur. Et ſi in calendis menſis, aut in ingreſſu Solis in ſignum aliquod, intra menſem unum. Et ſi in ipſa die ſolſtitij uel æquinoctij, intra tres menſes. Et ſi in hora oppoſitionis Lunæ, aut coniunctionis, intra quindecim dies: & ſi in ortu Solis diei Domini, intra ſeptem dies. Et ſi in initio magiſtratus, aut ingreſſus nouæ domus, aut habitationis in externa regione, aut nauis ingreſſu, uel quocunque alio initio, ut generaliter dicam, ante finẽ illius negocij effectum ſuum ſortietur. Dies quoque diuini & immutabiles (ut, dies natiuitatis Domini: & trium Regum, qui etiam arcana magna ſignificat: & Salutationis uirginis, qui etiam admiranda prædicit ſomnia) fatalia & magna efficere ſolent, atque ad anni alterius reditum euentus ſuos extendunt: eoq́; toto tempore, & póſt etiam ad uitæ finem in omnibus quæ eo ſomnio declarantur negocijs, quæq́; eo anno ex his inchoarunt (neceſſe tamen eſt, omnia per illud ſomnium ſignificata eo anno inchoare) maximam efficaciam retinent. Dies autem Reſurrectionis, quia mobilis eſt, eadem ſignificat: ſed mutata rerum forma, ut ex una uitæ ratione in aliam tranſeat. Vel etiam mutationem ipſam docet eo anno futuram, non nouum additum negocium præſenti uitæ. Idem de feſtis diebus Diuorum patriorum, aut nobis propitiorum, ſed antecedant, ſeu ſubſequantur.

Caput IX. De modo habendi uera ſomnia.

CVm in omnibus rebus quiddam ſit melius ac deterius, & quod conducit ac nocet, neceſſe eſt etiam in huiuſmodi idem contingere. Quæcunque igitur impedimenta amouent, ſomnia reddunt ueriora. Sunt autem impedimenta alia quidem animi, alia corporis: & quæ prohibent ſomnia: alia uerò quæ illa conturbant. Conturbantur autem ab his, quæ ſomnia alterius generis oſtendunt. Cibi ergo & potus, & Venus immoderata & præter ordinem, & flagitia, & perturbationes animi, atque moleſtia, & præcipuè uinum, ſunt ex his à quibus cauere oportet. Supplicare quoque Deo, ut in quarto de Secretis, opportunum eſt. Dicuntq́; tres res plerunque uideri: quæ ſi albæ ſunt, bene ſe habere negocium ſignificant: ſi nigræ, malè: ſi partim albæ, partim nigræ, aut mediorum colorum, pro qualitate colorum & dominantium iudicabis. Et deferre gemmas, quæ ſomnia non impediant, tranquillitatem tamen animo afferant, & uanitatem explodant, bonum eſt: uelut Adamas, Saphirus, Smaragdus, Amethyſtus, Hiacynthus. Refert Plinius, Eumetrim gemmam eſſe ſilici perſimilem, in Bactris natã, quæ capiti ſuppoſita, ſomnia uera oſtendat. Ego certè forma talem habeo, & quæ multa oſtendat, & læta

ſomnia:

ſomnia: uera autem minimè, ut arbitror. Exiſtimant Nicolum (de quo in libro de Gemmis egi) uera oſtendere ſomnia. Sed ab incertis abſtinere oportet, ut etiam cibis: quæ enim impediant, multa ſunt, & ubique in promptu: quæ autem iuuent, rariſſima. Quare tutius eſt, ni modò expertus ſis, aut efficax aliqua ratio id ſuadeat, abſtinere. Porrò purgare caput elleboro, haud malũ eſt, nec negligendum. Artemidorus autem exiſtimat nihil agendum, quod ad impetrandum à dijs ualeat: quando quidem huiuſmodi ſit dona grata, ita quæ extorqueri non debeant, maximè à dijs. Nos autem, cùm illorum aut omnium, aut maioris partis cauſam naturalem eſſe docuerimus, & procreanda ſi non ueniant, cùm opus habemus, abſurdum non arbitramur. Et uerrere (ut ita dicam) domum: id eſt, corpus ab humoribus ac cibis & potibus atq; Venere purum habere, & animum à perturbationibus, bonum eſſe atq; utile non parum exiſtimamus.

Caput X. De generali ſomniorum diſtinctione.

SOmnia quidem quæ abdita nos docent, alia quidem ſimpliciter ea oſtendunt, uocanturq; Idola: alia autem artificioſa coniectura opus habent, uocanturq; inſomnia, ſeu uiſa. Ambo hæc genera licet de iiſdem: Idola tamen cùm idem per idem demonſtrent, diſtinctione opus non habent. Quæ ergo uiſa dicuntur, octo ſunt generum: alia enim de uitæ longitudine ac breuitate docent, atque mortis generibus: alia uerò de ualetudine: quædam animi affectus præcipuos demonſtrant: qui nam ſint, ſuo loco docebimus. Quædam oſtendunt corporis calamitates fortuitas, luxationem, uulnera, uerbera, caſum, percuſſionem, ictum, morſum. Cap. 15. regula 2. *Quædam alia operationes uoluntarias artium, exercitationem, concubitum, rixas, peregrinationes, nauigationem, conuiuia. Atque hæc quinque in nobis. Extra nos autem: opes primùm, & honores ac dignitates: demum filij, parentes, fratres, ac familia tota cum amicis: nec ullum eſſe quæſitum poteſt, quod non ad aliquod horum generum pertineat. In uniuerſum igitur iam quatuor diuiſiones ſomniorum explicauimus, à cauſa ſcilicet quadruplicem: ab humoribus, cibis, memoria præteritorum, & à cœlo: à modo repræſentandi idola & uiſa: temporis differentiis, præterita, præſentia, futura: à rebus demonſtratis, quam nuper explicauimus.*

Caput XI. De generali ratione interpretandi ſomnia.

ALiàs oſtendimus, omnis doctrinæ bene traditæ commune unum debere eſſe principium: nam ut res omnes ab una defluunt, ordine ſolùm uariatæ: ita & in doctrina, ab unius origine omnia deduci debent: quòd ſi id non fiat, confuſa, incerta, difficilis atque imperfecta neceſſariò erit. Quomodo

autem unum multiplex eſſe poßit, hoc ipſo exemplo declarabo: quoniam ſimilia à ſimilibus procedunt, contraria etiam à contrarijs neceſſariò fient: nã à contrarijs ſimilia ſibi fiunt: ut ab igne ignis & calor, ab aqua frigus & aqua: ignis autem & aqua contraria, igitur & genitus ignis, & genita aqua, & calor & frigus, conuenientia: ergo ſimilia fiunt, non conuenientia, ergo dißimilia. Quæ ergo & regi & iuueni conueniunt, illi bona ſunt: & quæ mihi ſeni & pauperi conueniunt, ſimiliter bona: quæ autem illi, mihi: & quæ mihi, illi mala erunt. Conuenientia igitur mihi bona, rebus autem meis & affectibus & perturbationibus & paßionibus mala: nam malè ſe habentibus contraria, his per quæ malè ſe habent, conueniunt: ſimilia autem naturæ ipſorum, uelut homini pauperi & ſeni humana & ſenilia bona ſunt: hæc quidem ſimilia conditioni ſuæ, illa uerò naturæ: opes autem, non paupertas, bonæ: ſiquidem pauperem eſſe malum eſt, & non ſecundum naturam, ut ſenectus. Conueniens ergo quadrifariam dicitur: natura, conſuetudine, opinione, & contrarietate: tot modis autem dicemus aduerſum. Sunt uerò illa à quibus conueniens hoc deſumere expedit: natura, ſexus, ætas, patria, maiores, leges, religio, dignitas, opes, filij, ualetudo, amici, familia, uxor, ars, exiſtimatio, mores, ſcientia, conſuetudo, fortuna. Tertius modus ſumitur à mutatione, ſeu in melius, ſeu in deterius fuerit. Porrò in duobus primis generib. duæ ſunt conſiderandæ ſeu ſimilitudinis ſeu contrarietatis rationes: una quidem per ſe, uelut quod caput parentes ſignificat, alia ex accidente, & utrum conueniat: uelut ſaltare ſeni, quod ſtulticiam aut dedecus aut mortem ſignificat: ſtulticiam quidem: quia haud conuenit re ipſa: dedecus, ob iudicium ſpectantium: mortem, quia dici ſolet, Senes cum morte ſaltare ſolitos. Diximus enim etiam ex opinione eſſe interpretanda ſomnia. Habet autem prima ſimi-
Cap. 14. litudo propriam tractationem, de qua paulò pòſt agemus. De alia autẽ pòſt,
Cap. 15. & ſub una regula, aut duabus continetur.

Tripliciter autem unum ex alio fit: aut ut à ſimili, ſuaue à ſuaui: idq;, ut dixi, ad idolum pertinet: aut à contrario, cùm ex mutatione fit: ut ex paupere diues, ex ægro ſanus: aut ut ex cauſa: ut ex flore ſuauitas: his duobus modis ſomnia referunt. Sed ſi mutatio non ſit, non poteſt ſignificare contrarium: nam non ex rubro album ſignificari poteſt: quoniam non eſt contrarium, ut priuatio: quandoque etiam tranſpoſito modo, uelut in ſpeculis, dextra ſiniſtra, ſiniſtra dextra euadunt. Quòd ergo flores ſignificent triſticiam, ad dextrum & ſiniſtrum, ſeu tranſpoſitionem referendum eſt: citò enim cadunt atq; mutantur, & ad tertium refertur: cantus uerò ad ſecundum genus, ſcilicet contrarietatem: quod ex raſis pilis, ad cauſam propriam.

Memineris autem, me tria conſtituiſſe capita generalia in hoc libro primo, quæ toti ſeruiunt arti: ideo in omnibus quæſitis ad illa recurrere expedit: hoc autem factum eſt, ad uitandam repetitionem. 15. 29. 69.

Somnia præterea alia publica, alia priuata: quæ publica, inferius dicentur. Quæ autem publica uidentur, & non ſunt, eandē rationem ſubeunt in priuata domo à principe, Rep. uel maximo magiſtratu, quam per ſe ſignificarent: uelut terram mugire, ſi publicum ſit ſomnium, e dictum principij coactum ſignificat & admirandum in populum: ſi priuatum, uel in te tuoſq; ſolum, uel etiā publicum, ſed ex quo tu ſolus lædaris. Lib. 3. ca. 2.

Caput XII. De partibus hominis, & quæ ad illum ſpectant.

Corporis humani partes aliæ quidem interiores, aliæ externæ: nec diuidere minutim expedit ſingulas, ut medici faciunt: ſed ſufficiet pro internis quidem numeraſſe ſolum cerebrum, pectus, cor, pulmones, iecur, uentriculum, lienem, fellis ueſicam, inteſtina, renes, ueſicam, & uterum. Et ſunt duodecim.

Exteriorum duæ ſunt differentiæ generales: dextra ſiniſtra, & antè ac retrò. Atque hæc bifariam inueniuntur, aut diſtincta naturà: uelut tempora, oculi, aures: aut ſolum conſideratione: ut in pectore & membro uirili, & in naſo. Sed tamen nares diſtinctæ naturà: ideo naſus hoc habet peculiare conſideratione dignum, præter reliquas partes omnes. Sunt etiam additamenta, pili, capilli, barba.

Corporis deinde pars tota exterior diuiditur in ſex partes generales: caput, collum, pectus, uentrem, pudenda, atque extrema.

Caput diuiditur in quatuor partes: pilis tectam, faciem, aures, & ſubmētum. Pilis tecta in coronam, uerticem, occipitium, & tempora: & ſunt quatuor. Aures in tres: foramen, cartilaginem, & carnem pendentem. Facies in nouem: frontem, oculos, naſum, labia, genas, mandibulas, mentum, buccas, os. Et in labijs eſt ſuperius & inferius.

Oculi in ſupercilia, cilia, (quamuis ambo ad pilos pertineant) palpebras, & oculos ipſos: ut ſint quatuor partes. Et in palpebris eſt ſuperior & inferior. Oculus præterea in albam, iridem, pupillam, & angulos lachrymales, & hypopia: & ſunt quinq;.

Naſus duæ partes, exterior & interior nares.

Os in ſeptem: dentes, linguam, palatū, guttur, uueam, gingiuas, & gulā.

Collum in ceruicem ubi ſpina adeſt, & guttur, & foueam: & ſunt tres.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Pectus in coſtas & ſunt ſuperiores atque inferiores: iugula, alas, furcu-lam, humeros, ſpatulas & dorſum & ſunt ſeptem.

Venter in ſex: ilia, lumbi, renes, umbilicus, hypochondria, præcordia.

Pudenda ſunt tria: uulua, membrum, & culus.

Membrum in quinque diuiditur: mentulam, ſcrotum, teſtes, glandem, & pubem.

Vulua in pubem, interſtitium, labia, & os: & ſunt quatuor.

Culus in quatuor: caudam, nates, interſtitium, & anum.

Extrema in duo brachia, & crura.

Brachia in quinque: cubitum, carpum, manum, humeros, & ulnam.

Manus in ſeptem: dorſum, uolam, digitos, pollicem, indicem, medium, annularem, & articularem.

Digiti in quatuor: muſculum, nodum, articulum, & unguem.

Crura in quatuor: coxam, genu, tibiam, pedem.

Tibia in tria: ſuram, os, & malleolum.

Pes in plantam & dorſum, & quinque digitos, ut in manu: ut ſint ſeptem.

Digiti in tres: ungues, articulos, & nodos.

Præter hæc ſunt quæ à nobis excidunt, generaliter nouem: ſaliua, muccus, uomitus, ſtercus, urina, ſemen, uermes, ſanguis, & humor.

Erunt igitur partes omnes diſtinctæ forma, & non compoſitæ, centum uigintinouem. Quòd ſi compoſitæ addantur, erunt omnes centum ac ſexaginta. Sunt præterea, ut dixi, ſuperiora & inferiora in labijs, & palpebris, & coſtis: & erunt centum & ſexaginta tria. Et præterea dextra atque ſiniſtra in omnibus, præterquam interioribus, atque his quæ excernuntur: ut propriè fiant partes ducentæ ac quinq;. Adde etiam pilos atque capillos, & barbam: fient ducentæ octo, aut potius ducentæ & undecim. Quòd ſi libeat addere duos poplites, & ſunt ſinuoſæ partes genuum, calcaneos, mamillas, fient partes ducentæ decem ac ſeptem inſignes. Totidem igitur dicimus eſſe. Anima uerò & ipſa pars eſt noſtri, & nos ipſi: ſint igitur ducenta ac decem conſiderãda: uerùm quæcunque partes minimæ ſunt, ut digitorum: manuum ac pedum nodi, articuli, ungues: non noſtræ, ſed mundi partes ſunt. Loco autem earum Cap. 14. *erunt, quæ ad nos, ut uidebitur.*

Cap. XIII. De partibus mundi.

Oportet autem conſimiles his, aut paulo ab eis differentes, etiam in mundo inuenire partes: ut ſciamus, ſi qua partium noſtrarum detrimentum paſſura ſit, quo nam pacto ex ſomnio eam deprehendere licebit: ac rurſus ex illa partes mundi, eas ſaltem quæ ad nos pertinent: ut parentes, filij,

fratres atque domeſtici. Et ſi quid poteſt, ad patriam, fertilitatemq́; , ac etiã cœlum extendatur. Deus igitur pro anima accipi.tur: neque enim quicquam magis Deo in nobis anima ipſa aſsimilatur: poſt cœlum & aſtra omnia, & quæ manent: nam irides & cometæ, affectus potius quàm ſubſtantias ſignificare poſſunt: neque enim manent: ut nec tonitrua aut fulgura, aut terræmotus. Sed ab his quæ manent, ſignificata partium ſumere oportet. Ignis ergo, aër, aqua, terra, fontes, flumina, lacus, riui, montes, ualles, ſtagna, mare, proprium (nam oceanus pro aqua quandoque capitur) fontes etiam, ſcaturigines, paludesq́;, urbes, domus, regiones, prata, ſyluæ, nemora, campi, ſaltus, deſerta, tuguria, uineta, conſita, fora, templa, atria pulpita, ſuggeſta, roſtra, arbores, frutices, arbuſta, herbæ, folia, flores, cortices, radices, fructus, rami, trunci, lapides, metalla, gemmæ, metallica: animalia manſueta, fera, ſerpentia, quadrupedia, aues, piſces, parteſq́; ſingulorum: dæmones, mortui, domeſtici, filij, ſerui, parentes, fratres ac ſorores, uicini, inimici, familiares, agnati, cognati, affines, reges, publicæ perſonæ, magiſtratus, machinæ, uaſa, ueſtes, ornamenta, libri, arma, tela, inſtrumenta cuiuſcunq; generis, officinæ, tabernæ, apothecæ, cauponæ, muſici, medici, ſacerdotes, obſtetrices, artifices ſinguli: lana, goßipium, ſericum, ſpartum, linum: caro, panis, uinum, legumina, grana: tartarus & inferna, carcer, diui, ſtatuæ, imagines, turres, arces, uolæ, columnæ, laquearia, putei, latrinæ, naues & earum partes: funes, rotæ, quadrigæ, ſcalæ, laquei, tegulæ, lecti, ſpeluncæ, uoragines: frena, habenæ, ephippia: claui, latrunculi, fritillus, alea, trochus, tubera, fungi, piſces ſaliti, tortæ, & ſimilia.

Similiter & affectus, & quæcunque non manent, affectibus ſunt comparandi. Sunt ergo affectus in mundo, quæ pertinent ad motum & quietem & ad affectum, quem in nobis generant: & quæ non manent. Huiuſmodi ſunt fulgura, ſplendores, arcus, uoragines, in cœlo figmenta, monſtra, pluuiæ, grandines, uoces: ab his tribus generibus affectus in nobis ſignificari ſolent.

Eſt tertium genus commune tàm ſubſtantijs quàm affectibus, & eſt quod repræſentat naturaliter: ut ſermo, pictura, ſtatua, imago: hæc enim & de ſubſtantijs eſſe poſſunt, & de affectibus: quandoquidem naturaliter ſignificant, & omnibus communia ſunt: ſtatuæ tamen, ut dixi, ſubſtantijs magis conueniunt repræſentandis.

Sunt & partes quædam mundi communes, & homini: uelut filij atque uxor, & mundi & hominis partes ſunt, atque ideo ſignificant atque ſignificantur.

Caput XIIII. De communi ratione comparandi partes mundi ad partes hominis,& partes mundi atque affectus ad hominum affectus.

OPortet primum reminiſci præcedentis diuiſionis, ſcilicet quòd quæ in nobis ſignificantur,tria ſunt:partes noſtræ,& quæ ad nos attinent, ut filij,uxor,& domeſtici:& affectus:ut opes,morbi,triſticia. Quæ autē ſignificant,rurſus ſunt partes : nec in nobis partes ſignificari poſſunt,neque quæ ad nos, niſi per mundi partes, quæ quandoque neque noſtræ partes,nec ea quæ ad nos:ita mundi partes, quæ partes noſtras,aut ea quæ ad nos ſignificare poſſunt,trium ſunt generum:mundi partes propriè,ut cœlum:& ea quæ ad nos,ut uxor:uel noſtræ partes,ut oculus. Hæc autem tria,& præcipuè duo ultima,& affectus ſingularum,ut motus uel quies,color,figura,comparatio,affectio,magnitudo,ſonus,actio,accubitus,locus,claritas & obſcuritas, ualetudo, habitus ſeu ornatus, numerus, tempus, anni uel dies,& mutatio. Et partes mundi inconſtantes:ut pluuia,& fulgur, & nix:affectus in nobis, uel in his quæ ad nos,ſignificant:ita erunt ergo ſubſtantiarum tria genera imaginum,affectuum autem ſeptem,ſed ſex maximè. Partium autem mundi quæ neque in nobis,neque ad nos,cùm ad nos non pertineant, non eſt ſignificatio:niſi quatenus ad nos pertinere poſſunt : ut de republica, patria ac regno:nam & horum euentus perſpicere licet.

Cap. ſequēti reg. 36. *Quæcunque uerò non habent ad nos comparationem, uelut cœlum & ſidera, non commutantur, ut infrà uidebimus:at quæ ad nos pertinent, uel ex nobis ſunt, commutant, ſi partes ſignificatæ eſſe poßint:nam ut ſuprà diximus,minimæ partes non ſignificantur : ut unguis, articulus,digiti:ſed ſolùm ſignificant:ideo ſunt ſolùm mundi partes, non noſtræ:atque ideo non commutant.Cōmutant enim ſolùm noſtræ partes propriæ,& quæ ad nos.Quadrupliciter autem fit commutatio partis in partem : hæc autem non admittitur,ut oculi in cor.Vel quæ ad nos, in eam quæ ad nos:ut uxoris in fratrem: ſed quæ ad nos in partem,& partis in ea quæ ad nos:ut oculi in filium, filij in oculum,fratris in brachium,brachij in fratrem.*

At quæ ad affectum pertinent, commutant in ſubſtantiam: uelut uxor in artem,ars in uxorem:filius in gaudium,gaudium in filium. At hæc commutatio affectus in ſubſtantiam,non per ſe eſt,ſed uelut ex accidente: neq; enim ſignificat,ſed indicat uelut cauſam:filius enim gaudij cauſa eſt.

Sunt præterea,ut dixi,ſignificata ex imaginibus proprijs communia ſubſtantijs & affectionibus,& partibus noſtris,& his quæ ad nos:ut uox, ſcriptum,imago,ſtatua.

Præterea

Praeterea affectiones omnes quae nobis contingunt, aliae quidem circa corpus, aliae circa animum, aliae autem circa fortunae bona eueniunt. Et quae circa fortunae bona, ſunt honores, potentia, amici, diuitiae, & ſimilia: & circa corpus, ualetudo bona uel mala, deformitas, robur, & ſimilia. Quae autem circa animum, trium ſunt generum: affectiones, & hae omnes ſunt paßiuae, ut laetari & iraſci: & operationes, ut currere, concumbere: & opera, ut fabricare, & generaliter artium exercitatio. Et opera quidem omnia actiua ſunt, ut affectiones paßiuae: ſed operationes aliae actiuae, ut concumbere: aliae paßiuae, ut uerberari.

Quaecunque ſubſtantiae ad affectiones referuntur, ſubſtantias non ſignificãt, uerùm affectiones ipſas: uelut cibi, potus, poſſeßiones, & huiuſmodi.

Ex hoc patet, quaedam ſignificare plura: uelut equus, ut ex ſe conſideratur, uxorem ſignificare poteſt: & ut equitatur, fugam: & ut poßidetur, diuitias. Quandoque uerò ex ſimilitudine actionum, licet ſub affectione comprehendatur, ſubſtantiam ſignificat: ut in exemplo, equus ut meus eſt equitatur, & uxor initur: & ob ſimilitudinem operationis in concubitu, & equitandi, equus uxorem ſignificat.

Nulla ſubſtantia aliena partem uel quae ad nos ſignificare poteſt: quoniam cùm aliena ſit, ad nos non pertinet: uelut equus, planta: nec ſol aut luna ſignificare poſſunt: propria enim non ſunt, ſed omnibus communia: neque affectiones noſtras, aut eorum quae ad nos, ut dictum eſt; reliquum eſt igitur, ut ſignificent cauſas affectionum.

Quae ergo ad nos, ſignificantur de ſubſtantijs, & partes noſtrae non exiguae, & nos ipſi per mundi partes ſtabiles, quae ad nos ſolùm, & nõ cõparatas affectionibus: & hae communes ſunt partibus noſtris, & his quae ad nos. Et per partes noſtras, quamuis exiguas, quae ad nos: & per ea quae ad nos, partes noſtrae. Affectiones uerò, per omnia illa ſeptem enarrata. Cauſae autem affectionum per partes mundi quaſcunque, ſtabiles, communes, proprias, noſtras, & etiam quae ad nos.

Caput ergo ſignificat dominum domus, regemque, ſacerdotium, mentem, honores.

Capilli, tegulas domus, ornamentum, decorem, luctus & infortunia grauia corporis.

Oculi, filios, gemmas, prudentiam, & iniurias.

Collum, uxorem: eſt enim decor & fulcrum domus. Et uoluptatem guſtus: & robur, ob ceruicem.

Brachia, fratres: ſunt enim noſtri auxiliatores. Et domeſticos etiam, ſed (utiles.

Manus, artes, & robur.

Tibiæ, familiares, & amicos humiliores, quorum opera ſuſtentamur.

Pectus, fortitudinem: intus conſilium & arcana.

Cor, parentes: ſunt enim origo noſtra. Et filios: ſunt enim nobis maximè cordi. Et uxorem: eam enim maximè diligimus.

Pulmo, orationem ac ſermonem: eo enim hæc fiunt. Et intimum è domeſticis, atque chariſſimum.

Venter, opes: quia ex eo ſuſcipit corpus alimentum, ut ex opibus homines: & filios: quia in eo contenti fuêre, maximè uenter fœminarum.

Os, pudorem, dignitatem & ualetudinem. Dicimus enim, impudenti ore. Et eo exiſtimatio hominis ſeruatur: eò tranſeunt, quæ nos ſeruãt, aut perimũt.

Pudenda, filios, honorem, uoluptatem, opes, robur, parentes, & ſcorta queuis.

Anus, curas & impedimenta: nam eò excrementa exonerantur. Et decora etiam.

Naſus, ornamentum & decorem: eſt enim maximè conſpicuus. Nares, famam, odores, perſpicacitatem.

Aures, famam & doctrinam.

Dentes, familiam & coniunctos, & robur corporis.

Renes, filios & robur. Digiti, minuta opera, & fidem.

Dorſum, nepotes & labores, & patruos: labores, quoniam eò onera feruntur: nepotes: ſunt enim poſt nos, nec à nobis uidentur: patruos, quia ſuccedunt capiti.

Vmbilicus, patriam & parentes. Ex his enim nutriti ſumus.

Nates, impudentiam & turpitudinem; & ſeruos, colonosq́ue: ſunt enim partes abiectiſſimæ.

Tergus, ſenectam, & ſucceſſura poſt nos tempora.

Genua, robur, & operationes grauiores.

Cubiti, operationes leuiores.

Suræ, ornamentum & decus, atque tutelam.

Tali, ſeu malleoli, ſeruos humiles, domeſticos, & eos quorum ope maximè nitimur.

Pedes, fundamentum totius domus, & artem, & opes, & amicos.

Iecur, prædia & redditus, & uoluptatem, & artem: & generaliter, unde lucrum.

Ventriculus, promum domus, uel procuratorem.

Veſica, muliebrem mundum.

Inteſtina,

Inteſtina,opes quæ reconditæ ſunt.

Lien,riſum,gaudiumq́;unde illud poëtæ:

—— petulanti ſplene cachinno.

Cerebrum,conſilium,mentem,prudentiam,arcanaq́;,tum ſenſum omnem, & diſciplinas.

Coſtæ,ſatellites, procuratores & mulieres:illa nos tuẽtur,has diligimus.

Cutis,munimentum & ornamentum.

Supercilia,dignitatem,decorem:ornamenta quoque,& mulieres.

Cilia,pædagogos,& cuſtodes puerorum, & ornatum.

Vngues,tutelam & firmitatem.

Fellis ueſica,irã indignationẽ,& morbos:ſolet enim in his efferueſcere.

Vterus,filios ac filias.

Vulua,uoluptatem turpem.

Barba,authoritatem,lucrum & lætitiam.

Coxæ,ſignificant ancillas,& pueros cuſtodes.

Humeri,familiares maioris authoritatis,promos & diſpenſatores.

Humeri articulus,ſignificat proxenetas,& perſonas,quarum auxilio aliquid perficitur.

Facies,gratiam,& quæ ex ea pendent,aut pertinent:ut iniuriam, odium.

Mentum,fundamentum cauſamq́; exiſtimationis, lætitiæ,lucri

Submentum,uxorem,filios ac filias, & generaliter ſecretius cuſtodita.

Palatum,ſuauitatem uitæ,& domum ipſam,ac iudicium: tum etiam cocũ.

Vuea,ſeu uuula,ſermonem,& nepotes ex fratribus ac ſororibus,qui à nobis pendent.

Fauces,uitam,& ſuppliciũ:quoniã ibi ſtrangulantur,& caput aufertur.

Fouea,mortem uiolentam:ibi enim iugulantur homines & animalia: & ornamenta uxoria,ac puellas.

Iugula,robur,& uitæ tutelam,& fratres:prope nos enim ſunt.

Furcula,medium in domo: ut qui eſt ab epiſtolis, & cocum:quia uentriculi eregionè eſt.

Pollex, ſignificat robur, & miniſtrorum ſupremum, & hominem mutilum, & literas.

Index, fidem, religionem, literas, ſeu ſcribendi facultatem, indicia rerũ.

Medius digitus, impudentiam, ſordidas operationes, Hebræorum conuerſationem.

Annularis, uxorem, filios, decorem, dignitatem: nihil ad artes.

Auricularis, pueros & infantes, filios, ſi adſint: minorumq́; curam.

Palma manus, labores, & ſummam inopiam, miniſtrosq; ſimplices.

Dorſum manus, artis intermiſsionem, & ocium, miniſtrorumq; inertiam.

Calcaneus, ſummum robur, & id in quo homo maximè confidere poteſt ſignificat.

Poples, magni negocij modum docet, & uenerationem: nam eo ueneramur potentes.

Nodus quilibet, ſignificat eos, eaq; quæ negociorum pondus ſuſtinent.

Articulus omnis, ſignificat periculum ob luxationem: extremum iudicium, & quicquid eſt principale.

Muſculus pollicis omnium maximus eſt: refert autem artificij principiū, & ſummum decorem.

Ilia filias propriè ſignificant: cōtermina enim ſunt lumbis, & honeſtiora.

Lumbi, uoluptates, & filias etiam, & imbecillitatem, obnoxiumq; laboribus atque doloribus.

Præcordia, ſignificant occulta, & quæ cordi ſunt, & ſapientiam.

Frons, authoritatem, dignitatem, animum hominis, & affectum erga te.

Tempora, ſapientiam, auctoritatem, uitæ tempus, fragilitatem conditionis noſtræ.

Vertex capitis, ſummum uniuſcuiuſque rei, ac dominum.

Anima, uxorem, filios, amicum ſingularem, Deum, rem maximè amatam, uitam, uoluntatem.

Occiput, quæ poſt nos erunt: occulta, periculum amputationis capitis, ubi timoris cauſa fit.

Corona capitis, regnum, lauream, ſupplicium, & irriſionem. Coronari enim, ac turbines damnatis apponi ea in parte ſolent.

Hypopia, ſignificant exteriores res filiorum, & adhærentia: tum fines uoluptatum.

Iris, ornamentum & decorem filiorum, ac uoluntatem: ea enim qualitates animi continet.

Pupilla, filios propriè, & operum noſtrorum imaginem, & animi qualitatem, gemmas.

Oculi alba, filiorum munimenta, & annulos.

Lachrymales anguli, initia uoluptatis in filijs, & animi feneſtras.

Genæ, pulchritudinem, honeſtatem, ualetudinem, pudorem, amorem.

Buccæ, impudentiam, irriſionem, iniuriam, noſtrorum tutelam.

Labia, ſignificant uerba: quia hic proferuntur: ualetudinem: quia eis ſignificatur: decorem, amorem.

Mandi-

Mandibulæ, utiliores domus miniſtros, cocum, piſtorem, & domum totam: in eis enim ſunt dentes.

Planta pedis, labores, & inopiam ſummam. In hoc differunt illius partes à partibus manus, quòd manus partes leuiora damna, & quaſi per negligentiam parta & mutabilia ſignificant: pedis autẽ grauia, uiolenta, firma. Summa digitorum pedis, ultimum diſcrimen.

Homo ipſe cùm in conſiderationem uenit, ſeipſum aut filios, aut uxorem, aut parentum aliquem refert.

Lingua, orationem, gratiam, exiſtimationem, amorem.

Nomen proprium, eſt ex his quæ non ſunt ſubſtantiæ, ſed affectus: tamen quia eſt intimum, ſignificat hominem ipſum, & illius omnia, exiſtimationem, filios, patriam.

Mamillæ deſcendentes, alimenta, & agros fertiles.

Guttur, tametſi uox, non cibus eò permeet, nihilo ſecius cibos uoluptatemq́; ex eis refert.

Aetates, ſignificant mutationes & proprietates illarum: ut pueritia iniuriam: multis enim modis ſolet iniuria affici: ſenectus ſapientiam & authoritatem, imbecillitatemq́: infantia, impedimenta omnis generis.

Porrò dextra maſculis, ſiniſtra fœminis: ſuperiora dominis & ſenioribus, inferiora iunioribus & humilioribus, media fratribus & æqualibus ac ſocijs: anteriora præſentibus, poſteriora futuris, ſi ad cognitionem referantur: aliter anteriora futuris, poſteriora præteritis tribuemus.

Quæ uerò ſequuntur, ad uiſa uel ex ſimilitudine deducuntur, uel ex operatione, uel ex ſimilitudine operationis, uel ex repugnantia. Similitudine quidem: ut ducere uxorem, & concubinam, aut puerum in delicijs habere, ſimilitudinem habet, cùm ille aßiduè concumbit cum illis: ideo uxor non ſignificat quamlibet fœminam, quæ in domo manet, aut puerum, etiamſi aßiduè ac diu manſerit cum eis: neq; ſcortum omne, ſed ſcortum aßiduum. Dixi de puero, ut intelligeres etiam ſexum non obſtare ſimilitudini. Ex operatione: equitare ſignificat ſubigere aliquem, & mutationem conſilij. Ex ſimilitudine operationis: ut uxorem ducere, curas & impenſas. Et ſignificat etiam in phratriam ingredi: utrunque enim perpetuum eſt. Ex repugnantia: phratrio & ſeni ualdè uxorem ducere, mortem ſignificat: neq; enim uxorem ducere poteſt: nec aliquod negocium diuturnum inchoare: quòd ſi non adeò ſenex ſit, poterit negocium inchoare quod non finiet unquam, ſed in eo uſque ad mortem perſiſtet. Et repugnantia quidem triplex eſt: uel natura: ut dijs aliquem uerberare: uel re ipſa, ut non eſſe, uel eſſe equum: uel

rationeconditionis, ut dixi, phratrio nubere. Quædam uerò etſi non repugnent, ſunt tamen præter propoſitum: ut ægro nubere, conuiuari.

Sunt etiam quoquo modo comparationes partium mundi & hominis, propter generalem uim: uelut Deus ſignificat animam, cœlum caput: eſt enim in ſuperiore parte, & in eo ſunt dij ſecundum communem opinionem: & in capite mens & ſenſus, & eſt ſuperius corpore. Terra, uiſcera & pedes: uiſcera quidem: quia omnia è terra alimenta habentur: pedes: quia immobiles ſuſtinent corpus, ita terra uidetur cœlum ſuſtinere. Pectus, aërem refert, ob reſpirationem. Mare, humores & ſanguinem.

Quæcunque etiam à pluribus ſignificantur, nõ eodem modo ſignificãtur, ſed plerunque adhibita diſtinctione. Dixi plerunque, ob ea quæ ſuperiùs dixi de ſomnijs, quomodo efficiãtur. Ergo in plerìſque id contingit. Cor, oculi, renes, uirga, ſurculus, ſignificant filium, ſed diuerſis cum proprietatibus: Cor, ſapientem, & patris amatorem: oculus, amabilem, gratioſum, prouidum: renes, laborioſum: genitale, nepotem impudicum, luxu planè perditum: ſurculus, ſtupidum, ac quaſi inutilem.

Sæpe etiam contingit, ut dixi, quòd perſona uel res ignota ſignificat eam quæ ad nos ob affectũ noſtrũ: quia perſona quæ ad nos, ad nos comparatur, & habet rationem cauſæ. Exemplum. Contigit anno M.D.XXXIIII. menſe Ianuarij, ut uiderem hominem cui eſſent ſeptem filij, eos uerberantem, pòſt morientem, magna mei miſeratione: idq; ſomnium uiſum eſt ſæpius repeti, cũ tamen interim nequaquã expergiſcerer. Poteram tamen intelligere ſomnium, ſi (ut nunc) artem calluiſſem: erat enim per ſe clarũ, imò ex idoli ſpecie. Socero enim meo Altobello Bandareno ſeptem erant filij: maſculi ſcilicet tres, Marcus, Aloyſius, Ioſephus: filiæ quatuor, Lucia uxor mea, Lucretia, Maria, & Bandarena: is ergo illis diebus mortuus erat, præter omnem meam expectationem, ut qui robuſtus eſſet, nec excederet annũ quadrageſimumquartũ. Ergo conſtabat illum eſſe, qui cùm ſeptem filijs eſſet, & obijſſet, & cuius me miſereſceret. Verberabat filios, ut qui egẽtes relicturus eſſet morte ſua. Ergo intra octo dies literas accepi è Saccenſi oppido, illum mortuum fuiſſe 4. calendas Ianuarij. iiſdem diebus uxor mea, & forſan ipſamet nocte qua pater obijt, utero gerens Ioannem Baptiſtam filium, toto ſomno matrem quaſi extinctam plorauit. Perſona igitur incognita Altobellum ſocerum referebat, non ex ſe, ut intellexiſti: quoniam quæ ad nos pertinent, ab alijs: quæ ex mundo, ad nos pertinent, aut ex partibus noſtris neceſſariò referuntur. Sed ut nos dolore & commiſeratione afficiebat, cauſa erat doloris & affectionis: quemadmodum & ſocer, quem ualde diligebam, futurus erat.

Similiter non ſemel uidi, nato eo filio, patrem meum ultima ſenecta pereuntem, cuius me miſerebat admodum. Hoc ſomnium, ſi Fata permiſiſſent, filij luctuoſam mortem oſtendebat: nam patrē mori impoſsibile erat, qui iam mortuus eſſet: at Ioan. Baptiſta filius adeò illi perſimilis totus fuit facie moribusq́; , ut uix uiui unquam fuerit ſimilior. Cùm uerò perijt ille indemnatus anno ætatis ſuæ uigeſimoſexto, pater meus ſi uixiſſet, tum annum egiſſet centeſimum ac quintumdecimum: unde erat, ac ſi ſomnium diceret: Cùm pater tuus, ſi uiueret, extremam aget ſenectam: filius tuus, qui illi ſimillimus eſt, morietur: id eſt, ante trigeſimum annum: nam homini iuxta ſacram paginam non licet excedere centeſimum & uigeſimum uitæ annum: illud ergo idem erat, ac ſi diceret: Filius tuus patri tuo ſimillimus, ut minor natu non poſſet intelligi, ante trigeſimum annum morietur. Qui uerò de ijs admirantur, quod ego unus tot & tanta uiderim, qualia in his libris de Somnijs, & alijs etiam per ſomnum narraui, quodq́; tanta etiam per uigiliam contigerint non dormienti: deſinant admirari, cùm ea quæ poſt mortem meam euenient, uidebunt. Neque enim parua res mors eius fuit, aut abſque diuino conſilio, cùm tot improbi elebantur multis modis: adoleſcens hic, quo nemo melior, damnatus eſt, nec effugere caſſes potuit. Erat in illo eruditio non mediocris, ſimplicitas animi, res noſtris temporib. non uiſa: probitas, manſuetudo, benignitas nimia: inuiſus hoc ſolo, quòd eſſet filius, quodq́; laudaret me. Inuiderunt ſuperi, ut optimos quosq́;, illum nobis, & eripuerunt. Dignus, non qui has incoleret nepharias regiones, ſed qui cœlum habitaret. Sed audi diuinum iudicium. Qui dedit, qui auctor fuit facinoris, qui ſuaſit, qui impulit pecuniæ ſpe, Antonius quidam: euaſit, dimiſſus eſt, & adhuc (ni fallor) uiuit: fatebatur factum, impudenti excuſatione atq; turpiſsima liberatus eſt. Conuenerat enim ſic cum accuſatoribus: ſi dolos, ſi fraudes contra filium excogitatas, exercitas, enarrare liceret, & per eos à quibus defendi mea pecunia credebatur, nemo non ad miſericordiam, nemo bonus non ad indignationem moueretur. Quæ poſtmodum ſubſecuta ſunt, quaſi non parum peccatum eſſet in filio, quaſi parum iudicij acerbitas mihi nota foret, erepta ſtipendij parte, non quòd pecunia ea non magna me torqueat: ſed ut intelligerem quo animo id factum eſſet, abundè quorundam animos declararunt. Data ſunt clam iura defenſionis accuſatoribus: & quia id non ſufficiebat, irritati animi procerum, ut quod iure impetrari non poterat, inconſulta potentiorum ira exto queretur. Sic ille clariſsimus, nullo peccato, ſtultitia non leui ſed non propria, conceſſus eſt odijs antiquis in patrem. At ipſe felix, omni ornatus uirtute, dignitate, liberaliumq́; artiū noticia, abiuit ad ſuperos: fidē facturus,

nihil

nihil eſſe potentius inuidia. Iam enim quippiam fermè abſoluerat, aliud etiam maius inchoauerat, ne paternis ueſtigijs quamuis fluxa iuuenta non inhærere uideretur. Quem ſpes erat, ſi non eripuiſſent, patrem longè ſuperaturum: nec paruo emolumento quandoque futurum regi ipſi, ſi ſuperuixiſſet. Iam enim ſpecimen dederat, quali animo affectus eſſet in Hiſpanos, quorum plurimos qui adhuc ſuperuiuunt, à morte liberauerat: atq; hæc ex arte. At præter artem quàm multa callebat? nec deerat niſi iudicium, abundabatq; impetus ob ætatem. Cæterùm id agant, quod uolent: nuſquam multis ſeculis parem innocentia & uirtute ac ſapientia norint habituros. Nec me fallit paterna pietas, cùm ſciam quid dicam: utinam tam illi ſciſſent, quid facerent.

Sed ad rem redeo. In tranſpoſitione ſignificari neceſsitatem, primò obſeruare oportet: nam ſi annulus uxorem ſignificat, & ramus filium: ea autem ſis ætate, in qua nec ſuſcipere poßis filium, aut ducere uxorem uelis: transferre ſignificatum ad proximam ſubſtantiam aut affectum conueniet. Et rurſus, cùm non conuenit affectus affectui, uel res rei: ut florens pratum, quod lætitiam ſignificat, in luctu. Et ſi ea addantur, per quæ aliud declararetur: ut coronari ſignificat dignitatem, aut irriſionem, aut circumueniri aut circundari ob inſidias: ſed coronari in aula cœleſti, non hæc, ſed mortem cum funere ſumptuoſo & laude ſignificat. Et ſi tibi ſignificatum præfixeris illud, uel nunquam ſignificabit: eſſet enim ſomnium ad memoriam pertinens, non uiſio: qui ergo plus cupit, perſæpe minus habet. Nam per ſe annulus uxorem decernit: ſi id tecum ſtatuas, & ſomnium de eo ſic uelis interpretari, quiduis aliud potius ſignificabit.

Præterea illud diligenter conſiderandum, in unoquoque uiſo multa ineſſe generalia, & ſub quocunque generali multa comprehendi: uelut mons magnus, ſublimis, immobilis, durus: eſt enim lapideus, inſenſilis, difficilis: arduus enim eſt aſcenſus. Multa igitur habet generalia ſignificata: at ſub ſingulis ſignificatis generalibus plura continentur. Sub magnitudine enim potentia, opes, gloria, ſapientia, militaris autoritas, multorum conſpiratio, ineuitabilis, fama. Sublimia ſunt, dignitates, amicitia regia, gloria, ſuſpendium: uides quantum unum ab altero differt. Rurſus omnia hæc ad filium pertinere poſſunt: iugulatur, iugularis in illo: moritur, morieris in illo: cruciatur, cruciaris in illo: exaltatur, gloria tua eſt. Et eodem modo nomen, omen, ſpecies transfertur: quoniam in eodem communi continentur: ut aſinus ad hominem patientem, laborioſum, è familia: in ijs enim tribus ambo conueniunt.

Propterea tranſitus fit uel ob multitudinem ſimilitudinum & generalium, in quibus conueniunt, uel propter magnum conſenſum in uno generali:

generali:ut inter Deum & regem: nihil enim tam conuenit ſplendore dignitatis atque potentiæ: & inter ſolem & regem: nihil enim tam illuſtre ut Sol, nec etiam ut rex. Conueniunt etiam & tranſmutantur propter ea quæ iunguntur in ſomno: ut opprimi à monte, non ad ſummerſionem, ſed hominem transferri poteſt: uterque magnus, uterque opprimit. Sic & ratione ſomniantis. Iugulat hominem: ſtudioſus eſt, non armis deditus: ſuperior euadet in diſputatione: libro alicuius opus edito confutabit: uidet ſe in carceribus detentum excruciari: ſtudijs tædioſis adeò incumbet, ut uitam ſibi acerbam eſſe putet. Sic etiam in uocibus fiet tranſpoſitio. Sed de hoc, ſuo loco dicetur.

In uniuerſum ergo, tota ars coniectoris in hoc uno cõſiſtit, ut plura colligas generalia, atque cõſideres cuinam uni rei conueniant, cum conditionibus ſuis: atque ea res erit, quam ſomnium oſtendit.

Conſiderandum eſt etiam, quòd ſomnia illa (ut uno uerbo dicam) congruentia, quæ naturæ, legi, conſuetudini, arti, nomini ac tempori congruunt, & (ut generalius dicam, ac breuiſſimè) his quæ illi inſunt ſecundum naturam, & non ui comparata, bona eſſe & felicia: quæ contrà, mala: quæ neutro modo, mediocria, uel quæ ad alios pertinent.

Eorum autem quæ ad mundi partes proprias, aut communes, non in nobis, neque ad nos pertinent ſignificata, hic ſcribere non eſt neceſſarium, ſed ſuo loco explicabuntur: nihil enim horum inſeparabile eſt, ueluti hominis partes: quam ob rem de illis dicere neceſſarium nõ eſt, ne repetere cogamur: uerùm potius modum inueſtigandi ſignificata docere oportet. Vbi primùm ſomnium uideris aliquod, illud conſidera, an è genere demonſtratiuorum ſit: id eſt, quod ad occulta declaranda pertineat: ſeu cœleſte, ſeu diuinum ma'ueris appellare. Deinde, cognito quod ex huiuſmodi ſit genere, cognoſces cuius temporis ſit ſignificatiuum. Et ſi multò pòſt futuri, ipſum ſcribe cum anno, menſe, die, hora, qua ſomniaſti: omneſq; conditiones illius, moram, affectusq;. Sin autem præteriti, aut præſentis, aut paulò pòſt futuri, ipſum adhuc recenti memoriæ ſcribe, ſed non in libro: niſi uelis pòſt ad alium uſum, quod ſcripſiſti, cum euentu ſeruare. Ergo eo ſcripto, ſtatim cogita an ſit in initio anni, uel die natali tuo, uel quo infortunium ingens paſſus fueris, aut ſplendido aliquo munere ſeu uirtutis cauſa ſeu fortunæ decoratus: plerumq; enim ſimilis euẽtus erit expectandus. Et ſi dies illa finem imponat uel magiſtratui, uel tũ decreueris primùm mutare ſedẽ, aut uitæ rationẽ, aut ducere uxorem, aut natus tibi ſit filius, aut finem labori alicui uel ærumnæ impoſueris: tunc quidem ſi tempora ſint, ad tempus referendũ erit: ſin autem mutatio, ad mutationem cum tempore: ita ut tempus initij anni, & plerunq; natalis etiam

dici, non ultrà annum extendas. Quòd ſi anno non finiatur, expecta illud tanquã perpetuum, aut ualde diu permanſurum. Et ſi in initio menſis, aut ingreſſus Solis in ſignum aliquod, aut in coitu aut oppoſitione Lunæ, aut in ſolſtitijs aut æquinoctijs, coniectaberis tempus in quo ſomnij euentus futurus ſit. Ex quo tum natura uiſionis, & reb. quas tractaſti, quæq; initium ſumpſerunt illis temporibus, aut iamprimùm inchoatæ ſunt, aut quorũ iamprimùm celebritas peracta eſt, aut quæ imminent, aut quas iam tractare cœpiſti, aut quæ intra triduũ ſine cogitatione etiam initium ſument (hæ autem ut fortuitæ & imminentes maximè ſpectandæ ſunt, ſeu ſeruum aut famulum in domum receperis, ſeu inimicitias cum aliquo exercere cœperis, ſeu amicitiam nouam inieris, ſeu quicquam obiter magni deliberaueris) ex his tribus inquam coniectaberis quid ſignificet. Atque è tribus duo iam explicauimus: tempus ſcilicet, & res impendentes, quas tamen dijudicabis tu naturali prudentia. Tertium eſt natura uiſionis, quam ſic aggredere. Primùm conſidera, an ſit idolum: & ſi eſt, rem habes explicatam. Sin autem ſit uiſio, quære quid ſignificet ſubſtantiam: id uerò (ut dictum eſt) uel ex partibus, uel ex his quæ ad te pertinent ſimpliciter, uelut uxore, filijs, familiaribus, affinibus: ita ut memineris hæc tantùm partes ſignificare, ut cõtrà partes tuæ ea quæ ad te: neq; aſſumas partes exiguas ad ſignificandum. Vel erit quod ſignificat pars mundi quæ ad te pertinet, ut domus tua, arbor tua, ager, planta in domo tua, equus uel bos tuus. Inuento ſubiecto ad quod ſomnium pertinet, quod ſolùm poteſt eſſe uel pars tua, uel aliquid ad te, quæres affectionem, quam ſic etiam coniectaberis. Si præſentis temporis eſt ſomnium, & affectio parua, erit ſomnium de re parua: at contrà ſi ſit de præterito uel multò pòſt futuro, & affectio in ſomno & uigilia magna, maximus erit effectus. Quæcunque enim procul multum imprimunt, maxima ſunt, & ualidiſſima. Inde genus affectus requires: hoc autem præcipuè ex duobus, animi affectus natura, & qualitate rerum quæ uidētur. Affectus mali ſunt prorſus, timor, triſticia & miſericordia: boni autem, lætitia & ſpes alacris, ac uoluptas, ſeu uoluptuoſa poſſeſſio: indifferentia, ira, odium, amor. Admiratio autem eſt propria rebus inexpectatis, aut magnis. Ex rerum autem natura quæcunque bona ſunt, & bene ſe habent, & congruentia, bona ſunt. Quæcunque mala ſunt, & tibi aduerſantur, malum ex malo ſignificant: uelut à leone, uel ſerpente etiam magis, uulnerari. Quæcunque mala non congruentia patiuntur, uelut ſerpentem exuri uidere, aut languere: malis quidem mala ſunt: bonis uerò malorum remiſſionem oſtendunt. Mala autem in bonis, ſi ſomniantes mali ſint, nihil abſurdum: ſi autem boni, deterius: generaliter tamen utriſque impedimenta in

bonis ſignificant. Cognito affectus genere, & magnitudine: ſi paruus ſit, poteris negligere, ſufficiat ſcire: ſi autem magnus, genera ſingula quære, & ſub eis ſpecies, & coniectare ex omnibus an prima ſignificata conueniant. Si aliquid repugnat uel ratione uiſionis, uel perſonæ, uel ratione rei uiſæ, alia quæres ſignificata, permutando: donec ad id peruenias, in quo omnia conſentiunt. Quòd ſi ex obſeruationibus proprium habes alicuius rei ſignificatum, illo utere: ſemper enim difficillimum eſt prima inuenire, & ſomnij originem. In omnibus tamen non admodum arduum eſt, bonum à malo dignoſcere, præterquam in ſomnijs mortem ſignificantibus: nam ob opiniones diuerſas, mors inter mala & bona, ſed non ex æquo: & inter magna & parua, idq; quaſi ex æquo refertur: pauci etiam ſibi mortem prædici uolunt: ob id ſomnia eiuſmodi non tam facile interpretantur. Et melius ab alijs, quàm ab ipſis qui ſomnium uiderint, & ad quos pertinet: nam poſſumus etiã mortem amici præuidere. Somnium quod Socrati & Cæſari uiſum eſt, mortem prænuncians, utrumque leue fuit: Socrati quidem ueré: Cæſari uerò, quaſi à dijs meritò irrideretur, quòd cùm peßimus eſſet mortalium, ob ſtultam de diuinis honoribus etiam uiuenti tributis conceptam perſuaſionem, diuum ſe fieri poſſe exiſtimauerit: nihilo ſecius fores cubiculi ſponté patuiſſe, non pro oſtento exiguæ rei, ſed maximæ potius miraculo, ſumendum eſt. At Caligulæ ut maximi mali indicium fuit ſomnium, quod illius necem præceßit. Memineris etiam duplicis illius ſignificati uniuſcuiuſque rei boni ac mali, ut iuxta ſignificatum ſomnij illud ſumas. Conſidera etiam generalia omnia bona uel mala ſignificata, prout genus eſt inſomnij: ſimilitudinem quoque ſubſtantiæ, operationem, ſimilitudinem operationis, & repugnantiam. Demum inſpice affectus ſingulos in initio huius capitis enarratos, & ſunt ſexdecim. Demum uoces ac uerba, picturas, ſtatuas, ſi per eas quid ſignificetur: ſæpe enim ex illis iuuaberis. Indicium uerò eſt rectè aſſecutæ interpretationis, quædam animi quies, & omnia conſentientia.

Quòd ſi contingat perſonam deeſſe, ſemper ad ſomniantem refertur. Atq; hæc cauſa eſt, cur cognitæ per ſomnum perſonæ, in uigilia incognitæ, ſemper ad ſomniantem referuntur: cùm enim (ut dixi) partes mundi propriæ quæ non ad nos, ad ea quæ ad nos referri non poßint, & cognitæ ſint in ſomno, ad nos neceſſariò referuntur. Vbi ergo ſubſtantia quæ perſonam quæ ad nos ſignificare poßit, non adſit, ſubijcietur perſona ſomniantis. Nulla pars communis mundi poteſt ſignificare ſubſtantiam propriam, neque affectionis cauſam: nec aliqua propria communem, niſi cùm propria illa partes fuerint illius communis, ut ciuis patriam.

Caput XV. De generalibus regulis ſomnia interpretandi.

1 Somnia monitoria hominibus probis accidunt. Plerumque ſunt autem
probi, qui diligunt iuſtitiam: ea enim eſt omnium uirtutum mater: & qui
2 iuſtus eſt, pius etiam eſt, liberalis, gratus, innocens. Quinque ſunt affe-
ctus animi, maximi: Timor, ſpes, admiratio, triſtitia, atque lætitia: cumq́; in
magnitudine ordinem ſeruant, quo deſcripti ſunt: poſt quos ſunt, odium atque
3 amor. Somnia non minus de præſentibus & præteritis ſunt, quàm etiam
de futuris: ſed futura euentus detegit: occulta autem non ita deteguntur niſi
4 caſu. Vnumquodq; ſomnium ad ſua generalia deducendum eſt, & ex eo
plura declarabuntur. Velut uideo montem in me ruentem: mons magna res
eſt: magna ſunt magiſtratus, uiri potentes: ruunt, qui cadunt, qui ſuccum-
bunt, qui iniuriam patiuntur, qui dignitate priuantur: atque ex huiuſmodi
5 in coniecturam deuenire poteris. Res contra naturam in bene ſe habenti-
bus, malæ & infidæ: peßimè ſe habentibus & miſeris, ſi ad bonum uergant,
6 bonæ & fidæ: malè tantùm habentibus, bonæ, ſed non fidæ. Omne ſom-
nium, etiam peßimum, cùm iuxta uotum fuerit, bonum eſſe poteſt: ut ſi quis
7 uindictam quærens, ſolem cruentum uiderit. Omnia rara eadem ſignifi-
8 cant per ſomnum, quæ etiam dum uerè apparent. Et omnia quæ ſola ſunt,
ut ſol, luna, uxor apud Chriſtianos, cùm plura uidentur, ſignificant lites, con-
fuſionem, diſcordias, timorem. Et ſi plura in unum redacta uideantur, pericu-
9 lum, inopiam auxiliorum, aut conſpirationem multitudinis. Magnitudo
rei uiſæ, & affectus & actionis, magnitudini euentus generaliter reſpondent.
10. 11 Rem uidere ut prorſus ſe habet, nihil ſignificat, ſed memoriæ eſt. Mores e-
tiam hominum ſpectare oportet: malis enim credere non oportet, maximè
12 bona ſuadentibus, & quæcunque diſsimilia: ut ſi bonus mala ſuadeat. Ani-
maduertere decet maximè ſucceſſum in ſomnij, & quomodo ex uno in aliud
13 transferatur, demum finem. Repetenda etiam eſt ſæpius tota tractatio: ue-
lut quæ diximus de nobis translata ad filios, eadem nobis contingent ſi quis de
parente tuo uiderit: uelut erui oculum patri tuo, tuam aut fratris tui mortem
14 prædicit. Omnis res quæ exitum habere non poteſt, priuationem eius acti-
onis portendit: ut ſororem in matrimonium ducere, cœlibatum: non enim li-
cet ſororem ſibi matrimonio iungere: unde eſt ut in prouerbio: Cùm mula pe-
15 pererit. Pleraque uiſa per ſomnium duo habent ſignificata, unum bonum,
aliud malum: uelut Aſtrologi de ſtellis benè aut malè conſtitutis dicunt: undę
erroris cauſa tam frequens: ut tres habere oculos, & prudentiam ſignificat,
fœlicemq́; ſucceſſum: aut opus prudentia fore, quòd malè res ſit ſucceſſura.

Plerumque

Plerumque etiam cùm ſomniis mutationem ſignificent, ſignificatum coniecta- 16
bimur ex eo ad quod prona eſt mutatio: ut pauperi non niſi ad opes, quod
ad ſubſtantiam attinet, procliuis eſt mutatio. *Somnia de rebus chariſſimis* 17
rarò bona ſunt, quod cum magno affectu fiant: at in his mali, ut uiſum eſt,
bonos ſuperant: at mali animi affectus non niſi ab aduerſis, non à ſecundis
procedunt. *Cum pluribus magnum aliquid ſignificatur, malum eſt: bonum* 18
enim pluribus ingens euenire non poteſt: at calamitas, ut in peſte, & ruina
domus, ſæpe pluribus ſumma contingit. *Maximum in cunctis eſt, cogno-* 19
ſcere magnitudinem ſignificati ſomniorum, ut etiam reliquarum rerum &
actionum. *Obſeruandum eſt diſcrimen rei ſecundum naturam, ab eo quod* 20
uel lege uel conſuetudine conſtat: ut amoris in filium naturalem, adoptiuum
aut amicum. *Somnia ſolent ex generalibus in propria tranſire: ut medicus,* 21
medicum tuum ſignificet: & contrà medicus tuus, medicum non tuum.
Reciprocatio in ſomno, ualde neceſſaria eſt plerunque: ut quem non noris, 22
exiſtimes eum cui tu ſis ignotus: qui bene fecerit, cui tu benefacies. *Eorum* 23
autem quæ ad perſonam noſtram referri nequeunt, non eſt reciprocatio: ut
deorum, aut mortuorum. *Somnia quædam plura per pauca, quædam con-* 24
trà: alia plura per plura, alia pauca per pauca ſignificant: uelut nomẽ amit-
tere, ſignificat uitam, opes, dignitatem, familiamq́; amittere: hoc eſt, per pau-
ca plura ſignificari: quòd ſi plures gemmas, quas non habeas, amiſiſſe uidea-
ris, rem exiguam amiſſurum oſtendit. *Amittere quæ non habes, cùm alia* 25
habeas quæ amittere poßis, paruam iacturam portendit. *Incognitus effe-* 26
ctus futurus, & indeterminatus, nullo ſomniô ſignificari ſolet: quoniam na-
tura nihil fruſtrà agit. *Omnia neceſſaria uſui peruerſa, nihil boni unquam* 27
ſignificare poſſunt. *Extrema mala non ſignificant extremum malum, niſi* 28
per idolum: quoniam nullum malum extremum ſolet eidem bis contingere.
At ſi idolum fuerit, nihil habet confictum ſecum. *Exiguarum rerum uiſio,* 29
& diſcrimen magnum, nihil portendere ſolet. *Similes perſonæ in ſomnian-* 30
tem uerti poſſunt: id eſt, illum ſignificare: at ille non poteſt alios. *Nullum* 31
imperfectum bonum eſt: ut tonderi ex dimidio, lauari. *Quatuor ſunt ad* 32
quæ ſomnia transferuntur: natura rei, hiſtoria, fabula, & caſus aliquis qui
tibi ex eadem re contigerit: uelut ſi mortuo tibi uidearis ſolem ſequi, ſuſpen-
dium ſignificat: referunt enim, ſuſpenſos faciem ſemper ad ſolem conuertere.
Omnia ſomnia maiorem habent efficaciam in iam inchoatis & præparatis: 33
ut ſuſpendij in uincto, uel etiam fure. *Conſtruere plerumq; bonum eſt, di-* 34
ruere malum. *Ex futuris non ſuccedentibus, ſuper præſentia argumentum* 35
quandoque ſumere licet: uelut, ſi cui amicus lætus uideatur: poſtridie autem

infortunium accidat ſomnianti, perinde eſt ac ſi diceret ſomnium illud, is tuus
36 *non erat amicus: hoc enim oſtendere uolui.* Eorum etiam quæ ſignificant,
ſi aliquid ad hominem pertinet, mutua eſt reciprocatio: ut ſi oculus ſignificat
filium, & oculus effoſſus filij mortem, filius ſignificabit oculum, & filij mors
37 *oculum effoſſum.* Quatuor præterea ſunt quæ omnem rem poßibilem
reddunt: Aetas florens, origo nobilis, ſemina iacta ex opibus ac uirtute, &
38 *rei qualitas communis: ut ſacerdotium.* Quòd ſi ineptus ſit ad ſignificatam
felicitatem, tantundem in contrarium declinabit: ut plebeio inepto regalis
pompa ſuſpendium ſignificat: nam & qui ad ſupplicium ducuntur, ſatelliti-
39 *bus circundantur.* Cùm plura idem ſignificant, omnia tamen diuerſis mo-
dis ſignificant: uelut oculi ſignificant filios pulchros, cor prudentes, membrũ
uirile prorſus infames & libidinoſos, renes laborioſos: germina ignauos, ſed
40 *ad propagationem utiles & fœcundos.* Quæcunque talia ſunt ut nihil bo-
41 *ni poßit eis accidere, ſemper mala prænunciant: ut dentes.* Quæcunque
extrema ſunt, minora mala ſignificant: quoniam uiſio & interpretatio à ue-
42 *ra repræſentatione differt, & ab idolo.* Somnij proprium eſt, nil nobis no-
43 *tum ſignificare.* Somnia de principibus, & illorum etiam ſomnia, ſemper
44 *fermè idola ſunt.* Nihil olidum in ſuis uidere, aut fœdum, uel miſerum, bo-
45 *num eſt.* In omnibus actus potentia maior eſt: uelut acria edere dolores ſi-
45 *gnificat: eſſe ut edantur, dolorum periculum.* Mendacibus quoque infida
47 *ſomnia apparere ſolent.* Intempeſtiua tempeſtiuè ſi adeſſe uideantur, com-
mutationem malorum in bona ſignificant: uelut ſi uere appareant uuæ, quæ
autumni tamen tempore eſſe uideantur. Vt contrà tempeſtiua intempeſtiuè,
commutationem bonorum in mala: uelut ſi autumno uideantur uuæ, quæ ta-
men uere adeſſe uideantur. Tempeſtiua tempeſtiuè, bona augent: ut intem-
48 *peſtiua intempeſtiuè mala.* Rurſus quæ uidentur, alia quidem quæ ſunt tan-
quam ſint: ut ſi equum habeam, illum tamen amittere uidear, aut equitare,
hoc certum habet ſignificatum: aut ex eo quod non eſt, & uidetur: ut ſi ui-
dear equum habere quem non habeam, inde amittere uel equitare: aut ex eo
quod eſt, & non uidetur: ut ſi equo carere uidear, & inde alium emere: hoc
autem & imbecillem & parùm ueram habet ſignificationem, ſed quæ longa
indiget interpretatione, atque ex abditis repetita. At ſecundus modus eſt ef-
ficax, ſed minus planus, ut etiam de tertio dixi: medius ergo inter illos.
49 Quæcunque ſignificant aliquid, ſi non omnia eiuſdem generis ſignificent, ad
unum genus contrahuntur, ſimile proprietati naturæ: uelut aues ſignificant
futura, & non omnia ſignificabunt: ergo celeriter uentura, non tardè: nam
inter omnia animalia aues celerrimè mouentur. Ita etiam ignis ſignificat
ardores,

ardores, pugnas, non omnes, ſed eas propriè quæ ex minimis in immenſum
creſcunt. Ignis enim ſtatim creſcit in magnitudinem immenſam. Maximum 50
præceptum artis eſt, ſcire tranſire per eadem genera, ut ex extremis media
dignoſcamus: uelut amarus ſapor proculdubio mortem ſignificat, cùm ma-
gnus fuerit: quid modò decernat mediocris, aut paruus, ſi quis deducere no-
rit, paucis fermè totam artem deprehendet: nam extrema in omnibus per ſe
quaſi nota ſunt. Quæcunque communia uel conſequentia ſunt, conſiderare 51
tantum oportet, cùm uel exceſſerint, aut animum mouent: ut numerus, ma-
gnitudo, motus uel quies, figuráue: ut ſi pigmæum uideas, aut gigantem.
Aduertendum diligenter eſt, ſomnia quædam non ſimpliciter uera ſignifica- 52
re, ſed ſecundum opinionem uulgarem, aut exiſtimationem ſomniantis: atque
ita ſignificant uerum: quoniam illud uerum ſomnians arbitrabitur: uocâturq́;
huiuſmodi ſomnia imaginum. Fiunt autem ex permiſtione affectus animi, &
influxu cœleſti: cuius exemplum habebis in quarto libro †. Fide dignos di- 53 † Cap. 4.
cimus deos, & proprios diuos etiam, & parentes, niſi irati ſint: & amicos, ſomnio 29.
& omnino ueraces. Et plerunque etiam reges, & ſacerdotes bonos. Cùm 54
idem pluribus ſignificari poteſt: ſignificatur autem inſueto modo, proprie-
tas ſignificantis rei eſt conſideranda: uelut patriam poſſidere, pluribus modis
ſignificari poteſt: ſi per matris concubitum tyrannicè occupabit, tyrannidem
exercebit, & infeliciter peribit, ut inceſtu matris dignus. Somnia omnia 55
contra leges, infamiam prædicunt. Quæcunque celeriter proueniunt, ut 56
perſicus, ſus, celerem effectum nunciant: quæ uerò tardè, ut cupreſſus, ele-
phas, tardè. Quæ longa, ut perticæ, pinus, cameli, homines proceri, longa-
nimes & tardos: breuia, ut pumiliones, lichen, malus punica, feſtinationem.
Quæ lata, diu proferuntur: quæ anguſta, breui abſoluuntur. Quæ grauia,
ut aurum & plumbum, cum difficultate: quæ leuia, facilè. Quæ celeriter
creſcunt, & parum durant, talia etiam negocia & initia talia ſignificant: ut
contrà, quæ ſerò proueniunt. Quod fieri perſæpe conſueuit uerè, in ſom- 57
nis pro generali ratione obſeruandum eſt, ni aliud obſtet: uelut ſi cui fugiat
equus, intelligatur ſignificatum pro equo fugiente, qui non pereat. Omnia 58
familiaria pro extrema cauſa ſunt interpretanda: ut loqui pro petere: neque
enim cogimur ad hanc actionem, niſi huius cauſa, cùm ſit actio familiariſſi-
ma. Quæcunque ex duobus conſtant, re & affectione ſecundum ſimilitu- 59
dinem, ex utroq; ſunt iudicanda: uelut edere ceruũ, ex edo, quod eſt lucrari,
uel indigere: & ceruo, quod eſt timido, fugaci, uel naui: idq́; eſt lucrari naui-
gatione, uel alio modo periculoſo. Cum conditio repugnat, aut repetitur, 60
ad aliud ſignificatum eſt transferẽda interpretatio, uelutí eſurire, indigentiã

edendi

edendi ſignificat: Edere rurſus, indigentiam & lucrum: at indigentiam indigentiæ præpoſterè dicemus: quare ſignificabit uehemens lucri deſiderium.
61 Cauendum eſt diligentiſſimè, quod in oraculis ſæpius euenire conſueuit, ne
loco unius rei, puta affectionis, locus ſit intelligendus: ut κέραμος lingua
62 Cypriorum ſignificat carcerem, cùm ſit Cariæ urbs, dolium & regula. Con-
ditio neceſſaria ſemper præſupponitur, etiamſi in ſomno non appareat: ut
63 capi pro torqueri. Cùm tranſmutatur res, affectio manet: ut oculi ferrei, ſi fi-
lios ſignificant, robuſtos & fortes.

Caput XVI. De dijs.

Dii iuxta hanc conſiderationem partes mundi ſunt, generales atque communes, & cauſas generales ſignificant. In eis tria conſiderare oportet, quæ illis uerè inſunt: & ſunt, poteſtas, & ſapientia, ueritas, bonitas, iuſticia, infinitas, æternitas. Quæ tribuuntur, miſericordia, pietas: quæ exhibentur, ueneratio: iuxtaq; hæc facilè uiſa illorum interpretabimur. Siquidem audire aliquid ab illis, uerum eſt quod dicitur: ſunt enim ueritas: ab illis uerberari, mortem ſignificat: quis enim mortalium uerbera ab infinito robore præter mortem feret? Si miſeret tui, iuſtè extrema patieris: quorſum enim miſereri, ſi iuuare poteſt, niſi quia merita pateris, ut iuſtè ſuccurrere tibi non poſſit? Iungere Deo dextram, eſt mori: nam immortalitati iungi, niſi per mortem, non poſſumus. Audire ab illo uerba obſcura, malum eſt: ſi enim bona ſignificarent, nollet nos latere: eſt enim bonus: & ita, ut nil prauitatis immiſtum habeat. Quòd ſi obliuiſcaris dictorum quæ erunt in ſumma ſpe aut timore, non euenient. Si uideris facientes quæ eſſe poſſunt, euenient: ſin autem quæ eſſe non poſſunt, euenient inſperatò, quæ nunquam ſperauerat. Sed hæc poſſunt etiam eſſe bona: ex uerbis autem obſcuris, inſperata mala. Si uerba obſcura aliquis interpretetur fide dignus, erunt iuxta interpretationem. Qui ſint fide digni, iam uidiſti. Si minētur, plectetur infortunio magno: ſi ut ſpiritus uideantur, ſecreta intelliget. Si eos uenerabitur, læticia afficietur. Si in domum quampiam cum illis ingrediaris & egrediaris, morieris breui: ſi non egrediaris, ad extremum periculum ex morbo deuenies. Si non egrediatur, ſed in limine ſubſiſtat, longo morbo uexabitur. Deus regem ſignificat. À Deo damnari, eſt à rege iuſtè damnari: à Deo aliquid impetrare, eſt à rege obtinere illud, aut ſimile. Si mulier Deum in maieſtate uiderit, uir ſuus facta ſua requiret. Hoc magis de diuo, quàm de Deo: & etiam de utroque non per ſe, ſed ſignificat per ſe maximum mulieris timorem. Excuſſus à Deo: morietur, & ſtirps ſua dignitate priuabitur. Viſio Dei, & cultus etiam magis, mutationem ad meliorem uitam, & ſcientiam arcanorum ſignificat. Qui Dei

Cap. 15. regula 53.

uocem

uocem ex aure excipit, arcana intelliget, aut omnino uitam aget piam. Sociari illis tacitis, mortem ſignificat: ſi loquantur, uerba ſunt obſeruanda. Deorum cultum mutare, ſignificat in principe uexationem populi: in nobili, ruinam opum & exiſtimationis: in plebeio homine, deceptionem & teſtimoniũ falſum: in muliere, adulterium. Diuis ſupplicare cum ſolicitudine, calamitatem magnam aut metum nunciat. Deos ſpernere, magnam felicitatem aut calamitatem prædicit: in utriſque enim ſolemus deos contemnere: in felicitate quidem obliti, in calamitate deſperantes & irati. Diui diuis aut deis, aut dei deis ſacrificantes, admiranda prænunciat: & hæreſim, & mutationem magnam rerum. Deus præterea pontificem ſignificat: minores Dei, diuiq́; ſacerdotes. Dij plorantes aut irati, maxima mala publica decernunt, & uitam principum deteſtandam.

Caput XII. De diuis.

Diui eadem quæ dei ſignificant, ſed minora, minusq́; bona: at mala non minora. Deos minores loco eorum idololatræ colebant. In duobus diſtinguuntur à dijs, unde tertium oritur. Primum quidem, quòd peculiarem diuum colimus, non autem deum: eſt enim omnibus cõmunis. Præterea, quòd diuos habemus etiam negocijs præfectos: ut medicis ac ægris, Coſman & Damianum: militibus, Georgium: philoſophis, Dionyſium Areopagitam: pontificibus, Petrum: concionatoribus, Paulum: eruditis, Hieronymum, Auguſtinũ. In aduerſis, martyrum deſideramus conſtantiam: in tranquillitate, Ioannem apoſtolum: in felicitate, Syluestrum pontificem, Aloiſiumq́; regem, & tres Magos, quos etiam pro ſapientia colere ſolemus. In uincendis aduerſis, Ambroſium: pro prudentia, B. Antonium: pro bona fama, eremitas: pro innocentia, uirgines ſuſpicimus. Quòd ſi Romanis laudi datum eſt, ut prophanos maiores colerent: ſi ſupra humanam uirtutem Dei amore inſignes, cur digni non erunt ueneratione? Si ſuſpicimus in multis errantem contra pietatem Auerroëm, & tot alios, cur his ſanctis uiris non deferemus honorem? illos non imitabimur? atque in diuerſis donis fautores non optabimus? Et Mariæ Chriſti matri ego quandoque ſupplicaui in deſperata cauſa bis, & obtinui perfectè in una: in alia, ut non uexarer. Si reges ſuorum adulatorum: id eſt, falſorum amicorum precibus mouentur, etiam Deum uotis proborum, nedum illorum qui aduerſus ſtatuas pro Deo uiuente ad mortem pugnauerunt, indulgere multa conſentaneum eſt. Apud hos ergo qui diuos hos colunt, deſeri à propitio, aut illum ſibi iratum uidere, eſt ruinam imminentem capiti ſuo naturaliter (ut dixi) prædici. In unoquoque diuo ſpectanda eſt uirtus, qua dum uiuebat inter mortales fulſit, & pro qua à te colitur: ita propitium

tibi uel infauſtum euentum ſomnium declarabit. Semper autem accipere à diis quæ illis propria ſunt, bonum: auferri autem, malum ac dirum. Accipere medicamentum ægro ſi uideatur, aut medico propinare ex manu diui medici (ſunt autem multi) ipſumq́; quale ſit cognoſcente qui uidet, ueré ſumpto poſtmodum medicamento omnes ſaniati reſtitutos accepi. Diui quos colimus, ſi non congruè ſe habere, ſed triſtes aut inornati uideantur, timores & damna & impietatem prædicunt. Ob id de ornatu externo dicam: prius monendo, ut caueat lector, ne huiuſmodi malè interpretando, in aliquid ſiniſtri incidat: nam nolo ego ſapere, pluſquam oportet ſapere, nec à maiorum meorum decretis uel teruncium diſcedere uel aberrare. Diui ornati & læti, quicquid optas dant, & omnem triſticiam auferunt: infirmos ſanant, uinctos ſoluunt, exules reducunt, ſeruos liberant: litigantibus & pugnaturis uictoriam, prægnantibus fauſtam & ſuperuicturam ſobolem, iuxta diui ſexum pollicentur, miſeros ſolantur. Fœdati diui, inſperata mala portendunt. Alieno habitu induti, & irati uel triſtes, damnum ab homine illius gentis, cuius eſt habitus, portendunt. Diuos inter ſe pugnantes uidere, contentiones regum & bella ſignificat.

Caput XVIII. De ſtatuis & imaginibus deorum & diuorum.

Statuæ ergo deorum atque diuorum, eadem penè quæ dei diuiq́;, apud imperitam plebem ſignificant: apud alios uerò, multo minora. In quibuſdam tamen adeò utiles ſunt, ut etiam dij diuiq́; uelut in diuitijs, honoribuſq́;: quòd hæc non ſint uerorum deorum dona, quamuis uulgus longè aliter ſentiat. Itaque & ultio & ſimilia, niſi is de quo ultionem ſumere uolumus dijs inuiſus ob improbitatem dici poßit, ad ſtatuas magis quàm ad deos pertinet. Imagines pictæ ſtatuis ſunt ualde inferiores, eadem autem ſignificant. Porrò ſtatuas deorum moueri, aut imagines, hoc à diuinitate ſeiunctum cùm ſit, ſignificat admirabile quid, nec cōtemnendum, euenturum: admirabile, quia lignum, lapis'ue, aut pictura: non contemnendum, ob dei repræſentationem. Deferri quoque ſtatuas deorum ad locum inſuetum, eſt cultum aliquem obliterari, aut nouas induci ceremonias. Porrò ſtatuam Dei in caput cadere, eſt lædi à ſacerdote, aut uexari: ſtatuæ enim deorum ac diuorum, ſunt illius ſacerdotes. Si quis ergo uideat ſtatuam, gratia exempli, D. Laurentij in caput ſuum cadere, ſed non uulnerari: coniectabitur ſacerdotem aliquem illius diui; aut etiam D. Stephani (adeò ſomnia idem referre abhorrent, ut ſemper fermè & in ſubſtantijs & affectibus ſimile pro ſimili oſtendant) infamia eum aſperſurum.

Caput

Caput XIX. De dæmonibus & heroibus.

DAemones pro cacodæmonibus intelligere oportet. Significāt autem fures, hoſtes: & ſi propitij uideantur, diuitias. Sed nudi, infœlicitatē. Sæpe noſtrum genium unus refert: ideoq́; triſtis aut malè affectus, malum portendit: lætus autem, bonam fortunam: cum dæmonibus pugnare, magnas animi perturbationes declarat. Dæmones, ſatellites & lictores oſtendūt. In propria forma ſi uideris, uera illorum reſponſa eſſe credas: ſecus autem, falſa. Dæmones etiam affectus noſtros ſignificant, & prauos dominos. Iuxta uerò legem noſtram, & uerè, dæmones ſunt dij maiorum noſtrorum: atque ideo Aeſculapium iratum aut triſtē, aut abeuntem uidere, eſt infirmari: infirmo autē mortē denunciat. Neptunus & Thetis, naufragium: Mercurius, omnia infelici cum ſucceſſu: Saturnus uincula: Mars cædem: Iupiter iudicium publicum quo damnaberis: Minerua infelicitatē, & ignorantiam, fruſtrationemq́; laboris in diſcendo. Vulcanus periculum per ignem, & labores, & membri alicuius læſionē aut priuationem: Momus, irriſionem: Hercules paupertatē, ærumnas, inſaniam, uoluntariam mortē. Bacchus temulentiam, irriſionē, & damna à mulieribus. Orpheus mortē uxoris, odium mulierum propter amorē puerorum. Apollo mortē, & indignationem, triſticiamq́;. Malis præterea dæmones fauſti utiliores ſunt, quàm bonis: inſenſi uerò malis plus nocent, quàm bonis. Deæ minora bona ac mala decernunt. Dæmones uidere pugnantes, potentium uirorum & malorum contentiones ſignificabit.

Heroes maiora ſignificant, & meliora, quàm dæmones, & ad uirtutes magis hortantur: & in pugna & lite meliores ſunt, ac magis fauſti, quàm dæmones: in reuelando uerò ſecreta, inutiles ſunt: irati magis nocent. Hoc ex numero ſunt, Achilles, Hector, Aiax, Orlandus, Rinaldus, & quicquid ſupra humanas uires fabuloſa celebrat antiquitas. Quo in genere etiam ſunt gigātes, Alexander, Mithridates. Heroum ſignificata clariora ſunt quàm dæmonum, propter illorum exitus cognitos. Sunt etiā inter hos, reges: ut Alexander Magnus, & Carolus Magnus, & Cæſar dictator atq; Auguſtus. Iuxta uerò exitum illorum & uitam, quod ad negocium attinet, iudicabis. Et heroes malè induti, & minantes, ſignificant latrones.

Statuas uerò & imagines eodem modo ut in diuis accipies: bonas atque felices, bonorum atq; felicium: contrariorum, ſub contrario ſignificato.

Caput XX. De ſedibus beatis, campis Elyſijs, Tartaro, & pœna temporaria.

PAradiſus ſignificat ſapientiam, dignitatem, pietatem, honeſtam uoluptatem. Dignitatem quidem: quoniam qui ibi ſunt, ab hominibus coluntur:

uoluptatem:quoniam ibi ſunt felices. Sapientiam: quia quæ ibi ſunt, ea dignoſcuntur non ſenſibus. Eò demitti quenquam in terras, ſiquidem liber fuerit, optimum regem: ſin autem catenatus, feliciſſimum, ſed crudelem ſignificat tyrannum. Ibidem quoque eſſe, in collegium ſacerdotum aſciſci prænunciat.

Ex tartaro aliquem aſcendere cum gladio, uel infulis, aut magiſtratus inſignibus, uel cum gladio nudo, uel à Plutonis ſede, eſt tyrannum oriturum crudelem, qui tamen infelicem habebit exitum. Tartarà ſignificant mœrorem, confuſionem & turbationem, ſic & temperariam pœnam. Idem & Elyſij campi: ſed pœnam non ſignificant, nec mœrorem, aut ſaltem non magnum. Viuere in huiuſmodi locis, eſt flagitioſam uitam ducere: cruciari in illis, eſt detegi in flagitio. Spectare ſolum, ſignificat triſticiam. Ad inferos deſcendere, nec reuerti, proximum idolo eſt: aut enim morietur, aut in carcerem perpetuum trudetur: atque in hoc genere ſunt triremes, uel omni ex fortuna concidet: uel tam longam ſuſcipiet peregrinationem, ut nomen eius non audiatur. Si uerò redeat, negocioſis malum eſt: nam inferis nullum eſt negocium. Bonum autem eſt latêre uolentibus: locus enim talis eſt: curioſis, arcana enim detegit: theſauros etiam quandoq; promittit. Bonum eſt & timentibus: inferi enim timoris ſunt expertes: & mœrentibus: ſunt enim etiam ſine cura: alijs uerò morbos longos, peregrinationes, carcerem, turbationes, oppreſſiones, moleſtias graues. Significat & ſuperſtitioſam uitam, inanem inquiſitionem rerum, quæ ſine fructu ſunt. Si certo loco Tartara uidentur eſſe, ibi tu uel tui affligentur, aut flagitia admittent. Loca obſcura ac tenebroſa, mala omnibus, niſi his qui latêre omnino uolunt: nam cæteris negocia nunquam finem habitura, cum triſticia & errore ac deſperatione, ſignificant. Tartara iudicibus iniuſtas ſententias, mulieribus adulterium præſagiunt: atque hæc omnia generalia ſunt.

Caput XXI. De mortuis.

Mortui perſonas noſtras ſignificare nõ poſſunt, ut reliqua quæ ſunt propria: non enim ſunt: nec res publicas, niſi quatenus ſunt partes ciuitatis: relinquitur igitur, ut affectus ſolos decernant. Sunt autẽ trium generum: aut mortui uerè, aut uiuentes, aut mortui qui uiuere uidentur. Et horum quidam ſunt ſoli, quidam plures: & quidam noti, & quidam ignoti: & quidam qui reuiuiſcere uidentur, & quidam mori, & quidam rurſus mori. De uerè ergo mortuis ita cenſendum eſt.

Si quis uocari ſe à mortuo, cuius uocem agnoſcit, audiat, nec illum uideat, morietur. Mortuus enim uerè, ſeu ſciat mortuum eſſe, ſeu non, mortem repræſentat.

præſentat. Si tamen prænomen ſolum audiat, notus pro dormiente ſubijci poterit: quod tamen rarò accidit. Tribus in caſibus mortui mortem præſagiunt: ſi uocent, cognoſcaturq; uox, nec uideatur qui uocat: quoniam non uocat niſi ut ad illum accedas, non ut colloquatur tecum: nec potes niſi moriendo ad mortuum accedere. Secundus eſt, cùm is cum illo in locum occultum ſeu ignotum, nec reuerteris: quomodo enim cum mortuo manere potes, niſi moriaris? Tertius modus eſt, cùm aliquid illi dederis: neq; enim mortuo quicquam dare poſſumus, niſi uitam. In primo caſu etiam continetur, ſi inſideas equo cum mortuo, uel duobus equis albis, & curras cum eo, uel etiam ſolum eas in partes ignotas. Et ſi uocanti, pollicearis iturum. In ſecundo caſu, maius erit ſi te deducat manu, & in locum tenebroſum. In tertio caſu, ſi ille tibi eripiat, & non des: & eripiat cibum aut ueſtem, omnia hæc morbos & mortem prænunciant: ſed ſi deficiat aliquid, ſignificant morbos eò uſque, ut deploratus præter ſpem conualeſcas. Et ſi ſint mortui uiolenta morte, mortem eiuſdem generis ſignificabunt. Lethale etiam eſt, ſi argentum uel gemmam auferat mortuus: ſed gemma ad filium uel uxore potius pertinet. Si dederint aliquid, bonum eſt: lucrum enim omne fermè ex mortuis, propriè autem ex fundis illud ſignificant. Si nihil egerint, talis erit fortuna tua, qualis illius animus & facta dũ uiueret erga te. Si mortuo ſociatus fueris, pedes ponendo in illius ueſtigijs, uel illum inſectatus es: uel inſectaberis (hoc enim eſt ex proprietate uerbi) uel uitam illius imitaberis. Mortui uerè, ſi reuiuiſcere uideantur, deſperata res in ſpem redibit, aut homo in melius uitam commutabit. Sed ſi iterum mori uideantur, redibunt eadem ad idem, nec amplius mutabuntur, uel tibi ſimilis morietur. Si mortuus ueſtes tuas accipiat, & induat illas, inde exuat, morieris: nam idem cùm ſolitus ſis facere, & in eiſdem quod ille fecit, morieris & tu ſicut ille. Vel dic altius: induiſti corpus ut ille, & exues ut ille: ideò morieris. Si mortuum tanges, infirmaberis: quoniam qui mortem tangit, eſt infirmus: uel quia timorem mortis habebis: mortuus enim, ut dixi, mortem ſignificat. Viues tamen diu: quoniam euaſiſti. Si mortuus tibi notus uerbis blandiatur, aut maledicat, talis eris tu factis erga ſuos neceſſarios uel coniunctos. Si ignotus, rem facies pro qua lætaberis, aut pœnitebit. Mortuis dicata nec dare, nec etiam accipere bonum eſt: non enim id fiet ſine proprio uitæ periculo. Similiter nec deguſtare quicquã in mortuorum cœnis, aut eorum quæ pro illorum anima dantur: illa enim mortem, hæc mortẽ aut extremam ſignificant paupertatem: damus enim talia mendicis. Si mortui corpus in locum detuleris incognitum, infirmaberis: ſi non reuertaris, morieris. Qui à mortuo noto per uim trahitur ad locum incognitum, morbo

uiolento corripietur: quòd ſi ſuperabitur, morietur: ſi ſe retrahat, iam deploratus euadet. Qui mortuum dormientem uidet, morietur miti morte. Qui à mortuo aliquid petit, à ſuperiore affligetur. Qui mortuum dolore aliqua in parte ſui corporis uidet, aliquis per illam partem ſignificatus malè afficietur, aut peccabit, aut ipſemet ægrotans in eadem parte corporis morbum patietur, aut eadem parte peccabit. Semper melius eſt uidere amicos mortuos, quàm inimicos: nam & bona ſignificabunt, aut mitiora mala: unde parentes uidere, minus malum eſt omnibus alijs mortuis, ſi mortui uerè ſint. Qui mortuum uidet triſtem, deformem, pannisq́; laceris, ſibi caueat ab infortunio: nā ſi notus eſt, dolet de tua calamitate futura: ſi ignotus, hæc deformitas & ſqualor in perſonam tuam recidet. Si mortui aliquo in loco reſurgere uideantur, ſomnians uel aliquis è ſuis in loco eodem patrauit flagitium, aut patrabit: ex quo à ſuperiori us punietur, aut renunciabitur contrario affectu, quem ſenſit ex ea reſurrectione, quandoque tamen non deſignat locum, ſed ſolum euētum. Et nonnunquam difficile negocium ſignificat: & ſi iam fuerit tale negocium, finem ſortietur. Semper autem mortuorum reſurrectio inſperata prædicit. Significat & caſum ex firma ſpe: eſt enim & hoc admirabile, uinctos liberat: & qui extra periculum eſſe uidentur, ſupplicio afficit: hoc tamē rarum. Si qui reſurgit, notus eſt: ſomnians nunquā dum uiuet, eo uoto potietur: nemo enim dum uiuit, ſperare poteſt uidere mortuum reſurgentem. Quòd ſi ſperat, ſperat in fine temporum: mors autem unicuiq; aduenit in fine temporum: ideo non licebit unquam ſperare: & cùm ſperabit, ſciat ſe ex eo ſomnio eſſe morti proximum. Mortuorum qualiſcunq; reſurrectio, & præſertim generalis, confuſionem maximam declarat: quæ enim futura eſſet conturbatio in mundo, ſi mortui reſurgerent, unoquoque ſua repetente?

Intereſt hoc inter mortuos, qui mortui eſſe uidentur, & qui uiuere. quòd qui mortui eſſe uidentur, ueriora ſignificant, & maiore cum periculo ac mentis perturbatione, ob timorem. Si ægro uideatur, uel alicui è ſuis de illo, iungi cum mortuo, uel cum illo concumbere uideatur etiā mortuus, morietur ex morbo magno & manifeſto ſine ſpe ſalutis: & ſi uiuere uideatur, morietur nihilominus, ſed cum ſpe ſalutis, ex morbo qui magnus non uidebitur: ſi autem cum uiuente, quem mortuum eſſe exiſtimet, præter ſpem euadet. Mortui etiam ſub uiuentium ſpecie, dolos & homines improbos pro bonis habitos oſtendunt: ut mortui autem, palàm improbos.

Viui ſub mortuorum ſpecie, uitam flagitioſam ſignificant: taliſq́; eris tu, ſi tibi mortuus eſſe uidearis: uel latebis, aut phratriam ingredieris. Significat & exilium, & connubium. Mortuus ſi iaceas inter mortuos, cum facinoroſis

homi-

hominibus uitam duces: ſi uiuus inter mortuos, inter tales habitabis, ſed non coinquinaberis. Si qui uiuunt, mortui uideantur, & cogniti deſinent te amare uel odiſſe: ſin autem incogniti, à pluribus decipieris, & in uanum implorabis auxilium. Funus tuum celebrari, magnum honorem ſignificat: ſed ſi reſurgat, antequam efferaris, illò excides præter ſpem: ſi poſtquam elatus, erit is honor etiam cum magna admiratione. Si in ſepulchrum mortuus condi uidearis, propter malè facta in carcerem truderis, aut infamia graui aſpergeris: ſi uiuus, iniuſtè.

Caput XXII. De cœlo, ſole, luna, ſtellis.

Coelum ſignificat, cùm ſit pars communis, quicquid nos ambit: patriam ergo, regionem & fortunam. Sol autem, præſidem prouinciæ, & ſenatus etiam, & prætorem, propter autoritatem necis: luna fortunam, & fortē, & iudices qui de fortunis iudicant, & uxorem præſidis. Stellæ autem, omnes congregationes & collegia ciuitatis: & ſacerdotum etiam. In errantes etiam populum ſignificant: unde caſus ſtellarum in mare, populi ruinam prædicit. Stellas transferre, potentiam & autoritatem apud populum declarat. Oportet etiam in ſtellis figuras conſiderare: canis enim, iram populi: corona, honores ab illo delatos: Andromeda, uincula: atque ita de auriga, leone, Perſeo, ſerpente, atque alijs. Planetæ etiam ſignificant ſenatores & iudices: quia ſol præſidem & prætorem ſignificare poteſt. Stellæ autem lucidiores, tibi uel alijs fortunam ſplendidiorem ſignificant. Luna quoque ſenatorem ſignificat. Cœlum aſtraq; omnia ſi tecum loqui uideantur, magnos effectus portendunt, & plerumq; calamitoſos: & ſi te uerberent, occident: magnitudo enim eorum ac robur mortalitati comparata, ſunt ſine proportione. Si ſol ſanguineus domui tuæ immineat, à præſide prouinciæ uel ſenatus uel rege damnabitur aliquis è domo tua, capitali iudicio: & ſi niger fuerit, erit cum hoc exitium illi domui aut familiæ. Et ſi ſtella cadat in domum tuam quaſi ignis, & extinguatur, iudicio affligêris. Et ſi quis è domo tua aſcendat in cœlum, & in ſolem uel aſtrum conuertatur, fiet aliquis è tuis ſenator aut prætor, aut in iudicem eligetur. Sol purus ex oriente ſurgens, gloriam laboresq; & principum acta ſignificat, recta tamen & firma: curſus enim ſecundum naturam eſt. Turbidus & obſcurus, ſemper malus. Ex occidente ſi ſurgat, inanes ſpes, dolos, metus, res non firmas portendit. Miſeris tamen utilis eſt, & his maximè quorum ſalus deſperata eſt: occulta tamen reuelat. Occidere Solem ex orientis parte, omnibus ex æquo malum eſt, quod ad negocium attinet: id tamen malum quandoque tibi auxilio eſſe poterit. Sol obſcurus, latêre uolentibus bonus, ſimiliter & timentibus: minus enim exurit: cæteris malus.

malus. Et cruentus omnibus peſſimus, niſi ſi quis uindictam expetat. Si euaneſcat, mortem denunciat, uel cæcitatem: hi enim ſolem uidere non poſſunt. Si à meridie uel à ſeptentrione oriatur, medius eſt inter orientem & occidentem. In cubile incumbens, orbis aliquando filios promittit: eſt enim autor omnium: alijs filiorum interitum, diuitias, morbos, prout affectus fuerit, decernit. Solem in domo uidere, aut incendium, aut magnum malum, aut filium regem futurum demonſtrat. Solem dare aliquid, periculum nunciat: auferre, perniciem. Splendor Solis in domo, rem bonam, non magnam ſignificat: eſt enim res conſueta. Cum ſole colloqui, idem eſt ac ſi cum rege. Imaginem in ſole uel luna uidere, eſt filium, ſi pater ſit, aut filiam, ſi mater, naſcituram: nam uerum ſpeculum eſt ſol & luna: & imago patris filius, & matris filia. Stellæ ſignificant etiam ſtirpem uenturam, quòd pars earum uideatur, magna pars lateat. Stellas furari, ſtudioſis bonum eſt: ſecreta enim magna inuenient: cæteris ſacrilegium & pœnas minatur: diuinæ enim ſunt ſtellæ. Stellæ ſub tecto mortem domini nunciant, aut domus deſolationem. In uniuerſum, ubi ſenatus decernit, ſol ſignificat aut regem, aut præſidem prouinciæ aut ſenatus: luna uerò, ſi rex adſit, præſidem prouinciæ, uel prætorem, uel ſenatorem: ubi uerò prætor decernit, ſol prætorem, luna iudicem refert. Et ita errones, ſenatores, ſi rex non adſit: ſi adſit, aulicos repræſentant. Stella in ſepulchrum cadens, interitum illuſtris uiri ſignificat. Si in caput alicuius ceciderit, populus de illo magna loquetur.

In cœlo eſſe puro, arcanorum ſignificat ſcientiam. At illud aſcendere, difficultates & mœrores: eſt enim res laborioſa, & plena periculi. Et quanto altius aſcenderit, eo deterius. Domum in cœlo habere, lethiferum eſt: niſi quis ſæpe ſomniauerit: tunc enim illuſtribus factis celebrabitur. In auem uerti, & ad cœlum aſcendere, eſt ad rei publicæ adminiſtrationem admitti. Cum aue loqui, quæ ex cœlo uenerit, eſt ſupplicationes tuas eſſe exauditas: huiuſmodi enim uiuis loco nunciorum ſunt.

Caput XXIII. De Aëre, uentis, iride, cometa, parelijs, inani, nebulis.

AEr inſenſilis eſt, communis, ac permanens: uentus ſenſilis, ſed non manens, ſubſtantia tamen. Iris & reliqua communia & ſenſilia, ſed quæ nõ manent, nec ſunt ſubſtantiæ. Aër ſi uideatur, incredibilia ſignificat. Aër ſignificat cor & pectus: quoniam eo talia aluntur, & quoniam perpetuò mouentur. Aër religionem ſignificat: diuinus enim eſt, & perſpicuus, nec uidetur. Aër quoq; uitam ſignificat: eo enim ad illam ſemper egemus. Conturbatum aërem & nubiloſum uidere, eſt in religione turbas aut morbos cieri, clarus

aër omnia perſpicua & tuta, ac ſine dolo ſignificat. Aër turbidus, metum, & actionum impedimenta: obſcurus autem, actionibus prorſus aduerſatur, metuſq; ac terrores parit.

Venti ſignificant ſeditiones, bella, rixas, ruinam populorum, & potentiũ nuncios. Si euertunt arbores, proceres euertentur: ſi herbæ, populus: ſi arces, reges: ſi domus, nobiles: ſi templa, ſacerdotes. Si puluerem aduehant, contriſtabitur: ſi æſtum, anxietatem: ſi frigus, inopiam. Si placida aura, nuncius adueniet bonus. Si uento feratur, peregrinabitur ad eandem partem, pro ratione uelocitatis eius & temporis quo ferri uidebitur, & pro qualitate itineris & affectus animi: per ſegetes, nec proterens, nec excutiens, abundantiam: ſi diſpergit aut proterit, annonæ caritatem: ſi contra te, impedimenta: ſi euntem te quaſi adiuuet, felicem ſucceſſum: ſi puluerem ubique ſpargat & aduehat, obtenebretq; uiſum, peſtem: ſi adeò terribilis ſit, ut uix conſiſtere queas, perſecutionem maximam patieris.

Iris ſignificat quid diuinum, ob colores & formam, & mutationem fortunæ ſpecioſa magis quàm utilia, & delectationem abſque fructu. Vtilior à dextra tua, ac ſolis contrà deterior. Auerſa autem, aut ſupra caput, infra tenentibus cuſpidibus, exitialis eſt. Iris quoque principes oſtendit fœminas: rotunda, regnum nouum, ſed non diuturnum: nigra, magnas calamitates & ſtrages.

Pareliæ ſignificant fœminas: id eſt, illarum affectiones & cauſas: neque enim, ut dixi, quicquam de his quæ ad te: ſpecioſa, ſed non utilia, nec cum uitæ periculo: ſignificant & res magis inſuetas: & propriè hæ & irides peregrinas res & cauſas ſignificant.

Cometes ſignificat metus, ſtupores, facta regum, publicas mutationes, & à publicis uexationes. Significat autem pericula & damna ab externo homine, & nouo magiſtratu, & nouum hæreſiarcham.

Inane autem & uorago in cœlo, ſignificat mala in religione, & metus magnos uidenti: & atram bilem, ac malas cogitationes.

Nebulæ albæ, felicitatem, itinera læta, famam: fuluæ, turbationes: caliginoſæ, anxietates & itinera decernunt: nigræ & obſcuræ, timores aut tempeſtates. Domum aut ſedem in nubibus habere, eſt uana ſpe & leticia gaudere, aut mortem proximam eſſe. Sed ſi ibi ſit, aut glorioſam uitam, ſi talis ſit: aut uanam iactantiam & exiſtimationem prędicit.

Caput XXIIII. De aqua, mari, lacubus, paludibus, ſtagnis, fluminibus, fontibus, riuis, piſcinis, puteis, ciſternis, pluuia.

FLumina ſignificant decurſum uitæ noſtræ ſimilē illis. Et ideo bibere totū flumen, mortem proximam indicat. Studioſis tamen, ſapientiam propè diuinam. Quale flumen, talis uita, aut ſapientia. In flumine eſſe, nec poſſe exire, maxima mala & oppreßiones, præſertim à potentibus uiris, decernit. Si flumen diruat domum, aut rapiat prædium, potens uir familiam aut bona illius peſſum dabit. Flumen è domo diuitis exiens, poteſtatem in populo ſignificat: pauperis, uxorem aut filiam proſtituendam. Lacus idem quod flumina ſignificant, ſed ſine impetu: nec ergo uitam adeò inconſtantem, nec potentium iniuriam, ſed maiora damna etiam in uita. Significant etiam uberem ſapientiam. Et piſcoſas eſſe aquas, bonum omnibus eſt, & malum auerruncat.

Pluuia cuius aqua clara eſt, portendit felicitatem: & ſi bibatur, ſanitatē: turbida autem, moleſtias: & ſi bibatur, morbum: à cœlo enim deſcendere uidetur, à quo mala & bona nobis adueniunt. Pluuia etiam mutationem fortunæ ſignificat: calamitoſis bona, beatis aduerſa. Significat et pluuia gratiam à Deo. Pluuia in domo cum extra ſerenum tempus extiterit, ſperatis contrarios prædicit euentus.

Ciſterna, quòd defecatam ferat aquam, & homini ſalutarem, bonū omen eſt. Eſtq́; uelut morboſis hominibus ſalubris: ita calamitoſis auxilium quoddam familiare prænunciat: & fortunæ mutationem præſidio humano, & conſilio bono. Quòd ſi corrupta ſit, omnia cedent in contrarium. Ciſternam expurgare, eſt ab antiquo errore reſipiſcere ac liberari. Significat & delicias, ac ſecuritatem, defoſſasq́; pecunias.

Torrentes, prauos & uiolentos ſignificant iudices, & inclementes etiam dominos: ſed illos, quia parum durant: hos, qui finem tamen breui habituri ſint. Malum eſt uidere torrentes: quia periculum & timorem oſtendunt: ſed ſi aliquid diruant, damna. Differunt torrentes à fluminibus, quòd torrentes nunquam bonum ſignificant, & eorum iactura ſpem habet reparationis: contraria in fluminibus.

Aquæ omne genus, ſecundum naturam bonum: ſi exſiccetur locus unde manare uidebatur, inopiam oſtendit, et infelicitates. Aqua turbida in domum tuam fluens, incendium prædicit: clara, hominis potentis aduentum. Aqua è muris domus erumpens, moleſtiam atque triſtitiam ſignificat: quòd ſi in uaſe colligatur, moleſtia illa maior erit. Sed ſi ſiccetur, effluxus ille aquæ à moleſtiis eruet. Quòd ſi per canalem aqua defluat in domum, diuitias acquiret

unde-

unde non ſperabat. Si aqua clara in domum influat, diuitias etiam portendit: ſi utroq; modo: id eſt per canalem, & clara, maiores diuitias. Aquam in cribro ferre, eſt pecuniam credere uiro infido. Et ſi effundatur, amittet illam. Aquam ex urceo fracto non effundi, mortem matris ſignificat: mater enim ſenex eſt, & urceus pertuſus. Si uerò ex urceo integro effundatur, contraria ratione ſequetur mors filij. In aqua ſuam imaginem uidere, breuem oſtendit uitã: inſtabilis enim eſt aqua. Sed ſi aqua inuenerit, fortunabitur.

Riuuli, gratiam, lætas occaſiones, lucra: hi enim hæc omnia præſtare ſolent.

Paludes, impedimenta & moras, & peregrinantibus pericula, exulibus longum exilium. Stagna turbida, pericula occulta portẽdunt: clara, uitã ſegnẽ & uoluptates: neque enim loco mouentur.

Piſcina ſine piſcibus, defectum rerum, quas quis poſſidere ſe arbitratur, ſignificat: cum piſcibus autem, prouentuum abundantiam.

Mare, religionem, reges & populos: quale tibi uidebitur, tales erunt, ſeu tranquillum ſeu agitatum. Mari ſi mergaris, eum meretrice iungêris: mare enim multa monſtra alit. Maris imago malum genium, proprium & incuitabile exitium oſtendit: eſt enim aduerſum hominibus, periculis, terroribus ac tẽpeſtatibus plenum. Mare uidere leuiter undoſum & purpureum, bonum eſt: tempeſtuoſum enim metus, pericula, damnáq; ſignificat: tranquillum autem, negociationes impedit. Mare ſignificat crura, brachia, humores.

Puteus, diuitias ſignificat: ſed ſi aqua turbida ſit, moleſtias. Si ſiccatus fuerit, ruinam ſomniantis, atque totius domus prædicit. Puteum in agro fodere, nec aquam inuenire, cum malis uerſabitur, & pœnas dabit: ſed ſi aquam inuenerit, fortunabitur.

Aqua ſi terram obruat, fiatq; quem uocant cataclïſmum, bella ſignificat: ſed ſi omnino tota terra tecta aquis uideatur, hæreſis ſpargetur, aut morbus uulgaris, luesq; per uniuerſum orbẽ: ex quorum altero cædes & bella undiq;, & inopia frugum erit. Si autem priuatum ſomnium, eadem ex illo. *Sup. cap. 11.*

Caput XXV. De igne, fulgure, & tonitru.

IGnis ſupra caput, qui te lædat, exitium proximum ſignificat: ſed ſi flamma ſit, nec lædat, gloriam non mediocrem. Fornax flagrans, ſignificat peregrinationem. Si domus tota conflagraſſe uideatur, inde rudera frigent, iam proxima eſt miſeria et egeſtas: ſed ſi pulchrior ex ædificato rurſus uideatur, nec id omnino bonum eſt: fieri enim poteſt ut opes tuæ in alium tranſeunt, qui eis melius utatur. Si in domo tua magnus ſit accenſus ignis, in magno uerſaris periculo iam: ignis diu differre ſuum opus non poteſt. Itaque iacturã

etiam ſignificat. Verùm ſi mediocris ſit flamma, ſplendidaq́; bonorem & lęticiam. Ignes fortuiti bella, ſterilitatem, terrores, dolores animi intolerabiles, ſeditiones etiam & tumultus, qua parte euenerint. Si autem in caput decidant, ſupplicium ſomnianti, uel illius patri uel filio ſignificant. Ignis domeſticus, & quęcunque ex illo, bona ſi ritè ſplendeant: uelut candelę, lucernę, lampades, faces. Morientia & extincta, mortem prędicant. Differt actus à perfecta re: quòd hęc omnino uenturam ſignificant, & minorem animi moleſtiam: actus autem, maximos ęſtus animi: & forſan effectus non ſequetur. Faces ardentes hoc habent pręcipuum, quòd amorem ſignificant. Ignem magnum & odoratum adorare, ſi princeps ſit, uictorię ſignum: ſi malè olentem, cladem in priuato: ex hoc ſuccumbet, ex illo exaltabitur. Candela una accenſa iuxta, aut duę, una à capite, altera à pedibus, exitium proximum ſignificant: & ſimiliter, ſi plures in corte uel templo: ſed in templo etiam ad coniunctos transferri poteſt: candelę accenſę plures cũ riſu, mortem uxoris, & alterius nuptias ſignificant: candelę accenſę circa triclinium, ludos & gaudia ſignificant: candelę extinctę, & lampades, ac lucernę ſeu extinctę ſeu accenſę, luctu, moerores, triſticiamq́; pręnunciant: lucernę etiam diuiti paupertatem pręſagiunt: focus extinctus exilium, aut paupertatem declarat.

Fulgura & tonitrua, mutationem ſtatus ſignificant. Tonitru eſt edictum principis graue: terret enim populos: fulgura ſine tonitru, inanes metus ſignificant. Fulmina quę aliquid diruunt, euerſionem domus ſignificant, & autoritatis: ſi flammã accendant, gloriam: quoniam à Ioue creduntur emitti. Sed ſi utrunque uideatur, erit gloria luctuoſa. Si propè cadant, diſceſſum ex illo loco portendunt: ſi ante pedes, mortem: progredi enim antea amplius non poſſe ſignificant. Si ſuper pedes, pauperes illuſtrat, diuites deſtruit: filios habentibus, mortem illorum minatur, & forſan orbitatem: exareſcunt enim germina plantarum fulmine percuſſarum. Et generaliter, ictus fulminis mutationem ſtatus oſtendit. Sed deterius eſt totum ici, aut iacentem. Feriri fulmine lectum, annulum, oculum, aut eiuſmodi, mortem ſignificari per illa ſignificat: ut filij, uel uxoris. Fulgur cum tonitru, iram principis, edictum & iacturam ab illo ſignificat. Sedentem in regia ſede, aut in magiſtratu quem non gerit, auſpicatum eſt: ſed ſi gerat, priuabitur illo magna ui. Tonitrua pugnantia, uerboſas contentiones ſignificant. Si tamen fulgura non deſint, populi aut reges magnis contentionibus bella gerent.

Caput XXVI. De niue, grandine, pruina & glacie.

Grandines ſignificant ruinam, bella & damna certa. Si cadant, maiora damna in hominibus & quadrupedibus: ſi ceciderint, iuxta damni quantitatem in prouentu indicabis.

Nix pauca, abundantiam: multa autem, turbationes, metus, & inimicos, uelut & tempeſtates. Indigentiam quoque ſignificat. Extra hyemem, impedimenta & inopiam: ſed ſi tempus non hyemis uideatur, erit cum ſpe & breue damnum.

Pruina, paupertatem & impedimenta, & frugum ac fructuum damna ſignificat: & magis quàm nix, eiſdemq́; rationibus: ſed impedimenta minora, damna maiora.

Tempeſtates ſignificant negocia multa, & uitam laborioſam, & metus magnos: iuxta ea quæ illis iunguntur, fulgura, tonitrua, grandines.

Glacies inopiam magnam, & triſticiam ac dolores: nam & glacies uulnerat, & tangendo lędit hominem. Significat etiam gemitus & lachrymas. At forſan de his atq; huiuſmodi iure dubitabis, quomodo hoc ad publicum pertinere poßit: ſemper enim calamitates contingerent. At de his in capite de Dignitate loquemur: nunc ita ſatis ſit diſtinguere. Quæcunque uidentur à ſomniante, ad illum pertinent: ad publicum pertinere non poſſunt, niſi talia ſint ut ad illum nequeant pertinere, niſi ſuperueniente publica calamitate: neque id ſemper, ſed in opulentis etiam propria damna ſignificat. Lib. 3. ca. 1.

Caput XXVII. De terra, & terræmotu.

Terra ſignificat uiſcera: quia ex his trahitur alimentum. Et matrem & patriam: eſt enim mater omnium, & educatrix, & rurſus patria communis. Cum terra loqui, longam uitam ſignificat: quæcunque autem audieris, uera eſſe exiſtimato. Opus autem ingentes hoc ſomnium pollicetur: quòd è terra ſint omnes opes. Ob id Pluto fingitur diuitiarum Deus.

Terra trifariam tibi offerri poteſt: uel ut moles tota, uel ut Deus, uel ut pars: ut tota quidem rectè ſignificat, propter ea quæ dicta ſunt: ut uerò pars aliqua, ad eam regionem pertinet: unde ſepulchrum ibi aut moram in illo loco ſignificat. Vt Deus autem, etiam fortunata eſt. Magnum eſt omne ſomniū terræ, quod cum uoce coniunctum eſt: quoniam admirationem ingentem parit: admiratio, ueritatis ſomnij indicium eſt: uox è uiſceribus terræ, ad mortem uel ad luctum uel diuitias pertinet.

Terræmotus, principis edictum ſignificat. Differt à tonitru: quoniam terræmotus eſt cum iactura tributis & uectigalibus: tonitru eſt minax, ſed non cum iactura ſubditorum. Tremere terram, infelicitatis, ſuſpicionis atque timoris ſignum eſt. Mugire terram, oſtentum & malum eſt, calamitatemq́; nunciat. Quòd ſi in domo tua ſolum audiatur, deterius eſt. Significat & hoc principis aut ſenatus edictum in te. Terra ſi bene oleat, fama bona de te paßim ſpargetur. Terra ſi ſcateat uermibus, animalibus, germinet'ue,

herbas noxias, omnia iuxta rationem eorum ſunt interpretanda. Si terra in cœlo eſſe uideatur, ad publicumq́; pertinere poßit, Iuſtus princeps demonſtrabitur: ſin autem priuatæ conditionis homo uideat, ius conſequetur unde non ſperabat, aut ipſe impius erit. Terra ſi diuidatur, fiatq́; barathrum ſeu ſpecus ingens, ſignificat mortem potentis uiri, & peſtem animalium: & ſi ualde magnum fuerit, erit pernicies regioni. Et in hoc caſu ſufficit minimum indicium, ut ad Remp. pertineat. Terra ſi colorem mutet, ad caput de coloribus deuenies. Si ſapores in terra percipias, ſi quidem alienos & malos, mali homines & morbi erunt: ſi autem boni, boni: ſed ſi e duliorum, aut illius edulij abundantiam, quaſi repleta terra, & ſi dum floret, ſignificabit: aut maximā penuriam, cum pòſt: alterutrum uerò, nondum apparente ullo ſigno.

Caput XXVIII. De montibus, collibus, uallibus, pratis, campis, nemoribus, deſertis.

Montes ſignificant uiros potentes, negocia ardua: ſed & miſeram uitam, quamuis ſecuram. Si arenoſus ſit, aut niueus, poteſtatem magnam præſagit, quæ breui in nihilum deducetur. Montes etiam reges, ſi magni ſint, & populos, ſi alti ſint, potentes: ſi humiles, minus, decernunt: ſemper autem metus & labores, & ob altitudinem & lapides ex quibus conſtant, & latronum inſidias. Montem nouiter oriri, ſignificat uirum potentem & grauem reipublicæ oriturum. Montes ſi pugnent, pugnabunt duo uiri potentes: iactura autem, iuxta rationem eorum quæ perire uidentur. Si magna animalia peribunt, patricij: ſi parua, populus: ſi fruges & fructus agri, ipſi & domus euertentur.

Colles eadem ſignificant quæ montes, ſed minora & molliora: quoniam plerumque terrei ſunt. Significant & amœnas negotiationes, ſi uireant plantis. Et uitam inæqualem prædicunt. Omnia præterea talia quæ amœnitatem referunt, ut colles, ſaltus, uireta, horti, fluuij, fontes, palatia, operationes bonas referunt: translatis ex paßionibus, & ſunt bene officij ac lætari ad bene agere, uitamq́; ſecundum uirtutem.

Valles ſignificant dolos, deceptiones, oppreßiones: quoniam à montibus circundantur: & propriè populos: qualis uallis, talis populus. Significant & colonos in domo.

Prata ſignificant uoluptates, delicias, gratiam, iucunditatem, fœlicem uitam.

Campi ſignificant opulentiam, & homines diuites: in his autem oportet, ut in prioribus, obſeruare tempora: nam ſi floreant prata, optimum eſt: ſin autem herba alta & denſa, utilitatem cum minore uoluptate: ſed ſi ſqualida & arida ſit, infortunia & calamitates: ita & campi, ſi cum ariſtis fuerint, nihil

nihil melius: abundantiam enim omnium neceſſariorum ſignificant: ſin autem non adſint ariſtæ, ſed ſola ſeges, erunt hæc minora, & ſerò contingent: ſi deſerti & ſqualidi, omnia in quibus ſpes erat, euertẽtur. Similiter ualles floridæ & amœnæ cum riuulis & fontibus, gratiam cum populo, omniaq́; ſecunda et læta promittunt. Idem dico de collibus ac montibus. Hæc interſunt inter mõtes & colles ac ualles, tum campos ac prata, quòd quæcunque per ſe bona ſunt, ſi rectè ſe habeant, perfectam felicitatem declarant: ſi peruerſè, perfectam infelicitatem. Sed quæ per ſe bona non ſunt, ſi bona ſint, minorem declarant felicitatem: ſi mala, minorem etiam infelicitatem, ueluti montes aridi, ac colles. Rurſus media, ut ualles, & etiam nemora, medio modo ſe habent inter optima peſſimaq́;. Verùm ſi contingat quæ mala ſunt aduerſari, tunc deteriora ſunt quàm bona: uelut caſus montis, uel è monte, maiorem ruinam ſignificat, quàm campi aut prati ruina, uel ſi uideatur aduerſum te ſurgere. Seges quoque in melius mutata: ut ſi aurea ſit, uel prati herba, & generaliter quicquid demetiri ſolet, optima eſt: & ſi contrà uertatur in ſerpentes uel herbas prauas, aut ſpicula, uel in ſtipulas, mala ſignificant: primùm quidem inimicos loco auxiliatorum, & pernicioſos ſignificat: ſecundum, impedimẽta: tertium contentiones, rixas, dolores: quartum, inopiam.

Nemora & ſyluæ ſignificant labores, propter itinerum difficultates, & exciſionem lignorum: timores, ob latronum ſuſpicionem & obſcuritatem: fugam, quoniam latebras præbent: lucrum laborioſum, propter uenationes, & lignorum collectionem: inſidias, ob facilitatem, & loci qualitatem: uiros nobiles, propter magnitudinem arborum: agreſtes etiam et ruſticos, propter naturam loci. Commune præterea eſt campis et agris, uineis, lucis, ſyluis, ſignificare artem lucroſam, amicum utilem, et piſcinas, è quibus non leuis utilitas habeatur. Conſitum omne in ſterilitatis tempore uidere, ubertatem prouentuum ſignificat: tempore autem abundantiæ, ſterilitatem et penuriam eorundem.

Solitudo ſignificat paupertatem, uitam miſeram et periculoſam, exilium graue, et etiam mortem: et ſolitudo omnibus mala eſt: quoniam humanæ naturæ aduerſatur ſolum: bona eſt timentibus ab inimicis: ibi enim non adeò periculum imminet. Bona eſt etiam ſtudioſis: quoniam eſt iuxta illorum finem. Et ſolitudo pauperibus miſeriam ſignificat, diuitibus deſeri ab amicis: uxorem habenti, et filios, illorum mortem. Oportet autem in ea diligenter conſiderare hominis ſtatum, et ſolitudinis qualitatem: nam ſi omnino ſqualida ſit et ſicca, peſſima eſt: ſin autem fontes adſint, et herbæ deſint, tamen animalia et homines, ſtudium literarum et contemplationem prædicit:

ſi homi-

ſi homines non adſint, animalia tamē adſint manſueta, & qualia cerui, capreoli, ocium & uitam tranquillam ſignificat. Sin domeſtica animalia, & quæ loquantur, aut lemures, uitam monaſticam. Sin leones atque ſerpentes ac huiuſmodi feræ, fiet latro. Conſiderare etiam oportet animi affectum: nam ſi triſtatur, deſertum iri ab omnibus ſignificat: ſi cum uoluptate ibi degit, ipſe ſponte à negocijs ſe abdicabit. Omne ſolitudinis genus ægro & uincto pro crimine capitali mortem prædicit. Sed qualis ſolitudo, talis mors: leuis, acerba'ue. Solitudo in qua ſit domuncula, etiam mortem prædicit: ſed ſi unus adſit ſocius aut puer, ſtudia literaria ſignificat. Puer quid ſignificet, ſuo loco dicetur: ſed in ſolitudine quicunq; fuerit, Genius tuus eſt: is ſi puer eſt, iucundā uitā, ſed ſine autoritate & lucro: ſi ſenex, cū autoritate, ſed triſtē ac lugubrē: ſi mulier, fortunā tuam: ſi paſſis crinibus, exitialis: ſi iuuenis pulcher, autoritatem & opes & uoluptatem. Et ſolitudo mortis tempus ſignificat: quoniam qui moritur, ſolus moritur, etiamſi cum exercitu Xerxis uniuerſo pereat.

Caput XXIX. De gemmis, lapidibus, metallis, atque figuris.

Lapides iacti, iurgia ſignificant: nam & offendunt, & in irritum cadunt, ut etiam iurgia. Lapidibus impeti, eſt malè audire, & infamia aſpergi. Et iactus lapidum, peregrinationem ſignificat. Dixit Artemidorus, iactum lapidum à turba ſolis tibicinibus, qui ex populo quæſtum faciunt, utilem eſſe. Sed ſi non iaciantur lapides, impedimenta & cogitationes prædicunt: illa quidem, quia ambulantibus impedimentum afferunt: has, quoniam ad ſtructuram ſunt idonei: tale eſt ſabulum, & calx, & cementum etiam. Sed & ſepulchrum nobile prædicunt. Et lapides magni referunt homines corde duros, crudeles, ruſticos, ingratos, iuxta locum ubi uiſi fuerint.

Gemmæ ſignificant filios & filias propter charitatem: amaſias, propter delectationem: libros, ob pulchritudinem: dies quoque felices. Albæ, delicias, iucunditatem diuinam, ſapientiam, ſimplicitatem animi. Cryſtallus autem ob precium uile, libros raros & pulchros. Aureæ, inuidiam cum honore, & æmulationem cum potentia. Rubræ, lucra periculoſa aut cum ſanguine: uirides, ſpem, amicos, uxorem probam. Cæruleæ, ſtudium, ſapientiam, dignitates. Rubiginoſæ, robur & mœrorem laeticiæ miſtum. Nigræ, ſtudium, lætam triſticiam uelut hæreditatem: uinoſæ, ſuauitatem & læticiam. Gemmæ ſignificant rara & inſperata bona: ſignificant & ſapientes, probos ac innocentes: & propriè ſacerdotes, ſacerdotia, exiſtimationem in religione, & cultum Dei. Significant & hilaritatem non ſolùm ob naturam, ſed uulgare nomen: nam Gemmeum uocamus hominem, & gemmiſcere (ut ita dicam) ſeu ut

ſeu ut uulgari lingua Gioire, lætari, iubilare, cum ornatu gratiaq; eximia. Gemmæ autē magni precij, ſignificant libros de rebus ſecretis, aut raros, aut non ſignificant: & gemmæ referunt ſermones diuinos: Margaritæ uerò etiam præter religionem, ſignificant ſapientiam: ideò eas calcare, malum eſt Et hyacinthus ſpecialiter læticiam & fortitudinem ſignificat: & ſapphirus diuinitatem, & ſmaragdus abundantiam & opes, ob precij magnitudinē: & quoniam plantas, è quibus omnia trahuntur, refert. Adamas, ob duritiem, uictoriā: amethyſtus autem, tranquillitatem: carbunculus uerò, honores, propter purpureum colorem Et ſi frangantur talia, euertentur.

Aurum ſignificat timorem ob precium: & inſidias etiam, & difficultates, ob pondus & impedimenta, iram etiam & triſticiam, & honores.

Argentum uerò eadem ſignificat, & tumultus ob ſonum: non eſt iræ & triſticiæ ſignificatiuum, nec tam grauium impedimentorum qualium aurum, quia leuius: honores etiam minus prædicit: anxietatē & turbas multas: quoniam magna multitudine eius opus eſt ad negocia: omnia quæ aurum ſignificat, per argentum etiam ſignificantur, ſed minora.

Plumbum ſignificat impedimenta, onera, difficultates, labores, triſticiam, deſperationem: album, morbos cum dolore, ob ſtridorem: nigrum, ſine dolore & lethales. Inuidiam etiam præſagit.

Aes ſignificat uulnera & uerbera cum dolore: ſtridet enim ut plumbum album: & eo utebantur olim pro armis, loco chalybis. Sed & omnia euulgat: quoniam maximum edit ſonum. Nummi ærei rixam aut litem oſtendunt. Aes Cyprium, ſeu facticium ſeu natiuum: quoniam melius ſonat, & non adeò ſplendet, famam rei potius quàm rem ſignificat: idem tormenta bellica, nolas, uaſaq; refert: dolum etiam magis quàm æs aliud ſignificat: crudelitatem uerò minus.

Ferrum comedere, eſt ſuperare potentem, diu uiuere, & eſſe robuſtum: Ferrum ſplendidum, ſignificat alacritatem & fiduciam: rubiginoſum uerò, timorem & diffidentiam.

Argentum uiuum ſignificat morbos, propriè ab effectu, & maximè imbecillitatem: potentium promiſſa grauia & fallacia: dolos & inſidias, quia uile eſt, & argento aſſimilatur: & etiam quia illitum, adulteratam pecuniā ſplendere facit. Et propriè proditorem ſuorum: corrumpit enim omnia metalla. Magnam etiam mutationem fortunæ ex leuiſſima cauſa: quia ruit.

Orichalcum, hominem inanem, deceptorem, uanum, uentoſum: quoniam ipſum emitatur aurum, ut plumbum album argentum. Fucum & dolum ſignificat: ſed maiorem quàm plumbum album.

Sulphur infamiam magnam denotat: quoniam maximè fœtet. Significat & homines fœdos: quia illis pro cura eſt. Significat & cauſam rixæ & furoris: quia accendit ignem.

Auripigmentum ſignificat fallacem: nihil enim ei commune cum nomine, id eſt auro: triſticiam, labores, iram, ob colorem: perniciem & morbos: quia uenenum eſt, ob colorem.

Coticula, incitationis, adhortationis, lætitiæ, ſine auxilio tamen, ſignum eſt. Lydius lapis exploratoris, & eius qui fraudes detegit. Lapis herculeus, amorem, ſtulticiam, uanas cogitationes, admirandos euentus, nauigationem. Silex, hominem rudem, aſperum, durum, incomptum: marmor, durum, inuidum, ſed comptum. Gemmæ non precioſæ, ut achates, carneoli, & ſimiles, artifices ſignificant ſatis iucundos, non tamen egregios, niſi pictura inſigni præditi ſint. Coralius ſignificat nauigationem, aut conturbationem rerum tuarum. Lapilli diuerſorum colorum, ſed nullius precij, ſignificant promiſſa pulchra, ſpes inanes, homines populares & iucundos: uerba grata, ſine effectu aliquo.

Lapides præterea magnos cadentes uidere è cœlo, publicam ſignificat calamitatem: ſed ſi unus tantùm fuerit, erit calamitas quæ non multum durabit. Sed ſi cadendo lapis ille confringetur, uiri potentis & praui auctoritas confringetur. Sed ſi terra tota ſaxoſa ſit, erit penuria frugum, aut miles alienus opprimet habitatores.

Si gemmæ aut metalla incognita uideantur proſtare uenalia, homines incogniti auctoritatem in populo habebunt. Sed ſi in domo tua tantum ſint, ſeruies eiuſmodi hominibus cum lucro, ſi acceperis: ſine lucro, ſi ſolum tractaueris.

Sunt etiam ſpectandæ figuræ in gemmis, quæ apparent ſeu cælatæ ſeu ſculptæ. Et cælatæ quidem ſignificant occulta negocia, ſculptæ autem manifeſta: picturæ autem, breuis temporis. Etſi uerba quidem aut literæ inſcriptæ ſint, erũt, ut ſuo loco dicemus, interpretãda. Sin uerò figuræ, quæ quidẽ cælatæ cõtrario modo quàm ſculptæ, ut iacent. Eſt tertium genus diſcriminis inter cælatas & ſculptas, quòd illæ futurũ ſemper, hæ factum iam oſtendunt. Sed & in literis ac dictionibus contrario modo ſunt interpretandæ. Contrario quidem modo dico, ſi Roma ſcriptum ſit, amor: quia amor aliquid ſignificat: at ſi gaudiũ, quia muiduag nullum habet ſignificatum, triſticiam interpretaberis, gaudio contrariam.

Ergo ſi ſculptus ſit geminus accipiter, nuptias ſignificabit, mirãmq; concordiam. Scarabeum ſordidum, ſterilem, puerorum amatorem, ab omni conuerſatione

uerſatione abhorrentem. Cynocephalus, maledicum & iracundum: luna inuerſa menſis ſpacium. Animi fortitudinem leo, tum robur: timorem autem lepus, et mollitiem. Epiſtola, ſecretum: liber, rem antiquam: tonitru, quod ſculpi non poteſt, ſomnus admittit, litem aut contentionem, uel reprehenſionem procul uenientem. Phœnix, rem fabuloſam & admirandam, ſenem decrepitum, iuuenemq; ornatiſſimum demonſtrat: ſignificat & longam peregrinationem. Lingua exerta, maledicentiam: excoriata, potum ueneni. Ros eruditionem, cor amorem, canis fidem & ſocietatem & cuſtodiam, ignis rem in extremo poſitam, piſcis excordem & malignum, hircus patientiam, muſca importunum: ciconia amuletum, & temporis mutationem: araneus doloſum, mus ſurem, columba libidinoſum, homo præciſo capite deſperationem negotij: ſerpens fraudulentum, malignum & impotentem: draco autem, crudelem & ſuperbum: crocodilus exitium prauum, & raptorem, & multorum improborum filiorum patrem ſignificat. Pudendum in manu, caſtitatem: fumus, ignem ac cæcitatem: index digitus, promiſſa iam: ceruus, longæuum, & mœchæ publicæ coniugem: noctua, mortem: hirundo, uitæ mutationem: & ſi tempeſtas eſt, tranquillitatem aëris. Turtur ſola, cœlibem: cum ſocia, iniquam conditionem. Orcus, fiſcum: mula, ſterilem uel nothum. Olor, poëtam, diuinum uirum aut ſyncerum. Equus mortuus, extinctas uires, auctoritatem, facultatem: ueſpertilio, furem & inſidiatorem, timidumq; ac miſerum refert. Cæcitatem talpa commonſtrat: Fiber eum qui malè utitur rebus ſuis: leo ſimiam deuorans, ægri ſalutem ſimia, adulatorem, & artificem rectè imitantem: laqueus, occultum & ingens periculum: hominem improbũ ni futurum innoxium, taurus ſuo genu uel columnæ alligatus: urſa cum catulis, furioſum rabie: catuli autem deformes, homines ſignificant: etſi nuper nati uideantur, rem in melius commutandam. Bonis moribus præditũm elephas oſtendit: peßimis, hyæna: potentem, ſed imbellem ac fugacem, cerua: longam & extremam ſenectam, cornix moriens. Feles caudam mouens, (ſed & hoc ex his quæ ſomnus præter fidem poteſt oſtendere) proditorem: ceruus autem cum tibicine uel cithariſta, etiã exitialem ſignificat. Pardalis, blandum & improbum, infidumq;: excubantem, & de ſui ſalute uel communi etiam ſolicitum, grus uigilans: Venerem præpoſteram, perdices bini: inopem ſenectam, auis quæcunque rapax cum roſtro oblongo. Miluus, eum qui ætate deterior et infelicior euadit: gibbum camelus, ſagacem et imprudentem rana: ea etiam propriè podagram ſignificat, et uocis raucedinem: omnium conſuetudinem aſpernantem, & nothos etiam, anguilla. Torpedo uiſa peßimum eſt ſomnium in obeundis actionibus. Polypus, nenini parcentem,

centem, & uoracem: idem etiam aliena, deinde ſua diſſipantem. Cautum in periculis, ſepia: fœcundum paſſer, & ſalacem etiam: fœdũ, & mala morte periturum, ſus: pinna, ſumarij maximè, inſtabilem: lyra, cum ſodalibus cõuenientem: ſtruthiocamelus, inuicta ſuperantem, & deſperata conficientem. Manus humana, aptè negocium tractandum, ac ſucceſſurum. Apis, mel conficiens, regem iucundè imperantem. Crux, grauia toleranda: papaucris caput, ubertatem: ſiniſtra cõpreſſa, auaritiam: dextra expanſa, liberalitatem. Falco, negocium aſtutum finiri. Rota, humanarum rerum uiciſſitudinem & mutationem. Pauo oua deuorans, properam facti pœnitentiam. Hæc itaque ſeu plaſtice metallo expreſſa, ſeu picta in lapide uel muro, ſculpta in gemma, ita ſignificant: cælata autem, contrario (ut dixi) modo. Pro reliquis ſingula capita, ut in Somnijs, conſule. Quapropter in cunctis ſomnijs tria hæc capita conſiderare debes: præſens ſcilicet, & ultimum huius libri, & quintumdecimum rurſus præſentis libri. Hoc autem præcipuum id habet, ut ob ſolidã nobilemq́; materiam perpetuum uigorem retineat. Sed quoniam ficta ſunt, opinionem ſæpè pro re præſagit.

Caput XXX. De plantis.

PAlma ſignificat uictoriam, & hominem undequaque abſolutum: eſt enim arbos longæua, ferens fructum bonum, & qui diu durat: exhibet & multiplices uſus, decora, perpetua uirens fronde. Nux ſignificat auarum, & deceptorem: malè enim olet, & ideo malorum morum. Plantæ ſine trunco, homines & actiones uiles ſignificant. Herbæ, res non diuturnas oſtendunt: ſingulis enim annis mutantur. Arbores ſolidæ & erectæ, ſpinoſæ, latrones, & uiros contumaces, potentes & fortes: quæ autem flectuntur, ut nouellæ & uitis & hedera, molles & tractabiles, ſed quandoque fallaces. Cortex etiam craſſus & durus potentiã hominis declarat: frondes autem, ornatũ & uenuſtatem. Fructus arborum, pecunias ſignificant: hæ enim ſunt fructus laborum & cogitationum: quocirca arbores ipſæ, labores, negocia & cogitationes ſignificabunt. Ex arbore cadere, eſt è ſpe excelſa decidere. Arbores in domo naſci, inauſpicatum eſt: minus quod portendat mali eſt, ut ſignificet alienos in tuam familiam inſeri, uel recipi in contubernium. Eo deteriora hæc, quo magis turpes aut fœdæ & magnæ fuerint: non enim naſcitur arbor huiuſmodi, niſi deſoletur locus. Ideo prauæ ſunt ſambucus, & urtica, & caprificus, & uitex: in horto plantæ bonæ, & in ſylua: & quanto pulchriores & utiliores, et magis fragrantes fuerint. Et fracta arbos morbum domeſtico prænunciat: et ſi fuerit palma uel arbos unica, quæ uerè in domo ſit, domino domus, et grauem. Et caſus foliorum ex plantis ſuper dormientem, inſidias et

dolos

doloſ conſigi aduerſus illum ſignificat. Et plantæ abſq; radice, cogitationes uanas ſignificant, & homines paruæ fidei & utilitatis: negocia & infantes ſi tum naſcantur, breui interituros. Et arbos etiam ſignificat mulierem fœcundam è conſanguineis: ideò aſcendere arborem, uel illius fructus dulces edere, parari ſignificat inceſtum. Et ſeges cum ſpicis in agro læta die, omnia bona & lucra ac ſpes pollicetur: contraria, contrario modo. Et triticum eſt optimum, inde ſiligo & hordeum: ſed legumina ſic luxuriantia, licet bonū ſignificent, cum magno labore tamen: nam difficulter coquuntur. Vitis, alludente uocabulo, uitam ſignificat: uiuax enim eſt: rami, uitæ partes: fructus autem, felicitas & deliciæ. Malum eſt, ſi uitis ipſa in labruſcam degeneret: tunc enim felicitas & uoluptas præteritæ uitæ in dolorem & triſticiam mutabitur: fructus pecuniam ſignificat, folia ornamentum & uolùptatem: exhilarant enim animum. Vitis luxurians, amplificationem familiæ ſignificat. Exareſcens uitis & exilis facta, morbum longum portendit. Plantæ exorientes è corpore toto, mortem portendunt: è terra enim oriri ſolent. Si autem è certa parte, eius partis interitum, aut eius qui per illam partem ſignificatur. Quæ diu uiuunt plantæ, ſera promiſſa, & effectus diu duraturos portendunt: cōtrà, quæ parum uiuunt. Quæ fructum edunt ſuauem, opera hominibus utilia & iucunda: quæ inſuauem, ut quercus, ſibi ſoli utilia, non alijs: quæ nullum, nullius uſus, aut ſteriles homines declarant. Quæ rurſus excelſæ, famoſos & cognitos: humiles, ſordidos & abiectos. Itaque ſi qua mulier perſicum parere uiſa fuerit, iuuenem egregijs moribus, ſed breuis uitæ pariet: ſi quercum, ruſticis, & diuturnæ uitæ, attamen cognitum multis: olea ægris pernicioſa eſt, laurus ſalutaris, & dignitatem prænunciat. Spinoſæ, duræ & aſperæ, ut rubus, berberis, roſa, paliurus, ad ſecuritatem bonæ ſunt: ex eis enim fiunt ſæpes, linum, ſparthum, Græca ſalix, & quæcunq; ad uinciendum apta, amicitiæ copulandæ idonea, metuenti carcerem infauſta. Quæ perpetuò uirent, ſtabilem ſtatum ſignificant: cupreſſus luctum, palma uictoriam, myrtus amorem, laurus læticiam præſtant. Quæcunque coronariæ habentur, honores ſignificant, iuxta plantæ naturam: ſunt autem, olea, laurus, myrtus, quercus, apium, cupreſſus, gramen. Quæ ad ſerta, ut flores ferè omnes, & poma roſea, ad læticiam ſpectant. Vitis & ſpicæ, deorum ſunt coronæ, ſignificantq; proſperos ſucceſſus. Quercus hominem opulentum, olea mulierem diuitem prædicit. Quæ ſolitariæ ſunt, triſticiam ſignificant, & deſeri ab omnibus: ut contrà hortenſes, gaudia & ſocietates, lenoniasq; actiones ac uitam. Quæcunque fructus iucundos afferunt, & lucra decernunt, ut ſteriles inopiam. Quæ bene olent, ut roſa, uiola purpurea, garyophyllus, ephemeris, lilium,

bonam ſamam & nomen pollicentur, tum iuſta facta: contrarium, contraria. Arbores utiles et ſpecioſæ florentes, & cùm læta fronde aut fructibus, bona ſignificant. Adianton ſiccum iter portendit. Crocus fortunam propriè mutat: nec ulla planta aut aliud deſperatis rebus tam auxilium affert. At prauæ, rhododaphne, buxus, taxus, letæ: malum aridæ, aut ma'i uiri caſum: aut bonam nobis ſignificant fortunam, ni nos ipſi Macrino Imperatori ſimiles ſimus. Ictæ fulmine plantæ, euerſionem familiæ aut domus aut hominis oſtendunt. Si è fulmine ardeant, præclara facta decernunt. Plantæ & animalia cùm homines & actiones ſignificent, in hoc differunt, quod animalia ſignificant actiones: plantæ autem opera ipſa. Animalia oſtendunt homines iuxta mores, & breues actiones: ſed plantæ ſignificant homines ſimplices, aut ſimpliciter iuxta opera naturæ, ſed firma, uelut propagationes & ſtirpem: unde & ſtirpem, plantam appellare ſolemus. Plantæ præterea ornatum quendam, & ordinē et decorem perſonarum decernunt, adeò ut etiam ad reges procedant propter ornatum, decorem, et odoris fragrantiam: nihil horum animalia. Nuces et auellanæ, & quæ fructus pariunt qui antequam edantur, confringuntur, tur'ationes et triſticias portendunt: præſertim autem nux, à nocendo dicta. Sic et nucis planta odioſa eſt, propter umbram, et ideo impedimentum ſignificat: ut cupreſſus funera, ob antiquum morem: fraga, ceraſa, perſica, et quæ parum durant, breues uoluptates: ſic & mora, ficus, uuis planè quaſi ſimiles: cotonea, pyra, punica, & quæcunque ſeruantur diu, uoluptatem firmā & utilitatem pronunciant. Quælibet arbor talem ſomniantis progeniem oſtendit, qualis ipſa eſt.

Morus arbor prudentiam ſignificat, et lucrum: quia bombyces alit, et fructum fert etiam. Quercus diuinitatem: quia ſacra Apollini: tum etiam diuinationem. Platanus pulchritudinem et quietem: nulla enim planta ſpecioſior, nec umbra melior: lotos autem, obliuionem malorum, tranquillitatem. Spinoſæ plantæ omnibus ad ſecuritatem bonæ ſunt, et fraudulentis uiris et cauponibus, et lictoribus, et publicanis, et prædonibus, et tenuibus mercatoribus, ut lanijs et textoribus: cæteris autem malè: quoniam negocia implicant, et ad finem perduci non patiuntur.

Sunt qui plantas ita diſtinguant, et rectè: Cupreſſus, formoſam aut principalem mulierem: uitis, uxorem aut concubinam fœcundam: punica, nobilem opulentum, duræ ceruicis: nux, diuitem auarum: malus, mulierem iucundam, et lætam: ut oliua, uirum huiuſmodi. Cedrus, nobilem, potentem, et bonæ famæ. Goſsipij arbor, pauperem non tamen multum. Quercus, hilarem et honoratum. Spinoſæ plantæ inimicos ſignificant. Auellere ramum ab

ijs

Iis ut ueſtem liberes, uictoriam ex inimico ſignificat. Cucurbitæ, & quæcunque ualde creſcunt, nec ſunt arbores, inanem & uentoſum hominem oſtendunt. Quæ longam uitam decernunt, ſunt: palma, olea, uitis, & quercus: has uidere in domo ſua creuiſſe, uitam longam ſignificat, quia diu uiuunt: quietam, quia non mouentur arbores: potentiam, quia fructuoſæ & proceræ ſatis: oliua tamen minus. Sed oriri uidere, aut nuper ortas, aliquem è tuis eiuſmodi futurum prædicit. Ficus propriè uitam noſtram repræſentat, tum quia dulces fert fructus, breui: id eſt, ut eſt hominis uita uiuit, facilè moritur: folia habet grandia, ſimilia ſpei et expectationibus hominum: lac acre gerit: ut ſunt uerba hominũ, multa aſperitate condita, licet lactea uideantur. Ficum ergo uidere eſt, uitam ſuam, qualis futura ſit, præuidere. Multis qui ficus plantauerunt, contigit ut eodem anno perirent quo & arbor. Plantæ inſitum eſſe, ſiquidem floreat, eſt palo per ſupplicium infigi: ſi non floreat, & maximè ſi ſicca, rotæ inſerêris.

Caput XXXI. De his quæ ex plantis colliguntur, fructibus, floribus, ſuccis.

FRuctus arborum pecunias ſignificant: hæ enim fructus ſunt laborum, ut dictum eſt: & etiam pecuniam: acerbi autem, uitam moleſtia plenam. Cùm fructus omnes in nuces & poma diſtinguantur, omnes fructus infauſti ſunt poma, ex nominis ambiguitate, mala enim dicuntur: nux autem à nocendo dicta. Itaque non niſi in paucis ijs qui Latinam norunt linguam, felicem exitum portendit. Idiotis autem non ita: quoniam Latina nomina non norũt. Fructus omnes crocei, ſi colligantur, morbos ſignificant: & magis, ſi edantur: peſſimæ etiam ex fructibus oliuæ ſunt. Excipitur tamen fructus mali medicæ. Fructus colligere ſuo tempore, lucrum ſignificat, iuxta arboris aut herbæ qualitatem. Nobiliſſima eſt palma, inde olea, uitis, quercus, nux pinea, abies, nux pontica. Fraga autem, & inſana poma, ab humilibus perſonis. Extra tempus hæc mala ſunt, & labores ac curas propter tales homines ſignificant. Fraga, etiam animi æſtus magnos: inſana poma, etiam inſaniam prædicunt. Sed & fructus omnes breuem referunt uoluptatem, propter etymum tamen nominis boni ſunt: opera incohoantibus, abſolutionem eorum promittunt. Pepones maturi morbos, acerbi ſanitatem prædicunt: cucumeres, inſperatas diuitias, & eo maiores quo ipſi fuerint minores. Fructus intempeſtiui uerbera, calamitates, luctus prædicunt: hos enim fructus ſæuientis fortunæ appellare ſolemus. Vnum præcipuum fructus habent, & obſeruatione dignum, quòd bonis & rectè uiuentibus bona pollicentur: malis autem mala. Et ideò flagitioſè uiuenti, colligere fructus ualde malum. Habent autem tres gradus:

ſiuide-

ſi uideantur in arbore, ſi colligantur, ſi edantur: at collectos uidere, uel ad alios pertinet, uel non adeò malum. Habent & damni ſecum ſign ficatum nuces, & quæ colliſa ſtrepitum edunt, dolores & gemitus ſignificant: acerbi & amari mortem, rubri ſanguinis effuſionem: qui eſui non ſunt apti, paupertatem: nigri, luctus: crocei, dolores: cærulei, fraudem: liuidi, calumniam. Fructus decidentes ex arbore, nec matureſcentes, intempeſtiuam mortem prædicunt.

Oleum gratiam ſignificat, & infelicibus utile ſomnium eſt: uinctis enim libertatem prædicit, quòd eo feræ aperiantur: ægris ſanitatem, afflictis lætitiam oſtendit.

Lachrymæ arborum, fletum & planctus ſignificant, tum & uulnera: nam ſauciatis arboribus maximè prodeunt: lachryma è quercu, uel ſimili, damnationem inſontis & egregij uiri.

Flores dixi ſignificare uoluptatem & iucunditatem, ſed breuem: naturæ cauſæ & modus eſt, quòd iuxta arborem & colorem & qualitatem odoris & pulchritudinis. Nam qui uiuidus eſt, longiorem & maiorem prædicit: qui languet, cadentem & in fine uoluptatem: qui odoratus eſt, ex laude, gloria, bona fama: qui uiridis eſt, & cæruleus, ob ſpem bonam: qui rubet, ob alacritatem & potentiam: qui candidus eſt, ob ſapientiam & innocentiam: aureus uerò, ob honores principis gratiam. Ex arbore uerò iuxta ea, quæ dicta ſunt, frondes ſignificant hilaritatem, ſi ſecundum naturam fuerint: tum uerba. Sed ſi ſint ex nobili arbore & excelſa, ſignificant homines: non eſt ut Homerum & Horatium adducam in medium: frondes ſparſæ, rumores ſignificant: folia autem herbarum & germina, pro cibis habentur: quòd ſi eſui nõ ſint, uerba & famam plebis ſignificant.

Pappi ſignificant inanes cogitationes: mali in bonis, boni in malis.

Succi omnes arborum, ſeu, fructuum, ſeu herbarum, idem ferme quod ſanguis animalium ſignificant: ſed & illa quæ poſt mortem habentur opera, hæreditates: uim etiam fructus aut plantæ retinent: & ab odorib. ſaporibuſq́; ſunt expendendi: ſignificant pecunias & opes generaliter: uinum ſignificat furorem, & ſanguinis effuſionem: ſucci crocei & lac, mali ſunt: quia præter naturam plantarum eſſe uidentur: crocei, labores & curas graues ſignificant: lac autem, deceptiones: minus malum, ſi ex conſueta ferre id genus planta accipi uideantur. Quod ſi fluat, facilè ſuperabit, aut ſuperabitur: ſin autem exprimatur, per uim, & magna cum difficultate.

Caput

Caput XXXII. De plantarum materia.

Ligna non ſignificant quæ ad nos, nec quæ in nobis: quoniam non uiuunt, & tamen uixêre: ſed affectus & affectuum cauſas: quatuor enim eſſe, ſuprà docuimus, quæ in ſomnijs demonſtrantur: materiam ergo ſignificant actionum & negociorum, ſicut ipſa ſunt materia artificiorum. Sicut ergo pereunte arbore ligna manent: ita homine pereunte, qui per arborem ſignificatur, hæreditas ſupereſt: nam cadauer nulli uſui eſt: ad famam uerò aut libros referri non poteſt: quoniam hæc uita participant. Igitur ligna poßidere tuæ arboris, eſt hæreditatem quæ ad te perueniat, acquirere: alienæ autem arboris, alienam: magnam pro magno, paruam pro paruo, totam pro ſtipite & trabe, patrem pro ligno & ramo: uiride, abſque lite: ſiccum, poſt longum tempus. Ligna uerò plura ad hoc referri non poſſunt: nam non conuenit ſimul plures conſequi hæreditates: nec ulla debet ratio eſſe tam efficax, ut experimento aduerſetur, cogatq́; prædicère quæ nunquam aut uix unquam eueni-unt. Referunt ergo ligna uſum proprium, ſcilicet ignis nutritionem. Ignis autem in domo ſeu focus, uitam & tuam & tuorum, & commoda & decorem refert: horum igitur materiam, ligna. Erunt ergo ligna redditus & lucrà, iuxta conditionem hominis. Si ligna deſint, omne genus incommodi patietur, ob inopiam neceſſariorum aut uilium miniſtrorum. Si arſerint, peribunt neceſſaria à domino fruſtrà abſumpta. Ligna elaborata ſignificant uiles miniſtros, ut calones, coquos, ancillas, induſtrios & neceſſarios decori adminiſtrationis domus. Radices, ſignificant ſenes inutiles. Folia, pueros & infantes domeſticos: & ſi non adſint, uerba: & ſi ſicca, uerba olim dicta. Sicut enim ex folijs facilè ſuſcitatur ignis, ita ex uerbis: lachrymæ uerò, ut etiam reſinæ, referunt fomenta uitæ: & hoc parum, cùm inutiles ſint foco: uerùm magis diſcordiarum alimenta, ob infamiam: quia fœtent: & morbos exteriores, quoniam his conferre ſolent. Et lucra ſordida ac uilia, ob uſum ad naues & plumbea uaſa. Cap. 14. in prin.

Caput XXXIII. De animalium generali diuiſione.

Generales animalium diuiſiones ſeu differentiæ maximè ſunt ſexdecim: Magnitudo, forma, color, natura, mores, operatio, proprietas, uox, conſuetudo, amor, uita, cibus, docilitas, tempus, dedicatio, & habitatio. Magnitudo potentiam hominis ſignificat: mores aūt, mores. Color uarius, deceptionem: reliqui, pro ſua natura. Deſcribentur enim ſinguli loco ſuo. Formæ, operationes naturales ſignificant: oportet autem ſingula horum in conſideratione eſſe, ut ſuperiùs dixi: uelut ſi cogitauero de lepore, quòd habet crura Cap. 41. Cap. 15.

poſteriora longiora, ſignificat curſorem aut fugam meditantem: forma enim eſt principium operationis. Operatio, ut foueas ſodere, & aratrum trahere. Mores, circa uſum, induſtriam, labores, & patientiam: uelut equus, qui quaſi eſt infatigabilis, urſus iracundus: uenena, aut quæ uenenata ſunt, inſidias, atroces hoſtes. Et ſi parua ſint, ut phalangia, homines ſpecie contemptibiles, factis uerendos: ut contrà elephantes, cameli, boues, onocrotali, ſtruthiocameli, homines ſpecie terribiles, factis mites: quod etiam de negocijs eſt interpretandum. Proprietas conſequens ad mores & actionem, ut lupus & aquila, latrones apertos, uulpes & miluus inſidiatores. Muta, infauſta omnia, quaſi naturæ humanæ repugnantia: horrendæ uocis timores, lætæ, ut hinnitus equorum, & philomenæ cantus, alacritatem illi, uoluptatem & delicias hi. Cibus cadauerum, ut uultur, coruus, hyæna, mortem: ſtercoris upupa, ſordē. Solitariæ præterea, ut niger paſſer, infauſtæ ſunt: et quæ in ſolitudinibus habitant, eo deteriores, quo plures. Iugales autem, ut turtur, ſi ſola ſit, luctum prædicit, ſociata lætitiam: contrà lupus, & qui aduerſantur hominibus. Gregalia uerò, actiones, conuerſationem & in negocijs publicis: ſi bene

Cap. 39. affecta ſint, bona. Quod ad manſuetudinem attinet, dicemus ſuo loco. Quæ amant laſciuos homines, uerſutos, incontinentes ac ſceleſtos, ut perdix & ælurus, ſignificant. Nocturna omnia mala & inauſpicata, ut ueſpertilio, bubo, & lupus: & ulula peßima, ob uocem etiam. Dociles edoctæ, bonæ: ut picca, pſittacus: indoctæ, curas ac tædia longa: uelut accidit talia animalia erudientibus. Habitatio, ut piſces marini, inſulanos aut in littore degentes: urſi Germani mures, alpini montium incolas. Dedicatio: ut ſerpens ſalutem, quia Aeſculapio ſacer: formoſa gratiam & uenuſtatem, ut pauo & pſittacus. Graculi, ſturni & locuſtæ, quæ magna multitudine aduolant omnia, ſignificant tempeſtates. Quæ agminatim, ut grues & ciconiæ, hoſtes: ordinem enim ſeruant. Nocturna autem animalia fures, adulteros, pecuniæq; adulterinæ fabricatores. Hirundo & mus, domeſticos parum fidos ſignificant, aut inconſtantes: mus enim fures, hirundo inconſtantes. Maſculina præterea ad fortitudinem & robur ac fidem meliora ſunt: fœminina uerò ad manſuetudinē.

Diuiduntur præterea generaliter in exanguia & ſanguinea. Exanguia omnia mala, propria ratione: quoniam homo exanguis non eſt, niſi cum obierit. Exanguia diuiduntur in parua & magna: in ea quæ repunt, & ambulant, & natant, ac uolant. Sanguineorum ſolùm ſunt tres differentiæ: quæ ambulant, uolant, natant. Serpentes etſi ſanguinem habeant, modicum tamen habent: ſanguinea etſi quædam parua ſint, ut mures, non eſt paruitas magna. Quæ repunt, omnia fermè ueneno prædita ſunt: ob id ergo & formam & na-

& naturam, & quia ſunt muta, maximè homini aduerſantur: pòſt minuta animalia, ualde: ea enim cum putredine generentur, fœda ſunt, & inuiſa homini: formicæ tametſi ex ouis generentur: quia tamen omnino mutæ, tum piſces ob eandem cauſam, maxime ſi parui ſint, malorum ſunt præſagia. Piſces preterea præteritum, quadrupedia præſens, & quæ imminent aues futurum oſtendunt.

Caput XXXIIII. De animalibus minutis.

Formicæ ſignificant plebem: & ſi ſint alatæ, ſignificant etiam nobiliores. Et ſi circa corpus uerſentur, mortem: quoniam ſunt filiæ terræ, frigidæ & nigræ. Mihi autem uidentur etiam moleſtam uitam ſignificare: quoniam tales ſunt ut moleſtæ ſint, nec poſſe niſi in corpus ingrediantur, mortem ſignificare, ob paruitatem. Agricolis prouentum frugum: omnibus, lucella multa portendunt. Si, gratia exempli, ex domo aliqua in tuam deferant, ille domus dominus cauſa erit tibi lucri. Sin autem ex ea domo in tuam aurem, naſum, os, anum ingrediantur, mortis. Pediculos multos uidere ſupra ſe, uincula, uel morbum longum, aut paupertatem, aut triremes ſignificat: ex talibus enim occaſionibus abundant hæc animalia. Quod ſi, dum talia patitur, expergiſcitur, huiuſmodi in calamitatibus uitã finiet. At ſi conetur eijcere & occidere, forſan aliquando ſeruabitur. Et ſi ſomnium fuerit in initio anni, uel uitæ mutatione, uel aſſumpto magiſtratu, ex illo originem ducet calamitas, & perpetuo ac diu perſeuerabit: ſed ſi tempore quodam à circuitu remoto, ut fatale eſſe non poſſit, incidat, breui ex ea miſeria morietur. Et ſi paruos pediculos uideat, capereq́; ſe & occidere exiſtimet, ualde bonum eſt: à moleſtijs enim omnibus ſe liberabit. Cimices, tædia uxoris aut concubinæ gratia, tum fœda crimina & mores, tum ſcortà ſignificant: palàm eſt autem, quod ab huiuſmodi liberari tædijs optimum eſt, & ſaluberrimum. Pulices ſignificant moleſtias magnas, non perpetuas: nam hyeme ſpontè deſinunt. Quamobrem & muſcæ idem, ſed moleſtiores, magisq́; fœdæ, & ineuitabiles: non tamen deteriores: quoniam nocte ceſſant, & dormire hominem non prohibent ut pulices. Culices acrioris ſunt moleſtiæ, & quaſi pernicioſi: & ſignificant dolores, triſticiam, damna, & infamiam: quoniam bombos mittunt, acriter mordent, & nocte ſæuiunt. Cauponibus & uini mercatoribus muſciliones uini corruptionem prædicunt: nam uina uitiata ſequuntur: ſignificant autem peſſimos uiros: omnia autem talia iniuriam decernunt. Apes homines iuſtos referunt: ob id ab ijs lædi, damnari eſt iudicio: ſignificant etiã uiles homines, ſed utiles. Crabrones & ueſpes, damnari iniuſto iudicio: aſſimilantur enim apibus, ſed malefica ſunt animalia: uerùm crabrones capitale

iudicium ſignificant, & infamiam: bombum enim magnum mittunt, & ex ijs fœdis calamitatibus ſoli etiam multum nocent, & pungendo nouem perimunt hominem: ideo propriè iniuſta ſupplicia iudicum ſententia decernenda ſignificant: ueſpæ autē non occidunt, ſed damnant tamen ad triremes, ad carceres, in pecunia. Horum *animalium ſolam multitudinē uereri oportet: pauca enim parum obeſſe, præterquam in crabronibus, aſylis & ueſpis, conſtat: nam hæc uel ſola plurimùm nocent: cùm tamen plura erunt, magis timendum eſt ſomnianti. Omnia etiam huiuſmodi animalia fures ſignificant, & etiam apes.* Vermes *ſignificant conuictores, & domeſticos prauos, infidos et dānoſos: quos ſi eijcere quoquo modo uideatur, cognoſcet eiuſmodi homines, & à ſe abiget. Vermes paruos innaſci, mortem, aut illius membri ſignificat corruptionem: talibus enim moriuntur.* Cicadæ *muſicos uiros & blaterones ſignificant: ægris, ſitim: ob id enim clamant: & mortē: non enim cibum accipiunt.* Bombyces *ſignificant lucrum, cum magno labore & artificio: ſic enim ſericum ſuum conficiunt.* Papiliones *adulatoribus comparantur: formā enim mutarunt ex erucis, & inutiles ſunt: uiſu tamen delectant. Picti ex ijs ſignificant ſcurras & mimos, eiuſmodiq́; homines. Locuſtæ infidos, inſtabiles & damnoſos homines ſignificant.* Grylli *autē, adulatores & muſicos, hominesq́; ſuauibus moribus, inutiles tamen.* Scarabei *improbos, fœdos & flagitoſos: fœtent enim, & ſtercora uerſant.*

Omnia *animalia parua abominationem ſignificant: quoniam etſi ouis generentur, ut formicæ: eſui tamen non ſunt.* Et *aliena à natura humana, ob nimiam diſsimilitudinē, præſertim quòd muta ſint: licet culex bombum mittat: unum etiam ex his aut duo contemni poſſunt, niſi ad comparationē trahantur: nam muſca etſi ob paruitatē contemni mereatur, ſi tamen ſub equi uentre uideatur, uel deglutiri, magnos effectus nunciat, ortum ex minimis cauſis habentes: non ſolùm quòd effectuum ipſorum ratio deprehendatur, ut uomitus, aut quòd calcitret: ſed quòd parua hæc miraculi cuiuſdā cauſa introduci uideantur: uelut puellus facundus, puella eleganter loquens Latina lingua: at miraculum eſſe non poteſt, niſi magnum aliquid pariat.* Multa *uerò ut cōtemni non debent, ita miraculi nullam afferunt coniecturam.*

Animalia inuiſa tibi ſi per ſomnum uideas, quære animalium hiſtoriam, quòd ſi ex ſomnio agnouiſſe uideris (quod etiam in omnibus quæ uidentur obſeruare decet) idolum eſſe ſomnium docent: quare reliqua pars quæ ad uiſionem pertinet, & uera eſt omnino, & ex animalis proprietate deducenda. Sed *etſi non congruat peculiaris ſtructura, aut mores conſiderandi ſint: nec quicquam magni eſt expectandum ex his, neque etiam timendum niſi*

ueneni

ueneni opera effinxerit. Q*uòd ſi nec horum quicquam deprehendatur, ſi pauca ſint, contemni debent: ſi multa, moleſtiam ex rebus uarijs non unius generis ſignificant: quæ enim non deprehenduntur, uaria eſſe exiſtimari debent, aliter deprehenderentur.* In *multitudine ergo non cognoſci, uarietatis argumentum eſt: dum enim multa atque diuerſa nobis occurrunt, omnium obliuiſcimur, dum omnia inſpicimus.*

Cicadæ ſignificant ruſticos: quia ibi degunt, & ſub ſole: ſed & nugaces homines: quoniam aſſiduè clamant. Et *cùm aliquod horum animalium ad hominem refertur, nihil boni ſignificare poteſt: formica enim cæca eſſe creditur, reliqua omnia præter apes breuis ad modum uitæ: ſed apes ſurdas eſſe ferũt: locuſtæ uerò ſterilitatem, ſi agminatim inſideant: ſi uolent, periculum: ſi ſolæ aut paucæ, iuxta colores iudicandæ ſunt: uirides ſpem inanem, pallidæ timorem.* Bu*preſtis & canthárides, uenenum: & uermis in ruta natus, & ardores urinæ, & ulcera ſignificat: uermis cornutus ſeu* κεράςης, *qui à ſemine innaſcitur, magnus licet ſit, meretricem ſignificat, ob fœditatem: & quòd inutilis ſit, quamuis pulcher. Sunt etiam iuxta proprietates interpretanda huiuſmodi: omne enim animal quod formã mutat (cuiuſmodi hoc, erucæ, bombyces) ſi uolent, ſenium ſignificant: ſi ſub forma uermis, non papilionum: hunc non moriturum, niſi priùs mutato genere uitæ: ſignificant autem religioſam uitam ex ſordida: quòd uolent, & nihil edant. Grylli autem muſicos, ſed ſordidos & ignauos, præſertim iuxta focum habitantes.*

Caput XXXV. De animalibus quæ repunt.

A*Nimalia declarant ſenſiles actiones, & quæ ad uitam pertinent: motum enim & ipſa habent, & ſenſum. Quæ repunt, dolos & inſidias: talia enim natura ſunt: tum res contemptas & fœdas. Et quæ gregatim incendunt, ut formicæ, crabrones: aut etiam multa ſunt, ut muſcæ & culices, multitudinis perſecutionem declarant, & inimicorum coniurationem. Serpentes, implacabiles hoſtes, & damna perpetua. Eſt autem generale, ut magnitudo animalis & rei uiſæ, uel hominis uel affectionis magnitudinem oſtendat. Sed actio declarat modum & qualitatem ipſius affectionis, cùm ſit: perturbatio uerò, quantitatem iacturæ quam accipies.* Ex*emplum habebis in noſtris ſomnijs.* Dr*aco autem ſignificat regem malum, & principem tyrannum: quoniam propter alas nemo illius uim euadere poſſe ſperet: oſtendit ergo ſuperbiã, iram & potentiam. Significat & ducem hoſtilis exercitus, & præſidem prouinciæ, & ſenatus malum: ut leo bonum: nam ex proprietatibus fabuloſis draconis eſt, quòd in circuitu eius exurit omnes herbas & ſata.* Ideò *etiam ſignificat ſterilitatem, & bellum: ergo & tunc ducẽ exercitus talia patrantis*

 ſignificare

ſignificare poterit:nec refert quòd uana res ſit draco. Nā ficta monſtra trium ſunt generum: alia quidem, quæ prorſus non poſſe eſſe intelliguntur: & horum eſt propria ſignificatio, ut ſphinx, de qua dicemus inferiùs: alia ſunt ſecundum naturā, ſed quæ in numero uariant à propria forma: & horum quædā eſſe poſſunt non ratione ſpeciei, ſed aliquando ut puer cum duobus capitibus: alia non, ut puer cum lapideo capite: hoc enim omnino eſſe non poteſt, cùm repugnantia includat. Tertium genus eſt figmentum, quod tanquā fuerit, receptum eſt: quoniam adhuc dubitatur an fuerit, ſit ue: ut de dracone, phœnice & gryphis: talia ergo quaſi uerè ſint animalia, propriam omnino retinent ſignificationem, niſi quod admirabile futurum id quod pollicentur, decernunt. Significat & draco ergo amiſſionem omnium bonorum, propter deſolationem, quam circum ſe facit. Sed non ſignificat uenenum in potu, nec cibo, niſi eſſet à principe: ſerpens autem ſignificat. Et ſignificat draco morſum canis rabidi, qui eſt pernicioſiſſimus inter uenena, & quaſi princeps, ut etiam draco inter ſerpentes. Et ſignificant oculi draconis, & caput eius, ſi quis acquirere ſibi huiuſmodi uideatur, cognitionem ſecreti nobilis, aut acquiſitionem precioſæ rei: quoniam creditur draco in oculis & capite habere gemmas. Et ideo etiam acquirere caput ranæ terreſtris ſeu bufonis, ſignificat liberationem à dolore renum, à ueneno, & à morbo incognito: nam lapidem geſtat in capite huiuſmodi animal, ad hæc ſatis expertum. Baſiliſcus ergo ſiue regulus, præſentaneam & repentinā ſignificat mortē, & amiſſionē bonorum: & ideo ſupplicium capitis. Et ſi procul aſtet, uel in uertice turris ciuitatis, uel in foro, bello uel peſte uel ſterilitate aut inundatione, regio tua tota uaſtabitur: & ſi propè, cogitabis atrociſſima atque nefanda, & eris cauſa magnorum malorum, uel ille cui propius aſtiterit: & ſignificat regē, uel regis filium, ob paruitatē: ſed tamen peſſimum, & qui regnum ſuum deſtruet. Significat & ſerpens magiſtratum & diuturnam uitā: quia ſenectam exuit: & annuum ſpacium, propter circulum quem facit: & ſapientem, propter illius calliditatem. Significat et theſauros: quia cuſtos eorum creditur: circumplicatus, aut perterrefaciens, morbos, et ægris mortem et uincula. Vipera argentū ſignificat, et mulieres opulentas, propter rubiginem, et candorem ſolicitudinemq́; et ſi mordeat, et ſi circūplicata ſit, maiores diuitias: nihilominus uiperam uidere in notæ mulieris ſinu, quam illa abſcondat, ſiquidem lætetur, ab inimico tuo eam mulierem ſtuprandam docet: ſi timeat et triſtetur, ſi grauida ſit, abortiet: ſi non, ægrotabit.

Generaliter feræ et ſerpentes inimicos deſignāt, et hoſtes: ſed feræ apertos, et qui placari poſſint: ſerpentes autem, magis occultos, et inſidiatores,

atque

atque implacabiles. Similiter aues & piſces, externos homines ſignificant: in alieno enim elemento uiuunt: ſed aues, iucundos, ob pulchritudinem: & gratos, ob modulationem: nobilesq́; ob decorem: ut etiam mercatores, ob frequētem acceſſum ac diſceſſum. Piſces autem intractabiles & inſidiatores, atq; hoſtes: deuorant enim eos qui ad illos accedunt, modò audeant, omnes præter unum delphinem: qui nobilem aduenam, ſed ſuperbum ſignificat, & parum tractabilem: ſine uoce enim fermè ſunt. Significat ſerpens rethorem, propter linguæ uolubilitatem: ſacerdotem, quia Aeſculapio ſacer eſt: uatem, quia Apollini: ſceleſtum, eſt enim improbis moribus: ac prudentem, feruntur enim tales eſſe in ſacris literis. Præterea capite plectendum: in capite enim cædi ſolet ut occidatur: & fugitiuum, latebras enim quærit: & reſolutum: quoniam corpore non pedibus ambulat. Idem ergo eſt pedibus uti non poſſe, atq; illis carere: cùm ergo careat, eos qui etſi habeant, uti non poſſunt, ſignificat. Draco etiam fulgure & tonitru pulſus, principem ſignificat è dominatu pellendum.

Caput XXVI. De piſcibus.

Piſcium diuerſitas à magnitudine, forma, cute, uel quod cutis formam ſubit, multitudine, nomine, locoq́; habetur. Significant res præteritas, quòd muti ſint: obliuione enim præterita in ſilentium tranſeunt. Parui piſces triſticiam ſignificant, lucri loco: etenim piſcatores ſolent ijs captis triſtari. Piſces uarij coloris, ſignificant ægris uenenum, ſanis dolos & inſidias: ruffi, ægris febres uehementes, improbis & captiuis tormenta. Nigri, & qui atramentum ſpargunt, mortem, abſentiam ac luctum ſignificant. Fœcundi, ubertatem & copiam. Qui exuunt corticem, ut cancri, mutationem fortunæ: exuunt autem cruſtati omnes. Qui oſſibus carent, imbecillitatem ac debilitatem ſignificant: uelut polypi, loligines, & huiuſmodi: qui etiam colorem mutant: ideo deceptores, & fugam, & latitationem decernunt. Cartilaginei, rotundi, negocia irrita ſignificant: quia è manibus capiti elabuntur, ut anguilla, murena, ſerpens. Plani autem, ut paſtinaca, ſquatina, pericula decernunt: ſunt enim admodum ſæui. Qui uiuunt in aquis & in terra, ut uituli, gammari, aut uolant, ut hirundo & milutius, peregrinationem & uitæ mutationem decernunt. Squamoſi, quorum maximus eſt numerus, ſignificant homines doloſos & audaces. Purpuræ, & quæ in uſum alium ueniunt quàm edendi, ut cetacea, ſignificant proculdubiò negociationem & lucrum. Multitudo piſcium mala eſt: quoniam negocia plurima quæ extricare nequeat, declarant. Piſces mortui, ſpes concidiſſe oſtendunt. Caro piſcis magni in domum delata, mortem domeſtici tui portendit. Piſcis qualiſcunque captus, & in domum deductus, potentem uirum te ſuperaturum oſtendit: aut euaſurum incolumem à

deſperato

deſperato negocio. Piſces fluminum omnia minora, tàm bona quàm mala decernunt: quæ uerò in torrentibus, breuis uitæ homines, & ſpes breues: non enim diu in illis piſces uiuere poſſunt. Piſces in terra res inſperatas, & non naturales decernunt. Sed in lapidibus, præter id etiam duras & graues. Piſces ſignificant, ut dixi, toto genere præterita, ſpes irritas, & negocia corporea: parum enim mente uel ſenſibus pollent piſces. Piſces ſignificant homines ob id ſtupidos ac uiles: præſertim autem ſtagnorum. A' nomine uerò testacei piſces, homines admodum rudes & ſegnes ſignificant. Et carcerem, quoniam ſunt immobiles. A` nomine, ut κάραβος, taurum, ſcarabeum etiam, & nauiculam. Vocatur Latinè locuſta κογχυλίας ſeu concha, gemmam & purpuram. Et ὄσρια, oſtrea. Purpurum, & oſtro pictum, & exilium, propter ἐσρακιωμὲν: & morbos & carceres, quia incluſa teſta: & iacent κήρυκες ſeu ceryces, nuncium bonum, præmium, legationem, caduceum: τρίγλα perfectum, habentem (ut dici ſolet) tres oculos. Torpedo autem, propter proprietatem reſolutionem propriè declarant, & attonitum morbum, & exinde mortem. Sicut piſcis quem Stophim uocant & è genere dicunt aſellorum, captiuo denunciat amputationem capitis: ſine capite enim uenduntur. Et ranæ etiam lacerationem corporis: uenduntur enim decoriatæ, & ſine capite. Generaliter piſces omnibus qui ex ſermone lucrum faciunt, mali ſunt: quoniam uoce careant piſces. Plerique ex ijs etiam pamphagi ſunt, & maximè gammari: ideoq; uoraces homines, & nunquam ſatis domitos declarant. Gammari etiam ſignificant pauperes ob deſpectum, & improbos: quoniam nulli parcunt. Piſces etiam communi ratione decernunt mortuorum res, hæreditates, & negocia ex defunctis originem ducentia. Piſces loquentes audire, eſt miniſtris uti inutilibus: namque cùm tot ſint animalia quæ uocem habeant, importunum eſt piſces obijci nobis qui loquantur, cùm nec uocem emittere ſoleant. Piſces reſpirantes, ut cetæ & delphines, ſignificant deceptores homines, ac etiam exteros: cùm enim naturam habeant quadrupedum, in mari tamen degunt. Piſces monſtroſi iuxta formam aut naturam quæ illis tribui ſolet, moresq;, ſunt iudicandi. Piſces parui, ſaliti, tabem & iacturam ſignificant: quoniam à ſale colliquantur atque ſiccantur. Acus autem, quoniam cum muria condiuntur, & ſarda, nouarum rerum deſiderium prædicunt, ac delicioſam uitam. Piſces candidi nihil mali prædicunt, & homines ſimplices. Piſces edere, morboſ ſignificat: cùm omnis eſus etiam aliarum rerũ malus ſit. Piſces aurei coloris, dolores ac triſticiã nunciant. Piſces, ut dictum eſt ſuperius, non
Cap. 33. *niſi cibi cauſa bonum omen afferre in ſomnis poſſunt: excipiuntur, qui reſpirant: nam hi uocem habent, & non omnino piſces ſunt. Significant autem*

omnes

omnes hi, ut delphines, balenæ, orcades, principes: hi enim boni uidentur, & mali ſunt: alij boni cũ ſint, mali uidentur. Quatenus enim magni (ut dixi) principatũ oſtendunt: quatenus reſpirant, humanitatẽ præ ſe ferunt: quatenus in aqua degunt, feri & inhumani. Tribus autẽ exẽplis omnium naturã explicabo. Balena *manſuetam principẽ declarat: piſcibus enim non ueſcitur: contrà orcas ſæuum & truculentum: edit enim piſces, & intractabilis eſt.* Delphin *autem, quales nunc plerique ſunt, in ſuos nimio plus obſequentes, in alios ſæui ac truces, ſpecie tamen generoſos.*

Caput XXXVII. De auibus.

A*ves, ut dixi, futurum cũ ſignificent, paulò pòſt tamen futurum, non ſerò ſignificant: futurum inquam: quoniam tempus præſens iam lapſum eſt, cùm cogitamus: præteritum autẽ iam diu: non tamen decet aues ſignificare futuras res omnes: oporteret enim illas rurſus diſtinguere, in paulò pòſt futuras, in tardè futuras, in poſt longum tempus futuras: hoc autem naturæ rei iam alienæ non conuenit: conſiderare igitur oportet genus, ſpeciem, numerum, locum, actionem & accubationem.* Genus *quadruplex, magnum paruum, rapax mite, agreſte domeſticum, commune & nocturnum.* Species *autẽ ſunt abſque numero: dicemus autẽ generaliter interpretandi modum in ſingulis.* Numerus *ab uno uſque centum, ſignificationẽ habet propriam: rarò tamen ultra duodecim numerus deprehenditur, ſed multitudo dicitur.* Locus, *terra, aqua, mons, arbor, ſpecus, domus.* Actio, *ambulare, uolare, natare, quieſcere, fugere, inſequi, nidum conſtruere, garrire, canere.* Accubatio, *antè, pòſt, dextra, ſiniſtra, ſuprà, à dextra in ſiniſtram ferri, & ita de alijs.* Numerus *ſignificat rerum multitudinẽ, ut filiorum: aut temporis, ut dierum, menſium & annorum: & aliquis ſignificat perfectionẽ, ut ſeptem & tria & ſex diuerſis rationibus.* Colores *ita & generaliter ſignificant, cãdidus boni ominis, niger infauſti, cinereus triſtis, uarius mutabilis, rubeus iræ & uindictæ, uiridis lætitiæ & ſpei: cæruleus magna, ſed diuerſa ſignificat: croceus & aureus, tormenta & anxietates: fuſcus, dolorem animi & turbationem: rubiginoſus, tædium & ſæuitiam.* In omnibus *autem ſemper inauſpicatus eſt cineris color, quòd cinerea referat, & parum ſemper lucis in ſe contineat: ob id ferrugineus etiam deterior, non ſolùm quòd rubiginẽ rem inauſpicatam præferat, ſed quòd cinereo etiam minus habeat lucis.* Aues *nocturnæ omnes, præter ueſpertilionem, quòd hæc ſola animal pariat, infauſtæ ſunt præſertim prægnantibus.* Aues *canoræ ſignificant delicias: rapaces lucris idoneæ ſunt, pulchræ potentes: pingues, opulentos: clamantes, periculũ ingens inſtare: quietæ, impedimentũ negociorum: uolatu, actiones aſſiduas:*

KK *comedentes,*

comedentes, ſpei incrementum: egerentes, diminutionem. Mortua auis, mortuam ſpem. Magnitudo, ſimilis eſt negocij magnitudini. Nocturnæ & corui & ex eo genere ferales ſunt, aut fœdum hominem oſtendunt. Inauſpicatum & contra naturam, ualde malum eſt, ut ingreſſus auium agreſtium in domum: contra naturam & auſpicatum, bonum, ut auem agreſtem uenire in ſinum tuum. Auis rapax ſi domum ingrediatur, deprædabuntur homines improbi facultates tuas, ac dißipabunt. Auis timida, ut columbus & paſſer, mala eſt: ſed mitis, nec timida, ut pauo & olor, honores, quietem, & uitã iucundam: rapaces, anxiam, ſed honores & diuitias ſignificat. Accipiter ſignificat ſacerdotium, aquila regnum, aut militarem dignitatem: pulli auium ſignificant ſpes inchoatas, & tædium. Aues alligatæ, ſignificant impeditam ſpem: ſed in cauea conſtitutæ, ſecuram. Philomena, muſicum, poëtam, uel deceptorem: hirundo, garrulum: utræq; parum auſpicatæ, ob id quod multis ſubiacent periculis. Eædem & ſturni, & coturnices: quia gregatim incedunt, locumq; mutant. Icterus, ſpem diuulſam redintegrandã, propter fabulam: aurum etiam, ob colorẽ. Si fugiat, amißionem occaſionis lucri. Ficedula, paraſitum. Noctua ſi pugnat, dolore & triſticiis afficietur: ſi comedit, fiſcus occupabit de bonis ſomniantis: ſi clamat, damnum et uituperationem ſignificat: ſi ſuperuolat, carcerem aut morbum: ſi pòſt domui inſederit tuæ, morieris: ſi alterius domui, aliquis ex ea morietur. Aues incognitæ quomodo ſint interpretandæ, uelut et obſcura alia, infrà declarabitur. Dextra celeritatem et felicitatem, ſiniſtra tarditatem et calamitatem: antè, præſentia et ante oculos: pòſt, quæ audies, non uidebis, ſignificant.

Coturnix, quã qualeam uocamus, contentionem, pugnam, dißidia, diſceſſum, uitamq; breuem ſignificat: peiores, ſi plures ſint, et in agris: una autem, magnum quid non decernit. Hirundo ſignificat extra tempus ſuum (nã dum apparet, minus eadem ſignificat) iuxta proprietates ſuas: nam cùm mane canat, et homines ad labores excitet, homines laborioſos, diligentes, fideleſq; aut uxores oſtendit: ut uerò uerno tempore aduenit, felicitatem futurorum temporum promittit: diſcedens autem, calamitatem. Vt uerò nobiſcum habitat, nec tamen manſueſcit, domeſticum aliquem intractabilem, et qui tandem abiturus ſit, demonſtrat. In oculorum autem morbis utilißima eſt. Et muſicum etiam familiarem, quod concinnè canat, oſtendit. Paſſeres denique iniuriam ſignificant ab amicis: columbæ, utilißimos familiares. Cornices, homines bilingues: et ſi canant, nuncium malum potiùs quàm bonum. Grues, pauperes: ciconiæ, diuites: aquilæ indomitæ, Principes: domitæ, et accipitres, nobiles: ab ijs enim tractantur.

Coruus

Coruus & uultur mortem ſignificant: ſed uultur regnum etiam, quòd maior ſit, & reges multos occidant: nec crocitat ut coruus: reges autem ſunt taciturniores. Mulier quædam cùm tres coruos uidiſſet, quorum unus dixit ei: Ego te ex uiuam faciam, terq; eam circumuolaſſent & abijſſent, nonam poſt diem obijt. Significant & corui ueſpilones, ſepultores, coriarios, ſordidos: uultures autem, exules, potentes: quoniam ex aquilarum ſunt genere. Coruus & cornix interpretes ſignificant: quoniam uocem uariant.

Aues naturà mediæ ſunt inter quadrupedia & piſces: nam piſces & generatione & elemento ab hominibus differunt, quadrupedia neutro, aues ſola generatione: ideo aues minus conueniunt cum hominibus, quàm quadrupedia: ob id etiam maiora mala & minora bona decernunt quadrupedibus: contrà uerò, ſi ad piſces comparentur: quia tamen cantu placent, quod ad uoluptates attinet, plus placent etiam quadrupedibus. Aues ſi oua foueant, egregias & firmas ſpes pollicentur. ſi ſecundum (ut ſemper intelligi debere dixi) ſe habuerint. Et ſi pullos eduxerint, longè melius: & ſi etiam educauerint, iam res abſoluta erit. Et ſi pulli alij educantur, non eſt prorſus malum: ſed ſi mitiores, & maiores, & pulchriores, euentus ſpem ſuperabit.

Carduelès ſignificāt delicias ex rebus minutis ac uarijs: palumbi, dolores et gemitus ob uocem. Onócrotalus ſignificat hominem opulētum, & clamoſum, ob ingluuiem quam magnam habet, & piſcibus plenam. Struthiocamelus militem equeſtrem, fortem & ornatum.

Ardea triſticiam, ob inacceſſa ad quæ peruenire non poteſt, & pugnas aſſiduas: cum genere enim uniuerſo rapacium pugnat. Regulus, dignitatem & titulos, ſine utilitate. Alauda timores, pauores, ſolicitudines: ob colorem, & morem. Galerita, uagabundum, muſicum, & infelicem. Olor, poëtam, philoſophum, diuitem hominem. Olor in lacu, felicitatem: in arido, miſeriam portendit. Phaſianus, diuitem, ornatum, ſed timidum ac ſimplicem: quod ſi ſileat, mortem propinquam nunciat alicui innocenti ac ſimplici. Picus Martius, inſuperabilium ſpem facit: diuinamq; fortunam quandam. Pica hoc habet generale cum omnibus auibus caudam prælongam habentibus, ut decorem augeat, & bonum finem prædicat. In hominibus autem ſignificandis aliam obtinet uim: nam ſuperbum & faſtuoſum, cæterum inutilem garrulumq; ſolum oſtendit.

Aues præterea fabuloſæ, ut phœnix, inanes expectationes, & homines uanos ſignificant. Monſtroſæ uerò, euentus inexpectatos, et admirabiles: quod genus (ut dixi) auium per ſe expectationes ſignificet. Sed miſti generis (ut referunt de Indica aue, quæ pedem habet accipitris alterum, alterum anatis)

uitam ancipitem & mores non conſtantes prædicunt. Quæ uerò aliena à natura agunt, ſiquidem non ſuccedente effectu, nõ conuenientis facturo fruſtrationem exitus nunciant: quòd ſi ſuccedat, uelut aue oua in aqua incubante, bonam fortunam, paruam prudentiam.

Miluus omnia in deterius abitura nunciat, & miſeram ſenectutem. Sed & omnes aues in fatali ſomnio inauſpicatæ ſunt: nam paruæ nihil magnũ ſignificare poſſunt, magnæ & rapaces fame in ſenio conficiuntur: domeſticæ ſeruiunt & occiduntur ante ſenium: ſolitariæ, nec rapaces, quòd nimis frequentibus periculis obijciantur, extremam ſenectam referre non poſſunt: optimæ ſunt in hoc caſu, magnæ, gregales, nec rapaces: & inter has ciconia & anſer, ac cornix: hæc ob uitæ diuturnitatem, ciconia quòd diuina habeatur ac pia, & apud multas gentes cautum ſit ne lædantur: anſer ob facilitatem uictus, robur, & uitæ diuturnitatem. Phœnicopterus & porphyrio raræ aues & nobiles & pulchræ, ſapientes & ornatos diuitesq́; ſignificant, ſed prior nobiliores.

Caput XXXVIII. De quadrupedibus.

Quadrupedia cùm, ut dixi, præſentia ſignifi. cent, iuxta formam, mores corporis, ſtructuram & colorem ſignificant. Similia homini, ut ſimiæ et cercopytheci & huiuſmodi, dolos ſignificant, & fictos amicos. Quæcunque audiuntur loqui de quadrupedibus aut piſcibus, uel etiam auibus ſermonis expertibus, ut de gallis, admiranda facta præmonſtrant: & iuxta naturam animalis. Animal quod uerè in domo tua habeas, ſi loqui uideatur, infauſtum eſt: ſignificat enim mutationem tuæ familiæ. Nec oportet uerba ſimpliciter interpretari, ſed & ſi clara ſint nomine ipſo animalis ſecum intellecto: aliter quid prohibuiſſet à Deo uel homine audiri, ſi ſimpliciter eſſent intelligenda? Animaduertendum etiam, quòd catena contineri ſolent, ut ſciuri & uenatici canes, & equi: tum uerò qui in foueis habitant, ut uulpes & cuniculi, carcerem & uincula minantur: tum præcipuè, ſi catenata uideantur: magis tamen in domeſticis & amicis, quàm in ſeipſo, hæc futura demonſtrant. Ceruus inſtabilem, timidum, & eum cuius uxor mœchatur, ſignificat. Nauim quoque, ob uelocitatem, & in eis temonem, malos, uela quibus aguntur. Qui ſe ceruum eſſe putat, & cœlebs eſt, diu in timore & ſolicitudine uiuet. Qui alit cerui pullum, cum puero uel ancilla concumbet, iuxta pulli ſexum. Et ſi Iudæus edat carnem cerui uel capreoli, admittet contraria ſuæ legi. Qui cornua cerui inuenerit, lucrabitur, ſed non multum: aut dura res ei occurret: idem de cornib. capreoli. Inſidere ceruo, eſt timidè omnia agere. Hirci & capreæ, ſed ibices magis, potentes homines, ſed ex æquo ſtultos & pertinaces oſtendunt.

dunt. In omnibus animalibus pinguia meliora macilentis: & fera, ſi manſueta ſint, bonum magis ſignificant, quàm manſueta efferata: mihi tamen magis placent manſueta naturà & ſpecie, niſi in placandis hoſtibus: animalia omnia commoda homini, caudata & robuſta, & bene ornata uidere, bonum eſt: cõtrà, malum. Currere in equo, ſemper malum: eſt enim cum periculo: ſed agitare equum, bonum eſt: & quanto ille leuior, tanto melius. In animali commodo eſſe, & illum exercere non pro natura, ut equiuare canem, inopiam neceſſariorum in negocio ſignificat.

Caput animalis, & cor, ſignificant alicuius ſocietatis dominum, aut qui plurimum poßit in illa. Pugna animalium cum homine, ſignificat iurgia & maledicta: quoniam non plus illi nocere poterunt, quàm animalia homini. Si tamen ſint ut elephantes & dracones, ac tauri, & quæcunque corporea mole inſignia ſunt, negocium aut hominem cui impar ſit ſomnians, oſtendunt: ideo cauendum eſt. Nullum animal ſignificat hominem ſapientem: quoniam omnia carent ratione: excipiuntur tamen, quæ diuinitatem præ ſe ferunt: hæc aũt ſunt, columba & agnus, ob innocentiam: ciconia, ob pietatem: aquila, quòd ſublimius uolet: pauo, ob pulchritudinem: pſittacus, ob docilitatem: olor, quòd in obitu dulciter canere exiſtimetur: uultur, quòd augurijs præſit, & nullum animal occidat, ſed mortuis tantùm ueſcatur. Oportet autem conſiderare mores & rem tractatam. Porci, regiam quærentibus gratiam aduerſantur: ſunt enim abiecti, & fœdi: ſimiliter & occulta tractantibus. Cuniculi & uulpes, arcana quærentibus idonei ſunt: profundas enim foueas effodiunt. Meles, ſignificat eum qui te decipit: quod claudus à natura eſſe credatur: unde dici ſolet in prouerbio: claudicat in negocio. Talpa ſuper terram ueniens, finem rei oſtendit: tunc enim moritur: ideo etiam ſibi parare exitium docet.

Lupus hoſtem ſignificat: nam nobis aduerſatur: malum eſt enim fur, & obſidet uias: principem: nam in Italia ferarum eſt maxima: erunt ergo actiones ſomniantis contra illum, quales contra lupum. Equitare lupum, eſt improbum & potentem uirum in poteſtate tua habere: confodere autem eſt, ſuperare. Lupus annum ſignificat, ut Artemidorus ait: nam ſycabantes Græcè uocatur: & etiam, quia in tranſitu fluminis ſinguli, ut dies anni unus poſt alterum, procedunt: & quoniam oues omnes occidit: annus autem dies ſingulos abſumit. Vrſus hoſtem ſignificat iracundum, ſtultum, robuſtum, agreſtem, uoracem: eos etiam qui ſegregati ab alijs uiuunt: hyeme enim latent: ſignificat etiam rediuiuas inimicitias, & reditum, ob ſidus urſæ utrunque, quod nunquam abſconditur.

Leo ſignificat principem, & uirum fortē & magnanimū, quaſi è directo contrarium urſo: nec in alio conueniunt niſi in potentia, crudelitate & iracūdia. Sed leo ſuperbum, urſus uilem ſignificat. Significat & rurſus diuitem, ut et pinguia omnia animalia: mus alpinus, ſus, glis. Si leo te morſu apprehenderit, fortunis tuis princeps te ſpoliabit: ſi unguibus lacerauerit, coget effundere te in irritum opes tuas: ſi te proſtrauerit, honorem ac dignitatem eripiet: ſi dentes excuſſerit, conſanguineos tuos occidet. Si tu leonem occideris, eiusq; carnes deguſtaueris, ditaberis principis pecunia, ſed magno tædio periculo et labore: neque enim tutum eſt, nec facile, conficere leonem: nec illius caro ſuauis eſt guſtu. Peculiare eſt leoni, ſi dentibus te momorderit, ab ea iactura nunquam reſtaurari: quoniam uulgatum ſit, talia uulnera non ſaneſcere. Qui uiſcera leonis edit, aut ditabitur à principe, aut princeps ei arcana committet. Qui pellem leonis geſtauerit, principis autoritate fouebitur. Leonis catuli, ſunt filij principis. Qui leonis ungues habet, à militibus principis protegetur. Leo fœmina cum catulis, felicitatem filijs et uxori portendit. Vulpes doloſum inimicum oſtendit: et ſignificat deformitatem, et uitia cutis, et dolorē uentris, ſi uideatur ſomnians ab illa infeſtari. Simia autem ſignificat deceptorem, ſycophantam, furem eximium, et adulatorem propriè. Muſtela maior furem domeſticum, et uulpes furem communem. Lepus omnia infauſta ſignificat, et mortem etiam. Cynocephalus et ceropythecus, quod et ſimia: ſed morbum etiam propriè ſignificant ſacrum, ſeu comitialem. Aper tempeſtates, ſterilitatem, ab effectu: hoſtem clamoſum, mulierem impudicam, ſubmerſionem nauigantibus decernit: nam et arbores euertit, et roſtrum defodit ſub terram, dum edit. Sed et elephas nauigantibus omnino incommodus eſt, et ſubmerſionem ſignificat, et fœminam ſceleſtam. Lynceus et pardalis et panthera, nobiles et ornatos inimicos, fraudulentosq; ſignificant. Animalia fera et incognita, aduenam, inimicum. Sciuri, mimos, ſycophantas, ſcurras, moriones, ſaltatores, præſtigiatores, funambulos. Crocodilus, piratam aut homicidam, nequam etiam ac uecordem ſignificat. Viuerra et ichneumon, doloſos homines et maleficos oſtendunt, qui nec beneuoli nec fidi unquam eſſe poſsint.

Caput XXXIX. De animalibus feris & cicuribus.

Hoc caput ab alijs diſtinximus, ob duas cauſas: primùm, ut intelligeremus animalia ſex eſſe generum: alia naturà & uſu fera: & illa ſignificant hoſtes natura & uoluntate: alia fera naturà, ſed manſuefacta: & illa ſignificant inimicos naturaliter, & ueteres etiam hoſtes, ſed caſu aliquo reconciliatos: alia uerò manſueta natura, ſed facta fera: & ſignificant coniunctos à nobis

nobis abalienatos: alia uerò manſueta naturaliter, & talia etiam per ſomnũ uiſa: & hæc ſignificant mites, & amicos & coniunctos: alia ſunt è genere miſto, ut ſues, anates & anſeres: & hæc ſi uideantur efferata, mala ſunt: & ſi manſueta, bona. Et ſemper efferata natura, uſu manſuefacta, melius eſt uidere, quàm manſueta efferata, quod ad ſignum attinet. Oportet etiam conſiderare naturam: nam praua ualde, & non ualida, manſuefacta uidere, ut araneum, ſcorpionem, uiperam: & fallacia, ut uulpem: non ualde bonum eſt: ualida uerò & generoſa, ut leonem & elephantem, & onagrum, & bomaſtũ, & oricem, ualde bonum. Contrà efferata quanto imbecilliora, & naturà minus manſueta, minus malum, præterquam in canibus. Oues feras uidere, ualde malum: capras & anates, minimè. In uniuerſum, cicures amicum: agreſtes autem aduenam aut incontrectabilem uirum oſtendunt.

Alia cauſa eſt, ut aliquot animalia exciperemus, ne capita de Auibus & animalibus quadrupedibus adeò prolixa & tædioſa redderentur. Quæ ergo animalia manſueta ſunt, alia quidem toto genere (ut gallinæ, oues, pauones et canes) alia non toto genere: boues, equi, aſini, muli, cum his capræ, anates, anſeres, ſues, columbi, feles: & non manſueta, quæ tamen nobiſcum habitãt: mures, muſtelæ urbanæ & hirundines. Externa, elephantes, camelos, gallipauos, qui maximè manſueti ſunt. Hæc igitur uiginti genera hic tractabimus, ut fiant tractationes animalium reliquorum breuiores.

Aries ergo ducem militum ſignificat: nam illius oues mactantur, ut milites ſolent: ſignificat et uxorem mœcham: et eadem hæc duo ſignificat hircus: licet hircus magis ſignificet uxorem mœcham: aries autem magis ducem exercitus. Quidam ſomniauit arietem equitare, et in cornua procumbere: reſponſum fuit ab interpretibus ſomniorũ, ducturũ uxorem, quæ mœcharetur. Forte fortuna tum de coniugio agebatur: duxit, adhibuit diligentem cuſtodiam: proba inuenta eſt, perijt: aliam breui ſuperinduxit, remiſit cuſtodiam, ſomnij uanitatem arguens: ex quo illa contempti ſomnij pœnas à uiro exegit, impudiciſſima facta. Significat et aries potentem uirum, cum dignitate et authoritate. Si autem excoriatus in domum alicuius deferatur, ſignificat alicuius ex illa domo interitum. Quodlibet animal ſolidorum cornuum, ut aries, capra, ceruus, ſtolidum ſignificat. Oues tondere, morbos ſignificat: nigras uerò, etiam mortem ex illo morbo. Aliter ſignificant lucra ex mercibus et artibus, et puerorum inſtitutores. Omnia animalia utilia homini uidere ſana, robuſta, pinguia, pulchra, bene caudata, bonum: contraria uerò, malum. Agni, infantes atque puerulos, ut etiam hœdi, referunt. Agnos paſcere, eſt dolere atque triſtari. Agnam aut ouem in macello ut carnes ucndar[illegible] uidere,

eſt diuortium in iudicio facere, aut aliquam è ſuis mulieribus publicè proſti-
tuere. Hircus & capra, eadem quæ aries & ouis ſignificant, ſed mores de-
teriores, & ſine utilitate. In uinea ſi paſcantur, eius bona depopulanda &
dilapidanda. Significant etiam tædia, diuitiarum cauſa: & albæ utiliores,
quamuis non multum: rubeæ autē, lites: nigræ uerò, mortem aut mortuos cum
ignominia oſtendunt. Gallinæ utiles, familiares ſignificant: gallus autē, eum
qui familiæ præeſt. Columbæ uerò adhuc utiliores familiares, quàm gallinæ,
& mites. Anſer, famulum uel ancillā frugi. Qui comedit anſerem pinguem,
commodum habebit ex famulo bono. Et ſi alarū pennas auellat, aut deplumet
illum, caſtigabit eum: ſed ſi denudet, uituperabit ipſum. Anas eadem, ſed mino-
ra ſignificat: & magis uerboſum famulum uel ancillam, & minus utilem.
Anſer eſt utilior uerè: quia maioris roboris & prudentiæ famulum ſignifi-
cat, & qui maioribus negocijs præerit: Gallina magis ſolicitum, in minoribus
tamen negocijs: columba magis manſuetum: & qui perducit res ad finem, ma-
gis anas eſt omnibus inferior.

Pauones, honores, ob pulchritudinē: & precium, lucrū: quia pennæ etiam
ſunt uenales: & iucundum amicum, nobilemq; ſignificant, ambitioſum tamē,
& ſuperbum, & clamoſum: fidum quoq; defenſorem, ſed iracundum & ua-
gum. Et ſignificant uiros potentes & inſignes magiſtratu uel ſacerdotio. Pa-
uo uolans, opulenti uiri iter ſignificat: propriè enim hæc auis opulentos ſi-
Cap. 37. gnificat, ſicut hirundo garrulos & inſtabiles: ſed de ea ſuperiùs actum eſt.

Canes referunt fidos amicos tibi, ſi è tuis ſint: uel inimicis tuis, ſi aliorum:
albi ſinceros, rubri ſæuos & iracundos, nigri maleficos, uarij doloſos, moloſ-
ſi potentes & apertè aggredientes, melitei blandos & uerboſos: uirides uel
coloris inſueti, admirabiles, & incognitis moribus: rabidi, uiolentos admodū
& pernicioſos, ſed non diu manſuros: ululatus canum luctum ſignificat, la-
tratus maledicta: lacerari ueſtes, infamiam aut damnum cum iniuria: morde-
re, uulnera aut accuſationem: lac illorum, infortunia & timores, ut etiam ho-
ſtilium: carnes autem, opes. Qua enim ratione ab alijs detrahuntur, & nobis
parātur, incrementū ſignificant: odorarij, ſolertes & placidos: uenatici, ce-
leres & crudeles: domeſtici, cuſtodes, & erga nos blandos: aucupes, obedien-
tes & peritos: moloßi, pugnaces, fortes, robuſtos.

Sues deformitatem, ingluuiem, ignauiam, mortem ſæuam portendunt. Sus
tamen cornutus potentem inimicum oſtendit: caput ſuis ablatum ſibi uideri,
donum reiectum, uel tædiū, uel tædij finem: Maiales, homines ſolùm ad mor-
tem deſtinatos, & Epicureos ſignificant: utriq; tamen quæſtores & theſau-
rarios, ſi nobis debeat fiſcus, referre poſſunt: & in domo procuratorem.

Porcus

Porcus autem puerum refert uoluptarium. Scrofa prædiũ ſignificat: ſi pepe-rit, utile pro numero fœtuum: ſi prægnans, bonum prouentum. Aper tempeſtates & ſterilitatem, ab effectu: hoſtem clamoſum, & mulierem impudicam, & nauigantibus ſubmerſionem: quoniam arbores euertit, & roſtrum ſub terram defodit. Quæcunque animalia ex agreſtibus deriuantur, ferinos homines & alienos ſignificant, etiam quæ manſueta ſunt. Agreſtia autem ex illis, homines feros, qui manſueſcere poßint. Quæcunque autem non habent agreſte ex eodem genere, ut gallina & canis, ſemper domeſticos referunt. Galli, paui, aduenas longinquos & exteros nunc ſignificant. Domeſticos poſt hæc fidos, & manſuetos: uentoſos tamen, & inconſtantes, blandos & iracundos, ob mores atque mutationem: utiles magis pauonibus, ſed non adeò opulentos homines ſignificant: & non ſecuram utilitatem: quoniam facilè pereunt. Significant etiam uerſutos & uerſipelles.

Elephantes, morbos malos & inuictos, grauia facta & periculoſa, ægris mortem, nauigantibus ſubmerſionem, tarditatem etiam negociorum: mortuus, tædium ſine damno. Ob id ad actiones omnia ſunt referenda: nam ſi nos deferat, & magis mulierem, mortem præſagit. Ex aduerſo autem ſignificando, hominem eum ſapientem, potentem, gratum, benignum, opulentum, pium, nobilem, deformem tamen, ſed cum dignitate quadam: & ſignificat propriè principem bonum.

Mures, famulos, ſed fures tamen, ſignificant: melius tamen eſt uidere ludentes & hilares: nam huiuſmodi aut non defraudant, ſed ſolùm edendo & bibendo et potando aßiduè rem domeſticam minuunt: aut ualde parùm minuunt. Significant et lites, quæ ſenſim arrodunt hominem: et inutiles domeſticos. Muſtelæ urbanæ, furem domeſticum et proditorem: ſed tamen qui uitæ nõ inſidietur, eum tamen qui te depauperare poßit.

Camelus tædium, mœrorem, calamitatem, mortem, et homines malos ſignificat. Propriè uerò ſtatum principalem, ob magnitudinem: longum iter, ob celeritatem: grauem morbum, ob pondera quæ gerit, et auxilia egregia et multa, quæ ab illo deſumi ſolent. Camela ſignificat mulierem peßimam, et deformem. Ex camela filium ſuſcipere, eſt deformem ex deformi, improbum ex improba generare: deformitatem enim in omnibus ſignificat. Sed et patientiam ad labores, et uictus continentiam, et longam uitam. Senes propriè camelus ſignificat. Aeluri, fures, proditores, amatores, uarios agileſq; homines ſignificant: et captiones, cuſtodem etiam domus referunt: et qui cùm furetur egregiè, alios tamen furari prohibeat: non tamen uitæ inſidiatorem ſignificat.

Bos ſi pede percutere uideatur, potens uir te lædet: ſed ſi cornu etiam, grauius erit. Bos cum tribus cornibus, regionem à potenti uiro ſubigendam ſignificat. Boues dormientes, uel etiam ſolum iacẽtes, morbum aut calamitatem decernunt. Boues alacres, fœcundos & uberes redditus: cum pluribus cornibus, diſsidia: cum magnis autem, proſperitatem in prouentibus & robore uillicorum, familiæ & propriæ perſonæ: cùm, ut dictum eſt, animalia pinguia bona ſint: optimum tamen in boue eſt pinguedo, ob multiplicem uſum.

Aſini, ſtatum opum propriè ſignificant: illæ enim incommoda ſuſtinent. Oportet uerò & caudam illorum conſiderare: eſt enim finis animalis. Cadere ergo ex aſino, paupertatem oſtendit: eſt enim ac ſi dicas, è bonis ſuis excidiſſe. Aſinus labores, impedimenta, moleſtias, contemptum, fruſtrari uoto ſignificat: caſus etiam ex eo morbum ſignificat, propter problema Ariſtotelis. Aſinus etiam ancillam uel famulum refert. Aſinum diſrumpi, paupertatem perpetuam: aſini cauda deformis, deformem inopia ſenectam: amputata, miſeriam prædicit. Aſinus calcitrans, uel famuli contumaciam, uel difficultates in exigendis redditibus prædicit.

Mulum aut mulam equitare, lentum negociatorem, parumq; fidum, tutum tamen, ſignificat, & aptum negocijs: nam molliter incedit hoc animal, & rarò cadit. Muli nullis deteriores, quàm his quibus ſunt aſturcones: ſignificant enim, in poſterum illis omnia difficiliora, & minus alacrem eorum fortunam: præterea ſignificant ſterilitatem, cœlibatum, morbum genitalium membrorum, diuortium ob naturam non aptam ad coniugium, labores etiam multos et magnos ob pondera quæ ferunt: & longam uitam: quia diutiùs parentibus uiuere ſolent. Mula quoq; uxorem & ancillã ſignificat: quoniam mulabus molliter inſidere ſolemus: ita curæ harum. Quamobrem naturam earum ſpectare oportet: albæ enim, formoſæ: nigræ, utiles: mediæ, callidæ ſunt. Muli ſemper ſignificant impotentiam explendi uotum ſuum. Mulam qui uidetur amittere, ſi non habet, tædio liberabitur: ſi habet, damno afficietur. Mula ſi parere uideatur, abominandum factum ſignificat: miſero autem, admirabile. Onagri bonam fortunam, celeremq; adoptionem eorum, quæ deſiderantur, prædicunt: ob motus uelocitatem. Si uidearis mulam uel mulum alienum equitare, & deſcendendo fugiat ad dominum ſuum, liberaberis à moleſtia quam ſubieras, principali eam ſubeunte: ſi uerò ad alium fugiat, liberaberis caſu. Muli etiam ſpurios ſignificant filios: ideo bonum eſt ei qui non habere ſe exiſtimat, ſi modò eſſe poßit ut ignorans ſuſceperit.

Equi curſores parati, morbum & mortem prænunciant: hic enim curſus propriè uitæ noſtræ. Equus exiſtimationem, robur, facultatem, agilitatem,

fortunam

fortunam hominis: cauda autem, præcipuè ea ratione quæ de aſino aßignata eſt, decernit: nam non niſi generoſis equis perpulchra eſſe ſolet. Equus calcitroſus turbulentam, manſuetus tranquillam, robuſtus bonam, æger malam, ſpecioſus nobilem, deformis humilem, ſecurus in ambulando tutã, ceſpitans caducam fortunam ſignificat: ornatus, ſplendidum ſtatum demonſtrat. Ex equo deſcendere, bono aliquo fortunæ ſe ſpontè abdicare ſignificat: cadere autem, per uim priuari, ſed non ſine ſpe recuperandi. Sed equum amittere, ſine ſpe etiam recuperandi, quod ualde malum eſt: cadere autem cum ipſo equo, & lædi, eſt ex toto corruere cum fortuna ſua, & detrimento uitæ. Si id contingat currente equo, culpa ſua id accidet. Albus color mortem & pericula decernit, quòd procul uideatur: uitam tamen hilarem decernit: niger, opulentam fortunam: ruber, contentiones & moleſtias. Aſturconem equitare, eſt uitam felicem ducere, & negocia iuxta uota ſuccedere.

Caput XL. De materia & excrementis animalium, pellibus, pilis, cornibus, ungulis, ſtercore & urina.

STercus animalium & urina generaliter mala ſunt, & ſignificant res abominandas: quoniam habent quibus commodè utamur. Fimus tamen equinus bonus eſt agricolis & chymiſtis: quoniam illis utilitatem aut commodum affert: urina uerò cùm nulli ſit uſui, ad pecunias eius qui ad nos aut cauſæ referenda eſt: ſignificat etiam exolutionem curarum, pro natura animalis hominem ſubijcientis.

Pellis uerò inſigne eſt animalis, ut uexillum hominum ac militum. Pellem leonis inuenire, uel lucrari, uel quouis modo habere, ſignificat uictoriam de potenti uiro: at pardalis aut pantheræ, de ſubdolo & uerſipelli: hyenæ, de pernicioſo inſidiatore: lupi, hominis atrocis: cerui, inconſtantis & fugacis: leporis, timidi: uulpis, cauti: atque ita de alijs. Pellem autem animalis induere, eſt mores illius induere, aut ſubire conditionem, aut cogi: uelut pellem draconis, eſt fieri ſuperbũ, arrogantem, crudelem, auarum: aut timeri ab omnibus, aut uitari ab omnibus, & perſequutionem pati. Excoriare uerò pellem, ſiquidem ad domeſticos referri poßit, bonum eſt: illorum enim uitia emendabit: at ſi ad alios, uictor erit, illosq́; ſuo robore exuet.

Pili autem, ad fortunam ſolùm referuntur: unde pilis ſuillis nihil eſt deterius. Cum ignominia crudeliter mactabitur, quicunque ſomniauerit ſe tales pilos habere, ſi ſolenne ſomnium fuerit: aliter contemnetur, & ipſe ſuillis moribus utetur, uorax, ſordidus & deſpectus. Pilis aſini labores, leporis mortem breui & crudelem: parùm enim uiuit, & à canibus uiua lacerari ſolet.

Pilis leonis, erit formidabilis: lana ouis, occidetur à ſuis, & ſpoliabitur fortunis. At uerò pilos uidere, ſed non innatos ſibi, ſignificat opera facturum ſimilia: uelut aſini pili rem ingratam, & haud ciuilem: ſuis autem ſordidam: uulpis, fraudulentam.

Plumæ uerò pilorũ inſtar ſunt, ſed decorem & ſpes ſignificant: unde etiã fabula de pauonis plumis, & coruo. Plumæ pauonis ambitioſum & inanem, aquilæ ferocem & rapacem: pſittaci nugatorem, ſed ſpecioſum & modeſtum: picæ autem maledicum, & contemptum: accipitris inſtabilem & crudelem, lepidum tamen: corui ſordidum, nugacem, & omnibus inuiſum.

Vngulæ & cornua eodem modo ſe habent, ut etiam ungues rapacium: arma enim ſignificant. Equus ſine ungulis, & bos ſine cornibus, exarmatum hoſtem aut auxiliatorem declarant. Ebur autem propter opera nobilitatem ſignificat: ungulas equi ſeorſum inuenire bonum eſt, ſi ad inimicum referatur: ſi enim inueniſti, ille non habet: ungues etiam & cornua, & roſtra & ungulæ, ſi ad principes referantur, arces ſignificant. Roſtrum tamen aliud etiam ſignificat, ſcilicet pecunias illius, & opes: quoniam, ut roſtrum, ſunt uitæ neceſſaria. Ex ungulis aut roſtro facta eſſe manubria gladiorum, aut alia artificia, eſt conuerſam eſſe uim ad induſtriam. Calcaria gallorum, dignitatem hominis referunt. Plurimum creuiſſe pilos in animali, eſt pecunioſum illum eſſe, & ob id tutiorem: at creuiſſe roſtra, ungues, & ſimilia, eſt præparatum eſſe ad pugnam: at commutata eſſe quæ uni conueniunt in aliud, ut cornua equis, ſolidæ ungulæ bobus, eſt potentiam plurimam ob imprudentiam reddi inutilem.

Pellem, pilos, cornua, ungues, ſtercus, ac generaliter ſingula commutari in naturam animali haud conuenientem: ut ſi ſint aurea, uel ferrea, uel lutea, uel cretea, lignea ue aut lapidea: nihil horum bonum, niſi in ferrum, ob duritiem: uel in aurum, argentum ue: tunc enim robur illius in pecunia futurum exiſtimabis.

Caput XLI. De hominum generalibus differentijs.

GEnerales hominum differentiæ aut ſumuntur à ſpecie, aut à partibus ex quibus componuntur. A ſpecie, uel à regione, uel religione, uel lingua, uel perfectione, uel proprietatibus, quæ cum perfectione ſunt, euariant tamẽ: ut obeſus, pinguis, magnus, pulcher, candidus, robuſtus. A perfectione, claudus, ſurdus, cæcus, monſtroſus. Diſsimilia omnia, cùm non ad idolum referuntur: ſi ſimplicia ſint, ut regio, negocium & hominem ualde diuerſum ſignificant. Si lingua, impeditum: ſi religione, cum contentione & inſociabile. Impere-

imperfectum uerò omne abſurdum. Surdus, inexorabilem: mutus, mendacem: cæcus, ineptum, contemptoremq́; tui: neque enim cæci quenquam honore afficiunt: claudi, deceptorem, tardum: gibbi, doloſos: ſtrabi, perfidos. Aetates, ſexus, magnitudo, omnia extrema & inconcinna mala.

Quæ uerò ad hominem pertinent, ſunt corpus & anima, & facultates atque operationes. De anima quidem dictum eſt: corpus uerò, fundamentum atque uehiculum indicat. Facultates autem, potentiam, dignitatem, opes, & omnia quibus homo iuuatur: at functiones operum perfectionem, & abſolutas res ſignificant. Sunt autem partes generales, principales: caput, pro dignitate & potentia & ſapientia: cor, pro uita, filijs, amore: iecur, pro opibus: uirga, pro exiſtimatione, & efficacia in negocijs: pedes, pro fundamento omnium: uenæ, nerui, arteriæ, & uaſa, pro his quæ inſeruiunt: uenæ, unde colligitur pecunia, & quæ ſeruatur: nerui, omnes auxiliatores potentiæ: oſſa, unde robur & conſanguinei: arteriæ, animum & efficaciam.

Caput XLII. De proprijs partibus hominis.

Capilli & pili ſignificant diuitias, cognitos, ueſtes: & faciliter fluunt & cadunt, creſcunt & renaſcuntur in Principe, tum ſubditos. Dentes, ſignificant totam familiam: & qui non ſine ſanguine cadunt aut uitiantur, coniunctos: qui ſine, amicos aut familiares tantùm. Diuiduntur multifariam: dextri maſculos, ſiniſtri fœminas, ſuperiores maſculos & maiores, inferiores fœminas & natu minores: anteriores, iuniores: poſteriores, natu grandiores: oculares: id eſt, qui & canini, propriè filios ſignificant. Si ergo anterior dens ſine ſanguine cadat, morietur filius amici tui. Dolor quoque ſignificat coniunctos & amicos ualdè: ſi ſine dolore, familiares, clientes, domeſticorum quempiam. Dentes omnes cecidiſſe, aut perditionem familiæ, aut exilium, aut longiſſimam uitam nunciat: ualde ſenibus enim omnes tandem cadunt dentes. Multæ manus, opificibus & probis uiris bonum, flagitioſis uincula ſignificant: ut etiam pili ex articulo manus enati. Pili è palma nati, ocium portendunt. Plures digiti, operarijs rerum ſubtilium bonum, reliquis uulnera: nam ad illa chirurgi multis digitis indigent. Dextra manus, quæ paratur, bona ſignificat: ſiniſtra, quæ parta ſunt: paucitas digitorum impedimenta & opera imperfecta ſignificat. Pectus, arcana ſignificat. In eo uulnerari, iuuenibus amorem, ſenibus malum nuncium prædicit. Diuidi pectus, & aperiri, arcana detegenda nunciat. Plures habere pedes, morbos longos uel cæcitatem ſignificat: nam ijs indigent cæci, & huiuſmodi caſibus afflicti. Aquam è pedibus fluere, ſignificat hydropem, aut damnationē ad triremes. Sed pedes amburi, omnium euerſionem præſagit, filiorum, opum, domeſticorum. Caput

habere egregij alicuius animalis, ſignificat maiora negocia quàm pro uiribus aggreſſurum: equi autem, aut aſini, labores magnos: canis, maximam ſolicitudinem: bouis, capræ, ouis, capite plectendum nunciat: & ſimiliter ſuillum, ſed hoc flagitia etiam ſignificat: omnia enim hæc animalia malleo occiduntur, aut iugulantur. Hoc etiam *ſignificabunt cornua in capite enata. Viſcera omnia extracta uidere, patefieri arcana nunciat, aut perniciem omnium domeſticorum & filiorum. Intùs uerò ſua uiſcera inſpicere, bonum eſt ei qui ſuis meruit: ſecuri enim erunt: alijs metum & dolorem incutit. Crura ſignificant conſanguineos. Cui crus abſciſſum uidebitur, conſanguineus eius in longinquas regiones ibit, nec ampliùs reuertetur: aut in arte ſua maximum patietur detrimentum. Cui impinguabitur, diteſcet ipſe, aut cõſanguineus potens fiet. Cui crus ſit aureum, nobilitabitur in arte, uel eius conſanguineus potens fiet: ſi ferreum, erit inuictus, aut conſanguineus gloriam ex fortitudine adipiſcetur: ſi uitreum, diffidet in arte ſua, uel conſanguineus in magno periculo erit: cui crus extenuabitur, uileſcet opinione in ſua arte, aut conſanguineus euertetur è potentia uel dignitate. Cui crus depilabitur, amittet fautores ſuos, aut conſanguineos. Cui tibia, loco cruris, eadem de facultatibus dicenda erunt quæ in crure de arte diximus. Et ita de alijs. Dentes ægris ſi cadere uideantur, ſalutem ſignificant: ſi tamen omnes exciderint, mortem. Si dentes inæquales euadant, aut homo ſibi uideatur modicum ſanguinem ſpuere, ſeditionem in domo portendit: illud quidem ratione, hoc obſeruatione frequenti cognitum. Dentes ferrei crudelitatem ſignificãt, & robur uitæ, & inopiam: dura enim inopes mandere coguntur. Aurei autem, magnificum apparatum: eburnei, complum: ſed utrique parum boni ſignificant. Lingua tumefacta, ob ſermonem iacturam paſſurum ſignificat, reſoluta, & magis ſi ablata ſit, miſeriam: nam pauperes hiſcere non audent: aut carceres, uel impedimenta plurima decernit. Pilos in lingua habere, mortem, aut morbos, aut impedimenta magna prædicit. Significat & maledicentiam. Idem eademq́; omnia ſignificant pili in quauis parte oris enati: & nigri, uelociorem euentum horum rubris, & rubri albis. Caſus pilorum ſignificat timorem uehementem, uenenum aut luem: ex his enim pili uniuerſi cadere ſolent. Refert Scãuacam, quòd cùm Serimachij: id eſt, Serim doctori quidã dixiſſet, uidiſſe per ſomnũ, excidiſſe pilos omnes præterquam genitalium: reſpondiſſe, id ſignificare calamitatem in omnibus, præterquam mulieribus: quæ & euenit. Alteri uerò, cùm dixiſſet, uiſum ſibi pilos crurium creuiſſe, quos ſibi forpice præcideret, paupertatem & ruinam prædixiſſe. Barba longa, ſi compta fuerit, autoritatem & lucrum ſignificat: ſed ſi inornata fuerit, morbos & ſqualorem.*

Pili

Pili narium, tædium & moleſtiam à principe, uel potentiore. Quòd ſi eos euellat, liberabitur, ſed non ſine labore, dolore atq; iactura. Significant etiam infamiam hi pili.

Magnitudo capitis, ſignificat potentiam: manuum, felicitatē familiarium: uentris, opulentiam: pedum, uitæ longitudinem: contraria, contraria: atque hæc, ſi diu permanere uideantur, & citra morbum: cum morbo uero eiuſmodi erunt, ſed non ſine moleſtia: colli magnitudo, robur uitæ. Magnitudo pectoris, conſilium & prudentiam: occluſum atque impeditum os ſic habere ut deuorare non poßit, mortem nunciat repentinam. Oculos habere magnos, bonum & decorum, ac filijs utile. Oculo priuari, eſt filium amittere: tres habere oculos, eſt augeri filio uno, uel nepote ex filio: ſi ætas non admittat, ſed is uel unus eorum qui iam ſunt, breui morientur: quoniam præter naturam eſt habere plus quàm duos oculos. Paulò antè quàm naſceretur nepos ex filio, uidi in ſpeculo me habere tres oculos, inde quatuor: paulò pòſt natus eſt nepos, & ſtatim mortua eſt neptis, eius ſoror, & filius: & ita duo loco unius periêre, ut ſomnium oſtenderat: at ego antea intelligere non poteram. Naſus ad decorem magis quàm ad opus pertinet: quia hominibus paruum uſum præſtat. Ideo naſus autoritatem ſignificat. Naſo carere, lethale, præſertim ægro: nam caluariæ eo carent. Duplicem habere, dißidium inter domeſticos: eſt enim res noſtra. Naſus etiam religionis cultum notat. Oculi etiam parentes ſignificant: per illos enim lucem uidemus: & fratres, ob ſimilitudinem: & religionem: quia ea proſpicimus uitam. Cyclopem factum eſſe, declarat hæreſim patefactam: aut magnum aliud dedecus, uel etiam in parentibus uel filijs uel fratre. Et certè oculi pietatem, qualis ſit, declarant. Mandibulæ duæ ſignificant totam domum: inferior, minores, & minus nobiles: & ſuperior, maiores, aut nobiliores: ita ut inferior ſignificet nobiles iuniores, & ignobiles ſeniores: ſuperior uerò, maiores natu nobiles, ignobiles uerò iuniores: ab inferiore etiam, propter dentes anteriores. Conuulſam ergo eſſe maxillam unam aut ambas, ruinam domus totius aut partis ſignificat: at ſi ſolum luxata ſit, erit tota domus in dißidio, et penuria rerum domeſtici ac dominus laborabunt. Corruptam eſſe maxillam, & putrefactam, ualde malum eſt: aut enim peribūt, aut uitijs corrupti euertent domum.

Ozæna in naſo morbus eſt, ſeu polypus, infamiam grandem ſignificat: nō ſolùm de ſe malè, ſed magis de ſuis familiaribus atque coniunctis audiet. Naſi uerò partem amputatam, dedecus maximum, & publicum: auris autem, magis tectum ſignificat.

Mandibulas citra morbum intumuiſſe, ſignificat, familiæ ſine utilitate,

imò

imò potius cum incommodo incrementum. At naſus ſi creuiſſe uideatur cum proportione & decore, auctoritatem ſignificat:at ſi turpiter,commodare male uſurum,& deformes prædicit actiones.

Pectus habere amplum,ſed decens,multam ſignificat prudentiam:at indecens ſi fuerit,multorum flagitiorum conſcientiam. Pectoris morbo ægrotare, eſt imprudenter ſe gerere. Tuſſi uexari,eſt conari ſe exonerare malefactorũ cõſcientia:impediri reſpirationem,eſt impediri ab actionibus,quas facere decreueras. Pectus ferreum factum eſſe,ſiquidem aptè moueatur,bonum eſt, & ſignificat prudentiam & fortitudinem:lapideum et immobile,inopiam omnis conſilij & auxilij,ut quò te uertas neſcias: iuxta illud: Cùm te marmoreum fecimus. Pectus uitreum,ſtulticiam,uitæ periculum,deiecta conſilia:aureum uerò,ei qui habet,ob grauitatem damnum & curas nimias affert:iuſticia tamen & probitate inſignem demonſtrat.

Lingua ferrea, ſignificat acumen in dicendo, & inuictum in perorando: aurea, eloquentiam cum grauitate, ſi aptè moueri uideatur: aliter ineptum & ſuperbum:lapidea,inutilis prorſus eſt.

Partes omnes ſignificant ſecundum propriam operationem, ut crus ambulandi,& pes ſuſtinendi: & ſecundum proportionem ad totum: ut caput, dominum domus,& parentes: & iuxta ſubſtantiæ naturam in patiendo facilè aut difficulter: uelut oſſa firmitatem,caro morbos prænunciat. Et adeps, perſonam inutilem in domo.Et omnia quæ perſonas uiles ſignificant,faciliùs tranſeunt in ſignificatum affectus.

Buccas habere inflatas,eſt iniuriam egregiam & manifeſtam pati. Teſtes tumidos habere,eſt grauem curam habere pro filijs, aut uxore, uel concubina. Membrum uirile in immenſum creuiſſe,eſt filium patri non leuem,& cùm infamia exhibere. Si autem langueat,deterius eſt:nam patri robur deerit, & filius ipſe ignauus & omnino deſes erit.

Humerum habere aureum,eſt poteſtatem habere inſignem:eburneum uerò,poteſtatem ex uirtute partam. Adamantinum,ſignificat regnum: eſt enim humerus robur actionum,& locus qui ornari ſolet:luteum, creteúmue habere,omnibus malum eſt admodum: uitreum, magiſtratum habenti periculum amiſſionis dignitatis,non habenti caſus ſtatus: & ſi ciuis ſit,ne inter ciues habeatur.

Cornua habere animalis quod iugulari ſoleat,ſignificat periturum ſupplicio capitali:nam hi qui ſic,moriuntur ut boues uel capræ uel oues. Ramos ut arborem emittere, eſt filios ſtolidos generare. Brachia habere lignea uel lapidea,eſt uinctum eſſe, aut reſolutum: ferrea uerò, aut amputata eſſe,aut

inimicitias

inimicitias ſubire capitales, aut triremes, uel laborem maximum. Eadem fermè de cruribus, uel ad domeſticos referatur. Sed ad ſignificatum propriũ tunc transferendum eſt. Sic ſi uoluiſſet dicere Artemidorus, non malè dixiſſet, cùm ait non eſſe ænigmata ſomnijs immiſcenda: aliter rudis uiri dictũ eſſet, & eius qui nõ ſolùm ignorat multa, ſed uiam præcludere nititur ulteriori inuẽtioni. Cap. 15. huius, reg. ul.

Membris deſtituit, ſemper malum eſt: quia non ſolùm functionem, ſed etiam facultatem aufert. Tribus in caſibus bonum eſt: uel cùm exceſſum adeò magnum ſignificat, ut omnino ad munus redire non poßit: ut ſi magiſtro ludi literarij ſomnium eueniat, quo lingua ſublata uideatur, fiatq́, à ſecretis regis: neque enim poteſt ob dignitatem ludimagiſter ampliùs eſſe. Vel quoniam malè exercetur: ut carnifici uel furi amputatæ manus uideantur: nam emendando uitium hæc impotentia utilis eſt: uel ſignificando perpetuitatem ceſſationis, non impotentiam: ut ſutori hæreditas opulenta eueniens, amputatione manuum ſignificata. Multitudo uerò membrorum uel ad neceßitatem reducitur, & tunc mala eſt: uel ad impedimentum, & tunc non adeò mala: aut ad operationem, & tunc bona eſt, unde multa capita diſſidium in regendo ſignificare poſſunt: aut quod eſt non eſſe muneri ſufficiens, & hoc etiam deterius: uel in conſulendo affuturum auxiliatorem alterum tanquam ipſummet, aut alium ducem in auxilium uenturum, & hoc eſt bonum.

Caput XLIII. De affectionibus.

AFfectiones dico, omnes quæ ſine exteriore fiunt mutatione. Sunt autẽ, cogitare, intelligere, memorari, imaginari, timere, ſperare, lætari, triſtari, amare, odiſſe, inuidere, iraſci, miſereri, cupere, ſpernere, dolere, & uoluptate affici, calere frigere, fameſcere, ſitire, dormiturire, micturire, cacaturire, & ſimilia. Omniā hæc primùm ſupra cauſam ſuã ſignificant. Timor iram principis, inimicos potentes, litem, grauem morbum. Spes, iucundum initium, lætitia, cauſas ſuas, uelut nuptias ſuas aut fratris aut filij, aut ortum filij. Mœror, luctum, aut pecuniæ amißionem: quoniam proximæ idolo ſunt huiuſmodi uiſiones.

Triſtari ergo ob nullam cauſam, idolum eſt, & ueram triſticiam ſignificat, ſicut etiam iraſci: quoniam commutare non poteſt.

Amare, eſt dolere: quoniam amor genus quoddam eſt doloris: & ob amare & amari, quæ dictiones quaſi eædem ſunt: propriè autem amare, amißionem ſignificat: amiſſa enim ſemper magis amamus, præſertim nuper, quàm quæ poßidemus.

Odiſſe eâdem ratione, quæ de triſticia dicta eſt, ſi neſciamus quid ſit quod

MM odio

odio habeamus, nec cur, uerum oſtendit odium. Verùm ſi odio uideamur aliquem per ſomnum proſequi, qui in uigilia ignotus ſit, erraſſe nos, noſq; ipſos odio dignos eſſe oſtendit: ideoq; nil mirum ſi iuſtè nos odimus: odiſſe notum, damnum & iniuriam ab eodem ſignificat: ſic enim meritò illum oderimus.

Lætari, ut dixi, abſq; cauſa, lætitiam ſignificat: & ideò ſupra cauſam aliquam reflectitur: at lætari ob pecuniam, gratia exempli, mœrores, ob cauſas quas pecunia inuenta declarat: unde duplex in omnibus conſideratio. Exempli cauſa, cùm lætari ob aliquid proponatur (aliter, ut dixi, ſpecies idoli eſt) cauſam lætitiæ eam eſſe oportet, ut pecuniarum inuentionem: at lætaris, quia inuentam exiſtimas pecuniam: at inuenta non eſt: falſa igitur eſt cauſa lætitiæ: triſtitiæ igitur cauſa eſt alia per uigiliam. Contrarium enim lætitiæ eſt triſticia, & iam cauſa lætitiæ falſa deprehenditur & ſupponitur: cauſa igitur erit triſticiæ: & quoniam lætitia falſa & uera triſticia conuertuntur, & in idem incidunt, etiam cauſa falſæ lætitiæ cum cauſa ueræ triſticiæ coincidet, quæ eſt inuentio pecuniarum. Qua ergo ratione pecuniarum inuentio lætitiam ſignificabat, oppoſita ſignificabit triſticiam: habebimus ergo ex hoc ſomnio duas inuentiones triſticiæ ob lætitiam, & cauſarum triſticiæ ob cauſas lætitiæ. Quæremus ergo cauſas duplices, & oppoſitas cauſis lætitiæ in pecunia inuenta, utpote poſſe explere uota quæcunque etiam erunt, deſtitui ſpe explendorum uotorum: & quæ propriæ ſunt pecuniæ, ut labor in parando, & ſolicitudo in cuſtodiendo, & anxietas in diſtribuendo, ut ſatisfacere poſſis cupiditatibus tuis. Præter hæc ſunt cauſæ, quæ etiam per ſomnum adijci ſolent in inuentione, ut ne quis uiderit: aut quod ferre non poſſit, timeat que ne quis alius ſuperueniens eum detegat: aut per uim eripiat, aut etiam occidat. Sic ergo habes tres cauſas, quare affectus cum cauſa: quia cauſa tripliciter in contrarium uergit: tum quia non adeſt, tum quia ipſa per ſe etiam contrario affectui aliqua ex parte aſſimilatur, tum quia in adipiſcendo contrarium mouet affectum, illum ſignificat, non quem in ſomno experimur: & cauſas eſſe ex triplici genere à cauſa ſumendas. Voluptate igitur affici, iuxta ea quæ dicta ſunt ſignificat dolere: ut dolere, uoluptate affici. Verùm hæc corporea ſunt, & ideò ambigua: utrunque enim per utrunq; ſignificatur. Et uoluptas quidem: quoniam cauſam coniunctam habet, ex genere idoli eſt: ſic etiam dolor. Et ſi remaneant ſoluto ſomno, pro idolis habentur.

Miſereri, ut ſuo loco dabimus exemplum, luctum ſignificat: & malũ ſomnium-

nium eſt:quoniam non poteſt ad contrarium uerti: eſt enim in medio:ſola ex trema conuertuntur.

Iraſci contrarium eſt miſericordiæ:ſignificat,iniuriam accepturum. Significat & inuidiam:quoniam ex inuidia ad iram homo prorumpit:eſt enim inuidia leuis ira: idem ſignificat indignari: ergo omnia hæc exaltationem inimicorum, iniuſta facta, mœrorem atque triſticiam ſignificant. Cùm uerò huiuſmodi affectus in anima ſint, ad ea quæ per animam ſignificantur accommodari debent. Velut ira, ad uxoris iuſtum dolorem, uel amici ſingularis. Significat & morbum qui uitam conturbat, ut ira animam. Cap.14.

Inuidere eſt, fœlicitatem in proximis uidere, ſeu amici ſint, ſeu inimici: Et rurſus inuidere, eſt cupere: ut cupere inuidere. Significat etiam dolorem & animi & corporis: & hæc eadem transferuntur ad filios & uxorem. Sed & amiſsionem portendit opum, libertatis, ſanitatis: ob hoc enim inuident mortales.

Cupere & ſpernere quandoque, cum extrema fuerint, in contrarium tranſeunt,ut unum pro altero accipiatur. Cupere propriè amiſsionem rei, quæ non poteſt redimi,ſignificat: & ob id luctum inuidere, eſt pro honoribus & facultatibus. Et cupere equum, eſt cupere honorem, & contemnere pari ratione. Et cupere aſinum, eſt cupere opes:ſed cupere uiſum reſtitui,eſt priuari filijs:cupere mulam, aut artem propriam poſſe exercere, eſt uxore priuari: cupere animam reſtitui, eſt filium aut uxorem perdere: Cupere honores,eſt equum deſiderare. Cupere opes, eſt uentris morbo uelle ſanari.

Sperare atq; timere ex equo, cùm ſint affectuum princeps,unum in aliud conuertitur:& ambo dolorem ſignificant: ſed ſpes longè deterior eſt quàm timor,& maximè ſi rei amiſſæ ſit. Inanis eſt omnis ſomnij affectus:unde uanam ſpem ſignificat. Timor tamen magnus,ut loco ſuo dicetur, exitij ſignum eſt: adeò ut timor ad exitium,ſpes ad luctum magis pertineat.

Intelligere,cùm ſit res prope animam, plerunq; ad idolum pertinet. Multi multa per ſomnum didicere,ut de Haſen refertur. Et ego aliqua,quàuis exilia,didici. Eſt autem intellectus prima ſeu perfectiſsima animæ operatio: & ideò intelligere ſignificat Dei uenerationem & pietatem. Sapientia enim & Dei cultus ſe mutuò referunt.

Memoriæ mandare, eſt colligere minutim: & minutim colligere, memoriæ mandare. Et diſcere quæ iam didiciſti,inanem & ſuperfluam curam. Et memorari eorum quæ didiciſti,eſt ordinare quæ iam habes. Et recordari ad

præterita pertinet: & eſt operam dare hiſtoriæ. Et ſignificat monumentum & ſepulchrum, memoria, à communi nomine μνῆμα: & intelligentiam, & diuinam ſapientiam, ac poëſim, à μνημοσύνης: & animi triſticiam ac dolorem, à μνημύω, quod eſt triſtis incedo. Et hæ omnes ſignificationes à rei ipſius natura, non ſolùm è nominum ſimilitudine pendet: nam qui recordantur, quaſi triſtes degunt.

Cogitare & ratiocinari, hominis proprium eſt: & ſignificat multitudinē & magnitudinem curarum atq; negociorum. Eſt etiam, opera omnia mentis exercere: & ut memoria eſt præteritorum, ita cogitatio præſentium, imaginari futurorum. Significat deliberare, iudicare, dubitare, inſidias parare, machinari, eſſe ſolicitum in metu, in periculo: & promptitudinem, ac eſſe præparatum ad negocia.

Imaginari, ſignificat præparationem ad futura & imminentia, & graues curas, quibus cogimur imaginari exitum. Sed & fingere aliquid: tum omne genus effingendi, picturam, plaſticem, ſcripturam, cælare, texereq;.

Quicunque affectus deſiderium oſtendunt, earundem actionum, de quibus dicemus indigentiam, quatenus ergo bonæ ſunt, ſignificant: ut eſurire, paupertatem, & lucri cupiditatem: edere etenim eſt lucrari. Omnium horum maximi ſunt, miſericordia, & poſt metus cauſa exclamare, & magis ſi ſurgere cogat. Et quicunque in uigiliam uſq; extenduntur, præter eos qui cum deſiderio ſunt: nam hi ſi etiam uigilantibus nobis permaneant, affectum indicant eſſe naturalem, & non uiſionem. Animi affectus corporis morbos, & etiam eorum qui ad nos affectus ſignificare ſolent.

Caput XLIIII. De actionibus & paſsionibus.

Actiones, ut dixi, ſunt quæcunque extra mentem extenduntur, nec tamen operantur certa ratione: ne artes includamus. Prudentia quidem non propriè operatur, ſed agere docet. Opera igitur alia ſunt ſenſus, alia actiones, alia paßiones. Non eſt hic locus de uominibus diſputandi: ſatis eſt, quòd per actiones uolo intelligi, quicquid homo agit, aut patitur, quod poßit ab alio uideri, uel ſentiri: non tamen ſit artis exercitatio, ut fabrilis, aut citharistiæ. Primùm ergo erunt opera quinque ſenſuum. Deinde motuum: & hæc diuiduntur in actiones & paßiones. Et plura quæ ad actiones pertinent, habent ſuas paßiones: ut uerberare & uerberari, uulnerare & uulnerari. Quædam non habent: ut currere: ſed quædam, quod in alio eſt, ad ſeipſum transferunt: ut ridere & irrideri, plorare & plorari. At non dicimus

currere & curri: hoc enim præterquam quod eſt præter linguam Latinam, eſt etiam inuſitatum. Ergo diſtinguamus euidentiora illa etiam per ſpecies diſtinguentes in tractatione: uelut uerberari baculo, lapide, flagello, uirga: erunt igitur, uidere, audire, olfacere, guſtare, edere, bibere, uomere, mingere, egerere, tangere, concumbere, ridere, titillare, plorare, lamentari, ſuſpirare, loqui, clamare, ſingultire, percutere, uulnerare, ambulare, currere, pſallere, ſalire, equitare, luctari, uenari, piſcari, aucupari, canere ſine arte, tuſsire, pandiculari, eructare, pedere, natare, ſternutare, dormire, uigilare, reſpirare, pulſus arteriarum percipere. Præterea ſuſpendi, interfici, lacerari, capite plecti, uerberari ab equo, torqueri, orare, ſupplicare, mentiri, oſcitare, ſedere, ſtare, ſtertere, ſudare, à canibus lacerari, pugnare, uolare, ludere, propriè mori, reſurgere, decipi, fraudare, litigare, ægrotare, ueretrum tendi: parere, acquirere, amittere, ſpoliari, ui exuere ueſtes, atque induere: honorari, contẽni, irrideri, ſibilare, exſibilari, fugere, perſequi, aſcendere, deſcendere, increpare, ſecare, comere, tremere, dentibus ſtridere, iacere, lauari, fricari, inungi, teſtamentum cõdere, furari, latrocinari, fodere, uehere, blandiri, adulari, tondere oues, ornari, ciboſq; præparare.

Titillare ergo eſt, mœrore afficere: quoniam læticiam & riſum gignit, & uim infert. Cum quadam nocte curarem infantem, uiſum eſt mihi quòd titillarem eum, & ipſe me uiciſsim: intellexi moriturum, ex hoc ſomnio: mane igitur ſequenti mortuus eſt.

Oſculari, ſignificat beneficium conferre: ſed ſi Veneris cauſa, beneficium recipere. Quidam ergo cùm ſomniaſſet, ſcortum ignotum formoſum ueneris cauſa diſſuauiari, & cùm mihi id narraſſet, reſpondi, ab ignoto breui utilitatem habiturum: quod ille uix credere poterat. Eadem die aduenit ignotus, qui illi multa pollicitus, præter omnem ſpem, magnam partem eorum, non tamen omnia præſtitit. Quia enim concubitum admittit, actum exhibet: actus autem ad beneficium refertur: quia cum uoluptate fit.

Verberari & conculcari, fiunt & ſine dolore, & plagis, & cum alterutro & cum utroq;. Conculcari contumelioſius eſt, ſed ſine plagis fit, & ſine dolore, uel cum paruo: plurimum autem differt qua conditione ſit, nobilis aut ſenex: ſed hoc ſuo loco dicetur. Conculcari ab amico, bonum non eſt. Verberari, eſt admoneri: & cum plagis, erit cum utilitate: uel illius cauſa ſumptũ facies: at ab inimico, citra dolorem & plagas, ſignificat iniuriam, infamiam & dedecus: ſi cum plagis, damnum: ſi cum dolore aderit, triſticia & anxietas maxima. Conſidera etiam imminentia: nam ſi homicidij reus ſis ab amico monitus, euades periculum: aut captus pro capitali ſupplicio, in exilium

 mitteris.

mitteris. Quòd ſi nec amicus ſit, nec inimicus, qui uerberat, ſed notus, tamen læderis, iuxta rationem hominis & faciei: aut iuuaberis à perſona cognita, aut amico, ſed non amici officio fungente: aut læderis ab inimico, ſed non ita ut timuiſſes. Ab incognito autem ſi uereris, tractationem incognitorum conſule. Quòd ſi cognitus homo ille partim amicus, partim te læſerit aliàs aut maledixerit: iuxta qualitatem utramq; pro magnitudine iudica. Sceptro à rege uerberari, eſt ab illo beneficium recipere.

Inungi, morbum grauem ſignificat: & ſi oleum redoleat, gratiam apud principem & populum ex bonis operibus: ſi grauiter oleat, infamiam & indignationem: In facinoroſis tormenta, in pluribus ſacerdotium: in his qui ex regia ſtirpe ſunt, regnum: unguntur enim ſacerdotes & reges: & qui unguntur, uinciuntur, ut etiam flagitioſi capti.

Volare, ſpem ſignificat. Et uolare pedibus antè extenſis, ut ego ſoleo, præpoſteram, & animi curam anxiam. Volare ad cœlum uſque, uel ad nubes, nec redire, mortem proximam cum laude. Volare ad tectorum culmina, ſpem de re quæ poſſit haberi: aut præbiturum admirationem. Volare, nec habere alas, rem incongruam, nec diuturnam. Volare & cadere, ualde malum eſt: amittet enim certa pro incertis. Volare, & baculo ferreo inniti, eſt ſpem tuam à potenti uiro foueri. Diu & in longum uolare, eſt iter facere pro uolatus ratione.

Saltu perpetuò ſe in altum attollere, eſt magnis conatibus ac laboribus parum aut nil proficere. Salire uerò ſuper montem, & cum agilitate, ſignificat proſperos ſucceſſus.

Vulnerari, eſt laborare ac dolere: quòd ſi ſanguis in terram effundatur, eſt operam & oleum perdere: ſed ſi ſuper ueſtes, lucrabitur. Si in utrumque, lucrabitur, ſed non tantum. Vulnera ſicca mala ſunt, quod contra naturam ſint: ideò inopiam neceſſariorum ſignificant. Vulnerari, uerberari etiam, & conculcari, iuxta conditionem illorum à quibus hæc pateris, interpretari debent. Martha Motta quoties ſomniabat à medico ſe uerberari, medicamentum ſumebat ab eo ex quo lædebatur: erat enim ille aſinus.

Concubitus ſignificat uoluptatem propter delectationem, utilitatem propter coniunctionem & tædij ſolutionem ſignificat & beneficium, propter id quod ſemen ſuum effundit. Coire cum uidua nota, eſt conſequi partem hæreditatis illius, uel alterius, uel ab illius hæredibus: cum ignota autem, ſuo labore alteri pecuniam parare. Quòd cum cuidam caſu qui id ſomniauerat expoſuiſſem, eſſetq; luſor, rogantibus ut luderet, recuſauit, ſeu ob ſomnij perplexam interpretationem, ſeu quòd pecunias non haberet. Dum ergo aſtans

quidam

quidam rogaret, ut de ſua pecunia luderet, luſit, & uicit pro illo grandem pecuniam. Et ita dum uitare uult ſomnij prædictionem, impleuit. Cum maſculo concumbere, eſt rem abſurdam, & cum periculo facere. Et ſi ſemen emittere uideatur, ob id in capitis diſcrimen uocabitur: propter homonymiam uerbi corrumpi, quod & putreſcere, & ſemen emittere ſignificat. Qui cum mortuo concubit, ſi noto, illius hæredibus feret auxilium: ſi ignoto, inimicum ſuperabit. Qui cum infante concumbit noto, nec emittat ſemen, ægrotabit infans ille: ſi emittat, etiam morietur. Si autem ignoto, auxilium feret impotenti, aut damnum, abſurda ratione. Cum diuis coire, eſt breui mortem oppetere, aut religioni ſe adijcere. Cum mortuo etiam concumbere, perſæpe mortis propinquæ ſignum eſt. Cum uxore, amica, uel pulchra muliere concumbere, tædij ſolutionem, beneficium, gratiam amicitiamq́; ſignificat: concumbere cum pulchro puero, ſignificat actionem ſpecie pulchram & iucundam, uerùm periculoſam, inutilem & infamem: ut ſunt poetica ſtudia, chymica, ac ſimilia: ſed cum deformi, uel uiro uel anu, enormes. Seipſum inire, eſt tormenta pati maxima: uel negociorum ſignificat confuſionem, aut cum coniunctis commiſceri. Miſceri meretrici, ridiculum eſt, & paruum ſumptum cum uoluptate ſignificat: at miſceri in lupanari, nec exire poſſe, mortem prædicit. Velle concumbere, nec poſſe, eſt fruſtrari uoto. Iniri omnibus abſurdum factum & contemptum ſignificat: eſt enim ſuccumbere. Deterius, à uili perſona. Inire domeſticos, bonum eſt: uoluptatem enim ex rebus ſuis ac fructibus earum capiet. Inire diuitem & ſeniorem, lucrum ſignificat: pauperem & iuniorem, iacturam. Maſturbari, ſignificat familiarem inire: cum manu: id eſt, miniſtra noſtra uoluptatem capimus. Maſturbare alium, ſi ille filios habeat, & hic aptus ſit, fiet pædagogus filiorum eius. At cùm rarò contingat ut omnia adſint, turpe obſequium alij præſtabit. Narrat Artemidorus, quòd cùm quidam uidiſſet ſibi ab hero uirilia duci, alligatus columnæ fuit et ab eo flagellatus uehemēter eſt: nā pro ſemine ſanguis, et pro uoluptate dolor ſignificabatur. Inire cōiunctos, factū abſurdū, odio plenū, turpitudineq́; ac cōtemptum ſignificat. Solū patri pauperi diuitem inire filiam, bonum: ab ea enim aletur: quamuis factum hoc uituperatione nō carebit: ſed pietate excuſatur. Inimicos inire, bonū: aut enim illos ſuperabit, aut cū illis recōciliabitur, hoc tamē propter legē, cū quadā infamiæ nota erit. Cū matre uiua concumbere etiam bonū eſt: nam naturam propitiam ſignificat, et ægris ſalutare eſt. Coire cū minus amicis aut familiaribus, eſt illos in domum recipere: ſic enim cum illis coimus, uel fœdus cū eis cōtrahemus. Coitus omnis auerſus, præſertim cū muliere, ſignificat illius ad ſomniātē odiū: eſt enim auerſari ſomniantē.

Seipſum fellare, mortem propriam filiorum, amicorum, uxoris, & paupertatem ſummam oſtendit. Dæmonem inire, aut aſtra, mortem præſagit: iniri autem à Dæmone, ſapientiam, ab aſtro potentiam ſignificat. Animalia rationis expertia inire, ſiquidem muta ſint & ſine uoce, ſimiliter mortuam plantam aut animal mortuum, aut lapidem uel terram, lethale eſt. Inire animal uenenatum, eſt uenenato populo perire: idem ſignificat, ab huiuſmodi iniri. Inire animal uocale, ſed inutile, dedecus, anxietatem, pericula: atque eò maiora, quò magis ab humana natura receſſerit, ſignificat. At uaccas inire, oues, capras, aſinas, camelas, ſues, equas, eſt fructum ex eiuſmodi animalibus capere: quamuis ſuem inire omnino tutum non ſit. Inire plantam, eſt ex illa fructum capere: at iniri à planta, mortiferum eſt. Inire animalia maſcula, eſt offendi ab illis. Cum fera concumbere, eſt improbo fauere: nam actus ille ad utilitatem refertur.

Teſtamentum condere, eſt arcana fateri, torqueri, grauiter ægrotare, longum iter ſuſcipere, uitare uitæ inſtitutum: pauperi tamen ualde bonum, quòd tales condere teſtamentum ſine opibus non poſsint: ideò lucrum magnum ſignificat. Sic ſeruo, exuli, damnatoq́;.

Furto amittere aliquid, eſt re chara priuari. Cùm ſemel ſomniaſſem amiſiſſe omnia bona, inde inueniſſe omnia præter gemmas & monilia, cùm nihil tamen huiuſmodi haberem: ſequenti die aufugit puer, cuius ſermonis elegantia mirum in modum delectabar: pòſt menſemq́; adduxit patruelem ſuum alterum puerum, ſed ei non erat lepor ſermonis: & hoc indicabat ſomnium ad unguẽ: amiſerã enim rem nullius precij, cũ mihi (ut dixi) gemmæ nõ eſſent.

Mori, eſt religionem ingredi, conſilium mutare, legem abiurare in qua natus es, fœdari.

Foueam fodere ſibi, aut fodi ſpectare, eſt domum exædificare. Viuum trudere aliquem in foueam, eſt cauſam præbere ut in carcerem trudatur, aut impediatur in ſuo negocio.

Scalpere, decipere: ſcalpi, decipi: nonnunquam expleturum inſanum uotum exiguæ rei nunciat.

Suſpendi, exilium, damnationem ad triremes, gloriamq́; magnam prædicit. Si tu uel notus per ſomnium ſuſpendi uidearis, negocium tuum diutius protrahitur: ſi ignotus, præferetur tibi aliquis, cuius cauſa dolore afficieris. Gloriam enim cum magna anxietate ſignificat ſuſpendium.

Capite plecti, propriè exilium: alterutrum horum liberationem à cura, ſeruitute, carcere, morbo, exilioq́; ſignificat: mortuis enim nihil horum eſſe poteſt.

Natare,

Natare, ſemper morbum ſignificat: fit enim cum labore: ſudorem & pituitam refert, fitq́; cum metu: ſed longè deterius eſt in aqua turbida, in ſtagno, ueſtitum, loco & tempore abſurdo: infortunium enim, præter morbum, prædicit: neq; enim quiſquam cum ueſtibus natat, niſi uel inimicos fugiens, uel periculum ingens, uel ſi in aquam ceciderit.

Balneari indutum ueſtibus, morbum ſignificat: quòd ægri ſic balneum ingrediantur: ſi uerò aqua in balneo deſit, irritos ſignificat labores. Maximè hoc erit in his quæ ex multitudinis arbitrio pendent. Balneum quoque noſtris temporibus prædicit morbos, fœdum habitum, labores, tædium: non enim aliter ad illud accedere ſolemus.

Saltare ſolum, amentiæ ſignum eſt: nauiganti tempeſtatem, propter inconcinnum motum: ægro delyrium, cæteris facta impudentia ac ſtulta.

Nolam pulſare, autoritatem apud populum ſignificat.

Cacare in locis publicis, conſpectum illius loci prohibet. Seipſum autem ſtercore cõſpurcare, aut lectũ, eſt ob facta turpia odioſum & contemptũ reddere: nec non ægrotare grauiter: huiuſmodi enim grauiter ægrotantibus accidere ſolent: In templo autem, fœdius, & magis abominandum: iramq́; deorum & impietatem ſomniantis ſignificat. In locis occultis & conſuetis id agere, leuamen curarum: & ſoluere æs alienum, & liberare ſe à graui onere, & occultè aliquid patrare: cacare intra caligas, eſt expenſas coactas facere.

Pugna ſi cum uno committatur, litẽ aut coniugium ſignificat. Victor ſi uidearis, in iudicium uocabis: ſi uictus, uocaberis. Quòd ſi uxorem pugna ſignificet, ſitq́; hoſtis iuuenis, & bene armatus, & ornatus, duces formoſam: ſi ſenex, deformem. Si eques ſit cum quo pugnas, erit generoſa, diues ſed ſtulta: arma autem, illius conditionem oſtendent.

Talis ludere, conſuetis & pueris lætitiam portendit: alijs uacationem & moleſtias.

Latrunculis ludere, qui neſcit, lucrum ex dolo, uel litem.

Furari, eſt mentiri, decipere, periculis ſe exponere, uoluptatem illicitam capere: bonum eſt ualde ſecretarum rerum ſtudioſis. Melius etiam, ſi ſacrilegium committere uideantur: bonum eſt hoc etiam ualde ſacerdotibus: locupletabũtur enim & uatibus: nam diuinabunt.

Mentiri, malum eſt: niſi his qui ſolent ex mendacio quæſtum facere, ut cauſidicis & proxenetis, alijsq́; huiuſmodi. Mentiri autem ſuis, longè deterius: non enim niſi magnum ob periculum illis mentiri ſolemus, aut poſt magnam iacturam. Conſiderandum autem maximè de qua re mentiaris: nam periculum in ea, uel conſimili erit.

Vehiculo ſubiugatum eſſe equi inſtar, morbum, ſeruitutem, laborem etiã potentibus prædicit: at contrà ferri uehiculo ab hominibus ducto potentiam. Sed ſi uehiculum ferunt illi, non trahant, mortem ſignificabit: quoniam mortui ſolùm noſtra ætate feruntur: aut ſaltem podagram inexpugnabilem.

Videre, eſt agere, ſcire, uoluptatem capere, cupere & actionem ex alio ad ſe conuertere: uelut uidere ludentem latrunculis, eſt dolo & fraude ſubripi pecunias: quoniam, ut dictum eſt, ludere eo ludo eum qui neſcit, ſignificat lucrum ex deceptione: uiſu ergo actio illa tranſit contra te. Ita uidere aliquem furari, eſt ſibi mendacio imponi: uel etiam priuari chara re: filio, amico, domeſtico.

Adulari, deiectionem animi & ſortem aduerſam ſignificat.

Coronari loco non conuenienti, dedecus ſignificat: circa tales autem etiã mortem: quòd mortuis ornari hæ partes ſoleant, maximè ex oliuæ frondibus, aut apio uel hedera.

Tondere oues, lucrum ſignificat, ſi ritè tondeat.

Olfacere, eſt benedicere aut maledicere de aliquo, aut de ſeipſo hoc audire: & hoc iuxta odoris qualitatem bonam aut malam, talis erit fama. Et eſt etiam tentare aliquid.

Audire, eſt pati, ferre, timere, ſperare, expectare: & ſignificat mutationem affectus, & dare operam ſapientiæ, & prudenter ſe gerere: non dicitur autẽ in conſueta operatione, qualis eſt hæc actio uel paßio, niſi hoc agere animaduertat ſomnians: aliter ſemper uidendi, & plerunq; audiendi interpretatio, cuilibet ſomnio adijcienda eſſet.

Guſtare, eſt dolores & cruciatus, corporis maximè, ſed etiam animi ſubire.

Mingere, eſt exſoluere ſe cura & onere: multa habet communia & ſimilia cum egerendi operatione, ſed leuiora & minora: ſignificat & cõcubitum, ob ſimilitudinẽ. Et egerere & mingere expenſas neceſſarias oſtendunt: ſed egerere maiores, ac quaſi ex auro, propter colorem & ſoliditatem, & paucitatem. Mingere quaſi argenteas, ob contrarias cauſas: egeſtio enim pecuniam & turpia lucra oſtendit ſemper: at mictio ſeu urina pecuniam, & nonnunquam uerba probroſa.

Vomitus, pœnitentiam facti, reſtitutionem acceptorum, moleſtiaſq; expenſas.

Canere ſine arte, irriſionem, ac ex ea triſticiam ſignificat.

Multa uerò fiunt quæ mutuam tranſitionem ſignificant: ut adulterari, eſt

ri, eſt clientem decipere, ueneficium facere, uel periurium, adulterinam conficere pecuniam, falſis tabulis ſubſcribere, aut eas facere: horum unum quodq; in aliud tranſit. Significat & uenari, & aucupari, & hæc ipſum.

Arborem abſcindere, eſt è neceſſarijs aliquem occidere, uel ſpem amittere de re concepta. Deterius eſt, cum autumno hoc ſomnium acciderit, & cùm folijs: præſertim ſi per ſomnum folia decidere uideantur. Arborem autē plantare, eſt inchoare nouum opus, uel aliquem in domum notum contubernalem recipere.

Edere, eſt indigentiæ ſatisfacere: indigent ægri, pauperes, uincti, & generaliter calamitoſi: ideo huiuſmodi ſignificat. Sed edere inconſueta, deterius etiam eſt: uerùm tamen edere hominis carnes, ſignificat illum ſuperare, & quaſi ui pecunia illius potiri. Eſt etiam fauſtum, edere carnes leonum & ſerpentum: nam edere eſt ſuperare, & leo uirum potentem aut ſaltem fortem ſignificat: & ſerpentum: per dolum & ſcelus potētiam ſibi magnam parare, atq; admiranda patrare.

Bibere, hoc idem ſignificat: ſed indigentiam uehementiorem, & caſum fortuitum, qui moram non patitur. Et explere deſiderium uehemens, & potiri re ualde optata.

Lachrymari, riſum ſignificat: quoniam effectus perturbationem ſequitur: & finis lachrymarum eſt riſus: quia doloris eſt lætitia: lachrymæ autem dolorem finiunt: ita

Ridere, lachrymas & luctum prædicit: finis enim lætitiæ eſt riſus: poſt lætitiam autem ſequitur triſticia, ex qua luctus aut lachrymæ, & ſuſpiria, atque huiuſmodi.

Iraſci autem, non ita facilè explicari poteſt, ſed effectus potius ſunt inquirendi. Qui enim iraſcitur, aut ſecum, execraturq; diuos, aut increpat, aut uerberat. Verberare igitur, eſt uoluptatem explere. Et ſi amat quam uerberat, illa potietur. Eam uerò qua iam potiris uerberare, ob id abſurdū: fruſtratur enim hoc ſignificato Significat ergo alia ſimili potiri: ſi non, planè iraſci. Seipſum interficere, eſt ſibi ſimilem, aut mori: hi enim perſæpe (ut dici ſolet) mortis cauſam præbent, uel nimium cupiditatibus indulgendo, uel medicis nō obtemperando.

Quæcunq; commutant, ut lachrymæ & riſus, & uerberare, ſi in uigilia uſq; perueniant (ut, dum de Idolo loquemur, dicemus) in idoli naturam & ſignificatum tranſeunt. Cùm tamen quidam amicus noſter ad uigiliam uſq; ploraſſet, nunciatum eſt, uxorem illi filium maſculū peperiſſe: ipſum quoq; in ea ſpe quadā adeptū quod ſperabat: ea tamen bona, neq; fida, neq; tuta, ſed in

malum conuertenda,ob ea quæ diximus,ſcire oportet.

Lamētari & ſuſpirare,eadem quæ fletus:ſed in hoc ab eo differunt, quòd fletus eſt fortium etiam,lamentari mollium,ſuſpirare etiam fortiſſimorum ac ſapientum:ob id lamentationes mortem & grauiora mala indicant, ſuſpiria quandoq; ſolam amiſſionem bonorum uel exilium: conſiderare ergo oportet ſomniantis dignitatem & animum.

Tangere & attrectare,amorem aut emptionem ſignificat: facilè eſt autē ex occaſione diſtinguere. Significat & maledicere:ut tangi,maledici de illo. Inchoare,experiri.

Clamare ſignificat magnum infortunium,auxilium etiam implorare propter periculum imminens. Significat & dolores ac cruciatus,& ſtultitiam propriam uel ſuorum. Si cum lætitia fiat, & riſu,non eſt malum:riſus enim & actiones hæ,cùm fuerint accidentia aliarum actionum, non ſemper tranſeunt in contrariam ſignificationem: ſed quandoq; idem referunt: ſignificat ergo riſum,iocum,iter placidum, conuiuium,ſi adſit alacritas mentis.

Singultire,morbos ſignificat: eſt enim accidens morborum:ægris mortem portendit:cæteris luctum,aut mortis metum imminentem: nam ex longo fletu homines ſingultiunt.

Loqui,ubi id tantùm animaduertas,eſt petere aliquid:eſt enim familiaris actio. Sic &

Ambulare eadem ratione,rei neceſſariæ operam dare. Sed ſi celeriter,iam non eſt operatio familiaris:ideo ſignificat ingruentē ſolicitudinem. Ab affectu ergo uel calamitatem,uel ſpem bonæ fortunæ interpretaberis:molliter autem ambulare,uoluptati operam dare.

Currere uerò, ſignificat ſtultam operationem, ingruentem neceſſitatem, præcipites actiones, & cogitationes non conſideratas. Sed in equo currere, mortem,præſertim albo,propter tres cauſas:motus ſimilitudinem:mors enim celerrimè aduentat,ut iuxta illud Senecæ: Properat curſu uita citato. Et ob periculum mortis, currente equo: & quòd mors albo equo inſidens pingatur. Pſallere parum differt à ſaltare:ſed eſt ita diuinis operam dare, ut negligat humana, & ob id in contemptu ſit. Significat & ea cauſa phratriam ingredi.

Luctari eſt grauem pugnam ſubire, ſeu litem ſeu inimicitias exercendo. Et ſignificat robuſtam ualetudinem, periculoſam tamen. Significat & mori, unde Ineluctabile fatum:nos enim luctamur cum morte:ſed cùm præſens aduenerit, ſemper ſuccumbimus: aliàs euadimus.

Piſcari, aucupari, uenari, eſt homines decipere, inſidias ſtruere, & pugnare

pugnare cum ſpe uictoriæ, & ſine periculo uitæ: niſi ſit uenatio urſorum, leonum, pantherarum, aprorum. Piſcari autem, magis lucrum & lites ſignificat: aucupium, futuras ſpes, & plerunque inanes, ac uoluptatem: uenatio, præſentem negociationem, & cum labore magno miſtam lucro, honore ac uoluptate: ſed ad honorem magis ſpectat. Qualitas animalium docet, contra quos pugnabis: ea autem multis capitibus ſuperiùs eſt declarata. Venari animalia domeſtica, eſt iniuſtam exercere contentionem, ac ſuos fraudare.

Tußire, eſt morbi ſignum: & ſignificat lucrum non rectè factum. Solent enim edentes properè, & loquentes, in tußim incidere. Edere autem, eſt acquirere. Tußire eſt ergo, ex importuna acquiſitione moleſtiam pati, & dedecus ſubire.

Eructare, eſt uerba effutire turpia ſine ratione, & quæ uituperationẽ atq; abominationem afferant.

Pedere cum malo odore, eſt efficere rem dignam infamia, & eam ſpontè publicare. Sine odore malo, eſt infamari abſq; propria culpa, & ſine facto turpi: ſed ſolùm ob inania uerba, & perperam emiſſa. Significat & dolores uentris: nam qui ſic laborant, pedere ſolent. Significat & cruciatus magnos, ac metus ob congruentia.

Pandiculari, ſignificat otium, tædium, & carcerem breuem, & auditurum moleſta.

Sternutare, prædicit capitis morbos, euentus inexpectatos, omen & ſignum à Deo: offenſam ex auditu calumniæ, quam diluet: adeo liberationem à calumnia.

Dormire quid ſignificet, longius eſt quàm ut hoc loco referri debeat. Vigilare quoque deceptionem ſignificat ab alio, & incumbere periculoſa, uel magna.

Reſpirare, laboris magni aut periculi aut longæ anxietatis liberationẽ ſignificat. Magna reſpiratione uti, mortis ſemper periculum oſtendit: aut hominem uanis expectationibus inaniq; opinione oppleri. Valde periculoſum eſt, ſic reſpirare: impediri autem, uinctis aut ſceleſtis laqueum aut ſecurim, alijs ſub merſionis periculum prædicit.

Pulſum cordis & arteriarum percipere, eſt ægrotare: horum enim pulſus explorantur. alijs eſt, ad principis ſecreta admitti. Quibuſdam, conſilia hominum inquirere: alijs, arcana naturæ.

Interfici eſt liberari ab omnibus curis. Lacerari ab animalibus, ſiquidẽ nõ interfecerint, maledictis improborum diſcerpẽ ris: ſi ſanguis fluat, etiam in iudicium uocaberis. Si occidaris, per uiolentas calumnias tandem à cura libe-

raberis: aut in exilium, ſi ſontem te ſenſeris, mitteris, ſed leuiſſimum: quia tale eſſe oportet, ut leuiore ſis ibi cura, quàm domi in contentione.

Equi calce percuti, eſt, ut de boue dictum eſt: ſed hoc erit, à uiro ſtrenuo, & ab armis non alieno, iniuria atq; damno affici: ſi ſanguis fluat, etiam iacturam rei patieris.

Torqueri, eſt orare in ſuggeſto: & orare, torqueri. Supplicare, eſt uinci ac ſuccumbere. Lacerari à carnifice, eſt opes ex litibus dilapidari, uel gloriam conſequi.

Mentiri, eſt fraudare, furari, irridere: & irridere, mentiri: & irrideri, mẽdacio falli, uel ſuſpici, atq; admiratione dignum uideri.

Oſcitare, idem quod pandiculari, ſed minus. Significat & ueneris deſiderium, & incommodum corporis aut animi, uel utriuſque. Sudare, laborem et morbum, & metũ. Sedere, laborẽ, ſed minorẽ: aut longam expectationẽ. Stare uerò, breuem, uel paratum oportere eſſe ad ingruentem occaſionem: ideò ſignificat inſtantem neceſſitatem. Stertere, ocium, & grauem morbum.

Pugnare, litem. Ludere, ſeu iocari, pugnam: pugnare ergo etiam iocari ſignificat, ut apud Poëtam, cùm dixit:

Pugnabat tunica ſe tamen illa tegi.

Reſurgere, eſt omnia confundere, decipere, ad priorem uitam reuerti. Aegrotare, eſt impediri à negocijs, depauperari magiſtratum, & honores adipiſci: nam ad hos accedunt homines.

Litigare, eſt pugnare, decipere, turbari. Amittere, eſt deſiderio torqueri: & pro re perſonam.

Acquirere uerò, eſt onerari, moleſtias ſubire, implere deſiderium. Spoliari ui, eſt uim pati, et grandine ac pruina pauperẽ reddi, itẽ exauctorari. Exuere aũt ueſtes, eſt ob uoluptatẽ negocijs ualedicere. Significat et exuere, curis oppreſſo moleſtiarũ leuamen. Et exuere ueſtẽ ſolitã, nõ animo ueſtiẽdi, mortẽ: ut alibi dictũ eſt: ſpoliari aũt per uim, occidi ſignificat: & etiã à negocijs & exercitatione artis impediri. Induere ueſtes quid portendat, alibi dictum eſt.

Parere, duo ſignificat: egregium factum, & rem magnam: aut rem diu meditatam ad effectum finemq; perducere, eſtq; optimum ſomnium, maximè magna molientibus: ut contrà utero gerere, moleſtiam, impedimenta, pericula, tædia, metumq; ſignificat. Parere tamen rem abſurdam, non infantem, tanto deterius eſt, quanto res ipſa à natura abſona eſt.

Veretrum tendi, ad actionem propriam & filiorum refertur. Propriam, robur, uitæ alacritatem, deſiderium uxoris, fœlicitatem, & amorem, gnauitatem in negocijs: filiorum, ſignificat eorundem luxum & contumaciam.

Ho-

Honorari,contẽniq́;, & exſibilari,ſi ſe habent. Pauperibus honorari calamitatem ſignificat: nam in luctu, morbis, carcere, tormentis, caſibusq́; malis honorari,uel admiratione digni haberi ſolet. Diuitibus honorari bonas actiones ſignificat,aut calamitatem,quandoq; tamen magiſtratum: quoniam idolum non eſt,ſed idolo tamen ſimile. Quod uerò contemni ſignificat exſibilari,grauius ac euidentius portendit:ut exſibilari ſit palàm,& per ſummum cõtemptum ſperni: exſibilare autem contrarium eſt quod exſibilari. Contemni ergo eſt,carere omni calamitate,et tranquillitati ocioq́; ſtudere:tum etiam lõgo morbo detineri,abdicare ſe à patria & amicis ſpoliari ac coniunctis. Propriè uerò eſt iniuſtè premi.

Aſcendere difficultatem, deſcendere facilitatem: aſcendere dignitatem & incrementum,deſcendere contrarium ſignificat. Perſequi,eſt odio habere:calumniari,uincere. Fugere contraria horum ſignificat. Fugere ſine metu,eſt uitare aliquid fruſtra:nam operatio talis eſt.

Increpare,eſt imperare ſeuerè,odioq́; habere: nam plus oſtendit ſomnium, quàm audeat uigilia.

Tremere,ſignificat incertam operandi rationem. Dentibus uerò ſtridere, metum magnum;aut iram,aut indignationem,quæ eſt ſpecies iræ.

Comere differt ab ornari:quoniam in ornatu res ipſæ pulchræ & precioſæ adhiberi ſolent:ideo comere eſt fallere, ſtudio leui operam dare, conſumere tempus incaſſum:ornari autem,potentiam aut irriſionem præſagit, ut ſuprà de Coronatione.

Iacere,ignauiam,timorem,mortem,dolorem,deſperationemq́; oſtendit.

Fricari, palpari,alios ei blandiri, tormenta adhiberi facinoroſis(ob dolores enim fricari homines ſolent) ægrotare, concumbere. Blandiri,idem ferè quod adulari. Significat & humilitatem & uexationem,tum ſpem: ſperantes enim blandiuntur.

Emere,eſt permutare,mutuari,deliberare,ebrium eſſe,& attonitum:Emere res neceſſarias & utiles,cum uoluptate,bonum: inuitum autem, ſignificat impenſas coactas:inutiles uerò & non neceſſarias, prodigalitatem: at contrà uendere inuitum,depauperare ſe,ſi res ſint utiles uel neceſſariæ: libenter, res non neceſſarias,eſt ditari:non neceſſarias inuitũ, eſt à uita delicioſa ad quæſtuariam tranſire. Emere etiam eſt,beneficijs amicum parare, ſi res quæ emitur rem ſignificare poßit:uendere autem, ob rem obtinendam illum amittere.

Caput XLV. De Senſilibus omnibus.

Senſilia omnia pluribus, ut ſuprà uiſum eſt, differentijs diſtinguuntur: ut quæ actu uel potentia talia ſunt, aut magna uel parua: nobis uerò præter Cap. 15.

hæc

hæc quæ generalibus regulis ſubijciuntur, ſufficiet tres adhibere diſtinctiones: quarum prima eſt, quoniã quædã ſunt ſenſilia guſtus, quædam tactus, quædã uiſus, quædam auditus, alia olfactus. Secunda autem ad ordinem pertinet: nã quo ordine diſtinguuntur, eo etiam ordine ſunt efficaciora: atque illud tàm in generibus, quàm in ſpeciebus: quod etiam ubiq;, quoad poterimus, obſeruabimus: talia tamen ſic intelliguntur, ut paria ſint magnitudine. Tertia, quòd ſenſilium alia ſolum nobis propoſita ſunt, alia poßidentur etiam à nobis. Memineris etiam regulæ illius generalis: quòd alia poßidentur, & poßideri non uidentur: alia etiam uidentur: & alia uidentur, licet non poßideantur.

Saporũ igitur ſpecies quatuor ſunt: iucundi, triſtes, miſti, ac ſine affectu. Iucundi ſunt, dulcis et pinguis: triſtes, amarus & acerbus: miſti, ſalſus, acidus, auſterus, aſtringens, acrisq;: ſine affectu autem, inſipidus. Miſtorum quidam ad iucundum declinant: auſterus primùm, inde ſalſus, pòſt acidus & acris, qui quaſi medius eſt inter ſuaues, inſuauesq;: ubi enim paululùm declinauerit ad magnitudinem, uehementer lædit: aſtringens uerò ad aſperitatem prorſus declinat, & raro ab amaro ſeiungitur. Amarus igitur ſapor, & acerbus, ſi excellant, mortem ſignificant: amarus quidem: quia mortem amaram ſolemus appellare: acerbus ob eandem cauſam, & quia etiam ſtupefacit dentes, & edere prohibet: mortuis autem ſtupor ineſt, et non poſſunt edere quicquam. At ſi neuter excellat, mortem ſignificare non poteſt, quòd mors ſit malum excellens. Mediocris igitur mortem coniunctorum, aut iniuriam, aut amißionem opum: paruus autem, dolorem animi prædicit. Acris, dolores corporis & luctum ſignificant: exprimere enim lachrymas ſolent, ut cepe & ſinapis: homines autem maximè ex his duobus ad lachrymas excitantur. Sed acetum ex acri & acido miſtum eſt, & familiare: ideoq; dolores utiles, & labores, quorum finis iucundus ſit, decernit. Acria autem, amara: ut piper rubrum, quod in ſiliquis habetur, mortem per acerbißimos dolores nũciat: quod etiam efficit ſinapis, quæ præter ſaporem acrem amara eſt, ſi cruda ſit: cocta autem, uel condita, dolores, & animi etiam curas ſignificat. Dulcis autem ſapor dolorum corporis ſignificat, ab effectu: dulcia enim dolores prouocare ſolent: uoluptatem etiam: dulcis enim uoluptas. Spem quoque, dolum, morbos, propter uſum dulcium in illis. Acidus uerò, ut acris, leuis: ſignificat & uenerem: quia breuem uoluptatem. Auſterus, ſignificat labores iucundos, iuxta illud poëtæ:

Leniter auſterum ſtudio ſuadente laborem.

Significat & uina & fructus, propter ſimilitudinem: nam propriè auſterus in nullo fructu inuenitur. Aſtringens ſignificat dolores, frigus, metum.

Sal-

Salſus prudentiam,uoluptatem,res diuturnas & antiquas,maledicta:nam talis Sales etiam,uerbi affinitate nuncupare ſolemus. Prudentiam uerò: quoniā *ſalis plurimum prudenter dicta habere dicimus.Pinguis ſapor, modò morbum ſignificat, modò uoracitatē, modò quæ à cibis,præcipuè carnibus, ſignificantur,inſipidus,ſtultitiam,uanitatem.*

Senſilium tactus calor moderatus,omnia proſpera ſignificat, & prudentiam,ob nominis ſimilitudinem, & celeritatem in negocijs. Exuberans autē, *dolores ob actiones,& animi æſtum. Frigus impedimentum omnium, & amiſsionem,torporem ac diffidentiam.*

Grauia ſignificant labores, curas, iniuriam, & quæcunq; pati hominem graue ducimus, præterea luctus,morbos, inopiam:adeò ut aurum & hoc ſignificare poſsit,impedimenta etiam,& ſenectutem:ſtabile tamen bonum, atque etiam prudentiam cùm arriſerit.

Sphæra ex auro uel plumbo, peſsimā ſortem prædicit: nam grauitatis omnia mala retinet,nec tamen ſtabilis eſt:ſimiliter & cylindrus: ſed non adeò.

Leuia uerò inſtabilitatem, breuem uſum rerum, celeritatem tamen præſtant, & facilem acquiſitionem.

Aſpera dolores,cruciatus,morbos, inopiā:omnia enim ſimilia aſpera appellare ſolemus: ſicut contrà leuia; quæq; in miſeria bona ſunt uinctis,exulibus,ægris,peregrinantibus,ſeruientibus,prægnantibus, pauperibus,labori addictis. Dura præcipuè paupertati ac ſeruituti accommodantur, poſt hæc cæteris malis quibuſcunq;. Mollia uerò,lenibus per ſimilia:hoc intereſt inter illa,quòd mollia bona ſunt uerè, & ab alijs commodum proficiſcitur: lenia autem,à propria patientia,& quodam caſu. Quæ liquida ſunt,& hument, inconſtantia omnia ſunt:ſicca autem, opportuna uſibus:arida autem & carioſa,ſenium & inopiam,& labores ſignificant irritos. Mulierem tangere formoſam,aut puellam aut puerum, his qui illis aſſueuerunt magnā uoluptatem aut commodum aut ſpem ſignificant. Dolere aliqua in parte corporis, eſt, id quod per illam partem ſignificatur flagitioſè ſe gerere, aut damnum aliquod pati.

Oculorum ſenſilia ſunt lux & tenebræ colores,figuræ magnitudo,motus: lux, lumenq; omnibus latêre cupientibus mala ſunt: ægris etiam mortem ſignificant,propter conſuetudinem:funus enim cum multis luminibus celebrari ſolet:unde etiam Auguſti.

Κτίσον δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον, «

Ὁρᾶς φαέσσι μασγάβαν τιμώμενον. «

In reliquis cauſis lux multa pietatem ſignificat: nam dij cum multa lu-

ce aduenire ſolent. Eſtq́; dictum illud: Facite ut opera ueſtra coram hominibus luceant. Significant & ſapientiam: illuminatam enim mentem dicimus, quæ multa cognoſcit ac uidet. At etiam honores ac dignitates prædicit: tales, qui eas habent, illuſtres & illuſtrati uocantur.

Vinctis libertatem: nam dum uinctæ ſunt, iacent in obſcuro. Præterea opificibus bona eſt, qui artes cum ea commodius exercent.

Nimia lux quandoq; cæcitatem oſtendit: nam hoc efficere ſolet quandoq;. Tenebræ malæ omnibus, præterquã his quibus opus eſt ne prodantur: nam & ægris mortẽ prænunciant: mortui enim haud uident. Impedimentum etiam afferunt omnibus operationibus, & uincula maleficis præſertim ſignificant. Significant & propriè timorẽ & deſperationẽ, malaq́; opera. Albus color ac ſplendidus, ut niuis, læticiam, alacritatẽ, quietẽ, diuina, fauſta, pulchra, honores, ſacerdotia. Pallidus, mortuos. Niger, timores, triſticiam, luctum, iram, infortunia. Si autẽ decens ſit grauitatẽ, decorem, pudorem & dignitatẽ. Fuſcus, dolorem animi, & turbationem. Viridis ſplendidus, ſpem, læticiam, caſtitatẽ, honeſtatem. Splendoris expers, uenena, dolos, triſticiam diſſimulatam. Cæruleus ſplendidus, magna atq; diuerſa, magiſtratus, diuinitatem, grauitatẽ, conſilia: obſcurus, dolores, machinationes, dolos, uenena. Purpureus, iram, moleſtiam, ſanguinis effuſionem, ambitionem, ſuperbiam, potentiam & dignitas, crudelitatemq́; maximè ſubobſcurus.

Cinereus, triſticiam, fletus, dolores, deſperationem. Rubiginoſus, mœrorem, ſæuitiam. Varius, mutabilem, doloſum, impudicum. Croceus, ſtultum, impudentem, fallacem, grauem: in quibuſdam rebus opulentiam quoque ſignificat: tormenta etiam, anxietatesq́; Aureus, aut dignitatẽ, aut ſtulticiam, impudentiam, tormenta, anxietates. Figuræ autem rotundæ, capacitatem, ſecuritatem, & inconſtantiam. Quadratæ, ſtabilitatem. Triangulæ, dolores & inopiam. Inconcinnæ, omnibus in cauſis malæ: & ſtultas operationes ſignificant oblongæ & quadratæ, ut menſæ, tarda negocia: motus inconſtantiam, euentuum, & fallaces exitus. Quies autẽ, cupientibus ſtatum mutare, aut aliquid agere, mala: tum etiam his quibus non expedit, ut ægris, ſeruis, uinctis, felicibus fauſta. Magnitudo, magnis & potentibus uiris, & in magnis negocijs bona: alijs mala, & ſignificat ſpem inanem, difficultates & oppreſſiones. Parua, omnibus mala, aut non bona. Picturæ, prata, locaq́; amœna, bonas operationes, & eiuſmodi ut quis de eis uoluptatem capiat, ſignificant. Contrà fœda, turpia & deſolata.

Auditus autem ſunt, ſtrepitus & cantus, ſoniq́: nam uerba aliquid plus ſignificant. Audire, eſt pati: uidere autem, agere. Guſtare & tangere & olfacere, com-

re, commune eſt. Vocem audire iucundam & ſuauem, & neminem uidere, gaudium ſignificat: & forſan cum inimicis reconciliabitur, aut illos oppreſſos intelliget. Eadem ſignificabuntur, ſi ipſe eam uocem emittat canendo, pulſando ue: ſed ſi iniucunda ſit, audiet malos nuncios uel de rebus ſuis, uel propter quæ metuere cogatur. Si uocem audiat exilem, dolos contra ipſum ſignificabit: ſi ipſe emittat, impedimenta patietur in ſuis negocijs. Si audiat ſuauiter canentes, uideatq́;, mala & infortunia, & querelas amicorum, et nuncios de rebus triſtibus audiet. Sed & ſi ipſe unus ex his fuerit qui canat, & ipſe eiulabit, ac ſuſpiria edet ac gemitus.

Tonitrua & ſtrepitus horrendi, noua quæ illum terrebunt, & triſticia afficient audiet. Fletus ſi audiat, luctum uidebit. Si ſuſpiria gemitus & eiulatus, contingent aduerſa amicis ſuis, aut coniunctis intimis, aut ſibi. Si riſum audiat, audiet quærentes & triſtes, & ipſe dolebit illorum cauſa. Si audierit uoces animalium, iuxta illorum ſignificata ſuo loco dicta iudicabis.

Odores ſignificant propriè laudem, aut infamiam: ſicut ſoni noua, & nuncios. Odores ergo boni, laudem ſignificant: & quanto fuerint maiores, & iucundiores: mali autem, uituperationem & infamiam, tāto maiorem etiā, quāto fuerint tetriores. Et quanto in plures ſparſus odor uidebitur, tāto hæc laus aut infamia uulgata magis erit apud populum. Odores etiam & gratiam & odium ſignificant: nam odores bonos, gratos appellare ſolemus: mali odores odium ſignificant. Præterea odores magni, occulta detegenda ſignificant: ſi boni, cùm laude: ſi mali, cum uituperatione.

Caput LXVI. De uerbis auditis, aut ſcriptis.

Quæ audiuntur, minus certa ſunt, ſed celeriùs perficiuntur. Scripta uerò certiora, ſed ſeriùs perficiuntur, & impulſore indigent. Vtraq; differentia eádem diſtinguuntur: alia enim intelliguntur, alia non. Quæ intelligitur, quandoque ſic ſignificat ut uerba ſonant, quandoq; aliud: quæ nihil (ut dici ſolet) ad rhombum: ad aliud ſignificatum eſt transferenda. Sunt etiam tres differentiæ eorum quæ audiuntur, aut ſcripta uidentur: Imperatiua, uel ſignificatiua: ſignificatiua alia interrogant, alia docent: unumquodque ab amicis, inimicis, cognitis & incognitis. Amicorum ad te, & inimicorum ad proprios monita, ut ſunt, interpretari debent. Sylla cùm C. Marium mortuum uidiſſet, filium admonentem, ne ſequenti die pugnaret, funeſtum enim eſſe diem nomini ſuo: pugnauit, ac uicit. Prædictiones uerò non ita ſe habent: ſed amicorum quidem ad nos ueræ, inimicorum ad quemuis falſæ ſunt, aut

ſaltem ſuſpectæ, etiam ſi ad inimicos. Inimicorum monitis ad nos credere non debemus. Quæ intelliguntur, ſed non conueniunt imminentibus, per allegoriam ſunt interpretanda. In numeri ſunt modi, ſed ex proximis ac ſimilibus conuenientibusq́; translatio deducenda eſt. Obſcura uerò uerba, ſi propria ſunt, non etymo ſolùm, ſed fortuna illius, & erga te affectu ſunt exponenda: uelut uictor, qui uictus fui: & philotheus, uita impius, contrariam recipiunt ſignificationem. Et nominibus quibuſuis communia ſunt inuerſio: ut, Amor Roma: diſtinctio in literas, ut pugnaturo C V M. Cras uictus morieris: et in ſyllabas: ut, Amor Ante morieris: & immutata litera, ut mors pro ſors: & commutato ordine, ut Liuia pro Iulia: & ſyllabis commutatis, ut eo, pro pereo. Et litera addita uel detracta, ut uictor pro uicto, & mos pro mors: oportet uerò aut ſimplicem eſſe & facilem: aut ſi artificioſa ſit, totius eſſe orationis. Maxima uerò mutatio eſt ex dictionibus ad numeros, & ex numeris ad dictiones. Similiter ex ratione initij dictionum: uelut quidam cùm uidiſſet has tres literas θ ι κ, mortuus eſt, Iudaico bello in Cyrene. θ θάνατος, ἰουδαικὸς κυρήνῃ. Hoc autem plerunque contingit, cũ ordo quidam ſeruari poteſt. Ab incognitis, & magis ab inimicis, audire mirandas prædictiones, ironicè dictum puta: ſed & à cognitis, non amicis: eos autem parum amicos eſſe intelliges. Quæcunq; autẽ ab his qui neq; amici ſunt, neq; inimici audiuntur, & ad actiones pertinent, ad interrogationẽ ſunt referenda. Quòd ſi narratio ſit, ad famã rei ſeu uerã ſeu inanẽ traducere oportet. Nautæ, medici, agricolæ, phyſiognomi, metopoſcopi, chiromantici, aſtrologi, ſomniorũ interpretes, quæ futura dixerint, pro ueris habenda ſunt: naturalis enim eorum eſt diuinatio: quæ reliqui uates, inania & falſa putato: uanis enim artibus operam dant: quanquam aliter Artemidorus de hoc ſentiat.

Sed & in his delectum habere expedit: plus enim Accio Nauio, quanquam auguri: & Spurinæ, tametſi aruſpici, quàm Themiſoni medico credendũ eſt.

Literæ infauſtæ ſunt, quæ in ſingulis linguis initium ſunt infauſtarum dictionum: ut apud Latinos D, Dolor, Dolus, Deficio: M, Malũ, Metus, Mors: T, Tormenta: C, Carcer, Cruciatus.

Fauſtæ; F: Felix, Fauſtum: B, Bonum; Beatum (at dices; D etiam diuitias) M, magiſtratum: V, uulnus, ulcus, uitam ſignificat. Sed quæ propria ſunt, ſi ſperanda ſunt, intelligi coniectura poſſunt: hæc generalia ſunt ſignificata. Apud Græcos θ, θαμβέω, Paueo, ſtupeo: θάνατος, Mors. K, Κακὸς, improbus, afflictus, & maximè ob geminationem. εὖ, bonum ſignificat: quoniam adiuncta dictionibus, eas ad fauſtam ſignificationem traducit. Quòd ſi qui profert, amicus eſt, aut inimicus, facile eſt non ſolùm nota, ſed obſcura

intel-

intelligere: nam amici lætus uultus, & inimici triſtis, bona eſſe indicant & fauſta: infauſta & triſtia ſi contrà. Et rurſus omnium uoces, miſerentis, ſupplicantis, exclamantis, malæ ſunt: nam et inimicos moueri atrocitate calamitatis, nihil mirum eſt.

Mulier quædam cũ mamma laboraret, ſomniauit ſe ab ouicula exſugi: intellecto ſomnio mammæ herbam ſic uocatam (quæ Græcè arnogloſſa dicitur) ſuperpoſuit, et ſanata eſt: imperatiuum enim ſomnium eſſe haud dubium erat, non ſignificatiuum.

Numeros autem Indicè ſic ſcribes, ut per dena mutato ſitu, in proximum locum ad ſiniſtram multiplicentur: ut 2 duo, 22 uiginti duo, 222 ducenta uiginti duo. Notæ ſimplices:

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Nihil	unum	duo	tria	quatuor	quinq;	ſex	ſeptem	octo	nouem.

Romanorum autem numeratio quinq; conſtat regulis, totidemq; notis quibus ad centum uſq; numeramus. I, unum. V, quinq;. X, decem. L, quinquaginta. C, centum. Secunda regula: Repetendo literas augetur numerus. ut, CCC trecenta, XXX triginta. Tertia regula: Virgula ſuperaddita, numerus ille totidem millia ſignificat: ut, v̄j. ſex millia, c̄c̄x̄. ducenta decẽ millia. Et additis duabus uirgulis, fiunt totidem millies millia: uelut c̄l̄ij, bis ac centies quinquagies millia millium. Quarta regula: Ↄ poſt poſitum ad I: id eſt, à dextera poſitum, facit quingenta; & bis quinq; millia, & ter quinquaginta millia, & ita perpetuò creſcit ad decuplum: ſi uerò etiam à ſiniſtra anteponantur, millia ſignificat, et augetur per decuplum.

IↃ	IↃↃ	IↃↃↃ	IↃↃↃↃ	CIↃ	CCIↃↃ	CCCIↃↃↃ	CCCCIↃↃↃↃ
500	5000	50000	500000	1000	10000	100000	1000000.

Vnde natus error, ut Paulus Manutius docet ſcribendi D literam pro quingentis: cùm debeat ſcribi IↃ, non clauſa, & ita, ∞ & φ, & M, pro mille, cùm ſic CIↃ ſcribi debeat. Quinta regula: Nota notæ maiori anteposita, minuit. Vt in exemplis: IV quatuor, IL quadraginta nouem, XC nonaginta, LIↃ quadringenta quinquaginta.

Græci quoque duos poſt primas literas numerandi modos habent:
namq; toto alphabeto quibuſdam etiam interpoſitis
notis, primam numerationem
abſoluunt ſic:

OO 3 αϐ

α	β	γ	δ	ε	ς	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	20	30	40	50
ξ	ο	π	ϟ	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	ϡ	
60	70	80	90	100	200	300	400	500	600	700	800	900	

Primus autem modus ſit uirgula tenui ſuppoſita,quæ totidem millia ſignificat:duplex,millena millium.

͵α	͵β	͵ς	͵ι	͵κ	͵ρ	͵ϡ
1000	2000	6000	10000	20000	100000	900000
[illegible]	[illegible]					
30000	22006400257.					

Modus alius numerandi apud illos prolixior longè eſt iſto. Si ergo audias ſexdecim,uel ſcriptum uideas,ad numeros transfer.fit X V I.*ex hoc componitur* V I X,*quod ſignificat adepturum quod ſperas,magna cum difficultate.*

Quatuor etiam propriè hoc ipſum ſignificat: nam V I X *quatuor ſignificat,& ſex:nam* V.X.I *ſunt ſex.Et rurſus quatuordecim* X I V.*omnes enim cõponunt* V.I X, *licet mutato ordine.Decem ſeptem ſignificat mortem:nam ſic ſcribitur apud Latinos* X V I I,*ex quibus nulla dictio ſignificatiua poteſt cõponi præterquam* V I X I. *Sic* V I X I *&* V I X, *numeros hos ſignificabũt.Et* L V X, *ſignificat quinquaginta quinq; propriè:impropriè uerò, ſexagintaquinq;,trigintaquinq;,quadragintaquinq;.Et ratione eadẽ hi numeri, uinctio liberationem ſignificabunt:atq; id habent hæ dictiones & numeri,quod utrũq; ſimul ſignificant:in totidem enim diebus aut menſibus hoc futurum oſtendunt. Ita luxi:id eſt,fleui,eadem ratione ſexaginta ſex,aut quadraginta ſex propriè, & reliquos etiam numeros ſignificabit. Significat ergo mœrorum finem in tanto tempore.*

Numeri præterea natura ſua tàm apud Græcos & Hebræos, aliosq; omnes, quàm Latinos, proprias habent uires. Vnum abſolutum & deſertum: Duo, confuſionem & repugnantiam : Tria, perfectiſsimum , & in eo genere poſitiuum,comparatiuum,ſuperlatiuum. Quatuor, decens,uenuſtum, congruens:ſed tamen in genere imperfecto:eſt enim quadratus binarij. Octo aũt, firmitatẽ in inſtabili genere, cũ ſit ſolidus binarij. Nouem, eadem ratione perfectam concinnitatem , ut uiginti ſeptem perfectam ſecuritatem & in ſtabili genere : ſex & uiginti octo,perfectionem in actionibus,ſed ſex abſolutiorẽ uigintiocto in maioribus negocijs declarat. Decẽ finẽ notat,ut centũ,& qui ex eo cõponuntur ſexdecim, ſummam in pulchritudine perfectionem decernit:

cernit: fit enim ex quatuor in ſe ducto. Omnes numeri uno differentes à perfectis, uoto fruſtrari in eodem genere cùm prope finem fuerint, ſignificant: etſi deficiant, ut quinq; & quindecim ac uigintiſex, ob inopiam & impotentiam: Et ſi exuperent, ut ſeptem, undecim, uigintinouem, ob errores. Centum quoq;, & mille, ſignificant dominationem. Et numeri uſq; ad centum, ſignificant annos: uſq; ad triginta, dies: ad uigintiquatuor, horas: ad duodecim autem menſes.

Præterea numeri qui una litera ſcribi ſolēt cum o repetito, magna negocia paruis laboribus perfici indicant: ut decem, centum, mille: & quo maiores etiam, maiora. Si uerò ſimilis numerus deficiat, qualis eſt quo ſignificatur, in irritum cedet: ut nouem, decem octo, nonagintanouem, centum nonaginta octo: nam ſi ex 200 auferas 2, nihil remanet: at centum nonaginta octo, eſt duo minus ducentis, & ita 2997 irritum ſignificat negocium: eſt enim 3 minus 3000, ablato 3 ex 3000, relinquuntur 000, quæ nihil ſignificant. Eadem dicemus de numeris digitorum complicatione ſignificatis.

Artemidorus autem quadrifariam numeros computat. Eos quidem qui negocio conuenire poſſunt ex literarum ſignificato, iuxta ordinem ſuprà deſcriptum. His autem maiores, ex ſignificato numero per ſeriem naturalem ſuperaucto, ut à latere uides. Ergo δύο, *quod duo, tria ſignificat: &* τρία, *ſex: et* ἑπτά, *quod eſt ſeptē, uigintiocto ſignificare deberet: ſed quia* ἕξ *ſignificat ordine literarum ſexagintaquinq;, ideoq; habet proprium ſignificatū infrà centū, ideo excipitur primū ſignificatū ſeu ordo, & ſignificabit* ἑπτά *uigintiduo tantū:* ὀκτώ *ergo ſignificabit triginta, &* ἐννέα *trigintanouē.* Δέκα *ex propria literarū natura ſignificat triginta: et ideo* ἕξ, *quod eſt ſexagintaquinq;, et* δέκα, *quod eſt triginta, proprias retinēt ſignificationes, nec in ſerie naturali numerorū colligēda computari debent. Hoc tamē modo* δέκα *ſignificaret quadraginta nouē, ſcilicet pro naturali ſerie numerorum. Quare poſt decem addit quadragintanouem ſingulis: ut* δύο *ſignificabat tria,* δυόδεκα *ſignificabit quinquaginta duo,* δεκατρία *quinquagintaquinq;,* δεκαεννέα *octingenta octo.*

δύο. 2. 1 | 3
τρία. 3. 2. 1 | 6
τέσσαρα. 4. 3. 2. 1 | 10

Poſt in εἴκοσι & τριάκοντα, *quod eſt uiginti & triginta, aliam quoque init rationem. Accipit enim numerum quidem ſignificatum, & ei addit quadraginta nouem: & ita* εἴκοσι *ſignificabit ſexaginta nouem, &* τριάκοντα *nonagintanouem, colligens ſcilicet triginta per* τριάκοντα *ſignificatum: & ei addens priorem numerum proximiorem, non* δέκα,

ſed εἴκοσι & (ut dictum eſt) ſeptuagintanouem, & fiet nonaginta nouem. Et quia δέκα etiã triginta ſignificabat, quilibet horum numerorum compoſitus ex δέκα poterit ſic componi, ut δύο δέκα triginta tria, δεκαἕξ triginta ſex, δεκαεννέα ſexagintanouem, εἴκοσι quinquaginta, τριάκοντα autẽ octuaginta. Quartam rationem inijt in his numeris, qui hac ſeruata ratione centeſimum excedunt: ut τεσσαράκοντα, quod uel CXXXIX, uel ſaltẽ CXX ſignificaret, cũ non ſit ueriſimile tamdiu uicturum hominẽ: ideo numerabimus elemẽta, & erunt duodecim, & ideo ſignificabit duodecim. Et quia duodecim litera eſt M, & M ſignificat quadraginta, qui etiam ſignificatur per τεσσαράκοντα, ideò relinquemus ei etiã ſignificatum quadraginta, ut ſignificet duodecim & quadraginta, unum ſcilicet ex his, uel alterum. Ab hoc reliquos dinumerat: ueluti πεντήκοντα tredecim, uel N, quod eſt quinquaginta: & breuiter numerum ſignificatum per dictionẽ, ita ut ſit idem, uel tanto maior duodecim, quot denarijs maior eſt quadraginta: ita conſtitutis, pro τεσσαράκοντα duodecim, aut quadraginta pro ſingulis ordinibus uel unitas ad duodecim, uel denarius numerus ad quadraginta adijciatur.

Aliam quoq; obſeruat rationẽ non abſimilem noſtræ iam dictæ in Latinis literis, ſed generaliorem: quòd, ut dictum eſt, ſingulæ literæ apud Græcos aliquẽ numerum ſignificent: ergo ρ. bonum nuncium, pedeſtre iter, aliter manendum, animalium bonam tractationem, uincula: nam ρ cùm centum ſignificet, ſignificat dictiones quæ eum numerum poſſunt efficere, ſcilicet ἀγγελὴρ ἐπ' ἀγαθὰ, πεζῆ, μένε, πέδαι, νίκε.

Refert Artemidorus, quod cùm quidam nauclerus per ſomnium ſibi uideretur interrogaſſe hominem, an Romam perueuturus eſſet? & ille reſpondiſſet οὐ, quod eſt non, ille exiſtimabat non peruenturum, & peruenit in quadringentis ſeptuaginta diebus, qui numerus per ου ſignificatur, ut ſuperiùs uiſum.

In uniuerſum tamen uerba occulta mala ſunt, nec abſimilia uerbis inimicorum, quæ ſolent, cùm exaudiri metuunt, quibuſuis modis obſcurari clàm loquendo, ſuſurrando, aliena lingua utendo. Ideo etiam uerba tam ſubmiſſa uoce audire ut ea percipere nõ poßis, exitiũ luctus, fraudeſq; prædicit. Nam amici in luctu ac multis grauioribus muſſant: inimici, cùm decipere uolunt, clàm loquuntur. Quòd amicis ſit is qui dicit & ridet. minus malum eſt: non tamen bonum, ſed non decoram actionem tuam ſignificat.

Caput

Caput XLVII. De cibis, carne & ouis.

Cibos non minutim diſtinguere oportet, ut inter betam & blitum, quemadmodum Artemidorus facit: ſtultum enim eſt arbitrari, ex horũ differẽtia, quæ exigua eſt, & exiguarum rerum, magna euentuum diſcrimina conſequi poſſe ſperare: niſi certis in cauſis, de quibus dicemus. Sunt autem à ſubſtantia primùm ex animalibus magni momenti: inde ex arboribus inter plantas, tum panes, ob aßiduum uſum. Maioris enim momenti ſunt quæ in uſu ſunt frequenti, ob magnam mutationem rei conſuetæ: & quoniam ex uſu diuturno multum poſſunt, ut etiam in ipſis rebus uidemus. In omnibus autem differentia ex ſeptem principijs ſumenda eſt: Fama rei, proprietate, nominis etymo, comparatione ad præſentem ſtatum, ſapore, odore, & colore. Quecunq; igitur odore magno prædita, detegunt occulta, & famam ſpargunt: quæ ſi grato atq; iucundo odore ſint, gratiam pariunt, & laudem: ſi graui, odium & infamiam. Apium, mortem ægris ſignificat, & quæcunq; amara ſunt: alijs autem dolorem animi intolerabilem. Si autem naturaliter ſignificent, morbos præſagiunt. Fungi, uenenum, inſidias, falſasq; blanditias. Quæ uentrem turbant, ſeditionem in domo decernunt: & extra domum, litem cum creditoribus, uel dibitoribus. Tubera, inuentionem ſecretorum ſignificant: non enim è terra prominent. Fungi etiam & muſcus. omnia detegi promittunt: nihil enim ex eis ſub terra latet: omnia uilia, generalibus rationibus magna ſignificare poſſunt: oportet tamen uel ſpeciali quadam ratione ſingularia eſſe, uel in generibus eá conſideratione obtinere principatum. Braßica, hominem ex magna familia, haud tamen nobili aut multiplicis uſus ſignificat. Quæq; magnæ ſunt, & inſipidæ, ut cucurbita & althea uocata, inanem & uanum hominem declarant. Idem etiam de ſpe, timoreq;. Legumina, negocia dura, & homines intractabiles. Faba inauſpicata eſt: quoniam animal tetrum concipit, & ſanguinem generat, & oculum habere uidetur, & Pythagoricis eſt uetita, nec ulli ſacrificio adhibetur, nec utilis eſt proli. Quæcunq; à pauperibus manduntur panis loco, paupertatem ſignificant: ſiligo noſtra, milium, loba, zea, furfur, panicum. Fructus omnes breuem ſignificant uoluptatem: nominis tamen ratione boni ſunt, & opera abſolui promittunt. Sal, ſalſaq;, prudentiam & uoluptatem ac diuturnitatem, ſed ſterilitatem ſignificant. Sal enim ſatum non parit quicquam. Radices, occulta ſignificant, laborem & difficultatem. Carnes ferorum animalium, & magnorum, robur, fortitudinem, ſed improbitatem ſignificant. Et ſi alia deuorent, iniuſticiam: ſi non edant alienas carnes, ut elephantorum & taurorum, ab iniuſticia aberunt. Carnes

paruorum animalium, imbecillitatem: ſed ſi edant alia animalia, erunt fortes & improbi: ſin autē ut ouium & capreoli, iuſti, ſed timidi. Carnes ſuillæ bonæ ſunt: quoniam in uſu maximo ſunt. At ericij hiſtricis carnes, inſidias, maledicta & cruciatus ſignificant. Panes autem puri & mundi pauperibus morbos, diuitibus iucundam uitam ſignificant: at ſordidi & uiles, pauperibus uitam ſine ſolicitudine, diuitibus deſperationem. Placentæ autem, uoluptatem ſignificant: at ſi magnæ ſint, & pulchræ, feſtiuitatem & lætitiam. Cum caſeo tamen, & caſeus ipſe, dolos & inſidias: cum melle, adulationem, & uinci à uoluptate: quæ fermento carent, negocia dura & grauia ſignificant. Panem calidum edere, opes cum tædio: frigidum, cum quiete ſignificat. Saccharum cum pane edere, bonā fortunam & opes prædicit: ſed & ſine pane. Cinamomum, diuitias, dignitatem, pulchritudinem, felicitatem. Nux myriſtica, utilitatem ab aduena, etiamſi non edantur. Oua perdicum, opes à muliere nobili et honeſta. Oliuæ, cappares, intinctus, morbos ſignificant: quoniam ægris præcipuè exhiberi ſolent. Carnes crudas aut piſces edere, malum eſt, ſignificatq́; abominationem, difficultatem, & plerumq; amiſſionem propriæ rei. Carnes ignoti uiri edere, bonum eſt: locupletabitur enim ex alieno: noti autem extremam ſignificat neceſſitatem. Filij etiam, uel fratris deterius: niſi partes eas edere uideatur, ex quibus filius uictum ſibi parat: tunc enim à filio pater aletur. Carnes parentum edere, mortem eorum ſignificat: unde illius facultatibus aletur. Piſces edere, uictoriam contra inimicos oſtendit: erunt autem tales, ut magnitudo piſcium docebit. Delphines autem edere, locupletari ſignificat ex morte amici. Mergos, laros, anates, anſeres ue edere, aut uidere, nauigantib. naufragium ſignificat: reliquis utilitatem à uoracibus aut fœneratoribus uiris: oua edere, tædium: eduntur enim maxima cum cura. Butyrum, proſperitatem, lucrum & ſuauitatem nunciat. Placenta cum butyro, uitam ſegnem & uoluptuoſam, & tamen lucroſam decernit. Et butyrum propriè ſignificat ſacerdotium, & maximè cum melle iunctum. Oua ſignificant pecuniam, præſertim reconditam: & opera inchoata, & ſpes: oua ponere, eſt oppleri ſolicitudine, & premi curarum multitudine, ſpe lucri egregij. Si tamen citò prodeant pulli incolumes, res aliquot parui momenti, non ſine aſſiduo ſtudio ad optatum finem deduces.

Ciborum præterea triplex eſt differentia: alij enim cibi ſunt, & tanquam cibi non ſint habentur: alij cùm cibi non ſint, habentur pro cibis: cibi etiam alij non præparati, alij præparati, ſed non appoſiti: alij iam incipiunt deuorari, alij deuorati. Præter id etiam, cibi aliqui expetuntur, aliqui auerſantur,

ſantur, alij neutro modo. Qui expeduntur, deſideria infructuoſa lucri ſignificant: quos auerſantur ægri per ſomnum, mortem: aut ſi conſueti ſint, noxam docent. Qui non expetuntur, nec odio habentur, naturam & ſignificatum ſibi propriè retinent. Cibos non præparatos habere, dilationem ſignificat: edere, aut præpoſteram actionem, ſi paucus ſit: aut abundans lucrum, ſi ſit copioſus. Cibum etiam edere, laborem pluſquam fructum oſtendit: deuoraſſe, bonum eſt, ſi bona ſignificat: lapides, ligna, res fœdas pro cibis habere, moleſtias graues præparatas ſibi intelligere debet. Quòd ſi partes ſint edaliorum, ut coria, oſſa, excrementa, inopiam. Cibos diuiſos in menſa, & panem ſimiliter, uinctis, certè alijs etiam, ſupplicium portendit. Ranas quoque paratas uidere, lacerari in fruſta. Quòd ab hoc periculo abſit, podagram ſignificabit: uiperas edere, luem aliquam, aut uenenum mortiferum portendit.

Caput XLVIII. De omni potu, tum lacte & ſanguine.

Lac ferarum bibere, ſiquidem ex genere rapacium ſint, lucrum ſignificat iniuſtum. Si rapaces non ſint, ab alijs expilari: nam lac bibere animalis, & eò magis ſugere, eſt ex eodem eſſe genere: at animalia rapacia ut aliorum carnes deuorant, ita non rapacia fiunt eſca alijs. Caninum autem ut ſuprà dixi, ſi bibatur, etiam maiorem calamitatem ac timorem, uel ſi ſugatur, nunciat: quoniam homini nulla ratione conuenit: & canis animal eſt homini ſubiectum. Lac generaliter bibere: quoniam dulce eſt, dolores: & propriè: quoniam ægris exhiberi ſolet, morbos. Haurire ſanguinem, bonum eſt, & ſignificat pecunias & opes: uenas etiam eò plenas eſſe, bonum: ſed effundi, malum: fluente ſanguine lætari, eſt gratas expenſas facere: ut amicis donare, uel ædificare.

Vinum bibere, ſignificat ſecuritatem & hilaritatem. Ebrium fieri, ſolutionem curarum: bonum eſt timentibus tormenta: neque enim adhibebuntur: ægris tamen mortem: ſenſum enim aufert: negocium acturis malum: peruerſè enim aget omnia: item uinctis malum: detegent enim delicta. Et ubi de honore agitur, aut prudentia, ualde malum eſt. Aqua uerò ſolicitudinem multam & inopiam ſignificat: Ob paupertatem enim uel cuſtodiam ſui aquam bibere ſolemus. Sed & morbum ſignificat aquæ potus. Aquam uerò multam bibere, ſignificat indigentiam maximam, ſine ope.

Vinum aquæ miſcere pro potu, eſt ſtudium adhibere, & temperare animum & operationes. Vina autem inſueta bibere, ut ceraſorum dulcium & acidorum, pomorum & pyrorum, & mororum, propriam habet ſignificationẽ, pro ſaporis primùm differentia: deinde generaliter aut inopiam, quæ acerba ſunt: quæ uerò ſtatim corrumpuntur, ut ceraſorum, luxum ſignificãt. Sed & pro ratione plantarum. Specialiter autem ſic potus uini pyrorum, à ruſticis & agreſtibus auxilium ſignificat: ceraſorum, à delicatis & luxui deditis iuuamen, uel emolumentum: è fragis ab humilibus & pauperibus: pomorum, à malis & potentibus: è moris, à ſapientibus atq; prudentibus: è perſicis, ab amarulentis uiris, ac triſtibus, ob qualitatẽ foliorum: è punica malo, à perfidis & aduenis: è cotoneo, ab artificibus & laborioſis hominibus: è prunis ſylueſtribus, ab hominibus aſtutis, uafris, uelocibus, ſolitarijs. A fructibus autem non uinoſis, eſt exiſtimare ſe iuuari & emolumentum habere, & nõ habere, ſed defraudari.

Zethum autem, quamuis aſpiratione abundet, quæſtionem ſignificat: & ideò ſi boni ſaporis & odoris uideatur, quæſtionem in alio exercendam ſignificat: & ſi in ſanguinem uerti, uel uenter intumeſcere, ditabitur ex inuentione ſecreti, uel detecto, theſauro, uel intellecto arcano. Sed ſi fœteat, ſi acris ſit ſapor, ualde uel acerbus uel amarus, per tormenta de ipſo qui tale poculum bibere uidebitur, habendam quæſtionem ſignificatur.

Sanguinem leonis bibere, eſt per uim ditari: lupi autem per rapinam: uulpis, per furtum: ſimiæq;, per dolum: felis, per inſidias, fictasq; blanditias: canis, per adulationem: draconis, per ſcelus & tyrannidem: gruis, uel ciconiæ, uel anſeris ſylueſtris, per mercaturam. Sed & ſanguis ciconiæ, potum ueneni ſignificat: ueſpertilionis, ex domus uel arcis cuſtodia: tauri uenenum bibere, aut ditari ex prouentu agrorum: ſic etiam ouis, ex artificio. Sanguinem uiperæ bibere, ſignificat conatum ad lucrandum per omnem dolum: ſed non lucrari, tamen, aut quid minimum.

Lac auium bibere, eſt mani ſpe lactari, & ſimiliter ſerpentum, ſed præter id improba ualde: uerùm piſcium lac habentium, eſt rara fortuna uti: lac autem piſcium lac non habentium bibere, eſt alimentis deſtitui, & ad ultimam inopiam per blandimenta redigi. Canis ergo lac calamitatem ſignificat: quandoque, licet rarò, lucrum per blanditias: ſic & reliqua genera: huius autem ſignificatio mala, ob cauſas dictas efficacior eſt.

Caput XLIX. De piſcibus ſalitis, & ſale.

Piſces ſaliti, ſp. m & metum confirmant, exitusq́; producunt. Sal enim diu corpora ſeruat. Significāt et'ā pœnam nouam pro flagitio antiquo. Sed ſi inciſi ſint, ac diuiſi, totidem ſignificāt uulnera, quot fruſtra, ipſi qui illos deferre uidetur, non autem ſomnianti: & maximè ſi edat. Piſces ſalitos uidere, odium antiquum ſignificat: & ſi parui ſint, inopiam. Caro ſalita, dolorem ex uoluptate ſignificat: paratum ſi adſit: futurum, ſi edatur. Fungi ſaliti auxilium iacturæ atq; periculi, periculumq́; abſq; emolumento inſigni. Sale cōdiri proprias carnes, eſt publicè lacerari, & fruſtrà ſuſpendi in portis urbis.

Sal ſignificat ſapientiam, prudentiam, diuturnitatem, defenſionē. Magnus aceruus ſalis, dolorem & triſticiam ſignificat. Idem periculoſam mercaturā, & commutationem in deterius: quoniam ſponte liqueſcit. Salem multum deuorare, eſt audire multa maledicta, & pati cogi: Salem in domo liqueſcere, ſignificat diminutionem redituum. Furari ſalem bonum eſt: ſignificat enim ſapientiam diſcere occultam, & antiqua dogmata. Sal ſparſus in domo uel urbe, domum uel urbem deſolandam præmonſtrat. Salem in ignem ponere, eſt ingenium in re ardua exacuere: quod ſi crepet, erunt tumultus ex hoc: ſi ardeat & conſumatur, euaneſcet in irritum conatus ille, & cogitatio: Si exiliat, nihil perficietur: ſi colliquetur, diſſoluetur. Sale radices plantarum ſpargere, eſt inſidiari propinquis ſuis ad necem, ob hæreditatem. Salem multum mandere, aut edere, eſt re bona & utili perperàm & malè uti. Sal in puteum mittere, eſt inſulſam operationem facere, & uitiare pura. Salem ſibi totum è domo ablatum uidere, eſt omnia ſtultè & ſine conſilio facere. Domus tota ſale plena, ſignificat bonis conſilijs defuturas opes & auxilia: & cum uoluptuoſa uita, defutura neceſſaria.

Sal ſignificat amicum prudentem, ſed iracundum. Qui ſal emit, acquiret huiuſmodi amicum beneficijs, qui autem uendit, ob contentionem et lucri cauſa in diſſidium cū eo ueniet: eadem ratione ſal familiarem cuſtodem tuarū rerum ſignificabit. Salem inſipidum fieri nō ſtulticiam, ſed amentiam prædicit, aut dolo tuo teneri. Aues ſalem edere, eſt conſilio bono malè uti: aut (ut melius dicam) ſagaciter, ſed non ſapienter agere. Idem præcidit ſpes pulchras futurorum: ſal enim aues necat: ob id etiam ſal ſic exhibitum, ſignificat mora in conſulendo occaſionem perituram. Salem edere à potu, uel bibere à ſalis eſu ſignificat contrarias actiones: ſed primum etiam præpoſteras. Sale aſpergere lapides, ligna, frondes, eſt inutiliter operam abſumere. Cumulum ſalis inuenire, eſt occurrere congregationi ſapientum, ſed malorum hominum: cibos

adeò falſos uideri, ut deguſtari non poßint, eſt ubi ſperabas omnia iucunda ibi inuenire omnia aduerſa.

Hali nitrum, ſignificat materiam irarum, rixarum, bellorumq́; citra infamiam: ideoq́; ex rebus.

Caput L. De artibus & ſcientijs.

Nomine artium, literarum atq́; ſcientiarum, hic intelligo liberalium exercitationem tantum, non opus aliquod, nec diſcere. Sunt autem hæ fermè: Geometria, Arithmetica, Muſica, Aſtrologia, Aſtronomia, Phyſiognomia, Metopoſcopia, Auſpicium, Aruſpicium, Chiromantia, Optica, Grammatica, Rhethorica, Dialectica, Somniorum interpretatio, ſcientia de ponderibus, philoſophia naturalis & ſupernaturalis, Magia, & Geographia, atq́; Moralis, Iuriſprudentiaq́;.

Aruſpicem factum eſſe, aut in ea contemplari (habet enim unaquæq́; harũ duo genera uiſionũ: unum, ſi adeptum ſe putet artem: alterum, ſi exercere) ci q habet exercere, ſi nil aliud adijciatur, ἀναμνηστικὸν eſt: adeptũ ergo minus eſt quàm exercere: at exercere actum ſignificat, adeptum autẽ cupere, aut oblatam occaſionem, lanium futurum oſtendit, aut metalla in terræ uiſceribus quæſiturum: hoc enim eſt, exta inſpicere ac diuinare. Quod ſi nobilior ſit, trucidabit aliquem.

Auſpicium autèm omne genus uenationis ſignificat: obſeruant enim hi animalium motus: id eſt, uolatus auium. Significat & Aſtrologiæ ſtudium: nam & aſtra quaſi uolare uidentur: & diuinam ſcientiam. Generaliter autem, uatem quouis modo factum eſſe, ſeu per auſpicium, ſeu per medicinam, uel aſtrologiam, uel per inania commenta: uelut geomantiam, pyromantiam, multarum rerum ſcientiam: prædicit tamen curas multas & propriorum & alienorum negociorum. Significat & iter, quod huiuſmodi homines peregrinari ſoleant. Sed uatem conſulere, curas & moleſtias magnas portendit. Quòd ſi uates ille nihil tibi reſpondere uideatur, curæ illæ atque moleſtiæ diu te uexabunt.

Aſtrologum factum eſſe, ſignificat diuinorum ob aſtra, & magiæ ob occulta contemplationem: ſed & deceptum iri, quòd huiuſmodi homines ſæpe decipi ſoleant, ob artificum tamen imperitiam. Si præterea artifex, ſignificat ocium in arte, & contemptum: ſed ſi nobilis, uoluptatem: eſt enim maximè delectabilis.

Chiromantia ſi humilis ſit, ſignificat lictorem futurum: hi enim manus prehendunt: aut ſi nobilior fuerit, fures obſeruabit. Significat & hoc ſtudium furandi: quærunt enim hi quomodo ex manibus ſibi lucrum parare poßint.

Signifi-

Significat & docturum aliquos ſcribere, aut pulſare.

Geometram factum, prædicit agros aut campos empturum: pauperi, agriculturam exercitaturũ, difficilia negocia tractaturum, in quibus menſura exquiſita opus ſit. Præterea ocium & contemplationem, & architecturã exercitaturum: nam & hi circino utuntur, figuraſq; depingunt: item plaſticẽ, ſculpturam, picturam, & quæcunq; artes magna cum menſura exercentur: ut ueſtiaria, ſutoria'ue.

Arithmetica uerò, fœtus & debita perſoluenda creditoribus, & diuiti paupertatem, & pauperi diuitias & mercaturam. Præterea trapezitam: & ſi nobilis fuerit, quæſturam, ac ſimilia.

Geographia, nauigationem, itinera, militiam, præfecturam, gratiam principum, negociationem, aſtrorum ſtudia.

Aſtronomia, in pauperibus aut facinoroſis triremes, paſtoralem uitam, & generaliter ruſticanam, etiam diuitibus, tum militarem: ſtudioſis, Theologiæ ſtudia, nauigationem, Geographiæ operam daturum prædicit: habitationem in montibus, fugam, uenationem.

Muſica, inania ſtudia, uelut chymicæ, necromantiæ: tum Reipub. operam nauaturum: ludum aleæ, artes ornandi: ut annulorum fabricandorum, & ueſtium: nec non, quæſiturum ſcire quædam dicta atque arcana ad eum pertinentia: conſpirationemq; contra illum, nec non & machinarum conſtruendarum artem.

Phyſiognomia, quæſiturum omnia quæ ad naturam pertinent: tum, philoſophiæ naturali & medicinæ operam daturum. Quæſiturum etiam de amicis mores illorum: anatomiam exerciturum. Significat & amorem, & ornandi artes. Commune eſt etiam omni diuinandi arti, ut ſignificet dolos, deceptiones, uanitatem, infamiam, Dei cultum, & ſuperſtitionem, ob hominum uulgatam de his opinionem.

Metopoſcopia, ſeruitutem ſignificat: ſerui enim & famuli diuinare coguntur ex frontis aſpectu deſideria dominorum. Idem ſignificat eadem ratione, ſubire iudicium: ſignificat & illud, tum & phyſiognomia de ſontibus inquirere.

Iuris prudentia, ſignificat in iudicem eligi, magiſtratum, poteſtatem, ſapientiæ opinionem, morum cultum: flagitia, & ſcelera ac dolos: tales enim obſeruant iuriſconſultos, ut cautiùs ſi poſſunt, agant: & laborioſam artem, ac negocium.

Morum diſciplina ſignificat ſacerdotium, phratriam, magiſtratum: tum etiam ſeruitutem: coguntur enim alienis moribus qualibuſcunque uiuere: im-

probo

probo uerò carceres, uincto autem iam damnationem perpetuam.

Dialectica, ſignificat ſtudia omnium artium, contentionem & lites, alienã linguam diſcere, accuſari uel accuſare.

Rhetorica accuſationem actiuam aut paſſiuam, contentionem & lites cõcionatorum, & ſtudium rhetoricæ ipſius: commune enim eſt omnibus his uigintiduabus diſciplinis: quoniam ad animum ſolum pertinent ſtudia illarum, ut ἀναμνηστικὸν cõuertatur in idolum: quoniam in noſtra poteſtate eſt, ex uehementi deſiderio diſcere quam cupis: uehemens autem deſiderium, ſomnium excitat de ea re: ob id ſomnia hæc, ſi qua alia omnia, fermè in idola tranſeunt: præſertim cùm ſæpius redeunt. Suntq; omnia auſpicata, & oracula uocantur, quòd pro diuinis habeantur.

Grammaticam ei qui eam nouit, ut etiam reliquæ, ſed non adeò, didiciſſe, diſcere ue, inauſpicatum eſt: ſignificatq; reditum ad ſtatum puerilem: propria autem puerorum ſunt, uerberari, irrideri, iniuria affici; ineptire, deſideratis non potiri. Quandoq; ſignificat alienam linguam diſciturum: quod optimum eſt in hoc ſomnio: ſignificat etiam, maximos labores & ineptam curam de rebus parui momenti. Alias uerò linguas diſcere, ſignifi:at noui operis ſemper aggreſſionem. Dicemus autem de hoc alibi. Cap. ſequẽti.

Optica ſignificat ſtudium curioſum admodum, & morbos oculorum, uel eorum curam: tum dolos, & mirabilia atq; inexpectata.

Somniorum interpretatio, ſignificat uel uanam operam, uel magna negocia atq; pericula: hæc enim ex his quæ conſequuntur, illa ob naturam rei, iuxta uulgi opinionem.

Magia ſignificat religionem, ſuperſtitionem, infamiam, ſtudia occulta, diuinandi deſiderium, uitæ mutationem, ſtudium nouarum rerum, apparatum nouum & multiformem, mendacia, ludos, res uanas atque ridiculas.

Philoſophia naturalis prædicit eadem fermè quæ phyſiognomia: opinionem ſtulticiæ, & mores à uulgo, ac conſuetudinem alienam.

Philoſophia ſupernaturalis ſignificat religionẽ, aſtronomiam, inſaniam, ſegregari ab hominum ſocietate.

Ponderum ſcientia, ſignificat inquiſitionem circa res uulgatas, mercaturam, & in arbitrum ac iudicem eligi.

Caput LI. De Artibus aliquid facientibus, ſeu opificijs.

ARtes & negocia conſueta & cognita exercere ac perficere, eſt de rebus ſuis benè diſſ:onere, & felicem in eis ſucceſſum conſequi: at fruſtrari in eis,

eis, eſt, cùm rectè agas, non eſſe in exitu fœlicem. Quæ quis non didicit facere, eſt præter rationem agere: ſucceſſus erit, pro natura euentus qui in ſomnis uidetur. Res autem in ſingulis ſic ſe habet.

Arare, ſerere, fodere, agriculturam exercere, filios optantibus bonũ eſt: nã agri fructus ferũt, & ſegetes: at cæteris malũ et lethiferũ, præſertim ægris. At metere, colligere fructus & uuas, uinũq; exprimere, eſt negociũ differre, uoto tamẽ poſt tẽpus potiri. Nauim gubernare, eſt negociũ periculoſum & anxiũ agere: erit autem exitus, qualis in ſomno uidetur, malum litigantibus ob terrores. Artemidorus narrat, quod (cùm quidam uideret ſe arare, & triticum ſerere, ſomniantis uxor & filij qui extra patriam erant, redierunt.

Fulloniam exercere, malum quod ad uitam attinet: mortui enim lauari ſolent: in reliquis uariat ſignificatum: nam decipere ſignificat, & mentiri, et ornare, & lucrum facere. Coria tractare, ſignificat laborem & actiones humiles, & negocia ſecreta detegi, propter odorem & ſtrepitum.

Medicos uidere, aut medicũ factũ eſſe, omnib. malũ eſt, præterq̃ ægris. In reliqs caſib. ſignificat infauſtos exitus, dãna ac infirmas actiones, q̃ medico egeãt.

Aurifabrum eſſe, maleficiũ declarat, ob uenena quæ tractat, & torquiũ ac monilium implicationes: ſignificat & tractationem nobilium negociorum.

Plaſticen & ſculpturam exercere, cupictibus fallere homines bonũ eſt: nã quæ nõ ſunt, hæc oſtendũt, uelut & pictura. Differũt in hoc, quod pictura ſignificat effectus ſubtiliores, & res inexpectatas. Plaſtices autem opera uiolentiam declarant: nam & igne utuntur, & mutant dum fundunt ſubſtantiam rei. Si uerò hæc non ſignificent, celebritatem nominis & famam decernunt: talia enim ſpectanda populo exponi conſueuêre.

Ars fa rilis, ſignificat lites, diſcordias, tumultũ, ſtrepitũ, negocia dura atq; diffi ilia: nã malleus igne res agitur: multi quoq; cõcurrunt ad has actiones, & folles quodã cõſenſu ignẽ accẽdũt: ſignificãt ergo diuiſi et ſeditionẽ in domo. Inſtramẽta quoq; quæ minuũt & diuidũt, mala ſunt, ſignificantia ſeditionẽ et dãna. Quæ poliũt et læuigãt, inimicitias ſedãt. Quæ dirigũt, ſecreta et occulta reuelant: aut cadentes actiones & negocia deſperata reparant & exſuſcitant.

Faber lignarius durũ negociũ indicat: nõ tamen adeò ut ferrarius, aut æris. Hic ſtrepitũ maximũ oſtendit, quòd nihil magis ære & cupro reſonet. Sed cuprũ, dolũ etiã, propter miſtionẽ: et cædem, propter tormẽta bellica quæ ex cupro fabricãtur, portẽdit. ſignificat.n. religionis opera: nã è cupro nolæ fiunt. at lignarius faber nec ſtrepitum, nec contentionẽ tantã ſignificat, ſed induſtriã, laborẽ, & minimarum rerum tractationem: præter ſcobem multã, quæ iacet.

Literarũ ſtudia ſignificãt laborẽ, tædiũ, et quãdoq; etiã timorẽ. Quæ uerò

didicit,rurſus diſcere,negociationẽ abſurdã, irritam, & parũ fœlicẽ:niſi ſi qs filium habere optet,& poßit:ſignificat.n.ſuſcepturũ,et educaturum. Linguã alienã diſcere, rẽ tædioſam,laborioſam atq; & ancipitẽ prædicit: & tamẽ cũ hoc etiã negocia cũ gente illa peraget. Multis huiuſmodi ſomniũ uxores ex illa gente portẽdit,alijs captũ iri, & ſeruire huiuſmodi hominib. Literas legere alienas nõ poſſe,eſt in negocijs cũ alijs exitũ nõ habere,nec fœlicẽ ſucceßũ:at proprias nõ poſſe legere,eſt in domeſticis reb⁹. ac nemine impellente cæcutire.

Venatio ſignificat inſidias,lites,impedimenta,labores,dolos, & quæcunq; in uenatione occurrunt. Sed & laquei & retia eadẽ ſignificãt. Propterea habere hæc multo melius eſt uideri,quàm uidere aliũ habentẽ:hoc.n.pati huiuſmodi ſignificat,illud agere:quanquam nec id ſine diſcrimine, labore ac tædio.

Eſt etiã in artib.diſcrimẽ triplex,ratiõe habitus:ut diſcere,ſcire, docere, exercereq́;,ratione ipſarũ,et ſunt liberales quæ in cognitione cõſiſtũt, quæ faciũt,quæ agũt,quæ reſarciũt,quæ adipiſcũtur:ut de uenatoria dictũ eſt: ratiõe pſonæ,ut in ſe uel in alio. Diſcere artẽ,eſt res plena tædij et laboris. Docere idẽ ſignificat,ſed cũ honore,illud cũ dedecore. Scire aũt, eſt aßimilari morib. illorũ:uelut nautã factũ eſſe,ſignificat diuerſis periculis ſe obiecturũ,in incerto uitã acturum. Exercere,ſignificat uoluptatẽ,aut lucrum Liberales,ſignificãt uoluptatẽ inutilẽ. Quæ faciunt,lucrum ſignificãt:quæ agunt,ut muſica,uoluptatẽ et ſolicitudinẽ. Quæ reſarciunt,turpe et uile lucrum, et amißionẽ honoris:ut medicũ factũ eſſe:at quæ adipiſcuntur,lucrũ fallax,rarũ,cũ multo labore:cũ uoluptate tamen ſeipſum agere,exercere uel diſcere,ad ſe pertinet:in alio hæc uidere,ſi cognitus ſit,uerè ad illum,cauſa tamen tua:ſed ſi cognitus ſit ſolum per ſomnum,ad te,ſed differt à teipſo in hoc, quod minus ſenties quod eueniet,nec erit adeò conſpicuum:ſicut nec,qui per alium mercaturã exercet.

Coquus,ſignificat actionum ordinem,& leporem: & ægrotantibus ardores & inflammationes:& quæ occulta erant,detecta fore, aut detegenda: ſignificat etiam lachrymas & conuiuia,ut in nuptijs ac luctu.

Lanio,ſignificat mala ſine dolore,& ſupplicium publicum: & impudentia ac ſæua facta. Diuitibus & innocentibus,malus: cædit enim innocentia animalia,diuiditq́; ac diſpergit quòd in unum coierat. Significat & concubitum præter naturam:membra enim ſua ſtercore coinquinat:& quæ natura fecit, dum deſtruit,contra naturam facere uidetur.

Caupo ſignificat magiſtratũ:excipit.n.oẽs:et dolos,ob mores,et meretriciã artẽ:huic.n.ſimilis eſt cauponis:multa uerba,ꝑpter puſillum lucrum:et aduentum peregrinorum amicorum, uel etiam incognitorum & peregrinationem.

Oẽs ars et artifex mutuò ſe ſignificãt,et ab inſtrumẽtis etiã ſignificãtur:ideo ſi qs opificẽ ſuæ artis mori ſibi uideatur,ipſe artis exercitatione priuabitur. Si

mortuus

mortuus reſurgat artificio deſtitutus, ipſius exercitationem recuperabit.

Et artes ſe mutuò ſignificant, ut qui reſarcit calceos, medicum, & medicus illum: uterq; enim reſarcit, ille calceos, hic corpus humanum. Et medicus aduocatum, & aduocatus medicum: uterq; enim tuetur hominem.

Artes præterea ex induſtria & materia cõſtant. Textura ſignificat dolum, & negocia implicia, & cõſilia occulta, ac perditiones. Fodere, eſt labi in deterius, ut extruere indignitate, eleuari & augeri authoritate. Serra ſecare, eſt contraria efficere, ac uelle. Lana ſignificat ingens lucrum, & continuum: ſericum, ſplendidum, ſed nõ adeò firmum: goßipium, minus quam lana luculentũ: pili caprarum, exiguum et laborioſum: linum, cum dolo et implicatum. Pelles animalium, lucrum fœdum et turpe, pili porcorum, laborem inutilem, & uanã expectationem. Caudæ equorũ, ſpecioſam artem, et negociationem cũ exiguo lucro. Aurifabri ars, propter metalla morbos ſignificat. Molitores, ſignificãt laborẽ perpetuũ, & utilẽ: piſtores uerò, perpetuũ & iucundũ: tonſores, ſignificãt leuamentũ moleſtiarũ: nã leuãt capillos et barbã, res moleſtas, et luctus indicia. Pigmentarij, ſignificant dolos, uoluptatẽ, graues morbos: laborãtib. enim his pigmenta adhibentur, ob odoris grauitatem. Significãt & principes mulieres, nobiles, meretrices, diuina opera atq; ſermones. Suere ſignificat dolos et maledicta: ea enim non ſecus ac acus pungunt homines. Gemmas expolire, eſt ſermone ornato tueri cauſam ſuam. Veſpilones ſignificant facientes opera pia, et artes uetitas, ut fœnus exercere: occultant enim ij actionem ut illi corpora humana. Militia ſignificat exilium, labores, cõtentiones, ceſſationem à propria arte: quoniam eſt ars cõmunis. Profeſſoribus piſcari infauſtum eſt: nam tales auditores habebit, quales ſunt piſces: ſcilicet mutos.

Libros edere, ijs qui ex doctrina uictum quærunt, bonum eſt: cæteris mortem repentinam indicat. (dare.

Aedificare, eſt opus aliquod egregiũ facere, aut libris generãdis operam

Publicanus, ſignificat rei cuiuſuis finẽ: ſignificat & perfectionem ob uerbũ τελώνης. Significat & publicandã rem occultã, ob nomen. Et itinera, ſed uario modo. Forũ, turbationes ſignificat: & militare, negocioſis ociũ: quoniam maior cura minorẽ ſoluit, et quoniam nõ niſi omißis negocijs militiæ operam dare cõſueuimus. Sed ocioſis grauia & moleſta negocia qualia militantibus eueniũt, ſignificat. Aliud gen9 ſignificati eſt, ex affectionib. paßiuis ad actiuas: uelut militare eſt angi, anxiũ eſſe: tales ſunt, qui flagitioſè uiuunt et operãtur.

Nere, uanas ſpes ſignificat, ob ſuperſtitionem, ut ait Cicero. Mortem, ſi tamen nõ tu, ſed mulier quæpiam incognita id agat: ob fabulam Parcarum. Significat & perſeuerantiam in opere. Et ſi lanam neat, iter: ſi linum aut goſſipium, ignominiam. Nec mirum calumniari expoſitionem à Cicerone, cùm

nullæ artes tum eſſent in precio, niſi cædes copioſa hominum, & nugæ hiſtorijs de Populi Romani uoluntate quaſi deo. Ob id tamen uitam hominis hæc actio refert, quod imbecillimo filo illa conſtat.

Ludum literarium aperire atq; docere, quomodouis magiſtratū declarat. Sed ſi non aptus ſit, excitabit ſeditiones, aut typographus fiet.

Gladiatorium munus exercere, eſt diuidere ſportulas aut munera in populo, aut præſtigiatorem mimúmue eſſe.

Tondere, moleſtias leuare ſignificat. Sed eradi et tonderi, ut neq; alia quæ ad paßionē ſignificāt, contrariū actioni referūt. Eradi ergo capillos in fortunium magnū euaſurū portendit: nam & ex magnis morbis ſeruatis, & è magnis fluctibus fieri cōſueuit, & è ſeruitute liberatis. Sed et periculū triremiū et carceris, et habitum ſacerdotis ſignificat: nam bis raduntur capilli. Significat ergo fortunæ cōmutationem qualiſcunq; in contrarium ſtatum. Sed à tonſore melius eſt: ſignificat q; moleſtiarū leuamen: à ſeipſo uerò, uel ab alio, magnas calamitates, morbos, nō tamen mortem: naufragiū, ſed nō ſubmerſionem. Vinctis aūt tormenta etiā à tonſore portendit. Deradi principem ut ſacerdos fiat, ſtultū factum, ob quod principatu priuabitur, oſtendit. Forcipe uerò præcidi, paupertatem et miſeriam: nam pili eradi cōſueuerūt, ſi tonſor operā nō neget.

Caput LII. De ueſtibus.

VEſtes dignitatem ſignificāt, tum quia cū illæ mutari ſoleāt, tū quia facilē p ſe mutētur. Significāt et uxorē: quoniā ab illa homo ornatur, aut uitu peratur. Differētias recipit ex parte corporis, ex materia, colore et forma, atq;. Exuere ueſtes, eſt dignitate ſpoliari, quaſi uolūtaria. Sed exuri, lacerari, eſt turpiter ac p uim auferri, Veſtis alba, lætitiā cū felicitate: purpurea, maiorē lætitiā cū ira et crudelitate: cærulea, morbos: aurea, dolores et tormēta: uiridis bona eſt, plena ſpei et uoluptatis. Sericæ, honores declarāt: lineæ morbos, mortē et paupertatē. Pileus ſignificat liberationē in uincto & ſeruo. Gal. aūt laureā: et laurea ipſa, Poëſin et autoritatem præſidendi, & uictoriam. Petaſus dignitatem non magnam, ſed tamen utilem: Cyrbaſia, dignitatem militarem. Diadema, cidaris, regnū, aut poteſtatem magnā. Cauſia aūt, ſacerdotium: etſi rubet, ſummū. Fœminea capitis tegumenta, ut mitræ, reticulū, uitta, ſtultitiam et laſciuiā. Carbaſus, iter: quoniā eo in itinere uti ſolemus. Thorax ſignificat dignitatē & magiſtratū, & uxorem: albus formoſam, uiridis caſtā & honeſtā, croceus diuitem & grauem, cæruleus triſtem, niger iracundā et crudelem, ruber moleſtā, uarius et aureus impudicā. Interula etiā uxorem ſignificat, & amaſiā, et ſecreta cordis. Fœminalia, braccæ, ſubligaculū, ad uxorem, pudorē, honeſtatem, obſcœnasq; uoluptates pertinent. Caligæ, uenationem, & militiam

litiam magis etiã ſignificãt. Sculponeæ,ſeruitutẽ,labores, paupertatẽ decernũt:ocreæ iter:cothurni & ſocci, uoluptatẽ & pompã. Calcei,iter pedeſtre, & morbos,ſi deponantur:crepidæ,morbos, laſciuiam, mollitiem. Soleæ,dolum & inſidias:non enim crepant. Sandalia, & reliqua quibus fœminæ induuntur,mollitiem,fœdas & indignas actiones,uerbaq́;,tum dedecora. Sagum,militiam,aut triſticiam:ſed læna grauem militiam,propter uillam. Heteromalla & amphimalla,longum iter,aut carcerem, uel ſeruitutem,aut nauigationem,uel paupertatem & miſeriam nunciat. Sagum etiam, & ueſtes exteriores, rubra ſi ſint, iram & cædem ſignificant:ſi candida, ſacerdotium aut quietem: uiridia, optimam ſpem:nigra, dignitatem, pudorem: ſed & luctum maximè inornata & longa ſignificant:crocea,impudentiam: aurata, ſtulticiam,impudentiam, uel regnum & magiſtratum. Laneæ diuitias,& è goßipio,ſed minores:ſignificant & morbos,& mollitiem. Nocturna capitis uelamina,morbos & uulnera. Exteriorum autem toga ſignificat dignitatem:& noſtra ætate ſi promineat à tergore aliquid,& cauda prælonga ſit,& nigra,ueſtis eſt mortualis & luctus: prætexta autem,inſigne decoris ac magiſtratus. Baſilica uel ſegmentata,quæ cum gemmis intexta eſt, regnũ, aut principatum. Picta ueſtis ſignificat uictoriam,ducem belli,aut mimum uel morionem,aut comœdum,tragœdúmue. Polymita pluribus licijs intexta, ſignificat dedecus:ſed ſi precioſa ſit,dignitatem non diuturnam. Cyclas,& ueſtis Melitenſis,byßina & goßipina palla, omniſq́; alia ueſtis muliebris, ſignificat delicias,aut ſtulticiam uel dedecus,aut mollitiem: ſemper autẽ quanto precioſior,tanto melior, aut minus mala. Et ſi ſolùm tractetur,uel ematur,aut habeatur in domo, ſignificat uxorem, aut amaſiam,uel concubinam. Prætexta pulla, luctum & funus omnino ſignificat. Et muliebris omnis ueſtis pulla, mortem ſomniantis aut filiorum, aut agnatorum uel affinium decernit. Lacerna & penula,ſignificant iter: ſed penula eſt pauperiorum: ſcortea uerò pedibus peregrinantium. Significat & militiam. Sed lacerna cum cucullo,& cucullus ſolus,ſignificat ſolitariam uitam & phratriam. Si uerò cærulea, uel omnino purpurea ſit,ſacerdotium nobile, & opes magnas decernit. Stola quoq; ſacerdotalis,apex laniger,epomis,ſed omnium maximè intertexta cocco, byſſo,purpura, hyacintho,& quibus in quotidianis utimur ſacrificijs ueſtes quoque pontificum olim Romanorum, opulentum denotant ſacerdotium. Endromis,contentionem aut iter per equos diſpoſitos. Pelliceæ pulchræ dignitatem,ſordidæ inopiam ſignificant. Domeſtica ueſtis quoniam uſui eſt,nihil ſignificat:in foro autem,improuiſum malum, aut uincula:non enim aliter eò ſic itur, niſi ſit inſanus. Pallium abſtinentiæ,conti-

uentiæ & ſtudij artium ſignum eſt. Paludamentum, imperatoris militum eſt, & dignitatis, maximè purpureum & gemmatum. Chlamys uerò, regiæ poteſtatis. Trabea pulla uel militaris, funus ſignificat: cocco intermiſta, ſacerdotium nobile: ſplendida uel intexta, regiæ poteſtatis & uictoriæ: undulata ſeu cambailota ſine undulis, diuitias in ſenectute pollicetur: ea enim auari ſenes maximè delectantur. Ridiculè amictum eſſe, non ſolùm deriſionem, ſed improſperos euentus & uituperationem oſtendit. Pallia & togæ, & quæ non amiciuntur (quas Apoſtolicas uocant) iuxta coloris qualitatem, fidem hominis decernunt: candidæ ob id optimæ ſunt, & ſincerã fidem declarant: rubræ uerò, contentiones, rixas & dedecora: non tamen infortunatæ ſunt: feliciſſimæ uirides, morboſæ ceruleæ: & immundæ omnes ueſtes & laceræ, tædia, curas ac moleſtias, dedecoraq́; portendunt: ueſtis munda, uetuſta, liberationem ab antiqua moleſtia: noua & ſordida, nouam moleſtiam superuenturam ſignificat. Mulieri, cuius maritus erat in exilio, cùm uiſum eſſet in ſomnis, prodire in publicum ſine ueſte, prædictum fuit: nunquam uiſuram illum: maritus enim ornamentum uxoris, uelut & ueſtis.

Caput LIII De ornatu.

ANnuli ſignificant fidem, dignitatem, uxorem, ſecreta: & ſignatorij hæreditatem. Qui accipit annulum ſignatorium ab aliquo, fiet illius bonorum maiore ex parte hæres: qui alteri dat ut retineat, hæredem illum inſtituet. Annulum non ſignatorium ſi amiſeris, amittes uxorem, filium, uel dignitatem: ita ſi excidat, nec inuenias: illud autem accidet negligentia tua. Si ſignatorius excidat, uel ſculpta gemma qua ſignare ſis ſolitus, fies alieni iuris: ut in exilio, carcere, captiuus hoſtium. Si annulum amiſeris, qui tibi ſignatorius uideatur, non ſit tamen huiuſmodi tibi, decides ex ſpe hæreditatis, aut magiſtratus quem conſequi ſperaueras. Epiſtola ſigillo ſignata à principe, dignitatem: ab alijs, ſecretum, aut negocium. Gemmali annuli ſi frangantur, infirmabitur filius aut uxor, aut minuetur illius autoritas. Si excidat gemma ex annulo, filius diſcedet à te in longinquas regiones, nunquam reuerſurus, ſi non inueneris: ſi ſerò inueneris, tardè reuerſurus: ſi ſtatim, uolet diſcedere, ſed non diſcedet. Si annulum tibi quis ad os apponat, ab eiuſmodi aliquod ſecretum magni momenti intelliges. Si princeps aut regina annulos plures habuerit in manibus, totidem ei naſcentur filij: non enim in eis dignitates aut magiſtratus ſignificare poteſt. Annulum ſi emeris cum gemma, filium habebis, aut uxorem, aut dignitatem, pro natura coloris & precij gemmæ. Si rubra, fidelis aut fortis: ſi uiridis, ſapiens aut amabilis: ſi cærulea, pia uel caſta: ſi aurei coloris, ma-

ligna uel fraudulenta: ſi maculoſa, fœda uel infirma, ſi alba, pura uel ingenioſa: ſi opaca, humilis, etſi diues aut lucroſa: ſi precioſa, nobilis & magni nominis. Annulus etiam annuum ſpacium ſignificat: cùm enim circuli formam referat, circulum autem ſol in anno percurrat, liquet annulum circuitum anni ſignificare. Significat etiam annulus in non habentibus nec filios, nec uxorem, nec dignitatem, parentes: quoniam chariſſimi ſunt, & coniunctiſſimi, & quoniam eorum nuptijs procreatus eſt filius. Vnde in filijs nothis hoc non ſignificat. Auricularia ſignificant ornamentum, & media ad intelligendum arcana, ſecretaq́;, ac ocium & curioſitatem. Sceptrum, caduceum accipere, pro eorum comparatione autoritatem & poteſtatem ſignificat. Pallium regale, regis uxorem. Corona noua regi ſignificat, filium regni hæredem. Coronam regiam accipere, agnato regis regnum: alieno autem, uitæ periculum portendit. Cingulus autem aureus, dignitates in iuuentute: argenteus uerò, lucroſum iter. Gemmæ cum auro è pectoris regione, calamitates & moleſtias: caſus coronæ, amiſſionem omnis dignitatis & decoris, & rei in qua totam ſpem ſuam collocauerat. Et cingulus, ſignificat filiam.

Coronæ è floribus, ſuo tempore bonæ omnes ſunt, præterquam ex narciſſo, apio, cupreſſo, plantisq́; noxijs & malè olentibus: omnes enim hæ ſemper ſunt malæ: cæteræ tempeſtiuæ leticiam, ocium ac luxum ſignificant: intempeſtiuæ uerò, ex purpureis uiolis mortem: ex amarantho, quicquid aduerſi patitur, inſuperabile erit, nec corrigi poterit, nihil patientibus superuenturum aliquid huiuſmodi oſtendit. Ex lilijs ac roſis, produnt quæ occulta eſſe expediret. Ex odoratis herbis, ut amaraco, ozimo, ſiſymbrio, morbos difficiles & incognitos, exemplo artificij coronæ ſubtiliter elaboratæ. Ex palma filios, & olea filias, utræque longæuos ſignificant. Quercina, myrtea, laurea, honores & uictorias: laurea, præter id ſapientiam: quercina palmeæ ſimilior eſt, myrtea oleæ utraque imbecillior: olea concordiam, myrtea amorem. Cereæ malæ, ægris lethiferæ: nunc ob candelas quæ mortuis accenduntur, olim quòd κῆρα mortem poëtæ appellarent: ratione, quoniam infirma res ſit: & quæ cùm detrahitur, apum mors ſequatur. Nõ ſic de melle: cera enim apum domus conſtat. Coronæ ex metallis, lapide, ſulphure, ſale, omnes grauitatem & difficultatem negociorum ſignificant: ſed è plumbo peſſimæ: è ſulphure infamiam etiam ob odorem addunt: è gemmis, auro aut argento, pauperibus & diuitibus ſine ſatellitibus & comitatu egregio, malè metus, inſidias, dolos, pericula, quæ par adeſſe comitatum non habentibus eſſet, ſignificant: cum comitatu autem, & ſine ueſtibus ornatis, irriſionem:

cum

cum utriſque uerò, magna bona præ nunciant. Ex hedera aut uite, uincula, aut inſanum amorem: uinctis uerò ſuſpendium, uel ſecurim. Serpens aureus gemmis ornatus, dominum in excellentes & claros uiros portendit. Pallium regale ferre, nobili exaltationem primùm, inde exitium oſtendit.

Caput LIIII. De armis & machinis.

A*Rma ad defenſionem, ut galea & ſcutum, prudentiam & ſecuritatē decernunt: quæ manu tenentur, ut gladius & ſariſſa, miniſtros, robur corporis & opes: quæ extrà mittuntur, ut ſagittæ & pila, auxiliatores & uerba. Sagittas colligere, ſignificat alicui capitales inſidias moliturum. Arcum inuenire, iter ſuſcepturum. Sed ſi enſem, eumq́; ſibi accingat, dignitatem ipſe, uel pater uel filius adipiſcetur. Nudum enſem, uel aliud armorum genus ab alio accipere, mortē uxoris prædicit. Sed ſi cum uagina fuerint, ſolùm ægrotabit. Thorax ferreus ſignificat peruicaciam & crudelitatem. Inſtrumēta bellica, artificioſam rationem uincendi & dilationem declarant. Scutum pulchrè elaboratum, nobilitatem, honores, & operationes dignas, certaminaq́; decernit.*

Coloſſi fruſta aliqua uidere, magnam felicitatem portendit, ac ſurgentes ex diſciplina alicuius magni uiri atq; inclyti famoſiſſimos diſcipulos: cuiuſmodi ſub Socrate, Platone, Hippocrate, Alexandro, & Conſaluo Cordubenſi, magnis: iuxta Græcum parœmiā, κολοσσοῦ τοῦτα μεγάλα περ. γμάτα ἐισ: de Adriano Tyrio Herodes Atticus: refert Adrianus Iunius, ut contra cōfractum coloſſum uidere, mortem uiri generoſi.

Caput LV. De uaſis, & reliquis inſtrumentis domeſticis.

A*Rtificioſæ res oſtendunt negocia & homines: homo enim diuini conſilij exemplar eſt: licet ergo ex unoquoq; genere in aliud tranſire. Generaliter autem artificioſæ res actiones artificioſas ſignificant: id eſt, ſolertiam, & induſtriam miram in adipiſcendo intentum. Scena igitur ærumnas, pericula, iniurias & contentiones ſignificat, ſi tragœdiæ ſit: ſi comœdiæ, probra, dolos, deceptiones, contumelias & uanitatem. Inſtrumenta muſica, ocium, dolorem, luctum Vaſa potoria pulchra, miniſtros egregios, & præſtantes. Lances, paropſides, patinæ, uitæ actum atque curſum: quoniam quæ ſuperueniunt, excipere ſolent. Lucerna animam, ſtudium, amorem, diſciplinam, principemq́; ſignificat: nam ut lucerna domum illuminat: ita princeps exemplo, moribus ſuis omnes inſtruit: iuſtus, iuſtos, iniuſtus iniuſtos efficiens ciues. Animam uerò: quoniam ut lumen eius extinguitur: ſic anima à corpore facilè recedit: amorē, in amore enim eſt quod urit, ut in lucerna ignis: ſtudio*

ſeruit,

ſeruit, diſciplina eius auxilio paratur: ideò utrumq; refert: cui ergo lucerna pulchra & nobilis eſt, is nobilis euadet ſapientiæ ſtudijs: nam & nunc lucerna Epicteti celebratur, magno precio empta. Vaſa quæ nulli ſunt uſui, perſonas inutiles oſtendunt: moriones, paraſitos, mimos, adulatores, hiſtriones, muſicos. Quibus uerò gemmæ & nummi ſeruantur, uxorem: quòd ei chariſsima cuſtodienda tradi ſoleant. Vaſa in quibus unguenta recondi conſueuerunt, ſapientes, ſacerdotes bonos, & œconomos ſignificant prudentes. Scrinium autem ubi actorum memoria & tabulæ publicæ, & epiſtolæ ſeruari ſolent, uitæ noſtræ curſum. Quod ſi fractum fuerit, mortem propinquam declarat. Vaſa quæcunque è metallo, uitæ conſtantiam ſignificant, & iuxta metallorum naturam ſuperius explicatam. Cornea uerò infirmiora ſunt, & detegi facta ſomniantis declarant: figulina autem, imbecilliorem ad ſuſtinendum capacitatem: occultiora tamen negocia, nec adeò illius acta in propatulo futura: uitrea, omnium peſsima, fragilem uitam, inconſtantia negocia, omnia publicè acta detecta. Artemidorus teſtatur frequenti experimento deprehenſum, uiſa uitrea uaſa fracta à nauigantibus, naufragium ſignificaſſe.

Nolæ decernunt congregationem, tumultus, & oſtentationem. Horologium, actiones; illarum enim initium & finis horologio determinari conſueuerunt. Propterea ſi frangi uideatur, confuſionem omnium negociorum ſignificat, uel etiam mortem. Eoq; deterius, quo in minora fruſta diſsipatur: auferri uerò, intermiſsionem ab operibus: nam recuperari poteſt. Ceſſare autem à motu, eſt impediri ab his per breue ſpacium. Mola difficilium negociorum abſolutionem & durorum attritionẽ oſtendit: piſtillum refert maritum: mortarium uerò uxorem. Spinæ aculei, & ſpinetum magis, quo uti ſolemus ad linum extergendum, dolores, triſticias, iniurias, & amorem ob ſimilitudinem referunt. Catena quoque amorem, carcerem, uxorem, impedimenta. Peluis ancillam ſignificat: bibere uel edere in ea, eſt illa potiri: ſpeculari in ea, eſt ex ancilla filios ſuſcipere. Auream uerò peluim uel argenteam habere, ancillam in uxorem ducturum ſignificat. Peluis ſi frangatur, ancilla aut ſeruus morietur.

Speculum multa ſignificat: dicemus ergo priùs quædam propria, inde generalem tractabimus rationem. Imago in ſpeculo ſignificat & fratrem & ſobolem: utrumq; enim aſsimilatur ſomnianti, uelut & imago: ideò ſi citò diſpereat, aut obnubiletur, parum proſperam eorum fortunam decernit. Nuptias quoq; prædicit, & uitæ mutationem. Significat & amicos. Quod ſi in eo maculæ fuerint, dedecora illorum refert. At generali ratione, cùm conuerſa om-

nia oſtendat, nec tamẽ ut cælata effigies, ſed ſimilia ſimilibus, ideò de eo ſubtilius eſt cõſiderandũ. Conſtat enim primũ, quæ dextra ſunt nobis, ſiniſtra eſſe his qui uidentur et uerſa uice: quæ uerò ſculpta uidẽtur, cũ hac cõmutatione ſpectantur: at quæ cælata, dextra à dextra, & ſiniſtra à ſiniſtra, ut in ſpeculo: ſed quæ cælata ſunt, dũ effigiem in cera referũt, ut ſculpta referũt: cõmutãtur igitur cælata, et ob id contrariũ ſignificant. In ſpeculo uerò abſq; dubio cum multa cõmutari ſoleãt, etiã præter naturã quæcunq; ſic cõmutãt, malũ ſignificãt: ut uidere ſe cũ facie inferius cõuerſa: quæ uerò cõmutãt ex natura ſpeculi, neq; ut ſculpta, neq; ut cælata ſunt exponenda: ſed quòd ad rei ſubſtantiam attinet, ut uidẽtur: uelut, uidere faciẽ mortui, moriturũ: duplicatũ, filiũ ſibi omnino ſimilẽ: at uidere ſe coronatũ aut uinctũ, poſtquã licuit ſe talem uidere, & nõ in ſpeculo, contrariũ ſignificat, nõ ipſi rei, ſed uiſioni. Dictũ fuit, dum de actionibus loqueremur, quod coronari ſignificat irrideri: ergo coronatũ in ſpeculo ſe uidere, honorari prædicit. At dices: Cur (gratia exempli) faciem ſuam ut mortui uidere, mortem ſignificat? Quia naturæ conſentit hoc ſomnium: neque enim uidere noſtram faciem uerè in uigilia licet, niſi per ſpeculum.

Catena, uxorem, impedimenta & carceres, duramq; ſeruitutem ſignificat & uinculum amoris mutui.

Caput LVI. De magiſtratibus & honoribus.

MAgiſtratus generaliter prudentibus, nobilibus et efficacibus, adminiſtrationes et negocia honeſta ſignificãt: miſeris, ni ſignificẽt incõmodi ſolutionẽ, magnũ malũ portendũt. Priuari ſolitis munijs aut donis, q̃ magiſtratib. debentur omnib. malũ eſt, et graue. Præfici annonæ, operã medicinæ dare ſignificat: ſed et mortuis idẽ: quandoquidẽ multi ſunt q plures occidũt, quã ſeruẽt. Idẽ ſignificat ſacerdotiũ: ſacerdotes enim mortuos curãt. Mutare ueſtẽ ob magiſtratũ, et præſertim albis aut aureis ueſtib. indui, uel pictis, mortẽ ſignificat: ſic enim mortui induũtur. Præfici negocio turbulẽto, nõ lucroſo, moleſtias ſine utilitate nũciat. Iudicẽ eſſe, illi q nõ futurus eſt, uideri, paupertatem, moleſtiã ab inimicis, & iter agenti periculũ à latronib. prædicit. Significat et gratiã apud principem. Iudicem uulnerare, eſt fauere potentib. et gratiam ab illis cõſequi. In iudicio aliquem premere, eſt poteſtatem et ius in aliquem obtinere. Rectè iudicare, eſt gratiã apud principem, odium apud populũ promereri.

Magiſtratus propriè mutationẽ uitæ ſignificãt, curas atq; onera: uidẽtur ergo quemadmodũ et pecuniæ, et actiones pleræq;, in cõtrariã trãſire naturã, ſi idolum non ſit. Eoq; magis malũ, ſi (ut dixi) præter rationem eueniat. Dicitur præter rationem, cum inepto contigerit: aut ſi etiã apto, contraria ratione in ornamentis ac poteſtate, locoq; incongruo. Vix aũt pauperi et contempto

ſine

ſine magna iactura aduenire poteſt: præter reliqua, multis impenſas ſuperfluas prædicit: ſed ſceleſto ſontiq; publicam necem portendit, propter apparatum: nam & turba illum reſpicit, & ſatellites circundant, & loco altiore ac conſpicuo ſedet, et à carnifice ac conſolatoribus ſeruitus & opera exhibetur. Propterea exules, uincti, nocẽtes, damnati, huiuſmodi ſomnium admõdum reformidare debent.

Prætorem igitur eſſe, ſignificat curas maximas & periculum ſupplicij, & lictorem, tortorem atq; carnificem, nõ ſolùm ob operationũ ſimilitudinem, ſed etiam ob uerbum δημοκοινος ſeu δημόσιος, uel δήμιος, quod ſignificat & popularem, factum eſſe poteſt & nauitam ſignificare, qui moderatur naui, ut in populo Prætor. Præſes autem, ob uerbum Ἐπιστάτης præceptorem, magiſtrumq; lud. literarij, & cuſtodem pecuniæ publicæ, & cocũ ſignificare poteſt: item aſſeſſorem. Senator uerò cantorem, propter uerbum αὐλῳδός. Curialis ſortem ſubire, concionem congregare. Iudex ſacerdotem, ſacraue curãtem aut cuſtodientem, accuſatorem, diuiſorem. Iuriſconſultus, laudatorem, adulatorem: Lauream conſequi, eſt uincere, in pugna laudari. Quæſtor, eſt collectorem eſſe balnitri, ſecretorũ indagatorem, cuſtodem furtorum, parochum: lictor uerò, eſt ruſticum & agricolam fieri: uinciunt enim uites, plantas & animalia: ſic & mulionem & agaſonem, & carnificem & ueſpillonem, & lignarium. Aedilis, carceris curatorem, in carcere uinciri, ædificatorem domorum. Atq; ita à ſimilitudine muneris & nominis reliqua interpretaberis: illud obſeruando quòd magiſtratus perpetui efficiunt ſomnia fatalia: reliqui uerò ſolum ad certum tempus, non ad unguem magiſtratu definitam ſignificationem extendunt.

Caput LVII. De uitæ curſu.

ORiri rurſus, eſt uitæ periculum euadere: dicuntur. n. qui ſic euadunt, denuò renati. Orior quoq;, & morior, una tantum litera cùm differant, & oppoſita ſint, uiciſſim unum in aliud tranſit. Significat et morum mutationem: nuper nati enim mores nouos induunt. Sed & naſci filium: in filijs enim renaſcimur. Oriri quoq; magnas moleſtias, quibus infantes afficiuntur, tum ſeruitutem oſtendit. Infelicibus denuò naſci bonum: nam nouam ſubeunt fortunam. Multum autem differunt, denuò naſci, et in faſcijs eſſe, atq; infantem: hoc enim non habet emphaſim, & denuò nati pueri incommoda tum refert. Infantia morbos & indigentiam præſentem, omniumq; rerum oſtendit, ſed cum ſpe ſenectus extrema eadem fermè omnia, ſed ſine ſpe. Vinctum eſſe in faſcijs, & carceres & mortem ſignificat: hi enim linteis amiciuntur, illis manus & crura uinciri ſolent.

Vitæ decurſus ſecundus, & per conſuetas ætates, ſi ſiſtatur in ætate quam ſomnians agit, bonum: & ſignificat uitam ſuauem, moleſtijsq́; uacuam. Quòd ſi inſigne aliquid uideamus, cauere oportet ne bona pro malis aut contrà interpretemur. Semper autem uitæ decurſum uidere, arcani aliquid continet. Quòd ſi uitam uideat ſuam, quaſi depictam uideat, nec quicquam aliud, periculum eſt ne tametſi multos habeat filios, nihilo ſecius orbus moriatur. At ſi etiam ſine filijs ſit, ordinesq́; plantarum uiderit, quot erunt, tot ex illo prodibunt ſtirpes. Pueritia etiam timores, uulnera, ſeruitutemq́; cum contemptu denunciat. Iuuentus pericula, labores, mortem uiolentam. Si ſeni uideatur quòd iuuenis ſit, ſpes renouabitur, ualidam ſenectutem geret: ſed nõ adeò honoratam, nec ſine metu uiolentæ mortis. Senectus curas, ſolicitudinem, timorem, deſperationem. Canum eſſe, honorem, & ſapientiæ opinionem. Morbificam ducere uitam, exiſtimationem aut paupertatem: ad ægros enim accedimus, non illi ad nos. Aegri etiam plurimis, ac ferè omnibus indigent.

Tempora ſerena, tranquillitatem: obſcura & nebuloſa, moleſtias et metus, turbatamq́; uitam. Calida, animi æſtus atq; labores: frigida, penuriam & inopiam: uentoſa, cum pugna & contentione: tempeſtuoſa, cum periculis & iactura: caliginoſa, cum morbis: nocturna ſine ſtellis, plena terribilibus caſibus: cum ſtellis, inter ſpes & metus perpetuos. Videri longæuum, uitam ſignificat laborioſam & mœſtam, tum quia diu uiuentibus neceſſe eſt talia multa contingere, etiamſi feliciſsimus ſit Monarcha: tum quia mœſticia tempus augere uidetur, ob moram.

Videre aliquem ſibi ſimilem conditione, eſt uitam etiam illi perſimilem ducere. Cùm aliquando uidiſſem Curtium medicum legentem Galeni antiquos libros, mirum in modum delectabar: tranquillè enim in paruo conclaui ſtudebat: oſtendit, me eandem profeſſurum publicè artem ſtipendio quali dum his libris ſtuderet: ſcilicet minore quàm dum eſſet ſenex: atq; ita contigit: eundem enim locum ad unguem accepi. Paulò antequam hæc ſcriberem, ſub fine anni M. D. L X I. uiſus ſum illum uiuentem uidere, ſed non profitentem, in domo abdita quadam, lætum ſatis, & eius ætatis qualis nunc eſſet ſi uiueret, ſcilicet annorum L X X X V I I. quod interpretari utile, mihi neceſſe eſt.

Vitã in paradiſo uiuere, eſt uxore carere: quid orbi et cœlibes ſibi beati, ſed falſò tamẽ, eſſe uidentur. Vitã ſanã ducere, eſt in uno uitæ inſtituto conſtanter permanere: infirmã, mutare inſtitutũ. Incolere incognitas regiones, eſt operã dare ſecretis artibus ac ſtudijs. In ſomnũ meridianũ concedere, ſi non ſit fatale,

tale,ſignificat deſidia perditurum res ſuas,neglecturumq́; negocia. At ſi fatale ſit,morietur in flore ætatis.

Duo ſunt quæ maximè uitæ curſum oſtendunt:unum,quorum eſt liber,manuſcriptus præſertim,potius quàm impreſſus: qualis liber & affectus & ſcripta,talis uita erit:alterum eſt tela,& hæc magis ſupra uitæ longitudinem ſignificat , ſicut liber ſupra illius qualitatem. Si inchoata nuper ſit,longitudinem illius prædicit:ſi propè abſoluta, mortem propinquam . Erit etiam iuxta materiæ rationem. Ex goßipio,mollis & breuis : ex lana,moleſta & honorabilis:ex lino,dura & diuturna:ex ſerico,fragilis ac nobilis:ex auro,grauis ſuſpicionibus, & laboribus plena.

Caput LVIII. De urbibus.

VRbs ſignificat habitationem,negocia & uitam,nec quiſquam nouit ante me ſignificatum. Nouam urbem incolere,et incognitã, eſt breui perire: alibi enim degunt mortui,nec ubi ſcitur. Si uerò mors non ſignificetur, patriã mutabit,aut artem:hoc enim modo nouam habitationem ingreſſus uidetur: cũ alijs enim uerſatur hominibus,& qui alienæ religioni abhorret . Habet hoc urbs,quod omnia hæc commoda et libera decernit:cum alia quibus eadem ſignificantur,non eiuſmodi ſint. Solitaria in urbe eſſe,eſt inutili negocio uel arti incumbere,uel hæreſin ſibi propriam quandam fingere. Vrbẽ incolere cũ collibus multis , aut montes inhabitare, eſt diſcordiam & ſimultatem potentum ſubire,ex quibus uita inquieta fit. Vrbem populòſam & incognitam colère uel ingredi, eſt multitudine negociorũ opprimi. Si tamen ſtatim exire uideatur,ab eiuſmodi tædio liberabitur. Oppidum ſignificat omnia minora , ſed minore etiam cum commodo & uoluptate. In urbe propria nihil abſurdum: in aliena autem ſubijci inuidiæ,& paucos habere amicos,aut perpetuò peregrinari ſignificat. In inſula,eſt circundari multitudine periculorum & turbationum , ideoq́; religioſam uitam ducere : tales enim neque in tumultibus ſunt,neque participes fluctuationum : interea tamen uiuunt , & quandoq; ab ijs læduntur.

Caput LIX. De domibus.

DOmus,continens pro contento:ideo culmen illius,patremfamiliâs ſignificat:& limen ac porta,uxorem:et feneſtræ,filios & filias: cors autem, domeſticos:ſunt enim,& non ſunt,in domo,& è domo:& penu,redditus & ſúbſtantiam:& cubiculum,uxorem,filios & filias. Focus autem,artem & amicos:fouent enim hæc familiam. Et domus antiqua, pauperi paupertatẽ maiorem,diuiti autem diuitias: noua autem contrà portendit. Ruina fornicis;

aut faſtigij portæ domus, mortem uxoris aut filij aut œconomi ſignificat.

Refert tamen Scirnachan Indus, quandam mulierem petiiſſe à Serim, quid portenderet ſomnium ruinæ fornicis portæ ianuæq́;, cuius pars intus, pars extra ianuam excidit? cumq́; ille interrogaſſet, an coniugem haberet? eaq́; reſpōdiſſet: Habere quidem, ſed iam diu proculq́; cum filio abeſſe, ipſam tantū cum filia domi relictā: tūc reſpondiſſe Serim: Reuerſurum cōiugem & filium cum uxore ductā: filiā uerò collocādam in matrimonium uni, qui eam extra regionem abducat. Ratio fuit hæc: fornicis caſus ſignificauit mutationem totius familiæ: at quia pars ceciderat intrà, pars extrà, quidam manebant domi, quidā extra domum: & eo modo ut commutarentur uices: igitur neceſſe fuit, ut qui domi eſſent, ſcilicet filia, nuberet, & extra patriam abduceretur, illi redirent.

Aſcendere per gradus, bonum eſt fœlici, malum infœlici: et deſcendere cōtrario modo. Et domus regia, ſignificat poteſtatem eiuſmodi: creſcet.n.gratia uel nomine. Et prætoria, autoritatem: & uilis, paupertatem: & ſi incolueris ruinoſam domum, uiues inter timores & metus, et ærumnis affligēris. Domus incognita, & pendens in aëre, ſignificat mortem & animæ poſt obitum fœlicitatem, aut bonam famam: & ſi ſub terra ſit, moritur & damnabitur. Et inhabitare domum oblitam pice, aut ligneam, ſignificat mortem: nam qui extra patriā ſunt, aut potentes, dum paratur funus, arca pice condita ſeruatur cadauer: omnes autem lignea arca conditi, ſepeliri ſolent. Amplificari domum, eſt nomen, aut poteſtatem, aut rem, aut familiam amplificari: hæc enim quatuor per domum ſignificantur. Et ruina columnarum domus, eſt mors aut exilium fratrum, uxoris, procuratoris antiqui rerum et redditūum. Et porta ſignificat dominum domus, & uxorē eius. Et poſtes, dextra dominum domus, ſiniſtra uxorem: & ſimiliter ualuæ. Et cardines, ſignificant ſalutem: ei enim innituntur tā uir quàm uxor. Et noua ianua, nouam uxorem ſignificat. Et noua domus, nouam fortunam, nouam uitam. Qualis domus, talis fortuna uel uita. Et qui ſuſtinet domum cum labore, uxorem feret malam, aut infœlix erit in negocijs. Et paries, eſt ipſiuſmet ſomniantis robur, quod conſiſtit in ſanitate, uel exiſtimatione, uel opibus. Domus gipſo oblita, ſi quis eā inhabitare uideatur, per fraudes & dolos uiuet. Domus etiam ad urbem, & urbs ad domum certa ratione refertur. Et uerrere domum alterius, eſt lucrari: uerri autem propriam, eſt pecunijs ſpoliari, aut nuptias celebrari: nam ſolent uerri domus, & pecunia etiā minuitur, & multa forās exportantur.

Apothecæ & tabernæ, ſignificant poſſeſſiones et agros. Columnæ etiā domus, filios ſignificant: & borealia iuuenes, ſunt enim robuſtiores: auſtralia ſenes. Orientalia maſculos, occidentalia fœminas ſignificāt & ſublimia domi-

nos,

nos, infima familiam. Et feneſtræ multæ malæ ſunt: reuelant enim ſecreta domeſtica, & parum tutos habitantes & rem declarant, & fundamenta ſignificant amicos & conſanguineos. Veſtes et repagula & peſſuli & ſeræ, ſecuritatem: ſed ſeræ ad fœminas pertinent: claues fidem & ſecuritatem, ſi adſint, & occulta eſſe quæ eſſe debent, pollicentur. Et familiares urbes & domus nunquam mortem ſignificant, niſi ex illis mors ortum habitura ſit. Quæcunq; ferrea ſunt, & adamantina, ac lapidibus duriſſimis, ſecuritatem portendunt. Et ſi nihil timentibus talia uideantur, duram decernunt uitam. Conflagrare domus partem, dolorem ſignificat ei qui per illam partem ſignificatur: ut ſi penu, promo. Si uerò tota domus ardeat, nec abſumatur, timorem irritum domino domus, aut gloriam uel infamiam maximam ſignificat: ſed ſi abſumatur, exilium: neq; enim exulibus opus eſt uſu domus in patria. Si domus tota cõflagraſſe uideatur, inde rudera frigent, iam proxima eſt miſeria & egeſtas. Si autem rurſus pulchrior exædificata uideatur, nec id bonum omnino eſt: fieri enim poteſt ut opes tuæ in alium tranſeant, qui eis meliùs utatur. Si in domo magnus ignis accenſus eſt, in periculo uerſaris magno: ſed & iacturam ſignificat. ſi mediocris: ſplendida flamma, honorem & lætitiam. Aedes pulchræ præſagiunt hominem induſtrium, auctoritatis incrementum, famã poſt mortem, & ſepulchrum nobile. Eſſe in domo incognita, nec exitum inuenire, audire tamen loquentes, & qui reſpondeant, eſt ſpem ſucceſſuram de difficili negocio.

Caput LX. De morbis & uulneribus.

Febris ſignificat iniuſta lucra: urit enim hominem. Significat & æſtum animi, accuſare & accuſari, & iniuriam pati. Hydrops, æs alienum quandoque, & proprias opes. Vulnus in corde iuuenibus & adoleſcentulis uniuſcunque ſexus amorem ſignificat, ſenibus triſticiam: in manu autem, ob chirographum à ſomniante factum: in lingua, ob uerba impudenter prolata. Caſtrari, eſt ſterilem fieri, orbari filijs, uoluptatibus interdici: ſignificat & opima parte bonorum ſpoliari.

Morbi & uulnera pro ratione membrorum: uelut capitis, parentum: oculorum uel cordis aut genitalium filiorum: brachiorum, fratrum: uentris, iacturam opum: crurum & tibiarum, domeſticorum. Et uulnera ſignificant, hæc uiolenta eſſe: morbi autem, ſponte ſuperuentura. Et cauſa declaratur ex telo, uel homine qui offendit: nam ſi à coniunctis, erunt ob coniunctos: & ſi ſagitta, erit propter uerba: & ſimiliter, ſi lapide. Sed ſagittæ ſignificant uerba artificioſa, ut ſunt accuſationes in iudicio, uel apud dominum: lapides uerò, uerba obiter prolata. En-

ſe uerò

ſe uerò uulnerari, eſt honoris cauſa, uel tutelæ. Et reſolutio ſignificat uitam ſegnem, & impotentiam, amißionemq; auctoritatis.

Vrigo, declarat curas: lapis in ueſica, familiam multam ſine opibus, aut opes occultas. Vermes interiora exedentes, ſeruos nequam & infidos. Elephãtiaſis, miſeriam & contemptum, & odium multorum: iecoris uulnus, inopiam: carcinoma, luctum grauem, aut opes reconditas, quæ in dies augentur: ſcabies, amorem aut iniuriam: appetunt enim hi ambo animum liberare ab ulcere. E uulnere exire cerebrum, aut inteſtina, eſt propalari arcana: ſed differunt: quoniam ſi cerebrum, propalabuntur arcana, quæ ad honorem pertinẽt: ſi inteſtina, quæ ad opes: ſi cor, quæ ad uitam: ſi dentes, tui interficientur. Vulnera pedum ualde mala ſunt, & ſignificant impedimenta omnium actionum & bonorum.

Arteriam præciſam diuiti contemptum, pauperi extremã inopiam. Surdum eſſe, mendacem ſignificat: ſi princeps, inexorabilem. Hernia, ſolicitudinẽ de re turpi. Lapidei teſtes, uel genitale, herniam. Elephantiaſis & lepra, non in domeſticis opes inuidioſas oſtendunt.

Narrat Artemidorus, quòd cùm quidam claudus claudum uidiſſet famulum, inuenit illum potiri amica ſua. Morbi corporis, animi uitia pro ratione ſignificant.

Peſtis, ſi publicum ſit ſomnium, bellum, aut in bello uictoriam, aut hæreſim ſignificat. Sed ſi priuatum ſit ſomnium, pugnaturo uictoriam: at alijs fugam, carcerem, exilium, infamiam, egeſtatem: propriè uerò, anathemate damnari.

Caput LXI. De morte.

MOri quid ſignificet, ſuperiùs generaliter explicatum eſt: nunc autem ſpecialiter de morte agendum eſt: neq; enim ſine magno affectu uerè, per ſomnum autem fit & cum eo, & ſine eo: cum maiore, quod in nulla alia re contingit, fieri non poteſt. Atq; etiam de eo quod eſt mortuum eſſe, agendum eſt. Fiunt igitur octo genera: uiolenta, naturalis, quæ fit, quæ exacta eſt, quæ cum affectu magno, quæ cum exiguo: unaquæq; ſpecies cum magno, & ſine magno apparatu. Mori ergo ſine affectu, et naturaliter, et ſine magno apparatu, eſt cõmutare mores ad bonũ: ſi uerò cum affectu malo, ad malũ. Cũ apparatu aũt, & ſine affectu, eſt ſacerdotem fieri, aut monaſticam uitam ſubire. At ſi cum affectu graui fiat, ſeruitutem, exilium, morbos, impedimentaq; ſignificat. At ſi uiolenta ſit mors, carcerem, triremes, deportari proſcribiq; prædicit. Quòd ſi mors uiolenta ſit, & ſine affectu, ſeruiet quaſi coactus, ſed cum utilitate. At ſi cum magno apparatu pereat, & cum leui cruciatu, aut perijſſe

iam

iam uideatur, legem mutabit: ſpontè enim id agit. Leuior eſt autem omnis mutatio quæ peracta eſt, quàm quæ fit. Febre mori, eſt ob animi dolorem mutaſſe qualitatem uitæ. Fluxu mori, eſt fœda committere. Hydrope mori, eſt grauari negocijs, & tractatione pecuniarum. Senio confici, eſt ad inopiam deuenire: occidi, ſi ſit cum ſanguinis effuſione, eſt pecunias amittere: illæ enim fluunt: aliàs lucrum ſignificant: nam pecunias parando occidere uidemur. Sic, ſi ueſtes ſanguine conſpurcentur. Malleo occidi, & nil prorſus ſanguinis defluere, ualde malum eſt, ſignificatq́; opprimi adeò ut ocioſus remaneat. Mors mala eſt negociatoribus & artificibus ualde: quia ocium ſignificat: cadendo mori, ob id talibus peßimum.

Caput LXII. De ſepulchro.

Sepulchrum exædificare apud exteros, aut mortem, aut nuptias, aut habitationem in illo loco portendit. Sepulchrum nobile, librum ſignificat egregium, & reconditæ ſapientiæ. Sed & maiorum nobilitatem declarat, illuſtreque aliquod factum: nam monumentum dicitur, quo poſteri illuſtrantur. Sepulchrum apertum eſſe, mortē domini, uel alicuius ex eius familia prædicit. Sepulchrum floribus exornatum uidere, iniuſtam nécem alicuius, & ob inuidiam ad ſepulchrum pertinentis, demonſtrat. Sepulchrum dirutum uidere, eſt dominos eius in exilium mitti, & extorres eſſe. Sepulchrum ardere, eſt famam ſepulti inclareſcere, uel moriturum aliquem fama dignū: ſed ſi ſine flamma, ſceleſta facta alicuius ad ſepulchrum pertinentis portendit. Sepulchrum tuum adornare, eſt te, uel aliquem è tuis mori, cuius fama nobilitentur poſteri. Sepulchrum ſerpentibus plenum uidere, ſignificat maiores illius fuiſſe ſceleſtos: ſi cancris, ignauos & fœdos: bufonibus, omnino deſpicatos: muribus, fures: lacertis, innoxios: draconibus, potētes ac nobiles: lampyridibus, famoſos, & cum authoritate in Repub. Sepulchrum, præſertim alienum, carcerem ſignificat. Sepulchrum in formam domus exornatum uidere, mortem domini nunciat. Plura ſepulchra extruere, multa decernit facta egregia. Sepulchrum uenerari, eſt aliquem è maioribus mori: oſculari autem, mortem filij: aut ſi eruditus, & maximè ſine filijs, pulchrum librum conſcribere: latere in ſepulchro, eſt flagitium patrare: habitare autem, mori. Ex ſepulchro eruere theſauros, eſt librum aliquem reconditæ doctrinæ inuenire, aut ſecretum aliquod ualde utile perdiſcere. Ex terræmotu concidere ſepulchrum, eſt edicto principis exautorari familiam. E' ſepulchro naſci arborem, eſt mortuam iam gloriam in ea familia reſtitui.

Caput LXIII. De domeſticis omnibus.

MAter patriã ſignificat: atq; ideo cũ matre concumbere, patriã ſubigere prædicit: quod ſomnium Cæſari euenit. Cauſantur quòd Hippiæ cõtigerit, fruſtrato euẽtu: is fuit Piſiſtrati filius, patriaq́; potitus, infelicem ſortitus eſt exitum, quemadmodum & Cæſar. Cùm enim patriæ poſſeßio multis modis ſignificari poßit, ſic exitum infelicem decernit. Vtcunq; mortuam uidere, infauſtum eſt: quoniam ad lachrymas ſolùm, non ad actiones mulieres aptæ ſunt. Significat & mater terram: unde ſub matre eſſe, in illius ue uentre, uel cum ea concumbere, uel oſculari ab illa, lethiferum eſt: niſi, ut dixi, principibus uiris quandoque concubitus dominium patriæ portenderit. Cum matre etiam abſurdo modo miſceri, ut fellari, uel eam irrumare, uel maſturpari, uel pedicare, mortem propriam & filiorum, & exitium totius domus ſignificat: ut etiam phœniciſſare. Exitiale etiam hoc uxori, & mendicitatis præſagium. In impijs uiris nonnunquam nefandas actiones & inaudita ſcelera ſignificat. Parentes mœſtos uidere, ualde malum eſt: ſi te moueant, caueto diligenter. Peius autem eſt patrem mœſtum uidere: quia prudentior, & minus mouetur affectibus. Patrem mœſtum uidere, quandoque inluſtas tuas actiones ſignificare poteſt. Parentes lætos uidere, non tàm fauſtum eſt, quàm triſtes infelix augurium: à mortuis enim raró læta expectare oportet: cumq́; id in omnibus, minus in parentibus, qui non niſi magnis in caſibus adeſſe ſolent. Si parentum aliquis mortuorum filium à te petat, aut filiam, nec perneges, morietur: ſi perneges, & quaſi iratus abeat, euadet qui uocatus fuit ingens periculum. Parentem ſequi per eadem ueſtigia, eſt illius mores ac uitam imitari, aut de illo maledicere. Efferri parentem, non eſt malum: liberabitur enim à ſeruitute: ſi pater, coacta: ſi mater, uoluntaria: parentes enim dominorum uicem referunt. Quicquid parentes dixerint, uerum eſt: neq; enim filios fallere cupiunt. Parentes uerberare ſeu uiuos ſeu mortuos, malum eſt: nam impedimenta & infamiam ſignificat: nonnunquam uerò agnatos aut cognatos turbabit. Vitricus & nouerca, mali ſunt: & ſi irati ſint, odium implacabile oſtendunt: ſi blandiantur, uanas ſpes: nonnunquam exilium ſignificant: aliena enim patria quaſi nouercæ loco eſt, ſicut propria parentum. Vnde parentum lætitia exuli reditum ſignificat. Parentes, proprias res noſtras ſignificant, ad mores & uitam pertinentes. Magna enim cura eſt mortuis parentibus de ſalute noſtra ac filiorum noſtrorum, tum de moribus: non ita de diuitijs aut honoribus. Abſentium parentum uiſio, ſimilis eſt ei quæ de mortuis habetur, ſi non ad idolum pertineat. Parentes tacitos uidere, non lætos, nec mœſtos, ſignificat.

gnificat impedimentum explendi deſiderium, ob pudorem & uerecundiam: præſentibus enim illis, ſolemus ab omnibus turpibus abſtinere. Multum etiam refert, quales illi eſſent dum uiuerent: nam ſi triſtes, iracundi, ſeueri, rigidiq; & parum amantes tui, triſtes uidere & iratos, minus malum eſt: ſi mites, blandi & læti ac beneuoli, contrarium. Patrui parentum ſeuerıorum loco ſunt: & ſi tutores aut curatores fuerunt, ſeruitutem renouari prædicunt, cùm uiuere & unà tecum eſſe uidentur. Si uerò extra domum, & peregrinari, nouos luctus: triſtes enim eſſe ſolemus, cùm hi diſcedunt. Vocari ab illis, nec uidere, mortis aut magni infortunij ſignum eſt: ſed ſi uiuant, ad res gerendas opportunitatem ſignificat. Parentem rurſus ut mortuum deplorare, ſi pater ſit, agnati: ſi mater, cognati mortem portendit. Sed & hereditatem ſignificat: parentum enim morte hereditas ad nos deuoluitur, & fletus gaudium prædicit. Auus & auia defuncti uiuentibus parentibus, idem ſignificant quod parentes mortui. Mater etiam, à μητέρα, conſilium & prudentiam: πατὴρ, ſeruatorem, & eum qui calcat, ſignificant. Aui proauiq; antiquarum rerum tractationem portendunt: ſuccedent autem pro ratione affectuum illorum: & theſauri inuentionem: ſunt enim ſepulti & iucundi: & mortem: non enim aliter cum eis eſſe poſſumus, quàm moriendo. Parentes ſenes ac mortuos uiuos uidere, et nobis iuniores, eſt omnia præter ſententiam uentura: iuxta illorum uultum Sed ſi uiuant, et iuniores nobis uideantur; prærepturum filium habenas illis ſignificat: plerunq; tamen fauſtum, & antiquatas ſpes renouandas.

Frater autem quaſi ferè alter, teipſum, & amicum, & quicquid affine tibi eſt, ſignificat. Poteſt & ſororem demonſtrare, propter affinitatem, ἀδελφὸς: & ἀδελφὴ: & ſignificat rem ueram & propriã. Germanum enim eſſe: id eſt, fratrem, et uerum, nõ fictum, neq; adulterinũ, dicimus. Triplex, ut in parentib. gemina tantùm, differentia eſt: Qui ſunt, qui non ſunt, q fuerunt. i. mortui ſunt. Mortuos uidere fratres, ſignificatum idem habet quod de patre et filio: ſed & mater intercedit: quoniã ex utroq; parẽte genitus eſt tecum, ſed ſi ex uno tantùm, minus efficax erit oraculum. Soror fratrem eadem ratione ſignificat: omnia etiã quæ frater, ſed minora & mitiora. Soror peculiariter ſignificat ſeparationem & diuiſionem, ab etymo nominis ſui. Significat mammas & nates: quoniam geminæ ſunt, & fœmineo ſexu differantur: ut etiã ſuras & manus: frater autem teſtes, eadem ratione pedes, oculos & brachia: ut ergo afficientur illi, uel unum eorum, ita & membra hec, uel unum ex ijs. Et ita pater caput ſignificat, & genitale: nã ipſum generat, ut pater. Mater autem uterum: quia in ſe concipit: & linguam, quæ fœmineo ſexu eſt, & capiti

coniuncta paret: cumq; fratres & ſorores, ut dixi, trifariam uideri poſſint, & ſingulis modis uiui aut ut mortui, fient utriq; ſex modi: ſed præſentes obſeruare non decet: nam ſi ſint, ſomnium eſt ironicum: quoniam quid attinet ſcire ab eo qui præſens eſt, per ſomnum, quòd longè melius ſcire poſſum à uigilante? Propterea ad ſomniorum genus alterum pertinet, quod ex memoria præcedentium actionum, affectionum, cogitationumq; oritur. Si uerò abſentes, ad idolũ. At de idolis quæ per ſe nota ſunt, licet longè rariora, hic non eſt tractatio: nã idola & ſomnia in eodem genere ſunt: ſed idola, ut diximus, abſoluta ſunt & perfecta: ſomnia uerò, prognoſtica imperfecta: ut ergo in gemmis, arboribus, animalib. quadrupedibus, hominibus pro uno perfecto mille ſunt imperfecta: ita etiã in ſomnijs: imò ut in rebus neq; inter centum millia unum eſt cui nihil deſit, in quouis genere: quãto minus in ſomnijs, quorum generatio fermè prodigioſa eſt? At mors eorum qui ſunt, aut quos non habuiſti, procul dubio auxilium ſingulare tibi defecturum prædicit. Si autem mortui ferè ſint, & tecum loquantur, aut aliquid agant, obſeruandum eſt quales dum uiuerent erga te eſſent: nam hoſtes nihil boni ſignificant. Si enim minantur, obſunt: ſi blandiantur, decipiunt. At ſi, quod plerunque cõtingit, te non odorant, qualeſcunq; ſint, monitis illorum, ni abſurda ſint parere & credere oportet. At ſi abſurda doceant hi, aut parentes, aut amici, uel filij, quod tamen rarò admodum accidit, res repetitio ſtatuenda eſt: aliter, cùm non ſit ueriſimile defecturos in monitione qui chari ſint, aut interpretanda erit, aut deploranda. Perſæpè enim non licet amicis manifeſtare, niſi ſub ænigmate: ut Demetrius Mithridati: quæ uentura ſunt, nonnunquam ſignificatur ita tacitè, ut ſolum nouiſſe uideantur: hoc autem non amicorum eſt. Rurſus ſiletur nomen rei, & euentus tegitur, cùm res neceſſaria fatis urgentibus prædicitur. Tuncq; amici eſt, mitiore modo id declarare: quamobrem id totum ſic ſe habet. Itaq; uidere aut audire ab amicis quæ non intelligere poſſis, infortunij eſt ſignum. Sed quid ſi læti ſint? non enim uériſimile eſt lætari amicorum calamitatibus: tunc ergo futuram rem nunciant bonam, aut non omnino malam: uelut mortem, quæ morituro mala uidetur, non fratri forſan, aut parenti. Fratres quoq; inimicos ſignificant: quoniam partem bonorum auferunt: & iuxta illud:

—Tanta eſt diſcordia fratrum.

Non tamen ſemper, ut dictum eſt alias, in omnibus, ſed conuenienti modo. Ergo ſepelire fratrem, eſt inimicum mortuum uidere, aut liberari à contentione & lite.

Vxor animam & artem propriè ſignificat, tum ob dilectionem, tum coniunctionem, tum frequentem conuerſationem. Et cùm uxor parit filium, pulchrum

clarum opus edet in arte. Nuptias celebrare mortis ſignum eſt. Sed ſi filios habeat, aut filias, aut in utero, nuptias filiorum portendit: ideo prægnanti bonũ eſt. Nõnunquam celebrare nuptias cum alio, alidue, diuortium & ſeparationem à coniuge ſignificat. Sunt aũt, ut dixi, modi generales, aut cũ habeas, uideri habere, aut nõ habere: aut cũ mortua fuerit, aut cũ nõ habeas: eadẽ aũt eſt ratio mulieri de marito, q̃ marito de uxore. Exoſculari ab uxore, eſt utilitatẽ ex arte capere. Vxor etiã oſtendit equũ: illi.n. incũbimus. Vxores plures habere, eſt cõcubinas habere, aut Mahumetanum fieri: illi.n. plures ducũt uxores, aut plurib. artib. operã dare. Nuptias celebrare, ſignificat uſurũ amicorũ opera ob neceßitatẽ: quod ſi eis in menſa miniſtrauerit, cũ eorũ iactura id erit. Quod ſi cantus & muſica modulatio adſit, erunt lachrymæ et ſuſpiria. Attamen ſi cum lumine candelarum ac cereorum fiat, uel pompã funebrem, aut magiſtratum ſignificabit. Etſi plures uocauerit conuiuas, nec tum adſint, benefaciet pluribus amicis. Quod ſi in cõuiuio adſint unguenta & odores boni, cauſa beneficiorũ erga amicos laudabitur. Et ſi uinum dulce illis exhibeat, ſolabitur & adiuuabit illos. Et ſi cũ uxore nuper ducta concumbere nõ poteſt, fruſtrabitur uoto ſuo. Et ſi mortua uxor reſurgere uideatur, noua cura per totã uitã eum exagitabit. Et ſi mortuæ uxori aliam ſuperinducere uideatur, erit domus tota in cõtentione: maximè ſi ex prima filios ſuſceperit, aut ſuſcepiſſe uiſus ſit. Et ſi uxorem non habens, haberẽ uideatur, ſignificat nonnunquam auxilium. Et ſi habens, non habere uideatur, ſignificat moleſtiæ aut rei charißimæ ablationem. Vxores plures habere, plurimas moleſtias oſtendit: quoniã uxores plures habere nõ licet: id uerò exit cũ infamia. Vxorem dimittere, cũ ea diuortium facere, alienari ab ea, eſt artis exercitationem relinquere. Vxorem ducere aliena forma, aut habere, aut filiam, quod ad ſubiectũ attinet, idolum eſt: forma autem, ut mores, aut fortuna eorum eiuſmodi erit: uelut uxorem uirum habere: erit autem ſterilis, aut uiro dominari uolet. Si aũt lapidea ſit, ſenſu carebit: ſi uacca uel ſcrofa, meretrix. Vxorem ducere, eſt etiã phratriam ingredi: utrunq;.n. perpetuum eſt, & à nobis ſeparari nequit. Amittere uxorem, eſt amittere annulum: quoniam uxores annulis donare ſolemus. Si mortua uxor reſurrexiſſe uideatur, indè denuò mori, ſignificat filium aut filiam ex ea ſuſceptam interituram. Quod ſi filium non ſuſcepiſti, nec filiam, res à qua liberatum exiſtimabas, rurſus te torquebit, & rurſus ab ea liberaberis. Si uxorem habẽs cœlebs uideatur, aut ad idolum referendum erit: aut ſi artifex ſis ditatus, relinquens artẽ: aut multitudinem amicorum ſignificabit: nã cœlibes à multis coli ſolent.

Filius ſignificat genitale, cor, oculos, puerum etiam alium. Cum quadam nocte uidiſſem filium meum quadrimũ creuiſſe in immenſam magnitudinẽ, ſequẽ-

ti die oblatus eſt mihi puer xij. annorũ quouis puero xvi. annorũ maior. Filius à φίλος Græcè dicitur, quod eſt amicus: ꝓpterea ſignificat amicos, et oẽs delicias: et filis, propius φιλία et cõcordiã, reconciliationẽ, fauorẽ ſtudiũq; ſignificat. Sed et ſemẽ, genituram, coitũ, ſtirpẽq; propter γόνον: et genua etiã, propter affinitatẽ noĩs. Et rurſus puerũ, iuuenẽ, ramũ, ſatietatẽ: propter κόρος: et nigrũ ac purũ, ob κορὸς, graui cũ accentu: et famulũ, uel impubẽ pupillũue, aut infantẽ propter παῖς: et partũ, à τόκος: et pignus, atq; artẽ, & catulum, τέκνον: & nepotẽ, & adoptatũ, ab ὑός. Ergo tot ſignificare oportet, uel quia nomẽ illius ab aliena lingua deriuatur, uel quia nomẽ eius in aliena lingua illa alia ſignificat, uel etiã propter propinquitatẽ & etymõ. Sed etymo utimur: in omnibus interpretationib. aũt aliarũ linguarũ, & deductionib. niſi in ijs q illarum linguarũ periti ſunt: unde hîc maternã, Latinã ac Græcã, tanq̃ magis familiares et cõmunes propoſuimus. Eadẽ aũt erit ratio Hebræis & Germanis, ut in ſua lingua deducãt et ab etymo ſumãt interpretationẽ: nã ſi iuxta interpretis ſcientiã et linguarũ peritiã deduci poſſent, ad oẽs linguas cõfugere liceret. At linguas eſſe, fuiſſe, futurasq; infinitas, demonſtrauimus in lib. de Arcanis æternitatis: atq; ſingula ſingulis demõſtrari poſſe nominib. ut bos aliquãdo canẽ ſignificaturus ſit. Itaq; ſciẽtia hæc, ſciẽtia nõ eſſet: at eſt: & ſomnia ut gemmæ, quarũ quædã ſunt ueræ, q̃dam falſæ: ita ſomniorũ genus (ut dixi) totũ ex falſis uerisq; permiſtũ eſt. Concũbere cũ filio, mortẽ illius aut abdicationẽ ſignificat: eſt.n. oio cõtra naturã: et corruptionẽ uocamus ſeminis emiſſionẽ. Si uerò ſemen emittere nõ uideatur, abominãda perpetrabit. Deoſculari filiam ueneris gratia, benefacere amico impotẽtiori: neq;.n. adeò abſurdũ eſt cõcumbere cũ filia, ut cũ filio: nec deoſculari amoris cauſa, ut concumbere: filius autem & filia non ſolũ amorem ex nomine Græco ſignificant, φίλος, ſed ex natura ipſa rei: ideo hæc noticia eſt apud oẽs gentes uelut actus primus, qui deducitur ad ſecundũ: at noticia nominis Græci aut Latini non eſt nec in actu primo, nec ſecundo, niſi apud eum qui didicit illã. Quemadmodum ergo ſcimus mouere muſculos ad quemcunq; ſitum ac motum membri cuiuſuis, nec tamen ſcimus quõ faciamus: ita nota naturæ ſignificationẽ ſuã retinent in ſomno: quia à cauſa naturæ imperãte oriũtur, licet nõ ſciamus illa. Quòd uerò ex noib. ipſis originẽ ducũt, nullã habẽt cauſam huius originis, niſi uolũtatẽ et cõſenſum hominũ, qui cũ aſſiduè permutetur, infinitũ euadere neceſſe eſt: at infiniti nullã eſſe diſciplinã, nulla præcepta, palã eſt: tamẽ minus incõſtantis: q̃ aũt ſecundũ naturã, etſi plurima ſint, ad pauca reduci poſſũt ꝑ ordinẽ, imò tãdẽ ad unũ, ut in lib. De uno docui. Quæ igitur ſecũdũ naturã ſignificãt, interpretationẽ iuxta ſolertiã nõ ſomniãtis, ſed uatis ipſius ſortiũtur. Filij ſignificãt curas, ex regula generali tradita, qđ q̃ bonũ ſignificãt, cõtrariũ etiã ſignificãt, ſi in malã par

tem

tē accipiantur. Filios inuicē pugnare, eſt negociū tractare difficillimū, adeò ut neſcias qd uelis: filios ferre humeris, eſt tolerare illorū improbitatē. Reliqua ex ſimilib. Flētes tamē filios uidere, magnū patri denūciat infortuniū. Eſſe ſine filijs, nec triſtari, bonum eſt: nam ſignificat abundantiam omnium rerum.

Agnati ſignificant res ad patrē pertinentes, & ex eo originem ducētes, & cognati à matre, & affines ab uxore: uel fratris aut filiorū, uel patris uxoribus. Neq; abſurdū eſt, animas noſtras puriores facta cōiunctorū cognoſcere: cū etiā idem accidat in uigiliat pleriq; enim norunt ſuorū negocia melius quā illi ipſi. Sed in ſomnis alia ratione: ob id enim quoniā animā habēt illuſtriorē, aut puriorē. Superiores in omni genere patrui magni, materteræ, patrui, ſoceri, ſocrus, potētiores aut ſeniores amicos oſtendunt: ut cōtrà minores, nepotes ex fratribus aut ſororibus. Aequales aūt, amitini, cōſobrini, patrueles, cōſoceri. Horū propriū eſt, de nuru & filio uel genero filiaq; aliquid ſignificare. Differūt à parētibus ij omnes, ac filijs: quoniā nihil ſyncerū ſignificāt. Differūt etiā ab amicis, notis, familiarib. atq; domeſticis: quoniā res ſignificāt quæ ex cōiunctione ſanguinis pendēt: ut lites, diuiſionē bonorū, eorūq; diſpēſationē ac diſtributionē, et comes cōſanguineos. Bonū eſt, ac magis proprium, eos uidere qui curā tui geſſerūt dū uiuerent, & qui hæreditatis partē tibi reliquerūt, et qui ſine filijs obiēre. Magnū enim uideri debet, eū qui filios reliquerit, illorū cura omiſſa tui agere. Quod ſi cōtingat uel etiā in quibuſcūq; oportet cōſiderare, quomodo antea erga te affectus fuerit, et qualib. morib. ubi habitauerit, et ubi et cū quib. uerſatus, et quib. in rebus fuerit. Quod ſi nihil poßis cōijcere, recurre ad nominū interpretationē: uelut uolens honorē egregiū repræſentare, coronæ nomine Græcè, quod eius linguæ nō ſis imperitus, oſtēdit: uocatur aūt corona Græ. στέφανος: ſubijcitur huic nomini (exēpli gratia) ſororius tuus: tu ſororiū uides: quoniā illū huic nomini anima ſubiecit: ita nulla facta mētione coronæ, uiſio ſororij ingentem gloriā decernit. Agnati enim cauſa bonorū mali ſunt: quoniā cū huiuſmodi litigare ſolemus cauſa in honorū bonis: at cognati in cauſa honorū nō ſunt adeò utiles, magis tamē fauent ſaluti. Affines uerò omnibus in cauſis ſunt meliores. Contrahere cum ſorore aut cōſanguinea matrimoniū, cœlibatū ſignificat. Videre ſe pluribus cōſanguineis ſeptum, calamitatem magnam nunciat, aut nuptias: in ijs enim et luctu et magnis infortunijs ſolemus à conſanguineis circundari. Agnati pauci, aut ſinguli, lites ſignificant. Agnati ſignificant naſum, oculos, labra, dentes, oſſa, neruos: cognati autem, carnem & ſanguinem: affines uero, ungues, capillos, quia adnaſcuntur, item membra genitalia. Conſoceri ſignificant magna negocia, & grauia, & prudenter tractata. Conſanguineos nigra ueſte indutos,

dutos, aut alba, moriturum aliquem ex iis ſignificat: & ad te etiam pertinere poteſt: hoc quidem: quia mortui pauperes ſic efferuntur: illud, quia coniuncti ſic in luctu induuntur. Eadem aliis lugubribus ſignis decernũtur. Actiones cõſanguineorum ſeniorum perſæpè docent quid opus ſit tibi agere: conſanguinei omnes ſignificant dentes. Affines etiam, ſunt miniſtri artis. Et cõcubitus cum affinibus alicuius, ſignificat inimicitias cum illo, atque iniuriam illatam ab eo qui concumbet.

In domeſticis eadem ratio, quæ in coniunctis & amicis, habenda eſt: mediũ enim poßident locum: quod ſi quid ex memoria præteritorũ, quod & in aliis dictum uelim, oriatur, proculdubio ad mentis affectum referendum eſt. Solemus tamen & in iis melius perſæpè per ſomnum quàm per uigiliam præuidere: quòd minus ab affectibus teneamur, et à ſenſibus diſtrahamur: unde etiã minimum dolorem per ſomnum, tanquam rem magnam & grauem, percipimus. Itaq; ſolers anima, quandoq; etiam melius per ſomnum exitum rei: ut minus impedita præuidet, quàm per uigiliam: ut neq; hoc ſecundum genus ſomniorum ſit ex toto uanum, ſed tamen non adeò certum ut quartum: tertio ſanè fermè par. Cauſa tamen erroris, ſi qua eſt (ut homo falſa à ueris diſtinguere queat, & iudicia recta ab erroribus) eſt, cum aliqua in parte per ſomnum res maior uidetur, aut magis timenda, aut maiore cum ſpe, utilitate, facilitate, quàm ſit: tunc falſum redditur ſomnii iudicium.

Cæterùm de domeſticis, ut retulimus, ratio media inter amicos & coniunctos generaliter haberi debet. Specialiter autem ſic definiemus. Prodromus ſignificat anticipationem negocii: hæc autem uel errorem uel celeritatẽ exitus denunciat. Diſpenſator ſignificat alienam negociorum tractationem, cum ſolicitudine. Qui eſt à libellis, ſignificat res ſecretas & occultas tractaturum. Cubicularii ſignificant morbum & pericula: iis enim utimur, cùm malè quoquo modo ualemus. Procurator ſignificat paupertatem: eo enim maximè utimur, cum pecuniis indigemus. Qui à pedibus ſunt, iter & inimicitias portendunt. Siue ergo quis in aliena domo ſe talem factum exiſtimet, quod deterius eſt, ſiue ſuos aliquid agentes uideat, eadem ſignificantur. Porrò cùm ad corpus comparantur, prodromus pedes, diſpenſator uiſcera, procurator manus: cubicularii uentriculum, pulmonem, iecur: qui à libellis eſt, cor, cerebrumq; ſignificant. Qui à pedibus ſunt, partes exteriores, quæ nos tutantur. Cocus, dolores et curas: quia ab igne uritur, iuxta Poëticum illud: Cor urunt curæ. Et ex membris palatum & gulam, os & dentes. Calanes autem ueſicam & anum, & uiles ac turpes humileſq; actiones. Famuli qui parant menſam, et laborãt, humeros & actiones neceſſarias. Qui uerò uoluptatem exhibent, ut aucupes, mimi,

nimi,ſcurræ,pueri pudenda. Domeſtici omnes,pro illorum diuerſitate et munijs dentes ſignificant:ut dentes,domeſticos.

Caput LXIIII. De notis.

AMici,curas ſignificant:inimici,pericula & moleſtias:familiares,labores & iacturas,nonnunquam utilitatem. Amicorum monitis & prædictionibus fidem adhibere debemus, iuxta illorum prudentiam: narrationi autem plenam habere decet. Inimicorum monitis credendum non eſt,neque hiſtoriæ, nec prædictioni:ſed duntaxat monitis,quæ ſuis dicũt. Inimicorum loco ſignificantur omnes noſtri animi perturbationes:ſenſus quoq;,& agnati, ut ſerui, & famuli,ac uoluptates ipſæ,& filij in opulentis,& artis eiuſdem profeſſores. Amicorum autem loco,æmuli,ratio morbi,paupertas,ſtudia,labores,nummi,prædia. Familiarium,mors,inuidi, et qui ex ordine uerſantur in domo tua Medici,ſacerdos,uicinie, piſtor, geruli. Vnum uidere amicum bonum eſt, auxiliatur enim amicus:plures autem malum:conueniunt enim non niſi in magnis calamitatibus aut nuptijs: hac igitur ſolum feliciter ſignificare poſſunt. Plures unum poſt alium uidere amicos,magnum periculum aut dignitatem oſtendit. Vnum uidere inimicum, malum: plures autem ſimul iunctos,bonum. Solent enim congregari in magnis inimici felicitatibus. Familiarium ratio eadem eſt,quæ & amicorum,ſed minus efficax. Amicos diſcurrentes uidere,periculum præſagit,aut iacturam magnam: inimicos autem,bonum: ſpem enim tibi magnam futuri boni,aut potentiam declarant.

Amicam uidere mulierem,et honeſtam,hortantem ad uirtutem, paupertatem ſignificat,in qua diu manebis. Amicum uidere ſimilibus indutum ueſtib. ſignificat æmulum. Amicum equo inſidentem uidere,ac illum moderantẽ, bonum eſt:ratione enim ut ris, & feliciter tibi eueniet. Amicum te prementem uidere,eſt morbo premi,à quo ſis euaſurus, & quem bene feras. Premi ab inimico,eſt morbo quem moleſtè feras detineri,et periclitari de uita. Amicum uidere cogitantem,& pallidum,ſignificat ſtudium tuum futurum aßiduum circa rem aliquam. Amicus ſedens & defatigatus, aut ſudore perfuſus, laborem ſignificat. Amicum uidere in arca,uel occultatum in domo, uel ſplendidis ueſtibus ornatum,lucrum & diuitias ac nummos ſignificat. Si uerò amicum ſpicis ornatum, aut pampinis uitium, aut in horreo, prædium utile & fœcundum promittit.

Inimicum uidere nos prementem,eſt à perturbatione uinci. Et ſi lædaris,etiam perturbatione uictus admittes aliquid mali. Inimicum uidere blandientẽ, eſt à ſenſu deceptum aliquid damni aut periculi pati. Inimicum uidere tecum litigantem, aut in ſpeculo illius effigiem inſpicere, erit cum agnato litigare,

re. Inimicum uidere ſibi prorſus ſimilem, eſt à filio improbo decipi, uexari aut lædi. Inimicum uidere tuis indutum ueſtibus, aut ſimilibus, eſt contra aliquē tuæ artis pugnare aut litigare. Inimicum uidere ſolicitantem te ad libidinem, aut maſtuprantem te, aut fœdius aliquid tecum committentem, eſt propter uoluptatem quippiam turpiſſimè admittere, cuius cauſa pœniteat te. Inimicum uidere ingredientem & egredientem è domo tua, aut epulantem in domo, eſt pati inſidias ac pericula à ſeruis aut famulis.

Familiarem uidere cum falce, aut arcu ac ſagittis uenientem ad te, nec quicquam dicentem, aut ſolum uocantem te, mortem proximam ſignificat. Familiarem inſpicere macilentum, pallidum, ac oculis lachrymoſis, eſt inuidum aliquem eadem quæ illum agere uideris peragere. Familiarem uidere uiſentē te in lecto, aut longa ueſte indutum, ſignificat medicum tuum. Familiarem uidere deum aut diuum aliquem, aut horum habitu, aut ſacra tractantem, aut ſacra tibi miniſtrantem, ſignificat ſacerdotem. Obſerua igitur quid poſt agat, & talia ab illo patieris. Semper enim aut plerunque in actionibus diuerſis illud præ oculis habendum, quod priores ſignificant, quod ſignificatur, & poſteriores perſonæ qualitatem, aut contrà. Velut uideo familiarem meum panes tractantem, inde auferentem ueſtem, dicam piſtorem infamia me aſperſurum. Neque neceſſe eſt ut ſit ille tuus piſtor, ſed qualiſcunq;. Familiarē quoque uidere placentas tibi dantem, piſtorem ſignificat: at laceris ueſtib. & pannoſum, gerulum.

Amici inimicis permiſti, aut amicos inimicos futuros, aut inimicos amicos: aut amicos eſſe falſos, uel fruſtra illos pro inimicis haberi ſignificat, aut uarium ſucceſſum. Inimicos exoſculari, maioris inimicitiæ indicium eſt.

Creditorem uidere qui à te exigat debitum, mortem ſignificat: ut etiam inferiùs docebo: nam ſeu Deus quæ mandauit, ut rationem eorum reddas, ſeu natura, corporeum hoc indumentum ambo interitum ſignificant.

Homines quoq; noti, nec conſanguinei, nec familiares, nec amici, nec inimici, nec domeſtici, ſed ut uicini et magiſtratus, famam publicam nunciant nō certò ita eſſe. Qui nec amicus eſt, nec inimicus, is ab incognito differt: quoniam in his quæ ad hiſtoriam pertinet, fidem habet, ſed nec plenam: in monitis autem uel prædictione uim non habet: neque enim prudens quiſquam ſolum tibi cognito rem magnam referendam committit at incognitus, & Deum & uitam, & mortuum & dæmonem, & amicum & inimicum, & eum qui nunc incognitus eſt, aliquando autem fit cognitus, referre poteſt: quapropter incogniti & fallere & uera dicere poſſunt, pro ratione perſonarum: eorum qui ad te non attinent, uerba parum habent fidei: Noti interrogationis uice habenda

bendá eſt ratio ut, ægrotat frater tuus? Sed iam pro perſonarum differentia res ipſas diſtinguamus.

Noti, qui nec amici ſunt, nec inimici, nec conſanguinei, nec familiares; nec domeſtici, ſunt uicini primùm, inde amici uel inimici tuorum, & inimici reconciliati, & amici qui ab amicitia tua receſſerunt, & qui ambiunt tuã amicitiam, & quorum opera aliquando uſus es, & qui tua opera aliquando uſi ſunt, & ſalutatores, & magiſtratus, & qui in foro manent, & qui notati ſunt ignominia, & qui præclaro facto innotuerunt, & ſacerdotes conſueti templi, & qui eandem exercent quam tu artem, & coniuncti amicorum aut inimicorum tuorum. Ruſtici autem noſtri pro familiaribus, non pro notis habendi ſunt. Vicini ergo res pro fama notas oſtendunt. Amici autem tuorum uel inimici eadem quæ amici uel inimici tui, ſed non adeò certè, oſtendunt: adeſt autem aliquid etiam medio illorum coniunctorum, & iuxta eorum naturam: ut ſi fratrem habes parum prudentem, ſed leuem, parum aut nihil amicis illius tribuendum erit: ſed pro nugis & inani fama, quæ egerit aut dixerit, habenda ſunt.

Amici reconciliati, dolum aut adulationem ac uanam ſpem ſignificant. Amici qui ampliùs amici non ſunt, diſſolutionem alicuius rei gratæ atque iucundæ minantur. Qui uerò ambiunt tuam amicitiam, ij falſam ſpem, adulationem, leuemq; utilitatem prædicunt. Ii quorum opera aliquando uſus es, ſi eos deſeruiſti, uanam ſpem & dolum ſignificant: ſi cùm opus eſt eis uteris, utilitatem raram oſtendunt. Qui uerò opera tua aliquando uſi ſunt, nec te deſeruerunt, beneficium in aliquem non ſatis certa ratione collaturum declarant: ſi deſeruerunt, indignationem. Salutatores, longinquas ſpes & fabuloſam negociationem: unde cauere oportet, ne irridearis. Magiſtratus, timores periculaq; atque anxietatem etiam decernunt, cùm noti ſolum fuerint: nam qui te nouit, nec amicus eſt, deterior eſt eo qui te non nouit. Qui in foro manent, rumorem uulgi & publicam infamiam deſignant. At notati ignominia, malum rerum exitum decernunt: ſicut contrà præclaris factis noti, egregia cœpta & cogitationes: quæ tamen niſi auxilium ab alijs ſomnijs ſortiantur, incaſſum cedunt. Sacerdotes rem legitimam, & tamen parùm fauſtam decernunt: quoniam plerunq; ad calamitatem aduentum uocantur. Qui eandem exercent artem quàm tu, inuidiam & inſidias notant: quandoque, quæ illis euenire uideris, tibi euenient. Coniuncti quoque amicorum & inimicorum tuorum, eadẽ pene quæ amici uel inimici tuorum coniunctorum. Semper autem tum in his, tum in alijs, habenda eſt ratio morũ perſonæ illius, ac potentiæ, tum imminentium tibi bonorũ aut

malorum, aut eorum quæ animo conceperis. Coloni, utilia negocia aut neceſſaria oſtendunt.

Hæc igitur ſic dicta ſint, cùm aliqua breuiſſimè tradiderim, ut prolixitati parcerem, præclariſq; ingenijs tædium non afferrem: alia autem, qualia hic diffuſè: ut non ſolùm intelligerentur hæc, ſed & omnia ad eandem normam retracta: ita libros hos & actu breues, & poteſtate immenſos effecimus.

Caput LXV. De incognitis.

INcognitæ perſonæ duo ſignificant: aut enim animi paßiones, aut perſonas, quæ non niſi perfecto ſomnio innoteſcent: uelut ſi quis filium occideret, inimicum illum eſſe exiſtimans. Animi ergo perturbationes habentibus ſunt incognitæ, et nos mouent, negociumq; cum illis eſt non ſecus ac cum hominibus alijs: & maſculi ſignificant perturbationes corporis, et actiuas, ut amare, odiſſe, iraſci, lætari: fœminæ autem, animã, et affectus paßiuos. Anima enim apud Latinos, Græcos, Italos, ſub fœminino genere profertur: corpus quaſi maſculino, quamuis & Græcè & Latinè ſub neutro articulo uarietur. Sunt autem paßiuæ perturbationes, dolere, triſtari, timere, inuidere. Sermones cũ incognitis, ſunt umbræ rerũ, ac ſpes inanes, atq; ſuſpiciones. Verùm actiones pro ſucceßibus habendæ ſunt. Ideo contigit, quod quidam cùm adhæſiſſet Principi, prima nocte qua in illius domũ receptus eſt, uiſus eſt interrogare ignotũ, quid illi ex huiuſmodi ſeruitute ſperandum eſſet? cui ille, cum Nerone poſitus es, reſpondit. Sciſcitatus eſt à me, quid portenderet? reſpondi, infecta re exibis è domo: interim cum ſpe ut diteris, & timore ne te occidat, uiues: talis enim Nero fuit: nihil autem eorum cõtinget: quoniam reſponſum eſt incogniti: cùm ergo nec ille te ditaturus ſit, nec tu ſecurus uiues; neceſſe eſt breui amicitiã diuimi. In longo enim tempore aliquid præter ſuſpicionem contingere oportet. Incogniti reges potenteſq; uiri declarant maximos in nobis affectus: ij ſunt timor & ſpes: quibus proxima ſunt mœror & lætitia: hæc enim ſunt eorum quæ ſunt, illa eorum etiam quæ eſſe non poſſunt, ideo infinita.

Eſt etiam incognitum futurum, quodcunq; præteritum cognitum: quod uerò habetur pro indifferẽti: id eſt, de quo nihil tale cogitamus, eſt præſens. Videre ergo homines incognitos, incognitã urbem, talia erunt uitæ tuæ futuræ ſpacia, læta triſtia, felicia infelicia, cõmoda incõmoda; laborioſa mollia. Incogniti fructus opera tua, aut eorum cõpenſatio. Naſcituri ergo ex te, etiam pro incognitis habendi ſunt. Opprimi ab incognitis, eſt conſilijs hominum decipi atq; ſuccumbere. Incogniti etiam actiones referre poſſunt uelut adulterium uxoris, furtum domeſtici: hæc enim tibi ignota cùm ſint, ſub perſona incogniti referuntur. Actiones enim per homines ſignificari poſſunt: uelut eſt in prouerbio: Res ipſa loquitur.

Obſoletæ

Obſoleta quoq; & uetuſta, incognitorum perſonarum ſub ſpecie referuntur. Significat & incognitus eum in quo deciperis, ſcilicet perfidum amicum, & eum qui cùm tibi amicus ſit, inimicum eſſe exiſtimas. Quoniam uerò incognitum ad cognitum ſemper deducere neceſſarium eſt, non ſolùm in genere, ſed etiam in ſpecie (aliter inutilis eſſet huiuſmodi doctrina) ideo ad ſex hæc reſpicere oportet: formam, habitum, locum, ſocios, actiones, ac uerba: uerba quidem declarant perſæpe ad quem pertinent, quis'ue auctor ſit: locus maximam uim habet, ut uel eorū quæ ibi geſta ſunt, memoria cognoſcamus, de quo agitur: actiones etiam multum faciunt ad declarandum quid ſit de quo agitur (tria enim plerunq; ſunt de quibus quæritur, quis, quid, à quo) inde forma & habitus docent qualis ſit: demum ſocij. Si enim ex ijs aliquis prioribus ex coniecturis agnitus ſit, deducet nos in cognitionem principalis. Conſidera etiam ætatem, ſexum, uultum, ac reliqua. Quod ſi tandem nihil offertur, exitum rei potius ſignificari quàm prohiberi intellige, ut non niſi malum præſagiat.

Caput LXVI. De Regibus & Principibus.

Tyranni ſignificant plerunq; affectus utiliores animi, amorem, metum, ſpem magnam, et ex rebus caſum: uxores, filiæ, ſorores, amaſias, matres, tyrannorum fortunam, & uoluptatem, ac ſpem etiam, ſed inanem. Tyrannus, ſed non ſub tyranni cognitione, uiolentum & potentem inimicum oſtendit: ut ſi Phalaridem uideam, nec de illo cogitem quod ſit tyrannus. Rex autem ſignificat legem, uſum: & ſi potens ſit, regulum quempiam. Deum ſignificare non poteſt: quia cum illo nobis nihil eſt: aut ſi eſt, ignotum eſt. Regina, & filia regis, & uxor regis, & amaſia, fortunam, ſapientiam, legem etiam, & religionem ſignificant: ab omnibus enim ijs regimur, ſed & Rempublicam: hæc enim Regi intima eſt, ut quæ diximus mulieres & fœminino ſub ſexu cōprehendi. Regnare ſibi uideri, mortem publicam etiam nunciat: quoniam cum pompa ducuntur qui ſic moriuntur, et à ſtipatoribus more regum cinguntur. Significat & priuationem affinium: quoniam inſociabile eſt regnum, & occulta reuelat: nam reges in oculis ſunt omnium. Bonum eſt ſeruo, libertatem enim ſignificat: et philoſopho: quoniam liberè uiuet. Aegro mortem portēdit: nemini enim ſubiecti ſunt mortui. Significat & rex publicam pecuniam: quoniam in ea imago apparet. Quidam accipiens ex ore regis duos dentes, duabus ſententijs à Rege latis uictor euaſit. Alius cùm uideretur centurio à Rege factus, centum epiſtolas regias accepit. Alius argentei templi præfectus factus uidebatur, & factus eſt diſpenſator regiæ pecuniæ.

Cum Pontifice eſſe, uel Cæſare, uel Rege, uel principe, ſignificat ſeruitutē: at etiam carceres: nam qui huiuſmodi ſeruiunt uiris, quaſi in ſeruitute & car-

rcere ſunt: carceres tamen non ſignificant blandientes, ſed ſolùm ſeruitutem cum ſpe. Intereſt autem inter Pontificem ac Cęſarē, & alios principes: quod Pontificū potentia abeſt à uitæ periculo: quoniam quatenus ſacerdotio prædití ſunt, neminē occidere fas eſt: non tamen adeo ſecuræ ſunt expectationes ex illis. Cum tyranno eſſe, moleſtiam, timorem, ſeruitutem, carceres, morbos, paupertatēq; ſignificat: omnia enim talia in nos tyrannidē exercēt. Cū Pontifice etiam eſſe, eſt cū maiore reſpectu & timore uiuere. Significat etiā cultum religionis, & ſtudia pia: talis enim eſt inſtitutio illius ſupremæ pietatis. Sacerdotibus Pontifex maximus fortunam illorum ſignificat: quæ talis erit erga illos, quales uidebuntur eorum uultus. Principem iratum ſibi uidere, malum eſt omnibus, præſertim tamen ſubditis. Regem dominari, ſignificat ſecuritatem: mori autem, præſidio magno deſtitui. Regem adorare, eſt religionem uenerari, ac Deum. Rex quoq; ſignificat animum noſtrum, qui corpus regat, et nobis imperet. Vnde Regem captum uidere mortuum in obſcuro loco, & inter nebulas, ſignificat mentis caſum, & decedere ex ſenſu. Duos reges uidere, oculos ſemper ſignificat: unum autem, quandoque unum: quicquid patietur Rex, patietur & oculus tuus. Quæcunq; etiam propria ſunt naturæ, minus uerenda ſunt: unde pauperi uidere regem, aliquando mortem publicam nunciat: quid enim pauperi cum Rege? diuiti autem melius eſt.

Duo præcipuè in hoc obſeruanda ſunt: commutatio, & eſſe cum illis. Eſſe quidem non malum eſt, & ad uultum ac uerba eorum reſpicere oportet: at commutatio ſanè periculoſa eſt: quoniam non conuenit priuatis. Optima eſt ijs qui commutare perſonas ſolent: nec tamen bona abſolutè: huiuſmodi ſunt Poëtæ, Comœdi, & ſcenicæ perſonæ, moriones & mimi. Deterrima eſt, cùm fuerit cum ueſtibus abſonis: ſupplicium enim capitale ſignificat.

Pontificum, regum, Cęſaris, principum dicta, pro ueris habenda ſunt. Et ſi uera ſic eſſe non poßint, interpretatione indigent tali, qualem ſuperiùs te docui. Propterea cùm Rex ſignificet, ut dixi, præcipuè quatuor, legem, uſum ſeu conſuetudinem, animum, & regulum quempiam aut ſupremum magiſtratum, diſtinguere oportet iuxta coniunctas affectiones etiam ipſas res: uelut ſi abſurda facientem uideris regem, hoc ad animum magis tuum pertinet, quàm ad magiſtratum, legem uel conſuetudinē. Quòd ſi uiolentum aliquid agat, ad conſuetudinem uel principem aliquem: quòd ſi uinciri, cogi, iuberi, certa ratione ad legem hoc potiùs pertinebit. Quòd ſi baſiari uel cormire, & quæ ad utilitatem pertinent, hæc ad principem potiùs quàm magiſtratum, qui raró donare ſolent.

Hoc habet rex diſtinctum à priuato, ſeu noto ſeu ignoto, & à lege, cùm

lex

lex per aliud quàm per regẽ ſignificatur, ut ſemper regi parẽre ſit neceſſe, non recuſare, non uincere, non ſubterfugere. Intereſt *autem inter tyrannum & regem, quòd cùm uterq; ſit ineuitabilis atq; inſuperabilis, à tyranno iniuſta, à rege iuſta ſolum imperantur.* Et *quòd rex exorabilis eſt, & in pœnis mitior: tyrannus autem inexorabilis, non quia ſemper ita ſit, ſed quod ob id refertur per tyrannum, ut intelligamus quod proprietatem obſeruare nos decet.* Eſt *tamen cùm actio uitiat naturam: ueluti ſi deijcere regem è ſede ſua uidearis, peruinces contra conſuetudinem: & percutere conculcareq; tyrannum, animi affectum tyrannicum ſuperabis.* Et *ſi tyranno iraſcaris, non obedies affectui: poſtquam obedieris, pœnitebit.* At *ſi uelis diſtinguere iratus tyranno, nec diſcedens & triſtis, pœnitebit facti: at ſi lætus, aut diſceſſeris conuicijs iactatis, effugies flagitij actionem.* Damnari *in iudicio à principe, eſt uituperari: non adeò enim magnum eſt, ut à iudice: quoniam non eſt principis hoc proprium.* Priuatas *res à principe accipere, & principi proprias dare, ut palliũ, coronam, enſem, ſceptrum, bonum: contrà uerò, malum.*

Caput LXVII. De Peregrinatione, nauigatione & naui.

PEregrinatio, *mors eſt: peregrinari, mori: & præſertim ſi neſciat quò uadat: & ſi cum pluribus uideatur eſſe, cum pluribus morietur, in bello, uel ſeditione, aut naufragio, uel peſtilenti morbo: & hi qui adeſſe uidebuntur, morientur.* Nauigatio *autem uitæ curſum ſignificat, ſicut etiam peregrinatio, in quibus mortem non prædicit.* Nauigatio *autem tranquilliſsimã aut laborioſiſſimam decernit, peregrinatio medium inter utrunq;.* Nauigatio *præterea pericula maiora peregrinatione ſignificat.* In *peregrinatione multum refert, cũ quibus & quo tempore: nam cum ſocijs & amicis ſereno tempore, bona: contrà uerò, mala.* Si *enim fuerint uenti, erit periculum à latronibus & ſeditione: ſi pluuia, à morbo: ſi niues, frigus ab inopia neceſſariorum: ſi grando, à latronibus uexabitur, & malos caupones ſortietur: ſi à montibus, dura, laborioſa, et metu plena erit peregrinatio: ſi lacus, flumina, torrentes, à potentibus uiris, populis ac iudicibus.*

Nauis *malus, dominum domus ſignificat: prora, miniſtros: puppis, amicos & auxiliatores: carina, opes & pecunias: uela, fortunam: temones, conſilium & prudentiã adminiſtrantiũ: anchoræ, reis ſecuritatẽ: actores aũt impediunt, & in negocijs ea in longum ualde protrahunt: rudentes, pacta et cõuenta: roſtra, decus negocij: uenti & mare, publica monumenta in litibus: alijs autem in cauſis principes ac magiſtratus.* Si *in naui fueris, & ignẽ in ea uideris, quacunque parte uideris, manè uentos ex eadem expectabis: ſcopuli, & arenæ*

camu-

cumuli(ſed hi minus)pericula in rebus agendis ſignificant. Tum uerò remi-nautas,ſi in naui ſit,ſignificant:ſi non procuratores & miniſtros. Miniſtri nauis,familiares tuos: Arma,actiones ſingulas, & animi fortitudinem ac prōptitudinem.Nauclerus autem,exitum rei ac finem.Nauis ſignificat congregationem hominum,maritum & uxorem. Quicquid naui euenire uideris,dum in illa te eſſe exiſtimas,uxori eueniet: quicquid uidebitur uxori, eodem modo tibi. Et ſi uxore careas,filijs:& quicquid de illis nauigantibus uideris, uicißim tibi.Quòd ſi etiam filijs careas,loco illorum erit uicinia,collegium,aut amici uel conſanguinei,dum modo congregationis ſpeciem referant. Et ſi cōgregationi in naui ad te aliquid contingere uideatur,tibi illa euenient.Et ſi nauis in ſicco uideatur uehi, difficultates & impedimenta maxima, ac labores. Qui nauigare uidetur,ſemper erit inter timorem et expectationem: donec ſignificatio ſomnijs abſoluta fuerit, fluctuabunt.

In quibuſcūq; locis uideris eſſe,nec exitum inuenire, ſi loca incognita ſint, aut publica,aut mortuis dicata,aut cum mortuis fueris,mortem ſignificant. At ſi cœnoſa,paludoſa,ſpinoſa,labores,damna et morbos. At ſi uiæ liberæ,apertæ, iucundæ, latæ fuerint, nec difficiles:incolumitatem,felicitatem,& bona omnia cum alacritate promittunt.Generaliter autem exitum non inuenire, res eſt omnibus hominibus & in omnibus cauſis peßima ægrotanti mortem, litiganti oppreßionem,iter acturo libertatem, ſeruo perpetuam aut ſaltem diuturnam ſeruitutem:quærenti,aut aliquid expectanti,irritum uotum facit.

Peregrinationis differentiæ ſunt ex parte modi:eques,in camelo,in aſino, in elephante:pedibus,item ad orient[illegible]ccidentem,meridiem,boream:per deſerta,culta & urbes:ſolum cum ſocio,cum pluribus ſocijs. Cum ſocio, ille eſt genius tuus,quodcunq; fecerit,dixerit,annuerit,deduxerit,obſeruato. Si quidem ille(ut aliàs dixi) etiam pro ætatis ratione ſignificationem mutat. Cum pluribus ſocijs,eſt uitam ac fortunam communem ſubire. Solum autem, uitam quandam peculiarem ſibi ſeligere. Quocunq; etiam perueneris, ſiue urbs ſit,ſeu mons aut flumen,at ibi quieueris,adnotabis nomen formamq;: nā hæc erit ultima pars uitæ, & mors, ſed ſi ſtatim ſomnus ſoluatur, mors inopinata erit,iuxta ſignificatum. Si ergo in ſolitudinem perueneris, morieris inter ſtudia:ſi in urbem,inter negociationes: ſi in montem, inter duros labores: ſi in uillam,miſerè & inops.Si ad flumen, uel in eo caſu præripieris impeditus. Si ad mare,magna meditans. Si ſomnium non de longa, ſed breui ſit peregrinatione: negocia huiuſmodi habebis, & per hæc genera tranſibis, non tamen in eis morieris. Per deſerta ſi ſit iter, erit cum inopia & metu: ſi per urbes,cum turbatione & uoluptate:per culta,cum ſecuritate:in aſino,lucri parui cau-

ui cauſa:in camelo,magni:in equo,honoris:in elephante,poteſtatis. Ad orientem cùm cogitaueris,cum incremento: ad occidentem,cum diminutionem & inclinationem: ad meridiem: cum debilitate: ad boream,cum robore.

Itinerum,non fatalium ſomnia quandoq; cogitationes, quandoq; negotiationes ſignificant: propterea in itinere medio,aut ante finem interrumpi, eſt meditata non perfici: quòd ſi iter mutetur,negociatio quoq; mutabitur,aut cogitatio & inſtitutū. In uniuerſum itinera cùm & curſum uitæ & mutationē oſtendant,magnam uim in decretis hominū præ ſe ferunt. Si finem itineris bonor exactus excipiat,aut boui inſidens,aut capræ uel oui,uel ſui ſeu arieti, iter ipſum agat, aut torque dum locum attigerit,donetur,aut ſpectaculum uideat in ſublimi loco poſitus, publicè peribit.

At uehi naui ſecundo flumine, ualde tranquillam uitam ſignificat: ut contrà aduerſo, laborioſiſsimam. In lacu nauigare,multam turbationem & parcum emolumentum prædicit. Nauigare in torrente,eſt uitam malè tutis conſilijs fidere. At contrà non naui,ſed pelui aut ligno flumine ſecundo uehi, eſt conſilio bene uti,ſed deeſſe neceſſaria.

Eadem fermè ratio erit equitandi leonem: nam ſecurè uiuet: ceruū, ſemper in timore: draconem, ab omnibus timebitur: ſerpentem, cum difficultate uitā trahet, & ſæpius è ſtatu ſuo excidet. Equitare lupum, uitam ducet inter rapinas: equitare ſcelerum animalis,uiuet ex opere circa mortuos,ut ſi ſit ueſpilo, aut mortuorum curator,aut in perpetua triſticia & ſolitudine uiuet.

Iter agere inſidendo aui, generaliter malū eſt: quoniā et periculoſum iter ſignificat,et negociū nō poſſe diu protrahi oſtendit. Grypho tamen inſidere, eſt poteſtatē regiam pauco tempore obtinere. Inſidere anati, anſeri, colūbo, meticuloſiſsimā uitā eſt agere: aquilæ uerò, tutiorē et honorabilē: falconi et accipitri, minus: cygno, eſt operam dare poeſi, ac diſciplinæ quæ de dijs tractat.

Sub terra iter agere, eſt ſecretis inquirendis tota uita intentū eſſe, aut obſcuram & ſordidam uitam ducere. Iter moleſtè agere, eſt ægrotare ſæpe. Cauponæ in itinere, auxilia uitæ noſtræ & bonos euentus, aut etiam malos ſignificant. Caupones autem, conſultores & ſautores, & filiorum ortum, ac nuptias, & quæcunq; ſunt in quibus uita noſtra renouari uidetur.

Caput LXVIII. De damnatione, exilio & carcere.

Damnari in iudicio, mortē, aut magna mala, atq; oppreſsionem oſtendit, damnātur pœna pecuniaria & dedecore, exilio, uerberibus, carcere, triremibus, deportati ad metalla, membri priuatione, morte, et morte in tormentis: horū unumquodq; aut ſimpliciter, aut iam ut ducantur ad pœnā. De ſingulis ergo dicendū eſt: generali primò regula tradita, quòd ſimplex dānatio eſt

uelut affectio: initium autem pœnæ, eſt uelut actio: actio uerò contrarium ſignificat: affectio autem cauſam, & quaſi in idolum tranſit: neq; tamen ſemper hæc affectio, cùm cauſam notam habeat, ſcilicet iudicis ſententiam, idoli uim habet: nec initium actionis, cùm ſit finis affectus tranſit in contrarium: ſed cùm iam actio ad medium peruenerit, uelut ſi damnatus ad laqueum ductus fuerit uſq; ad ſcalam. Hæc igitur iuxta quantitatem ſunt interpretanda.

Cùm igitur ita ſit, liquet oportere in huiuſmodi euentum ex contrarijs ſemper miſtum eſſe lætitia atque triſtitia. Quid ergo omnia hæc ſignificabunt, quaſi ſecundum unam rationem? emolumentum quæſitum, & impetratum magna cura, ſolicitudine, laboribus, iactura rei, periculis, infamia, incõmodis ualetudinis, atq; huiuſmodi. Nihil autem deterius quàm damnatum, atque iam ad locum deductum, liberari: hoc enim poſt ſumptus, labores, cæteraq; huiuſmodi, incaſſum reditura omnia, non ſine dedecore, ſignificat: atq; hæc generaliter.

Speciatim uerò, pecuniaria pœna ſiue mulcta ſignificat liberationem à cura & ſolicitudine, pro magnitudine ipſius pecuniæ: & præponi ærario, & inſcribi ſeu aſcribi pro magiſtratu uel munere: & conducere à fiſco. Significat & iuſtum fore, integrum, honorabilem, non ſolùm ab ἐπιτιμίας, cõmuni nomine: ſed quoniam qui mulctantur, ab omnibus conſpiciuntur, & iuſti efficiuntur abſolutione: ſed & magnum crimen admiſſum nunciat, uel reum agi, ob uerbum δίκη: ſignificat & iacturam quamcunq; magnam, cùm ad affectus cauſam refert.

Dedecore uerò affici eſt honorem conſequi, & magiſtratũ: tum uerò turpia facere, pro turpia pati, miſericordia ſubleuari: eſt enim affectus & paſſio in contrario. Et ſi uinctus in publico ſit, erit hoc ex dignitate uel officio publico: tales enim publicè alligati ſunt. Et ſi in ornatu & ueſtibus, dignitate ornabitur.

Exilium ſignificat damnationem capitis, amiſſionem ciuitatis, peregrinationem, abſolutionem à muneribus, mortem coniunctorum, deſtructionem familiæ, ruinam domus, uxorem ducere alienigenam: in alia urbe domum, aut agro prædium ſuum facere ſeu acquirere: carcerem etiam, & anathema.

Verbera ſignificant morbos, luctum, commiſerationem, lucrum præterea & beneficium. Quod ſi triremes ſignificent, ad idolum imperfectum attinẽt. Si ex uerberibus ſanguis in terram fluat, expenſas faciet publica cauſa.

Carcer uerò morbos ſignificat, & quietem à negocijs: & ſi perpetuus ſit, mortem ſignificare poteſt, item ſtudia literarum, uitam ſolitariam, conſanguineorum et amicorum mortem: arcis præfecturam, aulam, magiſtratũ: hi enim

cuſtodiuntur: & cancellis fori præfici, & in naui eſſe: nullus enim firmior carcer: peſte quoq; detineri.

Triremes nauigationem, piſcationem, mercaturam, iter longinquum, publica alimenta, artem laborioſam, nec unquã quieſcentem, podagram: alligati enim ſunt utriq; pedibus: adoleſcere & augeri, & quæcunq; fiunt cõmunibus laborib. ut fodere foſſas, et aggerẽ erigere in bello, quãuis magis remota.

Deportari ad metalla, eſt ſuos coniunctos mori, ipſumq; hæredem inſtitui. Mortem etiam ſignificat: quoniam aliò ablegantur uincti, & ſub terra manẽt. Sed & chymiſticam artem: & ſecretorum inueniendorum anxiam curam decernit: præterea amißionem nominis, duram uitam, flagitioſamq; cum ſtudio rerum ſordidarum. Catenatum autem ibi eſſe, impedimenta et fœdos amores. Cum pluribus, catena una uinctum, amorem mutuum cauſa quæſtus ſordidi, aut ſcorti haud inſignis.

Damnari ad membri amputationem ſiquidem manus ceſſabit ab arte, aut frater morietur, aut ſeparabit ſe. Et ſi pes, res ſuæ reddentur inconſtantes cum ſtatu ſuo: auferetur q; id in quo maxime fidebat: ſi oculos, abibit filius, aut morietur. Cùm enim priuationem ſignificet, duplici modo ea fit. Et ſi dente mulctetur, priuabitur, parte redditu um. Et ſi lingua, in lite ſuccumbet, aut uoluptate priuabitur, aut auctoritate. Et ſi ut tondeatur, damnabitur ad triremes, aut fiet ſacerdos, aut magiſtratu priuabitur, ſi in eo fuerit. Et ſi teſtibus, auferentur omnes illius deliciæ, uitaq; iucunda uſq; ad mortem, & autoritas. Et ſi ſtigmata imprimantur in facie, fiet notus omnibus, & hoc ob inſigne infortunium ac dolorem. Et ſi aures præcidantur, fiet infamis: & à ſtudijs diſciplinarum, ſi eis operam dare conſueuerit, impedietur. Et ſi naſus, hoc eſt maximum infortunium, niſi ſemet in ſolitariam uitam redegerit.

Damnari pœna capitis, deterius eſt quàm ullo alio mortis genere: quoniam corpus minuitur, non ſeruata æqualitate: ideo ſignificat amißionem dignitatis, auctoritatis, potentiæ, denique libertatis. Ad laqueum, eſt pendere animo, dignitatem aut miniſterium conſequi, ſupereminere alijs, laudari, inuideri. At ſtrangulari in carcere, eſt prohiberi ne detegat: eſſe à ſecretis principis aut magiſtratus. Exuri autem, eſt ambitione oppleri, coli pro diuo, extolli ad ſidera, magna pecunia ad nomen inſigne aſcendere.

Rotæ autem inſeri, eſt ſublimi loco formiter cõſpiciendũ ſtare, miniſtros multos habere: non tamen liber erit: principalibus negocijs ſe immiſcebit. Palo transfigi, eſt inhærere lucro & ſpei, pueris obſcœnum. In crale torreri, eſt quieſcere inter curas opum, & in uoluptates eas conſumere. Diuidi

in fruſta, & appendi diuerſis in locis, optimum eſt filios aut fratres multos habenti: illi enim in diuerſas regiones migrabunt, conſtitutis locis, & famoſi euadent. Serra diuidi, eſt paulatim ex una domo atq; familia duas facere: item plures habere ſeruos, ideo pauperibus bonum eſt: uiuus ut in fouea ſepeliatur damnari, eſt theſauris inuentis aut partis, totum in illorum cura eſſe, aut in ſtudio arcanæ alicuius rei, uel impediri prorſus ab actionibus.

Caput LXIX. Senarij authoris ignoti, ex Adriano Iunio.

Adieci hæc carmina, quòd aliquid præter ea quæ dicta ſunt, continerent: & ut intelligeres, rationes ſuperiùs traditas omnium qui de hac materia rectè ſenſerunt, congruere. Porrò non hæc ſola ſignificari exiſtimabit, ſed appoſita præcipua in ſingulis ſignificata, & quæ frequentiùs euenire ſolent.

Celáre noli ſomnium, quando liquidum eſt.
Pigrè moueri, ſemitam duram facit:
Actus ſecundat, ſomnies ſi currere.
Calcare prunas, noxiam ſignat grauem.
Botros edere, notat madores imbrium.
Ficus edere, cauilla ſcurrarum notat.
Moleſtias ſignat, uorare dulcia.
Comeſa lactuca, indicat morbum grauem.
Oua edere, continereq;, oſtendit mala.
Si ſomnians ridebis, angor te premet:
Sed ſi fleas, repleberis tunc gaudijs.
Succendi ad iras, hoc acerbum eſt ſomnium.
Petræ inſidens ſtabili, bonam ſpem contine.
Muro inſidentem, ſors ſecunda te manet.
Mulcta grauaberis, ſuper ſtercore ſedens.
Putoris omen, eſſe crede moleſtias.
Animæ inquinamentum notat, cœno infici.
Cœnoſa peragrans, ſentiet uitium ingeni.
Fons limpidus, mentem ſerenam denotat.
Potare limpidam, bonum omen prædicat.
Cœnoſam aquam bibens, agit in anguſtijs.
Ebulliens aqua, perduelles nunciat.

Sere-

Serenat animum uappidi potus meri:
Sopit dolores dolio exhauſtum merum.
Vinum bibentem pugna te manet grauis.
Fluuius inundans, hoſtilem incurſum notat.
Aequor ſerenum nare, fauſtum eſt ſomnium.
Aequor natare turbidum, angores notat.
Aurum tenere ſomnians, uoto excides.
Clauos tenens, ab hoſte periculum caue.
Iactura certa eſt, paſſer euolans manu:
Tenens columnam, numinis ſperes opem.
Votum obtinebis, ſi manu accipitrem premas.
Accipiter euolans, malum adfert principi.
Claues tenere, ſtabile fœdus indicat.
Remoram notant flagella torta uitium.
Se eluere totum, exterminat curas graues.
Abluere dextram, curarum faſcem fugat.
Eluere plantas, diluit curas graues.
Latos pedes habere, portendit malum.
Viam ingredi nolito, ſucciſſo pede.
Inglorius eris, te uſtulatum ſomnians.
Curis eris liber, necem ſi ſomnies.
Volare, ſucceſſum rei lætum notat.
Præſagiunt pugnas hoſtiles, baſia:
Aduerſa ſors portenditur præcipitio.
Se iacere pronum in foſſam, ſignat triſtia.
Eſt myſticum, cœlum uidere uoluier. **Aliter:**
Currentem equi pullum uidere, myſticum eſt.
Damnum ominare, ſi columbas uideris.
Viſi boues, ſiniſtra portendunt mala.
Diram augurantur mortui peſtem boues.
Viſum cadauer, indicat necem grauem.
Eſt ominoſa res, atros uidere equos.
Albos equos uidere, fauſtus nuncius.
Signant periculum ab hoſte ueſparum agmina.
Videre lumen, res loco in claro notat.
Pelagus quietum cernere, eſt omen bonum.
Fremitus maris, negocijs turbas notat.

Albens caro, res auſpicata eſt admodum.
Nigraſſo cutis, bonum nulli notat.
Canum latratus, hoſtium inſultus notat.
Hoſtile conamen cadet, uiſa niue.
Omen bonum in ſomno eſt, amictus candidus.
At pulla ueſtis, curæ inanem non facit.
Purpurea ueſtis, non grauem morbum notat.
Rubens ſtola, euentus rerum felicitat.
Magnam foue ſpem, regia indutus ſtola.
Diſrupta ueſtis, curarum faſcem eximit.
Præciſa zona, celeriter expedit uiam.
Damnum in negocijs, coma obraſa indicat.
Diſcrimen ingens, crimium caſus notat,
Tentus manu enſis, auguratur prælium.
Confringere enſes, hoſtium ſtragis nota eſt.
Tonitrua ſomni nunciorum dicta ſunt:
Qui ſe ſenem uidet, manet eum dignitas.

LIBER SECVNDVS DE SOMNIIS, PROVT PROPRIIS
differentijs diſtinguuntur.

Caput primum. Non poſſe hanc ſcientiam deduci ad exactam perfectionem, nec debere, ob tres cauſas: Fati repugnantiam, Exemplum aliarum ſcientiarum quæ diuinare docent, tum ob id quod eſt in ipſis de potentia: quia animæ eſſentia immortalis eſſe non poteſt, ratione eorum quæ ſunt in actu: quodq́ tantum abeſt maximum, quantum minimum. Reſponſio ad Ciceronis obiecta.

Non eſt exiſtimandum, quod multi tamen credunt, eã poſſe tradi de ſomnijs doctrinam, quæ uelut in Geometria aut medicina uel architectura, hominem ad perfectam, exactam ac propriã cognitionem rei deducere queat: nam neq; ratio primũ fati id admittit. Si enim quæ uentura ſunt, omnimo uentura ſunt, & perfecta intelligantur antequàm uentura ſint, duorum alterum euenire neceſſe erit:

ſe erit: aut ut quæ uentura ſint, certè non eueniant: aut ut noſtra uoluntas non libera ſit: quorū utrumq; perabſurdum eſt. Nā non futurum eſſe quod futurum eſt: & quod liberum eſt, non eſſe liberum, omnino ut ſic fieri non poteſt. Deinde quòd uideamus omnes huiuſmodi ſcientias quæ futura docent, Aſtrologiam, Phyſiognomiam, Metopoſcopiam, Chiromantiam, non ad ultima peruenire: nec ita definire ſingula ut naturales ſolent, aut artifices. Verùm omnes hi circa generalia quædam ſubſiſtunt, nec ultrà progrediuntur: quoniā progredi nequeunt: nam ſi Venus benignitatē fortunæ pollicetur, & Mercurius ſtudiorum et ſapientiæ cauſa, cùm et ſtudiorum innumera ſint genera, & bonæ fortunæ etiam quòd Mars Ioui miſtus medicinā ſignificaret, adhuc ad hoc ipſum quod quæritur definiendum penè infinitæ differentiæ cognoſcendæ relinquuntur: cuiuſmodi, qua in urbe, cum quo Principe, qua in medicinæ parte, quando, quantum, ac reliqua huiuſmodi. Verùm quod maius eſt his duobus impedimentum, eſt ipſa rerum natura, ſcilicet animæ & uiſorum, infinitas: quæ enim uidentur, uideriq; poſſunt, infinita ſunt. Quomodo igitur infinitum, quātumuis magnis libris ac multis cōcludetur? At uerò anima, ut ad actū refertur, omnisq; alia natura præter diuinam, finita eſt. Ob id aberrat Cicero toto tramite, exiſtimans memoriam hanc tam grandem, ut illi uidetur, ſeu ut Hortenſij (quē plurimum in ea ualuiſſe referunt) ſeu propriam, cùm ſecūdam Philippicam recitabat, ſeu Cyri, quem dicunt totum exercitū ſingulosq; milites (erant autem penè ducenties mille) ſeu Mithridatis, ſi uerum eſt quod uiginti duarum gentium, quas ſub imperio ſuo regebat, linguam teneret: aut Cyneæ, qui uno uel altero die Senatores ſingulos facie noſcere, ac nomine ſalutare didicit, tum etiam equeſtris ordinis nobiliores: ſeu Senecæ, qui de ſe etiam refert, potuiſſe firmiore adhuc ætate duo millia nominum diſcere ac recitare, immortalitatis animi aut infinitæ naturæ eſſe argumentum: magis quàm Coruini Meſſalæ, quem referunt etiam proprij oblitum eſſe nominis. Nihil enim quod commune ſit mortalibus, quantumuis excellat, infinitæ aut immortalis naturæ argumentum eſſe poteſt: tantum abeſt quod maximum eſt, quàm quod minimum: ſeu uideas ut lynceus, ſeu ſapias ut Ariſtoteles, omnia hæc tàm abſunt ab infinito, quàm quod maximè ab eo diſtat. Eſt enim naturæ infinitæ argumentum ſolum, quod nil cum mortali commune habet, uelut eſſe capacem omnium, ſeu illa ſit memoria Platonica, ſeu intellectus quidam, ſeu poteſtas ad omnia, ut materia illa prima. Neque ergo id quod ſpectamus, quod magnifacimus nos, immortale eſt: ſed immortalitas plerunque abdita eſt in uilioribus rebus. Anima

uilis.

nilis ſcarabei ſempiterna manet, decus Phydiacæ artis & Apellis citò perit. Poteſtas eſt in his inferioribus quæ immortalitatem declarat, & infinitatem, non actus ullus. Vtrum enim uitæ infinitum actu cognoſcant perfectè, ut à nobis differant, an non, ut à Deo, alterius eſt conſiderationis. Verùm quod ad hanc pertinet, illud eſt nihil ſeipſum cognoſcere præter Deum. Vitæ enim ſeipſas cognoſcunt in Deo, ſicut homines & animæ in operationibus. Propterea quæ agunt omnia, præter Deum, quaſi naturaliter agunt, non uelut mens artifex: dico elementa mouentur, finemq; ſuum norunt, quomodo moueantur, ignorant. Plantæ nutriuntur, creſcunt, flores & fructus pariunt: quomodo id agant, non norunt: animalia lacertos mouent imprudenter, rectè tamen: quod in nobis ipſis experimur: neque Galenus cum ſua anatomia uel unum muſculum ad digitum antè uel retrò mouendũ mouere ac dirigere nouit, ſed digitum quidem ut uult, mouet, ac ex uoluntate: muſculum autẽ natura. Ergo uitæ quæcunq; ſunt, opera cœli dirigunt in nos, aliaq; uiuentia cuncta: nec hoc ipſum norunt quomodo dirigant. Horum ergo cognitio à Deo emanat, nec quæ recipiunt intelligere poſſunt quomodo recipiant. At mens inest illis, ac dæmonibus, hominibusq; ineſt profectò, ſed quæ non regit corpora: natura enim corpora regunt, mente intelligunt. Sicut ergo nos cibos canibus offerimus præparatos, quomodo præparentur à nobis illi non norunt: ita quæcunq; futura ſunt, non aliqua, ſed omnia, ſilenti animæ per ſomnium offeruntur: at illa non ſolùm raro, ſed rariſsimè ea percipit: uel cibis obruta, uel humoribus obfuſcata, uel curis impedita, uel ſenſilium motu immodico uexata. Itaq; non ſolùm infinitam eſſe naturam ſomniorum neceſſe eſt, ſed & tractationem ipſam infinitam: at nullum quod ad ſingula uſque perueniat, infinitum eſſe poteſt: non ergo poteſt tractatio de ſomnijs ad finem ullum deduci, nec limitibus inſcribi, nec finem habere: quare ut difficillima ſit, neceſſe eſt: et cum infinita finitis contineantur, tractationem euadere difficillimam. Comprehendi tamen poſſunt multis infinita: quia paucis & paucis, uno tantùm principio: uelut & quæcunque ſunt, fuerunt, erunt'ue, uno principio, ſcilicet Deo. Sed neque Deo ſolo tanquã unico principio, ſed in diuerſis diuerſa ſunt principia, poteſtate quidem infinita, uelut hominum homo, & formicarum formica. Cùm igitur omnis bona tractatio & à mente proficiſcatur, & rebus ipſis ſit accommodata: mens autẽ poteſtate ſit infinita, infinitus & numerus rerum neceſſe eſt bonam tractationem ita eſſe ordinatam, ut plures ſenſus ſub eiſdem uerbis cõtineat. Omnis autẽ huiuſmodi difficillima eſt. Quamobrem omnis bona tractatio contemplans, quo melior, neceſſario eo difficilior. Verùm quæ de rebus ipſis agendis eſt, & facilis eſſe poteſt, & perfecta: quòd rerum

rerum noſtrarum quæ actione conſtant, nulla ſit infinita. Sed quoniam non ſolùm rebus ipſis, ſed etiam legentibus, & legentibus ſimul atq; ſcribentibus, in quouis ſcribendi genere aliquid condonari poteſt, propterea ex multis cōſtat præceptis omnis oratio: legentes enim claritatem expoſcūt: ornatus autem & ordo tàm legenti quàm ſcribenti neceſſarius eſt: quod doceant ſcribentes, delectent legentes, in omni eo quod ſcribitur quatuor hæc deſiderabuntur: difficultas ob infinitatem, claritas, ordo, & ornatus. Horum primum ſolum ad diuinitatem pertinet: reliqua adeò non illi congruunt, ut ei etiam repugnent. Ordo quippe apud nos eſt eorum quæ numero conſtant: nam apud Deum eſt omnium, & infinitorum: at numerata non poſſunt eſſe infinita. Itaque difficile eſt omnibus ſatisfacere: nam hanc infinitatem ſoli philoſophi amant: quia ſoli intelligunt: ſed non omnes, uerùm clariores: at cæteri oderunt, ut contrariam claritati. Tractationem autem claram in his, quæ ad contemplationem pertinent, ut diuinitatis expertem, ut abſurdam, ac proprio carentem neruo, philoſophi aſpernantur: at rhetores magnifaciunt quicquid dilucidum eſt, perſpicuum, ornatum, atque ordinatum. Sed neque curant eam uim probandi, quam demonſtrationem Latini, Græci ἀπόδειξιν uocant: philoſophi autem, ut nil aliud. Quamobrem quæ Cicero ſcribit in huiuſmodi rebus, indigna omni fide ſunt: cùm idem eſſe exiſtimauerit, acutè de huiuſmodi, docteq; diſſerere, & ornatè: neque enim idem ſunt: imò, ut dixi, pugnantia: quoniam quæ clarè dicuntur, nec tam ſubtiliter, nec ut ſe habent dici poſſunt: ornatus autem claritatem poſtulat. Aſſuetus enim ille multitudinem perſuaſione fallere, hoc non contendit ut ita eſſe demonſtret, ſed ut homines in ſuam ſententiam trahat: quæ quanto elegantiora ſunt: ſunt autem plurimum (plurimū enim ualuit dicendi arte) eo ſunt deteriora, ac ſimillima ueneno quod in melle conditum eſt: dum enim ſuauitate delectat, fallit, & fallēdo enecat: inde illud omnino intolerabile, quod concludit in fine libri de Diuinatione, non diſceptaſſe de his quod in aliquam partem inclinaret, ſed ut ſuſpenſam mentem atque opinionem in huiuſmodi faceret. O præclarum philoſophum, qui nil aliud agit tàm longa diſputatione, quàm ut incertos reddat. Præſtabat feſelliſſe, quàm dubios reddidiſſe. Quid tāto diſpendio temporis lucratus ſum aliud, quàm quod antea habueram, ut incertus eſſem? At bellè egimus, laborare ut ignoremus? at non poterat, etiamſi clarus fuiſſet philoſophus, de his rectè diſſerere, quæ inuicem coniuncta ſunt: niſi ut, quemadmodum Archimedes in ſuo libro de Sphæra et Cylindro, rem totam per ἀποδείξεις perpetuas deduxiſſet: ſicut & Ariſtoteles, & nos à primis principijs, licet paucis eorum ab illo diſcrepemus. Verùm cauſa erroris, & falſo ſomniorum diuinatio-

nem inſectandi,fuit omnino, quod ille teſtatur ſe neſcire diſtinguere genus totum ſomniorum ab his ſpeciebus quæ ueræ ſunt:quo non facto, & nos iampridem cōfeßi ſumus,non poſſe inueniri cauſam ullam ac regulam ueritatis in illis.Ergo quod ad hoc attinet, parum à Ciceronis opinione diſcrepamus. Si enim ille potuiſſet inueniri in quo falſa à ueris ſeiungeret, uolebat acquieſcere eorum diuinationi:at cùm non poſſet,damnauit uniuerſum genus.Sed iam audiamus Ciceronem de hoc diſputantem,atq; inuectum nimis ambitioſe in hāc cauſam:quippe ſuo more ſibi nimium detulit.

Primum igitur illud uulgatißimum affert in omne diuinationis genus, atq; admodum pertritum: Si fato uentura conſtant, nihil proderit diuinatio, & præcognitio hæc malorum etiam nos torquebit: ſi non, ergo nulla erit de futuris ſcientia:quia non eſſe poſſunt.Quid ſi ego uno uerbo reſpondeam utriq; interrogationi? oſtendamq; dimiſſa captione,utroque modo ſcientiam diuinādi utilem eſſe? Nam ſi fatum non eſt,ſed neceſſariū eſt, (gratia exēpli) ex cauſis cōſtitutis,me duci in carcerem, præmonitus ſomnio nō ducar: quæ captio, quæ inſaniæ ſunt,negare utile non fuiſſe hoc ſomnium,quod me monuit? quid differt ſomnium ab eo qui conſcius conſiliorum me admonet? an ego illi dicā, cùm aliquid repetet ex me, Nihil profeciſti,quoniam non debui capi? O pulchrum reſponſum. Quid egit ille cū ſua Seruilia,dum de coniuratione admoneretur? an indignam præmio illam iudicabat? cur tanta exploratoribus, non illi ſolum dederat? an non melius eſt moneri à dijs ex ſomnijs, quàm à uili ſcorto? ab impudico exploratore? quæ furiæ,quæ amentiæ ſunt hæ? Narrabo inferiùs,quónam pacto ex ſomnio,cùm deſperaſſem collegij medicorum ingreſſum,eum ſum aſſecutus:numero ingratus erga Deum poſt factum, ut ille fuit de Marij ſomnio? quod ut præſens amplexus eſt,atq; utile ſibi exiſtimauit:ubi reductus eſt ab exilio,irriſit Dei,non dico Deorum (forſan enim illud nō adeò impium fuiſſet) prouidētiam. Facinoroſis nauigantib.is ſimilis uidetur: qui cùm è tempeſtate emerſerint,uota abiurāt erga ſuperos habita: ſed hi aliquāto minore cum impietate, utpotè metu ac periculo extorta: at gratuita hæc munera quis niſi ingratißimus nō rependeret? Itaq; meruit, quod etiā queritur, nunquam amplius moneri,tam ingratus. Vtinam ego,qui gratiam de hoc habui,pro filio quod expectabam monitus eſſem:non certè perijſſet. Sed quod in Cicerone aduenit ob improbitatem uitæ, idem euenit Socrati à ſuo Genio ob gloriam nominis eius:nam qui illum in leuioribus caſibus admonuerat, ab impendenti periculo uitæ non retraxit. At forſan,quòd non negarim, et Ciceroni & Socrati & mihi eadem cauſa fuit:ſcilicet peccata:nam admoniti,nō quātum debuimus,reſipuimus. Sed Socrates,licet nō contempſerit,dubitauit: ego

non

non pro beneficio accepto gratus fui: Cicero autem, cū etiam eſſet augur, contempſit: non ſolùm beneficium acceptum, ſed autorem irriſit: autor enim ſomniorum uerorum, ut dixi, ſolus eſt Deus, infinita illa ſua ſapientia. Quamobrem rectè inſtituit Moſes, ut eum unum ac ſolum coleremus.

Sed fac ut Fato fiant omnia, ita tamen conſtat hic ordo, ut quoniam capi non debui, ſomnio monitus ſim: ita quoniam non debui euadere niſi beneficio noctis, cuius tamen aduentus neceſſarius eſt, Deo non debebo qui noctem cōſtituit? at hoc magis: cùm ſit peculiare beneficium: noctis autem generale. Deniq; quod antea optamus ſcire, pro quo oramus uota perſoluturi, cur impetrata contemnemus? Adijcere autem libet ad rem multum, ad hominem parum opportuna Ioſephi uerba, in tertio libro Iudaici belli. Vbi autem hoſtilis "
multitudinis minas comperit Ioſephus, nocturna ſomnia reminiſcitur: quibus "
ei Deus & futuras Iudæorum clades, & quæ Romanis eſſent euentura Prin- "
cipibus oſtendit: erat enim interpretandis ſomnijs idoneus, & coniectari "
quæ ambiguè diuinitùs oſtenderētur norat. Et infrà, cùm Veſpaſianum allo- "
quitur, inquit: Iotapatenis poſt diē quadrageſimū ſeptimum excidiū prædixi, "
quodq; uiuus in cuſtodia à Romanis aſſeruarer: quæ cū Veſpaſianus uera cō- "
periſſet, fidē habuit polliciti imperij, de quo idē Ioſephus ſomnio edoctus eum "
monuerat. Itaq; hic ſolutus catenis, felicē pro cōditione gētis uitā duxit, principalē locū apud Imperatorem obtinens. Sic Sylla dictator felix, ſi hac in uita quiſquā hoc nomine dignus eſſe poteſt, ſomniorū monitu ſæpiùs adiutus, adeò ut nihil potiùs duceret. Sic Auguſtus: quis enim eo felicior? Et Syneſius ipſe ex hac diſciplina ſe maximos gradus adeptū, maxima uitaſſe pericula teſtatur. Atq; id meritò, quandoquidē ſolū hoc diuinādi genus (ut iam diximus) gratuitū ſit, et à Deo immiſſum: cætera, quaſi uiolēta extorquere nitātur, quod Deus patefacere nolit. Ita ꝗ; hoc quaſi donū eſt: illa aūt ut ſubrepta furto, aut extorta improba peruicacia, aut ui quadā ablata. Vide modò quantum interſit inter munera, & furta aut rapinas. Sed inquit, à Deo non ſunt immiſſa. Deus primùm nō hæc tam uilia curat: rarò mittuntur, non mitterentur improbis ac contemnentibus: cùm opus eſt, non poſſunt impetrari: at Deus liberalis largitor eſt. Neſcit modum quo Deus immittit: immittit ut Solem ac pluuias, ſuper probos, improbos, contemptores & gratos: uerùm illi qui contemnunt, ſuo malo plectuntur. Sic cuncta ordinauit, ut cùm futura ſint, in animam euētus ſui imaginem imprimant. Si nimijs illi cibis, potibus, uenere, curis ſeipſos ne recipiant impedierint, num hac in parte Deus cuiquam denegauit munus? an ille potiùs ſua cauſa id præuertit? quod ſi etiam quibuſdam id deneget, an tenetur? Quod gratuitum eſt, cui libet, dare poteſt.

Quod ſi extremis in caſibus defecit, ut mihi in filio, an iuſtam ob id cauſam conquerendi de Deo *habeo? Primùm qui ſcit non obtuliſſe occaſionem, eam me non arripuiſſe? Sed fac non dederit: an ei qui ducenta dono dederit, quod non omnia dederit iraſcar? quæ nugæ, quæ intemperies? Obijcit deinde, nil fruſtrà à* Deo *fieri. Cur tot ſomnia uana, ut tam pauca in uſum ueniant? cur tot pluuiæ in irritum cadunt? cur tot ſoles? Ordo diuinus eſt per ſe ſtabilis, ſemper utilis: materiæ fluxu & inconſtantia plurima depereunt: quot lepores occiduntur? quàm pauci leones? plures tamen eſſe lepores quàm leones cōſtat: alia eſt prouidētia* Dei *in immortalibus, alia in his inferioribus. Pulchrū fuit, & forſan neceſſarium, cum* Fati *ſerie hanc ſomniorum prouidentiam cōſerere, quantacunque pars eius fructus deperiret. Præſtantium enim uel ſic exemplorum referti ſunt libri. Supereſt ars, admiratio, & cultus diuini imago, parsq; non leuis apud ſapientes: quid uulgus agat bonorum expers, malorum impatiens, non curat: quot gemmas ſub terra recondit, cui uſui, ut paucæ in manus hominum ueniant? Subijcit inde, cur non in uigilia hoc effecit? Primùm quis es tu, qui à* Deo *expoſtulas? an ſolus quereris pro tanta, quam tibi dono dedit, facundia? num tu exactor es rationum mearum uermicule fœde? at perturbata eſſent omnia, eſſent omnia plena miraculis. Iam non eſſet hic ordo naturalis, ſed ſuperflua curioſitas. Potes habere, ſi uelis, tanquam in uigilia, temperantia & continentia. At quid opus eſt interprete? ait: poterat clarè omnia oſtendere. Imò oſtendit, ut dixi, noſtrum eſt uitium, qui nebulam offundimus. Eiuſdem rationis ſunt, quæ interpretantur et idola. Cur non rogas, quare tot flores fruſtra caſuros, & in fructum nō tranſituros effecit? Cur in* Italia *ſycomoro immenſam multitudinem florum dedit, fructum prorſus nullum? Repugnat materia, dicis: at hic & materia & hominum facta repugnant. Pòſt addit: Si omnia ſunt à* Deo*, cur falſa plura: ſi nō omnia, cur miſcuit ſe ijs nugis & nebulis? O præclarum philoſophum. Solis radios emiſit, nebulæ oriuntur à terra: an quicquam ad mortalia mitti ex alto poteſt, quod mortali confuſioni non ſe immiſceat? an præſtitit nō mittere? Sed quomodo diſtinguemus? ut ſolem à nebulis, ut priuationem ab habitu, ut impedimentum à facultate & opere, ut contrarium à contrario? Demum ſe conuertit ad irriſionem, cùm* Deos *circumuolitare circa grabatos dicit: ut in ſtertentes uiſa immittant. Quis non uidet, nō ueritatem hic quæſiſſe, ſed hominū opinionem, famam ſapientiæ? quandoquidē uidetur uelle obtinere, non diſceptare de cauſa iſta, ſcilicet an per ſomniū fieri diuinatio poſſit. Ergo generalis eſt ratio ſomnia immittēdi, quā nos præpedimus et eadē ueritatis forſā ratio. Cùm uerò in mortalib. nihil cōmune ſit niſi principiū, ut cor in animalib.) neq;*

enim.

enim naſcitur homo ex qualibet re,ſed ex uiro mulierẽq;:nec fruges in paludi bus,nec in ſicco piſces,nec flores in ficu aut quercu,nec quouis tẽpore:ita neceſſe eſt quaſdam horum cauſas generales,in hominibus ſcilicet,inſomniorum eſſe. Etenim Garamantes referunt nunquam ſomniare:quidam fermè nihil quod uerum ſit,in tota uita uident. Et quamuis multis continentia abſtinentiaq; multum profutura ſint ad inſomnia uidenda, & uera etiã inſomnia, nihilominus quidã ſunt qui nec unquã uiſuri ſunt ſomnia,etiã ſi Zenone ſint cõtinẽtiores. Quin etiam multi philoſophi nõ ſolùm ob inſtitutum,ſed etiã paupertatem,tum uerò ſacerdotes noſtra ætate,ut quos uocant Capucini, miram obſeruant uictus ac uenereorum obſeruantiam: nec tamen mira uident ſomnia,ſed plura ac uana: quamobrem etſi neceſſe ſit eos qui uiſuri ſint,moderatos eſſe in uictu,non tamen ex moderatione contingunt inſomnia ac oracula. Quin etiam Pythiam illam uirginem non in cibis continentem admodum fuiſſe legimus,ſed uirginem ſolùm,& Deo illi ſacratam. Et ut ſapientia & generatio non ex immodica abſtinentia proficiſcuntur, ſed hæc potiùs ſunt quorundam hominum & naturarum munera,ad quæ iuuat tamen cõtinentia & temperantia:ita & ſomniorum ratio. Vis ergo hæc generalis eſt uaticinandi per ſomnia, ſed tamen circumſcripta certis naturæ legibus,uelut generandi, diſcendi literas,felicitatis,bene,beateq; uiuendi: & quamuis notũ ſit omnium nõ eſſe, nõ tamen notum eſt quorum ſit:non prudentium ſolum,aut eruditorum,aut innocentium:plerunq; tamen eorum qui magna tractant, & qui diuturna felicitate fruuntur:hi enim aut ſoli fermè talia uident, aut ſoli rectè ſeligunt:quandoquidem (ut dixi) non poſſimus diuinare neglecta electione, maximumq; in hoc negocio argumentum adipiſcendi intenti ſit rectè ſeligere.

Illud autem mirum, & imperitiæ craſſæ argumentum, tàm ineptè dictum quàm eleganter à Cicerone: "Animi cùm ſuſtinẽtur membris et corpore & ſenſibus, omnia certiora cernunt, cogitant, ſentiunt: cùm autem hæc ſubtracta ſunt,deſertusq; animus languore corporis,tum agitatur ipſe per ſeſe, itaq; in eo uerſantur & formæ & actiones,& multa audiri,multa dici uidentur." Speciosa quidem uerba,& Cicerone digna:ſed quæ nullum contineant ſenſum,niſi apud philoſophiæ prorſus imperitos:plures enim longè errores quàm ſententiæ,pauciores paulò minus quàm uerba: ita contingit omnibus,qui à populo & uulgo blandiente tranſeunt ad doctrinas altiores & ſapientiam tractandam. Sed de his hactenus. Vnum ergo quod ab initio propoſueramus, ſtatuendum erit:eam Syneſij obſeruationem negocioſam fore, & infinitã,nec tamen pro tanto labore utilẽ. Sed magis dandam operam,ut quemadmodum Gemmarij ſolent ueras ab adulterinis gemmas uno intuitu dignoſcere, ſic &

nos uera ſomnia à uanis ſecernere ualeamus: quod cùm fuerimus adepti, ad genus rei tranſeundum erit: quod non adeò arduum eſt inuenire, quàm ſcire eligere quæ generis ſint diuini, & quæ tumultuoſa.

Eſt ſanè ſomniorum genus uerum in hominibus præſtantibus, quiq; magnam fortunam conſecuti ſunt, aut conſecuturi: & in initijs operum, & cùm naſcituri ſunt, ſimile quid uident parentes: & tempora ſunt curarum et magnorum periculorum, unde maximè ſub morte uiſa uera apparent. Cùm ergo & in magnis curis aliquando, & magnis periculis longè frequentius talia appareant, pericula uerò curæ, non curas pericula ſequantur, ueriſimile eſt, ab ijſdem (ut dictum eſt, diceturq;) cauſis utrunq; procedere. Quamobrem cùm non poßint curæ periculorum eſſe cauſæ, ſed pericula potius curarum: erit, ut ſomnia ipſa proficiſcantur ex cœleſtibus conſtitutionibus. Et quemadmodum ad figuram imprimendam neceſſe eſt ſolidam eſſe materiam (nam nõ in aqua, nec luto bene imprimitur) & ictus eſſe uehementes: ita in ſomnijs cõcipiendis oportet uehementem eſſe motum conſtitutiones cœleſtis, animamq; non degenerem, ſed leuem ac ſolidam, ut excipere poßit ueſtigia formarum.

Sed adhuc urget Cicero: Mirum eſt, quod ab ea die, nec antea, ullũ ſomniũ diuinum aliud uiderim, ſi modò diuinũ illud fuit. Cauſa eſt non obſcura, multitudo cogitationũ: uoluit enim ciues omnes qui in aliqua eſſent exiſtimatione, è facie cognoſcere: familias et cognationes, amicitias, odia, cauſasq; ſcire: prædia prꝛterea, domos, uillas, cẽſum, pecuniasq; in fœnore collocatas ſingulorum: ſtudijs incubuit non ſolùm Rhetoricæ, Latinæq; ac Græcæ linguæ, tum hiſtoriarum, ſed etiam philoſophiæ, cauſas agere, longisq; orationibus ciuium facta defendere aut oppugnare: quare uix locus erat inter tot imagines fingẽdi inſomnij: tum uerò dolor, cùm uidit, multa excuſſerat: & cauſa calamitatis maxima illi uidebatur, certè non lenis fuit: potuit ergo ſemel uidere, nec ampliùs. Ergo quatuor uidentur eſſe cauſæ multa inſomnia uera uidendi: Anima præſtans ac ſolida, nitidaq; ut ſpeculum (quare qui talia uident, omnes memores ſunt, & plerunq; acri ingenio prædi i) motus uehemens (unde in periculis maximis, & initijs magnorum operum, uel dum mutanda fortuna eſt, uel in ipſo ortu, frequentiùs conſpiciuntur) Vacatio à ſtudijs (unde mihi ceſſationem aduenіſſe exiſtimo ſomniorum anno quadrageſimo tertio, quod primùm tunc ei muneri delegatus fuerim: ita Socrates potuit uidere, dum in carceribus ocioſus uel inuitè uiueret: & Sylla ac Cæſar magis quàm Hortenſius aut Cicero, & Eudemus magis quàm Ariſtoteles) Temperantia preterea & continentia, omnium bonorum parentes.

Quamobrem illud diligenter animaduertendum quod dixit Hippocrates:

Quæ=

Quæcunq; præter naturam accidunt, uehementiora ſunt: ita inſomnia diuina, quæ aduerſantibus horum quatuor quibuſdam fiunt: uelut ſi à multa lucubratione, aut cibo potuq́; ac libidine: uel in ſumma animi relaxatione, uel quæ his adueniunt qui non præſtanti animo ſunt, hæc omnia cùm ab urgentibus cauſis fiant, neceſſariò ſunt efficaciſſima, ueriſſimaq́;. Sed adhuc redarguit nos Cicero cum ſuo Antiphonte: Curſori qui in curru uehi uidebatur, cùm alij uictoriam prædixiſſent, quòd uictores in Olympijs coronari & curru uehi ſolerent: Antiphon dixit: Vincendũ à plurib. quòd eum qui in curru ſit quatuor equi(ù totidem enim uehebatur currus)præcedere ſoleant. Atque ita duo alia refert exẽpla. Sed malignè cauſam hanc, non ex æquo iudicio inſectatur: neq; enim ſolum hoc uideri potuit, uehi ſ. curru: ſed neq; ex hoc ſolo, ſi cõtingat, rarò tamen eueniet, iudicare oportebit, ſed reliqua reſpicere, quæ ſimul uidẽtur.

Sciendũ tamẽ, eſſe tria genera ſomniorũ quæ diuinitùs immiſſa uidentur: ſignificatiuũ, monitoriũ, et deceptoriũ. Huiuſmodi duorũ primorũ exẽpla plurima in quarto libro habebis. Verùm deceptoriũ contingit, (nõ ut illud Amilcaris, cũ ſomniaſſet intra Syracuſas cœnare, cœnauit quidem, non uictor, ut exiſtimabat, ſed captus: unde ambiguũ dici potuit: et ſi prudens fuiſſet, deuitare licuit) cùm homo contrarium uidet ad unguem eius quod ſubſequitur: uelut ſi certaturus in Olympia, uidiſſet ſe coronari, et inde in certamine ultimus eſſet: nam nec immeritò id contingere poteſt: admiramur enim uictores qui coronantur, & uictos qui ultimi omnibus ceſſere: nec ſcio exemplum ullum huius rei illuſtre, præterquam Pompeij, cũ in Pharſalica pugna uictus eſt: præcedenti enim nocte ſomniauerat, ſibi in theatro Romæ uniuerſum populum Romanum plaudere: inde exornare ſpolijs Veneris templum: quod ſomniũ uictoriæ ſignum erat: non eius pugnæ, in qua nõ ſolùm uictus ſuccubuit, ſed paulò pòſt ex ea fugiens occiſus eſt dolo Achillis Aegyptij, ſtirpsq́; tota eius exciſa eſt. Quamobrem & horum cauſam inuenire expedit, ac dignoſcere quænam ſint huiuſmodi ſomnia: neque enim ueriſimile eſt, Deum generaliter ac quaſi ſecundum naturam talia immittentem in huiuſmodi uiris, tam raris exemplis, tentare illos decipere: tum maximè, quod non ex ſomnio ad pugnam adactus eſt, ſed hoſtis uafricia & ſuorum improbitate. Certum eſt enim huiuſmodi ſomnia nõ fallere niſi certaturos ſeu in acie, ſeu in monomachia, aut honoris cauſa: nam alijs cõtigiſſe huiuſmodi exempla nec legiſſe, nec audiſſe me memini. Quò fit, ut exiſtimẽ huiuſmodi ſomnia contingere ob nimiam mentis intentionem, dum cupidè aliquid deſideramus. Et ob id obliqua in hoc caſu tutiora ſunt: uelut illud Syllæ, cum C. Marij filio dimicaturi, quãdo uidit patrem monentem filium ne ſequenti die prælium committeret: eſſe enim eam nomini

ſuo

ſuo infauſtam: plus fuit, quàm ſi uidiſſet admonentem ut pugnaret. Hoc uerò cùm monitorium eſſet, adhuc euidentius eſt quàm ſi uidiſſet ſe in curru triumphantem uehi: at hoc etiam minus fuiſſet, quàm ſi ſe pugnaſſe ac uiciſſe ſomniaſſet: obliquitas enim illa diuini oraculi argumentum quoddam eſt, ut nimia explicatio & claritas ſuſpecta, ne non ſomnium obuenerit nimia ſolicitudine & uolutatione imaginum præcedentis diei. Ergo in huiuſmodi totum ſomnij decurſum conſiderare expedit, cæteraq; ſigna ac coniecturas conſiderare, præſertim alacritatem animi proprij, tum militum & equorum. Sed hæc extra artem. Illud ex arte, quod etſi obliquè ſomnium uotis faueat, uidendum eſt diligẽter ut aliquid ſit quod ad actionem futurã pertineat: ut ſanguine reſperſum eſſe: aut cùm exercitus Cæſaris fame premeretur, uideri exercitum ſuum fame urgeri: aut in pompa milites Cæſaris præcedere: ſuos autem ſequi (nam uicti uincti in triumpho antea agebantur) uel puluerulentum eſſe. At uidit exornari templum Veneris: hoc potius pugnam decernebat infauſtam, quandoquidẽ hoſtis originem ſuam referebat ad Venerẽ: ob id Pompeius ſuſpectum habuit hoc ſomnium. Semper tamen ſigna ex contrarijs deſumpta operationibus, principali præterita, inauſpicata ſunt. Quanquam de hoc Pompeij ſomnio à Plutarcho adducto ſatis addubitem, quod Cicero, cui hoc recens maximè factum fuit, non illud prætermiſiſſe uideri potuit, quòd ad ſuam confirmandam opinionem plurimùm faceret. Sed ſeu ſit, ſeu non, quæ diximus, certam habent rationem.

Ergo ſomniorum diſciplina omnium diuinationum certè præſtantiſſima eſt: præſertim cùm non, ut in omnibus alijs, liceat quaſi ludere, ac ridiculam facere. Etenim in ſortibus toties repetunt & mutant, ut pro mala bonam extorqueant: in extis tot uictimas cædebant, ut uel inuitis (ut ita dicam) Dijs litarent: in Aſtrologia tot cõminiſcuntur interpretationes, tot anſæ in diuerſa uertẽdi, ut nunquam mala genitura, nunquam certũ ſit periculum, nec certa ſalus. Sola ſcientia ſomniorum non patitur has conuerſiones & deliramenta.

Igitur omni uitio uacat hæc ars? Non certè: nihil tale apud nos: habet ipſa impedimentum nõ leue: quod rariſſimè, nec cùm uolumus, immittuntur: unde eorum uſus, uelut præclariorum gemmarum, raritate, nimia nos fatigat et torquet. Expectanda ſunt pauca in tota uita. Et quibus frequenter eueniunt, uileſcunt, ac ui illa illuſtri deſtituuntur: ſunt enim magnarum rerum prænuncia: atq; utinam tàm ad manus eſſent, quàm reliquæ diuinationes: nihil certius, nihil pulchrius, nihil utilius aut delectabilius uideri poſſet.

Caput

Caput II. De ſomnijs obſcuris.

Obſcura ſomnia fiunt uel ratione imperfectionis nimiæ uarietatis, uel ob res ipſas natura incognitas, uel ob magnã diſsimilitudinẽ cum ſtatu prætenti, uel ob fabuloſa. Ad caput igitur communium regularũ recurrere oportet. Exemplum. Quidam uidit leporem factum eſſe filium ſuum: primò quidẽ timidum, & uelocem in curſu, pronunciabit: uel ſi iam ſit adultus: tunc enim nullo modo ſomnium conuenit: nam ſi talis non ſit, non erit uerum: ſi ſit, erit de manifeſtis ut cadat ex morbo comitiali, uel lapide ueſicæ curabitur: ſcribũt enim medici, leporem totum combuſtum, lapidem frangere, & coagulũ illius curare comitiales. Rurſus puer ſit, nec ullo tali morbo laboret: catamitum futurum exiſtimabimus: fabuloſẽ enim dici ſolet, nec uulgatum eſt, hoc animal utroq; ſexu uti. Si uerò quis chimæram uideat, uel centaurum, & huiuſmodi fabuloſa, à nomine, à forma, à ſignificato, à fabula: à nomine: ut Sphinx à σφίγγω, conſtringo, amplector, arceo: itẽ à fabula: perniciem enim attulit Thebanis, atq; exitium. Sic etiam errorem et perplexitatem denotat: à forma, ut chimæra capite leonino, uentre & dorſo capræ, cauda & poſteriore draconis parte: mons eſt Lyciæ, cuius cacumen ardet, & leonibus abundat, media paſcuis, infima ſerpentibus. Ergo durum initium, & terribile: in medio negocij ſpes, & omnia mitiora: finem claudet dolus & inſidiæ, & ueneficium forſan: à ſignificato, ut illud: Cap. 15. lib. 1. regul. 32.

Nec non & Tytion, Terræ omniparentis alumnum,
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus Porrigitur.——

Conſtat enim uoluptatẽ ſignificari, ſeu libidinem: periclitandũ ergo ob libidinẽ docet. Velut et Centauros, magiſtratus ſignificare ex forma diſcimus, atq; ſignificato: parte enim prima placidi, poſteriore feri ſunt. Significatum etiam centaurorũ eſt multitudinis inconditæ. Differt nomen à ſignificato: per nomen, intelligo etymon ipſius: per ſignificatũ autem, id cuius cauſa finxerũt eam fabulã: cuiuſmodi innumera habentur exempla apud Phornutum & Palæphatum. Mulier cùm ſibi uiſa eſſet hippocentaurum peperiſſe, duos uno partu filios edidit, propter duo corpora quæ habere finguntur: & ambo perière, quòd animal huiuſmodi eſſe non poßit. Alia ſomniauit, ſe expleuiſſe omnes Herculis labores, & igne abſumpta perijt: ſic enim mortuũ eſſe, poëtæ fabulantur: nec ipſa huiuſmodi laborum capax erat. Viro autem præſtanti, idem ſomnium ingentem gloriam ſignificare poſſet. Quod ſi fabuloſa prorſus hiſtoria fuit, ſimile quid ſomnians ſperabit, ſed fruſtrà uenturũ. Dracones in homine cõuerſi, heroas ſignificant: et ſimiliter lamiæ, nugaces præſtigiatores: leones, uiros feros: ita mores retinẽt prioris formæ: & admirabiles caſus

ſignificat. Ex cauſis etiã maximis ac præcipuis, ineuitabilibus fermè, obſcurorum ſomniorum, eſt miſtio rerum peractarum, memoria illas repræſentante: uel etiam deſideratarũ adeò ut partem à parte ſegregare difficillimũ ſit. Cùm enim anima ſpe, metu, uoluptate, triſticiaq; per ſenſus perturbetur: licet ipſa nec doleat, nec lætetur: perturbantur tamen uiſiones à ſenſibus, ac ſi in ea hi affectus ſint: atq; id eſt quod maximè impedit ſomniorum interpretationem. Oportet autem ſeparare memorata à uiſis: aliter irrita erit omnis conſideratio: hoc autem aſſueſcere oportet ſenſim facere, adhibita maxima diligentia: uelut alijs in rebus difficillimis. Vt uerò ſepares, cogita quæ maximè mouerunt animum tuum præſentibus proximis diebus ut luctus, timor, ſpes magna, gaudium, lætitia, uicta lis, iniuria, odium: atq; ſegrega quod in eo eſt. Si frater aut parens, aut filius repræſentetur in ſomno, qui paulò ante perierit, uehementiam affectus & uictam animam ſignificabit. Etſi etiam te moneat, haud tutum erit illis quæ dicit credere, cũ à nimia perturbatione animi procedant. Sed tamen ſi expreſſa ſint, negligere nõ oportet. Quod uerò unum ab alio ſeparat, eſt ordo. Vix enim fieri poteſt ut tam ordinata ſint quæ ex duobus generibus cõſtant, quàm quæ ſunt unius tantùm generis. Eximere autem oportet ſuperaddita, & ijs fidere quæ animam in admiratione magna relinquunt.

Ex cauſis etiam obſcuritatis ſomniorum eſt: quoniam homines exiſtimant omnibus ſomnijs magnas res ſignificari: quia ad quædam magnæ res ſequuntur. Sunt autem res magnæ: è bonis, hæreditas, lucrum ingens, inuentio theſauri, ortus filij, ſacerdotium pingue, amicus ſingularis & potens, amicitia principis, magiſtratus: è malis, mors illius uel filij, fratris ue, aut parentis, exilium, carcer, amiſsio facultatum, odium principis, amiſsio membri, morbus diuturnus, inimicitiæ cum potentibus diuturnæ: ex indifferentibus atq; ancipitis exitus, uxor, lis, honor, ſocietas, iter, mutatio loci, ſeruus, ædificatio. In omnibus ergo magnis ſomnijs mentem dirigit ad aliquid huiuſmodi: unde cùm nihil tale expectare poſsit, ambigit in interpretatione, ſomniumq; obſcurũ redditur. Exemplum inferiùs habebis. Cauſa autem cur ſomnijs minima declarentur, eſt animæ illuſtris uigor, & quoniam non eadem ſunt magna apud nos & apud Deos. Propterea antiqui obſeruabant ſomnia circa magnas actiones: ut prælium, ingreſſum in prouinciam. Sunt enim (præter fatalia) de imminentibus: quoniam, ut diximus, à cauſis imminentium mouentur: atq; ob id ſimilia ipſis euentibus: non ergo niſi rarò, etiam ex magnis ſomnijs, magna expectare oportet.

Caput III. De ſomnijs obliuioſis.

Obliuio in ſomnijs cõtingit uel ob leuem impreſsionem, uel uelocẽ motum,

tum, uel cõturbationem. Conturbatio fit, ſuperuenientibus alijs inſomnijs, & quando q; ſine illis. Quæ euenit ob alia inſomnia, fit ob multitudinem negociorum, aut ob animæ ſenſum nimis exquiſitũ. Egregium exemplũ habetur apud Danielẽ, in ſacra pagina. Itaq; nõ omnia ſomnia obliuioſa nullius ſunt ſignificati: ſed ſolũ ea quæ uel ob cõturbationem fiunt, aut quorũ penitùs obliuiſcimur: quæ qdem exiguã faciunt impreßionẽ, ſerò eueniũt: quæ aũt ob uelocitatẽ nõ imprimũt, ualdè citò. Diſcrimẽ inter illa dignoſcitur: quoniã in his quæ parũ imprimũt, pauca uidemus: in uelocibus aũt multa, ſic ut ex uno in aliud tranſgredi uideamur. Porrò conandum eſt, ut maiorem partem in memoriam reuocemus. Quæ enim pars facilius in memoriam reuocatur, ea etiã euidentiorẽ et celeriorẽ ſortitur effectum: itaq; operã dare oportet, ut quæ uiſa ſunt, ad memoriã reducantur. Ergo ubi partem reuocaueris præcipuã, illa erit explicanda: bonum eſt autem, ſcribere quæ uidiſti, & per ſingulas partes conuenientia in memoriã reducere: hoc præbet intellectus agens: ut ubi attigerit, oblita ſtatim ad memoriam reuocet: oſtenſum enim eſt hoc in Theonoſto.

Quæ uerò ſomnia obliuioſa uiſa ſunt, deinde denuò ad memoriã redeunt, ob id hoc illis euenit, quòd impreßio quæ impedita fuit à uaporibus, aut delituit ob leuitatem, ceſſantibus, uaporibus uelut nube quadam emicuit, aut ab intellectu agente excitata eſt. Horum igitur ſomniorum effectus ſerò euenire conſueuerunt. Plerunque autem ſomnia huiuſmodi ad res non proprias pertinent: uelut opes, amicos, & coniunctos: quoniam quæ extra nos ſunt, non ſolent nos adeò mouere, ut quæ ſunt propria nobis: eadem autem eſt ratio imaginum & rerum. Ita quæcunque per huiuſmodi ſomnia ſignificantur, ad alios quaſi transferenda ſunt: aut leuiter ac ſerò nos attingere ſolent.

Præcipuum habent aliud obliuioſa ſomnia, quod omnia ſunt uera: nã cùm ab intellectu ad memoriam reducantur, naturam retinent æternæ memoriæ, quæ in nobis eſt: æterna autem memoria tantùm uerorum eſt: igitur obliuioſa ſomnia uerorum ſunt, & non pertinentium ad nos, & tardè uenturorum.

Ea uerò ſomnia quorũ ſtatim à ſomnio experrecti recordamur, paulò pòſt aũt obliuiſcimur, leuium ſunt, & tardè uenturorũ. Poteſt etiã id ſomnium ex humoribus oriri: eiuſmodi enim ſomnia plerunque ex his fiunt: quãobrem & morbos etiam præcipuè ſignificant: hi uerò minus, ad præſentẽ tractationem.

Caput IIII. De ſomnijs imperfectis.

IMperfecta ſomnia quatuor ſunt generum: alia quidem, in quibus ſomnium non perficitur, ſed homo expergiſcitur: alia, in quibus in aliud tranſit: alia, cùm finitur deſinitq; ſomniare, non dormire: alia demum, in quibus homo nõ recordatur totius ſomnij: recordatur tamen ſomnium perfectũ

uidiſſe. Palàm autem eſt, hoc ex genere eſſe obliuioſi. Tertium uerò genus ab initio noctis aduenire ſolet, ideoq; ex cibis ac potibus originem ducit. Cùm enim dormire incipiunt homines, halitus qui ex cibo aſcendunt, cùm non poſſint ſtatim animi ſpiritum ſiſtere, imagines oſtendunt: inde grauato ſpiritu conquieſcunt, ac nihil uident.

Dubitabit autem aliquis, quomodo, ſi non perfectè firmato ſpiritu neceſſe eſt inſomnia uideri, quicunque in ſomnum incidunt, ſomnia non uident? Et rurſus, cur Garamantes nuſquam ſomnient, ut Plinius refert? Mihi quidem in his quæ iam ratione conſtant, nunquam moris fuit contrariorum experimentorum cauſam afferre, cur ita eſſe poßint: niſi priùs quòd ita ſit compertum habuero. Verùm ad id quod prius adductum eſt, reſpondeo: tam celeri motu homines in ſomnum delabi, ut deprehendi non poßint. Illa initia ſomniorum: quandoquidem etiam iam inchoata ex memoria obliterentur. Præterea ſomnia uidentur, ex quiete ad motum translato ſpiritu, non cõtrà: cauſa eſt, quòd motus ille paruus latet ſub magno & concitato: at in ſomno, ueluti per noctem iam ſilentibus omnibus, quiuis exiguus motus deprehenditur.

Reliquum eſt igitur, ut de duobus alijs generibus ſomniorum imperfectorum dicamus. Eorum rurſus quod in aliud ſomnium relabitur, ad ſomnia compoſita pertinet: ergo de illis ſuo loco agendum erit, non hic. Quæ ergo imperfecta ſunt, ſunt in quibus expergiſcimur: nec refert an caſu, an natura id contingat: quoniam (ut dixi) naturale eſt quod uidetur in omnibus, uel in pluribus. Præterea ſi Fato conſtant, eadem cauſa impedior, & fortuitò & natura impedior, ſcilicet infinita & omnipotente: id eſt, ordine ipſius Fati. Quamobrem ubi id contigerit, conſiderandum an ex magnorum ſomniorum genere ſit (hoc autem ſuo loco docebitur) an non: ſi non, negligere potes: in tanta enim copia magnorum & perfectorum ſomniorum, parui atq; imperfecti curam habere, nimis diligentis uiri eſt. At ſi magnum ſit, cauere oportet ualde: quoniam id refert, quaſi amicus monere te uelit, uoluerit ue, ſed non potuerit. Pleraq; igitur ſomnia huiuſmodi mala ſunt, atque ucrenda. Conandum eſt autem, ut diligenti coniectura expleantur, uel ex partibus ipſius, quas iam memoria tenes: uel etiam auxilio præcedentium ſomniorũ, uel ex rebus imminentibus, uel ſuccedentibus inſomnijs. Porrò aliquid etiam conferent, quæ inferiùs dicam de compoſitis ſomnijs.

Eſt uerò ex imperfecti ſomnij genere illud, cùm aliquid in ſomno petere uolumus, & ante petitionem expergiſcimur. Et rurſus cùm petimus, & ſtatim ante reſponſum euigilamus. Et cùm non ſoluitur ſomnus,

ſed ille minimè quæſitis reſpondet. Demum, cũ reſpondet, ſed reſponſi non recordamur, ſed ſolùm quæſiti. Igitur primum ſignificat, actionem ex eo genere non inchoatam: ſecundum inchoatam non conſenſuros eos ad quos pertinet, illiſq; inuitis: tertium, omnino repugnaturos, irritumq́; negotium futurum: quartum, ambiguum euentu & ex genere obliuioſorum ſomniorum eſt.

Caput V. De Somnijs, in quibus euigilare uidemur.

Somnium in quo dormire uidemur, impedimẽtum & uacationem à negocijs oſtendit: omnibus enim actionibus dormire impedimentum affert: ſed tormenta timenti, bonum: qui enim dormiunt, haud ſentiunt. Dormire in uia, templo, ſepulchro, aut inter mortuos, mortem portendit: hoc tamen ultimum uitam ganeonis inter ganeones ducturum prædicit. In uia dormire, etiam mortem repentinam prædicit. In templo, etiam auxilium diuinum, et ſeruari præter ſpem. Cognoſcere ſe ſomniare, mentis uigorem oſtendit, quo cognoſcit mens etiam per ſomnum, nec decipitur cùm alij decipi ſolent. Signant & ueritatem uiſorum: nihil enim tam uerè uideri poteſt à dormiente, quàm dormire ſe.

Euigilare uerò, eſt decipi ab aliquo, in quo maximè confidis: uel in errorẽ alium, cùm ab uno fueris liberatus, decidere: aut quæ tum uidentur, uera eſſe: ut in comparatione ad ſomnum. Vera uigilia errorem detegit eorum quæ uera fuiſſe exiſtimauimus: ita falſa uigilia falſam oſtendit tum uiſorum tum aliàs auditorum interpretationem. Euigilare in ſomno etiam illud oſtendit, quod dici ſolet: Noli dormire, teipſum expergiſcito: ſignant ergo periculum ingens, aut imminentem deceptionem. Modus eſt ergo ſomnij hoc, non ſomnium, ſed illud quod præceſſit. Videre ergo ſe experrectum, admonet ut animaduertas quæ uideris: nam ea referunt negociationem in qua dolus latet. Quandoq; etiam ad negocia ſimpliciter diurna refertur, cũ quod ſomniamus, obliuioni mãdauimus. Vigilare inter dormiendum, quaſdam curas excellentes habere, aut habiturum eſſe oſtendit. Si euigilare nos exiſtimemus, ac rurſus dormire negocium intricatum ſignificat. Cùm enim ſomnium in ſe reflectitur, nihil refert an ſemel an ſæpenumerò accidat. Euigilata inſomnia generaliter dolos, detecta quæ occulta erant, & deceptionem oſtendunt. Eueniunt autẽ ob cognitionem imperfectam: nam alterius generis ſunt, quæ mox ſubiungemus.

Sunt qui in ſomno dormire ſe intelligunt, eſtq; id exemplum quaſi eorũ quæ ſunt à morte: igitur ſomniantem dormire ſe intelligere, ueritatem ſomnij partim ſignificat, partim tollit: nam quæ uigilantes uident mente, non neceſſariò uera ſunt, imò raro collimant: at ſic intelligere non poſſumus niſi pura anima:

partim igitur hoc ſomnium uerum eſt, partim autem non. Quinque enim ſunt ordines mentis noſtræ, ut ab operatione intelligendi comparatur: uel enim cognoſcimus uigilantes, uel dormire nos intelligimus, uel uigilare dormiētes nos exiſtimamus, aut omnino ſomniamus, aut profundè dormimus. Hæc autem ſi ex cauſa diſtinguantur, perfectè intelligentur. Anima primùm ſomnia uera uidet: quoniam ex leuiſſimo motu ſpirituum à mente iuuatur: neque enim cū magno motu futura proſpicere poteſt, neque omnino ſine motu intelligere: cū ergo exi uum motum habet, in uigilia quidem non intelligit, alijs præpedita ualidiorib. motib. in ſomno autem intelligit: quāto igitur motus leuior eſt, tanto exquiſitius quaſcunq; minimas cognoſcimus differentias futurorum. Qui ergo uigilant, et qui profundè dormiunt, nō præuident futuras: uigilantes n. impediuntur à ſenſilib. nouisq; ſenſib. rerum: profundè dormientes nihil uident: qui uerò intelligunt ſe ſomniare, uigiliæ proximiores ſunt, cū ſenſile cognoſcāt. Eſt autem eadem ratio habitus atq; priuationis: motum igitur ualidiorem habent in ſpiritibus: quare nō adeò præuidere poſſunt futura. Duorum igitur qui per ſomnum cōcipiant ſe dormire, aut dormiuiſſe, hi quidem quod uigilare ſe putant, falſa habent ſomnia, & deceptionem tum tunc, tum in actis atque agendis ſignificant: illi uerò obſcura ac ualdè dubia, quemadmodum ſunt ſpes uigilantium. Proprium tamen eſt quoddam horum, ac omnib. generale qui ſe ſomniare ac dormire intelligunt, leuem habere ſomnum, & ualde perſpicaces ſenſus interiores, menteq; ualida præditos: et quāto frequentius id cōtigerit: cōtingunt autem, licet rarò, miſtiones etiam horum: ut cùm dormire ſe intelligunt, deinde euigilare. falſo uidentur: tunc ergo liberata anima ab errore, rurſum in errorem incidit: nam qui ſomniant, omnes uigilare ſibi uidentur, at hoc non cogitant: qui uerò ſe euigilare putant, hoc ampliùs habent quod dormiſſe ſe exiſtimant.

Caput VI. De medijs ſomnijs.

Svnt quædā ſomnia ex ecſtaſis genere: cùm homini quædā uidentur, nec ſatis nouit an uigilans an per ſomnum talia uiderit. Quinimò poſt multos menſes recordatur, & dubitat an ſit res facta uerè, an uiſa per inſomnium. Et in quibuſdā nō poteſt certior reddi, niſi quia cognoſcit rem nō potuiſſe eſſe. Et tunc etiā imaginatur ſe legiſſe, uel pictā hiſtoriā uidiſſe. Nonnunquam deuenit poſt longā cogitationem in ueritatis cognitionem, cognoſcitq; ſomnium fuiſſe per ſyngrapha & alias cōiecturas, uocaturq; uigilia ſomnifera: cui adunguem contrarius eſt ſomnus uigiliæ: id eſt, cùm homo per ſomnum intelligit ſe dormire: hoc autem eſt uigilare. Eſt & tertium genus, etiā mediū: audit ſomnum, & expergiſcitur, et uidetur iterum eundem ſomnum aut reliquum orationis

tionis intelligere. Et maius hoc eſt, ſi idem uidere uideatur. Ergo audire ſe uocari à mortuo, cognito hoc modo, ſignificat breui moriturum. Si autem uocem non agnoſcit, erit in magno uitæ diſcrimine, aut maximam animæ anxietatem patietur. Sed ſi qui uocare uidetur, uiuit, procul abeſt à periculo uitæ: ſed tamen admonetur de eo, uel de magna cura quam ſubibit cauſa unius qui uocāti ſimilis eſt prænomine, uel arte, uel amicitia, aut huiuſmodi. Eſt & quartum genus medij ſomnij, uigilia ipſa, cùm homo ante lucem, poſt eam dormire conſuetus, expergiſcitur: quod mihi ſemper magna mala et curas graues ſignificauit. Eſtq́; medium inſomnium: quia malum prædicit, & triſtes euentus: non tamen ſpeciem illorum declarat: ut ergo terribilis illa ſpecies in ſomno uenturi mali, ſe oſtendēs per ſomnum anima quieta, cuius ſit generis ſe prodit: ita hæc cùm magna ſit, & terribilis, hominem à ſomno iam obrutum cibo, cùm nihil poteſt percipere, exturbat, nec ampliùs ſomnū obrepere ſinit. Mihi ſanè ſemper (ut dixi, niſi bis, cuius cauſam ignoro) nuncia fuit rerum triſtium atq; lugubrium nouiſſimè hac nocte præcedenti, ſcilicet quæ nonas Iulij præceſſit, Anni M.D.LXI. experrectus ante diē pluſquā per tres horas, cū nox per ſe breuis ſit, nec in ſomnum ulla arte redire cū licuerit, dubitabā malum, me aliquid auditurum noui; neq;.n. ut antea, certò ſperare poteram, quod ex octuaginta uicibus bis (ut dixi) me hoc fefelliſſet. Itaq; dum ſuſpenſus ſequenti die manerem, & incertus eorum quæ contigiſſent, manè primùm literas accepi, quibus intellexi, Piſcariæ principem negaſſe ſe conceſſurum quod ex pacto iam mihi à miniſtris regijs debebatur: eaq́; de cauſa munus profitendi, tum ob iacturam, tum dedecus, omittere cogebar. Dum domum ad prandium redeo, nunciatur, nepotem infantulum ex filio, morbo periculoſiſſimo laborare. Poſt prādium, cū inuiſerem præfectum urbis, alter eius gener admonet me de quodā amico, quod ab alio, quem amicum exiſtimabat, in exiſtimatione grauiter læderetur. Id ego mei muneris eſſe putans, fide ſilentij accepta idem renuncio: ille ſtatim iræ impatiens, ac forſan de mea fide dubius, genero ipſi cūcta aperit: ita poſtmodum & ab illo, & ab eo de cuius maledictis agebatur, in diſcrimen magnum uocor: quod etiam ſi euadam, neutrius tamen perpetuam offenſam uitare licebit. *Veſperi eiuſdem diei, quodam (ut reor) malo fato me urgente, puerum anagnoſten, maximè mihi gratum, atq; tum unicum qui fide erga me eſſet integra è familiaribus, cùm cæteri parùm probi eſſent (credo ob aduerſam fortunam, caſuſq́; graues, quibus ab omnibus deſertus uidebar) paulum abfuit ne iniuſtè (cùm tamen eodem malo fato ille iuſtam de ſe ſuſpicionis eius cauſam mihi [illegible] dediſſet) furti damnarem: unde ille, quod quàm parùm ab fuit, meritò iratus abiret, quodq́; mihi reliquum eſſet boni totum euerteret.*

Caput

Caput VII. De ſomnijs meridianis.

EST uerò illud conſideratione dignum, an ſomnia meridiana poßint eſſe perfecta? nam ut quæ media nocte adueniunt, propter cœnæ propinquitatem uana habentur: ita & quæ meridie ipſa: nam prandio proximiora ſunt, quàm illa cœnæ. Videntur etiam ſomnia efficacißima, quæ in magnis Solis mutationibus adueniunt: quales in illius ortu & occaſu: in altero enim lux ex tenebris, in altero tenebræ ex luce fiunt: quapropter ſomnia maximè circa ortũ & occaſum Solis uigent. Meridie aũt mutatio exigua fit, ſed qualitates uigent: ob id meridiana ſomnia ob hæc uana exiſtimantur. Sed cum etiam quæ media nocte accidunt, non omnino falſa ſint, nec id de diurnis exiſtimandum eſt: multo etiam minus de meridianis ipſis. At ea ſolum animaduertere oportet, quæ (ut dixi) multùm animam mouent, & pura ſunt, ordinata atq; perfecta. Tametſi enim parua mutatio contingat, & ob id in paruis ſpacijs, ob paruitatem ſpacij ſit inſenſilis, uelut ungi uel fricari: aut in magnis ob paruitatem qualitatis, ut cùm uidentur uerberari, aut currere, aut habere duo capita, non conſtanti ſomnio, cũ tamen fuerit purum, ordinatum, perfectum, animamq; ipſam admiratione atq; ſtupore tum metu perculerit, aut ſpe impleuerit: neceſſe eſt ut mutatio magna facta ſit, non ob Solis ſitum, ſed animæ noſtræ liberationem: quapropter ſomnia huiuſmodi etiam uera ſunt, niſi ſint (ut dixi) imperfecta, obſcura, uel inordinata, uel impura & leuia. In ipſa autem meridie ſunt efficaciora quàm in cæteris partibus, eadem ratione quæ dicta eſt in Aſtronomicis expoſitionibus. Itaq; memini me legiſſe, quoſdam in meridie de incumbentibus admonitos, quorum alij dum cauerent effugêre periculum alij dum contempſerunt, oppreßi ſunt.

Somnia tamen quæ poſt ortum Solis paulò contingunt, ueriora ſunt meridianis: quæ autem ante occaſum, aut ſtatim pôſt, imbecillia ſunt. An uerò debiliora meridianis, quandoquidem de eis non habeam experimentum, determinare nõ auſim. Satis ſit, ſi quæ dixi affuerint, poſſe eſſe efficacia: ut ſcias, quod Meridies oſtendit multa ſomnia & diſtincta, & præcipuè æſtiua, pluſquam faciat nox longè: & præſertim, ſi quis poſt fructus & caſeum diu dormiat.

Caput VIII. De Ecſtaſi & tremore.

QVæ quidem per ecſtaſin uidentur, idem habent ſignificatum cum idolis, & uiſionibus euidentibus: nec tam propè abeſſe ſolent ab idolis huiuſmodi, quòd efficaces habeãt cauſas, quæ quaſi in uigilia mouere animum poſſint. Etenim in ecſtaſim multis modis delabuntur homines: aut per ſyncopim, aut animi deliquium, aut etiã propriè abducto ſenſu omni externo, abſque alia cauſa id uerò contingit conſuetis plerunq;, & nimio affectu alicuius

rei

rei laborantibus. Verùm dices: Si ſenſus exteriores detinentur, interiores manent in ecſtaſi, in quo illa à ſomno differt: nam & in ſomno eadem contingũt: neq; dicere poſſumus, manere motum in ecſtaſi: nam etſi maneat, etiam in ſomno maniſeſtiſſimè manet.

Dicendum eſt ergo, eos qui ecſtaſim patiuntur, omnia audire, non autem uidere: atque in hoc à ſomno differt: nam in ſomno diſcreta uox non intelligitur, ſonus tamen dormientem mouet aliter non excitaretur: in ecſtaſi autem etiam uox ipſa intelligitur, ſed quaſi ſonus auræ & procul ueniens: in uigilia autem tota uox percipitur, cum ſenſu atq; ſignificato uocis.

Ergo ex hoc perſpicuum eſt, auditus ſenſum tenuiorem eſſe quàm uiſus: ſiquidem internis ſenſibus qui in ſomno manent, auditus magis quàm uiſus aſſimilatur.

Etenim ecſtaſis medium eſt inter uigiliam & ſomnum, ſicut ſomnus inter mortem & uigiliam ſeu uitam. Et in ecſtaſi ipſa ſopitur uiſus, non auditus, niſi (ut dixi) ex parte. Plenius etiam in ſomno uiſus, quàm auditus: nam delato lumine magno, tametſi apertis (ut multi facere ſolent) dormiat oculis, non expergiſcitur. Auditus ergo tenuior eſt, & magis diuinus, quàm uiſus. Ob id etiam cæci multi, prudentes: non ita ſurdi. Cùm ergo uiſa in uigilia, certiora ſint uiſis per ſomnum, erunt etiam uiſa in ecſtaſi (quæ uigiliæ propior eſt quàm ſomnus) certiora inſomnijs: & eadem ratione clariora & euidentiora. Quòd ſi ſomnus idola profert, quanto frequentius ecſtaſis. Et ut uigiliæ propria ſunt ſemper idola, ſomno uiſa familiariora idolis: ita ecſtaſi idola familiariora uiſionibus atq; imaginationibus quibuſuis. Quemadmodum autem eſt uia quædam ſomnum conciliandi: ita etiam ecſtaſin.

Quæreret autem quiſpiam non immeritò, cur in ſomnum naturaliter & ſingulis diebus decidamus omnes: tam pauci, atq; pauci illi tam raró, decidant in ecſtaſin? adeò ut ob raritatem, & uiſorum euidentiam, pleriq; arbitrentur: Deorum eſſe monita quæ uidentur per ecſtaſin, aut audiuntur: alij uerò etiam fingunt talia eſſe.

Igitur cauſam eſſe reor, quòd difficilius ſit circa medium conſiſtere, quàm extrema: unde etiam uirtus: quia circa medium eſt, in ea conſiſtere difficillimum ſit: itaque non niſi per morbum in ecſtaſi conſiſtunt homines, aut ex animi robore, aut proprietate. Ego ecſtaſin (ut aliàs dixi) cùm uolo, patior: ſed in ea tandiu conſiſtere nequeo, donec aliquid uideam, niſi poſtquam modum uidendi imagines illas dæmonum inſtar inueni. An uerò in ecſtaſi (uocant aliqui phanaticos huiuſmodi homines, ἀναγκαγὴν me-

lius Dionyſius,ſed nec ſub illo ſenſu propriè cùm diuina contemplamur: neq; ergo eſt is mentis raptus,nec ſtulticia aut inſania,nec furor ſacerdotum Cybeles deæ:ſed (ut dixi) naturalis ſtatus in medio ſomni atque uigiliæ,in quem ex dolorib. etiam maximis ſæpenumerò incidũt homines) liceat uidere quicquã, ac ſimul audire,uerè dubium eſt. Sed non,dum audiunt hæc,uident,uerùm cũ non audiunt.

Igitur planè ſomnus eſt? Non equidem:interturbãtur enim uoce,ſi audiant quicquam:uident autem cùm non audiunt,audire tamẽ poſſunt:cùm qui dormiunt,nec audiant,nec poßint audire. In hoc ergo conueniunt ſomniantes,et ecſtaſi deprehenſi,quod utriq; ſilentibus ſenſibus omnibus, & omnibus etiam (excepto auditu)uinctis,talia uidẽt:ſed ecſtaſi deprehenſi audire poſſunt, qui dormiunt non poſſunt.

Cùm uerò in ecſtaſi minus ſoluta ſit anima à ſenſibus, & ob id magis quã in ſomno præpedita,oportet ſi uidere aliquid debent,adeò illam purgatam eſſe,ac tenuis ſenſus,ut etiam alligata eatenus corpori ab imaginibus illis moueatur:imagines autẽ illas uehementius mouere:quare per ecſtaſin uiſa,uera ſunt, & præſentia.

Porrò ecſtaſim efficere ex intenta cogitatione licet: tum etiam alijs modis. Diuinam autem non adeò facile:cogitationi enim intenta anima, quomodo alia uidebit?

Atq; ut hoc nobis cum alijs commune eſt:ita proprium,ſentire me prorſus uigilante cubiculum tremere,maneréq; diu id ſymptoma.

Cùm uerò anno præterito bis, circa initium anni, iam die adulta, me cubante eueniſſet: ſtatui,ſi rediret, animaduertere cauſam: nam cùm ſurrexiſſem,quieuerat:iterum cubante cùm rediſſet,animaduerti eſſe ſpiritum leuem, qui non in corde,neque circum,ſed paulò inferius palpitabat. Sed cùm tremor ille à nullo perceptus foret (dico cubiculi) id reſcire non licuit,quia tum nemo aderat præſens. Vt ergo ſpiritus circumuolutí in cerebro, circumuerti quæ exterius ſunt demonſtrant: ita ſub corde, tremorem illum circumſtantium. Itaque deſij timere, quòd morbi loco eſſet,non oſtenti. At cùm plures ſentiunt, nec tamen extra cubiculum, oſtenti, & non leuis, loco habendum eſt. Verùm ad eandem cauſam in illis etiam referri poteſt: ut una cauſa ſit communis.

Si igitur illa ex aſtris ſit,ut cum pluribus ſimul aduenit, ueriſimile eſt portentum eſſe, & pluſquam ſomnium naturale tamen, & ut ſomnium luctuoſum,calamitoſumq;.

Obſer-

Obſeruaui, cùm iam annus ab utroque exceſſerit, an aliquid portenderet: timui enim meis. Sed Dei gratia, ſeruati ſunt omnes: perijt ſolum Gugliermus familiaris, adoleſcens ualde mihi charus. Exiſtimo tamen metus & ſolicitudines ſignificare: tametſi naturali ex cauſa pendeat: quandoquidem cauſa illa generalis, non propria fuerit.

Caput IX. De ſeipſo duplicato.

DVo fiunt cùm anima ſeparatur à corpore, ideo mortis eſt ſignum. Eſt & ſignum morbi in ipſis ægrotantibus, nec tum aliud quicquam ſignificat: quoniam uiſum non eſt, ſed turbulentia animi, ob uapores morbificos. Significat & in ſanis uxorem, uel amicam, quæ te uehementer diligant: & fratrem optimum, eſt enim ferè alter: & optimum amicum, & filium tibi ſimillimum. Et decepturum te aliquem: nam qui decipit, duplicem ſe exhibet: unum apud ſe, alium apud eum, quem decipit. Significat & ancipitem conſilij: nam qui ſic ſunt, quaſi duo ſunt in uno. Oportet igitur occaſionem præſentem conſiderare, & iuxta illam iudicare.

Poteſt & ſignificare hominem tuo prænomine appellatum, ludente imagine, & grauia ad leuia transferente. Et tum diligenter animaduertere oportet, maximè ſi aliàs tibi fuerit ignotus: namque ab eo mali aliquid aut boni inſignis habebis: tales enim ſumus erga nos ipſos, ut uel uehementer nobis ſimus utiles, ſtudio uel errore pernicioſi: id ergo decernit hoc, illum nobis adeò eſſe ſimilem, ut ſub noſtra perſona ſignificetur.

Animaduertere autem oportet, quónam pacto alter ab altero ex ea duplicatione aliter atque aliter affectus ſit: nam niſi aliquod fuerit diſcrimen, morboſum eſt. Sin autem fuerit, caue ne aliquem tibi ſimillimum aut coniunctiſſimum lædas, aut ab illo lædaris.

In hoc autem genere ſunt etiam ſomnia, quæ ſupra cogitationem ſunt: ueluti eſt, in duobus locis ſimul eſſe, aliquid eſſe ac non eſſe, ac huiuſmodi: quæ mens in ſomno concipit: dum uigilat, cogitare non poteſt.

Atque hæc quidem omnia uanas cogitationes, ſpes inanes, admiranda quædam initia, ſed ſine fructu portendunt: & perſæpe etiam perni-

ciem, unde ſperari nulla ratione poterat: & morbos, & anceps conſilium, ac inextricabilia negocia.

Caput X. De expoſitione ſomnij in ſomno.

DEmiror maximè, illos qui de una tantũ re ſcribunt, adeò eſſe imprudentes, ut pleraq; capita, & maximè utilia prætermittant: in quibuſdam autem adeò ſint prolixi, quæ tamen ad rem multùm non faciunt, ut tædium pariant. Velut Artemidorus Daldianus, qui huius fermè princeps diſciplinæ habetur, circa differentiam ciborum, quæ minima quaſi eſt omnium quæ in ſomnis conſiderari poſſunt, ſingula quæq; diſtinguit: at uerò in generib. ipſis quæ omnia maximi ſunt momenti, quàm multa prætermittit? uelut hoc caput, & Tertij libri noſtri partem maximam. Neq; id factum ab eo eſt, quod ſolũ cõperta experimento tradiderit: tunc enim laudandus eſſet: ſed conſtat, doctrinã ex reſolutione illum facere conatum, ſed non potuiſſe ſcopum attingere. Prætermiſit & idem multa quæ à nobis in Primo libro tractantur: Secundũ quoq; totum. Neq; in Quinti libri ſui, qui Quarto noſtro aßimilatur, ea attigit, per quæ fides ſomniorum confirmaretur. Ergo ſomnia hæc ſpecularia uocantur: quoniam ſi quis ſpeculo iuxtà ponat, uidebit in ſpeculi alterius effigie, quæ in alio conſpicitur ſpeculo, imaginem propriæ faciei, aut alterius cuiuſpiam rei.

Exponam autem infrà duo exempla, unius quidem in quo erat ueſtigium ſpecularis ſomnij, alterius quod prorſus erat ſpeculare, non ſolùm euigilatum: & de euigilatis ſuprà ſermonem habuimus.

Lib. 4. cap. 4. Somnijs 12. & 34. *Videntur autem tria repræſentationum genera. Primum, cùm uidemus rem, diſcernimusq; qualis ſit: ut mortuum, quòd mortuus ſit, licet loquatur: non tamen eò peruenit mens, ut quod eſſe non poteſt, dum uidet, ſomniare ſe intelligat.*

Secundum, cùm cognoſcit ſe ſomniare ob id, quod id quod uidet, tale non poſſe eſſe uerè cognoſcit.

Tertium, cùm id ſuperaddit, ut interpretationem audire ſomnij uideatur: quamuis in hoc fallatur, quod tum cùm audit, uigilare ſe exiſtimet.

Igitur in ſomnijs ſpecularibus, primùm quod maximè ſomnium eſt, conſiderare oportet, atque in eo uerſari iuxta regulas paßim conſcriptas. Quod ſi appareat expoſitio ſomnij, illam rurſus comparare oportet ad ea quæ tum apparent: nam ſi ea expoſitio à diuo, aut ſacerdote, aut ſapiente aliquo fiat, idoli rationem habebit. Sin autem ab incognito, uel amico quopiam, ſed imperito: quæ ab incognito fit, ſi ſpecie libe-

liberali ſit, idolo proxima erit: ſin autem improba, & uiri praui, per oppoſitum erit interpretanda. Demum ſi à muliere, uel uiro cognito uulgari, non tamen amico, ad ſimulachrum referenda erit. Ea igitur quæ expoſitione adduntur, palàm eſt, addenda eſſe ſomnio: uelut ſi uidero me eſſe aliqua in urbe, iuxta illa quæ ibi uidero ſomnium interpretari oportet: at cùm nomen ipſum ei additur, & nominis interpretationem iuxta ea quæ dicta ſunt, addere oportet. Omnia quæ dicta ſunt, in perſpicuo eſſe intelligo, præter unum: id eſt, cur addatur nomen illud ab alio: nec à ſeipſo, ut reliqua, concipitur. Contigit id propter perſonæ naturam, quæ in conſiderationem uenit: ergo in huiuſmodi etiam habenda eſt ratio perſonarum, ut dicemus inferiùs.

Ergo in ſomnijs ſpecularibus id diligenter obſeruandum, quod uelut effigies ultima minus uidetur: & in iride tertiam reflexionem uideri negant: ita quæ ſuccedunt primo ſomnio, ſunt obſcuriora præcedentibus: quò fit, ut etiã minus certa ſint. Videntur ergo inſita illa in profundiore ſomno: quoniam impreſſa firmiter non poterant obliterari: ſed ſuperueniente noua imagine, ſuperinducitur uelut cortex alius: & quod prius uiſum erat, obſcurius redditur, ſed additis nouis rationibus, faciliùs tamen ſuſcipit interpretationem: unde eiuſmodi ſomnia ſemper imperfectam retinent expoſitionem, & inæqualem multiplicemq; naturã. Fieri autem poteſt, quod aliquid proprium retineant: certè robuſtæ mentis ſignum ſunt: ut etiam iris, quæ aliam remittit, neceſſariò ualdè conſpicua eſt. Diuerſis etiam ſomniorum & imaginum & ſubiectorum ſubſtan ijs conſtant.

Caput XI. De ſomnijs terribilibus.

Somnia terribilia ex rebus ipſis fiunt: ſi quis in prandio edat ſanguinem nigræ ouis, aut agnæ, cũ ſale, dormieritq; paulò poſt in pellibus nuper mactatæ eiuſdem, atq; aliarum furuarum pecudum, nondum bene ſiccatis, ſomnia uidebit terribilia: præſertim ſi pridie ieiunauerit, edatq; cum ſanguine illo in prandio tria folia ſolani uiridis, eius quod erucæ ſimilia habet decem aut duodecim ſtipitibus, à radice concaua alba cubito longa & craſſa ſurgentibus, in quorum uertice nucleus quaſi oliuæ fructui ſimilis, ſed piloſus extat, flore nigro, fructu corymbi, quali in hedera, ſed paulò maiore ac molliore (quãuis uſus maior ſit radicis) capiti uerò ſupponatur ſilicis magni fruſtum cauum, nigro ac cinereo colore diſtincti, atq; ſplendentis: huiuſmodi enim eſt Necyomantia Homeri, poëtico & antiquo ſub uelamine ab illo deſcripta. Forſan & radix herbæ quã Veneti uocant Beladona, *loco ſolani faciet: aut fructus ille ſpinoſi mali. At uerò meliora & certa euadent, ſi horum loco panem cum amygdalis recentibus, & ſale ſaccharoq; edat, ouium albis pellibus incum-*

bat, caſeumq́; ouis edat, aut ſanguinem candidæ ouis: ſimiliter in prandio: lætiora enim & puriora ſomnia euadent: capiti quoque candidum ſilicem ſubſternat.

Cæterùm ſi nõ ex cibo terribilia ſe inſinuent ſomnia, proculdubio magnorum impendentium malorum ſigna ſunt: nam ſi etiã ex humoribus accidãt, furorem aut melancholiam ſignificant: aliter autem mortes, luctus, carceres, tormenta, exilia, longos morbos, inſidias, iras principum, infamiam, iniurias inultas, perſecutiones graues & diuturnas, mendicitatem, & mille alia quæcunque poſſũt excogitari mala portendunt. Sunt aũt terrorũ plura genera: peſſima hominem excutiunt è lecto: pernicioſa enim ſemper ſunt: inde, quæ ſurgere cogunt: pòſt, quæ clamare. Quæ ad nihil horum impellunt, non adeò undequaq́; ſunt exitialia. Sunt autem deteriora, in quibus nihil certũ cognoſcitur, aut in quibus quod futurum eſt, perſpicitur tanquam idolum: ut ſe à latronibus uel ab aliquo alio occidi. Quæ autem à mari, fluminibus, terræmotu belluis, igne, fulgure, grandine, ſupplicio impendente, minus mala ſunt: illa enim plerunq́; humorum exuberantium præter rationem ſunt affectus: hoc ultimum uerò, unum propriam habet ſignificationem, quæ ſuo loco dicta eſt.

Filio Violantæ Marinonæ, matronæ nobilis, duodecim annos agenti, antequam crudeliter à familiari, cui pueri cura demandata erat, occideretur, multis diebus apparuit ſomnium, quo occidi uidebatur, & cum clamore expergiſcebatur.

Terribilium ſomniorum ſexdecim ſunt differẽtiæ: alia enim fiunt propter mõtes et ruinas, alia à fulgure, alia à terræmotu, alia à caſu, alia à naufragio, alia à ſupplicio publico, alia à latronibus uel alijs hominibus, alia à feris, alia à ſerpentibus, alia ab obſcuritate, alia à die Iudicij, alia ab incerta cauſa, alia à morte, alia à peſte, alia à fuga, alia à monſtris. Harum omnium, caſus et ruina ſemper maximum malum ſignificant. Incertus quoq; terror malus eſt, ſed non adeò. Naufragium etiam malum eſt, & iacturam ſignificat, turbas & tumultus. Terræmotus, publicum ſupplicium, & mors, fuga, & monſtra, & obſcuritas non ſemper malum portendunt. Dies iudicij ſignificat iuſtitiam in loco illo in quo apparet iudicium illud, & finem curarum & negocij. Mõſtra, ſignificant hominem notum ſub ignoti ratione. Obſcuritas autem, errorem, timorem atque ignorantiam. Fuga hominum bellum portendit, & peſtem, & calamitates publicas: non tamen neceſſe eſt ut ſomnians ex his lædatur. Serpentum ac ferarum timor ingens, ſi non lædant, malum non portendunt, ſed periculum tantùm. Si autem te aggrediantur, etiamſi non lædant, modò in pugna ſomnium ſoluatur, malum ſignificant.

Omnia

Omnia prætereaſomnia quæ perpetuam ſignificant coniunctionem, aut ſeparationem, et quæ ad ea quæ ad funus pertinent, et quæ ad pompã, et quæ ad mutationem uitæ (de quibus ſuo loco dicetur) periculum indicant, & ſuſpi ſione non uacãt. Sicut & uebi in animali magno, maximè elephante, & præcipuè mulierem, tum ob naturã rei, tum quia feretro elephas aſsimilatur. Et ſi *quis mõte deferri uideatur, dupliciter periculum portendit: & magnitudinis ratione, & naturæ repugnantia. Sic diſceſſus in longinquas terras, et uale & ſalue ſuis intimis: domus in cœlo, in nubibus, ſub terra: liberari, cùm nõ ſis ſeruus: exire è carcere, cùm in eo non ſis: nubere ſenem, diuortium celebrare cœlibem, eſſe in utero matris: cõcumbere cum mortuis, maſturbari, fellare: dare ueſtes, argentum, cibos illis: in tenebras ingredi cũ eis, nec exire: deferri ab illis, nauigare, cõcedere ueſtes proprias, quas induat & exuat, terribile eſt, atq; mortiferũ. Velut et cum dijs iungi, uerberari ab illis, colloqui cum mari, ebibere totum unum flumen, conflagrare uel ruere domus culmen, amputari uel cõflagrare pedes, hiatus ſepulchri paterni; oculis ambobus aut naſo carere, aut etiã capite: oſſa nudata ſua cernere, lugubrem habitum ſuorum uidere: matrẽ ſibi incumbere, paſcere minuta animalia, tanquam abeuntem lachrymas fundere: uocari ſe à dæmone, aut mortuo cognito, nec eum uidere, ſed agnoſcere cuius ſit uox: domum ſacerdotibus aut luminibus plenã uidere, claudi in arca, frumentum aut plãtas è corpore oriri: mures, formicas, in os uel aures ingredi: liberum ab omni ſolicitudine eſſe cum cõiunctis tuis mortuis celebrare nuptias, lethalia ualde ſunt. Magiſtratũ, quẽ ciui nõ liceat gerere, aut dignitatem muliebrem adeptũ eſſe, uel è collegio alienæ urbis, quod ciuib. illius urbis tantùm cõcedatur, etiã mortis ſignum eſt. In cauponã et lupanar incognita ingredi, nec egredi, aut ad Tartara deſcendere cùm hoc proprium mortuis ſit, et ſub terra, illa uerò ſint cõmunia loca, mortem ſignificãt. Veſtem ex ea materia ex qua tegi ſolet feretrum, induere: talia agere, pati, priuari, quib. ſolent cadauera aut mortui priuari, agere, pati, omnia ſuneſta ſunt. Præterea luteũ teſtaceũ factum eſſe: aut etiã teſtaceum, uerti in immortale, aut immortalem eſſe factũ mortale rurſus. Ceræ ſomnium propter plura terribile eſt, et lethiferum: cera enim cùm ex aluearib. detrahitur, apes pereunt. Cera alba funera decorãtur. Mortuis omnia languent, uelut quæ cerea ſunt: imagines quoq; ceræ ſolent templis appendi, cũ quis magnũ euaſit infortunium. Cera utimur in ulceribus quibuſcunq;, tum doloribus, ac ſimilibus. Veſtes induere ligneas aut lapideas, lethiferum rurſus eſt. Focum apud exteros ædificare, ſibi extruere ſepulchrũ, atque adornare: domum ignotam ingredi, in qua plurimæ ſint officinæ, cuius habitatores mortuos eſſe intelligas, mortem portendit.*

Terribilia ſomnia ſunt, quæcunq; ingens aliquod malum prænunciare ſolent. Sunt autem mala ingentia, mors tum proprij, tum coniunctiſs. morum: uincula perpetua, ut deportatio: morbus aliquis inſanabilis, et fœdus, uel ſæuus, ut elephantiaſis, carcinoma, lapis ueſicæ, & pauperi hernia, & amiſſio uiſus aut auditus: tum extrema inopia: reliqua omnia à forti uiro ferri non ſolùm poſſunt, ſed debẽt: uno adiecto, quod omnibus deterius eſt, licet feratur, inſania ſcilicet.

Aliqua uerò terribilia dicuntur inſomnia, ab effectu non ſignificato: qualia ſunt, ſi quis ſe inter dæmones aut mortuos uideat, à quibus terreatur: hæc enim ſomnia nihil terribile ſignificãt: quoniam ſubſtantiam definitam nõ habẽt, eò quòd apud multos huiuſmodi opinio inanis habeatur, ſcilicet uel quòd ſint, aut quòd lædere poßint. Et ſimiliter terror rerum quæ non perficiuntur: ut ſi mons cadere uideatur, non tamen cadat, aut in alium locum decidat: atq; ita de fulmine: hæc quidem pericula, non damna ſignificant: illa uerò, inanes aggreßiones ac metus. Quæcunq; uerò ex his à quibus timere non debemus, uidentur terribilia, ſiquidem à parentibus iuſtisq; uiris, flagitia noſtra denunciant: ſi autem à filijs, aut improbis parentibus, quibus tamen dum uiuerent, chari eramus, errores noſtros, qui nobis damnum ingens ſint allaturi, oſtendunt.

Omnia acria, & præcipuè allia, cœpe, ſinapis, & ſiliqua rubra, luctus & lachrymas decernunt. Hæc quidem (dices) ſuperiùs enarraſti: ſed tamen ſi lachrymas, ſi ſuſpiria, ſi terrores excutiant, longè deteriora erunt, & firmius habebunt ſignificatum. Miſerabilis quoque diſiunctio à te, luctuoſa eſt, ſi uel parens, aut filius, aut frater uxor'ue à te diſcedat. Quod filius & uxor uale ſibi inuicem dicant, tu autem defleas, hunc diſceſſum ſi quidem primus luctus ſignum non edat, ille ſolus morietur: ſi autem edat, ambo morientur ex hoc ſomnio: uelut contigit Timagoræ et Meleti, qui una nocte perière. Et cõmunis luctus ſignificatio eſt, uidere coniuncti etiam lachrymas, aut gemitum, ſuſpiria'ue: affici uerò eo dolore, ueluti ſi cui uideatur cũ terrore uxore lachrymas effundere, morietur communis filius: & ſi ipſe afficiatur adhuc, filius morietur: nam non lachrymas effundit: quia non ut illa quod futurum eſt, nouit. Sed ſi omnino non afficiatur, aut nõ morietur filius: aut morietur filius quidem, ſed inuiſus non matre: luctum ſignificant, quæcunq; conſueta ſunt genti: atq; in his mores potius quàm rem ſpectare oportet. Alij barbam nutriunt, ut Itali: alij radunt, at olim Græci: alij cineres ſuper caput ſpargunt, ut Hebræi. Suas ipſius carnes edere, aut etiam mordere, luctuoſum eſt. At ſi cui ex domeſticis, aut domino domus, nouæ portæ in domo ipſa uideantur, dominus

nus domus morietur. Quod ſi præter id, etiam intus uideamur claudi, ea mors exitium toti familiæ afferet.

Porrò in igne eſſe, uel glacie, lectos multos uidere, ac etiam per illos ambulare, & ſuper eis, nec non unguenta parata, æſtus animi ac corporis ſignificat, & calamitates: non tamen adeò, ut luctus, acerbus: ſi tamen cum miſeratione, ſint ac terroribus, nonnunquam etiam luctu, ſeniores erũt. Volutari in cœno, iacere in fimo, linteo detergi poſt ſudorem, aut ſudare ſanguinem, præſertim toto corpore, maximas oſtendit calamitates: ſæpe uerò q detergit, cauſam calamitatis præbebit. Mœſtos, & multo ſilentio uidere obrutos amicos atque coniunctos, magna declarat infortunia. Idem, ſed non adeò magnum eſt, ſi uiderit inimicos lætos, ridentes, congaudentes. Deos, aut propitiũ diuũ audire dicentem: Væ tibi, aut triſtem & lacerum, uel quaſi exarmatum uidere, miſerias ſine auxilio aliquo portendit. Coniugium cũ dæmone, cũ tartarea furia, cum ſerpente, tum magis concubitus, etſi peſtifer ſit, ſaltare cum ſceleto, cerebrũ in domum admittere, funeſta, prodigioſa, horrendaq; ſunt, furereq; ſemper. Præterea obcæcare, obſurdeſcere, dentes omnes cadere, ruere ex alto, brachia amittere, aboleri nomen ſuum, ſi non exilium hoc ſignificet, maiora certè mala portendunt. Vngues aut pilos omnes cadere, maximos ſaltem, terrores indicat, & imbecillitatem omnium operationum, magnamq; omnium bonorum imminutionem. Cyclopis uiſio inauſpicata eſt: & illius antrum apertum, & tragœdiarum repræſentatio, formidoloſa ſunt, & ruina pulchri ac nobilis ædificij. Sacrificare cacodæmonibus aut dijs inferis, luctus aut mortem prænunciat. Si cui uel regi uel priuato uideatur auferri dimidium eius quod poſſideat, primum quidem ab inimicis ſpoliabitur bonis: inde etiam paulò pòſt morietur: nam ut dici ſolet, dimidium eſt pluſquã totum. Omnia in domo etiã conuerſa uidere, ut puteum, latrinam, uaſa culinæ, uinaria: euerſionem bonorum omnium, dico opum, actionum, & amicitiarum ſignificat. Refert Scirnacham Indus, quendam adeſſe Serim illius magiſtrum, interpretemq; ſomniorum, ac dixiſſe: uidi me equitare equum præſtantem, et cùm ambulaſſe mille in paſſus, illum ſuſtuli humeris, ac detuli tantundem: cui Serim dixit: Quando hoc uidiſti? tùm ille: Sub aurora: cui Serim: Breui in prælio occidêris. Quæcunq; etiam magno cum ſtrepitu & abſque lumine fiunt, aut ſub terra reconduntur altius, mala ſignificare ſolent.

Quæ uerò miſerabilem inopiã portendunt, ſunt cum gemitu aut terrore, ſed hoc rarius: aut cum lachrymis, quod frequentius eſt. Si quis ſegetes ſuas ab alieno demeti uideat, fructus colligi ſibi eradi omnes pilos, atq; barbã tonderi, ueſtibus ſpoliari, ſi detrahi ſanguis, ſi quicquid eſt in quo maximam ſpem

collocauit, ſi frigus & niues, tum uerò grandines & pruina, dupliciter inopiam ſignificare ſolent: & ob frigus, & quod fructus ac ſata deſtruere ſoleāt. Tum uerò ſordidus panis, & furfureus, & fractæ arcæ, & aqua pro uino in dolijs & in menſa, & murum atq; aranearum abundantia, & culcitra antiqua & abſoleta, & lectus ſordidus: omnia hæc ſummā pauperiem denunciāt. Sed & collo uinctum eſſe, ſi uoluntariè, amici aut adulatoribus ſua largietur: ſi per uim, auferentur litibus, aut ab inimicis, et omnino per uim: ut à principe & magiſtratibus: nam uincti, ut liberentur, omnia dare ſolent. Venter quoque uacuus paupertatem nunciat: & ſi flatu plenus ſit, diues tamen exiſtimabitur. Et ſi uulnus inſanabile accepiſſe uideatur, breui omnib. bonis ſpoliabitur. Ex proprijs autem ſignis paupertatis, atque cauſa potentioris uiri eſt, cū tu uel domus tua uel ager abducit à flumine uel torrente. Sed ſi mergi et aqua obrui uideatur aliquid horum, impenſis proprijs & à creditoribus ſpoliaberis.

Nihil tàm ſimile eſt paupertati extremæ, quàm morbus: qui enim ab alterutro horum premuntur, pariter multis indigent, alieno imperio parere coguntur, frigus & æſtum patiuntur, triſtantur, aliorum auxilio opus habent: quod deſtinarunt, efficere nequeunt, tum multa alia. In uniuerſum ſomnia terribilia plerunq; mala ſunt: atq; eiuſdem generis malum portendunt, quale eſt cauſa terroris: Et ſi cum miſeratione ſint, luctuoſa ſunt. Et ſi perſeuerent cum ignota, cauſa inſaniam denunciant. Et ſomnia mortuorum & ignotorum hominum, ſunt eius ſignificatiua.

Caput XII. De ſomnijs magnis.

Somnia magna trifariam adueniūt: aut ex actionib. noſtris, aut tēpore, aut euentibus. Actionib. quidē noſtris, ut potiſſimū cū inierimus magiſtratum, aut decreuerimus aliquod magnū opus inchoare, uel cū mutauerimus regionē. Et generaliter in omnib. initijs, uel ſub initijs magnarū mutationū: et præcipuè cū quis in tēplo magno, Deo et diuo loci ſacrificauerit, ibi morā ducturus. Ex tempore, in initio anni ſcilicet, Calēdis Ianuarijs, in die proprio natalitio, primo die lunæ: ſed hoc rarò extēditur ultra menſem, quod promittitur: et ſimiliter in Calēdis mēſis: uel ſi qd uideatur die aliqua, qua quis inierit magiſtratū, aut dignitate ornatus ſit, aut parētes aut filiū aut fratrē aut uxorem amiſerit, aut infortuniū aliquod paſſus fuerit. Ex ſucceſſu, cū quis uidens præclarū ſomniū, ex inſperato aliud quid ei ſuccedit magnum bonum, malum ue: uelut ſi quis uideat ſe decutere capita multorū papauerū in horto, aut uiuus ſepeliri, inde præficiatur urbi: primꝰ quidē, multos homines ex eo magiſtratu, etiā præter cōſuetū occidet: ſecūdus, in carcere tetro et ſub terra diu manebit.

Dicuntur autem magna ſomnia, quæ ex tribus unū ſignificant: ſcilicet aut

mor-

mortem, aut generis uitæ mutationem: aut monent nos de aliquo impendenti malo magno, uel bono, quod diuturnum erit, non tamẽ perpetuũ: uelut ſi quis in carcere, uel æger toto biennio futurus ſit. Et ſi etiam perpetuũ ſit, nõ tamen multa ſignificet, erit magnum, & non fatale. Omne enim fatale ſomnium magnum eſt, ſed non omne magnum eſt fatale. Si quis ergo moneatur de uxore impudica quam duxerit, filio improbo quem ſuſceperit, uel ſuſcepturus ſit, aut paupertate aut exilio, ſeu finem hæc ſint habitura, ſeu non, magna dicuntur. Et ſi moneat, nec ſequatur effectus, magnum tamen erit ſomnium. Et plerunq; gratum hominem Deo ac pium eſſe ſignificat. Quod ſi improbus moneatur, uel ad maius & crudelius ſupplicium reſeruatur, uel illud contingit cauſa publici commodi aut ultionis: ut in Sylla & C. Cæſare Dictatore. Ergo de equo, de leui morbo, de cubiculo patruo, uel amico, non propriè dicitur ſomnium magnum: ſed de nobis, atq; intimis.

Quæ autem ſignificant, ſunt Dij, Diui, Heroes, Dæmones, Statuæ, Aſtra, Cœlum, Elementa integra, Fulmen, uxor, oculi, cor, pedes, domus, faſtigium, mortui intimi, uoces etiam ex his: tamen à rege & à parentibus præcepta. Ex impreſſione facta ſtabili, & ut diu imago illa ſomnij ante oculos obſeruetur tanquam nuper uiſa. Ex affectus etiam magnitudine, cum anima quaſi admirata remanet. Ex ex affectibus magnis, ſi aliquis in ea relinquitur. Solent autem magna ſomnia plus mouere affectum Fatalibus: tum quòd ſint unius tantùm generis: tum quæ non ſunt exitialia, magis uidentur afficere animam, cũ exitialibus magis ſuccumbat: ut etiam in morbis uidemus.

Caput XIII. De ſomnijs fatalibus.

Fatalia ergo ex horum genere ſunt, ſed ad mortem uſq; extenduntur, & curſum totius uitæ, non unum infortunium, aut felicitatis genus unum decernunt: nec monent Fatalia ut uitentur, ſed impellunt potius. Plurimum autẽ refert an ſomnium fatale ſit, & ad ultimam horam extendatur: etiamſi non Fatale ſit, ſed unius tantùm generis boni aut mali, modò ad mortem uſq; perueniat. Nam ut in libris de utilitate ex aduerſis capienda docuimus, duo ſunt genera importunæ mortis, uel infelicem mori ac pauperem cum filijs, uel cum filijs ſtultis: aut felicem ſine illis, ac etiam ſine nepotibus, quos ue non diligas, aut ſi ſint inutiles: modicum ergo tempus quod finiat uel felicitatem uel infelicitatem, aut ſtatum uitæ, multum cõducit aut obeſt: unde Fatalia & perpetua à magnis ſcire diſtinguere, quæ non ad uitæ finem perueniunt, plurimum intereſt.

Et quamuis, ut dixi, non alijs ſignis aut cauſis quàm magna diſtinguantur, & eiſdem temporibus accidere ſoleant: nihilo minus natalicijs

diebus deciminoni & trigeſimioctaui anni & quinquageſimiſeptimi, quòd huiuſmodi conuerſionibus aſtrorum ſtatus priori aſſimiletur plurimum præcedenti, plus tribuendum eſt. Et uelut, ſi anno quadrageſimoſecundo muneri profitendi addictus fui, anno ſexageſimoſecundo natali die, uel die conſimili electioni ſomnium aliquod uidero, magnum erit. Sed quinquageſimoſeptimo peracto, fatale: niſi ſeptuageſimum ſextum exceſſero.

Sunt autem Fatalium ſomniorum tria genera. Primum, cùm ſolus exitus demonſtratur: ut Philippo, quòd quadriga periturus eſſet: ſed id pro oraculo habitũ. Secundum, cùm uitæ proceſſus, ut Cæſari Dictatori patriæ dominatio, ex matris cõcubitu. Tertium, quod exactiſſimum eſt, cùm utrunq;: ut Septimio Seuero Imperatori: nã & quòd imperaturus eſſet, & quo animo moriturus, per ſomnium uidit. Solent autem Fatalia ſomnia ex idolorum genere eſſe: quòd à cauſa fiant ualidiſſima. At dices, exitij ſomnium fatale non uidetur, ſi nec morbi ad interitum terminat tis. Reſpondeo, quòd cùm exitium multò antè præmonſtratur, uariante interim uitæ genere, uidetur in illo exitio quicquid eſt inter medium, cognitum fuiſſe: ac uelut Poëta ille dicebat:

Naſcentes morimur, finiſq; ab origine pendet.

At ſecus eſt, ſi quis ante morbum ſtatim ſe morbo laboraturum, ex quo diẽ ſit obiturus, intelligat: nihil præter morbum, & uitam cum morbo agendam, ſomnium illud præmonſtraſſe uidetur: ideo magnum eſt, propter exitium: fatale non eſt: quia uitæ nullum decurſum oſtendit, niſi morbum.

Conueniunt & Fatalia parentibus pro filijs, ut de Aſtyage memorãt: quod tamen (ut Xenophon, qui prætermiſiſſe uidetur tantam rem) fabuloſum exiſtimo: ex manu enim aui Cyrus (ut dici ſolet) regnum accepit: conſtat ſanè, in ortu filiorum parentes fatalia de illis ſomnia uidiſſe: uelut de Scanderbego Epirotarum rege, quem referunt, cùm in utero adhuc eſſet, matrem imaginatam fuiſſe parere ſerpentem, qui totam Epeirum tegeret, caputq; in Turcicam regionem extenderet, Turcaſq; deuoraret: caudam Venetias uſq; deduceret. Sunt & alia, ſed proprii, partim aliena. Guglielmus Ruffus, Guglielmi Normanni primi Angliæ regis filius, per ſomnum uidit, abruptis ſibi brachiorum uenas ſanguinem mittere. Solidarius autem uir imaginatus eſt, eundem regem à Chriſti ſtatua percuti. Itaq; cùm hoc ſomnium alius quidam narraret, qui aderant, eorum unus cachinnum ſuſtulerat: is fuit, qui in uenatione regem fortuitò, dum feram occidere nititur, peremit: ac quod maius eſt, euaſit: ut diuino miraculo, & ab inuito rex occideretur, & illi impunè eſſet, ne non diuino iudicio interemptum quis poſſet dubitare.

Sed & prioris Guglielmi felicitatem mater, quamuis concubina, non legiti-

gitima uxor eſſet principis, præuidit. Henricus quoque rex Angliæ eius nominis primus, ſomnio monitus eſt, ut à flagitijs abſtineret: idq; fatale is quoddam aliud genus inſomnij fuit. At Ricardi etiam Tertij regis eiuſdem gentis fatale ſomnium oſtendit, quòd malè ob flagitia eſſet periturus.

In uniuerſum, genus uitæ fatalia ſomnia demonſtrant: noſtra quidem tria alibi narrauimus: ob id repetere non decet. Sunt etiam fatalia, quæcunq; cum miraculo coniuncta ſunt: ut ſomnium illius qui nucem ſe in manu habere ſomniauit: & experrectus, cùm antea non habere ſe deprehendit: quod ei exitiale fuit. Similiter & de Galba: quo adeptus eſt imperium. Et ſomnia magiſtratuum perpetuorum fatalia ſunt, etſi magnum aliquid non ſignificent: neque hoc neceſſarium, niſi quoniam fatale omne ſomnium (ut dixi) neceſſariò magnum eſt, cùm ad uitæ finem extendatur.

Caput XIIII. De ſomnijs repetitis.

Repetuntur ſomnia eadem nocte ſæpe, & interpoſita quandoq; etiam uigilia. Et ſunt ſomnia quæ pluribus noctibus repetuntur. Quæ ergo eadem nocte, & antequam expergiſcamur redeunt, plerunq; ad humores pertinent. Si tum nihil euarient, & de rebus ſint ad humores non pertinentibus, rem præteritam nuper oſtendunt. Si uerò interim homo expergiſcitur, die ſequenti ſuccedent, iuxta temporum tamen rationem dictam. Quæ ex genere ſunt idolorum, ſi mortem ſignificent, uel quodcunq; aliud, omnino euenient, & ſtatim: ſin autem uiſionum, & repetant, quæ mortem ſignificare ſolent, non ſignificabunt: nam mors non ſæpius redire ſolet: uiſio uerò aliud ſignificat quàm oſtendit. In cœlum ergo aſcendere, uel habere ibi domum, etſi mortem ſignificet, hoc tamen ſæpius uidere, non mortem, ſed glorioſum factum, aut in Repub. dignitatem prædicit.

Quæ uerò longa poſt tempora repetũt, non ſecus ac noſtra negocia, quãuis eadem, diuerſa tamen ſignificant, ſed quaſi ſub eadem ſimilitudine. Velut puero, iniuria aliquem afficere, eſt uerberari: nam iniuria creditur affectus ab eo, qui puerum uerberat. At iuueni ſignificat, offendi ab illo: nam hos iniuria afficere conamur. Seni, ſtultè ſe geſturum erga illum, denunciat: nam ſenex cùm ſit imbellis, & ſuis incommodis ſatis oneratus, ſtultè facit, cùm quærit odij cauſas.

Similiter puero baſiar, pati turpia ſignificat: quoniam huiuſmodi oſcula præcedere ſolent: uiris autem, & præſertim artificibus, lucra: nam amant, qui lucrum exhibent: ſenibus irriſionem: abſurdum enim eſt, & non ſeriò dignum, ſenem oſculari. Somnium ter repetitum pro oraculo habendum eſt, uel etiamſi res conſtet, quædam uerò aduenticia ſolum uarientur.

Somnia repetita ſi frequentent, aut poſt longũ tempus repetantur, nõ procul eſſe quod ſignificant ſcias. Sin autem per certa quædam ſpacia recurrant, nec ſingularem emphaſin ultimum retineat, futurum inſigne aliquid, ſed nõdum inſtare declarant. Somnia repetita aut repetitos effectus nunciant: uelut phratrio Gaſpari, cùm uolare ſe ſomniaret, ægrotabat: aut ſi non repetãtur effectus, & nihil ſuccedat, magnum aliquid eſt expectandum: cùm enim redit gerulus ſæpe, aut cumuli multi fiunt, aut magnus neceſſariò aceruus.

Somnia repetita in quibus recordamur aliorum, actiones noſtras potius quàm caſus, ſed inſignes prænunciant. Multos idem ſomnium uidere, ueritatis argumentum eſt. Sed cauere oportet, ne (ut Claudius Cæſar à Meſſalina & Narciſſo) deludamur. Somnia monitoria perſeuerantia, magnam fortunam & grandes progreſſus ſignificant. Somnium repetitum, ſed quaſi contrarium, cœptum negocium euerti debere ſignificat. Si non contrarium ſit, ſed exitum ualde habeat diſsimilem, pro diuerſis ſignificatus interpretandum erit. Præſertim autem in prægnantibus repetitionem animaduertere oportet. In infantibus etiam, ac pueris, ſeu per ipſos, ſeu per parentes ſi ſæpius eadem uideantur, magnã habet efficaciam. In ſenibus uerò repetita ſomnia aut mortem, aut ſacerdotium, aut, ſi pecunias habeat, emptionem domus uel fundi ſignificat, quando nil aliud inſigne factum contingere poſsit. Quandoq; etiam in cruda ſenecta mutationem patriæ oſtendunt. Serotina enim tanquam fines, magnis iudicijs prænunciari ſolent.

Somnia repetita parum ad hanc tractationem ſpectant: quoniam plerunq; idola ſunt, uel ex memoria præteritarum actionum contingũt. Propterea uulnerari, in carcerem trudi, cruciari, cædi, iniuria affici, uel etiam ab homine noto, idem ſignificant quod per ſomnium prædicitur: nec aliunde petenda eſt interpretatio, cùm ſæpe repetierit.

Caput XV. De ſomnijs conſuetis.

CONſueta ſomnia ſunt, quæ nõ ſolùm ſæpe, ſed ſæpe & ſæpius adueniunt homini: & in hoc à repetitis differunt. Rarò hæc aliud ſignificant quàm humorum dominium, aut naturalem animi inclinationem: & ob id nec illa negligere oportet. Velut mihi tria fuêre conſueta, ſed duo quidem tota ætate, unum autem in pueritia. In pueritia quidem, uidebam gallum, inde loquentem humana uoce audiebam: & dæmonem imaginatus, parum aberat ne ex lecto me deijcerem, niſi matris & amitæ cura, inter quas cubabam, detentus eſſem: ſurgebam enim, & nonnunquam clamabam. id indicabat, ſanguinẽ tenuem & atrum cor petentem, & ex corde ad cerebrum delatum.

Secundum erat, quod uidebar plerunq; in templo diui Laurentij, nonnunquam

quam

quam diui Stephani, uidere tartara plena animarum, quæ in tormentis eſſent: & in ipſo ambitu templi oſſa mortuorum plurima, & ſtrues etiam, quemadmodum in aliquibus templis uetuſtis ſpectari ſolent. Tartara autem in profundiſſimo barathro, iuxta templum. Indicat illud, curas graues, & triſticiæ cauſas, quæ ob philoſophiam in uigilia attingere animum non poſſunt, uexant in ſomnis illam præſidio deſtitutam. Tertium eſt, de uolatu in pueritia quidem nonnunquam tamen aliàs, poſt autem ſola iactatione crurum & pedum: & ideo ſublimis non eſſe ſolet, ſed ad ſummum uſq; domorum culmina. Significat corpus mundum à grauioribus humoribus, & appetitum indefeſſum noua inueniendi, & gloriam ac nomen parandi: ſic ergo ſolum naturalem affectum decernit, non aliud. Ex his tamen naturam hominis perdiſcere licet.

Eſt & quartum genus, quod mihi non obuenit, quod uerſatur circa actiones: ut in facinoroſis, qui terrentur in ſomno, & ſignificat mores & uitam hominis: non enim niſi ſceleratis talia accidere ſolent.

Quintum genus eſt, cùm aliquis magnam fortunam adeptus eſt, aduenit genus ſomnij ad illam actionem excitans: ſeu bellicam gloriam, ſeu ſtudia, ſeu religionis cultum. Eſt ij; quaſi genij proprij imago quædam, ſeu bona ſeu mala. Conſuetas uidere operationes, qualeſcunq; ſint, omnino nullum habet ſignificatum. Et ſi uideat, ad ſomnia irrita transferendum eſt. Si uerò immutatas ualdè, ut ſi medicus uideat ſe clyſteria imponere, uel ſanguinē mittere, quæ ad tonſoris officia pertinent, aut uenenum pro medicamento propinare, ſignificat mutationem præſentis fortunæ, & uarium euentum, & expectationem euerſam: cogitur ad inſuetam normam tranſire.

Et ſomnia quæcunq;, quamuis parua, in magnis uiris magna euadūt, et maximè his qui uirtute uel uitio fama inclaruerunt: at contrà magna in humilibus, ſordidis, ignauis, uel abiectis, parua omnino euadunt, & maximè ſi bonā fortunam polliceātur: nam mali euentus cuiq; præſto ſunt, boni non ita: et maximè (ut dixi) humilibus & ignauis.

Caput XVI. De ſomnijs compoſitis.

Meminiſſe decet genera eſſe quatuor ſomniorū: ἀναμνωστικόν, cibariū, ex humoribus, & uiſionem: & quomodo diſtinguantur ſcire oportet.

Rurſus ſomniorum diuinorum tres inſuper eſſe differentias: Imperatiui, interrogatiui, & docentis. Alia eſt diuiſio, in perfecta & imperfecta. Quædā rurſus pertinent ad affectus, quædam ad actiones uel paſsiones, et quædam ad opera. Rurſus ſomniorum quædam ſignificāt generalia, quædam propria. Et iterum, quædam generaliter ſignificant, ut terror, commiſeratio: & quædā ſpecialiter, ut terror ob leonem, caſum montis, caſum è muro. Li. 1. ca. 46.

Sunt

Sunt etiam perſpicua, obſcura, obliuioſa, confuſa. Alia etiam conſueta, iterata: alia idola, alia uiſiones, alia ecſtaſes et media. Sunt etiam ordinata et interturbata: & continua & fracta atq; diuiſa.

Sunt præterea diſtinctiones ex affectibus animi, læta triſtia, iucunda grauia, efficacia remiſſa, tranquilla, cum agitatione, cum ſpe, cum metu cum commiſeratione. Quædam longa, alia breuia: alia conuenientia perſonæ, alia incongrua: quædam uerisimilia, quædam abſurda: quædam quorum partes cohærent, quædam quorum admodum diſcrepant: quædam etiam magna, alia parui momenti: quædam obliuioſa, quædam quæ admirationem in animo relinquunt, & illi diu impreſſa inſident. Quædam præterea res oſtendunt, quædam imagines rerum: quædam auditam orationem, & quædam ſcriptã. Permiſcentur etiam ſimul eodem tempore, quandoq; ſolum inunguntur.

Lib.1.ca.5. cap.18. *Scire autem oportet unumquodq; genus ſeorſum agnoſcere. Porrò genera inter ſe diſtinguere docuimus ſuperiùs: paulò pòſt uerò, etiam idola à uiſionibus. Sed & plures alias ex his differentias ſuis locis retulimus. Imperatiuum ſomnium, ſeu quod nos admonet, ab alijs duobus generib. dignoſcitur, quod circa mediocritatem uerſatur. Neq; enim in eo ſol, luna, ſtellæ, leones: nihil terribile præter Deos, diuos, dæmonas, mortuos, & quæcunque humana forma pingi ſolent, in illis uidemus.*

Verùm miſta ſomnia genere eodem modo diſtinguuntur inter ſe, quo etiam dignoſcuntur: quanquam hoc facilius ſit ob continuitatem & ſimilitudinem. Velut ergo prius diapaſon noſcerè diſcimus pòſt diapente, inde diateſſaron, demum diatriton & diaecton: ita et maxima primùm ſomniorum diſcrimina pòſt minima. Ita & cùm ſculpere aut pingere uel celare diſcimus, primum craſſiore modo membra maiora diſtinguimus, demum uſque ad minimas partes deuenimus. Si ergo diuerſi generis ſomniorum unum alteri ſuccedat, irrita fiunt, niſi ſint connexa. Ex tumultu enim animæ & ſpirituum accidunt. At quæ in diuerſis generibus ſunt, ſed connexa, ut cùm ex actione ad actionem tranſimus, facilius percipiuntur.

Proponamus quòd homini uideatur, aſinum alienũ equitare, inde deſcendere, inde aſinus fugiat ad dominum ſuum: ſi quidem amicus ille fuerit, à laborioſa adminiſtratione priuaberis, ſed moleſta: ſi inimicus, à lite quam cum illo habes, & forſan ipſe fiet uictor in ea cauſa. Somnia igitur miſta in eodem genere, differunt à miſtis ex pluribus generibus: quoniam quæ ſunt in eodem genere, ſunt difficiliora, & obſcuriora, & efficaciora, cùm ſint ab uno impulſu: quæ uero mutant genus, non ſunt adeò diuturna: quoniam non indicant ſucceſſionem, ſed conditiones inſomnij. Rurſus, ſomnium miſtum ex

pluribus

pluribus eiuſdem generis, utpotè actionibus, uel tribus uniuerſalibus, ut ſpecialibus, conſtat uel conſilio tantùm, uel fortuna, quibus ambobus omnes res humanæ aguntur: conſilium quidem & error ad actiones pertinent, fortuna ad rem. Somnium etiam ex pluribus eiuſdem generis rebus miſtum, magis congruit homini ipſi, & ſomnianti: & corpori, ſed quod eſt unius generis, alijs et coniunctis & animæ affectionibus. Melius autem eſt, in malis ſomnijs confeſtim conſulere interpretationem, ad uitãda mala: ſed in bonis ne curaueris ſcire, ob id quod ſomnium tunc portendit ſpem & ſcientiam, & initium rei, non autem rem. Si autem ſomnium ſit de gloria, de ſapientia, de ſanitate, ſtatim debes quærere interpretationem: plurimum enim proderit ad effectum rei perfectè celeriter ac facilè conſequendum. Ita in omnibus calamitoſis, & quæ ſunt eorum quæ in tua ſint poteſtate, aut in quibus conſilium plurimùm ualeat, utile eſt ſcire quid ſignificet ſomnium: ſed ſi ſit de re fortuita, tunc debes omittere interpretationẽ, donec res iam in tuto ſit, ubi ſit: poſtmodũ quærere ſignificatum, ut poßis te dirigere ad augendum illud, exornandumq́;.

Miſtio in eodem genere, ſæpe ſignificat unius interitum: uelut oculos habere in auribus, ſignificat cæcitatem: audiet enim, quæ uidere uellet: naſus in oculis, amißionẽ olfactus: & aures in oculis, auditus. Sic etiam naſus in ore, olfactus amißionem: guſtu enim odorem probabit: at os in oculis, nõn idem ſignificare poteſt, niſi quod guſtus ſenſum quis amittere poteſt: & ego uidi in Auguſto Corbeta: ita in auribus, audiet qualis ſit ab alijs cibus & potus. Attamen & os in oculis alio modo ſignificare poteſt: ſcilicet, uiſurum charum amicum: amicus enim iucundus eſt, iuxta illud Horatij:

Nil ergo prætulerim iucundo ſanus amico.

Quod autem iucundum dici ſolet, eſt, quod guſtum delectat: oculi itidem in ore, nil iuxta primam interpretationem ſignificare poſſunt: neq; enim licet cæco ore, quemadmodum auribus, de omnibus certiorem fieri: ob id ſignificat, prudentia in ſermone opus eſſe: nam os quæ ſolum offeruntur, tractat: oculi autem longè proſpiciunt. Quòd ſi oculi illi ænei ſint, uel plumbei, uel cretei, uerbis ex ſuis intelligat detrimentum & infamiam accepturum. Si manus in oculis ſint, aut ſegnis erit, & quæ facerè debebit, inſpiciet, aut conſilio magnus peraget.

Eſt etiam in eodem genere utrunq; contrarium: ut dies & nox, calor & frigus, lætitia & triſticia, turpe pulchrum, dolor uoluptas, diuitiæ paupertas: omne igitur contrarium, contrarium ſignificat: quia ſignificat quod futurum eſt: id autem fiet: quod autem ſit, ex eo quod non eſt, fit: igitur cõtrarium cõtrarij index eſt. Et rurſus, quia in ſomnio res uidentur ut in ſpeculo,

in ſpeculo autem apparent dextra ſiniſtra, & ſiniſtra dextra, & quæ ſurſum quandoq; deorſum: et ſi ſpeculum planum non ſit, difformia, maiora minora, conuerſa curua, & alterius coloris: ita & in ſomno. At quia unumquodq; fit à ſuo ſimili, apparent neceſſariò ſimilia: ſic enim imagines ſunt rebus futuris, à quibus fiunt, ſeu ab earum cauſis, ſimiles.

Præterea ſi fierent à contrarijs quibuſcunq; fierent ab infinitis contrarijs, ut nihil incertius. Dicendum eſt ergo, quod fiunt à ſimilibus generaliter, ſeu maxima ex parte: aliter homo diues, albus, magnus ac ſapiens, fiet ex rubicundo, paruo, ſtulto, paupere: quo nihil eſſet incertius.

Dicemus ergo, quod contrarium fit ſolum ex contrario ea in parte, qua fit: ut diues ex paupere, non albus ex rubicundo: non enim fit albus, ſed eſt albus: ideo non eſt neceſſe ut appareat rubicundus aut niger in ſomno. Ex his autẽ in quibus contrarium ex contrario fit (quod ſolum eſt miſtum in eodem genere, cùm (ut dixi) partim tunc neceſſariò fiat ex ſimilibus & uno contrario, ut ſciamus quid 'nam ſit, aut omnino ex ſimilibus, & eſt ſimplex illud, diſtinguendo dignoſcemus: quæcũq; enim perfecta ſunt in ſuo genere, cõtrarium ſignificant: ut dolor, uoluptas, pecuniæ, filij: non enim idem ſignificare poſſunt: idolum enim eſſet: idolum autẽ omnes rationes rei ſecum coniunctas habet: ſignificãt igitur contrariũ. Imperfecta aũt ſignificant pro ſui ratione: non enim contrarium habent: quoniam actionibus carent: ut iucundus odor famã, aues & flores uoluptatem & iucunditatem, colere agrum diuitias: ex cultu enim agrorũ fructus colliguntur, ex quibus diuitiæ comparantur. Hæc ergo eſt ratio ſomniorum ſimplicium, & miſtorum eiuſdem generis exactiſſima. Porrò miſtio in eodem genere tot modis contingit, quot ſunt ſpecies etiam in eodem genere: & etiam iuxta priuationes, ut cæcitatis & oculorum: contingunt autem miſtiones, ob debilitatem animæ ſeparantis cauſas futurorum.

Caput decimumſeptimum, De ſomnijs perfectis.

PErfectum dupliciter dicitur: aut ut imperfecto opponitur: & ſic tot modis dicitur, quot modis imperfectum. Aut ſi pro perfecto abſolutè intelligatur, omne genus perfectionis complecti debet, ſecundum quod imperfectum dici poteſt. Si uerò ſimpliciter & per excellentiam dicatur, duplex adhuc eſt: aliud in idolorum genere, aliud uiſionũ. Perfectum igitur ſomnium eſt, quod eò uſq; deducitur, ut ad finem propoſitum perueniat, nec commutatur, nec homo ullius partis obliuiſcitur, nec quicquam impertinens admiſtum habet, tametſi multa uaria interpoſita habeat: & licet aſſimiletur fabulæ & incredibilia contineat, tamen iuxta rationem quandam, & ut Horatius inquit:

Atq; ita mentitur, ſic ueris falſa remiſcens,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.

Eſt quincuplex licentia mentiendi. Ac primùm comœdiæ, tragœdiæq; cùm quæ eſſe potuerunt, non tamen fuerunt, extolluntur ac poliuntur. Eſt fabula, qua præſertim poëtæ utuntur, cùm quæ eſſe non poſſunt, ea ratione tradūtur ut humanis actionibus moribusq; aſsimilentur. Eſt pictoribus aliquanto maior libertas, ut etiam extra morem aliquid referant. Somnijs uerò perfectis una tantùm licentia non permittitur, ſcilicet ut incongrui ſint connexus: uelut ſi peluim loquentem audiam: ex ea autem prodeat fumus, ex quo cœlum ardeat: hoc maius eſt quàm ut à pictore fingi debeat: ſomnio tamen conuenit: quoniã in eodem ſubiecto perſtat: at ſi, ubi peluim uideris loquentem, inde aſinum uideas cacantem, & homines pugnantes: hæc quidẽ ſomnium admittit, ſed perfectum non eſt: quoniam quæ uidentur, non cohærent. Oportet ergo abſolui finem ſomnianti deſideratum, non obliuiſci uiſorum, & per conuenientia illud progredi. Eſt igitur triplex ratio ſomnij perfecti, quod ad partes & numerum attinet. Ex eſſentia autem illius eſt, ut dilucidè omnia perſpiciantur in ſomno, atq; ordinatè, ſic ut eadem non redeant, tanquam connexa prioribus redeant. Ex effectu uerò, ut animam poſt ſomnum admiratione plenam relinquant. At perfectum admodum eſt, cùm perſonæ & imminentibus perpulchrè cõgruit: uelut ſi erudito cuipiam uideatur quòd ſepultus ſit, & ſepulchrum fulgure tangatur, flammaq; ex hoc emicet, quæ ad cœlum uſq; tendat, ille eo ſomnio inter mortales celebris fiet. Nam ſepultum ſibi uideri, libros refert, qui nomen authoris retinent, atque intus abditam mentem: fulgure percuti ſepulchrum, eſt monumenta illius: id eſt, libros, Iouis dextera, in qua & uirtus repoſita eſt, & fortuna fingitur, euehi ad cœlum: id eſt, ſupra mortales omnes: quæ enim in cœlo ſunt, altiora ſunt mortalibus omnibus, & perennia, & cunctis perſpicua. Huiuſce generis congruentium, nõ dico de ſignificato, plura ego uidi, quæ ſuo loco referam.

Sed & illud quod Artemidorus narrat, de eo qui patrem ſuum comburi uidit, tamen ipſe ſomnians mortuus eſt, ad hoc pertinet: uritur enim patris mẽs in filij obitu.

Dices, quomodo interpretari hoc poterat? quoniam flamma & aqua feruens maxima mala nunciant: hæc lacbrymas calidiſsimas, illa flagrantiam: erat autem pater qui nil tale mereretur, & amans filij: propterea, ut dixi, perſonæ huic, non illi, ſomnium perfectum erit.

Quæ autem ſunt de incumbentibus, uelut illud quod à me recitabitur de ſerpente uiſo maximo, atque illud etiam de Alexandro magno, & hæc maxime Li. 4. ca. 4.

xime perfecta eſſe ſolent niſi ſint ἀναμνηστικά. Proprium autem uerorum ſomniorum eſt, ut uerißima ſint, & plerunq; ob perfectionem facilè intelligun tur. Et fatalia omnia ſunt ex hoc genere, & magna etiam ſomnia fermè ſemper. Et idolorum pauca ſunt perfecta, ratione partium: nam immiſſa habent ſomnia diuerſi generis, & obſcura, & ſæpenumerò carent debitis partib. ut enim in ſigillis, cùm quis profundius imprimit, aut non æqualiter imaginem, aut non totam exprimit: ſed nec leuis omnino impreßio utilis eſt, ſed media. Et cùm ſint tres modi in idolo imperfectionis, ratione partium defectus, obſcuritas, genus aliud: perfectum nihil horum habet, ſed ratione effectus & eſſentiæ idolum ſemper perfectum eſt. Ratione autem perſonæ et imminentium, quandoq; perfectum eſt, quandoq; imperfectum: cùm autem perfectum fuerit, oraculum dicitur. Anamniſtica autem minimè perfecta eſſe ſolent, ut in tractatione de idolo docebimus. Proprium autem uitium anamneſticorum eſt colliſio, & ex colliſione conciſio: cùm enim ex memoria fiant, ſuccurrentibus alia cauſa quàm diuina imaginibus, priores abſolui nequeunt: unde perfectum nullum anamneſticum eſt. Sed neq; cibalium, ob eandem cauſam. Pauca ex humoribus, & rarò perfecta euadunt: & quæ huiuſmodi ſunt, temperamentum & ſanitatem plerunq; denunciant.

Porrò perfectionis ſomniorum cauſæ ſunt, uis diuina potens, anima præparata ac ualida, & abſentia omnis impedimenti: cum uerò ita ſit, neceſſe eſt omne ſomnium perfectum aliquid magni ſignificare. Et ſi tardè euētus ſucceſſurus ſit, ſtatim tamen inchoabit: quare magnum effectum, cuius tam longa erit ſeries, ſignificare neceſſe eſt. Si uerò ſomnij partes quædā abſolutæ, quædā nō uideantur, uelut in picturis, interpretari oportet: multa enim ex eo principio ſerò uentura portendit. Et ſenes & pueri rarò perfecta ſomnia uident.

Quædam etiam ſomnia ſunt eorum quæ ſupra mentem humanam ſunt, uelut aliquid ſimul eſſe ac non eſſe: quæ ex genere ſunt eorum, quæ perfecta ſunt, dictum eſt autem de his loco ſuo.

Caput XVIII. De idolis.

IDola, ſomnis ſunt, quæ rem ut ſe habet, oſtendunt. Ea uerò ſolum apud quoſdam, & uulgus præcipuè, ſomnia eſſe exiſtimantur: atque ideò etiam immiſſa à Dijs, aut dæmonibus: ſed res neque ita ſe habet, neq; lex ipſa docet. Quippe Ioſephus in Pharaone, per uaccas pingues non uaccas, ſed annorum ubertatem interpretatus eſt: idem etiam in piſtore, ac ſocio, per ænigma, non ſimpliciter uiſa expoſuit. Tum uerò huiuſmodi ſomnia neque à Deo, neque à dæmonibus immitti, his argumentis perſpicuum eſt: nam tàm uiſionum quàm idolorum illi cauſæ eſſent: cur ergo opus illis eſſet ut occultarent, quod docere uellent?

uellent? præſertim tot ambagibus? An non poſſunt, cùm uolunt, huiuſmodi, ſcilicet, clarè docere? aut ſi poſſunt, malunt nos obſcuris iſtis imaginibus inuoluere, tanquam nobis inuideant quod ſponte largiuntur. Præterea omnia hæc idola permiſta ſunt uiſionibus, ut nullum idolum uidere liceat purum, ſed in omnibus aliquid deſit: aut peruerſum eſt, aut obſcurum. Velut ſi præuidero (quod mihi ſanè non ſemel obtigit) occurſum amici, quem iam diu non uidi: uideo autem ſequenti die, atq; amplexor, uelut uiſus eram amplexari: eodemq́; illi loco (quod etiam contigit) occurro quo uiſus ſum illi occurrere: non tamen ſocium uideo per ſomnium, ut in uigilia erat, atq; ita deficit aliquid: aut uideo alio habitu, uel uultu, ut pro læto triſtem, aut contrà, ſicq́; iam peruertitur ſomnij imago: aut quædam, imò plura per ſomnium prætermiſſa & obſcura, quæ in uigilia uidentur. Atq; hæc ab his quæ deficiunt, aut defeciſſe uidentur plurimum differunt: quia quæ defeciſſe uidentur, iam per ſomnum nõ aderant: quæ autem non adeſſe uiſa ſunt, & tamen in uigilia aderant, ſic deficere uidentur, tanquam non deprehenſa ſint, nec animaduerſa. Cur ergo, ſi Deorum hoc opus eſt, aut dæmonum, non perfectum eſt idolum, & abſolutum? an qui poſſunt præuidere exitia regnorum tot antea ſeculis in quibus tot comprehendũtur, tot ſunt neceſſarij ſucceſſus: hominem qui in caupone iam deliteſcit, quomodo ueſtitus ſit deprehendere non poterunt? Sed neq; decens eſt, Deos curare, an hic amicus meus penula an feltrio, albóne an rubro ſit circumdatus: atq; id etiam non ſolùm curare, ſed palàm uelle ſignificare. Demum, quod clariſſimum eſt huiuſce rei argumentũ, pleraq; idola uiſioni permiſta ſunt, ut ſuperiùs in illo exẽplo ſoceri mei oſtendi. Quod enim ei eſſent ſeptem filij, quod Lib. 1. Cap. 14. interiret, quodq; illius mortis me miſereſceret, idolum planè totum hoc erat: quòd uerò uerberaret filios, ut illorum iacturam ſua morte ſignificaret, quodque uir ignotus pro ſocero ſubijceretur, id totum ad uiſionem, non idolũ pertinebat. Palàm eſt igitur, ſomnia hæc inuicem permiſceri. Velut ergo ſi uideas in planta eadem pruna uiridia, alia coloſſena, non diuerſarum ſpecierum illa exiſtimabis, ſed unius, quòd eandem habeant originem: longè uerò euidentius, ſi plures ſpectes fructus, partim uirides, partim coloſſenos: quis dubitat uiſiones atq; idola non unius eſſe naturæ, & ab eadem cauſa profiſciſci? uiſionum itaq; ueriſſimarum argumentum eſt, cum idolo iunctæ ſunt. Eſt autem modus unus præcipuus, cùm rem ignotam ex ſomno diſcimus: ut animal, quod neque uidimus nunquam, nec de eo audiuimus, aut legimus, & eius modi eſt tunc actio uel proprietas: uiſio eſt non dubia.

Verùm dices, cur non à Dijs uel dæmonibus ſomnia hæc haberi poterunt, clara eſt ratio. Velut enim ſtultum eſt, cùm ratio nos doceat, quomodo in ſo-

me utendum ſit pane, in ſiti aqua uel uino: & qui ſecus agunt, à Deoq́; ſpecialiter obtinere uolunt, quæ ille nobis generaliter modico labore habere & obtinere docuit, ſpe destituti ſua malè mulctantur: ita ſtultum eſt, credere ſomnia nobis à dijs aut dæmonibus immitti, quorum tota ſeges naturalis eſt, & nobis ampliter conceſſa. Eſt enim perinde ac ſi quis triticum non ſereret, ſed è cœlo demitti expectaret. Non negauerim, in quibuſdam huiuſmodi idola à Dijs uelut & in defectu artis medicæ ſanationes, immitti: quale illud: Surge, & tolle puerum, & uade in Aegyptum: ſunt enim qui animam pueri quærant. Sed miracula ſunt, & extra artis conſiderationem, ſicut & ſanationes illæ, et reliquæ huiuſce generis.

Ergo idola, ut dixi, raro pura ſunt, quin aliquid habeant uiſionis admiſtum: contingit autem hoc in omnibus naturæ operibus: euidenter in metallicis lapidibus, ac fructibus, ut non tota ſint abſoluta & perfecta, ſed parte aliqua non abſoluta, aut magis impura: quamobrem cum natura idolum perficere ſemper intendat, ut fructum maturum ac perfectum, contingit ex materiæ defectu & contumacia: ut uiſionis pars annectatur quæ in idolum tranſire non potuit: perſæpe ut etiam tota fiat uiſio. Vt ergo idolum à uiſione diſtinguamus, quando ambo (ut dixi) eiuſdem ſint ſpeciei, diſtinguanturq́; tanquam imperfectum à perfecto, quæ pars eſt nobilior ac melior uiſionis: aut ut purum ab impuro, quod ſordidus eſt ac minus nobile, hac ratione agendum eſt.

Idolum ſemper eſt rei quæ eſſe poteſt ac cõſueuit: uiſio, plerunque impoſſibilium aut abſurdorum. Idolum præterea, ut perfectius ac efficacius, mentē magis mouet, eſtq́; purum: uiſio autem non adeò hominem in admirationem trahit, & aliquid ſemper minus conueniens ſolidis euentibus admiſtum habet. Verùm idolum à uiſione diſtinguere per quàm facile eſt, ut quod totum ſecundum naturam ſit, illa non: At quod eſt, difficilius eſt, ut illud à ſomnijs quæ ex memoria fiunt præteritorum (ἀναμνηστικὰ Græci uocant; nos eo nomine caremus, quaſi memoratiua diceremus) diſtinguere ſciamus. Idolū ergo admirationē parit, ἀναμνηστικὸν autem terrorē atque dolorē: quia hi affectus, aut ſi de re læta ſit ſomnium, contrarij cum memoria eius rei neceſſariò coniuncti ſunt. Ex antecedentibus etiam dignoſcere unum ab altero licebit: nam in anamneſtico affectus, ſermones, cogitationes de eadem re præceſsêre: in idolo nõ, aut omnia leuia. Quod uerò maximum eſt hac in cauſa: quoniam nihil maius eſt quàm inter hæc duo ſcire diſtinguere (adeò ut multi ob id crediderint ſomnia omnia talia, eſſe huiuſmodi: id eſt, ut à memoria cogitationum præteritarum, non ab alia cauſa ſeu naturali proficiſcantur: & ille cecinerit ob id,

Som-

Somnia ne cures: nam mens humana quod optat,
In ſomnis uigilem per ſomnum uidet idipſum.

abrogareq́; omnem à ſomnijs fidem tentauerit) obſeruandum eſt hoc unum, in idolo eſſe aliquid ſemper fermè coniunctum imperfectum ex uiſionis genere, & in anamneſtico uix deeſſe inconcinnum aliquid et abſurdum: quæ ſi adſint, facile eſt intelligere in quo genere ſit ſomnium illud.

Præterea in idolo partes ſunt diſtinctæ admodum, & perfectæ, & eſt prolixum ſine reuolutione: anamneſticum autem eſt cum motu concitato, cum partibus parùm bene diſtinctis, & breue, uel cum reditu ad eadem: fit ex his etiam, ut idolum magnam habeat admirationē, eamq́; euigilatis nobis retineat: non ita, ut dixi, anamneſticon. Apparent etiam idola plerunq; ſub aurora, & colores ac ſpecies rerū illuſtres habent, cuiuſdamq́; diuinitatis participes, & uoces perbreues & appoſitas: anamneſtica aūt ante auroram, colores uix ſentiuntur, aut intenſi ſunt potiùs quàm pellucidi, facies concitatæ ac motus, uoces nullæ aut perturbatæ uel incompoſitæ, aut cum longis ſermonibus. Et ut generaliter dicam, idola habent omnia pura, diſcreta ac pulchra, etiamſi atrocia ſignificēt cum motibus appoſitis, aut quieta ſunt omnino: anamneſtica impura, turbata, inuoluta, obſcura, cum impetu & reuolutione. Illud ſanè mirum eſt, ut uitro uiliſſimo magis adulterantur gemmæ, quàm alijs gemmis: ita uoluiſſe naturam, ut anamneſtica ſomnia, quæ omnium ſunt uiliſſima, idolis nobiliſſimis in eo genere maximè aſſimilarentur.

Duo preterea ſunt ſpecialia, quorum alterum ſi adſit, idolum eſſe declarat omnino quod uiſum eſt, non uiſionem, nec ἀναμνηστικόν: unum, ſi ſomnium uſque in uigiliam extendatur, ut lachrymæ uel riſus: hoc autem, ut palàm eſt, bifariam contingere poteſt: uel ut fletus, quod maximum eſt: uel ut effectus, ſcilicet lachrymæ, quod non omnino adeò acerbum eſt. Alterum, cùm affectus eſt ſine obiecto: ut odiſſe, & neſcire quem.

HIE-

HIERONYMI CARDANI
MEDIOLANENSIS MEDICI
De ſomnijs liber III.

Caput I. De neceſsitate uatis.

SOmniorum quatuor genera ſuperiùs eſſe docuimus: atque in quarto genere idolum collocauimus, cuius cauſa accerſere uatem non eſt neceſſarium. Verùm cùm multæ ſint cauſæ obſcuritatis in interpretãdo, utq; hæ ad quinq; genera reducantur, neceſſe eſt perſæpe uatis auxilio uti, qui non ſolùm cauſam obſcuritatis ſomniorum intelligat, ſed poſtmodum illa explicare norit.

Perpulchrum autem exiſtimauero, has ſingillatim cauſas explicare, poſtquam ſomnij hiſtoria magis intelligitur: atq; hic propriè locus eſt huic narrationi. Ergo cauſæ obſcuritatis ſomniorum aut ſunt ob impreßionem leuem à cauſis factam, cùm res parua eſt, aut multo antè ſignificatur: uel ob ſpecies in anima paucas, nec ſatis accommodatas effectui demonſtrando, atq; ichnographiæ depingendæ: uel ob ipſam animam ſatis ineptam huic negocio, rudem & diſciplina carentem, aut miſtionem generationem aliorum ſomniorũ maximè ἀναμνηστικοῦ, unde pauca habentur pura ſomnia: uel ob imperfectionem, quæ contingit dum homo ex ſomnio ſoluitur ante illius abſolutam uiſionem. Ex quibus contingunt etiam tria genera imperfecti inſomnij, uelut in gemmis ac plantis: primum, cùm pars pura nitida eſt, & perfecta: alia pars uel eſt obſcura, uel prorſus non adeſt: uel eſt ex eodem genere, ſed imperfecta: ut in adianto adeſt radicula, ſurculus, quorum nullus eſt uſus, ſed ſolùm foliorum: eiuſdem tamen naturæ ſunt omnia. Oportet igitur in his quæ admiſtum habent aliquid generis alterius, non ſolùm prorſus ea ſegregare, quæ ad genus ſomnij cibarij, aut ex humore aut ex memoria & affectibus præcedentibus profecti, ſed ex toto abijcere, quod autem purum eſt interpretari: in eo uerò quod partes habet imperfectas, eiuſdem tamen generis, annexas illas diſtinguere atque interpretari ſeorſum ſingulas (nam non parùm ad ueritatis et principalis cognitionem conferent auxilij) quæ uerò imperfecta ſunt ſom-
Li.2. Ca.10. nia, ut antea diximus, perficere conari. Conſiderare autem in omnibus oportet quæ ſuperiùs deſcripta ſunt.

At uerò ad hæc omnia uates non parum commodi afferet. Primùm quidem, quòd ab affectu uacuus ſit, qui ſolet & ſpem accendere, et timorẽ augere, contrarium quoq; efficere. Deinde, quòd promptior ſit exercitatione ad

inue-

inueniẽda(ut dixi)generalia uniuſcuiuſq; tum rei tum affectus,cũ idola comparãdo elicere ſubiectum ſomnij:atq; ita duos hos motus perfectiùs peraget, atq; celeriùs.Inde quòd,ut magis expertus, & qui rem hanc quotidie tractat, multa intelliget experientia,circa quæ alius diu hæſitabit: multa circuncidet, quædam interrogabit,quæ alius non animaduertens, aut perperam animaduertens,nunquam ſe poterit explicare. Ille etiam uelut in moribus, legibus, conſuetudinibus,phyſiognomia,lineis manuum ac frontis, morborum modis, quædam obſeruabit, ſomnijs huius urbis & regionis peculiaria & conſueta, quæ ex libris diſci non poſſunt. Demum quòd is à cœleſtibus influxibus ad collimandum adiuuatur: ab eiſdem enim aſtris,quibus ad artem hanc inclinata eſt uoluntas, ab eiſdem etiam facultas exercendi illam fouetur, & incrementa non exigua accipit.Circa etiam generales conditiones quæ ad errorem impellunt,non adeò prætereundo illas aberrat. Melius temporum differentias nouit,& aeris ſtatum ut reliqua animaduertit.In uniuerſum,undequaque melior eſt, quàm ſi quis interpretetur ſua ſomnia: uel ſi nulla ratione, quòd non intentus huic cognitioni,non corrumpit ipſa ſomnia. Dum enim homo huic arti operam dat,multa uerſando,timendo,ſperandoq́;, uana incurrit ex mentis agitatione ſomnia.

Duobus tamen præſtat proprij ſomnij interpretatio, ei quæ uatis uel cum experientia aliquid didicit, quod conſuetum eſt certam rem omnino ſignificare:uel cùm non cuncta refert,ſeu ob pudorem,ſeu quia non meminit,ſeu(ut in criminibus)non tutum eſt narrare quo in ſtatu res ſuæ ſint.

His itaq; difficultatibus ſic ſtatuo occurrendum. Quiſque autem in hoc libro traditam diligenter teneat:forſan,quod plerunque accidet, nec uates ipſe artem huiuſmodi tenebit:inde ſomnio uati enarrato, illius accipiat interpretationem: eam ad normam eorum,quæ hic tradita ſunt,examinet, & perfectam habebit interpretationem. Illud moneo accuratè,ne unquam interpretationi confidat,donec omnia conuenire in ſomnio deprehenderit. Ne uerò ex interpretandi ſcientia obturbentur ſomnia, diſcat artem totam, ut eam, quemadmodum docui,in ſua principia redigere norit:& tunc ab illius ſtudio & cogitatione ſe abſtrahat,eaq; ſolum cùm opus erit,utatur:affectusq́; omnes circa euentus ſegreget & abdicet,prudentiamq́; exerceat.

Cæterùm & ob id etiam uatem conſulere præſtat, ne ad omnia ſomnia explicanda recurras, ex quo & ars uileſcit: & dum ſucceſſu fallitur, ſeu quod non eueniant,quæ tum non ſunt euentura, ſeu fallatur (quoniam parua cùm ſint,& magna exiſtimet, illa non agnoſcit:aut etiam,ut fieri ſolet, omnino non animaduertit) damnat artem, & fidem omnem indignè ab ea abrogat,

rogat. & in poſterum euidentibus (quæ maximè ſunt obſeruanda) non dat operam. Atq; in eundem etiam errorem incidit, dum ſine uate errorem aliquem non animaduertens, atq; ideò deceptum ſe putans, fidem abrogat (ut dixi) arti ipſi. Quædam enim talia ſunt, ut non omnino apud aliquem ſignificent quicquam eorum quæ hic ſcripta ſunt, licet ſimile et ſub ratione generali comprehẽſum: hoc enim neceſſarium: ille uerò dum hoc non animaduertit, exiſtimans non hic exempla generalium ſignificatorum, prout fecimus, deſcripta eſſe (nam ipſa ſignificata omnia deſcribere, infiniti operis fuiſſet) aberrat, & in eodẽ errore perpetuò manens: quia uatis auxilio non utitur, à quo facilè cauſa erroris, ac eiuſmodi proprietates hominum facilè ob conſuetudinem cognoſcuntur, in deſperationem deuenit ueritatis ipſius artis. Etenim hoc ipſum etiam magnum eſt, imò quaſi maximum, totum arti ſe dedere, nil aliud facere, nil aliud cogitare, quod uates ipſi faciunt: uocant autem huiuſmodi ſomniorũ interpretes Βριζομάντεις, ſeu Βριζομάντιας, & ὀνειροκριτικοὺς, & ὀνειροπλήκτους.

Inter cauſas igitur neceßitatis uatis cum repoſita ſint, conſideratio præcipuè dignitatis hominis, tum conditionis, & morum & fortunæ, & uitæ, & artis, & filiorum ſeu orbitatis, tum naturæ, ſexus, ætatis, ualetudinis, mutationisq;, quia alia alijs ſignificant, propterea de his dicendum erit.

Caput II. De dignitate ſeu hominis ſtatu.

IN omnibus quæ hic tum infrà aut ſuperius ſcripta ſunt, animaduerte, primum an habeat quod ſomniat: an habeat aliquid ei ſimile, ſed non illud: aut omnino non habeat. Et ſi habet, an ſit melius quod habere uidetur, quã quod uerè habet, an ſecus. In omnibus autẽ, ſeu habeat, ſeu non, an congruant perſonæ, dignitati, ætati, moribus, loco, tempori, legi, & conſuetudini: & quomodo ex his afficiatur animus, quid alij ſentire uideantur, quis demum rei finis: meliora enim, grata, ſpecioſa, congruentia, cum fine laudabili: contraria uerò, mala: ueluti deferri opulentum, et in magiſtratu, cum applauſu per urbem, incrementum potentiæ & dignitatis ſignificat: pauperi autem & ſeni, publicam mortem: non enim aliter poſſunt multi de illo admirari. Conſolatio potentibus quidem pro iniuria eſt: miſeris autem ſolatium affert: namq; ſomnij hoc proprium eſt, ut quæ nota nobis ſunt, nõ ſignificet, uerùm tantum ignota, ſeu præſentis ſeu præterita, tuncq; admirabilium: ſeu futura, quod frequentius eſt. Ob id cùm ego patrem uidiſſem me uiginti annis ſpecie iuniorem, admirabar. (fuit autem ſeptimo Idus Octobris præſentis anni M.D.L.X I) unde cùm rem incredibilem ſignificaret, iam uerò coniectura aſſecutus eſſem, Senatũ uelle me profiteri

ſiteri(id autem incredibile) quia tum id ſuſpicabar, ſomnium ad hoc pertinere nō exiſtimaui: ſed huic admirabili paradoxo aliud etiam maius ſucceſſurū prædixit: quāuis hoc admirabilius ſit, quod quomodo euenire poßit nō uideo. Itaq; conſolari felicem abſurdum eſt: aut enim infelix fiet, aut abſurdi quippiā ei qui conſolatur, continget. Dixi et qui conſolatur, non ſomnianti: nam ſi cōſolari uideatur quis amicum aut fratrem, calamitas illi eueniet: oportet tamen meminiſſe qualis ſit perſona, quæ conſolatur: nam ſi fide indignus ſit, timere adeò non debemus.

Somnia de principibus, & eo magis principum ipſorum, Idola ſunt fermè ſemper, & id ſignificant quod oſtendunt, niſi admodum uideantur factu difficilia: tunc uerò ex proximo ſunt interpretanda. Somnia dignitatū et magiſtratuum, ad ſuum tempus referenda ſunt, non ad præſens: uelut ab initio anni creantur urbis prætores, annonæ præfecti, & uiarum, atq; huiuſmodi: & ſenatores, ex morte aliorum: ideo tempus illud prædicere atq; expectare oportet. Si princeps aut uxor eius annulos in digitis habuerint, totidem illis filiòs ſignificant, quod annuli ſunt: quoniam magiſtratus uel honores non poſſunt ſignificare.

Cum terra loqui, principibus uictoriam ſignificat, quod ſi eorum qui audiuit, recordetur, felix erit toto tempore uitæ ſuæ. Principi ſi uideatur, uenenatum potum aut cibum ſumere, ex quo capilli decidant, inimicos dolo ſuperabit: ſed ſi priuatus extiterit, ad maximam inopiam neceſſariorum omnium deueniet. Sacerdotem cum ueſtibus, quas ferre in pompa ſolent, aut principem ingredi in locum non conſuetum, ſignificat ruinam totius illius regionis: atq; hæc etiam priuatis uiris contingent.

Principi ſi uideatur eradicare arbores aliquas, nobiles aliquot euertet. Si uerò arbores illæ ſponte cadant, morientur nobiles illi, non principis facto. Quòd ſi ab imo arborum ſurculi exurgant, augebitur populus ſuus. Omnes quoq; ueſtes tenues infortunium ſignificant priuatis, principibus autem felicitatem: craſſæ autem contrario modo.

Cùm uir potens aut princeps accendit multas candelas & cereos, maximè magnos, in domo ſua congregabit homines ſapientes & illuſtres. Et ſi uideatur lucerna quæ domum totam illuſtret, conflagrare tota ſimul, dignitatis hoc ſignificat incrementum, ſed paulò poſt periturum. Et equi proprij ſella, ſignificat principi regnum ſuum: eodem ergo modo afficietur. Princeps ſi uideatur Solem in manu habere, ſignificat captiuum habiturum principem. Si hoc nobili uideatur, erit rebellis: ſi priuatæ perſonæ, ſoluetur curarum moleſtia. Stellas uenerari, aut ante illas

 flere,

ſlere, gratiam aut beneficium obtinendum à principibus ſignificat. Principi tapeta ſi uideantur explicari, bonum nuncium ſignificat. Sin autem corrupti fuerint, & laceri, breuem uitam. Sin uetuſti, ſolum ſperatæ rei finem bonum adepturum ſignificabunt. At in priuatis perſonis euentus eoſdem expectare oportet. Priuato ægro odores boni & muſica ſalutẽ ſignificant. Principi autem mortem: quoniam talia in Principum exequijs ſolent adhiberi, non autem in priuatis. Pompa inſignis Principi ægrotanti mortem oſtendit, priuato autem liberandum ex morbo, & (ut dixi) publicam mortem.

In dignitate conſtituto nihil fermè deterius eſt, quàm in nubibus ſedere: nam homini ibi diu eſſe conceſſum non eſt: locuſq; periculoſus ac præceps: ideó ruinam omnium, & breui, portendit. Qui autem ſic ruere non poſſunt, cædem cum ruina: nam qui occiduntur, magnam famam hoc pacto apud homines relinquunt: quæ nebulis ſimilis eſt. At ſi in rotæ ſummo ſe uiderit, fortunam quidẽ habebit aduerſam, non tamen adeò exitiale eſt: infelici eſſe ſub imo rotæ, contraria ratione ualde bonum.

Plurimum refert, ſi quiuis uerberari ſe ſomniet, qua conditione ſit, & à quo uerberetur: nam ut nobilior eſt qui uerberat, ita quod uerberatur, deterius eſt: is autẽ qui uerberat, ut nobilior eſt, maius malũ, ſed & bonũ ſignificare poteſt: humilis parum mali, boni nihil poteſt ſignificare. À magiſtratu uerberari, non per ſatellites, citra infamiam, feretur ſententia contra illum, & damno afficietur. Et ſi amicus ſit, erit utile etiam hoc, & citra damnum.

Quæ ſomnia ex communibus, cœlo, elementis, urbibus, tempeſtatibus, uẽtis & ſimilibus adueniunt, Principibus, magiſtratibus aut deſignatis, uel ſacerdotibus, uel artificibus circa publicam comparationẽ, ut medicis pro peſte, ſi perſonarum quarumlibet perturbatio uideatur: uel diuina priuato homini, de homine certo, publica ſunt.

Caput III. De moribus.

Mores ad prædictionẽ multùm conducunt, nõ ſolùm eorũ qui ſomniant, ſed qui in ſomnijs uidẽtur. Somniantium quidẽ quæ ad ſupplicia et iras deorũ attinẽt, uerißima ſunt in improbis: ſecus aũt in probis, per contrariã rationẽ ac declinationẽ aliter interpretationẽ deducere oportet. Probis omnib. et oppreßis ac infelicibus Herculem uidere auxiliantẽ, aut illius ſtatuam, bonum eſt: iniuſtis autem & improbis omnibus, malum: ſed & accipere aliquid ornamentorum eius, uel aliquo diuo noſtro, uitam & ærumnas illius à quo accipimus ſignificando, malum eſt. Eruditis & peregrinantibus Mercurius, & qui apud nos docti habẽtur diui: caſtis & inſontibus, qui ſolitariam uitam.

uitam egerunt. Fortunam uidere, ſimiles caſus ſignificat, quales ſunt illius actiones: in rota, ſuper ſphæra, bonum eſt miſeris, malum felicibus. Dæmonem ferre, crucē ſignificat malo uiro: probo aūt, feræ periculum demōſtrat. Quicunq; pueros amant, ſi quid uideant circa eos, perinde eſt ac ſi alij idem cōtingat circa uxorem, concubinam, aut aliam mulierem. Verùm ſi id uideatur alieno à puerorum amoribus, rem inſuetam, anxium negotium, infamiam, metum ac damna ſignificat. Guloſis conuiuia & comeſſationes nihil ſignificant: fiūt enim illis ob memoriam actionum, & ſtudium: alijs morbos & curas: cùm enim huiuſmodi agimus, cura detinemur.

Semper autem mores ſomnium habent ſimile aut diſsimile, aut cōtrarium, & ſimile quidem, ac contrarium, in quibuſdam cùm ad actionem pertinent, idem ſignificabunt, ſcilicet in affectibus: uelut paraſito, impleri & eſurire: ad effectum enim pertinent. At uerò ubi mores actum nō decernunt, ſed actionis priuationem, ut abſtinentia, continentia ac probitas, quæ ſimilia ſunt, ad affectus quidem traduci poſſunt: uelut qui habet uxorem, & eam ſolam diligit, cū ea ſi ſibi concumbere uideatur, affectum quoquo modo ſignificare poteſt: at ſi adulterium perpetrare, aut inceſtum, aut cū puero concumbere, aut cū quadrupede, ad affectum traduci non poteſt, qui nullus eſt: ſed ſignificat & actionem, & affectum moribus contrarium ex actione prouenientem: ac eò maiorem, quò res à naturali ordine & conſuetudine illius fuerit remotior: ut in exemplo de concubitu diximus, iuxta ordinem exempli.

Quòd ſi mores illi non à natura & conſuetudine ſint alieni, non tamen in uitio conſiſtant: ut caſtum eſſe, uel ſolitarium, uel opum contemptorem. Et in eiſdem perſeuerare, uelut in alijs, nihil magnum ſignificat: at tractare auidè pecunias, ſuauiari fratrem, ducere uxorem, effectus quidem non malos ſignificabit, illi tamen curas graues: atque ob id irritos metus, ac forſan mœrores.

Quæcunq; uerò, ut diximus, à fine conſequuntur, ea tertiam ſubeunt rationem, atq; ad finem ipſum retrahēda ſunt: uelut furibus manus plures habere, ſignificat uincula: cōtentioſis autem & pugnacibus, uulnera: artificibus, pulchra opera, & felicem artis ſucceſſum: probis & manſuetis, amicos, quorum opera fungi poterit uelut ſeipſo. Illud etiam conſiderare oportet, quod mores aliqui contra leges ſunt: atq; hi infauſtum magis exitum habent, his quorum actiones à legibus non puniuntur: ideo non omnino fidendum: in alijs ſecurior eſt actio, etſi praua ſit.

Caput IIII. De conditione.

PEdicæ ſeruis autoritatem, & fidem habendam, à qua tamen ingrati excidunt, nõ paruam oſtendunt: nam uincti, magni æſtimari ſolent. Seruo mors heri ſignificat libertatem, ſi ſeruus ille adminiſtrationem bonorum illius non habeat: neque enim mortuis heri ulli demonſtrantur. At ſi habeat adminiſtrationem, auferetur ab illo: mortui enim nihil adminiſtrant. Mactari aut ſacrificari publicè, ſeruis bonum eſt: ſed & liberis, at non tantum: nam ſeruis autoritatem addit, quod ad publicum attinet, & libertatem mors: idem tamen contingit ſi à feris dilanietur. Secus, ſi in pelui ſeipſum uideat, ipſam ſeruitutem, qualis futura ſit, intelliget. Seruis caput amputari, libertatem ſignificat, aut heri mortem: alijs alia. Seruum ab hero occidi, libertatem ſignificat: ab alio autem libero uiro, eſt ſubleuari à cura ac moleſtia: à ſeruo uerò, inimicitias cum illo geret. Ignem in olla ex carbonibus accendere, libero ſeruitutem prædicit Principis: ſeruo autem, actiones circa illam. Quod ſi prunas extinguant, dominum prodent illi. Et ſeruus Principis ſi comederit prunas, felicitatem conſequetur à domino: liber autem, à Principe. Et ciuis, ſignificat fortunæ bonæ reliquias quaſdam.

His autem qui in uinculis ſunt, tria ſomniorum genera conſideranda ſunt: quæ ſupplicium ſignificant, quæ tormenta, quæ liberationem. His igitur applauſus populi bonus non eſt, cùm crimen, de quo quæritur, fuerit capitale: nam ſupplicium ſignificat. At inſania & ebrietas, cum omnibus in cauſis alijs malæ ſint, in hoc proſperum declarant euentũ: inſani enim quolibet uagãtur, ideo ſolutionem uinculorum ſignificant: ebrij autem doloris non ſolùm, ſed etiam curarum ſunt expertes.

Pompæ ſimiliter publicæ periculum portendunt, etiamſi religioſæ ſint: nam de more mactandos ſacerdotes comitantur, & imagines uenerabiles. Oleum ſignificat liberationem: & eò magis, ſi feræ inungi uideantur. Mortiferum bibere medicamentum, uel lacerari à fera, ſupplicium decernit. A`tonſore radi, tormenta ſignificat. E` carcere exire, et qui in illo eſt ſignificat diuturnam captiuitatem: tales enim diu de hoc cogitant. Et ſomnium eſt cogitationis, non effectus, ſed ei qui in carcere non eſt, mortem.

Exulibus quoq; alia, alia ſignificant: dicuntur enim exules capite diminuti. Exilij autem quatuor ſunt ſpecies. Simplex, cùm, modò in patria non ſis, liberè quòuis ire licet. Relegatus autem ad locum certum mittitur, ſed abſque cuſtodia. Deportatus uerò, cùm à cuſtodia ac uinctus eò deducitur, & ſæpe ad pœnam, ad triremes, ad fodienda metalla: relegatus ſemper ſine pœna. Proſcriptus uerò dicitur, qui ad mortẽ damnatus eſt à iudice, ſed euaſit illius

lius poteſtatem. Sunt ex eo genere, quorum neci ſunt addita præmia.

Porrò de deportatis non agam, cùm genus ſit carceris, atque atrocis: de eo enim diximus. Qui uerò liberi ſunt, & damnati, pro natura exilij ſomnium interpretari debent. Verũ in hoc differunt relegati, & in libero exilio, à uinctis: quòd tuti ſunt à periculo uitæ, niſi ei ſponte ſe exponant, tum etiã à pœna omni: deportati uerò, à periculo uitæ, non à pœna: proſcripti cũ uinctis cõmune habent periculum, ſed tamen effugere poſſunt, ſi uelint: maximè hi, quibus addita non ſunt præmia ſiccarijs. Alijs ergo ſomnia ſolum ad reditum ſpectãt, & etiam deportatis ad liberationem: proſcriptis autem ad utrunq;, ſcilicet necem atque liberationem: capti enim ſtatim ſolent ſupplicio affici: ſed quibus præmia mortis capiti imminent, ijſdem tria genera interpretationum ſpectãda atq; conſideranda erunt: publici ſupplicij, cædis, atq; liberationis. Si ſomnio quo exilium ſignificatum eſt, conditio annectatur, quæ perpetua eſſe non poſſit, liberabitur: uelut pendere in eculeo; hoc enim finem ſibi poſtulat. Aut ſi ſomnium ſomnio exilij contrarium superueniat: uelut ſi cum, antequam exularet, caput ſibi amputari uidit, poſtea ſomniet ſibi reſtitutum caput: aut ſi in mare cecidiſſe, atque in imo eſſe, antequam iret in exilium, inde ſe emergere à mari, dum eſt in exilio: quod de flumine Ciceroni uiſum eſt. Et ſi abſq; hoc exuere ueſtem rubram, quod rubra exilij indicium ſit. Apparatus quoq; itineris, ut in patria exilium quandoq; ſignificat, ita exuli reditum perſæpe pollicetur. Et renaſci, & domum fulmine ici, quod exilium portendit in exilio. Si domus ſit quã in exilio habitas, ea'q; percuti uideatur, reuocationem ab exilio ſignificat. Et exuli ciconiæ, grues, hirundines, ſiue ante exilium, ſiue in exilio; reditum promittunt. Si herba in corte quam habitas domus oritur, reditum in patriam ſignificat: ſicut fulmen & herba eodem modo in domo patris, exuli exitium portendunt. Et proſcripto omnia ſomnia quæ necem ſignificant, aut mortem, licet leuiter, ſupplicium aut necem eidem ſignificabunt. Et ſomnia uinculorum & carceris, proſcripto ſupplicium ſignificabunt: quaſi amicè ille mitius uoluerit ſupplicium oſtendere: ueluti qui exomologeſin ſuadent pro admonitione ſupplicij Et ſomnia omnia læta de patria, & in patria, dum homo eſt in exilio, mala ſunt: quoniam eius longitudinem portendunt. Et parentes uidere lætos, maximè matrem, exuli reditum, alijs alia ſignificat: quandoque etiam infauſtum.

Caput V. De fórtuna, ſeu opibus.

S*ordidis & agricolis animalium ſtercus bonum eſt, cæteris damna & triſtitias ſignificat.* **Homo* diues ſi ſupra caput alicuius ſtercus demittat,*

tat, illi opes ſuas impartiet: pauper autem ſi ſit, contemnet illum. Diuiti flumen ſi è domo exire uideatur, bonum eſt, & poteſtatem atq; autoritatem in populo habiturum decernit: pauperi autem, uxorem aut filiam proſtitutam. Gallus œconomum in diuitis domo, in pauperis autem dominum ipſum ſignificat. Dilaniari à ueris diuiti malum eſt: ſignificat enim opes illius dilapidãdas: pauperi autem diuitias: carnibus enim ſuis multos alet. Deum factum uideri, opulentis etiam potentiam addit, pauperibus uerò incrementa bonorum. Et ſi indutus diuino habitu uideatur, apparebit potens ac diues: talis tamẽ haud erit. Suas carnes edere, quæſtum pauperi ſignificat: diuiti autem inopiam & expẽſas: ſicut etiam ſtercus ſuum edere, ſuamúe propriam urinam bibere. Scilla potentibus & opulentis terrores & curas ſignificat, agricolis ſterilitatem, mercaris ambigua: nonnunquam enim miſeriam eorum ſoluit, nonnunquam tormẽta & cruciatus adijcit, lachrymasq;.

Excubiæ & nocturnæ feſtiuitates pauperibus ac mœrentibus bonæ ſunt: diuitias enim ſignificant, & triſticiam ſoluunt: Diuitibus autem turbationes & diuulgationes, abſque triſticia tamen: quoniam in huiuſmodi bacchationibus etiam homines inebrientur. Vomitus autem pauperib. bonus eſt, qualiſcũque rei ſit: illi enim non perderent, niſi haberent: opulentis autem damna et detrimenta ſignificat: & quanto meliores rei fuerit, ut ſanguinis, eo maiora decernit. Venum proponi, aut uenundari, pauperibus, ſeruis, atque mala fortuna utentibus, bonam mutationem ſtatus oſtendit: ob id autem opulentis atque potentibus, fœlicibusq;, diuerſa ratione omnino malum. Venundari autem maius eſt, quàm uenum proponi: & iter agere, quàm uelle iter agere, ſemper enim actus maior eſt uoluntatem: idem tamen ſignificant. Venundatum autẽ eſſe, peregiſſe iter, nuptias celebraſſe, an maius ſit quàm agere hæc? ita diſtinguimus: Quorum finis eſt aliquid factum, maius eſt finem conſecutum eſſe, quàm quærere uel conſequi, ut nupſiſſe quàm nubere, & domum ædificaſſe quàm ædificare: poteſt enim nõ id agere, nec perficere: qui ergo perfecit, plus aliquid peregit quàm qui facit. Sed ſi non maneat aliquid, ut pulſare, cancre: maius eſt agere, quàm egiſſe. In balneo depilari, diuitibus ualdè malum: multa enim amittent: pauperibus bonum: ſoluentur enim moleſtijs. Pauperi, ferri ab hominibus ornatum, & in pompa, tamen laudari ac ſuſpici mortem ſignificat: diuiti autem, factum egregium.

Quæ prædia ſignificant, ſunt, iecur, horrea, fontes, coronæ ſpiceæ, aut ex pampinis, ſcrofa pariens, boues ac bubulci, raſtra, currus, torcular, ſarculum, ligo, & talia, cùm plura fuerint, & uarij generis.

Omne quod amiſsionem ſignificat, ut naufragio, furto, aut à latronibus ſpoliari,

liari, diuitibus charis priuari ſignificat, pauperibus uerò diuitias acquirere: neq; enim amittere poſſet,ſi iam non haberet quod amitteret.

Caput VI. De uxorem habente, ſacerdote & cœlibe.

SAcerdotibus (quoniam apud nos cœlibes omnes ſunt, nec uxorem ducere poſſunt) quæ uidentur, quaſi ad iam habentes uxores referuntur. Conſiderandæ ergo ſunt actiones eorum, quales eſſe poßint. Quæcunq; igitur uxorẽ ſignificare poſſunt, in illis circa ſacerdotium & famam ſunt intelligenda: adhæret enim ſacerdotium ſacerdoti, ut uxor coniugi. Si ergo locupletem ſibi uideatur uxorem ducere, alio ſacerdotio pinguiore ornabitur. Si uxor perire uideatur, ſacerdotio priuabitur: ſi infirmabitur, litigabit pro ſacerdotio. Quæ autem non referuntur ad uxorem, ſed communia ſunt, partim ad uxorem trahi poſſunt, & ſic eodem modo interpretanda ſunt: ut ſuſcipere uel educare filios, eſt in ſpem ſucceßionis ſacerdotij aliquem aut aliquos inducere. Quæ uerò omnino nihil cum uxoria re ſimile habent, uelut hominem occidere, uidentur indifferentia.

Rurſus cœlebs ab utroq; differt. Et ideò cœlibi uxorẽ ducere nõ eſt abſurdum: diuortium celebrare abſurdũ: contrà ſacerdoti diuortiũ, aut uxorẽ habenti, nõ abſurdum: ille enim ſacerdotium renunciabit, hic ab uxore ſe abdicabit: ducere aũt uxorẽ, abſurdũ utriq;: uterq; enim turpia & nefanda cõmittet.

Caput VII. De orbo & filios habente.

QVæcunq; orbo uidentur, quæ non niſi filios habent conuenire poſſent, ad chariſsima & deſideria referri debent: & rurſus ad uana uota, ac ſpes irritas. Ergo ſi cui orbo filius perire uideatur, oculum amittet, aut fratrẽ, aut patrem, aut dentem. At ſi ornari filium uideat, irridetur quod aliquid ſperet, quod uel habere non poßit, uel etiam ſupra conditionem ſuam ſit. Si cui habenti filios ea quæ orbo conuenirent, uideantur, nõ eadem eſt ratio: ſed periculum eſt, ne ad eam orbitatem deueniat: aliter autem bonam & egregiam fortunam ſignificat.

Habenti filios fulmine percuti, dirum: orbitatem enim exẽplo plantarũ inducit. Sacerdoti impietatem, orbis & eruditis claritatẽ nominis decernit. At ſi domus columna icta fuerit fulmine, habenti filios eripietur morte unus, ſacerdos de ſacerdotio periclitabitur, orbo peribit aliquis ualdè utilis ad domus cõſeruationẽ. Quæcunq; damna filijs ſignificant orbis, ea in cauſa neceſſe eſt ut in irritum cedant. Horũ tamẽ quædã malũ, quædã bonũ illis ſignificant: quæcunq; enim cõmutantur, ut in fratres, parentes, uxores, malũ illis filiorũ loco portendunt. Ex alijs autẽ quæ non commutantur, ſplendida & generoſa, bo-

num: humilia omnia, oblæſa, inordinata, deficienti, malū. Alæ ſi pilis nudētur, filiabus inopiā ſignificāt: quoniam alæ propriè filias referūt: At non habent filios, ancillas oſtendunt: has ægrotaturas, aut è domo eijciēdas portendi: ſomnium: hoc enim eſt pauperiores fieri: ſic enim his quæ habent, præſidijs ſpoliabuntur. Pedicæ in orbo ſignificant filios, in carente uxore uxorem: in habente utrunq; negocia grauia, à quibus uix unquam explicabitur.

Oſculari membrū propriū, habēti filiū extra domū, reditū ſignificat: habēti in domo, morbū: nō habēti, habiturū: atq; ita uides quā uariet ſignificatum.

Caput VIII. De artificio.

Artium quadruplex genus eſt: aut enim agūt, aut acquirūt, aut faciūt, reficiūt ue. Agunt, cithariſtia quæ equos regere docet, et mimorū: nā uel exprimūt aliquid nouū, uel referūt, uel docent: in quo genere eſt etiā, docere loqui aues. Quæ reficiūt, ut medicina ueterinaria: differūtq; ratione ſubiectorū. Facientiū aliquid aliæ etiā materiā efficiūt ipſam, ut plaſtices: aliæ preparāt, & formam præbent, ut piſtoris & farciminū & lanæ: aliæ uerò ſolū faciunt: hæ uerſantur circa lapides, metalla, ligna, & carnes: unde lanij, tum uerò piſtores. Agricultura autem eſt ex reficientium genere: nautica ad agentes pertinet: ſutoria, textoria, & ueſtium fabricatio, quæ cōpoſita eſt. Acquiſiticiæ celebriores ſunt quinq;: uenatoria, piſcatoria, aucupium, metallozeutica, & lithozeutica: uitri uerò ars ad plaſticen refertur. Architectura ad faciētes pertinet. Cauponum autem & cōmotica, circa præparationem tātùm, ut etiā coci: Fullonia ad plaſticen: militia uerò ad actionem: quamuis finis ſit acquiſitio perſæpe: erunt itaq; artes ſic diſtinctæ, quas mechanicas uocant, principales numero triginta & una. Harum itaq; ratio ſic definiri debet.

Manibus quouis modo impediri, omnibus artificibus peßimū eſt, etiā curſoribus, quorū opus eſt ut nautarum. Similiter quæcunq; ſignificant cōtemptum, ſolitudinem, & finis fruſtrationem, & inopiam: quandoquidem artium finis eſt opus, artificis uerò lucrum. Specialiter aūt, his qui agunt leuia ſomnia, & quæ ad multitudinem pertinent, ut irrideri à populo, acclamari, lapidibus impeti, bonum eſt. Grauia, ſeria, lenta omnia, mala: præterquā in militia & nautica: hæ enim grauia & ſeria admittunt: lenta autem mala ſunt: magisq; nautis atq; curſoribus. Quæ præter rationem ſunt, & infirma ac fœda, nec congruentia, omnibus artibus aduerſantur, præterquam his quæ reficiunt, ueterinariæ medicinæ, agriculturæ. At in agricultura dominis hoc non eſt bonum, ſed ſolùm his qui operam ſuam alijs locant. Quæ materiā faciūt, & plaſtices omne genus, ſeu metalla, ſeu uitrum, aliud ue fuſile liqueſcat, ut ſulphur, ſeu ut ex lineis contritis uetuſtis linteis ignis, ſignificationes fauſtas habent:

bent: ut etiam quæ concreſcunt eo, uelut laterum ſtructura. Sic fullonia, & reliquæ. Quæ uerò præparant & adornant, cauponis, coci, commoticæ, piſtorilanæ, farciminum, fauſta ſomnia ſunt, leuia, iucundaq́;: nam hic eſt finis iucunditas: leuia uerò: quoniam nec grauitate munia hæc fieri poſtulant: nec quæ tractantur, præter lanam, diuturnam moram admittunt.

Quæcunque faciunt, ut fabrilis, atque huiuſmodi grauia & ſeria, & robur ſignificantia, ſomnia libenter admittunt: leuia autem mala ſunt in huiuſmodi, & ceſſationem & imperfectionem & procraſtinationem atq; contemptum indicant.

Sutoria quoque, textoria etiam, & huiuſmodi, uelut nere, compaginare, leuibus non gaudent ſomnijs, ſed celeritatem maximè ſignificantibus: ſed neq; grauia his congruunt.

Architectura, quoniam ſæpe impenſis domini agitur, procraſtinationem ſignificantibus non læditur: ſed ſi conduxerint ædificij ſtructuram, maximè eis aduerſantur huiuſmodi ſomnia. Cæterum in hac, grauia ſomnia utiliſſima ſunt.

Artibus acquiſiticijs ea congruunt ſomnia quæ inuentionem præſagiunt, et quæ conformia ſunt idolo rei: ut metallorum & lapidum inuentioni, quæ alijs infauſta eſſe ſolent, commigrare ad inferos, fodere, defodi uiuum, ruere domos: nam ruentibus domibus, palàm multa detegenda, quæ latent. Sic mergi in aqua, ſi idolum non ſit, auſpicatiſſimum piſcatoribus: & à feris circundari atque terreri, uenatoribus. At contrà magiſtratum habere, conuiuari, ſaltare, mori, ebrium eſſe, & quæcunq; ocium ſignificant, aut aliud negociū, uelut militia, quæ omnibus artificibus aduerſatur: & quæcunque artes artibus opponuntur, ut fabrili piſcatoria, & lauandi pannos: & plaſtice, lanio: omnes malæ ſunt. Et quæ inopiam ſignificant, ubi ars circa precioſas res uerſetur, & opulentiam circa uilia, & quæ contrarias actiones & affectiones continent, uelut carbonario & fabro ueſtes pulchræ mundæq́;, et cloacas expurgāti unguenta: omnia hæc abſurda, infeliciaq́; ſunt. Conſiderare quoq; decet proprias cuiuſq; artis rationes iuxta materiam artificij, modum operandi, & ut ſe habeat ad paucos uel multos, uel populum: & etiam qualis ſit ipſe artifex, uulgaris an elegans, & præſtans ac celebris. Conuenientia & ſignificantia, quæ conueniunt, bona ſunt: contraria uerò alterutro modo, mala: diximus autem, in quibus, quæ uidentur abſona, nihilominus fauſta ſunt.

Caput IX. De naturæ proprietate.

Somniantis naturam diligenter conſiderare expedit: nam quibuſdam uana fermè ſomnia eueniunt: uelut ijs qui mendaces ſunt: nam

par eſt eos illa uidere & audire, quæ ſunt cogitationibus ſuis congruẽtia: ob id ueracibus ueriora ſomnia apparent. Secundum eſt: quoniam hominibus quibuſdã ſomnia omnia ad certos euentus magis diriguntur. Quod eſt eo mirabilius; quoniã quandoq; ad illa diriguntur, quæ non tamen ſæpe eis eueniunt: uelut quibuſdam uuas comedere lucrum ſignificat, tametſi parum toto anno lucrentur: alijs uerberari à medico, medicinam accipere. Eſt tertium, quòd quibuſdam ſomnia fœlicia ſunt, quæ alijs ſunt calamitoſa: & hoc ex natura ſomniantis. In uniuerſum, qui melancholici ſunt, plura ſomniant: & ſi animi abiecti omniã uana: ſin præſtantis, uera. Pituitoſi inania ob id habent ſomnia, bilioſi uera: ſed omnium conſtantiores, qui æquali ſunt temperamento.

Rurſus quibuſdam ſomnia non ſunt uera, niſi certo cum ſigno, quibuſdam autem generaliter. Optimum autem eſt cauſas horum noſcere, non ſolũ quod certius ſciantur quæ per cauſas, ſed quoniam illis notis licet ampliare numerum ſomniorum: cùm ex diuerſa miſtione ſemper diuerſa procedant.

Secundum igitur ſic ſe habet: quoniam operatio illa etſi rarior ſit, attamen maximè ei cordi eſt: ſed & res quæ uidetur, aut familiaris eſt, aut in magna exiſtimatione, ut una per aliam ſignificetur. Qui uerò animas habent minus impeditas & ualidas, ac magis exercitas, ij idola cernunt: ſegnes & inefficaces magnis cum ambagibus, medij medio modo.

Rurſus quod ſomnium pluuiæ uni fauſtum ſit, alteri calamitoſum, ob hæc accidit: nam primùm quæ ſomnia mutationem ſignificãt, ea miſeris bona ſunt: beatis aũt grauia. Et quæcunq; ſunt iuxta exercitationem & uotũ & mores, bona: contrà, mala: bonis ergo, aliena re uti, paupertatem ſignificat: non enim niſi commodatò boni alienis utuntur: at malis lucrum: quoniam uix illi habent qui credant eis. Quibus confeſtim euentus ſuccedunt, ijs natura mobilis eſt, atq; moræ impatiens: contrà ſerotini ſunt, cùm de rebus magnis, in quibus neceſſe eſt finem negocij multum diſtare à principio. Itaq; principium rei parum fermè ſemper à ſomnio tempore diſtat: finis autem, plurimum. Sed ſi etiã principium diſtet, nõ tamen cauſa aut mutatio morum. Cùm uerò ſomnia quibuſdam uera ſignum aliquod cõiunctum habent, neceſſe eſt cogitationes eorũ efficaces eſſe. Et ut in actionibus noſtris, quas efficere omnino uolumus, ſignũ quoddam efficimus: ita & in ſomnijs. Natura uerò tantũ poteſt, ut etiã in fortuitis quidam frequenter, & ſupra fidem atq; expectationẽ diuinẽt: contingit hoc (ut dixi) ex intenta actione. Porrò actio intenta eſt uel ob robur agentis, uel ob ipſam exercitationem. Sunt etiam homines qui ſæpe uident ſomnia uera, & ſunt melancholici & à ciuilibus negocijs ſegregati, & ſimilium morum, & in cibo moderati: ſunt et qui rarò uideant, ijs contrarij. Sunt qui

uideant

uideant puriſſima, & idola rerum: ſunt qui obſcuriſſima, & quæ artificioſa in-
digent interpretatione, quorum animi ſapientiæ ſtudijs incumbunt. Sunt qui
facilia, ut ſimplices & rudes uiri, quorum etiam eſt uidere idola: ſed idola ad-
ueniunt, cùm res omnino futura eſt, nec uiſio obeſt euentui. Sunt qui parua
queq; uideant maximis inſomnijs, quorum animi ſoliciti ſunt, et actiones leues:
alijs augentur quæ uiſa ſunt per ſomnum, contrario modo ſe habentes. Qui-
buſdam recta eſt quaſi interpretatio, quibuſdam conuerſa, ut mala per bona, et
bona per mala ſignificentur illis. Sunt quibus ſtatim quæ uiſa ſunt, perfician-
tur, ſunt quibus ſerò. Sunt qui multa admodum ſomnia uident, quorum nume-
ro ambigua redditur obſeruatio: ſunt qui pauca ualdè, & quaſi ſolum cùm o-
pus eſt. Sunt quibus clara, & quæ facilè memoria continentur: alijs obſcura,
& obliuioſa. Sunt qui bonorum, ſunt qui malorum futurorum tantum euētum
præſagiunt, alij utrorumq;: & horum quidam pariter, alij hæc magis quàm il-
la. Sunt quibus quædam peculiaria ſunt ſpectra, & peculiare etiam aliquid
ſemper ſignificantia: ſunt quibus diuerſa ſemper, ſemperq́; ſignificatum uari-
antia: in quibus prædicere difficillimum eſt: quod accidit ijs qui uerſatili ſunt
ingenio, cùm prædictio forſan euertatur.

Caput X. De ætate.

IVuenis ſi ſe infantem uideat in cunis, reſolutionem breui patietur: neq; enim
aliter fieri, ut infans, poteſt. Si utero ferre, morietur: animam enim emittet
tanquam fœtum: ſi in utero ſit matris, breui morietur: & eodem in tempore,
quod ad partum ſupereſſe imaginatur: in aliam enim uitam demigraturum ſe
ſentit. In cunis eſſe faſcijs uinctum, artifici uacationem ab opere, pauperi non
defutura alimenta, diuiti malum: nam ſua alieno arbitrio adminiſtrare coge-
tur, nec familiæ ſuæ poterit imperare. Seruo gratiam domini, ſed ſeruitutem
diuturnam habenti uxorem, diuortium, aut filium: negociatori & pugnaturo
nullum poteſt obuenire ſomnium deterius: iacet enim infans faſcijs uinctus im
bellis: ægro mortem portendit: inſtitis enim uinciuntur mortui, ac linteis.

Infantem loqui, admirandum factum nunciat: oportet autem quæ dixerit,
tanquam uera obſeruare.

Senem in cunis ſic eſſe, ſi non reſolutionem ſignificet, bonum eſt: ad extre-
mam enim uenturum ætatem nūciat: nam tales ut infantes ſunt: ideo ſomnium
eſt conſequens, & minimè extortum, quale eſſe debet quod ueriſſimum eſt.
Puer ſi ſenem ſe uideat, morietur: adoleſcens autem grauiter ægrotabit. Et i-
dem, ſi uideat quis de filio. Senex uel iuuenis ſi puer euadat, dignitatis iactu-
ram faciet.

Plurimum refert ætas in his qui uerberari ſe ſomniant: nam puer et adole-

 ſcens

ſcens nihil mali patientur: eoq́; magis, ſi à parentum aliquo, uel patruo uel magiſtro. Nam corrigentur: at ſenes uapulare, malum: ſignificatq́; iniuriam paſſuros, atq; dolorem.

Caput XI. De ſexu.

F*Oemina ſignificat imperfectionem omnem: & actiones decoras, ſed non generoſas. Si tamen ſit pulchra, ſignificat ueritatem: fœda et humilis, infamiam: impudica, audaciam, impudentiam, dedecus: fucata, dolũ, technã: irata & cõpta, iniuriã: blandiẽs & ornata, bonã fortunã: laceris ueſtibus, paupertatẽ & miſeriã: pallida & mœſta, inuidiã. Fœmina ſignificat ueſtẽ quoniã ueſtis ſignificat fœminã. In fœminã uerti, magiſtratib. amiſsionẽ adminiſtrationis: infelicib. bonum: mitius enim agent. Significat fœmina negocia malè ordinata, & confuſa, importuna, & quæ exitium non habent: iuxta prouerbium:*

Fœmina fœmineum non bene finit opus.

Anus robuſta, ſignificat fortunam propriã & antiquã: iuuenis, uel puella, nouam fortunam. Fœmina ſignificat dolum, uafriciam, impudenter facta, cõtentionẽ, lites, iurgia. Significat & equum, & carpentum, & agrum: quoniã foditur: & ſterilis ſterilem, et fœcunda fœcundũ. Et ſignificat maximè irrita deſideria. Significat & delicias, & uoluptates, & facta turpia. Significat & filios, ac filias magis. Androgyni confuſionem, dolum, horrendos ſucceſſus, & inexpectata ac monſtroſa facta. Et felicibus malum, infelicibus bonum. Et mutatio in androgynum, propriè ſignificat genitalium morbum. Et mutatio ex maſculo in fœminam, pro negocijs utilibus mala, pro periculis & in malis ac metu bona: ex fœmina in maſculum, contrario modo. Vtraq; præſentis ſtatus mutationem & infamiam prædicit. Vtero gerens ſi ſomniauerit ipſa, uel maritus pro ea, parere ciconiam maſculum, adoleſcet infans, & parentes ſeneſcent, & filius eos alet: ſi uiperam, breui mater morietur: ſi araneum, negus occidet parentes.

Caput XII. De ualetudine.

O*Ptimum in ægrotante ſanitatis ſignum eſt, uidere leonem ſimiam edentẽ. Aſphodelus ægrotãtibus morbo periculoſo, mortem prædicit: quòd apud inferos herba hæc abundare dicatur. Simili modo malua. Creditur, ſi exigat ab ægrotante, periculum indicat: ſi æger perſoluere uideatur, morietur: natura enim creditorem refert. Deus quoq; pietatis & iuſticiæ ſeruatæ aut neglectæ rationem exigit: ideo ſomnium hoc improbis parum conuenit: lanij ægris mortem & dura prædicũt, ob ſimilitudinem. Somnia omnia lethi ſignificatiua, mortem certius in ægris portendunt. Somnia omnia læta in ægro mortem ſignificant, ob nominis affinitatem lethi cum læto: & quoniam non ſit*

tranſitus

tranſitus repentè ad ſecundum ordinem, æger non poteſt lætari niſi iam ade-pta ſanitate: ergo ſomnium nõ debet tranſgredi ad læticiam. Aegrotare ægrotanti iam: id eſt, incipere cùm iam ægrotet, ſolutionem morbi ſignificat: neq; enim conuenit bis ægrotare eodem morbo. Aegrotare eodem morbo, in morbis gradus & ordines habentibus, eſt ex uno in alium tranſire, uelut ſi quis lippitudine laboraret, & ſomniet ſe lippitudine laborare, euadet cæcus: nam ex lippitudine in cæcitatem naturalis eſt tranſitus. Et ita ſi uulneratus ſomniet ſe uulneratum eſſe, nec ſit ἀναμνηστικὸν, tranſibit in ulcus. Et ſi habens ulcus, pati ulcus, tranſibit in Chironium & fiſtulã. Et apium, cupreſſus, ægris ſunt lethifera. Quæcũq; ægris ſalutaria ſunt, ſanis morbos ſignificant: uelut ſudare, liberari à morbo: ſed hoc etiam ſignificat liberandum à cura graui. Nouis ueſtibus indui, ſupplicare Deo ob recuperatam ualetudinem, medicum diſcedere: quî enim liberabitur, cùm non laboret? At contrà quæ ſani faciunt, ſi æger facere uideatur, ſanitatem prædicit. Memineris etiam, quòd ægri tria habent ſomniorum genera: ſalutis, mortis, & neutrius: ſani autem tantùm unum, ægrotandi: neq; enim habent ſanitatis futuræ.

Caput XIII. De mutatione.

Eſt igitur mutatio bona plerunq; miſeris: felicibus autem mala. Miſeris ergo propriè mutatio in melius conuenit. Et quæ pòſt antè, & quæ ſiniſtra dextra, & quæ deorſum ſunt ſi aſcendant, & quæ cum ſpe læticia ac promptitudine omnia uidentur in melius: et quæ fera ſunt ſi fiãt manſueta, et quæ inutilia utilia, & quæ muta uocalia, & quæ ſtulta ſapientia, & quæ mutila integra, et quæ nuda ueſtita, ſeu natura, ſeu arte: & quæ ſecundum naturam, ut ex puero iuuenis: & quæ in nobiliorem ſtatum, ut è fœmina uir. Sed ſi iuuenis ſenex fiat, aut contrà, dubitatio eſt: in horum enim altero ordo naturæ deſideratur, in altero mutatio in melius. In his tria ſunt conſideranda. Primum, quoniam mutationum aliæ ſunt prorſus contra naturam, ut nullo modo unquam contingere poßint, ut à mortuis reſurgere, uel regredi in ætatibus: alio modo, cum quandoq; fiunt, uelut ex fœmina fieri maſculum. Secundum, quod mutatio aut eſt in re ſolùm, aut etiam intelligitur: in re ſolùm, ut cùm mortuum patrem uideo uiuum, intelligitur autem, cũ ſcio eſſe mortuum, & uideo ipſum reſurgere. Tertium eſt, quod mutatio eſt uel ex re in rem, ut in ætatibus: uel non ex re in rem, ſed ex priuatione in rem, ut cùm ſimius loquitur. Si ergo hæc tria ſimul ſint præter naturam, ut quòd uideam patrem meum reſurgentem, aut me ex ſene factum iuuenem, plus poteſt mutatio contra naturam ad ſignificandum deterius, quàm ipſe finis ut ſit in melius.

Sed

Sed cùm defecerit una conditio, tunc erit bona, & in melius, cũ turbatione tamẽ multa. Mutatio in Deos, aſtra, reges, bona eſt: ſed præcipuè priores duæ, modò perfecta ſit.

Refert Artemidorus, quod quidam cùm uidiſſet ſe in Solem mutatum, & per forum ambulare cum radijs undecim, dux exercitus factus poſt undecim menſes in ipſo magiſtratu interijt. Quoniam enim magnum aliquid (ut dixi) mutatio in aſtra ſignificat, ſi non abſolutum ſit, magnos errores, caſus, lapſúſque ſignificat: ut potius ob defectũ uideri poßit ſomniũ, quàm ob ipſum principale ſignificatum. Omnia ſomnia quæ nouum aliquid & diuturnum ſignificant, ſi idem bonum fuerit, ad uitæ mutationem in melius pertinent: non tamen uitæ mutationem omnia ſignificant: quoniam per uitæ mutationem intelligimus, cùm maxima pars actionum & ſtatus noſtri permutatur. Sunt aũt præcipua, quo ad hoc, tria: opes, ualetudo, filij: nam fermè humana omnia ad hæc reducuntur. Qui opes habet, habet amicos, honores, potentiam, & cætera. Vrſæ catulus nuper natus, propriè commutationem in melius ſignificat.

Mutatio in deterius eſt triplex. Aut ſecundum rem, ut cùm ſoluus uidearis equitare equum, & equitas capram. Vel cùm res ipſa deterior fit, ut equus ex iuuene ſenex factus. Aut ratione comparationis: ut cùm ſolitus ingredi frigidã æſtate, ingreditur hyeme: nam hoc ſignificat inopiam, & dimmutionẽ redditumm & lucri: quoniam eo quod fuit uoluptati, nunc intempeſtiuè utitur, ob inopiam: nam diuitibus par eſt eſſe balnea pro ratione temporis, calida hyeme, frigida æſtate. Et etiam frigus per ſe, ut uiſum eſt ſuprà, ſemper ſignificat egeſtatem. Quòd ſi quis uideat ſe eſſe in balneo calidæ in æſtate, poſtquam uſus erat eo per hyemem, aut ſignificabit inopiam, licet non adeò magnam: aut affligetur ab his à quibus iuuari deberet, uelut à filijs: uel importunè utetur actionibus ſuis. Et mutatio rerum in deterius, uel uſus, ſignificat corruptionem illius: uelut ſi quis frumentum uideatur exhibere equis.

Quidam cùm uidiſſet pratum uirens, inde aridum factum, interrogauit Serim quid portenderet? reſpondit, malignã ſomniantis naturam. Fungi, piper, ozimum & ſinapis, piſces, mutationem diuerſis cauſis in deterius ſignificant: nam fungi pernicioſi ſunt, & facilè corrumpuntur: eadẽ ratione piſces mortui, licet non ſint adeò lethiferi: cocti enim perdunt homines, & crudi putreſcunt celeriter. Sinapis, quod acris ſit, exulceret, lacrymaſq; excitet, infortunia & morbos prædicit. Piper, quod acre ſit, ſed bene oleat, pugnas & dolores prædicit. Ozimum uexationes, moleſtias uſq; ad deſperationem præſtat: quoniam acris eſt, & odorata, ſed inutilis: crediturq; ſcorpiones generare, hoſtes & inſidiatores hominum. Raphanus autẽ quia malè olet, ſignificat ma-

la con-

la conſilia,doloſq; & prauos homines.Ideo etiam eiuſmodi radicem trãſplantare,uitã prauam in poſterum ducere ſignificat.Sed & paſtinacæ malæ ſunt, & morbos ac graues curas oſtendunt:quoniam difficulter cõcoquuntur.Adeò uerò prauæ ſunt,ut ſi coctæ comedi uideantur,mortem breui credant portẽdere:ſed ut mihi uidetur,ſolum morbum grauem.

Quæ mutent in deterius,ſunt deſcenſus ſcalarum, retroceſſus è loco quieto amœnoq;,pedum uel fundamentorum læſio:miluus,à proprietate:lupi,mures erodentes,caſus ex alto,ſenes decrepiti,mulier crinibus expaßis,rota fortunæ cùm felix fueris,ipſa fortuna irata,uel genius triſtis : homines qui ex felicitate in miſeriam deciderunt:homines hiſtoria uel uiſu cogniti, qui ex optimo ſtatu in peßimum deciderunt, uelut Priamus, Oedibus, Dido,fons aquæ pulcher ſiccatus,arbos generoſa euerſa. Aſtaci etiam:quia retrocedunt: buſo ingens,quod credatur infauſtam ubi inuenitur domum reddere. Talpæ emergentes è terra,aut multos cumulos & magnos terræ ſuffodientes: multæ araneæ telæ in domo textæ:quicquid conuerſum turpe habetur: uelut currus ducens boues,mulier uirum ſubagitans,lepus canẽ perſequens,ornamenta domus fulmine icta atq; confracta,membrum uirile amputatum, aut oculi effoſſi,inimicus potẽs in domo tua cum honore exceptus. Omnis ruina, niſi rei malæ uel ſuſpectæ, & omnis ædificatio & fabrica rei quæ damnum perpetuum afferre ſoleat,uelut torrentis,et fornaces laterum,mutationem in deterius oſtendit.Et beatis generaliter,quæ commutant,ſunt triſtia: uelut eradi, renaſci,mori, habitu nouo uti, urbem domumúe nouam inhabitare, in fœminam uerti,repueraſcere,pluuia, caſus fulminis ſuper pedes.Omnibus maximè proprium commutationis in deterius ſignum eſt,miluus auis aßiſtens,uel ſuperuolans:uel ſi tu ipſe in eam auem conuerſus ſis,quod deterrimum eſt:adeò enim mala erit commutatio,ut aliquando fame pereas.

Quatuor quidem ſunt genera ſignorum mutationum: alia ſemper bona, quæ in melius ſemper mutant: alia mala, quæ ſemper in deterius: alia dubia, quæ felices euertunt, infelices ſubleuant : alia augmenti , quæ incrementum ſemper ſignificant,augentq́; præſentem fortunam,qualiſcunque ſit: ut ſcalarum aſcenſus,& cucurbitæ,heliotropiumq́; herba.Sed omnium quæ mutationem uitæ ſignificant,nihil maius eſt morte:ſiquidem mors commutat uitæ genus,cùm mortui nihil habeant commune cum uiuis: quanto magis commutare poſſunt uitæ genus?pòſt,monaſtica uita,exilium:pluuia uerò,leuem mutationem uitæ,ſignificat,& in una tantùm cauſa. Et ſcias quod utroque modo id prædicunt, ſeu fiant, ſeu facta ſint:ut mori,mortuum eſſe:puluere,pluiſſeúe. Sed actus ſignificat mutationem cum anxietate: res autem peracta ſine illa,

ſed quaſi ſenſim ad eam traductum. Quæ commutant malam fortunam in bonam & bonam in malam, ſemper & propriè ſunt: crocus, & herba Alexandrina, ſed non adeò, & urſus.

Caput XLIII. De nobilitate maiorum, ſucceſsione poſterorum, & fama poſt mortem.

Non coniunxiſſem hæc quæ uidentur eſſe in diuerſo genere (ſiquidem nobilitas maiorum uidetur ſolum ſignificare, non ſignificari, ut quæ ſit notior quàm ut per ſomnium innoteſcere debeat: ſucceſſorum autem fortuna & fama poſt mortem ſignificari, non ſignificare poteſt) niſi mutuò hæc ſibi reſponderent: quippe nobiles & reges ſucceſſores uidere (ni idolum ſit quod uidetur) declarat famã poſt mortem: hoc enim ad id conſequitur: aut aliquid inuenturum, quo ex nobili ſtirpe deſcẽdiſſe manifeſtum ſit: aut ſi id non eueniat, ita tamen eſſe. Sunt enim aliqua quæ ita declarantur per ſomnia, ut aliter, non tamen nota ſint. Et quædam docent rem ipſam, ut demonſtrationes problematum aut contemplationum mathematicarum, aut proprietatum rerum: & quædam docent modum inueniendi quæ quæruntur: & quædam ſimpliciter rem docent, ut homini relinquatur dubia de re uiſa opinio. Omnia enim hæc ex principijs ſomniorum apparent, quæ ſuprà docuimus. Generaliſſima enim effectuum principia & præcedentium ſic mouent animam (nam hoc oſtendere opportunum non ſolùm hic eſt, ſed ad totius tractationis cognitionem neceſſarium) quoniam ſi perijt tibi abſenti frater iam octo diebus, neceſſe eſt uinculum fratris abruptum eſſe in cauſa, quemadmodum etiam in effectu: at impedita anima prioribus octo diebus non ſenſit, hac die ſentit, liberata impedimentis omnibus: ob id talia ſomnia maximè obrepunt uacuis mentibus.

Sic & ſi auus meus, uel proauus, aut aliis ex maioribus aliquando ſtrenuo facinore nobilitatus ſit, aut flagitioſo damnatus, & tamen cauſa ut coniuncta eſt mihi (nam illi coniuncta fuit) perpetuò mouet, ſed ob exilem ſenſum non uidet anima eò uſque, donec liberata prorſus omni cura, & per certos circuitus obuia recurrens ad cauſam qui maiorem meum affecit: ſcintillas quaſdam & ueſtigia imprimit eius effectus, qui tum fuit uſque ad certa tempora: nam nihil mortale infinitum eſſe poteſt: & ſi etiam eſſet, obuerteretur à tot motibus maioribus & euidentibus intermedijs. Ergo uidere nobiles maiores, uerſa uice declarat ſtirpem nobilem futuram, aut gloriam poſt mortem: hæc enim etiam, ut clarum eſt, ſe conſequũtur. Et ſimiliter famam ſparſam de ſe bonam uel malam, tales fuiſſe maiores, aut futuros poſteros tuos declarat: omnia enim hæc ſibi inuicem rectè & adamuſſim reſpondẽt. Quædam uerò unũ

ſibi

ſibi determinant, cùm defecerit ſtirps aut famæ ſpes, ut in ualde pauperibus, damnatis, ſeruis, habitantibus in locis longinquis à propria patria, in ſolitudine: at maiores nulli deeſſe poſſunt: quocirca loco filiorum, ſi filij deſunt, fama ſubingreditur: & loco famæ, ſi famam ille non poßit conſequi, filij: atq; hic primus eſt modus, propter quem etiam quæ ſignificandi ratione coniuncta erant, coniunximus.

Secundus modus eſt ex proprijs: nam funus & ſepulchrum ſignificant famam: ſepulchra maiorum & ſtemmata & imagines maiorum, nobilitatem: uirilia & uiſcera, deſcendentes. Sed diſtinguere ſingula oportet: nam funus famam breuem ſignificat, ſepulchrum autem perennem.

Quinq; autem modis ſepulchrum præcipuè afficitur: ſi fulmen in illud incidat, & conflagrare uideatur: uel enim magnam famam ſomnianti, uel poſteros ſuos magnos futuros pollicetur: ſi uerò diſijciat ac dißipet, contrarium propè minatur.

Si aperiatur ſepulchrũ, apparebunt facta ſomniantis poſt eius obitũ, qualiacunq; fuerint: et ſi fuerit homo qui ſcripſerit, ſcripta eius illuſtrabuntur. Si ſtatua quæpiam pulchra aut fœda ſuper ſepulchrum conſtituta uideatur, aut diuturnos honores, aut aliquem ex ſua ſtirpe magnum futurum ac glorioſum denunciat. Si reſurgere mortui uideantur ex ſuo ſepulchro, uel libri occulti publicabuntur, uel exurget aliquis ex ſtirpe qui familiam & genus nobilitabit: uel gloria illius reuiuiſcet. Exornari quoq; ſepulchrum, famam poſt mortem ſignificat, aut aliquem é familia illuſtrem obiturum declarat. Similiter ſepulchra maiorum ſi fulgure tacta ardere uideantur, inclytum facinus perpetrabit ſomnians, uel ea arcta affinitate iunctus, uel deſcendentium aliquis. Et ſi aperiantur, morietur fermè tota familia.

Et quandoq; detecta maiorum ſepulchra, declarant aliqua in lucem proditura, per quæ nobilitas illorum detegetur magis, & illuceſcet mortalibus. Et uiſcera propriè ſignificant filios, genitalia filios & deſcendentes: renes autem poſteros magis quàm filios. Ex his igitur arbores animaliaq; oriri, tales ſignificat eos, qui ſucceſſuri ſunt: ſed arbores ad potentiam & ſtatum pertinent, animalia autem ad mores: plantæ enim creſcunt plurimùm, ſed mores non habent: animalia moribus prædita ſunt, ſed non differunt multum.

Quæ etiam à tergo ſunt, poſteros: ſed niſi aliquo modo coniuncti uideantur, alienos eiuſdem ordinis aut dignitatis ſignificant: à latere, potentes: ante autem, maiores, quaſi conuerſo ordine.

Quartus modus, à renouatione ſolium habetur: quæ enim poſt mul-

tos Solis circuitus contingere uidentur, ad poſteros pertinent: & ſimiliter quæ poſt Solis occaſum: ut contrà, quæ antea per multos circuitus eiuſdem, aut illius exortum, maiores noſtros ſignificãt. Et ſimiliter quæ ad domus ruinam, aut nouam reparationem. Et ſurculi arborum, poſteros: & arbores ueteres, maiores ſignificant, et alia ſimilia in ijs. Et pater filium, patruus filium ex fratre, auus nepotem, frater aui nepotem ex fratre, pronepos proauum, proauia pronepotem ex filia aut nepte, aut proneptem, atq; ita cõuerſo ſemper ordine ſignificant. Et generaliter, ubi adeſt conſignificatio temporum.

Caput XV. De oraculis: & quod uigilantes diuinare poſſumus.

CAeterùm abſoluta ſomniorum hiſtoria, de oraculis agendũ eſt: etenim parem in utriſq; rationẽ eſſe, ueriſimile eſt. At cùm in ſomnijs anima nõ ſit adeò ſenſibus impedita, melius uacare poteſt futurorũ diuinationi, ſatiq; imaginibus: cùm enim nõ tunc ſolùm, ſed ſemper, neq; noctu, ſed interdiu, & quacunque hora circunferantur imagines futurorum, ueluti in rota quadam, eædem in anima ipſa relucent ſemper, ſed ſpiritu occupato à nobis non animaduertuntur. Idq; indicium eſt, animam eſſe principium noſtri corporis, non autem uim: neq; enim à ſenſibus impediretur, ſed incitaretur. Oportet ergo eos ſolùm oraculis intendere, quibus natura conceſſum eſt per ſomnum multa & præclara et euidẽtius cernere: nam ſi cũ ſoluta impedimentis natura per ſomnum id non poſſunt, aut omnino raró, & non perfectè: qua ratione, dum uacant ſenſilibus, id ſperare conſequi poſſunt? Adiuuanda quoque hæc operatio erit ea in parte qua anima obſidetur, tantum illi auxilij impertiendo, quãtum eſt id quod illi ex uigiliæ actionibus deperit: oportet etiã, quæ impediũt, quatenus licet amouere. Ea ſunt autem motus omnes, tàm interiores quàm externi, ſenſuum: quos nec concitare decet, nec exercere. At uerò animæ impedimenta quæ iam parata ſunt, ellebori purgatione, abſtinentiaq; ciborum ac potuũ minuuntur. Anima uerò ipſa ijſdem, et lapidibus, ſed ſuffumigijs propriè ad hæc adiuuatur. Abſtinentia igitur uini plurimùm prodeſt, & ciborũ qui caput turbant: qualia ſunt, omnia quæ acria ſunt, aut difficilè cõcoquuntur, & atrã generantia bilem, & quæ uenerem excitant: hæc autem bifariam plurimũ obſunt, & imaginationes mouendo, & quod ueneris uſus corpus & animam turbat, impuramq; illam reddit. Quocirca in hoc opere eligebatur Phytoniſſa uirgo, quod & ob puritatem, & ob ſexus mitiorem naturã anima non perturbaretur: apparebat enim, dum impleretur Deo: id eſt, ſpiritu illo terræ, perius bari totam, ac ſimilem effici ebriæ. Vnde Poëta:

—Non

—Non uultus, non color unus,
Non comptæ manſere comæ: ſed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument: maiorq; uideri,
Nec mortale ſonans, afflata eſt numine quando,
Iam propiore Dei.—

Quid ergo fiet, ſi iam temulenta fuerit anima cum corpore, ſeu ingeſtis, ſi animi perturbationibus? quamobrem & certis cibus ac potibus, & certis horis, & parcè etiam utroq; opus eſt uti: gemmas uerò geſtare, quæ animum tranquillant ac ſerenant, cuiuſmodi ſunt ſmaragdus, hyacinthus, ſapphirus, & topazius. Sunt etiam qui lapides aliquos à proprietate id poſſe contendant, ut oculum hyænæ, & oculum Indicæ teſtudinis (uocant chelonium) ſi ſub lingua detineantur. Ego non tàm ſub lingua, quàm e regione cordis id efficere poſſe crediderim, ſi modò id poſſunt: nam aliquos eiuſmodi natura lapides eſſe reor, raros tamen ſpecie, ac ex his etiam rariſsimos qui id poſsint: ut ui demus inter lapides herculeos, qui magnũ trahant ferri fruſtum: tum uerò id diu geſtatos, nec niſi in quibuſdam (ut dixi) hominibus. Ob id pauci id tentarunt. Sed quod euenit, potiùs felici id quadam euenit fortuna. Magis nota & efficaciora ſunt ſuffumigia, ut dixi: ex his, fontium quorundam aquæ, ut quæ in Bœotia iuxta Trophonium. Sed nihil certius ſpecubus, in quibus ex halitu terræ longè magis diuerſæ ſpecies uigilantibus obuerſantur, quàm ſomniantibus ſine illis: atq; id Ariſtoteles retulit in libro de Oraculis, Plutarchusq;. Sic in Delo, uirgo uaticinabatur. Trophonium uerò antrum etiam ualidius afficiebat epota aqua ingredientes: quoniam omnes uidebant. Idq; in religionem à falſis ſacerdotibus, ſeu etiam ignorantia naturalium cauſarum, uerſum eſt. Neq; credas idola offerri, & planta reſponſa, ſed ambigua, et in ſomnijs prorſus ſimillima. Quamobrem huc eam retraxi tractationem, quòd eodem modo, iiſdemq; præceptis eorum interpretatio conſtet.

Liquet ergo, & puris hominibus et uirginibus, ſimplicibusq; uiris aut fœminis, ſobrijs atq; abſtemijs, huiuſmodi potius apparere, quàm reliquis: quoſdamq; ſponte in hanc diuinationem deuenire, è quibus quidam tantùm ſemel, quidam bis, alij perpetuò diuinant: facilè enim abrumpitur hæc facultas, difficilè retinetur. Sic mulieres quædam unum pariunt filium tota uita, deinceps ſteriles. Hoc quæſiſſe Adrianum, et impetraſſe, fama conſtans eſt, occiſo etiam adamato adoleſcente Antinoo: non tam, ut reor, diuinandi cupiditate, quàm ut de manibus certior fieret. Quo deſiderio, ſed importuniore, et minus cõſulto, antea flagraſſe Neronem, haud dubium eſt. Sed fruſtra opera ſunt naturæ omnia: perperam manes ſic quærimus, perperam prohibemur. Suffumigia

odorato, ſi arte quærenda ſunt oracula, ex uiliſsima materia ſimplici atq; cœleſti facere ſolum ea oportet. Quodcunq; autem tum euenerit, ſeu in mente carmen, ſeu cogitatio aut uiſio aut incitatio, pro reſponſo habenda ſunt: raró enim non per ambages, quemadmodum & Pythiæ, ſed pura idola repræſentari ſolent. Id quoq; huic melius quàm illi, ob naturam ad diuinationem propenſam: neq; enim credendum eſt, uirgines illas, quæ Pythiæ uice fungebantur, æquè aptas ei muneri omnes fuiſſe. ideoq; & oraculorum authoritas modò augebatur, modò minuebatur, iuxta uatum præſtantiam: itaq; & alios conſulere in proprio negocio quandoque melius eſt, quàm à ſeipſo petere id munus: quod etiam non ſine concuſsione mentis, & agitatione totius corporis fit. Vnde fanaticos hos homines, & tamen & in poſterum appellare ſolemus: quaſi ſemi inſanos. Cæterùm illud forſan te torquebit, quonam pacto ad imminentia me parabo, ut uel Dodonea, uel Ammonis aut Delphici oraculi reſponſa impetrare poſsim? tamen præcipuè conuenientia uoto, & congruentia expectationis tum maximè ab alieno? Somnia enim efferuntur non de his quæ nolumus, aut quæ noſtris neceſsitatibus ſatisfaciunt, ſed qualia fortuna obiecerit, etiamſi ueriſsima ſint.

Nec Oracula ipſa ſemper interrogatis reſpondebant. Romanus ille (ſi modò uera ſunt quæ Lucanus refert) dum quæreret de belli exitu, reſponſum de obitu proprio in Eubœa inſula accepit. Ergo diuinamus ob id, quòd ex omnibus quæ obijciuntur, tum etiam maximè inſtantibus rebus, ſpiritus affectu incitatus mouet conuenientes imagines. Sic enim primum uidemus hominem in turba, quem quærimus: de alio uerò, cùm difficilius ſit cauſam reddere, ob id non adeò fidimus alieno ut proprio oraculo. Antea uerò homines ad huiuſmodi diuinationem non ſe conferebant, ueriti ne per dæmones fierent: alij, non eſſe eam putantes. Verùm & diuinatio eſt, & naturalis: ſed non in uulgus propalanda. Profanata enim quæ myſtica & arcana erant, deſierunt eſſe miracula: quæ ſolum puris, & ab omni iniuſtitia mundis, quiq; omnia ob ſapientiam contempſerint, nec opes curauerint, uideri ſolent. Quamobrem neq; Peripateticis ob improbitatem, nec Platonicis, aut ſimplicibus hominibus ob imperitiam talia conceduntur. Natura uerò quidam ſimplices & ruſtici, tamen ob certi generis ciborum uſum aſsiduum, de quibuſcunque diuinare ſolent. Quanquam peculiare ſit omni diuinationum generi, ſolum de quibuſdam, non de omnibus diuinare: Neque enim paruum eſt, Elyſia clauſtra naturalibus uiribus quaſi uiolenter reſeraſſe. Ob id Deo Opt. Maximoq; hymnum canamus, qui per mortalia effecit, ut ad immortalium noticiam accederemus.

Caput XVI. De uſu ſomniorum.

Finis ſomniorum, uſus eſt: finis autem, propter quem omnia fiunt. Vſus igitur, pars nobiliſsima eſt ſomniorum. Quæcunq; igitur per ſomnia prænoſcuntur, aut præſentia, aut præterita, aut futura ſunt: & præterita aut præſentia mutari nequeunt, ob id ſcire illa tantùm expedit: ſciemus igitur, ſi ſupra cōiecturam ſomniorum, diligentiam in indagando adhibuerimus. At uerò ita exiſtimare oportet, tanquam hoc ipſum nos retrahat, non impellat (Socratis dæmonij inſtar) ad aliquid. Veluti uideo per ſomnum, famulum me decipere: nō illum abdicabo: ſed non committā ut ita me poſsit decipere, ut nequeā animaduertere: ſed ſolùm committam ea illi negocia, in quibus ſi fraudauerit, deprehendi certò queat.

At futurorum quædam ſunt, quæ ad actiones noſtras pertinēt: quædā uerò ad euentus, ut ægrotare, mori: ac rurſus quædam bona ex his, quædam mala, quædam magna, alia parua, alia mediocria. In paruis ſeu bonis ſeu malis, obſeruare ſufficiat: in mediocribus autem, & magnis, ſi bona ſunt, coadiuuanda ſunt, ſi quid potes: ſed non niſi ut naturali coniectura præuiſa. Ergo uerè ſi uideris morbum uenturum, purgaberis, abſtinebis à cibis, potibus, uenere, curis, laboribus ſuperfluis. Si mortem timeas, cuncta tanquam moriturus ordinabis: non tamen illud dices alijs, nec ab honeſtis actionibus te ſubtrahes.

Sunt qui codicillis uentura deſcribunt, quemadmodum credo feciſſe Adrianum: ſi euenerit, aut oſtendunt, aut uidenda relinquunt: ſi non euenerit, exurunt illos. Quæ curioſitas parùm à me laudatur: non enim quicquam tale ego ago. Bonum eſt ſapere, non uideri ſapere. Qui in friuolis ſtudium adhibent, neceſſaria & honeſta ſæpius prætermittunt. Studendum autem maximè eſt, ne fugiendo fatum fatum impleas: quamobrem ſic enitere, ut in ſuſpicione uerſari potius uidearis, quàm timere, aut negligere. Porrò in his quæ ad actiones tuas pertinent, maiori conſilio opus eſt. Cùm enim quædam promiſſa legitima, quædam indifferentia, quædam flagitioſa: atque in adipiſcendo triplex ſingulorum modus, ſimiliter legitimus, uiolentus & flagitioſus: legitimo, in legitimis & indifferentibus, cum ſpe ſomnij inſiſtere debemus: in flagitioſis, leniter, ſi prauo ſtudio ſatisfacere uolueris: ſecus, deſiſtere melius eſt. Flagitioſo ac uiolento, in flagitioſis quantacunque ſpes in ſomnijs affulgeat, adipiſcendi modo opera danda non eſt. Honeſto uerò uiolenter: flagitioſo autem modo etiam ſtudebimus cum eadem ſpe: nam hinc periculum ſe obijcit, aut ſcelus: illinc finis honeſtus, & non mediocris ſpes. In indifferentibus autem, ut lucra, honores, qui tibi non debentur, nec

negari

negari tamen iuſtè poſſunt, uiolenter inſiſtere poſſumus: modò conſentiant undiq; ſomnia, immunemq; à periculo polliceantur: ſecus, non: nam huiuſmodi ſpes multos fefellit: conſecuti enim quod quærebant, alijs ex cauſis uehementer afflicti ſunt.

Præter reliqua autem ſtudendum eſt diligenter, ne te iactes: non enim ſolùm uerſaris in periculo, ne irridearis, & ut leuis uidearis, ſed etiam ne fruſtreris exitu: nam publicata ſpe propalantur actiones tuæ, quibus illi occurrunt. Eademq; calamitate ac leuitate, qua euulgantur, etiam euaneſcunt ſperata.

Memineris enim dicti illius aurei Senecæ, nihil tàm certum eſſe in futuris quibuſuis, quàm nihil certum eſſe: & artem eſſe de futuris, & coniecturalem: & homines nil, uel mediocriter aſſequi.

Verùm quidam irrident hæc, dicentes: Nos non ex ſomnijs, ſed actionibus ipſis humanis, felicem fortunam pendère arbitramur: quandoquidem ex illis eam conſequi perſpicimus: nosq; contemptis huiuſmodi, beati facti ſumus, & ad ſummam potentiam euecti. Ergo & his reſpondere dignum eſt.

Cauſæ hæ naturales ſunt: quas ſeu negligas, ſeu magnifacias, eueniunt tamen effectus: atq; ijdem ſomnia uidēt: quæ ſi negligas, quod dono ſuperū acceꝑiſti, tua ſolertia adeptum te exiſtimas, unde etiam deterior euadis. Incautus uerò, & tui nimiùm confidens, opprimeris: nec ullius qui ſolum mortalibus actionibus atq; ſolertiæ uafricieiq; confidit, beata uita eſt, ob impietatem: nec in ſtirpe, tam neceſſaria parte ſalutis prætermiſſa, diuturna potentia. Indicio eſt, quod omnes qui diuturnam dominationem obtinuēre, huiuſmodi diſciplinam maximè obſeruarunt: reliquorum incrementa fortuita, uita tumultuoſa, breui in nihilum redigitur.

Cùm uerò ſomnia, pleraq; maiora repræſentare ſoleant, illud diligenter cauendum, ne conſilium placeat repentinum, tum ob id, tum quod nox omnia maiora facit: fallacia enim ſunt, quæ per ſomnium uidentur: deinde etiam, quæ nobis uigilantibus nocte conſilia capimus, ut non pauci ex hoc præcipitati ſint in negocijs: ut enim per ſilentium uox, ut in tenebris lux, longè maiora uidētur: ita quæ per noctem aut ſperamus, aut timemus. Sed neq; his quæ in uigilia primùm placent, & nobis ipſis ſolis, & maximè dum ſpe aut timore uel ira concitamur: fallacia enim rurſus ſunt, tametſi non adeò quàm quæ per tenebras excogitauimus, φιλαυτίᾳ enim perſæpe, etiamſi non alia perturbatione decipimur.

Quartus ergo eſt, cum prudentibus, & eius negocij expertis atq; amicis omnia narramus ex fide, eisq; indicium rei permittimus. Hi enim nec amore, nec odio, nec ſpe, nec metu impediuntur. Hoc ſanè iudicium eſt optimum omnium,

nium, præter illud quod proximè in ipſo euentu rei habetur, ubi & euentus & caſus perſpiciuntur, tum reliqua omnia quæ adiuuant & impediunt: ob id qui promptiſsimi ſunt in conſilijs capiendis, perſæpè magna deuitant infortunia: & melius conſulunt rebus ipſis prudentibus, qui multò antè rem cõiectura, ſed imperfectè ſunt aſſecuti.

Sed ut ad rem reuertar, cautum oportet eſſe hominem in iudicando, ſingulaq́; diligenter expendere: uelut ſi cui uideatur ſe eſſe damnatum ad laqueum,
nec tamen ducatur: ibidem explicaui, damnationem hanc, quia non ducitur, ſi- Li.1.ca.68.
milem eſſe ueræ damnationi, quo ad affectum: ſin autem ducatur, felicitatem magnam portendere: hoc eſt, magnam ſuper alios exaltationem. Quomodo igitur hæc? Dico, quòd in huiuſmodi caſu cupiet maximè exaltari: & ob id, tùm ſibi alios prælatos uideat, maximo animi angore diſcruciabitur.

Alius rurſus ſe exiſtimat concionari ad populum, inde excipi ab eodem cum applauſu: paulò pòſt eligi in regem, & cum pompa reduci domum. Hic aliquando capietur: hæc enim eſt conditio neceſſaria inde torquebitur: hoc enim eſt concionari: ibi & fatebitur delicta: ſi enim cum applauſu à quæſitoribus excipitur: pòſt damnatus ad ſupplicium: hoc enim eſt in regem eligi: deducetur domum: id eſt, ad mortem: hic omnia plana eſſe uideo, præter unum: quoniam dices, Qui de crimine interrogantur, non coram populo quæri ſo-
lent. Verum ſomnium, ut dixi in primo libro, conditionem propriam in ſpe- Cap.15. li.1.
cie facit generalem, tametſi repugnet. Cum ergo in publico, dum torquentur, reg.62.&
accurrat populus in diſquiſitione, iudices & fiſci procuratores & quæſito- 57.
res populi & turbæ uicem ſubeunt.

Quòd ſi paululum in pluribus uariare ſoleant ſomnia, illud obſeruabis, et ubi maximum eſt diſcrimen ac minimum, adnotabis in duobus generibus tanquam oppoſitis: utpote ſi maximè aberret in homine, minimè uerò in minutis animalibus, in animalibus magnis & domeſticis multùm aberrabit, transferesq́; ſignificatum ad propinqua ſignificato ab homine: & pòſt in animalibus magnis, feris: pòſt in paruis, ſed manſuetis, inde in piſcibus. At uerò in plãtis atq; lapidibus ac elementis pones ea omnia, quaſi ab aduerſa circuli parte, ſic ut minimum maximo coniungatur, ſcilicet elemẽta homini proxima, inde metalla, lapides & plantas, quas conſtitues proximas paruis animalibus, & ita tranſlato ſignificato inuenies quæſitum. Sit, ut quoties ſomnies de homine noto, qui (ut dixi) famam ſignificat, ut uerbereris: iam hæc eſt paßio, & pluſquam affectus: ubi ſomnies de cimicibus, qui concubinæ tædia notant, ab uxore moleſtia afficieris: tum uerò conſtitues, totam eam medietatem quæ eſt à minutis animalibus ad hominem, cum incremento reliquæ minues ſignifica-

ta. *Equus ergo qui ſignificat exiſtimationem & robur, ſignificabit dignitatem & magiſtratum: arbor uerò contrà, quæ te aut tuos ſignificare ſolet, animalia tua referet, ut equum aut bouem uel miniſtros: atq; ita de alijs. Non fit autem comparatio æqualis, nec quo ad medietatem, neq; in exceſſu, ſed eſt ſimilis duobus circulis, quorum unus alio includatur, diuerſa centra habentibus. Sed neq; interualla hæc æqualia ſunt inter ſe, ſed fermè ſemper magnitudine diſsimilia, ratione uerò eadem.*

Eſt etiam in ſomnijs ea obſeruanda ratio, quæ omni diuinationum generi communis eſt: ſcilicet ut ſimilia ſimilibus comparentur: inde quæ adduntur, rurſus ſimilia, donec ad diſsimilia perueniamus, quæ in ſimilib. maiorē quàm in diſsimilibus differentiam pariunt: uerùm ſimilium ſeruata ratione, quæ in diſsimilibus prorſus nulla eſt. Ponamus, exempli gratia, quòd patri & filio diuitibus, & ambobus iuriſconſultis, paria quidem eueniant ſomnia, de equitatione & equis ſimilibus: at in hoc differant, quòd pater in locum obſcurum: filius autem pellucidum perueniant. Erunt hæc inſomnia ſimilia in pluribus exiſtimatione, uitæ curſu, qualitate miniſtrorum & artium & ſtudiorum: hac manente in omnibus ſimilitudine, quæ ex loco lucido & obſcuro non peruertitur: ſuperueniente tamen illa differentia, pater quidem in famis morietur, filius glorioſus, quod maximum eſt diſcrimen: quia inæqualia quātò magis exquiſitè æqualibus iunguntur, eò certius inæqualitatem efficiunt. At ponamus, quòd cauponi cuidam ſomnium idem, quale filio contigit, ſed in fue ſedenti accidat. Caupo ille, patri illi nil ſimile habebit, cùm non cōueniant: in fine tamen plus conueniet cum patre, quàm filius: morietur enim infamis, luxq; illa & ſplendor illius turpitudinem & ignauiam deteget, ut in iuriſconſulto obſcuritas nomen illius obfuſcabat. Ex diſsimilibus ergo ſimilia magis, dum componuntur, quàm ex diſsimilibus & ſimilibus euenire poſſunt: cæterum nil ſimile. Oportet autem ſimilia ſeorſum obſeruare, quoniam à diſsimilibus non uitiantur: quamuis miſta poſtmodum ſimilitudinis cuiuſdam ſpeciem efficiant.

LIBER QVARTVS DE EXEMPLIS.

Caput primum. In quo utilia ſint ſomniorum exempla, & illorum ratione.

DVorum cùm ſint generum ſomnia, alia quidem quæ rem ipſam declarant, idola uocata, quorum maxima pars oratione & auditu, non uiſu conſtat: horum quidem unica ratio erit, confirmare opinionem de illis: alia uerò, quæ ex naturæ ſimilitudine, aut fortuita quadam ratione uſq; humanæ coniuncta, ueriſimilem exhibent de ſe coniecturam, in quibus non ſolùm ſomniorum ueritas confirmatur, ſed etiam interpretandi modus ac ſolertia declaratur: cuius cauſa plurima talia Artemidorus Daldianus, qui & de chiromantia & auſpicijs tractauit, ultimo ſuo libro, quem huic negocio deſtinauerat, conſcripſit. Neque enim artis ſingularia tam bene doceri poſſunt rationibus atque regulis, quàm exemplis: quoniam in exemplis relucet coniectoris ſeu interpretis præſtantia, quam maximis laudibus effert Ariſtoteles. Vt enim aqua mota imperfectæ imagines rerum apparent, quas qui intentè & cum iudicio intuitus fuerit, poterit dignoſcere: & quò motus minor fuerit, quieſcente omnes uidere poſſunt & agnoſcere: ita coniector quæ occulta ſunt, ob imperfectionem interpretatur: ob id iudicio ut præſtet acerrimo, & uerſatili quàm maximè ingenio ſit, opus eſt. Atq; hæc de interpretis qualitate uera ſunt.

Sed & id neceſſarium eſt, ut natura ad hoc paratus ſit: cùm enim omnes homines ſeligant ex infinitis, quæ ſignificari poſſunt, multa: neceſſe eſt aliquem eſſe qui pleraque uera ſeligat, ut alium qui nihil: atque id etiam ſine aſtrorum aliquo auxilio: nanque res ipſa poſtulat hoc, ut poſtquam cunctorum eſt diuerſa electio, ut quidam ſint qui uera ſolum ſorte quadam fermè ſeligant, atque hi optimi erunt interpretes: nec hoc in collimationem aut cauſam aliquam manifeſtiorem reducere oportet, ſed in ipſius naturæ rerum neceßitatem.

Cæterùm exemplum illud de imagine in aqua, Ariſtotelis, non ſanè, quanquam tanti philoſophi, rationem docet, cur ſomnia unum per

aliud ſignificent: quandoquidem non ſunt ſomnia ſecundi & tertij modi idolorum partes, ſed aliud omnino genere. Velut nix paupertatem & inopiam ſignificat: frigent enim homines ob niuem, & nihil oritur in terra dum à niue tegitur, nec quicquam colligitur. Quid tamen niui cum inopia?

Propterea primum illud uidendum, cuius cauſa hunc ultimum librum cõfecimus, an in ſomnijs aliqua ſit ueritas: & an ars ulla poßit de eis conſtitui?

Videtur autem, multas ob rationes, quòd non. Primùm quidem, quod neq; omnibus uera uidentur ſomnia, nec ulli tota uita: ars autem utrunque habet, & diſciplina, ut omnes poßint, ſi uelint, ea uti, & aliquis ſit qui eam perfectè norit. Deinde non uidetur ratio, quod à Deo immittantur, qui ſolùm ſeipſo cõtentus eſt, & de quo dubium eſt an ſerias res hominum curet, nedum ut uelit tam friuolis adhibere auxilium: multa autem talia in ſomnijs uideri ſolent, ſine quibus etiam homo rectè eſſe poteſt: ut amißio modicæ pecuniæ, fuga pueri familiaris, amici mors aut dilecti catuli.

Præterea ſi Deus immitteret ſomnia, utiq; probis (non dicam ſapientibus) immitteret, quemadmodum inquit Ariſtoteles. Scriptum enim rectè eſt: Qui abſcondiſti à prudentibus, & reuelaſti ea paruulis: & quoniam quos ſimplices Ariſtoteles appellat, hi ſunt uerè ſapientes, iuxta illud: Nos ſtulti uitam illorũ reputabamus inſaniam, & uitam eorum ſine honore: illi autem annunciauerũt opera Dei, & facta illius intellexerunt. Solis, nõ autem improbis: hoc uerò ſecus habet: nam non minus improbi futura præuident, quàm probi: ut de Sylla, Caligula, Auguſto, Domitiano, alijs monſtris horrendis ſæuitiæ, ambitionis, libidinis & auaritiæ.

Accedit, quod maximum eſt in hac cauſa, quod ſi non arte conſtant, fortuita ſunt. Et huius cauſa, & quod ita docet experimentum minima pars talium quæ non ad naturam referuntur: ut bilis, repletionis, doloris, uera eſt. At in omnibus fortuitis aliqua uera eſſe, & iuxta opinionem euenire deprehenduntur: uelut aleæ iactu, & ſortibus: non igitur maior eſt ueritas aut fiducia uel ars in ſomniorum prouidentia, quàm in huiuſmodi: at huiuſmodi nullam habent fidem aut ſecuritatem, nec ulli uſui ſunt, aut eſſe poſſunt: itaque contẽptibile neceſſe eſt eſſe huiuſmodi diuinationis genus.

Ergo uidendum, an ſit aliqua ars? Et certè ſi ad totum genus ſomniorum res hæc referatur, ars omnino nulla eſt: ſed ſi ad euidentia & perfecta, quorum maxima pars ſortitur effectum, erit de illis ars atque ſcientia: plurima enim horum uera ſunt, taliumq; aliqua noticia: uelut i ſanationum nulla eſt ſciẽtia: quoniam plurimi caſu ſanantur: ſanationum autem quæ à medicis fiunt, ars aliqua eſt, & certa ratio.

Et:

Et rurſus, tempeſtatum fortuitarum nulla eſt certa prædictio: earum uerò quæ ad aſellorum nebuloſum ortum, certa eſt prædictio: at in puris fortuitis ſortibus talorum iactu, non poſſumus genus uerorum à non ueris ſegregare: neq; ſunt euidentia alia, alia obſcura, perfecta & imperfecta, efficacia & remiſſa: quocirca t lia omnino, ut etiam Geomantia, Hydromantia, Pyromantia, atque huiuſmodi fortuita ſunt pura, & nulli ſcientiæ ſubijciuntur, neq; arti. Quæ igitur præſciri poſſunt, nec ad conſilium noſtrum pertinent (nanque illa prudentium ex acumine pendent) duorum ſunt generum: alia quidem, quæ ex naturalibus cauſis pendent, quorum duplex eſt præcognitio: ex cauſis: ut cùm florentem in meſſem eclipſis magna Solis inciderit, erit penuria frugum: aut ex ſignis: ut in Phyſiognomia, ſed magis in Metopoſcopia, Chiromantiaq; atque huiuſmodi, eſt certa in ſe noticia: nos tamen quoniam rarò perfectam tenemus artem, ſæpè in prædicendo fallimur. Alia uerò ſunt, in quibus ſecernere licet euidentia, efficacia ac perfecta, à tumultuoſis & caſu factis: atq; horum genus nulla arte conſtat: pars tamen quæ ſæpè ueritatem oſtendit, arti cuipiam, ſed non adeò conſtanti ut priora ſubijcitur.

Primùm igitur in his ſegregare euidentia, et quæ arti ſubijciuntur, ab alijs oportet: hoc autem iam docuimus. Deinde quærere, cur quibuſdam uera appareant ſomnia, quibuſdam non. Et unde illis ueritas: inde etiam, quomodo ad aliud tranſimus rei genus. Velut cum (ut diximus) ex niue inopiam deprehendimus. Oportet autem ordine doctrinæ, ut in cæteris omnibus, ex manifeſtis hæc deducere:

Primùm quòd neq; bonis neq; malis, neq; ſapientibus neq; ſtultis, nec eruditis nec imperitis, ſemper accidant, aut nunquam, experientia docet. Cibo autem & uino oppletis non accidere, perſpicuum eſt: quoniam uel omnino quieſcente ſpiritu nihil uident, dum dormiunt: uel, ueluti ex ſtagno orta caligine obumbratur anima. Itaq; hoc opus eſt animæ quieſcentis, quæ non impedita, curis, ſenſibus aut motionibus, nec crapula leuiſſima ſenſilia percipit: uelut cùm minimum ſibilum tibiæ ſonum imaginatur, & ſubdulcis pituitæ caſum mellis eſum, ut Ariſtoteles dicit. Hoc autem quod relucet, aut in ipſo fati ordine conſtitutum eſt, aut in ipſius hominis deliberatione, aut in ſerie facti, aut à dæmone ſubminiſtrante, uel cœlo. Ex cœlo autem, ueriſimillimum eſt: eſt enim cauſa omnium, & Aſtrologi multa prædicunt, & in quibuſdam eſt, quibuſdam non. Imprimit autem magnum aliquid: quoniam quod imprimit, tale eſt.

Porrò uelut facilius eſt cognoſcere procul corpus quàm animal, & animal quàm hominem, & hominem quàm Socratem: anima quæ procul uidet,

uidet magnum aliquid, & oppreſsionem: generalia enim ſunt: cùm uerò uel ſomno obturbata, uel curis non libera, uel immobilis & ſenſus hebetis, nõ poteſt percipere; ſub magno hominem ſubijcit caſu, montẽ aut mare aut flumen: coniector autem pro his hominem ſubijcit, atq; ita opprimendum à potenti uiro ſignificat. Periculum eſt ergo his, nec idolum ſit: ut ſi à mari obrui uideatur, ne uel à potenti uiro opprimatur, uel etiam mari ipſo uerè ſubmergatur: idq; idolum erit. Sapientiæ igitur coniectoris erit, ad generalia ſe conferre: ut mõte cadente, ad magnitudinem & offenſam ſe recipiat: quod ſi clarius uideat, uidebit hominem nobilem, non tamen quis ſit, dignoſcet: quod ſi ſenſus animæ uigeat multum, nec interturbetur, ſitq; uis cœli magna, cognoſcet etiã illũ. Demum ſi omnia conueniant, quid etiam ſit acturus intelliget. Idolum igitur etiam cum reliquis modis unum genere eſt: ſed ut procul uidens, plantam eſſe credit quod homo eſt: quia non mouetur, & tamen idem uidet rem longam, rectam, minimè latam: ita eiuſdem naturæ eſt imago idoli & ſomnij ſecundi aut tertij modi. Ariſtoteles ergo non rectè aſsimilat hanc ſpeciem, illi quæ in aqua mobili apparet: ſed ei quod procul aut propè uidetur. Semper autem omnia propter ſenſum ſibi coniunctum generali imagini aliquid unum ſubijcit ſenſile, ut montem, mare, flumen, arborem, animal, prout illi celerius occurrit, uel etiam ex adiuncta alia generali conditione: ut ſi uelociter moueatur, fluminis ab alto caſum: uelut etiam in puerilibus interrogationibus, cùm alter alterum interrogat de re magna, quæ currit: unus reſpondet flumen, alius cœlum, alius potentem uirum dicit. Liquet autem, quod reſponſa auribus per ſomnum percepta, puriora ſunt uiſis, quòd auris non excipiat ſimulachra rerum materiarum. Hoc autem modo etiam ex halitu terræ uatem in Delphis præuidiſſe per generalia futura, exiſtimandum eſt: quemadmodum & in ſomnijs unde reſponſa caligine inuoluta, uera tamen ſemper, ſeu dæmon ſit qui præuideat, ſeu non. Ergo cùm fabrilis ars, & cerdonis, clauem aut calceum ſemper faciat, in quocunq; fuerit homine, faciles enim ſunt: ſomniorum autem diuinatio & uatum uera ſit non niſi (quod etiam in medicina & alijs difficilibus artibus accidit) in excellentibus interpretibus: alys autem ob inſcitiam aut incuriam mentientibus: ob id fabrilis & cerdonis artes eſſe exiſtimantur: ſomniorum autem non, ſed nugæ ac gerræ. Trium igitur quæſitorum propoſitorum ratio conſpicua eſt. Sed id clarum, in belluis eadem ratio apparere uera ſomnia, tametſi illorum non ſit prouidentia.

Caput

Caput II. De exemplis alienis in primo genere, idolorum ſcilicet.

NOcte quæ eadem Iulij Cæſaris præceßit, Calpurnia illius uxor imagina- 1
ta eſt, collabi faſtigium domus, maritumq́; in illius gremio confodi. Pri-
ma autem pars ſomnij ad ſecundum modum ſignificandi pertinet: nam faſti-
gium domus patremfamiliâs ſignificat.

Auguſtus cùm æger eſſet in caſtris, monitus à Philippo medico, qui per 2
ſomnium illum uiderat in tabernaculo ab hoſtibus opprimi, aliò ſe contulit.
Sequenti die M. Bruti milites uictores ingreßi tabernaculum, lecticam eius
multis uulneribus confoderant, exiſtimantes illum ibi eſſe. Quæ ſpes hoſtibus,
qui Deos haberent aduerſas partes mouentes?

Narrat Plinius uigeſimoquinto Naturalis hiſtoriæ libro, uir ab omni ſuper 3
ſtitione alienißimus, hiſtoriam huiuſmodi: Nuper cuiuſdam militantis in præ-
torio mater uidit in quiete, ut radicem ſylueſtris roſæ (quam cynorhodon uo-
cant) blanditam ſibi aſpectu, pridie in fruteto mitteret filio bibendam. In La-
cetania res gerebatur, Hiſpaniæ proxima parte: caſuq́; accidit, ut milite à mor
ſu canis incipiente aquas expaueſcere, ſuperueniret epiſtola orantis ut parê-
ret religioni: ſeruatusq́; eſt ex inſperato, & poſtea quiſquis auxilium ſimile
tentauit.

Galeni quoq́; ſomnia inter hæc admirãda recenſere operæprecium fuerit, 4
præcipuè autẽ tria fuëre Patris repetita, quibus admonebatur, ut filium medi-
cinæ traderet. Aliud, quo ut ſcriberet de uidendi ratione, cuius meminit in li-
bris de Vſu partium: uelut alterius in Methodo, & de librorum propriorum
ordine. Tertium magis dignum miraculo, cùm bis per ſomnũ monitus ut ar-
teriam ſecaret, quæ inter pollicem & indicẽ eſt, idq́; agens liberatus ſit à diu-
turno dolore, quo infeſtabatur ea in parte qua ſepto tranſuerſo iecur iungi-
tur: idq́; in libri de Sectione uenæ fine teſtatus eſt. Magno certè exemplo,
quòd tantus uir in medicina eam adhibuerit ſomnio fidem, ut in ſeipſo pericu-
lum uitæ ſubierit, in arte propria. Deinde probitatem admiror, ut quod po-
tuerit ſolertia ingenij ſibi inuentum aſcribere, Deo cui debebatur, reddide-
rit. Dignus uel hoc ſolo uir immortalitate nominis, & librorum ſuorum.

Annibal uir ſacrilegus, nedũ ſuperſtitioſus, cũ columnã auream in templo 5
Iunonis Laciniæ auferre deſtinaſſet, perterebrauit primũ, ne nõ inaurata eſſet,
nõ aurea: inuenit ergo aureã. Sed nocte ſequẽti cõminata eſt p ſomnũ illi Iuno
reliquo oculo cũ excæcaturã: quo timore territus, nõ ſolũ colũnam nõ auulſit,
ſed

ſed aurum quod terebrando exemerat, in buculæ formam redactum, columnæ ſuperpoſuit.

6 P. Decius, ille Q. F. qui primus è Decijs conſul fuit, cùm eſſet tribunus mil. M. Valerio & A. Cornelio conſulibus, à Samnitibusq; premeretur noſter exercitus, cùm pericula præliorum iniret audacius, moneretur q; ut cautior eſſet, dixit (quod extat in Annalibus) ſibi in ſomnijs uiſum eſſe, cùm in medijs hoſtibus uerſaretur, occidere cum maxima gloria & tum quidem incolumis, exercitum obſidione liberauit. Poſt triennium autem, cùm conſul eſſet: deuouit ſe, & in aciem Latinorum irrupit armatus; quo eius facto ſuperati ſunt, & deleti Latini. Cuius mors ita glorioſa fuit, ut eandem concupiſceret filius.

7. Ariſtoteles quoq; ſcribit, Eudemum Cyprium familiarem ſuū, iter in Macedoniam facientem, Pheras ueniſſe, quæ erat urbs in Theſſalia, tum admodū nobilis: ab Alexandro autē tyranno crudeli dominatu premebatur: in eo igitur oppido ita grauiter ægrum Eudemum fuiſſe, ut omnes medici diffiderent. Ei uiſum eſſe in quiete, egregia facie iuuenem dicere, fore ut breui conualeſceret: paucisq; diebus interiturum Alexandrum tyrannum: ipſum autem Eudemum quinquennio pòſt domum eſſe rediturum: atq; ita quidem prima ſtatim ſcribit Ariſtoteles conſecuta, & conualuiſſe Eudemum, & ab uxoris fratribus interfectum tyrannum: quinto autem anno exeunte, cùm eſſet ſpes ex illo ſomnio, in Cyprum illum ex Sicilia eſſe rediturum, præliantem eum ad Syracuſas occidiſſe: ex quo ita illud ſomnium eſſe interpretatū ut cùm animus Eudemi ex corpore exceſſerit, tum domum reuertiſſe uideatur.

8 Simile quid de Sophocle, qui cùm ex æde Herculis patera aurea grauis ſurrepta eſſet, in ſomnijs uidit ipſum Deum dicentem, qui id feciſſet: quod ſemel illeiterumq; neglexit: ubi idem ſæpius aſcendit, in Areopagum detulit rem. Areopagitæ iubent eum comprehendi, qui à Sophocle erat nominatus: quæſtione adhibita, confeſſus eſt, pateramq; retulit: quo facto. fanum illud indicis Herculis nominatum eſt.

9 Cum bello Latino ludi uotiui maximi primùm fierent, ciuitas ad arma repentè eſt excitata. Itaq; ludis intermiſſis, inſtauratiui conſtituti ſunt: qui antequam fierent, cumq; iam populus conſediſſet, ſeruus per circum cum uirgis cæderetur, furcam ferens ductus eſt. Exin cuidam ruſtico Romano dormienti uiſus eſt uenire qui diceret, præſultorem ſibi non placuiſſe ludis: idq; ab eodē iuſſum eſſe eum Senatui nunciare: illum non auſum iterum eſſe idem iuſſum, et monitum ne uim ſuam experiri uellet: ne tum quidem eſſe auſum. Exin filium eius eſſe mortuum: eandem in ſomnijs admonitionem fuiſſe tertiam: tum illum

etiam

etiam debilem factum, rem ad amicos detuliſſe, quorum de ſententia lecticula in curiam eſſe delatum: cumq; ſenatui ſomnium enarrauiſſet, pedibus ſuis ſaluum reuertiſſe: itaq; ſomnio comprobato à Senatu, ludos illos iterum inſtauratos, memoriæ proditum eſt.

Caius Gracchus multis dixit, ut ſcriptum apud eundem Cœlium eſt, ſibi in ſomnijs Quæſturam petenti, Tiberium fratrem uiſum eſſe dicere, quàm uellet cunctaretur: tamen eodem ſibi leto, quo ipſe intereſſet, eſſe pereundũ: hoc ante quàm Tribunus plebis Gracchus factus eſſet, & ſe audiſſe ſcribit Cœlius, & dixiſſe multis: quo ſomnio quid inueniri poteſt certius? 10

Simonides poëta cùm ignotum quendam proiectum mortuum uidiſſet, eumq; humaſſet, haberetq; in animo nauem conſcendere, moneri uiſus eſt ne id faceret: ab eo quem ſepultura affecerat, ſi nauigaſſet, eum naufragio eſſe periturum: itaq; Simonidem rediſſe, periſſe cæteros qui tum nauigaſſent. 11

Cùm duo quidam Arcades familiares iter unà facerent, & Megaram ueniſſent, alterum ad cauponem diuertiſſe, ad hoſpitem alterum: qui ut cœnati quieſcerent, concubia nocte uiſum eſſe in ſomnijs ei qui erat in hoſpitio, illum alterum orare ut ſubueniret, quod ſibi à caupone interitus pareretur: eum primo perterritum ſomnio ſurrexiſſe: dein cùm ſe collegiſſet, idq; uiſum pro nihilo habendum eſſe duxiſſet, recubuiſſe: tum ei dormienti eundum illum uiſum eſſe rogare, ut quoniam ſibi uiuo non ſubueniſſet, mortem ſuam ne inultã eſſe pateretur: ſe interfectum, in plauſtrum à caupone eſſe coniectum, & ſuprà ſtercus iniectum: petere ut manè ad portã adeſſet, priuſquã plauſtrum ex oppido exiret: hoc uero eum ſomnio commotum, bubulco manè præſto ad portã fuiſſe: quæſiſſe ex eo, quid eſſet in plauſtro: illum perterritũ fugiſſe, mortuum erutum eſſe cauponem re patefacta pœnas dediſſe. 12

Mauritio imperatori uiſus eſt Chriſtus in ſomnis, dicẽs: An uis in hac uita, an pòſt, flagitiorum tuorum pœnas luere? cui Mauritius: Hac in uita potius. Tum Chriſtus: Et lues: nam imperio & uita tu tuiq; filij ac uxor ſpoliabimini, imperiũq; Phocæ tradetur. Manè Phoca nobili quodam accito, ab eo metu liberatus eſt: cùm rogaſſet, an alius eo nomine in exercitu eſſet? Reſpondit qui uocatus fuerat, eſſe quendam infimæ ſortis, quem neglexit Mauritius: ab eoq; omnia euenerunt quæ per ſomnium uentura audierat. 13

Varunianus incola Sindonienſis Pannoniæ agri, cùm natum nullum infantem educare poſſet, cùm uxor rurſus grauida eſſet, in ſomnis reſponſum accepit, ut natum infantem appellaret Iouinianum. Paruit pater: ſuperuixit puer, & factus etiam eſt imperator. 14

Ptolemæus primus olim Alexandri ſatelles, cùm Alexandriam muro cin- 15

geret, uidit per ſomnum egregium forma iuuenem, monentem ut effigiem illius ex Ponto adueheret, eiq́; templum dedicaret: futurum ut felix regnũ eſſet, inde uidit eundem iuuenem, multo cum igne in cœlum aſcendere. Interrogat igitur Timotheum Athenienſem, ex Eumolpidarum genere: qui ex negociatoribus retulit intellexiſſe, eſſe in Sinope urbe templum uetuſtum, cũ ſtatua Iouis Ditis. Verũ Ptolemæus cũ magis delicijs uacaret quàm religioni, contempſit illum remittere: quare denuò imago illa per quietem terribilis et cũ minis illa apparuit. Miſit igitur Ptolemæus legatos ad Apollinem, ſciſcitatum quis eſſet? reſpondit Apollo clarè, eſſe eius patrem. Miſit itaq; ad regem cũ plurib. muneribus, petitum ſtatuam: uerùm Scydrethemides per tres annos diſtulit hoc, uerba dans, ne ciues offenderet. Vnde iterum illi uiſus eſt iuuenis idem fortuna terribili, & minitatus exitium, grauiter illum morbo affecit. Rex ergo delatus in concionem, & de ſomnio Ptolemæi & de ſuo monens eos, de morbo etiam periculoſo quæſtus, reclamantibus ciuibus inuidere Ptolemæum urbi ſuæ: tandem delata ſtatua in nauem legati Ptolemæi triduo pòſt Alexandriam peruenit, ſuperatis millibus paſſuum penè mille. Templum pro magnitudine illi extructum, in loco cui nomen Racotis.

16 Ioanni Mariæ Mauroceno patricio Veneto, amico noſtro, cùm in Dalmatia prætor eſſet, uiſus eſt alter fratrum, quem plurimum diligebat, nomine Donatus illum complecti, atque uale dicere, quod ex humanis excederet: cum Ioannes Maria cũ aliquantulum proſecutus eſſet flens, experrectus eſt totus lachrymis perfuſus: expauitq́; fratri qui Venetijs erat timens: tertia die è domo allatæ literæ ſunt, quibus ſignificabatur, Donatum ea nocte, ea hora exceſsiſſe, cũ triduo tamen ex febre peſtilenti decubuiſſet. Hoc ille mihi non ſemel, nec ſiccis oculis narrauit.

17 Ludouico Madio, patricio noſtro, miles erat in cubiculo dormiens: is nocte quadam exclamabat in ſomnis. Dominus rogat, quid haberet? reſpondit: Viſum ſibi uulnus magnum in capite accepiſſe, ac morti proximum, ob id cum metu experrectum. Dominus, qui eum diligebat, iubet ne è domo diſcedat. Socij interim die ſequente ad hoſtes uiſendos ire deſtinant: immemor ille ſomnij, exit cum illis: hoſtes adſunt, fugiunt ſocij, ipſe diſciſſo capite occiditur.

18 Alexander ab Alexandro, qui dies conſcripſit Geniales, refert Marinũ alumnum ſuum uidiſſe per quietem, matris ſuæ funus celebrari: idq́; cum lachrymis multis & gemitu: experrectus, cùm id narraſſet, adnotato die, poſt aliquot dies literas accepterũt, pridie eius diei quam nox ea anteceſſerat, matrem illius quam incolumem exiſtimabant obijſſe. Idem affirmabat cognouiſſe

ſe Iu-

ſe Iunianum Maximum, municipem ſuum, ſolertem adeò fuiſſe ſomniorum interpretem, ut & gloriam non leuem prædicēdo clarè quæ portenderentur, conſecutus fuerit: & multos ab immimentibus periculis ſeruarit.

Glaphyra Archelai coniux, Alexandrum coniugem priorem mortuum ui- 19
dit per quietem, exprobrantem ſecundas nuptias: monentemq; quòd breui ſecum illam eſſet abducturus. Breui itaq; periјt.

M. Antonius Taurellus, Guaſtallæ dominus, ſomnio monitus, quo ſe ſub 20
mergi uidebatur, decreuerat à natatione ea die abſtinere: ſed oblitus ſomnij, ad natationem cùm rediјſſet, ſubmerſus eſt.

Vxor Georgij Stachmi medici, ex municipio Gallarate amici mei, ſed qui 21
(ut reor) parùm piè uixerat, iam paucis antè diebus mortuo coniuge, relicta ex eo infante, uidit illum dicentem, uelle ſecum filiam: cùm illa ſæpiùs inſtanti pernegaſſet, tandem uiſus eſt coniux dicere: fac ut uis, puellam apud me eſſe uolo: atq; intra decem dies incerta cauſa puella obijt.

Signifer quidam notus per quietem uidit, ſe magnis cruciatibus cum ſocijs 22
ac ducibus torqueri: id cùm narraſſet manè illis, ab eis irriſus eſt. Eodem manè inuitati omnes ſunt ad conuiuium à præfecto Petro quodam Hiſpano: adiere omnes præter hunc, qui clàm ducibus dilapſus eſt: à prandio omnes cōiecti ſunt in carcerem: ubi diſquiſitione habita per tormenta, Duces ipſi latronum, unuſq; è priuatis militibus, publicè lacerati ſunt: reliqua turba ſpoliata ac dimiſſa eſt.

Herodi Antipatri filio, cum Phaſellum fratrem de inſidijs ſuſpectum ha- 23
beret, per ſomnum monitus eſt, illum periјſſe: quod & uerum fuit: occiſus enim eſt ab Antigono, die quæ ſomnium illud præceſſerat.

Nicocles, cùm ei duos filios Ariſtotimus Elienſium tyrannus occidiſſet, 24
uidit per quietem, illorum alterum dicentem, ne ſomno operam daret: futurū enim ut ſequenti die princeps ciuitatis efficeretur: qua ſpe incitatus ſurrexit: & adortus tyrannum, eum occidit: quo beneficio, à ciuibus princeps conſtitutus eſt ciuitatis.

Thomas Sarzanus, cùm ob mortē Cardinalis ſanctæ crucis mœreret, per 25
ſomnum uidit cardinalis animam, quæ illum conſolata eſt dicens, ſibi bene eſſe: adiecit &, breui illum Pontificem futurum. Paulò pòſt in Epiſcopum Bononiæ electus, ac miſſus in Germaniam pro legato: dum Mediolano tranſit, Franciſco Philelpho ſomnium enarrauit. Et paulò pòſt Pontifex creatus, Nicolai Quinti nomen aſſumpſit.

Auguſtinus, cui etiam præter ſanctitatem, plena fides adhiberi poteſt, 26
duo narrat inter reliqua ſomnia admiranda. Primum, quod cùm

quidam mortuo nuper patre uexaretur, tanquam de pecunia quam pater illi ex chirographo debuiſſet, dum mœſtus uiueret, ex hac cauſa nocte quadam umbram patris uidit, quæ illum admonuit de perſoluta pecunia, & ubi chirographum eſſet repoſitum. Cùm ſurrexiſſet, inuenit chirographum loco eo quem umbra paterna docuerat, liberatusq; eſt ab iniuſto petitore.

27 Alterum adhuc magis mirum. Præſtantius, uir quidam, à Philoſopho petierat dubitationem quandam ſolui: quod ille pernegauit. Nocte ſequente, tametſi uigilaret Præſtantius, uidet ſibi Philoſophum aſſiſtere, ac dubitationem ſoluere, moxq; abire. Cum die ſequenti obuiam Præſtantius eundem habuiſſet Philoſophum, rogat, Cur cum pridie rogatus noluiſſet ſoluere illam quæſtionem, intempeſta nocte non rogatus, & ueniſſet ad ſe, & dubitationem aperuiſſet. Cui Philoſophus: Non equidem ego adueni, ſed ſomnians uiſus ſum tibi hoc officium præſtare.

28 Filius Dantis Aldigeri, mortuo patre, librum quendam illius cùm quæſiſſet, nec inueniret, mirum in modum triſticia afficiebatur. Ei nocte quadam pater in ſomnis apparuit, oſtendit locum in quo liber latebat. Experrectus ille, ibi quæſiuit librum, atque inuenit, ut eo auxilio ad poſteros perueneerit.

29 Ante pugnam ad Philippos, Theſſalo cuidam militi uiſus eſt Iulius Cæſar per quietem dicens: Nuncia Octauio, pugnaturum illum fœliciter: & ut recipiat aliquid ex his ſecum, quæ ego dum Dictator eſſem, geſtare ſolitus eram. Paruit Octauius, annulumq; recepit, quo ſignare epiſtolas Cæſar conſueuerat: geſtauitq; non ſolùm ante uictoriam, ſed etiam parta frequenter. Ego tamen huiuſmodi ſomnijs qui per alienos fiunt, & fauent Principibus, non fido: pluraq; ficta ſpe lucri, & quæ etiam falſa deprehendantur, eſſe conijcio.

30 Pridie quàm Henricus Galliæ rex eo uulnere oculi ſauciaretur, Margarita eius uxor (ut referunt) per ſomnium uidit, marito oculum effoſſum: ille tamē Fati neceſſitate urgente, neglexit: monitum & recuſantem concurrere equitem, non ſemel coegit: itaq; dum concurrit, lancea fracta, ligni fruſto tenui, quod rudus quidam uocant, in oculo ictus grauiter eſt: paucisq; pòſt diebus eo uulnere interijt.

31 Cælio Rhodigino annum agente uigeſimumſecundum, Antonio Boldu patricio Veneto Septimum Plinij librum interpretante, cum Ectrapeli dictione torqueretur, quam tamen aliquando expoſitam uiderat apud autorem, ſed neque illius, multo minus loci meminerat: proxima nocte per quietem uidit

&

& librum, & paginam, & paginæ partem experrectus, inuenit ad unguem ſic eſſe.

Caput III. De exemplis alienis in ſecundo & tertio genere ſignificandi.

Iulius Cæſar, qui poſtmodum rerum potitus eſt, cum apud ſtatuam Alexan- 1
*dri magni die ingemuiſſet, quaſi ea ætate nihil adhuc inſigne edidiſſet, qua
Alexander imperium orbis adeptus erat, ſomniauit ſequenti nocte, ſtuprũ ma-
tri ſe intuliſſe: oſtento confuſus, rem detulit ad interpretes: qui reſponderunt,
ſignificari ſibi mundi ſeu terræ imperium: terra enim omnium eſt parens quã
ſibi ſubiectam uiderat. Quis dubitat, tanquam rem ſibi debitam, ſomniũ hoc
ad occupandam monarchiam non parùm contuliſſe: ut euidens ſit, & ad ui-
tanda pericula, & ad conſequendam gloriam, utilem eſſe ſomniorum inter-
pretationem: quòd ſi omnino nos dij ſic fallere uolunt, non poſſumus illorum
manus effugere.*

Idem nocte ea quæ cædem anteceſſit, uiſus ſibi eſt inter nubes uolitare, in- 2
*terdam cum Ioue manus iungere. Significauit hoc ex tertio ſignificato mortẽ
illius: nam à morte conſecratus eſt inter deos, habuitq; ſacerdotes, ut cum Ioue
manus iunxiſſe uideretur: ut non tàm mortem, quàm ſucceſſurum in regnum
filium eius, etiam hoc ſomnium ſignificauerit.*

Accia Octauij mater, cùm eum utero gereret, ſomniauit uiſcera eius ad ſi- 3
*dera deferri, explicariq; per omnem terrarum & cœli ambitum. Viſcera
quidem filium, quem in uiſceribus conti nebat, ſignificabant, cuius potentia in
terris uſq; ad diuinitatis opinionem explicata eſt.*

Octauius quoq; pater Auguſti ſomniauit, ex Acciæ utero iubar exortum 4
*Solis. Ita inter homines eius ætatis facta Auguſti reſplenduere, ut Solis iubar
in mundo. Idem, ubi Libero patri barbarico more ſacrificaſſet, uiſus eſt ſe-
quenti nocte uidere filium mortali ſpecie ampliorem cum fulmine & ſceptro,
exuuijsq; Iouis opt. max. ac radiata corona ſuper laureatum currum, biſſenis
equis eximio candore illum trahentibus.*

Quintus Catullus poſt dedicatum Capitolium, duabus continuis noctibus 5
*ſomniauit. Primã, Iouem opt. max. prætextatis compluribus circa aram ludẽ-
tibus, unum ſecreuiſſe, atq; in eius ſinum Reipub. ſignum, quod manu geſtaret,
repoſuiſſe. In ſequenti uerò, animaduertiſſe ſe in gremio Iouis Capitolini eun-
dem puerum: quem cũ detrahi iuſſiſſet, prohibitum monitu Dei, quòd ad tute-
lam Reipub. educaretur: ac die proximo obuium ſibi habuiſſe eũ, qui poſtmo-
dum Auguſtus ob imperium auctũ uocatus eſt: cumq; incognitum aliàs habe-
ret, non ſine admiratione contuitus, ſimillimum dixit puero de quo ſomniaſ-*

ſet. Quidam prius ſomnium catuli aliter exponunt, quaſi Iupiter compluribus prætextatis tutorem à ſe poſcentibus, unum ex eis demonſtraſſet, ad quem omnia deſideria ſua referrent: eiuſq; oſculum delibatum, digitis ad os ſuum retuliſſet. Parum hæc abſunt à primo genere: quia tamen ad defenſionem Reipublicæ hoc trahi poterat, ad ſecundum genus tranſtulimus.

6 *Marcus Cicero Caium Cæſarem in Capitolium proſecutus, ſomnium priſtinæ noctis familiaribus fortè enarrabat Puerum facie liberali, demiſſum cœlo, catena aurea ad fores Capitolij conſtitiſſe, eiq; Iouem flagellum tradidiſſe: deinde repentè Auguſto, qui tum puer erat, & eum auunculus adhuc pleriſq; ignotum Cæſar ad ſacrificandum acciuerat, affirmauit ipſum eſſe, cuius imago ſecundum quietem ſibi obuerſata ſit.*

7 *Tiberius Cæſar ſupremo natali die ſomniauit, Apollinem Temenitē & amplitudinis & artis eximiæ aduectum Syracuſis, ut in bibliotheca noui templi poneretur, dicentem, non poſſe ſe ab ipſo dedicari. Fuit natalis illa dies: quoniam non ſtatim, ſed eo anno ſolum perijt.*

8 *Quidam Caßius nomine ſomniauit, ſe Ioui taurum immolaſſe: cum ſequēti die Olympij Iouis ſtatua tantum cachinnum ediderit, ut machinis labefactatis opifices diffugerint. Sic Caßius Chærea alius, qui tribunus erat, C. Caligulam Imperatorem paulò poſt interfecit.*

9 *Idem C. Caligula pridie quàm periret, ſomnio uidit, ſe conſiſtere in cœlo iuxta Iouis ſolium: impulſumq; à Deo dextri pedis pollice, atq; in terras præcipitatum. Hoc non intelliget uerè, qui non hiſtoriam nouerit perfectè. Nam Caligula ſolus uiuus uoluit adorari: ideò iuxta ſolium Iouis ea ratione, quam in ſecundo ſomnio explicauimus, uiſus eſt eſſe: propulſus autem in terram, cædem: quia uiuus eo bonore carere non poterat, & non referendum inter diuos, ſignificauit.*

10 *Idem quoque ſolitus erat uidere ſomnia terribilia, inter quæ Pelagi imaginem ſecum colloquētem: quod indicabat, uitam plenam metu, moleſtijs, periculis, & perquam breuem: non enim Plutonem aut rem mortuam alloqui licet, niſi obierit ipſe.*

11 *Nero, occiſa matre (nam Claudius nihil uidit, quod ſolum crapulæ & uino ac libidini deditus eſſet) uidit per quietem, nauem ſibi regenti extortū gubernaculum, trahiq; ſe ab Octauia uxore in arctiſsimas tenebras. Et modò pennatarum formicarum multitudine oppleri, modò à ſimulacbris gentium ad Pompeij theatrum dedicaturum circuiri, arceriq; progreſſu. Aſturconem, quo maximè lætabatur, poſteriore corporis parte in ſimiæ ſpeciem tranſfiguratum,*

*ac tantum capite integro hinnitus reddere canoros. Quinq; hæc fuère ſom-
nia: licet ob breuitatem prima duo ita coniunxerit, ut unum eſſe uideantur. Oc-
ciſa matre, autoritas regẽdi imperij extorquebatur ſenſim, donec uiuus eo exu
tus ſit. Secundum de Octauia multò pòſt accidit, cùm illam occidiſſet: itaq;
& ipſum ferro interiturum ſignificabat: quoniam ab ea quæ ferro perierat,
in tenebras duceretur: id eſt, ad mortem. Effinguntur enim mortui in tenebris
eſſe, quòd oculis careant.*

*Pennatæ formicæ, populi ſignificabant ſeditionem. Verùm quod à ſimula-
chris gentium prohiberetur, cùm Pompeij factio ſignificaretur infenſa Cæſa-
rum nomini, etiam alias gentes illum deſerturas declarabat: inter quas fu re
Galli primi. Demum illud de aſturcone in ſimiam mutato, milites eum deſer-
turos ſignificauit, ſolum nomine imperatorio relicto. Potuit & hoc aliud, a-
lioq; modo ſignificare, tertio ſcilicet, quòd ob ignorantiam conſuetudinis illius
æui intercidit.*

Galba uirili toga ſumpta, ſomniauit, Fortunam dicentem ſtare ſe ante fores 12
*defeſſam: & niſi ocyus reciperetur, obuio cuiq; prædæ futuram. Vtq; euigila-
uit, aperto atrio ſimulachrum deæ æneum cubitali maius iuxta limen inuenit.
Fatale fuit, ſumpta uirili toga. Poſſet ad Idolum referri, ſed imperij poſſeſſio-
nem ſignificabat: nec eſt ad miraculum referendum: omnis enim loco & caſu
quodam ſimulachrum illud ibidem conſtiterat, ex cuius occaſione ſomnium o-
riginem duxit.*

Idem, antequam interficeretur, ſomniauit ſpeciem Fortunæ, quærentis frau 13
*datum ſe dono deſtinato, minantisq; erepturam & ipſam quæ dediſſet. Moni-
le enim margaritis gemmisq; conſertum, ad ornandam fortunam ſuam Tuſcu
lanam, ſecretum Veneri Capitolinæ tanquã auguſtiore loco poſiturus dedica-
uit. Poterat ad primum genus referri: ſed quoniam ſtatua loquitur (cædes haud
denunciatur) ad ſecundum translatum eſt.*

Veſpaſiano (nam neq; Othoni nec Vitellio inter popinas & ſcor- 14
*ta quicquam inſigne uideri potuit) in Achaia degenti, uiſum eſt, nun-
ciari initium felicitatis futurum, cùm Neroni dens exemptus eſſet. Poſte-
ra autem die progreſſus in atrium, dentem medicus, quem Neroni exemerat,
oſtendit.*

Nero quoq; ultimis diebus monitus eſt, ut thẽſam Iouis opt. max. è ſacrario 15
*in domum Veſpaſiani, circumq; deduceret. Quaſi innueret, quanquam tribus
interpoſitis imperatoribus, futurum ut ibi culmen imperij: id eſt, in illorum fa-
milia conquieſceret.*

Præſagium autẽ annorũ imperij cũ filijs, Veſpaſianus hoc ſomnio habuit. 16

Videbatur

Videbatur enim ei ſtatera in media ueſtibuli parte domus palatinæ poſita, examine æquo: utq; in altera Claudius & Nero ſtarent, in altera ipſe cum filijs. Nero etenim & Claudius pariter quatuordecim annis, ac in uniuerſum uiginti octo: Veſpaſianus ipſe quatuordecim annis imperium tenuit, tantundemq; filij.

17 *Domitianus, illius filius, paulò antè quàm occideretur, ſomniauit, Mineruam, quam ſuperſtitioſè colebat, excedere ex illius ſacrario, negantem ſe ultrà eum tueri poſſe, quod exarmata eſſet à Ioue. Porrò Tito nec imperium decernens ſomnium euenit, quod accipiebat hæreditariò, natu maior altero fratre: nec mortis, quæ quieta fuit. Sed & inter ſomnia, imò euidentiſſima numerari poſſunt, in Domitiano, quod nocte necem præcedente, circa medium eius, ita exterritus fit, ut è lecto proſilierit.*

18 *Ipſe idem Domitianus paulò antè quàm occideretur, ſomniauit, gibbum aureum ſibi ponè ceruicem enatum: quod ſomnium ſuccedentis ſeculi felicitatem declarauit, ob Principum qui imperarunt præſtantiam.*

19 *Socratis ſomnium, quo præuidit diuinitatem (ut ita dicam) Platonis: oblatum enim olorem uidit, qui caput ad aſtra tollens dulce canebat, pridiè quàm ei Platonē obtulerit pater. Idq; iure: quia Apollini hæc ales ſacrata eſt, & oratorem ac ſuauiloquentiam declarabat, ob dulcedinem cantus: diuinitatem uerò, quòd Apollini dicatus ſit, & quòd caput ad aſtra tolleret. Verùm non magis diuinum puto alia ratione fuiſſe Platonem, quàm quòd adeò gratus fuerit in Socratem, non ſolùm uerò magiſtrum, ſed in condiſcipulos pleroſq;, quos laboribus ſuis æternitati conſecrauit.*

20 *Idem Socrates ea nocte, cui perendie mors iniuſta illata eſt, uidit pulchram mulierem, & iucundi aſpectus, albis ueſtibus indutam, dicentem:*

ἤματί κεν τριτάτῳ φθίην ἐρίβωλον ἵκοιο. *id eſt:*

Tertia hinc die Phthiam peruenies latiglebam. Carmen enim eſt, & ideò numerorum lege alligatum. Cùm uerò uinctus eſſet, & procul, tam breui tempore, non poterat niſi mortuus ad Apollinem, cui ſacer erat, peruenire: oſtendit id ſomnium non mortem ſolùm, ſed immortalem famā, quā ſurguntur qui ad oraculum perueniunt. Alludit & uerbo φθίην, ad φθίομαι, quod eſt perdo, ob colliſionem, φθίμενος deficiens, moriens: et ad φθείρω corrumpo, ſeu potius φθείρομαι, amphibologia hæc continentur, ut dixi. Quo ſomnio etiam ſi uerum omnino fuit, quod haud dubiè ille narrabat, de melioris uitæ expectatione admonebatur.

Vlyſſis admirabilius tanto, quo minus certum ob uetuſtatem & Græcam uanitatem, uiſum: ſæpius enim ſibi uidebatur intueri ſimulachrum ſpecie eleganti

ganti, atq; inter humanam & diuinam media: à quo, cum ſumma ui niteretur illud amplecti, reſponſum eſt humana uoce, ſceleratam huiuſmodi eſſe coniunctionem: quippe eiuſdem ſanguinis & originis, unum alterius opera interiturum. Percontanti, & ulterius rem per ſomnium requirenti, diligentiusq; inueſtiganti, ſigno quodam è mari exorto imperante, diſiungi uidebatur alter ab altero. Cùm ad coniectores rem retuliſſet, omnes in hoc conſenſerunt, cauendum ſibi à filio: relegauit itaque Telemachum, quem ſolum ſe habere exiſtimabat filium, in Cephaleniam inſulam, cuſtodibus etiam additis: ſed à Telegono altero filio, quem ex Circe ſuſceperat (ideoq; diuina ſpecie ſimulachrum uidebatur, quòd Circes dea eſſet) per imprudentiam interemptus eſt.

Sed neque quod Hippocrates ſcripſit, contemnendum uidetur: apponam autem illius uerba: Cogitans ac ſollicitus de Democrito, illa ipſa nocte dormiens, ſub ipſius aurorę initium ſomnium mihi oblatum habui, ex quo puto nihil ualde periculoſi fore. Mirabiliter enim expergefactus ſum. Videbar mihi uidere Aeſculapium ipſum coràm, & iam ad ipſas Abderitarum portas aderamus. Aeſculapius autem, non ut imagines eum aliàs oſtendunt, mitis ac blandus apparebat, ſed habitu concitato, & aſpectu horrendo. Sequebantur autem ipſum dracones reptilium generis immanes, longum tractum ducentes, & horribile quiddam uelut in deſertis ac ſaltibus ſubſibilantes. Sequebantur & ſocij, pyxides medicamentarias propè obſignatas geſtantes. Deinde porrexit mihi manum deus: quam ubi libentiſſimè apprehendiſſem, rogabam ut ſimul mecum pergeret, & ne me in medendo deſtitueret. Verùm is: Nihil, inquit, in præſens me opus habes, ſed hæc immortalium ac mortalium communis dea te peregrinum deducet. Et eò conuerſus, uideo mulierem pulchram ac magnam, ſimpliciter ornatam, ſplendidam, cui & oculorum circuli puro lumine micabant, ut ſtellarum fulgorem putares. Et deus quidem diſparuit. Mulier uerò illa apprehenſum me manu, lento gradu benigniter per urbem ducebat. Et ubi prope domum eſſemus, in qua hoſpitium mihi paratum eſſe putabam, uelut ſpectrum diſparuit, hoc ſaltem dicens: Cras te apud Democritum deprehendam. Cùm uerò iam ſe illa conuerteret: Rogo, inquam, optima fœmina quæ nam es, & quo nomine uocari debes? Veritas, inquit illa. Cæterùm quam accedentem uides (& derepentè altera quædam mihi apparuit) neque ipſa mala uidetur: audacior autem aſpectu, & concitatior: Opinio, inquit, appellatur, & habitat apud Abderitas. Ego igitur ubi de ſomno ſurrexiſſem, mihi ipſi ſomnium interpretatus ſum, quòd non indige- 22

„ ret medico Democritus, quando ſane ipſe medendi deus diſceßiſſet, uelut „ qui medendi occaſionem & materiam non haberet. Sed ipſa quidem ueritas, „ quòd Democritus ſanus ſit, apud Democritum manet: Opinio uerò, „ quòd Democritus ægrotet, reuera apud Abderitas habitat. Atque hæc „ uera eſſe, mi Philopœmen, credo: & ſunt ſane. Et non contemno ſomnia, „ maximè ubi etiam ordinem conſeruant. Ea uerò ita eſſe, experimento depre„ henſum eſt.

23 Philiſtus, uir doctus & diligens, & Dionyſij maioris ætate florens, ſcribit, matrem ipſam Dionyſij, dum illum in utero haberet, ſomniaſſe, ſe Satyriſcum peperiſſe. Quod cùm ad Galleotas ſomniorum in Sicilia interpretes illa detuliſſet, reſponderunt: Eum quem paritura foret, clariſſimum Græciæ futurum, diuturna cum fortuna. Eſt enim Satyrus humana forma, & omnibus admirabilis. Sed ſi adieciſſent (quod puto adieciſſe illos, ſed tyranni metu ſuppreſſum) futurum ſceleſtum tyrannum, à moribus ſatyriſciſiam artis dignitati conſultum eſſet. Inde illud ex Galeno, in libro Quòd animal ſit quod in utero continetur, adſcribamus. Mulieres, dum utero ferunt infantes, uidere per quietem ſæpius illorum Fortunam, Cypſelimq; & Periclem ex utero cœpiſſe eſſe formidabiles Græciæ. Ita uidetur puriſſimus tunc animus, è cœlo delapſus nuper, præuidere, atque parentibus futura oſtendere.

24 Phalaridis mater in ſomnis uidit ſimulachra deorum, quæ ipſa in domo conſecrarat, atq; in his Mercurij ſtatuā in terram ex patera ſanguinem fundere: qui cùm terram attigiſſet, ſic referueſcere uidebatur, ut tota domus ſanguine redundaret. Quid hoc aliud, quàm illius crudelitatem, ob ſanguinem efferueſcētem, & tyrannidem? quoniam id ex ſignificatione ſimulachri Mercurij ortum haberet.

25 Cyrus cùm per ſomnum uideret Solem in terra lucentem, conatus eſt manibus eum apprehendere: ſed ille elapſus eſt: hoc autem cùm ter tentaſſet fruſtra, reſponderunt magi, triginta annis regnaturum. Sol quidem regem oſtendit: uerùm ſi triennio regnum decreuiſſet, non erat cur hoc uideret: neque enim inſignis rex, & quaſi unus, quemadmodùm Sol eſt, tam breui ſpacio euadere potuiſſet. Ceßit experimento: quadrageſimo enim ætatis anno regnare cœpit, ſeptuageſimo periſt.

26 Annibal cùm Saguntum cœpiſſet, uiſus eſt in ſomnijs à Ioue in deorum concilium uocari: quò cùm ueniſſet, Iouem imperaſſe ut Italiæ bellum inferret: ducemq; ei unum ex concilio datum: quo illum utentem, cùm exercitu progredi cœpiſſe: tum ei ducem illum præcepiſſe, ne reſpiceret: illum autem

*id diutiùs facere non potuiſſe, elatumq́; cupiditate reſpexiſſe, tum uiſam bel-
luam uaſtam & immanem, circumplicatam ſerpentibus, quacunque incede-
ret, omnia arbuſta, uirgulta, tecta peruertere: & eum admiratum quæſiſſe de
deo, Quidnam illud eſſet, tale monſtrum? & deum reſpondiſſe, uaſtitatem eſ-
ſe Italiæ: præcepiſſeq́; ut pergeret protinus: quid retro atq; à tergo fieret, ne la-
boraret.*

M. Cicero cùm exularet in uilla quadam campi Atinatis, noctis magnam 27
*partem uigilauerat: demum ſub luce arctè & grauiter dormitare cœpit. Et
quanquam iter inſtaret, iuſſerat ſilentium fieri, nec uoluit ut excitaretur.
Cùm autem hora ſecunda diei ferè eſſet, experrectus ſomnium narrauiſſe hu-
iuſmodi: Viſus eſt ſibi, cùm in locis mœſtis ſolus maneret, C. Marium cum fa-
ſcibus Laureatis quæſiſſe ex illo, quid triſtis eſſet? tum Ciceronem reſpondiſſe,
quòd ui pulſus eſſet ex ſua patria. tum Marium dextram illius prehendiſſe, bo-
nóque animo cùm eſſe iuſsiſſet, lictori tradidiſſe, ut eum in ſuum monumen-
tum deduceret: adieciſſéque, in eo Ciceronis ſalutem futuram. Tum ubi à ſom-
nio experrectus eſt, exclamauit Cicero: Reditus mihi celer & glorioſus pa-
ratus eſt: multumq́; eo ſomnio delector: nec fefellit uel unguem ſomnium: ſiqui-
dem paucis pòſt menſibus Senatuſconſultum in æde cui titulus erat Mo-
numentum Marij, factum eſt, quo reuocaretur domum Cicero, omnibus quæ
ſublata erant liberaliter & ex abundanti reſtitutis. Nam & rectè Marius
cum faſcibus, qui poſt exilium factus eſt conſul, rediitque in patriam glorio-
ſus, & monumentum illud cùm mortem non decerneret, quòd non ex eius fa-
milia eſſet Cicero, & intra Vrbem ad fortuitam ſepulturam Ciceronis refer-
ri non poſſet, ædem ſignificauit illius. Vnde Cicero, ſuo more de ſeipſo pluſ-
quam decuit ſemper magnificè ſentiens, dicit, hoc ſomnio nihil potuiſſe eſſe
diuinius.*

Q. Cicero eodem tempore in Aſia cùm eſſet, præeſſetq́; prouinciæ, uidit 28
*per quietem M. Ciceronem fratrem equo ad ripam fluminis magni deuectum,
delapſumq́; in illud nuſquam comparuiſſe: tum uerò Q. ut par erat, contre-
muiſſe. Sed paulò pòſt ex altera fluminis parte M. uidet lætum exire: inde mu-
tuo complexu ſibi inuicem gratulabantur. Conſultis à ſomno interpretibus,
quanquam ſignificato ſatis perſpicuo, reſponſum eſt de omnibus perinde ac
euenerunt. Flumen enim concionem inimicam populi à quo damnatus eſt, &
obrutus, ſignificabat: ſed emerſit, paulum differens ab idolo ſignificati ſpecie,
reſtitutus omnibus bonis quæ illi perierant.*

Auguſtino Lauizario Comenſi amico meo contigit, ut uideret ſe in tem- 29

peſtuoſo mari in nauicula ſolum eſſe. Erant uenti turbines, & aër obſcurus adeò, ut fermè de ſalute deſperaret: applicuit arbori, pendebatq; ab illa: ſed ſublata nauicula, nihil plus ſpei ſupererat. Interrogauit me, quid ſomnium ſignificaret? Reſpondi: Quòd ſemper anxius eſſet uicturus, nec unquam uoti compos fieret. Sed plus aliquid ſignificabat, ſcilicet mutaturum uitæ genus, & ex una moleſtia magis præſenti in deſperationem caſurum. Vixit autem pluſquam uiginti annis, ſed pluribus moleſtijs oppreſſus.

30 *Pater meus Facius Cardanus, anno ſalutis M. CCCC. LVI. ſæuiente peſte Mediolani, nocte quadam per quietem uidit (angelum uocant) Genium è cœlo deſcendentem, cæruleo colore indutum, grandibus paſſibus: non enim illi erant alæ: itaque imaginabatur pater per ſomnum, interitum portendi illi, quem Genius is uocaret: propterea in ſpeluncam proximam ſe abdidit, foliáque arborum ſuperinduxit, adeò ut latitaret: interim ille cùm deſcendiſſet, patrem meum uocauit nomine: pater latuit, nec reſpondit: tum Genius, ubi ter uocaſſet, dixit: Venire non uult: abijtque. Experrectus à ſomno, exiſtimauit grande ſibi imminere ea die periculum: quamobrem iuſſit ianuam domus claue claudi, nec quenquam omnino eo inſcio admitti: ſed tamen ancillæ clauem reliquit. Illa dum pater intentè ſtuderet, præcepti immemor, Ioannem Scorpionum Fabrum in domum admiſit: is ſuperueniens patri inopinanti, afflauit eum peſtifero contagio: auſugerat enim clàm per tegulas è domo, in qua undecim eo morbo perierant. Sed pater quodam medicamento, quod aduerſus peſtem paratum habemus, munitus euaſit: quod, ſpecu illo latêre potuiſſe, in ſomnio ſignificatum eſt. Nec ſcio, an ſomnium magis ſalutis quàm periculi cauſa dici debeat.*

31 *Matri meæ Claræ Micheriæ, anno M.D.I. Decembri menſe (tum ergo trimeſtris erã) ex priore coniuge Antonio Albero duo ſupererant filij, Thomas ætatis annorum tredecim, Catelina nouem, quatuor alij obierant: nocte quadam uidet pulpitum deductum ex altera in alteram cœli partem, B.q;. Mariam uirginem per pulpitum tranſire, quatuor filios antè ducentem, qui iam mortui erant, duos qui ſupererant eam ſequi: euigilata, interpretabatur filios qui ſupererant, obituros breui. Sed ea nocte, cùm eos interrogaret, in morbum incidiſſe comperit, ex quo ambo intra octo dies abſumpti ſunt: ſæuiebat enim peſtis in ciuitate.*

32 *Riualdus Vilanoua medicus refert, quendam uidiſſe ſæpiùs per quietem,*

tem, ſelem nigrum minimum digitum mordentem: is intra paucos dies eo in digito correptus eſt carcinomate, ex quo interijt.

Referunt Laodicen ſomniaſſe, ſe ex Apolline concepiſſe, donoq; annulum cum anchoræ effigie ab illo accepiſſe: dumq; hoc Seleuco coniugi Aſſyriæ regi refert, huiuſmodi annulum in lecto inuenêre: & inde cognitum, eam concepiſſe ex ea nocte. Nato infanti, in coxa rurſus anchoræ ueſtigium apparuit. Sed & qui deſcenderunt ex eo, ſimile ſignum ſimili in loco habuerunt: res miraculo quàm ſomnio propior. 33

Auguſtum referunt ſomnio monitum, certa die ſingulo anno ſtipem emendicare ſolitum: altero, quòd queri uiſus eſſet Iupiter, abduci cultores, tintinabula in æde Iouis Tonantis adiecit. Non rectè intellecto ſomnio utroque: nam mendicum orbi imperaturum prædixerat, & abducendos quaſi clàm cultores à Chriſto Deo & domino ſignificabatur. 34

Seuero Afro, qui regnauit feliciter, & extrema ſenecta mortuus eſt, Imperium Romanum tribus ſomnijs declaratum eſt: uno, cùm ſugeret lupam: nam Romulus, qui primus Romæ regnauit, lupam ſuxiſſe fertur. Inde cùm uidiſſet equum excuſsiſſe Pertinacem, ſeq; illi phaleratum exhibere ut aſcenderet: in quem ille uno ſaltu cùm aſcendiſſet, quaq; ueheretur excipi à populo magno plauſu, iudicabat, locum Pertinacis occupaturum: quod & euenit: unde ſtatuam cum huiuſmodi ſomnio ex ære dedicauit. Antea quoq; uiderat ſibi in gemmato curru ad cœlum quatuor ab aquilis uehi, præeunte humana forma, ſed longè auguſtiore: audiuitq; proferri octuaginta nouem annos: inde in cœlo diu iacuit in æneo circulo: cumq; cadere uereretur, à Ioue accerſitus, inter duos Antoninos eſt collocatus. Vehi ad cœlum, imperium eſt parare: Imperatores enim pro dijs colebantur. Vi illud nam aquilæ uexilla ſignificabant militaria. Forma quæ præibat, fortuna, ſupra humanũ faſtigiũ: nam et præter imperiũ adeptum, antea inuictos Perſas Parthosq; ſuperauit. Octuaginta anni, de quibus audiuit, ſpacium uitæ: tantum enim uixit. Circulus æneus in quo diu iacuit, crudelitatem declarabat, qua penè ab imperio deiectus, aut ſaltem non in bonorum aut imperatorum numero habitus eſt. Collocatum inter duos Antoninos, ſi modò hoc uidit, caſus, quo urna ſua inter illorum urnas poſita eſt, longo pòſt tempore impleuit: aut ob ſuccedẽtium imperãtium ſocordiam & improbitatem, ut ille inter optimos Imperatores numeraretur. 35

Cinna, Cæſaris Dictatoris amicus, eo interfecto ſomniauit, ſe à Cæſare ad cœnam inuitatum, relegatumq; ab eodem in uaſtum, inanem & obſcurum locum: quo ſomnio territus, cùm etiam febre laboraret, decreuit non exire domum: uerùm dum funeris pompa ducitur, immemor propoſiti, prodit in pu- 36

blicum: plebs ſimilitudine nominis ducta, quod inna Cælius inter coniuratos nominaretur, hunc innocentem occidit.

37 *C. Fannius ſcripſerat tres libros aduerſus uitam Neronis: is uiſus eſt in lectulo recumbere ueſtitus, ac (ut ſæpe ſolebat) ſtudenti ſimilis: aduentaſſeque Neronem, ac libros è ſcrinio ſuſtuliſſe: diligenterque primum, inde ſecundum ac tertium reuoluiſſe: inde nullo dicto uerbo, ſed clauſo opere abijſſe: intellexit Fannius, cùm decreuiſſet etiam alios bis adijcere, finem & operis & uitæ factum eſſe: atq; ita paulò pòſt obijt.*

38 *Sylla Dictator uiſo per ſomnum dæmone, à quo ſe uocari audiuit, ſtatim, etſi ualeret, conuocatis amicis, manè ſcripſit quāta potuit celeritate, teſtamenti tabulas, atq; obſignauit: præfatus, inſtare mortem. Sequēti nocte eum febris corripuit, ex qua paucis diebus perijt. Sunt tamen qui dicant, morbo pediculari conſumptum. Valer. Max. qui & ſomnium narrat, alibi refert, ex nimia ira cum municipe, ſanguine reiecto obijſſe.*

39 *Hipparcho Piſiſtrati filio, Athenarum tyranno, quidā uiſus eſt dicere per ſomnium:*

Intoleranda Leo tolerans, tolerans animo ægro,
Nemo uiris pœnas iniuſtis iure rependet.

Inſtabat Panathænorum feſtum urbis celebre, quo uoluit ad interpretem mittere: inde neglexit, & pompam emiſit, in qua ab Harmodio & Ariſtogitone occiſus eſt. Idem antea paucis diebus uiſus eſt à Venere ſanguine, quem in phiala habebat, aſpergi: nam Harmodius & Ariſtogiton coniurati, unus alterum in delicijs habuit.

40 *Pauſanias Laconum rex, cùm Cleonicen ui conſtupraſſet, inde ad illum reuertentem puellam, ſuſpicatus dolum etiam perperam occidiſſet, uidebat eam per quietem aſſiduè dicentem:*

Adſis iudicio, mala res iniuria ualde eſt.

Cumque ob tædium Heracleam nauigaſſet, ad animarum expiationē: audiuit rurſus phaſma deſiturum, cū in patriam redijſſet: redijt itaq;, ſtatimque obijt: ſicque phaſma ceſſit.

41 *Adrianus cū ſomniaſſet, potum ſoporiferum à patre accepiſſe: paulò pòſt obijt. Sopor enim mors eſt: ut Diogenes, cùm quærerent quid ageret? dormierat enim: reſpondit, frater ſororem inuiſit, pater autem Deus.*

42 *Themiſtocles cùm apud Perſas moraretur, exul à domo, ſed ibi quatuor urbium dominus, uidit meridiano ſomnio, Deorū matrē illi dicentem: Vita caput leonis, ne ipſe in leonem incurras, atq; ob id mihi filiam tuā Imoſiptolemam conſecrabis. Experrectus, cùm deſtinaſſet ad leonis urbē ſe conferre, uia quæ diceba-*

dicebatur Leophoron,*deſtitit à propoſito: unde paulò pòſt detectæ ſunt inſi-
diæ,eũ ibi expectantis* Epixies,*ſuperioris Phrygiæ præfecti: qui & ob id cõ-
prehenſus,pœnas dedit infecti facinoris.I nunc, & aggredere huiuſmodi ho-
mines:conſtabat uitandum periculum,præmium repoſcente dæmone.*

Cùm quidam ſuſcipere lauream deſperaſſet ob imperitiam, frater illius 43
*ſomniauit,ſe annulum paternum amiſiſſe:cumq́; diu quæſiſſet, tandem in ſpe-
lunca inueniſſe,longoq́; baculo illum exemiſſe.Cùm mihi ſomnium narraſſet,
reſpondi:fratrem ſuum haud dubiè lauream conſecuturum, auxilio uiri pro-
ceræ ſtaturæ:quod cùm ad unguem cõfirmaſſet,euentus pro re prodigio ſimi-
li habita eſt.*

Amicus *alius noſter, & ipſe ſatis imperitus, ſuſcepturus lauream, & ob* 44
*imperitiam totus perterritus & tremens, nocte quæ certamẽ anteceſſit,uiſus
eſt cum ſocijs per ſata ambulare cum canibus, ad uenandum:interim aduenê-
re latrones,qui ſocios omnes præter unum, qui amicus illis uidebatur,cœpe-
runt:ipſum uerò ſomniantẽ inter ſegetes latitantem non uiderunt, quamuis à
proprijs canibus detegi formidaret.*Venit *ad me anxius manè:reſpondi, bo-
no eum debere eſſe animo.* Latrones, *eſſe errandi pericula:canes uenatici à
quibus detegi timebat,argumenta atq; examen:amicus ille latronum ego erã,
intrepidus aduerſus errores:ſeges in qua latitabat,res memoriæ commenda-
tæ.Atq; iuxta expoſitionem magna ipſius admiratione euaſit.*

Cùm aliquando ſacerdotẽ curarem,isq́; penè ſanitati reſtitutus eſſet,uidit 45
*pompam ſacerdotum duci,atq; inter primos eſſe:erat enim inter ſuos prima-
rius.*Porrò *pompæ dux erat* Pontifex,*qui proximis annis diem obierat: cùm
uerò* Pontifex *ille non ueniret,ſomnians qui uexillum ferebat, pœnitentia du-
ctus,ipſum alteri tradidit inclinante iam* Sole,*atq; diſceſſit.*Vbi *hoc narraſſet,
mihi dixi nõ obſcurum eſſe ſomnium.*Pompa *illa mortis erat,cuius dux eiuſdẽ
erat ordinis,& mortuus.Cùm ille uexillum reddidiſſet,& abijſſet,pœnituiſ-
ſe(ut ita dicam) mori alterum qui uexillum ſuſceperat,ex eodem ordine breui
moriturum,qui eiuſdẽ eſſet patriæ & dignitatis:atq; ad unguẽ ita euenit:qui
enim locum eius obtinuerat,præcedenti anno cùm eſſet ſanus,in quinquagin-
ta diebus obijt: & ipſe inter ſacerdotes è primarijs, & eiuſdem patriæ.*

Alexander *magnus cùm* Tyrum Phœniciæ *urbem iam diu obſideret, uidit* 46
*per quietem,*Herculem,*quem diu aduocauerat, è mœnibus urbis manum por-
rigentẽ,atq; intra urbẽ trahentẽ eum.* Paucis *pòſt diebus rurſus uidit* Satyrũ
*propè applaudentẽ, & iocabundũ:ſed cũ uellet capere, reſiliebat,fruſtraba-
turq; eũ:tandem cũ diu deluſiſſet eum, exoratus in eius manus uenit.*Sequenti
die cùm uates conſuluiſſet,reſponderunt,haud dubiè obſeſſa urbe potiturum.

Nam

Nam Sa uult dicere tua, & Tyrus nomen urbis: quare Satyrus, tua Tyrus. Plures etiam principum Tyriorum per ſomnum uiderunt Apollinem, quem ſumma in ueneratione habebat urbs, dicentē, ſe uelle ad Alexandrum ire, quòd ciuitatis mores illi diſplicerent. Vnde eius ſtatuam cathenis & clauis aureis baſi uinxerunt, illum appellantes Apollinem Alexandrinum transfugam. Oſtentare adhuc poſt quingentos annos ferebantur Tyrij fontem, apud quem Alexander ſomnium Satyri uidit. Itaq; capta eſt urbs, & euerſa.

47 Varoniano (de quo ſuprà egimus) cùm uiſum eſſet, Iouinianum imperatorem, ſe autem conſulem factum: idq; duobus amicis iam communicaſſet: mortuo Iuliano, qui tum imperabat, Iouinianus quidem in imperium ſucceſſit: ipſe uerò cùm ſe conſulem fieri ſperaret, repentè extinctus eſt: factus autē cōſul Varonianus, ex Iouiniano illius nepos, illuſusq; nominis eſt ſimilitudine.

48 Iuſtus Romanus in Piceno uidit, purpuram è genitalibus ſuis oriri: intellexit Conſtantius, qui tum imperabat, & ſomnium, & ſomnij interpretationē: purpura enim geſtamen erat imperatorum peculiare: qua de cauſa, ne obeſſe poſſet, illum ſuſtulit. Superfuit Iuſtina puella, pudicitia & forma inſigni, quam uiſam in balneo Seuera Auguſta ita collaudauit coràm Valentiniano iuniore, ut eam (lata lege, ut imperatoribus duas liceret uxores ducere) Seueræ ſuperinduxerit coniugem: ita amicta eſt purpurea ueſte, iuxta ſomnij fidem.

49 Ruſtica mulier narrabat uxori paſtoris regij, uiſum per ſomnium ſe peperiſſe lunam, quæ totam Britanniam illuſtrabat: pepererat autem puellam, quā uxor regij paſtoris, quæ filium regis lactauerat, apud ſe recepit, & educauit: huius amore captus filius regis, cùm adoleuiſſet, duxit uxorem: ex quibus natus eſt Echelſtanus, regum Britannorum uirtute & fortuna illuſtriſſimus. Somnium non tàm egregiæ fortunæ nuncium, quàm dux & adhortator ac fautor.

50 Ecelinus Romanus patricius uxorem duxit Adaledam, ex comitum Rabidorum Montanorum familia. Prima nocte uiſus eſt collem, in quo Romanum oppidum ſitum erat, ad cœlū uſq; exurgere atq; attolli: inde liqueſcere, & (ut nix ſolet) prorſus in nihilum redigi. Quod ſomnium par fortuna filiorum ſecuta eſt: nam Ecelinus prænomine patris natu maior, ex modica fortuna parentum adeptus eſt Veronam, Vincentiam, Patauiū, Feltriū, Ciuidalem, Marchiæq; Taruiſinæ regionem. Albericus iunior frater Taruiſiū ipſum, multaq; alia loca occupat. Verùm aliquot pòſt annis Ecelinus amiſſo regno, uulneratus & captus, iuxta Soncinum obijt: & Albericus amiſſo Taruiſio, in arcem B. Zenonis ſe recepit: ubi à ſuis proditus, ſex filios coram ſe occidi uidit: uxorem margaritam cum duabus puellis comburi: ipſe per uaria tormentorum genera

genera excarnificatus infeſtum ſpiritum reddidit: atq; ita tota ſtirps, ut pater præuiderat, cum potentia extincta eſt.

Xenophonti cùm in exercitu eſſet Græcorum, eiq; cum omnibus ob improbitatem perfidiamq; barbarorum maximum uitæ periculum immineret, leuiter dormienti, uiſum eſt paternam domum cum tonitru è cœlo tactam, omniq; ex parte totam ſubitò corruſcare. E priuato igitur ſtatu dux belli inter alios electus eſt: demum etiam ſolus & per multa pericula atque labores, incolumē domum deduxit exercitum. Ditatus præterea ſenectutē duxit lætā, & diues: ſed pro exule habitus eſt. Tonitru quidem ſignificabat multas uerboſas altercationes, nomēq; magnum longiùs à patria clarum, pericula quoque & mutationem ſtatus. Fulgur autem, illuſtria facta, & iram Reipubl. Athenienſis, qua damnatus eſt in exilium, nec non pericula à regibus. Sed domum totam coruſcaſſe lumine, eſt, factis egregijs notum fieri omnibus, familiamq; ſuam claram reddere. 51

Venit quidam ad Hyburim Hebneum interpretem ſomniorum, & dixit: Somniaui quod haberem grana hordei in manu, & inieci ea in os, & deuoraui: cui interpres dixit: Bene ſit tibi. Cùm uerò abijſſet, interrogauit circumſtantes, an aliquis illum cognoſceret: reſpondit unus eorum: Ego noui, & ſcio ubi habitet. Dixit ergo interpres: Obſeruate illum: quia breui morietur: conſumpſit enim ſuum alimentum. Itaque mortuus eſt ille intra quatuor dies. Solent enim homines, cùm abſumpſerint omnia alimenta, etiam ueſci granis duris: & hoc, quia illi hordeum erat pro pane conficiendo. Apud nos autem hoc eſſet uerum de tritico, non hordeo: ſed ſolùm hoc ſignificaret morbum. Grana enim huiuſmodi cruda ſi edantur, iuxta Hippocratem in libro de ueteri medicina, morbos longos procreare ſolent. 52

Cimoni Miltiadis filio expeditionem in Aegyptios paranti, uiſa eſt canis adlatrare, & inter latrandum hoc protuliſſe carmen: 53

I, mihi, teq; meis catulis facturus amicum.

Aſciphilus Poſsidonius mortem illi ex hoc interpretatus eſt: nam canis hoſtis eſt: uox media inter latrandum regem Medorum, qui imperium Græcis & Barbaris miſtum habebat: amicum illi fieri, erat mori: nulla enim re magis hoſti gratificari poſſumus, quàm propria noſtri ipſius morte, ſi inciderit. Cū igitur ſuis catulis: id eſt, Aegyptijs facturus eſſet, ac ſibi amicum, mori in Aegypto (ut contigit) illum oportuit. At ſi clarior, & non adeò abſtruſus fuiſſet ſenſus, ab itinere ſe continuiſſet, nec periſſet.

Procuratori collegij medicorum, de quo in ſomnijs meis infrà mentionem habebo, quoties ſomniaret ſe uidere matrem mœſtam, ſequēti die ægrotabat. Somnio 54

idq́; iure merito: nam filius cùm ſit chariſsimus matri, illius mœror ſignificat filio calamitatem, non adeò patri: nam patres non ſolent mœrere pro morbis filiorum, niſi lethales ſint: conſtantes enim animo magis ſunt uiri mulieribus. Erat autē alioquin natura morboſus, ſed hoc ſomnium multis annis perſeuerauit.

55 *Quidam cùm uidiſſet ſibi membrum tenſum, & in apice paruum foramē, quæſiuit à me quid ſignificaret. Reſpondi, dedecus: nam tendi uirgam, ſignificat dignitatem: foramen autem in dignitate, dedecus. Eadem die incidit in magnas contentiones, adeò ut ſe ſpoliandum dignitate exiſtimarem, & præter ſpem euaſit.*

56 *Quidam eques, ut Matthæus Ferrarius Gradi narrat, quoties edere ſe ſomniaret, die ſequenti ſentiebat calculi dolores. Et ſi res duræ concoctionis uideretur edere, in multos dies dolor ille extendebatur. Et meritò: deguſtare enim dicimus dolores pariter ac cibos.*

Car. de Cura ardoris ruinæ.

57 *Vidi hominem, qui quoties lucrari deberet, nocte præcedente ſomniabat ſe edere uuas albas: nam albæ uuæ uberem fructum laboris & facilem portendunt, nigræ exiguum & cum tædio: & huiuſmodi conſuetudo durauit fermè duodecim annis, inde euanuit.*

58 *Senecæ referunt, qua nocte ei datus eſt Nero ad erudiendum, uiſum eſſe, ſe Caligulæ præcipere. itaq; Nero ſæuitia uiſus eſt auunculum Caligulam imitari: quanquam longè melior fuerit. Diuturnitate enim imperij dici potuit funera tot Romæ intuliſſe, quot ille, licet non adeò crudeli exitio.*

59 *Dominico Confalonerio, è Candiæ oppido ſacerdoti, ſeni nunc, ſed olim contigit, dum adhuc iuuenis eſſet, ut uideret domum ſuam corruere. Is autem inſpexit Salomonis librum de Somnijs, intellexitq́; mortem prænunciari ſuam, uel alicuius è principalioribus domus: paulò pòſt aduenerunt literæ, quibus monebatur, ut fratrem languētem inuiſeret: dumq́; ſe accingit itineri, nūcius aduenit, illum mortuum eſſe admonens: ſupputanti horas, eadē hora qua ſomnium uidit, mortuum eſſe fratrem animaduertit. Quibus exemplis dignoſcere poſſumus, eſſe id potiùs præſentientis potentiæ uim, quàm paſsionem ab aliena anima quæ diſcedit.*

60. *Valentiniano imperatori pridie quàm obiret, cùm tamen nondum ægrotaret (repentina enim morte abſumptus eſt) apparuit uxor eius pulla ueſte induta, capillis expaſsis procul aſtans: quæ indicabat, fortunam priorem cum luctu illum deſeruiſſe.*

61 *Polycrates Samius tyrannus, feliciſsimus cùm eſſet, filia eius per ſomnium aliquando uidit, parentem in ſublimi pendentem, quem Iupiter lauabat: Sol*

uerò

*uerò ungebat: paulò pòſt uictus eſt ab Orete, atq; cruci affixus: itaq; contigit
ut à pluuia lauaretur, & à Sole ungeretur: liquefacta enim pinguedine, unctus
uidebatur. Huiuſmodi autem ſomniorum antiquiſsimorum unum hoc tantum
poſui exemplum, quòd parum illis habeam fidei.*

Amici Ptolemæi Cerauni, qui Seleucum Macedonem interfecerat, uide- 62
*runt eum rapi in iudicium à uulturibus, lupiſq; iudicantibus damnatum, &
carnes eius diſtribui paſsim: itaq; euenit, ut paulò pòſt uictus à Galatis, atq; oc
ciſus ſit: eiuſq; cadauer diſcerptum ſit à uulturibus ac lupis, propter hoſtium
ſæuitiam.*

Diogeni nauclero uiſum eſt, proram ſibi perdidiſſe, & proreta ipſius mor 63
*tuus eſt. Alij contrà in Mileto uiſum eſt, proretam efferre ac ſepelire, & na-
uis proram perdidit: atque id eſt exemplum mutui ſignificati, de quo ſuperiùs
egimus.*

Alexandro philoſopho uiſum eſt, quòd morti eſſet adiudicatus: & excu- 64
*ſationibus prætentis, uix à cruce liberatus eſt. Cumq; nil tale metueret, ut qui
ſolum philoſophiæ ſtudijs incumberet, ſequenti die cum Cynico alio phi-
loſopho in contentionem uenit: fuſteq; percuſſus in capite, uix mortem euaſit.*

Diognoſtæ uxor cùm uideretur ſibi barbam dimidiam habere, à coniuge 65
*ſeparata uixit: nam ſi plenam habuiſſet barbam, uidua facta eſſet. Nec obſtat
dimidij ſomnij ratio, qua unum promiſſum decernitur: ut in Cilice hæredita-
tem ſperante: nam dimidium ſomnium aliud eſt, & imperfectum, à ſomnio de
medietate rei, quæ tamen perfectum ſomnium reddit.*

Caput IIII. De exemplis proprijs.

ANno M. D. LXI. *uiſum eſt mihi in nocte quæ Maij Calendas præceſsit,* 1
*uocári ut Bonromeum Cardinalem Romam euntem comitari uellem:
ſed iam tum non uidebatur Cardinalis: uiſus eſt Antiſtes Aricimboldus, qui o-
lim Academiæ præerat, mortuuſq; erat, ut liceret petenti conceſsiſſe: uideba-
tur autem dies Iouis, quæ palmarum feſtum præcedit: idq; mecum dicebam: So
lum unius lectionis iacturam facturus ſum. Itaq; conſtanter ire ſecum decreue-
ram. Experrectus iam orto Sole iterum ſomno correptus ſum: incidi in idem
uiſum. Sed cùm illum domi expectarem, nec ueniret hora iam tarda, exiſtima-
bam abijſſe ſine me: cùm ignotus, nunc uerò mihi notus: Non par eſt, in-
quit, ut ille ad te ueniat, ſed ut tu ad illum: expectari puto te: tum ego: Ve-
ra refers: accingebar itaque ut adirem: interim uidebatur Cardinalis, ut eſt,
eſſe, comitatumq; ducere centum & quinquaginta hominum: dicebam ergo
mecum: Non unà eſſe poterimus in caupona. Sed tamen permanſi in propoſi-
to, ut irem. Tedebat autem, quòd pluere uideretur: dixi itaque: Ocreas emere*

Ii j 2 *oportet:*

oportet: nullas enim habebã, & uerè. Sed pigebat emere: & uidebar uix poſſe inuenire aptas mihi: deinde cogitabã, quòd nõ rectè impetraſſem diſcedendi ueniam: ſed quòd à Præſide oporteret impetrare: demum, quòd ſi empturus eſſem ocreas: uerisimile nõ eſſet illum interim non diſceſſurũ. Multis ergo rationibus perturbatus, & impenſæ ratione habita, & periculi, ne non exciderem à profitendi munere, manere propoſui: ſicq; ſomno ſolutus ſum. Intra duos dies uenere è Roma epiſtolæ, quibus admonebar, Cardinalem Bonromeũ à Pontifice Bononiæ Legatum agere, ut ab ea repub. aduocarer ad profitendũ. Ignotus ille, Franciſcus Alciatus erat, Iuriſcõſultus, uir omni laude dignus, qui cauſæ huic fauebat. Sed ſomnium declarabat, poſt magnam ſpem irritã omnino fore. Eaq; oĩa ad unguẽ mirabili ſucceſſu euenere. Hoc ſolũ supereſt, quòd non uideo quomodo irritũ poßit eſſe negociũ, quod iam publica fide coaluit.

2 Cũ eſſem in Saccenſi oppido, anno M.D.XXVIII. ſomniaui me laborare uomica pectoris, cũ recmone: nihil minus timebã. Sequẽti anno redij in patriã, ubi ex laboribus, ſudore, ſatigatione, pluuiæ caſu, triſticia, uigilijs, incidi in tußim, & empyema ex putrida pituita cum recmone: & per nouem mẽſes ita laboraui, ut prorſus de ſalute deſperarem: non tamen fuit uomica.

3 Reditum in patriam, in cogitationem, & quoniam mihi pulchrè nota eſſet, quiſq; referre poteſt: ſed quod Saccenſe oppidum & Gallaratum multo antea uiderim, quàm eò ad artem exercendam me conferrem, dum quieſcerẽ, quaſi pro miraculo mihi habendum uidetur: ſed & exitum eorum ingreſſuum ſatis apertè ex ſomnijs conieci.

4 Anno M.D.XXXVII. Die ſecunda Octobris, hora ſecunda ante Solis exortum, uidi Proſperum Marinonũ, qui amicus mihi fuerat ſingularis, obieratq; præcedenti anno, hilarem, & cũ purpureo pallio. Eum appropinquantẽ & cupientẽ exoſculari me, interrogaui, an ſciret ſe mortuum eſſe? cũ affirmaſſet, admiſi ad oſculum: atq; ita ille me in ore oſculatus eſt. Interrogaui, an meminiſſet qui fuerit? reſpondit, meminiſſe. An dolor eſt in morte? aio: dum peracta eſt, nondum moritur, reſpondit: ita ut de cruciatu animæ id interpretarer. Qualis? ut in acuta febre. An uiuere uellet? dixi. Nequaquã, reſpondit ille. Ergò mors ſomno ſimillima? Non dixit. Conantem amplius diſcere, pluraq; interrogare uolentem, deſtituit, triſtemq; reliquit. Proſper Marinonus, Papiæ urbem ſignificabat: erat enim eius ciuis. Mortuus, uitæ mutationem. Amicus, & oſculum, honorem, utilitatẽ, uoluptatem, atq; ita legendi munus quod poſt annos ſeptem adeptus ſum. Interrogationes, de omittendo munere cogitationem declarabant. Diſceſſus me inuito, aliquando eo munere cariturum.

5 Anno M.D.XXXIX. v. Calẽdas Februarias, cũ non poſſem cooptari in colle-

collegium medicorum, cauſaq́ eſſet iam iugulata: uidi per quietem, dum illuceſceret, Alexandrum magnum in uenatione ſine armis uolentem leonem occidere: prohibebat Ephestion: tandem in hoc conſenſerunt, ut Alexander conficeret leonem, ſed clauam haberet Epheſtion: ſtatim autem ſuperuenit ingentis magnitudinis leo, cuius os Alexander apprehenſum, in diuerſa conuellere nitebatur: uiſusq́ eſt primum profeciſſe: ſed paulò pòſt leo compreßis mandibulis, Alexandri manus interceperat: quod Epheſtion animaduertẽs, illiſa leonis capiti claua, proſterni eum uno ictu contigit, atq; Alexandrum liberari. Significauit Alexander, de cauſa agi quæ iam diu periiſſe uidebatur: idem principis Iſtonij autoritatem, aut Sfondrati Senatoris. Epheſtionem exiſtimo Lucam fuiſſe Cruceium, medicum, amicum Sfundrati. Mirum autẽ eſt, unde mihi hoc ſomnium obuenerit, qui nec imaginem Alexandri, nec Ephiſtionis unquam antea uidiſſem. Profuit hoc ſomnium non mediocriter, ad conſequendam uictoriam cauſæ, quam profligatam exiſtimaueram.

Omißis tribus illis fatalibus ſomnijs, quæ in libro De Libris proprijs deſcripſi, tum etiam De utilitate capienda ex aduerſis: ſcilicet de aditu in cœlum & paradiſum terreſtrem, aſcenſuq́; in collem uitiferum, reliqua hic ſubijciam inſigniora: inter quæ illud uiſum anno M. D. XXXVIII. die v. Martij, cũ ſtellã ardentem è cœlo in cortem meã decidiſſe, per quietẽ uiderem, quæ ſtatim extincta eſt. Gratiam hoc declarabat principis, ſed parùm duraturam. Contigit autem ut menſe Septembris inirem amicitiam Principis Iſtonij: ſed & extincta eſt non multò pòſt, ut ſomnium declarabat. Dicebam autem dum ſomniarem, hoc mihi ſomnium impendentem mortem denunciare: ita ſoluta amicitia, magna autoritatis meæ iactura facta eſt. 6

Eodem anno uidi xvij. Calendas Decembris, cœlum ſtellatum: ſed uidebatur deeſſe Mercurius: hunc paulò pòſt uidi maximè ſplendentem inter multas alias ſtellas, longè maiores, ſed nullo ordine poſitas. Deinde à ſiniſtra uidi ſtellas circiter quindecim, ſerie non pauciores, ſe inuicem tangentes, quaſi filum referrent: la erant & ſtellæ pellucidæ, quæ imaginem pulchræ roſæ effingebãt: quarum aſpectu delectabar, audiui etiam uocem dicentis: Expecta congreſſum Lunæ cum Mercurio. 7

Cœlum erat, Medicorum collegiũ: nam tempore morborum, ut nocte ſtellæ, obſeruantur. Ego qui non receptus eram, Mercurij abſentia declarabar. Et quod recipiendus eſſem: quoniam paulò pòſt uiſus ſum illud uidere. Inter maiores ſtellas: quoniam non habiturus eſſem magnam autoritatem in eo collegio, multis tum mihi prælatis maioris nominis. Series illa tot ſtellarum, ex una progenie multos nõ incorrupta ſerie in id collegium ingreſſuros. Roſa illa

digniorum conſenſum,qui me iuuaturi eſſent: cōgreſſus Mercurij cum Luna, aduentum Principis Iſtonij ſignificauit expectandum.

8 Anno M.D.X L. Quarto idus Februarij,exiſtimabam me in lecto eſſe, ſupraueró ſplendere Solem nigrum totum: ac radijs ſplendidis quidem,ſed ſcriptorio atramento nigrioribus. Videbatur autem mihi dies ea eſſe ſexta Aprilis,proximè futuri,qua Sol eclipſim uerè paſſurus erat:cernebam & ſtellas nocte quaſi micantes,de quo non leuiter admirabar. Somno ſolutus, exitiale mihi ſomnium eſſe intellexi: non tamen quid portenderet, interpretari potui: non enim eò perfectionis deueneram,nec Fata id admittebant. Sol eclipſim patiens,mortem filij iam in collegiū cooptati ſignificabat:unde non niſi poſt multos annos id accidere poterat. Cuius eclipſis:id eſt,mortis ratione,ſtellæ:id eſt, uulgares medici,qui alioqui obſcuri futuri erant, apparerent, & nomen aliquod adipiſcerentur: quòd uerò ſextam diem Aprilis imaginarer, interitum hunc uerum,non mortem aut diſceſſum uel exilium futurum ſignificabat.

9 Non pigebit, quod de Alciato aliàs narraui,ad confirmandam fidem ſomniorum,uelut euidētiſſimū hic adijcere. Anno M.D.X L V I I I. ni fallor, mēſe Octobri,uidi per quietem,in cubiculo iuxta lectū ſedentem Andream Alciatum, uirū & mihi familiarem, et monumentis literarū quæ reliquit inſignem, in cathedra caput habentem manui innixum (cubitus aūt ſpōdæ cathedræ incūbebat) mœſtū. Viſus eſt mihi uidere me,ſed nulla ſigna oſtendit. Erat ei lectus à ſiniſtra,nec quiſquam in eo:candida omnia, & tenſa ambiebatur, quæ proſpectum illi impediebat,ne quæ poſt lectum à pedibus erāt, uidere poſſet; ipſe enim prope ceruical ſedebat. Ego interim mecum meditabar, quid cauſæ eſſet quòd tam mœſtus eſſet,meq; uidiſſe diſſimulaſſet:cùm interim à pedib. lecti mihi à dextra egregium forma iuuenem uideo, cæruleis indutum ueſtibus, ac mirum in modum nitidis. Cui ego: Quid habet hic quod tam mœſtus decūbit in cubitum? tum ille: Vides? en breui futurum eſt ut eo cerituri ſitis,nec inter uiuos amplius ſit: at ego uehementer dolebam, ſicq; ſomno ſolutus ſum: at ille intra tres menſes obijt, cùm ego priùs multis ſomnium narraſſem: publicè etiam præfatus,maximum uirum breui moriturum.

10 Sed neq; pigebit,quod alibi etiam ſcripſi,repetere. Anno M. D. X L V I I. Iunio menſe,cùm mihi tum eſſent duo filij Io.Baptiſta atq; Aldus, uidebar cū natu maiore ſolum eſſe:dolebamq; uehementer,& mei miſerebar:ſolutus ſomno hora diei fermè ſecūda cogitarem quid mihi tale ſomniū minaretur, aduenit ancilla Hieronyma Cicera triſtis, et formidine plena,nuncians filiū minorem maximo eſſe in uitæ periculo. Febrem ſiquidem adeſſe, & oculū ſiniſtrum conuulſum. Surgo trepidus,& ſomnio & admonitione ancillæ:inuenio laborantem

rantem

rantē febre nō leui, & reſolutā palpebrā ſiniſtri oculi, nō oculū. Itaq; primū extimui, & an quicquā agerem, mecū reuoluebā: tandē cōſtanti animo omnē diligentiā adhibui, ut ſanaretur: ſanatusq; eſt: uiuitq;, ſomnij beneficio, quod aliter nō tam promptè ei occurriſſē morbo: monitoriū nāq; fuit, ut apparet.

Nocte quæ præceſſit iij Idus Nouembris, anni M.D. XXXIX. uidi per quietē, uentriculū cibo plenū extractū, inde poſitū: dolebā tamē dicēs: Nūquā tam bonus erit ad coctiones ut antea erat. Sequenti die anagnoſtæ mei omnes digiti ſiniſtræ manus præciſi ſunt, nō tamen ſic ut aliquis eorū excideret: hoc ſignificabat repoſitio illius. Quod uerò officio manus defungi nō potuit, ſignificabatur ex eo quod dixi, nunquā futurū æquè ualidū uentriculū meū. Et uētriculus ſignificabat familiarem: continetur enim intra corpus, ut familiaris qui in domo alitur: & eſt exanguis: quia mihi ſanguine coniunctus non erat. 11

Conſcribam aūt admirabile ſomniū, nō niſi nunc me hæc ſcribente intellectū, quo omnia quæ mihi cōtigerūt, ſignificabātur, ſi intelligere potuiſſē: idq; exemplū erit clariſſimū ſomnij ſpecularis, quod (ut ſuperiùs docui) admiratione & ſubtilitate interpretationis reliqua omnia genera antecellit. Sed præſtat primū ſcire quo in ſtatu res meæ eſſent, cū hæc ſomniarē: nā aliter cōmodè interpretationē docere nō potero. Annus erat Salutis M.D.XLIIII. cū ſub diluculo ſexti Idus Ianuarias (tū uerò mihi erāt tres filij, maiorq; natu decimum agebat annū, minimus eo natus anno, quo Mediolani tū primū medicinā profiteri aggreſſus ſum) per quietē uiſus ſum uidere Proſperū Marinonū, cuius ſuperiùs mētionē feci, et quāuis quòd mortuus eſſet nō ignorarē, manū ut mihi tāgeret oraui: id etiā ſubijciēs, quāuis mortuus ſis: quo ille dicto me auerſabatur: nihilominus præſtāti in propoſito, tacta manu acquieuit, atq; abiuit. Nūc ſequebatur filius meus, me reclamante, natu maior: cūq; ille nō acquieſceret, cū plurib. illū ſequēs, in domus ſolitariæ ueſtibulo illæſum inueni, ſed Proſperum haudquaquā. Statim uiſus expergiſci ſum ab incerta re, quæ mihi pone ceruical eſſet: imaginabar aūt uigilare, ac quæ uiderā quaſi per ſomniū uiſa reputare, gauderemq; quod neq; mihi neq; filio mortui uiſio mali quicquam minaretur. Videbatur et mihi caput erigenti lumen per feneſtrā ingreſſum, admonere ut ad profitendū ſurgerem: tum uerò magis properabam, ut terrorē quem ex re, quæ capiti pone uidebatur, cōceperā, excuterē: dumq; aliam feneſtram inſpicere ſtudeo, ſcilicet cogniturus an & lumen ea ingrediatur, uideo oſtiū apertū: unde admiratione ductus, ac terrore, uidebar ad illud arrepto baculo ire: cū ecce mortem in ipſo oſtio adſtare uideo: ſtatimq; mecum reputans exitiale eſſe portentū, ni mortem propulſarem baculo, illam ferire adnitor: at illa fugiens, dum eam ſequerer, in aliam domū cōfugiſſe uidebatur, atq; in cloa- 12

cam:

„ ret medico Democritus, quando ſanè ipſe medendi deus diſceßiſſet, uelut
„ qui medendi occaſionem & materiam non haberet. Sed ipſa quidem ueritas,
„ quòd Democritus ſanus ſit, apud Democritum manet: Opinio uerò,
„ quòd Democritus ægrotet, reuera apud Abderitas habitat. Atque hæc
„ uera eſſe, mi Philopœmen, credo: & ſunt ſanè. Et non contemno ſomnia,
„ maximè ubi etiam ordinem conſeruant. Ea uerò ita eſſe, experimento depre-
„ henſum eſt.

23 Philiſtus, uir doctus & diligens, & Dionyſij maioris ætate florens, ſcribit, matrem ipſam Dionyſij, dum illum in utero haberet, ſomniaſſe, ſe Satyriſcum peperiſſe. Quod cùm ad Galleotas ſomniorum in Sicilia interpretes illa detuliſſet, reſponderunt: Eum quem paritura foret, clarißimum Græciæ futurum, diuturna cum fortuna. Eſt enim Satyrus humana forma, & omnibus admirabilis. Sed ſi adiecißent (quod puto adieciſſe illos, ſed tyranni metu ſuppreſſum) futurum ſceleſtum tyrannum, à moribus ſatyriſcitiam artis dignitati conſultum eſſet. Indè illud ex Galeno, in libro Quòd animal ſit quod in utero continetur, adſcribamus. Mulieres, dum utero ferunt infantes, uidere per quietem ſæpius illorum Fortunam, Cypſelumq; & Periclem ex utero cœpiſſe eſſe formidabiles Græciæ. Ita uidetur purißimus tunc animus, è cœlo delapſus nuper, præuidere, atque parentibus futura oſtendere.

24 Phalaridis mater in ſomnis uidit ſimulachra deorum, quæ ipſa in domo conſecrarat, atq; in his Mercurij ſtatuã in terram ex patera ſanguinem fundere: qui cùm terram attigiſſet, ſic referueſcere uidebatur, ut tota domus ſanguine redundaret. Quid hoc aliud, quàm illius crudelitatem, ob ſanguinem efferueſcẽtem, & tyrannidem? quoniam id ex ſignificatione ſimulachri Mercurij ortum haberet.

25 Cyrus cùm per ſomnium uideret Solem in terra lucentem, conatus eſt manibus eum apprehendere: ſed ille elapſus eſt: hoc autem cùm ter tentaſſet fruſtra, reſponderunt magi, triginta annis regnaturum. Sol quidem regem oſtendit: uerùm ſi triennio regnum decreuiſſet, non erat cur hoc uideret: neque enim inſignis rex, & quaſi unus, quemadmodùm Sol eſt, tam breui ſpacio euadere potuiſſet. Ceßit experimento: quadrageſimo enim ætatis anno regnare cœpit, ſeptuageſimo periit.

26 Annibal cùm Saguntum cœpiſſet, uiſus eſt in ſomnijs à Ioue in deorum concilium uocari: quò cùm ueniſſet, Iouem imperaſſe ut Italiæ bellum inferret: ducemq; ei unum ex concilio datum: quo illum utentem, cum exercitu progredi cœpiſſe: tum ei ducem illum præcepiſſe, ne reſpiceret: illum autem

id diutiùs facere non potuiſſe, elatumq́; cupiditate reſpexiſſe, tum uiſam belluam uaſtam & immanem, circumplicatam ſerpentibus, quacunque incederet, omnia arbuſta, uirgulta, tecta peruertere: & eum admiratum quæſiſſe de deo, Quidnam illud eſſet, tale monſtrum? & deum reſpondiſſe, uaſtitatem eſſe Italiæ: præcepiſſeq́; ut pergeret protinus: quid retro atq; à tergo fieret, ne laboraret.

M. Cicero cùm exularet in uilla quadam campi Atinatis, noctis magnam 27
partem uigilauerat: demum ſub luce arctè & grauiter dormitare cœpit. Et quanquam iter inſtaret, iuſſ rat ſilen.ium fieri, nec uoluit ut excitaretur. Cùm autem hora ſecunda diei ferè eßet, experrectus ſomnium narrauiße huiuſmodi: Viſus eſt ſibi, cùm in locis mœſtis ſolus maneret, C. Marium cum faſcibus Laureatis quæſiße ex illo, quid triſtis eßet? tum Ciceronem reſpondiſſe, quòd ui pulſus eßet ex ſua patria. tum Marium dextram illius prehendiße, bonóque animo cùm eße iußiſſet, lictori tradidiſſe, ut eum in ſuum monumentum deduceret: adiecißéque, in eo Ciceronis ſalutem futuram. Tum ubi à ſomnio experrectus eſt, exclamauit Cicero: Reditus mihi celer & glorioſus paratus eſt: multumq́; eo ſomnio delector: nec fefellit uel ungue ſomnium: ſiquidem paucis pòſt menſibus Senatuſconſultum in æde cui titulus erat Monumentum Marij, factum eſt, quo reuocaretur domum Cicero, omnibus quæ ſublata erant liberaliter & ex abundanti reſtitutis. Nam & rectè Marius cum faſcibus, qui poſt exilium factus eſt conſul, redijtqúe in patriam glorioſus, & monumentum illud cùm mortem non decerneret, quòd non ex eius familia eſſet Cicero, & intra Vrbem ad fortuitam ſepulturam Ciceronis referri non poßet, ædem ſignificauit illius. Vnde Cicero, ſuo more de ſeipſo pluſquam decuit ſemper magnificè ſentiens, dicit, hoc ſomnio nihil potuiße eße diuinius.

Q. Cicero eodem tempore in Aſia cùm eßet, præeßetq́; prouinciæ, uidit 28
per quietem M. Ciceronem fratrem equo ad ripam fluminis magni deuectum, delapſumq́; in illud nuſquam comparuiße: tum uerò Q. ut par erat, contremuiße. Sed paulò pòſt ex altera fluminis parte M. uidet lætum exire: inde mutuo complexu ſibi inuicem gratulabantur. Conſultis à ſomno interpretibus, quanquam ſignificato ſatis perſpicuo, reſponſum eſt de omnibus perinde ac euenerunt. Flumen enim concionem inimicam populi à quo damnatus eſt, & obrutus, ſignificabat: ſed emerſit, paulum differens ab idolo ſignificati ſpecie, reſtitutus omnibus bonis quæ illi perierant.

Auguſtino Lauizario Comenſi amico meo contigit, ut uideret ſe in tem-

 29

peſtuoſo mari in nauicula ſolum eſſe. Erant uenti turbines, & aër obſcurus adeò, ut fermè de ſalute deſperaret: applicuit arbori, pendebatq́; ab illa: ſed ſublata nauicula, nihil plus ſpei ſupererat. Interrogauit me, quid ſomnium ſignificaret? Reſpondi: Quòd ſemper anxius eſſet uicturus, nec unquam uoti compos fieret. Sed plus aliquid ſignificabat, ſcilicet mutaturum uitæ genus, & ex una moleſtia magis præſenti in deſperationem caſurum. Vixit autem pluſquam uiginti annis, ſed pluribus moleſtijs oppreſſus.

30 *Pater meus Facius Cardanus, anno ſalutis M. CCCC. LVI. ſæuiente peſte Mediolani, nocte quadam per quietem uidit (angelum uocant) Genium è cœlo deſcendentem, cæruleo colore indutum, grandibus paßibus: non enim illi erant alæ: itaque imaginabatur pater per ſomnum, interitum portendi illi, quem Genius is uocaret: propterea in ſpeluncam proximam ſe abdidit, foliáque arborum ſuperinduxit, adeò ut latitaret: interim ille cùm deſcendiſſet, patrem meum uocauit nomine: pater latuit, nec reſpondit: tum Genius, ubi ter uocaſſet, dixit: Venire non uult: abijtque. Experrectus à ſomno, exiſtimauit grande ſibi imminere ea die periculum: quamobrem iußit ianuam domus claue claudi, nec quenquam omnino eo inſcio admitti: ſed tamen ancillæ clauem reliquit. Illa dum pater intentè ſtuderet, præcepti immemor, Ioannem Scorpionum Fabrum in domum admiſit: is ſuperueniens patri inopinanti, afflauit eum peſtifero contagio: aufugerat enim clàm per tegulas è domo, in qua undecim eo morbo perierant. Sed pater quodam medicamento, quod aduerſus peſtem paratum habemus, munitus euaſit: quod, ſpecu illo latêre potuiſſe, in ſomnio ſignificatum eſt. Nec ſcio, an ſomnium magis ſalutis quàm periculi cauſa dici debeat.*

31 *Matri meæ Claræ Micheriæ, anno M.D. I. Decembri menſe (tum ergo trimeſtris erã) ex priore coniuge Antonio Albero duo ſupererant filij, Thomas ætatis annorum tredecim, Catelina nouem, quatuor alij obierant: nocte quadam uidet pulpitum deductum ex altera in alteram cœli partem, B.q́; Mariam uirginem per pulpitum tranſire, quatuor filios antè ducentem, qui iam mortui erant, duos qui ſupererant eam ſequi: euigilata, interpretabatur filios qui ſupererant, obituros breui. Sed ea nocte, cùm eos interrogaret, in morbum incidiſſe comperit, ex quo ambo intra octo dies abſumpti ſunt: ſæuiebat enim peſtis in ciuitate.*

32 *Riualdus Villanoua medicus refert, quendam uidiſſe ſæpiùs per quietem,*

*tem, ſelem nigrum minimum digitum mordentem: is intra paucos dies eo in
digito correptus eſt carcinomate, ex quo interijt.*

*Referunt Laodicen ſomniaſſe, ſe ex Apolline concepiſſe, donoq́; annulum 33
cum anchoræ effigie ab illo accepiſſe: dumq́; hoc Seleuco coniugi Aſſyriæ regi
refert, huiuſmodi annulum in lecto inuenêre: & inde cognitum, eam conce-
piſſe ex ea nocte. Nato infanti, in coxa rurſus anchoræ ueſtigium apparuit. Sed
& qui deſcenderunt ex eo, ſimile ſignum ſimili in loco habuerunt: res miracu
lo quàm ſomnio propior.*

*Auguſtum referunt ſomnio monitum, certa die ſingulo anno ſtipem emen= 34
dicare ſolitum: altero, quòd queri uiſus eſſet Iupiter, abduci cultores, tintina-
bula in æde Iouis Tonantis adiecit. Non rectè intellecto ſomnio utroque: nam
mendicum orbi imperaturum prædixerat, & abducendos quaſi clàm culto=
res à Chriſto Deo & domino ſignificabatur.*

*Seuero Afro, qui regnauit feliciter, & extrema ſenecta mortuus eſt, Impe= 35
rium Romanum tribus ſomnijs declaratum eſt: uno, cùm fugeret lupam: nam
Romulus, qui primus Romæ regnauit, lupam ſuxiſſe fertur. Inde cùm uidiſſet
equum excußiſſe Pertinacem, ſeq́; illi phaleratum exhibere ut aſcenderet: in
quem ille uno ſaltu cùm aſcendiſſet, quaq́; ueheretur excipi à populo magno
plauſu, iudicabat, locum Pertinacis occupaturum: quod & euenit: unde ſta=
tuam cum huiuſmodi ſomnio ex ære dedicauit. Antea quoq; uiderat ſibi in
gemmato curru ad cœlum quatuor ab aquilis uehi, præeunte humana forma,
ſed longè auguſtiore: audiuitq́; proferri octuaginta nouem annos: inde in cœ=
lo diu iacuit in æneo circulo: cumq́; cadere uereretur, à Ioue accerſitus, inter
duos Antoninos eſt collocatus. Vehi ad cœlum, imperium eſt parare: Impera-
tores enim pro dijs colebantur. Vi illud nam aquilæ uexilla ſignificabant mi-
litaria. Forma quæ præibat, fortuna, ſupra humanũ faſtigiũ: nam et præter im
periũ adeptum, antea inuictos Perſas Parthosq́; ſuperauit. Octuaginta anni,
de quibus audiuit, ſpacium uitæ: tantum enim uixit. Circulus æneus in quo diu
iacuit, crudelitatem declarabat, qua penè ab imperio deiectus, aut ſaltem non
in bonorum aut imperatorum numero habitus eſt. Collocatum inter duos An=
toninos, ſi modò hoc uidit, caſus, quo urna ſua inter illorum urnas poſita eſt,
longo pòſt tempore impleuit: aut ob ſuccedẽtium imperãtium ſocordiam &
improbitatem, ut ille inter optimos Imperatores numeraretur.*

*Cinna, Cæſaris Dictatoris amicus, eo interfecto ſomniauit, ſe à Cæſare ad 36
cœnam inuitatum, relegatumq́; ab eodem in uaſtum, inanem & obſcurum lo=
cum: quo ſomnio territus, cùm etiam febre laboraret, decreuit non exire do-
mum: uerùm dum funeris pompa ducitur, immemor propoſiti, prodit in pu=*

blicum: plebs ſimilitudine nominis ducta, quod inna Cælius inter coniuratos nominaretur, hunc innocentem occidit.

37 C. Fannius ſcripſerat tres libros aduerſus uitam Neronis: is uiſus eſt in lectulo recumbere ueſtitus, ac (ut ſæpe ſolebat) ſtudenti ſimilis: aduentaſſeque Neronem, ac libros è ſcrinio ſuſtuliſſe: diligenterque primum, inde ſecundum ac tertium reuoluiſſe: inde nullo dicto uerbo, ſed clauſo opere abiiſſe: intellexit Fannius, cùm decreuiſſet etiam alios his adijcere, finem & operis & uitæ factum eſſe: atq; ita paulò pòſt obijt.

38 Sylla Dictator uiſo per ſomnum dæmone, à quo ſe uocari audiuit, ſtatim, etſi ualeret, conuocatis amicis, manè ſcripſit quãta potuit celeritate, teſtamenti tabulas, atq; obſignauit: præfatus, inſtare mortem. Sequẽti nocte cum febris corripuit, ex qua paucis diebus perijt. Sunt tamen qui dicant, morbo pediculari conſumptum. Valer. Max. qui & ſomnium narrat, alibi refert, ex nimia ira cum municipe, ſanguine reiecto obijſſe.

39 Hipparcho Piſiſtrati filio, Athenarum tyranno, quidã uiſus eſt dicere per ſomnium:

Intoleranda Leo tolerans, tolerans animo ægro,
Nemo uiris pœnas iniuſtis iure rependet.

Inſtabat Panathænorum feſtum urbis celebre, quo uoluit ad interpretem mittere: inde neglexit, & pompam emiſit, in qua ab Harmodio & Ariſtogitone occiſus eſt. Idem antea paucis diebus uiſus eſt à Venere ſanguine, quem in phiala habebat, aſpergi: nam Harmodius & Ariſtogiton coniurati, unus alterum in delicijs habuit.

40 Pauſanias Laconum rex, cùm Cleonicen ui conſtupraſſet, inde ad illum reuertentem puellam, ſuſpicatus dolum etiam perperam occidiſſet, uidebat eam per quietem aſſiduè dicentem:

Adſis iudicio, mala res iniuria ualde eſt.

Cumque ob tædium Heracleam nauigaſſet, ad animarum expiationẽ: audiuit rurſus phaſma deſiturum, cũ in patriam redijſſet: redijt itaq;, ſtatimque obijt: ſicque phaſma ceſſit.

41 Adrianus cũ ſomniaſſet, potum ſoporiferum à patre accepiſſe: paulò pòſt obijt. Sopor enim mors eſt: ut Diogenes, cùm quærerent quid ageret? dormierat enim: reſpondit, frater ſororem inuiſit, pater autem Deus.

42 Themiſtocles cùm apud Perſas moraretur, exul à domo, ſed ibi quatuor urbium dominus, uidit meridiano ſomnio, Deorũ matrẽ illi dicentem: Vita caput leonis, ne ipſe in leonem incurras, atq; ob id mihi filiam tuã Imoſiptolemam conſecrabis. Experrectus, cùm deſtinaſſet ad leonis urbẽ ſe conferre, uia quæ diceba-

dicebatur Leophoron, deſtitit à propoſito: unde paulò pòſt detectæ ſunt inſidiæ, cũ ibi expectantis Epixies, ſuperioris Phrygiæ præfecti: qui & ob id cõprehenſus, pœnas dedit infecti facinoris. I nunc, & aggredere huiuſmodi homines: conſtabat uitandum periculum, præmium repoſcente dæmone.

Cùm quidam ſuſcipere lauream deſperaſſet ob imperitiam, frater illius ſomniauit, ſe annulum paternum amiſiſſe: cumq́; diu quæſiſſet, tandem in ſpelunca inueniſſe, longoq́; baculo illum exemiſſe. Cùm mihi ſomnium narraſſet, reſpondi: fratrem ſuum haud dubiè lauream conſecuturum, auxilio uiri proceræ ſtaturæ: quod cùm ad unguem cõfirmaſſet, euentus pro re prodigioſimili habita eſt. 43

Amicus alius noſter, & ipſe ſatis imperitus, ſuſcepturus lauream, & ob imperitiam totus perterritus & tremens, nocte quæ certamẽ anteceſſit, uiſus eſt cum ſocijs per ſata ambulare cum canibus, ad uenandum: interim aduenêre latrones, qui ſocios omnes præter unum, qui amicus illis uidebatur, cœperunt: ipſum uerò ſomniantẽ inter ſegetes latitantem non uiderunt, quamuis à proprijs canibus detegi formidaret. Venit ad me anxius manè: reſpondi, bono eum debere eſſe animo. Latrones, eſſe errandi pericula: canes uenatici à quibus detegi timebat, argumenta atq; examen: amicus ille latronum ego erã, intrepidus aduerſus errores: ſeges in qua latitabat, res memoriæ commendatæ. Atq; iuxta expoſitionem magna ipſius admiratione euaſit. 44

Cùm aliquando ſacerdotẽ curarem, isq́; penè ſanitati reſtitutus eſſet, uidit pompam ſacerdotum duci, atq; inter primos eſſe: erat enim inter ſuos primarius. Porrò pompæ dux erat Pontifex, qui proximis annis diem obierat: cùm uerò Pontifex ille non ueniret, ſomnians qui uexillum ferebat, pœnitentia ductus, ipſum alteri tradidit inclinante iam Sole, atq; diſceſſit. Vbi hoc narraſſet, mihi dixi nõ obſcurum eſſe ſomnium. Pompa illa mortis erat, cuius dux eiuſdẽ erat ordinis, & mortuus. Cùm ille uexillum reddidiſſet, & abijſſet, pœnituiſſe (ut ita dicam) mori, alterum qui uexillum ſuſceperat, ex eòdem ordine breui moriturum, qui eiuſdẽ eſſet patriæ & dignitatis: atq; ad unguẽ ita euenit: qui enim locum eius obtinuerat, præcedenti anno cùm eſſet ſanus, in quinquaginta diebus obijt: & ipſe inter ſacerdotes è primarijs, & eiuſdem patriæ. 45

Alexander magnus cùm Tyrum Phœniciæ urbem iam diu obſideret, uidit per quietem, Herculem, quem diu aduocauerat, è mœnibus urbis manum porrigentẽ, atq; intra urbẽ trahentẽ eum. Paucis pòſt diebus rurſus uidit Satyrũ propè applaudentẽ, & iocabundũ: ſed cũ uellet capere, reſiliebat, fruſtrabaturq; eũ: tandem cũ diu deluſiſſet eum, exoratus in eius manus uenit. Sequenti die cùm uates conſuluiſſet, reſponderunt, haud dubiè obſeſſa urbe potiturum. 46

Nam

Nam Sa uult dicere tua, & Tyrus nomen urbis: quare Satyrus, tua Tyrus. Plures etiam principum Tyriorum per ſomnum uiderunt Apollinem, quem ſumma in ueneratione habebat urbs, dicentē, ſe uelle ad Alexandrum ire, quòd ciuitatis mores illi diſplicerent. Vnde eius ſtatuam cathenis & clauis aureis baſi uinxerunt, illum appellantes Apollinem Alexandrinum transfugam. Oſtentare adhuc poſt quingentos annos ferebantur Tyrij fontem, apud quem Alexander ſomnium Satyri uidit. Itaq; capta eſt urbs, & euerſa.

47 Varoniano (de quo ſuprà egimus) cùm uiſum eſſet, Iouinianum imperatorem, ſe autem conſulem factum: idq; duobus amicis iam communicaſſet: mortuo Iuliano, qui tum imperabat, Iouinianus quidem in imperium ſucceſſit: ipſe uerò cùm ſe conſulem fieri ſperaret, repentè extinctus eſt: factus autē cōſul Varonianus, ex Iouiniano illius nepos, illuſusq; nominis eſt ſimilitudine.

48 Iuſtus Romanus in Piceno uidit, purpuram è genitalibus ſuis oriri: intellexit Conſtantius, qui tum imperabat, & ſomnium, & ſomnij interpretationē: purpura enim geſtamen erat imperatorum peculiare: qua de cauſa, ne obeſſe poſſet, illum ſuſtulit. Superfuit Iuſtina puella, pudicitia & forma inſigni, quam uiſam in balneo Seuera Auguſta ita collaudauit coram Valentiniano iuniore, ut eam (lata lege, ut imperatoribus duas liceret uxores ducere) Seueræ ſuperinduxerit coniugem: ita amicta eſt purpurea ueſte, iuxta ſomnij fidem.

49 Ruſtica mulier narrabat uxori paſtoris regij, uiſum per ſomnium ſe peperiſſe lunam, quæ totam Britanniam illuſtrabat: pepererat autem puellam, quā uxor regij paſtoris, quæ filium regis lactauerat, apud ſe recepit, & educauit: huius amore captus filius regis, cùm adoleuiſſet, duxit uxorem: ex quibus natus eſt Echelſtanus, regum Britannorum uirtute & fortuna illuſtriſſimus. Somnium non tàm egregiæ fortunæ nuncium, quàm dux & adhortator ac fautor.

50 Ecelinus Romanus patricius uxorem duxit Adaledam, ex comitum Rabidorum Montanorum familia. Prima nocte uiſus eſt collem, in quo Romanum oppidum ſitum erat, ad cœlū uſq; exurgere atq; attolli: inde liqueſcere, & (ut nix ſolet) prorſus in nihilum redigi. Quod ſomnium par fortuna filiorum ſecuta eſt: nam Ecelinus prænomine patris natu maior, ex modica fortuna parentum adeptus eſt Veronam, Vincentiam, Patauiū, Feltriū, Ciuidalem, Marchiæq; Taruiſinæ regionem. Albericus iunior frater Taruiſiū ipſum, multaq; alia loca occupat. Verùm aliquot pòſt annis Ecelinus amiſſo regno, uulneratus & captus, iuxta Soncinum obijt: & Albericus amiſſo Taruiſio, in arcem B. Zenonis ſe recepit: ubi à ſuis proditus, ſex filios coram ſe occidi uidit: uxorem margaritam cum duabus puellis comburi: ipſe per uaria tormentorum genera

generà excarnificatus infeſtum ſpiritum reddidit:atq; ita tota ſtirps, ut pater prœuiderat,cum potentia extincta eſt.

Xenophonti cùm in exercitu eſſet Græcorum , eiq; cum omnibus ob improbitatem perfidiamq; barbarorum maximum uitæ periculum immineret, leuiter dormienti , uiſum eſt paternam domum cum tonitru è cœlo tactam, omniq; ex parte totam ſubitò corruſcare. E priuato igitur ſtatu dux belli inter alios electus eſt: demum etiam ſolus & per multa pericula atque labores, incolumẽ domum deduxit exercitum. Ditatus præterea ſenectutẽ duxit lætã, & diues: ſed pro exule habitus eſt. Tonitru quidem ſignificabat multas uerboſas altercationes,nomẽq; magnum longiùs à patria clarum, pericula quoque & mutationem ſtatus. Fulgur autem,illuſtria facta,& iram Reipubl. Athenienſis,qua damnatus eſt in exilium,nec non pericula à regibus . Sed domum totam coruſcaſſe lumine,eſt,factis egregijs notum fieri omnibus, familiamq; ſuam claram reddere. 51

Venit quidam ad Hyburim Hebneum interpretem ſomniorum,& dixit: 52
Somniaui quod haberem grana hordei in manu,& inieci ea in os,& deuoraui: cui interpres dixit: Bene ſit tibi, Cùm uerò abijſſet,interrogauit circumſtantes,an aliquis illum cognoſceret: reſpondit unus eorum: Ego noui,& ſcio ubi habitet. Dixit ergo interpres: Obſeruate illum: quia breui morietur: conſumpſit enim ſuum alimentum. Itaque mortuus eſt ille intra quatuor dies. Solent enim homines,cùm abſumpſerint omnia alimenta,etiam ueſci granis duris: & hoc,quia illi hordeum erat pro pane conficiendo. Apud nos autem hoc eſſet uerum de tritico,non hordeo: ſed ſolùm hoc ſignificaret morbum. Grana enim huiuſmodi cruda ſi edantur,iuxta Hippocratem in libro de ueteri medicina,morbos longos procreare ſolent.

Cimoni Miltiadis filio expeditionem in Aegyptios paranti,uiſa eſt canis 53
adlatrare, & inter latrandum hoc protuliſſe carmen:

I,mihi,teq; meis catulis facturus amicum.

Aſciphilus Poſsidonius mortem illi ex hoc interpretatus eſt: nam canis hoſtis eſt : uox media inter latrandum regem Medorum , qui imperium Græcis & Barbaris miſtum habebat : amicum illi fieri , erat mori: nulla enim re magis hoſti gratificari poſſumus,quàm propria noſtri ipſius morte,ſi inciderit. Cũ igitur ſuis catulis: id eſt, Aegyptijs facturus eſſet,ac ſibi amicum,mori in Aegypto(ut contigit)illum oportuit. At ſi clarior, & non adeò abſtruſus fuiſſet ſenſus,ab itinere ſe continuiſſet,nec perijſſet.

Procuratori collegij medicorum, de quo in ſomnijs meis infrà mentionem 54
habebo,quoties ſomniaret ſe uidere matrem mœſtam,ſequẽti die ægrotabat. Somnio 37

idq; iure merito: nam filius cùm ſit chariſſimus matri, illius mœror ſignificat filio calamitatem, non adeò patri: nam patres non ſolent mœrere pro morbis filiorum, niſi lethales ſint: conſtantes enim animo magis ſunt uiri mulieribus. Erat autē alioquin natura morboſus, ſed hoc ſomnium multis annis perſeuerauit.

55 Quidam cùm uidiſſet ſibi membrum tenſum, & in apice paruum foramē, quæſiuit à me quid ſignificaret. Reſpondi, dedecus: nam tendi uirgam, ſignificat dignitatem: foramen autem in dignitate, dedecus. Eadem de incidit in magnas contentiones, adeò ut ſe ſpoliandum dignitate exiſtimarem, & præter ſpem euaſit.

56 Quidam eques, ut Matthæus Ferrarius Gradi narrat, quoties edere ſe ſomniaret, die ſequenti ſentiebat calculi dolores. Et ſi res duræ concoctionis uideretur edere, in multos dies dolor ille extendebatur. Et meritò: deguſtare enim dicimus dolores pariter ac cibos.

Car. de Cura ardoris urinæ.

57 Vidi hominem, qui quoties lucrari deberet, nocte præcedente ſomniabat ſe edere uuas albas: nam albæ uuæ uberem fructum laboris & facilem portendunt, nigræ exiguum & cum tædio: & huiuſmodi conſuetudo durauit fermè duodecim annis, inde euanuit.

58 Senecæ referunt, qua nocte ei datus eſt Nero ad erudiendum, uiſum eſſe, ſe Caligulæ præcipere. Itaq; Nero ſæuitia uiſus eſt auunculum Caligulam imitari: quanquam longè melior fuerit. Diuturnitate enim imperij duci potuit funera tot Romæ intuliſſe, quot ille, licet non adeò crudeli exitio.

59 Dominico Confalonerio, è Candiæ oppido ſacerdoti, ſeni nunc, ſed olim contigit, dum adhuc iuuenis eſſet, ut uideret domum ſuam corruere. Is autem inſpexit Salomonis librum de Somnijs, intellexitq; mortem prænunciari ſuam, uel alicuius è principalioribus domus: paulò pòſt aduenerunt literæ, quibus monebatur, ut fratrem languētem inuiſeret: dumq; ſe accingit itineri, nūcius aduenit, illum mortuum eſſe admonens: ſupputanti horas, eadē hora qua ſomnium uidit, mortuum eſſe fratrem animaduertit. Quibus exemplis dignoſcere poſſumus, eſſe id potius præſentientis potentiæ uim, quàm paſſionem ab aliena anima quæ diſcedit.

60 Valentiniano imperatori pridie quàm obiret, cùm tamen nondum ægrotaret (repentina enim morte abſumptus eſt) apparuit uxor eius pulla ueſte induta, capillis expaſſis procul aſtans: quæ indicabat, fortunam priorem cum luctu illum deſeruiſſe.

61 Polycrates Samius tyrannus, feliciſſimus cùm eſſet, filia eius per ſomnium aliquando uidit, parentem in ſublimi pendentem, quem Iupiter lauabat: Sol

uerò

uerò ungebat: paulò pòſt uictus eſt ab Orete, atq; cruci affixus: itaq; contigit ut à pluuia lauaretur, & à Sole ungeretur: liquefacta enim pinguedine, unctus uidebatur. Huiuſmodi autem ſomniorum antiquiſsimorum unum hoc tantum poſui exemplum, quòd parum illis habeam fidei.

Amici Ptolemæi Cerauni, qui Seleucum Macedonem interfecerat, uiderunt eum rapi in iudicium à uulturibus, lupiſq; iudicantibus damnatum, & carnes eius diſtribui paſsim: itaq; euenit, ut paulo pòſt uictus à Galatis, atq; occiſus ſit: eiuſq; cadauer diſcerptum ſit à uulturibus ac lupis, propter hoſtium ſæuitiam. 62

Diogeni nauclero uiſum eſt, proram ſibi perdidiſſe, & proreta ipſius mortuus eſt. Alij contrà in Mileto uiſum eſt, proretam efferre ac ſepelire, & nauis proram perdidit: atque id eſt exemplum mutui ſignificati, de quo ſuperiùs egimus. 63

Alexandro philoſopho uiſum eſt, quòd morti eſſet adiudicatus: & excuſationibus prætentis, uix à cruce liberatus eſt. Cumq; nil tale metueret, ut qui ſolum philoſophiæ ſtudijs incumberet, ſequenti die cum Cynico alio philoſopho in contentionem uenit: fuſtoq; percuſſus in capite, uix mortem euaſit. 64

Diognoſtæ uxor cùm uideretur ſibi barbam dimidiam habere, à coniuge ſeparata uixit: nam ſi plenam habuiſſet barbam, uidua facta eſſet. Nec obſtat dimidij ſomnij ratio, qua uanum promiſſum decernitur: ut in Cilice hæreditatem ſperante: nam dimidium ſomnium aliud eſt, & imperfectum, à ſomnio de medietate rei, quæ tamen perfectum ſomnium reddit. 65

Caput IIII. De exemplis proprijs.

ANno M. D. LXI. *uiſum eſt mihi in nocte quæ Maij Calendas præceſsit, uocári ut Bonromeum Cardinalem Romam euntem comitari uellem: ſed iam tum non uidebatur Cardinalis: uiſus eſt Antiſtes Aricimboldus, qui olim Academiæ præerat, mortuuſq; erat, ut liceret petenti conceſsiſſe: uidebatur autem dies Iouis, quæ palmarum feſtum præcedit: idq; mecum dicebam: Solum unius lectionis iacturam facturus ſum. Itaq; conſtanter ire ſecum decreueram. Experrectus iam orto Sole iterum ſomno correptus ſum: incidi in idem uiſum. Sed cùm illum domi expectarem, nec ueniret hora iam tarda, exiſtimabam abijſſe ſine me: cùm ignotus, nunc uerò mihi notus: Non par eſt, inquit, ut ille ad te ueniat, ſed ut tu ad illum: expectari puto te: tum ego: Vera refers: accingebar itaque ut adirem: interim uidebatur Cardinalis, ut eſt, eſſe, comitatumq; ducere centum & quinquaginta hominum: dicebam ergo mecum: Non unà eſſe poterimus in caupona. Sed tamen permanſi in propoſito, ut irem. Tedebat autem, quòd pluere uideretur: dixi itaque: Ocreas emere* 1

*oportet: nullas enim habebã, & uerè. Sed pig·bat emere: & uidebar uix poſ-
ſe inuenire aptas mihi: deinde cogitabã, quòd nõ rectè impetraſſem diſceden-
di ueniam: ſed quòd à Præſide oporteret impetrare: demum, quòd ſi empturus
eſſem ocreas: uerisimile nõ eſſet illum interim non diſceſſurũ. Multis ergo ra-
tionibus perturbatus, & impenſæ ratione habita, & periculi, ne non excide-
rem à profitendi munere, manere propoſui: ſicq; ſomno ſolutus ſum. Intra du-
os dies uenere è Roma epiſtolæ, quibus admonebar, Cardinalem Bonromeũ à
Pontifice Bononiæ Legatum agere, ut ab ea repub. aduocarer ad profitendũ.
Ignotus ille, Franciſcus Alciatus erat, Iuriſcõſultus, uir omni laude dignus, qui
cauſæ huic fauebat. Sed ſomnium declarabat, poſt magnam ſpem irritã omni-
no fore. Eaq; oĩa ad unguẽ mirabili ſucceſſu euenere. Hoc solũ ſupereſt, quòd
non uideo quomodo irritũ poſsit eſſe negociũ, quod iam publica fide coaluit.*
2 *Cũ eſſem in Saccenſi oppido, anno M. D. X X V I I I. ſomniaui me labora-
re uomica pectoris, cũ recmone: nihil minus timebã. Sequẽti anno redij in pa-
triã, ubi ex laboribus, ſudore, fatigatione, pluuiæ caſu, triſticia, uigilijs, inci-
di in tuſsim, & empyema ex putrida pituita cum recmone: & per nouem mẽ-
ſes ita laboraui, ut prorſus de ſalute deſperarem: non tamen fuit uomica.*
3 *Reditum in patriam, in cogitationem, & quoniam mihi pulchrè nota eſ-
ſet, quiſq; referre poteſt: ſed quod Saccenſe oppidum & Gallaratum multo
antea uiderim, quàm eò ad artem exercendam me conferrem, dum quieſcerẽ,
quaſi pro miraculo mihi habendum uidetur: ſed & exitum eorum ingreſſuum
ſatis apertè ex ſomnijs conieci.*
4 *Anno M. D. X X X V I I. Die ſecunda Octobris, hora ſecunda ante Solis
exortum, uidi Proſperum Marinonũ, qui amicus mihi fuerat ſingularis, obie-
ratq; præcedenti anno, hilarem, & cũ purpureo pallio. Eum appropinquantẽ
& cupientẽ exoſculari me, interrogaui, an ſciret ſe mortuum eſſe? cũ affirmaſ-
ſet, admiſi ad oſculum: atq; ita ille me in ore oſculatus eſt. Interrogaui, an me-
miniſſet qui fuerit? reſpondit, meminiſſe. An dolor eſt in morte? ato: dum pera
cta eſt, nondum moritur, reſpondit: ita ut de cruciatu animæ id interpretarer.
Qualis? ut in acuta febre. An uiuere uellet? dixi. Nequaquã, reſpondit ille. Er-
go mors ſomno ſimillima? Non dixit. Conantem amplius diſcere, pluraq; in-
terrogare uolentem, deſtituit, triſtemq; reliquit. Proſper Marinonus, Papiæ ur-
bem ſignificabat: erat enim eius ciuis. Mortuus, uitæ mutationem. Amicus, &
oſculum, honorem, utilitatẽ, uoluptatem, atq; ita legendi munus quod poſt an-
nos ſeptem adeptus ſum. Interrogationes, de omittendo munere cogitationem
declarabant. Diſceſſus me inuito, aliquando eò munere cariturum.*
5 *Anno M. D. X X X I X. v. Calẽdas Februarias, cũ non poſſem cooptari in
colle-*

*collegium medicorum, cauſaq́; eſſet iam iugulata: uidi per quietem, dum illuce-
ſceret, Alexandrum magnum in uenatione ſine armis uolentem leonem occi-
dere: prohibebat Ephestion: tandem in hoc conſenſerunt, ut Alexander con-
ficeret leonem, ſed clauam haberet Ephestion: ſtatim autem ſuperuenit ingen-
tis magnitudinis leo, cuius os Alexander apprehenſum, in diuerſa conuellere
nitebatur: uiſusq́; eſt primum profeciſſe: ſed paulò poſt leo compreßis mandi
bulis, Alexandri manus interceperat: quod Ephestion animaduertēs, illiſa leo-
nis capiti claua, proſterni eum uno ictu contigit, atq; Alexandrum liberari. Si-
gnificauit Alexander, de cauſa agi quæ iam diu periiſſe uidebatur: idem prin
cipis Iſtonij autoritatem, aut Sfondrati Senatoris. Ephestionem exiſtimo Lu-
cam fuiſſe Cruceium, medicum, amicum Sfundrati. Mirum autē eſt, unde mi-
hi hoc ſomnium obuenerit, qui nec imaginem Alexandri, nec Ephiſtionis un-
quam antea uidiſſem. Profuit hoc ſomnium non mediocriter, ad conſequendam
uictoriam cauſæ, quam profligatam exiſtimaueram.*

Omißis tribus illis fatalibus ſomnijs, quæ in libro De Libris proprijs de- 6
*ſcripſi, tum etiam De utilitate capienda ex aduerſis, ſcilicet de aditu in cœlum
& paradiſum terreſtrem, aſcenſuq́; in collem uitiferum, reliqua hic ſubijciam
inſigniora: inter quæ illud uiſum anno M. D. XXXVIII. die v. Martij, cū
ſtellā ardentem è cœlo in cortem meā decidiſſe, per quietē uiderem, quæ ſtatim
extincta eſt. Gratiam hoc declarabat principis, ſed parùm duraturam. Conti-
git autem ut menſe Septembris inirem amicitiam Principis Iſtonij: ſed & ex-
tincta eſt non multò pòſt, ut ſomnium declarabat. Dicebam autem dum ſom-
niarem, hoc mihi ſomnium impendentem mortem denunciare: ita ſoluta ami-
citia, magna autoritatis meæ iactura facta eſt.*

Eodem anno uidi xvij. Calendas Decembris, cœlum ſtellatum: ſed uideba- 7
*tur deeſſe Mercurius: hunc paulò pòſt uidi maximè ſplendentem inter multas
alias ſtellas, longè maiores, ſed nullo ordine poſitas. Deinde à ſiniſtra uidi ſtel-
las circiter quindecim, certè non pauciores, ſe inuicem tangentes, quaſi filum
referrent: aderant & ſtellæ pellucidæ, quæ imaginem pulchræ roſæ effingebāt:
quarum aſpectu delectabar, audiui etiam uocem dicentis: Expecta congreſſum
Lunæ cum Mercurio.*

*Cœlum erat, Medicorum collegiū: nam tempore morborum, ut nocte ſtel-
læ, obſeruantur. Ego qui non receptus eram, Mercurij abſentia declarabar. Et
quod recipiendus eſſem: quoniam paulò pòſt uiſus ſum illud uidere. Inter ma-
iores ſtellas: quoniam non habiturus eſſem magnam autoritatem in eo colle-
gio, multis tum mihi prælatis maioris nominis. Series illa tot ſtellarum, ex u-
na progenie multos nō incorrupta ſerie in id collegium ingreſſuros. Roſa illa*

rantẽ febre nõ leui, & reſolutã palpebrã ſiniſtri oculi, nõ oculũ. Itaq; primũ extimui, & an quicquã agerem, mecũ reuoluebã: tandẽ cõſtanti animo omnẽ diligentiã adhibui, ut ſanaretur: ſanatuſq; eſt: uixitq;, ſomnij beneficio, quod aliter nõ tam promptè ei occurriſſẽ morbo: monitoriũ nãq; fuit, ut apparet.

Nocte quæ præceſſit iij Idus Nouembris, anni M.D. XXXIX. uidi per quietẽ, uentriculũ cibo plenũ extractũ, inde poſitũ: dolebã tamẽ dicẽs: Nũquã tam bonus erit ad coctiones ut antea erat. Sequenti die anagnoſtæ mei omnes digiti ſiniſtræ manus præciſi ſunt, nõ tamen ſic ut aliquis eorũ excideret; hoc ſignificabat repoſitio illius. Quod uerò officio manus defungi nõ potuit, ſignificabatur ex eo quod dixi, nunquã futurũ æquè ualidũ uentriculũ meũ. Et uẽtriculus ſignificabat familiarem: continetur enim intra corpus, ut familiaris qui in domo alitur: & eſt exanguis: quia mihi ſanguine coniunctus non erat. 11

Conſcribam aũt admirabile ſomniũ, nõ niſi nunc me hæc ſcribente intellectũ, quo omnia quæ mihi cõtigerũt, ſignificabãtur, ſi intelligere potuiſſẽ: idq; exemplũ erit clariſſimũ ſomnij ſpecularis, quod (ut ſuperiùs docui) admiratione & ſubtilitate interpretationis reliqua omnia genera antecellit. Sed præſtat primũ ſcire quo in ſtatu res meæ eſſent, cũ hæc ſomniarẽ: nã aliter cõmodè interpretationẽ docere nõ potero. Annus erat Salutis M.D.XLIIII. cũ ſub diluculo ſexti Idus Ianuarias (tũ uerò mihi erãt tres filij, maiorq; natu decimum agebat annũ, minimus eo natus anno, quo Mediolani tũ primũ medicinã profiteri aggreſſus ſum) per quietẽ uiſus ſum uidere Proſperũ Marinonũ, cuius ſuperiùs mẽtionẽ feci, et quãuis quòd mortuus eſſet nõ ignorarẽ, manũ ut mihi tãgeret oraui: id etiã ſubijciẽs, quãuis mortuus ſis: quo ille dicto me auerſabatur: nihilominus præſtãti in propoſito, tacta manu acquieuit, atq; abiuit. Nũc ſequebatur filius meus, me reclamante, natu maior: cũq; ille nõ acquieſceret, cũ plurib. illũ ſequẽs, in domus ſolitariæ ueſtibulo illæſum inueni, ſed Proſperum haudquaquã. Statim uiſus expergiſci ſum ab incerta re, quæ mihi pone cerni cal eſſet: imaginabar aũt uigilare, ac quæ uiderã quaſi per ſomniũ uiſa reputare, gauderemq; quod neq; mihi neq; filio mortui uiſio mali quicquam minaretur. Videbatur et mihi caput erigenti lumen per feneſtrã ingreſſum, admonere ut ad profitendũ ſurgerem: tum uerò magis properabam, ut terrorẽ quem ex re, quæ capiti pone uidebatur, cõceperã, excuterẽ: dumq; aliam feneſtram inſpicere ſtudeo, ſcilicet cogniturus an & lumen ea ingrediatur, uideo oſtiũ apertũ: unde admiratione ductus, ac terrore, uidebar ad illud arrepto baculo ire: cũ ecce mortem in ipſo oſtio adſtare uideo: ſtatimq; mecum reputans exitiale eſſe portentũ, ni mortem propulſarem baculo, illam ferire adnitor: at illa fugiens, dum eam ſequerer, in aliam domũ cõfugiſſe uidebatur, atq; in cloa- 12

eam ſe condi: unde non iam mihi periculum aliquod ſignificari conijciebam, ſed eo in loco iacere cadauer: atque de eo eruendo iam cogitabam. Cum meerim ſecundò uiſus ſum expergiſci, dormiens uerè tamen ut priùs. Nihil autem ex priore ſomnio relictum erat, niſi quòd eo uiſo: eam in cloaca iacere cadauer, ſignificari ex ſomnio exiſtimabam, denuoq́; ut ſurgerem accingebar. Sed ecce uideo catulum nigrum piloſum ſub lecto, qui ludens mihi caligas eripuerat. Ergo dicebam mecum: Quis hunc catulum domeſticum hic concluſit? nam nullus mihi heri catulus erat: & bene actũ eſt, quòd non ſim experrectus ante lucem, ne non uidens, & hunc ſtrepitum audiens perterrerer. Dumq́; hæc mecum uoluto, tum demum uerè ſum experrectus.

Ergo Proſper Marionus Papiæ Academiam referebat: erat enim Papienſis, & ſcholaris. Quod uerò mortuus, ut erat, uideretur, ſignificabat ſpem mortuam Papiam ueniendi: quòd iam quinq; prope annis iam oblatam conditionem reſpuiſſem. Aegrè ille obtulit manum. Senatus, quod primò renueram, quaſi inuitus dedit. Manum amplexus eſt, locum obtinui eo anno. Filius ſequebatur illum, uenturum in Academiam in tertio regreſſu meo periturum ſignificauit: atq; ita euenit: anno enim M.D.XLV. abſtinui à profitēdi munere. Regreſſus ſum ſecũdò, anno M.D.XLVI. deſtiti anno M.D.LI. redij anno M.D.LIX. tuncq́; mortuus eſt filius, ſub initio anni M.D.LX. quem cōſtat, niſi tertiò redijſſem Papiam, non periturum, ſaltem eo mortis genere. Id ergo ſignificauit ingreſſus illius in ſolitariam domum, cùm ego ueſtibulum cum ſocijs ſolum attigerim. Probibebar autem prius intelligere (nam non fuiſſent) hæcq́; de ſomnio ſpeculari, & triplici ordine. Vnde id maximè euidens, quod maximè ſomnium eſt, ſiquidem primum: reliqua ſenſim minus euidentem retinent ſignificationem.

Venio ad ſecundum. Surgere nitebar, ad exercitationem reuerti cupiebam: mors in oſtio erat, fugaui eam compoſitis libris de Subtilitate & de Rerum uarietate, tum alijs in ſecundo reditu: erat enim mors nominis, de qua in fatali ſomnio, æterna futura ea monumenta oſtendens. Cloaca in quam mors ſe abdidit, latitaturum aliquid ad mortem uſque meam, quod aduerſetur nominis mei immortalitati: atque id apud ſordidos, & fluctuantes homines. Et hæc de ſecundo.

Tertius ordo eſt breuis, aut quia breuitatem temporis ſignificat, aut quoniam detegi non uult quæ ſunt poſt hæc. Canis ergo niger, piloſus, cùm tertiò Papiam redij, fortuna in domo erat, & eſt: aut ſignificat hoſtem domeſticum: nõ tamen ex eo damnum magnum, ſed metum, & uoluptatem, & luſum. Palàm eſt autem, ultrò prohibitum me ſcire nec ſi à munere deſciuero,

amplius

amplius rediturũ: uideor extrà munus fruſtra quærentem obiturũ, ob id quod Proſperum nõ inueni: euenturumq́; forſan cauſa filij, maioris, quem ſequebar. Verum quod in tertio ſomnio uideretur non iam mortem, ſed cadauer in cloaca latitare, ſignificabat, ante mortẽ liberandum me metu omni uero, libereq́; libros meos legendos, non tamẽ ſuſpicione metus: atq; inter conatus periturũ, ut eruã cadauer. Ipſum cadauer, quicquid occaſionẽ præbere poteſt malæ opinionis legentibus, quæ corrigere non potero. Res quæ in ſecundo ſomnio à capite ponè ſtans deterrebat, fuit deſideriũ conſcribendi libros: quod à ſomno: id eſt, uita ciuili me exſuſcitauit, ut ſurgens propulſarẽ mortem in oſtio ſtantem.

Viſus ſum aliquando interrogare quendam per quietem, mihi incognitum, 13
de uitæ meæ curſu: atque illum dixiſſe: Finis tuus erit qualis Caroli Telæ. Viſus poſtmodum mori ſum graui cum tormento, atq; ingredi profundiſſimas tenebras. Hunc Carolum ſemel tantũ uideram, erantq́; ei duo filij: nothus maior, quem ego illi eſſe neſciebam: & minor, tum ualde paruus: exceſſit è uita, his duobus & uxore ſuperſtitibus, cùm totus eſſet podagra confectus: damnatusq́; capite à iudicibus, quòd principalem pecuniam interuertiſſet: ſed redempta damnatione pecunia annum agens circiter quinquageſimum, abſolutus, ex febre & podagra interijt, filiosq́; ſatis diuites reliquit. Vbi ergo eum obijſſe, uidi, non poteram imaginari, quomodo mors mea cũ illius morte conueniret: nam ego iam illo ætate decem annis maior ſum: quamobrẽ de illa nõ eſt intelligendum, ſed ſolũ quòd duobus cum filijs ſuperſtitibus, quorum natu maior multis annis minorẽ anteibit, eruntq́; ex duabus matribus. Quare ſomniũ indicauit tacitè mutationem, quæ facta eſt. Mortuo enim filio maiore, infans relictus ex alia matre natus, quàm natu minor filius: quod eo exemplo ſignificatum eſt, quòd maior & minor ex duabus matribus ſunt: idq́; ego tum interpretari non poteram, cũ ambos filios ex uxore eadem ſuſcepiſſem. Nothus autem maior natu eſſe uidebatur, quòd qui ex eo ſuperſtes eſt filiolus, nõ eſt filius, ſed nepos: ideò non uerus filius. Et nihil refert quòd hic cõmutentur perſonæ: quia etſi nepos ſit qui natu minor eſt, illi autẽ maior: recta tamen eſt ſimilitudo: quoniã nepos patris ſui, qui maior natu fuit perſonã habet. Oſtenſum eſt autẽ hoc ex regula Dialectica cõmutationum: neq; enim neceſſe ut ſit e ijſdem, ſed ut in ſpeculis cõmutata certa ratione, ut neq; de tempore dictum eſt: nec quod ego infante nepote, ut ille, minore natu filio interearn neceſſe eſt. Sed bene uidetur ſignificaſſe, me ſuperſtitem filiæ, nullo ex ea nepote ſuſcepto futurum, quòd ei nihil horũ morienti fuerit. Et quòd podagra, quæ iam tum mihi leuis cœperat, conflictarer. Damnatio uerò capitis pecunia cõmutata in illo, quemadmodum in ſomnijs ſolet, damnationem filij, in quo pater damna-

tus eſt, mutata perſona ſignificauit. Vnde etiam relicta bona, quæ damnatis perire ſolent: ei ergo ob id comparatus, uir ignotus (ut dixi) uerax & obſcurum ſomnium docet: nam diuinum reſponſum: quoniam dij ignoti ſunt nobis: eorum autem dicta uerißima, ſed obſcura: neq; enim ignoti occulta reſerare ſolent, ſed ualde familiares & amici. Quòd uerò magno cum tormento mori uiſus ſim, aliud genus uitæ ingreſſurum me decernit, plenum difficultatis & ſolicitudinis, quemadmodum accidit tenebris circunfuſis.

14 *Anno M. D. XXXVIII. cũ in ſpem erectus eſſem patrocinij Pauli III. Pont. Max. urgentibus me omnibus incommodis, uidi per quietem, pauonẽ in gremio non ſatis quietum, inde paulò pòſt auolaſſe: ſtatimq; phaſianum cum pullo excepiſſe, tam quiete ibidem cõmorantes, ut maximã ex hoc ſomno uoluptatem caperem. Cũ diu manſiſſet, experrectus intellexi ſpem Pontificis inanem eſſe, quamuis magnorum uirorum pollicitis lactarer: aliã ſuboriri minorem, ſed quã eſſem conſecuturus: itaq; cũ primùm ſurrexi, ad Ioan. Bapt. Specianum capitalium criminum præfectum, uirum & eruditum & ſtudioſis amicum, ueni: tum Io. Iacobum Raynoldum, qui nunc Auonæ præfectus eſt: quorum auxilio ea ipſa die Alphõſo Iſtonij principi in amicitiam inſinuatus ſum: à quo & pecunias accepi, & multis modis iuuatus ſum, et in collegiũ illius patrocinio receptus: & multo plura habiturus, ſi ego tum tam prudens fuiſſem, quàm ille beneficus ac liberalis. Sed Fata obſtabant. Hoc eſt ſextum ſomnium, ex quo conſecutus ſum utilitatem: nam fatali primo, ad ſcribendum compulſus ſum: ſecundo hoc, ad habendam principis amicitiã inductus: tertio, de Alexandro, ad aggrediendum cauſam collegij, tot aduerſis ſententijs concuſſam: quarto, ad ſeruandã uitam filij natu minoris: duobus ultimis, tametſi ſæpius repetitis, ad conſcribendum libros de Subtilitate, & de Rerum uarietate.*

15 *Quadã nocte cũ uiderer eſſe in curia principali urbis, atq; tũ adeſſe aues omnis generis, inter cæteras aderant duo pauones, quorũ aſpectu delectabar: cũ interim unus ſtatim auolaſſet, alterum in clatrata ferrea quieſcentem multi lapidibus inceſſerent, ego in ſinũ recepi: ſed langueſcere, ac reuiuiſcere uidebatur. Sequenti die ad parientem filiam Antonij Leuæ principis Aſculi uocatus, antequã accederem (erat enim Modœtiæ) obijt: hæc fuit pauo, quæ ſtatim auolauit: paulò pòſt ad infantem natum ductus ſum, quem multi morbi, lapidum loco, ad mortẽ fermè duxerant: itaq; aliquoties dum alleuatus eſſet, ac rurſum decidiſſet, intra paucos dies & ipſe obijt. Fuit autem anno M. D. XXXV.*

16 *Anno M. D. XXXVI. diluculo diei Dominici, uiſus ſum edere ouũ ſtruthiocameli, in menſa Præfecti eiuſdem criminum capitalium. Solutus ſomno, intellexi illius hortatu pecuniam mihi debitã à contumaci creditore, ea hebdomada*

mada habiturum:habuiq́; ultima ipſa die,ſcilicet ſabbathi:nam Dominica di-
es prima eſt hebdomadæ:& ouum illius auis concoctu contumaciſsimum,ipſa
uerò auis magna,potens ac nobilis, qualitatem debitoris declarabat.

Quadam nocte uiſus ſum habere ficedulam maiorē(ſunt qui icteridē ap- 17
pellent)in manibus,quæ tamen aufugiſſe uiſa eſt etiam:denuò capta, in caueā
concluſa eſt. Sequenti die quidam obtulit pecunias iniqua conditione,quas
ego etiam monitu ſomnij renui: at ille cùm abijſſet,reditus præter ſomnium,
nullam ſpem reliquerat:redijt ipſa die, & optima ſub conditione eas accepi.
Aues enim ſpes,commoda & iucunda,ut etiam pecunias & lucra ſignificant:
& pro ratione earum, magnæ & pulchræ,principes,& ſplendida lucra &
dona:hæc autem parua erat,& humilis.

Quadam nocte cùm uidiſſem multa pulchra fruſta cryſtalli in ripa flumi- 18
nis,lætus colligebam ea:manè quidam libros pulcherrimos obtulit, adeò uili
precio,ut dono accepiſſe exiſtimare poſſem:ſic emi,quaſi inueniſſem. Libri
autem uilis ſunt precij inter merces,uelut & cryſtallus inter gemmas.

Profitebar Papiæ: cùm menſis Ianuarij ſub initio anni M.D.XLV,per 19
quietē uiſus ſum eſſe in patria cum Proſpero Marinono:abſtinebamq́; ab illius
colloquio,quòd gnarus eſſem mortuum eſſe:id ille animaduertens, equum al-
bum aſcendit:ego ratus indignum ut inſalutatus abiret, cùm iturus Romā ui-
deretur,in ponte portæ eius quæ Romam ducit,dixi:Et quando te uidebo? ille
ſubridens ait,Menſe octobris:tum ego, Quo? nam hic proximus eſſe poſſet,
& intra annos etiam uigintiquinq́;:eſt autem incertus nimis terminus: at ille
ſubridens, cum ſocio qui mihi è facie notus non erat,abijt.Itaq́;,ut ſæpiùs di-
xi, Proſper Marinonus abiens, cùm ego eſſem in poſſeſsione profitēdi,amiſ-
ſurum eo anno id munus declarauit:quod & euenit.Sequētis enim anni,iuxta
illius uerba,menſe Octobri eidem muneri ſum reſtitutus. Diſceſſus eius Romā
uerſus, aut me hoc relicto munere iturum Romam ſignificat, aut (quod uix
credo)Romanum hominem mihi ſucceſſurum.

Quadam nocte uidi quendā qui iam mihi fuerat inimicus, conantē uulne- 20
rare me:& dum protego memet manibus,uulneratus ſum in eis: cùm experre-
ctus,. conſiderans quod ille mihi erat reconciliatus, cauſa diſsidij ſublata, &
quod tum mihi autoritas creuerat, ut nō impunè fuiſſet illi tum talia aggredi,
erat Petrus Franciſcus Belzoioſij dominus, uir nobilitate & potentia clarus,
non poteram ſomnium interpretari.Ea die occurri homini qui uulnera acce-
perat ab inimico,ſub amicitiæ ſpecie:hoc ſignificauit recōciliatus amicus: &
inter reliqua uulnera manum ei præciderat,& hoc ad ſomnium.Virum illum
aliquo modo, ex declaratis in præcedente libro, mecum conuenire oportuit.

21 *Erat mihi amicus anno M. D. XXXVIII, Io. Petrus Boßius medicus: quo in exilium acto ab alijs medicis, ego domum eandẽ illius loco conduxeram: quem uideo quadam nocte mandato Senatus, medicisq́; urgẽtibus damnatum, ut defricta pelle ad os uſque, quæ dextro ſupererat ſupercilio, glutino tenaci annecteretur tabella lignea ſupra palmi longitudine, quam ſecum deferre perpetuò cogeretur: pleriſq; admirantibus, alijs autem miſerantibus fortunam uiri, alijs irridentibus & inſultantibus. itaq; cum expectarẽ ut ex urbe diſcederet, gluten molliret, auelleret tabulam: nihil horum fecit: ſed æquo animo ferens, per urbem incedebat; ſic deformatus, ſolitaq́; munia exercebat, experrectus, cùm ea eſſet dies in qua petiturus eram à Xenodochij præfectis curam pædotrophij, in cuius poſſeßione iam eram: intellexi mihi non leuem iniuriam ab his faciendam, & dedecus me graue ſubiturum, ut abſtinere à petitione decreuiſſem. Sed tamen tantum nefas ſperare non potui: ut qui longè maiorem utilitatem, quàm eſſet præmium loci, eis præſtitiſſem. Petij, repulſam tuli, magno cum rubore: ut etiam qui iniuſta petere non erubeſcerem. Itaque in oculos, ut dici ſolet, res acta eſt: tuli tum æquo animo, quod ad gloriam meam præbuit fundamentum: quoniam ille nec diſceſſit, nec commotus eſt. Senatus, collegium præfectorum oſtendebat: ego medici illius, qui & repulſus fuerat, & in cuius domum fueram ingreſſus, perſonam ſuſtinebam.*

22 *Cùm uidiſſem nocte quadam medicum qui eodem anno obierat, in lecto meo quaſi morientem: atq; ego ut explorarem an ita eſſet, illius artus arctius conſtringerem, uiſusq; eſſet uerè mortuus: accidit ut intra quatuor dies ad amicum qui apoplecticus conciderat, uocarer: cuius artus, ut tentarem ſi uiueret, conſtrinxi, carnes uellicaui: atq; intra totidem horas extinctus eſt, quot medicus ille ſuperuixiſſe per ſomnium uidebatur. Amici ambo mihi erant unici: alter ſub alterius perſona deſignabatur, & lethi genus idem ex actione mea.*

23 *Nocte quadam mortuum patrem ſequi uidebar paßibus æqualibus, qui me ad domum mortui iam tabellionis duxit. Paucis pòſt diebus queſtus ſum de actis quibuſdam patris, apud eundem tabellionem olim, eodemq́; in loco.*

24 *Nocte quadam uiſus ſum occurrere duobus uiris, quibus uix unquam occurrere ſolitus eram: & cœpta diſſeratione, magnum exortum mihi negotium: manè ſtatim uni illorum occurri, qui de alio uix ſibi noto dum uerba habet, ambo eidem, ex inſperato (ut reor) occurrimus: inde exortum eſt negociũ tædio plenum: tum neceſſe fuit animam eſſe ualde liberam.*

25 *Cùm dimidium bibliothecæ cecidiſſe uiſum eſſet, in quo libri omnes*

nes erant præter medicos (hi enim in parte quæ ſteterat,ſeruati uidebãtur) ſalumnus meus Ludouicus Ferrarius, omni in literarũ genere eruditus præterquam in medicina,multa incommoda paſſus eſt,coactusq́; eſt ſtudia literarum aliquanto tempore intermittere:ideò illius calamitatem,non meam ſignificauit:cùm uterq; in eadem domo,eiſdem ſtudijs incumberemus, ſolis medicis ſeiuncti eramus.

Anno M.D.XXXIX. xvi. calendas Iulij,uidi patrem meum togatũ,ut ſolebat,incedere, oſtendentem mihi magnam quantitatem librorum diuerſarum formarum: atq; inter illos unum elegantem, uariarum linguarum notis ſcriptum:iuſsiſſeq́;,ut uerbum hoc legerem ὁμούοιν. Cumq́; proferrẽ, dixit caue ne legendum ſit ὁμοοιον: reſpondi, Nequaquàm,ſed ſic ſonat:tum ille, cùm acquieſcere uiſus eſſet,dixit:ſatis eſt,uolui te monere:quoniam hoc ad te pertinet.Compoſita erat dictio ex ὅιον,quod eſt qualiter,ſeu uelut: & ὁμὸς, ſeu ὁμὸν,ſeu ὅμοιος: id eſt, unus, aut ſimilis, uel ſimul,unà cum,uel æqualis: quod eſt omnino ſimilis,mihi ſcilicet.Nam tertio calẽdas Septembris in collegium medicorum cooptatus ſum magno labore,ut ille fuerat in collegium Iuriſconſultorum. Profeſſus ſum poſtmodum medicinam, ille leges profeſſus fuerat ad extremum uſq; uitæ:ille parùm ad collegium ibat,pertæſus (ut audiui) quorundam:ego non ob id,ſed Papiæ moram ducens,prohibeor ſæpius adire:multò uerò etiam rariùs,ob filij ingratam necem. 26

Quinto Idus Octobris,eiuſdem anni,cùm eſſem receptus (ut dixi) in collegium,uidebar eſſe inter ſocios,expectabamusq́; ut pyrgum ludendi deferrẽt: interim uerò iridem,quæ apparuerat,alijs oſtendebam:qua euaneſcente, alia uiſa eſt,quæ faſtigium domus uertice tangebat,cornibus autem terram: hanc ut oſtendiſſem alijs,tangere cupiebam:ſed non ſum auſus:dum uerò auerſus, tutò me tangere poſſe confido,euanuiſſe & ipſam animaduerti. Socij autem erant medici,cum quibus artem exercere deſtinaueram. Iris,profitendi munus aliàs (ut dixi) mihi oblatum, nec receptum. Secunda Iris idem quod cum uertice mihi æquaretur,oblatam in patria occaſionem ſignificabat,quam recepi. Sed cùm è domo tangere uellem,non audebam: timidus enim ad id negocium acceſsi. Sed ſecurior,auerſus ſcilicet,medendi exercitationi intentus: at illa euanuit,translata in priſtinum locum Academia:quod perinde erat, ac ſi diceret: Si profiteri uolueris,& patriam & medendi exercitationem relinquas oportet. 27

Anno M.D.XL.vij.Idus Februarij:uidi per quietẽ,bubonẽ, auem uiolenter in ſinum traxiſſe,illiq́; tres pennas ad ſcribendum aptas auulſiſſe. Videbatur & quidam phratrius, mihi notus, in carcerem iniuſtè coniectus, ac 28

malè habitus, demum tota facie diſciſſa dimiſſus. Eadē die occurrit mihi Ioā. Petrus Boſſius medicus, ab alijs medicis (ut dixi) olim eiectus: hic ergo, ut bubo ab alijs auibus prohibebatur palàm exercere medicinam. Phratrius etiam, coniectus in carcerem: nam in carcerem detruſus fuerat à medicis, qui ratione artis communis erant quaſi illi phratrij: diſciſſa facies, oſtendebat exitum infauſtum: uenerat enim ut ad medendum admitteretur, ſed rurſus eiectus fuit turpiùs quàm priùs. Pennæ illæ quas exceperam, erant clientes, qui ad me, illius conſilio, poſtquam ipſe artem exercere prohibebatur, ſe contulerunt.

29 *Anno M. D. XLIII. in calendis Ianuarijs, uiſus ſum ſepulchrum marmoreum antiquum, literis uetuſtioribus inſcriptum, quibus mirum in modum delectarer, inuiſere: aderant & Hieronymus Cardanus alter medicus, & Ludouicus Ferrarius Mathematicus, ex amicis. Eo anno conſcripſi libros de Sapientia, refertos multis antiquorum dictis. Sepulchrum enim etiam alio nomine monumentum appellatur: dicuntur & libri monumenta. Et literæ antiquæ, autoritates ueterum ac teſtimonia. Sed & ſepulchri imago, parum probandos eos libros: pauci enim ſolent, niſi per ocium, ſepulchra quantumuis pulchra ſpectare. Socij illi, uulgandum opus declarabāt. Sed quod in Calendis Ianuarijs hoc uiderim, eodem anno inchoandos & abſoluendos ſignificauit.*

30 *Anno M. D. XLV. xi. Calendas Auguſti, ſub Solis ortū uidebar mulā equitare, pallio indutus, cum Hieronymo Cardano & ipſo mulam equitante, ſed togato: occurriſſe autem nobis tres ruſticos, quorum lotijs uiſis, quadraginta aſſes ille lucratus eſt; me autem ſpreuerunt. Indicauit hoc, me extra patriam moram ducturum, ob pallium: illum mei loco ſucceſſurum, ob ſocietatem & habitum: plebē tamen potius curaturum, ob ruſticos: multos tamen ægros ad eum concurſuros: quia tres erant ruſtici, non unus: & ſufficienter lucraturum, ob numerum aſſium: habiturumq́; pharmacopolas amicos: nam ad eos ille diuerterat, ego non acceſſi.*

31 *Anno M.D.XLVII. xvi. calendas Septembris, uidi Ioan. Baptiſtam Specianum, capitalium criminum præfectum olim, ſed tum mortuū paulò antè, qui me manu apprehendit: ſed ego cogitans quòd mortuus eſſet, eam ſtatim ſubduxi: interrogaui autem dicens: Quandoquidem tu mortuus es, & ego dormio, dic mihi aliquid de ea uita, qua ubi tu es fruuntur: tum ille: Nihil supereſt, cuius oppoſitum tu credis. Inde eo euaneſcente, ſuperuenit iuuenis macilentus, pallidus, facie longa, ueſte ſcholaſtica longa, pellicea intus, extrà co[illegible] cinerei: hunc & ipſum mortuum incognitumq́; interrogo, quid*

mihi

mihi futurum ſit? reſpondit: Dicere nolo: nam nimis triſtareris: cui ego: Moriturus ſum? inquam. Non, reſpondit ille. Quid ergo? A' mulo ſeu mula lædêris: cæterùm abhinc magna & facilia lucra ſemper tibi ſuppeditabûnt. Quo nomine appellaris? Hieronymus Trige. Ioann. Baptiſta ille filius nomine conueniens, non mihi ſi. perfuturus, ut rebar. Hic meus genius horridus & aridus ſenectæ, non quidem inopia (hoc enim excepit) ſed animi angore: nam nomen et perſona incognita me eſſe declarabât. Mulus ἀγονομόχθος: id eſt, ſterilis & orbus: nam ſic muli obeunt, ſine prole: uel ἡμίονος magis propriè, à mulo uel mula: ἡμίονος autem utrunque ſignificat: & dimidium ex hoc, ab ἥμυσι, quaſi dimidio in ſobole fruſtratus & mancus. Qua parte, non ſine alterius ſecuritate, prima ſomnij pars præmonſtrauerat. Quaſi diceret: orbatus, aut fermè horridus ac ſiccus, ſcilicet ſine ſpe generandi, pauens & frigore horrens: nam hæc omnia genij cognomine, & mei ipſius ſignificabantur: præter tuam fidem demigrabis ad mortuos. Atque ex illa die, quanquam quid ſignificaretur non percepiſſem, nunquam ſine magna ſuſpicione, nec lætus uixi. Quòd ſi dixiſſet, A' mulo, non adijciendo ſeu mula, plenâ ſignificaſſet orbitatem: nõ ἡμίονος enim nomine explicari poterat, ſed ſolùm ἀγονομόχθος. iuuenis autem pallidus, & reliqua contraria habitui meo, præter longam faciem (talis enim mihi eſt) decrepitâ ætatem ſignificare uidentur. Etenim decrepiti, quanquam antea bono habitu, macilenti & pallidi efficiuntur.

Annum agebam (ni fallor) decimumnonum, aut uigeſimum, cum quadã no 3 2
cte uidi ſimiam loquentem. dixiq́; Quæ miraculo loquitur eodem ſpiritu, futura præſcire poteſt. Dixi ergo, Quantum ſuperuicturus ſum? tum illa ſtatim reſpondit: Quatuor annis. at ego: Non plus? cui illa: Non. erant autem ex demonſtratis quadragintaocto, quatuor anni Iouis. non ante lxvij igitur obiturus, ſed paulo (ut reor) exceſſurus: uel ex literarum ſupputatione, eliſo primo u, quòd non ſentitur in pronunciatione, ſeptuagintaſeptem. aut, ut ſuprà, quòd uix uicturus eſſem oſtendit.

Anno M.D.L. iij nonas Maij, ab hora nona ad undecimam ſomno corre- 3 3
ptus, uidi (erat autem dies Dominica) me alteram duxiſſe uxorem, obijcereq́; iam mortuæ quòd quietius cum hac uiuerem. at illa triſtis tacebat. tum paulò pòſt hæc noua uxor euanuit: multa uerò cum prima, quàm mortuam eſſe cognoſcebam, & quorum poſtquàm experrectus fui, recordabar, & nunc etiam tandem petijt ut quinq; ſacrificia inſtaurarem, ſecundum pro illa. inde tetigit me uolentem, & fruſtum chartæ fronti agglutinauit, quod paulò pòſt excidit: hæc autem ferebam inuitus (quod mortuam ſcirem) ne irata diſcederet.

ret. Demum etiam mihi aſtare uiſa eſt mater, quæ decem annis ante uxorem obierat,ſed ego uiuam arbitrabar:atq; inter illam & uxorem,Ioan.Baptiſtam filium eſſe uideo,uerùm quaſi ſeptennem, non ut erat ſexdecim annorum: metuens ergo ne à matre ſua abduceretur,quod mortua mihi ui deretur,meam rogabam matrem ut illum abduceret:quod ſæpius orans,non obtinui: ab uxore impetraui,ne illum tangeret: iuſsitq; me bono eſſe animo:tandem mater perpulit illum mea per ponticulum.

Hoc ſomnium ex his eſt quæ pauca per plura declarant.Significabat ergo, conuerſum me ad ſtudia & uoluptates:nam & eadem nocte ſomniaueram,uiſis Alciati carminibus quibuſdam,me carmina pangere.Vnde noua uxor,anima erat ſtudioſa,relicta filiorum cura, cui operam dabam. Quinq; ſacrificia, primum matri,ſecundum ipſi uxori,tertium Ioan.Bapt.qui apud eam ſedebat, quartum ad me pertinere uidebatur, quintum non expreſsit: ordinem ergo, quo morituri eſſent reliqui, ex duobus primis oſtendit.

34 Anno M. D. LVIII, vij. Idus Ianuarias,uidebar ſub diluculo eſſe iuxta portam Ticinenſem:atq; ibi audire: Ducere ne,alter alteri dicebat, uxorē cū ſex millibus libris? ego,ut audirem, irriſionis cauſa, quod nuper filius ille meus nunc felix indotatam duxiſſet,dictum credidi:at ille negauit. Viſus autem ſum optare ſtatim,ut in ſomnium eſſet,ut erat:& in aliud,quod & euenit,cōmutaretur. Itaq; ſtatim uiſus ſum cū puero domeſtico & mula aſcendere per uiam latam & accliuem,ſpacio unius horæ cū dimidio, in urbem perpulchrā: mihi ignotā,tamen in qua plurima erant palatia. Sciſcitatus, quod nomen urbis?mulier quædam, Bacheta reſpondit: mirabar,quod cū Italicè loqueretur, nunquam hoc nomen(cū tamen neceſſe eſſet ſplendidam eſſe urbem) aliàs audiſſem. Subiunxit quoq; ea mulier,dicens:Non eſſe niſi quinque palatia in urbe,mihi contendenti longè plura uidiſſe:erant enim pluſquā uiginti,atq; inter cætera unum eximiæ pulchritudinis,atq; auratum. Tū uerò puer cū mula ſub duxiſſe ſe uidebatur: & cū abduxiſſe mulam exiſtimarem, nihilo ſecius uocāti reſpondit:ſed ubi eſſet,uidere non poteram,interpoſito ædificio. Tum ſomno ſolutus uidebar, narrareq; ſomnium cognito, quē tamen à ſomno incognitum fuiſſe conſtat:admirariq; quæ nam eſſet illa ciuitas,& qualc nomen? ille mihi, Neapolis eſt. Quid ego,inquam, Bachetæ cū Neapolitā ille:Hoc tibi nunc interpretandum relinquo. Statimquè ſomno ſolutus ſum:& admiratione plenus,quantum unquam aliàs ex quouis ſomnio uiſo.

Ergo à notiſsimis incipiamus. Ex dedecore infauſti matrimonij: quoniam tunc interpretari non poteram, quod tamen tempeſtiuè oblatum fuerat (omittereautem omnino eam conſiderationem, ſomnium indicauit, quod ex uerbo

uerbo audito in eam uitam tam arduam me conieci)ſignificauit me uitæ genus ingreſſurũ ualde difficile,tum quia uia erat accliuis,tum quia diuturna equitatio,tum quia mulā loco equi(nam duos tum habebam aſturcones,mulā nullam)inſcenderam. Erat ergo uia illa,exercitatio medica,in qua per annum cũ dimidio(id ſignificabat hora & dimidia)ad ſummum profeceram: ductus in nouam urbem, munus quidem legendi, quod menſe Auguſti ſequentis anni obuenit,priuatus ſum mula: id eſt, omni tædio exercitationis totum me conſcribendis libris tradens:cuius tamē pigebat ob mortalem ambitionem,& lucrum:quæ duo mala uix exuere poſſumus. Palatia illa,totidem uolumina ante mortem edenda,mihi quidem ut domino glorioſa,alijs ut ſpectatoribus uoluptuoſa,ſignificabant. Nouißimum illud aureum,exiſtimo eſſe Theonoſton. Cæterùm me mulier illa, quinq; tantùm eſſe monens: Poſteritas,quæ ſolùm quinq; ex his(quæ ſint illa,neſcio)probabit. Quòd puer cum mula non diſceſſerit,ſignificat & uoluntatem & occaſionē incertam, exercendi denuò artē, eſſe relictam:nec prorſus exuiſſe eam curam:quod forſan eueniet,contemplatione euehendi filij natu minoris: ſeu forſan ſpes ipſa ſola relicta:non tamen defuturam occaſionem,reſponſum pueri docet. Bacheta uerò,uulgari nomine uirga Latinè dicitur:quaſi quod multis ictibus concidendus eſſem: quod euenit,podagræ doloribus, ramice (cui tamen ſtatim occurri,ne in ſcrotum deſcenderet)ſcabie mala,morbis minutulis,domeſticorum contumacia, fraude, minoris filij(qui ſolus mihi relictus eſt)erroribus:ut nullo incommodi genere uacauerim ad hanc uſq; diem,quæ eſt VII. Idus Maias. Seu Græcè expreſſeris μάϱαινα,quaſi tabeſco,flaceſco, aut οἶμος,quaſi gemitus,ululatus, fletus:ſeu Σκοτάλη ad tabulam referatur damnatorum,ob inuidiam,& filij iniuſtam necem:ſeu Ῥάϐδος, palmæ ramum quaſi uirgam:aut quoniam uirga uulgari nomine demonſtrationem ſignificat:ita ſolùm de ſignificatione actiua atq; paßiua diſtinguere oportet. Sed cur Neapolis? cùm non nouum fuerit hoc ſcribendi munus: à Νέα & πολὺς: id eſt, noua multa & magna, non nouè aduerbialiter, inuenturum.

Quæ autem audiui per ſomnum, fuerunt Tamant:alia uice,antè mihi legenda oblata hæc: Commentatoris miſeria miſerta miſericordia. Anno autem M.D.XL. nonis Februarij,cũ duobus phratrijs concinere hæc uiſus ſum. Sex diebus adhuc eris in tormentis. Vltimo autem uerbo modulationē miram ſuccinere. Tamant,ut uiſum eſt,infortunium repentinum & magnum ſignificat. T. enim litera malè ſonans eſt, & muta,et dura,& quæ nō ſignificant,ut dum de Genijs loqueremur,inexpectata ſignificant:quod poſtmodum ex illa repetitione, Commentatoris miſeria miſerta miſericordia:quod Græci ſignificant

to, unum duo tria, poſitiuum, cõparatiuum, ſuperlatiuum, Latini ſummũ malum & miſerabile. Illud quoq;, ſex adhuc diebus eris in tormẽtis, numero perfecto ad uitæ exitum ſignificauit: aut ab eo anno interitum uel natiuitatẽ nepotis. Verùm ſingula etiam exquiſitius, & maximè Tamant, habent ſignificatum. Sed Deus uetuit ultra nunc progredi. Et quamuis Tamant ſignificet bis mille ſexcentum ſeptuaginta, melius tamen eſt prætermittere aliquid coniecturæ, quàm leuitatis ſuſpicione aſpergi.

36 M.D.LXI. die Aſcenſionis, uidi me equitare prægrandem mulã. Inde iam orto ſole, mulierem nudam ſuper meum caput ridendo cacantẽ, ac mingentem. Cùm igitur nulla mihi ſit mula, ſed aſturco paruus: ſignificat, quod in primo ſomnio dictũ eſt, à Repub. & in urbe magna laborioſum & utile, ſed non pro dignitate mea, ſuſcepturum negocium: à quo (ut uideo) parum abſum: non tàm forſan illorum culpa, quàm horum & mea mala fortuna, quæ me non ſinit, nec patitur, ut in patria uel tutò uel honeſtè eſſe poßim. Et quanquam diſpliceat ſomnij indignitas, placet tamen quod uitam pollicetur. Hæc tam admiranda ſunt, ut quis uix credere queat.

Sed quid dicturus eſſes, ſi legeres quæ nuper acciderunt in huiuſmodi deſcripta tertio Paralipomenon? Cæterùm non habere rationem recti, æqui, dignitatis, eruditionis, publicæ utilitatis, ſed homines uotis ſuis fauere, maximè in Republica, minus tamen apud reges, quotidie repræhendi ſolet, nunquam emendari. Cauſa perſpicua eſt. Viri præclari nulli blandiri ſciunt, dedignantur rogare, polliceri nolunt: ita cum ijs ſemper deterius agitur. Ita expedit mihi fugere honeſtè potiùs, quàm in periculo manere. Vbi in tuto fuero, non deerit mihi Deus, neq; uirtus etiam, in tam turpi fœdo & profligato ſeculo: breuis conductio, & inuſitata, ut qui ſtipem promuſcidi elephãti præbent. Sic fortuna me adegit, non flexit.

37 Cùm aliquando uiderer eſſe apud cauſidicum meum (litigabã enim uerè) ſenſi me morderi in tibia, inueniq; murem eſſe: cœpi, & occidi: accurrerunt autem innumeri alij mures, partim mordentes, partim titillantes: quos cùm occiderem, multo tamen plures accurrere ſentiebam: nouißimè cùm quendam ſatis prægrandem occidiſſem, ab omnibus liberatus ſum. Intellexi, per mures declarari eos cum quibus litigabam: hi enim mordent, ſed non occidunt: ut nec mures id facere poſſunt: ultimò igitur, poſt multa, unius interitu liberandum: quod & euenit: nam paulò pòſt extincto procuratore collegij medicorum, mihi infenſißimo, in ipſum collegium receptus ſum: ex quo ceſſauit multitudo illa me inquietantium, quos contentio cum illis excitabat: atque ita perfectè & ad unguẽ uerum euaſit. Comprehendit autem ſomnium etiam

tiam præteritam moleſtiam, ex quo futuram liberationem ſignificabat. Accidit autem hoc in fine anni, à die ſomnij, cauſis ex aſtrorum circuitibus ſuprà narratis.

Anno M.D.XXXVIII, ante uer, uidi matrẽ meam à pedib. lecti ſtantẽ, ac ſpõdæ ipſius lectuli ſic ut tota extare uideretur inſidentẽ, coccinea talari tunica aſtricta indutam, de more, cum domeſticis negocijs incumberet: ualde lucentibus oculis, uocantẽ me ut ſecum irem. Cui ego: Cur ita? nónne mortua es? respondit: Certè. Cur ergo me tecum uenire uis, cùm id non poßim aliter quã ſi peream? tum illa: Ita melius tibi erit, & quietius uiues: hoc ego cùm pernegarem, illa acrius ac ſæpius inſtaret, tandem irata abire uiſa eſt. Dignum fuit ut diligenter adnotaretur ſomnium, ut quod mihi primum uitæ periculum denunciaret: quòd paulò pòſt ſcilicet ſuccedente æſtate aduenit. Nouem enim totis diebus perpetuis continua cordis palpitatione oppreſſus, tandem uomitu ſeu bilis praſinæ, ſeu epotiiam alicuius ueneni, quaſi præter ſpem ſum liberatus. 38

Vitæ etiam genus non ſatis ſecundum uirtutem, quod tum ſequebar, improbare illa uiſa eſt. Vnde & oculi tam ſplendidi, quales iratis eſſe ſolent, ut quod mores meos & inſtitutum improbaret, uiſa eſt habere. Demum ærumnas illas tam graues, tam diuturnas, quas tamen non adeò magnas eſſe intellexi, ut uita mortem potiorem eſſe ducerem: niſi cùm poſt uiginti & unum annos, caſu illo nephando publicæ cædis filij perculſus ſum. Nunc uerò filia ſterili, nepote ex primogenito infante, filio non ſatis in ſpem educato, aut longiorem ſanè, illud dicere uiſa eſt: Cùm morieris, maiore non cum ſpe poſteritatis morieris, quàm ſi nunc pereas: etenim nunc ſupererunt duo tantùm infantes: cùm morieris, & duo tantùm in longam ſpem ſtirpis tibi etiam ſupererunt: ut nihilo meliore ſpe eius uoluptatis tum ſis, quàm nunc, periturus: at interim flagitia nulla eſſes admiſſurus, nec adeò crudeles caſus tuorum uiſurus atque experturus, quales ſi uixeris ſubibis. Sed & adeò conſtanter perneganti, diuturna uita demonſtrabatur: ut conſtanter rogante illa, calamitates illas mihi haud dubiè expectandas intelligerem. Quo fit, ut etiam in poſterum nec fœlicem uitam mihi poßim polliceri.

Diluculum antè per duas horas, quòd ſerò uenturum ſignificat, diei uigeſima tertia Iunij, M.D.LXI, uidi me uelle balneum frigidi fontis, loco amœno & abſtruſo, in quod æſtate ingredi ſolerem, hyeme intrare. Ergo hoc ſignificat, tandem futurum ut redditus immmuerentur, latùrumq; id modeſtè: quoniam abditus eſſe, uiderer: nec ob id iacturam 39

paſſurum: tum quia ingreſſus non eſſem, tum quia loco amœno eſſem.

Anno M.D.LXI. vi. idus iulij, in meridie, ſed tamen poſt eſum fructuum
40 *& caſei pauci ouilli, uidi me eſſe apud Senatorem, quaſi defenſurus cauſam meã detractionis ſtipendij centum coronatorum aureorum: at ille ubi uel duo uerba audiſſet, iratus cœpit mihi aſperius reſpondere. Deinde cũ repeterem ſuauiter pauca ad excuſationem, totus ira concitus, mihi collũ manu torquebat, tergusq́; cubitò premebat: cùm ego rogarem humiliter ut me ſineret, ut ignoſceret: ille ardentius ac enixius cubitò preßit; ut de uita dubitarem, ac ne per domeſticos deterius uerberibus me haberet: tandem fatigatus, me totum contuſum reliquit, & è cubiculo expulit. Cùm ego timens ne caput lapide illideret, à ſuperioribus feneſtris non audebam exire: itaque nec exire tutum, nec manere ſecurum cùm exiſtimarem, dolore longè maiore, quàm aliàs ex filij morte concepi, premebar. Recordòr ſomniaſſe, me duci ad ſupplicium, minore ſatis animi cruciatu atque triſticia. Dicebam mecum: Heu mihi, cum publicè hoc reſciſcent homines, quomodo licebit mihi è domo prodire? ſi non accuſo illum, inulta manebit tanta iniuria: ſi accuſo, detegetur quòd forſan illud pudebit reuelare: deinde qua ultione Senatus mihi infenſus, unius eorum aduerſum me uolet iniurias ulciſci, quas forſan etiam ex omnium conſenſu intulit? Nec prouinciæ præſes hoc curare uolet, ut contra Senatorem mea cauſa agat: cùm nec id poßit. Cùm uerò ſic mecum diſputarem, ſeniculus primùm, à quo nihil: deindè adoleſcens cum enſe ad me uenit, quem filium illius eſſe exiſtimabam: metuique, ne me noua iniuria oneraret: ſed neuter nocuit, ambóque tanquam nil actum eſſet, hoc diſsimularunt: interim uiſus ſum egredi tutus è domo: & dum in uia eſſem, occurri phratrio, illius ualde amico atque domeſtico, quem ego non noram, ſed ex ſuis uerbis coniectabar: cogitabam igitur, ut apud illum quererer. Dixi autem: Quid, etiãſi pœniteat, boni mihi reddere poteſt pro tanta iniuria? Deinde adeò iratus eſt, ut forſan denuò aduerſus me irritetur: interim tandem ſomnio hoc moleſtißimo ſolutus ſum.*

Ergo Senator hic, Senatum refert. Et cũ eſſet unus è præfectis Academiæ, res Academiæ ſignificabat. Itaq; cũ literis regijs adempti eſſent, ut dixi, centũ coronati, quos à præſide prouinciæ ut mihi iure debitos ſperarem reddi: ſignificat, non reddẽdos: nam ſi redderet, Senatus tergus meum: id eſt, ſenectam meã cum occulto meo dedecore non premeret: cumq́; per amicos auxilium peterem, uerbis aſperis eum uſurũ: nam Senator ille unus eſt ex his qui filium damnauit: talis ergo Senatus, qualis illius erga me affectus. Significauit & metum deteriorum: ſed cùm nec dolor nec plagæ adfuerint, ea iniuria contenti erunt.

erunt. Quòd enim nō audere ē egredi ſignificat me non auſurum dimittere munus profitendi, dum deteriora metuo: ſicq; manſurū in eorū poteſtate. Demum quod tandem exierim, ſignificat me à metu, non dedecore liberandum: cogitaturum ſ; ut per amicos, ſed parùm mihi deuinctos, dedecus id fruſtra leniam. Quòd dolore maiore angerer, quàm ex filij morte, etiam id contigit: cū hoc facto illam iniuria periiſſe cedere cogar.

Die ſequenti cū ſimiliter prandiſſem, ab antemeridiana hora ad horam 41
quartam poſt meridiem, ſpacio penè horarum ſex, duo uidi mirabilia ſomnia: quorum primum fuit, quod uiderer eſſe adoleſcens, atque ea de cauſa ualde lætus: deinde cū apud maximum regem eſſem, ille me iactante patientiam meam ac incorruptā fidem, tacito quodam conſenſu inter illius pueros unum me recepit: atq; interim ego illi maximè inter omnes perpetuò aßiſtebam, uiſusq; eſt credere uerbis meis, ac fidere. Cū iam ſecurum & lætum (uidebar enim præter id ſanatus à morbis & malis affectibus, quibus uerè premebar; atque, ut ita dicam, adoleſcentiæ primæ cū omni robore & ad ferenda quæque incommoda patientia reſtitutus) amaſia regis me attrectare uiſa eſt laſciuius: at ego diſſimulans, ubi me opportunè ſubtraxiſſem, recitaui id aniculæ cuidam, cui plurimum fidebā, per ſomnum tantum agnitæ. Deinde cœpi mœrore plurimum, ac multo magis timere mihi, dicens: ſi reuelauero, rex me occidet: ſi non reuelauero, illa cū alijs hoc agent, detecta tandē, me deteget: atque qui iam fidus haberi uolui proditor domini habebor. Si adoleſcenti obſecundē, inter tot oculos latere non potero: ſi non obſecundē, ipſa apud me facto iam confeſſa crimen, nolet habere teſtē ſui flagitij. Itaq; utrouis modo & mihi pereundum eſt: & fides mea incorrupta tanquā improba & fallax; in omnium ore deteſtanda erit: heu mihi, quā inuictis uinculis ſors mea mala me circundedit. Paulò pòſt uiſus ſum eſſe eiuſdē neſcio, an alterius potius principis medicus: tum uerò dum in aula eſſem; uocari à paupercula muliere: ad quā cū diuertiſſem, exiguæ ſpe pecuniæ, puerum à pedibus unicum, & equum aut mulā (non ſat memoria teneo) reliquiſſe uidebar: ut me fruſtra quæreret, & ego illum. De hac muliere cū principe uerba habens, excuſansque quòd ob pietatē illā inuiſiſſem, ſomno ſolutus ſum. Itaque amaſia regis, religio eſt, cuius nomine tētatus, in ſolicitudine ero non mediocri: haud tamen lædar. Rex ipſe, uſus: ut ad medendi conſuetudinē rediens, ea cogar ferre quæ iuuenis: atque hac conditione ſatis honeſtè acceptus uiuam. Id uerò declarauit ſomnium ſecundum, quod primi loco interpretis habetur. Paucos inuiſam caſu: uidebar enim unius regis curæ ad lictus: plebei tamen multi concurrent, quos non recepturus ſum. Manifeſtum eſt autē, quod hoc continget poſt biennium: ergo interim uiuā, &

ualebo. Nam ſi ſine reſtauratione profeſſurus ſum, ex ſomnio prior res in annum producitur M.D.LXIII.

42 Anno M.D.XXXIX. die xvij. Februarij, ſomniabam me eſſe in Pontificis curia, adeſſeq; duos lupos domeſticos, quorum minor cùm aduerſum me innermẽ ueniſſet, apprehenſo ore ac diducto fatigatus abijt: maiorem uerò, cũ poſt illum me eſſet aggreſſus, gladio paruo, quem mecum habere uidebar, iugulaui. Significauit, ex ratione lupi, eodem anno duos aduerſarios me ſuperaturum: unum qui ſenior erat, ui repulſurum: alium fatigatum amicorum precibus, Bernabouem Cruceium medicum, innoxium redditurum: idq; ad unguem ita euenit.

43 Anno M.D.XXXVI, cũ adhuc collegium mihi aduerſaretur, æſtatis tẽpore medebar in domo Comitis (ea eſt dignitas Longobardicæ dominationis) Camili Bonromei: ubi cũ multa rectè egiſſem: quoniam non ſolueret, & ego pauper eſſem, decreui ab ea domo me ſubtrahere: itaque cùm id egiſſem, contigit ut poſt paucos dies (uide Fatorum uim) ante portam illius obequitans tranſirem. Vxorq; eius, nomine Corona, ex familia Somaliorum, aſtabat in porta præter morem: uix enim toto anno bis aut ter hoc agere conſueuerat. Vbi me uidit, diſsimulans meum diſceſſum, uocauit me ad ancillam ægrotantem: ita quaſi inuitus introiui, malaq; fortuna mea poſtridie illa ſanata eſt: ego tamen non ampliùs redire decreueram. Sequenti die, aut ſanè non magis quàm triduo pòſt, uideo ſerpentem ingentem diluculo per ſomnum diſtentum ſuper terram prope me, à quo deuorari timebam: & quamuis ille quieſceret, ſolumq; me aſpiceret, ego tamen adeò territus ſum, mihiq; timebam, ut euigilauerim. Intellexi planè maximum mihi impendere uitæ periculum, quòd ſi & illud potuiſſem animaduertere, ſerpentem ipſum eſſe inſigne familiæ Bonromeorum, quinimo etiam in pariete domus atque intra paſsim depictum, periculum deuitaſſem. Sed, ut dixi, ſæpiùs ea eo ordine conſtant, quæ uentura ſunt, ut tantum detegatur, quantum, ne obuiam iri poſsit ſolum ſatis, ſufficiat. Anxius ergo, unde mihi periculum impenderet (impendere autem tàm certò noram, quàm ſi in eo iam eſſem, ob ſomnij claritatem ſummam) expectabam. A' prandio cùm exiſſem, reuertererq; domum, obuiam uenit mater, uxorq;, monentes ut quàm celerrimè ad Comitem illum me conferrem, ægrotare filium eius (erat autem è pluribus unicus relictus, ſeptimum agens annum) cœpi cogitare de propoſito, & quòd iam illi, cùm me deſeruiſſe curam domus animaduertiſſent, nihilo ſecius nihil nec darent nec offerrent: memineram ſomnia matutini: ſed urgentibus mulieribus adeò mihi charis, nec cogitante me quod ille inter inſignia ſerpentem geſtaret, nec de domus pi-

ctura,

ſtura, accedo: & puerum leuiter febrire, ut mihi uidebatur, animaduerto. Verùm in quarta pulſatione animaduerto, pulſum ex toto conquieſcere: atque id per continuos circuitus: unde magnum malum ſuſpicabar: quòd tamen mortem certam portenderet non intelligebam: neque enim iam libri de Pulſuum preſagijs, qui id docent, Galeni in Latinum ſermonem conuerſi erant: nec ego tantum profeceram tunc, ut hoc poſſem ex illis intelligere: interim ergo procedente in deterius morbo uſque ad tertiam diem, cùm mater de filio ſciſcitaretur, ego omnis doli fallaciæq́; ignarus, reſpondebam: uideri puerum cum exigua febre, nec grauiter ægrotare: eſſe tamen in quarta pulſatione perpetuam quietem in carpo, quæ me ſuſpenſum detineret: latitare quippiam ſuſpicari. Cùm uerò illa ſæpius quid hoc prætenderet, interrogaſſet: Ego me neſcire (quod parum prudenter, tametſi ingenuè, reſponſum, ſolum mihi obfuit, tanquam imperitiam propriam fatenti) dixi.

Itaq; tertia die manè cum & à matre admonitus, & me ipſo id percipiente, ſigna uermium euidentiſſima, & maximè in ſpiritu animaduerterem, conſcripſi medicamentum ualde quidem expertum, & quod mihi gloriam ſæpè, pueris multis in Saccenſi oppido ſalutem attulerat, Diaro cum turpeto uocatum in officinis: uerùm quod apud inuidos & æmulos calumniæ ſubijci poſſet, quòd ſcamonium turpetumq́; reciperet. Iamq́; famulus chirographum in manibus habebat, iam ibat ad pharmacopolam (uera teſtor) cùm me cura quædam ſubijcit, dicebamq́; mecum: Quid ſi ſignum hoc pulſus mortem ſignificaret, & mortuum æmuli dicant medicamenti potione? Quid ſi hoc repentè contingeret, & nedum medicamento eiecto pereat? Parum hi ſe me amare oſtendunt: pauper ſum: collegio medicorum inuiſus: magna laboro inuidia: nullis ſum affinitatibus fultus: perſeuerabam tamen in propoſito, adeò medicamentum illud mala quadam fortuna perpetuò fidem integram, quam de illo habebã, ſeruauerat. Ita nihil tam felix homini contingere poteſt, quod uel imprudentia uel ſiniſtra fortuna in tuam perniciem uertere non poſſit: hoc enim medicamentum tam ſalutare ægris, mihi tam glorioſum, quàm parum abfuit quin me perdiderit? Verùm ſomnij recordatus, dixi: futurum eſt omnino, ut in maximo periculo uitæ ſis: quis ſcit, num hoc dato medicamento iſte puerulus pereat? nulla amplius occaſio tibi ſupereſſe uidetur tanti periculi, præter hanc: hanc ergo deuitare certum eſt: His omnibus cogitatione reuolutis, tanquam fulminis ictu quodam, reuoco famulum: dico deeſſe quippiam: chirographum recipio, & abſcondo: alium conſcribo: ex oricis ſcobe, ſmaragdo, hyacinthis & margaritis conficio medicamentũ: exhibetur ante ueſperã: redeo, inuenio uomuiſſe medicamẽtũ uocatos tres:

primas-

primarios urbis medicos: repræhendiſſe patrem pueri, quòd relictis tot præclaris amicis, opera mea utatur: eſſe me inexpertum artis, puerum in magno uitæ diſcrimine. Cùm tamen medicamentũ quod dari iuſſeram, diligẽter cõſideraſſent, conuenire reſponderunt: iuſſeruntq; denuò dari, quod ſolum mihi profuit: nam mane ſequenti ante diem ad me miſerunt: corripuerat enim puerum conuulſio ualida, ex qua perijt intra ſeptem horas: ille autem mihi imperauerat, ne diſcederem: parui ego timore potiùs quàm uoluntate, et ne maiorem ſuſpicionem peccati facerem. Vbi perijt, tentabam me ſubducere, nec poteram: pater poſtulabat (detinebatur enim ſumma ui ab amicis) ut copia illi fieret filium inuiſendi: tandem mulierum auxilio, me ſine læſione, ſineq; iniuria ſubduxi: iam enim patrem ipſum multis morbis, præcipuè à quodam inſanabili, ut alij rebantur medici, curaueram. Si tamẽ primum medicamentum quod ſcripſerã, dediſſem, nec ſomnio paruiſſem haud dubiè eo impetu perijſſem: eo tamen factum eſt, ut me apud nobiles ubiq; laceraret, certi beneficij immemor, incertæ iacturæ conſtantiſſimè tenax. Id uerò quantum obfuerit gloriæ ex artis exercitatione parandæ, ac nomini & lucro, quiſq; intelligere poteſt: quàm diu enim uixit ille (uixit autem pòſt annis circiter duodecim) tota nobilitas ut amentẽ fugiebat, & peius angue hoc ſolo caſu oderat. Quod tamen non factum eſt ob id, ut manifeſtè declararunt ſubſequentia tempora,
Fab. 83. ſcilicet ut abiectus uiuerem: ſed (ut in ſecundo Fabularum libro docui) illuſtris per omnia ſecula, fama mea celebraretur. Nam nec ſine hoc caſu totũ me ſtudijs, quanquam uellem, tradere poteram: nec cum eo caſu, abſq; ſomnij monitu, euadere mortem licuit. Ob hocq; ſolum ſomnium, hoc Opus conſcripſi. Et quamuis aliàs ſcripſiſſe etiam ipſum meminerim: quia tamen (ut dixi) illius cauſa ſolùm hos confeci libros, indignum eſſe ratus ſum, ipſum hic prætermittere, quod conſcribendi operis cauſa fuiſſet. Ergo ſi nihil aliud commodi hæc doctrina ſomniorum interpretandorum attuliſſet, an non hoc ſufficere debet, quòd uigintiquinq; hi anni, quibus iam ſuperuixi, quicquid ue in poſterum ſuperuiuam, filijq; geniti, totq; libri conſcripti, famaq; perennis, huic ſomnio debentur?

44 Nocte quadam ſomniaui, uidere me, atq; alterum Hieronymum Cardanũ medicum (cuius auus, & meus pater, ex fratribus geniti erant) cum thorace holoſerico rubro ac purpureo, cũ ueſte undulata: ſed undulatæ meæ exterius altera tunica ex laneo panno, uili, cinerei coloris, conſuta ſuper erat. Indicauit hoc, pariter nos collegiũ adepturos, ad ſenectutem peruenturos, opes (nõ magnas licet) paraturos: mihi tamen plurimas euenturas miſerias: color enim ille paupertatis eſt, aut calamitoſus: quæ omnia pluſquam cuperem euenêre.

Nocte

Nocte ſequente diem Dominicam, circa ortum Solis, XXV. diei Auguſti 45 M.D.LXI, uidi mulierem in domo fabri ferrarij, aſſueti (ut tū mihi uidebatur) catulas caſtrare, ſed ignoti etiam tum: & eam mulierē mulier alia, domino eius quæ caſtrabatur, caſtrauit: quòd filios conciperet, et abortiret. Caſtrauit à latere ſiniſtro, accenſa lucerna, me uidente: nec uiſa eſt profundè uulnus demiſiſſe, ſed in ſumma ſuperficie: uidebaturq; admodū pinguis, ut mirarer, cùm in uultu macilenta eſſet: nec exemit teſtem: unde dixi: Cur teſtem non exemiſti? at illa reſpondit: Satis eſt, uidebis quod nunquam concipiet: nec perfecit opus in dextro latere, ſed tantùm inchoauit. Ars fabrilis, ſignificat ſtrepitum & ſeditionem in domo: caſtrare, eſt uoluptatem amputare, ut uiſum eſt in ſuperioribus. Fœmina ſignificat uirum malorum morum, ut in tertio libro.

Paulò pòſt uidi ramum pruni (quem maſculum uocabant) ex India delatum (affirmantes apud nos tamē eſſe pruna fœminina) florentem, & cum folijs perſimilem plantæ uiſci. Dicebam ergo: Plantate hunc ramum, aliter peribit: at illi exiſtimabant, ſic fructum editurum: inde ex fructu nucleus plantatis, prolem ſuſpicere ſperabant. Quòd ſi plantaretur ramus periturum fore. Dicebam ego: Tempus opportunum eſt menſis Decembris, qui etſi frigidus ſit, terra tamen concipit. Viſus ſum perſuadere: non tamen uidi ramum plantari. Hoc ſomnium ſignificabat, me præcepturum aliquid utile præfecto urbis, quem tum curabam: illum tamen non facturum: me rationem adducturum, qua ille cùm conuinci uideretur, nō tamen obtemperaturum. Ex hoc (cùm nemo aliorū incōmoda ſentiat) iratus mihi, diſceſſum denegauit petenti. Sed & ſomnium eſſe ex præteritorum memoria miſtum, & cauſam antecedentis iuxta regulas datas. Euenit ergo ipſa die quod ſomnium præmonſtrauit: & reliqua omnia intra quindecim dies, quæ ex utroq; ſignificabantur, peracta ſunt. Pruni etiam nomine: quoniam pruna carbones accenſos ſignificat, ardorem & æſtum animi declarabat. Et pruni etiam nomine materna lingua, ut arbor & fructus, ita etiam ictus noxius & grauis: unde iacturā ſignificabat. Quoniam uerò ramus erat, & nōdum fructum pepererat, multiplicis dedecoris & iacturæ periculum ſignificauit: & quod in longum tempus extenderetur: nihil tamen certi, quoniam radice caruit. Maſculi autem differentia, grauius damnum portendit.

Paucis pòſt diebus uidebar eſſe cū duobus ſocijs in domo mihi ignota: & 47 illi tamen mihi noti, à ſomno incogniti: dumq; in ſuperiore eſſemus cubiculo (erant autem ſocij, iuuenes decori, compti, atq; alter eorum ſolo thorace laneo indutus) ſuperuenit dominus domus, & ipſe iuuenis, qui (ut uidebatur) nouerat ſuam uxorem iuuenem, ſed nō admodum, apud nos eſſe. Et ut ingreſ-

ſus eſt, me & eo qui pallio indutus erat quieſcentibus, alter elapſus ex oſtio, per quod ingreſſus eſt ſe præcipitem ex altißima feneſtra dedit: at dominus domus curſim per ſcalas educto enſe, ſequebatur illum: ego cũ exiſtimarem totum confractum illum, qui non ſaltu ſe præcipitem dederat, ſed circumuolutum quomodocunq; ſe proiecerat, uidi diſceßiſſe. Duos poſt dies uiſus eſt is equo inſidens, obuiam factus, interrogari à me, & quod non læſus eſſet, & quod ſolus ambularet admirante: reſpondiſſeq;, non timuiſſe niſi tum. Se autem cùm præcipitem dediſſet, ſic ſeruaſſe caſus rationem, ut non offenderetur, ſolumq; in pede paululùm læſum. Ego tamen mirabar, cur uxorem illius hoc facto infamaſſet: uidebar illi timere. Hoc mihi ſignificat atrox malũ: quod atrociori deuitandum, non citra omnium admirationem curabo.

48 *Antequã aũt Mediolanũ ueniſſẽ, per duos dies uiſus ſum in curia ambulare ſuper lectos, maximo cum labore & difficultate. Eram petiturus pecunias, mihi promiſſas ibi. Significat ergo, quod facile eſſe exiſtimarã, futurũ difficillimũ: atq; utinã tã clara eſſent omnia ſomnia: nõ enim indigeremus his libris.*

49 *Nocte quæ præceßit diem ortus mei, anni M.D.LXI. ſcilicet, VIII. Calendas Octobris, filius meus qui ſolus mihi ſupereſt, natu ſcilicet minor, uidit per quietem, feciſſe placentam cum butyro, quæ in marmor cõuerſa eſt: ipſeq; iußit, ut ex templo, quod ualde propè eſt domui noſtræ, referretur in templũ D. Michaëlis, quod eregionè eſt domus, ac propius. Hoc ſomnium mortem filio minaretur, niſi ipſe adiuuaſſet: nam marmor edi non poteſt: quia ergo iuuit, delatumq; eſt in templum, in quo, quàm eis propè ſit, ſepeliri non ſolent maiores noſtri: ideo credendum eſt ſignificare, factum molliter durius illi ceſſurum. Cætera nunc non uacat interpretari.*

50 *Adiuuabit hanc interpretationem ſomnium meum, quo eadem nocte, imò ipſa iam die procedente, uidi me inueniſſe in limine domus cuiuſdã, per ſomnia notæ, gemmã magnã, magnitudine calcei, ac quaſi forma uiridi circũdatam, perſpicuã ualde, ut cryſtallus eſſe conſueuit: ſed qua parte perſpicua erat, uiridi colore nõ erat circundata: in ſpem itaq; magnæ opulentiæ erectus uidebar. Redij ad locum, uidere uolens an aliud fruſtũ ibi relictum eſſet, & inueni fœmineã crepidã ualde pulchrã, cuius ima pars & poſtrema eodem lapide cõſtabat. Vnde mecum reputabam, dicens: hæc inuẽtio à furto parùm abeſt: unde niſi eſſet quòd in manibus gero Eumetrin (qui quàm diu à me geſtatur, uaria & grata, iucundaq; ſomnia commonſtrat: & ſi ter expergiſcar in una nocte, totidem uideo ſomnia) dicerem hoc ſomnium præcedenti cõiunctum, nuptias ſignificare filij opimas: & concepturam uxorem, ſed fœtum non ſuperaniſturũ. Verùm palàm eſt irrita eſſe ſomnia omnia mea, poſtquã hanc gemmã*

fero:

ſero: ſero aũt ob læta ſomnia: ſic enim diutius eſt lætũ uiuere, ſomnij tẽpore iu-
cunditate frui, atque dimidium fermè reliquum uitæ, quod nobis in poſterum
eripitur, ſomno hilaribus uiſis recuperare. Sed & ob omen: quando quidem
Eumetris, quod bene moderatum ſignificat: fortuna autem à me electus eſt, cũ
nec nominis nec etymi recordarer: ideò pro omine accepi. Fieri etiam poteſt
tum comparatione ad naturam filij, ut ſomnium illud inane oſtenderit, nec ta-
men quicquam ſignificet dignum animaduerſione.

XIII. Calendas Nouẽbris huius anni M.D.LXI, uiſus ſum inueniſſe iux- 51
ta latrinam, in muri foramine ſatis amplo & recondito penitùs, ſex aureos
coronatos: paulò pòſt quatuor alios, dupli ponderis: demum etiam quatuor
manicas aureas, ſatis graues, cũ uerutis palmi longitudine peracutis: erãt au-
tem manicæ in annulorũ formam rotundæ, quas ob mucrones iunctos uix re-
condere poterã, idq; me grauiter angebat, & ne deprehenderer timebam: tã-
dem abdidiſſe omnia, atq; ſeruaſſe uiſus ſum. Aufugerat à me bis diebus ſcitu-
lus puer, cuius conſuetudine, quod etiam fide præſtaret, & lætus eſſet, inter tot
aduerſa delectabar nõ parum: fuerat enim ab improbo famulo ad fugã pelle-
ctus. Cùm uerò id alumnus eius reſciuiſſet, ad reditũ illũ hortabatur. Ea igitur
erat dies, qua rediturum ſe pollicitus fuerat. Hæc adieci, ut intelligant lectores
potuiſſe ea per idolum referri potius, utpote curas, animi anxietatem, impedi-
menta apertè, quàm per aurum occultè: tum anima impedita arduis negocijs,
huiuſmodi non recipit. Quia ergo omnia hìc ad aurum referuntur, ſignifica-
ta illius omnia colligere oportet: curas magnas, ſolicitudines ob precium, im-
pedimenta ob pondus, triſticiam ob pallorẽ. Reuerſus eſt ergo eadem die, ut ſi-
gnificabat ſomnium: inde multa uerba: tandem manſit apud me. Ergo aurei
ſex primùm ſignificarunt ſex ſoles: nam die lunæ reuerſus puer, ſabbatho ſe-
quẽte aufugit filius qui mihi unicus eſt: ita renouata cura eſt, ſed longè maior.
Mucrones illi dolorẽ ſignificabant: paucos enim poſt dies mortuus eſt alum-
nus meus mihi chariſsimus, Guglielmus Cataneus, quem ex Anglia abduxerã.
Perire ea in cauſa aurei quadraginta fermè: filij fuga pluſquã uiginti: ita un-
dequaq; pecunia perijt, moleſtiæq; plurimæ & abſq; fine conſecutæ. Erat au-
tem ſomnium miſtum re, licet ſimplex uiſio uideretur: Volui hoc deſcripſiſſe,
ut intelligeres, quomodo leuia magnis miſceantur, ut unum ſomnium, cùm de
pluribus fit, uideatur.

Nocte ſequente filij fugam, ſomnium uidi fœdum, ſed admodum clarum ex 52
quo intellexi, filium in poteſtatem meam rediturum, et meliorẽ factũ, ac famo-
ſum: ſed non retenturum me illum ſecurè, propter imbecillitatem operationis.
Et ſomnũ hoc mirum in modum diſconuenit cogitationibus meis: ſed ſi non

futurum eſſet, non uiſum fuiſſet: non enim eueniunt ſomnia: quia uideãtur: ſed quia futura ſunt, idcirco ſe nobis offerunt. Quis hic nõ uidet ſomniorum uim? nam ſi ob memoriam aut affectum contigiſſet, poterat per filium, non per aliud quippiam, ſignificari euentus rei.

53 *Cũ anno* M. D. LVII. *ſomniaſſem, me audire harmoniam ſuauiſſimam atq; cœleſtem, adeò ut etiam illius memoria recrearer: experrectus, ſtatim inueni principium illud: Cur homines ex febribus alij neceſſariò moriantur, alij nõ cui quæſito iam prope uigintiquinq; annis inueniendo incubueram. Eo ergo inuento, ſtatim manè cœpi conſcribere librum illum pulcherrimum Artis paruæ medendi, quem poſt quatuor annos, poſtquam eum pluſquam uicies aut tranſcripſiſſem, aut tranſcribi curaſſem, abſolui: in quo tota prorſus medicina continetur. Sic ex harmonia, diuina ſapientia portendebatur.*

54 *Demum illud adijciã, quòd trium librorum qui per ſomnũ mihi demõſtrati ſunt, ſummam cœpi uoluptatem. Primus fuit, de Subtilitate: ſecundus, Micropresbyticon, de quibus aliàs abundè dixi: Tertius, ſæpius mihi oblatus eſt: uidebam magnitudinem, ſed cũ quærerem apud bibliopolam, apud quem uideram, non inueniebam: uidebatur enim uendidiſſe illum: titulum oblitus eram legere, ſed de omnibus agere uidebatur: tanto igitur deſiderio detinebar habẽdi, ut experrectus non poſſem conquieſcere: cogitabam mecum, quis talis liber eſſe poſſet: tandem, dum perlego forte fortuna Cœlij Calcagnini librum X, ni fallor, Calendas Ianuarij* M. D. LXII *quẽ iampridem emerã: hoc ſomnium ſignificabat, quod non apud bibliopolam eſſet, ſed apud me illum eſſe animaduerti. Dices, bene tam præſtans liber eſt? minimè: argumenta ſanè pulcherrima ſunt, ſed non præſtat in enarratione quod pollicetur in titulo. Paulum enim differt à puro grammatico: ſed cauſam uidiſti in primo libro. Forſan etiam & ſub hoc, & ſub libro Micropresbyticon, arcanum aliquid mihi fatale latet. Vnum eſt, uoluiſſe ob pudorũ ſupprimere, quædam parui momẽti magnis affectibus quandoq; per ſomniũ oſtendi, ignota tametſi & incerta cauſa. Mihi tamen his diebus magno ille liber uſui fuit.*

Ca.15.re.52

55 Reliquum eſt, ut celebri ſomnio, quod mihi XI. Calendas Februarij anni CIↃ.IↃ.LXII. *uiſum eſt, doceã, quod maximè impedimẽto eſt ſomniorũ interpretationi: ſcilicet ἀναμνησικὸν à uiſione ſeparare: nã nihil eſt quod magis impediat huiuſmodi interpretationẽ, fallacemq; hãc diſciplinam oſtendat, quàm huiuſmodi miſtio, quæ et frequentiſſima eſt, & (ut dixi) maximo impedimento interpretationi atq; prædictioni. Pauciſſima enim ſomnia uideri ſolent, in quib. aliquid ex memoria præteritorũ nõ adſit immiſtũ, quo totũ ſomniũ fœdatur: nõ ſolũ prædicendi ratione perturbata, ſed quòd homines cũ eã*

partem

partem uideant eſſe ex memoria præteritorum, & in quolibet ſomnio, quantamcunq; partem & perſæpe maximam eſſe eiuſmodi, exiſtimant totam ſomniorum materiam ex ea conſtare.

Contigit itaq;, ut tunc uiderem me, quotquot annulos haberẽ, præter duos, unum quem ſemper geſtare ſolitus ſum, hyacinthũ, alium qui gemmam habebat rubram & oblongam parui precij, ut mihi uidebatur (nam hunc non habebam, neq; huic ſimilem) tradidiſſe Hiſpano mercatori, cuiuſdam gemmarij etiam per ſomnum mihi ignoti, ſuaſu nec illum pecunias numeraſſe: imò mihi uidebar non dediſſe, ſed gemmarius ille id cõſtanter affirmabat, tertia antè die tradidiſſe ac uendidiſſe: narrabatq; ille uenditionis rationem talem, quam ille lucroſam & bona conditione factam contendebat: ſcilicet ut intra biennium precium redderet: duosq; ſe obligaſſe in ſolidum, nullo tum interueniente ſcripto, auriq; precium eſſe (neſcio quid) aiebat Quadraginta & tredecim pro centum: atq; hoc tanquam opimum, mirum in modum precium laudabat, ac extollebat. Emptorum horum alterum dicebat eſſe textorem ſericeorum pannorum: reliqui nõ meminit, neq; ego qui eſſet ſcire uidebar: cumq; ego quererer, tanquam his uendidiſſem qui uerſuram ob inopiam facere poſſent: aiebat ille, prædiuitẽ eum eſſe textorem. Rurſus cùm diceret auri precium illum redditurum, quærebam de gemmis ille aiebat, etiam gemmarum, quanti ualerent. Ego uerò dicebam, quaſdam eſſe gemmas, quas ego pluris ſatis emiſſem, quã æſtimarentur: atq; inter cæteras Seleniten emiſſe quindecim aureis coronatis aiebam, cũ ille diceret in æſtimatione non pluris eſſe tribus: cũ autem quererer de hoc, dixit: Quid ſua refert, quod tu pluris emere uolueris? ſatis eſt ei, quòd det precium æſtimationis, & quod ualet: pigebat autẽ grauiter hoc feciſſe, quod hominibus ignotis ſine ſyngrapha, deinde tam procul habitãtibus, ut cogerer ſi illi fidem non ſeruaſſent, uſq; in Hiſpaniam ire ad litigandum, & omnia alia negocia relinquere, aut amittere prorſus rem & precium: deinde quòd me ob modicum lucrum, et adeò incertum, ſpoliaſſem tot gemmis raris, quas tota uita conquiſieram: quæ tamen ſi uenderentur, paruam ſummã conſtare poſſent pecuniarũ, ac longè minorem quàm ea eſſet quam emendo irrogaſſem: itaque cũ quererer cũ illo, quòd eius opera tantum errorem admiſiſſem: reſpondebat nihil, niſi me id egiſſe non coactum, ſed ab illo tantum perſuaſum, qui exiſtimaſſet id è re mea eſſe. Ego autem hoc ſolo conſolabar, quòd factum non putarem, ſperabamq; ac dicebam inuenturum in arca eùm aperirem: neq; enim recordabar ad arcam acceßiſſe, uel unquam eduxiſſe annulos meos: ille tamen conſtanter affirmabat, me dediſſe, nec apud me eſſe. Itaq; rogaui prænomen illius quod eſſet? ille primùm ſuſpenſus, grauatè dicere uideba

tur: tandem dixit, Stephanum ſe uocari. Interrogaui poſtmodum de nomine, & illud etiam difficilius exponere uidebatur: tandem dixit, de Meſ. eſt autem urbs, quæ paucis antè annis obſidione graui cincta à Cæſare, defendente rege Gallorum capi non potuit. Demum interrogaui, ubi Mediolani maneret? ibi enim eſſe uidebar: negauit ſe domum habere ſtabilem, ſed huc illucq; uagari: tandem dixit, ſe e regione cuiuſdam monaſterij uirginum, nomenq; retulit, habitaturum: ſed ego non memini nominis: dicebat autem, in uia gemmariorum ſemper inuenies: quo reſponſo, cũ id ita eſſe confiderem, conſolari uidebar tum maximè, quod gemmas adhuc apud me eſſe exiſtimabam. Interim uerò (nec id recordor) uidebar in ſumma domus parte habere quoſdam lectos, & pullum elephanti uinctum, atque feram aliam inſignem pelle uaria, qualis eſt pardalis: uerùm qualis eſſet, non recordor, nec quod nomen: ab ea tamẽ cauebam, nec fidebam. Elephantem autem pane oblato mãſuetum expertus ſum, de quo magnam uoluptatem capiebam: alebat autem ambos Hieronyma ancilla uetus, quæ nunc alibi moratur hæcq; orto ſole. Pridie à cœna de gemmis loquuti ſumus, ut hoc totum eſſet ἀναμνηστικόν. Significat tamen, parum abfuturum, ne conditionem quandam inſanam recipiam aliquãtiſper lucroſiorem ſpe, ea quæ eſt præſens, ſed in qua ſint multa pericula, & multa impedimenta, præſertim ornandorum librorum: hi enim ſunt gemmæ: annulorum aũt aurum, redditus, ob quæ pœniteas, præſertim quod nec ſecurum erit illud præmium. Manifeſtum eſt autem, quod hoc erit prorſus in manibus meis ut faciã, propter ſpem quam retinui, quòd irritum eſſet hoc negocium, et quòd annuli adhuc apud me eſſent. Erit ergo mei arbitrij, deliberare à quo ſomnium ut palàm eſt me dehortatur. Belluæ illæ quid ſignificent, ancillæ ueteris interpoſitio planè declarat: cùm enim pulli eſſent, ambæ duos adoleſcentes, elephas quidẽ filium, fera anagnoſtam ob elegantiam ſtudiorum & peritiæ muſicæ inſignem et uariegatum, reliquaq; ex ea hiſtoria decernuntur, ſignificat Nomen et Prænomen medio regi: id eſt, principi ſeruiendum docet, ſi recepero, cùm tamen nihil habeam.

SYNES. SOMNIORVM LIB. IIII.

ET VLTIMI FINIS.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI ET Philoſophi Opera quædam lectu digna:

NEMPE,

De Libris proprijs.
De Curationibus & Prædictionibus admirandis.
Neronis encomium.
Geometriæ encomium.
De vno.
Actio in Theſſalicum medicum.
De Secretis.
De Gemmis & Coloribus.
Dialogus de { Morte. / Humanis conſilijs, Tetim inſcriptus.
De Minimis & propinquis.
De Summo bono.

CVM CÆSAREÆ MAIEſtatis priuilegio.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI.

RERVM ET VERBORVM IN SEQVENTIBVS HIER. CARdani Opuſculis memorabilium INDEX.

A

Abietis lachryma lota 122
Abſceſſum ſymptomata 15
Abſinthium 127
Acarnanum fortitudo 215
Acciæ filius Octauius 134
Achæorum fortitudo 215
Achates ex quibus materijs ſit 309. quas habeat uires 324
Achatis color 308. 309
Achatum lapidum genera 337
Actice 235. eius diuiſio 239
Actus bonus 244
Adamas quomodo trahat 256. efficaciſſimus 322. in quibus locis reperiatur 322. uitioſus ibid.
Adamantis durities 308. uſus 322
Adamantes uarij coloribus 309
Adriani uitia 145. prudentia 165
Adulterium Romani non uoluerunt inultum 191
Adulteria noſtro ſeculo impunita 191
Aedificatio 105
Aegypti fertilitas 235
Aegypti felix ſitus 236
Aegyptiorum antiquitas 316. reges filios & parentes occidunt 183
Aelij Lampridij hiſtoria 221
Aeluropthalmus qualis lapis 335
æqui iuſtique domini quid proprium 150
aër quomodo factus 241
æris regiones 20. natura & genera 33. 288. eius uiribus quot inſtrumenta agitentur 288
ærugo 297
ærugnoſus color 309
æs & ferrum facilè tranſmutantur 304
æs uarium 48
æs poteſt fieri pulchrius argento 306
æternum nihil eſſe præter Deum 19
æternitatis arcana 18
æther acutus 241. quomodo fabricatus ſit ibid.
Aetites qualis lapis 339
Aëtius præter artem medicam multa ſcripſit 262
Aetolorum fortitudo 215
eff ctatio fugienda 61
Africanorum regnum 165
Agarici uſus in coxendicis morbo 126
agriculturæ cognitio 105
agriculturæ partes 105. propria ſecreta 2,2
Agrippa 141. & 143
Agrippæ libri de Occulta philoſophia 62
Agrippinæ petulantia 143. & 144
alabaſtrum qualis lapis 334

K 2 albus

Albus color duplex 321
album quomodo fiat 312. *non poteſt eſſe perſpicuum* 312
alba quare quædam in nocte uideantur 314
Alchindus de proportionibus 238
Alea qui imperatores luſerint, quiq; non 162
Aleæ ſtudium quod faciat 162. 163
Alexander Magnus imperium Perſarum transtulit ad Græcos 182. *qualis fuerit imperator* 166
Alexandri Magni in militia felicitas 215
Alexāder Seuerus qualis fuerit 207. *uorax* 220. *bonus princeps* 384
algebræ notæ 17
algebratica 238
Ἀλήθεια liber Cardani 36
alorbete uſus in empyemate 121
alumen 297
aluminis fodina Luneburgi 336
ambitionis malum 29
ambitioſi quales 208
ambra 301
Ambroſius pōtifex eccleſiæ Mediolani cauit, ne Iudæus quiſquā triduo in ea urbe commoraretur 271
Ametiſtus Geometer clarus 236
Amethyſtinus color 309
Amethyſti color, uires, precium 333. 308
amiantos qualis lapis 334
amicorum paucitas 42
Ammonius notatur 283
amomum 302
amor 41. 234
amurcæ color 321
Amyclas Heracleotes in Geometria clarus 237
anatome præcedit alias partes medicinæ 106
Anaxagoras Clazomenius in geometria clarus 236
Anima animalium ex putredine genitis 20
anima ubi ſit 247. *quale principium* ibid.
animæ ſubſtantia 10. *immortalitas à Cardano probata argumētis antea inauditis* 37. *immortalitatem eius non credens, malus eſt* 182
animæ in corpore imperium 246
animam hominis eſſe immortalem 19
animalia quæ putredine generantur 28
animalia imperfecta 22
animalium differentiæ 33. *diuiſio* 107. *cauſæ* 243. *quadrupedū ſecreta* 290. *ex putri materia generatorum ſecreta* 290
animi bona duplicia 80
animi morborum cura 43
anſeris pinguedo 128
anthraces naſci uetat ſapphirus 329
Antichthones 283
antipathia 246
antipathiam quæ inter ſe habeant 255
Antipodes 283
antiquitatis laus quibus debeatur 236
Antiſthenis paupertas 74

Antiſtius 157
Antonini quales fuerint 206 207. damnarunt Chriſtianos 185
Antonius Philoſophus 165
Antonius Venereus 384
Antonij Leuæ Hiſpani ducis uirtus 221
Apologiæ Cardani 52
Apollonij Pergæi libri 237
Apollonij Thianæi epiſtolæ 206
Appiani Alexandrini hiſtoria 221
Appio rex agros & regnum populo Romano donauit 156
Apuleij fabula 64
aqua marina 48
aqua labilis 241. quomodo facta 142. craſſa 258
aquæ miracula 33. natura ibid. in oculo cura 49
aquæ intercutis cura 49. extractio 116
aquæ maris color 318
aquam quæ trahunt 257
aqua ſola morbos ſanari 36
aquæ cœleſtes 29
aquarum deductiones 105
aquei coloris differentiæ 306
Arbacus ex Aſſyrijs in Medos tranſtulit regnum 186
arborum ſecreta & uires 290
Archimedes Syracuſius 238
Archimedis liber 31
Archytas Tarentinus geometer 237
Architectura 34. ſcientia qualis 105
Architecturæ partes 105. ſecreta 291
argentum perfectiſsimum 283
argentum aliquando argentum trahere 285
argentum quæ aqua colliquet 297
argenti uiui uſus in morbo Gallico 16
argumentum præſtantiorum rerum quot 113
Ariſtarchus Samius geometer 238
ariſtæ glaucæ 321
Ariſtocratia melior repub. 244
ariſtolochiæ longæ foliorum uſus in empyemate curando 121
Ariſtoteles notatur 283. ſit'ne autor libri de coloribus 311
Ariſtoteles ſuppoſitiones 19. exilium 52. 77. ſcripta 113. & 114. dementia 228
arithmantia 17
arithmetica requirit geometriam 234
arithmetica Nicomachi 238. Ptolemæi perijt ibid.
arithmeticæ quæſtiones 17. tractatio 51. contemplatio 103. uſus ibid. 104. partes ibid. ſecreta 290
arithmeticam qui inuenerint 236
arma optima Mediolani fieri 285
armorum ſecreta 290
Armenia à Parthis uaſtata 148
armeni lapidis in medicina uires 33. color ibid.
Artaxata Armeniæ à Neronis exercitu expugnata 149
arthritidis curatio 125
artes ſuum habere interitum 21
artes perfectæ 32. uariæ 34
artes pleræq; opus habent Geometria 234

artes quædam incertæ 396
artium & diſciplinarum ſtudia 37. fructus 102
artium exercitatio quomodo ſe habeat ad ſummum bonum 412
articulorum morbi quomodo curentur 125
artifices falluntur 396
artificia mirabilia 34
aſini pinguedinis uſus 119
aſius lapis quas habeat uires 334
aſpalatum 302
Aſphalti Iudaici in podagra uſus 127
Aſſyriorum rex Ninus 186. eorum regnum in Medos translatum 186
aſtaci duo genera 332
aſtacorum caro 306
aſthmaticos iuuat Topazius 338
Aſtrites mollis 310
Aſtritis lapidis deſcriptio 334
Aſtroites 319
aſtrolabij compoſitio Ptolemæi 238
aſtrologia perfidia quorundam uerſa 262
aſtrologiæ contemplatio 104. uſus & partes 105. inuentores 236
aſtrologi non poſſunt certò prædicere futura 8
aſtrologica ſecreta 290
aſtronomia eget opere Geometriæ 234
aſtronomia quare & à quibus inuenta 236
aſtronomiæ uſus & partes 104
Aſtyagis ſomnium 187
Athenienſes Romanos fuderunt 214
ater color 309
atræ bilis morbus quomodo curatus 118
atræ bili aduerſatur ſapphirus 329
atram bilem ſiſtit adamas 322
auarus bonus eſſe non poteſt 182
auari quales 208
auaritia Veſpaſiani 212
auaritia quale malum 79
auaritia miniſtrorum principum maximorum cauſam eſſe malorum 390
aucupij artis ſecreta 291
Auerroës notatur 283
aues 33. earum cura ibid. proprietates ibid. ſecreta 290
Augites gemma apud Plinium Calais 333
Auguſtus quas acceperit clades 143
Auguſti crudelitas 198
Auguſti conceptionem fuiſſe myſticam 20
Auguſti Cæſaris principales amici 143. genus 140. & 141. uxores 216
Auicenna extra artem medicam multa ſcripſit 263
Aularum mores 92
Aulicæ uitæ ſecreta 291. miſeria 366
Aulus Cecinna à Tito occiſus 196
Aurelianus qualis imperator 166. eidem quæ acciderint 225
Aureus color 318
Aurichalcum 306
autores exponendi ratio 94
autoritas plurimùm poteſt 259
auxilia rara 15

B

Beata unum eſſe 243
beati ſiue felices uita qualis debeat eſſe 407. & 408
balaſij gemmæ color & magnitudo 335
Balſamum amiſſum 302
belenites qualis lapis 336
bellum propter pacem 148
bellum etiam minimum maximã ſummam pecuniæ abſumit 162
belli gerendi ratio 110. incommoda 147. ſuſcipiendi cauſæ 148
bello pax præferenda 147
Berylli uires & color 335
betæ foliorum color 321
Betici accuſant Romæ Claßicum proconſulem 190
betonica 122. eius uis in uteri doloribus antiquis 129
bibliothecæ & libri 35
bituminis genus gagates 339
Bœotiorum fortitudo 215
bombices 252
Bononiæ cõficiunt lintea tenuia 285
bonum unum 243
bonum ſummum quomodo acquirẽdum 404
boni ſummi qui ſint capaces 404. et 405
bona humana multis fuerunt exitio 399
bonorum & malorum omnium nimia eſſet initia 397. & 398. 399 & 400
bozium 303
Britanniæ regnum quomodo permaneat 165
Britannicus Claudij filius 143
Britannica dominandi forma 165
Brutus occidit filium 139
bufonis uires 306. craneum 325
bugloſſa 122
Burrus apud Neronem imperij miniſter 143

C

Cæcitas 42. eius ſanatio 127
C. Cæſar ſuas res liberè ſcripſit 1
C. Cæſaris crudelitas 203. et 204. uxores 216
Cæſaris Dictatoris auaricia 212. 213
Cæſonia Caligulæ uxor 21
Cæſarionem Cleopatræ filium Auguſtus occidit 169
Caius imperator qualis fuerit imperator 166
Calais qualis gemma 332
calamitas publica 43
calamitates uniuerſi quot 9
calamitates quæ ſigna præcedant 21
calamitates ſeptem generales ibid.
calamitatum cauſæ 10. 21
calamitates publicas cauendi ſecreta 291
Caldaræ aquæ 119
Calechutum emporium 340
Caligula ſeruatus 142
Caligula multo crudelior Nerone 119
Caligula uoluit Vergilij & Liuij ſcripta abolere 159
Caligulæ uxores 216. auaricia 22

Calui-

Caluitij laus 232
calx aquam trahit 257
calcis color 321
cambuitis lapidis uires 333
Campanus Nouarienſis Euclidis interpres 237
cancrorum caudæ & chelæ 121
cantilenas componendi modus 28
caphura 122
capitis morbi 15 ſymptomata ibid.
capitis dolor lõgus quomodo ſanatus 128
Capito repetundarum damnatus 155
Cappadociæ regnum in prouinciam à Tiberio redactum 148
capreola qualis lapis 339
caprificus 297
carbo quare niger 313
carbunculus albus 321
carbunculus granatus 323
carbunculus orientalis 330
carbunculi color 308. 330. uires 323.330
carbunculi duæ ſpecies 323. tres 330
carcinoma 403
cardamomum maius 122
Cardani ætas & natiuitas 7. imago 12. laus 40. libri quo ordine legẽdi 54. & 55
Cardani qui ſcriptores mentionem in ſuis ſcriptis fecerint 55. & 56
carneæ moles 303
carneolus, coralius 327
carneoli color & uis 327
carnes in febribus putridis non dandæ 264
carnes facilè corrumpuntur, & ſunt difficiles concoctu 165
Carolus, frater Ludouici regis Gallorum, quomodo affluxerit regnum Galliæ 169
caßia nigra 302
caſus & fortuna ſæpe ſecreta docet 286
catalepſis 128
catapaſti lapidis figuræ 324. colores & uires 326
catapluzon humanum 49
catoptrica Euclidis 237
catoptrica quid doceat 239
Cato Cenſorinus quoties in ſenatu accuſatus 229
Catonem uinoſum fuiſſe 220
cauſæ ſuos effectus producunt 7
cauſæ naturalium duplices 253
cauſæ plures unius effectus 254
cauſarum effectus quid mutet 8
centaurij maioris radix 324
cephos quadrupes 305
ceraſa celeriter corrumpuntur 115
ceraunium lapis 336
Ceſelius Baſſus Pœnus 211
Chalcedo regio 337
chalcedonij tres ſpecies ibid.
Chalcis inſula ibid.
chamæpythys 122
chelidonij lapides ubi inueniantur 337
chermeſinus color 301
chiromantia naturalis cõiecturæ pars 105
Chironia ulcera 303
Chriſti conceptio myſtica 20

Chriſti diuinitas quibus argumentis oſtendatur 20
Chriſti imperium quando & ubi ſit futurum 22
Chriſti natiuitas 32
Chriſtiani quomodo Neronis tempore falſis criminibus accuſati, & ſupplicio affecti 184.& 185
Chriſtiani multi facti, ut licentius uiuerent 186
Choreæ 104
chorographicæ deſcriptiones 34
chryſolithus quo colore uiribusq; ſit præditus 341
chryſolithi puluis quid poßit in medicina 119
chryſolithi color 308
chymica 34. Auicennæ 281
chymica metamorphoſis 286
chymicæ ſecreta 290
cibandi ratio & modus Hippocratis 264
ciborum præparationes 29. oſtendũt quantum minima poßint 403
ciborum febricitantibus conuenientium proprietates 264.& 265
Cicero notatus 220
Ciceronis aduerſa fortuna 81.& 82. ſuperbia 97. errores 215. ſtulticia & miſeria 227
cichorij ſuccus 131
cinamomum 302
cinereus color 314
Cinædia lapis quas uires habeat, qualisq; ſit 339
circularis figura uniuerſi 240
citreus 309
citri corticum uſus in uteri antiquis doloribus 129
ciuilis conuerſationis ſecreta 291
ciuitas nulla poteſt eſſe perpetua 21
claucus color 321
claudi 42
Claudius Druſi filius 142
Claudius ſecundus qualis 166
Cleanthes pauper fuit 74
clementia laudabilis 150
Cleodamus Thaſius geometer 237
Cleomedis opus de circulis 238
Clotharius Gallorum rex 384
clypei optimi fiunt Mutinæ 285
cochlias duplex 333
cochlias qualis lapis ſit, quasq; uires habeat 333.& 334
Cœlum Cyanei coloris 318
cœli uaria ſubſtantia 20
cœli motus quomodo fiat ibid.
cœli partes 241. conſtitutio ibid.
cœli quid differant ab elemẽtis 107
cœlorum naturæ ſcientia 292
cœlorum differentia 107
cærulei coloris ſpecies 309
cognoſcendi genera 19
colocinthis 122
color quomodo efficiatur 312
colorem tribus conſtare 320
colores recreantes uiſum, & exhilarantes 331
colores principales gemmarum qui & quot ſint 341
colores quare in quibuſdã reb. ſtabiles, in quibuſdam mutentur 314
colores in auium pennis 313
colorum differentiæ 308.& 309

colorum expoſitio 50
columbi caliditas 297. ſtercus ibid.
columborum colli colores 313
comæ laus 232
cometæ 33
comitialis morbus 303
comitiali morbo reſiſtit coralius 327
Conon geometer 238
comitiales detegit gagates ſuffitus 339
comitiales reuocantur ſuffumigio ſuccini 340
comparatio ſecretorum omnis generis 292
compoſitiones pulchræ 34
Conchidica Nicomedis 238
conchites qualis lapis 336
conſilia Cardani 52
conſolatio infortuniorum 17. luctus ibid.
conſolationis ratio generalis 17
conſolationum libri Cardani ibid.
contemplatio 20
continentia 399
Contrapunctus liber 28
coracinus piſcis 338
coralius 310
coralius ruber uiribus præſtat 327
coralij generatio, colores & uires ibid.
coralium eſſe carneolū opacū ibid.
cor confirmant gemmæ 331
cordis palpitatio 130
cordi qui lapides utiles 339
Corinthiorum fortitudo 215
Cornelia Cinnæ uxor Cæſaris dictatoris 216
corporum repugnantia 289
corruptio quare mala 243
coruinæ lapidis deſcriptio 334
Coſſutianus repetundarum ſub Nerone damnatus 155
coxendicis morborum curatio 126
croceus color 309
crocuta 305
crudelitas præpoſtera & opportuna 208
cryſtallus gemmarum tenerrima 380
cryſtalli uſus 337.338. color 308
Cteniter qualis lapis 336
cubi natura 241
cucurbitularum uſus 128
cupiditates immodicæ 409
cuprum 306
cyaneus color 309
cyaneus lapis quibus uiribus & colore præditus 331
cyclamen 122
cynæ radicis uſus 16. in tabe & regio morbo 130
cynorhodi radix 306
Cyphi compoſitio amiſſa 302
Cyrus Medorum regnum in Perſas tranſtulit 186

D

Dæmon quis 80
dæmones 19
dæmones & mortui 35
dæmonum naturalis uiſio 48
dæmonum illuſiones: hoc eſt, inanes terrores, diſcutit ſmaragdus 329
Damaſci ager 236

Dama-

Damiani Lariſſæi demonſtrationes 239
damnādi à magiſtratu qui ſint. 384 & 385
data Euclidis qui interpretati 237
Decius edicto Chriſtianos damnauit 185
dedecoris cauſæ uitandæ 409
deformitas 42
delectationis fundamentum 75
deliciæ 48
demonſtrandi plura ſunt genera 66
Demoſthenis fortuna aduerſa 82
dentium medicamen præſtans Cornelius 327
deſperatio quid poßit 287
deſtillationes 34.290
Deus eminentiore modo unus eſt quã creatura ulla 246
Deus geometra 239
Deus multa reuelat 286. *mutat regna* 296. & 187
Deus unus 243. & *plures* 249
Dei digiti umbra totum orbem terrarum circumegit 46
Dei iuſticia 6. *præuiſio & prædeſtinatio* ibid.
Dei prouidentia 19
Deo curam eſſe mortalium 117
Deum cũcta ſcire 19. *eſſe infinitum, unum eſſe & æternum* ibid.
dij honorandi 293
dij intima rerum intelligunt 293
Dialectica Ariſtotelis tota breuißimè comprehenſa 37
Dialectica Cardani, ibid. 40
Dialectica Galeni 37
Dialectica liber ſecretorum 288
Dialectica Ptolemæi 37
dialecticæ contemplatio ad quid utilis 103
dialectices partes quot ibid.
dialogo explicari quæ res poſtulent 111
dialogorum duæ ſpecies 112
Didymus geometra 238
Dioclis Syriæ fragmenta ibid.
Diodori Siculi hiſtoria 221
Dionyſodorus mathematicus 238
Diophanes Alexandrinus geometer ibid.
diſciplinarum dignitas 26. *fructus* 102
diſcordia quid 243
diuinæ ſapientiæ abyſſus 19
diuinatio uilis 8
diuinatio à fato pendet 9
diuinatio ex aſtris 105
diuinationem ex phyſiognomia attinentia ſecreta 291
diuinationum præſtantißima 105
diuinis parcere debent naturalia & humana 96
diuinorum tractatio 51
diuitiæ plurimis obfuerunt 195
diuitiarum inconſtantia & uanitas 260 & 261
doctrina omnis ex generalibus procedit 296
doctrina quomodo facilior & firmior reddatur 66
dominandi formæ tres 165
Domitiani auaricia 212

crudelitas 159.139.199
Domitiano mitiorem fuiſſe Neronē 189
Dropax Pauli 126
Druſus Tiberij filius 142
Dynamice 235. quàm ampla ſit 239
Dyſentericis plurimùm prodeſt ſmaragdus 328

E

Echo 256
educandi filios ſecreta 291
effectus genera 253
elaphios 310
electrum metallicum 301
electrum quomodo trahat 256
elementa tantùm tria 29
elementa duo grauia 312
elementa rediguntur ad unum 254
elementa liquida nullum habere colorem 319
elementa quomodo differant 254
elementorum artificia 33
elementorum differentia 107
elementorū fabricatio 241. qualitates 254
elephantiaſis 303
elephanticis utilis ſmaragdus 328
elixir 29
Elleborus 122
Emplaſtra 290
Empyematis curatio 121
Encomia Cardani 52
Entis genera 19
Eperlanus lapis et piſcis 341. et 342
Ephemeridum compoſitio 34. ſupplementum 104
epiſtolæ familiares Cardani 52
epiſtolæ quónam pacto ſcribendæ 112
epiſtolis non ſunt tradendæ artes & ſcientiæ 112
Eranos 308. lapis, quibus uiribus, quóque colore præditus ſit 340
Eraſiſtrati contra Galenum 277
Eratoſthenes geometra. 238
Eremita liber Cardani 36
erithrodani puluis 131
errorum noſtrorum cauſæ 10
ethica 110
Euangelium hoc prædicabitur, quomodo intelligendum 21
Eubulides contra Ariſtotelem 260
Euclides Platonis tempore clarus 237
Euclidis dialectica 37
Euclidis interpres 237
eucrinos qualis lapis 336
Eudemus geometra 238
Eudoxus Gnidius geometer 237
eumeces lapis 305. eius color 309
Eumetris lapis qualis ſit uiribus & colore 326
Auphragiæ uſus in oculorum morbis 127
eupatorium 122
Eutocij Aſcalonitæ fragmēta in mathematicis 238
Eutrochos qualis lapis 336
Eutycij de menſuris libri 238
exhalatio 49
exilium 43
exilij Ciceronis cauſa 226

experimentum mirum
experimenta quæ ſint

F

Fabrilis ars requirit geometriã 234
fabrilis artis ſecreta 291
fabularum & ludorum utilitas 110
fabularum quatuor genera 110
fabularum & technarum diſcrimen 31
facile & nobile inuicem pugnãt 292
facilia quæ 292
facultatis imbecillitas quibus modis deprehendatur 133
famæ interitus 17
familiæ certum habent finem 21
farrago medica Cardani 52
faſcinatione ſoluendi ſecreta 290
fatum 103
fatum immobile 7. *diuinationi inutile* 8
fatum non eſſe, ex quibus colligatur ibid.
fatum in quibus manifeſtum 9
fatum, bonum 244
fatum eſſe in ſingularibus 9
fatum ponere et negare liberum arbitrium, quid interſit 8
fatum confirmantes 7
fati quatuor ſpecies ibid.
fati utilitas 9
fati lex ex quodam generali ordine pendet 10
fati ratio 246
fato credentes plerũq; ſapiẽtiſſimos eſſe 10
fata legum 9
fata hominum 10
febres ...
febres acu... 264
febrium bilioſarum ſpec...
febrium continuarum longitu... & 265
febribus continuis cibus uitandus qualis 264
febribus qui uictus ſit accommodatus 264. 265
febricitantibus caro peſſima 265
felix quis 73
felicitas 20. 253. *in quibus rebus ſita* 393
felicitas humana 17. *quare non ſit perfecta* 75. *in quibus conſiſtat* 75. 406
Ferrariæ principatus diu ſtetit 153
ferrum celare 302
ferrum & æs quid differant 304
ferrugineus color 309. 314
figulinæ artis ſecreta 291
filicis ſemen 305
filij improbi 43. *ſuppoſiti* ibid.
filij non ſimiles parentibus 173
filiorum cura 43
filios educandi ſecreta 50
finis mundi 10
finis omnia dirigit 303
finis omnium rerum mortalium 291
flamma eſt fumus ardens 313
flammeus color 309

(2

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI ET Philoſophi Opera quædam lectu digna:

NEMPE,

De Libris proprijs.
De Curationibus & Prædictionibus admirandis.
Neronis encomium.
Geometriæ encomium.
De vno.
Actio in Theſſalicum medicum.
De Secretis.
De Gemmis & Coloribus.
Dialogus de { Morte.
{ Humanis conſilijs, Tetim inſcriptus.
De Minimis & propinquis.
De Summo bono.

CVM CÆSAREÆ MAieſtatis priuilegio.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI.

RERVM ET VERBORVM IN SEQVENTIBVS HIER. CARdani Opuſculis memorabilium INDEX.

A

ABietis lachryma lota 122
Abſceſſum ſymptomata 15
Abſinthium 127
Acarnanum fortitudo 215
Acciæ filius Octauius 134
Achæorum fortitudo 215
Achates ex quibus materijs fit 309. quas habeat uires 324
Achatis color 308. 309
Achatum lapidum genera 337
Actice 235. eius diuiſio 239
Actus bonus 244
Adamas quomodo trahat 256. efficaciſſimus 322. in quibus locis reperiatur 322. uitioſus ibid.
Adamantis durities 308. uſus 322
Adamantes uarij coloribus 309
Adriani uitia 145. prudentia 165
Adulterium Romani non uoluerunt inultum 191
Adulteria noſtro ſeculo impunita 191
Aedificatio 105
Aegypti fertilitas 235
Aegypti felix ſitus 236
Aegyptiorum antiquitas 316. reges filios & parentes occidunt 183
Aelij Lampridij hiſtoria 221
Aeluropthalmus qualis lapis 335
æqui iuſtique domini quid proprium 150
aër quomodo factus 241
æris regiones 20. natura & genera 33. 288. eius uiribus quot inſtrumenta agitentur 288
ærugo 297
æruginoſus color 309
æs & ferrum facilè tranſmutantur 304
æs uarium 48
æs poteſt fieri pulchrius argento 306
æternum nihil eſſe præter Deum 19
æternitatis arcana 18
æther acutus 241. quomodo fabricatus ſit ibid.
Aetites qualis lapis 339
Aëtius præter artem medicam multa ſcripſit 262
Aetolorum fortitudo 215
affectatio fugienda 61
Africanorum regnum 165
Agarici uſus in coxendicis morbo 126
agriculturæ cognitio 105
agriculturæ partes 105. propria ſecreta 232
Agrippa 141. & 143
Agrippæ libri de Occulta philoſophia 62
Agrippinæ petulantia 143. & 144
alabaſtrum qualis lapis 334

Albus color duplex 321

album quomodo fiat 312. non poteſt eſſe perſpicuum 312

alba quare quædam in nocte uideantur 314

Alchindus de proportionibus 238

Alea qui imperatores luſerint, quiq; non 162

Aleæ ſtudium quod faciat 162.163

Alexander Magnus imperium Perſarum tranſtulit ad Græcos 182. qualis fuerit imperator 166

Alexandri Magni in militia felicitas 215

Alexãder Seuerus qualis fuerit 207. uorax 220. bonus princeps 384

algebræ notæ 17

algebratica 238

Ἀλήθεια liber Cardani 36

alorbete uſus in empyemate 121

alumen 297

aluminis fodina Luneburgi 336

ambitionis malum 29

ambitioſi quales 208

ambra 302

Ambroſius põtifex eccleſiæ Mediolani cauit, ne Iudæus quiſquã triduo in ea urbe commoraretur 271

Ametiſtius Geometer clarus 236

Amethyſtinus color 309

Amethyſti color, uires, precium 333. 308

amiantos qualis lapis 334

amicorum paucitas 42

Ammonius notatur 283

amomum 302

amor 41.234

amurcæ color 321

Amyclas Heracleotes in Geometria clarus 237

anatome præcedit alias partes medicinæ 106

Anaxagoras Clazomenius in geometria clarus 236

Anima animalium ex putredine genitis 20

anima ubi ſit 247. quale principium ibid.

animæ ſubſtantia 10. immortalitas à Cardano probata argumẽtis antea inauditis 37. immortalitatem eius non credens, malus eſt 182

animæ in corpore imperium 246

animam hominis eſſe immortalem 19

animalia quæ putredine generantur 28

animalia imperfecta 22

animalium differentiæ 33. diuiſio 107. cauſæ 243. quadrupedũ ſecreta 290. ex putri materia generatorum ſecreta 290

animi bona duplicia 80

animi morborum cura 43

anſeris pinguedo 128

anthraces naſci uetat ſapphirus 329

Antichthones 283

antipathia 246

antipathiam quæ inter ſe habeant 255

Antipodes 283

antiquitatis laus quibus debeatur 236

Antiſthenis paupertas 74

Anti-

Antiſtius 157
Antonini quales fuerint 206 207. *damnarunt Chriſtianos* 185
Antonius Philoſophus 165
Antonius Venereus 384
Antonij Leuæ Hiſpani ducis uirtus 221
Apologiæ Cardani 51
Apollonij Pergæi libri 237
Apollonij Thianæi epiſtolæ 206
Appiani Alexandrini hiſtoria 221
Appio rex agros & regnum populo Romano donauit 156
Apuleij fabula 64
aqua marina 48
aqua labilis 241. *quomodo facta* 142. *craſſa* 258
aquæ miracula 33. *natura ibid. in oculo cura* 49
aquæ intercutis cura 49. *extractio* 116
aquæ maris color 318
aquam quæ trahunt 257
aqua ſola morbos ſanari 36
aquæ cœleſtes 29
aquarum deductiones 105
aquei coloris differentiæ 306
Arbacus ex Aſſyrijs in Medos tranſtulit regnum 186
arborum ſecreta & uires 290
Archimedes Syracuſius 238
Archimedis liber 31
Archytas Tarentinus geometer 237
Architectura 34. *ſcientia qualis* 105
Architecturæ partes 105. *ſecreta* 291
argentum perfectiſſimum 283
argentum aliquando argentum trahere 285
argentum quæ aqua colliquet 297
argenti uiui uſus in morbo Gallico 16
argumentum præſtantiorum rerum quot 113
Ariſtarchus Samius geometer 238
ariſtæ glaucæ 321
Ariſtocratia melior repub. 244
ariſtolochiæ longæ foliorum uſus in empyemate curando 121
Ariſtoteles notatur 283. *ſit ne autor libri de coloribus* 311
Ariſtoteles ſuppoſitiones 19. *exilium* 52.77. *ſcripta* 113. & 114. *dementia* 228
arithmantia 17
arithmetica requirit geometriam 234
arithmetica Nicomachi 238. *Ptolemæi perijt* ibid.
arithmeticæ quæſtiones 17. *tractatio* 51. *contemplatio* 103. *uſus ibid.* 104. *partes ibid. ſecreta* 290
arithmeticam qui inuenerint 236
arma optima Mediolani fieri 285
armorum ſecreta 290
Armenia à Parthis uaſtata 148
armeni lapidis in medicina uires 331. *color* ibid.
Artaxata Armeniæ à Neronis exercitu expugnata 149
arthritidis curatio 125
artes ſuum habere interitum 21
artes perfectæ 31. *uariæ* 34
artes pleræq; opus habent Geometria 234

artes quædam incertæ 396
artium & diſciplinarum ſtudia 37. fructus 102
artium exercitatio quomodo ſe habeat ad ſummum bonum 412
articulorum morbi quomodo curentur 125
artifices falluntur 396
artificia mirabilia 34
aſini pinguedinis uſus 119
aſius lapis quas habeat uires 334
aſpalatum 302
Aſphalti Iudaici in podagra uſus 127
Aſſyriorum rex Ninus 186. eorum regnum in Medos translatum 186
aſtaci duo genera 332
aſtacorum caro 306
aſthmaticos iuuat Topazius 338
Aſtrites mollis 310
Aſtritis lapidis deſcriptio 334
Aſtroites 319
aſtrolabij compoſitio Ptolemæi 238
aſtrologia perfidia quorundam euerſa 262
aſtrologiæ contemplatio 104. uſus & partes 105. inuentores 236
aſtrologi non poſſunt certo prædicere futura 8
aſtrologica ſecreta 290
aſtronomia eget opere Geometriæ 234
aſtronomia quare & à quibus inuenta 236
aſtronomiæ uſus & partes 104
Aſtyagis ſomnium 187
Athenienſes Romanos fuderunt 214
ater color 309
atræ bilis morbus quomodo curatus 118
atræ bili aduerſatur ſapphirus 329
atram bilem ſiſtit adamas 322
auarus bonus eſſe non poteſt 182
auari quales 208
auaricia Veſpaſiani 212
auaricia quale malum 79
auaricia miniſtrorum principum maximorum cauſam eſſe malorum 390
aucupij artis ſecreta 291
Auerroes notatur 283
aues 33. earum cura ib i l. proprietates ibid. ſecreta 290
Augites gemma apud Plinium Calais 333
Auguſtus quas acceperit clades 143
Auguſti crudelitas 198
Auguſti conceptionem fuiſſe myſticam 20
Auguſti Cæſaris principales amici 143. genus 140. & 141. uxores 216
Auicenna extra artem medicam multa ſcripſit 263
Aularum mores 92
Aulicæ uitæ ſecreta 291. miſeria 366
Aulus Cecinna à Tito occiſus 196
Aurelianus qualis imperator 166. eidem quæ acciderint 225
Aureus color 318
Aurichalcum 306
autores exponendi ratio 94
autoritas plurimum poteſt 269
auxilia rara 15

B

Beata unum eſſe 243
beati ſiue felices uita qualis debeat eſſe 407. & 408
balaſij gemmæ color & magnitudo 335
Balſamum amiſſum 302
belenites qualis lapis 336
bellum propter pacem 148
bellum etiam minimum maximã ſummam pecuniæ abſumit 162
belli gerendi ratio 110. incommoda 147. ſuſcipiendi cauſæ 148
bello pax præferenda 147
Berylli uires & color 335
betæ foliorum color 321
Betici accuſant Romæ Claßicum proconſulem 190
betonica 122. eius uis in uteri doloribus antiquis 129
bibliothecæ & libri 35
bituminis genus gagates 339
Bœotiorum fortitudo 215
bombices 252
Bononiæ cõficiunt lintea tenuia 285
bonum unum 243
bonum ſummum quomodo acquirẽdum 404
boni ſummi qui ſint capaces 404. et 405
bona humana multis fuerunt exitio 399
bonorum & malorum omnium minima eſſet initia 397. & 398. 399 & 400
bozium 303
Britanniæ regnum quomodo permaneat 165
Britannicus Claudij filius 143
Britannica domĩnandi forma 165
Brutus occidit filium 139
bufonis uires 306. craneum 325
bugloſſa 122
Burrus apud Neronem imperij miniſter 143

C

Cæcitas 42. eius ſanatio 127
C. Cæſar ſuas res liberè ſcripſit 1
C. Cæſaris crudelitas 203. et 204. uxores 216
Cæſaris Dictatoris auaricia 212. 213
Cæſonia Caligulæ uxor 21
Cæſarionem Cleopatræ filium Auguſtus occidit 169
Caius imperator qualis fuerit imperator 166
Calais qualis gemma 332
calamitas publica 43
calamitates uniuerſi quot 9
calamitates quæ ſigna præcedant 21
calamitates ſeptem generales ibid.
calamitatum cauſæ 10. 21
calamitates publicas cauendi ſecreta 291
Calderæ aquæ 119
Calechutum emporium 340
Caligula ſeruatus 142
Caligula multo crudelior Nerone 119
Caligula uoluit Vergilij & Liuij ſcripta abolere 159
Caligulæ uxores 216. auaricia 22

Caluitij laus 232
calx aquam trahit 257
calcis color 321
cambuiris lapidis uires 333
Campanus Nouarienſis Euclidis interpres 237
cancrorum caudæ & chelæ 121
cantilenas componendi modus 28
caphura 122
capitis morbi 15. ſymptomata ibid.
capitis dolor lõgus quomodo ſanatus 128
Capito repetundarum damnatus 155
Cappadociæ regnum in prouinciam à Tiberio redactum 148
capreola qualis lapis 339
caprificus 297
carbo quare niger 313
carbunculus albus 321
carbunculus granatus 323
carbunculus orientalis 330
carbunculi color 308. 330. uires 323.330
carbunculi duæ ſpecies 323. tres 330
carcinoma 403
cardamomum maius 122
Cardani ætas & natiuitas 7. imago 12. laus 40. libri quo ordine legẽdi 54. & 55
Cardani qui ſcriptores mentionem in ſuis ſcriptis fecerint 55. & 56
carneæ moles 303
carneolus, coralius 327
carneoli color & uis 327
carnes in febribus putridis non dandæ 264
carnes facilè corrumpuntur, & ſunt difficiles concoctu 165
Carolus, frater Ludouici regis Gallorum, quomodo affluxerit regnum Galliæ 169
caſsia nigra 302
caſus & fortuna ſæpe ſecreta docet 286
catalepſis 128
catapaſti lapidis figuræ 324. colores & uires 326
catapluzon humanum 49
catoptrica Euclidis 237
catoptrica quid doceat 239
Cato Cenſorinus quoties in ſenatu accuſatus 229
Catonem uinoſum fuiſſe 220
cauſæ ſuos effectus producunt 7
cauſæ naturalium duplices 253
cauſæ plures unius effectus 254
cauſarum effectus quid mutet 8
centaurij maioris radix 324
cephos quadrupes 305
ceraſa celeriter corrumpuntur 115
ceraunium lapis 336
Ceſelius Baſſus Pœnus 211
Chalcedo regio 337
chalcedonij tres ſpecies ibid.
Chalcis inſula ibid.
chamæpythys 122
chelidonij lapides ubi inueniantur 337
chermeſinus color 301
chiromantia naturalis cõiecturæ pars 105
Chironia ulcera 303
Chriſti conceptio myſtica 20
Chri-

Chriſti diuinitas quibus argumentis oſtendatur 20
Chriſti imperium quando & ubi ſit futurum 22
Chriſti natiuitas 32
Chriſtiani quomodo Neronis tempore falſis criminibus accuſati, & ſupplicio affecti 184. & 185
Chriſtiani multi facti, ut licentius uiuerent 186
Choreæ 104
chorographicæ deſcriptiones 34
chryſolithus quo colore uiribusq́; ſit præditus 341
chryſolithi puluis quid poßit in medicina 119
chryſolithi color 308
chymica 34. *Auicennæ* 281
chymica metamorphoſis 286
chymicæ ſecreta 290
cibandi ratio & modus Hippocratis 264
ciborum præparationes 29. *oſtendũt quantum minima poßint* 403
ciborum febricitantibus conuenientium proprietates 264. & 265
Cicero notatus 220
Ciceronis aduerſa fortuna 81. & 82. *ſuperbia* 97. *errores* 215. *ſtulticia & miſeria* 227
cichorij ſuccus 131
cinamomum 302
cinereus color 314
Cinædia lapis quas uires habeat, qualisq́; ſit 339
circularis figura uniuerſi 240
citreus 309
citri corticum uſus in uteri antiquis doloribus 129
ciuilis conuerſationis ſecreta 291
ciuitas nulla poteſt eſſe perpetua 21
claucus color 321
claudi 42
Claudius Druſi filius 142
Claudius ſecundus qualis 166
Cleanthes pauper fuit 74
clementia laudabilis 150
Cleodamus Thaſius geometer 237
Cleomedis opus de circulis 238
Clotharius Gallorum rex 384
clypei optimi fiunt Mutinæ 285
cochlias duplex 333
cochlias qualis lapis ſit, quasq́; uires habeat 333. & 334
Cœlum Cyanei coloris 318
cœli uaria ſubſtantia 20
cœli motus quomodo fiat ibid.
cœli partes 241. *conſtitutio* ibid.
cœli quid differant ab elemẽtis 107
cœlorum naturæ ſcientia 292
cœlorum differentia 107
cærulei coloris ſpecies 309
cognoſcendi genera 19
colocinthis 122
color quomodo efficiatur 312
colorem tribus conſtare 320
colores recreantes uiſum, & exhilarantes 331
colores principales gemmarum qui & quot ſint 343
colores quare in quibuſdã reb. ſtabiles, in quibuſdam mutentur 314
colores in auium pennis 313
colorum differentiæ 308. & 309

colorum expoſitio 50
columbi caliditas 297. *ſtercus ibid.*
columborum colli colores 313
comæ laus 232
cometæ 33
comitialis morbus 303
comitiali morbo reſiſtit coralius 327
Conon *geometer* 238
comitiales detegit gagates ſuffitus 339
comitiales reuocantur ſuffumigio ſuccini 340
comparatio ſecretorum omnis generis 292
compoſitiones pulchræ 34
Conchidica Nicomedis 238
conchites qualis lapis 336
conſilia Cardani 52
conſolatio infortuniorum 17. *luctus* ibid.
conſolationis ratio generalis 17
conſolationum libri Cardani ibid.
contemplatio 20
continentia 399
Contrapunctus *liber* 28
coracinus piſcis 338
coralius 310
coralius ruber uiribus præſtat 327
coralij generatio, colores & uires ibid.
coralium eſſe carneolũ opacũ ibid.
cor confirmant gemmæ 331
cordis palpitatio 130
cordi qui lapides utiles 339
Corinthiorum *fortitudo* 215
Cornelia Cinnæ *uxor* Cæſaris *dictatoris* 216
corporum repugnantia 289
corruptio quare mala 243
coruinæ lapidis deſcriptio 334
Coſſutianus *repetundarum ſub* Nerone *damnatus* 155
coxendicis morborum curatio 126
croceus color 309
crocuta 305
crudelitas præpoſtera & opportuna 208
cryſtallus gemmarum tenerrima 380
cryſtalli uſus 337. 338. *color* 308
Cteniter *qualis lapis* 336
cubi natura 241
cucurbitularum uſus 128
cupiditates immodicæ 409
cuprum 306
cyaneus color 309
cyaneus lapis quibus uiribus & colore præditus 331
cyclamen 122
cynæ radicis uſus 16. *in tabe & regio morbo* 130
cynorhodi radix 306
Cyphi *compoſitio amiſſa* 302
Cyrus Medorum *regnum in* Perſas *tranſtulit* 186

D

Dæmon *quis* 80
dæmones 19
dæmones & mortui 35
dæmonum naturalis uiſio 48
dæmonum illuſiones: hoc eſt, inanes terrores, diſcutit ſmaragdus 329
Damaſci *ager* 236

Damiani Lariſſæi demonſtrationes 239
damnãdi à magiſtratu qui ſint. 384 & 385
data Euclidis qui interpretati 237
Decius edicto Chriſtianos damnauit 185
dedecoris cauſæ uitandæ 409
deformitas 42
delectationis fundamentum 75
deliciæ 48
demonſtrandi plura ſunt genera 66
Demoſthenis fortuna aduerſa 82
dentium medicamen præſtans Cornelius 327
deſperatio quid poßit 287
deſtillationes 34.290
Deus eminentiore modo unus eſt quã creatura ulla 246
Deus geometra 239
Deus multa reuelat 286. mutat regna 296. & 187
Deus unus 243. & plures 249
Dei digiti umbra totum orbem terrarum circumegit 46
Dei iuſticia 6. præuiſio & prædeſtinatio ibid.
Dei prouidentia 19
Deo curam eſſe mortalium 117
Deum cũcta ſcire 19. eſſe infinitum, unum eſſe & æternum ibid.
dij honorandi 293
dij intima rerum intelligunt 293
Dialectica Ariſtotelis tota breuißimè comprehenſa 37
Dialectica Cardani, ibid. 40
Dialectica Galeni 37
Dialectica liber ſecretorum 288
Dialectica Ptolemæi 37
dialecticæ contemplatio ad quid utilis 103
dialectices partes quot ibid.
dialogo explicari quæ res poſtulent 111
dialogorum duæ ſpecies 112
Didymus geometra 238
Dioclis Syriæ fragmenta ibid.
Diodori Siculi hiſtoria 221
Dionyſodorus mathematicus 238
Diophanes Alexandrinus geometer ibid.
diſciplinarum dignitas 26. fructus 102
diſcordia quid 243
diuinæ ſapientiæ abyſſus 19
diuinatio utilis 8
diuinatio à fato pendet 9
diuinatio ex aſtris 105
diuinationem ex phyſiognomia attinentia ſecreta 291
diuinationum præſtantißima 105
diuinis parêre debent naturalia & humana 96
diuinorum tractatio 51
diuitiæ plurimis obfuerunt 195
diuitiarum inconſtantia & uanitas 260 & 161
doctrina omnis ex generalibus procedit 296
doctrina quomodo facilior & firmior reddatur 66
dominandi formæ tres 165
Domitiani auaricia 2.2

β 2 *cru-*

crudelitas 159.139.199
Domitiano mitiorem fuiſſe Neronē 189
Dropax Pauli 126
Druſus Tiberij filius 142
Dynamice 235. quàm ampla ſit 239
Dyſentericis plurimùm prodeſt ſmaragdus 328

E

Echo 256
educandi filios ſecreta 291
effectus genera 253
elaphios 310
electrum metallicum 301
electrum quomodo trahat 256
elementa tantùm tria 29
elementa duo grauia 312
elementa rediguntur ad unum 254
elementa liquida nullum habere colorem 319
elementa quomodo differant 254
elementorum artificia 33
elementorum differentia 107
elementorũ fabricatio 241. qualitates 254
elephantiaſis 303
elephanticis utilis ſmaragdus 328
elixir 29
Elleborus 122
Emplaſtra 290
Empyematis curatio 121
Encomia Cardani 52
Entis genera 19
Eperlanus lapis et piſcis 341. et 342
Ephemeridum compoſitio 34. ſupplementum 104
epiſtolæ familiares Cardani 52
epiſtolæ quónam pacto ſcribendæ 112
epiſtolis non ſunt tradendæ artes & ſcientiæ 112
Eranos 308. lapis, quibus uiribus, quóque colore præditus ſit 340
Eraſiſtrati contra Galenum 277
Eratoſthenes geometra. 238
Eremita liber Cardani 36
erithrodani puluis 131
errorum noſtrorum cauſæ 10
ethica 110
Euangelium hoc prædicabitur, quomodo intelligendum 21
Eubulides contra Ariſtotelem 260
Euclides Platonis tempore clarus 237
Euclidis dialectica 37
Euclidis interpres 237
eucrinos qualis lapis 336
Eudemus geometra 238
Eudoxus Gnidius geometer 237
eumeces lapis 305.
eius color 309
Eumetris lapis qualis ſit uiribus & colore 326
Auphragiæ uſus in oculorum morbis 127
eupatorium 122
Eutocij Aſcalonitæ fragmēta in mathematicis 238
Eutrochos qualis lapis 336
Eutycij de menſuris libri 238
exhalatio 49
exilium 43
exilij Ciceronis cauſa 226

experimentum mirum 48
experimenta quæ ſint 69
F
Fabrilis ars requirit geometriã 234
fabrilis artis ſecreta 291
fabularum & ludorum utilitas 110
fabularum quatuor genera 110
fabularum & technarum diſcrimen 31
facile & nobile inuicem pugnãt 292
facilia quæ 292
facultatis imbecillitas quibus modis deprehendatur 133
famæ interitus 17
familiæ certum habent finem 21
farrago medica Cardani 52
faſcinatione ſoluendi ſecreta 290
fatum 103
fatum immobile 7. *diuinationi inutile* 8
fatum non eſſe, ex quibus colligatur ibid.
fatum in quibus manifeſtum 9
fatum, bonum 244
fatum eſſe in ſingularibus 9
fatum ponere et negare liberum arbitrium, quid interſit 8
fatum confirmantes 7
fati quatuor ſpecies ibid.
fati utilitas 9
fati lex ex quodam generali ordine pendet 10
fati ratio 246
fato credentes plerũq; ſapiẽtiſſimos eſſe 10
fata legum 9
fata hominum 10
fatorum ſecreta 291
febris putrida 15
febris ſingultuoſa 127
febres quæ humida generent 115
febres acutæ quàm longæ ſint 264
febrium bilioſarum ſpecies 272
febrium continuarum longitudo 264 & 265
febribus continuis cibus uitandus qualis 264
febribus qui uictus ſit accommodatus 264. 265
febricitantibus caro peſſima 265
felix quis 73
felicitas 20. 253. *in quibus rebus ſita* 393
felicitas humana 17. *quare non ſit perfecta* 75. *in quibus conſiſtat* 75. 406
Ferrariæ principatus diu ſtetit 153
ferrum cælare 302
ferrum & æs quid differant 304
ferrugineus color 309. 314
figulinæ artis ſecreta 291
filicis ſemen 305
filij improbi 43. *ſuppoſiti* ibid.
filij non ſimiles parentibus 173
filiorum cura 43
filios educandi ſecreta 50
finis mundi 10
finis omnia dirigit 303
finis omnium rerum mortalium 291
flamma eſt fumus ardens 313
flammeus color 309

flaui coloris ſpecies 309
Florentia quare toties mutarit dominos 153
fœniculi uſus in oculorum morbis 127
formas rerum non eſſe æternas 19
formicæ 252
formicarum res homines non intelligunt 302
fortes philoſophia facit 216
fortitudo 399
fortitudo Laconum 215
fortuna malum 244
fortuna quomodo humanis rebus ludat 82.408
fortuitæ calamitates 43
frictionum uſus 136
frontis figura & lineæ 105
fructus horarij 47
fugitiui quomodo retinendi 49
fulmen non tangit carinas nauium 258
fuluus color 309
fumaria purgat ſanguinem 119
furoris affectus ſedat balaſius 335
fugitiui ſiſti 43
fuſcus color 309

G

Gadij antiſtitis miſera mors 118
galange uſus in doloribus uteri 129
Galba Nerone crudelior 189
Galbæ auaricia 212
Galeazij Sforciæ mortis ultores quales 210
gagatis in medicina uſus 339
Galenus notatus 60.61.283
Galenus quæ omiſerit 29
Galenus quomodo ſcripſerit 85
Galenus extra artem multa ſcripſit 262
Galeni ſcripta 113.114
Gallia à Germanis uaſtata 148
gallicus morbus 15
gallici morbi ſigna ibid.
Galliopſis radix 119.306
gallus ſolus criſtatum animal præter ſerpentem 257
garamanticum gemmæ genus 328
garatronium qualis lapis 339
garrulitas 409
garyophyli 122.302
Geber de triangulis 238
Geminus Anatolius geometer 238
gemmæ 33
Gemmæ immaturæ 331
Gemmæ naturaliter pictæ 48
gemmæ omnes ab initio candidæ 330
gemmæ quomodo præparãdæ ad medicinam 332
gemmæ quæ duriſſimæ 343
gemmæ à gemmis quomodo diſtinguantur 342
gemmarum colores principales octo 343
gemmarum differentiæ 308
gemmarum differentiæ ex coloribus 322
gemmarum folia 48.304
gemmarum formæ 310
gemmarum geſtamẽ quid poſſit 318
gemmarum tranſmutatio 304

gemmas

gemmas duricie diſtingui 332
Geographiæ librum primũ & ſeptimum Ptolemæi interpretatus Cardanus 13
geographiæ partes 106
geographiæ utilitas ibid.
geographicorũ libri Ptolemæi 238
geometria opus Dei præcipuũ 235
à quibus inuenta 236
geometria quomodo ordinãda 69. quàm latè pateat 235
geometria animos ſenſibilibus affixos auellit 240
geometria quomodo aucta ſit 242
geometriæ autores 236. eorũ multitudo 239
geometriæ encomium 24.52.231
geometriæ in artibus uſus & neceſſitas 233.234
geometriæ nomen unde 236. partes 105
geometriæ ſumma ratio mundi conſtitutione obſeruata 242
geometriam profeſſus Cardanus, & de ea ſcripſit quindecim libros 12
geometricum problema 37
geometrica elementa 51
geometrica Nicomachi 238
geometrica ſecreta 290
geometriæ quæſtiones 17
geometriæ quæſtiones Ariſtotelis 237
generalia cognoſcenda 295
generalia ſcire non ſatis 284
generatio quare bonum 243
generationis ſecreta 290
generis humilitas 42
geniturarum exempla 32
gentianæ radix 320
gentianæ ſucci uſus in quartana 128
gentium ritus 35
Germanicus filius Druſi. 141
germani militarunt cum Romanis contra Parthos 148
gloſſopetra lapis qualis 336
glaſteus color 309
glotis lapis 332
glotis gemma, quæ & Iouis telum 336
glyzirizæ uſus in curando empyemate 121
gnidij medici contra Hippocratem 277
Gordiani, uitæ delicatioris 220
goßipium præparandi ſecreta 392
Græci à Phœnicibus orti 236
Græcorum fortitudo 215
Græcorum regnum ex Perſis 187
Græcis antiquiores Aegyptij 236
Græciam liberam pronunciauit Nero 162
graminis radix quas uires habeat in calculo 123
granatus Aethiopicus 323
grando 28
Guglielmina 50

H

Hæmatites unde dictus, & cuius coloris 339
hamonij color & uires 340

Hebri

Hebri liber de locorum diſtantia 2
hectica febris 15
heptagoni latus 397
heptagona figura terminari omnia cœleſtia 242
herbaceus color medius glauci ac nigri 317. & 318
herbarum uires & ſecreta 290
herboſus color 309
Hercules Ferrariæ dux 169
Herculeus lapis 255. nobilis 310 optimus qui 282
Herculei lapidis natura ignota 279
Herculei lapidis mons 255
Hermotinus Colophonius geometra 238
hernia 303. eius cura 49
Herodotus inſanus 221. eius hiſtoria ibid.
Heron Alexandrinus geometer 238
hieracites qualis lapis 337
Hippocrates Chius in ordinē primꝰ geometriam redegit 236. & 237
Hippocratis dialectica 37. ſcripta 113
Hippocrati qui aduerſati 260
hiſtoriæ laus ueritas 65
hiſtoriæ noſtri temporis 221
hiſtoriæ uetuſtate pereunt 64
hiſtoriis plus mali quàm utilitatis mortalibus afferre 221
Hochelagan à Gallis defecturam 22
homo, fera fallax 333
homo homini moleſtus 92
homo reſpondet heptagonæ figuræ 242
homo uniuerſo cœlo ſimilis 242
homo quot uno partu pariat 249
hominis miſeria 17. finis 20. operatio præſtantiſſima 403
hominis temperamētum 28. perfectio quæ 75
hominis forma 28. partes 245. cognitio 293
homines quibus artibus capiantur 333. in quibus maximè fallantur 393
homines facūdiores eſſe in uituperādo quàm laudando 232
homines ex quibus cauſis miſeri fiāt 88
hominum ſtudia qualia 184
hominum fata 10
hominum genera decem 19
horarū inæqualium horologia 301
horologiorum uſus 285. ſtructura requirit geometriam 234
humana conditio 45
humanæ conditionis miſeria 21
humana natura 34
humana uita qd ſit 86. eiꝰ generat 20
humanarum rerum ſucceſſio 21. finis 34. æqua diſtributio 20. circuitus 22
humanum regnum opus habet Dei præſentia 117
humanum regnū eget naturali 100
humana diuinis debent parēre 96
humana omnia momentanea 403
hyacinthorum ſpecies duæ 323
hydraulica organa 301
hydrops 303
Hyle bona ne, an mala 249
Hymnus liber ſecretorum 288

hymni Cardani 47
hypocritæ magnorum malorum cauſa 181
Hypſiclis Antinoitani libri 237
hyſtrapetra qualis lapis, et ubi reperiatur 337

I

Iaſpidis uitia 309. color & uires 324
iaſpides omne genus coloris recipiũt 309
ideæ quid 20
idem bis fieri non poteſt 20
idem ſimplex & felix 19
idem neceſſarium & liberum ibid.
iecoris cura 49
iecoris morbis utilis balaſius lapis 335
iecoris puſtulæ 121
iecoris tumorum uſtio 140
iecori qui lapides utiles 339
ignis aquæ contrarius 241
ignis uires 34. natura & ſubſtantia 289
ignis color 313
imaginandi uis quid in homine poſſit 300
imagines in aqua 289
immortalia, bona 244
imperium Romanum & Turcarum qualia 97
imperia eſſe mundo neceſſaria 26
imperiorum fata 9
impia perennia eſſe non poſſunt 62
impetigo 303
improbitas quid 329
impudicia uxoris 45
inane 289
incidentia 297
Indiam Occidẽtalem ab Hiſpanis deſcripturam 22
Indiam orientalem à Luſitanis ibid.
Indica lue laborantes plurimi ſanati à Cardano 123
Indicus morbus 15.52
Indici ligni uſus in curando morbo Gallico 16
Indici uini deſcriptio 122
Indi lapidis color & uis 332
indiuiduum 289
infamia 42
infelicitatis inſigne exemplum 212
infinitum, malum 244
infinitum eſſe in mutatione 19
ingeniorum natura 283
iniuria 42
initia exigua 394
Inſubrum regnum quare inualidum ſit 153
interrogationes medicæ 15
inteſtinorum morbi 15
inuidia 42
Ioannes Monteregius mathematicus 238
Ioannis Monteregij liber 2
Ioannes Grammaticus notatur 283
Ioannis Geraſeni explicatio in opus Cleomedis de circulis 238
ira principum 43
ira quid faciat in homine 46
iræ affectum temperat balaſius gemma 325
iratus uerbis cõtẽdere nõ debet 408

Iſidorus Mileſius geometer 238
iſtricus lapis unde dictus, & qualis 335
Italia non diu poteſt eſſe ſine bello 7
Itali à Græcis 236
Iudæorum excidij cauſa 22
Iudæorum defectioni Nero proſpexit 149
Iudæorum aliquot millia feris dilaniã da expoſita 196
Iudaicus lapis 297. eius forma & uires 340
iudex iuſtus quis 149
iudex literam legis non ſemper ſequi debet 150
iudici quæ conſideranda 150
iudicia Romanorum iniuſta 191.192
Iulia 140
Iulianus contra Hippocratem 260
Iulius Baſſus 190
Iuliorum familia quàm diu regnauit 204
iuncus marinus 297
Iunius Sillanus proconſul Aſiæ 173
ius æquũ ſeruandum omnibus 230
Iure humano et diuino miſeris debemus fauere 153
iuſtus iudex quis 149
iuſta ſunt, à Deo ordinata 6
iuſticia quid 150, geometrica ratio 239

L

Labieni libri ſub Claudio exuſti 139
Lac mulieribus auget cryſtallus 338
lactis aqua 119
Lacedæmonij uicerunt Romanos 214
leuia, nitida 312
lanam præparandi ſecreta 292
lapis nocte lucens 321
lapis in ueſica quibus præſidijs atteratur 297
lapidis renum extractio 116
lapides precioſi præter gemmas 310
lapides forma diſtinguit, quemadmodum plantas 337
lapidum miracula 33. uis 50. natura 33.108. ſecreta 289
lapidũ precioſorum nocumenta 310
laudare difficile 232
laudari et uituperari ab improbis et probis quid 138
lazuli lapidis uires 331
leo quare gallum timeat 257
Leon geometer 237
Leonardus Piſanus geometer 239
Lepida amica Neronis 146
lepra Græcorum 118
lepræ curatio 52
lex nulla perpetua 21
lex ad mentem conditoris referenda 150
lex iniuſta non eſt lex 193
leges Romanorum 189
leges ciuiles breuiter explicatæ 22
leges quibus fauere debeant 150
legum comparatio 20. fata 9. interitus 21. mutationum ſigna 21
legũ neceſſitas, uſus & damnum 20
legum promulgationes 21
leuiſticum ſemen 128

Liberi arbitrij utilitas 10
libertas quomodo poßit obtineri 22
Libri quo pacto conſcribendi 23
libros ſcribere 409
libros ſcribendi modus 60
libros neceſſario interire 21 (335
libidinis affectus ſedat balaſius gēma
lienis tumoris cura 49
lignariæ artis ſecreta 291
lignum Indi decoctum 121. utile o-
culis 127
liliacei olei uſus in renum calculo
123
linea ſubtilia Bononiæ fiunt 285
lineæ plura loca poßidentes 27
linearū mixtio ibid. ſignificatiões 27
linearum ſignificatio iuxta planeta-
rum loca ibid.
linguarum uarietas 35.285.286
linqui animo 339
linum præparandi ſecreta 292
littoroſi lapidis uires 333
Liuia Druſilla uxor Auguſti 216
Liuia Horeſtilla uxor Caligulæ
216
Liuia Tiberij uxor 140
liuidus color 309
Loliana clades 149
Lollia Paulina uxor Caligulæ 216
lotionibus quibus utendum 47
Lucæ Pacioli in Geometria labores
239
lucentia nocte 313
Lucianus quomodo ſcripſerit 112
L. Sylla res ſuas liberè ſcripſit 1.
luctus 43
luctum perferre commodè 50
ludendi ſecreta 50.297
Ludouicus Sfortia 169
ludus fugiendus 46
ludorum multa genera 110
Lugdunenſis clades 158
lumen efficit colores 320
luna animalium cauſa 249
luna facit morbos breues 263
lunæ uis in morbis ibid.
lupus ſalictarius ſanguinē purgat 119
luteus color 309
lutum Armenum 119
lutum ſanguine maceratum 200
lux & lumen 33
Lycus contra Hippocratem 260
Lynx 305

M

Machiauelli hiſtoria 221
machinæ igneæ caſu inuentæ 286
machinæ pondera trahentes 289
machinarum fabricatio 105
machinarū ignearū conſtructio 378
machinarū ſtructura requirit geo-
metriam 234
macis 302
magica uis nulla in uerbis aut figuris
302
magia Arteſij 34
magiæ partes 108
magiam didicit Nero 162
magna quæ ſint, quæq; non ſint 393
magnes quomodo trahat 256.257.
etiam argentum trahit 257
magnetis mirabilis natura in ferro
trahendo & repellendo 282
Mahomet Moiſis filius geometra 238
Malachitis color, uſusq; 338

mala qui docet, peior eſt faciente mala. 183
mali nauium à fulmine non tanguntur 258
malobathrum 302
malorum cauſæ 19
malum, plura 243
μαντεία 48
Mantuæ principatus diu manſit 153
Maroboduum Germanū decepit Tiberius 148
margarita 308
margaritæ quomodo niteſcunt 329
margaritarū pulchritudo, precium & natura 329
marini mathematici protheoria 237
Marius Priſcus proconſul Africæ 189
materia omnium 20
materia prima 289. qualis 244
materia quare facta 252
materiæ notiores ſunt actionib. 287
mathematica cur aliter eſſe non poſſint 20
mathematicæ ſcientiæ præſtantia & certitudo 284
mathematicæ artes quales 233
mathematicarum diſciplinarum geometria metropolis 240
mathematicarum tractatio 51
mathematicarum rerum peritia maximū eſt indiciū uerè ſtudioſi 284
mathematicorum elementorum primus autor 237
Matheſeos libri Ptolemæi 238
Maumethani habent aleam pro malorum maximo 165
Maumethanorū perturbationes 22
Mauri filios uendunt 397
Maximus Planudes mathematicus 238. mechanica 239
Mecœnas 143
medendi ars parua 52
medendi uſus malus ibid.
medicamentum polycriſſon 48
medicamentum ſimplex nullum noxa carere 14
medicamenta tria purgantia ex lapidibus ſumpta 331
medicamentorum multitudine homines citiùs ſeneſcunt 268
medicamentorum neceſſitatem parit cibi copia 268
medicamētorū purgātiū noxa ibid.
medicamentorum ſecreta 290
medicamentis ualidioribus uſus aliquando Cardanus 157
medica ars tota Cardani 40
medicarum diſputationum lib. 15
medicina, pars phyſices 107
medicina ſtare non poteſt abſq; præcognitione 262
medicina quàm latè pateat 115. tota ſeruilis 77. ſemper augeri uult 116
medicinæ encomium 36.52
medicinæ errores 396
medicinæ partes decem 106. principia ibid. tractatio 51
medici antiqui ſua ſecreta non euulgarunt 295
medicorū cōtradicentiū libri 52.57
medici in Germania & Gallia 272

Medio-

Mediolanenſis arx terræ motu & fulmine excuſſa 187
Mediolanenſis ciuitatis exemplum 22
Mediolani urbis laus 234. & 235
Mediolani principatus 153
Mediolani optima fiunt arma 285
medium miſtionis 318. proportionis ibid.
Medorum regnum in Perſas translatum 286
melancholiæ medetur adamas 322
melancholiam ualidè purgat Armenus lapis 331
melancholia laborans quomodo curatus 119
mel 33
melichlorum lapis 339
meliſſa 122
mel anacardi 123
mellis uſus in difficultate ſpirandi 123
membri contractio 303
Memmius Regulus 165
memoria 290
memoriæ ſecreta ibid.
Memphis antiqua ciuitas 236
mendaci etiam ueritas non creditur 46
Menechmus geometra 237
Menelaus mathematicus 238
mens 34
mentem mutandi ſecreta ratio 290
Mercurij à Sole diſtantia 242
Meſſalina Claudij uxor 143
metallica metamorphoſis 280
metallorũ ornatus et politura 290. pondus quomodo augeatur 49
metallorum ſeparatio 290. translatio in lapides ibid. uires 290
Metonij hiſtoria 221
metopoſcopia 25. eius partes 105
militaris ars 20. eius ſecreta 291. errores 396
militaris diſciplina obedientia conſtat 269
militaris diſciplina apud Romanos 215
militari arti ſit ne utilis religio 21
milites in diſciplina continendi 148
militum Romanorum patientia 215
Milo qui occidit Clodium, Maßiliã relegatus 189
minari uentoſi hominis eſt 408
minima quantum poßint oſtenditur 403
miracula Chriſti uera 20
miraculorum ceſſationis cauſæ quæ ſint 9
miſeria hominis 88
miſericordia unde fiat 238
miſtorum miracula 289
mitem eſſe quid ſit 210
mixta 302
mixtio generalis 20
mixtorum proprietates 33
Mœſia à Dacis uaſtata 148
mollientia 297
moralis philoſophiæ tractatio 51
morbus Indus 303
morbus cùm in ſtatu eſt, potißimùm à cibo abſtinendum 261. & 262
morbus quo tempore longus et breuis

uis fiat 263
morbi ſtatus medico debet eſſe notus 262.263
morbi Gallici origo 15. natura & uarietas 16
morbi Indici curatio 122
morbum Gallicum curandi methodus 15 & 16
morbi uarij 15
morbi compoſiti 52
morbi mirabiles 34
morbi ex diſſectione pendentes 549
morbi quando lethales 563. quando breues & periculoſi ibid. quando breues & ſalubres ibid.
morbi qui à Sole reguntur longi 263
morborum ſigna 15. mutatio & uarietas ex ſyderum motu 263
morbos aqua ſanari 36
morbis laborantes qui maximè infirmi ſint 265
morboſa corpora 29
mores mutandi ſecreta 290
morientium dolores 360
mors an ſit ſummum malum 410
mors inter differentia locatur 87
mors æquo animo ferenda 100
mortis dolor 50
mortis conſolatio 17
mortis ſpontaneæ cauſæ quæ 357
mortem contemnere philoſophia docet 216
mortem nunciat ſumma facultas imbecillitas 133
mortalia ab immortalibus quando diſcrimine ſeiuncta ſint 399
mortalium communis error ſiue uitium 130
mortalium mala ſumma quæ 216
mortuorum imagines 23
mortuis uiuentes ſunt miſeriores 50
morum inſtitutio 110
moſcus 302
Moſen fuiſſe uerum prophetam 20
Moto aduerſatus Platoni 260
motuum generalis ratio 34
mulier quale animal 47
mulieribus ſecreta non reuelanda 47
mundus incorporeus qualis 49
mundus diu ſuperfuturus 21
mundi ætatum ſucceſsionem quæ ſecutura 10
mundi anima 20
mundi & hominis ſimilitudo ibid.
mundi finis 22
mundi finem prodigia præcedentia ibid.
mundi genera ſex 19
mundi hiſtoriæ breuis epilogus 22
mundi infantia 21
mundi intelligibilis conſtitutio 19
mundi magnitudo et ortus 18. principia 51
mundi reditus poſt interitum 22
mundi ſeneſcentis ſigna 10
mundi ſenſilis conſtitutio 20
mundi ſucceſsiones 10
mundi terminus 19
mundi tripudium 20
mundi uincula 9
mundum habuiſſe initium 19
munitiones 105

muſicæ laus 232
muſcaria 305
muſica Ptolemæi 238
muſica indiget ope geometriæ 234
muſicæ contemplatio 104
muſicæ libri 27
muſicæ partes 104
muſicæ uſus ibid.
Mutinæ optimi clypei fiunt 285
myexis quas uires habeat 325
myites lapis 335
myrobalani 302
Myſticum fabulæ genus 110.111
N
Napelli forma 305
narcapthum 302
narciſſi ſeipſum in fonte intuentis fabula 76
naturæ proprietate agentium ſcientia 107
naturæ dominus 253
naturam infinitam eſſe 103
naturam qui autores excoluerint 284
naturalis philoſophiæ tractatio 51
naturalis philoſophiæ pars medicina 107. item agricultura 105
naturalis coniecturæ partes ibid.
naturales cauſæ 43
naturale regnum 100
naturalia agentia 7
naturalia principia 28
naturalia diuinis parere debent 96
naturalia obnoxia eſſe ſeruituti 9
naturalium cauſæ duplices 353
naturalium membrorum ſymptomata 15
naturalium rerum ſucceſſus 21
naturalium rerum ſcientiæ eſt utilis Geographia 106
nauigandi ars 34. eius ſecreta 291
nauticæ artis errores 396
Neceſſaria quæ 406.407
Necromantia Auicennæ 281
Neoclides in geometria clarus 237
Neapolitanum regnum quare dominos mutarit 153
nephriticis doloribus medicamentum 338
Nereis 309
Nero in re frumentaria proſpexit populo 154
Nero deuicit Parthos 149. Iudæos ſubegit ibid.
Neronis artes 156. conſcientia qualis poſt necem matris 178
Neronis clementia 187. liberalitas 162
Neronis encomium 52
Neronis mors & rogus 145.146
Neronis præceptor Seneca 143
Neronis uirtutes 144.145
uxores 216
Neroni quæ crimina obiecta 144
Neruæ clementia 139
Neruus quomodo extendatur 119
Nicolaus Cuſa mathematicus 238
nicoli gemmæ color & uires 339
Nicomachi arithmetica & geometria 228
Nicomedes mathematicus 238
Nicomedis Conchoidica ibid.
nigrum non eſſe colorem 315. et 316

nigrum

nigrum quomodo fiat 312
nigri coloris ſpecies 309
Nileus de ſectore 238
Ninus Aſſyriorum regnum conſtituit 186
nitida quæ 312
nitoris cauſa in gemmis 308
nitoris differentiæ ibid.
nix quare noctu alba 314
Noë arcæ magnitudo 26
nobilitatis fundamentum 294
notoria ars 291
nubiloſa perſpicuitas in gemmis 310
Numantini fuderunt Romanos 214
numerus 245
numeros eſſe rerum principia 103
nux Indica 302. *myriſtica* ibid.

O

Obedientia in re militari 269
obliuio 42
Octauius qualis fuerit 134
ocelli gemmæ color & uires 341
ocium 46
oculorum medicamẽtum maximum 329
oculorum morbi 49. *quibus curentur* 127
oculorum ſuffuſionis ſectio 116
oculis chelidonius prodeſt pro collyrio 337. *item lapis lazuli* 331
oculis utiles, uirides lapides 324
odium quid 283
odorum ſecreta 289
œconomia 110
Oenopides Chius clarus geometer 236
oleum amygdalinum 127
oleum denſum 258
oleum de lino, & liliaceum 129. *de ſcorpionibus* 128. *de ſulphure* 48
oleum & uinum ſimul eſſe non poſſunt 114
omaſum quid 60
omen in natiuitate primogeniti filij Cardani 5
omnia ſcripta interire 65
onychum lapidum genera 337
onyx quas dotes habeat 334
opaca perſpicuitas in gemmis 310
opalus 305
opera admiranda 289
opes quibus modis contingant 77
ophites quas habeat uires 326
opiſthotonus morbus lethalis 124
opiſthotoni in puero curatio 125
optica 104. 239
Optica Euclidis 237
optica opus habet geometriæ ope 234
opticæ partes ſeptem 104
optimates 99
optimatum poteſtas 110
oratio qualis eſſe debeat 60 61
orationes in genere demonſtratiuo Cardani 52
orbis unum 246
orbitas 43
ordo bonum 244. 252
ordo quot dicatur modis 7
origanum Creticum et Italicum 285
oris præſtigiæ 289
orphanus lapis 321
orphani lapidis color & uis 340

Orix 305
Othonis auaricia 212
Othone mitior Nero 189
Ottomanni, fratres ſuos non patiuntur uiuere 169
Ottomannorum crudelitas 139
oui figura quomodo deſcribenda 402
oua non eſſe exhibenda in febribus continuis & putridis 264
oxymel utile ad febres 127

P

Panis lotus 265
panis cũ aqua cineris confectus 131
panis difficilè cõcoquitur, & difficilè quoque corrumpitur 265
panni optimi fiunt Venetijs 285
Pannoniæ regnum 153
Pappus Euclidis Data expoſuit 237
paradiſus terreſtris 10
Paralipomenon libri Cardani 50
paraphraſis 111
parantibus ſoboles non ſimilis 173
parietaria 297
Parmenio Apollonij Pergæi diſcipulus 238
Parthi ab Antonio uicti 149
Parthi amarunt Neronem 164
Parthica dominandi forma 165
patria poteſtas legibus conſtituta 183
patri an matri plus liberi debeant 183.184
patresfamiliâs quomodo domeſticos erudire debeant 30
paupertas 42
paupertas Chriſti 73
pauperum ratio habenda 130
Pauſaniæ mater 384
pax præferenda bello 147
pacis commoda ibid.
peccatum & uirtus 20
pectoris ſymptomata 15
pecuniarum contemptus 45
Pedius Bleſus è ſenatu motus 156
pedum lotio 129
peltrum 306
pentacrinos lapis 336
pentexoche lapis ibid.
peregrinatio 49. eiuſdem commoda & incommoda 285
Peripateticorum rationes circa dei ſcientiam 19
Peripateticos omnia cõfundere 146
Perſæ Medorum regnum ad ſe trãſtulerunt 186
Perſarum chalybs 285
Perſarum mos matres ducere in uxores 125
Perſarum imperium ad Græcos trãſlatum 187
perſici arbor 304
perſpectiuæ nomine quæ contineantur 239
perſpicuum non nitet 322
perſpicua quæ dicantur 312
perſpicuitatis in gemmis modi 310
pertinax qualis fuerit 166
Pertinaci imperatori quid acciderit 225
peſtem depellit granatus gemma 323
peſtifera febris 15

peſtilentiæ reſiſtit carbunculus 330
Petrarchæ epiſtolæ 64
petroſelinum 297
pezar unde habeat originem 325
Pharnelius medicus qualis fuerit 91
Pharneſij Ducis caſus 153
phaſma 48
φιλετταρία 110
Philippus Mentius mathematicus 238
Philippus Alexandri pater notatus 220
Philo Byzantius geometra 238
Philopater matrem & patrem occidit 183
Philopœmen Argiuus dux 215
Philoponus geometer 238
philoſophia ante Ariſtotelem 115
philoſophiæ utilitas 216
philoſophiæ partes reconditæ 108.
principales ſeptem 107
philoſophiæ ſtudium ibid.
philoſophiam latè patêre 115
philoſophi beati 412
philoſophorum & legum dubia 9
philoſophorum oratio quare obſcura 71
philoſophorum opiniones 21
philtrum, philtra 48.49
Phocionis imperatoris familia 47
Phœnices aſtrologiæ inuentores 236
Phenomena Euclidis 237
Phrygius lapis quas uires & colores habeat 326
Phrynis muſicus 2[illegible]3
phyſiononia 267.[illegible]
Phyſton rex Aegyptiorũ fi[illegible]m occidit [illegible]3
pictura requirit geometriam 234
picturæ artis ſecreta 291
picturæ ſpecioſæ apud Bergas 285
picturæ à ſcriptis quid differ[illegible] 76
picturarum calamitates tres 3[illegible]1
pietas Neronis 164
pilorum in animalibus colores 315
pilos præparandi ſecreta 292
pingendi ratio 239
pinguis perſpicuitas 310
piſcandi artis ſecreta 291
piſcis uarij generis 33
piſcium cura ibid.
piſcium in fluminibus & ſtagnis ſecreta 2[illegible]0
piſcium marinorum ſecreta ibid.
Pizicinus Athenienſis geometer 238
planetarum uis in morbis 263
plantæ [illegible]3
plantarum cura ibid.
plantas diſtinguit forma [illegible]
plaſtices artis ſecreta 2[illegible]
Platonem Geometriam tract[illegible] 237
plebis ingenium 23[illegible]
plebi conſulendum ibid.
Plinius Secundus quas cauſas e[illegible] 189.190

Plotinum fuiſſe in dictione negligentem 61
pluuia 28
pocula ex cryſtallo 337
podagra confirmata 303
podagræ cura 49.126
podagræ encomium 24.25
podagræ dolores ſanat aſius lapis 334
Pœni à Phœnicibus orti 236
Poëſis quibus exitio fuerit 400
politicæ diſciplinæ partes 110
pomorũ ſuccus facilè generat febres 115
Pompeia, Pompeij F. uxor Cæſaris 216
Poppæa uxor Neronis 179
popularis adminiſtratio 100
Porphyrius interpres Ptolemæi 238
porphyrites qualis lapis 336
Porus geometer 238
potentia duplex 244
potionum ſecreta 290
præcantationes 35
prædeſtinatio Dei 6
prædictiones in medicina 261
præſagia 290. ex aſtrologia 9. ex oraculis, phyſionomia, ſomno, ſortibus, ex tempore ibid.
præſtigiæ 287. facticiæ 288
præſtigiatrix ars 280
præterita in malis eſſe 245
praſinus color 309
praſius qualis lapis, & ubi inuenitatur 328
principis optimi officia 146 147
principes præ cæteris decipiũtur 250
principes à quibus peruertantur 181
principum incommoda 42. uitia quæ 220
principia propria 296
principia unde ſumantur ibid.
problematum libri 52
Problematum lib. x. 30
probus ab improbo quomodo dignoſcendus 182
Probus qualis imperator fuerit 166
Proclus Lycius interpres Euclidis 237
prodigia 9. quæ regnorum mutationẽ præcedunt 187
prodigiorum interpretatio 21
proditorum filij Can, condemnandi 193
promptitudo 399
prophetarum cauſæ 9
proportio 235
Proſerpinæ apparatus 48
prouidentia Dei 6.19
prouinciarum fata 9
prudentiam attinentia ſecreta 291
ptiſanæ uſus 118
ptiſanam in acutis febribus non excedit Hippocrates in exhibẽdo cibũ 264
Pthoe curat aſius lapis 314
pthoe laborantẽ quomodo ſanarit Cardanus 119
pthoes remedia 120
Ptolemæus Græcè ſcripſit 238
Ptolemæi ſcripta ibid.
Ptolemæorum quorundam crudelitas 175
Publicanorum leges publicatæ 156

pulchritudo quid 20

pulmones putrefacti, & per ſputum reiecti 122

pulſus magnum periculum nunciãs 133

pulſus ſignificans caſum uirium ibid.

puniceus color 309. medius albi nigriq́; 317.318

puniri homines tribus ex cauſis 151

purgatio uitanda 47

purgatio cum pharmaco Amechio 128

purpureus color 309. inter uiridem & nigrum 318

pyrateſtus lapis 337

pyretrum maius 126

pyropus carbunculus 330

pyrrhonis ſententia 79

Pythagoras Samius geometriam celebrem reddidit 236

pytiuſæ radix 126

pyxidis nauticæ uſus 285

Q

Quadrigarũ luſum uetuit Nero 161

quadrupedia 33. quæ ex ouis generãtur 290

quadrupedium proprietates 33. cura ibid.

qualitates tantũm duæ 29

quartanæ febris curatio 128

quercus quam naturam habeat 68

R

Raritas in quibus 264

Rauanelli radicis ſuccus utilis ad urinæ profluuium 129

regis boni exemplum 251

regibus quid nocentiſſimum. 153

regium morbum Chelidonius curat 337

regnum carnis 9[illegible]

regnum melius ariſtocratia 244

regnum an præſtet reliquis reipubl. generibus 249

regnum humanum 90. quibus conſtitutum 96

regnum cũ factione optimatium diuturnum eſſe non poſſe 230

regna nulla diuturna 229

regna quæ potentiorib. ſiuẽt, inualida eſſe 153

regna quibus modis conſeruentur et euertantur 165.166

regna quæ deſtruant 21

regnorum crudelitas 187.188

regnorum translatio 186.187

reipub. gubernandi ratio 109

rerum publicarum conſtitutio 22

religio ſit'ne utilis ad artem militarẽ 21

religionis neceſſitas 8. utilitas ibid.

renum lapides 48. morbi 15

renum calculo laborans quomodo liberatus ſit 123

repetundarum damnati ſub Nerone 1[illegible]5

reptilium fugandorum ratio 33

res nobiliores & certiores quæ ſint 403.406

reſolutio uniuerſalis 42. à fine 35

reuelationes 286

rhabarbarum 302

rhetorica ſecreta 2[illegible]0

rhinoceros 3[illegible]5

rhombites lapis 3[illegible]

rifus

riſus unde fiat 258
Romani quales fuerint 96 à quibus fuſi 214
Romanorũ mores 185. 186.187. 188. 189 in caſtris cibus 214 in re militari labores ibid.
Romanorum auaricia 188 mala 400
Romanorum imperium quæ prodigia præceſſerint 187
Romanorum iudiciorum iniuſticia 189. 190
Romani imperij crudelitas187.188. euerſionis cauſa 206
Romani ſenatus improbitas 139. ciuitatis ruina 226
roris Syriaci uſus 122
roſeus color 309
roſmarinus 122
Rubellius Plautus 155
ruber color quomodo efficiatur 313. eius ſpecies 309
rubi germina 119
rubitb carbunculus 330

S

Sacchari roſacei uſus 121
Salaßiorum regnum 153
Saluſtius qualis fuerit 221
Samij luti uſus 119
ſanguinis fluxus curatio 52
ſanguinis ſputo laborantes quo pacto curati ſint 120
ſanguinem meliorem efficiẽtia 119
ſanguinem ſiſtit hæmatites 339. item chryſolithus 341
ſanguineus color 309
ſanitas quid 15
ſanitatis tuendæ ratio 29.52
ſan:bali 302
ſapientia dæmoniaca 22. humana 99 in quibus ſit 399
ſapientia naturalis 22
ſapientia omnium bonorum diuiniſſima 22. nihil ea iucundius 403
ſapientia in quibus conſiſtat 224
ſapientia rerum nobiliorum 405
ſapientia ſummum bonum 405
ſapientiæ genera 35
ſapientiæ humanæ ratio omnis 30
ſapientiæ & prudentiæ prodeſt Topazius lapis 338
ſapientum ſtulticia 228
ſaporum ſecreta 289
ſapphirus pulcherrima gemmarum 329 unde dicta 332. eius in medicina utilitas 329. color 308
ſardonica gemma qualis, quibusq́; ulribus ſit 340
ſarzæ pariliæ uſus 16
ſaxifragia 297
ſaxoniæ lapides 336
ſcabiem minuit ſapphirus 329
ſcabioſæ uſus in empyemate 121
ſcelerati qui 208
ſcenographica 239
Scholia quid præſtent 113
ſcientiæ perfectæ 32
ſcientiarum præſtantia 26
ſcorpioides 385
ſcorpionum cinis 297
ſcribendi genera undecim 111. inſtrumenta 34
Scribonia 140. uxor Auguſti 216
ſcripta æterna quæ 65

ſcripta à picturis quid differant 76
ſcriptorum utilitas 74.75. ſcopus quis debeat eſſe 26
ſculptura indiget geometriæ auxilio 234
Scytharum antiquitas 236
ſecreta arithmetica & aſtrologica 290
ſecreta ex naturalibus coniecturis 291
ſecreta herbarum & arborum 290
ſecreta impoßibilium 202
ſecreta incerti generis ibid.
ſecreta inueniendi modi 284.285. 286
ſecreta nobilia diuitibus conuenire 292. à quibus ducantur ibid.
ſecreta pauperibus cõuenientia 202
ſecreta quorum genera adhuc ignota ſunt ibid.
ſecreta reuelãtur aliquãdo per ſomnia 286
ſecreta uera in quibus 293
ſecretorum aliud genus uerum, aliud falſum 287
ſecretorum comparatio 292. differentiæ 288. fines multiplices 287.288
ſecretorum liber de cognitione dei 288
ſecretorum libri omnes enumerantur 288
ſecretorum materia 287
ſecretorum nomine quæ intelligenda 378
ſecretorum prima genera 279. uariæ diuiſiones 280. utilitas duplex 278
ſectio in empyemate 116
ſeditio, ruina ciuitatis Romanæ 226
ſeditionum cauſæ 181
ſelenites lapis 336. eius uis 322. 323
Seleucus grãmaticus à Tiberio morte damnatus 159
Selim patrem ſuum negauit 183
Semiramidem quare Nini filius occiderit 175
Sena 122
Senæ quare toties dominos mutarint 153
Seneca 146 præceptor Neronis 143
Senecæ epiſtolæ 64 uitia 230. mors 181
ſenectus 42
ſenectus Ciceronis 225.226
ſenectutis accelerantis indicia 268
ſenes exquiſitiore uictus ratione opus habent 123
ſenum ſanitas quomodo curanda 29
ſenibus quies utilißima ibid.
ſenſilium imagines 20
ſenſus 34
ſenſus hominis perſæpe fallũtur 287
Septimij Seueri ſæuities 208
ſerapium è fumaria 122
ſerena perſpicuitas 310
ſericum præparandi ſecreta 292
ſerici ars 301
ſermo uanus & multus uitandus 47
ſerpentis tactum horret homo 108
ſerpentes 30

ſer-

ſerpentum ſecreta 290
ſeruitus 43
ſeruorum improbitas 43
Seuerus qualis imperator 166
ſexus in gemmis 330
ſideratio 303
ſigna uernalia quas uires habeant in morbis 263
Silius Italicus poëta à Nerone conſul factus 159
Simbruina ſtagna 157
ſimile dupliciter dicitur 10
ſimplex nullum eſſe 52
ſimplicia multa amiſſa 302
ſimplicium uſus 137
Simplicius notatur 283
ſingularia quædã poſſunt eſſe neceſſaria 9
ſingularia cognoſcenda 284
ſingultus in febre 127
ſitim extinguit chryſolithus, & refrigerat 338
ſitim ſedat cryſtallus in ore detentus 338
ſmaltum 304
ſmaragdus 48
ſmaragdi genera & precia 328. color 308. in medicina uſus 328
ſolanum maniacum 305
ſol animalium cauſa 241
ſolis in morbis uis 263
ſolitariæ uitæ commoda 36
Solimani in filium crudelitas 183
ſolitudo 43
ſomnium Cardani 11.14
ſomnium uita noſtra 88
ſomnia hominum ibid.
ſomnia 86
ſomnia ſimplicia 16
ſomnia mala prohibet Sordius lapis 340
ſomnia læta quid faciat 327
ſomnia mala ſoluit cryſtallus 338
ſomnia oſtendit ſelenites 323
ſomnia terribilia oſtendit onyx 334
ſomnia facit uis imaginandi 300
ſomniorum genera 16. diuinatio 105. obſeruatio utilis 395
ſomniorum prædicendi ars quot partes habeat 109
ſomniorum ſcientiæ utilitas 400
ſomniferæ lotiones capitis 119
ſomnus 49
Sorani damnatio 192
Soriana gemma 33
Sordius quo colore quibuſq; uiribus ſit 340
Soſtratus Dexiphanes Gnidius 74
Spartanæ mulieres 384
ſpecies quæ & quot 20
ſpectaculorum ſæuities non facit ad fortitudinem 213. 214. 215. 216
ſpectra 29
ſpectra fingere 287
ſpectra efficiendi ſcientia 104
ſpecula è chalybe 304
ſpecularia quæ 312
ſpeculum Orontij 31
ſpes quid apud homines poßit 237
ſpes abrupta 43
ſpei non incumbendum 47

δ 4 Sphæ-

Sphæræ commentarium 13
ſphærica uniuerſi figura 241
ſphondyliorum dorſi luxatorum cura 48
ſpinela 330
ſpirandi difficultatem quæ indicent 134
ſpirandi difficultate laborantes quo pacto ſanati 122.123
ſtœchas 122
ſtatice 235
Statilia Meſſalina Neronis uxor 216
ſtatuariæ artis ſecreta 291
ſtatus morbi ex aſtris prænoſcitur 263
ſtellæ quomodo factæ 241
ſtellæ in orbe ſtellato quem habeant ordinem 251
Steſichori poetæ frater Ameriſtus 236
ſtibij uſus 331
Strombites lapis 336
ſtrumarum cura 49
ſtrumas curat aſius lapis 334
ſtudia literarum quid afferant 46
ſtudioſi uita & gloria 92
ſtudioſorum uita 26
ſtulticia 409
ſtulticiæ laus 232
ſtupra & adulteria Imperatorũ 216.217.218.219.220
ſtyli genera plura 60
Subrius Flauius quibus conuicijs affecerit Neronem 208
ſubſtantiæ primæ 28.quales 243
ſubſtantiæ tres 19
ſubſtãtiarum ſeparatarũ ordines 102 diſcrimẽ 75.uita præſtãtiſsima 292
ſubtilitates inutiles 28
ſuccini color, & in medicina uires 240
ſulphur ignem non expertum 122
Sum uerbum 19
ſummum bonum quæ impediant 407
ſummum bonum quod ſit 403
ſupernaturalium tractatio 51
ſurditas 42.303
ſurditatis curatio 52
ſutoriæ artis ſecreta 291
ſympathiam inter ſe quæ habeant 255
ſydus maioris canis 322
ſyderum influxus 108
Syluius medicus qualis fuerit 91
ſympathia 246
ſympathia quomodo ſit in rebus 296.297
ſymphyti radicis uſus in empyemate 121
ſymptomata uaria 15
ſyncope laborantes propter febrem quomodo cibandi 265
Syneſiorum ſomniorum liber 16

T

Tabes qualiſcunq; 303
tabem quomodo Cardanus curarit 119
tabificus ex morbo Indico quibus remediorum uiribus curatus ſit 122
tabificorum exuſtio 116
Tacitus qualis fuerit 138
Taciti hiſtoria 221

tactus

taſtus miracula 289
talcum qualis ſit lapis 334
tamarindi 302
tapetia apud Turcas optima 285
Tarquinij exemplum 153
Taurinum regnum ibid.
technæ 31
tẽperamẽtũ mutat uis imaginãdi 300
tempus 289
tempus ſucceſsionis triplex 21
temporibus ſucceſsiuis quæ fiũt ibid.
tenebræ quid differant à nigro 316
tenebris terremur 256
terminorum uitæ genera 21
terra aëri contraria 241
terra ſtabiliſsima ibid.
terræ genera & natura 33
terræ miracula ibid. diuerſitas 289
terrarum cognitionis ſecreta 291
terrores in corde fieri 322
teſtudinũ caro 118. uſus in empyemate 121
textoriæ artis ſecreta 291
Thales Mileſius Geometer 236
Theæteus Athenienſis geom. ter 237
Thebarum antiquitas 236
Themiſtius notatur 283
Theodorus Cyrenæus mathem. 237
Theodoſij Sereni lib. de circulis 238
theologiæ partes duodecim 102. cõtemplatio qualis ibid.
Theon interpres Euclidis 237
Theon Alexandrinus interpres Ptolemæi 238
Theophraſtus laudatur ibid.
Theophraſti fuga 32
thermæ Neronianæ 211
theſauri 35
theſaurorũ inuentionis ſecreta 291
Theſſalus contra Galenum 277
Theudius magnus geometra 238
thlaſpi 122
Thraſeæ damnatio 192
Thucydidis hiſtoria 221
thus 122
thymi in difficultate ſpirãdi uſus 123
Tiberius quos doctos damnarit 159
Tiberij aſtutia 148. auaritia 212 impudica uxor 141
Tiburo 58
timidos ſæpius uincere 325
Timoleon Corinthiorum dux 215
timori nocturno prodeſt Topazius 338. item Adamas 322
Timotheus muſicus 233
tinnitus 303
Titus crudelior Nerone 197
Titi in Iudæos crudelitas 196
tonitru 28
tonitru terremur 256
tonſtrinæ ſecreta ad fucos pertinentia, & ornatum 291
topazius 308. eius color et uires 338
tornandi artis ſecreta 291
Torquatus occidit filium 139
Traianus laudauit Neronem 164
Traianus edicto damnauit Chriſtianos 185
Traiani prudentia 165. uitia 145
Traianum fuiſſe uinoſum 220
tranquillitas animi & corporis 37
tributa per patrimonia, non per capita diuidenda 215
triferæ magnæ uſus in doloribus uteri.

ri 129
trigoni latus 397
triton 305
triumuiratus exitialis 164
trochites planus qualis lapis 335
Turcæ tapeta conficiunt 285
turcarum barbaries 96
turcarũ potẽtia quare tã diu duret 153
turcica dominandi forma 165
Typographica ars 301
tyrannis fugienda felici 407

V

Valentinianus imperator ab Amiano Marcellino damnatus 399
Variana clades 149
uarices 303
Veientanæ lapidis deſcriptio 335
uenatoriæ artis ſecreta 291
uenæ ſectio uitanda 47
uenena non docenda 62
uenenis aduerſatur ſmaragdus 328
Venetiæ diu manſerunt 153
Venetijs optimi panni cõficiũtur 285
Ventidius uicit Parthos 149
uenti 29. eorum ratio 33
uentriculus confirmandus in pleriſq; morbis 137. uẽtriculi cõcoctio 29. morbi 15. uẽtriculi affect9 cura 52
uerba ſæpe inconſultius prolata euertunt homines 400
uerbaſci radicũ ſuccus curat quartanas febres 128. Vertigo 303
uertigines ſanat ſmaragdus 328
ueſicæ lapis 303. eius cura 49
ueſicæ lapidẽ atterit Iudaic. lapis 340
Veſpaſianus dux Neronis Iudæos uicit 149. Veſpaſiani auaricia 212
Veſpaſiani familia q̃ diu regnauit [illegible]
ueterinariæ artis ſecreta [illegible]
Vibi9 Secundus repetũd. dãnatus [illegible]
uictus in diuturnis febribus 261
uictus ratio in morbis tutiſſima 2[illegible]5
uidendi ratio 289. miracula [illegible]
uinum & acetum 33
uinum in aquã mutat alabaſtrũ lapis 334. uinũ moro ũ nõ potest ſerua ri 115. uinum nigrum 47
uinum ſubtilius oleo 258
uinoſi coloris ſpecies 309
uinoſi qui fuerint [illegible]
uirens 309. Viridis color duplex 317. eius ſpecies 3[illegible]9
uirtus apud mortales ſola magnũ [illegible]
uirtutes q̃ mutant ſummũ bonũ 4[illegible]
uirtutũ operatiões nos cõit[illegible]lare [illegible]
uiſui utilis opalus lapis 340. [illegible] 325. ſmaragdus 3[illegible]8. et eran[illegible]
uitæ diuturnitatẽ attinẽtia ſecreta 29[illegible]
uitæ humanæ conditio 3[illegible]9
uiarum uires 2[illegible]5
Vitellij auaricia 212
Vitellio immitiorẽ fuiſſe Neronẽ 189
uitia hominũ quomõ cognoſcẽda 42
uitia quæ impediũt felicitatem 4[illegible]9
uitia uirorum magnorum 9[illegible]
uitreus color 3[illegible]
uitrum ductile [illegible]
uitri artificia 34. ars 2[illegible]
uitulus marinus [illegible]
uituperare facilius quàm laudare [illegible]
ulceribus ſaluberrimũ medicamentum 331
ulceribus medetur lapis aſius [illegible]
Voleſi Aſiæ proconſ. crudelitas [illegible]

uoluptas ſubſtantiarũ ſeparatarũ 75
uoluptas in quibus potiſsimum rebus 74
uoluptatis fundamentum 294
uoluptates ex uitÿs 405
uoluptates huius mundi inanes 20
unctiones 290
unctiones intempeſtiuè adhibitæ 126
unitatem naturam dilexiſſe, exemplo probatur 246
uniuerſi figura & ordo 49.240.241
uniuerſi calamitates 9. partes 33
unũ bonũ 243. cauſa multorũ 243
unum omnia petunt ibid.
unum numero 245
unum quot modis dicatur ibid.
urinæ urigo 303
urinæ flagrantia 13.130
urinæ profluuium quomodo curatũ 129
urinarum genera & cauſæ 41
urinarum cognitio quantũ poſsit 42
urticæ uſus 303
uſura apud Romanos 88
uteri antiqui dolores quibus curentur 128.129
utile multis modis dici 292
utilia quæ ibid.
uulgus hoſtis omnis boni 4
uulnerum ſymptomata 15
uulneribus impoſitus hæmatites excreſcentem carnem tollit 339
uulpis pulmones 119
uxor contumax 45

X

Xenophontis de Cyro conficta hiſtoria 221
Xiloaloës 122. eius in podagra utilitas 127
ὑαλουργίου caſu inuentum 286

Z

Zedoariæ uſus in dolorib. uteri 129
Zeno pauper 74. à Tiberio exilio damnatus 159
Zeno philoſophus geometer fuit 238
Zibethum 302.

FINIS.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, DE LIBRIS Proprijs, eorumq́; uſu Liber 1 ad Nicolaum Siccum, aliàs Præfectum criminum Capitalium.

NIHIL *tàm difficile eſt, atque arduum, Nicolae Sicce, amicorum præcipue, quàm de ſe aliquid ſcribere, aut uitam facta geſtaq́; literis mandare. Seu enim te tuaq́; laudaueris, ſeu uituperaueris, ſeu extuleris, ſeu depreſſeris, hoc omne tibi cùm de te ſcripſeris, & cuiuis alij obfuturum nemo ignorat: quamobrem quampauciſsimi hoc munus aggredi tentarunt: & pleriq́; ſanè eorum tanquam aliud quippiam agentes, fecerunt liberrimè, quod ſciam. Soli L. Sylla Fœlix cognomine, & C. Cæſar, & ipſe Dictator, hoc auſi ſunt. Cicero, M. Antonius, Galenus, tum Hieronymus & Auguſtinus. Eraſmusq́;, alijs argumentis rem ipſam obumbrarunt. Verùm mihi non id tàm conuenire, quàm neceſſarium fore exiſtimaui: cùm ſæpiùs libri mei in publicum prodierint, aucti à meipſo, atq́; etiam aliquot in locis, licet paucis, mutati. Et ut in tot argumentis arduisq́; ſcribenti et ratio utilitatis communis tot laborum, & aditus quidam facilior pateret. Nec negligere debui, quòd cùm multa eſſem in alijs huius libri editionibus pollicitus, quæ nõ præſtiti, alia rurſus eorum loco abſoluerim, quæ minimè promiſeram, ut ſæpiùs iam hic liber ſit editus, lectores ut commonefacerem, quæ tandem omnino perfecta opera, quæ que edita, & quibus in locis nullam ampliùs deſiderent caſtigationem. Simul etiam, ut librum mihi condere tanquam promptuarium, ad ea quæ deficerent abſoluenda: & uoluptatem aliquam ex præteritis laboribus in hoc adeò ærumnoſo tempore, in ætate iam inclinante caperem: quantæ enim utilitatis humano generi præſtitæ mihi conſcius ſim, palàm facere non uerebor. Neque uerò quàm multa alijs in editionibus prætermittere potui, hìc adijciam: ſed breuiter ad metam ipſam operis properabo. Sic enim & labor minor erit, & iactura temporis: & oratio ipſa clarior atq́; illuſtrior euadet, ut plures qui fortè alias editiones aſpernabantur, hanc unam ut lectu utiliorem atque iucundiorem non ſint neglecturi. Primùm igitur, ut ad*

rem ipſam aditum quendam patefaciam, proponam quo tempore hunc ultimum librum ſcripſerim, omnibus (quàm paucißimis demptis) libris qui hìc numerantur abſolutis. Annus hic eſt ſalutis milleſimus, quingenteſimus ac ſexageſimus: Pontificis autem Pij quarti ex Medicea familia primus; & regni Philippi Hiſpaniarum regis, ac noſtri, tertius. Cùm ego nuper uno de ſexaginta annis abſolutis, ut ex facti ſerie facilè quiſque deprehendere poßit, non quod plurimi exiſtimant fortuitò hæc nobis contingere, aut eſſe hæc præmia fructusq; uirtutis ac laborum noſtrorum, uel cuique licere quod uel agere: ſed liberam quidem (ut Comicus ait) eſſe uoluntatem, operam ſeruam, cùm hunc librum ſcribere cœpi. Itaq; ob ea quæ iam dixi, nil mirum eſſe debet ſi huic argumento nonnulla de uita noſtra moribusq; interſeram: ſed parcius admodū, non ſolùm quòd (ut dixi) ſermo hic de ſeipſo uix iactantiæ aut amentiæ ſuſpicione carere poßit, ſed quòd multa huius generis in alijs libris, tum maximè De utilitate ex aduerſis capienda conſcripſi. Quamobrem ſic incipiam.

Cùm natus eſſem Papiæ, graſſante in urbe noſtra peſte, tum etiam quòd mater partum ipſum occultari uolebat, ne illius affines reſciſcerent. Pater enim meus, ut ſenex ac Iuriſconſultus, uiduæ matris meæ pauperis publicas nuptias auerſabatur: ipſa uerò turpe ducebat, quòd diceretur non ex coniuge peperiſſe. Horum cauſa ſub partus tempore Papiam ſe contulit, ubi non natus, ſed ui in lucem ductus ſum. Poſt multa igitur aduerſa atq; calamitates in infantia perpeſſas, tum morbos, ſub patre mathematicis inſtructus, & Latinam linguam conſuetudine edoctus, cœpi quamprimùm cogitare, an uia eſſet aliqua, ut immortales euaderemus. Nec mirum, fuiſſe hoc adoleſcentis conſilium: cùm referat Galenus, hoc tentaſſe quendam, & pollicitum eſſe, philoſophum etiam: quin & Eraſiſtratum hoc auſum fuiſſe promittere. Conſcripſi & libellum de locorum diſtantia, ex Hebri libro: ſed Ioannes Monteregius id argumentum, ut poſtmodum cognoui, fœlicius abſoluerat: hos ambos dedi Auguſtino Lanizario Commenſi, amico præcipuo: hiq; ambo illius morte periêre non magna iactura nominis mei, nec publicæ (ut reor) utilitatis: fuerant enim conatus iuueniles: & indolis potiùs indicia, quàm fructus ſcientiæ, aut ſtudiorum. Cùm uerò me Patauium contuliſſem, conſcripſi commentaria in libri Poſteriorum primi initium, mediocris magnitudinis: è quibus decerpſi contradictiones, quarum exemplar extat apud medicum Mediolanenſem: & apud me liber cuius initium eſt: Prima contradictio textus commenti xxix. Ipſa uerò commentaria cùm dediſſem Octauiano Scoto amico meo, interiêre. Cùm uerò anno xxiiij. ætatis Rector Academiæ creatus
x. I. eſſem, ſcripſi libros de ludis: ſed tamen primum tantùm abſolui: folia continet centum

centum quinquaginta penè, Italica lingua. Initiũ eſt: Nõ per uitio alcuno.
*Quorſum hæc? Delectabar alea: non cedebat infœliciter. Methodum habere
in quacunque re cupiebam, ne temporis iacturam adeò magnam facerem.
Gaudebã ipſa contẽplatione rei, atq; ſtudio. Poſſem me excuſare, iuxta illud:*

> *Arcus & arma tuæ tibi ſint imitanda Dianæ:*
>
> *Si nunquam ceſſes tendere, mollis erit.*

*At, ut dixi, duplex ratio ab hac alea ad id me impulit, quòd exiſtimarem
plura non poſſe contineri citra methodum: & ipſa numerorum & caſuum,
neceßitatisq; ratio. Sed & id accedebat commodi, ut ſucciſiuis temporibus
nihil deperiret. Hanc tamen in triginta annis ob curas & negocia, tum ſtudia
nobiliora, uix abſolui.*

*Anno autem M. D. XXVI. cùm in Saccẽſe oppidũ me contuliſſem (bella
enim grauißima in patria ſæuiebant) conſcripſi Epidemiorum libros, ſatis
exiles, & ut Hippocratis narrationi conferrentur prorſus indignos. Scripſi* 2.1.
*etiam mihi Collectanea quædam è diuerſis autoribus ſatis magna, quorũ uſus
nullus mihi propè eſt. Et librum de morbis coniunctis, quem ſub alio argu-
mento inchoaueram. Sed ille apud me extat, & imperfectus tamẽ. Ea ratione
id aggreſſus ſum, quòd cernerem ſæpe, imò maiori ex parte, morbos morbis
iungi, diuerſaq; poſtulare, imò frequentiùs contraria auxilia. Itaque hoc ipſo
opere docemus ſic morbos curare, ut alijs ſi qui ſint, non obſimus. Initium eius
eſt: Quicunque morbos coniunctos: magnitudo, foliorum quinquaginta.
Scripſi & libellum de peſte, qui neſcio quo caſu, certè non magno damno in-
terijt. Alium quoque de pituita, & alium de re Venerea: quos ambos non-
dum abſolutos, felis urina corrupit: unde illos abieci. Conſcripſi & alium de
chiromantia, quem in libros de Rerũ uarietate trãſtuli. Ita toto illo ſexennio
quo in eo oppido artem exercui, magnis cum laboribus, parùm mihi, multò
minus alijs profui. Detinebar inconditis cogitationibus, & ſtudijs irritis,
non ſatis proſpera & fœlice Minerua. Ducta uxore, necdum ſatis conſtanti
ualetudine, redij in patriam, Anno trigeſimotertio ætatis: pauper, inuiſus om-
nibus: unde Gallareatum ſeu Gallaratum me contuli, ubi ſpacio menſium xix.
quibus ibi fui, conſcripſi libros quatuor de Fato, qui nunc ad folia cxx. perue-* 3.4.
*nere: ter enim auctus eſt. Initium operis huiuſmodi: Omnes qui ſcribendo
gloriam conſequi ſe poſſe ſperant. Scopus tamen fuit, quò uiderem noſtras
actiones nobis perſæpe inuitis fieri, certoq; ordine coniunctos ſucceſſus re-
rum edocere, quanta uis Fati eſſet. Et certè magis fato ad de Fato ſcribendum
compulſus ſum, quàm alia quauis ratione. Verùm utilitas operis eſt, omnia
æquiore animo ferre. Atque id mihi poſtmodum euenit, ut uſui magno eſſet.*

Narrabo autem hiſtoriam admirandam : quam ſi quem legere pigebit, illud Poëtæ dicat:

Si nimius uideor, ſeraq; coronide longus
Eſſe liber: legito pauca, libellus ero.

Nec eſt ut de ueritate ac fide huius rei quicquã dubitet, cùm me haud meminerim iam multis annis mentitum eſſe: adeò ueritatis ſemper amans fui.

Erat etiam mihi perpetuò ſtudiorum & perpetuitatis tanta cura, ut dum reliqua negligerem, uulgus, omnis boni hoſtis, me accuſaret atque damnaret. Itaque & quædam conſecutus ſum, ſiue promeruerim, ſiue ob ea is animus mihi datus ſit, quæ ſupra communem hominum naturam ſunt: uelut neminem uulneratum coram me, toties præuidiſſe meorum exitus, toties ereptum à periculis: quæ dicuntur, agitantur'ue procul, aut etiam propè, clàm, contra me, aut pro me, præſenti aure ſentire, & manifeſto prodigio, & tot annis, nunquam fallente euentu. Omitto, quòd etiam nulla fera me præſente uulnerata ſit: multaq; alia eiuſcemodi, quæ & in libris de Rerum uarietate, & in Theonoſto ſcripſi. Sed iam ad rem redeo. Vitam ducebam in Saccenſi oppido, ut mihi uidebar, infœliciſsimè: ſed annũ non ſat teneo, quod antè ab anno (ni fallor) uigeſimo uſque ad eam diem, muliere nulla potiri ob frigiditatem potueram: cum nocte quadam ſomniaui, me in Paradiſo (ita enim ianitor ille pomarium id omnis pomorum generis refertum appellabat) eſſe, miraq; admodum in eo uoluptate frui: cùm ecce ante ueſtibulum oſtij, cui propè eram, uidi puellam ueſte alba indutã, non ualde ornata: cuius faciem cùm eſſem intuitus, ad illam quæ extra pomarij oſtium ſtabat acceſsi: & uix extuli pedem, cùm ianitor illè oſtium occluſit: rogabam ut admitteret: negauit reditum, dicens: Intùs eras, cur exiuiſti? Itaque cùm quid agerem non haberem, puellam cœpi amplexari: atque illa etiam mihi abblandiebatur. Paucis igitur pòſt menſibus, cùm domus Altobelli tribuni militum in oppido Saccenſi tota concremata eſſet, domum ille contiguam meæ conduxit. Erat illi puella natu maior inter fœminas, eiuſdem formæ ad unguem, ac ætatis, & ueſte alba, qualem in ſomnis uiderã, adamuſsim ueſtita: memini ſomnij: ſed id ad rem nihil. Ego tamen, qui tot puellarum pulchrarum atq; nobilium & diuitium amore nunquam ſuccendi potueram: quiq; mihi conſcius eram ueneficij, aut naturalis impotentiæ; adeò illius amore exarſi, ut eam protinus in uxorem à patre peterem: ſtupebant illi, tum alij qui ſcirent quales uirgines repudiaſſem: exiſtimabantq; me ioco petere. Sed ubi intellexerũt me ſeriò agere, protinus dederunt. Mirum dictu, ut ſtatim è gallinaceo factus ſim gallus, & ex ἐλαστίας κήλων: ut niſi ob recentem morbum mihi tẽperaſſem, periculum uitæ ſubire cogerer.

cogeret. Deduxi eam Gallareatum, cùm iam bis abortiſſet trimeſtres pueros: ibi peperit Ioan. Baptiſtam primogenitum. Hic cùm natus eſſet die xiiij. menſis Maij, die Domini proxima, ſcilicet xvij. ſacro fonte leuatus eſt. Repoſitus iam erat in cunis à prandio, aderamusq́; propè omnes, & puerpera cum nutrice, & matre, materteraq́; mea: eratq́; ſerena illa dies atq; hilaris, cùm per feneſtram apertam ingreditur crabro nuce iuglandi maior, qui cubiculum circumuolando obſtrepebat: nos ob magnitudinem quaſi uno ore rem ueluti ominoſam auerſabamur ſimul, atque admirabamur: quod tempus id nondum crabronibus adeò magnis congrueret, nec ſolerēt tam tempeſtiuè ſe domibus ingerere: hoc enim illis conſueuit accidere Iulio menſe, & Auguſto. Intenti igitur in illum omnes, uerebamur ne quid mali infanti inferret. Vbi igitur bis cubiculum circumuolaſſet, tertia uice uerſus feneſtram tetendit: uerùm per illam non exiuit, ſed ad chartacea ſpecularia, quæ propè adiacebant depoſita, magno impetu colliſus, maioreq́; ſonitu cùm à nullo premeretur eliſus, cecidit mortuus: nos admirati caſum, ad illum properamus: ſed tum primùm intel leximus non fuiſſe crabronem, cùm nihil inuentum ſit: neque ibi aliud aderat quàm ſpecularis charta, feneſtræ obtendi ſolita, ut latêre potuerit diligentiam noſtram. Ex ea die ego (quid alij conceperint, neſcio) id pro conſtanti habui, futurum breuis uitæ, garrulum, & repentina morte periturum: non tamen eò proceſsi, ut tam ſæuum exitum ſuſpicarer, nedum ut præuiderem. Nocte uerò, quæ infauſtas illas nuptias ſecuta eſt, cùm cubiculum meum tremuerit, nec in tota urbe fuerit terræmotus: iam mihi magnum malum ex eo præſumpſi. Cùm uerò ille crimen in carcere fateretur (ſi modò crimen erat, uoluiſſe, nec occidiſſe adulteram) cuius ego ne conſcium quidem eſſe rebar, nónne conuulſo mihi corde, lacerato, diſruptoq́; exclamaui: Heu, quoniam filius meus hac hora fatetur ſe ueneno ſuſtuliſſe uxorem, conſciusq́; eſt eius de quo accuſatur: ob idq́; capite punietur? neque enim ego nouerat quam cauſam habuiſſet conatus illius tam ſtulti atq; irriti, ut uel iudicio meo tum damnaretur. Demum cùm ſignum illud in ungue annularis digiti dextræ manus horridum ipſa die qua captus eſt ille, inchoaſſet, die quæ exitium filij præceſſit, adeò dilatatum ſit ac inflammatum, ut ego qui neſciebam imminentem calamitatem, dicerem: Heu, quia mihi imminet magnum malum: exiſtimabam autem damnatum ad triremes (neq; enim tam acerbam iudicum ſententiam ſperare potui) & tamen uerebar hoc ſolo ſigno, quod uereri nulla coniectura poteram: quid aliud dicere poſſum, quàm fato & certa Dei ſcientia illum periiſſe: atque ut ille dicebat:

Naſcentes morimur, finisq́ue ab origine pendet:

ut ipſa die qua natus ſit, eiuſmodi mortem, eaq; hora ſubire cogeretur? Cùm ergo ita ſit, Plotini aurea ratio me plenè cum Theonoſti meditatione conſolata eſt: quem rebar, nec falſò, regem Philippum, etiamſi mihi omnia regna quæ poßidet (ſunt autem plura ampliſſima atque ditiſſima) ſi ea omnia renũciaſſet, non potuiſſe conſolari. Ergo ratio Plotini, quanquam & alibi recitata ſit, ea eſt: Quòd ſi quæ futura ſunt, præuiſa ſunt à Deo, etiam ordinata ſunt: ſi ordinata à Deo, iuſta etiam ſunt: Deus enim iuſtißimus eſt, ſi iuſta: queri non debemus, ne Deo aduerſari uideamur. Etenim nõ ille iuſtitiam ſuam indignatione ſtatuit in pœnam, ut homines: ſed unicuique quod expedit, & quantum expedit, tribuit. At non nunc nos ex prouidentia Dei eam ſcire poſſumus, quã ex fati ordine ac conſtitutione, cuius autor Deus ipſe eſt, hæc à Deo inſtituta eſſe. Itaque quantam utilitatem præbeat ſcientia huius libri, non obſcurum eſt. Primùm enim, ut aduerſa tam æquo feramus animo, ut ne accidiſſe quidẽ cogitemus, aut nõ accidiſſe uelimus: nam non pij ſolùm & probi hominis eſt, ſed etiam ſapientis, uelle, quæ Deum uelle norit. Cariusq; ſit noſcere hoc, Deũ hæc non latere, quàm non accepiſſe iniuriam: nam etſi iuſta ſit pœna eorum qui plectuntur, non tamen iuſta eſt damnatio illorũ aut iniuria, quam illi damnando inferunt. Quid ergo hoc aliud eſt, quàm ſi domino, aut Regi optimo ſeruias, cuius ludi literarij iniquus magiſter filium tuum cædat per iniuriam, etiam ſciente domino: an non carius tibi eſſe debet, quòd filius acceperit iniuriam, reſciſcatq; dominus, quàm ſi omnino non uerberaſſet? Nam & filio tuo & tibi retribuet pro iniuria accepta, & illum probè ulciſcetur. Quamobrem quæ ſic contingunt, iuſta ſunt: & etiam ſi per iniuriam & iniuſtè inferantur, ferenda: neque Deo modus deeſt compenſandi liberaliter, & quæ acceperis damna, dico mortem, in hoc mundo ſummum malorum, cùm ſuperſtites haud dubiè ſint animi noſtri: & neces hæ magno prouinciarum & urbium ac regũ regnorumq; damno, prodigioq; exitiali euenire ſoleant. Quòd ſi iuſtè non ſolùm hæc pateris, ſed illi etiam damnauerint, non eſt quòd ultionem queras eorum pro quibus illi præmio digni ſint. Secunda uerò utilitas ex huiuſmodi ſcientia eſt, ut pius euadas: non aliter quàm improbus ſeruus, cùm animaduerterit dominum ſuum, quæcunque agit, è ſpecula conſpicientem. Ipſa quoque ſcientia rerum altißimarum, tantiq; ordinis, ac adeò admirabilis, per ſe iucunda eſt, & digna homine ingenuo. Quinetiam admonitus ex hoc uir prudens, ordinatos eſſe euẽtus, tum rerum cauſas, conabitur certis rationibus ac firmis, non ex auium uolatu aut uanis ſuperſtitionibus, præſcire quæ futura ſint, atq; uentura: ut bonis ipſis locupletiùs fruatur, & mala fortiùs ac moderatiùs ferat. Inde illud:

Et præuiſa minus tela nocere ſolent.

Accedant præter hæc quatuor principalia cōmoda, alia etiam: uelut quòd ſortes ſimus in bello: neq; alia ratione magis Turcæ ſine timore militāt, quòd exiſtiment omnino decretum eſſe, qui ſint morituri aut ſuperfuturi: tametſi & in prælium eant illi, & ſe ſubducant. Ibi etiam multa ſingularia intelliges: quale illud, non poſſe Italiam ſine bello eſſe toto integro decennio. Sed etſi de hoc argumēto ſcripſerit Cicero, plus tamen hæc tractatio philoſophia quàm eloquentia indiget. Perijtq; alter liber. Sed Alexander malè ac perperā de Fato ſenſit: Pomponatius uerò rem potiùs inchoauit, quàm ſit conſequutus, tametſi de eo quinque libros conſcripſerit. Quamobrem quod & in alijs magnis libris conſcriptis à me facturus ſum, & in hoc faciam: ſcilicet ut capitum, non ſolùm librorum argumenta ſubijciam: ea autem ſunt huiuſmodi.

TABVLA LIBRORVM DE FATO.

Liber Primus, de Fati congnitione ac demonſtratione, & communi conſenſu de illo: & de tribus Parcis.

1 *De modo procedēdi in hoc libro.*
2 *Quid ſit Fatum.*
3 *Ea quæ fiunt, quatuor modis fieri.*
4 *Demonſtratio firmiſsima, oſtendens omnia fato fieri.*
5 *Quæ ſunt, quando ſunt, neceſſariò ſunt.*
6 *Differentiæ rerū & neceſsitatis.*
7 *Quæ fiunt à cauſis numero finitis, neceſſariò fieri.*
8 *Omnia agentia naturalia, ultimo conatu effectus ſuos producere.*
9 *Quæ ab appetitu & ratione reguntur, eadē Fati lege teneri.*
10 *Quaſcūq; cauſas propoſitas effectum ſibi propriū producere.*
11 *Ratio prima, Fatum eſſe ſuadēs, ſumpta à Dei ſcientia.*
12 *Ordinem tribus modis dici.*
13 *Ratio ſecunda, ſuadens Fatum eſſe, à futuris ſumpta.*
14 *Ratio tertia, ſuadēs Fatum eſſe, à Fati ſubſtantia ſumpta.*
15 *De quinq; ſignificatis huius nominis Fatum, non proprijs.*
16 *Autoritates Fatum confirmātes.*
17 *Experimētis probatur Fatū eſſe.*
18 *Fati quatuor ſpecies, iuxta modorum numerum quibus fit.*
19 *Fatum duplex, ratione originis.*
20 *Si Fato aliquo non fiant, nihil prorſus Fato fieri.*
21 *Fatum eſſe non ſolū neceſſariū, ſed totum immobile & indiuiduum, & an ſubſtantia uel accidens.*
22 *Exempla & mixtura cauſarum quibus Fatum conſiſtit.*

Liber

Liber Secundus, continet rationes quę aduerſus fatum adducuntur: ſoluitq́ eas.

1 *Ratio prima aduerſus Fatum, à caſu & fortuna ſumpta.*

2 *Ratio ſecunda aduerſus Fatum, à conſilio ſumpta.*

3 *Idem Fato conſilioq́; ac caſu uel fortuna fieri.*

4 *Ratio tertia aduerſus Fatum, ab his quæ contingunt ſumpta.*

5 *Ratio quarta aduerſus Fatum, à pœnis ſumpta.*

6 *Quantum interſit inter, ponere Fatum, & negare liberum arbitrium.*

7 *Fatum eſſe confirmatur autoritatibus ſacræ Scripturæ.*

8 *Ratio quinta aduerſus Fatum, ſumpta à fluctibus maris.*

9 *Vtrum quælibet uarietas in cauſis præcedentibus ſufficiat mutare effectum.*

10 *Quæ agant certis temporibus atq; proportionibus, & quibus agant.*

11 *Exempla temporum & proportionum in motibus naturalibus.*

12 *Ratio ſexta, quòd poſito Fato, Deus uidetur eſſe iniuſtus & ingratus.*

13 *Ratio ſeptima, quòd ſi Fatum ponatur, erit aliquid Deo potentius.*

14 *Ratio octaua, quòd poſito Fato, auferetur cultus diuinus.*

15 *De neceßitate religionis.*

16 *De utilitate religionis.*

17 *De damnis & incommodis religionis.*

18 *Ratio nona, quòd ſi Fatum ponatur, potentiæ non erunt, nec omnis homo aptus erit riſui.*

19 *Ratio decima, quòd ſi Fatum ponatur, futura proximiora non erunt certiora contra ſenſum.*

20 *Ratio undecima, quæ docet non poſſe demonſtrari Fatum eſſe: quia uoluntas corrupta poteſt odiſſe bonum, & eligere deterius.*

21 *Ratio duodecima aduerſus Fatum, ab autoritatibus philoſophorum ſumpta.*

22 *Ratio decimatertia aduerſus Fatum, ſumpta à communi conſenſu, & maximè prudētium uirorum, & eorum qui exiſtimationem apud homines magnam habent.*

23 *Ratio decimaquarta, quòd credulitas Fati inutilis ſit actionib.*

24 *Ratio decimaquinta, quòd Fatum diuinationi propter quã inuentum eſt, ſit inutile,*

25 *Quòd Aſtrologi, ſeu Fatum ſit, ſeu non, nõ poſſunt certè prædicere futura.*

26 *Quomodo diuinatio, ſtante Fato, utilis eſſe poßit.*

Liber Tertius, de generalib. conſecutionibus ad Fatum.

1 *Diuinationem omnem à Fato pendere, & quòd triplex eius genus ſit.*
2 *Prodigia quomodo futura doceant.*
3 *Prodigia debere his de quib. ſunt, proportione reſpondere.*
4 *Prodigia quæ ſignificant, et quæ ſunt inania.*
5 *Prodigia cur à lege noſtra reijciātur*
6 *Cur quædam, quamuis maxima, abſq; prodigijs fiant.*
7 *Modi meliores futura præuidēdi.*
8 *Præſagia ex Aſtrologia.*
9 *Aliqua ſingularia comparata ad aliquas cauſas, quoad quaſdā conditiones poſſunt eſſe neceſſaria.*
10 *Præſagia ex phyſionomia.*
11 *Præſagia ex lineis corporis & næuis.*
12 *Fati utilitas triplex: alia ad fortitudinem, ad incommoda ferenda, ad ſcientiam ordinis uniuerſi.*
13 *Ea in quibus fatum eſt manifeſtius.*
14 *Mundi ſeptem uincula demonſtrantur.*
15 *Vinculum primum cum* Deo, *& quid ex hoc ſequatur.*
16 *Vinculum ſecundum mortalium cum cœlo, & quæ ſequuntur ex hoc.*
17 *Vinculum tertium cum cauſis naturalibus ordinatis, & quæ ſequuntur.*
18 *Vinculum quartum unitatis, & quæ ex hoc pendent.*
19 *Vinculum quintum interitus & ſucceßionis in mortalibus.*
20 *Vinculum ſextum fati.*
21 *Vinculum ſeptimum mundi cum homine.*
22 *Præſagia ex oraculis de* Sybillis.
23 *Præſagia ex ſomno.*
24 *Præſagia ex ſortibus.* De *ſupplicationibus, ſacrificijs et expiationibus.*
25 *Fatum in ſingularibus eſſe, ſed tamen ad generalia per ea pertingere.*

Liber Quartus, de proprijs conſiderationibus quæ ex fato pendent.

1 *Cognitio fati in unoquoq;.*
2 *Naturalia maximè obnoxia ſeruituti, arbitrium minimè, ſenſus mediocriter.*
3 *Fata legum.*
4 *De cauſis mutationis earum, & illarum autoribus.*
5 De *Prophetis, & cauſis eorum.*
6 *De cauſis ceſſationis miraculorum.*
7 *De dubijs & diſputationibus inter leges & philoſophos.*
8 *Fata imperiorum.*
9 *Fata prouinciarum.*
10 *De quinque calamitatibus uniuerſi: & quòd plures eſſe non poßint.*

11 De fine ſeculi, et fato in hominibus.
12 Signa ſenij mundi.
13 De mundi ſucceßione ſecundum principes intelligentias.
14 De mundi ſucceſſione ſecundum ætates.
15 De his quæ in ſucceßione principatus intelligentiarũ in mundo fiunt.
16 De his quæ in ſucceßione ætatum mundi adueniunt.
17 De eiſdem ſecundum Apocalypſim, & de terreſtri paradiſo.
18 Simile dupliciter dici, quo ad totum & partem.
19 Similia quædam frequẽter, paucìora rarò, eadem nunquã.
20 Mentis & morum imago quomodo remaneant in ſcriptis.
21 De animæ ſubſtantia.
22 Vtilitas liberi arbitrij.
23 Liberæ uoluntatis diſcrimen in comparatione ad præterita & futura.
24 Eos qui fato credunt, plerunque eſſe ſapientißimos.
25 De cauſis errorum noſtrorum.
26 De cauſis noſtrarum calamitatum.
27 Eſſe ordinem quendam generalem, ex quo tota fati lex pendet, & in quo comprehendatur: et operis totius cõcluſio.

4.10. Edidi tum libros de Aſtrorum iudicijs, qui iam impreßi habentur. Statuerã eos in decem diuidere libros: modò nõ ſum certus me poſſe abſoluere: bis ſunt aucti, ter editi. Sed ut mihi uidetur, Iuno obſtat, quæ

——Vna cum gente tot annos B.lla gerit.——[

Nihilominus argumẽtum addam, ut poſtquam editi ſunt: liceat cuiuis iuxta noſtra principia Opus illud ſic diuidere: eſt enim ſatis magnum, ut ſatis manifeſtum eſt, cùm ad hanc uſque diem uenale proſtiterit. Primus de Aſtronomiæ principijs, ad motus, ſitus, magnitudines, formamq; cœlorum pertinentes, diſſerit. Secundus, de principijs prædicendi. Tertius, de Tabulis ad hoc neceſſarijs. Quartus, de Generalibus cauſis futurorum. Quintus, de aëris mutationibus. Sextus, de fame, bello, peſte, atque ſimilibus. Septimus, de Genituris. Octauus, de tranſitu ſeu directionibus. Nonus, de reditu. Decimus, de exemplis ducentarum Geniturarum. Eo tempore ſanitati reſtitutus ſum, auctusq; miſero illo filiolo, quem Senatus acerbitas mihi eripuit. Proh ſuperi exclamarem, ni ſcirem, nos non nobis naſci, ſed Dei arbitrio. Hunc primogenitum toties ulnis acceptum, optimum, ut nemo melior eſſet, ſed columba ſimpliciorem, conantem ulciſci impudicæ uxoris improbitatem, nec tamen ultum, occiderunt. Deos tamen exoro, quos nihil horum quæ hîc fiunt, latet, ut ſi quas noſtrũ tangit cura, pij patris æternas lacbrymas ulciſcantur. Annus erat trigeſimustertius exactus, cum ludis & muſica æuum

conſum-

conſum pſeram,nec interea quicquam egregij inueneram aut perfeceram. Siquidem libros de Fato, & librum de Ludo latrunculorum, & Medicas contradictiones,paulo plus quàm inchoauerã. Decreui ergo,non quòd haberem quod ſequerer, ſed quod fugerem (ſiquidem in decemnouem menſibus uix quadraginta coronatos lucratus cùm eſſem, ad ſummam inopiam redactus fueram) Mediolanum redire. Fortè fortuna contigit,ut tum ex inſtituto Thomæ Plati, Mathematicæ lectiones nullum eſſent ſortitæ profeſſorem. Itaque etiam auxilio Philippi Archinti,iam tum illuſtris uiri, quiq; Archiepiſcopus urbis noſtræ deſignatus poſtea fuit, munus id pauculaq; alia commoda ſum conſecutus,quæ tamẽ quinquaginta coronatorum ſummam non excesserunt: atq; id tum mihi ſatis uidebatur. Anno igitur M.D.XXXIIII. in calendis Nouembris, Geometriam, Arithmeticam, Aſtronomiam, nonnunquam & unius harum loco Architecturam, nõnunquã Geophraphiam profiteri cœpi.

Paulò pòſt dicam quid contigerit nocte quadam,cuius non memini numerum. Iam illuſceſcente aurora, uiſus ſum cum toto humano genere,maximeq; turba mulierum non ſolùm ac uirorum, ſed puerorum atq; infantium, iuxta radicem montis,qui mihi à dextra erat, currere : cumq; admiratione captus, unum è turba interrogarem, quònã omnes tam præcipiti curſu tenderemus? Ad mortem,reſpondit ille. Tum uiſus ſum,ſtatim ad montem deflectere,atq; aſcendere uelle:id uerò erat difficillimum:ſed à uinea adiutus,cùm uitium ramos manibus apprehenderem,ægrè aſcendi. Erat uinea qualis autumno inclinante,ſine fructu ac folijs uiridibus,ſed marceſcentibus. Pars uerò media,reliqua montis: quæ à tergo relinquebatur, uirenti erica, ſed ſine ulla arbore uel arbuſto,plena erat. Cùm ergo pergerem ultrà,quaſi euaſurus etiam uiſum tam ingentis periculi,ecce in uertice,dum propero,profundam uallem obſcuramq; uoraginem,adeoq; tetram conſpexi, ut ſola illius memoria ſic perturber(cùm tamen anni iam uigintiſeptem præterierint) ut nunquam ſine horrore eius ſimulachri recordari poßim. Itaque conuerſo itinere,per montis uerticem,qui planus erat,retrocedens, herbida ac ſqualida illa parte paulùm iam proceſſeram: cùm offertur mihi caſa ruſtica unico tugurio,atque eo ex palea ſordida confecto, quales apud nos ſolent eſſe agricolarum pauperum:ſimulq; puer pallidulus,annum agens circiter xiiij,cinerei coloris ſago indutus:quem ego manu apprehendens,ſimul & ingreſſus tugurioli & ſomnij finem feci. Intellexi ex hoc ſomnio,me ad immortalitatis curam erigi. Iam uerò ſic animus euiluerat, ſpeſq; ipſa defecerat, ut diu quid ſomnium ſignificaret,interpretari neglexerim. Credidi tamen in ſpem præter ſpem, ut ſacra Scriptura dicit: & qualicunque modo conſcribere libros aggreſſus ſum, ſpe

eadem edendi,cum nulla affulgeret. Hoc tamen *ſomnium uelut initium noſtræ gloriæ,ſi qua omnino eſt,erit ue,in ectypis ex aduerſo imaginis meæ depinxi.* Interpretor autem ipſum *ſic: (nam à numine eo,à quo ſeruatum me ſæpiùs manifeſtè uidi,immiſſum exiſtimo:) omnes mortales naturæ impulſu ad mortem properant, interitumq́; non ſolùm præſentis uitæ, ſed & famæ.* Conſuluit *genius,ut ad uirtutis montem aſcenderem:is erat uitibus:id eſt,uitæ plenus, abſque fructu tamen,& abſque uoluptate:quia frondes aridæ erant.* Aſcendi *laborioſè:idq́;,ob paupertatem reliquaq́; impedimẽta futurum demonſtrauit.* Vitis *tamen denuò frondeſcit, & fructum parit: ſubſequentium ſeculorum gloriam æternamq́; uiciſſitudinem oſtendens.* Vorago *illa,impedimentum ne ultra humanas metas tranſirem, cum tanto impetu ad inacceſſa ferrer:uel illum tam grauem filij caſum,quo nupſit & perijt.* Reditus *per ericas,uitam agreſtem,infructiferam,ſed minus laborioſam decernebat.* Puer *ille,* Hercules Vicecomes *eſt,alumnus meus,qui ſtatim à coniugio filij domum meam ingreſſus eſt:cõueniunt enim ætas, tempus & forma ad unguem: reliqua etiam quæ in ſomno apparuerunt.Caſa illa ac ruſticum tuguriolum in ſolitudine, tranquillitatem animi: id enim declaratum eſt in quinto libro* Theonoſti. *Atq; hic finis* Priami: *nam cætera quæ euenerunt,non priùs intellecta ſunt, quàm poſtquam euenerunt.* Quin *etiam de* Morte *ipſa quaſi nolentes ſcripſimus in libris de* Vtilitate *capienda ex aduerſis.* Ergo *ſi priùs intellecta hæc eſſent,non fuiſſent:nunc ſunt,quia intellecta non ſunt.* Sed *ad ordinem redeo.*

5. 15. Cùm Geometriam,*ut dixi,profiterer, libros quindecim in ea arte cõdidi, hoc titulo:* NOVÆ GEOMETRIÆ: *eamq́; rationem ſeruaui,ut conſequentia ſingulas propoſitiones ſuo loco repoſuerim, atq; demonſtrauerim.* Itaq; *primis quinque* Euclidis,*totidem nouæ Geometriæ libri reſpondent:ſexto autem,duo è noſtris,ob illius magnitudinem.* Septimo, Octauo & Nono, *nullum comparauimus: quod eorum tractatio arithmetica cùm ſit,ad opus perfectũ ſit tranſlata.* Decimo *etiam nullum ſcripſimus correſpondentem,ob illius perfectionẽ,& ut alijs tractationibus nouis locus relinqueretur.* Verùm *octauũ, nonum ac decimum,ſuper* Euclidis *undecimum confecimus:* Decimo *autem* Duodecimum *illius complectẽte.* Vndecimus *quoq; ac* Duodecimus *ſuper reſiduum* Duodecimi *conſcripti ſunt.* Sed Duodecimus *ea de corporibus demonſtrat,ac linearum ſolida poteſtate, quæ* Decimus *elementorum de linearum poteſtate ſuperficiali.* Tertiusdecimus *liber noſter principijs innititur trium ultimorum* Euclidis *librorum.* Sed Quartusdecimus *eſt* Dilemmatum: Quintusdecimus *autem,*Paralipomenon.Initium *operis eſt:* Super *datam re-*

ctam

ctam lineam. Docemus *quatuor primis libris figurarum diuiſionem, atq; inſcriptionem earum, ſcilicet quas* Euclides *prætermiſit, ut trigoni uel quadrati uel duorum ſingulorum in triangulo.* In *quinto autem, de coniunctione proportionum, cùm* Euclides *de multiplicatione illarum ſolum egerit.* Docemus *etiam proprietates quantitatum, quæ continuam proportionem retinent: generaliter quidem omnium, ſed propriè trium, quatuor, quinque, ſex ac ſeptem.* In *ſexto ac ſeptimo, reflexam proportionem: nec non multa de ſuperficierum proportionibus.* At *in reliquis ſex, ſolidorum proportiones demonſtramus, nõ ſecus ac* Euclides *de* Superficiebus *egit.* Sed *in quarto decimo, de duplici deductione, inſtrumentoq;* Periplomeno *ſeu* Perirgaplaco: *& deſcriptione* Heptagoni, *illiusq; natura ac proportionibus, tum alijs figuris ad hanc uſque diem ſolo nomine cognitis.* In *ultimo autem de* Ooide *ſeu ouali corpore legimus: nam reliqua corpora quæ uocantur canonica, attigit* Euclides: Archimedes *Sphæram,* Conum Apollonius Pergeus, Cylindrum Serenus. Reliquum *igitur erat ad perfectionem artis, ut de illo tractaremus, ut eſſent in toto opere nouem præcipuæ tractationes ab antiquis intactæ:* Diuiſio *figurarum, & relictarum inſcriptio ſeu circumſcriptio:* Paralipomena, *quæ ad iungendas quantitatum rationes, & continuæ proportionis in certis numeris quantitatum proprietates:* Reflexa *proportio, ſolidorum proportiones, & laterum eorum nomina, poteſtatesq;* Heptagoni, *& aliarum figurarũ per perirgaplaca deſcriptio, &* Ooidis *affectiones, naturaq;.* Hoc *tamen opus ſic conſcripſi, ut eſſet totum inordinatum, & magna ex parte mancum, & minimè emendatum: deinceps autem penè ipſum perfeci.* Magnitudo *totius operis, foliorum ducentorum.*

Anno trigeſimoſexto Arithmeticam *artẽ conſcripſi,* LXVIII. *capitibus contentam, in cuius titulo uariatum eſt, ſed cauſam alibi declarauimus: eam tamen cùm in opus perfectum transtulerim præſentibus non annumero, tametſi edita ſit.* Sphæræ *etiam commentarium ſcripſi: ita uocari ſolet opus, quod* Ioan. *de* Sacrobuſto *compoſuit.* Extant *hæc, uelut & duo alia in primos* Vitruuij *de* Architectura, *quæ ſunt apud* Ferrarium. Deſtinaueram *opus perficere, ſed commodiùs uiſum eſt ut res potiùs ſectarer: & quæ tractaſſem, in libros* De uarietate rerum, *& de* Subtilitate, *traducerem.* Simili *modo etiam interpretatus ſum primum ac ſeptimũ* Geographiæ Ptolemæi *librum: quæ* Commẽtaria *&* Latinè *extant, & materna lingua à* Principe Iſtonij *eleganter conuerſa.* Tunc *etiam libros de circulis* Sphæricis, *umbris, atq; ponderibus: ſed rem à* Monteregio *peractam inueniens, deſtiti, ſolumq; quædam fragmenta ſuperſunt de ponderibus & umbris: tenensq; multa paraui, ſed*

nihil editione dignum. Vidi autem per ſomnium, librum tribus coloribus depictum, qui mihi à patre oſtendebatur: delectabatq; me non ſolùm colorum uarietas (quippe rubro, uiridi, aureoq; diſtinctus erat) ſed etiam multo magis res tractata. Iamq; cœperam libros hoc argumento de Rerum uarietate inſcribere, ordinare atq; perficere: cùm interim Ludouicus Ferrarius in domum uenit: is adhuc puer, reſcripſit hos libros. Quo tempore, ut etiam in medicina aliquid ſcire uiderer, librum de Malo medendi uſu confeci: & alium adiunxi,
6. 1. cuius titulus erat: Quòd nullum ſimplex medicamentum noxa caret. Initium
7. 1. prioris eſt: Medicam artem antiquis temporibus. poſterioris: Multos ego uidi medicos: amborum magnitudo, foliorum xvi. Porrò in his duobus libris propoſitum erat, damnare quæ perperam aguntur in arte, uitiaq; indicare: ſed deerat occaſio edendi. Itaq; fortè fortuna aliàs, cùm in Academia eſſem, cũ nemine contraxeram amicitiam, niſi cum adoleſcentulo quodam pallido, qui ultrò ad me acceſſit, cùm & ego (Fatis ita uolentibus) cuperem illius amicitiam, aliorum autem ditiorum ac potentiorum aſpernarer: ita is mihi adhæſit, ut cum alio prorſus neſciret omnino uiuere. Mortuo patre factus eſt dominus tabernæ typographicæ: multorumq; prælorum: ut certè uideantur omnia noſtra à quodam numine directa. Huic igitur aperio conſilium meũ. Libenter ſuſcipit onus, inquiens: Hoc paruum eſt, quod proponitur: etiamſi tota impenſa peritura ſit, tui gratia imprimam. Exiſtimo tamen non magnam iacturam me facturum: hæc ille. Atque meritò ſuſpicabatur, cùm ab omnibus contemnerer & oppugnarer, in artis autem operibus negligerer, cur eſſet ut alios docere uellem? Sed altius latebat fati mei conſilium. Imprimitur liber, atque hic primus eſt editorum, qui lxvi. cõtinebat abuſus. Secundò, cum ab iiſdem imprimeretur, centum complexus eſt. Præcipua in eo ſunt: laſſeris uires: præceptum, Quòd non agendo ſemper minus peccatur, quàm quippiam perperam agendo: Quanta occurrant conſideranda rectè agere uolenti. Exceptus quoq; eſt à multis alacri animo: ceſſitq; res aliter quàm ſperabatur: ſed & longè aliter commodum, quod expectabamus ex illis libellis: nam gloriæ loco, quemadmodum & Hippocrates de ſe teſtatur Democrito ſcribens, infamiam retuli. Hos quidem ſupereſſe permiſi, non quòd aliquid dignum effatu continerent: ſed ut cuique perſpicuum eſſet, quantum homo ab homine differat: ſiquidem primi ſunt illi eorum qui ſuperſunt, atque editi ſunt: editi enim ſunt anno ætatis meæ trigeſimoquinto. Facilè itaque perſpicere poteris elocutionem, artem, emphaſim horum, tum ſingulorum, prout unumquodque ſerius aut tempeſtiuius editum eſt: quod etiam in dijudicandis aliorum laboribus non leuem utilitatem afferet.

Anno

Anno autem trigeſimonono, cùm iam in collegium receptus eſſem, plus exercitationi medendi quàm antea intentus, ſcribere adortus ſum librum, cuius titulus eſt, Floridorum: id eſt, medicarum diſputationum. Eius initium eſt: 8. 1.
Sanitas eſt diſpoſitio, qua unumquodque membrum perficere poteſt operationes ſuas: continet capita xxiij, folia centum. Eius titulos, ut principalioris libri, aſcribere libuit: ſunt autem hi:

1 De ſanitate, & reliquis diſpoſitionibus.
2 De ſpiritu.
3. De uiribus.
4 De febre diaria.
5 De humoribus.
6 De febre putrida.
7 De membris.
8 De hectica.
9. De febre peſtifera.
10 De uentriculi morbis.
11 De inteſtinorum morbis.
12. De iecoris morbis.
13 De renum morbis.
14 De ſymptomatibus capitis.
15 De ſymptomatibus pectoris.
16 De ſymptomatibus membrorum naturalium.
17 De ſymptomatibus extremorum membrorum.
18 De ſymptomatibus abſceſſuum et uulnerum.
19 De ſymptomatibus uarijs & raris.
20 De capitis morbis.
21 De ſignis.
22 De interrogationibus & agēdis.
23 De auxilijs raris.

Proprius uſus libri, maximaq; utilitas eſt, difficillimas medicinæ quæſtiones ſimplici oratione edocere. Ordinem quoq; & facilitatem ſecuti ſumus, ut ſi ad ſubiectam materiam reſpicias, adeò neceſſaria ſit, ut ſine horum cognitione medicus eſſe non poßit: ſin ad facilitatem, quemlibet poßit inuitare ad legendum: ſi ad ordinem, & facilè inuenire poßis, & inuenta memoriæ cōmendare. Summum enim ſtudium nobis fuit, ut lectores & ſtudioſos iuuaremus, poſtquam tot ſunt quæ homines ab optimo opere auertunt. Pleraq; autem ex his quæ ibi traduntur, apud Galenum uix poſſunt inueniri: imò apud illum dubia atq; obſcura ſunt, ſi modò ſint: ſeu quòd prætermiſerit, ſeu quòd libri in quibus hæc traduntur, interciderint. Verùm quanquam huius libri tota farrago extet, ipſius tamen libri uix uiginti chartæ abſolutæ ſunt. Scripſi & alium librum de Medicamentis ſimplicibus, cuius initium eſt: Faba inuerſa herba eſt foliorum decem.

Sub iiſdem quoq; temporibus libros octo conſcripſi, de Indico ſeu Gallico 9. 8.
morbo. Primus liber continet cauſas et originē huius morbi: Secundus, ſigna: Tertius, generalem methodum curandi, utpote medicamentis, uictus ratione, ſangui-

ſanguinis miſsione. Quartus, curam per argentum uiuum: Quintus, per lignum Indicum, corticemq́; eius, aquam, uinum ſimplex, compoſitum: Sextus, de Cyna radice: Septimus, de Sarza parilia: Octauus, de exquiſitiſsimo modo curandi hunc morbum. Initium operis eſt: Hunc morbum habuiſſe: magnitudo, foliorum ccxxiiij. Hi libri unguenta & medicamenta mirabilia continent, ac rationem curandi ſublimem ac ſingularem. Nouus morbus, noua curandi ratio, magnifica experimenta, methodusq́; medendi ſingularis. Habet enim hic morbus multa præcipua, magnitudinem cum lenitudine, uarietatem magnam, ſpecies multas.

10.4. *Per eadem tempora, quòd de ſomnijs ſæpiùs admonitus eſſem de impendentibus caſibus, ſcripſi decem libros de illis, quos hoc anno M.D.LXI. reduxi in quatuor, arte mirabili, quorum titulus eſt: Syneſiorum ſomniorum. Primus eſt de principijs artis eius, & ſomnijs ſimplicibus. Secundus, de compoſitis, & ſpecialibus quibuſdam illorum generibus. Tertius, de ſtatibus & mutationibus. Quartus, eſt de exemplis: continet capita centum, et conſtructus eſt arte mirabili. Initium operis, Somniorum interpretationem uelut diuinitùs conceſſam: magnitudo, foliorum ſexaginta. Vnde mirum eſt, tot & tanta tam paucis chartis potuiſſe comprehendi. Sed plus continetur, quàm in fronte repoſitum ſit.*

Tunc uerò contigit, ut Brixenſis nomine Ioannes Colla, uir proceræ ſtaturæ, macilentus, pallidus, ſubniger, cauis oculis, manſuetis moribus, tardus in ambulando, rarus uerbis, ingenioſus, ac in Mathematicis exercitatus, Mediolanum ueniret: retulitq́;, inuentas eſſe duas regulas Algebræ, ut uocant, cubi & numeri inuicem comparatorum. Sciſcitatus ſum, à quo? A Scipione Ferreo Bononienſi, inquit. Quis habet? Nicolaus Tartalea, dixit: & Antonius Maria Floridus. Sed Tartalea, cùm Mediolanum ueniſſet, illas me docuit, quamuis ſatis inuitus: has cùm diligenter perſcrutatus eſſem, cum Ludouico Ferrario, inuenta demonſtratione alias innumeras etiam adinuenimus, ut ex his

11.8. *librum artis magnæ conficerem. Conſcripſi igitur operis perfecti primum librum, cuius initium eſt: Si ab antiquitate aut neceſsitate: & eſt foliorum xl. Tertium, foliorum lxij. cuius eſt initium: Cùm in radicibus quantitatum: & Quartum, foliorum xxx. initium, Denominatio eſt numerus. Sextum quoq́;, foliorum xcvi. initium cuius eſt: Numerorum alij dicuntur primi. Decimum, cuius initium eſt, Hæc ars olim à Mahomete, foliorum lxxxiij. Primus enim eſt de integris: Secundus de partibus: Tertius de lateribus quadratis, cubisúe: Quartus de incognitis: Quintus de proportionibus: Sextus de numerorum proprietatibus: Septimus de mercatura: Octauus de reditibus: Nonus de his*

quæ

quæ ſunt extra ordinem: Decimus, de regulis magnis: atq; ideo Ars magna uocatur, atq; hic ſolus ex omnibus editus eſt. Vndecimus docet planorum menſuras: Duodecimus ſolidorum: Tertiusdecimus quæſtiones Arithmeticas, ut Quartusdecimus Geometricas. Hi libri complura continent ſingularia: primùm quidem proprietates numerorum admirabiles, & maximè uſq; ad ſeptem continua proportione connexos, laterum & ſolidorum, ac ſuperficialium uires, operationes, regulas generales inueniendi numeros occultos ex notis quas Algebræ uocant, breues, ac incognitos huc uſq; ſupputandi modos, multaq; alia mira dictu. Si nos gloriaremur artem hanc à nobis inuentam (tametſi de ea Nicomachus, Ptolemæus, Paccio lus, Boëthius, multa ſcripſerint) fortaſſe non mentiremur. Nam neque centeſimam partem eorum quæ à nobis inuenta ſunt, tanti uiri attigêre. Sed de hoc, ut de alijs, iudicium, ut par eſt, poſteris relinquamus. Nos tamen ob id perfectum opus appellauimus, quòd omnibus rationibus ſit abſolutum.

Tum uerò Arithmantiam exaraui, perfeciq; propemodum: & cùm perfeciſſem, deleui: licet enim ingenioſa eſſet, ac admodum delectabilis: quia tamen ueritatis in ſe nihil continebat, & multorum malorum cauſa eſſe poterat, ideò protinus ut perfeci, laceraui, diſcerpſiq;. Poſtmodum cùm artes & libros nihil profi:ere aduerſus temporum & mortalium malignitatē uiderē, ſed potiùs intentū his abducere hominem à lucro, famaq;: quaſi dolorem leniturus, quòd cogerer propoſitū relinquere, libros tres de Conſolatione conſcripſi, 12.3. quorū initium eſt: Vtinam ex tot tantisq; ueterum monumentis, quæ barbarorum bellis interiêre: magnitudo, foliorum xxxvi. Primus, generalem rationē conſolationis continet. Secundus, de mortis ac luctus conſolatione: Tertius, de conſolatione infortuniorum quæ contingunt circa externa.

Hos libros ſcio multos ſpernere: nam felices, his ſe non indigere putant: infelices, ad ſolatium miſeriæ non ſufficere. Et tamen felicibus moderationem, dum inconſtantiam humanæ conditionis docent, præſtant: infelices, ſi omnia rectè æſtimare uelimus, fortes reddere poſſunt. Nam noſtra omnia momentanea ſunt, & nihil aliud quàm flatus & uentoſus tumor eſt ipſa felicitas humana. Nullum medicamentum omnes ſanare poteſt: ſunt affectus animi, qui prorſus ſunt inſanabiles: non tamen artis opus ſperni debet, aut medicinæ, aut philoſophiæ. Arrianus & Plotinus adeò inſtant, ut parum talia referre putent: nos aliquid, ſed multa falsò æſtimari docemus. Impreſſus eſt hic liber ab Octauiano Scoto primùm, deinde cùm libris De Sapientia à Ioanne Petreio Norimbergæ. Id qua ratione contigerit, nunc explicabo. Neque enim, ut dixi, Octauianus ſponte libros meos, neque li-

benter imprimebat, iacturam ueritus impenſæ: nam tametſi lucrum feciſſet in librorũ De malo medẽdi uſu impreßione, id tamen in libris De conſolatione poſtea cõpenſauit, non ſolùm quòd titulus, & forſan etiã ſtylus non arrideret: ſed quòd typographus ſuus innumeros atq; turpißimos errores imprimendo cõmiſiſſet. Quam ob cauſam librum De aſtrorum iudicijs, primũ ego mea impẽſa Mediolani imprimi curaui, quòd eſſet exiguus ualde, folia cõtinens decẽ tantùm. Verùm eo quoquo modo diſtracto, & etiam cum iactura, ubi libros de Conſolatione tam fœdè à typographo Scoto conſpurcatos uidiſſem, curaui ut artem Arithmeticæ Mediolani excuderent: ſatis enim conſtabat implexum opus, quodq́; notis uarijs atq; figuris indigeret, ſi alibi quàm Mediolani imprimeretur, tum ob cauſas dictas, tum materiæ quæ tunc noua uidebatur difficultatem, tum etiam exemplaris obſcuritatem, infinitos errores habiturum. Quòd ſi Venetijs apud eoſdem Scotos excuderent, ne umbram quidem ſuperfuturam: ut mihi omnino labor & gloria, typographo impenſa peritura eſſet. Statui igitur Mediolani librum imprimere: oblata eſt occaſio: nam Bernardus Caluſchus bibliopola, ſuis impenſis id egit, ſuoq́; periculo: decemq́; coronatos mihi pro exemplari dedit: tanti fuit noſtra fortuna: nam mea impenſa imprimi non poterat, neque (ut dixi) alibi, præterquam in urbe noſtra: nec, ſi non impreſſus fuiſſet, noſtra monumenta inueniſſent typographum: continuò enim eo opere impreſſo, cœperunt omnia commutari. Nam adieceram catalogum qualemcunque librorum noſtrorum, quos uel ſcripſeram, uel cœperam ſcribere: & liber is diſtrahi cœpit in Gallijs atque Germanijs. Itaq; cùm tunc eſſet Andreas Oſiander Norimbergæ, uir Latinæ, Græcæ, Hebraicæq́; linguæ peritus, tum typographus Ioan. Petreius, bonis literis, ſi quis alius, fauens, inito conſilio totis uiribus mecum agere cœperunt, ut aliquod opus illis traderem ut imprimerent. Atque ita initium gloriæ noſtræ, ſi qua deinceps fuit, hinc ortum habuit. Ergo primum librum De aſtrorum iudicijs actum edidi.

43 .7. Anno deinceps quadrageſimo, cùm conſcripſiſſem tres libros de Aeternitatis arcanis, mox in ſeptem diuiſi, magnitudine operis & uarietate argumẽti motus. Itaque non ſolùm librorum, ſed etiam capitum, ob ſubiecti elegantiam, ſeriem ſubieci.

TABVLA LIBRORVM DE Arcanis æternitatis.

Libri primi, de Deo, mundi ortu, numero, magnitudine.

PROOEMIVM.

1 Quænam ſupponere oporteat.

2 Quænam ſint, & quot genera eorum.

eorum quæ ſciuntur & cognoſcuntur.
3 *De modis quibus homines cognoſcũt abdita, & de afflatus generibus.*
4 *Deum eſſe unum & æternum.*
5 *Ariſtotelis ſuppoſita.*
6 *Ariſtotelis ſententia & rationes pro mundi unitate.*
7 *Ariſtotelis ſententia & rationes pro mundi termino.*
8 *Ariſtotelis ſententia & rationes pro mundi æternitate.*
9 *Peripateticorum ratio circa Dei ſcientiam.*
10 *Suppoſita ex hiſtoria aduerſus Ariſtotelẽ, & eius reſponſiones.*
11 *Oppugnatio reſponſionum illius.*
12 *Diſputationis initium aduerſus philoſophos.*
13 *Deum eſſe infinitum.*
14 *Deum cuncta ſcire.*
15 *Deum omnia poſſe.*
16 *Quòd non omnis potentia iuxta hominum opinionem perfici poteſt.*
17 *Infinitum eſſe in mutatione.*
18 *Infinitum in corporeis actu inueniri, & quid ad hoc philoſophi reſpondeant.*
19 *Species rerum non eſſe æternas.*
20 *Mundum initium habuiſſe.*
21 *Mundũ generari & corrũpi rationibus à ſenſilibus ſumptis.*
22 *De interitu & generatiõe mũdi.*
23 *Nihil eſſe æternũ præter Deum.*
24 *Solutio rationis cuiuſdam de ſtirpibus contra æternitatem.*
25 *Solutio rationum Ariſtotelis pro mundi unitate.*
26 *Solutio rationũ Ariſtotelis pro mũdi termino.*
27 *Solutio rationum Ariſtotelis pro mundi æternitate.*
28 *Solutio rationum Peripateticorũ de Dei ſcientia.*

Libri Secundi, qui eſt de mundi diuini, quem intelligibilẽ uocant, conſtitutione.

1 *Quæſita deſiderata, & de decem generibus hominum.*
2 *De tribus ſubſtantijs.*
3 *De generibus entis.*
4 *De Dei prouidentia.*
5 *Abyſſus diuinæ ſapientiæ, & de cauſis malorum.*
6 *Quomodo idem ſit unum, et producat.*
7 *Quomodo idem ſit ſimplex & fœlix.*
8 *Quomodo idem ſit neceſſarium & liberum.*
9 *Quomodo quod non intelligit, quæ intelligant producat.*
10 *Vtrum unum idemq; ſimul ſit, ac totum.*
11 *De incorporeis.*
12 *De anima, & uerbo Sum.*
13 *Animam humanam eſſe immortalem.*
14 *De eo quod eſt ſupra animam.*
15 *De dæmonibus, & cultoribus aërearum regionum.*

16 *De mundi anima.*

17 *De ideis, & quid ſint.*

18 *De pulchritudine.*

Libri Tertij, qui eſt de Mundi ſenſilis conſtitutione & ordine.

1 *De ſex uitæ ſeu mũdi generibus.*

2 *De conſenſu & diſſenſione partium mundi.*

3 *De cœli uaria ſubſtantia.*

4 *De aëris regionibus.*

5 *De materia omnium.*

6 *Quæ in uniuerſo, maiore ex parte aliquam inſignem uim habuêre.*

7 *De mundi tripudio.*

8 *Cœli motum fieri per partes non commenſas.*

9 *Dialectica oſtenſio, quòd idem bis fieri non poteſt.*

10 *Anima in animalibus ex putredine genitis, an cauſa præparationis, an præparatio cauſa animæ.*

11 *Mathematica cur aliter eſſe non poßint.*

12 *Partium orbis conſtitutio & mores.*

13 *Species quæ & quot, & de mundi ordine.*

14 *De imaginibus ſeu ſpeciebus ſenſilium.*

15 *De ſpecie & qualitate.*

16 *Cur hoc totum & partes.*

17 *De Natura.*

18 *De mixtione generali.*

19 *De æternitate & tempore.*

20 *De eo quod potentia & actu eſt.*

Libri Quarti, qui eſt de ordine rerum humanarum.

1 *De Mundi & hominis ſimilitudine, & æqua partium diſtributione.*

2 *De ſenſu & memoria.*

3 *De contemplatione.*

4 *De numeris.*

5 *De uirtute & peccato.*

6 *De fr icitate.*

7 *Congregationes an digniores ſingularibus.*

8 *De legum neceßitate, uſu & dãnis.*

9 *De legum comparatione.*

10 *In omni falſo ueri, in omni uero falſi aliquid contineri.*

11 *Moſen fuiſſe uerum prophetam.*

12 *Quibus argumentis Chriſti diuinitas oſtendatur.*

13 *Miracula fuiſſe uera.*

14 *Chriſti conceptionem, & illius atq; Auguſti fuiſſe myſticam.*

15 *De rerum humanarum æqua diſtributione.*

16 *Quòd huius mundi uoluptates ſint inanes.*

17 *De quincuplici genere humanæ uitæ, ac fine hominis.*

18 *De arte militari.*

19 *Imperia ac regna eſſe animæ ſenſilis.*

20 *Imperia & regna eſſe mundo neceſſaria.*

Libri.

Libri Quinti, qui eſt de ſucceſſionibus rerum naturalium.

1 *Quàm difficilis ſit hæc tractatio de ſucceßibus.*

2 *Quot & quanta accipere oporteat ad rectè prædicendũ de futuris.*

3 *De triplici ſucceßionis tempore, cœleſti, naturali, et humano: & eorum differentijs.*

4 *De xxi. generibus terminorum uitæ.*

5 *Quòd mundus diu ſuperfuturus eſt.*

6 *Expoſitio uerbi Chriſti, Ego ſum ueritas: quantum mundus durabit.*

7 *Quomodo in infantia mundi ſapiẽtes et prophetæ ſeu uates.*

8 *Quomodo intelligenda ſint ea uerba: Et prædicabitur hoc Euangelium.*

9 *Qui dicantur magni nodi, & de cognitione temporum eorũ.*

10 *Quæ in ſucceßiuis temporibus fiant.*

11 *Qua ratione mundus fluat per tempora.*

12 *De ſeptem calamitatibus generalibus.*

13 *De cauſis earum.*

14 *De ſignis præcedentibus eas.*

15 *De prodigiorum interpretatione.*

Libri Sexti, qui eſt de Succeſſione rerum humanarum.

1 *Quanta ſit humanæ conditionis miſeria.*

2 *De duplici modo quo cunctæ res finiuntur.*

3 *Nullã legẽ poſſe eſſe perpetuam.*

4 *De legũ interitu, & cauſis eius.*

5 *Signa mutationum legum.*

6 *De legum promulgationibus & initijs, & philoſophorũ opinionibus de fine bonorum.*

7 *Leges, regna, ciuitates & familias, certos habere fines, demõſtratur hiſtoria, ratione naturali & mathematica.*

8 *Libros & ſcripta ſapientum neceſſariò interire.*

9 *Linguas & artes etiam ſuum habere interitum.*

10 *Quantam uim habeant mores et inſtituta.*

11 *De exitio imminente.*

12 *Quòd in omni exitio imminente præuenit unus qui prædicit.*

13 *Nullum imperium uel regnum poſſe eſſe perpetuum.*

14 *De cauſis deſtruentibus regna et imperia.*

15 *Quòd mutatio ſedis imperij deſtruit imperium.*

16 *Quòd nulla ciuitas poteſt eſſe perpetua.*

17 *De ciuitatum uario interitu & calamitatibus.*

18 *Quòd quæ ad unum & in uno, & quæ decedunt, omnia calamitoſa.*

19 *Religio an utilis ad artem militarem, & quæ, & quomodo.*

20 Quæ ſint neceſſaria ad obtinendum imperium uniuerſi.
21 Addita ad legem Chriſti, impedire imperium uniuerſi.
22 Gallos, Italos, Hiſpanos, Germanos, non poſſe adipiſci imperium uniuerſi.
23 Indiam Orientalem à Luſitanis, Occidentalẽ ab Hiſpanis, Hochelagam à Gallis defecturã.
24 Omnes qui ſanguine proprio libertatem quæſiuêre, obtinuerunt.
25 De cauſa excidij Iudæorum.
26 De perturbationibus Nahumetanorum.
27 Circuitus eſſe in rebus humanis, ut etiam in naturalibus.
28 De Chriſti imperio, quando & ubi erit.
29 De cauſis repugnantiæ in conſtitutione ſtatus cuiuſq; Reipublicæ.
30 Leges ciuiles breuiter explicatæ.
31 De ſeruis.
32 Exemplum generale, de ciuitate Mediolanenſi.

Libri Septimi, qui eſt de fine Mundi.

1 De fine Mundi.
2 De prodigijs præcedentibus finẽ Mundi.
3 De Mundi reditu poſt interitum.
4 Breuis Epilogus hiſtoriæ Mundi.

Facile igitur eſt ex his quæ capitibus ipſis pro titulis præſcribuntur, materiam librorum coniectari. Difficilimus tamen liber eſt Primus, propter mundi numerum, magnitudinem & uitam. Animi quoq; & mentis unitas, immortalitas, conſenſus & uarietas, atq; diuiſio non leuis. Initium: Cùm in omnibus quæ ad hanc uſq; diem ſcripſimus: magnitudo, foliorum clxij.

14.5. *Superfuit ex farragine illa folium unum, De Sapientia, quod anno quadrageſimo ſecundo auxi primùm: deinde in quinque libros diuiſi, edidi 3. Eius operis initium eſt: Quanquam omnium bonorum ſapientiam diuiniſſimam eſſe conſtet. Agit autem in primo, de diuina ſapientia: in ſecundo, de naturali: in tertio, de humana: in quarto, de Dæmoniaca: in quinto, de errorum emendatione: magnitudo, foliorum lxx. Explicant hi omnem humanæ uitæ curſum, uiuendiq; rationem. Explodunt uanam ſuperſtitionem, mortaliumq; cupidam futura ex illicitis artibus præſciendi mentem coarguunt. Felicitati parandæ hi utiles ſunt. Sed mortales nõ adeò ſapiẽtiæ præceptis, uelut artib. atq; ſcientijs indigere ſe exiſtimant. Hi ſi emendatiores in publicum prodijſſent, non erant paruæ utilitatis: quandoquidem humanam uitam excolere non parũ ſit.*

15.1. *Ex eadem farragine ſumpta eſt materia libri de Animi immortalitate, cuius eſt initium: Sæpe ac diu dubitatũ eſt, an animus hic noſter: folia cõtinet xL. hunc ergo Gryphius anno M.D.X L V. ut alium Ioannes Petreius præcedenti anno, excudit. Docet hic liber, animum noſtrum eſſe immortalem, communiq;*

niq; omnium ſapientum conſenſu ex homine in hominē, à ſupremo die tranſmigrare: multorum quoq; mirabilium quæ circa mortuorum imagines contingunt, tum aliorum cauſas reddunt. Hic cum multis, licet leuibus, mendis ſcateret, non legitimum locum obtinuit: quippe ſuccedentibus Theonoſti libris obſcurior euaſit, alioqui ſatis iucundus lectu.

Simili ratione ex librorum de Conſolatione farragine, librum qui dicitur Conſolatorius amantium, perficere deſtinaueram: ſed maioribus intentus deſtiti. Perfeci autem primū Contradicentium, quem impreſſit Octauianus Sco 16. 26.
tus: inde denuò, tum ſecundò Gryphius: libri ſunt octo, nunc recognitis primis ac immutatis, ne quid deeſſet: folijs opus totum conſtat quadringentis. Initium eius eſt: Excrementa quæ. Fuerunt hi libri neceſſarij, nedum utiles, ut multorū ſimul autorum memoria coleretur: & ne dubitaremus quinam libri fide digni eſſent, uel qui apocryphi, uel ut minus celebris ſcriptoris: & ut ſciremus quibus in caſibus hæc aut illa conuenirent. Tum uerò Medicinam Mediolani profiteri cœpi, ſtipendio ſatis amplo pro ratione temporum, & in patria, & nunquam aliàs profeſſus: ſiquidem centum quinquaginta aureorum coronatorum: is fuit annus ætatis quadrageſimus tertius.

Conſcripſeram iam ætatis anno xxxvij. librum, de libris Proprijs: imò nō 17. 12.
librum, ſed potiùs tabulam: deinde auxi, iterumq; mutaui, donec ad hunc ordinem redigeretur. Nec tàm neceſſitate eorum quæ adijciebantur indies, quàm etiam certo iudicio: liber hic tam ſæpe mutatus eſt. Iconem ergo quendam mihi in eo propoſui omnium eorum quæ à me conſcripta ſunt, non ſolùm ad memoriam confirmandam, eligendosq; mihi libros, quo priùs abſoluerem & caſtigarem: ſed ut doceam, quibus cauſis, temporibus, quoq; ordine talia conſcripſerim, & ut uim numinis ſuo loco teſtarer. Imitatus ſum in hoc ſcribendi genere Galenum & Eraſmum, qui ambo catalogum librorum ſuorum ſcripſerunt. Verùm non hìc ſolùm docui librorū nomina, ſed & magnitudinem, initium, materiam pertractatam, ordinem diuiſionis, ordinisq; librorum inter ſe utilitatem, quidq; in ſe præcipuum contineret: qua ex re etiam opera ipſa in capita digeſſi, quædam autē etiam in libros: neq; quicquam difficilius huiuſmodi enarratione, in qua medium tenere cogor: nec omnibus idem medium eſt. Suſtulimus in hac editione curas admirabiles, quas olim peregimus. Floruimus quondam, en quò me filij ſtulticia, ſenatus auſteritas, & ingrata quorundam amicitia, tum patria genúsque humanum adegerunt? Itaque ſolùm de uitæ curſu, librisq; à me conſcriptis hìc agam. Præcipua uerò utilitas eſt, docere, quónam pacto libri ſint conſcribendi: neque enim obiter hanc materiam pertractaui, ſed quàm diligenter in tanta breuitate licuit.

licuit: res omnibus neceſſaria, prӕterquã his qui ſibi plurimũ ſapere uidẽtur. Hӕc in alijs editionibus iam antea euulgatis deſiderantur. Si quẽ delectat uidere noſtrӕ ӕtatis decurſum, fortunam, labores, fructus, non alibi melius perſpicere poterit. Scripſimus enim illum anno ſexageſimo ӕtatis noſtrӕ diligẽter, caſtigauimusq́;. Quid etiam in poſterum facturi ſimus, edocemus: ne quis nouam editionem illius requirat, cùm quid facturus ſim deinceps expoſuerim. Et ſi forte fortuna ante omnium abſolutionem eripiar, modum docui quo expleri poſsint, atq; limari. Curabo etiam quàm potero enixè, ut aliquis uel è ſtirpe noſtra, uel aliena, ita ſit inſtitutus & animatus à nobis, ut hoc munus ſuſcipere poſſit & uelit. Addam prӕterea huic operi tria encomia, Geometriӕ, Podagrӕ & Neronis, ut cum his expleat chartas centum.

Exegeram iam quadrageſimumſecundum ӕtatis annum, in extrema (ut ita dicam) non ſolùm rerum inopia, ſed fortunӕ miſeria, cùm Florentiam inuiſi: deinde Senas profectus, Franciſcum Sfondratum, prӕfectum urbis, uirũ omni laude dignũ, ac de me benemeritum, ſalutaui. Is cùm reuerſus eſſet Mediolanũ, ſequente ӕſtate, ob ingentia bella, Academia in urbem noſtrã tranſlata eſt. Abeuntibus etiam profeſſoribus, ob inopiam rei pecuniariӕ, locũ eius accepi, qui Papiӕ iam anno M.D.XXXVI. pro me fuerat ſubrogatus, medicinamq́; profeſſus Mediolani, inde Papiӕ, uſque ad M.D.LI. niſi quòd M.D.XLVI. intermiſi. Scripſi igitur his annis commentaria in duas primas ſectiones Aphoriſmorum, folijs cclxxv. deinde quod diu antè inſtituẽram, aggreſſus ſum expoſitionẽ omnium Hippocratis librorũ: adeò ut centũ Commentariorum libros ſcribere inſtituerim: ſperoq́; huiuſmodi expoſitionem omnium quos ediderim, aut conſcripſerim librorum prӕſtantiſsimã futuram. Siquidem maturo iam annis conſilio conſcripti ſunt, ac magis per ocium, deinde, quoniam uniuerſam artem, licet generaliter tantum amplectuntur, & diuini (ut ita dicam) Hippocratis ſententiӕ inhӕrent, & finem habent nobiliſsimum, quippe artem parandӕ aut ſeruandӕ ſanitatis. Sex enim artes totas totidem uoluminibus complexus ſum. Arithmeticam in opere perfecto, ſed & eam (ut dixi) penè etiam totam mueni: uerũm cùm non adeò nobiles hӕc ars profeſſores habeat, non in tot manibus erit, tum etiam ob difficultatem. Aſtrologiam, in commentarijs iam ſupra Ptolemӕum editis: ſed & hӕc ob difficultatem, licet nobiles, paucos tamen habet lectores: tum magis, quòd plures inuidos hӕc ars ſortita ſit. Muſicam in quinque libris reſtitui ab extrema iniuria uetuſtatis ac deſuetudinis, amiſsis etiam libris qui de ea tractabant, ob negligentiam & uetuſtatem: ſed tamen his libris pauci operam dabunt, quòd qui exercitatione illius non delectabuntur, nec intelligent nec curabunt

rabunt artis principia & rationes: qui uerò ipſam exercent artem, ab erudi-
tione, ac Mathematicarum ſcientia plurimum abſunt. Metopoſcopiam, quam
multi uix artis nomine dignantur appellare, non puto magnam habituram di-
gnitatem. Dialecticam uerò an editurus ſim, neſcio. At commentaria hæc in
uniuerſam Hippocratis doctrinam, præter id quòd totam artem amplectun-
tur, hiſtoria delectant, & utilitatem ſecum coniunctam habent, ſcribunturq́;
eruditis, nobilibus, diuitibus: ipſa ars in ueneratione, ipſa autoris fama incly-
ta, cuius nomen colitur apud omnes, ad quos memoria eius peruenit. Itaque
omni ſtudio, diligentiaq́; incumbam, ut quamprimùm perficiãtur. Initium du-
xi ab Aphoriſmis, ut dixi, quos hoc anno in lucem edere propoſui. Sequenti
autem, octo alios: quorum ſeptem ad præcepta generalia pertinent: octauus
uerò de Aëre, aquis & locis. Pòſt uerò uigintitres in Epidemia, ſeu uulgarium
morborum libros ij. igitur erunt triginta octo, ſupereruntq́; libri Hippocra-
tis quinquagintaquatuor. Si ergo libros de affectionibus, & de internis affe-
ctionibus, tum de natura muliebri, & duos qui ſunt de morbis mulierum, li-
broſq́; Prænotionum, ſeu Prognoſticorum, & Coacarũ prædictionum, & de
Ratione uictus in morbis acutis, qui omnes ſatis longi ſunt, in duos diſtinxe-
ro, centum numerum ad unguem expleuero. Erit autem initium operis, quòd ‹‹
& Hippocratis, iuſiurandi ſcilicet: Apollinẽ medicum & Aeſculapium. Por- ‹‹
rò quæret quiſpiam, cur tamdiu, quòd iam tanto tempore deſtinauerã, opus 18.100.
hoc diſtulerim? Huic ego non adducam negociorum interpellationem pro
excuſatione, ſed quòd non intelligerem ſatis omnia, ut decebat. Quomodo au-
tem ad hanc cognitionem deuenerim, ſuo loco inferius explicabo: nunc autem
paucula de commentarijs his ſubiungere libet. Erunt autem, ut reor, ſi ex
ungue leonem, ad chartas mille ducentas, textus uerò ipſe trecentum: ut opus
neceſſe ſit in duo uolumina, ſeu tomos diuidere. Ergo in eo ſumma induſtria,
ut par erat in tanto opere, uſus ſum. Incitauit autem me ad hoc felix quædam
interpretatio, primùm in Aphoriſmos, cùm uidiſſem Galenum adeò oſcitan-
ter illos expoſuiſſe, ut ne umbram quidem ſenſuum Hippocratis uideatur aſ-
ſecutus: nam cùm eſſet intentus contradicendo Sophiſtis, ueram Hippocra-
tis ſententiam paßim reliquit, modò multa excipiens, modò etiam nonnulla
apertè damnans. Ex eo uiſum eſt mihi, operæprecium me facturum, ſi om-
nes illius libros explicarem, & à primo interitu uindicarem. Itaque rectè la-
borem collocaturus uidebar, ubi nouitas rei me hortaretur, hiſtoriæ uarietas
delectaret, ſenſuum profunditas ingenium exerceret, utilitas operis accen-
deret, uiri autoritas tueretur & illuſtraret, multitudo rerum digna eſſet labo-
ribus tantis. Ergo nunc primùm audietis Hippocratem noua lingua

loquentem ac differentem, non minus quàm exiſtimatis noua eſſe quæ in Geometria & Arithmetica inuenimus. Sed hæc minoris ſunt utilitatis, & forſan non inuenta, quia neglecta: ibi totum mortalium genus neruos, ut aſſequi ſenſa poßit, intendit. Sed iam ad ordinem cœptum redeo.

Anno quadrageſimoquarto Papiam me contuli, & cùm præcedenti anno commentaria Aphoriſmorum ſcripſiſſem, tum ſcripſi commentaria Artis medicæ, chartis centum ſexaginta: quorum initium eſt: Iam diu intermiſſum. Anno autem quadrageſimo ſexto (nam anno uno intermiſi, ob pecuniariæ reipublicam inopiam) commentaria confeci in primam primi Auicennæ, chartis centum quinquaginta: quorum initium eſt: Hucuſq; diuerſis cum ambagibus: extant autem hæc omnia, ut etiam expoſitiones in Aphoriſmos priores, quarum initium eſt: Intermiſſum ac penè: chartis ducentis ac pluribus. Sed & circumferuntur plurima ſcripta in huiuſmodi genere à diſcipulis, et uaria, quæ ego non inter ſcripta mea connumero, licet extent. Nam ſunt etiam tabulæ duæ magnæ: una cuius inſcriptio eſt: Tituli librorum claßicorum autorum, foliorum x. initium cuius eſt: Oratio ſuaſoria: altera autem foliorum xxxij. cuius titulus eſt, Tabula Hippocratis: cuius initium eſt: Ne mireris candide lector: quarum uſus fuit mihi utilißimus: duoq; mihi ſunt exemplaria: ſed & primæ copiam alijs feci, huius autem non, quòd quatuor menſibus uix nil aliud agens abſoluerim. Similiter extant Encomia podagræ, Geometriæq;: Neronis etiam, ſed imperfectum: Orationes quoq; ſupra uiginti in genere demonſtratiuo, in laudem ſcilicet eorum qui lauream ſuſceperunt. Epiſtolæ quoque familiares ſine numero, ad principes, tum priuatos: unaq; præcipua ad Franciſcum Gadium, Phratrium ex ordine Canonicorum B. Auguſtini, qui cùm mihi amicus eſſet dum floreret, Rexq; cognomine ob potẽtiam appellaretur, coniectus in carcerem, miſerè uitam ibi, ne dicam crudeliter, finiuit: nam per quindecim dies in profundißima gorgyne fuit, ut uiuus ſepeliretur. Epiſtolæ quoq; nuncupatoriæ, ſed ex his nonnullæ impreſſæ, de præſtantia ſcientiarum, uita ſtudioſorum, laude liberorum, dignitateq; diſciplinarum. Farrago ſeptẽ librorũ nondum conſcriptorum Contradicentiũ medicorũ, tum farrago alia collectaneorum, de quibus dixi, quæ ambæ ſupra quingentas cõtinent chartas. Declaratio magnitudinis arcæ Noe. Conſilium, an hora ſecunda noctis deprehendere hominis effigiem exquiſitè liceat. Superſunt & duo conſilia conſcripta pro archiepiſcopo S. Andreæ: in metropoli Scotiæ: multa quoq; et ſine numero conſilia ſcripta pro Anglis, Scotis, Gallis, Germanis, Italis, Hiſpanis, Cimbris, Blandis, alijsq; non ex harum numero gentium hominibus. Quæ ue-

rò

rò non extant, ac periere, aut imperfecta ſunt, longè plura ſunt his quæ cõnumerauimus. Tum uerò & illa omiſimus, quæ hic non annumeraui, quamuis omnia extent apud aliquos.

Porrò non illa magis quàm hæc quæ relinqui, quæq; periere, ſupereſſe uellim: quãuis quædam (ut dixi) etiã edita ſint, omnia uero abſoluta, & in manibus multorũ. Contentus ſum his operibus, quæ hic ſub certo numero recitantur. Sic etiam prætermitto duos libros, quos de circulis ſcripſi, ſuntq; apud me foliorũ uigintiquatuor, quorũ initium eſt: Cùm duo circuli ſe inuicem ſecant. Eſt autem argumentũ eorum, demonſtrare Obliqua rectis poſſe æquari: quod Archimedes ſolus in Parabolis conſtructione oſtendit, & ſpiralibus ſeu elicis lineis: ſed hæ à ſenſibus ſunt remotiores: neq; hunc tamen inter noſtros libros numeramus: ut nec librum de uita, quem dum ægrotarẽ anno M. D. L V. conſcripſi: uerũm illius loco, ut pòſt narrabimus, Eremitam ſcripſimus.

Cùm uerò ſtipendium mihi non numeraretur (erat autem ccxl. coronatorum aureorum) intermiſi, Mediolaniq; manſi: quo tempore libros de Iudicijs aſtrorum auxi, ſcripſiq; alios xiij. libros Metopoſcopiæ, cuius operis initium eſt, Corporis totius ſignificationes ex totius etiam habitu dignoſcuntur: magnitudo foliorum clxxx. In Primo igitur libro agitur de Phyſionomia, in Secundo de ſignificatis generaliter omnium linearũ: in ſequẽtibus Septẽ libris, de ſignificatione linearũ iuxta Planetarum loca, à Saturno incipiendo, & ad Lunam deſcendendo per ordinẽ: in Decimo, de lineis plura loca poſſidẽtibus: in Vndecimo, de linearum mixtione, tam de lineis genuum, brachij, umbilici, pedum: in Duodecimo, de lineis in fronte mulierũ: in Tertiodecimo, de næuis, & ſignis alijs. Fuit hoc opus totum noſtræ inuentionis, præter primum librũ: obſeruationes tamẽ à Chriſtophoro Vicecomite, amico noſtro, & qui primus artẽ poſt tot ſecula in uſum reuocauit, ſumptæ. Docẽt aũt, ſolo aſpectu hominum uitam, naturã, mores, fortunamq; agnoſcere hi libri. Nec quiſquã alius, quid id faciat, animaduertere poteſt: nã lineæ ac ſigna illa nõ in manibus, ſed fronte, quæ omnibus patet, obſeruã'ur. Non paruũ eſt omnino opus, cùm uniuerſam artẽ amplectatur: atq; eo maius, quòd fermè Dccc. figuris illuſtretur. 19. 13.

Eodẽ tẽpore cœpi librũ Experimentorũ, colligens quæ à'iàs ſcripſerã, quẽ perpetuò auxi: cõtinet nũc folia ccx. initiũ cuius eſt: Omnis qui gloriã ex medica arte cõſequi deſiderat. Doceo aũt, quib. modis ſanauerim ſideratos, arthriticos, urinæ profluuio tabeſcẽtes, ægrè ſpirãtes, hæmoptoicos, ulcera praua, peſtẽ, quartanã, melãcholicos, comitiales. Peculiaria itẽ & propria medicamẽta uniuſcuiuſq; morbi, & quæ regioni & ætati noſtræ cõgruerent, deſcripſi. 20. 1.

Eodem quoq; anno condidi libros quinque Muſicæ, quorum initium eſt: 21. 5.

Muſicam neque ab antiquitate: magnitudo, foliorum clxx. In primo libro agitur de generalibus artis regulis atque principijs: in ſecundo, de antiqua Muſica, ubi de rhythmis, carminibus, choris, ſaltationibus: in tertio, de Muſica noſtra: in quarto, de modo componendi cātilenas, & dicitur Contrapunctus: in quinto, de ſtructura & uſu inſtrumentorum. Satis eſt, in his libris nouarum conſonantiarū ſcientiam me tradidiſſe: hiſtoriam quoq; rituum & rhythmorū, antiquarumq; modulationum, tum inſtrumentorum muſicorum compoſitionem omnem, uocumq; in eis quarundam nondum cognitarum inuentionem.

22. 21. *Contigit autem per eadem tempora res mira admodum, & ſingularis exempli, cuius in libris de Subtilitate memini: atque eo ſomnio xxi. libros eius argumenti ſcripſi, qui ſæpius editi ſunt. Eſt autem foliorum cclxxx. Initium operis eſt: Propoſitum noſtri negocij eſt de Subtilitate tractare: librorum ſeries hæc eſt.*

TABVLA LIBRORVM DE Subtilitate.

Primus, de principijs naturalibus, materia, forma, uacuo, loco, corporum repugnantia, motu.
Secundus, de elementis.
Tertius, de cœlo.
Quartus, de luce & lumine.
Quintus, de metallicis.
Sextus, de metallis.
Septimus, de lapidibus.
Octauus, de plantis.
Nonus, de animalibus quæ putredine generantur.
Decimus, de animalibus quæ ex ſemine proueniunt.
Vndecimus, de forma & neceſſitate hominis.
Duodecimus, de illius temperamēto.
Tertiusdecimus, de ſenſilibus & uoluptate.
Quartusdecimus, de anima & mēte.
Quintusdecimus, de inutilibus ſubtilitatibus.
Decimusſextus, de ſcientijs.
Decimusſeptimus, de artibus.
Decimusoctauus, de mirabilibus & ſpectris.
Decimusnonus, de dæmonibus.
Vigeſimus, de ſubſtantijs primis.
Vigeſimusprimus, de Deo & uniuerſo: atque ibi etiam de tonitru, grandine, pluuia, & ſimilibus.

Conſcripſi primò unico folio, inde quatuor, pòſt ſeptem, inde auxi ad quinquaginta: demum cùm primum editus eſt, ad octuaginta: nunc uerò ad clx folia integra peruenit: ubi primùm excuſus eſt Norimbergæ (nam & Lutetiæ, & Lugduni, & Baſileæ) ceſſauit ſomnium illud: niſi quòd dum in Scotia.

tis eſſem, ea nocte quæ præceßit cognitionem libri Micropresbyticon, cuius lectione maximè delector, tale quippiam quod me iucunditate perfunderet, uiſus ſum præ manibus habere. Itaque libri hi de omnibus generaliter tractant, ſeu naturalibus, ſeu etiam artificioſis rebus, aut his quæ ſupra fidē eſſe uidentur. Exempla quoque & rationes, non omnium quidem, ſed duntaxat rariorum rerum atque effectuum adieci. Docui autem præcipuè cauſas eorum, quæ in ſuperiore parte orbis fiunt: elementa tantùm tria, qualitates uerò tantùm duas eſſe. Humidorum ſpecies, ac naturam tam apertè diſtinxi, ut nunc primùm intellecta ea ratio dici poßit. Ventorum etiam aperui, rerumq; maximarum, tum artificia mirabilia ac ſpectra: in abditis ſemper non tritis rebus uerſatus. Quòd ſi quid uulgatum ſit, id eo admirabilius, cùm in rebus adeò manifeſtis quantum lateat occulti, & ad altiores res exempli intelligis. Nota tamen hi libri amplectuntur, ut dubia libri de Fato, & abdita omnino libri de Arcanis æternitatis. Tametſi enim libri de Subtilitate de abditis ſint, ad illorum tamen cauſam experimento ac ſenſili ratione, ac quaſi (ut ita dicam) per manus peruenire licet. Non ita in alijs, quæ in libris de Fato, & de Aeternitatis arcanis tractantur. Præterea hi ſucceßiones rerum humanarum continent, à quibus libri de Subtilitate, ut de naturalibus tantùm tractantes, abſtinent. Qua de cauſa & de legibus & de moribus quodammodo tractant, quodammodo non. Adieci autem demonſtrationes, nec ad ſingularia niſi exempli loco declaranda perueni. Itaque hi libri & quid tractent, licet pauca tantū de multis loco exempli adduxerim, & in quibus à cæteris philoſophiæ noſtris libris differant, edocuimus: ne quis titulis tantum librorum ex hoc Opere inſpectis, quædam repetita exiſtimet, quòd ſimiles tractationes contineri uideantur.

Cæterùm ut ad ordinem redeam, ſequenti anno Genuam inuiſi: & ne nihil in uia conſcriberem, cœpi quatuor libros de Tuenda ſanitate. In quorum primo agitur de his quæ ad ſanos pertinent, uſque ad iuuentutem. In ſecundo, de ſenibus. In tertio, de morboſis corporibus. In quarto, de his qui alicui muneri addicti ſunt: magnitudo operis, folia ccxxiiij. initium, Aſclepiadem ſi quem alium mortalem. Plura ſunt in his libris quæ Galenus aut non attigit, aut ſaltem ab eo edita non extant: uelut ratio coctionis in uētriculo, quies ſenibus utiliſsima, aquæ cœleſtes, quas uocant Elixir: regimen iter agentium, & eorum qui magnis incommodis ſubiacent: humidorum diſcrimina, ex libris de Subtilitate ſumpta: præparationes quoque ciborum, quas etſi Galenus tradiderit, liber tamen eius non extat. Omiſit etiam Galenus dicere, quid tempus in alimentis faciat. Nec ſi quis libros de Tuenda ſanitate, de cibis 23. 4.

boni & mali ſucci, & de attenuante uictu in unum iungat, opus ſimile noſtro (abſit iactantia dicto) facilè efficiat: non ſolùm quòd plura nos attigerimus, ſed quòd quibuſdam in partibus alijs principijs innitar.

24.1. *Cùm Genuam rediiſſem, conſcripſi folia quatuordecim libri de Preceptis ad filios: initium libri eſt: Cùm multi e filij. Hic continet omnem ſapientiæ humanæ rationem, breuiter traditam atque explicatam: quoniam non argumentis, ſed præceptis atque exemplis indigent pueri. Docent etiam, quibus modis patresfamiliâs domeſticos continere & in obſequio & in officio debeant. At uideo quamprimum occurſuros, dicentes uulgatum illud:*

Ἀλλῶν ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.

Quid profuit hæc tua induſtria? quis infelicior in filijs? quorum alter malè perijt: alter nec regi poteſt, nec regere? Communis mihi hæc conditio eſt cum maximis uiris. Quid dicturi eſſetis, ſi ſaltem reges inclyti hac calamitate caruiſſent? aut multò magis, ſi ſapientes etiamnunc neque ſapientes ipſi, neque Reges aut Cæſares, quod multò maius eſt, hoc infortunio carere potuerunt: ac, quod maximum eſt, nec in toto orbe filium probum optimis Imperatoribus eligere licuit. Mihi ergo defuit animus, fortuna me deſtituit: & ut filios duriores procrearem, & ut adeò pauper eſſem, ne poſſem cogere quos non poteram perſuadere. Itaque uidebar Senecam imitatus, de paupertate ſcribentem (ſi modò is liber Senecæ eſt) cùm tota die fœnori intumberet: aut Epicurum, de frugalitate & abſtinentia, dum hæc ſcripſi? Abſit: non eſt cuiuſuis egregij Palinuri non ſoluere nauim: quoniam immineat tempeſtas: nullius autem, cùm in ipſo iam fueris tempeſtuoſo mari, euadere: tam acriter nobis fortuna repugnauit, quàm illi fortiter & ſapienter occurrimus: demum, quaſi uicta dediſſet manus, aggreſſa eſt filios non ſolùm incautos, ſed me non ſuſpicante aliquid, ac perdidit. ὢ πόποι ἐνεγυηκαμένη μητρυιά. Parum profuerit prouidentia, quæ uicta cedit. Sed paucis id eueniet, ut plus poßint fata quàm prudentia: itaque ne deſpicere oportet quæ fatis, quæ magiſtratibus uincuntur? non deceptus ſum in iudicio, ſed utraque neceßitate uictus. Certum eſt, eum qui óccidit, optimum fuiſſe, dediſſeq; pœnas ſtulticiæ ſuæ, & inuidiæ paternæ.

25.10. *Anno xlix. ætatis meæ, conſcripſi libros decem Problematum, quorum initium eſt: Cur luna magis de nocte lucet quàm de die? foliorum eſt hoc opus lxx. In primo libro, de inanimatis agitur: in ſecundo, de animatis: in tertio, de moribus: in quarto, de legibus generaliter: in quinto, de lege Chriſti: in ſexto, de lege Iudæorum: in ſeptimo, de legibus Mahameti & idolorum: in octauo, de Repub. in nono, de ſucceßibus: in decimo, de flagitijs. Soluuntur autem*

problemata

problemata omnia quadrifariam, Theologicè, Aſtronomicè, Naturaliter, & iuxta philoſophorum Peripateticorum, Epicureorumq́; ſententiam, qui callidè omnia tractant. Propterea hi libri uarij argumenti continent. Alium quoq; librum materna lingua ſcripſi, foliorum centum quadraginta, cuius titulus eſt: Technarum calidarum, ſeu, De le burle calde: *initium:* In nela inclyta citta di Pauia. *Harum, & fabularum, unum & idem uidetur eſſe propoſitum: ſcilicet delectare docendo: ut illud Horatianum communiter eis conuenire uideatur:*

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.

Veruntamen magnum diſcrimen eſt inter fabulas & technas: nam technæ hiſtoria conſtant, & amicè inſtruunt, & prudentibus conueniunt, & uirum quantumcunque grauem delectare poſſunt: at fabulæ ſimpliciter docent, & pueris ac calumniatoribus ſcriptæ uidentur: his quidem, ut reſpondeamus moderatius: illis, ut aptius moneantur.

Sequenti anno contigit res rara. Laborabat iam decennio illuſtriſſimus uir Ioannes Amulthon, patria Scotus, archiepiſcopus Eccleſiæ beati Andreæ, grauiſſima ſpirandi difficultate, quæ illum firmè ſingulis decem diebus inuadebat: cumq́; omnia tentaſſent fruſtrà medici ſui, & affinis cuiuſdam, ut audiui, conſilio ſcripſit, rogans ut illum ad curandum Lutetiam, aut ſaltem Lugdunum me conferrem: accepturum enim quantum uellem pecuniarum, nec leuem mihi futuram gloriam: ipſumq́; uenturum Lutetiam, aut ſi oporteret, etiam Lugdunum. Ego itaque, qui aliàs Gallias inuiſere uel nullo compendio deſtinaueram, occaſionem arripui: confiſusq́; fœlicitati meæ in arte, confero me Lugdunum: ſed neminem inuenio: tandem poſt xlvi. dies, ni fallor, aduenit medicus ſuus Guglielmus Caſanatus, uir egregius, me non iam Lutetiam, ſed in Scotiam uſque deducturus. Reluctor. Tandem uerò precibus uictus, deducor in Scotiam. Sed dum itineri accingimur, atque in ipſa reluctatione, plurimi perière dies: quarum ultima, qua diſceſſum parabamus, uenit ludimagiſter quidam ad me, conſilium petens pro morbo graui: do. offert pecunias: renuo: dicit ſe poſſe puerum oſtendere, qui dæmonas in urceo uideat: accedo, inuenio nugas eſſe. Inter hæc loquimur de Orontij ſpeculo ignem accendente, quod Archimedis inuentum eſſe ſciebam: oſtendit librum Archimedis impreſſum, quem Antonius Gogaua in Latinũ uerterat. Tum ego librum inſpiciens, uideo alium ſibi iunctũ, ſcilicet Ptolemæi libros de iudicijs: peto an uenales ſint: ille cogit ut accipiam: accepi tandem: dies enim feſtus erat, ut emere non liceret. Quo pacto igitur cõmentaria illa à me conſcripta ſint, in ipſiſmet relu-

26.4. *retuliſſe me memini. Scripſi igitur folijs 300. atq; amplius, nec minus fœlix in edendo, quàm in ſcribendo. Et quanquam ſemel tantùm edi um, nullum tamen perfectius ex noſtris operibus, hoc in lucem prodijt. Initium eſt, libros hos antiquorum more de Iudicijs. Additæ ſunt præterea xij. geniturarum exemplares, Chriſtiq; natiuitas admirabilis. Continet hoc opus libros quatuor, in quo totam artem complexus ſum, & difficilimum autorem explicaui. Poſt per ocium, cùm opus ipſum denuò emendaſſem, ad Gallos typographos, egregios procraſtinatores, tranſmiſi: & cũ non prodiret in publicum, tandem denuò in manus acceptum ita caſtigaui, & auxi, ut maximè ſtudioſis ſatisfacere poſſit, ob ea quæ inferiùs dũ de Dialectica loquemur, docebimus. Sed dices, quid tibi hi profuerunt libri?*

Sed non augurijs ualuiſti pellere peſtem.

Quòd ſi tibi prodeſſe non potuerunt, quid alijs polliceberis, aut ſperandum erit? Talia mihi obijci poſſe ſentio. Sed ſi egregius medicus lethali morbo corripiatur, num nemini medicinæ ſtudijs uacandum erit, quòd ille ſe ſeruare non potuerit? Seruaui me proculdubiò Dei auxilio, artis ſcientia: ſed filios impotẽtes ſeruare nequiui. Eſt etiam aſtris Genius ille maior, aut æqualis origine, qui nos noſtraq; circumagit, dum non in Deum ſemper intenti eſſe poſſumus. Deniq; difficile eſt imperare ſine milite & dignitate, ac imperandi facultate. Ipſæ artes diſciplinæ, ſcientiæq; perfectæ ſunt in ſeipſis: nos exiguam partem attingimus, longè minor pars ad uſum deduci poteſt. Propterea utiliores erunt hæ his qui illis ſtuduerint, quàm nobis in inuentione earum occupatis. Si, quæ nos inuenimus, alius inueniſſet, & in lucem ante nos edidiſſet, proculdubiò fœlices fuiſſemus: nunc difficilimum fuit inuenire, atque inuentis commodè poſſe uti. Vt perſicus dum poma alijs parit, & bombyx ſericum, ſe exhauriunt: ita magnarum inuentionum rarò fructus ad ipſos redundat inuentores. Malè ſit primùm his, qui ſolis inuentis, quæ tam pauca erant, Ariſtotelis ſtuduerunt. Malè ſit his, qui circa nugas & nominum diſceptationes, uellicando quæ ab alijs inuenta erant, tantũ inſudarunt. Malè ſit his, qui mihi ſolùm impedimento fuêre, tot negocijs occupato, cum ipſis precario natus uiderer. Malè ſit etiam his, qui mihi fruſtra aduerſati ſunt, cùm ne digitum quidem ad artium incrementum ipſi admouerint. Malè ſit his denique, qui pro tantis bonis talem gratiam reddidêre. Sed ad rem ipſam reuertamur: ſiquidem uulgare eſt, cùm optimè feceris, peſſimè accipi. Inſpice Socratis uincula & cicutam, Ariſtotelis exilium, Theophraſti fugam, tot denique optimorum uirorum caſus.

27.17. *Reuerſus in patriam, perfeci libros xvij. de Rerum uarietate, quos iampridem*

dem inchoaueram: ſed tres tantùm erant. Viſum eſt autem commodius, ut in xvij. illud opus diuiderem. Hoc fuit, quod regi Angliæ Eduardo ſexto, admodum adoleſcenti, dum redirem è Scotia, oſtendi. Folia cclx. continet. Porrò de uſu eius ſatis dictum eſt ſuperiùs. Præcipua eſt tractatio de uentis, de piſcibus, de dæmonibus ac prodigijs. Sed libet tabulam ſubijcere: quoniam hic liber etiam diuiſus eſt in multa capita, & quaſi totius continuus miro quodam ordine eſſe uidetur.

TABVLA LIBRORVM DE Varietate rerum.

Liber primus eſt de uniuerſo, & partibus eius ſenſilibus.
1 *Vniuerſum, cometæ, uentorum ratio.*
2 *Elementorum natura.*
3 *Terræ genera & natura.*
4 *Loca & regiones.*
5 *Terræ miracula.*
6 *Aquæ natura, & genera ac motus.*
7 *Aquæ miracula.*
8 *Aëris natura & genera.*
9 *Aëris miracula.*
10 *Elementorum artificia.*
Liber Secundus, de mundi partibus diuinioribus.
11 *Cœlum.*
12 *Lux & lumen.*
13 *Influxus.*
Liber Tertius, de mixtis generaliter.
14 *Mixtorum proprietates.*
15 *Metallica.*
Liber Quartus, de metallis.
16 *Metalla.*
Liber Quintus, de lapidibus.
17 *Lapidum natura, generatio, differentiæ.*
18 *Gemmæ.*
19 *Lapidum miracula.*
Liber Sextus, de plantis, & productis ab eis.
20 *Plantæ, & earum differentiæ.*
21 *Plantæ aquã ſubeſſe ſignificãtes.*
22 *Plantarum miracula.*
23 *Plantarum cura.*
24 *Vinum & acetum.*
25 *Succi alij, & mel.*
26 *Conſeruatio eorum quæ à plantis proueniunt.*
Liber Septimus, de animalibus, & productis ab eis.
27 *Animalium generalis ratio, ac differentiæ.*
28 *Animalia imperfecta.*
29 *Serpentes.*
30 *Reptilium fugandorum ratio.*
31 *Quadrupedia.*
32 *Quadrupedium cura.*
33 *Quadrupedium proprietates.*
34 *Aues.*
35 *Auium cura.*
36 *Auium proprietates.*
37 *Piſces uarij generis.*
38 *Piſcium cura & proprietates.*
39 *Producta ab animalibus.*

Liber Octauus, de homine.
40 *Humana natura.*
41 *Senſus.*
42 *Mens.*
43 *Hominis proprietates.*
44 *Morbi mirabiles, curæq́; ſuperſtitioſæ.*
45 *Communes calamitates.*
46 *Humanarum rerum finis.*
Liber Nonus, de motibus.
47 *Motuum generalis ratio.*
48 *Perennia.*
Liber Decimus, de ignis artificijs.
49 *Ignis uires & alimenta.*
50 *Deſtillationes.*
51 *Chymica.*
52 *Vitri artificia.*
Liber undecimus, de artificijs communibus.
53 *Artes uariæ.*
54 *Nauigandi ars.*
55 *Architectura.*
56 *Inſtrumenta & uaſa.*
57 *Compoſitiones pulchræ.*
Liber duodecimus, de artificijs ſubtilioribus.
58 *Artificia mirabilia.*
59 *Ephemeridum compoſitio.*
60 *Chorographicæ deſcriptiones.*
61 *Occultatio.*
62 *Actiones mirabiles.*
Liber Decimuſtertius, de artificijs humilioribus.
63 *Experimenta minima.*
64 *Scribendi inſtrumenta.*
65 *Fuci ſeu decoratio.*
66 *Deliciæ.*
67 *Colorum, odorum, ſaporumq́; materia.*
Liber Decimuſquartus, de diuinatione occultiore.
68 *Diuinatio an ſit, & an in omnibus.*
69 *Ignea oſtenta.*
70 *Aëris oſtenta.*
71 *Aquæ oſtenta.*
72 *Terræ oſtenta.*
73 *Plantarum oſtenta.*
74 *Animalium agreſtium oſtenta.*
75 *Animalium domeſticorum oſtenta.*
76 *Hominum oſtenta.*
77 *Partuum oſtenta.*
Liber Decimuſquintus, de diuinatione artificioſa.
78 *Præſagia per ſingula genera rerum.*
79 *Chiromantiæ obſeruationes.*
80 *Striges, ſeu lamiæ & faſcinationes.*
81 *Miracula.*
82 *Auſpicia.*
83 *Aruſpicia.*
84 *Soni, ac uoces præter naturam.*
85 *Vocum uaria ratio.*
86 *Viſus cauſa falſa ſpectra.*
87 *Mentis præſagia & oracula.*
88 *Præſagia tempeſtatum.*
Liber Decimuſſextus, de rebus præter naturam admirandis.
89 *Sigilla.*
90 *Magia naturalis.*

91 Magia

91 *Magia Arteſij.*
92 *Præcantationes.*
93 *Dæmones & mortui.*

Liber decimuſſeptimus, de rebus dignis.

94 *Gentium ritus.*
95 *Linguarum uarietas.*
96 *Vrbes,resq; aliæ inſignes.*
97 *Theſauri.*
98 *Bibliothecæ & libri,ac uaria uetuſtæ magnificẽtiæ exempla.*
99 *Reſolutio à fine, unde uſus inuentorum.*
100 *Cauſa conſcribendi hos libros.*

Anno igitur ætatis quinquageſimoſecundo, & hos, & qui editi erant de Subtilitate libros emendaui: atq; hos primò quidem dicatos Cardinali Tridentino, illos Don Ferrando Gonzaghæ, denuò edidi: impreßiq; ſunt ambo Baſileæ. Tertiò quoq; emendati prodiêre in lucem libri de Subtilitate: ſed impreßi etiam fuerant Lutetiæ, Lugduni, Norimbergæ: & materna quoque lingua, ſeu patria Gallica, conuerſi per Ricardum de Blanchis. Verùm libri de Varietate rerum dum imprimuntur Baſileæ, quidam ulturus propriam quam acceperat iacturam, ipſe iniuriam appellabat, uerba quædam addidit in capite de lamijs ſeu ſtrigis, quæ Phratrios Dominicanos laceſſabant: cùm nihil minus mihi expediret, aut eſſet in animo: ita non ſufficere uidebãtur atroci fortunæ tela inuidiâ aduerſum me comparata, ni etiam alieno crimine nocens fierem. Expoſtulaui ſtatim à typographo Henrico Petri, alioqui probo uiro, qui (ut erat ingenuus) de illius adiectione queſtus eſt mecũ: at qui rem peregerat, cũ ad illum etiam ſcripſiſſem, tantum abfuit ut ſe excuſaret, ut etiam me irriſerit, dicens: Quid tua intereſt, quòd quatuor uerba adiecerim? an hoc tantum crimen eſt? quid facerem abſens abſenti? Impreſſus eſt etiam cum hac labe Auinioni, ſed exiſtimo ſuppoſito nomine id factum eſſe, quòd Lugduni potius ſit impreſſus. Cæterùm, cùm non ignorem maculatos fuiſſe codices B. Hieronymi, atque aliorum patrum noſtrorum, ab his qui aliter ſentiebant, erroremq; ſuum autoritate uiri tegere uoluerunt: ut ne quis in noſtris operibus hallucinetur, uel ab alijs decipiatur, ſciant omnes, me nullibi Theologum agere, nec uelle in alienam meſſem falcem ponere. Cæterùm, quod ad uitæ inſtitutum & religionem attinet, ſequi uelle quod tutißimum eſt, atque in ea qua natus ſum lege, hisq; ritibus ac ceremonijs moribusq; uti uelle, quibus iam tot per ſecula maiores noſtri uſi ſunt, nec uelle diſcordias ſerere, aut os in cœlum ponere, uel plus quàm opus eſt ſapere. Si quicquam uoluit me ſcire Deus arcanum naturali lumine, cur ego tanquam cæcus uolo exire alueolum, & me tanquam iudicem inter litigantes, non uocatus ab ulla partium, conſtituere? aut, quod deterius eſt, & inſolentis certè animi, meos oppugnare, ut alienos ſequar? Itaque ſi quid in libris meis tale inuentum

fuerit, quale illud, ut quenquam qui me non laceßiuerit laceſſam, aut de alienæ meſſe contendam aut debaccher, id ſciant meum prorſus non eſſe: aut ſi uelint, id cogitent, me etiã in inſaniam (quòd Deus auertat) incidiſſe. Non probo Socratem, qui Deorũ inſulſorum morem, quẽ colebat patria, nixus ſit euertere & irridere: & ego qui Deum illum omnium autorem cũ patria colo, conarer propter tricas & contentiones patriam unus ego ſubuertere uenerationem? præſertim, qui euertere tantis uiribus nituntur, nec ipſi inter ſe conueniant.

28.3. *Sequenti anno ſucceßiuis horis Fabularũ tres libros conſcripſi. Fabulæ ſunt ſupra quadringentas: magnitudo operis, folia lxxx. Initium eius, Fabularum quidem originem. Puerulis hæ ſcriptæ ſunt, & etiam uiris, ſi tamen opportunè eis uti diſcant: nam multa de futuris arcana continent. Antilogos etiam, & naturalium rerum hiſtoriam: non enim ubi abſurdis non utor, falſa ſuppoſui, ut illud Horatianum obſeruarem:*

Et prodeſſe uolunt, & delectare Poëtæ.

Non negabo, quòd ſi potuiſſem meliùs collocare horas, quin id facturus fuiſſem: ſed quid agerem relaxandi animi cauſa, non habebam. At uerò imitari Deum decet, qui cũ potuiſſet nil creando mortale, in ſolis ſubſiſtere immortalibus, ac glorioſius: maluit uſque ad extremum ſuæ bonitatis imaginem extendere: atq; ita creauit etiam, quæ & uiſu & tactu fœda ſunt. Neq; exiſtimo, ut nobiliora quædam pulchriora uiderentur, quandoquidem ipſe nullius iudicio ſubijci poterat: ſed, ut dixi, rem ut ad extremũ exẽplum deduceret.

29.1. *Sub initio anni M.D.LV. conſcripſi librum de Aqua et æthere, quem iam ſcribere deſtinaueram: cuius initium eſt: Aquarum natura ac genera: magnitudo, foliorum xx. in quo doceo, omnes morbos ſola aqua, uelut efficaciſſimo auxilio, ſanari: aquam quoque facere, quæ omnibus morbis auxilietur, uitam in longißimum æuum producat, perpetuaq; in ſanitate hominem ſeruet. Adieci huic operi: quia exiguum erat, quædam alia de Cyna radice exhibenda, conſilium pro lepra, aliud pro ſanguine undequaque fluente, pro Hieronymo Palauicino ſpirandi difficultate laborante. Encomium medicinæ uerius & præſtantius, quàm ornatum aut elegans. Cùm edetur (editus eſt enim Baſileæ paucis antè annis) addam Apologiã aduerſus calumniatorem, cuius titulus eſt Actio ſecunda: initium, Laudo prudens conſilium tuum. Addã & aliqua conſilia alia, ſi ſors ferat, ut totum opus ſit foliorum centum.*

Cũ uerò anno M.D.LV. ægrotarem, ſcripſi librum cuius titulus eſt Ἀλήθεια, chartarum penè triginta: cuius initium erat: Cùm te ô ueritas. Sed
30.6. *hunc poſtmodum, Deo uolente, in aliud Opus, cuius titulus eſt Eremita ſeu Theonoſton, commutaui. Eius autem initium eſt: Cùm in uiridario eſſemus:*

libros

libros continet ſex, in quorum Primo agitur de ſolitariæ uitæ commodis, atque
iucunditate: in Secundo, de animi corporisq; trãquillitate: in Tertio, de contẽ-
platione ac ſtudijs artium & diſciplinarum: in Quarto, de animi immortali-
tate: ubi diuinos illos Eremitæ ſermones recitamus, & demonſtrationes ma-
nifeſtas, quòd animus noſter immortalis ſit: attulimus autẽ nouas, nec amplius
à quoquam excogitatas. Quintus liber continet præclarum illud ſomnium, ad
Ciceronis atq; Plutarchi imitationem: nec non præcepta docet de uitæ diutur-
nitate. Sextus habet inſtituta de innocentia, ſanctitate, religione, beataq; ac
uirtute plena in hoc mundo uita. Porrò ita efficax eſt hic liber, ut quemlibet à
luctu & deſperatione reuocare poſſit. Sed de hoc inferiùs agam: continet to-
tum opus chartas propè ducentas ac triginta.

Cœpi interim anno M.D.LVII. quædã inchoare: ſed cum difficultate ma
xima augebantur, ob curam aſſiduam ægrorum, potentiumq; maximè uiro-
rum, ut uix poſſem reſpirare. Nam fermè ad apicem autoritatis, quanquam
multis repugnantibus, ac etiam contra me conſpirantibus, aſcenderã: ac quaſi
inuitus: tum uerò nec Theonoſti liber abſoluebatur, nec ullum de quibus nu-
per dicturus ſum Opus. Itaque nouum conſilium inij, ſi poſſem aliquando cer
ta conſcripta Methodo, mihi faciliorem ad abſoluendos libros, qui reſtabant,
uiam ſternere: neq; enim eorum ullum opus fuit, quod non inchoaſſem. Fe-
liciter ergo excogitaui ut conderem Dialecticam, cuius initium eſt: Quoniam 31.1.
omnium eorum: chartas continet paululùm minus quàm decem. Tanti conſti-
tit felicitas mea, omnisq; autoritas operum ac librorum meorum in poſterum,
ſi qua futura eſt omnino, tum etiam ſcientiarum ac diſciplinarum, & totius
rei literariæ perfectio. Dices lector, Inſanis'ne? Quid hoc eſt? Haud inſanio,
uera narro, & comperta ratione, experimentoq;. Dicam autem primùm
quid contineat opuſculum illud. Primis quatuor chartis totam Ariſtotelis
dialecticam adeò abſolutam complexus ſum, ut eorũ quæ in Porphyrij Intro-
ductorio, in Prædicamentis, de Enunciatione, Prioribus, Poſterioribusq; Ana-
lyticis, tũ Elenchticis cõtinẽtur præceptorũ, nihil poſſis deſiderare: quinimò
longè magis dilucida perfecta, ordinata & clara perſpicies. Sequentibus
autem in quinq; cum dimidio chartũ (uix enim implent hunc numerum) uni-
uerſam habes Galeni, Euclidis ac Ptolemæi Dialecticã: quæ tamen inter ſe di-
ſtinguũtur, ut ſint quatuor genera Dialecticæ, imò quinque, ut uerius dicam:
Ariſtotelica, Galenica, Euclidis, ac Ptolemæi: &, ut dixi, ſi placet, adijciamus,
ſeu (ſi mauis dicere) diſiungamus Hippocraticam. Porrò Hippocratis re-
gulæ, præceptaq;, quibus artem medicam conſtituit antiquorum more, pau-
cula fuêre: ſiquidem duo aut tria. Ptolemæi quoq; totidem fermè: quibus ta-

talibus ſit allaturus: quanquam nec editus ſit, nec adhuc an editurus ſim propoſuerim: eſt enim unus è tribus his, quos mihi ſeruare decreui: nam alij ſunt, Liber de Secretis, & Ars medendi parua. Sed de Dialectica nondum tam certò, ut de alijs duobus, conſtitui. Reliquos omnes edam, ſi potero: uerùm ſi edatur, intelligent omnes non eſſe cuiuſuis adire Corinthum. Vix enim toto anno quiſquam eam ſic legere poterit, ut intellexiſſe iuſtè audeat gloriari. Sed qui intellexerit, non minori ſapientia ad omnia cognoſcenda præditus uidebitur, quàm ſi dæmonem aliquem egregium habeat familiarem.

Anno M.D.LVIII. duo uolumina cõdere aggreſſus ſum: ea tamen præcedenti anno, antequã Dialecticam abſoluerẽ, inchoaueram: ſed ſatis confuſè, & ineptè, ut uerius dicam: nam quæ difficillima ſunt, & magni laboris & induſtriæ, ſi quis oſcitanter peragere aggrediatur, quod in facilioribus non eſt neceſſarium, cogitur ineptè id quod cœperat agere. Horum igitur unum,
32. 1. Ars curandi parua, inſcribitur, uigintiocto chartis artem totam medicam ita aptè complectens, ut neq; ea pars deſit, quæ ad manuum operationem pertinet (Chirurgiã nomine Græco appellamus) & diffuſè ſatis: cuius initium eſt, Corpus noſtrũ, Hippocrate teſte. Id eo conſilio effecimus, ut & ad exercitationem potiſſimè haberẽ ſigna & cauſas, parataq; auxilia præcipua quæque: & ad diſputandũ rationes, inuentionũ modos & autoritates. Res ſanè dictu incredibilis, niſi modum quo id fieri in unaquaq; arte poſſet, in libris de Subtilitate nuper adiecíſſemus. Duo ſat ſunt in hoc opere admiranda: unum quòd quæ ab Hippocratis ætate ad hanc uſque diem ignota manſerunt, tum etiam ex Galeno in lucem reuocauimus: alterum, ut qui librum hunc teneat, quæ intùs quaſi in ſuperficie poſita ſint, teneat, ac ſpectare ſibi uideatur, ac de futuris tanquam præſentibus pronunciare poſſit. Scio incredibilia uideri: ſed qui legerit & intellexerit, non audebit negare: eſt enim è Dialecticæ fructibus. Scriptus eſt autem plus quàm uicies, inſumpto in anagnoſtas talento: ordinatus, ſi quis alius liber, ſubtilitate & ſtructura: librum refert Artis magnæ in arithmetica, illiusq; uices in medicina gerit: unde ex hoc ad magnam euectus ſum, non quidem ſapientiæ, ſed operum apud uulgum, ſcientiæ autẽ apud præcipuos amicos, qui librum illum uiderunt, opinionem. Quapropter infinita in laudẽ meam conſcripta ſunt, tum carmine, tum ſoluta oratione: quorũ magna pars excidit ob incuriam: multa etiam apud me manent, è quibus unũ ſubijcere decreui, incerti autoris nunc, ita tempus omnino interpellat: forſan qui fecit, ſuos fœtus agnoſcere uolet: ego, utcunque ſit, pro exemplo addam: nam reliqua quæ in laudem meam in alijs libris impreſſa ſunt, me neſciente, dum libri apud typographum cuduntur, præter Maioragij carmina, ab ipſis

autoribus

autoribus adiecta ſunt. Hæc uerò ita ſe habent:

AD HIERONYMVM CARDAnum incerti autoris.

Aemulos Epidaurij inter omnes,
Sat Cardane caput, ſat extuliſti:
Europæ populi ſatis fatentur,
Cunctos faſtigio tuo relictos:
Artis diuitias thoris ab altis
Pandentem obſtupuit corona quondam,
Magnos ingenij ſtudijq́; fructus
Paginæ uariæ ferunt per orbem:
Quas docti manibus fouent ubiq;,
Delectant, ſapiunt, tenent, aluntq́;,
Doctrina procul abdita legentes.
Te Reges Aquilonij uocarunt,
Vt mortem fugerent ſibi propinquam:
Qui per te reduces, Charonta fallunt,
Expectat Stygijs dum eos arenis.
Quot ciues patriæ tuis medelis,
Quos flebat mulier, tamen reductì?
Hæc Cardane ſatis ſuperq́; monſtrant,
Aſtra te digito ferire ſolum,
Deſpectantem alios humi relictos.
Nunc tantis preme copijs habenas,
Ora contrahe fontium tuorum,
Quo riui tenues fluant in orbem,
Fundis dum proprias opes abundè:
Palàm apparuit eſſe ter puſillas
Doctrinas hominum, medendi in arte,
Complexu & uario ſcientiarum,
Qui palmas hodie putant mereri.
Illi non ſine ſentiunt dolore
Graui, non niſi parua ſe tenere,
Toto nec ſecus orbe iudicari.

Alterum de Vrinis, quod in quatuor libros diuiditur; magnitudo, foliorū 33. 4. *cxx. initium: Cùm præcipuarum triam. Docemus in primo, genera & cauſas urinarū: in ſecundo uerò ſignificata ex cauſis per ſe deprompta: in tertio,*

f *ſignificata*

loquentem ac differentem, non minus quàm exiſtimatis noua eſſe quæ in Geometria & Arithmetica inuenimus. Sed hæc minoris ſunt utilitatis, & forſan non inuenta, quia neglecta: ibi totum mortalium genus neruos, ut aſſequi ſenſa poßit, intendit. Sed iam ad ordinem cœptum redeo.

Anno quadrageſimoquarto Papiam me contuli, & cùm præcedenti anno commentaria Aphoriſmorum ſcripſiſſem, tum ſcripſi commentaria Artis medicæ, chartis centum ſexaginta: quorum initium eſt: Iam diu intermiſſum. Anno autem quadrageſimo ſexto (nam anno uno intermiſi, ob pecuniariæ rei publicam inopiam) commentaria confeci in primam primi Auicennæ, chartis centum quinquaginta: quorum initium eſt: Hucuſq; diuerſis cum ambagibus: extant autem hæc omnia, ut etiam expoſitiones in Aphoriſmos priores, quarum initium eſt: Intermiſſum ac penè: chartis ducentis ac pluribus. Sed & circumferuntur plurima ſcripta in huiuſmodi genere à diſcipulis, et uaria, quæ ego non inter ſcripta mea connumero, licet extent. Nam ſunt etiam tabulæ duæ magnæ: una cuius inſcriptio eſt: Tituli librorum claßicorum autorum, foliorum x. initium cuius eſt: Oratio ſuaſoria: altera autem foliorum xxxij. cuius titulus eſt, Tabula Hippocratis: cuius initium eſt: Ne mireris candide lector: quarum uſus fuit mihi utilißimus: duoq; mihi ſunt exemplaria: ſed & primæ copiam alijs feci, huius autem non, quòd quatuor menſibus uix nil aliud agens abſoluerim. Similiter extant Encomia podagræ, Geometriæq;: Neronis etiam, ſed imperfectum: Orationes quoq; ſupra uiginti in genere demonſtratiuo, in laudem ſcilicet eorum qui lauream ſuſceperunt. Epiſtolæ quoque familiares ſine numero, ad principes, tum priuatos: unaq; præcipua ad Franciſcum Gadium, Phratrium ex ordine Canonicorum B. Auguſtini, qui cùm mihi amicus eſſet dum floreret, Rexq; cognomine ob potẽtiam appellaretur, coniectus in carcerem, miſerè uitam ibi, ne dicam crudeliter, finiuit: nam per quindecim dies in profundißima gorgyne fuit, ut uiuus ſepeliretur. Epiſtolæ quoq; nuncupatoriæ, ſed ex his nonnullæ impreſſæ, de præſtantia ſcientiarum, uita ſtudioſorum, laude liberorum, dignitateq; diſciplinarum. Farrago ſeptẽ librorũ nondum conſcriptorum Contradicentiũ medicorũ, tum farrago alia collectaneorum, de quibus dixi, quæ ambæ ſupra quingentas cõtinent chartas. Declaratio magnitudinis arcæ Noe. Conſilium, an hora ſecunda noctis deprehendere hominis effigiem exquiſitè liceat. Superſunt & duo conſilia conſcripta pro archiepiſcopo S. Andreæ: in metropoli Scotiæ: multa quoq; et ſine numero conſilia ſcripta pro Anglis, Scotis, Gallis, Germanis, Italis, Hiſpanis, Cimbris, Blandis, alijsq; non ex harum numero gentium hominibus. Quæ uerò

*rò non extant, ac periêre, aut imperfecta ſunt, longè plura ſunt his quæ cõnu-
merauimus. Tum uerò & illa omiſimus, quæ hîc non annumeraui, quamuis
omnia extent apud aliquos.*

*Porrò non illa magis quàm hæc quæ relinqui, quæq́; periêre, ſupereſſe ue-
lim: quãuis quædam (ut dixi) etiã edita ſint, omnia uero abſoluta, & in mani-
bus multorũ. Contentus ſum his operibus, quæ hîc ſub certo numero recitan-
tur. Sic etiam prætermitto duos libros, quos de circulis ſcripſi, ſuntq́; apud me
foliorũ uigintiquatuor, quorũ initium eſt: Cùm duo circuli ſe inuicem ſecant.
Eſt autem argumentũ eorum, demonſtrare Obliqua rectis poſſe æquari: quod
Archimedes ſolus in Parabolis conſtructione oſtendit, & ſpiralibus ſeu elicis
lineis: ſed hæ à ſenſibus ſunt remotiores: neq; hunc tamen inter noſtros libros
numeramus: ut nec librum de uita, quem dum ægrotarẽ anno M. D. L V. con-
ſcripſi: uerùm illius loco, ut pòſt narrabimus, Eremitam ſcripſimus.*

*Cùm uerò ſtipendium mihi non numeraretur (erat autem ccxl. coronato-
rum aureorum) intermiſi, Mediolaniq́; manſi: quo tempore libros de Iudicijs
aſtrorum auxi, ſcripſiq; alios xiij. libros Metopoſcopiæ, cuius operis initium
eſt, Corporis totius ſignificationes ex totius etiam habitu dignoſcuntur: ma- 19.13
gnitudo foliorum clxxx. In Primo igitur libro agitur de Phyſionomia, in Se-
cundo de ſignificatis generaliter omnium linearũ: in ſequẽtibus Septẽ libris,
de ſignificatione linearũ iuxta Planetarum loca, à Saturno incipiendo, & ad
Lunam deſcendendo per ordinẽ: in Decimo, de lineis plura loca poßidẽtibus:
in Vndecimo, de linearum mixtione, tam de lineis genuum, brachij, umbilici,
pedum: in Duodecimo, de lineis in fronte mulierũ: in Tertiódecimo, de næuis,
& ſignis alijs. Fuit hoc opus totum noſtræ inuentionis, præter primum librũ:
obſeruationes tamẽ à Chriſtophoro Vicecomite, amico noſtro, & qui primus
artẽ poſt tot ſecula in uſum reuocauit, ſumptæ. Docẽt aũt, ſolo aſpectu homi-
num uitam, naturã, mores, fortunamq́; agnoſcere hi libri. Nec quiſquã alius,
quid id faciat, animaduertere poteſt: nã lineæ ac ſigna illa nõ in manibus, ſed
fronte, quæ omnibus patet, obſeruãtur. Non paruũ eſt omnino opus, cùm uni-
uerſam artẽ amplectatur: atq; eo maius, quòd fermè Dccc. figuris illuſtretur.*

*Eodẽ tẽpore cœpi librũ Experimentorũ, colligens quæ antiàs ſcripſerã, quẽ 20.1
perpetuò auxi: cõtinet nũc folia ccx. initiũ cuius eſt: Omnis qui gloriã ex medica
arte cõſequi deſiderat. Doceo aũt, quib. modis ſanauerim ſideratos, arthriti-
cos, urinæ profluuio tabeſcẽtes, ægrè ſpirãtes, hæmoptoicos, ulcera praua, pe
ſtẽ, quartanã, melãcholicos, comitiales. Peculiaria itẽ & propria medicamẽ-
ta uniuſcuiuſq; morbi, & quæ regioni & ætati noſtræ cõgruerent, deſcripſi.*

Eodem quoq; anno condidi libros quinque Muſicæ, quorum initium eſt: 21.5

Muſicam neque ab antiquitate: magnitudo, foliorum clxx. In primo libro agitur de generalibus artis regulis atque principijs: in ſecundo, de antiqua Muſica, ubi de rhythmis, carminibus, choris, ſaltationibus: in tertio, de Muſica noſtra: in quarto, de modo componendi cãtilenas, & dicitur Contrapunctus: in quinto, de ſtructura & uſu inſtrumentorum. Satis eſt, in his libris nouarum conſonantiarũ ſcientiam me tradidiſſe: hiſtoriam quoq; rituum & rhythmorũ, antiquarumq; modulationum, tum inſtrumentorum muſicorum compoſitionem omnem, uocumq; in eis quarundam nondum cognitarum inuentionem.

22. 21. *Contigit autem per eadem tempora res mira admodum, & ſingularis exempli, cuius in libris de Subtilitate memini: atque eo ſomnio xxi. libros eius argumenti ſcripſi, qui ſæpiùs editi ſunt. Eſt autem foliorum cclxxx. Initium operis eſt: Propoſitum noſtri negocij eſt de Subtilitate tractare: librorum ſeries hæc eſt.*

TABVLA LIBRORVM DE Subtilitate.

Primus, de principijs naturalibus, materia, forma, uacuo, loco, corporum repugnantia, motu.
Secundus, de elementis.
Tertius, de cœlo.
Quartus, de luce & lumine.
Quintus, de metallicis.
Sextus, de metallis.
Septimus, de lapidibus.
Octauus, de plantis.
Nonus, de animalibus quæ putredine generantur.
Decimus, de animalibus quæ ex ſemine proueniunt.
Vndecimus, de forma & neceßitate hominis.
Duodecimus, de illius temperamẽto.
Tertiusdecimus, de ſenſilibus & uoluptate.
Quartusdecimus, de anima & mẽte.
Quintusdecimus, de inutilibus ſubtilitatibus.
Decimusſextus, de ſcientijs.
Decimusſeptimus, de artibus.
Decimusoctauus, de mirabilibus & ſpectris.
Decimusnonus, de dæmonibus.
Vigeſimus, de ſubſtantijs primis.
Vigeſimusprimus, de Deo & uniuerſo: atque ibi etiam de tonitru, grandine, pluuia, & ſimilibus.

Conſcripſi primò unico folio, inde quatuor, pòſt ſeptem, inde auxi ad quinquaginta: demum cùm primum editus eſt, ad octuaginta: nunc uerò ad clx folia integra peruenit: ubi primùm excuſus eſt Norimbergæ (nam & Lutetiæ, & Lugduni, & Baſileæ) ceſſauit ſomnium illud; niſi quòd dum in Scotia

tia eſſem, ea nocte quæ præceßit cognitionem libri Micropresbyticon, cuius lectione maximè delector, tale quippiam quod me iucunditate perfunderet, uiſus ſum præ manibus habere. Itaque libri hi de omnibus generaliter tractant, ſeu naturalibus, ſeu etiam artificioſis rebus, aut his quæ ſupra fidē eſſe uidentur. Exempla quoque & rationes, non omnium quidem, ſed duntaxat rariorum rerum atque effectuum adieci. Docui autem præcipuè cauſas eorum, quæ in ſuperiore parte orbis fiunt: elementa tantùm tria, qualitates uerò tantùm duas eſſe. Humidorum ſpecies, ac naturam tam apertè diſtinxi, ut nunc primùm intellecta ea ratio dici poßit. Ventorum etiam aperui, rerumq; maximarum, tum artificia mirabilia ac ſpectra: in abditis ſemper non tritis rebus uerſatus. Quòd ſi quid uulgatum ſit, id eo admirabilius, cùm in rebus adeò manifeſtis quantum lateat occulti, & ad altiores res exempli intelligis. Nota tamen hi libri amplectuntur, ut dubia libri de Fato, & abdita omnino libri de Arcanis æternitatis. Tametſi enim libri de Subtilitate de abditis ſint, ad illorum tamen cauſam experimento ac ſenſili ratione, ac quaſi (ut ita dicam) per manus peruenire licet. Non ita in alijs, quæ in libris de Fato, & de Aeternitatis arcanis tractantur. Præterea hi ſucceßiones rerum humanarum continent, à quibus libri de Subtilitate, ut de naturalibus tantùm tractantes, abſtinent. Qua de cauſa & de legibus & de moribus quodammodo tractant, quodammodo non. Adieci autem demonſtrationes, nec ad ſingularia niſi exempli loco declaranda perueni. Itaque hi libri & quid tractent, licet pauca tantū de multis loco exempli adduxerim, & in quibus à cæteris philoſophiæ noſtris libris differant, edocuimus: ne quis titulis tantum librorum ex hoc Opere inſpectis, quædam repetita exiſtimet, quòd ſimiles tractationes contineri uideantur.

Cæterùm ut ad ordinem redeam, ſequenti anno Genuam inuiſi: & ne nihil in uia conſcriberem, cœpi quatuor libros de Tuenda ſanitate. In quorum primo agitur de his quæ ad ſanos pertinent, uſque ad iuuentutem. In ſecundo, de ſenibus. In tertio, de morboſis corporibus. In quarto, de his qui alicui muneri addicti ſunt: magnitudo operis, folia ccxxiiij. initium, Aſclepiadem ſi quem alium mortalem. Plura ſunt in his libris quæ Galenus aut non attigit, aut ſaltem ab eo edita non extant: uelut ratio coctionis in uētriculo, quies ſenibus utilißima, aquæ cœleſtes, quas uocant Elixir: regimen iter agentium, & eorum qui magnis incommodis ſubiacent: humidorum diſcrimina, ex libris de Subtilitate ſumpta: præparationes quoque ciborum, quas etſi Galenus tradiderit, liber tamen eius non extat. Omiſit etiam Galenus dicere, quid tempus in alimentis faciat. Nec ſi quis libros de Tuenda ſanitate, de cibis 23. 4.

boni & mali ſucci, & de attenuante uictu in unum iungat, opus ſimile noſtro (abſit iactantia dicto) facilè efficiat: non ſolùm quòd plura nos attigerimus, ſed quòd quibuſdam in partibus alijs principijs innitar.

24. 1. *Cùm Genuam rediſſem, conſcripſi folia quatuordecim libri de* Preceptis ad *filios: initium libri eſt:* Cùm multi ſ filij. *Hic continet omnem ſapientiæ humanæ rationem, breuiter traditam atque explicatam: quoniam non argumentis, ſed præceptis atque exemplis indigent pueri. Docent etiam, quibus modis patresfamiliâs domeſticos continere & in obſequio & in officio debeant. At uideo quamprimum occurſuros, dicentes uulgatum illud:*

Ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.

Quid profuit hæc tua induſtria? quis infelicior in filijs? quorum alter malè perijt: alter nec regi poteſt, nec regere? Communis mihi hæc conditio eſt cum maximis uiris. Quid dicturi eſſetis, ſi ſaltem reges inclyti hac calamitate caruiſſent? aut multò magis, ſi ſapientes etiam? nunc neque ſapientes ipſi, neque Reges aut Cæſares, quod multò maius eſt, hoc infortunio carere potuerunt: ac, quod maximum eſt, nec in toto orbe filium probum optimis Imperatoribus eligere licuit. Mihi ergo defuit animus, fortuna me deſtituit: & ut filios duriores procrearem, & ut adeò pauper eſſem, ne poſſem cogere quos non poteram perſuadere. Itaque uidebar Senecam imitatus, de paupertate ſcribentem (ſi modò is liber Senecæ eſt) cùm tota die fœnori incumberet: aut Epicurum, de frugalitate & abſtinentia, dum hæc ſcripſi? Abſit: non eſt cuiuſuis egregij Palinuri non ſoluere nauim: quoniam immineat tempeſtas: nullius autem, cùm in ipſo iam fueris tempeſtuoſo mari, euadere: tam acriter nobis fortuna repugnauit, quàm illi fortiter & ſapienter occurrimus: demum, quaſi uicta dediſſet manus, aggreſſa eſt filios non ſolùm incautos, ſed me non ſuſpicante aliquid, ac perdidit. ὢ πόποι ἐντυχαμένη μητρυιά *Parum profuerit prouidentia, quæ uicta cedit. Sed paucis id eueniet, ut plus poßint fata quàm prudentia: itaque ne deſpicere oportet quæ fatis, quæ magiſtratibus uincuntur? non deceptus ſum in iudicio, ſed utraque neceßitate uictus. Certum eſt, eum qui occidit, optimum fuiſſe, dediſſeq́; pœnas ſtulticiæ ſuæ, & inuidiæ paternæ.*

25. 10. *Anno xlix. ætatis meæ, conſcripſi libros decem* Problematum, *quorum initium eſt:* Cur luna magis de nocte lucet quàm de die? *foliorum eſt hoc opus lxx. In primo libro, de inanimatis agitur: in ſecundo, de animatis: in tertio, de moribus: in quarto, de legibus generaliter: in quinto, de lege Chriſti: in ſexto, de lege Iudæorum: in ſeptimo, de legibus Mahumeti & idolorum: in octauo, de Repub. in nono, de ſucceßibus: in decimo, de flagitijs. Soluuntur autem*

problemata

problemata omnia quadrifariam, Theologicè, Aſtronomicè, Naturaliter, & iuxta philoſophorum Peripateticorum, Epicureorumq́; ſententiam, qui calli- dè omnia tractant. Propterea hi libri uarij argumenti continent. Alium quoq; librum materna lingua ſcripſi, foliorum centum quadraginta, cuius titulus eſt: Technarum calidarum, ſeu, De le burle calde: *initium:* In nela inclyta citta di Pauia. *Harum, & fabularum, unum & idem uidetur eſſe propoſitum: ſcilicet delectare docendo: ut illud Horatianum communiter eis conuenire uideatur:*

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.

Veruntamen magnum diſcrimen eſt inter fabulas & technas: nam technæ hiſtoria conſtant, & amicè inſtruunt, & prudentibus conueniunt, & uirum quantumcunque grauem delectare poſſunt: at fabulæ ſimpliciter docent, & pueris ac calumniatoribus ſcriptæ uidentur: his quidem, ut reſpondeamus moderatius: illis, ut aptius moneantur.

Sequenti anno contigit res rara. Laborabat iam decennio illuſtriſſimus uir Ioannes Amulthon, patria Scotus, archiepiſcopus Eccleſiæ beati Andreæ, grauiſſima ſpirandi difficultate, quæ illum firmè ſingulis decem diebus inuadebat: cumq́; omnia tentaſſent fruſtrà medici ſui, & affinis: cuiuſdam, ut audiui, conſilio ſcripſit, rogans ut illum ad curandum Lutetiam, aut ſaltem Lugdunum me conferrem: accepturum enim quantum uellem pecuniarum, nec leuem mihi futuram gloriam: ipſumq́; uenturum Lutetiam, aut ſi oporteret, etiam Lugdunum. Ego itaque, qui aliàs Gallias inuiſere uel nullo compendio deſtinaueram, occaſionem arripui: confiſusq́; fœlicitati meæ in arte, confero me Lugdunum: ſed neminem inuenio: tandem poſt xlvi. dies, ni fallor, aduenit medicus ſuus Guglielmus Caſanatus, uir egregius, me non iam Lutetiam, ſed in Scotiam uſque deducturus. Reluctor. Tandem uerò precibus uictus, deducor in Scotiam. Sed dum itineri accingimur, atque in ipſa reluctatione, plurimi periêre dies: quarum ultima, qua diſceſſum parabamus, uenit ludimagiſter quidam ad me, conſilium petens pro morbo graui: do. offert pecunias: renuo: dicit ſe poſſe puerum oſtendere, qui dæmonas in urceo uideat: accedo, inuenio nugas eſſe. Inter hæc loquimur de Orontij ſpeculo ignem accendente, quod Archimedis inuentum eſſe ſciebam: oſtendit librum Archimedis impreſſum, quem Antonius Gogaua in Latinũ uerterat. Tum ego librum inſpiciens, uideo alium ſibi iunctũ, ſcilicet Ptolemæi libros de iudicijs: peto an uenales ſint: ille cogit ut accipiam: accepi tandem: dies enim feſtus erat, ut emere non liceret. Quo pacto igitur cõmentaria illa à me conſcripta ſint, in ipſiſmet relatu-

26.4. retuliſſe me memini. Scripſi igitur folijs 300. atq; amplius, nec minus fœlix in edendo, quàm in ſcribendo. Et quanquam ſemel tantùm editum, nullum tamen perfectius ex noſtris operibus, hoc in lucem prodijt. Initium eſt, libros hos antiquorum more de Iudicijs. Additæ ſunt præterea xij. geniturarum exemplares, Chriſtiq; natiuitas admirabilis. Continet hoc opus libros quatuor, in quo totam artem complexus ſum, & difficilimum autorem explicaui. Poſt per ocium, cùm opus ipſum denuò emendaſſem, ad Gallos typographos, egregios procraſtinatores, tranſmiſi: & cũ non prodiret in publicum, tandem denuò in manus acceptum ita caſtigaui, & auxi, ut maximè ſtudioſis ſatisfacere poſſit, ob ea quæ inferiùs dũ de Dialectica loquemur, docebimus. Sed dices, quid tibi hi profuerunt libri?

Sed non augurijs ualuiſti pellere peſtem.

Quòd ſi tibi prodeſſe non potuerunt, quid alijs polliceberis, aut ſperandum erit? Talia mihi obijci poſſe ſentio. Sed ſi egregius medicus lethali morbo corripiatur, num nemini medicinæ ſtudijs uacandum erit, quòd ille ſe ſeruare non potuerit? Seruaui me proculdubiò Dei auxilio, artis ſcientia: ſed filios impotẽtes ſeruare nequiui. Eſt etiam aſtris Genius ille maior, aut æqualis origine, qui nos noſtraq; circumagit, dum non in Deum ſemper intenti eſſe poſſumus. Deniq; difficile eſt imperare ſine milite & dignitate, ac imperandi facultate. Ipſæ artes diſciplinæ, ſcientiæq; perfectæ ſunt in ſeipſis: nos exiguam partem attingimus, longè minor pars ad uſum deduci poteſt. Propterea utiliores erunt hæ his qui illis ſtuduerint, quàm nobis in inuentione earum occupatis. Si, quæ nos inuenimus, alius inueniſſet, & in lucem ante nos edidiſſet, proculdubiò fœlices fuiſſemus: nunc difficilimum fuit inuenire, atque inuentis commodè poſſe uti. Vt perſicus dum poma alijs parit, & bombyx ſericum, ſe exhauriunt: ita magnarum inuentionum raró fructus ad ipſos redundat inuentores. Malè ſit primùm his, qui ſolis inuentis, quæ tam pauca erant, Ariſtotelis ſtuduerunt. Malè ſit his, qui circa nugas & nominum diſceptationes, uellicando quæ ab alijs inuenta erant, tantũ inſudarunt. Malè ſit his, qui mihi ſolùm impedimento fuêre, tot negocijs occupato, cum ipſis precari natus uiderer. Malè ſit etiam his, qui mihi fruſtra aduerſati ſunt, cùm ne digitum quidem ad artium incrementum ipſi admouerint. Malè ſit his denique, qui pro tantis bonis talem gratiam reddidêre. Sed ad rem ipſam reuertamur: ſiquidem uulgare eſt, cùm optimè feceris, peßimè accipi. Inſpice Socratis uincula & cicutam, Ariſtotelis exilium, Theophraſti fugam, tot denique optimorum uirorum caſus.

27.17. Reuerſus in patriam, perfeci libros xvij. de Rerum uarietate, quos iampridens

dem inchoaueram: ſed tres tantùm erant. Viſum eſt autem commodius, ut in xvij. illud opus diuiderem. Hoc fuit, quod regi Angliæ Eduardo ſexto, admodum adoleſcenti, dum redirem è Scotia, oſtendi. Folia cclx. continet. Porrò de uſu eius ſatis dictum eſt ſuperiùs. Præcipua eſt tractatio de uentis, de piſcibus, de dæmonibus ac prodigijs. Sed libet tabulam ſubijcere: quoniam hic liber etiam diuiſus eſt in multa capita, & quaſi totius continuus miro quodam ordine eſſe uidetur.

TABVLA LIBRORVM DE Varietate rerum.

Liber primus eſt de uniuerſo, & partibus eius ſenſilibus.
1 *Vniuerſum, cometæ, uentorum ratio.*
2 *Elementorum natura.*
3 *Terræ genera & natura.*
4 *Loca & regiones.*
5 *Terræ miracula.*
6 *Aquæ natura, & genera ac motus.*
7 *Aquæ miracula.*
8 *Aëris natura & genera.*
9 *Aëris miracula.*
10 *Elementorum artificia.*

Liber Secundus, de mundi partibus diuinioribus.
11 *Cœlum.*
12 *Lux & lumen.*
13 *Influxus.*

Liber Tertius, de mixtis generaliter.
14 *Mixtorum proprietates.*
15 *Metallica.*

Liber Quartus, de metallis.
16 *Metalla.*

Liber Quintus, de lapidibus.
17 *Lapidum natura, generatio, differentiæ.*
18 *Gemmæ.*
19 *Lapidum miracula.*

Liber Sextus, de plantis, & productis ab eis.
20 *Plantæ, & earum differentiæ.*
21 *Plantæ aquā ſubeſſe ſignificātes.*
22 *Plantarum miracula.*
23 *Plantarum cura.*
24 *Vinum & acetum.*
25 *Succi alij, & mel.*
26 *Conſeruatio eorum quæ à plantis proueniunt.*

Liber Septimus, de animalibus, & productis ab eis.
27 *Animalium generalis ratio, ac differentiæ.*
28 *Animalia imperfecta.*
29 *Serpentes.*
30 *Reptilium fugandorum ratio.*
31 *Quadrupedia.*
32 *Quadrupedium cura.*
33 *Quadrupedium proprietates.*
34 *Aues.*
35 *Auium cura.*
36 *Auium proprietates.*
37 *Piſces uarij generis.*
38 *Piſcium cura & proprietates.*
39 *Producta ab animalibus.*

Liber Octauus, de homine.
40 *Humana natura.*
41 *Senſus.*
42 *Mens.*
43 *Hominis proprietates.*
44 *Morbi mirabiles, curæq; ſuperſtitioſæ.*
45 *Communes calamitates.*
46 *Humanarum rerum finis.*
Liber Nonus, de motibus.
47 *Motuum generalis ratio.*
48 *Perennia.*
Liber Decimus, de ignis artificijs.
49 *Ignis uires & alimenta.*
50 *Deſtillationes.*
51 *Chymica.*
52 *Vitri artificia.*
Liber undecimus, de artificijs communibus.
53 *Artes uariæ.*
54 *Nauigandi ars.*
55 *Architectura.*
56 *Inſtrumenta & uaſa.*
57 *Compoſitiones pulchræ.*
Liber duodecimus, de artificijs ſubtilioribus.
58 *Artificia mirabilia.*
59 *Ephemeridum compoſitio.*
60 *Chorographicæ deſcriptiones.*
61 *Occultatio.*
62 *Actiones mirabiles.*
Liber Decimuſtertius, de artificijs humilioribus.
63 *Experimenta minima.*
64 *Scribendi inſtrumenta.*
65 *Fuci ſeu decoratio.*
66 *Deliciæ.*
67 *Colorum, odorum, ſaporumq; materia.*
Liber Decimuſquartus, de diuinatione occultiore.
68 *Diuinatio an ſit, & an in omnibus.*
69 *Ignea oſtenta.*
70 *Aëris oſtenta.*
71 *Aquæ oſtenta.*
72 *Terræ oſtenta.*
73 *Plantarum oſtenta.*
74 *Animalium agreſtium oſtenta.*
75 *Animalium domeſticorum oſtenta.*
76 *Hominum oſtenta.*
77 *Partuum oſtenta.*
Liber Decimuſquintus, de diuinatione artificioſa.
78 *Præſagia per ſingula genera rerum.*
79 *Chiromantiæ obſeruationes.*
80 *Striges, ſeu lamiæ & faſcinationes.*
81 *Miracula.*
82 *Auſpicia.*
83 *Aruſpicia.*
84 *Soni, ac uoces præter naturam.*
85 *Vocum uaria ratio.*
86 *Viſus cauſa falſa ſpectra.*
87 *Mentis præſagia & oracula.*
88 *Præſagia tempeſtatum.*
Liber Decimuſſextus, de rebus præter naturam admirandis.
89 *Sigilla.*
90 *Magia naturalis.*

91 Magia

91 *Magia Arteſij.*
92 *Præcantationes.*
93 *Dæmones & mortui.*

Liber decimuſſeptimus, de rebus dignis.

94 *Gentium ritus.*
95 *Linguarum uarietas.*
96 *Vrbes,resq; aliæ inſignes.*
97 *Theſauri.*
98 *Bibliothecæ & libri,ac uaria uetuſtæ magnificētiæ exempla.*
99 *Reſolutio à fine, unde uſus inuentorum.*
100 *Cauſa conſcribendi hos libros.*

Anno igitur ætatis quinquageſimoſecundo, & hos, & qui editi erant de Subtilitate libros emendaui: atq; hos primò quidem dicatos Cardinali Tridentino, illos Don Ferrando Gonzaghæ, denuò edidi: impreßiq; ſunt ambo Baſileæ. Tertiò quoq; emendati prodière in lucem libri de Subtilitate: ſed impreßi etiam fuerant Lutetiæ, Lugduni, Norimbergæ: & materna quoque lingua, ſeu patria Gallica, conuerſi per Ricardum de Blanchis. Verùm libri de Varietate rerum dum imprimuntur Baſileæ, quidam ulturus propriam quam acceperat iacturam, ipſe iniuriam appellabat, uerba quædam addidit in capite de lamijs ſeu ſtrigis, quæ Phratrios Dominicanos laceſſabant: cùm nihil minus mihi expediret, aut eſſet in animo: ita non ſufficere uidebātur atroci fortunæ tela inuidiā aduerſum me comparata, ni etiam alieno crimine nocens fierem. Expoſtulaui ſtatim à typographo Henrico Petri, alioqui probo uiro, qui (ut erat ingenuus) de illius adiectione queſtus eſt mecū: at qui rem peregerat, cū ad illum etiam ſcripſiſſem, tantum abfuit ut ſe excuſaret, ut etiam me irriſerit, dicens: Quid tua intereſt, quòd quatuor uerba adiecerim? an hoc tantum crimen eſt? quid facerem abſens abſenti? Impreſſus eſt etiam cum hac labe Auinioni, ſed exiſtimo ſuppoſito nomine id factum eſſe, quòd Lugduni potius ſit impreſſus. Cæterùm, cùm non ignorem maculatos fuiſſe codices B. Hieronymi, atque aliorum patrum noſtrorum, ab his qui aliter ſentiebant, erroremq; ſuum autoritate uiri tegere uoluerunt: ut ne quis in noſtris operibus hallucinetur, uel ab alijs decipiatur, ſciant omnes, me nullibi Theologum agere, nec uelle in alienam meſſem falcem ponere. Cæterùm, quod ad uitæ inſtitutum & religionem attinet, ſequi uelle quod tutißimum eſt, atque in ea qua natus ſum lege, hisq; ritibus ac ceremonijs moribusq; uti uelle, quibus iam tot per ſecula maiores noſtri uſi ſunt, nec uelle diſcordias ſerere, aut os in cœlum ponere, uel plus quàm opus eſt ſapere. Si quicquam uoluit me ſcire Deus arcanum naturali lumine, cur ego tanquam cæcus uolo exire alueolum, & me tanquam iudicem inter litigantes, non uocatus ab ulla partium, conſtituere? aut, quod deterius eſt, & inſolentis certè animi, meos oppugnare, ut alienos ſequar? Itaque ſi quid in libris meis tale inuentum

fuerit, quale illud, ut quenquam qui me non laceſsiuerit laceſſam, aut de alien[a] meſſe contendam aut debaccher, id ſciant meum prorſus non eſſe: aut ſi uelint, id cogit:nt, me etiã in inſaniam (quód Deus auertat) incidiſſe. Non probo *Socratem, qui Deorũ inſulſorum morem, quẽ colebat patria, nixus ſit euertere & irridere: & ego qui Deum illum omnium autorem cũ patria colo, conarer propter tricas & contentiones patriam unus ego ſubuertere uenerationem? præſertim, qui euertere tantis uiribus nituntur, nec ipſi inter ſe conueniant.*

28.3. *Sequenti anno ſucceſsiuis horis* Fabularũ *tres libros conſcripſi.* Fabulæ *ſunt ſupra quadringentas: magnitudo operis, folia lxxx.* Initium eius, Fabularum *quidem originem.* Puerulis *hæ ſcriptæ ſunt, & etiam uiris, ſi tamen opportunè eis uti diſcant: nam multa de futuris arcana continent.* Antilogos *etiam, & naturalium rerum hiſtoriam: non enim ubi abſurdis non utor, falſa ſuppoſui, ut illud* Horatianum *obſeruarem*:

Et prodeſſe uolunt, & delectare Poëtæ.

Non *negabo, quód ſi potuiſſem meliùs collocâre horas, quin id facturus fuiſſem: ſed quid agerem relaxandi animi cauſa, non habebam. At uerò imitari* Deum *decet, qui cũ potuiſſet nil creando mor:ale, in ſolis ſubſiſtere immortalibus, ac glorioſius: maluit uſque ad extremum ſuæ bonitatis imaginem extendere: atq; ita creauit etiam, quæ & uiſu & tactu fœda ſunt. Neq; exiſtimo, ut nobiliora quædam pulchriora uiderentur, quandoquidem ipſe nullius iudicio ſubiici poterat: ſed, ut dixi, rem ut ad extremũ exẽplum deduceret.*

29.1. *Sub initio anni* M.D.LV. *conſcripſi librum de* Aqua *et æthere, quem iam ſcribere deſtinaueram: cuius initium eſt:* Aquarum *natura ac genera: magnitudo, foliorum xx. in quo doceo, omnes morbos ſola aqua, uelut efficaciſsimo auxilio, ſanari: aquam quoque facere, quæ omnibus morbis auxilietur, uitam in longiſsimum æuum producat, perpetuaq; in ſanitate hominem ſeruet.* Adieci *huic operi: quia exiguum erat, quædam alia de* Cyna *radice exhibenda, conſilium pro lepra, aliud pro ſanguine undequaque fluente, pro* Hieronymo Palauicino *ſpirandi difficultate laborante.* Encomium *medicinæ uerius & præſtantius, quàm ornatum aut elegans.* Cùm *edetur (editus eſt enim* Baſileæ *paucis antè annis) addam* Apologiã *aduerſus calumniatorem, cuius titulus eſt* Actio *ſecunda: initium,* Laudo *prudens conſilium tuum.* Addã *& aliqua conſilia alia, ſi ſors ferat, ut totum opus ſit foliorum centum.*

Cũ *uerò anno* M.D.LV. *ægrotarem, ſcripſi librum cuius titulus eſt* Ἀλήθεια*, chartarum penè triginta: cuius initium erat:* Cùm *te ô ueritas.* Sed

30.6. *hunc poſtmodum, Deo uolente, in aliud* Opus*, cuius titulus eſt* Eremita *ſeu* Theonoſton*, commutaui.* Eius *autem initium eſt:* Cùm *in uiridario eſſemus:*

libros

libros continet ſex, in quorum Primo agitur de ſolitariæ uitæ commodis, atque iucunditate: in Secundo, de animi corporisq; tráquillitate: in Tertio, de contēplatione ac ſtudijs artium & diſciplinarum: in Quarto, de animi immortalitate: ubi diuinos illos Eremitæ ſermones recitamus, & demonſtrationes manifeſtas, quòd animus noſter immortalis ſit: attulimus autē nouas, nec amplius à quoquam excogitatas. Quintus liber continet præclarum illud ſomnium, ad Ciceronis atq; Plutarchi imitationem: nec non præcepta docet de uitæ diuturnitate. Sextus habet inſtituta de innocentia, ſanctitate, religione, beataq; ac uirtute plena in hoc mundo uita. Porrò ita efficax eſt hic liber, ut quemlibet à luctu & deſperatione reuocare poßit. Sed de hoc inferiùs agam: continet totum opus chartas propè ducentas ac triginta.

Cœpi interim anno M.D.LVII. quædā inchoare: ſed cum difficultate maxima augebantur, ob curam aßiduam ægrorum, potentiumq; maximè uirorum, ut uix poſſem reſpirare. Nam fermè ad apicem autoritatis, quanquam multis repugnantibus, ac etiam contra me conſpirantibus, aſcenderā: ac quaſi inuitus: tum uerò nec Theonoſti liber abſoluebatur, nec ullum de quibus nuper dicturus ſum Opus. Itaque nouum conſilium inij, ſi poſſem aliquando certa conſcripta Methodo, mihi faciliorem ad abſoluendos libros, qui reſtabant, uiam ſternere: neq; enim eorum ullum opus fuit, quod non inchoaſſem. Feliciter ergo excogitaui ut conderem Dialecticam, cuius initium eſt: Quoniam 31. I.
omnium eorum: chartas continet paululùm minus quàm decem. Tanti conſtitit felicitas mea, omnisq; autoritas operum ac librorum meorum in poſterum, ſi qua futura eſt omnino, tum etiam ſcientiarum ac diſciplinarum, & totius rei literariæ perfectio. Dices lector, Inſanis'ne? Quid hoc eſt? Haud inſanio, uera narro, & comperta ratione, experimentoq;. Dicam autem primùm quid contineat opuſculum illud. Primis quatuor chartis totam Ariſtotelis dialecticam adeò abſolutam complexus ſum, ut eorū quæ in Porphyrij Introductorio, in Prædicamentis, de Enunciatione, Prioribus, Poſterioribusq; Analyticis, tū Elenchticis cōtinētur præceptorū, nihil poßis deſiderare: quinimò longè magis dilucida perfecta, ordinata & clara perſpicies. Sequentibus autem in quinq; cum dimidio chartis (uix enim implent hunc numerum) uniuerſam habes Galeni, Euclidis ac Ptolemæi Dialecticā: quæ tamen inter ſe diſtinguūtur, ut ſint quatuor genera Dialecticæ, imò quinque, ut ueriùs dicam: Ariſtotelica, Galenica, Euclidis, ac Ptolemæi: &, ut dixi, ſi placet, adijciamus, ſeu (ſi mauis dicere) diſiungamus Hippocraticam. Porrò Hippocratis regulæ, præceptaq;, quibus artem medicam conſtituit antiquorum more, paucula fuêre: ſiquidem duo aut tria. Ptolemæi quoq; totidem fermè: quibus ta-

men conficit tria præclariſſima opera, de aſtrorum motibus, deq́; eorum iudicijs, nec non Muſicam. Euclidis autem regulæ plus quàm uiginti, ſed & Galeni non paucæ: cùm Ariſtotelis uix ſeptem ſint, aut octo. Tam paruo igitur libello quid habeatur, nunc dicam. Primum quidem eo duce Hippocratem totum interpretati ſumus, cuius uix antea minimam partem, nec eam ſatis rectè intelligebamus. Dum enim conſtructionis rationẽ adipiſcimur, facile eſt, ut in occultis ſcribendi modis, ac obſcura notarum ſuppoſitione, uel una intellecta dictione totã epiſtolam intelligere. Hoc præſidio omnes artes, quarum principia cognouerimus, ita penetrare licet, ut ad quæcunq; etiam noua quæſita atq; problemata ſtatim pateat aditus. Experimentum feci non ſemel, ceſſitq́; ſupra omnem expectationem: dicam autem quid acciderit. Tranſmiſit ad nos Franciſcus Sambus Rauenates problema Geometricum huiuſmodi: Deductæ ex puncto in circuli circumferentia accepto tres lineæ in aduerſam rectam, ſic ut circuli periferiam diuidant, rectangula extremarum dupla ſunt rectangulo intermediæ. Affirmabat, experimento uerum eſſe comperiſſe: rationem tamen nullam inuenire potuiſſe. Quærebat, an omnino uerum eſſet, & an poſſet demonſtrari, & quomodo: per biennium rem tractaui, nec inuenire poteram. Dialectica conſcripta, ſuſcepi in manus propoſitionem, uolens uidere an ſuccederet: nec exacta eſt horæ pars quarta, cùm inueni problema eſſe abſurdum, ſi generaliter intelligatur: inde demonſtrationem, quòd ubi linea ad perpendiculum poſita fuerit rectæ deſcendentis ex puncto, per centrum, quod id uerum erit: intelligo rectangula, quæ fiunt ex tota linea in partem interiorem. Demiratus ſum uim medicamenti. Poſt aliquod tempus tranſmiſit ad me Gualterus Cuſtodis, qui Arithmeticam docebat Antuerpiæ, quinq; quæſita: quorum primum & quartum erant facilia, uerùm ſecundum fuit, ut Rectanguli trigoni area eſſet uigintiquatuor, & anguli reliqui in proportione dupla. Statim reſpondi: Latus minimum trianguli eo numero definiri, cuius quadratum eſſet latus, ſeptingentorum ſexagintaocto. Sic & ad reliqua propoſita, quæ erant etiam faciliora. At uerò ex eo libello ſtatim dignoſcimus, an qui cõpoſueri librum aliquem, rectam teneret rationem conficiendi libros: & ſimul propoſita materia, abſolutiſſimum in eo genere librum conſcribere docemur: tum uerò, quotquot uoluerimus quæſita inuenire, & inuenta per demonſtrationem diſſoluere: ubi autem profiteri uoluerimus, textu lecto, Gorgiæ Leontini exemplo, extemporaneam conficere orationem, imò lectionem exactam. Quo fit ut rideam, cùm audio Chryſippeam illam Dialecticam, qua cum dijs certare uelle gloriabatur: cùm pa-

làm ſit, illum alia conſcripturum fuiſſe, ſi huiuſmodi ſcientiam calluiſſet. Etenim nos, poſtquam hunc libellum conſcripſimus, in quo ne litera quidem ſuperflua eſt, aut deficit, nec tamen in difficilibus exempla deſunt: etiam libros omnes tanquam è tenebris in lucem exeuntes intelligere ſtatim conceſſum fuit, noſtros emendare libros, & inuenire admiranda in ſingulis diſciplinis. Fui autem tam fœlix in citò abſoluendo, quàm infœlicißimus in ſerò inchoando. Cœpi enim illum anno ætatis meæ quinquageſimooctauo, abſolui intra ſeptem dies: res penè prodigio ſimilis. Sed, ut dixi, ſi tempeſtiuè librum hunc conſcripſiſſem: id eſt, intra annum trigeſimum, fœlicißimus fuiſſem mortalium omnium, etiam cum tam humilibus initijs, totq́; æmulis atque inimicis: ni fortuna aliam uiam ingreſſa, non iam paupertate, filiorum erroribus, oppugnationibus inimicorum, calumnijsq́; tentaſſet, ſed aliquo ingenti caſu, ut tegula, uel de proditione principis falsò inſimulando oppreßiſſet. Nam quos libros nondum perfeci ſenex, decem totis annis perfeciſſem & edidiſſem: ita ut lucro & gloriæ tantum acceſſurum fuiſſet, ut paulo plus ad ſortem meam adijci in hoc uitæ genere potuiſſet. Præterea abſoluiſſem libros de Vtilitate capienda ex aduerſis, quibus filiorum multitudini & ſecuritati uel inuitis fermè Principibus, nedum Senatu ipſo, proſpexiſſem: tempeſtiuè patriam, non patriam, ſed quiduis potius, deſeruiſſem. Tentaui quidem & præuidi, ſed ut in crepuſculo nebuloſo, nulla edoctus arte, nec uiribus opum fretus: quæ etſi quantum uoluiſſem non affuiſſent, quantum opus tamen fuiſſet non defuiſſent. Prćterea librum Secretorum iam ſaltem, ut nunc habeo, iuuenis paratum habuiſſem. Vt modò uel unum ex his quæ ibi narrantur, uerum fuiſſet, quid rogo uiridi in ætate deeſſe poterat? Sed cur queror? cùm ſciam hoc ipſum noluiſſe Deum: quandoquidem nihil horum mihi quæ contigerint, ſed bonorum, ſeu malorum, ſine illius ſingulari prouidentia & rerum, & modi, & temporis mihi, euenerit, atque ob id ferendum eſt, quòd non ſolùm ferre neceſſe eſt, ſed quòd optimè conſtitutum eſſe intelligo. Verùm quæ ſcripſi, ſunt perinde ac ſi quis ex ſumma fœlicitate mare prćternauigans, cum uniuerſis his quæ habet, tum etiam filijs atque uxore, incidat in piratas: à quibus occiſis filijs, alijs in captiuitatem ductis, uxore & opibus omnibus ſpoliatus, & ipſe pluribus confoſſus uulneribus, in uincula coniectus ſit: dicatq́;, quod uerißimum eſſet: Si ego non nauigaſſem, felicißimus eram, nunc ex hoc caſu factus ſum infelicißimus.

Id uerò adiecimus, ut homines intelligerēt, quantū utilitatis hic liber mor-

talibus

talibus ſit allaturus: quanquam nec editus ſit, nec adhuc an editurus ſim propoſuerim: eſt enim unus è tribus his, quos mihi ſeruare decreui: nam alij ſunt, Liber de Secretis, & Ars medendi parua. Sed de Dialectica nondum tam certò, ut de alijs duobus, conſtitui. Reliquos omnes edam, ſi potero: uerùm ſi edatur, intelligent omnes non eſſe cuiuſuis adire Corinthum. Vix enim toto anno quiſquam eam ſic legere poterit, ut intellexiſſe iuſtè audeat gloriari. Sed qui intellexerit, non minori ſapientia ad omnia cognoſcenda præditus uidebitur, quàm ſi dæmonem aliquem egregium habeat familiarem.

Anno M.D.LVIII. duo uolumina cōdere aggreſſus ſum: ea tamen præcedenti anno, antequā Dialecticam abſoluerē, inchoaueram: ſed ſatis confuſè, & ineptè, ut uerius dicam: nam quæ difficillima ſunt, & magni laboris & induſtriæ, ſi quis oſcitanter peragere aggrediatur, quod in facilioribus non eſt neceſſarium, cogitur ineptè id quod cœperat agere. Horum igitur unum,
32. 1. Ars curandi parua, inſcribitur, uigintiocto chartis artem totam medicam ita aptè complectens, ut neq; ea pars deſit, quæ ad manuum operationem pertinet (Chirurgiā nomine Græco appellamus) & diffuſè ſatis: cuius initium eſt, Corpus noſtrū, Hippocrate teſte. Id eo conſilio effecimus, ut & ad exercitationem potiſſimè haberē ſigna & cauſas, parataq; auxilia præcipua quæque: & ad diſputandū rationes, inuentionū modos & autoritates. Res ſanè dictu incredibilis, niſi modum quo id fieri in unaquaq; arte poſſet, in libris de Subtilitate nuper adieciſſemus. Duo ſat ſunt in hoc opere admiranda: unum quòd quæ ab Hippocratis ætate ad hanc uſque diem ignota manſerunt, tum etiam ex Galeno in lucem reuocauimus: alterum, ut qui librum hunc teneat, quæ intùs quaſi in ſuperficie poſita ſint, teneat, ac ſpectare ſibi uideatur, ac de futuris tanquam præſentibus pronunciare poſſit. Scio incredibilia uideri: ſed qui legerit & intellexerit, non audebit negare: eſt enim è Dialecticæ fructibus. Scriptus eſt autem plus quàm uicies, inſumpto in anagnoſtas talento: ordinatus, ſi quis alius liber, ſubtilitate & ſtructura: librum refert Artis magnæ in arithmetica, illiusq; uices in medicina gerit: unde ex hoc ad magnam euectus ſum, non quidem ſapientiæ, ſed operum apud uulgum, ſcientiæ autē apud præcipuos amicos; qui librum illum uiderunt, opinionem. Quapropter infinita in laudē meam conſcripta ſunt, tum carmine, tum ſoluta oratione: quorū magna pars excidit ob incuriam: multa etiam apud me manent, è quibus unū ſubijcere decreui, incerti autoris nunc, ita tempus omnino interpellat: forſan qui fecit, ſuos fœtus agnoſcere uolet: ego, utcunque ſit, pro exemplo addam: nam reliqua quæ in laudem meam in alijs libris impreſſa ſunt, me neſciente, dum libri apud typographum cuduntur, præter Maioragij carmina, ab ipſis autoribus

autoribus adiecta ſunt. Hæc uerò ita ſe habent:

AD HIERONYMVM CARDAnum incerti autoris.

Aemulos Epidaurij inter omnes,
Sat Cardane caput, ſat extuliſti:
Europæ populi ſatis fatentur,
Cunctos faſtigio tuo relictos:
Artis diuitias thoris ab altis
Pandentem obſtupuit corona quondam,
Magnos ingenij ſtudiq́; fructus
Paginæ uariæ ferunt per orbem:
Quas docti manibus fouent ubiq;,
Delectant, ſapiunt, tenent, aluntq;,
Doctrina procul abdita legentes.
Te Reges Aquilonij uocarunt,
Vt mortem fugerent ſibi propinquam:
Qui per te reduces, Charonta fallunt,
Expectat Stygijs dum eos arenis.
Quot ciues patriæ tuis medelis,
Quos flebat mulier, tamen reducti?
Hæc Cardane ſatis ſuperq́; monſtrant,
Aſtra te digito ferire ſolum,
Deſpectantem alios humi relictos.
Nunc tantis preme copijs habenas,
Ora contrahe fontium tuorum,
Quo riui tenues fluant in orbem,
Fundis dum proprias opes abundè:
Palàm apparuit eſſe ter puſillas
Doctrinas hominum, medendi in arte,
Complexu & uario ſcientiarum,
Qui palmas hodie putant mereri.
Illi non ſine ſentiunt dolore
Graui, non niſi parta ſe tenere,
Toto nec ſecus orbe iudicari.

Alterum de Vrinis, quod in quatuor libros diuiditur; magnitudo, foliorũ 33. 4. cxx. initium: Cùm præcipuarum trium. Docemus in primo, genera & cauſas urinarũ: in ſecundo uerò, ſignificata ex cauſis per ſe deprompta: in tertio,

ſignificata ex morborũ qualitate: in quarto, cõpoſitarum ſpecierum indicia, tum ea quæ non adeò ad rem ipſam pertinent, nec non quæ ſupra fidem ex hac cognitione habentur. Tota tractatio demõſtratiua eſt, noua, nec à quoquã me dico alio ſcripta, cũ alia principia habuerimus. Eò uſq; autem proceſſimus, ut ex hac ſola cognitione doceamus morbos, tempora, exitus ad miraculum uſq; præcognoſcere. Verùm quanquàm farrago tota peracta ſit, atq; conſcripta, ſolũ tamen ad hanc diem triginta circiter chartas perfecimus. Stylus ab alijs noſtris adeò diuerſus eſt, ut niſi lectorem admonuiſſemus, noſtri hi libri forſan non exiſtimari poſſent.

34. 4. Poſt hos, inchoatum opus De utilitate capienda ex aduerſis, anno quinquageſimonono abſolui, poſt obitum filij mei. Initiũ eius eſt: Non idem eſſe ſi quis dicat. Diuiſus eſt aũt in quatuor libros: magnitudo, chartarum ſupra ducentas uiginti. In primo agitur de utilitate capienda generaliter ex omnibus aduerſis, tum etiam de præparatione aduerſus imminentia mala. In ſecundo, de utilitate capienda ex aduerſis quæ nobis in corpore accidũt: in tertio, de his quæ in fortunæ bonis: in quarto, de his quæ in coniunctis. Sed libet ſpecialem tabulam ſingulorum adijcere: neq; enim abs re fuerit, ut ſimul quæ in illis cõtinẽtur libris, quaſi uno intuitu comprehendamus. Sic autem ſe habet:

ORDO ARGVMENTORVM

primi libri.

1 De demonſtratione. 1
2 De præparatione. 7
3 De fine bonorum. 11
4 De utilitate generaliter capiẽda ex aduerſis. 14

Secundi libri.

5 De deformitate. 26
6 De morbis. 27
7 De dolore. 29
8 De ſenectute. 30
9 De morte. 33
10 De cæcitate. 46
11 De ſurditate. 47
12 De mutis. 48
13 De obliuione. 49
14 De impotentib. ad Venerẽ. 49
15 De claudis. 50
16 De uniuerſali reſolutione. 50
17 De amore. 51
18 De generali uitæ inſtitutione. 52

Tertij libri.

19 De principũ incommodis. 61
20 De paupertate. 66
21 De humilitate generis. 85
22 De contemptu. 87
23 De ocio in arte. 88
24 De infamia. 88
25 De inuidia. 92
26 De iniuria. 94
27 De amicorũ paucitate. 94
28 De ingratis & perfidis. 114
29 De dignoſcendis hominum uitijs. 116

30 De inimicis. 127
31 De ira Principum. 134
32 De lite. 137
33 De exilio. 141
34 De ſolitudine. 144
35 De publica calamitate. 146
36 De temporum ac magiſtratuum prauitate. 147
37 De ſeruitute. 150
38 De phratrijs. 151
39 De carcere. 152
40 De tædio multiplici. 154
41 De ſpe abrupta, & calamitatibus fortuitis. 156
42 De ſignis eximiæ potentiæ & gloriæ. 156
43 De ordine uitæ ducendæ. 158
44 De cura morborum animi. 160
45 De cauſis naturalibus. 164
Quarti libri.
46 De conſanguineorum & amicorum calamitatibus.
47 De ſeruorum improbitate. 165
48 De uxore ducenda. 168
49 De uxore contumace. 169
50 De uxore impudica. 173
51 De filiorum cura. 174
52 De filiorum miſeria. 177
53 De filijs improbis. 180
54 De filijs contumacibus. 185
55 De filijs fugitiuis. 188
56 De filijs ſtultis. 189
57 De luctu. 191
58 De orbitate, ubi de ſpurijs et adoptiuis. 197
59 De filijs ſuppoſitis. 203

Hi libri abſoluta Dialectica, ut dixi, conſcripti ſunt. Atque utinam contigiſſet abſoluere ante errorem filij: neque enim ille erraſſet, nec errandi cauſam aliquam habuiſſet: nec, etiamſi erraſſet, perijſſet. Sed, ut iam narraui, & ego & ille communium calamitatum superuẽturarum ſignificatione, potiùs quàm propriorum malorum cauſa, Patis deſtinebamur. Dum enim hæc ſcriberemus, incidi in epiſtolæ exemplar, quam illi ſex antè menſibus tranſmiſi, quàm errorem illum committeret. Placuit autem in illius memoriam, & quod diuinitùs mihi oblata uideatur, eam hìc ſubnectere. Eſt autem huiuſmodi:

Cũ me potiùs, ô fili, ſortis tuæ miſereat, quàm iraſcar ob delicta tua, quæ non ſolùm in temetipſum, ſed in tuos omnes admiſiſti: propterea hæc ad te ſcribo: quibus ſi mentẽ, ut par eſt, adhibueris, atq; ad unguem parueris, adhuc ſpes intereſt temetipſum ſeruandi: quod utinam tandem ut ad faciendum animum inducas, ſuperos ſupplex (ſi quæ pia patris in filium uota mouere poſſunt) rogo, atq; etiam rogo. Quid enim eſt ut commoueri ad miſericordiam nõ debeã, cùm te tanta calamitate conſtitutum uideam, ut omnibus quibus opus habent homines, tu indigeas? atq; primùm conſilio, pecunia, corporis robore, & nunc demum bona ualetudine. Dij boni, niſi hoc fuiſſet à te ſponte quæſitum, hunc dolorem perferre non poſſem: quia tamen tu tibi hoc poculũ intri-

uiſti miſeriarum omnium, cum quibus nuper illud animaduerti, quod ab amicis etiam meis contemneris, atq; id (ut exiſtimo) tua culpa: non enim aliter cōijcere poſſum (ſcio enim illorum grauitatem, & erga te & nos beneuolentiam, officiaq;) ferre quicquid futurum eſt æquo animo decreui. Ita tamen hoc me angit, ut intempeſta nocte (cū aliàs hoc mei moris non ſit ante diem ſurgere, nunc iam multò antè) hæc ſcribam. Superos teſtor, me non ira aliqua commotum, quominus te modis omnibus iuuarem, atq; in domum reciperem: ſed ueritum, ne potius (quod proclutius fuiſſet) nos perditum traxiſſes, quàm nos teipſum adiuuiſſemus. Nam uos plures & iuuenes, ad perdēdum: ego iam ſenio prehensus, & unus ſum: mihi nulli redditus, uobis prodiga uoluntas, & cōſilium nullum: qui fieri poteſt, ut non longè magis mihi metuerem, quàm ut ſperarem poſſe te redimi conſilio meo? Preterea factum tuum, quod diſſolui nequit: illorum mala mens: neque enim cū bona mente parentes ſenes admittere talia potuerunt, quæ aduerſus diuinas atq; humanas leges ac ſenatus præcepta peßimo exemplo ſunt. Exiſtimabant noſtras has paruas facultates, quas tamen illi longè maiores putauerunt, hoc medio inuadere poſſe: prodegerunt ſua: quid mirum eſt ſi alienis inhiant? neque enim ſi alio id conſilio peregiſſent, tam præcipites ad hoc connubium deſcendiſſent. Quamobrem non erat quod ſperarem, me poſſe tuam ſimul atque ſuam mutare fortunam: hoc enim fuiſſet opulentißimi uiri, qualem illi me crediderunt eſſe: ut uerò timerem me peſſum ire ab his, tum à te, ſi uos recepiſſem, tu met (qui nunc, ut puto, pacatiore es animo) tecum reputa. Pater, ſine ullis redditibus, arte precarij lucri, ſenium iam ingreſſus, maxima multorum cum inuidia, at ꝑ ob id inconſtanti fama, nec ſatis firma ualetudine, etiam cū maximè mihi in uictu proſpiciam in tot uectigalibus, in tanta omnium rerum caritate, ingruentibus tot bellis, & in quibus uix finem ſperare liceat: omittenda etiam & amittenda impreſſorū lucella, quæ non parua pars ſunt lucri mei: ſubruenda ſpes munerum: uos plures, impotentes, ſine arte, aut ſine autoritate, ſine conſilio, perditißimis moribus ſegnitiei, luxus & prodigalitatis. Quid iam? hoc non erat metuere periculum, ſed uolentem arceſſere? Deniq; ſi quid ſpei erat, eſtúe, in rebus noſtris: licet & extra domum te agente, atq; ſine ullo meo impedimento atq; periculo (& quod maius his omnibus lōgè apud me eſt) ſine cura aliqua aut ſolicitudine animi mei te conſequi atq; habere, ſi mandatis meis parēre uolueris: id antē quomodo fieri poßit, nunc dicam.

Primùm opportunè duo uolumina me ſcripſiſſe uideo, quibus ambobus indiges: alterum, quod De conſolatione inſcribitur: ſed eo longè utilius quod nūc adhuc perficio, De utilitate ex aduerſis capiēda: preterea etiā ope à me ipſo,

ipſo, quantum fas eſt. Primùm ergo ab ope, qua nunc forſan tanquam præſenti indiges: hæc duplex erit: altera me ipſo, altera per me: ex me ipſo, curabo ut redidium lucrorũ totũ recipias: nam huius anni medietatem permiſi tibi, futuri etiam medietatem reliquam: nunc etiam permitto, ut habeas ſuppetias ad ſuſtentandum te. Si quid ex Aula impetrare potero, habebis tu dimidium, dimidiumq; redditus lucrorum: atq; ita utcunq; res cedat, habebis plus quàm ego, cum cogebar ab initio totam familiam ſuſtentare. Tui autem muneris erit, ut quoniam futuro anno locatio finitur, agere cum ſocero, ut quamplurìs poſſint nemora in poſterum diſtrahantur, ſeu uenditione, ſeu locatione lignorum: nam aut dimidium cum ſtipendio ex aula, uel totum abſq; ſtipendio, ſi fortuna cœptis noſtris obſtet, ad te perueniet. Quæ uero per me, iam ſcis: omnia uiliorum perſonarum lucra, aut altioribus ædibus habitantium, & quæ uiſis lotijs uiſitari poſtulant, tua futura. Quicquid etiam amicis impetrare potero, in tuum commodum cedet. Legatus Venetus ſerici ulnas quinque dedit: aut igitur & te donabit: aut eius quod ad me perueniet, dimidium habebis. Et hæc de ope.

Quod ad libros de Conſolatione attinet, animus tuus moderatione eget. Primùm, ne quam triſtitiam ex antè actis, aut præſenti fortuna concipias: nã omnia quæ tibi impendent mala, paupertas, uxor, contemptus, alienatio paternæ domus: omnia hæc inquam tute tibi ipſi uolens ac ſciens paraſti. Quare etſi longè deteriora eſſent, non eſt ut doleas. Quod ad fortunam attinet, nõ eſt ut doleas: natura es homo, non bellua: uir, non fœmina: Chriſtianus, non Iudæus uel Mahumetanus: Italus, non barbarus: ex inclyta urbe & familia, atq; ſi quid ad rem attinet, eo patre cuius opera ſine tuo labore (modò omnino non ſis perditus) nomen tuum multis ſeculis manebit: An tibi parum fortuna fauere hoc ipſo uiſa eſt? Sola ualetudo infirma, & corpus inualidum: alterũ hæreditario iure habuiſti, alteri (ſi prudens fueris, ac temperaueris à uoluptatibus) occurres & ſaneſces. Illud etiam cogita, quòd in peccatis tuis punit me Deus, & in meis te: nam niſi uoluiſſet, non erraſſes. Quæ enim mens eſt nobis, à Deo habetur, & per momenta etiam. Et quæ calamitoſa uidentur, ſi paulò plus in futurum quæ uentura ſunt proſpicere poſſes, uana eſſe intelligeres, ſicut & quæ iucunda. Dum ergo de fœlicitate gratulari, hominis ſit humanam conditionem ignorantis: multò minus in aduerſis contriſtari licet hominem: quoniam omnium unus eſt finis. Et tanquam contempſiſſet pecunias ſtultum ſit, & hic temporibus (ſi quando unquam alias) durum, nihilominus etiam propter pecunias Deum contempſiſſe, adhuc deterius eſt. Propterea auus tuus Facius Cardanus, duo mihi præcipua mandata propoſuit: alterum,

ut ſingulis diebus Dei, & illius immenſæ bonitatis beneficiorumq́; ſuorum recordarer: alterum, ut his quæ facerem, dum facerem, intentus eſſem.

Quæ uerò ad utilitatem ex aduerſis capiendam pertinent, ſunt hæc. Primùm, ne iraſcaris. Impedit ira animum, ne poßis cernere uerum. Dolor eſt in ira, & corporis habitus corrumpitur, & homo facie ac moribus inſano ſimilis efficitur. Vnde rogatus Ariſtoteles quid eſſet ira, reſpondit: Furor temporaneus. Nec eſto mendax: præter enim quod ſit præceptum ſacræ Scripturæ & Phyſicorum, hoc habet mendax, ne poſtmodum ueritas ei credatur. Nec in ocio uiuas, ſed perpetuò ſtudeas, memor dicti illius ſancti uiri: Cum anima ociatur, in eam ingrediuntur cogitationes malæ, ſicut in inculto agro abundāt herbæ agreſtes & ſerpentes. Ne ludo indulgeas: ſcriptum eſt, Aleas fuge: olim luſores toto genere infames erant. Tempus, rem carißimam, amittis, & exiſtimationem: tum uerò & rem ſimul. Ne etiam credas fortunam tuam mutare in melius, ac opes gloriam & amicos parare, niſi animum cum corpore etiam ab incommodis uindicaueris: nec uindicabis corpus ab incommodis, niſi animum à uitijs ſegregaueris, uirtutibusq́; ornaueris. Ab ea igitur incipiendum eſt, crede mihi: nam & qui fœnerantur, & latrocinantur, fœlicitatem illam in uirtute, non uitio repoſita habent: illi quidem in ſolicitudine & prudentia, hi uerò in fortitudine: admiſcentur autem uitia: & ideo eorum cauſa hæc inuiſa ſunt Deo, legibus atq́; hominibus probis. Cæterùm ſi in huiuſmodi quicquid eſt boni, ex bono: id eſt, uirtute pendet, quanto magis in alijs? Neq́; inuideas ijs, ô fili, qui per ſcelera diuites ſunt, atq́; potentes, auratis ac ſericeis induti. Romanorum gentem multo opulentiorem, & Perſarum reges, Deus perdidit, totq́; alios principes, ut ne ex tot nemoribus ſurculus remanſerit: propter Abrææ autem iuſticiam, & quia illi placuit, ex uno ſurculo Iſaac multa nemora adhuc ſeruantur: ſeruarenturq́; longè plura, maiora & fœliciora, ſi impietas in C H R I S T V M *non obſtaret. Vmbra digiti Dei totum orbem terrarum circumagit.*

Animo ſedato ſic compones res tuas. Ne in plurima recumbas: calida enim temperies eſt generis noſtri, & lapillis ſubiecta. Nouem horis dormies: prima hora diei ſurges, & ægros inuiſes, tacitus in omnibus, nihilq́; quod ad artem non pertineat dicens. Non exerceas te ut incaleſcas, nedum ut ſudes. Prius equo extra domum ueheris, inde redibis pedibus. Vbi redieris, calidiore ueſte te circumda. Prandebis pane & modica carne, uel piſce aſſo. Bibes parcißimè. A prandio, niſi cogaris, per quatuor horas ſtude. Studia delectant hominem, obliterant curas, gloriam pariunt, animum

nam exornant, artificis opus iuuant. Pòſt iterum inuiſe ægros ſimili ratione: ſed equitando magis ante cœnam, uireta & arbuſta, amœnaq; loca inuiſe, circum urbem ambulans aut equitans. Si ſudore quandoq; aut pluuia madaueris, cùm domi fueris, nil magis age quàm ut cures temetipſum ſiccis linteis, ac calidis, tum ueſtibus ſuffultis in caldario mane. Cœna ſit ad ſatietatem. Cubitum ea hora eas, quæ decima ſit ante diei primam: ſi non liceat ob noctium breuitatem, quod deeſt, meridiano ſomno ſupple. A' ſeptem rebus omnino abſtine: à fructibus horarijs, à uino nigro, à uano ſermone & multo, à mendacio, à ludo, ut ne quid ſecreti mulieri reueles, & ne illi plus liceat quàm decet. Mulier enim ſtultum animal eſt, atque ideò fraude plenum: cui ſi immodicè blandieris, nunquam fœlix eſſe poteris, ſed ad ingentia mala te protrahet. Imitare belluas. Sectionem uenæ atque purgationem, quantum potes, deuita: & utere corallina, & lotionibus ex aqua calida uel frigida, prout opus eſt. Habes librum de Conſolatione, habebis & libellum de Aqua & æthere, ac etiam paulò pòſt librum de Vtilitate capienda ex aduerſis. Diſce ex errore admiſſo, parcè uiuere, ut famulo & equo contentus ſis abſq; ancilla: nam Phocioni Athenienſium imperatori minor familia erat. Blandiaris moderatè omnibus, atque eruditioni operam da. Atque hæc ſatis: quoniam ſpeciatim dictis uoluminibus, tum in libris de Sapientia, atq; alijs, omnia à me ſunt explicata. Super omnia, uanis promiſsis aut ſpei ne incumbe. Sed hoc habere te ſolum puta, quòd habes: & his quæ habes, ſolum confide. Vale. V. Calendas Septembris. Tranſmiſiſſem etiam libellum de Præceptis ad te: ſed qui à libellis mihi eſt, ſatis eſt impeditus.

¶ His *diebus quidam conſcripſerat aduerſus noſtrum de Subtilitate librum, Opus ingens. Aduerſus quem ego Apologiam ſcripſi, quæ edita eſt cum libro de Subtilitate, in tertia editione. in titulo eius eſt, Actio prima: chartarum eſt penè quinquaginta: initium eius eſt: Rectè quidem ac iure. Ea utiliſsima eſt ad libros de Subtilitate, intelligendos: adduntúrq; in ea expoſitiones quorundam difficilium locorum, et demonſtrationes etiam non uulgares, tametſi paucæ. Verùm per id temporis conſcripſi, Hymni ad Deum chartas ſupra quinq;: cuius initium eſt: Quibuſcunq; ô iubar: difficillima res, & cuius uix duas lineas nonnunquam una in die conſcribere poſſum. Accidit ante dies quàm filius meus in carcerem duceretur, ut dum ſcripta quædam reuoluo, hic liber in terram caderet: quanquam totis uiribus, ne caderet, obniterer: itaq; perterritus hoc miraculo adeò ſũ, ut mihi*

deinde

deinceps non conſtarem: timui enim non falſò, quod & euenit: ſed non poteram diuinare. Neq; conſuluerim, ut improbus & mala mente ad eum legendum accedat: cum Theonoſto imprimetur.

Reuerſus ad profitendum Papiam anno M.D.LIX. conſcribere aggreſſus ſum librum Quartum Secretorum: perfeci pluſquàm decem folia: cuius initium eſt: Cùm quædam ſint ſapientibus adiutus mirum in modum Dialecticæ: nam & aliàs aggreſſus fueram hanc prouinciam, ſed parum feliciter. Verùm libet, quæ iam abſoluerim per tabulam oſtendere.

TABVLA LIBRI De Secretis.

1 *Occultè loquendo facilè.*
2 *Occultè ſcribēdo ἀνεξεύρετος.*
3 *Vincto ut ſignifices.*
4 *Sciſſitando, nec detegendo.*
5 *Anixis, ſeu Proſtereneos.*
6 *Agrixia.*
7 *Γαυςήριος ſeditionum.*
8 *Veſicæ lapidi.*
9 *Herniæ inguinali.*
10 *ὑποβινητιῶντα.*
11 *ὀλβοδότης, ſeu cataplœzon.*
12 *Margarita τῆς ἐπιφοινίσεως.*
13 *Proſerpinæ apparatus.*
14 *Hyctalops.*
15 *Spectrum.*
16 *Peſti.*
17 *Perforando obliquè.*
18 *Phtoe.*
19 *Sanguinis fluxui.*
20 *Inſaniæ.*
21 *Diabeti.*
22 *Podagræ.*
23 *Vitæ producendæ.*
24 *Statua nobilis.*
25 *Aes uarium.*
26 *Folia Gemmarum.*
27 *Smaltum rubrum.*
28 *Aqua marina.* (ἄσμον.
29 *Ἐγκινούμενος ἀφροδισι-*
30 *Smaragdus.*
31 *Gemmæ naturaliter pictæ.*
32 *Animi affectibus corrigendis.*
33 *Philtra.*
34 *Dæmonum naturalis uiſio.*
35 *Μαντεία.*
36 *Maximum ἰδιοτάτωρ.*
37 *Surditati.*
38 *Fructus ſeruare.*
39 *Ἀναμνηστικός.*
40 *Κεκαδὼν ἐπανθηκατος.*
41 *ἐλλογμός.*
42 *Quartanæ.*
43 *Scabiei.*
44 *Oleum de Sulphure.*
45 *Spondalium dorſi luxatorum. cura.*
46 *Renum lapidi.*
47 *Delicijs.*
48 *Ῥιναχέωρ.*
49 *Phaſma.*
50 *Medicamentum Polycreſſon.*
51 *Experimentum mirum.*

52 Cata-

52 *Catapluzon humanum.*
53 *Hæmoptoi.*
54 *Hydropi.*
55 *Ad pondus metallorũ augendũ.*
56 *μηδ᾽ισκός.*
57 *Ad delineandam frontem.*
58 *Ad retinendos fugitiuos, & phil trum.*
59 *Ad oculorum morbos.*
60 φῶς ἐννύχιος.
61 φιλοβύται.
62 *Exhalatio.*
63 Κατάφιυσῖος:
64 *Peregrinatio, ſeu Metamorphoſis.*
65 *Somnus.*
66 Ανηβᾶαι.

Quæris iure meritò, an experta? ſi ſic, cur non diues, potens, ac deniq; Rex? Si non, quæ arcana? Nõ præſciui, cũ oportuit. Sæpe dixi, non hæc noſtra ſunt: præter duo, nihil non expertũ: præter ſex, nihil expertum: reliqua omnia ſemi experta ſunt. Sed ad quid quæram opes, ſi ſuperuixiſſet ille miſer, profutura hæc fuiſſent non parum, quæ nunc ſilent.

Poſt opus aggreſſus ſum Mediolani uacationib. quadragenariæ, ſeu Bac- 37.I.
chanalium potius, anni M. D. LXI. Ita enim non obſcurum eſt, noſtra ætate celebrari ante quadragenariam uacationes, in quib. ludunt, cõuiuantur, perſonati ac laruati incedunt, deniq; nullum luxus ac laſciuiæ genus omittunt: Sybaritæ & Lydi Perſæq; uincuntur. Nec tantum bonis operibus ac pijs quadragenaria promerentur, quantum peccant ijs Lupercalibus. Hoc igitur tẽpore cõmentaria cœpi in Mũdini anatomiam, chartis duodecim: reliqua ſunt in prima editione ad chartas centum uiginti: initium: Non eadem eſt ratio: uſus multiplex eſt, ac utilitas: inter reliqua chirographiam foliatam inueni, et expreßi, ut quaſi cadauer lateat in commentarijs, præſertim ſi pingantur figuræ. Præterea breuem omnium morborum qui ex diſſectione pendent, curam tradidi: ut aquæ in oculo, ſeu nebulæ, ſtrummarum, podagræ, fracturæ oßis capitis, Scinanches, tabeſcentium tumoris lienis & iecoris, aquæ intercus, herniæ, lapidis renum & ueſicæ, atq; huiuſmodi. Adhibui uerò diligentiam ſummam, ut clara eſſet expoſitio, & ab omni contentione remota, nec ex membris partibusúe membrorum quicquam deficeret.

¶ *Eouſq; aliquid ſemper moliri non deſiui, uerũ cùm decreuiſſem modum*
ac finem aliquando facere, coactus ſum tamen paucula hæc anno M. D. LXI 38.I.
conſcribere. Et primò libellum de uno foliorum quinq;: cuius initium: Vnum bonum eſt: introductorius eſt ad Dialecticam. Libros Theognoſton, & de Arcanis æternitatis. Demonſtratur unitas & ordo uniuerſi, Mũdus incorporeus qualis, & quòd ſolum quod unum etiam bonum eſt.

Deinde librum de Secretis primum, foliorũ decem: cuius initium: Maxima 39.I.
pars eorũ. Hunc ob duas cauſas: primam, ut multis præclaris ingenijs ſatisfa-

cerem, ut ſcilicet ope mea uictum ſibi parare poſſent: eaq; cauſa nullum appoſui ſecretum, ſed ſolùm uiam illa inueniendi patefeci, ut illibatus liber ſemper eſſet, nec uſquam euulgaretur. Secunda, ut multos libros in ordinem redigerẽ: uelut Dialecticam, & Secundus Secretorum: Hymnum, & eſt tertius: Et de nodis, & eſt uigeſimus ſextus: Et de Muſica, & eſt uigeſimus ſeptimus: Et de lapidibus, et eſt trigeſimus ſecundus: Et de præſtigijs ex anima et operationibus eius, qui eſt quadrageſimusquintus: ſimiliter quadrageſimus ſextus, & quadrageſimus ſeptimus, de potionibus, & externis auxilijs: & Quinquageſimusquartus, de Geometricis: Quinquageſimusquintus, de Arithmeticis: & Septuageſimusquintus, de Secretis educandi filios: & Octuageſimusnonus, de Secretis ludendi: & Nonageſimus primus, de Fato. Vt ergo hos tredecim libros cum illo in ordinem redigerem, hunc librum conſcripſi.

40.1. *Alium quoq;, qui iam numeratus eſt inter hos, compoſui, de Gemmis et coloribus, foliorum duodecim, in quo nihil quod ad materiã eam attinet, deſiderari poteſt, adeò ſubtiliter omnem illorum naturam perſcrutatus ſum. Initium eſt: Gemmarum differentiæ plures. Vtilitas ſatis perſpicua eſt, cùm præſertim illud oſtendam, multos eſſe lapides qui fortunam geſtantium commutent.*

41.1. *Conſcripſi libellum alium cuius titulus eſt Tetim, ſeu de Humanis conſilijs, foliorum ſex: initium: Vtinam ô amice. Argumẽtum eſt, homines ac principes plerosq; præſertim decipi in adminiſtratione. Fructus eſt, magnũ afferre auxilium regnis cũ felicitate ſubditorum, & Principũ ſecuritate, meliore fama, et Dei gratia. Hi quatuor cum hoc opere, ut patet, excuſi ſunt.*

42.1. *Conſcripſi rurſus libellum de Minimis & proximis, foliorum trium. Aliũ*
43.1. *de Summo bono, foliorũ quatuor. Aliũ de Nodis, foliorum decẽ: initium pri-*
44.1. *mi, Cũ anno M.D.LIX. ſecundi: Quoniam ſummum bonum: tertij, Nodorum ſcientiam forſitan. Vſus primi eſt, ut doceamur nihil negligere, quandoquidem omnia noſtra ex minimis ortũ habeãt: Secundi autem, cõpendioſam oſtendere uiã ad ſecuritatẽ, quãta ab homine haberi poteſt, ne ſimus infelices: & quibus hoc ſufficere debeat, quiue debeãt felicitatẽ ſequi. At uerò tertij multa utilia alia, pulchra, & propè admiranda. Duos priores cum libris de Somnijs edidi.*

45.1. *Cũ etiam hoc anno obijſſet Guglielmus Lataneus Anglus, adoleſcens mihi chariſſimus, conſcripſi librum foliorum duodecim, cuius initium eſt: Veniens è Scotia: titulus, Guglielmus, ſeu Guglielmina. Argumentum eius eſt, uiuentes omnes eſſe mortuis infeliciores, plerosq; etiam multo: quantus item ſit dolor in morte, qualis, & cui aſſimiletur. Vtilitas eius eſt, perferre luctum commodè.*

Demum cũ uiderẽ multa ſuperfutura optima, ne cogerer uniuerſa mutare. 46.
cœpi conſcribere libros Paralipomenon, quorum numerus definitus non eſt. Initium primi libri: Cùm in Deo multa eſſe, tractatio eſt omnibus.

Sed & libros quinq; de rebus naturalibus, duos de ſupernaturalib. tres de 47.5.
moralibus. Initiũ primi: Dei faciẽdo generatio. In primo naturaliũ, de princi- 48.2.
pijs quibus Mundus factus eſt: in ſecundo, de principijs quibus eſt: In tertio, de 49.3.
principijs generationis: in quarto, de mixtis imperfectis: in quinto, de anima. In primo ſupernaturalium, de uitijs: In ſecundo, de intellectu & communibus. In primo moralium, Ethica: in ſecundo, Oeconomica: in tertio, Politica. Cauſa conſtructionis fuit, ut omnia neceſſaria breuiſſimè & ordinatè colligerentur. Opus erit pauló maius chartis centum.

Horum igitur cauſa tabulam omnium ſubijcere decreui. Vtilior autem diuiſio mihi uidetur in claſſes: erũt autem octo. Prima, mathematicarum tractationum: ſecunda, naturalis philoſophiæ: tertia, moralis: quarta, Diuinorum: quinta, Diuinationis: ſexta, Introductoriorum: ſeptima, Medicinæ: octaua, uarij & incerti argumenti. Sic igitur & diuidemus illos, & diſtinguemus.

Mathematici:

Elementorũ geometricorũ, li. xv. f. cc
Arithmeticæ, lib. v. f. ccc
Muſicæ, lib. v. f. clxxx

Naturales:

De natura, lib. v. f. c
Supernaturalium, lib. ij.
De arcanis æternitatis, lib. vij. f. clx
De fato, lib. iiij. f. cxx
De ſubtilitate, lib. xxi. f. cclxxx
De rerum uarietate, lib. xvij. f. cclxx
De animi immortalitate, lib. i. f. lx
De gemmis & coloribus, lib. i. f. xij

Morales:

Moralium, lib. iij.
Tetim, lib. i. f. vi
De ſapientia, lib. v. f. lxx
De præceptis ad filios, lib. i. f. xiiij
De ſummo bono, lib. i. f. iiij
De conſolatione, lib. iij. f. xxxvi
De utilitate ex aduerſis capiẽda, l. iiij. f. ccxx
De minimis & propinquis, lib. i. f. iij
Guglielmus, lib. i. f. xij

Diuini:

Theognoſton, lib. vi. f. cc
Hymnus, lib. i. f. v

Diuinatorij:

Cõmentaria in Ptolemæũ, l. iiij. f. ccc
De iudicijs, lib. x. f. cc
Metopoſcopiæ, lib. xiij. f. clxxx
De ſomnijs, lib. iiij. f. lxx

Introductorij:

Dialectica, lib. i. f. x
De ſecretis primus, lib. i. f. x
De libris proprijs, lib. i. f. c
De uno, lib. i. f. v

Medicinæ:

Cõmẽtaria in Hippocratẽ, l. c. f. MD
Cõmentaria in Mundinũ, lib. i. f. cxx
De urinis, lib. iiij. f. cxx

Ars medendi parua, lib.i.f.xxvij
De ſanitate tuenda, lib.iiij.f.ccxxiiij.
Floridorum, lib.i.f.c.
Cōtradicētiū Medicorū, li.viij.f.cccc
De aqua & æthere, lib.i.f.c
De Indico morbo, lib.viij.f.ccxxiiij
De experimentis, lib.i.f.ccx
De morbis compoſitis, lib.i.f.l
De Malo medendi uſu, lib.i.f xvi
Quod nullum ſimplex. lib.i.xvi

Varij & incerti generis.

De Ludis, lib.i.f.cl
De Nodis, lib.i.f.x
Tabularum, lib.iij.f.lxxx
De Secretis Quartus, lib.i.f.x
Problematum, lib.x.f.lxx
Paralipomenon, lib.

Librorum ergo horum ſumma, præter paralipomena, eſt trecentorū: chartarum uerò trium millium ſupra trecentas. Præter eos, qui tametſi edentur, aut editi ſunt, ſub nomine tamen librorum haud comprehenſi ſunt. Sunt autem hi:

Conſilia:

Duo, pro difficultate ſpirandi.
Pro lepra.
Pro ſanguinis fluxu.
Pro uentriculi affectu.
Pro ſurditate.

Apologiæ:

In Theſſalicum medicum.
In Iulium Cæſarem Scaligerum.

Encomia.

Medicinæ.
Geometriæ.
Neronis.
Podagræ.

Præter hæc quæ edenda aut edita dixi, ſunt manuſcripta non edenda, etiā ſi alia ex eis edita ſint: Arithmetica parua edita, fol. cxx. Tabula in Hippocratem, fol. xxxij. Tabula librorum claßicorum, fol. x. Commentaria in Sphæram, fol. xxx. In Geographiam, fol. xx. In duos primos Vitruuij libros, fol. xx. Contradictiones logicæ, fol. x. Epidemia, fol. xxxvi. De circulis libri duo, fol. xx. Commentaria in primam primi Haſen, fol. cl. In artem Medicam, fol. clx. De Simplicibus medicamentis alius, fol. x. Epiſtolæ familiares ad amicos, eruditos & principes uiros, Veſalium, Matthiolum, Alciatum, Oſiandrum, Archintum, Ranconetum, Checum, Geſnerum, Fabium, Bonifacium, Antonium, Felicianum, Maioragium, Cicereium, Antonium Alphuſianum, Franciſcum Vicomercatum, Magnienum, Georgiū, Ioachimum, & Hieronymum Scalingum, ad Cardinales plures ad Principes nonnullæ. Epiſtolæ aliquot cœleſtes. Farrago inſuper medica, fol. D. Orationes in demonſtratiuo genere circiter xxx. Farrago libri Technarum, cum initio eius. Conſilia multa per totam ſparſa Europam.

Exciderunt etiam præter hæc, Arithmātia, De locorū diſtantia, De peſte, De uenereis, De humana immortalitate, De pituita, De circulis ſphæricis

& um-

& umbris, cõmentaria poſteriorum imperfecta, Farrago operum Galeni quæ adhuc extãt: Grammatica Græca, ſed imperfecta: Tot epiſtolæ, aliaq́; ſcripta, ut numerare nimis curioſi eſſet.

Itaq; proponamus potiùs, qui nam editi ſint, idq́; breuiter: inde, qua ratione diligentiaq́; conſcripti: demum, quo ordine legi debeant. Libri igitur impreßi ſunt hi:

Libri editi.

De malo medendi uſu. } *Bis impreßi.*
Quod nullum ſimplex medicamentum. }

De conſolatione. Bis impreſſus.

De ſapientia.
De libris proprijs, ter.
Commentaria in Ptolemæum, bis.
De ſubtilitate, octies.
De ſomnijs.
De animi immortalitate.
Ars magna.
Ephemeridum emendatio, & De genituris.
De rerum uarietate, bis.

De aqua & Aethere.
De utilitate capienda ex aduerſis.
De Minimis & proximis.
De uita beata.
De uno.
De ſecretis liber primus.
De gemmis & coloribus.
Guglielmus, ſeu de morte.
Telim.
Encomium Neronis.

Omitto Arithmeticam paruam, & duos libros Contradicentium, quoniã tranſmutati ſunt alio ordine, ac ex toto permutati, ut nihil fermè ex priore editione retineant. Sunt etiam Apologiæ, aliaq́; edita. Porrò conſcriptorum librorum quidam ſunt exiles & aridi, quidam imperfecti, ac quaſi immundi, nec expoliti: alij perfecti, quidam ſupra noſtras uires. Sunt & quaſi diuini, alij uerò mixti.

TABVLA LIBRORVM TVM editorum, tum edendorum.

Exiles.

De iudicijs aſtrorum.
De malo medendi uſu.
Quod nullum ſimplex med.
De animi immortalitate.
De tuenda ſanitate.
De præceptis ad filios.
Fabularum.
De aqua & æthere.
De morbis coniunctis.
De ſapientia.

Supra uires noſtras.

Dialectica.
Ars medendi parua.

Diuina pene.

Theognoſton.

Hymnus ad Deum.

Impuri,ſed quaſi perfecti.

De ludis.
Floridorum.
De morbo Indico.
De conſolatione.
Anatomia.
De libris proprijs.
Experimentorum.
Muſice.
Problematum.
Mixti generis.
De fato.
De arcanis Aeternitatis.

Perfecti.

Geometria.
Arithmetica.
Commentaria Ptolemei.
Commentaria Hippocratis.
Metopoſcopia.
De ſomnijs.
De ſubtilitate.
De rerum uarietate.
De utilitate capienda ex aduerſis.
De urinis.
De ſecretis.
De uno.
Contradicentium Medicorum.
De ſecretis primus.
De gemmis & coloribus.
Tetim.
De minimis.
De ſummo bono.
De nodis.
Guglielmus.
De natura.
De ſupernaturalibus.
Moralium.
Paralipomenon.

TABVLA ORDINIS LIBRO-rum,quo legi debent.

1 *Elementa Geometrica.*
2 *Arithmetica.*
3 *Muſica.*
4 *De uno.*
5 *Dialectica.*
6 *De ſecretis primus.*
7 *De libris proprijs.*
8 *De natura.*
9 *De ſubtilitate.*
10 *De rerum uarietate.*
11 *De gemmis & coloribus.*
12 *De animi immortalitate.*
13 *De Fato.*
14 *De arcanis æternitatis.*
15 *Supernaturalium.*
16 *Theognoſton.*
17 *Hymnus.*
18 *De moribus.*
19 *De ſapientia.*
20 *De preceptis.*
21 *De utilitate capienda ex aduerſis.*
22 *De minimis.*
23 *De ſummo bono.*
24 *De conſolatione.*
25 *Guglielmus.*
26 *Tetim.*
27 *Commentaria in Mundinum.*
28 *Commẽtaria in Hippocratem.*

29 De

29 De ſanitate tuenda.
30 Floridorum.
31 De urinis.
32 Ars medendi parua.
33 De experimentis.
34 De aqua & æthere.
35 De Indico morbo.
36 De morbis compoſitis.
37 Contradicentium medicorum.
38 De malo medendi uſu.
39 Quòd nullum ſimplex.
40 Commentaria in Ptolemæum.
41 De iudicijs aſtrorum.
42 Metopoſcopiæ.
43 De ſomnijs.
44 De ſecretis Quartus.
45 Problematum.
46 Fabularum.
47 De ludis.
48 De nodis.
49 Paralipomenon.

Verùm ratio ordinis in pleriſque nutat: quandoquidem horum librorum quidam antè & pòſt legendi ſunt diuerſis rationibus: ut Dialectica, Ars medendi parua, De ſubtilitate, & De rerum uarietate.

Sed hæc mittamus. Quid ſi contigerit ut ab obitu libri quidam maneant imperfecti, aut quod pluribus eueniet, non omnino caſtigati? At de hoc operæprecium erat etiam monere lectores, ut ſi quis non ineruditus eorundem cauſa: qua nos hæc ſcripſimus, præmiorum efficere tentauerit, non difficile ſit rem ipſam abſoluere. Sic contigit Homeri & Ariſtotelis & Virgilij operibus unde: illud etiam uulgatum Auguſti:.

Ergo'ne ſupremis potuit uox improba uerbis.
Tam dirum mandare nefas?——

Et reliqua quæ ſequũtur. Noſtra ætate idē contigit operib. Cælij Rhodigini. Spes erat emendatos iri à filio, ſed gratiã uidetis relatam. Cupierant extinguere non illum, ſed me: nõ mitiore, uerùm crudeliore, ſed honeſtiore modo: ut conciderem in filij ſanguine. ¶ Sed libet eorum nomina adijcere qui de me in ſuis libris palàm editis honorificè mentionẽ fecerunt: quanquàm multos alios eſſe non dubitem, quib. gratias debeam ob ſimile meritum: quos uidere ad hanc uſq; diem non licuit. Incipiam autẽ à primo: quoniam is uidetur omen feciſſe fauſto cœpto, & non ſine numine id egiſſe.

Gaudentius Merula, in Eraſmicano bello: & in Sylua uariæ lectionis. Cui (ſucceſſit.
Donatus de Mutis, ſuper expoſitione quorundam Aphoriſmorum. Inde eruditiſſimi uiri:
Andreas Tiraquellus, de legibus connubialibus in initio quindecimi libri.
Philander, in Vitruuij commentarijs non ſemel.
Geſnerus, dum mihi eſſet ignotus, paſſim.
Philippus Melanchton, in initijs ſuæ Naturalis philoſophiæ.

Gemma Phryſius,in ſua Arithmetica.
Franciſcus Vicomercatus,in ſuis Meteorologicis.
Michael Stiphelius,in ſua Arithmetica.
M. Antonius Maioragius,in Antiparadoxis.
Schonerus,de Natiuitatibus, in fine.
Epitome Bibliothecæ.
Hieronymus Tragius,in ſuo Herbario.
Georgius Pictorius,de Tuenda ſanitate,& in Conuiualibus ſermonib.
Antonius Mizaldus,in libro de Sympathia & Antipathia.
Chriſtophorus Hiſpanus,de itinere Philippi Regis.
Conradus Lycoſthenes,de Prodigijs.
Io.de Choul,in pulcherrimo libello de Quercus hiſtoria.
Leuinus Lemnius,in libri de Naturæ arcanis proœmio.
Adrianus Alemanus,in librum de Aëre & aquis Hippocratis.
Hieronymus Caſtillioneus,in oratione de Laude patriæ.
Ioachimus Ellerus,in Io.Hiſpalenſis Iſagoga.
Adolphus Crang,in Trittemij Abbatis introductorio.
Melchior Guilandius Boruſſus.
Guglielmus Gratarolus.
Caſtigator Hermetis.de Natiuitatibus.
Liber magnus de Aquis,à pluribus aggregatus.
Mattheus Abel,in Dionyſium de ſitu orbis.
Notradonnus,in ſuis Prædictionibus annuis.
P.Conſtantinus,in Caſtigationibus in Amatum.
Gaſper Peucerus,de Diuinationum generibus.

¶ *Sanctè uerò iurare poſſum, me nullum horum agnouiſſe, antequam de me ſcriberent, præter Gaudentium Merulam, Antonium Maioragium, Donatum de Mutis medicum,et Io.Choul:ſed neq; cum illorũ quoq̃,præterquàm Maioragio,amicitiã aut familiaritatem contraxi. Tantum uerò abfuit ut quẽquam huius cauſa rogarem, ut nunc etiam quaſi pudeat meipſius: neq; apud quenquam minor mihi eſſe uideor, quàm apud memetipſum.itaq; gratias tãto maiores illis habeo, uixq; ſua Ariſtoteli aut Galeno forſan ſimilia contigẽre.Sed obijcies,& aliquos damnaſſe ſcripta noſtra,atq; hi ſunt:*

Nicolaus Tartalea,in ſuis nouis inuentionibus.
Lucas Gauricus,in ſuo de Genituris libro.
Io.Brodeus,in Miſcellaneis.
Tadæus Dunus,in diſputationibus ſuis.

Io. Bu-

Io. Buteon, in ſua Arithmetica.

Ingraßius, De humoribus.

Atq; hi nullius prorſus exiſtimationis, præter Brodæum, qui ſibi hac cauſa nomen parare uoluit, nec ſcit quod reprehendat. Gauricus de diuiſione domorum arguit, ſed non intellexit mentem noſtram: pro qua etiam ſcripſit Antonius Alphaſianus ſenator ad me. Buteon plane ſtultus eſt, & elleboro indiget. Dunus, ut famam quæreret, cùm eſſet meus auditor, euulgauit epiſtolam meam. Ingraßius, nec in me reprehendendo, nec ulla in re ſatis nouit quid dicat: melius fuiſſet omninọ non ſcribere. Scribere enim ut imperitiam tuam prodas, nec fructum alium facias, ſuperuacaneæ operæ eſt. Tartalea coactus eſt recinere palinodiã: ſed tamẽ puduit eum ſtare promißis, nec quod ſcripſerat, delere uoluit, ſed in amentia perſeuerauit: coruo prorſus ſimilis, uiuens alienis laboribus, & fur manifeſtus alienorum ſtudiorum, adeò impudens, ut quod edideram iam publicè quadriennio antè de expiſcandis nauibus ſubmerſis, ipſe edito libello, nec rem ſatis intelligens, ſuppreſſa de nobis mentione, inuentionem illam: quia materna lingua Italica illã euulgauit, ut ſuam publicauit. Verùm homines eruditi nos laceßiuerunt, Rondeletius, Iulius Scaliger, Fuchſius in procemio cuiuſdam ſui operis, ubi docet cauendas eſſe noſtras medicinæ contradictiones ut uenenum peſtiferum. Eſt etiam Reinerus Soleander quidam, de aquis calidis. Sed ille cùm de cauſa ortus illarum nos reprehendat, nõ tamẽ reſpondet demonſtrationi quam pro opinione mea attuli. Cæterũ, ut dixi, Cæſari Scaligero in Apologia quæ eſt cum libris de Subtilitate, ſatis reſponſum eſt. De Fuchſio, pudet me illius, qui damnat, nec rationem adducit, uultq; ſibi credi uelut oraculo, in tot cauſis arduis. At illi plurimum debere me fateor, cuius cauſa duodecim illos admirabiles Contradicentium medicorum libros inſtauraui. Sed ipſum non pudet agnoſcere tot furta, qui nil de ſuo ſcripſit, ſed integras Actij, inter cæteros, paginas. De Rondeletio, piget ſanè in hanc arenam cum illo deſcendere: ſed potiùs illi ignoſcendum exiſtimo, qui Ariſtotelem & Galenum non uno in loco, ut me, ſed in pluribus ſugillet. Quod conſilium, modò uerecundè fiat, & non aut contradicendi ſtudio aut inanis cuiuſdam gloriæ, haud improbo. Sed tam pauci id ingenuè faciunt, ut multo paucioribus (& meritò) etiam res hæc benè cedat. Exiſtimãt forſan hac in parte nos imitari, ſed longè aberrant pleriq;: nam nos ut principia rerum ſtatuamus, in uno uel duobus ad contradicendum Ariſtoteli, & inuiti, deſcendimus: tam firmis uerò rationibus, tam claris experimentis, tot etiam conſequentibus, ut non dubitem apud poſteros noſtram hanc opinionem, in qua ab Ariſtotele dißidemus, pluſquam probabilem futuram. Et tamẽ

id tam uerecundè, ut nemo nobis, quantumuis addictus Ariſtoteli, poßit ſuccenſere. Sed (ut dixi) credamus hæc omnia ſyncero animo ab illo facta, ut ueritas eluceſceret. Quid cauſæ eſt ut nos accuſet, ut literam uidet manifeſtè eſſe corruptam, ut ipſemet fatetur: dicta mea quædam repugnantia continent, quomodo igitur in quatuor uerſibus, niſi prorſus deſiperem, uult me mihi repugnare? Par igitur erat, contextus corruptione cognita ad me ſcribere, non tot ex uno ſibi fingere ſolœciſmos. Quod enim echeneis echinus nõ eſſet, aptè declaraueram; quodq; torpedo à remora differat. Sed uir gloriæ cupidior, anſam damnandi arripuit libenter. Verùm decebat hominem tam in redarguendo acrem, culpa (ut Cicero inquit) omni carere: cũ enim nos tã exiguis in reb. accuſet, & quæ nihil ad noſtrum faciunt inſtitutum: & quæ ſolùm ſupremam manũ expoſtulabant, quam nuper omnib. noſtris operib. admouimus, cùm antea ob intempeſtiuas quorundam preces nonnulla (ut etiam Ariſtoteli & Galeno) excidiſſent inemendata: uelut & Ciceroni, qui prooœmium Academicarum quæſtionum libris de Gloria præpoſuiſſe ſe imprudenter fatetur: decebat illum, ſolum caſtigata emittere. At tantum abeſt ut emendata ipſe in medium protulerit, ut tum præpoſtero iudicio, tum mendaci hiſtoria, tum proprijs diſſenſionibus omnem fidem à libris ſuis abrogauerit. Cupiebam ab illo iuuari: nunc quam fidem adhibere poſſum homini in tota tractatione oſcitabundo, leuiaq; ſolũ ſectanti, & inconſtanti? Quod quidem, qui hiſtoriã noſtrã in libris de Rerũ uarietate traditã leget, & in ſuis editis libris quæret, facilè uera eſſe cõperiet: nec credo illum mihi iraſci debere, ſed uix edita pro ſuis uolet agnoſcere: adeò mẽdis innumeris et intolerabilib. ſcatẽt. E quib. unum, quod excuſatione omni caret, quodq; extra propoſitũ eſſet, in eo loco prætermiſit; hîc pro exemplo ſubijcere ſtatui. inquit.n. Tiburo piſcis eſt, quem ego è uitulorũ aliquo genere eſſe puto. Dij boni, qd unquã abſurdius dici potuit? ita fato quodã natus ſum, ut qui calumniãtur, inſanire uideantur. Quid enim Tiburoni cũ uitulo marino idem, aut ſimile: Tiburo capite piſcis, uitulus quaſi felis: tiburo cũ brãchijs & ſine pedib. uitulus cũ pedib. & ſine brãchijs: Tiburo maſculus cũ duplici genitali & ſimplici lingua, uitulus cũ unico mẽbro & duplici lingua, ut autores referunt, Sed ego quanquã in Scotia & tractauerim, et diſſecuerim, et comederim, duplicẽ illi eſſe linguã nõ animaduerti. Tiburo ſine uno uel pilo, uitulus totus ut quadrupes piloſus: tiburo: uelociſsimus, uitulus piger admodum: denique tiburo membris internis diſsimilis uitulo, & illi inimiciſsimus eſt. Adeò ut ſi quis uellet (ut dici ſolet, & ex ungue leonẽ) æſtimationem libri eius ex hoc facere, fabulam potiùs quã hiſtoriã poſſet exiſtimare. Sed ego non ſic; uerùm potiùs illud Horatianum: Quan-

doq;

doq; bonus dormitat Homerus. Itaq; cũ ijs in libris grãmatici potius quã philoſophi uices gerat, cõtineat ſe ſuis limitibus, nec aliorũ gloria illũ adeò torqueat, ut iracundè ſcripſiſſe uideatur, non cũ iudicio: ſed editos libros ad limã & incudẽ reuocet. Hæc communis utilitatis cauſa dicta, non noſtra exiſtimet: quippe quod nos nihil niſi appoſita demõſtratione protulimus: quam ſi quis penſitauerit diligẽter, uix à nobis diſſentire poterit. At hoc forſan ille nõ intelligit: quoniã nõ eodẽ in loco cõcluſio & demõſtratio cõſcribuntur. Quòd ſi hæc nõ aſſequitur, nõ pondus ſententiarũ, nõ connexũ rerũ, nõ ſuccendentia per quæ res ipſæ cõprobantur: quomodo Galenũ aut Ariſtotelem, aut claßici alicuius uiri ſcripta percipiet? cũ ſæpius et illi, et nos multò magis cõcluſiones in præmißis, & præmiſſas in cõcluſionibus nõ explicatas reliquerimus. Par enim hoc eſt facere, ubi cõnexio ſit neceſſaria ob infinitatẽ rerũ quæ cõprehẽduntur, quas explicare penitùs fuerit ἀδύνατον, ſeu impoßibile. Quòd ſi in his cupit ſe exercere, & an uera ſint experiri, legat noſtra cõmentaria ſeu in Ptolemæũ, ſeu in Hippocratẽ. Nã nullibi melius docebitur quàm recõditæ eſſent, quamq; altè repoſitæ ſentẽtiæ ueterũ, cũ in illis explicãdis neruos omnes intẽderimus. Quãquam forſan par labor in cõmentarijs ipſis planè intelligẽdis relinquatur. Quã rẽ uiri eruditi intelligentes, & quãtæ ſit difficultatis & artis, plus iã mihi in re literaria tribuerũt, quàm ego expoſcere uerecũdè uiſus eſſem. Etenim cũ noſtris inuẽtionib. ſenſiſſent ſe nõ parũ in ſcribẽdo iuuari, iuuabũturq;, Deo dãte, multò magis in poſterũ, cũ (ut ex ordine editorũ librorũ liquet) minus utilia & minus elaborata prius ediderimus: ſeu dißimulent, ſeu prætereãt: pauci ſunt tamẽ qui non malint in re adeò manifeſta potiùs fateri debere ſe nobis, quàm furti nomine notari. Cæterùm & inter eruditos etiã Amatus Luſitanus in Commẽt. ſuper Dioſcoridẽ teſtimoniũ locuples de nobis reddidit, licet in I. Cẽturiarũ editione accuſaſſet. Verùm tamẽ res illa de qua arguebar, in caput ſuũ recidebat, cũ ego nõ eiuſmodi ſentẽtiã protulißẽ. Vnũ illud addã: pulcherrimũ futurũ opus ſuũ, iudicio meo, ſi illud contraxiſſet ad trientẽ. Cætera enim cũ ſint uulgaria, in memoriã reuocant eos medicos, qui diſcipulos ad artẽ edocẽdã circũducũt, omnia docẽtes, neceſſaria fortuita, uulgaria et ſelecta, pertrita & ſecreta, ut ne quid prætermittãt. At quod ueneretur Hippocratẽ admodum, quòd Auicennã nõ contẽnat, in ratione etiã curãdi multa è uetuſtate in lucẽ reuocare conetur, laudo ingenium atq; iudicium. Eſt etiã ſatis clarus & perſpicuus. Quòd etſi maledicat de me nõ curo, inter tot qui bene ſentiunt: ſunt ſua edita, ſunt & noſtra: homines potuerũt æſtimare. Ego nõ cõferã, quando poſt inuentã Dialecticã pauca admodũ uideã eſſe ſine labe. Sed ubi maior laus, ibi uituperationi amplior uia, & latior patet.

Suæ tantum narrationes ſunt, paucis exceptis locis: noſtra ubiq; arte conſcripta ſunt, licet(ut dixi)paßim in his quæ ante Dialecticam edita ſunt, plura deſiderem ego ipſe in meis libris, quàm probem. ita factum eſt hac egregia inuentione, ut plura ſordeant, quæ in alienis mirum in modum placebant, & de quibus in noſtris gloriabar. ita rectè Moſes, nos docuit ex ſcientia torqueri, nihilq; iucundius imperitia. Si enim quis ſapiens ſit, nũquam probabit aliena, ſuaq; deſpiciet. In anguſto enim ſumus: m lumq; illud ſcientiæ, doloris atq; triſtitiæ pater eſt. Cæterùm cùm, ut ab initio dixi huius ſermonis, deſperem poſſe omnia ad perfectionẽ deducere, ut aliquis noſtra opera uir eruditus ad incudem reuocare poßit, decreui ipſam Dialecticam, quam ſupprimere perpetuò deſtinaram, in publicum edere.

Qua edita et intellecta, non erit arduũ omnia ad finem deducere omnium: extat enim prima editio, aut ſaltem tota farrago. Dicam igitur qui modus eſſe debeat libros conſcribendi: atq; eo intellecto, facile erit intelligere, quid et ubi deficiat quicquam in noſtris libris, & quomodo reſtitui poßint quæ deficiunt. Primum igitur, quod ad ſtylum attinet, non adeò contrahi debet ad ... [illegible] nis regulam, ut ſi omaſum dicere neceſſe ſit, oporteat (quoniam Cicero eius non meminit) ſic fari: Pingue illud inteſtinum bouis, quod guſtu, dum diuiſum excoquitur cum odoribus, adeò iucundum eſt. Sufficiat fuiſſe Horatij, fuiſſe Plinij. At contrà ueq; tanta licentia abutemur, ut Græca infœliciter ſupponamus, ſi Latina probè reſpondeãt: aut bonitatem atq; bæcheitatem eructemus: uel ſi præciſè, pro ad unguem: uel ſi barbara nomina, quæ poſtmodum incertam habeant interpretationem, interpoſuerimus. Sit etiam oratio rei congruens: nec diſputantes in Architectura, Liuij facundia utemur: nec in Medicina conabimur ſtylũ, Ciceronis orationibus iudiciarijs aßimilare. Meliusq; eſt uno dicendi genere, etſi non adeò probato, uti, quàm pluribus intermiſtis, tametſi pulchrioribus. Neque uerò ſe attollere in immenſum, nec uelut cadentem in infimum ſe detrudere. Fugiamus aũt obſcuritatem, quæ per ſe etiam nimis obrepit, & temporum ſucceſſu, & uetuſtatis uitio, & linguarum defectu atque permutatione libros ipſos reddit inutiles. Sed & cuique ſuam reddamus conſuetudinem, ut facilior & clarior euadat oratio. Familiaris autem ſit ſermo: propter id enim inuentus eſt, ut ab omnibus & facilè intelligaris. Non quæras abſoleta: leuitatis enim animi indicium eſt. Neque uerò uerboſus ſis: nam tempus eripis, charißimam rem. Et quòd in Galeno meritò contemnitur, audebis'ne tu ſperare, quòd in te diu placeat? Memineris ſemper, uerba propter res ipſas facta eſſe, non res propter uerba. Plus legitur, præterquàm à pueris, Horatius in uno exiguo uolumine,

quod

quod compertus ſit, quàm Ouidius in tot. Sed nec adeò breuis ſis, ut obſcurus euadas, aut conciſus: ut Poëtæ et Hippocrates. At ei uenia debetur, qui in tabulis ligneis ſcribere cogebatur. Sed ut nō ſunt uerba à Cethegis expiſcāda, aut reuocanda: ita neq; multo minus dicendi quidam modi, quamuis Ciceroni & hominib. illius ætatis familiares: qualis ille: Deinde ne pro indicta die quis accuſetur, ut ter ante magiſtratus accuſet intermiſſa die, quā mulctā irroget, aut iudicet, quarta ſit accuſatio trinundinum prodita die, qua die iudiciū ſit futurum. Sed neque oportet res ſui temporis tanquā notas breuiter tranſigere, cū multa ex antiquitate ſic perierint: quæ enim nūc notiſſima ſunt in Italia, mille poſt annos apud Marmaricos et Paropamiſas incognita erūt. Vbique uigebūt ſtudia literarum, ubique interibunt. Adornanda eſt oratio Poëtarum teſtimonijs, ſed non ſepienda ut Galenus, dum Chryſippum imitari ſtudet, aut cū illo contendere, factus eſt Cynico illi apud Lucianum cum Morione contendenti ſimilis. Fugere debemus aliorum uitia, nō æmulari: nec deſpicere materiam ſubiectā. Parū ſplēdebūt carmina in Geometria, uel Arithmetica: neceſſaria erunt in humanioribus literis, ornabunt Iuriſconſultum, teſtimoniū ferēt de moribus diſputanti. Sed non eſt inflectenda oratio: ut qui equo Troiano Mediolani inſunt, collum illius ad farcimina ſurripiēda plicant. Ipſa oratio fluat per ſe: dum carmina quaſi ultrò ſe offerunt, nō expedita uideantur. Affectata omnis res, ſi habeatur, parum honeſta eſt: ſi non habeatur, fœda et turpis. Circumfluant uerba, nec per ſimilia fiat repetitio: nec per diuerſa deturpetur oratio, dum idem ſignificent. Quid enim intereſt, ſi idem indicent uerba, ut nobis ſignificent dictione, dixiſſe ſignificent, aut indicent: malo idem nomen repetere, quàm eandem ſententiam. Habes quos imiteris in hoc genere, ut in omni certè decet optimos: Ciceronem eloquentia, Quintilianum arte. Non ũm premas in annum, & antiquorū more primùm iudicia eruditorum explora: laborant mendæ noſtræ plus nos, quàm alios, etiamſi illi longè nobis ſint imperitiores: adeò perdifficile eſt nos agnoſcere, ut non ſolùm nos noſtraq;, ſed (quod exiſtimo te nunc primùm intelligere, ſi credis) noſtri & familiares & domeſtici, uxor, ac ſi ij: quàm exteros: quanto enim illis propior es, tanto magis eorum delicta te fugiunt: partim quia magis illi à te cauent, quod conſpici ſe putant melius: partim id cōtingit conſuetudine, quæ nos moueri adiō & animaduertere non patitur: partim quòd minus quærimus: ubi alijs placuerint, fac ut ultimus ſis cui placeant. Cuò enim placent alijs, quæ ſerò autoribus ipſis placent. Atque hæc de oratione ſtyloq; dicta ſunt.

Pro domo ſua ad Pō-

Verū de re ipſa maior debet eſſe ars, labor & induſtria. Legimus Plotinū in dictione fuiſſe negligentiſſimum, qui tamen per tot ſecula eſt in ueneratio-

ne. At ſi res ipſa quæ tractatur abſurda fuerit, aut malè tractetur, quæ iam ſpes ſupereſt ut liber ad poſteros cum autoritate tranſeat? Ergo primùm de re ipſa dicamus, de qua tractatur: inde dicturi de modo. Sordida, uilia, inepta, falſa, impia, nefanda, & quæ legibus humanis aut diuinis aduerſantur, fugere oportet. Scribimus, ut humano generi opitulemur, ut laudemur, ut res ſint perennes: at ſordida, uilia & inepta, hominibus non proſunt, imò etiam nocent, & uituperatione digna ſunt. Quomodo ergo ex huiuſmodi laudem quæres, aut quem fructum afferes? Rurſus impia & nefanda legibus aduerſantur, quomodo perennia eſſe poterunt? Admiratus ſum non parùm, Ioannis Baptiſtæ Portæ opus de rebus naturalibus, in publicum prodiiſſe, in quo nouo ſcribendi genere factitare uenena nos docet. Quæ tanta potuit eſſe hominum ſocordia? aut quæ illi mens? Occiderunt filium conantem ulciſci mœcham uxorem, ut ea illi in faciem obijciebat, nec tamen occidit: uenena publicè factitare docentem, quibus ſontes & inſontes perdere liceat, ſuſpicimus? O hominum mores! ô ſecula! Non illũ quod oderim dixi, ſed cupio ei eſſe meliorem mentem. At falſa ſunt? atque ita reor: fœdiſsimi tamen exempli, & prorſus igitur inutilia. Ergo mea ætate plures libri his argumentis fœdi cecidère, quamuis impreſsi: Manganellus, Iulia Ficaria, atque eiuſmodi, etiam ſolo nomine turpia: ſed & Agrippæ libri de Occulta philoſophia: & meritò, cum ſuperſtitione pleni, referti ſint experimentis falſis ſolùm, atque abſurdis. Venena eſſe, & cognoſcere, & curare, ſi quis doceat, utiliter illa neceſſariò facturus eſt. Sic Conciliator, Ponzeta, Auicenna, & reliqui præclari medici fecère. Magicas uanitates non tàm docet quàm irridet Plinius: Magicam ueram quis poſsit dignè laudare? Verba, nugas, mendacia, chymicas fabulas, impia ſacrificia, uenena ueneficiáque docere, & improbi uiri eſt, & amentis, atque damnoſum humano generi. At uerò ſcribere ut nihil ſcribas, uelut hodie cum tot Epiſtolis Italicis, ubi quiſque nimiùm ſibi ſapit, ad nominis perpetuitatem nihil prodeſſe ſperes: ad præſentem utilitatem, laudemq́; forſan non ineptè, ſi quis aptè fecerit: plura enim animalia ſtipulis & oleribus aluntur, quàm fructibus. Sed & mare cùm nullam habeat arborem: quoniam fluctuum impetu uix fieri poſſet ut non diſijceretur, raram quoque herbam, longè tamen plura alit animalia, quàm terra ipſa cum tot herbis, arboribusq́. Ita etiam in hominũ genere plures ſunt uentoſi, quàm ſolidi. Primùm omnis ætas ſexuſq́; imbecillior, pueri, mulieresq́;: inde ex uiris plebs tota lucro addicta, ob neceſsitatem: ex nobilibus omnes, primùm indocti, & ex doctis etiam maxima pars, ſcilicet qui Muſarum chorum à limine ſalutarunt

runtq́

runt: impediti etiam grandioribus curis, his magis delectantur ineptijs, tanquam morionum & mimorum quodam exemplo, quàm ſerijs & difficilioribus ſtudijs. Demum & ex his optimis multi delectantur huiuſmodi nugis, uel ad remiſsionem grauiorum ſtudiorum, uel ut aliorum moribus ſe accommodent: ita enim uiuere coguntur, ac loqui, ſcribereq́;, non ut par eſſet, ſed ut alijs ſatisfaciant: quorum eſt maximus numerus. Hæc tamen ſcripta ſi æterna eſſe putant, inſaniunt: nam cū inania ſint, factu etiam facilia ſunt: itaque & plures id tentaturos eſſe neceſſe eſt: nec aliquis tam diligit parentes, ut nolit magis ſibi bene eſſe quàm illis, aut illorum gloriæ cedere. Quis ergo eſt qui ita ſe à poſteris amari, obſeruari, uenerariq́; perſuadeat, ut illius cauſa nolint & ipſi ſcribere, ab hocq́; quod ſibi tam honorificum eſſe putant, & in quo tantum ſe proficiſſe exiſtimant abſtinere: ſcribent igitur, & multitudine ſcriptorum obrui priores neceſſe eſt. At elaborabo ita ut nihil addi poſsit. Erras, nam quæ nunc maximè placent, cùm tamen nihil aut ualde parum contineant, hinc ad centum annos mutatis moribus lingua ac ratione ſcribendi, quæ quaſi circulo quodam perpetuò circumferuntur, neceſſe erit etiamſi optima eſſent, negligi atque concidere. At Boccatij fabulæ nunc magis uirent quàm antea: & Dantis, Petrarchæq́; ac Virgilij, totq́; aliorum poëmata, ſunt in maxima ueneratione: & Aureus ille aſinus Apuleij, & Aeſopicæ fabulæ, cùm tamen nihil contineant omnia hæc ueri aut utilis? Vetuſtas adiuuit illos tamen quot concidiſſe credis, comparatione eorum quæ ſuperſunt? Deinde in alio ſcribendi genere ſunt. Aliud eſt, argumento uni inſiſtere, quamuis ficto: aliud eſt, ut in epiſtolis fieri ſolet, liberè quóuis uagari. Dici enim ſolet: Qui quod ſcribat, neſcit, ad ſcribendas epiſtolas ſe conferat. Ciceronis epiſtolas defendit illius autoritas, & puritas linguæ, quæ poſtmodum ſtatim concidit: ut ibi inuentum ſit non leue auxilium, ubi maximum timebatur eſſe periculum. Si Romana Reſpub. cum lingua diu floruiſſet, non fuiſſent Ciceronis opera in tanta exiſtimatione. Cecidit cum eo flos linguæ, & quærimus inuidè quod perijt. Adeſt & alia cauſa: res ſcilicet geſtæ eorum temporum, ut nunquam aliàs, magnificæ & admirabiles: tum uiri præclariſsimi, Cæſares, Bruti, Pompeij, Craſsi, Catones, Lentuli, Antonij, Hirtij, Panſæ, Lepidi, Craſsij, atque alij innumeri, adeò ut omnia in idem tempus ſe contulerint: dico urbis imperium & monarchia, ſeditio & bella maxima, mutatioq́; ſtatus Reipub. claritas uirorum, & florentis linguæ caſus: hæc igitur omnia ſeruarunt Ciceronis epiſtolas, quæ etiā Cecilij Plinij: nā & adhuc Roma orbi imperabat ſub Nerua Traiano, atq́; tā ſub Domitiano: & quod deerat ex nitiore linguæ

ob tem-

obtemporum defluxum, & barbarorum in urbem aduentum, ille diligẽtia ſingulari ſuppleuit, ut meritò pòſt Ciceronianas primæ habeantur. Senecæ autem epiſtolæ uim libri, ſed remiſſioris ſtyli atq; artis retinẽt: quippe ad unum Luciliũ Balbũ Siciliæ præſidem omnes ſcriptæ ſunt: atq; in eodem argumẽto, ſcilicet uirtutẽ ſolã eſſe, in qua ſit cõſtituenda fœlicitas: mortem uerò eſſe quaſi uirtutis metam, ac ſummũ decus, ſi quis eam fortiter ferat. Sed & Petrarcha & Dantes, ut dixi, non epiſtolas, ſed libros & numeroſo pede condiderunt. Sic & Apuleij fabula, libros undecim continuato ordine complectitur: in quo genere eſt illa Heliodori, atq; etiã Achillis Statij. Aeſopũ tuetur antiquitas. Concident ergo tot epiſtolarum libri, Philelphi, Ficini, Politiani, Eraſmi, Longolij, atque tot Italica lingua conſcriptæ: alijs ſurgentibus aut melioribus, aut gratioribus. Et in eodem omnes Centuriæ, uelut Amati, Montani, Farraginesq; omnes: in quibus quod collibuit, intruſerunt ordine nullo, ratione admodum tenui, ſtylo humili. Cadent & Manardi epiſtolæ: nec ſcio an noſtræ Contradictiones, quamuis non leuibus laboribus conſcriptæ, ſupereſſe poterunt. Certè ſi ſupererunt, gratia poſteritati habenda erit. Hoc conſilio omiſi libri de Calidis technis conſtructionem, tametſi lepidiſſimum eſſet argumentum, utileq; uitæ humanæ: & hiſtorica, non fabuloſa eſſet tractatio uniuerſa: farragoq; tota penè iam condita, ut ſolùm exornatione indigeret. Ergo ea de quibus tractare conuenit, debent eſſe primùm humano generi utilia & ſalutaria, deinde honeſta, deinde perpetua. Hoc dico: quoniam & hiſtoriæ ipſæ pereunt uetuſtate. Quænam facta Alexandri magni præſtantiora? & tamen cùm à centum fermè hiſtoricis conſcripta ſint, trium ſolùm hiſtoria ſupereſt: Iuſtini, Curtij, Arriani. Sed Iuſtini conciſa & breuis, Curtij mutilata prioribus duobus libris, Arriani ſola integra eſt. Nuper Diodori Siculi altera, non inelegans, prodijt: ſed & ipſa, ut Iuſtini, conciſa eſt, & admodum pro tot geſtis breuis. Cùm ſeriem rerum, nomina, tempus, ſtratagemata, conſilia, epiſtolasq; ſuſtuleris ex hiſtoria, narraueriſq; ſolum exercitus, duces, prælia & urbes captas, hiſtoriam exanguem & quaſi mortuam reddis. Ob hoc quàm multi hiſtorias ſcribere aggrediuntur: nullas tamen nos habemus hiſtorias ex uniuerſo genere, præter Cæſaris commentaria, & Iugurthinum bellum, ac Catilinæ coniurationem ex C. Salluſtij laboribus: ideo quod Val. Martialis in Apophoretis ſuis ſcribit, tàm à paucis eſt intellectum, quàm ueriſſimum, ſcilicet:

Hic eſt, ut perhibent doctorum corda uirorum,
Primus Romana Criſpus in hiſtoria.

Ergo

Ergo adhuc locus ſcribendi multis ſupereſſet. Nam primùm hiſtoriæ ſuprema lam eſt ueritas: ob id adulationibus plenæ noſtri temporis hiſtoriæ, & mendacijs refertæ, temporibus futuris locum non habebunt inter poſteros. Inde, ut perfecta ſit locorum deſcriptionibus, nominibus potentiorum, & quod maximum eſt, cauſis belli, & quæ mouerunt auxiliarios ut in hanc uel illam partem declinarent. Inde patefaciat conſilia habita, epiſtolas occultas. Inde ſeries, tempus, ordoq́; ſeruentur: atque adijciantur copiæ cũ ducibus, gentes, prælia, ſtratagemata, urbes captæ, direptiones, modus, atque huiuſmodi. Adſit ſtylus fluens, & clarus: orationes ducum magis ueræ, quàm quæ hiſtorici facundiam oſtentent. Naſutum uirum ficta res, qui ueritatis ſolum ſit ſtudioſus, quomodo delectare poteſt? Fabulas atque figmenta Poëtis relinquamus: liceat Homero & Virgilio, non geſtarum rerum ſeriem fideliter narranti. Itaque & in exiguo argumento, ut Xenophontis in aſcenſu Cyri, maxima uoluptatis & delectandi cauſa relinquitur: ſi rectè hiſtoria cõſcribatur. At dices: Nimis multa exiguntur, ſi omnia hæc neceſſaria ſunt ad hiſtoriam ritè conſcribendam. Fateor non cuiuſuis eſt, hoc poſſe facere: ſed ſolùm illius, qui rebus ipſis ſecretioribusq́; conſilijs omnibus interfuerit, & ad quem literæ omnes zifris ſeu ſuppoſiticijs notis ſcriptæ peruenêre. Aliarum nullæ perpetuæ erunt. At dices: Quæ noſtri Regis facta continent, nónne perpetuæ erunt, ob potentiam? Minimè, niſi ad illius ſtirpem orbis dominium tandem deuenerit: eorum ſolùm hiſtoriæ ſeruantur, quorum poſteris fortuna fauerit, ut orbis imperium adipiſcantur. Verùm interim tandiu ſeruantur, quandiu in ea ſpe ſubditis regni eſſe licet: nam Crœſi Lydorum regis, & Scytharum & Aegyptiorum regum, & Gallorum, antequam Romanis ſubijcerentur, hiſtoriæ atque acta, periêre maxima ex parte: ſed ſi tamen rectè traditæ eſſent, & ut docuimus, adhuc manerent: quandoquidem priuatorum quædam acta & uitæ, quod ad rectam deſcriptionem accedant, adhuc maneant, ſeruentur atque legantur. Verùm obijcies: Non'ne omnia tandem ſcripta intereunt? Certè: nam ſi mundus æternus eſt, ubi ſcripta ante tria annorum millia infinitis ſeculis, ac tot in prouincijs ſeruata? ſi factus, ubi ad interitum uenerit, ſecum cuncta conſumet, ſeu igne, ſeu marcore conſumatur, ac diſſoluatur. At ego æterna appello ſcripta, quæ tam diu durant, donec mundus ipſe manſerit. Satis nobis nunc ſit declaraſſe, quæ'nam ſcripta mereantur æternitatem, quæ non: quæ abſoluta atque perfecta ſint, quæ non: quæ'que laude digna, quæ'ue non: & quæ cum mundo ipſo ſolùm peribunt, & cum humano genere, & quæ non.

Electo præſtantiſſimo argumento, & in quo diuerſatus ſis & feliciter

multis cum experimentis, rationibusq; efficacibus, non uulgaribusq; obſeruationibus, ubi omnium qui de ea re conſcripſerint ſeu ex propoſito ſeu obiter libros reuolueris, ueritatis quàm oſtentationis amantior, priùs quaſi in præludijs ſcribendo, docendo, diſputandoq; exercitatus, propoſitaque omnium tibi farragine, conare primùm ut eam in ordinem atque ad unum redigas principium: deinde his rationibus ad ſcribendum accingere, non ut laborem & uerſiculos diebus, ut ille ſtylo, metiaris: ſed pro occaſione uigoris, atq; intentionis mentis, ocij, & unitatis argumenti. Leges autem erunt hæ. Primùm, ut quicquid amplecteris (tantùm uerò amplectêris, quantum optimè noueris) diducas in ſpecies: atque ad ſingulas uſque diuidendo, nihil prorſus omittas, donec ad ultimas deueneris. Demonſtrabis autem omnes has ſub eo genere contineri: nec ullas alias aut contineri, aut poſſe contineri. Inde, quæ ſint tum totius generis affectiones, tum ſeorſum uniuſcuiuſque ſpeciei, ne una quidem prætermiſſa, inuenies pro tua facultate, atque edocebis. Dixi pro facultate, nam quantumcunque diligens fueris, longè plura omittes quàm attinges. Sæpiùs enim dixi, nos umbram tantùm rerum uidere, non res ipſas, nec intima. Beatus uerò ille fuerit, qui uel muſcæ uel culicis, aut pediculi publicè ſue intima proſpexerit. His cognitis, de ſingulis deriuationes afferas. Inde conare, ut omnia in unum, ſi potes, redigas principium: nam & facilior doctrina, & firmior reddetur, uidebitúrque artificioſa. Si non liceat, in quàm pauciſsima. Adde inſuper nominum exquiſitam ſignificationem, & ordinem quàm nitidiſsimum, cum oratione clara atque emendata. Pòſt, inuenta ipſa ad ultima extende: nec prætermittes, quæ ex ea doctrina commoda quis conſequi poſsit.

Oportet autẽ non unum demonſtrandi genus in omnib. obſeruare. Geometria exquiſitiſsimas & puriſsimas requirit: Arithmetica, etiam præter illas, tentandi nodos admittit: non ut ſecurum te reddant de re quæſita, ſed ut eorũ ſpe ad quærendũ demõſtrationẽ ſecurior accedat. Aſtronomia ex propoſitis, tanquã ſufficiat ſic eſſe poſſe, ad concluſionem accedit. Muſica eodem modo, ſed experimentum quærit: quod etiam in iudicijs aſtrorum definiendis obſeruare ſolemus, tum in cæteris diuinatorijs artibus: qui modus quanquam ſæpè, & maximè in uniuſcuiuſq; fortuna prædicenda aberret, tamen arti plurimũ affert utilitatis, quando eo meliorem non habemus. Conferunt ad hoc plurimũ quatuor illæ Ptolemæi regulæ, de quibus in Dialectica diximus. In philoſophia naturali, ab effectibus ad cauſas procedimus: ibi nouus labor eſt ſufficiat pien Ius ſcilicet, ut illius eam cauſam eſſe demonſtremus: fit autem hoc partim experimentis, partim à diuiſione ſufficienti propoſita, ſingulis rei capitibus explo-

exploſis:uelut, Luna deficitur lumine:nihil poteſt intercipere Solis lumen niſi terra: quia nihil eſt humile & opacũ niſi illa. In Medicina uerò tum eo genere demõſtrationis, tũ cauſæ utimur:uelut in Dialectica, et Quinta Aphoriſmorũ, in expoſitione illius Aphoriſmi demonſtrauimus: Quæ corrupturæ ſunt fœtũ: & ultimis ſextæ particulæ: Si muci incidãt, coxa delabitur & reſtituitur: ſed coxa delabitur & reſtituitur: hoc cauſæ ratione oſtendit: non tamẽ cauſam eſſe, uel effectum: inde reuertitur, effectum eſſe oſtendendo, unde eſſe cauſam demõſtratur. Eſt præterea unicuiq; diſciplinæ modus tradendi etiã peculiaris. Geometrica ſummã amant claritatem, puritatẽ, breuitatẽ. Arithmetica eodẽ modo, ſed demonſtrationẽ non exigunt niſi ubi difficiliora ſunt: atq; tum illuſtrari etiã exemplo debent. Perſæpè poſtulãt tacitæ obiectioni reſponſum, ubi abſurdum uidetur quod cõcluditur: exempla omniũ in proprijs tractationibus quære: hic admonuiſſe ſatis ſit. Aſtronomica eadẽ hæc inſuper foliatis figuris & narratione repetita per alia uerba, ubi difficultas urget: hoc enim ubiq; intelligendum requirunt. Muſica eandẽ repetitionẽ & declarationẽ finis, ſeu effectus. Optica præter demonſtrationẽ, modum exigit conficiendi inſtrumenta ad experientiam: tum & materiã requirit, quod etiam in Aſtronomia & Muſica negligere non debemus. Aſtrologia gaudet ratione, claritate, exemplo, nõ repetitione, quib. etiã Metopoſcopia & tractatio de ſomnijs: ſed huic adijcere debemus cõparationem ad hominis cõditionem. Dialectica demõſtratione & claritate, ut Geometria, explicationeq; nominum. Theologia ornatu uerborũ abſq; figuris: ueris enim innititur. Rhetorica, figuris & probabilibus (nõ enim ueritatẽ exigit) immodicoq; ornatu, & argumentorũ multitudine. Simplicium medicamentorũ & diſſectionis hiſtoria, candida narratione, picturaque exacta. Sed Anatomia multiplicẽ narrationẽ et diuerſis cõnexã partibus requirit, & picturã foliatã. Reliquæ medicinæ partes multiplicem poſtulant diuiſionẽ, operandiq; modũ cũ peculiari uerborũ ornatu. Architectura uerborũ explicationẽ exigit ab ipſo initio rei tractãdæ, narrationẽ clariſſimã, rationẽ, ichnographiã ſingularũ partium, inde totius, cũ umbris, quas etiã in figuris omnibus præterquã Geometricis planis requirimus. Geographia picturã etiã cũ coloribus expetit, & purã narrationem, maximeq; ordinatã cõparationem ad alias prouincias, & itinerũ rationem, hiſtoriam, & preclara locorum miracula, quæq; abundent, & quæ optima ubique naſcantur, quiq; homines inſignes, imperia, leges, mores. Naturalis philoſophia rationibus doceri debet, tum autoritatibus, uelut & Medicina, altiùs cauſas repetendo, & ad principia deducendo: ornatum cũ candore mediocrẽ uerborũ nõ aſpernatur. Eadem & Medicina, & Magia præcipuè, experimentis cõfir-

mari debet. Morum tractatio autoritatibus munienda eſt, ut etiam ſimplicium hiſtoria, ubi in dubium reuocetur: ſed præter id ornata eſſe debet, rationibusq; & exemplis, ſi qua alia, confirmata. Si de ludis quis ſcribat, nugari licet, ſed appoſitè, clareq;: nec exemplorum obliuiſcatur. Gubernandæ Reipub. ratio, qualis morum: ſed orationem floridam & longiorem poſtulat. Fabula breuem, claram, puramq; narrationem exigit. Si quid intermiſcueris, uitio uertetur. Forſan hæc atq; alia difficilia uidētur, quod mihi obijci ſolet: ſed ſi uitium hoc effugere uoluero, in aliud deterius prolabi neceſſariū eſt, immenſam ſcilicet prolixitatem: nam res rebus adeò annexæ ſunt, ut ſcientia noſtra infinita ſit, aut infinitæ ſimilis: quamobrem hoc uitio dandum non eſt mihi, quod effugere non poſſum. Sed his clara erunt omnia, qui diu in noſtris libris exercitati fuerunt: alijs certè non ita. In ſumma ergo conare, ut opus efficias rotundum, expolitum, elegans, undequaq; abſolutum et uenuſtum. Verùm dices: Hæc rectè ſe habent, ſed ſi ad tam arctam normā ea de quibus ſcribere oportet, deducenda ſunt, pauca admodum erunt de quibus ſcribere poſſimus: imò nulla, cū de ijs antiqui, aut ſi quid reſtat, tu ipſe ſcripſeris: nempe de continua quantitate Euclides, Archimedes, Apollonius, & tu: de numeris, tum etiam de Muſica & Aſtrologia utraq;, Ptolemæus: in naturali Philoſophia Ariſtoteles, tū etiā diuina: in Dialectica ille, tuq;: tū etiā in Metopoſcopia: in Opticis, Vitellio: in Architectura, Vitruuius: in Medicina, Hippocrates et Galenus. Quid iā reſidui eſt, de quo ſcribere poſſimus? Aberras toto (ut aiūt) cœlo: nihil ſcriptū eſt de ulla re: iā teſtatus ſum, proprietates, naturasq; rerū ipſarū eſſe infinitas. Quid igitur prohibet, ne aſſūpta aliqua ſpecie, ut Ioā. Choul fecit in Quercu, pulcherrimū et abſolutiſſimū librū cōficias? Nec ille huic negocio defuit arte diligentiaq;: ſed quia non plura experimentis cōpererat, nō magnus liber, ſed libell9 tātū euaſit. Vt ergo aliàs dixi in Quarto Theognoſti libro, de cœli ad humani generis numerū cōparatione: ita nunc de argumentis librorū dico, cuilibet mortali, ſi oēs libros cōdere poſſet, mille librorū argumēta ſuppetere uel toto anno magno, qui triginta ſex millib. annorū ſolariū definitur. Iā uerò poſtquā de Quercu uerba fecimus, in illa afferamus exem plū. Sunt proprietates animaliū quæ quercus gignit, medicamenta infinita: loca in qbus, puenit feliciter, et in qbus educari nō poteſt, alia in qbus in geniſtā trāſmutatur: partes, fructus et ſpecies, cur, quō à natura genitæ, quō in aquis proficiat, et quō nigra euadat, quātū ſub terra maneat: cōmoda foliorū, glādiū corticis, ligni, medullæ, radicis: cur adeò neruoſa, et cælaturæ inepta, quorſum ue id naturæ agere attinet, aut neceſſe fuit? quotannis iuuat, et cur tādiu? quare ipſa tota plāta genita ſit: quō uiſci arbuſculū in ea naſcatur, cur umbra illius ſalutaris?

lutaris?quo in ordine plantarum ſit, quot modis ex illius noticia homo ditari poßit:cum quibus ſympathiam,cum quibus antipathiam habeat: de pondere illius,ratione, menſura ramorum & foliorum:quæ animalia illam diligant: de forma radicum:quid ſolo commodi uel detrimenti afferat, quæ ſint illi cõgeneres & affines plantæ. Multa quoque & ſine numero,quæ ad naturæ uires & artificia ſpectant: atque alia, quæ non licet memorari:quoniam prorſus ignota ſunt. Sed iam ad propoſitum redeamus.

¶ *Operum igitur noſtrorum defectus erroresq; emẽdare uolẽti,primùm ſcire decet,tria eſſe perfecta & caſtigata ad amußim:ſcilicet præſens hoc,Artem medendi paruam, & Dialecticam. Duo præterea caſtigata, ſed non perfecta:Opus de Secretis, & Hymnum:in ijs nõ plus habet quod agat quiſquã,quàm in tria priora:nam addere quicquam,ad meipſum ſolum pertinet. Verùm opus Arithmeticæ, ſatis emendatũ eſt. Ars ſolùm magna,quæ emendatione indigeret, apud me eſt emendata : utinam tam à multis intelligatur. Sed & liber de Vtilitate capienda ex aduerſis, & liber de Subtilitate, perfecti ſunt,atq; caſtigati. In hac enim editione Henrici Petri,anni M.D.LX, nihil præter paucas uoculas deſiderari poſſe exiſtimo.Commentaria in Ptolemæum,apud me ſunt emendata. Geometricorum elementorum pars difficillima, tota eſt abſoluta, præter ultimum librum: reliqua quiſque poterit ex priore libro addere, ſeruata ea ratione,ut ordine Euclidis diſponantur:ſcilicet quæ ſunt ſupra tertium librum, præcedãt ea quæ ſunt ſupra quartum:atq; ex ijs quæ ſunt ſupra eundem librum, præponantur : quæ ſunt ſupra primam, ijs quæ ſunt ſupra ſecundam : atq; deinceps ſupra ſecundam,ijs quæ ſunt ſupra tertiam. Quæ uerò ad ultimum pertinent librum,à nemine ſuppleri poſtulo: neq; enim alterius quàm mei, hoc munus eſſe poſſe credo. Liber quoq; de Modo medendi uſu, & Quòd nullum ſimplex medicamentum noxa caret,demptis pauculis uocibus barbaris,nil aliud poſtulant:quoniam, ut dixi, eo conſilio relicti ſunt in Catalogo, ut imaginem referrem iuuenilis ingenij,& primæ formationis. Eâdem in conditione eſt opus de Conſolatione,liber Fabularum, & de Præceptis ad filios:editioni enim ſunt parati. In libro Experimentorum id ſolùm deſideratur,ut tituli inanes auferantur. Cũ enim propoſuiſſem ad ſingulos morbos conſcribere ſingularia experimenta, in quibuſdam ſanè plura quàm ſperarem inueni: in quibuſdam non: neque enim more quorundam, quicquid auxilij quod profuit aut ſanauit ægrotantem,id pro experimento adnotaui: ſed ſolùm experimenta appello, quibus deplorati aliquo morbo ſeruati ſunt. At,ut uideo,alios quoſdam non pudet pro experimentis uulgata conſcribere : ſed audent etiam ea,quæ ijs qui*

mortui ſunt, adhibuêre, inter experimenta numerare. Libri de Aqua et æthere exemplar emendatum apud nos eſt, ut ſolum excudi poſtulet. In omnibus autem ijs quæ iam impreſſa ſunt operibus, errores typographorum, typographus ipſe emendet. Sunt autem quàm multi in libris de Conſolatione: quod ob id admonere uolui, ſi quando accideret ut non ante meum obitum imprimerentur. Sed & librorum de Rerum uarietate exemplar eſt apud me caſtigatū, & multis in locis ſuperauctum. Imperfecta extant Floridorum, Metopoſcopieq; opera: quorum etſi farrago adſit, poſtulant tamen à me perfici. Sic & Theognoſti quod reliquum eſt, atque ſine farragine, adhuc à me deſideratur: nam centum tantùm & quadraginta chartas, ſed difficillima quæq; continentes abſolui: reliquum erit (ut reor) paulò plus quàm centum chartæ. Libri quoque de Animi immortalitate exemplar emendatum, quantum emendare licuit, apud me eſt: nam ex Theognoſti cõpoſitione quaſi perculſus eſt: aſsimilaturq; flammæ tenui ignis, quàm Sol irradians exanimat: ueruntamen ſic editus, multoq; antea, ob emendationem elegantior ac pulchrior uidebitur, ut ſpero. Problemata abſoluta ſunt: iudicio & cenſura potiùs quàm emendatione indigent: ea requirit unius diei liberæ operam. Liber quoque de Ludis totus conſcriptus eſt, paucis quibuſdam in locis emendatione indiget: quòd neſcio quomodo chartæ quædam translatæ, negocium lectori faceſſere, atque impreſſori eo magis poſſent. Septem Aphoriſmorum particulæ, & ipſæ Commentarijs ſunt illuſtratæ.

Libri autem de Aſtrorum iudicijs, ſunt ad normam, quam, cùm ſuperiùs de illis ageremus, deſcripſimus, redigendi. Additis etiam genituris, quæ in noſtris emendationibus conſcriptæ inuenientur, ut res ipſa & ordo poſtulat. Cæterùm illud commune præceptum eſt, quod Anaxagoras dicebat, ſeparare diſsimilia, congregare ſimilia, illaq; connectere, ut liber magis ordinatus & lucidus euadat. Præterea eximere repetita, abſurda, incõcinna & barbara. Demū omnia ad principia autoris, quantum fieri poteſt, reuocare. Et ob id ſummum eſt artis opus, optimè tenere ſcribentis mentem, principiumq; illud, cui tanquam nauta temoni dum nauem dirigit, inſidet. At eadem ratione libros de Arcanis æternitatis corrigere licebit, memores opus illud naturale eſſe, non Theologicum: atque etiam cũ hoc ſub uirgula cenſuræ illum habere, ne aliqui (ut Petrus de Paulo dicit) obſcura in ſuam trahentes ſententiam, utpotè cū de legum promulgatione agitur, ſeipſos perdant, & libris nominiq; meo maculā inurant. In ſumma, tandem cū me haud lateat, multa præter ordinem interpoſita, multa leuia, & tranſpoſita plura, in locis paucis uoces non Latinas quaſdam admiſſas, in omnibus (præterquàm Dialectica, Hymno, & Arte medendi par-

di parua) reſtitui Latinas uoces uolo, et Auguſti præceptum de Virgiliana Aeneide ſeruari, ut auferāt quæcunq; leuia aut perperā interpoſita uidebuntur: cæterū nihil omnino addant, niſi quid congruere ex farragine ſcriptorum meorum, quæ ſupererunt, exiſtimauerint. Credidi enim melius eſſe, cētum perperam apponere, quæ facilè poſſunt auferri: quàm unum deeſſe, quod nunquā arte ulla reſtitui poſſet. Cæterū poſtquā in hos incidimus ſermones, non abs re erit (quod plures in nobis damnant, alij uerò queruntur) rationem nunc reddere, cur ſcilicet difficilis admodum omnib. in meis operib. uidear: cū in profitendo ſumma laus, quæ mihi nullo negocio auditorium ſemper frequens reddidit, fuerit, ſitq; facilitas & claritas ſumma in docēdo: idq; mirum uidetur pleriſq;, cur idē à ſemetipſo tantùm duabus differat in cauſis, adeò coniunctis & affinib. Et quanquam ſuperius quædam communi ratione dixerimus, nunc tamen rem totā ut maximè neceſſariam explicabo. Ea autem ſic ſe habet. Cū in omni dicendi genere illud ſemper propoſitum ſit, quæ menti occurrunt explicare: certè ſi rei argumentum ſimplex ſit, obſcura oratione uti aut imperiti eſt, aut inſulſi, aut ambitioſi uiri: uelut in mathematicis atque hiſtoria. At in philoſophia, dum non tàm conamur quàm cogimur naturam imitari, cupimusq; multa ac penè infinita complecti, neceſſe eſt ut obſcura euadat oratio: nam ſi omnia diſtinctè diſtinguere uoluerimus, primū quidem illa diſponere oportet: deinde longiſsimo ambitu tanquam feras in unū cogere, uolenti uti: ea ratione cōtigit, ut neceſſarium eſſet multa breui oratione amplecti, atq; ita obſcuriores euadere. Indicio ſit; nullum philoſophum hoc uitium (ſi modò uitium dici debet) effugere potuiſſe: Ariſtotelem, Theophraſtum, Alexandrum, Themiſtium, Auerronem, Plotinum, Priſcianum, Lydum. Et qui facillimus exiſtimatur Plato, is omnium re ipſa eſt obſcuriſsimus. Accidit mihi, quòd etiam quibuſdā ex illis contigiſſe reor: ſcilicet ut longiùs petita abſq; intermedijs (id aūt breuitatis ſtudio euenit) tanquā maximè neceſſaria & tractationi opportuna iungerem. Mens. n. acris & ad diſſerendum intenta, undiq; permeat & colligit argumēta, per media tranſiliēdo, quæ recenſere piget: unde poſtmodū oratio obſcuriſsima redditur. Vltimū in hac cauſa eſt, orationis et cō̄ſuetudinis: quib. fit, ut ultima primis cōiungamus, media prætermittamus nōnunquā, aut poſtponamus, omnia facientes ut cacephatem uitemus, & orationē floridā efficiamus. At in profitendo cùm locus relinquatur interrogationi, præſtat dilucida oratione inſtruere adoleſcentes: nam plurima quæ relinquuntur in docendo, quæq; illorum animis occurrunt, licet petentibus declarare. Id uerò indicium eſt, obſcuritatem illam è re naſci, non eſſe affectatam. Cū enim & clarè diſſeramus docentes, & dilucidè, quæ dilucidè dici poſſunt, explicemus,

ſcribentes palàm eſt non obuiam nos obſcuritati ire, ſed illam ſe nobis offerre.

Ea ergo ratione ad profitēdū Papiā rediȷmus, ut faciliùs cœpta opera poſſemus abſoluere: tum etiā, quòd labor ille longè minor eſſet uelitaria illa curſitatione per urbem, et quòd nullo negocio clariſsimè poſſem docere: unde mihi laudem non mediocrem, & frequens ſperabam auditorium. Nec expectatio me fefellit: quanquàm, ut dici ſolet: Semper Ilio mala. Accedebat, quòd fuga minimè leporina uidebatur, cùm pluſquàm uellem medendi autoritate proceſsiſſem. Tametſi eò uentum eſt, ut obſtrepere uehementer inter tot tympana neceſſe ſit. Sed malum malo plectitur, & (ut dici ſolet) ſuo telo iugulantur. Multi hanc ætatem fœliciſsimam eſſe putant: & certè ætas ipſa, arbores, lapides, aër, fœliciſsimi ſunt: nam & orbis totius noticia nunquam aliȷs ſeculis habita enituit, tot rara, tot inuentiones, tot librorum, ars typographica, multaq; alia præclara: uerùm homines infœliciſsimi, ſi unquam antè. Bonis tutos eſſe non licet, mali felices eſſe non poſſunt: habeant gladios, cohortes, pecunias, ſcorta, uireta & campos, domos, picturas, gemmas, equos, & quicquid eſt deliciarum, mori tamen certum eſt: & quòd bono uiro maximè metuendum ac infeliciſsimum, illis pro ſumma felicitate eſſe neceſſe eſt (horrendum dictu) nihil eſſe, & prorſus non eſſe, nec in æternum eſſe ſperare. Mihi uerò ſapientia bonū aliquid inter mortales eſſe uidetur, uel hoc ipſo, quòd aut eſſe aliquid poſt obitum neceſſe ſit, uel quòd ad ſummum humanæ uitæ apicē peruenerim: nam cùm multos ſani iudiciȷ uiros interrogauerim, an unquam aliquid extra naturam præſenſiſſent, uix unum aut alterum inueni. Mihi autem cùm talia ſæpiùs ſentire contigerit, ſiquidem naturæ ui illa ſenſi, palàm eſt naturam me uſq; ad ultimos ſuos limites tanquam ſpeculatorem eorum, quæ ultrà eſſent produxiſſe, ut poſtmodum ea docerem mortales: quod ſi uerè ſenſi (ut reor) palàm etiam eſt non hanc eſſe uitæ noſtræ metā, non hos terminos: ſed eorum ſolùm qui immortalium rerum neglecta cura, totos ſe dederunt huius uitæ lenocinȷs. Quamobrem ſeu uno ſeu altero modo id euenerit, non temerè ad ſcribendum animum appuli. Incitabant me et aliæ cauſæ nō leues ad hoc, de quibus nunc dicam.

¶ Primùm quidem, monitus non ſemel ſomnȷs ipſis: deinde etiam ipſa rei præſtantia, quæ me ad hoc incitabat: & quòd nihilo ditior aliud faciens euadere potuiſſem, nec felicius uiuere. Demùm, quòd aliter mihi facere non licebat. Præſentiam quidem numinis mihi affuiſſe non dicam, ſed tamen haud abſurdè forſan id mihi perſuaſi, quandoquidem primùm monitus toties per ſomnium multa peregi, multaq; declinaui: quæ ſi eueniſſent, non hucuſq; peruenire potuiſſem: quin etiam quaſi coactus, & ab aliȷs negocȷs reuocatus ſum

ad

ad ſtudia. Neq; inter tot oppugnationes aut uictum aut oppreſſum, uel impeditum, in tantaq; paupertate nihil omnino defuiſſe maius mihi uidetur, quàm ut ſapientiæ meæ tribuam. Sed & hæc minora ſunt quàm ut forſan numinis uim atteſtentur: at toties ſeruatum diuina ope à peſte, ab inimicis, ac deſperata aqua intercute in infantia, totq; alijs de quib. etiam in initio libri memini, res mihi magna uidetur. Deniq; natum hæc ætate florida, tot mira occurriſſe, non ſoli caſui tribuendum puto. Quod ſi quis adijciat admonitionem patris per ſomnium, qua ad ſtudia literarũ excitabatur, profectò res mira uideri poßit, caſum tot attuliſſe, tanquã conſtanter præter opinionem. Verùm anno M. D. L VIII. qui ætatis noſtræ fuit L VIII. ab eo ſenſim deſtitui uiſus ſum numine, quo impellebar: ſeu iam omnibus abſolutis argumentis, & fermè etiam libris: ſeu intermittente ſe ui illa, non ſubducente: ſeu alia quacunq; cauſa: certum eſt, cùm aliàs nihil eſſet de quo per ſomnum non monerer: deinde annis iam decem abhinc illis ceſſantibus ardor ille accederet, quo nihil arduum mihi putarem: & hic maxima ex parte ceſſauerit, nec ætatis uitio, ſiquidem ad alia promptior factus ſum: uim aliquã cœleſtem me deſeruiſſe, quæ diu antea dux mihi fuit ad obeunda negocia illa. Sed ut ad rem redeam, etiamſi nullum numen mihi affulſiſſet (quòd tamen ego non tàm abſq; ingratitudinis uitio dicere poſſum, quàm ſine iactantiæ ſuſpicione quòd affulſerit affirmare.) licet apud eos qui libros de Arcanis æternitatis legerint, talia haud dubia ſint, nihilominus uel ſponte hoc uitæ genus eligendo præſtantißimum elegiſſe uideor. Vt enim de Anaxagora ad Eudemum ſcripſit Ariſtoteles, interrogatus ille quinam fœlix eſſet? Reſpondit: Nullum eorum quos exiſtimas, ſed qui à fœlicitate alienißimus tibi uideatur. Animaduerterat enim, neminem niſi magnum, aut pulchrum, aut diuitem, fœlicis appellatione dignum illi cenſeri: cùm contrà ſibi fœlices beatiq; haberentur, qui iuſtis honeſtiſq; actionibus tranquillè incumberent, diuinaq; alia contemplatione participarent. Neq; id congruere mihi, quòd ex Ariſtotele uulgatum eſt, exiſtimauerim, ſcilicet quòd pauperes diuitias, diuites ſapientiam quærant. Etenim quã uis de numine, ſomnijs atq; impulſu excuſari poſſem: oſtenſurum tamen ſpero, etiamſi proponatur bonorum finis ipſa uoluptas iuxta Epicurum, optimum uitæ genus me mihi elegiſſe. Atq; id tam apertè facere poſſe confido, ut nemo adeò ſit huic cauſæ infenſus, quem non in meã ſententiam traham. Primùm igitur ab his quæro, apud quos conſtat Chriſtũ eſſe Dei filium, cur pauper potiùs quàm diues eſſe maluerit, atq; adeò pauper, ut ipſe de ſemetipſo teſtatus ſ[illegible], nec tantum ſupereſſe ut recumbere poſſet (quandoquidem abſque a[illegible] abſq; domicilio, et abſq; ſupellectile uagaretur) ſi non optima pauperũ

 conditio

conditio eſſet? cùm ex his quæ mala ſunt, nihil aſſumpſerit, non deformitatẽ, uel morbos, aut cæcitatem, balbutiemue, aut horum quicquam ſimile: fruſtrà ergo laborarem, ſi apud uiros, quibus diuino exemplo perſuaſum eſt diuitijs longè præſtantiorem eſſe paupertatem, illam opinionem tueri conarer. Sed mittamus exempla, Deiq; autoritatem, uel apud atheos ſaltem ſapientiſsimi uiri, ſolisq; rationibus ac euidentibus ſenſibus innitamur: neq; enim hoc modo minus ſpero quàm exemplo oſtenſurum, optimum mihi uitæ genus diſcendo potius quàm exercendo, ſcribendo quàm diuitias comparando elegiſſe. Id uerò commodius facturus ſum, ſi utilitates ſcribentium aliquod dignum inuentu mortalibus edocuero. Itaq; primùm ab exemplis clariſsimorum uirorũ iudicium ſumendum reor, qui cum tot laboribus ac difficultatibus huic muneri addicti ſunt. Quis enim Platone ſapientior? Ariſtotele prudentior? Theophraſto doctior? Hippocrate grauior? Galeno acutior? Cicerone facundior? Cæſare dictatore potentior? Hieronymo ſanctior? Antiſthene pauperior? Zenone melior? Cleanthe ærumnoſior? Plinio impeditior? Sylla deterior, aut imperitior? & tamen omnes conati ſunt imaginem ſuæ mentis poſteris ſcribendo relinquere. Quinimo alij ſumptibus ſuis & induſtria aliena, nomen apud poſteros quæſiuerunt: uelut Iuſtinianus Imperator, Alphonſus Caſtellæ rex, & Conſtantinus Cæſar: ille leges, hic agriculturæ præcepta, horum medius tabulas Aſtronomicas reliquit. Ingenui magis hominis erat, rem ut geſta erat fateri. Memorabile quoque factum Soſtrati Gnidij fuit, qui cùm turrim in Pharo regis nomine exædificaſſet, exterius quidem obducta calce nomen Regis inſcripſit: marmori autem, Soſtratus Dexiphanes Gnidius dijs nauigantibus ſalutiferis. Quòd etiam Mauſoli architecti feciſſe ferunt. An ergo omnes hi deſipuère, qui non ſolum ſapientiſsimi, ſed etiam feliciſsimi fuerunt? At dices: Diuites hi erant, & potentes? Nequaquam: nam Zeno pauper: Antiſtheni nihil fuit: Cleanthes uerò noctu aquæ hauriendæ operam dabat pro hortis irrigandis: aſsiduè uerò ſtudijs incumbebat, ſcribebatque de die, adeò ut 60. libros reliquiſſe feratur. Zenonis uerò libri ſunt innumerabiles. Sed iam ad rationem accedamus, primùm quidem, nihil eſſe delectabilius ipſa ſapientia, haud dubium eſſe debet. Vt tamen euidentius hoc demonſtremus, ſcire oportet, omnem iucunditatem eſſe in uoluptate, omnem triſtitiam in dolore. Animalia igitur quod ſenſu prædita ſint, delectationem habent: plantæ autem non habent: aut ſi habent, exiguam, ac quaſi inſenſilem. Sed cùm animalia rationis expertia non cognoſcant ſe affici uoluptate, licet afficiantur, eorum lòngè minor eſt delectatio: hominibus autem maior: quoniam magis cognoſcũt. Quia uerò ſe cognoſcere percipiunt,

maxima:

maximi: adeò ut harum ſeriatum interuallum pluries belluinam felicitatem contineat. Maximam igitur delectationis fundamentum eſt, cognoſcere propriam felicitatem. Qui ergo adeò amentes ſunt, ut non cognoſcant infelicitatē, nec ualdè felices aut infelices eſſe poſſunt. Non eſt tamen felicitas humana abſoluta, quòd ſit cū metu doloris, quòd non ſit diuturna: quòd eodem momēto non intelligamus, & cognoſcamus nos intelligere, ſed paulò antè uel pòſt: quod diſcrimen temporis, quanquam exiguum ſit admodum, uetat tamen nos omnino eſſe felices: adeò refert, ut conueniant hæc duo tempora in unum: ob id igitur homines perfecta felicitate non fruuntur, nec cognitio etiā humana eſt de omnib., neq; omni modo, nec perfecta. Vltimò, non efficit ipſa res. Primæ ſubſtantiæ au(t)em abſq; metu malorum, & ſemper cognoſcunt: & dum cognoſcunt ſe cognoſcere, ſimul atq; eodem actu intelligunt: hiſq; trib(us) modis ab omnib. differunt: inter ſe autem: quoniam plura aut pauciora, perfectius aut minus abſolutè cognoſcū(n)t: hoc enim Dei proprium eſt: ſunt & alia forſan diſcrimina, quæ intellectus meus non aſſequitur. Eſt & aliud maximum indiciū, quòd humana felicitas in operatione cōſiſtat, quæ fit ſecundum cognitionem: nā ueſperi diem ſequentem auidè expectamus, etſi ſenes una die fiamus ſeniores. Annos etiā perſæpe cupimus exactos, ut quod cū ipſorum curſu perfici debere ſperamus, habeamus abſolutum. At manè diei finem non deſideramus: quoniam exacta die nihil ſupereſt quod agamus. Conſtat igitur, animæ cognoſcentis opus ſummum bonum in ſe continere: & ut Claudianus inquit: Ipſa ſibi uirtus precium eſt. Cū igitur perfectio hominis ſumma ſit, cognoſcere ſe intelligere: qui ſcribunt legenda, hac uoluptate fruuntur: eſtq; hæc uera mentis æternitas, cū eadē ſententia perpetuo tēpore maneat, & noſtri pars melior. Ob id igitur ſapiētes conati ſunt hāc meliorē ſui partē ſcriptis ad nos traducere: atq; id eſt cōmodum primū ſcribentiū. Secundum eſt, memoriæ ipſius cōfirmatio. Tertium eſt, exercitatio honeſta, per quā etiam multa ſcitu digna nobis occurrunt, quæ alioqui incautos præterirent. Galenus uerò, cùm principalem cauſam conſcribendorum operum prætermiſiſſet, honeſtiorem quidem, ſed longè minus efficacē ſubiunxit: ſcilicet preces amicorum, quæ tamē nec nobis defuit: nam prædictiones ab Anglis, mathematica à Germanis, medica ab Italis poſtulabantur: naturalia uerò ab omnibus. Gallis moralia placuêre, quæ forſan uſui multis fuerunt. Si epiſtolas omnes clarorū uirorum, qui ut ederem noſtros labores ſuadebāt, in unū cōgeſſiſſem, integra arca cōtineri nō poſſent. Sed pertæſus multitudinis, maximā partē earū ignib. tradidi. Verùm ad inſtitutū redeo: maxima uoluptas eſt hominib. cū ſeipſos uelut in ſpeculo cōtemplantur: nam ſpeculum cū corporis tantùm effigiē referat, magna tamen uoluptate

nos afficit: tametſi corpus pars nulla ſit noſtri, ſed tanquam cubiculum ſolum. Etenim homo totus uerè anima eſt. Scripta igitur noſtra cùm legimus, nos ipſos intuemur uelut in ſpeculo ipſo. Adde quòd effigies corporis ipſo abſente decedit: imago autem animæ manet in libris, etiamſi homo ipſe non adſit: quare forſan melius libros picturis & ſtatuis comparaueris: quæ tamen præter id quod (ut dixi) non nos, ſed noſtrum operculum repræſentant, nullus etiam Zeuſis aut Apelles uel Polycletus tam ad uiuum referret imaginem noſtri corporis, ut ſcripta animæ. Diſtant præterea ſcripta à picturis & ſtatuis, quòd in omnium conſpectu ſint: & ut immortale à mortali: nam ſcripta renouantur, augentq́; autoritatem tranſlata: imagines amittunt. Atq; id etiam ſcitu dignũ, ſpeculum hoc mentis cùm contemplamur, tàm nos quàm ſpeculum meliores reddit: corporeum autem ſpeculum & imago non ita. Quamobrem Ouidium non aliud occultaſſe ſub tã pulchra fabella Narciſsi ſeipſum in fonte intuentis reor, quàm ut depingeret ſapientem ſcripta ſua perlegentem: hic enim uerè ille puer formoſiſsimus eſt, animus noſter, ſui imagine captus: ſic enim inquit:

Cunctaq́; miratur, quibus eſt mirabilis ipſe:
Se cupit imprudens: & qui probat, ipſe probatur:
Dumq́; petit, petitur: pariterq́; accendit & ardet.

Quam putas eſſe uoluptatem eruditi, cuius ſcripta iam leguntur & placent, cùm cogitat, quòd in Regum ac Principum cubicula penetrat, in manibus ſapientum ac potentium uerſatur, diligitur à formoſis (nam & mulieres legunt, alij auro ueſtiunt) commendaturq́; perennibus bibliothecis, laudatur in publicis locis, ſuſpiciturq́; à tot ſui ſeculi uiris? Quòd ſi contingat Genium adeſſe, & bona eſſe quæ ſcribuntur, ac rectè elaborata, ſubit ſpes tot futurorum ſeculorum, quibus perpetuò reuireſcit, familiamq́; cũ poſteris, ac priuã illuſtrabit. Quas opes cũ hac uita conferes? cùm tot Reges, ne dicam Principes & opulentos, temporis diuturnitas obruerit, ut ex decem millibus uix unius memoria ſuperſit: Cleanthes autem, qui dum uiueret, terrã fodiebat, adhuc fama uiuat, innumerisq́; in libris refloreat? Quid dicam de his quorum libri ad nos peruenerunt, qualis Plato, Ariſtoteles, Plutarchus, & abſq; numero alij? Sed age, ſi quid melius habes his, opes erunt: uerùm non tàm facile eſt parare opes, quàm nomen, ſi quis à natura ad hoc ſit inſtitutus. Subiacent hæ fortunæ, et labores inexhauſtos aut doloſi ſceleratiq́; facta requirunt, maximè his temporibus. Itaq; & ſi meliores forent, non tamẽ tam tuta earũ acquiſitio eſſet. Præterea etſi bene ſuccedat alea, grauis tamen & abſq; uoluptate eſt acquiſitio, nec licet ſimul acquirere ac uti. Verùm uoluptas hæc ad poſteros transfertur,

Sed

Sed forſan filijs etiam parum proderunt, cũ tot inſidiæ ob eas illis immineant. hinc agnati ex hæreditate aucupium facient, diſpenſatores ac domeſtici ſubfurantur, tot lenones, ſycophantæ, inde magiſtratus & cauſidici atq; aulici, & quandoq; principes. Ipſi filij opibus inertes facti, nec ſe tueri qui ſpolientur, poſſunt: nec ſpoliati quid agant, habent, ocio aſſueti. Deinde ut de me loquar, ſi opes parandæ erant, medica arte, non aliter parare potuiſſem: at ea, ſi qua alia (gloria quæ illam comitatur excepta) tota ſeruilis eſt, plenaq; laboribus, & (ut uerè fatear) ingenuo uiro indigna, ut non mirer olim ſeruorum fuiſſe hoc exercitium. Illud potiùs malè habet, quod nimis etiam me illi dederim: nanq; ad hanc uſq; diem ſupra decem millia ægrorum curaui. Neq; enim hæc uitæ meæ ratio lucro obfuit: quippè quod ſolicitudini detraxi, autoritati adieci. atq; utinam opibus comparandis non plus obfuiſſet prodigalitas ipſa, atq; incuria iam partorum, caſus quidam aduerſi qui filij culpa euenerunt, quàm ſtudia literarũ, & conſcribendorum operum uoluntas. Si enim quantum auri ex arte accepi, referre uellem, uereor ne maior laude ſit turpitudo, quod tantum profuderim. Neq; tamen adeò piget me huius profuſionis & incuriæ, contemptusq; pecuniarum, cùm recordor Bionem Boryſthenitem adoleſcentem hæredem factum ab hero opulentæ hæreditatis, tabulas teſtamenti laceraſſe: Cratem uerò Thebanum ſuper cc. talẽta patrimonij diuiſiſſe ciuib. quod exẽplum ſequutus eſt, ut ferunt, Apollonius Thyaneus, & Peregrinus philoſophus. Sed dices: illi philoſophi fuerũt, nos de ciuili homine ſermonẽ habemus. Conſtat enim Socratem & pleroſq; alios, maximè qui ex eius ſchola fuerunt, contempſiſſe diuitias. Sed quid dices de Ariſtotele, qui ob ueritatis ſtudium in Eubœam conceßit exul, et magna bonorum parte mulctatus? Quid de Philoxeno poëta, qui cũ nec philoſophus eſſet, nec ſatis bonis moribus inſtitutus, ut qui gruis collum optaret, quiq; obſcœnè nimis uixit: cùm tamen ſortitus in Sicilia domum eſſet, et agros feraces, reliquit ea, dicens: μὰ τοὺς θεοὺς, ἐμὲ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ οὐκ ἀπολεῖ, ἀλλ᾽ ἐγὼ ταῦτα.

Sed adhuc pugnant aliqui: opes meliores ſunt. Eruditio & ſcripta una hora parari nequeunt, neq; unius anni ſpacio: opes, principis gratia, hæreditas, theſaurus detectus, inuentio quæpiam noua, una hora præſtare poſſunt: opes poſſum ſperare ſemper, etſi nõ habeam: deficeret autẽ me illarũ poſſeßio, ſpes uſq; ad extremum lactare poteſt. At ſi opes habeam, quomodò ſperabo iam ſenex euadere doctior, & conſcripturum opera, ni prorſus inſaniam? Quamobrem meo iudicio, etſi numina non fauiſſent, optimum tamen uitæ genus delegiſſe, & ſummum humanæ fœlicitatis apicem appetiſſe mihi uiderer, ut in iudicio ſaltem non aberrauerim, poſtquam maior fœlicitas mortalibus contin-

gere nequit, quàm ut ſcriptis illuſtrib. celeriter, atq; in omnium ore ſimus: ut cõtrà nihil odioſius memoria ſcelerum et dedecorum. Quod uerò ad Ariſtotelis ſententiam pertinet, ſatisfeciſſe me puto: nã ille dandã philoſophiæ operã ſuadet, cùm ſeipſum & ancillam alere poßit. At ego & filios, & equos anagnoſtas plures ſemper alui. At dices, artis auxilio: nihil refert, quandoquidem hæc ſtudia ad autoritatem, reliquaq; commoda quæ ex arte parantur, cõtulerunt. Quod niſi temerarium filij factum obſtitiſſet, iam haberem quo ſine labore uiuere poſſem. Verùm etiam illud cõſiderandum, quòd ſi uir fortis mortem ſpõtè ſubire debeat ob uoluptatem, ſolum momento temporis ante mortẽ ſpe gloriæ conſequendam: cur ego hos labores iucundos, hancq; pecuniolæ iacturã, ſi qua ſit, ſubire dubito, propter uoluptatem multò ampliorẽ, qua iam multis annis fruor, & in poſterũ fruiturus ſum, nõ iactura uitæ, ſed potiùs augmento: imò ne rei quidem familiaris iam in futurum, & forſan, incremento? Conſtat etenim, hac opinione ſtudiorum maximas & raras occaſiones, ſplendidaq; bona oblata: quorum quædam recepi, quædam contempſi.

Quin etiam alias Regum & Principum locupletißimas conditiones renui, nõ ut pleriq; ſolent, iam quæſitas, ſed ultrò exhibitas: exiſtimans longè melius eſſe liberum uiuere, atq; in patria mediocribus opibus, quàm extra patriã & in ſeruitute opulentum & diuitem. Stultum enim eſt in tam breui uitæ curriculo mori ut uiuas, diuq; infœlicem eſſe ut ſis aliquãdo fœlix. Multi dum ſeruierunt, mortui ſunt: plures eum habitum corporis ſibi comparauêre, ut in poſterum miſerrimè ſemper conflictati ſint. Plus etiam eſt nõ recipere cũ poßis, quã uoluiſſe et accepiſſe: in hoc omnis ratio dignitatis manet illæſa, atq; ideo honeſtius & honorabilius: illud forſan utilius. Quærere etiam Principum gratiam his turbulentis temporibus, adeò inutile & importunum exiſtimaui, ut etiam odioſum eſſe putem. Quid enim inter tot bella pacatum, inter tot uectigalia et tributa: tanquam rei pecuniariæ neceßitas ſperari facilè, aut etiam ſi offeratur, honeſtè recipi poſſet? aut inter tot adulatores, qualis uirtuti locus, aut qualis gratia ſtudioſis inter imperitos? Mihi ſanè ſatis fœlix eſſe uideor, quod metiar uires meas: neq; Alexandri gloriam aut Auguſti optem: nam prudentia eſt, recognoſcere uires proprias, ſuamq; conditionem: quanquam multò minus illi fuerint fœlices quàm exiſtimentur, nihil fœlicius, nihil beatius ſtudijs ſapientiæ: cùm illa nec uiolenti domini (hi ſunt æſtuantes cupiditates, & animi perturbationes) nec neceſſariorũ defectus impedierint. Hæc cùm mihi ſtudia pepererint, longè plus acquiſiuiſſe uideor quã ſi Lucullianas opes mihi paraſſem. Quàm dulce eſt atq; iucundum, ſcire quæ ante nos, & quæ ſupra nos ſint, quæq; futura ſunt cùm animus hinc diſceſſerit: neque moleſta uita, nec

quæ

quæ poſt mortē formidoloſa, ipſe ſolus trāſitus naturæ lege grauis eſt. Cætera omnia, ſi ſobolē excipias, tā parū mouere debēt hominē diuina amplectentē, atq; in ſupremo illo mūdo tā pulchro omnes curas, omnes mentis actus collocantem, ut facilè in Pyrrhonis ſententiā deueniā, qui omnia hæc indifferentia appellabat: adeò parū refert, quomodo alea mortaliū horū bonorū, gloriæ, diuitiarū, amicorū, uoluptatumq́; omnium cadat. Gratias tamē Deo ago, qui me penè 46. perpetuis annis ſoſpitē ſeruauit, ut cōmodiùs ſapientiæ ſtudijs indulgere poſſem: quā occaſionem iuui, ut nulla fermè hora perierit à reditu in patriam, qui iam annis uigintiſeptem fuit. Horatianum illud aptè imitatus:

Ibam fortè uia ſacra, ſicut meus eſt mos,
Neſcio quid meditans nugarum, totus in illis.

Vt multiplici cōmodo ſic frui cōtigerit: nā & meditata cōſcribere potui, et delectatione contēplationis firmā ſanitatē in inualido corpore ſum conſecutus: & duplicem uitā egi: alterā, qua anima cū corpore uiuit, & ſenſib. reliquā, qua mens ſupercœleſtia cōtemplatur. Itaq; mihi ſanè ſatis fœlix eſſe uiſus ſum, tametſi paupertate tanta premerer quādoq;, ut emptis libris nec obolus ſupereſſet, multiq; maledicerēt, plures etiā cōtemnerent. Quapropter miror Galenū dixiſſe, ſe fuiſſe gloriæ cōtemptorē: utq́; crederem, perſuaderi poſſem, ſi præſentis tantūmodò meminiſſet. Verū poſtquā adiecit, & eius quæ ex cōſcriptis libris paratur, neſcio quorſum tetēderint tā immēſi conatus atq; labores, ſi gloriæ cupidus nō erat. Illud certè cōtenderim, eos qui opū & honorū præſentium adeò ſunt ſtudioſi, nō ſolū inſanos & malos, ſed etiā infœlices eſſe: nā & Deū, fidem, pietatē & honeſtatē, uitæq; quietē, imò uitā ipſam, & omnem uoluptatis ſenſum negligere coguntur. Et cū cætera uitia morbiq; animi finē omnia habeant, ſola ambitio & auaricia infinita ſunt, atq; perpetua. Auarus ſemper malus: improbi alij quandoq; etiā boni ſunt. Multum ergo his ſtudijs debere me ſentio, quæ à tantis calamitatibus liberarūt. Ergo detractis à luxu & pompa pecunijs, commodis ac neceſſitati uitæ inſeruiui, anagnoſtasq; duos ſemper alui. Sic in hac tam ſplendida paupertate quietus uiuo.

Quamobrē malè agūt, qui me tā imprudēter interpellāt, abſq; utilitate: ut Germani pleriq;, ac Itali: nam de Hiſpanis ac Gallis, Anglis, Scotis, ciuibusq; meis hac in re cōqueri nō poſſum, nec quiſquā horū à negocijs abſq; munere me auertit. At illi, Dij boni, ab incognito tāquā familiariſſimo, gratuitā operā tanquā debitā, ſine ulla uerecūdia exigūt. Quaſi ego unus illorū cupiditatibus explēdis natus ſim, cū tēpus ipſum ager meus ſit, & totum præmijs & gloriæ, tum animi relationi mancipatū. Itaq; deſinant in poſterum, rogo, mihi negociū faceſſere. Omnis enim horula mihi præſtimata eſt. Sed ut ad rem redeam,

conatus

conatus ſum non ſolùm tranquillitati uitæ meæ, ſed etiam aliorum, quantum licuit in hac ingenij mei mediocritate, conſulere: ob idq́;, cum uita noſtra beata bonis animi, corporis ac fortunæ, tum uoluptate conſtet: bonaq́; animi duplicia ſint, alia quidem uirtute et peritia rerum naturaliũ ſupernaturaliumq́;, alia humanarũ meditationum ſcientia: in omni genere, ut uidiſtis, ſcripſimus, diuiſimusq́; in claſſes. Præcipua tamen omnium ſunt quæ ad ſapientiam pertinent. Nam ſicut canis mediocris conditionis elegantißima planta beatior eſt, & homo mediocris fortunæ cane nobilißimo, & dæmon mediocris ſtatus homine beatißimo: ita ſapiens mediocri fortuna, felicior eſt fortunatißimo, cum mediocri mente. Si quis enim beatus eſt, Rex eſt: at nõ uelles potius eſſe te ceruum aut canem, quàm regem apum? ita longè præſtantior eſt dæmon uulgaris conditionis, opulentißimo quocunq; Rege. Dæmon eſt autem quicunque ſapiens eſt cum corpore. Et ut breuiter dicam, ac clarè eloquar, non ſolùm quod ego ſentio, ſed quod uerißimum eſt, & mihi planè perſpectum: hæc humana fœlicitas, etiam cum ſapientia iuncta, ſomnium eſt: ſine autem ea, fabula mera. Sed decipiuntur homines, cùm non attingant limites ſapientiæ. Donec enim hærẽt ſenſibus, ſunt auari, ambitioſiq́;: inde ob id rapaces, perfidiq́;: atq; beatos ſe exiſtimant, nõ ſecus ac qui ſcabie graui tenetur, cùm ſe affatim ſcalpſerit: ob id ergo non iudicant homines de his quæ neſciunt. Optima igitur eſt conditio humana, animam habere præſtantem, fœcundam, ornatam diſciplinis, rebus reconditis inſtructam. Credendum eſt autem in hoc his, qui utranq; conditionem experti ſunt. Nos enim per Deum fortunam noſtram exiguam, atq; in ætate ſenili, cum ditißimo iuuene, ſed imperito, non commutaremus. Multo minus Ariſtotelem aut Ciceronem, qui hoc apertè negauit ſe facturũ, exiſtimandum eſt: minimè aũt omnium Platonem aut Socratem, imò nec Epicurum ipſum uoluptatis laudatorem. Vt ergo neq; equo neq; puero credendum eſſet, præferentibus conditionem ſuam tanquam fœlicißimam, quod aliam meliorem non norint: ita neq; diuiti, qui ſapientiam non norit, ſapienti hu[illegible] fœlicitate ſe præferenti, quod talem ſe exiſtimet, ab alijsq́; imperitis exiſtimetur. Nam & pueri à pueris, & equi ab equis ea ratione beatiores iudicantur: & ſi aliter eſſet, quid prohibet ne nos dijs beatiores arbitremur, cũ quãta ſit & qualis beatitas illa, experimento non aſſequamur? Voco autem ſapientiam eã, quæ in libris de Arcanis æternitatis, de Fato, & in Theognoſto, de Subtilitate, deq́; Rerum uarietate tradita eſt. Sed iam ad ultimam cauſam deueniamus.

¶ *Dictum fuit, mihi aliter facere haud licuiſſe. Atq; id uerißimũ eſſe intelliges, ſi naturam meam, moresq́; meos quales ſint, deprehenderis. Videtur enim*

natura

natura me inter homines finxiſſe, uelut homines ipſos inter animalia: nec quicquam ſimilius, non ouum ouo. Animalia enim ſingula armauit dentibus, aut ungulis, aut cornibus, aut pedum celeritate: homines nullis prorſus armis, ſed ne corio quidem, aut ſquamma, ad defenſionem: nec pilis aut plumis, ut à frigoris iniuria ſe tueri poſſent: nudum corpus & exarmatum, nudasq; manus præbuit, ſed quibus, temporis et induſtriæ auxilio, et tela omnibus unguibus, dentibus & cornibus meliora faceret, & loricas galeamq; corio ſpinis ac ſquammis tutiora, & ueſtes tunicasq; pelliceas omnibus pilis ac etiam plumis molliores & calidiores: ita & domos latibulis & nidis præſtantiores: cùm cætera animalia temporis ſucceſſu nec ungulis nec dentibus aut cornibus diſcant melius pugnare, nec proficiant in melius: ſed qualia à prima iuuentute natura finxit, talia etiam perpetuò maneant. Ita omnes homines natura, ingenita quadam ſcientia & promptitudine ad artes exercendas, ad mores, ad loquendum, ad ſcribendum, ad tractandum inſtruxit: me unum ſolum ad omnia naturaliter imperitum, rudem & ineptum fecit, adeò ut in quibus methodum nullã mihi ſcripſerim, paulò melior pica uel graculo poßim exiſtimari: quod certè in omnibus mihi obfuit & ad opinionem hominum, & ad actiones obeundas. Vbi uerò methodum, quam (ut dixi) non tàm gloriæ uel ſtudij quàm neceßitatis cauſa facio, mihi finxerim: adeò elaborata ratione atque induſtria ſingulari eam fingo, ut naturæ beneficium non deſiderem. Sic etiam expers memoriæ omnis cùm eſſem, memoriam artificioſam illam mirabilem mihi confeci, de qua in libro de Secretis egi apertè, obſcurè in libris de Subtilitate: qua omnes memores memoria ſuperare uideor: nec illa, ut naturalis, ſubiecta eſt caſibus, ut ſenio, timori, triſtitiæq;, quæ ſolẽt naturalem memoriam excutere, iuxta illud Comici:

Tum pauor ſapientiam mihi omnem ex animo expectorat.

Ergo uel hanc mihi cauſam fuiſſe conſtat, ut conſcriberem: uel etiã à Deo iniunctam, ut in ſingulis argumentis normam & methodum conſcribere cogerer. Itaque & hac ratione ne admirentur mortales, mihi periſſe filium: quoniam ubi methodum non mihi comparaueram, quolibet alio homine ſum longè inferior.

Nec eſt quod quiſquã admiretur nos non fuiſſe felices, cũ non ſemper ars beatum hominem faciat. Pater eloquentiæ Cicero fuit, & maximi nominis apud ſuos: exagitatus tamẽ tribunitijs concionibus uictus eſt. Dum uerò dãnaretur ad exilium, facundia illi nihil profuit. Deuenit ad mouendam cõmiſerationem, artis Rhetoricæ non leue telum: nec mouit tantus artifex commiſerationem, ſed riſum. Quid? damnas Ciceronem? Non damno: ſed eo me tueor,

quòd damnari illam non poſſe præſuppono. Etenim quid aliud eſt hoc, quàm certamen fortunæ cum uirtute, cum arte, cum ſplendore humanarum inuentionum? Gaudet illa eſſe uictrix, & culmen conatuum mortalium præſcindere, aut decutere, uel ſuperare. Non ſemel irriſit Ciceronem in Milone, quamuis conantem ſummis uiribus: & in Deiotaro rege amiciſſimo: quomodo fruſtrata eſt in Planco & Octauio, quos uictor contra ſe armauit ſuis orationibus? Quàm contempti conatus contra Antonium, in tot Philippicis? Demum qua fortuna bis uſus? primùm in exilium actus: deinde etiam occiſus cum tota domo, unico excepto filio qui ad Brutum euaſerat: ſpoliatusq; fortunis omnibus ipſe frater, fratrisq; filius cum eiſdem ſit proſcriptus & interfectus? adeò ut præſtiterit ſuis, illum non fuiſſe. Quid de Demoſthene dicam, qui neque fœlicior Cicerone fuit, quamuis facundiſſimus? actus in exilium ſæpe, inde etiam ad uoluntariam necem compulſus. Et Aeſchines Rhodi exul, in Samo paulò pòſt uitam finiuit. Quid ergo mirum, ſi nec belli duces egregij, ſe tueri poſſunt aduerſus inſidias armatorum, nec oratores eloquentiſſimi contra iudiciorum improbitatem (quorum duorum hominum generum maxima debet eſſe poteſtas ac uis inter mortales, quorumq; finis nullus alius eſt quàm plurimum poſſe, in tuto uiuere, alijs imperare:) nos philoſophiæ & Apollineæ artis ſtudioſos ſolum, non potentiæ, autoritatis, diuitiarum, honoris, amicitiæ cupidos, à coniuratione improborum, à iudicijs corruptis, à potentiorum iniuria oppreſſos eſſe? Præſertim quòd hi quibus fidebamus, iureq́ue fidendum erat, nos reliquerunt. Forſan illud Poëtæ dicere conueniet:

—nimium uobis Cardana propago
Viſa potens ſuperi propria hæc ſi dona fuiſſent.

Ludit fortuna, luditq; ſemper leonino more cum inclytis uiris, ingenti pila. Gaudet egregijs ſpectaculis: modò uirtutem Scipionis, modò Catonis innocentiã, modò Socrates ſapientiam ſubijcit in theatro. Non potuit filius meus euadere ſecurim, ultor impudicæ uxoris, nec certus occiſor, ſed qui occidere uoluerit tantùm: euadunt tamen legib. ipſis tot latrones Regia clementia, quãtumuis cõuicti. Quot dolo legibus uindicibus ſubtracti? prætermitto quot præter leges. Tanta fuit deorum ira, non aduerſus miſerum adoleſcentem, quẽ immortalis fama conſecrabit poſteritati, innocentia ſupra cœlos euehet, uirtus ornabit æternis laudibus. Quod ad uitam attinet, non ſolùm hac ætate quæ multa habet difficillima, imò patitur: uerùm etiam ſemper uita potiùs pro onere fuit etiam improbis, quàm uoluptati. Quid dicam de bonis?

Dat ueniam coruis, uexat cenſura columbas.

Si Deus voluiſſet mortalibus bene eſſe, uel bonam mentem omnibus immiſiſſet, uel ſupplicijs malos illicò ſubieciſſet. Quàm mihi ſemper arriſère Plautini illi uerſus, non adoleſcente, ſed Solone aut Socrate digni:

Sicut merci precium ſtatuit pro uirtute ut ueneat,
Quæ improba eſt pro mercis uitio, dum precio pauperet:
Iidem diuos diſpertiſſe uitam humanam æquum fuit.
Qui lepidè ingenuatus eſſet, uitam longinquam darent:
Qui improbi eſſent & ſceleſti, ijs adimerent animam citò.
Si hoc parauiſſent, homines minus multi mali,
Et minus audacter ſceleſta facerent facta.

Verùm uidetur mihi, quicunq; regit, contempſiſſe hanc noſtram uitam totam: ac pro ſcena mundum hunc, pro theatro autem uniuerſum cœlum conſtituiſſe. Damnēt aut deplorent hos caſus, uel qui Deum hæc ipſa nec intelligere, nec moderari putant: & qui uitā hanc, hoc æuū aliquid eſſe credūt: & qui à ſapientia ſunt alieni: at mihi hunc ordinē ſpectanti, memorantiq; quónam pacto à Dijs regatur: tū paruitatem terræ, quæ tota inſtar puncti eſt: breuitatem uitæ, ac curſum rapidum temporis, ac uelut ruinoſæ domus ſemper in futurū incumbentis, & quàm fallaces ſint omnes ſpes, uoluptates uerò breues & paruæ atque interruptæ mille incommodis: non ſolùm ſolor memetipſum, ſed alios etiam poſſum conſolari: nec quiſquam in tam miſerabili caſu, in quo ſæuitiæ imago & rei indignitas longè maiora ſunt mala, humilem & uiro indignam uocem exaudiuit à me: quanquam qui me audiebant, non tàm quæ dicerē, quàm quæ ipſi me dicere putabant, aut æquum fore ut quererer, animo deiectum interpretarentur. Dum enim ille miſer uiueret, qui modò beatus eſt (aliter enim beatus eſſe non poſſet, niſi dum uiueret miſer fuiſſet) ipſa mei facies, illius uirtus, dignitas, cauſa, pro nobis ſupplicabant: non uoces flebiles, humiles, deiectæ atq; effœminatæ. Stat Deus pro nobis, ſtat uirtus, ſtat nobilitas gentis cauſa ipſa pluſquàm honeſta, bonorum & eruditorum omnium conſenſus aduerſus acerbitatem ſeu iudicum, ſeu (quod malim eſſe) inimicorum & accuſatorum. Imitemur fortem illum Demetrium, ſi quid Senecæ credendum eſt, imò potiùs Socratem, iniuſteq́; damnatos tot prætores ab Athenienſi populo: non fœminas, non uilē plebem, non ſtultum uulgus, aut ſæuos quoſdam è iudicibus tyrānicosq́; ſpiritus. Maxima pars fœlicitatis noſtræ eſt, non promeruiſſe aduerſa, neq; ſenſiſſe. An uerò exiſtimas, ſi nos antea perijſſemus quàm filius, ſi Priamus ante excidium Troiæ obijſſet, eadem autem ſubſecuta fuiſſent, & Priamum & me dici potuiſſe fœlices? O insaniam, & muliebres querelas! uel enim ſemper dolendum, ut ſolebat Heraclitus ille

cum iugi fletu: aut nunquam, ut Democritus cum perpetuo riſu. Nuper Iulianus chirurgus filium habebat nomine Proſperum, egregium ſanè adoleſcentem. Hunc ego iam diu, cùm lauream in medicina ſuſcepiſſet, ea tamen parte tantùm in qua pater erat exercitatus, dijudicaui aliquando in inſaniam uenturum, ex Phyſiognomia, tum alijs argumentis: citiùs etiam deuenit quàm ſperaram, & primùm quidem iacuit inter inſanos uinctus: deinde cùm ſe explicauiſſet, Præſidis prouinciæ fratrem nulla cauſa adortus eſt, dicens uelle cũ eo pugnare, ut ex equo deſcenderet: uulnere autem à ſtipatoribus accepto, cùm illi inſanum eſſe neſcirent, & rurſus uinctus, ac malè curatus, obijt. An tu illũ patrem me ipſo feliciorem eſſe credis? Sed eſt alius, cui ob hæreditatem (quod ſæpe fieri ſolet) unicus eripitur filius: non'ne hic etiam miſerior erit? Deniq; omnes miſeri ſumus, ſi nil aliud ſupereſt à nobis: aut beati ſolũ boni, quocũq; caſu uixerint aut moriantur: infelices tantùm mali, ſi Deo aliqua noſtri cura eſt. Sed iam de hoc toties diximus, ut lectorem non delectare, ſed faſtidire uerear: hæc tamen pauca huc congeſſi, ut etiam miſeris, non ſolùm ſtudioſis, aut amicis, uel his qui rationem legendorum librorum, eligendorumq́;, tum etiam conſcribendorum quærunt, ſatisfacerem.

Ergo cũ multa conſcripſiſſemus, longè plura animo uerſaremur, uiſum eſt ut aliqua in lucẽ ederẽ: iudiciumq́; de me mortalium in pauco potiùs quàm in omni ac toto (quemadmodũ etiam faciunt qui nouas artes experimentaq́; inuenire ſperant) facerẽ: melius enim lõge eſt partẽ exiſtimationis amittere, quã totam. Occurrit igitur primò, ut dixi, libellus de Malo medendi uſu, & Quod nullũ ſimplex medicamentũ noxa caret: hos cũ edidiſſemus, incredibili omniũ applauſu excepti ſunt. Et quod ego nõ probaui, multi ob nouitatẽ fortè argumenti probarunt. Difficillimũ eſt omnibus placere, imò prorſus ἀδύνατον. Verùm hoc ſatis eſt, incitaſſe me hoc tantillũ ad ſpem editionis, cũ non (ut alij ſolent) ab ultimo conatu, ſed à nullo prorſus initium duxiſſem. Contigit igitur mihi ut probarer in principio, cũ Galenus de hoc queratur. Siquidẽ in libro de Ordine propriorũ librorũ hæc habet: Mihi propoſitũ nõ fuit, ut libri mei quaſi per manus ad poſteros peruenirẽt, quãdo nec hos, quos emiſerã, placere multis uiderẽ. Et paulò pòſt: Perſuaſum mihi eſt, ſi uel Muſæ ipſæ aliquid conſcriberẽt, nõ id multo gratius futurũ uel indoctiſſimi uiri ſcriptis. Et certè ille querebatur iniuſtè, qui ſcriberet exiguo labore quicquid uidebatur: noſtra ætas & autoritatẽ antiquiorũ in ſcriptis requirit, & euidentiores rerũ demõſtrationes. Obtinuit tamen genius ſuus, & calamitas temporum ſuccedentiũ, omnibus alijs ſtudijs quàm bonarũ literarum intenta, ut pro Deo, nec Satyrus aut Faunus coleretur, qui plura corrupit lõgè, & meliora quã inuenerit. Ergo uelut

go uelut in morbis homines melius poſtmodũ ſe habẽt, & multi priuati publi-
ca calamitate ditiores euadunt: ita librorum funeſta clades, & bonorum au-
torum interitus, auxilio fuit Galeni nomini & autoritati. Periere ſiquidem
ea clade Hippocratis penè diuini plura opera, & maximè de Morbis quibuſ-
cunq; ſingillatim, & de Medicamentis. Eraſiſtrati pronepotis Aeſclepiadis,
Archigenisq́; monumenta, & in anatomia Marini: tum uerò Herophili &
Agatini, atq; Praxagoræ: paulò poſt Galenum Oribaſij inclyti libri quinqua-
gintaquinq;, immortalitate digni: ſeruati autem ſunt Galeni, non ſatis pij phi-
loſophi, maximiq́; nugatoris. Præſtitit tamen hos ſeruari, quàm nullos: imò
fermè quàm omnes alios, præter Hippocratem, ſi ad utilitatem humani gene-
ris ſpectemus: propter diuinos illos quatuordecim de Medendi arte libros, &
ſex de Locis affectis, decemſeptẽ de Vſu partium (ſi illi non ſunt furto ab ali-
quo potiùs ſubrepti) decem de Compoſitione medicamentorum ſecundum lo-
cos, ſeptemq́; Secundum genera. In omnibus his planè magnus uir eſt, & etiã
admirabilis: in reliquis, caruiſſe forſan melius fuiſſet. Id uerò generale præ-
ceptum ſit, adeò prolixitati aſſuetum ac deditum fuiſſe Galenum, ut quicquid
breuiter ſcripſerit, malè ſcripſerit. Vnde in Arte medendi, & Curatiua ad
Glauconem, aut omnino infinitos errores admiſit, aut infinitis modis peccan-
di in arte anſam præbuit. Ita uolui monere homines, ut non omnia in homine
probent, ſeducti autoritate: ſed ipſum potiùs hominem ex ſcriptis laudare par
eſt. Fuit uir magni ingenij, in arte exercitatus, atq; optimi iudicij: ut glorio-
ſior fuerit in uita q ·ã in ſcriptis: plurima enim pars ſui cũ ipſo abſumpta eſt.
Neq; etiam nos poſtulamus ut omnia noſtra probent, quandoquidem multa
nobis diſpliceãt. Rectè ſcribere ſine arte nõ licet omnino, cũ illa difficillimum
eſt: uacare culpa, omnium maximè arduum opus eſt: rapimur ab affectibus
priuatis, ſtudio præſentis gloriæ, opum cupiditate, ſtudijs contentionum: pla-
cemus nobis ipſis, placet operis incremẽtum & magnitudo, ducimur ſtylo &
facundia, ſi qua eſt: quod in Galeno tantum detrimenti attulit, quantum laude
dignum uideri potuit: ideò difficile eſt, debito loco metam figere: nec excurre-
re antè, nec in latera inclinare: ita ſolemus humilia, ſordida, uulgata immiſce-
re ſcriptis, inania ꝗuoq; & aliena ab argumento, defenſiones, reprehenſio-
nes, & (ut Galenus non ſemel fecit) etiam iurgia diei libris interſerere: quod
etiam & nos aliàs minus prudẽtes fecimus. Ita noſtra ætate lapſi ſunt, clariſ-
ſimi alioqui uiri in hoc genere, Budæus aduerſus Eraſmũ, Fuchſius aduerſus
Cornarium, Siluius aduerſus Veſalium, Nizolius aduerſus Maioragium: non
tàm credo iuſtis contentionum cauſis, quàm uanitate quadam & ſpe augen-
dæ opinionis in hominibus. Velut Eraſmus id puto ſecum dicebat? Si con-

tra Budæum ſcripſere, meo nomini addicti etiam maiorem futurum me exiſtimabunt: qui colunt Budæum, me etiam aliquem eſſe credent, qui illum audeam arguere, præſertim cùm non abſurda fuerit accuſatio. Hæ hominum artes, hæc ſtudia. Sed qui forſan præſenti ætati ad augendum gloriam aliquid conferunt, ſuccedentibus ſeculis euaneſcunt. Si etiam tota Ciceronis uita in accuſando & defendendo poſita fuit: nec enim ſolùm hoſtes accuſabat, ſed qui hoſtibus fauerant, quiq; amicis fuiſſent inſenſi, ut res in infinitum protraheretur. Sic L. Piſonem accuſauit, à quo pulſus fuerat: Clodium, qui cauſam præbuerat: Gabinium, qui conſenſerat: Sextium, qui reſtituerat, defendit: Vatinium, qui contra Sextium teſtimonium dixerat, accuſauit: Milonem, qui Clodiũ occiderat, tueri conatus eſt. Quæ intemperies, quæ inſania, in tam breui uita nunquã uiuere uelle? Sed in Cicerone immoderata illa facundia, & temporum conditio, ut etiam antea dixi, laudem meruerunt: in alijs nec ueniam, nedum laudem promereri poſſunt huiuſmodi libri. Sæpe enim accidit, ut etiam in uitioſo genere atq; argumento ſingularis quædam præſtantia nõ mediocrẽ afferat & utilitatẽ & uoluptatẽ. At dices: Quid ſi ſcripta ipſa pereant, aut obruantur, non'ne operã & oleũ perdideris, etiamſi optimè ſcripta ſint, & elegãtiſſimè? Nequaquã, ô uir egregie: hæc ipſa noſtra natura, noſtra monumenta, fex ſunt uniuerſi: & tamen in ea fece adhuc ueſtigia ſapientiæ ſeruantur, in alijs omnibus ordinibus ſuperioribus abundè hæc ſuppeditant: itaq; ut nõ debemus uereri de futuras aquas ſtante Oceano, & nubibus calorem ſtante Sole: ita quoties hæc ſtudia, hi cultus literarum in his inferioribus abrumpentur, ſeruabuntur abundè, nunquam deficiente immenſo fonte in Dæmonibus, animabus, uitis, mentibus, numinibus atq; Deo. Quod ergo hoc aliud eſt ſtudiũ, quàm imitatio diuinæ exercitationis, tranquillitatis atque ſapientiæ?

Sed iam ad inſtitutum reuertamur, deq; ipſo uitæ humanæ genere aliquid dicamus. Neque enim quod aliquid eſſe ducã hoc noſtrum uiuere (quid enim abſurdius?) ſed ut illis ſatisfaciam qui hoc uiuere aliquid eſſe exiſtimant: nulla enim ratio efficacior inueniri poteſt, quàm quæ ex utriſq; contrarijs idem cõcludit. Quod enim ad me attinet, neq; mortem eſſe in malis duco, neq; uitã in bonis: ex horum enim alterutro alterũ ſequi uidetur: nam ſi uita bona non eſt, mors nõ eſt mala: & ſi mors mala non eſt, uita bona eſſe non poteſt: & rurſus ſi uita bona eſt, neceſſariò mors mala eſt: & ſi mors mala eſt, ſequitur cõfeſtim uitam eſſe bonam. Ob id ſapientiſſimè filius meus reſpondit è carcere, cuidam ſuſcitanti: Quo'nam pacto faſſus eſſet tam facile, ſe uoluiſſe uxorem interficere? reſpondit: Paternã redolens animi cõſtantiam: Quis ſcit an bono an malo meo id factum ſit? forſan bono id factum eſt meo. Et certè exuit uitã

hanc ærumnoſam, impedimentis & periculis plenam & lachrymabilem, uanam, breuem, ſimilem, inconſtantem: hisq; temporibus, ubi plurima dolo, omnia potentiæ, operibus & gratiæ dantur. Quibus eò uentum eſt, ut omnia ſint uiolentorum: & eorum qui tyrannico ſpiritu rapiunt: ſolum adhuc pudoris ueſtigium quoddã ſupereſt: quod ubi euanuerit (euaneſcere autem neceſſariũ eſt, cùm bene cedat uis, & noui homines etiam ditari uolent) ad arma, ſeditiones & tumultus res redibit. Qui ergo cupiat ſic uiuere? in quo ſi nullum eſſet aliud malum, id certè maximum non deeſſe poteſt, ſcilicet mortis neceßitas & expectatio certa. Quamobrem mortẽ inter indifferentia collocare ſoleo: neque enim illius cauſæ adeò faueo, ut bonam appellem. Sed ut opes, formã, amicos, potentiam, gloriam, honores: ita mortem neq; bonam, neque malam eſſe duco: ut enim opes benè utenti bonæ ſunt, ueneficijs autem atque homicidijs intento malæ: ita & mors infelicibus aduenienes, improbis, ſtultis bona eſt, liberans eos ab innumeris periculis, à grauißimis doloribus, à curis exitialibus atque turpi dedecore: ſed & ſic res ritè ſe habens, ut certum eſt, non ſolùm indifferens & bona, ſed etiam optima iudicanda eſt. Bonum fuit & optimum ſic perijſſe filium (Deus enim id uoluit) non illi dicam, non mihi, non ſtirpi: cui ergo? nam Deus iuſtè, ſapienter & liberè cuncta agit: futuræ ergo melioris uitæ certè cauſa. Ob id nos in exemplũ conſtituit, ut intelligant homines, nõ poſſe bonum & probum uirum infelicem eſſe. Sum pauper, æger, ſenex, iam orbatus filio optimo, optimæ ſpei, adoleſcente mei amantißimo, per iniuriã: alter, cum modica atq; exigua admodum ſpe bonæ fortunæ, propagãdæ ſtirpis, filia, iam nono anno nupta, ſterilis. Ego aliàs omnib. modis florẽs, amicitia, filijs, lucris, bona ualetudine: iuuenis in magnam ſpem erectus, aſſuetus non ſolũ commodis, ſed etiã delicijs: nunc uerò totus ærumnoſus, deſpectus, multis cum inimicis, non ſolùm infelicem eſſe exiſtimo, ſed quàm unquam alius antè feliciorem longè. Neque inſanio, neque glorior, actiones id oſtendunt: conſtantißimo animo profiteor, ac ob id etiam frequentißimũ eſt auditorium: omnia adminiſtro melius quàm antea: ſcripta quæ nuper confeci, ſi quis priorib. conferat, intelliget pleniorem, uiuidiorem, puriorem q; mihi mentem ineſſe. At tu, quicunque es, ob unum infortuniũ, etiã leuißimũ, muliebriter eiulas: nos tot & tãta ferimus: hoc unum lucrati, ut nec pigeat uitæ ob uirtutem & ſcientiam: nec timeamus mortem, finem tot periculorum atque incommodorum, remq; adeò neceſſariam: alius ex calamitate, quæ etiam calamitas non eſt, longè magis diſcruciatur: et quod per incuriam famuli equus claudicet, exclamat, noctes inſomnes ducit, tot anſæ felicitatis nullum ſolamen illi adducunt, tanquam totus ſit in ſui equi pede: miſer eſt alius quia contemnitur, alius quoniam filius illi nepos,

alius.

alius quis de uxoris pudicitia timet, alius quis excidit à magiſtratu, tentat laqueo uitam finire. Ergo ſenſus hominum & guſtus delicatiores, cum ignorantia rerum & conditionis noſtræ, ac deſperatio de futura uita, homines reddunt miſeros, etiam minimis ex cauſis: adeò ut huiuſmodi homines non poßint ulla ratione eſſe felices, nec in aduerſis poßint conſolari. Vide qualis ſit uita noſtra. Duo ſunt homines, quorum uterque perpetuis ſex menſibus (ut de muribus alpinis referunt) dormit: horum unus ſomniat carceres, uincula, cruces, laqueos, tormenta, cædes filiorum, metus, excidia, fugas, tempeſtates, morbos, inopiam, famem: modò ſolus uectatur in undabundo mari, ſpe ſalutis poſita: modò per deſerta omnium inops, fugit equites tyranni: modò uincitur, & in tetrum barathrum conijcitur: aliàs ducitur ad ſupplicium: modò à turba ut inſanus exſibilatur. Contrà alter ſomniat regna, honores, epulas, ludos, ſocietates, uiridaria, arces, itinera iucunda, ſcorta, uxorem pulchram, filios, atq; ex una uoluptate in alteram tranſit. Quin etiam non contentus his humanis delicijs, fertur ad cœlum: uidet pulcherrima, glorioſa, & ſupra fidem: modò rapitur ad ſpectacula, ad muſicorum egregiorum certamen, ad uireta, uenationesq́;, aucupia, piſcationes. Inde ambo ſimul expergiſcuntur: quis tam ſtultus eſt, ut hunc felicem, illum alium infelicem eſſe dicat? At hoc (reſpondebis) ſomnium eſt breue, minus afficit, nihil ex illo alijs relinquitur: uita uerò ſit longior cum uero rerum ſenſu, maioreq́; uoluptate atque dolore, ex qua dum eximus, remanent illa alijs: filij, affines, opes, non omnino ut in inſomnio euaneſcunt. Nugaris: tempus hoc ſex menſium felicitatis perpetuæ, primùm ſi quis rectè conſideret, in quantacunque uita longa, nemo æquat. De ſenſu, curis, uoluptate, omnia in ſomnis maiora & ſunt & uidentur quã in uigilia: idq́; etiã ratio ſuadet, cùm à ſenſibus tamẽ non diſtrahamur. At quod ad ueram uitam ſpectat, hoc eſt quod contendimus: uerùm interuallum inter futuram uitam & hanc longè maius eſt, quàm inter uigiliam & ſomniũ. Quæ uerò relinquuntur, ſi ad ſtult[illegible]em referantur, aliquid ſunt: atque ob id magis dolendum quod relinquere cogamur: ſi ad ueram opinionem, ſi ad ſucceſſus rerum reſpicimus, falſa imagine decipimur. Ita cuilibet fingere licet immortalem uitam, regnum immenſum atq; pacatum: ſed quæ nugæ? res moueri non poſſunt: ita ſtatuere oportet de uita noſtra, ut uerè ſit ſomnium. At, ut dixi, ſi maius aliquid fuiſſet, eò rem meam euexeram, ut ex infelicißimo felicißimus dici poſſem: & ex pauperrimo, mea & filij opera ad duo millia coronatorum aureorum in ſingulos annos lucraremur: nullius ordinis homines, nulli principes noſtris in manibus non eſſent. Viceram inuidiam, ſuperauerã æmulationẽ, contuderam conſpirationes, in intima penetrauerã:

aperue-

aperueram uias, ſtruxeram mihi aditum ad omnia & mihi & filio. Quin etiã Principum occaſio externorum non magis quàm alij cuiquã defuit. Primùm quidem apud Dacorum regem, inde Gallorum, mox etiam ad Scotos uocatus fui. Narrabo autem hiſtoriam, quæ contigit anno M.D.L I.

Aegrotabat Ioannes Amulthon, è regia Scotorum ſtirpe, apud illos Pont. primarius, uir inſignis fidei, eruditionis ac pietatis, liberaliſſimusq́;, difficultate ſpirandi adeò graui, ut qui illum in ipſo morbo uidiſſent, nec uitæ diem ſupereſſe exiſtimarent: ille tamen toto decennio iam tantum morbum perferebat, quamuis in dies res laberetur in deterius: nec ullius inſignis medici operam nõ tentauit: uerùm cùm & Regios & Cæſareos phyſicos expertus eſſet, tũ profeſſores etiam artis illuſtriores, forte fortuna amicus quidã illius, tum Guglielmus Caſanatus illius medicus, in noſtros libros de Subtilitate & de Sapientia inciderãt: quos cùm reuoluerẽt, inuenerunt me iactantem, quod phtiſicos aliquos ſanaſſem. Et certè paucißimos ex huiuſmodi morbo curauerã, multos tamen ſimili affectu laborantes ſanaueram: ita minimè mendaci uiro non parum profuit ea iactantia, prædicatioq́; falſæ laudis meæ: namq; his atque alijs argumentis incenſi, ſuaſerunt illi, ut poſtquam nullibi pateret ſpes ſalutis, ad extremã anchorã refugeret. Placuit conditio, miſitq; ad nos primũ literas, aduocans Lugdunũ aut Lutetiam. Et quanquã priore in huius libri editione ipſius epiſtolæ exemplũ ſcripſerim, melius tamen exiſtimaui, omißis ſuperfluis, ne lectorem morarer quod ad rem faciebat hic inſererẽ: ſed ita tamen, ut neque ſenſus neque uerba ipſa immutarentur: fuit ergo medici ſui epiſtola hæc.

¶ Illuſtrißimus Pontifex urbis ſancti Andreæ, & totius regni Antiſtes ac Proregis frater, Mecœnasq́; meus, cui à medicina iam quatuor annis ſum, deſtillatione per circuitus, quãuis abſq; febre, diſſicillima annis abhinc decẽ ferme detinetur: adeo ut nõ ſolũ celerem & frequentem faciat illi ad ſummũ reſpirationem, uerum etiam ſtertore graui & horrendo. Contracta fuit hæc diſpoſitio ex uſu pilæ in ſole, æſtatis tempore: cũq́; omnia tentarit, & res in dies labatur in deterius: monitus à me de tua ſingulari uirtute, eruditione, atq; in arte medica peritia, ad te tanquam ad Apollinem quendam confugit: ut non ſolùm tuo conſilio, ſed etiam præſentia frui optet. Itaq; quantũ temporis uiæ peragendæ uoles, quem comitatum quos ſumptus, ab eo qui has perfert accipies: quamobrem pro tua humanitate, proq́; totius huius regni ſalute, cuius ille ſummus ſemper extitit defenſor, ut ad nos te conferre nõ dedigneris oro, ipſum nõ ſolũ qui optimus eſt atq; liberaliſsimus, nosq́; omnes tibi deuincturus. ſed uniuerſum regnum quod ex illius ſalute pendet: ſimul quoq; et gloriæ et rei tuæ non leue incrementum facturus: namq; non quantũ petieris, ſed quantum uoles

m accipies,

accipies. Delectabit interim te tranſitus ipſe per Galliam, cognitioq́; tot eruditorum uirorum Lutetiæ: qui antea ſcripta tua tam religioſe coluerunt, nunc teipſum amplexabuntur atq; admirabuntur. Quamobrem ne patiare nos aduentu tuo fruſtrari, uehementer rogamus, atq; etiam rogamus. Cætera, qui literas perfert, te docebit atq; præſtabit. Vale, [illegible]demburgi, IX. calendas Octobr. M.D.LI. Sed nos ſolùm initio ſequentis anni literas accepimus, propter impedimẽta uiarum ex ſæuiſsimis bellis inter Cæſarem regemq́; Gallorum orta.

Iuitaq; Lugdunum: ſed ibi non aderat princeps ille: decreueram interim me conferre Lutetiam, cùm inter ea ſuperuenit medicus ſuus, qui literas ſcripſerat, Caſſanatus, uir ſane doctus [illegible] ibi alia numerata pecunia, excuſatione q́; adiecta, cùm neq; Lugdunum neq; Lutetiam ipſe princeps ſe contuliſſet, ab eo literas ſcriptas reddidit, omiſsis non neceſſarijs, in hunc modum:

Redditæ ſunt nudiuſtertius medico noſtro literæ tuæ, quib. opinionẽ noſtrã de tua uirtute & recondita eruditione æquaſti: ſimulq; nos, ob id quod de aduẽtu tuo Lutetiã certiores feceris, ſpe adipiſcẽdæ ſalutis per te uelut Aeſculapiũ quendã, impleuiſti: uerùm cùm antea uelut ille ſcripſerat meo nomine, uẽturũ pollicitus eſſẽ me Lugdunũ, aut Lutetiã ſaltẽ, difficillimis cauſis uictus uenire non potui: rogo itaq; pro tua ſingulari humanitate, poſtquã ſcripta tua cõditione ueniſſe te exiſtimo Lutetiã uſq; [illegible] cotiã etiã quacunq; uelis conditione attingere nõ pigeat: fidẽ publicã, uiaticũ, comitatũ præſtabit ipſe medicus noſter tui ſtudioſiſsimus: quòd ſi quid inter te & ipſum pactũ fuerit, fideiuſſorẽ dabit P. Franciſcũ Reſtũ, aut aliũ quem uoles trapezitã. Hoc deniq; unum tibi Cardane optime atq; eruditiſsime pollicebor recto pectore, nullã te temporis uel laborũ iacturã facturũ, nõ mediocre autẽ facultatũ incrementũ, maximum uerò gloriæ nominis atq; exiſtimationis cõſequuturũ. Perſuadeas tibi ſane uelim, me longe plura uelle & poſſe præſtare, quam pollicer: quod hauddubiè, ſi noſtra cauſa tantũ laboris ſuſceperis, eſſe uerũ, ipſa experientia deprehendes. Vale doctiſsime Cardane, lares[illegible] noſtros non uſq; [illegible] putas Scythicos inuiſe. Ed[illegible]mburgi, Pridie Nonas Februarij, M.D.LII.

Perſuaſit, ut [illegible] cũ medico, a[illegible] accepta pecunia: [illegible] nec acceptiſſe Lutetiæ: quã ille lõgè liberalius expleuit, [illegible] medicus ſuus. [illegible] et Chirographũ ego antea laceraui, indignũ nõ ſolũ putãs, ſed etiã ſtultũ, cũ principib. præſertim externis, paciſci, quos ſolus pudor et [illegible] ad [illegible] pactis cogere poſſint. Porrò de toto itinere ac reditu alias ſatis dictũ [illegible] nũc [illegible] memoraſſe, quòd cõueni Lutetiæ Syluiũ et Pharnelium [illegible] cos, et magni nominis, qui ambo iam mortui ſunt. [illegible] dieb. 75 [illegible] per Belgas, metu Brittan[illegible] Sed [illegible] ſum à Lutetia ſo præſide Senatus Emaro Ram[illegible]oncto, et nepote meo ex

patrue

patruele Gaſpare Cardano,qui illac me imperãte trãſierant circiter 40 uiros nobiles [illegible] quaq; ex tota Gallia illuc cõuenerant quorũ magna pars [illegible], operientes aduentum meum,ut a morbis inutilis eo uſque per[illegible]ntur: e quib. ut manerem, unus ſolus mille coronatos numera[illegible] ſtri deſiderio, tãta fide gens illa in nos flagrabat. Cæterũ ut reuerſus ſum Mediolanum, literas accepi ab Archiepiſcopo eodem ſeu Pontifice primario Scotici regni, huiuſmodi:

¶ Gratias tibi [illegible] Cardane amiciſſime,pro ſanitate m[illegible]ua opera magna ex parte reſtitu[illegible], ipſi etiã auctis, imò uita quodãmodo recuperata. Omnia enim hæc cũ co[illegible] ipſo tibi accepta refero,cũ à tẽpore tuorũ medicamentorũ tanta arte atq; dexteritate præſcriptorũ, morbus ille adeò mihi infeſtus, & rarius et leuius multo me uexarit. Vt acceſſiones ipſæ uix in duob. menſib.tam [illegible] ſemel in mẽſe,ſed multo mitiores inuadãt, cũ antea ſingulis octo dieb. ſolerẽ acerrimas experiri. Ingratitudinis uitio me inſimulari ingenuè fateor,ſi tantũ beneficiũ nõ, ut par eſt,recognoſcerẽ. Sed epiſtolã ad te uiuã mitto, Michaelẽ(ut ſcis) mihi è familiarib. præcipuũ, ut qui tecum agat,quæcũq; illi mandaui,ut intelligas te ipſo chariorẽ mihi eſſe neminẽ. Cæterũ Caſanatus ipſe abijt,uir omni laude dignus. Vale,ex noſtra metropolitana ſede ſancti Andreæ,Calen. Octob. 1554. Accepi autem ab homine liberaliſſ. prope duo millia coronatorũ,præter munera pro eo itinere: longe plura accepturus,ſi ſtatuiſſem (quòd ille enixè rogabat) apud ipſum manere uoluiſſẽ: erat.n. ſtipendiũ,præter oẽs impenſas,decem aureorũ coronatorum in ſingulos dies. Hoc aũt per ultimas literas agebat tacite,et per [illegible] in [illegible] pecuniæ [illegible] [illegible]cere potuiſſet. Ergo nõ defuit fortuna,ſed ego mihi [illegible] potius. Splendidæ oblatæ ſunt occaſiones, ſed occaſionib. defui: nec [illegible]xi aut p[illegible]di, ſed intellectas occurrere n[illegible],cui: plus fui ponderi, q̃ ferre poſſẽ. Viuo tamẽ. At egregij illi, Syluius, Pharnelius, Braſauolus, [illegible] et [illegible]marus Raconetus, oẽs inter biennij ferme [illegible] re. Omnib. ſunt aliqua aduerſa, et ſua parata infortunia, cla[illegible]; maior lapſus quãto altiore ex loco ruina eſt. Erat Pharnelius uir proceræ ſtaturæ,macilẽtus,ætatẽ paulo maiorẽ 55 annis præferebat: itaq; tũ paulò me ſenior. Syluius aũt uir iucũdus ac facetus,ſeniculus, paruus, [illegible] c[illegible],prop[illegible] (ut mihi [illegible]batur) 70 annũ. Braſauolũ,ut qui Ferrarienſis eſſet, et Ferrariæ moraretur, nunquã uidi: ut neq; Veſaliũ, quanquã mutuo mihi amicũ. Cũ illo adhuc [illegible]irabat inimicitias Syluius,neſcio qua cauſa ortas: ſane præferebat Galeni iniurias: poſt[illegible]abatq; in[illegible]mã rẽ, ut et ego illi eſſẽ inimicus. Budæum, Eraſmum, Linacrum, Thomam Morum, Cornarium, tametſi floruerint me iam inter meos [illegible], neque cognoui, neq; ab illis ſum cognitus. Fuchſium non uidi: ab eo agnitus ſum, ut antea dixi. Andream Matthiolum

pro amico habeo, tametſi non eſt facie mihi agnitus. Iam uerò ſi quis [illegible] ſtet quàm miſera eſt hæc noſtra uita, & qualis finis [illegible] aliorum & [illegible] rum uirorum, cum Theophraſto queri merito omnes [illegible] ſi de morte [illegible] conditione poſſe uideantur. Miſera ſanè eſſet ipſa per ſe hominum natura, etiamſi nullis exterioribus incommodis urgeretur: nunc autem, ut uides, [illegible] tàm moleſtum eſt homini, quàm homo. Et cùm olim ciuitates conderentur [illegible] munis utilitatis cauſa, nunc ciuitas nulla dici poteſt. Vrbes multas in Italia [illegible] deo: ciuitates aut nullas, aut quàm paucißimas: quādo ciuis ciui potius [illegible] tur quàm auxilietur: coganturq́; uiri boni & uirtute præſtantes pro [illegible] ribus, pro ignauis, imperitis ac ſceleratis laborare, atque uitam terere [illegible] bonos, ruſticos, & artifices peritos, aut quicunque doctrina & [illegible] præſtant. Ergo non mihi occaſio defuit primarij ſemper loci & [illegible] profitendo, & apud principes ipſos, & priuata uita artem exer[illegible] deram alia in editione exempla, quinquaginta ægrorum à me [illegible] ſpem ſeruatorum, & (ut dici ſolet) ex orci faucibus ereptorum: [illegible] num admirandarum: nunc uideo illis exemplis locum hic non eſſe: [illegible] alijs normam ſcribendi definierim, ipſe longè lateq́; à ſcopo aberr[illegible] mum enim differt ſanatio ægrorum, à deſcriptione librorū à me [illegible] rum, & ordinis eorum atq; utilitatis, tum tractationis. Cùm ergo omnis [illegible] ta ac gloria quatuor his definiatur, exercitatione ipſa in ea arte quam [illegible] teris, gratia principum, profeßione publica alios uoce docendo, aut [illegible] ſcriptis: tria ex his & habui quantum mortali licet, & poſſedi: quartum [illegible] licet principis aulam ſæpius in manibus habui, ſæpius elabi ſciui, quod [illegible] mores neq; uirtus neq; inſtitutum meum hæc paterentur: corrupti enim mores aularum, ad adulationes & alia peiora: & labor immenſus ſine fructu [illegible] tis, licet opibus utiles, & dolis agere contra eos quorum ſaluti præfecti ſumus, quiq́; quod uerè illis conducat non norunt, adeò me alienum ab eo cultu [illegible] cerunt, ut non tàm noluiſſe ſuſcipere prouinciam uiſus ſim, quàm et negocio minimè aptus. Sed credas, ut uis, & cum poëta dicas:

Non omnia poſſumus omnes:

palàm tamen eſt, cùm in his quæ ſuſceperim, nullis (aliorum iudicio, & communis conſenſus autoritate, & ipſa rerum experientia declarante) ſecundas [illegible] ſerim: etiam in hac cauſa, ſi uoluiſſem, ſi placere potuiſſet, primas partes [illegible] turum. Sed dices: Cur non opes & amicos paraſti, ſi tanta poteras, [illegible] nunc aula? Reſpondebo breuiter: Opes bene parare & [illegible] ſe, ob paupertem ſummam, in qua reliquit me pater, & liberalitatem, [illegible] ſplendorem: tum etiam ſtudia ipſa quib. ab his curis diſtrahebar ac d[illegible]

[illegible]

male autem & iniuſtè, non uolui: maloq́; periiſſe filium inopia rei pecuniariæ, quem ſatis conſtat ob id per [illegible] decreto iudicum (ſed, ſi oportet, et meipſum, Socratis exemplo, eadē cauſa) quàm iniuſtè locupletatum euadere, me aut illum ſeruatum fuiſſe. Moriendum eſt ſemel, qualiſcunq; mors obtigerit: mala ſolum eſt, quæ ſceleratæ uitæ finem imponit: bona, quæ eripit hominem cum honeſtate ab iniurijs improborum. Intelligent autem homines paucos poſt annos, quid hæc mors attulerit incommodi patriæ, & quantum mali præſagierit. Vt enim, cùm in prædicendo in arte medica me exercerem, legebam obiter Epidemiorum ſine nomine, & neq; uſq; ad finem: conſiderabamq́;, an poſſem diuinare exitum: atq; ſi diuinaſſem, intelligebam me aliquid in diuinādo profeciſſe: ſi non, adhuc me uagari in incerto, inopemq́; eſſe eorum quæ ad artem pertinent: atq; eo uſq; non ceſſaui (quod & ſtudioſis artis alijs pro exemplo propono, & ut facere non negligant, conſulo) donec omnium finem (ut contigit) præſagire poſſem: tuncq; me exiſtimaui etiam de his quos tractabam, idē efficere poſſe: ita dum orationem pro P. Seſtio legerem, intelligebam, etiamſi hiſtoriam nullam de Romanorum amiſſa libertate legiſſem, fieri non poſſe ut diu Romana libertas conſiſteret. Sed de his poſtea.

Nunc uerò quod propoſuimus, proſequamur. Hic finis eſt huius libri, ut doceamus librorum noſtrorum argumenta, rationem compoſitionis, ordinem ac utilitatem: atq; hæc principaliter, quæ quatuor ſunt: præterea ex conſequentia tempus, locum, cauſam, [illegible] ſcribendi: tum uero, quæ ratio ſit conſcribendi libros, qui fructus conſcribenti, quot modis errare contingat, quam accepti fuerint libri, quæ paſſi impedimenta, qui præcelluerint in hoc munere: quot genera argumentorum, tractationum, & ſtylus quā multiplex. Quæ uitioſa ſint & ferantur, ut Ciceronis & Galeni: quæ uitio careant, nec tamen placeāt niſi paucis, ut Auicenna inter medicos, Archimedes inter Geometras: plurimorum quoq; monumenta clarorum uirorum, quæ neglecta exciderunt. Iam ergo ut de noſtris laboribus agam, certum eſt & ad Indos penetraſſe, & Conſtantinopoli legi, ut per orbem iam uniuerſum qui totus nunc patet, uulgati ſunt: quanquam ſint minima pars meliorum ut intelligere potuiſti: quamobrem, ut dixi, non defuit genius. Sed [illegible] illud dicam: Quoniam id Fatum temporum etiam noſtrorum [illegible], ut illa ex uepretulis extracta nitedula noſtra quoq; monumenta co[illegible] rodere. Verum ut quod aliquando cœpi abſoluam, difficile eſt ben[illegible], ut dixi, etiam ſcribendi rationem tenenti, propter diſtinctionis & ua[illegible] ō poſſis placere, neque ſperes omnino omnibus placere poſſe, [illegible] intelligant: ijs uero qui non intelliguntur, placere minimè [illegible] es clariſſime ſcribendo. Ve-

rùm his quos uitia delectant, uelut barbaries, obſcuritas, inæqualitas (hæc enim tria maximè uitia multis grata ſunt: uelut & autoritatum [illegible], & Græca miſcere Latinis) quomodo ſatisfacies, niſi priorem omnem ex [illegible] ſuſtuleris? Ambitioſi ergo Græca & autoritates libenter multas [illegible] non ſatis aptè, narrationi. Inæqualitas placet multis ob id, quod uid[illegible] ſtylus magis ſe attollere. Quid mirum? nónne multos etiam, per colles ire magis delectat, quàm per plana: tametſi etiam fatigentur in illis, non autem in planitie? Barbaries placet ex conſuetudine: adeò ut ſuam miſeriam, cauſam eſſe uelint damnandi aliorum fœlicitatem: hæc tamen magno cum labore iam [illegible]ſcunt. Vt uerò auellantur, multis Syluijs indigemus, aut tribus ſaltem: nam [illegible] Meſuem ex barbaro Latinū fecit. Quod ſi qui Auerroem, B. Thomam & Scotum (quorū ſenſa profectò, neceſſaria uidentur ſtudijs philoſophiæ atq; Theologiæ) ad Latinam linguam deduxerit (horum enim cauſa uiget controuerſia, cum illi arido & infœlici ſeculo floruerint) ſubitò omnia pacata uidebuntur. [illegible] autem cum conſenſu Pontificis, atq; conſideratè fieri debet.

In exponendis autem aliorum monumentis alia ratio ſeruanda eſt, quàm in nouis ſcribendis libris: ſcopus enim non parum euariat. Namq; in conſcribendo libros ſcopus eſt, rei ueritas: in explicandis autem libris aliorum, autoris ſententia. Eam igitur ſic uenabimur, quod pauci facere nouerunt. Oportet autem egregium aliquem autorem exponendum ſuſcipere, non uulgarem, cum quo ſimul expoſitio ipſa pe[illegible]undetur: atq; eo ſumpto, conare ut ſtylum, uires ſenſusq; uocum tibi reddas quàm familiariſſimas: inde uero meditare argumentum rei, atque principium unum ex quo o[illegible] deducuntur. Quod ſi inueneris, ordinem ex illo quære, ac ex ordine diuiſionem. Sed ſi uni illi non omnia conueniant, ſcias te nondum mentem autoris aſſecutum. Reuertaris igitur tanquam diligens explorator, ad nod[illegible] quærendum, ex quo o[illegible] pendent: quo inuento, ut dixi, quæres ordinem atq; diuiſionem [illegible] operis, a[illegible] demum demonſtrationes quibus ille innititur. Ita autoris ſententiā pulchrè explicabis, & ad normam ſi quando paululum declinabit, reduces, ipſumq; à calumniatoribus tueri poteris. Quatuor i[illegible] ſunt munia boni expoſitoris: autoris mentem declarare, demonſtrare quòd ita ſit quod dicitur, amplificare illius doctrinam, & tueri ipſam à calumniatoribus. Hæc [illegible] pri[illegible]pi ordine & diuiſione: hæc [illegible]niuntur, [illegible] illi [illegible]miliari[illegible]m, ſub eo ſenſu quo ille accipere ſolet, natura ac genere ora[illegible] & ſtyli: tertio, ex comparatione partium totius operis [illegible], tum [illegible] alis ab eo conſcripta: [illegible] ab ipſa rei natura, ac partium ſerie atq; diuiſione. Vt uero omnia hæc inueneris, conare ut ad amuſſim totum opus in par-

tes

tes ſenſibus diuiſis congruentes diſtinguatur.

Quod ſi quis in eodē genere iam tibi amicus ſcripſerit, ſeu argumento nouo, ſeu exponendo aliena opera: ut nuper mihi contigit in Adriano Alemano, Lutetiano medico, qui cōmentaria quatuor in librum de Aere & aquis Hippocratis ſcripſit: & quamuis non e facie uel ulla alia cauſa notus mihi ſit, cùm tamen multa adducat ex noſtris Commentarijs in ſecundum de Iudicijs aſtrorum librum Ptolemæi, non ſine magna noſtri laude (hoc enim maximum eſt quod cuiquam tribui poßit, ut integræ pagellæ uel periodi ad uerbum tranſcribantur, illius non ſuppreſſo nomine) nos uerò cùm antea multò quàm liber in manus noſtras peruenerit, decreuiſſemus cōmentaria in totum Hippocratis uolumen conficere: non par eſt cupidis naturæ & probis obtrudere maiore conatu illorum lumen: multò minus illum librum ob id inexpoſitum relinquere, aut à tam utili prouincia exponendi totum Hippocratem, ob id ſolum quod ille partem unam expoſuerit, deſiſtere. Quid ergo in huiuſmodi caſibus agendum? Seneca docet in Epiſtola ad Lucilium, hortator illius: ut cùm Naſo & Maro ambo de Aethnæ miraculis ſcripſiſſent, ipſe nihilominus præſens ipſi rei ſcriberet: eſſe certamen hoc ad gloriam, non ad impedimentum eorum qui antea bene ſcripſerint: non defutura (inquit) argumenta ſcribentibus, nec in eodem argumento rationes uariandi: ut cùm tu placeas, Maro uel Naſo diſpliceat. Atque ob id dixi, multa eſſe ſcripta ad hanc diem, paucißimos libros: multas urbes, paucas ciuitates: multos in ciuitate homines, paucißimos ciues: ita timere nemo debet, ut ſcribendi anſa deſit: placent libelli, quia magis elaborati & abſoluti: placent libri, quoniam plura in his continentur, nec lector tantum in his fatigatur. Ergo ille ſcripſit pulchrè: nos aliam exponendi uiam ſtylum rationemque tenebimus, nihil ab illo mutuo ſubripiemus. Si quippiam erit, accipiemus ab illo, non ſubtrahemus, atque in alium uſum diſponemus: ita noſtra poſt illius ſcripta delectabunt legentes: & poſt noſtra, ut ſua uideant, deſiderabunt: id uerò facere, & eruditi cum primis & prudentis uiri eſt, nec interea nimis ſeipſum amantis.

Vitia uerò effugere, etiam ſi multis placeant, oportet. Nec immodicè te efferas: ſed tamē loci, tēporis, ac regni ratio habenda eſt. Quatuor eſſe genera ſapientiæ, totidemq; eſſe regna, in libris de Sapiētia docuimus. Sed relicto illo quod ad improbitatē purā ac uanitatē pertinet, in quo uerſantur latrones, luſores, chymiſtæ, deceptores, necromātici, diuinatores per ſortes, præſtigiatores, fures, atq; huiuſmodi, quod ſtultitiæ turbam non regnum ullum cēſui, tria reliqua ita hic diſpoſita ſunt, ut unū alijs parere dedignetur: quanquam qui ſapiunt,

piunt, & naturalia & humana diuinis parere uelint, rurſusq; naturalibus ipſis humana. Sed non de eo quod eſſe debet, ſed quod in uſu eſt, nunc ſermonem inſtituimus. Eſt igitur regnum humanum poteſtate & ſapientia conſtitutum, nec Deos ueneratur aut curat, ſed illis permittentibus ſine ullo [illegible] non ſecus decernit de his inferioribus, ac Deus ipſe de cœlo ſuiſq; [illegible]; & naturæ de maribus, montibus, imbribus, animaliumq; generatione: adeo ut [illegible] regna prorſus impermiſta uiderentur, aut ſaltem illis uiſa ſunt. neq; enim [illegible] eſt homo, qui ſupplicationibus exorans Deum, ab uxore [illegible] filium ex ea ſuſceperit: aut regnum obtinuerit contrà armatum hoſtem, ipſe [illegible] & ſine milite ſedens. At contrà uidemus, quotidie Deus exe[illegible] uxoribus concumbendo filios & robuſtos & egregios ſuſcipere: a[illegible] no impios, impijs cũ militibus, ſed bene armatis, per uim, cædes, d[illegible]s, [illegible]tiamq; execrabilem obtinere regna: quæ etſi poſtmodum corruunt, [illegible] Dei ira, ſed nimia impotentia cadunt: atq; hæc ita ſe habere, perſuaſum eſt hominibus illis qui res publicas tractant. Nec ſolùm his, ſed & Hippocrates [illegible]tis ſpem totam in medico, non in Deo collocat, illum etiam Deo æqualem faciens: an uerò ita ſit, non eſt (ut dixi) præſentis inſtituti [illegible]. Quod ſi religioni inhærere uideantur, ea pietatis ſpecie ad ſecuritatem, non [illegible] uſi ſunt. Huius uero exemplum (ut procul petito argumento, nũc pro[illegible] cedam) Romani præbuerunt: qui non ſolùm omnem uim, omnem poteſtatem, omnemq; robur & autoritatem imperandi, & uictorias, & adm[illegible], atq; ex eis felicitatem in armis & Rom. Pop. conſenſu poſuerunt: ſed [illegible] modum inflati ac tumidi immodica hac perſuaſione, ea uerba proferebant, [illegible] Turcas, & ipſos multarum prouinciarum dominos, & Scythicam [illegible] centes originem pudet proferre: adeo ut quandoq; mecum re[illegible] minum, & falſas opiniones de illis. Romani, qui alios barbaros [illegible] bant, legum conſeruatores, ciuilium morum au[illegible]es, [illegible] & [illegible]niorum ab ipſis literarum ob id dicti ſtudio[illegible], [illegible] inflationem ſpiritus, ſpectaculis imm[illegible]: Turcæ barbari, a ſtudijs alieni, moribus ſordid[illegible] haud pr[illegible]res, u[illegible] temptores, crudelitatis exemplis inferiores, [illegible] uero [illegible] me Romanis comparandi. En uideas ſummi ora[illegible] Romano uerba mores illorum tanquam in pictura [illegible]andi. [illegible] na tumoris, plena inſolentiæ? Hinc illud [illegible] loquens, [illegible] T[illegible] mentorum rege: [illegible] ne regium quod ille de ſuo capite [illegible] imperatis certis rebus regnare iuſſit. Et rurſus [illegible]chum [illegible] tores noſtri magna belli contentione terra mariq; ſuperatum, [illegible]

Lib. de Arte, et lib. de decenti ornatu, pag. 2.

Tu[illegible]

Taurum regnare iuſſerunt. Et rurſus: ille Cyprius miſer, qui ſemper ſocius, ſemper amicus fuit, de quo nulla unquam ſuſpicio durior aut ad Senatum aut ad Imperatores noſtros allata eſt, uiuus (ut aiunt) eſt & uidens cum uictu ac ueſtitu ſuo publicatus. Hæc de regibus, ut de ſeruis loquebâtur: iuſſit, iuſſerũt, “ imperauit: minus ſuperbè nos ſeruos & mendicos alloquimur, quàm illi face- “ rent reges. Dij boni, quo faſtu, qua uerborum inſolentia, quàm inflati, turgidi “ ac uentoſi homines erant. Idem uerò Cicero quàm proſtitutus adulator in Pom “ peio: Non eſt paſſus ille uir, qui ſceleratiſſimos ciues, qui acerrimos hoſtes, qui “ maximas nationes, qui reges, qui gentes feras atq; inauditas, qui omnibus bel- “ lis terra mariq; compreſſit imperium Populi Romani, orbis terrarum termi- “ nis definiret. “

Quàm illud ſuperbè de magiſtratibus: In conſulum magiſtratus tutela re- “ ges atque exteræ nationes ſemper fuerunt. At de ſeipſo intoleranda, fa- “ ſtidienda, ridicula, de exilio ſolùm loquens: Cum meum illum caſum tam “ horribilem, tam grauem, tam repentinum non ſolum homines, ſed tecta ur- “ bis ac templa lugerent, nemo ueſtrorũ forũ, nemo curiam, nemo lucem aſpice- “ re uellet. Quid, ſi ſol ipſe, quid ſi Deus etiam pareat, maius aut dici poteſt, “ aut arrogari: cuius filius carbonarij, ſola facundia immoderata præceps, hæc ſibi tribuat? Sed ad homines conuerſus, audite quid dicat Arpina- tis ille: Quem enim unquam Senatus ciuem, niſi me, nationibus commen- “ dauit? cuius unquam propter ſalutem, niſi meã, Senatus publicè ſuis popu- “ li R. gratias egit? de me uno patres conſcripti decreuerunt, ut qui prouincias “ cum imperio obtinerent, qui Quæſtores legatiq; eſſent, ſalutem & uitam me- “ am cuſtodirent. In mea unius cauſa poſt Romam conditam factum eſt, ut literis “ conſularibus ex S. C. cuncta ex Italia, omnes qui Rempub. ſaluam uellent, “ conuocarentur: quod nunquam Senatus in uniuerſæ Reipub. periculo de- “ creuit, id in unius mea ſalute conſeruanda decernendum putauit. Quem cu- “ ria magis requiſiuit? quem forum luxit? quem æque ipſa tribunalia deſi- “ derauerunt? omnia diſceſſu meo deſerta, horrida, muta, plena luctus & “ mœroris fuerunt. Quis eſt Italiæ locus, in quo non fixum ſit in publicis mo- “ numentis ſtudium ſalutis meæ, teſtimonium dignitatis? Nam quid ego de me “ diuina illa Senatusconſulta commemorem? uel quod in templo Iouis Opti- “ mi Max. factum eſt, cum uir is qui tripartitas orbis terrarum oras atque re- “ giones tribus triumphis adiunctas huic Imperio notauit, de ſcripto ſententia “ dicta, mihi uni teſtimonium patriæ conſeruatæ dedit. Quis hanc ferat inſolen- “ tiam, aut ſtultitiam, aut potiùs inſaniam? Quæ neque ſummis Imperatorib. quæ uix dijs conueniunt, homini impuro, & ſolis fallendi artibus inſtructo tribue-

mus? At ergo dices, Inſectaris Ciceronem? clamabunt hic grammatici, rhetores, Iuriſconſulti, & omnes qui politioribus literis operam dant. At non uident hæc dici poſſe inſectandi cauſa Ciceronem ipſum, quod abſit: is enim uiribus ſuis uſus eſt ad tuendam dignitatem in humano regno: & ob uitium temporis, aut exemplum. At uitium id fuiſſe temporis, non negauerim: hominem ſola dicendi ui præditum, rapinis ac uitæ flagitijs non omnino immunem ad ſidera extuliſſe quid aliud fuit, quàm ætatis illius luxuriam, inertiam, improbitatem, ſummam licentiam, auaritiam, metumq́; declarare? Itaque hac oratione quis meritò interpretari poſſet, me uitia illorum temporum ac Romanorum inſectari uelle: ſed quorſum? quid hoc ad propoſitum noſtrum? Reliquum eſt igitur, ut hæc adiecerimus inſtituti huius cauſa, ſcilicet licere rhetorico quæ non licent philoſopho: & tantum condonandum conſuetudini, loco & tempori, ut quæ etiam ab alio ferri non poſſent pro Cicerone, [illegible] chumque mouerent, quæ inſani eſſent defenſoris, inſolentis, amentis, quæque exſibilarentur, tempora, locus, conſuetudo tulit ut in gloriam Ciceronis, cederent. Veruntamen huiuſmodi exemplis non eſt innitendũ in libris conſcribendis, cùm iudicium generale ac uerum, non præſentis ſolum temporis ac [illegible] ſit præponendum. Sed & tum illa adeò immoderata inſolentia, & Græcis potiùs quàm Romanis digna, nec illi decora fuit, nec utilis: ſed argumentum leuitatis hominis, ac ſummæ ambitionis, cauſaq́; ruinæ Reipub. atque [illegible] nam uitia contemptum pariunt, contemptus odium ſuſcitat, & animum ad opprimendum auget.

Verùm illud obiter mihi occurrit dubitãdum, cur adeo excellentes uiri magnis flagrent uitijs? & cur qui magnis flagrant uitijs, perſæpe uirtute uel eruditione ſint incomparabiles? Sufficiat ſolum accepiſſe ſex exempla [illegible] C. Marij & L. Syllæ, Pompeij & Cæſaris, Demoſthenis & [illegible] quorum uirtus tanta fuit, ut à nemine niſi altero poſſet ſuperari. Marius [illegible] Sylla, contra cæteros inuictus: Pompeius non [illegible] Cæſare: [illegible] nes nulli ſuccubuit inimicis, ſed Macedonum armis: Cicero Ant[illegible] Romanorum rex dicebatur. Verùm ille idem rapax, contum[illegible] [illegible], ambitioſiſsimus: Demoſthenes, ut uno uerbo dicam, patriæ proditor: Pompeius & Cæſar, libertatis euerſores: Põpeius occulte, ſed null[illegible] ad[illegible]: Cæſar, callidior, atq; ob id mitior, ſed apertè patriã oppreſſit. Marius & Sylla, ut uno uerbo dicam, tyranni, atq; crudeliſsimi tyranni. Itaque reor hoc [illegible] tingere, & natura ipſa, uel ui ſiderum, ut minime exiſtimemus [illegible] humanum alijs legibus ſubijci: ſed more Romanorum, quos [illegible] Re[illegible] &

S [illegible]

S. ſanxiſſet, id pro rato habendum, tanquam à Deo ipſo ſancitum: nullam eſſe deorum in huiuſmodi curam. Hæc igitur uolui dixiſſe, ut homines intelligerent, me (quod huius non ſim opinionis, ſed ſciam horum curam eſſe Dijs) maluiſſe carere amplis opibus atque amicis, quàm iniuſtè uiuendo, & impiè de prouidentia Dei ſentiendo, ditari: quod tamen admodum mihi facile interdum fuiſſet.

Diximus de ſumma pietate humana, quã Romanorum Reſpub. expreßit: nunc autem de Sapientia dicendum erit: quæ, ut dixi, etiam eo tendit, ut arcana adminiſtrationum publicarum regniq́; intelligat: ſcilicet priuata conſilia, literas notis ſuppoſititijs conſcriptas, denique modum quo ad proditionem præfecti urbium militesq́; ſollicitantur & inducuntur, impelluntúrq́;: tum maxime, quod rariſsime [illegible]) qui talia agunt, deprehenduntur, uerum potius qui prodere deſtinarint & ſolicitati ſunt. Ergo hoc regnum eſt humanum, fraudibus, ui, rapinis dolisq́;, ac omni ſcelere præter leges tectum, aut ſupra leges, aut ſecundum leges plenum: cuius fructus ſunt diuitiæ, honores, potentia, ex[illegible]o, magiſtratus, principum amicitia, tum aliorum potentiorum multo frequentius, ultionis commodum, ambitio, diuitiarum uſus, ædes, famuli, equi, fundi, pecuniæ, gemmæ, ueſtes, cibi delicatiores, cœnæ ſumptuoſæ, conuiuia, muſica, carmina et laudes, plauſus populi, adulatorum blanditiæ, [illegible], piſcatio, aucupium, uenatio, [illegible], ſtatuæ, antiqua opera, numiſmata, & quicquid delicatorum eſt [illegible] ad pueros & formoſas mulieres: præterea quod [illegible] eſt, [illegible] in libidinibus quàm in iniurijs, legumque contemptus, ac [illegible]. Per hæc ergo ſi tranſire uoluiſſem, non periiſſet [illegible], non eſſem inops. Atque hæc uia minus ardua eſt, quàm quæ ad uirtutem atque regna deducit ſapientiæ. Qui uero in eo humano regno plurimum poſſunt, & ab alijs coluntur, aliosq́; in officio retinent, hos Optimates uocant. Quanquam Optimatem aliter definiat Cicero: ſcilicet uirum qui nec nocens ſit, nec natura improbus, nec furioſus, nec malis domeſticis impeditus. Sed hunc uirum ubinam inueniemus? Dicet Cicero, longè lateque patere hunc numerum hominum: enumeratq́; conſilij publici principes, & qui cum eis ſentiunt, aut coniuncti ſunt, & municipiorum incolæ & ruſtici, & artifices ac libertini. Hic non quæ ſenſit, ſed quæ uera eſſent, explicuit: ſed ſatis ab uſu alieno nomine: non enim Optimatem ſolemus appellare hominem, niſi uirum opulentum, blandum, quietum, & erga plebeios quoq; humanum uerbis: ſed qui tamen cum alijs tyrannidem exerceat, horrea concludat, iudicia ad gratiam accommodũ detorqueat, trahat atque exerceat: cuius indicium eſt, quod raro hoc nomine

in ſingulari numero utimur: ſed Optimates dicimus, quaſi unus eſſe non poſ- ſit: & uerè. Nam Optimates eſſe non poſſunt, niſi in paucorum & minorum conſpirauerint inter ſe: ſed ſi con[illegible], [illegible] ſe [illegible] eſt. Ergo arguis Ciceronem rurſum de interpretatione [illegible]? Abſit: non errauit, ſed fallebat populum uolens ac ſciens: [illegible] regi uolens, ut plebs ipſa non norit: & quibus artibus [illegible], dolo, [illegible], diſsimulatione, pietatis, religionis quę præ [illegible], uirtutis imagine, [illegible] diſſenſionibus: quando aliter fieri non potest, ut [illegible] ſuſcipiat aduerſus alios defendendas. At [illegible] non tam aperte: quia [illegible] non eſt, defenduntur Optimates: [illegible] diti & eruditi premuntur: ſed ſe [illegible] comparationes, adeo ut [illegible] liberum ſit principibus bonis [illegible], [illegible] oppoſiti, adeò undiq; obſidentur.

Mihi uero perſuaſum eſt, primùm rem [illegible] manum regnum naturali ſaltem indigere: bellica uirtute, [illegible], medicina, agricultura, alijsq́; artibus, quarum peritia & exercitatio [illegible] rale regnum pertinet. Vnde uериſimile eſt, nec hoc debere eſſe [illegible] uniuerſa inuicem colligauit: ſed ut humanum naturali eget [illegible] no opus habere, & ab illo regi. Deinde quod [illegible] erem, huiuſ[illegible] non afferre ſolidam uel ſtabilem fœlicitatem, ſed tumultuoſam, [illegible] nam & breuem. Demum, non mihi perſuaſum eſt, [illegible] deſpicere, ut malis tot bona eſſe uelit, bonis tot mala. Hæc [illegible] gitans, malui proferre omnia, quàm improbus eſſe: [illegible] ma res eſt omniũ) tolerãda eſt æquo animo, quam tot uiri fortes [illegible] runt, felices uenientem moderatè tulerunt, [illegible] pueri adeò leniter ferrent ut nec queri, nec commoueri, nec do[illegible] ullo modo uiderentur: cur eſt ut tot acceptis ego ſupra con[illegible] nam à Genio, Deo imperante, beneficijs, deſerar ſolus eiuſdam. [illegible] entis & beneficijs affectos & domeſticos & affines & amicos [illegible] nus eſſe fidos, eo q́; in calamitatibus non deſerere: cur ego [illegible] cupiditate, breuis temporis uitæ uſura, inſtabilium & [illegible] mio, inconſtantium & uanarum blanditiarum delicijs, [illegible] Principalis amicitiæ, ſemper grauis, ſæpe damnoſæ, nonnunquã & [illegible] periculoſæ, perfuga eſſe debui ab optimo illo benefactore Deo O[illegible] moq́;? Dices: Omnia concedã, ſi oſtẽderis hunc à Genio fauorẽ [illegible] prærogatiuam, hanc ſingularem electionem. Fingis hæc, ut quod [illegible]

[illegible]

deſidia, caſu, uanam ſpem dum ſequeris, tibi contigerunt. Verùm hoc peculiare donum non ob id quod ſæpè ſeruatus ſim imaginor: caſu enim fieri poteſt: & multis etiam maiora contigerunt, cùm eſſent improbißimi: non ex ſomnijs, quos forſan cupiditas immortalitatis nominis, aut diurnæ cogitationes, aut ab ortu ſiderum conſtitutio reuoluentibus annis excitat: non eruditio, quæ ſtudijs & diligentiæ & laboribus & naturæ & iudicio ob exercitationem & uitæ diuturnitatem (ſi qua illa eſt) tribui poſſet: ſed oſtentis uiſiſq́; quæ modum naturæ (ni fallor) humanæ excedunt, tribuo. De his ergo alias abundè, atq; nimis ſæpè dictum eſt, adeo ut non paruæ eſſet turpitudinis hoc in propoſito argumenti tam breuis denuò ac quaſi extra propoſitum inſerere.

Itaq; nec mihi ob has cauſas multum timendum uereor: quanquam ea ſim in patria, in qua ſemper timere coactus ſim, iuſtis adeo cauſis, ſine præſagio imminētis calamitatis, ut à præſide Senatus (quod alias etiā dixi) pecierim biennio antequam crudelem illam tulerit ſententiam, ut mitteret me in exilium: ſatis cauſæ eſſe dicens, hanc cauſam, quod ſine cauſa adeò ſub illis eſſe timerē atq; uererer. Nunc uero exoneratam filium tanta clade, & toties Fati monitu tectus atq; defenſus, præterea iam anno abhinc (ni fallor) decimoſeptimo, claro ſomnio certior factus, pereundum eſſe mihi in itinere Romam uerſus, ibiq; à ſocijs qui iam pridem obierant expectari. & quid, ut modò res cedat, tam parū mali in morte eſſe cernam, quàm felicitatis in hac uita, mortem non horreo, neq; timeo: & multo minus in poſterum cauendum ab alijs calamitatibus contendo: ſed hunc laborem, hanc curam atq; ſolicitudinem his relinquamus, qui erga nos tam ſæui, tamq; inexorabiles fuere. Expleuerūt uotum, ſatiati ſunt, animos ſuos fecerunt, affecerunt (quod in illis fuit) patrem innocentem in miſero filio, filium optimum & pientißimum parente, rarum exemplum aduerſus clementiam regiam inuexerunt, gentis Hiſpanicæ ingratum factum declararunt. Ergo in poſterum quieſcere propoſui paucis contentus, & maximè familiaribus: nam horum turba grauis eſt præſertim pauperi, & inutilis: eorū quoque defectu ac mutatione domus conturbatur, & animus angitur: adeò ut defectus in omnibus plenus eſt incōmodis, ita copia & abundātia perturbationibus & curis: ad tranquillitatem enim uitæ & felicitatem nil melius eſt, quàm aſſueſcere paucis, cōtentum eſſe amicis domeſticis: ſed, ut dixi, maximè familiaribus: in his autem felicitatē cōſtituere, quæ tibi eripi non poſſunt, & ſecurè poßidentur: hoc enim eſt fundamentum diuinæ felicitatis uitarum & mentium, meliorumq́; ſubſtantiarū, ſecurè frui his, quæ illis à Deo tribuuntur.

Cæterum ut interim quæ propoſuimus, ad finem deducamus: poſtquam librorum ſingulorū in ſuo genere utilitatem atq; uſum explicauimus, reliquum

eſt ut ipſarum diſciplinarum atq; ſcientiarum laudes & utilitatem proponeremus, ut norint mortales quantum illorum commodis atq; utilitati profuerimus. Scripſimus autē in multiplici genere (ut uidiſtis) Dialectica, Geometria, Arithmetica, Muſica, Aſtrologia, atq; ea duplici, ſcilicet diuinatiua, & quæ de moribus tractat, Optica, Metopoſcopia, Agricultura, Architectonice, Geographia, Medicina, Philoſophia naturali, aperta illa ab Ariſtotele tradita & recondita, & arcana quam Magiam nominant, Somniorum prædicendi arte, ratione gubernandæ Reipub. atq; ſuprema omnium Theologia ac morum inſtitutione. Decem & octo ſunt hæ præterea de Ludo ac Fabulis: et ſic omnes modi atq; argumenta in quibus ſcripſimus, cū his, uiginti. De omnibus igitur, præterquam de Geometria, dicendum erit: nam illius [illegible] pridē factum, huic Operi attexuimus. Ergo omnium harū diſciplinarum ſeu artium, quomodo malueris appellare duplex eſt commodum: unum quidem, ſciendi atq; intelligendi, quo mens ipſa delectatur: alterum, qui quaſi fructus eſt exercitationis: Ut autem in difficillimo genere id explicem, a Theologia, cuius ſolus uſus in intellectu eſſe uidetur, exordiar.

Theologiæ itaq; contemplatio nimis ex ſe perpulchra eſt: quid enim pulchrius aut excellentius, quàm diuina, quàm immortalia, quam beata [illegible] atq; intelligere? quod ſi tàm ſcire atq; intelligere liceret quàm hoc pulchrum eſſet, nullum ſtudium huic comparari poſſet. Ipſe uero uſus eſt duplex, gratias reddere ei cui maximè debemus, & animū beatū efficere. Quamobrem [illegible] bonum in utroq; cōſtitutum eſſe debet, & felicitas maxima illis [illegible] cet. Habet autē Theologia duodecim partes, quarum prima de Deo ipſo ſummo bono eſſentia'q; æterna et perfectiſſima, agit: atq; hæc pars tam [illegible] & ardua & obſcura, quam uidetur pleriſq; facilis: omnes enim [illegible] intelligere ſe putāt, cum nihil minus. Secunda pars eſt de poteſtate, [illegible] amore, perſonisq; ac defluxu earū, tā [illegible] Philoſophis quam [illegible] Theologis: neq; idem eſt [illegible] amor et ſapientia ipſi bono, neq. a [illegible] Tertia eſt de mentibus, ordines uocāt Theologi ſeparatarū ſubſtantiarum: hæ mediæ ſunt inter finitum & infinitum. Porro unaquæque harum partium duplicem habet uſum, ut dixi, in generali cōſideratione & ſcientia & uſus: [illegible] ſcientia boni & principalis & pietatis & ſapientiæ & amoris [illegible] et inſtruit animū: præterea reddit nos [illegible] gratos, cuius beneficio ſumus & [illegible] uimus. Quarta eſt de uitis quæ cœlo [illegible], ſunt ſimiles animalibus [illegible] Quinta de his quæ ſunt extra mundum: quanquam omnes mentes & ubi [illegible] dij extra mundū ſint, ea ratione quod ſint in ſe ipſis, non in loco [illegible] neque [illegible] tis neque extra. Sed tamen quibuſdā mentibus [illegible] mūdi partes eis inſunt, quibuſdam

buſdam non Sexta eſt de mundi cœlorumq́; ortu atq; productione, & regimine ab illis inferiorum corporum. Septima de futurorũ ordine, & ſucceſſu cauſarum: hũc Fatum appellare ſolent. Octaua, de ſtatu animarum noſtrarum ab obitu. Nona, de his quæ naturæ ſunt melioris, aut ſublimioris. Decima, de his quæ ad a[illegible]imæ perfectionẽ & operationes in hac uita pertinent. Vndecima eſt De cultu Deorum, & ceremonijs quæ licent, non licent ne, appellaturq́; religio. Duodecima uero eſt de generalib. ut ente, re, uno uero bono, atq; [illegible] uiuſmodi. Singulæ harum multas habent partes, capita, ampláq́; tractationẽ: de quib. non eſt præſentis inſtituti agere. Verùm de prima principaliter, tum de omnib. quæ Deo propria ſunt, ſcripſimus in Hymno. At de ſequentib. quinq; à prima, egimus in libris de Aeternitatis arcanis: de ſeptima, in libris de Fato: de octaua & nona, in Theognoſto: de decima, in libro de Animi immortalitate. Vndecima non eſt præſentis conſiderationis: duodecimam relinquimus Ariſtoteli.

Dialecticæ contemplatio eſt utilis ad ſcientiam rectè inueniendi & demonſtrandi: uſus autem ad omnes diſciplinas, et in omnibus diſciplinis. Partes eius ſunt decem: noticia nominũ, uis orationis, ac comparatio, Syllogiſmus, Syllogiſmus demonſtratiuus & probabilis, declinatio deceptionis, ſeu cognitio elenchici, ſyllogiſmus ſeu ratio imperfecta, ſuppoſitio, inuentio medij. Et modus tradendæ ordinandæq; doctrinæ, cognoſcendiq; bene ac malè tradita. De ſeptẽ primis partibus egit feliciſſime Ariſtoteles, de octaua Paulus Venetus: de duabus ultimis, quæ maximæ ſunt, tum ſeptimæ nobiliore parte, nos in noſtra Dialectica.

Arithmeticæ cõtemplatio ſubtiliſſima eſt, & per ſe fe[illegible]ſſima, tum quia docemur cuncta eſſe miro quodã ordine & arcano cõnexa. Neq; n. credendum eſt illã cõnexionem eſſe fortuitã, ſed umbram quandã uinculi diuini, quo cuncta inuicem colligata ſunt certo ordine, menſura, tempore: ob id nõ tam temerè Pythagorici & Academici numeros cõſtituerunt rerum principia: quos ſi nõ per calumniam Ariſtoteles uoluiſſet interpretari, quis dubitat nõ aliud per hoc ænigma illos ſignificaſſe, quàm numeros umbras eſſe eius ordinis quo Deus cuncta conſtituit, fecit & ordinauit? ſed ordo ille in Deo quaſi inuolutus eſt, & unum quoddam, extra illum multiplex: qui cum ſit infinitus undequaq;, quis non uidet infinitam primi boni eſſe naturam? Nam neq; numerus per ſe eſt, eſt enim accidens: neq; [illegible]: Deus enim non eſt: nec αὐτοποιό[illegible], neq; animæ noſtræ figmentum, ſi enim [illegible] eſſet: natura igitur quædam per ſe infinita eſt, nec aliud quàm [illegible] arcanum [illegible] ordinis infiniti. Ecce quã paruo deprehendimus [illegible] mens animus noſter, diuinitatẽ quaſi e rimula inſpicit. Vſus uero duplex: acuere mirum in modum ingenium, & ſoler-

& ſolertem efficere: alius eſt, ad rationes & mercaturam exercendam. Partes eius ſunt quatuor: numerus, pars, latus, & incognitum. Præter has ſunt proportiones progreſſus, laterum extractiones, tranſmutationes, incrementa [illegible] uſuræ, inuentiones & iudicia. In principalioribus quatuor partibus [illegible] exerceri quinq; opiniones, numerando, iungendo, detrahendo, mu[illegible]ndo, et diuidendo. Partibus autem una peculiaris operatio inſeruit, quam [illegible]ocamus inſitionem. Primam partem mirum in modum auximus & illuſtrauimus, [illegible] ſecundam: reliquas nouem fermè totas inuenimus.

Muſicæ contemplatio quid peculiare eſt, habetq; quaſi medelam, uſus ſcilicet moderationem, ac participationem: de hac tam bene [illegible]tolen[illegible] egit, [illegible] non audeam me illi cõmiſcere, nec de ea tractare. Vſus eſt, demulcere a[illegible], delectare animos, & leticiam gignere. Partes eius ſunt duæ: uo[c]alis & inſtrumentalis: tria illius genera, Diatonicum, Chromaticum, et Enarmo[illegible]: ut in totum ſint ſex genera: quorum ſingulum lon[g]è lateq; patet. [illegible] conſtructionis methodus, ut ſint ſeptem. Difficillimum eſt Enarmon[illegible]. Inſtrumenta autem alia fiſtuloſa, alia hydraulica: alia fidibus cõ[illegible], [illegible] tympano: ut ſint quindecim potius quàm ſex genera. Præter has etiam eſt M[illegible] antiqua, & carminum cantus & modulatio, tum ſal[t]a[t]io & choreæ: ut ſint in uniuerſum partes decem & octo. Maxima eſt hæc diſciplina, & ingenioſiſſima, à paucis rudibusq; uiris (ſi qua alia) tractata. Egimus nos de uniuerſis, ut etiam ſuperius uiſum eſt.

Optica, digna ſtudijs, & Geometriæ ſimilis, exacuit ingenium: uſus eſt, [illegible] rabilium effectuum intellectus, & ſcientia efficiendi ſpectra. Partes [illegible] ſeptem: lux ſimplex, lux mutata, radius tranſiens, radius collect[illegible], ra[illegible] flexus à plano, conuexo atq; concauo. Nos peculiarem de ea, ut de r[illegible] tractationem non fecimus: uerum in libris de Subtilitate & Rerum u[illegible] præſtantiora docuimus.

[A]ſtronomia, quæ de motibus agit imaginandi, ſ[illegible] per o[illegible] [illegible] nos in ſummi opificis contemplationem erigit, præſertim [illegible] q[illegible] [illegible] ieſtatis magnitudinem non animaduertunt: unus[illegible] [illegible]ſus, alter, [illegible] derum, loca, magnitudines, coniunctiones, eclipſes. Partes [illegible] ſcire motus & proportiones ac conſonantias [illegible]rum, ſcire per tab[illegible] uolumus inuenire, ſcire conſtruere ſimulachrum orbium c[illegible] m[illegible]t[i]bus, [illegible] reum ſolidumq;, & in plano per ſoliata. De h[illegible], ut quæ ex ob[ſ]er[illegible] pendeat, parum tractauimus in libro, cuius titulus eſt, Suppleme[illegible] [illegible] meridum.

Aſtrologiæ cõ[ſi]deratio per ſe pulchra eſt, ui[n]culum [illegible]gere hor[illegible] ferior[illegible]

feriorum cum ſuperioribus. Vſus autẽ, ſcire futura, & præcauere poſſe. Eius ſunt partes nouem, uide Generales conſtitutiones Mundi, quæ ex reuolutionibus inerrantium ſtatis pendent temporibus: Propria prouincijs magniſq; regionibus, in quibus nihil ex terra obſeruatur: Obſeruationes ex initijs urbium ac regnorum, quamuis fallaces: Viſionum in ſublimi interpretatio, Conſtitutiones temporum, Ortus & occaſus ſiderum cum ueterum circuitu, Geneſes, Proceſſus & Redditus annui. Porrò de his omnibus egimus.

Geometriæ partes ſunt nouem: De corporibus regularibus, Conis, Cylindris, Cualibus, Sphæræ menſura, Conoidalibus corporibus, Elicis lineis, Proportionibus, & bifariam motis. Octauam partem ego auxi non parum, Quartam & ultimam ego inueni, & tradidi.

Naturalis cõiecturæ tres ſunt partes: Metopoſcopia ex fronte, Chiromãtia ex manibus, ex toto autem Phyſiognomia. Metopoſcopiæ partes ſunt tres: Figura frontis, lineæ, & totius faciei næui atq; ueſtigia: de quibus omnibus nos egimus: ipſa contemplatio maximè rationalis, iudicium poſtulans, & participationis dialecticarumq; regularum Ptolemæi uſum exercens. Omnium diuinationum præſtantiſſima eſt Phyſiognomia, adeò ut prudentiũ cõſilijs proximè accedat. Proxima illi Metopoſcopia: inde quæ ex aſtris: pòſt Chiromantia, pòſt prodigiorum, ſexta ſomniorum ſi ritè obſeruentur. De tota arte Metopoſcopiæ ſcripſimus. Architecturæ ſcientia iudicio & ſolertiæ cõmoda eſt, hominẽq; ad inueniendũ & excogitandum comparationẽq; faciendã inducit, cogitq; ſagacem eſſe: rationes perpulchras docet. Vſus perſpicuus, cùm ſit ars mechanica. Eius partes ſunt quatuor: Aedificatio, Munitio, Aquarum deductio, & machinarum fabricatio: de quibus omnibus, licet nõ ſpecialiter, in libris de Subtilitate, et de Varietate rerũ, tum etiã de Secretis abundè egimus.

Agriculturæ cogitatio ſuperior pars eſt naturalis philoſophiæ, inferior mechanica prorſus eſt: ob id & contemplatio & uſus perſpicuus eſt, & omnibus notus. De ipſa egimus in triginta octo illis libris iam enarratis, in quibus de Naturali philoſophia egimus. Verùm partes illius ſunt decem & octo, ſingulæq; earum longe lateq; patent. Harum prima eſt ſatio: quo tempore, qua terra, quali ſerenitate ſit, electio ſeminũ, quomodo'ue ſerantur, ſemine an ſurculo, an alio modo, inſitioq; ad hoc pertinet. Huic ſuccedit cura, ut perueniãt, ut grandeſcant, ut ſint tuta à temporum iniuria, & animalium. Tertia eſt obſeruatio temporum atque locorum, imbrium, & exortus ſiderum, quid ſub unoquoq; facere conueniat & expediat. Quarta eſt collectio fructuum, ſeminum, quid agendum, quæ paranda antè, quomodo dignoſcatur maturitas. Quinta eſt, uſus fructuũ aut ſeminũ: in quo genere ſunt uinum, ſapa, omphacium,

cium, oleum, fraces, & huiuſmodi, ut etiam aqua roſacea. Sexta eſt conſeruatio tum borum, tum fructuum & ſeminum: ut pomorum, frumenti, ac talium. Septima eſt, cura agri, hyeme collectio li[illegible]norum, & corū quæ a[illegible] uſum præbet ager, præter fructus & ſemina: ut ſarmentorum atq; fungorum, tuber[illegible]. Octaua eſt, cura inſtrumentorū neceſſariorū, falcium, ſecurium, [illegible]urruū, ploſtrorū, torcularis, cadorum, lacus uinarij, bidentis, raſtri, ſarculi, rutri, occæ, marræ, aliorumq; ſine numero. Nona eſt, de cura uillici, & educatione, [illegible] tis [illegible]; ac cautionē ne decipiat. Decima eſt, de educatione & cura boum, anſerū, gallinarū, ſuū, & huiuſmodi. Vndecima eſt, de cura bombycum & apu[illegible], atq; talium, quorū lucrū nō mediocre eſt, & ars educandi non uulgaris. D[illegible]decima eſt piſcinarum, cancrorū, ranarū, teſtudinū, cochlearum [illegible]darum. Tertiadecima eſt animalium ſylueſtrium, ceruorum, damarum, cun[illegible]lorum, quorum magna eſt copia & prouentus certus in locis, parum a[illegible] utilib. atq; in hoc etiā cōtinetur cura paſtorum, pecudes, capras, a[illegible]nos, u[illegible]casq; alentium, alibi & camelos, ut in calidis regionibus, & rangiferos in [illegible]gidis. Quartadecima eſt aucupij, uenationis, fallendi lupos, piſca[illegible]onis, res lucroſæ & iucundæ. Quintadecima eſt hortorum peculiaris cul[illegible]ura, ducere riuos, areas diuidere. Hanc ſequitur ſingularium plantarum ſtudium ac cura: deinde nemorum & ſyluarū, res nō minus utilis cæteris, & minoris impenſe, laboris atq; periculi: ſub qua & continetur rizum, quod in palud[illegible]bus [illegible]liūm feliciter prouenit: res tantò lucroſior, quantò locis inuti[illegible] & abiect[illegible] naſcitur. Vltima pars pertinet ad prata, atq; in ea continentur de[illegible]ciæ & [illegible]racula agriculturæ, & remedia calamitatum.

Succedit Geographia, cuius contemplatio utilis eſt ad h[illegible]oriam & [illegible]tiam rerum naturalium: uſus uero ad cognitionem itinerum, b[illegible] gentium, potentiæ, regum. Habet autem partes principale[illegible] magnitudinis, & ſitus locorū, ac formam cū qualitate: d[illegible]ſponſ[illegible]m [illegible]tunatas inſulas, et ad meridiē ſeu æquinoctij circulū: mores gen[illegible] reges, uires, res præcipuas quæ ibi naſcu[illegible]tur: [illegible]ecia[illegible]em loci [illegible]bes, p[illegible]gos, riuos, fontes, colles, atq; huiuſmodi m[illegible]uttora, hiſtori[illegible]m [illegible] bellorum, & originis gentis: deſcriptionem orbis in plano, deſcrip[illegible]dem in ſphæra, modum nauigandi. Hanc ſo[illegible]um diſciplinam ex om[illegible]s [illegible]q[illegible]imus i[illegible]tactam, ob inconſtantiam eorum quæ in illa tradun[illegible]r: obu[illegible] de eiuſm[illegible]di, & maximè de generali ratione deſcriptionis att[illegible]gimus [illegible] lo[illegible]is & maxime in libris de Rerum uarietate.

Medi[illegible]næ partes decē ſunt: prim[illegible]m, quæ antecedit totam ar[illegible]ē, c[illegible]rp[illegible] humanorū diſſecandorum noticia: unde artis pri[illegible]cipia, elementa, q[illegible]

bu[illegible]

humores, membra, operationes, facultates: tertia eſt, partium ſingularum uſus & utilitas: quarta, morbi: inde cauſæ & ſigna, pòſt cura: inde noticia ſimplicium medicamentorum, & uirium eorum: poſt, componendi ratio: demum, eorum quæ proprietate naturæ agunt ſcientia. Ipſa per ſe ſcientia pars eſt naturalis philoſophiæ, cuius contemplatio pulchra, opera & ordinem naturæ ſpectanti. Medicus non ut philoſophus adeò conſiderat formam, finem'ue naturæ, ſed ut cæteri artifices, cum formam & finem quaſi præ oculis habeant, in efficiens & materiã magis oculos dirigit. Vſus autem, ut dixi, duplex eſt in huiuſmodi: unus quidẽ in anima, alius in opere atq; extra animam. In anima quidem ſcientia eſt, & cognitio modi operandi: extrà autem, finis eſt ſanitas. Eſt autem fructus in anima, alios ſcire dirigere quam recte operentur. De prima, quarta & quinta, & ſexta atq; ultima, nos ſcripſimus: liber enim Experimentorũ ad ultimã partẽ totus pertinet. De cæteris Hippocrates et Galenus, qui etiam de omnibus ſcripſit partibus præterquam de ultima: aut ſi ſcripſit, ad nos non peruenit. De ſeptima ſpeciatim non ſcripſit. Nos præterea de omnib. ſcribimus, cum commentaria in totum Hippocratẽ conficimus. Contradictiones quoq; ad Scholia & Caſtigationes quaſi pertinẽt. Philoſophiæ ſtudiũ ipſum per ſe pulchrũ eſt, & ad primæ uitæ notitias nos perducit: fructus aũt eſt ſcientia rerũ naturaliũ, unde artes exoriũtur, impulſus per ignẽ & aquã, & machinarũ ſe euoluentium trahentiumq;, tũ noticia proprietatũ rerũ et cauſarũ: unde quæ mira alijs uidẽtur, nobis et cur et quomodo ſe habeãt, nota ſunt. Habet ſeptẽ partes principales: Prima eſt de principijs naturæ, materia, forma, loco, tempore, appetitu: q̃ nõ ſit locus ſine corpore, nec cũ duplici corpore. Secunda de ſimplicib. corporib. cœlo, terra, aere & aqua. Tertia de mixtione & mixtis. Quarta de anima. Quinta, de plantis. Sexta, de animalib. Septima, de homine. Porrò ſecundam libenter ego diuiderẽ in duas, ſcilicet de cœlo & elementis: nõ ſolũ quod natura uniuſcuiuſq; horũ multũ ab alterius natura differat, ſed quod cœli nõ minus, imò multò magis inter ſe differãt q̃ elementa inter ſe: ut declaratũ eſt in Theognoſto. uitæ enim illorũ et animæ cũ differũt ſpecie, differũt et cœli: at nihil eſt in elemẽtis quod in aliud trãſmutari nõ queat. Et præter id eadẽ participãt materia & qualitatib. fluit enim tã aqua quàm aër, & utrunq; humidum eſt. Sexta rurſus in quinq; partes diuidi ſolet: in quadrupedia, aues, piſces, ſerpentes & animalia quæ parentibus carent. Præterea quædam pars cõmunis eſt omnibus animam habentibus ab anima ſeparata: ut uita, ad quam cõſequuntur multa: ut in quibuſdam reſpiratio, iuuentus & ſenectus: in omnibus generatio, ſomnus, uigilia atq; motus. Senſus enim animæ coniunctior eſſe uidetur: erunt igitur in uniuerſum tredecim partes.

Magiæ uerò ſeu reconditæ philoſophiæ partes erunt decem. Pri[illegible] quæ ex rerum proprietatibus pendet, lapidum, animalium, pla[illegible] eliguntur lapides, quòd in illis uires ſint efficaciores, nec tam ci[illegible] nec moriantur, aut ſuffocentur, aut putreſcant commodius [illegible]. Secunda uerò ortum habet à ſiderum influxu in initijs rerum, ut imaginib[us] uel ſ[illegible]tionibus. Tertia eſt ex conſenſu operationũ uiſionis & ſo[ni], & o[do]rum o[illegible]torum, & ſaporum, & inunctionum: ſicut ex tactu ſerpent[i]s h[orr]emus ad[illegible], etiãſi illum eſſe ſerpentẽ neſciamus. Quarta eſt ex proprietat[e] inter [illegible]nes & res, propter ortus. Quidam ſemper erit infe[li]x in una urbe, domo, cũ un[o] equo: hoc autem magis cũ hominibus propter repugnantiam na[tu]ræ ab ip[ſo] ortu contractam: ut cũ uxore, familiari, amicoue. Quidam [illegible] agunt cum quibuſdam æmulis & inimicis, quàm domeſticis & amicis: q[uan]to magi[illegible]dem fuerint & amici, & genius tuus cũ genio illius conſenſerit? Ego u[illegible]or, aſpectu huius Præſidis Senatus, tametſi antea neq; unquam mihi ira[illegible] expertus eſſem, nec niſi beneficia ab illo accepiſſem, magis ſemper exhorrui, quàm duorum præcedentium qui mihi ſæpius irati fuere: atq; id tantum [illegible]e potuit, ut ſolùm illius cauſa aliò commigrare deſtinaſſem: ſed o[illegible] d[illegible]: quæ utinam non defuiſſet: non enim periſſet filius meus. Hoc eſt qu[o]d pe[illegible] ut me in exilium mitteret. Sentiebam, ſeu ex Genio mihi præfecto, [illegible] natura mea in extremitate humanæ ſubſtantiæ, conditionisq́;, & [illegible] immortalium poſita eſſet, magnum mihi ab illo malum im[mi]nere, [illegible] aſpectum illius formidarem, nomenq́; horrerem: ſed tamen gen[illegible] intelligebã: refugiebamq́; ipſum quantum poſſem, nec ab ullo alio pr[illegible]tuebam: quamuis non ignorem aliquos mihi magis infenſos, ſed hi [illegible] non poterant. Refugere igitur expedit huiuſmodi homines. Qu[illegible] pertinet ad auguria, prodigia, miracula, eorumq́; ſignificata. Vt e[illegible]xuntur communibus cauſis, alios effectus indicant. Vnde q[illegible], quinq; nõ: t[ã]q; errãt qui omnia contemnunt, quàm qui obſeruãt, [illegible]dunt. Sexta eſt, ex animæ operatione, cũ à corpore quaſi ſeparata, et [illegible] ipſam eleuata, oſtendit uarias rerum effigies, et perſæpe diuin[illegible] anim[illegible] inferiores cogit. Septima eſt ex homine toto, cũ afficitur aut perturba[illegible]tis cibis, terræq́; habitu, aquarumq́; potu: incerta ui, certo effectu. O[ctaua eſt] ex effectu genij, ſeu etiã melioris uitæ in nos, aut alterius cuiuſpiam: [illegible]ſenti, quòd maximũ eſt: aut per ſomniũ, quòd leuiſſimum, non tamen [illegible]nendum: aut per Ecſtaſim, quòd medium eſt. Nona eſt euentuũ qui Fat[o] a[illegible]niunt, cuius ſublata ratione ad magiam naturalem ſolum recurſus relin[quitur]. Ad hoc genus ultimò reducuntur, quæcunq; obſcuras habent cauſas [illegible]bi[illegible]

ſ[illegible]

ſeu ex medicinis,ſeu ex naturalibus effectibus:ut Engaſtrimythi, & qui quaſi Dæmonem habere in corpore uidentur, ut Pater meus referebat, & Lucius Philaltheus philoſophus. Sentiunt enim huiuſmodi homines modò uentrem, modò digitum pedis dextri magnum, nullaq́; interpoſita temporis mora minimum ſiniſtræ manus dolere,inflammari,titillare, inflari, prurire, atque alia huiuſmodi ſæpe abſq; cauſa manifeſta: quæ omnia ad decimum genus magiæ referri poſſunt. Sic quidam haud inſulſus, cum ſe reuolueret, magnam uiri confracti quantitatem reſonare in uiſceribus ſentiebat:audiebant & alij. Eſt autem flatus genus ad libellam temperatu: propterea non perpetuo ſentiunt. De his igitur omnibus,in Naturalibus non ſolum,ſed etiam Diuinis libris, & de Secretis locuti ſumus:adeò ut quod ad hiſtoriam attinet(ne Plinij,aut Alberti, aut Cornelij Agrippæ, aut Agyrtarum fabulas commemorem) unus ego penè totam hanc artem inuenerim, non quidem ſpeciatim ſingula experimenta commemorando,ſed meo more generalia præcepta pro tota arte ac diſciplina conſtituendo. Porro alterius partis tractationem ſatis pulchrè abſoluit Ariſtoteles:nos plura addidimus: & quæ deficere uidebantur, ut ueritas notior eſſe,ſuppleuimus: aliqua,in quibus nimis cupidè antiquos ſectatus eſt, in melius commutantes. Vtilitas autem quæ ex magia habetur, quanta nulla alia:eſt enim artium ars ſuprema,& diſciplinarum mortalium præſtantiſſima: ſed cui non ſint falſa ulla experimenta immiſcenda:ipſius uerò ſcientiæ ſola cognitio ad diuina nos rapit,fructu non exiguo:ſicut fabuloſa ad impietatē,contemptum,deceptionem,paupertatemq́;:uelut & chymica: ſcientia uerò per ſe ſola nos exercet in profundiſſimis contemplationibus,cauſarumq́; abditarum inuentionibus,iudicio pluſquam humano.

Somniorum prædicendi ars quatuor habet partes: generalem interpretandi rationem,modum in ſingulis,& ſignificata propria,diſtinctionemq́; ſpecierum. Hoc enim ſomnium uni ſignificabit opes, alij inimicos,alij interitum, alij liberationem. Generalis interpretandi ratio cauſam docet ſomniorum cur hæc ſignificent. De omnib. his nos tractauimus in libris de Somnijs. Vtilitas eſt euidens,ſed non adeò certa. Exercitatio mentis,in coniecturali genere.

Ratio gubernandæ Reipub. in libris de Arcanis æternitatis explicata eſt. Vſus priuato nullus,ſed ut intelligat quæ aliter intelligere non poſſet: & quãuis pauper ſit,non uideatur plebeius homo:hinc ad altiores gradus pateat aſcenſus,uitetq́; pericula,non in ſimplicitate confiſus,aut uirtute. Quod ſi fortuna eum altius extulerit,& gratiam principum fuerit conſecutus,aut in Repub. locum, intelliget quibus modis retinere poſſit dignitatem, aut recte conſulere Reipub. Pleriſque enim potentiorum & procerum perſuaſum eſt,non

poſſe regi Rempub. rectè: niſi dolo, ambitione, crudelitate, iniuſticia, impietateq́; regatur. Id non tàm rei ipſius natura contingit, quàm miniſtrorum & dominantium ignorantia, deſidia, auaritiaq́;. Dicetur autem de his pòſt.

Nunc uerò ad diuiſionem accedamus politicæ diſciplinæ, cuius ſunt partes quatuor: adminiſtratio popularis, optimatium, regis, & belli gerendi ratio. Adeò autem patent ſingulæ harum, ut ſint penè infinitæ. Egimus, ſed non ut oportuit, in tertio libro de Sapientia etiam. Cæterùm omnis hæc conſideratio debet comparari ad ſeipſos, ut in unum coëant ad naturalem neceſſitatem, ut agri colantur, aër ſit ſalubris: & ad externos, ut tuti ſint ab hoſtibus. Ariſtoteles octo libros Politicorum in hoc argumento ſcripſit, ſed minus tamen ſufficienter quàm oportuit. Nihilominus Plato: non enim uiſi ſunt tenere ueram rationem gubernandæ Reipub. ſed non mirum: nihil enim difficilius eſt, quàm concordiam retinere: quòd, ſi homines ſint militares, nolunt ſuperioribus parere: ſi enerues, exanimas Rempub. ſi infeliciter cedant bella, periculum eſt ab externis: ſi feliciter, quis inſolentes comprimet? Si æqualitas eſt, par re nolunt: ſi inæqualitas, oderunt quibus inuident. Paupertas deſpicitur, & ad bella gerenda impedita eſt: diuitiæ efficiunt luxum: contingit hoc, ut reor: quoniam humanum regnum in præcipiti circulo perpetuò reuoluitur nec ſtare poteſt.

Morum inſtitutio, quod ad contemplationem attinet, pulchrum à diuinitate ſumit exemplum: quod ad uſum, nulla poteſt dari certa ratio, niſi in bene inſtituto regno aut Repub. Dixi enim quales ſint qui imperant alijs: nihilominus quatuor præbet ſemper commoda, incommodis malæ inſtitutæ Reipub. potiora: aſsimilari diuinis, conſcientia bona apud ſe, honeſtis apud alios, & occaſiones damnorum euitare. Partes habet tres: comparationem ad ſeipſum, quæ dicitur'q́; Ethica: ad domum, domeſticosq́ ſuos, fitq́; œconomica: & ad amicos, φιλεταιρικὰ: neq́; hæc ad politicum pertinet, neq́; intima magis eſt domeſtica [illegible] natione: ſed & de his ſcripſimus non ſolùm in libris de Sapientia & Conſolatione, ſed longè locupletiùs in libris de Vtilitate capienda ex aduerſis.

Superſunt fabulæ ac ludi, quarum inuentio delectat, cognitio ingenium exercet. Et quamuis ludorum eſſent multa genera, de illo ſolùm egimus quod mali exemplum non præbet. Sũt autem plura quàm quis reputet, de quibus in libro de Vtilitate capienda ex aduerſis locuti ſumus.

Fabularum autem quadruplex genus: ſimplex, & myſtica, & parabolica, & hiſtorica. Simplex eſt, cũ per ea quæ eſſe nõ poſſunt, aut abſurda ſunt, aliquid ſignificamus: ut ſi ſtatua loquatur, aut homo ſtatuam alloquatur. Hiſtorica differt à parabola: non adornatur, & tota in ſignificatum conuerſa eſt: hiſtorica uerò, fabulam hiſtoriæ ſimilem efficere nititur. Myſtica autem, ar-

na continet, aut præſentia, aut etiam futura. Sed & de omnibus his egimus peculiari libro.

Iam ergo liquet, à nobis expleta eſſe omnia argumēta diſciplinarũ, ut quæ defecerint, reſtituerim: atq; ea ratione cōdidiſſe libros omnes, quib. quod deficeret in omnibus artibus, ſupplerem: nec abundaſſe nimiũ nō neceſſaria ſcribēdo, nec defeciſſe neceſſaria omittēdo. Verùm dices, quid ergo ſupereſt alijs? Eo tēdebat oratio noſtra, ut tria hæc doceremus: primũ quidem, nos maximũ emolumētum attuliſſe rei literariæ, omniũ principia inueniēdo, quæ nondum inuenta eſſent, atq; docendo: Secundũ, ſupereſſe tamen infinitā ad ſcribendum alijs materiam: Tertiũ, ſcripta ab alijs non obfutura noſtræ gloriæ, ſed profutura: nec noſtra uiciſſim illis futura impedimento, ſed auxilio, & ad ſcribendum facilius & ornatius, maioreq́; cum arte: tum etiam ut ſcripta magis legantur, maioreq́; cum autoritate. Vt ergo hæc ita ſe habere conſtet, undecim eſſe genera ſcribendi oportet ſcire: Traditionē ſeu Artem, Expoſitionem, Hiſtoriam, Poëſim, Laudationem ſeu uituperationem, Paraphraſim, Caſtigationem, Scholia, Dialogos, Epiſtolas, Fabulas. De tribus primis generibus iam ſuperius diximus: de quarto, Horatius in Poëtica: de quinto, Cicero qui de his tam luculenter egerunt, ut non auſim ne uel uerbum quidem addere: licuerit Quintiliano. Nunc de alijs, quia neceſſarium eſſe exiſtimo, agamus. In paraphraſi, breuiter quæ dicta ſunt, clare explicari ſolent. Caſtigantur errata uel autoris, uel librarij: uel quæ bona mente ſcripta ſunt, ſed non rectè ſignificata, aut uerbis minus conuenientibus. Dialogos omnes ſcribunt, putantq; licere, ut etiam epiſtolas medicinamq; artē hoc uitioſo ſcribendi genere repleuerint. Quoties res obſcura eſt, difficilis, nec uno continuo dicēdi genere poteſt narrari, ſed eſt implicata, reflexa in ſe, & quaſi circũuoluta, poſtulat dialogo explicari. Tum perſonarum, loci, temporiſq; habenda eſt ratio: nec gloriæ cuiuſquam adeò addictũ eſſe oportet, ut argumēto rei noceas. Nec ibi, quod multi ſtulti faciũt, ut ſub alterius perſona laudes, arbitratus ab alio laudari: puerile admodũ cōmentum. Scribũt dialogos: quia facilius eſt ſcribere at nō animaduertunt, non tàm quærendum ut facilè, quàm ut bene et rectè ornateq́; ſcribas. Solũ ergo dialogi in his quæ ad mores pertinent, & ad Theologiam, inuentioneḿq; principiorum, ſermoneḿq; familiarem ſpectant, decore ſuũ retinent: in docendo artes, minimè conueniunt. Neq; etiam in illis ſemper: ſed oportet nō ocioſum eſſe, nō uerboſum, nō iniuſtæ cauſæ fauentem, ut uincas, cum uinci te oporteat. Sed omnes pro uiribus adnitantur. Plato & Cicero præcelluerunt in hoc dicendi genere: ad quod, non ut alia fugerent, ſe contulerunt, ſed quia hoc præ cæteris præſtare exiſtimarunt.

Luciano

Lucianus uerò hoc ipſum amplexus eſt: quoniam in nullo alio pollebat: quamobrem nec in hoc ipſo præſtitit quod debuit. Dialogorum duæ ſunt ſpecies: *una in qua perſonæ nomen præponitur ſemper: ut apud Poëtas, Comœdos, Tragœdosq́;, Sophoclem, Euripidem, Ariſtophanem, Plautum, Terentium, Senecam: tum etiam apud Platonem & Lucianum.* Aliud tanto elegantius, *quanto difficilius, ubi per ſermonem continuantur: ut apud Ciceronem in pleriſque philoſophiæ libris, quanquam in Tuſculanis hunc rigorem non tenuerit.*

Epiſtolarum etiam laxius genus, quod turpiter à culina (ut dici ſolet) in ſacrarium transfertur. Epiſtolis enim narrari debēt domeſtica facta, fortunæ, ſuæ opiniones, uota & ſtudia hominum non ſcientiæ explicari. At ſcientias artesq́; epiſtolis recondere uelle, eſt gemmam luto intrudere. Sed ne ſic norunt decus ſcribendarum epiſtolarū, adeò ut Eraſmus, qui leges huic negocio præſcripſit, turpiſſimas ipſe reliquerit. Ergo cùm parua ſit res epiſtola, & minimi artificij, eo cultior & ſine menda omnino eſſe debet. Non ſit ex argumēto ficto, neq; toto, neq; in parte, ſed uero. Vix licebit rectè epiſtolā texere, niſi res ipſa animum moueat. Nec uelis ex argumento paruo longam cōdere epiſtolam: ex longo licet magis cōtrahere. Sit clara, quantum cui ſcribitur neceſſe eſt: paulò enim obſcurior, laudabilior eſt omnino eneruata. Breuitatem Symmachi effugias: non decet niſi eos qui imperant, cū ad ſubditos ſcribunt. Cùm ad principes ſcribimus, ſit breuiſſima, quantū poteſt eſſe ut ſit clariſſima: & clariſſima, quantum poteſt eſſe ut ſit breuiſſima. Longis nullus eſt locus, niſi in defenſione cauſæ ſuæ, aut narratione facti quod ad eum ſpectat ad quem ſcribitur: uel cū iocoſa eſt omnino, & qualiſcunq; delectare poteſt: cūq; ad ſuos, qui procul abſunt, ſcribitur: uel inſtruitur filius, ut Laurentius Medices ad Ioannem qui poſtmodū ſummus Pontifex creatus eſt. Vtrumq; extremum, ubi ſuſpicio cadere poſſit & prolixitatis & breuitatis, cōtemptum demonſtrant. Diſponatur ſeries rei geſtæ antequam epiſtola ſcribatur, ut ſicut in pictura partes narrationis geſtæ rei in omnibus & ordine, reſpondeant, ſic enim obſcuritatem effugies, & repetitionem. Eligas argumentum nobile, ad de quacunq; re cuiq; ſcribendum: & uerba ſplendida & culta. diſponas ita, ut in ſenſu ob uerba nihil redundet, neq; deficiat. Vbi periculum ſit ne non intelligaris, nō pigeat addidiſſe uerbum, ut ambiguitatem tollas: melius eſt orationis gratiam uitiare, quàm ſenſum. Omnino caueas, ne nō perplexum amicum reddas: niſi timeas, ne non in manus inimicorum incidat. Vbi breue ſermonis argumentum rei, & tamē ſcribere cogaris, ne uidearis breuitate amicum cōtemnere, non aliorum more addas uerba illa communia ut chartā impleas.

ſed

*ſed diuiſo argumẽto in partes, illas exornando ſine uitio mediocritatẽ imitabe-
ris. In ſeriis, & maximè quæ ad illũ pertinent, huius decoris ne ſis ſollicitus. In
uniuerſum habenda eſt ratio argumẽti, rei, perſonæ, & quàm illi ſis familiaris
et amicus, loci, tẽporis, opportunitatiſq;. Similiter et fabularũ inuẽtio, narra-
tio, quæ leuiſſima res uideatur, nõ quẽq; decet: ſed de his in proœmio diximus.*

*Cùm ergo præter fabulas decem ſint modi ſcribendi, argumenta uerò præ-
ſtantiorũ rerũ ac notabiliorum generalia centũ ſexaginta duo, fient libri mille
ſexcenti atq; uiginti. Fac ergo ut nos cũ antiquis ducentos ſcripſerimus, quot
adhuc argumenta illibata manent? at quot hiſtoriæ ſub uno argumento cõti-
nentur? quot membra propria in ſingulis generalibus. Dicã autem exemplum,
in Caſtigationibus Franciſci Maſſarij in nonum Plinij librum, quas eruditus
quiſq; libentiſſimè legat: at in quot libros tũ Plinij tum aliorum ueterum hu-
iuſmodi labores iuſtè deſiderari poſſunt? Scholia ſimiliter, de quibus nõ dixi-
mus, quibus obſcura breuiſſimè declarãtur, ſupplent quæ deficiunt, corrigunt
errata librariorum, quis non libenter legat? qualia Gabrielis Humelbergi in
Apitium. Quis ergo paraphraſim breuẽ in Galeni prolixitate refutet? quis in
Hippocratis breuitatem commentaria? quis in utriſq; aut Caſtigationes, aut
Scholia? quin potiùs unum propter aliud legat, cõmentaria ut Hippocratem
intelligat, Hippocratem propter commentaria: quia intelligere poſſe ſperat?
non'ne alteruter gloriæ alterius fauebit? eo igitur conſilio tot & tanta ſcri-
pſi, & ut alij ſcribant adhortor, docuiq; ſcribendi modum qualis eſſe debeat.*

*Cæterùm, ut dixi, noſtra nõ obfutura eſſe aliorũ laborib. ſed magis profutu-
ra: ita maximè quoddã genus hominũ auerſari debemus, qui nos Ariſtotele &
Galeno iubẽt eſſe cõtentos: totãq; machinã hãc, totq; arcana ſapientiæ duorũ
hominũ. qui nec ſe totos ſtudijs diſciplinarũ tradiderunt, arbitrio cõmittunt.
Rem ſanè intolerandã, et mortaliũ generi perniciosiſſimã. Finge primũ, neu-
trum illorũ erraſſe in principijs: quando uidẽ hoc tamẽ neceſſe ſit eo argumẽ-
to quod alter alteri cõtradicat, quã parũ lõgè ab ipſis principijs proceſſerũt?
perinde eſt igitur, ac ſi quis in Geometria iubeat nos cõſiſtere in trianguli æ-
quilateri cõſtructione, omnia alia tũ problemata tũ theoremata negligat: quæ
inſania, quæ furiæ ſunt hæ? Ariſtoteles tradidit philoſophiæ principia, et re-
ctè: modò admittatur, in ipſis cõſiſtã? nõ curabo an alia ſint, quot & quãta ex
his deduci queãt? Galenus ſcripſit Elemẽta Medicinæ: ego nõ plus procedam,
omitto quod ſtultè acquieſcã? Sapientiã Dei infinitã, duorũ ambitioſorum ui-
rorum ineptijs definiã? Ineptias nõ appello ad meã aut tuã doctrinã cõparata,
ſed ad Dei, ſed ad naturæ arcana: homines uelim admirari: tradiderunt illi ali-
quot fundamenta: ſit ita, non ulla alia quæram? neq; de his, ſi ſatis firma ſint?*

p demum

demũ ex omnibus qualẽ fructũ poſsim colligere? Quid, quod turpius eſt, in eiuſdẽ rei determinatione nõ pudet ſimul contrarias ſequi ſententias, easq́; pro principijs habere? itaquã idẽ poſsit eſſe et non eſſe, quòd duo clari uiri diuerſa ſentiãt. O' pluſquã improbã hominũ uecordiã atq; pertinaciã? Quid hoc eſt? Quoniã magis diligunt exiſtimationẽ et pecuniolas, quã ueritatẽ: magis timẽt ſuperari, aut mutare ſententiã, quã falſa credere et docere, et peſſundare ſapientiã et mortaliũ cõmoda. Videas quã parũ doctrinæ hæ duæ, adeò cultæ, adeò ſplẽdidæ, cũ tot præmijs profeſſorib. additis, creuerint: ne dicã immutas eſſe, ut illorũ ætate ad hãc uſq;, quũ Geometria et Aſtronomia, lõgè cõmodis humanis minus aptæ, nullis præmijs aut fauorib. principũ adiutæ, fermè ad culmẽ humani ingenij auctæ ſint. Quæ horum cauſa? niſi peruicacia, pertinacia, impudẽtiaq́; pfeſſorũ et expoſitorũ, q cũ duos homines, duos faciãt Deos, et uera et falſa tuẽtur: et q̃ ne ſomniarunt qdẽ, mordicus tenẽt illos dixiſſe: et in quib. erraſſe cõuincuntur, ipſa potiùs negare experimenta, quã illorũ fateri ignorantiã. Sic factũ eſt, ut etiã in eiſdẽ hæreamus, in qb. etiã illorũ ætate homines hærebãt: nec tot annorũ curſum quicquã pfuiſſe putemus ad detegẽda naturæ arcana: ſic uix retinemus impreſsionis et bellicarum machinarum et acus nauigandi uſum: atq; id meritò, quòd in homines philoſophiæ ignaros inciderunt. Nã exiſtimo, ſi cura etiã horum cuipiã philoſopho demãdata eſſet, perdenda potiùs fuiſſe, q̃ perdẽdum iniquum dogma. At iſta ob euidentẽ utilitatẽ, et maximã, ab idiotis ſeruata ſunt: quanta uerò perierunt ab his infidis Peripateticis? alia etiã Galenicis medicis cõmiſſa, quod nõ adeò utilia uſib. hominum uiderentur, nec cõmiſſa idiotarum cuſtodiæ. Adhuc diſceptant, an neceſſe ſit ſemen fœminæ ad generationem concurrere: ita fit, ut neceſſe ſit ſemen fœminæ in generatione fœtus concurrere, & non ſit neceſſe. O' pulchrum dogma, & dignum talibus autoribus, ac tanta ſapientia. at, Neſcimus, dicetis? neque ergo pudeat dicere, Neſcimus: non ego Ariſtotelem & Galenum deſpicio, ſed ſuſpicio: nolim tamen in eorum inuentis, tanquam in Dei ſapientia, in abſoluta rerum cognitione quieſcere: nolim uos plus credere illorum autoritati, quàm experimentis: nolim magis fidere eorum dictis, quàm his quæ demonſtrationibus contraria eorum ſententiæ conuincuntur. Dabo exemplum unum fermè utriq; cõmune, ex 2. lib. noſtro de Sanitate tuenda. Ariſtoteles oleum, ſuccum, uinum, aquamq́; cognouit: Galenus, præter id etiã ſucci alterius ſpeciem, quæ lacti ſimilis uidetur, tum muccoſum. Multa nugantur, nullus illorum rationem explicat, qua in re inter ſe differant, ita ut primùm quid unicuiq; ex his conueniat, & cur quæq; inuicem eſſe poſsint aut non poſsint: uelut oleum & uinum ſimul eſſe non poſſunt, uinum & aqua poſſunt: inde inuentis principijs, qualia hæc ſint quæ proprietates tum in ipſis tum in comparatione ad

nos

nos exurgāt: cur uinum uuarum ſeruari poßit, mororū nō poßit: an uerò hæc toto genere differant, an iuxta perfectionē et imperfectionem: uelut uinum et omphacium, oleū et muccoſus ſuccus? Hæc atq; huiuſmodi ſcire, ſcire uerè eſt. Quę'nā ſcientia eſt, dicere boræos fructus corrūpi, q̄d humida ſint ſubſtantia, aut febres generare? cur aqua, cū ſit humidior, febrem nō generat quadruplo ſub pōdere epota: ſuccus pomorū facilè generat? cur ceraſa celeriùs corrūpūtur ficubus, cū ſint lōgè tamē duriora? Itaq; operā dare oportet, ut alia principia multo profundi9 recōdita inueniamus, et inuēta ab his ad trutinā reuocemus: aliquot.n. falſa ſunt, plura malè intellecta ea oīa excolamus, ultraq; procedētes amplificemus diſciplinas ipſas, atq; augeam9, quemadmodū et Archimedes et Apolloni9 ſuā Geometriā: neq;.n. paruum eſt quod adijci poteſt, ſed ad millecuplum et ultra procedere poterit: adeò exigua eſt portio q̄ inuēta fuit ab his q nō artes ipſas iuuerūt, ſed propriæ ambitioni cōſulētes, modū quærentib. et inuenientib. impoſuēre. Nā & philoſophia ante Ariſtotelē magnum & aßiduum ſuſcipiebat incremētum, et medicina ante Galenū: poſt hos homines ceſſarunt mortales ulteri9 q̄rere: nec tantū profuēre quæ illi addiderunt præter antiquos in his diſciplinis, quantum nocuerunt plura bene inuenta corrumpendo, quòd ſuis illis principijs parū (ut puto) cōgruerent, & poſteros ab inuentione deterrēdo. Cū.n. has artes ad normā quādā, quā methodum uocant, reuocaßēt: pleriq; mortaliū, quos facilitas et breuitas magis mouent q̄ locuples et profunda ſciētia, his contenti, alios deterrē re ab ulteriori inquiſitione atq; inuētione: exiſtimātes inuētionē primò dubiā: deinde etiāſi bene cederet, mortales corū lectionē ſi traderē ur, ob laboris tædiū et iudiciū anceps aſpernaturos: nos uerò ſperam9 ipſos pulchritudine rei motos, ac utilitatis ſpe euidenti propoſita, multo plura ſingulis diſciplinis adiecturos, q̄ q̄ à nobis inuēta repererint, Hoc.n. habet ueritas, ut detecta tādem temporis auxilio emergat, falſis obrutis. Ob id conati ſunt hi uiri multa ſupprimere, ne in infinitū humana ſciētia augeretur: pl9 ambitiōi propriæ cōſulētes, quā poſterorū utilitati. Cauſam hui9 erroris humanæ præbuēre diſciplinæ, cū multi eo exēplo ducātur: nā in eis finis qdā uideatur impoſitus, uelut in Rhetorica. Sed res ſecus ſe habet. Etenim ſi Rhetoricā in infinitū coneris extēdere, nō ſolū nō augebis, ſed corrūpes q̄ iā bene inuenta ſunt: et adeò difficilē reddes, ut nemo eā poßit aſſeq et illius uſum etiā inutilem reddes: nā nemo tantā ſubtilitatem deprehendere poterit. Hoc autem continget: quoniam eius artis limites anguſto ſpacio concluduntur. At in philoſophia & medicina ſecus eſt: limites enim nullos penè habent, & ſpacijs rebusq; infinitis patent. Quāobrem doloſi ſunt atq; improbißimi uri, qui breuia ſectantur, ſimulantq; ac perſuadere conantur ſe paucis artem docere poſſe: neceſſe eſt plura didiciſſe, nō pauca, qui plura ſcire uult: et plura

ſcire neceſſe eſt rurſus in arte, qui uult ut decet opitulari languentibus. Quot amiſſa ſunt circa artem curandi, quæ nota erant tempore Hippocratis? hæc fuit præclara illa doctrina Galeni, quæ non ſolùm bene inuentis quicquam non addidit, ſed multa & maximè neceſſaria inuenta ab Hippocrate prætermiſit, quemadmodum diſſectionem in empyemate, exuſtionem in tabificis, uſtionem in iecoris tumoribus, perforationem cranei in aqua cerebri, extractionē lapidis renum per ſectionem, extractionem aquæ intercutis (quam licet exerceant hodie, non tamen ea eſt quæ Hippocratis tempore habebatur, cū omnes pereāt, olim multi ſeruarētur) ſectionem ſupra oculum in ſuffuſione: multaq; alia pulcherrima, & maximè neceſſaria. At noſtri temporis uiri ex eodem in idem ſe reuoluentes, gloriantur de prudentia & ſapientia, qua miſeros ægros qui ſe ſuæ fidei committunt, perimunt: atq; adeò turpiter, ut uix è pluribus unus aut alter, excarnificatus etiam euadat. Itaq; parùm tam hæc glorioſa methodus ab illa antiqua, quā Galenus meritò inſectatur, abeſt: adeò ut fermè præſtiterit non eſſe, ut quæ imperfecta ſit, & anſam his improbis præbeat fugiendorum laborum, ſpernendi ſapientiam, contradicendi nouis utilibus inuentis, atq; (ut uno uerbo explicem) artes & diſciplinas deſtruendi. Et cū Galenum adeò & Ariſtotelem præferant, nihil eſt in illis non maximè ab illorū uita, ſtudijs atq; præceptis alienum. Falſi, imperiti, rudes, oſores ueritatis, ambitioſi, auari, iniuſti, crudeles, perfidi: ut quoties occurro his uiris (quotidie autem occurro) uel huiuſmodi uirorum fucatā lego aliquot paginis doctrinam hinc inde furto ſubreptam ac conſarcinatam, ſuppreſſo etiam nomine eorum à quib. ſubripuerint, libeat exclamare: O genus hominū peſſimum, cur nō te iuſtius forſan terra abſorbeat quàm Datā et Abiron? quo audes in publicum prodire, & tui meliores ſpernere ac irridere? cōſcij uobis ipſis ueſtræ imperitiæ & ſcelerum? Sed redeo unde digreſſus ſum. Spero equidem, cū tot aduerſis etiam detectis noſtra opera, tot rerum principijs arcanisq; ſpecioſis & humano generi utilib. eiectis qui ad pulcherrima inuenta uiam obſepiunt, atq; aditum, uenturos homines ueri amantes, qui etiam naturalem ſcientiam amplificent, colant, ornent, in immenſumq; augeāt: coganturq; uel rerum neceſſitate, uel edictis principum, magis pluribus, magisq; arduis et artificioſis methodis humanis commodis cōſulere: et ut nō fraudare illos debita laude, quod ad bonas artes nos adhortati ſint, decet: ita nec omnia præter iuſtum tribuere, qui plus ſibi quàm nobis conſuluere.

Quod ſi cui inanes hi labores uideri poſſint, quòd ſcripta multis ſubijciantur caſibus: non tamen metuendum eſt ut libri pereant. Tria enim ſunt quæ uecordiæ mortalium, perire ſinentium bonas artes ac ſcripta, obſtant: Rerum ipſarum inuentio, uelut medicina, quam neceſſe eſt conſtare ſcriptis, quòd ars ſit neceſſaria: ideo culta, & longa, ob id ut ſenſim augeatur, poſtulat: Religio,

ligio, quæ ceremonias ſcriptis mandari uult, ut conſeruentur: Et principum ſtudia, qui ſ[illegible] [illegible], geſta, uitam hiſtorijs conſecrari cupiunt: his tribus tanquam principijs, res literaria conſtat.

Reliquum eſt, tandem ut doceamus, curam eſſe Deo horum mortalium, & cur & quomodo, quod ab initio polliciti ſumus. Nam ſi Xenophon ſeruatus eſt à ſuperſtitioſis dijs, quantò magis & nos? Quod ſi regnum humanum ſibi relinqueretur, deficeret mortalium genus. Sed cùm ad extremum peruentum fuerit, diſſoluta tyrannide, ut etiam Moſes inſinuat in inundatione orbis, redigitur humanum genus ad pauciſſimos: hi recuperata libertate, edocti prioribus malis, iuſtè uiuunt. At non decuit Deum uiolare regnum naturæ atq; humanum, nimis cauſis inferendo: quando tam facilè mutata opinione noſtra, poteſt nos eripere ab hoſtibus uel mutis, aut hæſitantibus obijcere. Poſtquam igitur hypomochlium (ut dici ſolet) in manu retinet, id eſt animum, ſi illum circumagendo parùm non uult nos eripere à malis, cur uis ut confuſis omnium rerum ordinibus eripiat? Memini me, quod alias etiam narraui, cùm in uia eſſem, quæ ad Orientalem portam ducebat, nullo conſilio, nulla cauſa ad aliam partem tranſiſſe uiæ, dicens mecum: Hoc uolo agere, cur id agam neſcio. Cecidit interim à parte qua diſceſſeram ante, quantum lata erat uia, tantum cementi, ut octo boues occidere potuiſſet, ab altiſſima feneſtra, quæ prope tectum erat. Itaq; ſi Deus hoc paruo conſilio me ſeruare potuit, cur erat ut me ſineret procedere, & tanti ponderis poſtmodum ictum irritum faceret? Nihil uulgare agit Deus: ſed tam paruo negocio nos & in foueam & regna deducit, & caſura abducit. Principium enim omnium in nobis mens. Id ego non fortuna accidiſſe puto, quòd cùm à pueritia fermè quotidie ad hunc diē uſq; ſanitatem, ſapientiam, et uitæ diuturnitatē petierim à Deo: ſanitatem certò præter ſpem cōſecutus ſum, de uitæ diuturnitate in magna ſpe ſum, de Sapientia alij iudicabunt.

Regna igitur omnia, ſed non ut remur, diuino ſubijciuntur,
ut ſine metu cuncta quæ poſſunt, agant: ipſe ue-
rò Deus, quem uelit, illis neſcien-
tibus eripiat.

EIVSDEM HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEdici libellus, De curationibus & prædictionibus admirandis.

HVnc librum in Catalogum cæterorum non ſolùm ob paruitatem aſcribere neglexi, ſed quòd antea pars fuerit libri de Libris proprijs: nunc poſtquam eam tractationem ab illa ſeiunxi, uiſum eſt, ut breuiter quæ mihi in arte contigerunt mira, enarrarem: Galeni exemplo, in libro de Prædictione ad Poſthumum fretus, imò
illum potiùs imitatus. Cùm ergo Mediolanum ſub finem anni 1534. rediſſem,
inops, & omnium egens, quò me fortuna compulerat: neq; enim ſolùm in col-
legium receptus non eram ſed etiam ab illis oppugnabar, grauiq; omnium (Fa
to quodam) inuidia laborabam: non amici, non res, non affines: ſed ab omnib.
deſertus, illum Sinopenſem Diogenem imitari, imò potiùs referre uidebar: for
te fortunà obtigit, quod Cauenagus ad curam Principis accerſitus, dimiſiſſet e-
os presbyterios qui Canonici uocantur (ſunt autem in eo genere monachorum:
nam & Monachi à quibuſdam appellãtur, nobiliſsimi) atq; illi medicum quæ-
rerent: Franciſcusq; Gadius tum templi collegio præpoſitus, quadam antiqua
familiaritate mihi notus eſſet, ſuadente etiam Cauenago ipſo, me pro collegij
1 illius medico eligeret. Ipſe autem loci antiſtes Gadius, tum iam biennio toto et
atra bile morbo, & Græcorum lepra detinebatur: nec ullis auxilijs, quãquam
à clariſsimis uiris curatus, lexari, nedum ſanari potuerat: adeoq; eum morbũ
moleſtè ferebat, ut dicere ſoleret, malle ſe mori, quàm tam graui per affligi: hor
tabaturq; me, ut etiam periculoſa tentarem remedia, quandoquidem ſecura ni-
hil profeciſſent. Verùm felicior fui ego, quàm illi expediret: namq; ptiſanæ uſu
aſsiduo, & carnium teſtudinum, leuiſsimis alioqui medicamentis, ſalis interdi-
cta conſuetudine, eum ſex menſium ſpacio ita ab utraq; affectione curaui, ut
nunquam poſtea nec atra bilis ex mœrore animi, nec ſcabies ex mora ſex an-
norum, quibus in Diomedea inſula captiuus ſuperuixit, redierint. Sed, ut dixi,
expediebat illi ut potiùs Themiſon aliquis fuiſſem, quàm Hippocrates. Septi-
mo enim pòſt, aut ad ſummum octauo anno, qui rex uocabatur apud ſuos, ab
eiſdem captus, miſera multa primum paſſus, & ſub terram uiuus defoſſus, ut
crimina fateretur, tãdem in uinculis in excelſo atq; edito loco animã reddidit.
2 Deinde cùm in urbe eſſet Branda Scotus, frater Octauiani illius amici no-
ſtri, & ipſe mihi familiaris, deduxit me in uiã Sozzæ numeratæ: ubi ingreſſus
ad mulierem natam circiter annos 30. quæ iam 13. (ut ipſa referebat) annis ſu-

per ca-

per cathedra ſedebat: quoniam ulcus in crure ſiniſtro patiebatur, quod etiam tabeſactũ erat, atq; debile adeò, ut nullo modo ſe ſuſtinere poſſet. Eratq; in ea tabes alia quædam totius corporis, & dolores per circuitus eam uexabant, uocabatur Martha Motta, quæ etiam nunc uiuit: cùm iam exacti ſint anni pluſquam 20, habitatq; extra portam orientalem, nunc marito coniuncta. Eã curare aggreſſus, biennij ſpacio ſanaui: atq; in poſterũ ambulauit: nuncq; crus elongatum eſt, non tamen adeò ut non claudicet aliquantulum: peperitq; filium, quamuis parum ſuperuixerit. Dices, quomodo laborabat quadruplici morbo: corruptione, & retentione mẽſium, febre inordinata, qua etiã corpus ſiccabatur, contractione neruorum & ulcere. Menſes prolicere tam inueterato affectu non potui: ſanguinem, fumaria, & lupo ſalictario, & aqua lactis, uictuq; humidiore meliorem effeci: ulcus ob id ſpontè ſanatum eſt: neruum extendi in unctione pinguedinis aſini, & fotu uinaciarum. Senſim curaui reparare, quod lõgo temporis curſu corruptum fuit, aut uitiatum, aut tabefactum.

Cæſarẽ Palauicinũ, aliumq; nobilem ex oppido Gallarati, melancholia & comitiali morbo alternatim quorũ unus iam quindecim diebus (cũ febre, Palauicinus alter iam ſex menſibus, ſed ſine febre, uerũ cũ clamoribus) laborãtes, et fruſtra à medicis uexatos, ſomniferis lotionib. capitis, et ſolo potu pulueris chryſolithi ex uino, in 8 dierũ ſpacio ſic liberaui, ut nunquã morbus redierit. 3

Ex tabe autem ſimplici innumeros ſanaui: atq; inter reliquos, filios duos fabri lignarij, qui apud portam Tonſam habitabat. Erat autem præter uictus moderatam rationem, ex pane cocto cum ſeminibus peponum contuſis, ac colatis, aut ptiſana, cochleis, cancris, teſtudinibus & potu uini albi, unicum hoc præſidium: Sanguinem ſuillum, & cochleas purgatas, & ranas cum germinibus rubi in balneo Mariæ deſtillabam, & aquæ huius pro ætate quantitatem dabam, donec pingues efficerentur. Sic etiam ſanaui filium Iacobi Mariæ Aſtolphi, tabellionis ſummæ fidei, amiciq; noſtri. 4

At uerò ex pthoe exquiſita nõ niſi unũ ſeruaſſe me memini, Iulium Catium, inſtitutorẽ iunioris ætatis Principis Mantuæ in humanioribus literis: is perfectè ſanatus eſt. Fuit autem cura lõga & artificioſa. Et præter uictus rationẽ humectantẽ et exquiſitã, lutiq; Samij (quod nũc uocãt Armenum) uſum, aqueq; deſtillatæ per balneũ ex folijs ariſtolochiæ et cõſolidæ ſeu ſymphyticũ uinaciola & lichen, nõ ſatis memini an aliud addiderim præter rubi roſarũq; germina, aquas etiam calidas Veronenſi ex agro Calderæ uocatas exhibui. Ita ſeu diligentia, ſeu bona fortuna quadam & ſua & mea uſus, ſanatus eſt. Nec ignoro nunc multa poſſe addi: aloẽs ſuccum in deſtillatione, et galliopſis races, & uulpis pulmones, & lutum armenum: quod & tunc addidimus. 5

Verùm

Verùm qui non curati ſunt, ſed diu protracta ſit uita, plures fuêre: Donatus Lanſa, Hieronymus Tiboldus, & Franciſcus Sextius, aliiq́; multi: ſed horum trium, quorum & miraculũ & exitus item fermè fuit, hiſtoriam narrare decreui. Donatus itaq; Lanſa pharmacopola erat e regione templi Scalæ, uir probus, & Muſicus: & ob id Leoni Ogiono Muſico, & qui me ea in arte inſtruxerat, maximè notus: cùm hoc aliquando tranſibam ante tabernam Lanzæ: atq; ibidem paululum moratus cũ Leone, uerba forte fortuna de cura Pthoes habebam: ille autẽ ex taberna cuncta (ut poſtmodum intellexi) obſeruabat, quæ dicebam: ubi ſermonem abſoluimus, rogat me ut paululũ in taberna conquieſcerem, auditurus quæ narraret: ibi omnia aperuit, & ſanguinis ſputum, & saniei, & febriculam, & extenuationem: rogat, ut ſi quid auxilij haberem, impertirer, haud ingratum futurum beneficij accepti. Itaq; copioſè de omnibus diſſerens, adeò illum iuui, ut ſe ſanũ apud omnes prædicaret: ſputum tamen ſanguinis non omnino ceſſauit. Hieronymus uerò Tiboldus mercator, ad tabem natus, macilentus & altus iam pluribus mẽſibus iacuerat in lecto, & pro deplorato habebatur, quòd ſaniem hauddubiè multam quotidie expueret, & cõſumptus eſſet totus, nec cartilagines integræ illi erent: ſed & hic reuixit, & impinguatus eſt, filiamq́; ex uxore ſuſcepit. Sextius autem, cũ illi iam duo fratres ex eodem morbo perijſſent, ad extremum conſumptionis deductus erat: ſed hunc non potui efficere unquam, ut febris putrida relinqueret: quamobrem uix tribus annis ſuperuixit, & morbi ui abſumptus eſt demum: reliqui longiori tempore, & non ſine cauſa obiêre. Lanza enim poſt quadriennium, dum prætoris familiam effugit, è feneſtra ſaltu ſe deiecit: inde diu latuit in piſcina: unde cùm nec ſic niſi iam diu à febre correptus, ſibi proſpexiſſet, quadriennio pòſt obijt. Tiboldus autem totus è pluuia madidus, noctem in alea conſumpſit, unde cũ febri correptus eſſet, nec ego adeſſem, diu atque diu conflictatus, ac fruſtra noſtrum implorans auxilium, qui tum Papiæ degebam, quinquennio poſtquam releuatus erat, perijt. Verùm dices: Quibúſnam remedijs leuati ſunt? Hiſdem quibus Catius ſanatus eſt.

Sed à ſanguinis ſputo, antequam prorſus tabeſcerent, multos curaui ac liberaui: Ambroſium Seronũ, militem ſtrenuum, cui haud dubiè uas in pulmone ex diſtillatione iam quatriduo diſruptum erat: Aloyſium quoq; Puſanium, tũ adoleſcentem, qui etiam nunc uiuit: & Cæſarem Bozium, cuius duo fratres proximis antè diebus eodem morbo abſumpti fuerãt. Cura fuit, qualis à Galeno deſcribitur in Quinto Artis curatiuæ: hoc uno addito, quod ſuper renes lintea madefacta in ſucco plantaginis imponebam: quo etiam auxilio curaui Ambroſium Caſtanum, uirum propè ſeptuagenarium, qui libras ſanguinis

ſupra

ſupra decem euomuerat:nuncq; etiam,cùm multi anni interiecti ſint,uiuit.

Sanaui & neptem adoleſcentulam à Pontificis libellis, Datarium uocant, Franciſci Aleiati,poſtquam uelut phthoe peſsima laborãtem,ipſe ego pro deplorata reliqueram:aderat febris uehemẽs,ſpirãdi difficultas, maxima tußis, puris ſputum copioſum: itaq; cùm cætera præſidia non ualerent,iußi ut ſola ptiſana pro cibo uteretur,aquaq; cum ſaccharo cõfecta: acciperet autem ſingulo mane uncias quatuor decocti caudarum & chelarum cancrorum in aqua hordei,cum drachmis duabus ſacchari: conualuitq; perfectè, & ſanata eſt: hoc eodem auxilio multos admodum curaui,qui integræ ſanitati reſtituti ſunt:erat autem illa,filia unius qui ex phthoe uera obierat. 8

Ex peßimo autem empyemate, à medicis egregijs derelictum iuuenem, Adrianum Belgam,optimorum morum:nam neminem illo gratiorem expertus ſum.Erat autem à libellis Don Alfonſi Pezoni, regij quæſtoris:hunc itaq; febre,tußi aßidua,ſputo ſaniei,difficultate ſpirandi laborantem,miris modis curare aggreſſus ſum anno abhinc quarto:coactusq; ſum ſanguinem mittere, quod magis periculum,quàm etiam morbum uererer:inde teſtudinum uſu,& ſyrupo etiam ex illis confecto, exquiſitaq; uictus ratione: in qua alij medici non obſeruanda peccauerant, carnes & oua concedentes: tandem eum liberaui ſic,ut uxorem duxerit:& nunc etiam ſanus,mei memor uiuat. Vſus autẽ ſum in eo deſtillatis aquis, cuiuſmodi ſuprà docui: tum decocto ligni Indi, cum humectantibus & expectorantibus: melle ſiquidem,altheæ & ſymphyti radice,ſcabioſa,glyzyriza,folijsq; longæ ariſtolochiæ. 9

Quæ uerò contigerint in hoc genere morbi in filijs Laurentij Gadij, tempus eſt ut exponã.Hic tabellio eſt.Cõtigit autẽ anno,ni fallor,M.D.XLVI. ut duo filij morerentur ex ſimili fermè morbo.Ad tertium autem adoleſcentulum uocatus, qui & ipſe eodem morbo laborare uidebatur iudicio parentum & domeſticorum,cùm iam fluxu uentris & tußi & ſumma tabe detineretur,iudicaui celerrimè moriturum. Itaq; cùm alij quatuor filij & ipſi eodem morbo detineri uiderentur,territus pater,quaſi de ueneno ſuſpicabatur. At ego uerecundè petij, ut cùm mortuus eſſet,qui iam grauiter laborabat, liceret corpus diſſecare,ut alijs proſpiceretur. Annuit pater,diſſecuimusq;.Sed hac in cura & actione aderat Franciſcus Peregus Medicus: peracta eſt res: inueni in iecore puſtulas ſicut ciceris grana, candida, rotunda: in pulmone quoq; alias,& partem oblongam liuidam atq; fuſcam. Ex quibus coniectura aſſecuti ſumus,nõ eſſe uenenum:curæq; modum.Itaq; hac ratione ſeruati ſunt omnes qui ſuperſtites erant filij, & nunc etiã uiuunt:curatio autem fuit cum refrigerantibus & humectantibus,& uſu ſacchari roſacei aßiduo. 10

11 In ſimili caſu fuit filius legati Reguli Mantuæ, puellus decẽ circiter annorum: cui olim confracta caluaria, magnaq́; parte oſsis capitis extracta, deſtillatio & febris continua adeò urgebant illum, ut ego (quod eſſet illuſtris uiri filius) iuſſerim primos ciuitatis medicos aduocari: qui ubi superuenerunt, nullam ſpem ſupereſſe cõcludebant. Itaq; hoc uidens, & ſolus in cura relictus, nouam curandi rationẽ inire cœpi: & humido uictu imperato, ab ouis & carne abſtinens, melq́; deſtillans, ac rorem Syriacum (quoniam & illud adiectũ erat incõmodi, ut medicamẽta omnia reſpueret) 40. dierũ ſpacio illũ plenè ſanaui.

12 Virum quoq; illuſtrem Franciſcum Inaram Hiſpanum, præfectum ſtipendijs bellicarum machinarum, qui iã quinquennio perpetuo, magno patientiæ exemplo non ſolũ morbum Indum pertulerat, ſed à diuerſis medicis excarnificatus, et pecunia magna ſpoliatus (referunt enim, ſupra mille aureos coronatos in medicos cõſumpſiſſe) nihil iam reliqui habebat. Erat enim hecticus, duplici tertiana laborabat, ulcera in capite ſerpentia & inſanabilia: nec oſſa detraxiſſe profuerat: uigil, tabefactus totus, ac cũ gipſeis tuberibus in cruribus uarijs doloribus cõflictatus, nihilominus unico præſidio uini Indici ligni, diebus in octuaginta, in quibus totidem accepi coronatos, planè plenèq́; liberaui, reſtituta carne, colore, uiribus, ut poſtea plures ſuſceperit filios, & nunc beatus uiuat. Porrò Indici uini deſcriptio hæc fuit: Vinaciola optima, cortex eius ligni in puluerem redactus, cinamomum noſtrum, garyophyli, lacryma abietis lota, roſmarinus, ſaluia, S. ſampſuci, thlaſpi, bugloſſa, borago, meliſſa, radix ænulæ, ſtœchas, betonica, camepythys, ſanthalum, ſulphur non expertũ ignem, ſena, cyclamen, colocynthis, caphura, mel, ſerapium è fumaria, modò è ſucco, modò ex infuſo cũ rore, thus, elleborus, cardamomum maius, piper, eupatorium, xiloaloës. Prandebat paſſam unam edens, cœnabat comedens elixam pullum & panem in iure intinctum, ſumebat tum uuas paſſas. Verùm hæc multò pòſt, ſcilicet poſt reditum è Scotia.

13 Ad temporis ordinem reuertor, cùm in multos ſola ſpirandi difficultate laborantes incidiſſem, omnes quidem ſanaui, ſed paucißimi permãſerunt in ea ſanitate: uerùm ubi reciderunt, mortui ſunt. Inter quos fuêre Iacobus Zampana ſacerdos, et Prothaſius Roellus: hi cũ primùm ex eo morbo eò perueniſſet, ut iam pollinctores & funus pararentur, reuixerunt, & plenè curati ſunt. Sed Prothaſius Roellus, cũ feſſus & inflãmatus ab exercitio, in templo Diuo Laurentio dicato diu quieuiſſet (eſt autem frigidißimum, etiam æſtate media) correptus à febre, non potuit à me liberari: ſed pulmonibus totis putrefactis, & per ſputum reiectis, perijt breui. Zampana prandebat hora decimaoctaua: & cùm bene perpotaret, ante ueſperam cœnabat, cùm tamen ſexageſimum ex-

mum exceßiſſet annum: ob id denuò reuertente morbo, non potuit amplius curari. Oportebat ergo per annum huiuſmodi homines à morbis adeò ſæuis liberatos, uictu conualeſcentium regere, & ſub arcta regula continere, tum maximè quod ſenes eſſent. indicio eſt, quod Eliſabetha Pagnana patricia, ex diuturna ſpirandi difficultate à me ſanata, nunquam recidit. Curaui autem illos, uictu tenui, uſu mellis, & decocto ligni, cum his quæ cũ leuitate quadã ſiccant: uelut iſopo, thymoq́; nec braßicam in cibis abhorrerem. Clauenzanus autem adoleſcens, nomine Iacobus, qui iam per ſeptem annos ſpirandi difficultate laborabat, frequentibus et longis ſæuisq́; acceßionibus, deſperatus ab alijs medicis, à me in duobus menſibus plenè ſanatus eſt, factusq́; pinguis: ſed alia ratione: Dropace enim Pauli ad coxendicum dolores, addito melle anacardi, ſuperimpoſito ſuturæ coronali, una die fermè libras duas aquæ detraxi: inde ſequentibus diebus idem actum eſt, ſed non tanta defluxit aqua: ſicq́; liberatus eſt. Exiſtimo cantharidas idem poſſe, quod anacardi mel & euforbium etiam. Miſcebam etiam elaterij granum unum uncijs tribus lactis, iubebamq́; eo tanquam errhino uti: & conduxit multum: atque hæc omnia priùs præpurgato corpore, cum catapotijs: ſiccatoq́; uictu tenui, ſed humido tamen, parumq́; alente, tum decocto Indici ligni pro potu exhibito. Perijt hic iuuenis aliquot pòſt annis, licet ab eo morbo prorſus liber ex acuta febre. Exiſtimo eum in diguiſſe uictus ratione certa, & exercitatione diuturna in libero aëre: quod cerebrum ab immodica intemperie liberatum, non benè ferret tantam mutationem: tum maximè, quod (ut dixi) iam diu ea detentus fuerat. Qua etiã ex cauſa Octauianus Robia, à Senatus libellis, ab Indica lue ad mortem oppreſſus, cũ ſummis uigilijs & tabe ultima maceratus, à cibis abhorrens, & febre putrida laborans, quamuis ſemel liberatus, quod à liberatione immodicè ſe fructibus horarijs repleuiſſet, quamuis ob iuuentutem non perierit, diu tamen conflictatus eſt: & recidit in eoſdem ferè morbos, licet non adeò ſæuos. Alij uerò, qui à lue Indica à me liberati ſunt, ſine numero ſunt, & quotquot penè uoluerunt liberari: quòd illos diligentiùs monuiſſem, in ſanitate recuperata permanſerũt.

Donato aũt Lãzæ erat patruelis Simõ Lãza, qui cũ iã duob. penè menſibus 14
renũ calculo laboraret, irritis auxilijs, iußit ut inuncta manu cũ oleo liliaceo, q̃ ſecũdũ ureteras eã deduceret, appoſitis etiã cucurbitulis ſupra natẽ lateris doloris: intraq́; 3. horas lapidẽ ſatis magnũ, ut poſtmodũ apparuit, detruſit in ueſicã: ſequẽti die, uino è radice graminis epoto (q̃ etiã in antiſtite Pbratriũ canonicorum, et Hieron. Gorla mercatore pannorũ profuit) lapidẽ eiecit, & liberatus eſt. Idẽ anno ſequẽti frigidus totus cũ eſſet, et ſine pulſu, ex aſſumptione catapotiorũ ꝑperã à medico magni tũ nominis, ſed ſatis impito aßũptorum,

ruſus ad uitam reſtitutus eſt, iuribus pullorum, abſtinentia ab omni cibo, clyſterijs leuibus pinguibusq́;, & calefactione extremitatum.

15 *Laborabat itaq; multum Donatus Lanza, & beneficio proprio, & experimentis in agnatum ſuum atq; alios, ut nomen meum omnibus innoteſceret, & ut in ciuitate inclareſcerem: itaq; cum relicta taberna pharmacorum in domum Franciſci Sfondrati ſe contuliſſet, qui uir & ſenator erat, & ſecretioris conſilij, & multis nominibus dignus: forte fortunà contigit ut per eoſdem dies puellus, ni fallor, 17 natus menſes, febre ægrotaret: aderat autem Lucas Croceius, famoſus medicus: dixeratq́; non eſſe periculum. 13. die ſuperueniente, comitiali morbo ſubitò correptus eſt. Aduocatur alius celebris medicus: hæret, & meritò: nam in decretorio die aduenerat, & à febre: eratq́; admodum ualidus affectus: tum Donatus perſuadet patri, uti me aduocet: ille ut uidebat periculi magnitudinem ſimul, & alterum medicorum deceptum, alterũ hærere, miſit ſtatim ad me: nõ inueniunt: paulò poſt bona quadam fortuna rediens domum, intelligo me uocari: accedo ilicò, non ſolum quòd uir illuſtris eſſet Sfondratus, ſed quòd etiam de me benemeritus: ibi inuenio medicos: reſpicio puerulum, animaduerto cõtortum collum retrò habere: dico coram omnibus, laborare alio morbo, etiã grauiore quàm comitiali: quærunt quo? reſpondeo, Opiſthotono. Ad uocẽ inſolitã omnes ſilent, conijciuntq́; in me oculos: tũ Croceius exponit, quid hoc nomine ſignificetur: deinde rogant, quare id dixerim: tũ ego puerulũ attolli iubeo: uident retortum collum retrò uelut arcum: nec hoc contentus, admoneo ut conẽtur dirigere: nihil proficitur: tum Croceius, ut erat uir minimè malus, ſeu numine impellente, inquit: Ecce nõ eſt ſimilis Hieronymo in dignoſcendis morbis. Ad hæc uerba obſtupuerunt omnes, ut qui ſcirent quanta apud medicos laborarẽ inuidia. Tũ pater: Eſt'ne modò auxiliũ huic morbo? ſiluerũt ſocij. At ego, ne gloriam partam ſcientia artis, fortunæ arbitrio committerem, reſpondeo: me tentaturum omnia, nihil poſſe polliceri; quòd morbus naturâ lethalis eſſet. Medici reliqui cõijciũt totũ onus in me, ne ſi puer interijſſet, quòd ſcirẽt notũ omnib. eſſe quàm mihi aduerſarẽtur, ego in illos culpã reijcerem, poſtquã iã pſuaſum eſſet aſtantib. me ſolũ morbũ agnouiſſe. Hac igitur in parte fortunã propitiã habui, ſanauiq; puerũ, et ſatis breui: q nunc à dignitatis cuiuſdã nomine Baro uocatur. Itaq; ex ea hora tãtum gloriæ mihi accreuit, ut ſi uel integro anno Sfondratus Mediolani manſiſſet, oẽs ciues ad me cõfluxiſſẽt, atq; ita breui primũ locũ inter medicos noſtræ urbis obtinuiſſem. Sed Deus q me ad maius munus uocauerat, effecit, ut nõdũ expleto bimeſtri ſpacio Sfondratus abierit: et interim etiã mortuus eſt Donatus Lãza. Tãtũ tamẽ mihi profuit hoc factũ, ut nũquã deinceps coactus fuerim cogitare de moderãdo expenſas,*

ſed ut

*ſed ut pro earum magnitudine laborem augere uellem. Queris, quomodo ſa-
nauerim trib. auxilijs? breuiter dicam: abſtinentia à carnib. uino, et ouis: linteis
in oleo camæmelino & liliaceo perpetuò impoſitis ceruici, partibusq; quæ cō
trahebantur: & medicamento quod conſtabat ex Mithridato, & triplo ſac-
chari roſacei, & electuario de moſcho, tum margaritis, Hyacinthis, Sma-
ragdisq; orientalibus: id quadam bona fortuna apud me compoſitum erat: mi-
ſcebatur ſerapium, ex citri ſeu mali medici ſucco.*

Ex arthritide autem & articulorum morbis primum Io. Antonium Sca- 16
*zoſum, Io. Baptiſtam Mareſchalcum à Senatus libellis, et filiam Io. Angeli Li-
trati, tum alios innumeros. Sed iuuat horum trium inſigniorum curam narra-
re. Laborabat ergo Io. Antonius Scazoſus biennio arthritide, nil proficientí
bus medicis: quem ego exhibitione decocti ex ligno cum betonica, & catapo-
tijs ex hermodactylis, curaui. At Io. Baptiſta Mareſchalcus quatuor iam men-
ſibus (eratq; menſis ille quo curare aggreſſus ſum illum, Decembris) conflicta
batur, præterea duabus febribus: una intermittente, altera continua: & quod
omnium deterrimum fuit, cibum omnem auerſabatur: et fermè immobilis cùm
eſſet, meritò à medico ſuo uel pro inſanabili habebatur: uel expectandum uer
ad curam cōtendebat: ob idq; diſſidebamus. Ego enim non exiſtimaui hoc faci-
endum, quādoquidem affectæ particulæ in dies fiant imbecilliores: neq; enim
in humano corpore quicquam quieſcit: ſed ſi non in melius proficiant, neceſſe
ut in deterius prolabantur. Itaq; colocynthidā in melle coxi puro: mel autem
odoratis miſtum, uelut offam deuorandam dedi: decoctumq; interim ligni ex
aqua propinans, ante finem hyemis perfectè ſanaui ut nunquam poſtea in eum
morbum reciderit: & adhuc uiuit. Filia autem Angeli Linati iam biennio ex-
perta non ſolùm omnes medicos, ſed etiam circulatores, ſumpſerat uinum,
aquam, unctiones & ſuffumigia ex cinnabari facticio, nec ſanari poterat. Do-
lebāt ei crura, ac tremore uexabatur ita, ut totas noctes uigil perſæpè duceret,
abſq; ſpe ut par erat, tot fruſtra tentatis potentiſſimis auxilijs. Itaq; exhibito
uino cum optimo cortice, curandam interim particulam ipſam ſuſcepi: ex-
cogitatoq; præſidio, quod & cauſæ morbi & morbo aduerſaretur, ipſum cō-
firmaret membrum, lachrymæ ligni magnam quantitatē excipi iuſſi: qua cum
thure, ligno aloës, ſemine balſaminæ, ſtyrace odorata, cortice citrij miſtis, &
ſæpe cruribus eo ſuffumigio calefactis (aderat & lapis gagates copioſus) ſana-
ta eſt perfectè, conualuitq;. Liberaui etiam Petrum Antonium Beſutium, iuxta
ædem ſacram Breram, non procul à Porta beatrice laborantem arthritide, eiſ-
dem penè auxilijs, quibus etiam Scazoſum, cùm hi à medico ſuo omnibus in
deterius labentibus deſtitutus eſſet.*

17 Ex ſciæ morbo, quem inexpugnabilẽ eſſe putant, multos liberaui, imò præter Aelum quotquot in manus meas uenerũt: atq; inter reliquos, uxorem Hannibalis Crucei, à Senatus libellis, amici noſtri, uiri preterea eruditi, iacentem cũ dolorib. intolerandis, et ea parte qua coxendix afficiebatur etiam immobilem iam per quatuor menſes: tum mihi tempus anni æſtiuum fauit. Aquam igitur ligni multo admiſſo agarico, et multa radice pytiuſæ, cum gingebre, cinamomo, cardamomo, maiore pyretro, ſanthaliſq; citrinis, ſaluia & rore marino exhibens: cum moderata, non exquiſitiſſima uictus ratione, quam ferre non potuiſſet ob morbi longitudinem: demum, cũ ex his coxendix non leuaretur, dropacę Pauli impoſito, perfectè eam paucis in diebus liberaui.

18 Quod uerò cõtigit de Gaſpare Roulla (uix enim aliter ſcribi rectè poteſt, ut profertur) caupone trium tribicinum e regionè arcis noſtræ Mediolani, adeò miraculo proximũ uiſum eſt omnibus, ut multi ad hũc uiſendum accurrerent: nã nulla ui humana ſanari poße uidebatur, antequã p nos ſanatus ſit. Sed libet narrare hiſtoriam: Iacebat iam per annum integrum contractus in lecto, ſed ſupremis quinq; illius anni menſibus totus immobilis, non pedem, nõ caput aut brachium mouere poterat: neq; aliud quicquam: præter dolorem enim ingentem, membra ut lapis rigida obduruerant. Et erat media hyems: conſtat hunc à me intra xl. dies plenè ſanatum, nõ admiratione, ſed ſtupore maximo eorum qui illum uiderunt. Alij enim ſideratum, alij perculſum diuina ira, alij reſolutum, alij dæmone correptum dicebant, ita ut nõ deeſſent ſupplicationes et execrationes. Hunc itaq; ita curauimus: Abſtinuimus ab omnibus unctionibus, quorum uſu maximè, non rectè præpurgato corpore, in tantam morbi magnitudinem deuenerat. Miſimus ter ſanguinem, quamuis maxima cũ difficultate, quod brachia contracta eſſent, nec poſſent extendi: induruerat enim, ut dixi, uelut ſaxum aut lignum totus ceruix, crura, dorſum & brachia. Sed & dum curarem, ſæpiùs de ſalute deſperauit, adeò ut à cura me deſiſtere uellet: primis enim uigintiquinq; diebus non alleuatus eſt uel minimum. Sanatus autem eſt cura Mareſchalci: ſed, ut dixi, ter miſſo ſanguine, non ſolùm ob morbi magnitudinem, ſed etiã quòd ex uitæ ratione & ipſo morbo coniectarer, totam ſanguinis cõgeriem corruptam eſſe. Nec fefellit me ulla ex parte de hac re iudiciũ factum: ſiquidem totus qui exijt ſanguis, putridus erat. Remanſit tanti mali ueſtigium, collum obtortum: et nũc Alexandriæ etiã (ut audio) cauponã exercet.

19 Quinctiã ex podagra et Franciſcũ Tagainũ ſacerdotem, amicũ meũ, quandiu uixit (uixit autem ſenex) & meipſum, & alios omnes quotquot parêre cõſilijs meis uoluerunt, in perpetuũ nullo negocio ſeruaui incolumes. Ea autem fuit ratio, ut mane ſolũ olus aliqđ aut mel cũ pane ederẽt, exercerentur ieiuni,

&

& aluum mollem haberēt: ſummoq; ſtudio uitarēt, ne abſq; fame, aut cū cruditate, aut nauſeabundi cibum ſumerent, uterenturq; uino albo. Medicamentum noſtrum ad præſeruandum recipit cuperoſam, ſemen baſſamine, aſphaltum Iudaicum; & xiloaloēn, aut cinamomum.

Sed & cæcitatē in nō paucis ſanaui, nondū tamē confirmatā, ac præcipuè 20
in illuſtri antiſtite Bonromeo: quē cū nō tàm morbus quàm medici excæcaſſēt, curātes oculū qui nullo morbo laborabat, purgātesq; iā debilitatū eōdē proceſſerūt, ut nō ſolū nō ſanauerint, ſed in deterius deduxerint hominē. Erāt autem eius temporis primarij omnes: ſed in medēdo parùm, ut etiā reliqui, proſpicientes. Forſan id mirum uideri poteſt: at non eſt: nam difficillimū eſt in regno humano plurimū habere autoritatis, & in naturæ regno multū poſſe. Et rurſus impoſſibile prorſus, in humano atq; diuino. Nō eadē placent Deo, quæ hominibus, nec quæ hominib. aduerſantur, Deo rurſus grata ſunt: in eodē enim genere ſunt & quæ placēt, & quibus homines offendimus. Cōſpirationes, doli, iniuriæ, authoribus ac ſocijs malorū placēt, Deo diſplicēt: his qui uexātur, et patiūtur. Deliciæ aūt, inertia, luxus, nobis placēt, Deo diſplicent, et ſi nō offendātur homines. Verùm modū quo ſanauerim, ſeu potiùs iuuerim, nunc dicā: Iuſſi ut abſtineret à medicamentis omnibus purgātibus, ut uteretur fœniculo et euphragia, conſpicilia etiā perpetuò gereret: à quibus dum ferret, ita leuabatur, ut ſine impedimento interim cerneret: ſed & in poſterum abſq; illis melius uidebat. Hic poſtmodum fungis malis deuoratus, cū ego non adeſſem, perijt. Leonem Ogionum cū diu conflictatus eſſet oculorum morbo, medicamento ad parotidas ex cantharidibus appoſito, ſtatim multa aqua defluente liberauimus: indicium curæ fuit, alijs præſidijs nō potuiſſe ſanari. À cæcitate etiam, ligni Indi decocto, eruditionis non uulgaris amicum uindicauimus, Io. Antonium Comitem, cùm aliquot menſibus parùm aut nihil uideret.

Sed & eūdē Ogionū anno præterito ex febre ſingultuoſa, quā alias tantū 21
ſemel uiderā, ſanaui, dū iā excederet annū octuageſimū. Exhibui abſinthiū, et oleū amygdalinum, & oxymel aſſiduè. Extrà uerò abſinthij ſuccum cum oleo amygdalino dulci: exiſtimaui, ut par erat, membra eſſe ſicca: manum quæ in illis continebatur, lentam. Alius item ſeruatus eſt, quem uidiſſe dixi: ſed ille iuuenis erat: ut quod maximum eſſe antea putauerā, non eſſe formidādum. Verùm multum intereſt, quòd ſingultus cum febre uel antea adueniat, uel pòſt. Agnetem quoq; Claudij Galli (qui ſolus ex ea gente in noſtra ciuitate mercator ſupereſt) iam nouem menſibus continua febre laborantem, poſtquam extremā ſumpſiſſet unctionē, ſanaui: quanquā ſæpe uir ſuus Vale mihi diceret, non poſſe id fieri ratus. Habitabat tum in uia quæ à templo magno ducit

ad

ad Bouleuterium uetus, & nunc quoq; tabernam mercium ibi habet. Simili miraculo ſanaui Iuliam Rotoram, uxorem Io. Baptiſtæ mercatoris inſignis, laborantem febre continua cum tumore & dolore in hypochondrio dextro: tußi quoq; & ſpirandi difficultate adeò magna & aßidua & confirmata, ut uix uno aut duobus diebus ſupereſſe poſſe exiſtimaretur. Ergo diæta exquiſita robuſtior facta, & rurſus miſſo ſanguine, & ubi remiſit febris decocto propinato ex ligno Indico, conualuit, & nunc etiam uiuit: quam tamen repetentibus febribus, uix poſt triennium incolumem præſtiti.

22 *Clementem pocillatorem illuſtris Principis Bentiuolæ, iam non audentem progredi ob uertiginem ſuam, qua in certis horis, ſed aßiduè corripiebatur, aquæ decoctæ cum ligno Indico, & corticis eiuſdem dimidio, tum agarico, ſtœchade, ſaluia, betonica, ſeſeli, ſemine leuiſtico, roſmarinoq; ſanaui: nec in poſterum eiuſmodi ſymptomate correptus eſt. Reddidit hic mihi gratias ingentes. Dolorem capitis quoq; annorum uigintiſeptem, in Franciſco de Puteis, ſacerdote D. Nazarij, mitigaui: cùm alij non potuiſſent: plurimùm ualuit, à pinguibus omnibus, & ualidis ab Hippocrate nutrimentis uocatis, abſtinuiſſe.*

23 *Martiano mercatori duo filij ægrotabant, quorum natu maior annos natus (ni fallor) octo, poſt delyrium, ſenſum & uocem amiſit: aderatq; febris & urina aquoſa, & uires imbecilles: minor natu eò tendebat, ſed nondum tanta morbi magnitudine correptus erat: nam natu maior iam decem dies in amentia degerat. Intellexi abſceſſum eſſe in capite ex genere catalepſis, cũ detinentur ſenſus atq; motus, proximo affectu ſideratorum. Verùm utrunq; ſanaui: facilè quidem, ut par erat, natu minorem: difficulter autem maiorem. Summa curationis, quandoquidem aliter parùm proficere poteram, in cucurbitularũ ſine ſanguinis detractione aßiduo uſu fuit, & ciborum abſtinentia ac ſomno: cum alij peßimo argumento & nutrirent abundè, & uigilias imperarent, Galenum & Auicennam de grauis ſoporis cura perperam interpretantes.*

24 *A quartana etiam non paucos, ſed inter alios filium Bartolomei Creßi Piſtorienſis ciuis, cũ iam ſeptem menſibus, eaq; duplici detineretur, incredibili celeritate: ut etiam uxorem eius, matremq́;, quartana laborãtes, ex diarrhœa totidem menſium: ambo enim in lecto iacebant. Cura fuit, uomitibus, abſtinẽtia cibi in diebus acceßionis, purgatione cũ pharmaco Amechio, inunctione dorſi hora frigoris ex oleo de ſcorpionibus, & pinguedine anſeris, & gentianæ ſucco. Alios uerò curaui ſucco radicum uerbaſci, in potu dato.*

25 *Ex uteri antiquis doloribus curaui uxorem pharmacopolæ trium regum: quæ poſtmodum erga me tãti beneficij memor, ſemper grata fuit: uiuit adhuc,*

cum

cum iam à curatione anni circiter uigintiquinq; preterierint. Summa cura fuit, purgato corpore cum his catapotijs. Recipe corticum caßiæ nigræ, caßiæ odoratæ, cinamomi, corticum citri, betonicæ, radicum pytyuſæ, zedoariæ, galangæ, & triferæ magnæ appellatæ. Inungebam locum aßiduè ex oleo de lino, liliaceoq; atq; ita conualuit.

Dolorem diuturnum inexpugnabilem circa præcordium dextrum, cum 26
uomitu bilioſorum & crudorum, à Cauenago & Candiano tum celebribus medicis fruſtra tentatum, in Octauiano Mariano patricio uiro, redeuntemq; per circuitus, ego ſolus tandem curaui: ſed maximè prandij conſuetudine ſublata: inde miſſo ſanguine, purgato corpore, decoctoq; ligni ſancti exhibito. Sed uix intra duorum annorum, ni fallor, ſpacium: cùm morbus ipſe ſæpe iam abijſſe, & hominem reliquiſſe uiſus, rediret: iniunxi et, ut à crudis abſtineret, & pulmaribus uentriculum & præcordia foueret.

Porrò ex urinæ profluuio primũ meipſum, & filiam Paluicinæ adoleſcẽ- 27
tem, & quotquot in manus uenerunt curaui, cùm in aliorum manib. omnes perierint, quamuis primarij medici illi exiſtimarentur. Cùm uerò quendam coram aliquibus illorum una ferme die ſanaſſem, qui iam penè per menſem curatus non ſolùm nihil profecerat, ſed penè interierat, admirabantur: cùm tamen res non eſſet admiratione digna. Abſtinebam à purgantibus medicamentis, illi dabant: abſtinebam à pinguibus, illi ad eorum uſum hortabantur: dabam uuas paſſas, admittebant: lentes non admittebant, niſi inuiti: calidis utebar, illi frigidis: renibus aſtringentia imponebam, illi uerebantur ne cõcluſa ui aqua redundaret ad uiſcera principaliora. Plumam detrahebam, huius non meminerant: lauabam ſæpè pedes, & hoc negligebant. Vinum dabam album, id iure non conuenire dicunt: prohibebam à cibo exercitationem, ſomnum iniungebam. Hæc duo ſolùm cum illis fuere communia præcepta. Cæterùm poſt hæc inueni, ad huiuſmodi affectum auxilium præſtantißimum, quod in librum de Secretis retuli. Liberaui & Antonium de Caio, in domo Io. Antonij Maioragij, laborantem ex caſu ab equo ſanguinis mictu: hoc non inter admiranda recenſeo, cùm morbus etiam ab alio ſanari forſan potuiſſet, quãuis magnus, ſed ob auxilij utilitatem: ſucco enim radicis eius, quem rauanellum uocant, illum paucis admodum diebus curaui.

Iam uerò quæ contigerunt Io. Paulo Negrolo, mercatore nõ uulgaris no- 28
minis, quæq; toti urbi nota ſunt, tempus eſt ut cõmemorem: tanta enim fuit res, ut pleriq; obſtupuerint, omnibus uerò maledicis perpetuũ ſilentiũ ſit impoſitum. Pertrãſibo autem breuißimè rem omnib. notã, ut poſteri eã ſciãt. Laborabat igitur hic capitis dolore grauißimo, cum tußi & difficultate ſpirãdi, iam

biẽnio:et ut erat liberalis admodũ et ingenui animi, tres Medicos, primos ciuitatis abſq; dubio, aduocauerat: cũq; illi curando nihil proficiſſent, in eã opinionem (ut audio, idq; etiã ab uno eorũ accepi) deuenerũt, ut eſſet phthiſicus, & omnino inſanabilis. Spe igitur omni deſtitutus, ad me uenit: rogat ut opem afferam: fuit dies illa Iouis: iubeo, ut ſequenti mane operiatur in lecto: eo ad illum: omnibus bene penſitatis, pronũcio ipſum ſanãdum, facturũq; ut die Mercurij ſequente intelligat ſe poſſe ſanari. Deſcribo igitur quædam in rem faciẽtia: ſequente die admonet eum pharmacopola Caſtellinus, ut deſiſtat: tam calida enim eſſe medicamenta quæ ſcripſi, ut ſi eis utatur, uitæ periculum ſubeat. Quo conſilio id egerit, tibi æſtimandum relinquo. De dominico, cùm diu ſortem ſuam languens defleuiſſet, decreuiſſetq; abſtinere his auxilijs, nec amplius fidere conſilio meo: admoneor ab Ambroſio Serono, quem poſtea (ut ſuperius dixi) ex homoptoi curaui. Accedo ad ægrum: poſt multa impetro, ut pharmacopola uocetur: aduenit: interrogo, quæ nam ſint illa medicamẽta calida? tandem ut breui rem peragam, fatetur ſe ignorare ſingula medicamenta cuius naturæ ſint: hocq; pertinere potiùs ad me, quod etiam uerũ erat. Itaq; conuictus propria cõfeßione, accerſitur alius pharmacopola: quid plura? die Mercurij accedo ad illum, lætum inuenio. Proh ſuperi, inquit, uera pollicitus es: quomodo tam celebres medicos tandiu latere hic morbus potuit? tum ego: Nõ latuiſſe puto, inquã, ſed quiſq; iudicio ſuo utitur in medẽdo. Hinc fit, ut ego in te fortunatior ſim, alius in alio. Vt uerò rem paucis peragam, intra uigintiduos dies perfectè ſanatus eſt. Quæris modũ? Idẽ fermè, quo Iuara ſanatus eſt. Purgaui illũ catapotijs Galeni, ad catarrhũ, quinto Methodi: inde ligni Indici decocto, cũ colocynthida & aromatib. d. traxiq; prandiũ, ſolũ panembellariaq; cõcedens.

29 Poſt hæc uocatus ad affinem ſuum Nicolaum Siccum, hecticum, arthriticum, tabefactum morbo regio, aqua intercute, et reſolutione laborantem, non curaui: ſed ita leuaui, ut iam omnibus præterquam mihi ipſi ſanus uideretur. Si uoluiſſet de uita curare, uiuere potuiſſet: ſuperuixit quinque annis. Fuit mistum curandi genus, in multiplici morbo. Iuuit decoctum Cynæ radicis, plus alijs auxilijs. Sed & Cæſarem Barbauaram, patricium uirum, duobus annis in uita retinuimus, quanquam ulcere ueſicam perforatam haberet. Hic tamen nunquam ſani uiri munia obire interim potuit: ſed ei facultas, alteri uoluntas, ad recuperandam integram ualetudinem defuit. Multa mihi præter hæc præclara auxilia fuerunt ad cordis palpitationem, quo me à natiuo morbo, alios quoq; plures uel una die in perpetuum ſanaui. Et ad uriginem, flagrantiamq; urinæ: quæ nunc commemorare non eſt neceſſarium, quòd ſecreta ſint.

30 Tranſeamus ad eorum ægrotantium narrationem, qui à me his medicamẽtis

tis curati ſunt, quæ publicare fas eſt. E quibus celebre illud eſt quod contigit in Franciſco filio Philippi Peragalli: annum is agebat duodecimum hecticus, aſciticus, leproſus, putrida etiam febre laborabat: curabatur à Gotifredo Caſtillioneo, medico non uulgari: uerùm in melius non profitentibus remedijs, aduocatus ſum: uix erat ubi inciperemus. Iecoris dolor prætereà urgebat. Conſilium fuit noſtrum, ut pane uteretur ex zea, cum aqua cineris confecto, ſemineq; fœniculi, & dimidio triticeæ farinæ. Curationis autem uis fuit, ſuccus cichorij, cum erithrodani puluere, atque ſpicæ. Eò deuenit, ut ſingulis diebus ad libras decem aut duodecim urinæ mingeret: atque ita is quoque perſanatus eſt.

¶ Atque hæc de ægris inſignioribus, qui ex morbis deſperatis à nobis curati ſunt: quanquam innumeros alios temporis longitudo & obliuio aboleuerit: neque enim niſi paucis abhinc annis huiuſmodi miraculorum rationem habui.

Hoc unum ſatis ſit, me ſemper in artis operibus feliciſſimũ fuiſſe, adeò ut nonnulli ad caſum, alij ad dæmonem referrent. Verùm ut nemo felicior perpetuo ſucceſſu in curando: ita nullus ab erroribus & caſibus aduerſis tutior meipſo fuit: adeò ut in tota uita uix ter aut quater ſiniſtrè res ceſſerint. Itaq; ſi ad fœlicitatem medendi reſpicio, haud piget fortunæ meæ: quandoquidem uideam Galenum tam paucorum meminiſſe, quos ex deploratis morbis ſanauerit. In libro enim de Prædictione ad Poſthumum, meminit Eudemi ſenis, in hyeme à tribus quartanis curati: & uxoris Bæthi, cuius morbum reliqui medici ignorare uidebantur: tum Demadis rhetoris, & familiaris Charilampi cubicularij: ſed horum duorum caſus haud inſignes fuiſſe reor. Meminit & iuuenis eius, decimo artis curatiuæ, quem Theſſalici medici media penè perdiderant: ut fermè tota hæc ſumma in tres reducantur. Verùm tamen Galenus non tantùm curandi arte, quantum ſcientia diſſectionis & prædicendi inclaruit. Admirabilem enim in hoc genere fuiſſe, ſcripta eius de Pulſibus tam egregia teſtantur. In curando uerò ſi maiora exempla edidiſſet, uir gloriæ cupidiſſimus, qui toties de prædictione gloriatur, quiq; etiam minima ſcriptis ſuis inſeruit, exiſtimant aliqui non prætermiſſurum fuiſſe. Verùm conſcripſiſſe multa talia credo, atque etiam maiora in libris de Cura uniuſcuiuſque morbi proprijs: ſed hi libri magna humani generis iactura, ut reor, perière. Sed his omiſſis, non ſolùm in curando, ſed in cognoſcendo morbos, ac prædicendo, adeò felix fui, ut æmuli ipſi hoc mihi munus ſponte tribuerint, non ſolùm quòd id fatendo maiorem fidem in alijs uiderentur habituri: ſed quoniam, quæ contigerunt, ſupra artis ipſius res eſſe uiderentur.

rentur. Narrabo autem è multis pauca, atque inter cætera quid contigerit
1 Baptiſtæ Syrtiro mercatori prædiuiti, tum uxori ac filijs. Eius enim primùm uxor ægrotauit: cumq; nihil proficerent auxilia familiaris medici, antequam illa obiret: ægrotauit & ipſe coniux: ob idq; alium quendam Themiſonem turgidum, & multa deblaterantem, maledicum, in medendo infœliciſſimum aduocauit. Is licet medicamenta nulla ſuo more, ut eruditus uideretur, adhibuiſſet, multaq;(ut ſolitus erat) diſſerendo adduceret, partim falſa, pleraq; ex ignobilibus quibuſdam empiricis contra alios medicos, nihilo felicior in cura fuit: quippe æger defunctus eſt. Interim iam omnes filij ægrotabant: ego autem ſolitus eram tres fratres defuncti mederi, Paulum, Euangeliſtam, & Benedictum. Itaq; uidentes hoc nihil profeciſſe, & quia res arbitrio eorum agebatur defuncto fratre, aduocant me. Ego perpendens rem diligenter, cognoui ueneno illos eſſe affectos: doceo patruos: iubeo aduocari ſocium, eum qui primus in cura uxoris fuerat, ueluti teſtem: præſtitis auxilijs, ſcilicet copioſo lactis potu, quamuis febrirent omnes, conualuerunt. Inter hos erat puella minor natu annos agens circiter octo, quam auia exiſtimabat ſub occaſu Solis perituram, quòd iaceret ut mortua, irridebatq; adhibentem auxilia: minusq; ob hoc mihi fidebat: quoniam crederet quadam iuuenili ac prorſus temeraria ſpe me ad curandum acceſſiſſe: memini autem, quòd pueri ipſi conuellebantur etiam, præter reliquos morbos: ſed & illos poſtmodum curaui ſolus: uiuunt etiam nunc omnes, præter infantulum: qui poſtquam ſanatus fuit, à nutrice dormiente ſuffocatus eſt. Verùm in curatione ipſa uſus ſum in omnibus medicamento illo, quo Sfondrati filium ſanaueram.

2 Sororem quoq; Io. Pauli Negroli, cuius ſuperiùs feci mentionem, iam duobus menſibus febre, ſed magis quàm pro febris ratione conflictatam cū cognouiſſem, dixiſſemq; in utero habere, intra quinq; dies ſanaui, exhibito diamargaritone: peperitq; filiū primogenitum, qui adhuc ſolertia mea ſuperſtes eſt.

3 Bartolomæū etiā Marianū, cū falſò exiſtimaretur phthoe laborare, atq; ob id pro deplorato relictum, in uiginti diebus ſanaui, morbi intellecta ſede.

¶ Sed non ſolùm in dignoſcendo præſentia, uerùm futura prædicendo curā adhibui: cuius teſtimonio ſunt tot præclara præſagia: atq; inter multa, imò innumerabilia, adeò ut uatem me uerum prædicent, nec unquam de errore quiſquam accuſare me auſus ſit.

4 Memini inter reliqua, quòd cū laboraret Ludouicus Madius puer, annum agens circiter undecimū, aduocatusq; eſſem cū alio celebri medico, nec uideretur puer grauiter laborare, quòd et febris remiſſa foret, et puer facilè morbū ferret: dixi matri, futurū ut aliquādo hic puer repentè ex hoc morbo in grauiſſimum

uiſsimum affectum incideret, à quo uix euaderet. Cùm illa cauſam ſciſcitaretur, reſpondi, me ex uenarum pulſu id intelligere. Nunciauit hoc illuſtris fœmina alteri medico: qui cùm eadem hora qua ego ſolebam, ſcilicet ſub noctem, puerum non inuiſeret, dixit, quod & uerum erat, hanc tantam mutationem ſe non percipere: nam alijs horis non tanta erat inæqualitas, quæ uel ab ipſo, uel à me, ſi tunc ſolum tetigiſſem, percipi potuiſſet. Cumq; ego hanc diuerſitatem augeri in dies uiderem, affirmaui ſemper hoc futurum. Quod & contigit: namq; repentè poſt dies fermè uiginti, cùm grauiſsima ſpirandi difficultas inuaſiſſet, miſerunt ad me, & uenienti occurrit mater flens, ac dicens: Heu quàm uerus uates magno meo malo fuiſti. Itaq; obijt puer altera die. Ob id uerò, tum etiam alia experimenta, cùm toties abierim, nunquam me deſeruerunt. Quæris forſan, quod genus pulſus tantum periculum ſignificare potuerit? Erat innuens & miurus, & inæqualis etiam, atq; inordinatus: ſemper autem humilis, nec ad cutem elatus, ſed profundus: quæ omnia indicabant cauſam opprimentem & firmam.

Cùm uerò reuerſus eſſem in patriam, ægrotabat Io. Iacobus Reſta, duoq; aderant egregij medici: aduocor: dixi, laborare cerebri abſceſſu: ſenior cõtradicebat: alter non negabat, ſed poſſe adhuc ſanari ſperabat. Sequenti die, cũ adhuc conueniſſemus, qui pridie negauerat laborare abſceſſu, credo immemor eorum quæ dixerat, abſceſſu cerebri iam quatriduo laborare faſſus eſt: ob idq; mittendum ſanguinem, quod & alter medicus cenſebat: tum ego nihil obijciens de priſtinæ diei contentione, reſpondi, non laturam uirtutem: cũ uerò ipſi concordes contradicerent, ut uiderunt me dicentem ſtatim caſuras uires, etiam dum ſanguis mitteretur, mirabãtur: neq; enim cauſam ullam adijciebam, cur id ego expectarem. Quamobrem ſurrexerunt, diligentiùs pulſum exploraturi. Cumq; unà ad ægrum iremus, tentatis uenis, iam prorſus cecidiſſe uires cognouerunt, & admirantes abiêre. At ille paulò pòſt mortuus eſt. Tum iunior quendam ſubmiſit, qui me interrogaret, qua ego arte id deprehendiſsẽt: cũ reſpondiſſem, ex pulſu: At & nos, inquit ille, pulſum percipimus: quaſi idẽ ſit pulſum ſentire, & omnes illius differentias exactè aſſequi. Erat enim pulſus ille humilis, inæqualis, inordinatus, nec tactui reſiſtebat: unde non ſolùm oppreſsionem facultatis, ſed etiam reſolutionem ſignificabat. Declaratum enim eſt in medicis expoſitionibus quatuor modis deprehendi facultatis imbecillitatem: quæ cùm ſumma eſt, præſentem mortem nunciat. 5

Nuper uerò, cùm ad quendàm ingrederer, neq; lotio, neq; ulla alia re uiſa, nec ægro interrogato, pronũciaui ex ſolo ægri aſpectu, illum magna ſpirandi difficultate laborare, non poſſe dormire, & pedes tumidos habere. Ille admi- 6

ratus prædictionem, inquit: Nõ ſolũ pedes, ſed & crura tumida habeo, iamq; ſex diebus noctibusq; uigilo, & ſpirandi difficultate maxima laboro. Tũ ego ſuis, moriturum breui, dixi. Mortuus eſt ſexta die, poſtquam illum inuiſeram. Quomodo autem id aſſecutus ſim, quatuor uerbis explicabo. Cũ acceſsiſſem, ſedebat in lecto ægrè ſpirans, omoplataſq; trahẽs: quod maximæ difficultatis ſpirandi argumentum eſt: & faciem tumidam habebat: unde clarum erat, qui ſic afficiuntur, ſomnum capere non poſſe: debilitatis inde uiribus, aqua intercute à pedibus ueluti remotioribus à corde corripi: quod & tumor faciei apertiùs oſtendebat. Denique, ne ſingula proſequar, in prædicendo adeò felix fui, ut neminem mihi uel æmuli ipſi præferant, cũ quidam uel plus mihi tribuant quàm res ipſa expoſcat. Alij facilè ceſſerint, modò laudis in arte aliquid remittere uelim. Non enim exiſtimant prædicendi partẽ medicæ artis propriã eſſe, ac medico ut reliquas cõuenire: uerùm non tam eſt prædictio hæc noſtra ad oſtentationem (ut plerunq; eſſe ſolet) ſed potiùs ad ægrorum ſalutem.

7 *Non pigebit autem ſubijcere, quod Auguſtino Pornario Genuenſi nobili uiro cõtigit. Is nãq; Indica lue aliquando cũ laboraſſet, correptus eſt febre lenta, qualis ſolet affectos illo morbo comitari: atq; ita ſenſim in hydropis genus illud incidit, quod uocant Tympanitem. Aderat & alius medicus: cumq; maximã diligentia ab utroq; curaretur, nihil tamen proficiebat. Mulieres aſsiſtentes & amici collaudauerunt quendam alium medicũ, turgidum & glorioſum: & ut fit cùm res ad uota nõ ſuccedunt, facilè obtinuerunt ut ſuperuocaretur. Is ut conſpexit hominem diuitem & liberalem, ſimulq; quod inuideret mihi, tametſi iuueni: exiſtimaui è re ſua eſſe, ut me abacto, præda ſolus potiretur. Itaq; ſtatuit, ut coram omnibus Genuenſibus nobilibus, contra morem & decreta Collegij, uerba faceremus. Inuitauit aũt (ut credo) illos: nam alioquin nõ tam cõmuni conſenſu præſentes adeſſe potuiſſent, ad audiendũ quod inſtituerat. Adueniunt itaq;: & prior ille, cũ dixiſſem, demonſtraſſemq; morbi genus, rogat autoritati ſuæ conſulens, licet iunior eſſet, ut ultimo loco ei dicere liceret: aſſenſus eſt ſenior. Quid plura? ut tum ſolebant, ambo in unum conſenſerunt: ſcilicet in ægri perniciem, ut me exploderent: ita ſunt mores hominum. Tunc ſenior lætus, pronũciat ſalutem futurã die ſequenti: multaq; alia addit, amentium more. Itur deinde ad ægrũ: ibi multa gloriatus, pollicituſq;, dicit cõmuni cõſenſu ſtatutum, ut medicamentũ ſumeret: rogatq; me, an uerũ ſit: ego, qui mẽtiri non didici, reſpondi, placuiſſe hoc maiori parti. Intellexerũt aſtantes, intellexit & æger: rogat igitur æger me, an medicamentũ ſumere debeat? fidebat enim plurimùm mihi. Reſpondi, uocatos eſſe tres medicos, hanc ſentẽtiam eſſe maioris partis, medicamentũ eſſe natura innoxium (erat enim caſsia*

nigra,

nigra, hieræ ſpecies & rhabarbarum) illorum eſſe maiorẽ autoritatẽ: nõ audebam ulterius progredi: erat enim is collegij procurator. Hæc nãq; officia pleriq; quærunt, ut ui retineant, & metu, quod bonis operib. aut eruditione cõparare non poſſunt: ſimul & ut apud imperitos autoritatẽ aſſequantur. Tum ille acrius inſtat, urget, ſanitatẽ pollicetur: tandem medici, amiciq; recedunt. Tum aſtantes mulieres rogant, ut ſi exiſtimem obfuturum medicamentum, ne exhibeã. At ego, qui non ſolùm rerum naturæ ſatis peritus eram, ſed etiam diuini iuris, in hæc uerba reſpondi: Si è re fuiſſet ut non propinaremus, non eſſet aduocatus hic tertius medicus: nam iam diu nos ab hoc auxilio uolentes abſtinuimus: uerùm poſtquam uos aduocari illum iuſsiſtis (leges autem collegij iubent, ut qui ultimò aduocatur, ſententiam fera) non decuit me plusquam par eſſet contrà obniti: omnes enim ſciũt, me quantũ licuit obſtitiſſe: multo minus uerò iam cõſtituta re, mihi ſolũ licet à conſtitutis diſcedere: hoc enim improbi & fallacis hominis eſſet, aliud ꝑtinacis: nec hoc etiã, ſi uellet, facile eſſet facere ſine magno meo periculo & iactura famæ: ſi uos ita uoluiſtis, recteq; conſuluiſtis, non eſt cur ego obſiſtam: ſi erraſtis, haud par eſt me pro alieno errore pœnas luere. Acquieuerũt inuitæ: ut quæ intelligerent, non placere determinationẽ. Datur itaq; medicamẽtũ ueſperi (hæc enim mane acta erãt) diluculo ius quoddã. Tãtũ uerò abfuit ut cõferret, ut noctẽ inquietã duxerit, mane obſtreperet regmone. Aduenit medicus ſenior, audit ſtrepitũ, uidet plorãtes mulieres: interrogat, an is eſſet æger? reſpondẽt, eum eſſe: adijciũt uerba, more mulierũ. Ille pertinacia adeò amẽs erat, ut nõ crederet eũ eſſe ægrũ: ſed dubitabat credo, ne ego illi ludos facerẽ. Caput introducit: erat enim apertum oſtiũ de more, ut moriẽtib. fieri ſolet: uidet ægrũ eſſe: ſtatim abijt dicẽs: Mortu9 eſt, mortu9 eſt. uenit et alter medicus, uidet ægrũ, ſolatur. Veni ego hora prandij. Tũ æger ad me: Ecce uides hominẽ in te confidentẽ: age, ſi potes, ut me reuoces à periculo præſente: nõ ego illũ, ſed ciues mei ad me adduxerũt. Itaq; hortatus hominẽ, ut bono animo eſſet, aliquid dedi: i xta ueſperã redij: nec diſceſsi prius, q̃ illũ perfectè ab omni medicamenti noxa liberaſſem. Tũ Genuẽſes omnes uſi ſunt opera mea deinceps, præter duo, qui addicti erant nomini illius: ſuperuixit aũt æger menſib. 7. & cũ uideretur liber, ſurgeretq;, repentè diaria obijt: uix enim ſupuiuere poterat, uel cũ optimo regimine: quãto minus, ſurculis lapathi crudis aſsiduè utẽs? Atq; hæc in patria cõtigerũt. Quãobrẽ ne mireris, ſi talib. atq; his ſimilib. crabrões (ut dicitur) irritauerim: unde tot cõſpiratiões et oppugnatiões, malediẽtiões ortæ ſunt. Adagiũ enim uerũ eſt: Qui in tenebris ambulat, odit luzẽ. Nec uerò ob ſolã ignorantiã pleriq; peccãt, ſed quia ſanctiſsimã artẽ no legitimè tractẽt: unde diuino deſtiuti lumine, maxima peccata ꝑpetrãt.

Iam

Iam uerò hic fuit uitæ meæ curſus ad hanc uſq; diem, pro quo more maiorum hanc accepi compenſationem. Sed quantum mundus me odit, tantum mihi Deus fauit: & inter cætera, quod mortis amicorum conſcius non ſum. Atq; id Antonij Mariæ Maioraglij, qui ſe mutato prænomine Marium Antonium uoluit appellari, fato perſpicuè declaratum eſt: is cùm bis ad minus, ſiue ter, à me uitæ periculo eſſet liberatus, ſupremo tamen morbo ſine cauſa alium rogauit. Et licet me etiam aduocaſſet, omnia tamen alterius medici arbitrio agebantur: tum quod ille medicus (ut mos eſt) id affectabat tum: quod æger ipſe uerbis plus quàm rebus fidens, optare id uidebatur: tum etiam, quòd ego non neſcirem quorſum tanti apparatus tenderent: itaq; qui toties cum mea laude ſeruatus erat, ſine mea culpa perijt. Retulit tamen alter medicus ſuæ infelicis operæ locupletius munus, ſcilicet annulum decem coronatorum precij: cũ ego pro ſalute bellaria quædam tantum accepiſſem. Agnati tamen ſui fidentius in poſterum mea opera uſi ſunt, aliosq; ſpreuerunt: aut enim (dicebant) ille curando errauit, aut ſolus tum cognouiſti qualem exitum eſſet habiturus: ille enim alius, etiam prope mortem cũ eſſet, ſalutem pollicebatur. Verùm non in hoc amico ſolùm, ſed in omnibus, uno duntaxat Proſpero Marinono excepto, eadem felicitas me comitata eſt.

At dices: Si hæc ita ſe habent, totam urbem occupare debuiſti. Nequaquã, ô amice. Sunt & regni humani uires, quibus quod ſuum eſt: id eſt, autoritatem inter homines, licet nõ adeò celebrem tueatur ægrorum multitudo quæ plebẽ mouet, ſolicitudo circa languẽtes etiã præpoſtera & inutilis grata principibus atq; proceribus, colluſio cũ alijs medicis & chirurgis, tonſoribus, pharmacopolis, obſtetricibus, famulis, mulierculis, cauponibus, tàm ſceleſta quàm utilis: multitudo auxiliorum peritis quidem ridenda, imperitis admiranda. Diximus autem de his in Apologia aduerſus Theſſalicum medicum: nunc & propoſitis & utilioribus inſiſtamus. Verùm quamuis non omnia ſimus complexi, meliora tamen fermè omnia, et nobiliora obtinueramus, nulla cura, modico labore: & quod omnibus melius fuit, multum immutata eſt imitatione noſtra & autoritate & exemplo ars medendi in ciuitate noſtra, quamuis aliqui durius obſtiterint. Etenim & carnis & ouorum uſui (nam de uino uetus eſt conſuetudo) ad ſeptimum diem primùm, nunc etiam ad quartumdecimum (ultra obtinere non potui, quod prædictionem non calleant) interdictum eſt in acutis. Separarunt alexipharmaca & gemmas à cibo, purgantium medicamentorum exhibitionem ab initio morbi reliquerunt, ſectiones uenæ & plures in uno morbo & liberationes adminiſtrant: tot dulcium uſum, quo antea ægris non rectè conſulebant, minuerunt. Frictionibus utuntur, coctiones expectant,

expectant, cùm purgare uoluerint: uentriculum confirmant in quibuslibet morbis. Vſum quoq; multorum ſimplicium introduxi: ſed & medicamentorum: ualidioribus tamen uti non audent, cùm ego ſemper ſine errore illis uſus ſim. Memini, cùm aliquando me abſente laboraret morbo gulæ (anginã fuiſſe prauam exiſtimo) Regens Pyrouanus, qui è conſilio Cæſaris erat, medicos celeberrimos totius ciuitatis aduocaſſe, eos inſpexiſſe auxilia, quibus ego quendam patricium curaueram: neq; tamẽ auſos uti illis, quanquam collaudaſſent ea. Subiecitq; unus ex his: Optima quidem exiſtimamus hæc præſidia, ſed oporteret qui eis tum uſus eſt, nunc adeſſe præſentem. Itaq; qui uelit feliciter in artis operibus uerſari, non ſolùm ſufficit ut ſcripta antiquorum perlegat, tum noſtra atq; aliorum, ſed diligentiam ſummam adhibeat & in curando, & in prædicendo, ne ulla ex parte aberret. Cumq; id facere non poßit niſi paruo numero ſuſcepto ægrorum curandorum, ut nec uentriculus multos cibos bene unquam concoquere poteſt: præſtat, paucis manus admouere, & eos ſanare, quàm plures perperam medendo, magnam eorum partem perdere. Cumq; id agendo lucrum forſan non ſuppeditabit pro uictu, pauperumq; curam non magis quàm principum negligere iuſtum ſit, turpe non eſt, nec flagitioſum, ab his quos curandos ſuſcepiſti, multò plus exigere pecuniarum, cùm eos ſanaueris, quàm alij medici faciant. Atq; ea de cauſa multos ego curare recuſaui, qui diligentiam quidem me dignam, & iuſtè à me exigebant: ſolutionem autem medico gregario, idq; iniuſtè, mihi proponebant. Atq; hæc ad hanc uſq; diem, qui quartus eſt ab idibus Aprilis anni M. D. LXI, *mihi contigerunt. Qui autem in poſterum ſuccedent, ſi digna huiuſmodi erant commentarijs, alias referam: in uniuerſum hoc ſuadens bonarum literarum ſtudioſis, atq; addictis artis operibus, ut meminerint, nihil eſſe melius quàm diuini beneficij accepti memorem eſſe: & nos noſtraq; à numine gubernari: nec conatus hos noſtros multum prodeſſe, ſed ulciſci diuinitatem non aliter crimina noſtra, quàm errore mentis in nobis relicto: humana uerò ſpeciem ſolam boni atq; mali retinere, atq; eam momentaneam ſolidi nihil, ut eius gratia aberrare debeamus.*

ſ NERO-

NERONIS ENCOMIVM.

PER HIERONYMVM CARDANVM Mediolanenſem Medicum.

SAepenumerò accidit in iudicio ferẽdo, habẽdaq́; exiſtimatiõe de hominib. ac maximè principib. quod etiã in rebus ipſis, uelut corporib. erga animam, ſenſuũ illecebris erga rationẽ ſcilicet, ut deterior pars meliorẽ uincat. Etenim orta à populi, ab imperitorũ, ac improborũ uocib. uulgari opinione, quod Nero improbꝰ eſſet, ac crudelis, adeò ꝑmanauit in omniũ mẽtes, adeò peruicit etiã ſapientũ ſententiã, ut iam talis ab omnib. habeatur: & ſi quis cõtradicere, uel illũ laudare tẽtet, paradoxa dicere uideatur. Quòd ſi illud Antiſthenis dictũ aureũ ſecum penſitarẽt, idẽ eſſe laudari ab improbis, et uituperari à ꝓbis, uel uituperari ab improbis, à probis laudari, nõ minimũ laudis hæc uituperatio afferre poſſet: quandoquidẽ conſtet, eius ætatis uiros, maximè Romanos, adeò improbos fuiſſe, ut nihil ſuprà excogitari poßit: ſeu uerò imperitos, ſeu ipſos ſcriptores inſpicias, in exiſtimatione haud poßis aberrare. Namq; Tacitus ſacerdos fuit idolorum, & uir ſumma ambitione atq; improbitate, ſi uitam ex uerbis etiam eius conijcere uelis! At quanto etiam deteriorem fuiſſe credendum eſt, quàm ſponte ſe prodiderit? In uniuerſum, ut breuiter agam, impius cultor Deorum, exiſtimationem omnem flagitij conſtituebat in offenſa potentiorum: ut non à probitate, nec à cauſa pœnas & ſupplicia, ſed ab opibus, potentia & nobilitate æſtimaret: Cætera quæ pro maximis ſceleribus nũc habentur, nec in numero habenda cenſuerit. Dico rapinas, ſtupra, cuiuſcunq; generis furta, dolos, ſæuitiam, oppreßionem miſerorum, iudicia profanata, atque huiuſmodi. Alter Suetonius, eius cui erat à ſecretis, uxoris Antonini ſcilicet, corruptor: cætera ex hoc uno æſtimato. His ergo iudicibus & teſtib. damnatus eſt Nero. Quanquam nec ſic ab illis damnari potuit, ut etiam eorum teſtimonio optimus princeps haberi non debeat. Quòd ſi ad Senatus ac potentiorum iudicium rem ipſam deferamus, placet mihi illud Ciceronis: Vel ego, uel illi deſipiunt. Cùm enim à pleriſq; damnaretur, & pro ſtulto haberetur, quòd poſthabita ſui ſuorumq́; ſecuritate, tutatus eſſet rempublicam, conſtanti animo auſus eſt ſe ſolum pronunciare ſapientẽ aduerſus tot ſtultos: cùm alterum duorum eſſe neceſſarium foret, uel ut omnes illi deſiperent, ſolus ipſe ſaperet: uel omnibus illis rectè ſentientibus, ipſe ſolus deſiperet. Ita dico, uel Neronem neceſſe eſt fuiſſe improbum: illos autem omnes innocentes &

probos:

probos: uel ſolum Neronem probum, Senatum omnem cum optimatibus illis peßimos, & omnis flagitij autores. De Senatu, de optimatibus, notißimum eſt quales fuerint, quibus ludibrio totum humanum genus fuit præter Romanos: homines in theatro pro pecudibus ſubijciebantur, uis pro iure & æquitate fuit, Romanus populus & Senatus pro dijs erat. Quid eſt quod ſingula commemorem, ubi nihil eſſet quod homine dignum eſſet? Si ergo homines hos punire nefarium eſt, omnis Rex, omnis Senatus nefarius eſt. Si homines interficere uiri eſt nequam, cùm nullus Senatus quouis latronum collegio pauciores homines occidat, neceſſe eſt omnẽ Senatũ collegio latronũ eſſe ſceleſtiorem. Si ergo cauſa, locus, tempus, perſona, neceßitas, excuſare non ſolum poſſunt hominum necem, ſed etiam eos qui illam iuſſerint, laude dignos reddere: non eſt quod damnemus Neronem ſæuitiæ, quòd multos occiderit: ſed, ſi iniuſtè & ſine cauſa occidit. Nulla calumnia certior eſt, quàm cùm res ipſa accuſatur, modus non adijcitur. Interfecerit patrem, matrem, filios, fratres, uxorẽ licet, nihil dicis modò, quod ſine cauſa non oſtenderis occidiſſe. Potuit occidiſſe nolens, coactus iuſtam ob cauſam, deceptus: nihil horum condemnat eum: aliqua etiam glorioſa ſunt. Timoleon fratrem patriæ inſidiantem occidit: laudatur ab omnibus, defenſus à dijs, poſt id factum uictorijs multis clarus. Brutus & Torquatus filios occiderunt, & laudantur. Virginius filiam uirginem, ne in ſeruitutem raperetur: factumq; illius ab omnibus probatur. Ottomanorum principes, quos Deus tueri uidetur, patres, fratres, filios, nepotes ex fratribus ac filijs occidunt: nec ob id nefarij habentur. Cauſa enim eſt in omnibus, non ſolùm regnare tutò, ſed etiam ſine ſeditione & iactura ſubditorum. Quid ergo eſt, ut factum in crimen ſine cauſa in Nerone uocetis? Si Nero bonus fuit, non meretur uituperari: ſi malus, ſub malis principibus boni ſolent eſſe rectores magiſtratus, & reliqui homines, metu ſaltem: ut nonnunquam melius ſit (ut dicebat Fronto conſul) ſub his eſſe, ſub quibus nihil licet (Domitianum innuens) quàm ſub quibus omnia: ipſum deſignans Neruam, uirum ſanè optimum, ſed ætate inualidum. Confer ergo Domitiani ſæuos ſpiritus cum clementi Neruæ natura, & Domitianum cum Nerone, & tempora temporibus Domitiani iam fracta potentia, militum denique, Senatus & potentiorum, tot inteſtinis à ciuilibus bellis, tot proſcriptionibus contra Neronis adhuc ſpirantis uictorias, triumphos, minas, cædes, libertatis memoriam dulcem, nouæ ſeruitutis impatientes animos: intelliges Neronem meliorem fuiſſe ſuis temporibus, quàm Neruam ſuis. Quod ſi commutata fuiſſet ratio, aut commutari potuiſſet, Neronẽ Neruæ temporibus ut Deum uiſum iri, Neruam Neronis æuo inutilem: compara, ſi

para, ſi rectè libet iudicare, homines hominibus, tempora temporibus, non ſimpliciter hominum facta, locus, tempus, leges, conſuetudo, ætas multa uariant: ob quæ mali perſæpe meliores uidentur, boni deteriores. Si ſontes Nero puninit, bonus fuit: ſi Nero inſontes opprimi permiſit, malus. Ergo ſi utrumq; contigit, Nero Nerua melior eſt: at Neronem non ſolùm ſontes oppreßiſſe conſtat, ſed inſontibus omnibus ac miſeris mitem, liberalem atq; utilem fuiſſe haud dubium eſt. Quot igitur gradibus, ut ita dicā, Neronem Neruæ præferemus? Quid enim ſi Nero non optimus fuit imperator, nec ad hoc coëgit ut laudes illius deſcriberem? an forſan tot poſt annos mihi manes illius conciliaturus, uel placaturus ſum? an in gratiam agnatorum illius, uel conſuetudinis eius ſtudioſorum, iam mille & quingentis annis eluxis? aut forſan periculum facundiæ meæ facturus, qui ſim propè elinguis, aut ira amore, odio, ſpe alicuius? aut ocij cauſa? cùm tempus nec ad neceſſaria conſcribenda ſatisipereſſe animaduertam: aut nece filij irritatus, ſperabo me aliquid editurum audentius, ſub hoc titulo: Aduerſus necis authores? cùm conſtet, hoc Encomium nunquam non à me excogitatum, iamdiu meditatum & cœptum, aliquot antè obitum filij annos conſcriptum, & inter libros meos numeratum. Ergo [illegible] rei indignitas me mouit: cum, ut pleraq; alia, optimum principem peruerſo ordine inter peßimos numerarent. Cæterùm rei geſtæ ſeries ita ſe habet.

C. Iulio Cæſare, uiro tyrannico ſpiritu, Romanam rempublicam dolo, ſeditione, ui occupante, eoq́; parùm feliciter occiſo, Antonius, Octauius & Lepidus defectione, proditione, conſpiratione atq; ui tandem imperium obtinuerunt. Erat autem Octauius Acciæ filius, ac Octauij: Accia autem Iuliæ, C. Cæſaris ſororis, & Balbi filia: ita Octauius nepos fuit ſororis Cæſaris, & ab eo in filium adoptatus Is perculſis ambobus collegis, M. Antonium ad uoluntariam mortem adegit, eius filium natu maiorem iußit interfici: ſic potitus rerum, cum nefanda crudelitate CCC Senatorij, II equeſtris $\overline{\text{XXX}}$, è populo occidiſſet, & bonis etiam ſpoliaſſet, quorundam etiam uxoribus ac filijs ſublatis tanquam nouus Ariſtides ſuſcepit Reip. Romanæ gubernaculum, in quo neq; ipſe neq; maiores ſui quicquam incrementi contulerant: ut cuius pater adſtipulator, auus fuerit argentarius: atq; ſic Cicero. Antonius uerò & Caßius etiam numularium fuiſſe auum, et piſtrinum exercuiſſe aiunt. Conſtat utrumq;, & patrem et auum, precarium feciſſe quæſtum. Ex Scribonia uxore, quæ iā duob. antea maritis nupſerat, Iuliam ſuſcepit filiā: ſtatimq́; pertæſus cōiugij, quod moroſam eſſe diceret, Liuiā duxit, Tiberij uxorem: quæ iā ex marito Tiberiū pepererat, et tū in utero Druſum ſemeſtrē gerebat. Ita Octauius

filiam

filiam unam & duos priuignos habuit. Ex Liuia nullum potuit ſuſcipere filium, ſed à partu pueri ſterilis euaſit in poſterum. Iuliam ergo filiam ob id ſæc Agrippæ genero Octauiæ ſororis nuptui dat: ubiq; coniugium à diuortio auſpicatus. Felix tamen & in hoc, ex Agrippa ſuſceptis nepotibus, altero Agrippa, Caio & Lucio, qui tamen ſine filijs & in iuuenta obiêre: neptibus autem, altera Iulia & Agrippina, Iuliam neptem locauit Lucio Paulo Cenſoris filio. Mortuo Agrippa Iuliam filiam Tiberio locauit: coacto priùs uxorem quam unicè diligebat, & ex qua Druſum ſuſceperat, filium abdicare. Atq; antea omnia, ſi non probè & iuſtè, ſaltem cautè egerat. Hoc autem neq; prudenter, neq; cautè. Quin etiam pertæſus Tiberius huius coniugij, quamuis principalis, maluit ſecedere Rhodum, quàm impudicæ uxoris, quam nec necare ob patrem, nec pati ob turpitudinem poterat, tædium ſuſtinere. Per hæc tempora Liuiæ, ut puto uxoris aſtu cognouit, utranq; Iuliam, filiam & neptem, parum pudicè uiuere: ob quæ utranq; relegauit. Filium etiam neptis poſt damnationem natum ali uetuit, ſed iuſsit exponi: ſeu ira Deorum ad id cogente, ſeu quod ſæuiſsimus eſſet, adeò ut in bello Peruſino trecentos ex deditícijs utriuſq; ordinis ad aram Iulij more ouium mactauerit: ſicq; alijs qui capti erãt ueniam deprecantibus, etiam ſæuam illam et ferinam uocem addidit: Moriendum eſſe. Iam ergo tota illius progenie ſpem unius Agrippinæ redacta, eam Germanico Druſi priuigni filio collocauit: adeò felici ſucceſſu, ut ex ea pronepotes ſex, qui ei ſuperſtites fuerunt, ſuſciperet: maſculos tres, Druſum, Neronem, et Caligulam: totidem fœminas, Druſillam, Liuillam, & alteram Agrippinam. Omitto modò cæteros ex eiſdem parentibus liberos genitos, qui ante Auguſti mortem obiêre. Suſceperat Druſus ex Antonia, M. Antonij triumuiri ex filia nepte, duos alios filios, præter Germanicum: ſcilicet Claudium, qui poſtmodum imperauit, & Liuillam. Conſtat itaq;, neq; Claudium neq; Tiberium quicquã ad Auguſti progeniem pertinere: ſed Claudium priuigni filiũ, & ex nepte inimiciſsimi hoſtis: Tiberium uerò tantum priuignum fuiſſe. Hucuſque, ſi non cautè, ſaltem non ſtultè, & quæ quoquo modo excuſari poſſent, peracta ſunt ab Auguſto omnia. Quæ tamen poſt hæc, nullo Conſilio, nullo iudicio ab eo peracta ſunt, ut mente omnino excidiſſe uideretur. Viuente igitur nepte Agrippina, & coniuge eius Germanico, Tiberium, ad ſe nihil pertinentem, imperij hæredem reliquit. Præterijt Agrippam iuuenem & nepotem, & in filium cũ Tiberio adoptatũ, qui adhuc ſuperſtes erat: ſatis ſit. Exulem dices? ſed Germanicum alterius priuigni filium, & tot ſuorum pronepotum parentem, quo iure? Itaq; ubi Octauius exceſsit è uita, Tiberius Agrippam ſtatim in

inſula occidi iuſſit. Nec uerò ſine ſuſpicione doli Liuiæ mortuus erat Caius, Octauij (ut dixi) nepos, ex Armenia ueniens, licet uulnere debilis. Perierat & iampridem Druſus, alter priuignus: unde ſumma rerum in Germanico Tiberij ex fratre nepote incumbebat, exercituum domino. Sed ſeu patrui reuerentia, ſeu teſtamentum Auguſti deterruerit, ſeu non confiſus uiribus proprijs, aut etiam quadam ignauia diſtineretur, nihil aduerſus Tiberium moliri auſus eſt: at contrà ille, ut par erat, non legitimum imperium obtinens, tot adhuc ſaluis legitimis hæredibus, primùm per Piſonem Germanicum dolo aggreditur: quem ſeu ueneno, ſeu maleficis artibus, ſeu dolore atque angore animi interficit. Inde duos natu maiores filios illius, Senatus authoritate morte damnauit, Druſum & Neronem. Adiecit & ſceleri matrem. Et niſi fortuna quædam Caligulam ſeruaſſet, omnem ſtirpem Germanici extincturus proculdubio erat. Verùm dum ipſe luxui ſimul & ſceleribus operam dat, & ut honeſtius uiderentur damnari nepotes, per adoptionem Seianum quendam ſubijcit, omnium horum miniſtrum, ille ubi uidet Germanici propè domum extinctam, ſenem hunc dijs & hominibus ob immania flagitia inuiſum: mox cupidus inuadendi imperium, ſolus Druſum iuuenem Tiberij filium, in quem ſpes omnis imperij incumbebat, ueneno necat: quæ res detecta, ut exitio Seiano, ita Caligulæ ſaluti fuit, cùm iam nullus hæres imperio relinqueretur præter Caligulam. Qui non eò ſeruatus eſt, quòd pronepos eſſet Auguſti: ſed quòd Druſi fratris Tiberij nepos fuerit. Ex quo apparet, quàm ſtultè Auguſtus imperium reliquerit Tiberio: cui tamen eſſet filius Druſus, quomodo poterat ſperare imperium relicturum filio ſalua prole Auguſti? ut cogeretur, etiamſi impetrare neglexiſſet, aut filio imperium relinquere: aut ſi ipſe & filius ſalui eſſe uellent, totam Auguſti ſtirpem excindere. Acceſſit huic Fatorum ordini quoddam non leue ſuffragium, ut Tiberius Tiberiolum ex proprio filio Druſo natum, filium illius eſſe non exiſtimauerit: alter enim res rurſus acta erat. Et uel ſic tamen illum cum Caligula inſtituit hæredem. Sed Caligula ut ſibi proſpiceret, & tot cædes ſuorum ulciſceretur, ſtatim ubi imperium inuaſit, Tiberiolum occidi iuſſit. Occiſo Caligula ob immenſa ſcelera, Claudius (ut dixi) Druſi filius, & Antonij pronepos, nulla ſanguinis affinitate contingens Auguſtum, ad imperium rapitur, nullo iure, ſed ſola amentia militum, & Senatus ambitione. Hic rurſus excluſis, deſcendentibus ex filiabus Germanici, ac pronepotibus Auguſti, extra illius ſtirpem iniquiſſimo iure (ſi ius ullum tyranno

regnandi eſſe poteſt) aut nullo, ſi nullum conceſſit. Hic iterum fortuna, quæ in illorum familiam iurauerat, admirabile commentum inuenit. Erat Claudio uxor nomine Meſſalina, Barbari Meſſalæ conſobrini filia, & ex deſcendentibus Meſſalæ unius è tribus Auguſti principalibus amicis (fuerunt autē hi, Mæcenas, Meſſala, & Agrippa) quæ omni genere probri cōtaminata, eò amentiæ uenit, ut uiuēte Claudio filio nuberet: unde Claudij iuſſu occiſa. Claudius impatiens cœlibatus, contra omnia iura Romana, Agrippinam Domitij Aenobarbi aliàs uxorem, & ex quo Neronem ſuſtulerat, Germanici fratris filiam, in uxorem ducit: illa callido conſilio primùm Octauiæ, filiæ Claudij, Neronem iam adoleſcentem connubio iungit. Deinde quamuis Claudio filius eſſet Britannicus ſatis adultus, ſuadet ut Neronem in filium adoptet: quibus rationibus, non ſat ſcio: ſed nec ad ſuadendū Claudio ullæ poterant eſſe inſufficientes, & alteri nullæ ſufficere potuiſſent. Perſuaſit demum & Claudius priuignum natu maiorem ex ſtirpe Auguſti, cùm ipſe nullo (ut dixi) eam iure cōtingeret: & matris præſidio armatum adoptat in filium. Inde priuignum fictis criminibus ad Claudium delatis, quibuſcunque fidis cuſtodibus exarmat. Facilè fuiſſet, etiam prudentem decepiſſe, opitulantibus omnibus qui in necem Meſſalinæ conſenſerant: è quorum re erat, ne Germanicus ſuccederet, futurus ultor ſicariorum & inimicorum matris. Cùm uerò Agrippina, quæ eò uſque prudenter ſe geſſerat, petulantia & laſciuia thorum Claudij inceſtare aggreſſa eſſet, reſipiſcente Claudio, & fœdas nuptias, adoptionem ſtultam, periculoſam Agrippinæ & moroſam conſuetudinem animaduerteret, conſilio mutato, omnia diſſoluere tentabat. Sed priùs dixit, quàm ſtatuerit: adeò amens erat, & inops prudentiæ. Quamobrem illa metuens, ne pluribus annis dolo partam imperij ſpem, una hora per uim amitteret: Claudium quidem boletis ueneno infectis, per Halotum ſpadonem miniſtrum & Locuſtam ueneficij magiſtram necat. Atque ſic imperium filio parauit, nomine quidem, re autem ſibi. Adiunctis enim Neroni, Seneca, tanquam literarum inſtitutore, & Burro imperij miniſtro, conabatur imperij ius ad ſe trahere: & ut filium maiore in metu ac magis in officio contineret, ſimulauit amplecti Britannicum, & ſpem etiam imperij facere: Burrum & Senecam ſperabat terreri poſſe minis, ob beneficium contineri in officio (namque præter cætera conſtat, Senecam ab exilio iam trunca manu reuocatum, etiam bona ſua, & multò ampliora recepiſſe) his adoleſcentem coërceri. Eò autem uenerat inſaniæ

& petulan-

& petulantiæ, ut Armeniorum legatis apud Neronem cauſam orantibus, aſcendere ſuggeſtum Imperatoris, & præſidere ſimul pararet: ni cæteris pauore delixis Seneca Neronem admonuiſſet, ut ueniente matri occurreret: ita ſpecie pietatis obuiam itum dedecori. Poſt hæc etiam cùm nil proficere uideretur, filium ad ſtuprum ſol citauit, exiſtimans hac uia poſſe filium decipi. His cauſis motus, fratrem ueneno, ne illum mater præponeret audacia, gratia potens, ſanguinis Claudiorum adoleſcentulam, filiumq́; Imperatoris: non tàm imperio quàm etiam uitæ timens: deinde matrem cùm uideret nihilo ſecius omnia moliri, ut non tã ipſe quàm illa regnaret, maiusq́; eſſe ius uxoris quàm matris, diu cunctatus, conſilijs tandem eorum, quos illa ei præfecerat, qui nec ipſi mulieris impotentiam perferre poſſent, occidit. Eâdem ratione occidit & uxorem: nam dimiſſæ cùm eſſent ex imperatoria ſtirpe tàm mater quàm uxor, ſi alteri nupſiſſent, exitium Neroni peperiſſent: cùm & inimicos proprios, & amicorum partem, & omnes amicos illarum ac noui ſponſi aduerſum ſe pugnaturos animaduerteret. Interim in omnes mitis ac blandus, iuſtiq́; ac recti defenſor: ſed paulò pòſt irritatus duplici conſpiratione, Piſoniana primùm maiore, inde etiam Viniciana, Beneuenti plurimos occidit conſcios illarum: inter quos Senecam, et Lucanum illius nepotem: in quibus etiã ſe mitem pro facti ratione exhibuit, cùm neminẽ niſi ſimplici mortis genere damnauerit, pluribus etiam inuſitato clementiæ genere pepercerit. Accidit autem, ut inter hæc urbs Romana ſex totis dieb. arſerit: ibi quàm iniuſtè ſit culpatus, quòd incendij autor extitiſſet, apparet, cùm conſtet immenſo auri pondere populum ad ædificandum adiuuiſſe: adeò ut q eum accuſant, nec ſibi cõſtent. Subiectos poſt hæc falſæ criminationi incendij Chriſtianos, immeritas luiſſe pœnas ſcio. Sed ubi difficultas eſt, nemo lapidem mouet. Quorſum enim ſubiecisset, qui non eſſet ſibi facinoris conſcius? Demum amitam & Burrum ueneno ſublatos calumniantur, tã leuibus ſuſpicionibus, ut pudeat huiuſmodi in medium afferre. Quod uerò maximè accuſant, eſt, quòd aurigauerit, cecinerit, ſaltauerit: quæ omnia humanioris, ac ſi acerbius proſequi factum uelis, molliores animi argumenta ſunt, non ſceleris aut flagitij. Sublato metu, & obrepentibus adulatoribus, paulatim ad libidinem, adoleſcentiæ peculiarem affectum, inclinauit: in qua miris eum modis lacerant: quòd ſi quid habuiſſent potiùs quod damnaſſent, in tam futilem accuſationem non iam ſe totos recepiſſent. Crimina ſunt adoleſcentiæ, irritamenta potentiæ, ſenſuum illecebræ, conſilia & auxilia adulatorum: quorum nihil defuit Neroni. At non culpabunt clementiam, libertatem, iuſticiã, amorem ſapientum, proborum ac tenuiorum, publicæ rei dilectionem et curam, manſuetudinem, contemptum ambitionis, ſplendorem,

dorem operum, acumen ingenij, facundiam, memoriam, gratiam in bene meritos, Deorum cultum, religionē: hæc ſi poſſent culpare, in ipſo potuiſſent, ne certè ad laudem eius hæc abolendam aut minuendam pertinerent. Sed cùm in his omnibus admirabilem ſe præſtiterit, cùm omnes maiores ſuos probitate ſuperauerit, uanum eſſe puto, ex puerilibus aut adoleſcentiæ uitijs illum criminari. Cùm uerò ſeditioſi duces ac perfidi adminiſtratores, auaricia & ambitione pellecti, tot beneficiorum immemores legiones ſolicitaſſent communi omnium periurio, ad armaq́; aduerſus iuſtum et æquum principem capeſſenda incitaſſent, quod nollet illos finibus excedere, deprædari finitimos & inſontes, miſeramq́; plebem, quo nil magis optabant milites: crimini eius datur alienum ſcelus. Indicio autem eſt ſub Nerone tam amplis finibus Romani imperij nullum fuiſſe bellum, niſi pro Armenia cum Parthis: quòd etiam et uictorijs inſignis, & liberalitate admirabilis placauit, mediumq́; tenuit, ut nec auidus quicquam ex hoſtibus adiecerit imperio fraude uel ui, nec ob mollitiem aut ſocordiam amiſerit. Quæ duo uitia, etiam in his qui optimi habiti ſunt imperatoribus, Traiano atque Adriano, damnantur. Horum alteri nil ſatis eſſe uidebatur, alter etiam patris factis per ſummam ſegniciem inuidebat. Deſertus ergo ab improbis militibus ac facinoroſis, mortem ſe ſuaq́; uirtute dignam oppetijt: manumq́ue fortiter ſibi inferens, oſtendit nihil formidare potuiſſe, qui nec mortem honeſtam refugerit. Quinetiam qualem animum retinuerit, in ipſo quoque mortis inſtantis ſenſu declarauit, cùm militi cuidam ad eum pro auxilio ueniſſe ſimulanti reſpondit, Serò: ſcilicet, ſi ad auxilium. Inde ſubiecit: Et hæc eſt fides: ne non intelligere fraudem uideretur. Cogita modò tu, quali ingenij præſtantia, quali prudentia ac fortitudine fuerit. Vnde illa uerba: οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις. ἄγε, ἔγειρε σεαυτόν. Id eſt: Non decet Neronem, non decet: ſupple, hæc pati, & tam ſordido loco eſſe. Euigilare oportet in huiuſmodi. Age, ſuſcita teipſum. Ipſe ſibi ſepulchrum exornauit: et cùm equorum aduentum ſenſit, dixit:

ἵππων με ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει. *id eſt:*

Equorum citatorum ſtrepitus circumſonat aures.

Vt intelligeremus, in ipſo mortis aditu (neque enim diſtulit ictum, quo ſe gladio confodit) mente haud conſternatum eſſe: aliena enim lingua metu excuſſi quomodo loquentur, cùm multi nec loqui prorſus queant? Iam ergo honeſtiſſimam mortem ſubijt, adeò ut cùm damnatus eſſet à ſceleſtiſſimo Senatu, metu populi miſerantis tam indignam damnationem, defectionem, proditionem, uiri fortem caſum, non auſi ſint eum contumelia aliqua

t efficere:

afficere:ut contigit Galbæ,qui eum prodidit:ac Vitellio aliјſq; : imò concrematus eſt funere quinquies mille aureorum coronatorum, ſtragulis albis auro intextis,quibus uſus fuerat Calendis Ianuarijs.

Cæterum ut ad reliqua uitæ ornamenta tranſeam, pauca de multis ſubijciam,& breuiter:ut illius fortunam potius miſerabilem, quàm lætam, licet ſplendidam,fuiſſe oſtendam. Adoleſcens nobili genere, ſed parùm felici ortus ſidere, inter odia populi Romani atque ſenatus, ob maiorum ſæuitiam ac iniurias,inter ætatis illius & urbis infanda uitia, inter abuſus & iniuſtas leges,quas tollere ſine periculo & relinquere ſine maxima iniuria uniuerſi orbis non poterat, fraudulenta matre, infirmo principatu, improbis conſultoribus,nequiſſimis amicis,pugnare cum omnibus coactus eſt.Extſtimo, ſi ſui iuris fuiſſet,nunquam cum tot periculis,& curis etiam oblatum fuiſſe recepturum imperium:recepit imperium hortatu & iuſſis matris: dimittere amplius tutum non erat. Parum proſperum & auſpicatum fuit initium, non alius ſucceſſus neque finis ſperandus erat.Deceptus à matre quæ illum à ſtudijs philoſophiæ prohibuit, & à Seneca magiſtro, mortalium improbiſſimo, qui matri id perſuaſit non conuenire principi philoſophiam, quo ipſe uideretur Neroni admirabilior.Educatus à prima pueritia,ne ulla in parte fortuna illius uirtuti aduerſari uideretur apud Lepidam amitam, duobus ſub pædagogis,ſaltatore atque tonſore:quas rogo diſciplinas,aut quales bonos mores aut egregia exempla, aut regendi atq; imperandi præcepta, ſub talibus magiſtris diſcere potuit?Et tamen ubi primum Senecam nactus eſt præceptorem,quamprimum(quod optimus eſſet natura)ad illius perfectam imitationem ſe totum tradidit.Itaque quicquid boni in eo fuit,proprium illius naturæ, iudicij, conſilijq; fuit:ſi quid omnino errauit: aut ſi aliqua in parte defecit,certè id ei alieno uitio contigit,atque eorum ſanè quos turpius fuiſſet à ſe abigere, quàm parère. Sed quoniam, ut cognoſcamus qualis ſit optimus princeps, neceſſarium eſt, ſcire primùm, quænam ſint officia optimi principis,quæ à nullo (quod ſciam) aut uerè aut ſcitè explicata ſunt: ſed peripatetico more omnia miſcentium, confundentium atque perdentium inuoluta, cauſam præbuère ut optimi habeantur tyranni: improbi uerò qui optimè regunt, ideò inquam neceſſe eſt de officio optimi principis dicere. Cumque omnibus in rebus quædam ſint neceſſaria, quædam magis neceſſaria, quædam maximè neceſſaria: hoc idem inſtitutis optimi principis diſtinguere oportet: nihil enim deterius in multiplici rerum uſu atque doctrina, quàm aut decipi in rebus ipſis, uelut bona pro malis, & mala pro bonis habere:aut in ordine,

cùm

cùm quæ optima ſunt, bonis anteponimus, aut etiam peßima ſimpliciter malis, aut uehementer malis. Optimi igitur principis maximè neceſſariæ conditiones ſunt, foris pacem aut neceſſarium tantum bellum habere: domi autem iuſtitiam & æquitatem colere. Magis autem neceſſariæ, ſed non quantum priores, ſunt, commodis omnium proſpicere, maximè tamen bonorum & egentium. Neceſſariæ autem non adeò ſunt, prouinciam totam ornare moribus atque pulchritudine. Ita in urbibus templa, ædes magnificæ, ſpectacula: in agris cultus, in uijs æqualitas, & pontes iuxta flumina, reſiccare paludes, transferre noxios torrentes, ſaxa eximere, montes peruios facere, cuſtodias contra latrones adhibere, feras tollere, diuerſoria locis neceſſarijs conſtituere, ruſticorum alacritati fauere, omnia tuta & uiſu iucunda reddere. Hæc ut fiant à principe, neceſſe eſt ut prudentia & bonitate polleat. Parùm in illo fortitudo deſideratur, ſi hæc adſint, quod multorum auxilio ſe tueri poßit. Bonitas duplicem exigit uſum: & quod uelit bona malis proponere, & quod nulli incommodo uel labori ut publicæ utilitati conſulat, parcere uelit. Hæc igitur, & non plura, optimi principis officia eſſe, nemo non uidet, tametſi nullus Glauco uel Polemarchus noſtra dicta tanquam aliena probet. Sed modò uideamus, an hæc omnia ita ſint, & non pluribus indigeamus, & quomodo ſint intelligenda: tum demum Neronem hæc ipſa obſeruaſſe demonſtrabimus. Principiò igitur pacem bello præponendam non puto neceſſarium eſſe ut doceamus, ſed tamen ob peruicaces docere abs re non erit. Pax incrementum & quietem affert humano generi, bellum perturbationem & interitum. Pace artes bonæ coluntur, bello deſtruuntur. Pax bonis omnibus amica eſt, & miſeros ſolatur: bellum bonos opprimit, miſeros funditùs enecat. Pax leges exercet, & improbos punit: bellum efficit improbos, & leges ſilere cogit. Pax denique agros fertiles reddit, domos erigit: bellum agros deuaſtat, ædificia diruit. Denique bellum propter pacem eſt, non pax propter bellum. Feris nationibus bellum familiare eſt: humanis, cultis, bonis, ſapientibusq; uiris pax cordi eſt: bellum fit furentibus hominibus, atq; inſanientibus: pax uerò pacatis, felicib. atq; prudẽtibus. Itaq; Neronem quis hac in laude æquare poterit? Audi dicat Suetonius: " Augendi propagandiq; imperij neq; uoluntate ulla, neq; ſpe motus unquam " & ex Britannia ducere exercitum cogitauit: nec niſi uerecundia, ne obtrecta- " re parentis gloriæ uideretur, deſtitit. Ponti modo regnum concedente Pole- " mone, item Alpium defuncto Coctio in prouinciæ formam redegit. Hæc ille ſcripſit: in quibus ſi tantum laudis contineri ſenſiſſet, neſcio an ſcripturus fuiſſet: nam certè nihil maius, aut abſolutius hac in cauſa ex-

cogitari potuit: non enim ui augere imperium uoluit, ut Traianus: nec
dolo turpi, ut Tiberius, quem præſtabat uel ſic imperium minuiſſe quàm
auxiſſe. Vnde de Tiberio Tacitus: Archelaum Cappadociæ regem quin-
quaginta annis regno potitum, ſpecie indulgentiæ per matris literas accer-
ſit: inde ubi uenit, accuſatum in ſenatu tædio & angore animi, ſenio'que ad
mortem ſeu uoluntariam, ſeu ex morbo adegit, regnum'que in prouin-
ciam redegit. Sic Maraboduum Germanum & Thraſypolim Thracem de-
cepit: ac contra Armeniam à Parthis, Mœſiam à Dacis ac Sarmatis, Gal-
lia à Germanis uaſtari neglexit. Itaque Alexander Seuerus non auſus eſt po-
merium urbis Romanæ ampliare, dicens: Licuiſſe hoc ſolum tribus Cæſa-
ribus, Auguſto, Neroni, & Traiano: quòd hi limites Imperij ampliarunt, &
partum ſeruarunt. Itaque quod ad imperij moderationem cupiditate, & pa-
cis tuendæ rationem, nulli impar optimo principi fuit, pleriſque etiam ſu-
perior. Veniamus ad bella. Quinque cauſis licet bellum ſuſcipere. Pri-
ma, ſi iniuſtè quis inferat: ſtultum eſt enim iacere deſidem, ingruente hoſte
cum exercitu. Secunda, ſi qui aliquid eripuerint ultrò: nam ueterum feren-
do iniuriam, irritas nouam. Tertia, ſi periculum eſt ab hoſte, ita ut cogaris
fidei ſuæ ſalutem tuam committere. Vt enim optimus ſit princeps, malus ei
ſuccedere poteſt: ideo cùm non niſi iuſtis legibus rectè uiuere & beatè li-
ceat, curandum eſt ne uicinis armis impediamur. Quarta, cum his qui no-
biſcum fœdere iuncti ſunt, bellum aut iniuria infertur: decet enim & ob fi-
dem ſeruandam, & ut par pari, ſi occaſio eueniat, referatur, amicos tueri.
Quinta, ut militem in diſciplina contineamus: diu enim expertes belli, uel
diſciplinam amittunt, uel pro militibus latrones euadunt, prouincialio-
rúmque bona & finitimorum cum quibus pax eſt, diripiunt. Quocirca
non diu in pace ſinere oportet: ſed translatis exercitibus ita agendum,
ut unum bellum exercendis omnibus militibus ſatisfaciat. Ergo Nero-
ni nulla cauſa cùm eſſet bellandi, præterquam contra Parthos, qui Ar-
meniam ſimul poßidebant, & infeſtabant: inde omnes cauſæ iuſti bel-
li eum compulerunt ad illud ſuſcipiendum, & omnia etiam quæ diximus
peregit. Cùm enim Corbulonem, acrem uirum, in ducem elegiſſet, hæc
Tacitus ſubiungit: Sed Corbuloni plus molis aduerſus ignauiam militum,
» quàm contra perfidiam hoſtium erat. Quippe Syria transmotæ regio-
» nes pace longa ſegnes, munia Romanorum egerrimè tolerabant. Satis con-
» ſtitit fuiſſe in eo exercitu ueteranos, qui non ſtationem, non uigiliam iniſ-
» ſent, uallum foſſamq́ue quaſi noua & mira uiſerent: ſine galeis, ſine
» loricis, nitidi & quæſtuoſi, militia per oppida expleta. Igitur dimißis

quibus

quibus ſenecta aut ualetudo aduerſa erat, ſupplementum petiuit. Et habiti per “
Galatiam et Cappadociam delectus. Adiectaq; ex Germania legio, cum equi “
tibus alarijs, & peditatu cohortium. Liquet igitur ex Taciti teſtimonio, Ne- “
ronem artem reparaſſe militarem, quæ ſub continuis tribus proximis principibus, Claudio, Caligula, & Tiberio (aliter enim ueterani munia illa ignoraſſe non potuerunt) neglecta fuerat. Bellum ſuſcepiſſe iuſtiſsimum, maximè neceſſarium & utile Romanæ Reipublicæ: illudq; obſeruaſſe, ut hoc uno bello nullæ legiones quieſcerent, ſed plures in officio & exercitatione, omnes in metu continerentur. Nam non ſolùm hanc, ſed plures alias legiones loco mouit, ex Ponto, Mœſia atq; Pannonia. Sed nec minus felix exitus, & longè utilior quàm M. Craſsi, qui exercitum amiſit: & Auguſti, qui ſolùm ſpecie honoris contentus, ſatis habuit illos ſuis in ſedibus quieſcere: & quàm (ut dixi) Tiberij & ſuccedentium, ſub quibus Parthi Armeniam occuparant: & quàm etiam Traiani, qui cũ ſpecioſis uictorijs plus afflixit Romanã Rempub. quàm auxerit: unde infecta re coactus eſt regredi. Victi etiam Parthi fuerant ab Antonio, Ventidio duce: ſed & ea uictoria nil plus attulit quàm honorem illum, quem poſtmodum Auguſto detulerunt. At Nero pertinaci & bene inſtituto bello, caſtella illorum expugnauit, exercitus profligauit, Artaxatam Armeniæ quaſi caput occupauit: tandem Parthos ad deditionem, ad fatendum ſe uictorem, ad ſupplicandum Romanorum uexillis coëgit: idq; nec mutato duce in tam diuturno bello, nec clade inſigni ulla accepta, cùm Auguſtus Lolianam & Varianam magna cum ignominia accepiſſet, tam ualidis cum exercitibus, & tum maximè uigente militari diſciplina, ac Romana republica. Sed & ſub fine imperij quàm ſapienter Nero proſpexit defectioni Iudæorum, quos & ſubegit & deleuit per Veſpaſianum ducem: licet ob proditionem Vindicis & Galbæ, Nero eam uictoriam uidere non potuerit. Apparet igitur, Neronem tàm belli quàm pacis artibus, omnibus Cæſaribus qui uel antè uel pòſt fuere, præſtantiorem fuiſſe.

Veniamus ad Reipublicæ gubernandæ munia, in quibus an melior, an prudentior, an felicior fuerit, non ſat facilè dictu. Id uerò primò uidendũ, quis ſit iuſtus aut æquus iudex, aut dominus. Iuſtum ſolent definire, qui legem obſeruat. At uideamus quid Reipublicæ et humano generi utile ſit: certè, ut quiſquis quantum fieri poſsit, bene habeat. Id uerò duobus modis fit commodis uniuſcuiuſq; proſpiciatur, & ut omnes boni euadant: cùm enim mala duplici modo nobis contingant, alia quidem natura & fortuna, alia uerò ab hominib. alijs: rectè cõſultum fuerit, ſi his quæ natura & caſu ueniunt, beneficijs & liberalitate princeps ſuccurrerit: his autem quæ ab hominibus eueniunt, illos efficiendo bo-

endo bonos: nam ſic non ſolùm nemini oberunt, ſed etiam multis proderunt. Iuſticia uerò probos efficit homines: & præter id etiam, quod cuiuſq; eſt, ei reddit: ob id iuſticiam & primam & ſolam: id eſt, omnem complectentem uirtutem rectè appellat: atq; hæc ſine controuerſia ſunt. De quibus autem cõtrouerſamur, ſunt tria. Primùm, an fauendum ſit miſeris, an potentibus? Secundum, an iuſticia ſit, ſeruare leges ex præſcripto? Tertium, an idem ſit in fauendo utile & honeſtum? De primo enim nõ magna eſt difficultas, quin leges afflictis & miſeris fauere debeant, ſi ad Deum, ad iuſtum & æquum reſpicere uelimus: nam cùm, ut dixi, finis optimi principis ſit, ut omnes optimè habeant: palàm eſt, leges debere ſubleuare languentes, fouere miſeros: nõ aũt potentes, qui hoc ipſo non indigent. Quid ergo proprium eſt iuſti aut æqui domini aut iudicis? eſt, erigere miſeros, protegere, alleuare afflictos. Ob id non iuſtus eſt qui leges ex præſcripto ſeruat, ſed ſæuus: illi tamen Seueri nomẽ ſibi uindicant. Et rectè: ſecus, à uero. Sed in tam graui re omittamus iocos. Ille iuſtus eſt, qui legem ad mentem conditoris refert, non qui ad ſcriptum. Mens conditoris conſiderat non factum ſolùm, ſed cauſam facti, qualitatem errantis, ut eorum qui cum illo iuncti ſunt. Seruauit Pop. Rom. & bene, Horatium illum qui ſororẽ occiderat: quoniam patriam ſeruauerat. Occidam ne ego hominẽ, qui iratus ciuem occiderit, cũ ſeruauerit plurimos? ille iuſtus eſt iudex, qui ad mitiorem partem ſemper inclinat, non ſui, ſed delinquentis cauſa. Sui cauſa, ſi in mitiorem partem declinet, iniuſtus eſt. Sui cauſa inclinabit, cùm delinquentis potentiã aut gratiam ſpectabit, aut ab illius pecunia corrũpetur. Delinquentis cauſa inclinari dicitur, cùm illius iniurias, quas paſſus eſt, ac moleſtiam ab illo quem occidit, diuturnam uexationem, periculum uitæ, iuuentutem, leuitatem, conſilia aliorum, pœnitentiam facti, uirtutem, eruditionem, pietatem, utilitatem qua exhibet reipublicæ, facta egregia, filios impuberes, patrem aut matrem ſenem, aut cui nulli alij ſint filij, aut ſi unus alius ſuperſit, ſed inutilis prorſus, aut ſi parentes alat, uel ſi unus ſuperſit è memorabili aliqua ſtirpe (nec magis in alio probem Auguſti factum, quàm cũ damnatũ reuocauit nulla alia cauſa, niſi quod unus eſſet ex Braſidæ Lacedæmonij deſcẽdentibus) uel quoniam incorruptus ſit ei ad pecuniam animus, conſiderat. Aequitatis uerò eſt, ſi ueniam conſecutus eſt ab his quos læſit: ſi alij ex eodem crimine dimiſſi ſunt, ſi alat filios eius quem interfecit, ſi ſe religioni addixerit, ſi ſui miſeri ſint, ſi non exiſtimauit occiſurum, ſi deſperatione & multitudine calamitatum ad id compulſus eſt. Non ergo iuſtum eſt ex lege iudicare, niſi in ciuilibus cauſis, propter confuſionem, & rei de qua agitur humilitatem. Errare enim in pecunia, multo minus eſt quã in criminib. capitalib. ubi infamia

morti

morti adiungitur, & ubi ex præſcripto legis agitur: ut apud Areopagitas. Et tamen duas liberarunt, quas lex damnabat: ut apud Valerium Maximum legitur. Adeo laudabilis eſt clementia & miſericordia, ubi non pro pecunia adipiſcenda crimen admittitur: in cæteris enim ad mitiorem ſemper partem inclinandum eſt. Cogita uir inique, qui alium damnas, quanta tu admiſeris, quali tu pœna dignus ſis, ni te calliditas tegat, potentia nimia tueatur. Qui in pauperes & impotentes ſæuit, excuſari nequit, quod ſe norit eſſe nocentem. Qui legibus homines damnat, rarò in id quod rectum eſt, collimat. Puniuntur homines tribus ex cauſis, uel ob id ut improbus tollatur è Republica, uel ob exẽplum, uel ob ſolatium eorum qui offenſam paßi ſunt. Si ut improbus è Repub. tollatur, nulli ſunt puniendi niſi qui uel ipſo uitio oblectantur, uel qui ob pecuniam id agunt. Veriſimile enim eſt, huiuſmodi hominibus facultatem peccandi nunquam defuturam. Reliquos, & maximè iuuenes, ſinere oportet: ſaltẽ enim prole iuuare Rempublicam poterunt: maximè ſi artem aliquam calleant. Ob exemplum in atrocibus facinoribus, & in his ad quæ hominum genus procliue eſt: in cæteris nonnunquã pœna plus exemplo nocet, quàm abſolutio. Conſiderandum eſt aũt præcipuè in his, quis iniuriam primus intulerit, etiam ſi leuior ſit. Iniquißimum eſt, ſinere inultos prouocantes: prouocatos autem, etiã ſi maius admittant peccatum, punire. Ad ſolatium autem eius qui offenſam paſſus eſt, punire quenquam, ferinum eſt, imò uipereum. Vſurparunt hoc ueteres peßimo exemplo, ſolum in bellis: unde illud:

Vinxerat & poſt terga manus, quos mitteret umbris
Inferias, cæſo ſparſuros ſanguine flãmas: antea uerò dixerat: Sulmone creatos
Quatuor hic iuuenes, totidem quos educat Vfens
Viuentes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captiuoq; rogi profundat ſanguine flammas.

Sumptum etiam ab Homero, in Patrocli funere. Pòſt edi mundus gladiatorium per buſtuarios cœpit, ut atrocia facti leniretur. Quid ergo eſt, ut in pacato iudicio detur hæc atrocibus & ſaucijs ira, ultionis deſiderio, ambitione animis? Nulli ergo hoc dandum, niſi altera ex prioribus cauſis adſit. Tertium, quod in contentione erat, duo habet capita: unum, an ſimul iungantur utilitas publica, & pium iuſtumq; præceptum, decretumq;: deinde, ſi non iungantur, cui parendum ſit, & quid præponendum. In hoc omnes & reges & aulici & magiſtratus decipiuntur, hoc conantur tueri, & duo eſſe diuerſa, & Reipub. potius quàm pietatis habẽdã rationẽ. Hic pugna, tametſi occulta, hic dißidia oriũtur. Dicũt, melius eſſe Reipub. fauere, opulentis fauere, potentib. magniſq; uiris. Hoc ſuadent improbi fures regibus, hoc agunt re, tametſi dißimulent.

Et pri-

Et primùm quidem ratione id defendunt, quòd à miſeris & humilibus nullum immineat periculum: ingens autem à potentibus ſtrenuis & opulentis: & contrà opulenti multis in cauſis amici prodeſſe poſſunt, inopes nequaquam. Non aliud philoſophi et poëtæ dicunt, quàm euerſa regna ob nobiliorum offenſas: tenuiorum nullum, aut unum alterum'ue exemplū. Pauciores etiam in officio continere, multitudine facilius eſt. Ergo ſi tenuioribus faueas, non propter id contimebis multitudinem, ſed cogêris plurimis fauere: nec tamen ob multitudinem tibi amicam habebis. Potentes etiam ſunt magis natura grati & meliores, ut qui ſint meliorum morum, & magis agnoſcant beneficium. Vident etiam et oſtendunt regna nunc Turcarum, Gallorum, ac omnia (ut ita dicā) adeò ut etiam Reſpub. quæ diuturna ſunt & antiquis firmiora, quæ fauent potentioribus. Ita hæc perſuadent regibus iniquiſſimi uiri: cùm non ſolùm honeſtius ſit ac magis pium, ut dixi, fauere tenuioribus: ſed ſecurius principi, & diuturnitati Reipub. ac cuiuſcunq; dominationis utilius. Itaq; in utroq; errare faciunt, ipſi non errant: nam ſic uenditantes iuſticiam, quam tenuioribus uenditare ob paupertatem non poſſent, prætorias domos & alta palatia conſtruunt: & fundos poſſident adeò latos, ut perſæpe fines eorum ignorent: Sed maledictis non his opus eſt, quæ plus illi non curant quàm dij preces ſimiarum. Pugnandum eſt ratione, nec adducam quicquam ex Deorum ira atq; uindicta: cui ſi crederent, ut Philippus Argemonus optimè dicit, opus non eſſet mea admonitione. Deinde etiamſi crederent, ſcio nihil grauius poſſe eorum auribus contingere, quàm quotidie offundere has minas: dicentes (quod uerum eſſe fateor) ne non eſſe Dei συμμυσηρ: inde reuocatis conſilijs, uel ſtatim ueniam parere per exomologeſin: quod ego non nego, modò præſtes quod ex iure illius eſt. Alij dicunt, ſermones inſtitui oportere de præſentibus: nam futura incerta ſunt. Omittamus ergo, quandoquidem paucos ſecus habituri ſumus auditores, ſermones pios: nam in his nullum eſt dubium, nec apud ipſos: & de principum utilitate diſſeramus. Si potentibus faueant iudices, ſi illos plus iuſto euehant, principes tria maxima ſequuntur incommoda, quæ ad euerſionem dominationis faciunt. Primùm, quod pecuniæ in paucos & potentes cogentur, unde neceſſitatis tempore tributa exigere non licebit: hac q; ex cauſa uicti ceſſêre tandem ſemper Galli: à plebe enim facilè eſt pecunias habere: tū quia faciliùs parent, tum quia auctis uectigalibus creſcūt redditus principum abſq; periculo. Secundum, quod ſi per iniuſta procedatur, & ad potentiores ſemper procedat fauor, neceſſe eſt ut breui res in tyrannidem euadat, et regnū uel Reſpub. ruat: quod & Romæ, & in Parthorum ac Britannorum alijsq; plurimis regib. euenit, qui ab his quos iniuſtè euexerant, euerſi ſunt. Tertium

eſt, quod

eſt, quod creſcente n potentia uel unius ad faſtigium, uel plurium ſatraparum, ualde neceſſe ut regnum maximo cum rege in periculo ſit, ſeu illi inter ſe conueniant, ſeu diſsideant. Porrò quam inualida ſint huiuſmodi regna quæ potentioribus fauent, oſtenderunt in Italia noſtra ætate Neapolitanum, Inſubrum, Taurinum & Salaſsiorum: quæ omnia noſtra ætate dominos commutarunt. Sic & Florentia ac Sena. Solæ Venetiæ, Ferraria ac Mantua diu ſteterunt: omnes munimento ſitus potius quàm gubernationis, præter Venetias: ſed hæ ius æquum cuſtodiunt melius. Turcarũ potentia ſtat ob reuolutionem: ſerui enim ſunt omnes: nec potentia uel opes ad deſcendentes perueniunt: ob id fauere potentiorib. aut tenuioribus, pro eodem habentur. At non ſic Pannoniæ regnũ, quod & noſtra ætate concidit, ſemper inſtabile antea, licet nunquã aliàs euerſum. Incredibile eſt quàm facilè concidant hæc regna, in quibus iudices potentioribus fauent: nam regnum Neapolitanum & Mediolanenſe, uix toto trimeſtri ſpacio conciderunt prorſus. Taurinum, uel menſe toto: Salaſsiorum, uix octo diebus. Speciosa eſt pompa horũ procerum, ſed ut uitrea organa magni ſumptus, inutilis. Si petis, non dant: ſi imperas, non obediũt: undiq; diſcordiæ, ſeditiones, contentionesq; fluctuant. Regis magnitudini aut inuident, ſi nihil det: aut damnoſi, ſi dat: quandoq; utroq; modo noxij. Nihil eſt nocentius regi b u procerum potentia. Si quicquam peccet princeps in illos, facilè conſpirãt in unũ, ob paucitatẽ: facilius iraſcuntur ob ambitionẽ. Vidiſtis infelicẽ caſum Pharneſij ducis: hoc metuere à tenuis fortunæ uiris nõ poterat. Quin etiã multi ex his adeò amentes ſunt, ut pluris ſe exiſtiment rege: cum enim plures ſint potentes, quid mirum eſt ſi unus aut alter eo dementiæ ueniat? Hoc inſaniæ genus, ſi ſecus mente ualeant, incredibile dictu quanta & qualia mala ipſi regi pariat. Quis princeps apud nos regnauit è Vicecomitum aut Sfortiadum familia, quẽ non aliquis ciuis noſter, etiam ſine cauſa, ſed ſola ambitione, ferro aggreſſus ſit? pauci certè. Forſan pluribus ſufficere poſsit exemplum illud Tarquinij ad legatos filij, cum loco reſponſi capita papauerum quæ ſupereminebant uirga decuteret: inſinuans, tuto Gabijs non imperaturum, niſi eos qui potentia præcellerent, tolleret.

Ergo ſi diuino humanoq; iure tenemur fauere tenuioris fortunæ uiris, nec non miſeris, iuſteq; id ac ſecundũ leges: Nero uerò id maximè præſtitit: haud dubium eſt, Neronem non fuiſſe optimum uirũ: atq; etiam perſpicuum, quare pro improbo habitus ſit. Turba enim illa omnis, primùm aulica, inde potentiorum ac Senatus, deinde gratioſorum (ſcitis quos dicã) nec non fœneratorum, quorum & nunc maxima eſt potentia, hiſtoricorum, ducum, militum, aduerſus Neronem conſpirauit: non in initio principatus: nã tum Burrus ac Seneca

ſuis fœneratoribus ac potẽtioribus fauebant: quod ſi quem oppreßiſſent, illis, non principi imputabatur: ita aliquandiu Nero iacuit & ſeipſo deterior, & laudatus: cum his placeret ciuibus, qui plurimum poſſent. Verùm ubi patrocinium iuſticiæ, æquitatis, tenuiorum ac miſerorum, tum plebis ſuſcepit: inde repentè crudelis parricida, impius, infamis, omnium mortalium peßimus dictus eſt. Hæc igitur ut oſtendamus, beneficia illius in omnes bonos, in omnes dico, in plebem & miſeros atq; abiectæ ſortis homines, in memoriã reuocemus: id priùs prædicentes, Neronem bono magis animo, & meliore quàm fœlici ſucceſſu rerum ſuarum feciſſe. Vt enim non ſinunt potentiores, plurimum poſſe atq; ſuperare leges: ita ubi iam occupauerint illi, non ualde tutum eſt deijcere eos è loco. Itaq; legibus potiùs proterendi ſunt tunc proceres, quàm imperantis uoce ac iuſſu. Leges per plures adminiſtrantur, imperium per unum, imò ipſum principem. Quocirca Nero non tantum potuit hac in parte habere conſilij, quantum erat neceſſe. Verùm ætatis feruidæ confidentia plus ſibi tribuit quàm poſſet. Vnde etiam illa uox emanauit: Nullus ex principibus, qui me præceſſerunt, ſciuit quid ſibi liceret: quam in deteriorem partem, ut reliqua etiam alia, interpretati ſunt: quaſi non de cohibendo potentiorum iniurias in tenuiores loquerentur, ſed inferendo. Adiecit & aliud incommodum, quòd ſe theatro, cantui citharæ, hiſtrionicæ, aurigationiq; dedit: quæ tametſi crimina non eſſent, autoritatem tamen in tanto periculo, quam neceſſe erat maximam eſſe, imminuerunt. Quatuor enim neceſſaria ſunt ad procerum iam confirmatam potentiam euertendam: Sapientia ſumma in conſtituendo leges & iudices, & ut eò non tendere uideantur: ſumma autoritas, ut etiam uita religioſa ſit: uitæ diuturnitas: & bona fortuna quædam, ſine qua nil arduum inter mortalia perficere, multa excogitare licet: atque in hoc genere ſunt filij, affines, cognatiq; ac amici, potentia, fide conſilioq; præſtantes. Sed iam ad leges & benefacta Neronis ueniamus, quæ plura ſunt quàm quæ à me colligi faciliè poßint. Primum ergo de annonæ abundantia teſtis ille iniquus Cornelius Tacitus, cùm de Neronis diſceſſu ageret, inquit: „ *Præcipua cura rei frumentariæ, anguſtias, ſi abeßet, populo metuenti.* *Quid hoc niſi quod per abſentiam illius horrea concluderentur, præſentia paterent? ita nequißimi illi optimates peßimorum plebem enecabant. Et rurſus:* „ *Cùm urbs, ut dixi, flagraſſet, pretium frumenti minutum ad ternos nummos, ut* „ *pauperibus conſuleretur.* *Aliàs ſtratagemate uſus, effuſo frumento ueteri in Tyberim, non permiſit, tametſi in magna penuria, precium augeri. Nec unquam ſub illius imperio fame laboratum, niſi extremo tempore, cùm non potuit auxiliari. Sed ad decreta ueniamus. Initio principatus, profeſſus* (quod

(quod etiam, ut Tacitus refert, præſtitit) ſe non omnium negociorum iudicem futurum, ut clauſis intra domum unam accuſatoribus & reis paucorum potentia graſſaretur, teneret antiqua munia Senatus, conſulum tribunalibus Italia & publicæ prouinciæ aßiſterent, illi patrum aditum præberent: ſe mãdatis exercitibus conſulturum. inde conſtitutum, ne quis ad orandam cauſam mercede aut donis emeretur, ne deſignatis queſtoribus edendi gladiatores neceßitas eſſet. Statuas aureas à Senatu oblatas, & initium anni ut ad Decembrem menſem (quo natus erat) transferretur: & Antiſtij collegæ in conſulatu iuramentum in manus ſuas prohibuit, nec paſſus eſt accuſante proprio ſeruo Carinam Celerem, nec Iulium Denſum ob inuidiam inter reos duci. Quinetiam raro exemplo accuſatos Burrum præfectum, Pallantem atque Cornelium Sullam affectati imperij, non ſolùm plenè abſoluit, exuſtis etiam tabulis, ſed & accuſatorem in exilium damnauit. Detraxit & in ſpectaculis theatri militem, ut plebs liberior eſſet. Sed hoc diu manere non potuit, nimia plebis licentia: quæ in partes diuiſa, dum diuerſis ſtudijs immodicè fauet, penè ſeditionem excitauit. Cumq́; liberos ad ſeruitutem redigere rurſus quidam conarentur, ob non ſatis graues cauſas inhibuit, additis etiam his uerbis: Diſpiceret quiſq;, dum liberaret ſeruum, illius merita: tardeq́; concederet, quòd datum non adimeretur. Inducti etiam tribuni non adeò ſoluta licentia, ſed tum qui plebis commodis conſulerent: ſtatutumq́;, quantum Aediles pignoris capere poſſent. Et tribunus Eluidius Priſcus contra Obultronium Sabinum contentiones exercuit, quòd quæſtor ærarij contra inopes ius haſtæ inclementer exerceret. Elegit & ad quæſturam illam prætura perfunctos, & experientia probatos. Antium coloniam deduxit, additis ueteranis è prætorio, ditißimuq́; primipilarium, portuq; ſumptuoſißimi operis extructo. Capuam & Nuceriam firmauit additis militibus: plebeiq́; congiariũ quadrigeni nummi uiritim dati: Et ſeſtertium quadringenties ærario illatum, ad retinendam populi fidẽ. Vectigal quoq; quintæ & uigeſimæ uenaliũ mancipiorũ remiſſum. Et quod optimum fuit, edixit ne quis magiſtratus aut procurator qui prouinciam obtineret, ſpectaculum gladiatorũ aut ferarum aut ludicrũ aliud quoduis ederet. Nam antè non minus largitione quàm corripiendis pecunijs ſubiectos affligebant: dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant: parum uerò abfuit ne cũcta uectigalia tàm in cæteris prouincijs quàm in urbe et Italia pulcherrimo dono mortaliũ generi aboleret. Suſtulit tamẽ quadrageſimam & quinquageſimam, & quecunq; illicitis exactionibus excreuerant. Coſſutianus uerò Capito & Vibius Secundus, pluresq́; alij ſub Nerone repetundarum damnati ſunt. Contra Valerium Meſſalam collegam in cõſulatu,

ſed pauperē, & duos ſenatores ad inopiam redactos, pecunia in ſingulos annos conſtituta ſubleuauit: nec eos tantùm, ſed (ut Suetonius inquit) quoſcunq; nobiliſſimi generis, etiam ad quingena ſalario anno conſtituto. P. Suilium ut damnauit, quãq̃ Senatorē, ob ſcelera, ita ne uideretur inuidiæ quorundã in patrem ſubſcribere, filium illius Nerulinum abſoluit: tametſi Seneca, qui tum plurimũ poterat ob Neronis ætatem, & patri illius erat inimiciſſimus, reluctaretur. Pomponiam Græcinam, externæ ſuperſtitionis ream, pulcherrimo exemplo coniugi Plancio conceſſit: qui eam adhibitis propinquis inſontem pronunciauit. Leges publicanorum ad id tempus in fraudem exactionum occultatas publicari iuſſit: & ne quis eorũ ultra annum poſſet repere debitum. Et cùm ſibi iudices antea haberent, uoluit, ut Romæ prætor: in prouinciis qui pro prætore eſſent, ius aduerſus illos dicerent: et ut militibus immunitas ſeruaretur, niſi quid illi uenderent. Temperata etiam apud trãſmarinas prouincias frumenti ſubuectio: & ne cenſibus negociatorum naues aſcriberētur, nec pro illis tributum penderent, cautum eſt. Et ne ſegnem militem deſidia corrumperet, exercitum in Germania, poſtquam pax cũ finitimis eſſet, coēgit aggerem, quo Rhenus cobiberetur, ſub Druſo cœpium ante ſexaginta annos, abſoluere. Exules impotentia matris pulſos patria, ubi illa perijt, ſuis ſedibus reſtituit: non quidem (ut dicunt) in matris iniuriam (neq; enim ulla illius alia decreta reſcidit) ſed quòd nec dum uiueret pulchrum putabat illi aduerſari, nec male acta quanquam in matre probaret, exitio præcipue alieno. Ipſe uerò poſt ipſas ſapientiæ doctoribus operam dabat, & pangendis carminibus, quæ circa ætate æquales ſupplebant: doctus etiam cælare, pingere, canere, pulſare, equos curſu exercere et agitare. Pedius quidem Bleſus à Senatu motus eſt accuſantibus Cyrenenſibus, uiolatum ab eo Aeſculapij theſaurum. Quàm illud pene diuinum? Appio rex, agros quoſdam cum regno populo Romano reliquit: hos inuaſēre quidam ciues Cyrenenſium, atq; occupauēre. Orta inter Claudij imperatoris procuratores & Cyrenenſes contentione de huiuſmodi agris, mittitur iudex Attilius Strabo, qui eos populo Romano adiudicauit. Tum Cyrenenſes de iudicis iniquitate apud Senatum conqueſti, remiſſi ſunt ad Neronem, ea ratione (puto) quòd res fiſci ageretur: ille pronunciauit, Attilium rectè iudicaſſe: agros tamen Cyrenenſibus reliquit. Dicam miranda, tamen uera, de miti illius ingenio atq; prudentia. Fulſerat cometes. Populus ingratus, & nouarum rerum cupidus, deſtinarat ſua exiſtimatione Neronem morti: quòd huiuſmodi ſidera mortem principum prænunciare uideantur. iam illi quærit ſucceſſorem, cumq; Rubellium Plautum, ex Iulia familia per matrem originem ducentem, iuuenem clarum opibus, augurio etiam ad

ſpem con-

ſpem confirmatum: namque paucis antè diebus, dum Nero apud Simbruina ſtagna in finibus Tiburtum cœnaret, ictæ illi ſunt fulgure dapes: cũ Plautus paternam originem ex Tiburio duceret. Hunc ergo tam ſuſpectum, ſatis habuit monere, prauè diffamãtibus ſe ſubtraheret: habere in Aſia auitos agros, ubi tuta & inturbida iuuenta frueretur. Cũ aliquando comitia Prætorum, arbitrio Senatus haberi ſolita, nimiùm ob contentionem exarſiſſent: Nero optimè cõpo uit contentionem, eos qui ſupra numerum petebant (erant aũt tres) legioni præficiendo. Eundemq; deinceps morem ſeruauit, ut Suetonius refert, in candidatis omnibus qui ſupra numerum eſſent, ut in ſolatium moræ & dilationis legionibus præficerentur. Idem auxit Patrum honorem, ſtatuendo, ut qui à priuatis iudicibus ad Senatum prouocaſſent, eiuſdem pecuniæ periculũ facerent, cuius & qui ad imperatorem appellauiſſent: quaſi Senatus autoritatem, quanti principis, faceret. Factum eſt & Senatuſconſultum, ne rei ad prætorem deferrentur, pœnas à præfecto urbis euaſuri: nam præfectus urbis ampliorem habebat ſontes puniendi autoritatem. Et cũ damnati eſſent ſerui Pedanij Secundi crudeliter, uellentq; etiam libertos damnare, uetuit, dicens: Si morem antiquum miſericordia non minuit, nec par eſt ſæuitia accendere. Idem in dedicatione Gymnaſij, oleum præbuit Senatui, equitibusq;, Græco more. Antiſtium, qui probroſa carmina in ſe factitauerat, ſatis habuit publicatis bonis in inſulam deportare: quanquam quaſi per Neronis iniuriam, à morte abſolutus eſſet à Senatu: cũ Nero eum nulla in parte antea læſiſſet, quinimò tum prætor eſſet illius beneficio. Simili lenitate, ſed maiore etiam, in Veientonem uſus eſt: cui ſatis fuit ut libri exurerentur, (nec tamen conqueri omnes potuerunt, ſed paſſim habiti legiq; etiam poſt damnationem cœpere) & ipſe Italia pelleretur: eo autem mitior hæc fuit ſententia, quod Antiſtium Senatus, Veientonem Nero condemnauit. Sanxit quoq; ne ſimulata adoptio ulla in parte orbos iuuaret, ac ne uſurpandis quidem hæreditatibus, cùm antea multi per eas adoptiones priuilegia uerorum parentum occuparent: atq; hæc Senatus autoritate. Illud ſine ea, ut qui è prouincijs diſcederent, non in prouincia illorum collegijs, quod in fauorem paucorum cedebat, ſed Romæ proprætoribus aut proconſulibus gratias apud Senatum agerent. Idem diſtinxit in ſpectando equites à plebe, cũ antea ſolum lege Roſcia de Quatuordecim ordinibus cautum eſſet. Id autem iuſtiſſimè: nam ut in opibus fauere oportet miſeris ac inopibus, ita in honoribus his qui eos promerẽtur. Sic enim æquatis (ut ita dicam) æquitatis etiam fauoribus, & hi commodiùs & illi honeſtius uiuere poterunt. Sexcenties quoq; ſeſtertiûm annuûm: id eſt, quindecies centena millia coronatorum largitus eſt Reipub. qua munificẽtia quid poteſt

 eſſe:

eſſe preclarius? quod ue maius argumentum amoris in plebem? Et tamen cũ ad fanda infandaq́; ceterorum principum gratias publicè agerent, ſupplicarent, ac uota facerent dijs, hanc ut leuiſsimam rem ſilentio fermè obliterarunt. Et Tacitus ipſe, qui illam refert: quia nil maius referri poteſt, duobus uerbis eam tranſigit, quaſi de re non admodum certa ageret: cum tamen, quamdiu Nero uixit, locum habuerit, & omnium in oculis eſſet. Cur hoc? Dices, neſcio: At ego bene ſcio: quoniam hac pecunia diſſoluebatur fœnus plebis, redimebantur agri potentioribus oppignorati, emebatur annona ex publico: quæ omnia cùm in iacturam cederent fœneratorum. Senatus, qui talia mercabatur, & potentiorum, quibus non ſufficit eſſe ditiſsimos niſi omnino & domos & agellos & uxores & filias filiosque miſerorum occupent: ideò pro tam ingenti beneficio nullas reddiderunt gratias. Iuſtè igitur factum eſt, ut quas illi gratias tam ingratè agere noluerunt, quas dijs preces fundere pro eius ſalute meritas neglexerunt, cogerentur ira numinum pro cædibus coniunctiſsimorum agere ac funderet: pueros contumaces imitati, qui cùm nõ pro beneficijs gratias reddũt, reddunt pro flagris. Qui admirantur me Neronem elegiſſe inter tot principes, quem laudarem: deſinant iam admirari, niſi oſtenderint alium quempiam imperatorem aut regem etiam antea uel pòſt ſimile quid, aut pro ratione redituum donaſſe perpetuò ſuæ Reipublicæ. Iam tum & illud benefactum, quòd nationes alpium maritimarum in ius Latij tranſtulit. Senatum etiam edicto increpuit, quòd hortorum potiùs amœnitati inſeruirent, Reipub. munia deſererent: eorumq́ue exemplo equites ad ſegnitiem uerti. Cladem Lugdunenſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt, ut amiſſa urbi reponerent. Non inter laudes uocem illam repoſuerim, quam cum damnati cuiuſdam ſupplicio ſubſcribere de more cogeretur, edidit, ſcilicet: Quàm
„ *uellem neſcire literas: fictam enim aut puerilem eſſe contendent. Similiter & illud recenſebo, cuius tamen meminerunt quidam, ut magnifici reſponſi. Cùm enim accuſaretur apud illum Thraſeas, tam ob contumaciam inuiſus, quod*
„ *eſſet iniuſtus: reſpondit Nero: Vtinam tàm me Thraſeas diligat quã iuſtus eſt iudex. Quæ enim admiranda ſunt in alijs, ad laudem Neroni, ob eam opinionem quòd compoſitus ad ſimulationem exiſtimaretur, prodeſſe nolumus. Sed ad facta redeamus. Recitat Seneca, fuiſſe Demetrium quendam Cynicæ ſectæ uirum ſanè probum, ſed (ut mos eſt hominum illorum) iacentem inter ſtipulas nudum: huic tamen ducenta ſeſtertia: id eſt, aureos coronatos penè quinquies mille tranſmiſit, quos ille ſolita ei genti ſtulticia renuit. Ille idem, eodem autore teſte, duos miſit centuriones in Aethiopiam, qui quàm diligenter Nili*

Nili originē ſcrutarentur, eidemq́; referrent. Silium Italicum, notiſſimū poëtam, & uirum eruditum atq; probum, ſupremo anno conſulem fecit. Atq; ſe liberatos & eruditos, ac nemini non potenti uiro infenſum non fuiſſe, imò perhumanum, declarant uerba illa Suetonij: Sed neq; autores requiſiuit, & quoſdam per indicem delatos ad Senatū affici grauiore pœna prohibuit. Tranſeuntem eum Iſidorus Cynicus in publico clara uoce corripuerat, quod Nauplij mala bene concitaret, ſua bona malè diſponeret. Et Datus Atellanarū hiſtrio in cantico quodam ὑγίαινε πάτερ ὑγίαινε μῆτερ, ita demōſtrauerat, ut bibentem natantemq́; fecerat: exitum C. Claudij Agrippinæq́; ſignificans: & in nouiſſima clauſula:

Horcus ducit uobis pedes,

Senatum geſtu notaret, hiſtrionem & philoſophum: Nero nihil amplius quàm urbe Italiaq́; ſubmouit, uel cōtemptu omnis infamiæ, uel ne fatendo dolorem irritaret ingenia. Quis eſt uel noſtrorū regū, qui tot cū titulis pietatis talia ferat? qui nō magis in deprehenſos ſæuiat? Idem Suetonius refert, Domitianū propter quaſdā in hiſtoria figuras Hermogenē Tarſenſem occidiſſe, librarijs etiā qui eā deſcripſerāt crucifixis. Quare uelim eos qui tā anxiè in Neronis famā graſſantur, cogitare homines omnes eſſe: neq; Neronē dijs, ſed hominibus comparandū. Quod ſi hoc animo cenſurā actorū Neronis agere uelint, minimè tanquā Neronis aduocatus recuſo. Verū in alijs cauſis hoc requiro, in hac ſanè non: cum dijs enim patientia conferri poſſe cōtendo. Iuuenis ſecurus omniū, ſine cauſa laceſſitus, tot beneficijs in Rēp. in omnes bonos fruſtra collatis, loco gratiarū perpetuas calūnias & probra ſibi perpetuò obijci ſentiēs, atq; ob id non mediocriter iratus, plus tamē tribuit hominū uirtuti quàm cauſæ iuſti doloris. Quis audiuit unquam ſub Nerone, præter Senecam, maximorū malorū autorem, quenquā ſtudioſum aut eruditū uel philoſophū damnatū, uexatum, malè habitum? Tiberius cùm inter Græculos quotidie uerſaretur, cū publice profitētes audiret, Gymnaſia frequētaret, Zenonē exilio, Seleucū (ambos grāmaticos) ſine cauſa morte damnauit. C. Caligula meditatus eſt Vergilij & Liuij ſcripta abolere. Sub Claudio exuſti libri Labieni, q Rabies cognominabatur, cum quorum cineribus uiuum ſe uoluit ſepulchro inferri. Quantus in oratoria arte, quantus in utraq; lingua fuerit, ex hoc perſpici poteſt, quòd apud Claudiū tunc non ſolū imperatorē ſed etiā conſulē & gratias egit pro adoptione & pro Bononienſibus Latinè, & pro Rhodijs et Ilienſibus Græcè perorauit. Notiſſima eſt oratio illa eius ad Senecā, huiuſmodi: Et quod meditatæ orationi tuæ ſtatim occurrā, id primū tui muneris habeo, qui me nō tātū præuiſa, ſed ſubita expedire docuiſti. Auus meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati uſurpare ocium poſt labores cōceſſit: ſed in ea ipſa ætate, cuius autoritas tueretur

» quicquid & qualecunque tribuiſſet. Attamen neutrum datis à ſe præmiis
» exuit. Bello & periculis meruerant. In his iuuenta Augusti uerſata erat. Nec mi-
» hi tela manus tuæ defuiſſent, in armis agenti. Sed quod præſens conditio
» poſcebat, ratione, conſilio, præceptis, pueritiam, deinde iuuentam meam fouiſ-
» ſti. Et tua quidem erga me munera, dum uita ſuppetet, æterna erunt. Quæ à me
» habes, horti, & fœnus, & uillæ, caſibus obnoxia ſunt: ac licet multa uideantur,
» plerique haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre
» libertinos, qui ditiores ſpectantur. Vnde etiam rubori mihi eſt, quod præci-
» puus charitate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & tibi ualida ætas,
» rebuſq; & fructui rerum ſufficiens, & nos prima imperij ſpatia ingredimur,
» niſi fortè aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum
» Voluſio longa parſimonia quæſiuit, tantum in te mea liberalitas explere non
» poteſt. Quin ſi qua in patre lubricum adoleſcentiæ noſtræ declinat, reuo-
» cas, inornatumq; robur ſubſidio impenſius regis. Non tua moderatio, ſi red-
» dideris pecuniam: nec quies, ſi reliqueris principem: ſed mea auaritia, meæ
» crudelitatis metus, in ore omnium uerſabitur. Quod ſi maximè continentia
» tua laudetur, non tamen ſapienti uiro decorum fuerit, unde amico infamiam
parat, inde gloriam ſibi recipere. Et rurſus de illius ingenio atque [illegible]
» tia, maximè in poëſi, Suetonius: Liberales diſciplinas ferè omnes puer atti-
» git: ſed à Philoſophia eum mater auertit, dicens imperaturo contrariam
» eſſe: à cognitione ueterum oratorum Seneca præceptor, ut diutius eum in ad-
» miratione ſui detineret. Itaque ad Poeticam pronus, carmina libenter ac
» ſine labore compoſuit: nec (ut quidam putant) aliena pro ſuis edidit. Ve-
» nêre in manus meas pugillares, libelliq; cum quibuſdam notiſſimis uerſibus,
» ipſius chirographo ſcriptis, ut facilè appareat non tranſlatos, nec aliquo di-
» ctante exceptos, ſed planè quaſi à cogitante atque generante exaratos: ita
» multa & deleta, inducta & ſuperſcripta inerant. Sed ueniamus ad fa-
cta, in quibus (ut dixi) præcipuam habuit Reipub. curam: hæc [illegible]
addidi, non ut prodeſſent, ſed ne obeſſent. Et patri & matri [illegible]
detulit honores, non ſolùm quam diu uixit Claudius, ſed etiam [illegible] poſt
obitum: quamuis etiam Seneca ad contrarium adhortante, ut ex [illegible]
riſſimis illius in Claudium uerſibus, qui adhuc extant, apparet. Sed & ma-
tri, quantum quiſque alius princeps detulit: & ſæpe cum illa in publicum
ſe produci uoluit. Et auſpicanti ſignum Tribuno, optimæ matris ſignum
dederit, eo uſque procedens, donec illa non ſatis habuit quibuſcunque
modis ornari ut matrem imperatoris, ſed concupiuit imperare: atque [illegible]
deſigna dedit etiam, nec ſi quieturam: uerum uel cogi Neronem [illegible]

con-

coniugē, contra omnia naturæ ac gentium decreta: uel illam alteri nupturam cui deferretur imperium. Profeſſus etiam eſt, ex præſcripto Auguſti imperaturum, nec liberalitatis (inquit Suetonius) nec clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ occaſionem ullam omiſit. Grauiora uectigalia aut aboleuit, aut minuit: præmia delatorum ex Papia lege ad quartas redegit, diuiſis populo uiritim quadringentenis nummis. Adhibitus ſumptib. modus publicæ cœnæ ad ſportulas redactæ: interdictū, ne quid in popinis cocti præter legumina aut olera ueniret: uſum Tyrij Amethyſtini q; coloris non niſi certis perſonis indulſit. Omnes ordines ſubinde & memoriter ſalutauit. Agenti ſenatui gratias reſpondit: cū meruero. Recuſauit & Patris patriæ nomē, ut minime ætati ſuæ congruens. Recitauit & carmina non modò domi, ſed in theatro, tanta uniuerſorum lætitia, ut ob recitationem ſupplicatio decreta ſit, & pars carminum aureis literis Capitolino Ioui dicata. Vetuit & quadrigarum luſus, quibus inueterata licentia paſſim uagantibus fallere ac furari per iocum ius erat. Pantomimorum factiones cum ipſis ſimul relegatæ. Aduerſus falſarios: tum primum repertū, ne tabulæ niſi pertuſæ, ac ter lino per foramina traiecto obſignarentur. Cautum, ut in teſtamentis primæ duæ ceræ, teſtatorum modo nomine inſcriptæ, uacuæ ſignaturis oſtenderentur: ac ne qui alieni teſtamenti ſcriptor legatum ſibi aſcriberet. Statuit &, ut litigatores pro patrocinijs certam iuſtamq; mercedē, pro ſubſellijs nullam omnino darent, præbente ærario gratuita: ut q; rerum actiones ab ærario cauſæ ad forum ac recuperatores transferrentur, & ut omnes appellationes a iudicibus ad Senatum fierent. Parauit autem expeditionem ad Caſpias portas, ex Ecbatana in Parthiam tendentibus, ex tyronibus ſenum pedum Italicis conſcripta legione, ut barbaris terrori eſſet pariter, & admirationi. Primus quoque raſtro in Achaia humum effodit, prætorianos ad Iſthmum fodiendum cohortatus. Primus quoque corbulo congeſtam humeris extulit, exemplo cæteris, ne quenquam laboris pigeret. Culpatur à Luciano id factum, & à uulgo, non ob aliud quàm exitum. Ferunt enim Cæſarem dictatorem, C. Caligulam iam antea, ſed infelici (ut apparuit) ſucceſſu, rem eandem tentaſſe. Sed Philoſtratus docet, Neronem deſtitiſſe non difficultate rei, nec timore ne perficere non poſſet, ſed ne Aegina ſubmergeretur: uel etiam, ne Romanis hoc pro infauſto omine eſſet: nā mutationem imperij hoc facto portendi affirmabant. Nec magis felicem fuiſſe Seleneum Nicanorem qui Iſthmum qui dirimit Euxinum à Caſpio mari, quàm etiā Cæſarem, qui tentarit Corinthiacum dirimere. Sed in Cnidios uoluiſſe propriam Iſthmum effodere, prohibitos que ab oraculo. Hæc uolui adduxiſſe, ut reſpon-

derẽ ut oſtenderẽ Neroni nec defuiſſe animũ ad maximas res conficiendas, nec conſilium, ut quæ agenda non eſſent, ſpe gloriæ facere concupierit. De liberalitate autem eius, quid dicam? cùm diuitiarum & pecuniæ fructum nullum alium arbitraretur, quàm profuſionem? In cunctos liberalis fuit, in pleroſq; uerò etiã magnificè ſplendidus. Prætorianis ſuis frumentum diſtribuebat, menſtruumq; gratuitum: quo fit ut demirer, quomodo in eum tam ingrati eſſe potuerint. In Tyridatem, quem ex Armenia aduocauit, D.C C C. nummûm in ſingulos dies: id eſt, aureorum millia pene uiginti dedit: abeunti quinquies ac millies centena millia: hanc liberalitatem ut in externum, imò inimicum, [illegible] uituperant: at ipſe pulchrum putauit, non ſolùm Regem in finibus imperij & procul Roma continere beneficio atque metu potentiæ, cùm ibi Parthi & Perſæ, Romanis inuictæ utræque gentes, incumberent: apparetque hoc conſilium fuiſſe ſalutarius quàm Traiani, & multo magis quam [illegible] ac Valeriani. Ceterùm quod ad ſummam pecuniarum attinet, magna [illegible] ſeorſum id æſtimantibus: ſed cum ad bellum eadem comparatur, nihil eſt. Hoc uerò eſt quod ſolus forſan Nero, aut ſaltem cum paucis, intellexit: minimum bellum plus exhaurire pecuniarum, quam quotannis prodigentia. Sed & illud conſiderare dignum eſt, Neronem multa didiciſſe à Tygrane circa magiam, multa uidiſſe quæ illi chariora regno [illegible] nam de manibus fermè, quod eſſent, certior factus eſt. Græciam quoque uniuerſam liberam pronunciauit. Inde ſatis frigidè in libro de Sera numinis uindicta fingitur, cùm damnatus eſſet Nero ob parricidium, [illegible] illum à pœna exemit dicens: Et Neroni à Deo aliquid debetur, quod maxime charum illi Græcorum genus, à ſeruitute & oppreſſione [illegible]. Non auſus eſt Plutarchus, quamuis Græcus, teſtimonium integrum de Neronis uirtute referre: quod ſciret quàm ille popularis fuerit, & optimatum potentiæ inuiſus: quodq; idem eſſet laudare Neronem, ac illius probare geſta: quod perinde eſſet atque animare principes ad iu[illegible] dam, premendoſq; inſolentes optimates, è quorum numero [illegible] ipſe, ſed eius amici, ob Traiani conſuetudinem, erant. Quinetiam inter admirandas illius fuit uirtutes, alea non luſiſſe: cui Auguſtus prim[illegible] de Caligula et Claudius totos dies inſumebant, adeò ut etiam e[illegible]edo [illegible] ceſſarent. Studia aleæ ob auaritiam & publicis damnata legibus, [illegible]mè efficiunt, ut principem à ſtudio adminiſtrationis Reipub. auocent. [illegible]que maximo malo ac flagitio caruiſſe Neronem conſtat. At hoc [illegible]num putant: puniunturque multo minora ſcelera ludo, fœnori atque [illegible]

*pinis nullus impoſitus modus. Quid deterius eſt, rogo, aut eſſe alea poteſt?
& tamen eam iſti acres cenſores, plebi ſoli minitantes, multam relinquunt.
Eſt ne quid, aut eſſe poteſt, aut etiam excogitari, deterius alea? cur er-
go relinquunt, ne prodant uitium ſuum? Reges enim atque potentes ea de-
lectantur. Hæc armat filios in patres, hæc furari cogit, eripit tempus,
ad execrationes aduerſus Deos impellit: uanas alit ſpes, illicita lucra præſtat,
ſpoliat filiosfamilias, urget mulieres & adoleſcentulos (ſi quid aliud) ad
impudicitiam perferendam: gulæ, profuſionis, meretricum debacchatio-
nis miniſtra: ibi lenones, fures, impij, ſacrilegi, parentum contemptores,
inertes, improbi, proditores unà congregantur, inficiuntq; uniuerſam
urbem*

*Laudatur Auguſtus & Claudius, qui aleæ operam dederunt: uituperatur
Nero, quòd cubaram pulſauerit, innoxio & facto & exemplo: adeò peruer-
ſa ſunt hominum iudicia. Cur adulteria & puerorum concubitus, & furta et
latrocinia, & impietatem & execrationes, & perfidiam tabulasq; falſas pu-
nitis, modum ganeæ imponitis: radicem omnium malorum integram relin-
quitis? an ideo, ut etiam in cæteris malis, ut repullulet? nec eſt miniſtro-
rum uotum excindere uitium ſed habere quo ditentur. Si uos nullus Dei me-
tus mouet, moueat ſaltem pudor Mahumetanorum, apud quos alea perhi-
betur ut certe malorum maximum. Atq; hæc circa mores uirtutemq; illius,
leges atq; inſtituta dicta ſint. Cæterum in adornanda urbe nullus ei cõpa-
rari, nedum æquari potuit. Ubi enim ex quatuordecim, ut dictum eſt, regioni
bus tres penitus cõflagraſſent, ſeptem deturpatæ omnino incendio exuſtis te-
ctis eſſent, reliquæq; tantum quatuor fuiſſent intactæ, totam ſic urbem reſti-
tuit. Nõ enim ut poſt Gallica incendia, domus nulla diſtinctione, nec paſſim e- “
rectæ: ſed dimenſis uicorum ordinibus, & latis uiarum ſpacijs, cohibita ædi “
ficiorum altitudine, ac patefactis areis, additisq; porticibus quæ frontem inſu- “
larũ protegerent, eas porticus Nero ſua pecunia extructurũ, purgatasq; areas “
dominis traditurum, pollicitus eſt. Addidit præmia pro cuiuſq; ordine, & rei “
familiaris copijs, finiuitq; tempus intra quod effectis domibus aut inſulis a- “
dipiſcerẽtur. Ruderi accipiẽdo Hoſtienſes paludes deſtinabat, utq; naues quæ “
frumentũ Tyberi ſubuectaſſẽt onuſtæ rudere decurrerẽt: ædificiaq; ipſa cer- “
ta ſui parte, ſine trabibus, ſaxo Gabino Albanoq; ſolidarentur, quod is lapis “
igni imperuius eſt. Iã aqua priuatorũ licentia intercepta, quo largior et plu “
ribus locis in publicũ flueret, cuſtodes & ſubſidia reprimẽdis ignibus in pro- “
patulo quiſq; haberet: nec cõmunione parietũ, ſed proprijs quæq; muris ambi “
rẽtur. Ea ex utilitate accepta, decorẽ quoq; nouæ urbi attulẽre. Erant tamen “*

qui crederent, ueterem illam formam ſalubritati magis conduxiſſe: quoniam anguſtiæ itinerum & altitudo tectorum non perinde [illegible] uapore perrumperentur: at nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defenſam grauiore æſtu ardeſcere. Ob hæc tanta tamq; inclyta in Rempublica beneficia, non demiror Traianum optaſſe quinquennium primum [illegible] eronis. Quæ nam laus Imperatori maior, quàm ab Imperatore? bono uiro, quàm ab optimo? ſapienti, quàm à prudentiſſimo? forti, quàm à fortiſſimo, contingere potuit?
» Ob quæ etiam nec mirum illud, multis adeo poſt annis nunquam defuiſſe,
» qui tumulum eius uernis atque æſtiuis floribus ornarent [illegible] modo illius
» imagines prætextatas in roſtris proferrent, modo [illegible] quaſi [illegible]
» & magno inimicorum malo reuerſuri. Et Vologeſum Parthorum re-
» gem miſſis ad Senatum legatis de inſtauranda ſocietate, hoc etiam ma-
» gnopere oraſſe, ut Neronis memoria coleretur. Denique cum poſt uiginti
» annos extitiſſet quidam conditionis incertæ, qui ſe Neronem eſſe iacta-
» ret, tam fauorabile apud Parthos illius nomen extitiſſe, ut uehementer
» adiutus ſit, ac pene reſtitutus. An uerò pietatem, & erga Deos ue-
nerationem, quanquam id conentur hiſtorici euertere, multis modis oſtendit: primum, cum ſacris Eleuſinis intereſſe non eſt auſus: deinde, quod cum in æde Veſtæ eſſet, uniuerſis membris tremore correptus eſt, adeò ut ab incœpto uenerandi illam deſtiterit. Apparet autem non ſuperſtitione detentum neglexiſſe Deos, ſed ſuperſtitionem: cum enim [illegible] men quoddam ſibi (ut uidebatur) fauſtum occurriſſet, [illegible]: tanquam ſciret non Iunonem aut Palladem & reliqua deliramenta Deos eſſe, ſed uitæ cœleſtis, atque omnium conditorem ſummum Deum. Eo enim cauſa promeruit, ut Diuino auxilio adiutus uideretur: & Neapoli cum theatrum cecidit, omnibus iam e theatro ſpectatoribus egreſſis: & cum in Artaxatæ oppugnatione intus tenebræ defenſoribus eſſent impedimento, exterius clara lux faueret oppugnatoribus. Ergo ſi Nero [illegible] ſuum potuiſſet imperium retinere, aut ſtatim ei ſuccedere ei ſimilis, quam bonus fuiſſet, omnes intellexiſſent. Quid enim profuit Auguſto, ut bonus uideri potuerit, triumuiratus exitialis, quo omnes potentes & ambitioſi ac improbi ceciderunt? ut tum [illegible] regere populum [illegible]. [illegible] ſuperuenit Tiberius, qui [illegible] animaduertens: improbos & contumaces uiros, non ſolum ſe [illegible] eos oſtendit, ſed & ex ipſis unum. Idem quoque accidit in Caligula. Sub [illegible], per illius ſegnitiem [illegible] adhuc ſpiritibus [illegible] tes [illegible] eſt, tyrannum [illegible]: quos dum excindere [illegible],

& rex-

& regimen temperare erga bonos & miſeros, pius & clemens ab aliquibus dam[illegible]abatur. Eius tamen iuſtitia factum eſt, ut Veſpaſianus laudaretur: & Domitiani rurſus ſeueritati, quæ tamen non, ut Neronis, clementiæ & iuſtitiæ ac bonis artibus iuncta erat, omnes qui ſucceſſerunt principes iuſti & probi, ex [illegible]ſis tot improbis, dici potuerunt. Traianus uerò omnium calliſſimus, un[illegible] præſidium inuenit, ut quæcunque pacis uirtutibus nō probaret, in militiam [illegible]uxerit: hac enim ſeueritia ſine odio cuiuſquam quoslibet ſceleratos aut [illegible], aut militiæ laboribus & acerbitate fregit: quod co[illegible] [illegible], & Adrianus & Antonius Philoſophus ſecuti ſunt ma[illegible] cum laude. Sic ne[illegible] facile fuit, etiam eos qui domi manebant reddere bonos, dum facultatem pœnæ nimis pronam in Principe metuunt. Sed cum hæc tam in Nerone probauerimus, metuo ne quis ſiniſtrè interpretando, poſtquam adeo factus eſt lapſus in mala, exiſtimet me probare principem, qui potentes, quòd potentes ſint, premat, aut ex medio tollat: quod nec uitium in Nerone fuit. Verba Taciti referam: Eo anno mortem obijt Memmius Regulus autoritate, conſtantia, fama (in= « quantum præumbrante imperatoris faſtigio datur) clarus adeò, ut Nero æger ualetudine, & adulantibus circum, qui finem imperio adeſſe dice= bant, ſi quid fato pateret, reſponderit, habere ſubſidium Rempublicam. Rogantibus dein, in quo potiſſimum reſponderit: in Memmio Regu= lo. Vixit tamen poſt hæc Regulus quiete defenſus: & quia noua generis cla= ritudine, neque inuidioſis opibus erat. Hæc ille, adeò potentiorum factioni addictus.

Verùm cùm tres ſint dominandi formæ: una, quæ potentioribus fauet, ut olim Patritica, nunc (ne exemplo deſit inuidia) omittenda, cùm nullibi fermè non adſit: altera, quæ nouis fauet hominibus, ut Turcica & Britannica: tertia, quæ potentiorum inſolentiam ulciſcitur, illorum honoribus fauet, hæc ſola & diuturna & iuſta eſt: nam ſecunda, etſi iniuſta ſit, plena eſt tumultibus: c[illegible] q[illegible] iuſtitia, quod per iniuriam potentiorum fiat. Vnde inter Turcas & Britannos tot cædes. Sed Britannica adhuc inconſtantior eſt: quoniam plures familiæ inter ſe auſæ ſunt de regno decertare: unáque conſuetudine tantum ſtat illud regnum, quod per quantamcunque ſeditionem, conſpirationem, proditionem, cædemq́; nunquam neque in domos, nec agros, nec imbellem turbam ſæuitur: qui mos ſi non eſſet, iam uicies regnum illud more [illegible]orum funditus euerſum eſſet. At in Ottomanis, nondum bellum ab aliquo qui ex aliena familia eſſet oriundus, exortum: itaque & diu illa manet, & formam iuſtitiæ retinet. Dum enim fauet potentibus, po-

tentes autem uariantur iuxta ſingulos principes, ut ex miſeris fiant optimates: ita fit, ut lanx quaſi æquetur, appellariq; potius poßit fortuna quàm iniuria. At prima forma iniqua eſt, & minimè diuturna, dum qui tacet, iacere ſemper cogitur: qui urget, acrius inſtat, ſecurus conditionis ſuæ ac fortis. in tertia eſt hoc impedimentum, quòd ſi nimis confirmata fuerit optimatum potentia, nec diu manere poteſt ſine regni exitio, nec euerti ſecurè poteſt. Vnde quidam, qui per blandimenta illam euexêre, caducum poſtmodum poſteris ſuis regnum reliquerunt. At qui conati ſunt iuſtè retinere regnum, cùm perſæpe cogerentur potentiam procerum frangere, in ipſo regnandi medio, uel etiam circa initia conciderunt: ut Caligula, Nero, & multi alij, quos optimos fuiſſe nemo negat: ut Pertinax Seuerus, Alexander, Probus, Aurelianus, Claudius ſecundus, Caius. Qui uerò perdurarunt, non ſolùm poſteris tutum regnum reliquerunt, & firmum: ſed etiam ipſi tuto & quiete regnarunt: ueluti Auguſtus, & Pertinax Seuerus: ſed hic diſcordiarum ſemina reliquit, dum diuidere imperium inter duos fratres moribus etiam, non ſolū ſtudijs & odio dißidentes, uoluit. Quibus ergo huiuſmodi regna obtigerint, opus eſt magna prudentia, fortitudine atq; uirtute. inde etiā bona fortuna, quæ diu uitā principis protrahat, nec ab externis hoſtibus impediatur. Cùm ergo Nero hoc genus imperandi aggreſſus fuerit, iam coalita tyrannorum potentia per Claudij ſegnitiem, periculoſum ſibi, bonis miſeris & Reip. utile iter ingreſſus eſt: in cuius medio, & multo antè, ne in principio dicam, concidit. Decepit eum Senatus autoritas, quam frangere oportuit, non uexare: alios legere, & ordinem aliū ei præficere: nā libertatis tempore magis à tribunitia poteſtate frangebantur, quàm ſub Nerone ab Imperatore: quod apparuit in damnandis Sorano atq; Thraſea: ubi neceſſe fuit Senatū globis militum terrere, quo nil deterius, cùm autoritas relinqueretur, uis autoritati intenderetur, & confeßio metus patefieret: hæc aūt ſtultè à Tigillino excogita fuêre, qui amicitiæ principis cum ſuo genero Coſſutiano Capitone illudens, ne potentia eius infringeretur, maluit Tribunis plebis ſuam non reſtituere: quæ unum erat aduerſus Senatum auxilium: nec poterat Nero, in tanta ſuorum ſolitudine, in tanta potentia tyrannorum, Senatus conſpiratione, ſeculi licentia, urbis ambitione, ciuium flagitijs, odio aduerſus Cæſarum nomen, adhuc recenti libertatis memoria & exemplo uetuſto poſt tam diuturnā regum ſeruitutē excußi iugi. Itaq; quanquā expediebat has leges, hoc mores, hæc edicta in uoluminib. Iuſtiniani includi, odio tamē Neroniani nominis & factionis Senatus ac potentiorū, qui illius memoriam fundit: s eruere in exemplum cæterorum qui regnaturi eſſent ne talia aduerſus illos auderent, ſatagebant, aſpirante fortuna quod nemo prorſus ex ſanguine Auguſti ſupereſſet, ornamēta hæc Reipub. miſero

rum ſo-

rum ſolatia, plebis & tenuiorum munimenta, exempla uirtutis, bonorum arma, & in eruditos etiam peccantes clementiæ ſingularis documenta extinxerunt. Et ne uidear forſan oratorio boatu hæc adijcere, enarrabo hiſtoriam uix credibilem. Coniurauerant in necem eius C. Piſo, innumeriq; alij, cupidine occupandæ dominationis: & detecta coniuratione, animaduerſum eſt in pleroſq; illorum. Virginium tamẽ Rufum eloquentiæ præceptorẽ, et Moſonium ſapientiæ doctorẽ, non ſuſpicione criminis carentes, ſed inter reos Moſonium ſaltẽ nominatum conſtat, eum ſubijciat Tacitus: At Cadicia uxor Secuini, & " Ceſenius Maximus Italia pellũtur, reos fuiſſe ſeſe tantum pœna experti, ſatis " habuit ob eruditionis nomẽ, in maris Aegei inſulas relegare. Quinetiã Aciliæ Lucani matri, quam Lucanus inter cõſcias nominauit, pepercit. Hæ ſunt crudelitatis exempla: ut non immeritò ei Seneca de Clementia libros dedicauerit. Rectè igitur feciſſent, ſi ſanctiones quaſcunq; Neronis ut maximè populares, iuſtas, clemẽtes, atq; probis & miſeris eruditiſq; fauorabiles, Corpori (ut uocãt) iuris, ne una quidẽ omiſſa, inſeruiſſent. Verùm iam ad obiecta ueniamus. neq; enim pauca, neq; leuia obijci ſolẽt. Maxima uixit cũ inuidia, obtrectatorib. ideo nõ caruit. Genera primùm eorũ de quib. dicturus ſum, narrabimus: inde quæ in ſingulis generib. propria obijciũtur. Ergo parricidia et cædes cõiunctorũ, aut eorũ quib. nõ minus debem9, ut apud Hebræos, ꝙ parentib. (imò magis eos colũt, ſcilicet magiſtros) inde improbitas qua (ut aiũt illi) ſanctos uiros ſuſtulit: pòſt ſæuitia, incẽdiũ urbis, crudelitas in Chriſtianos, etiã his q Chriſtianos ipſos oderũt inuiſa, rapinæ, luxuria, ſũptus immẽſi et inutiles, et publica infamia. De parricidio, mors patris matris, uxorũ, fratris, ſororis, amitæ, educatorũ Burri et Senecæ, priuigni proponitur. De patre, nullus illũ autorẽ prodit: q maximè illi infenſi ſunt, dicũt eo cõſcio Agrippinã uenenũ Claudio dediſſe: parricidiũ igitur patrauit Agrippina, nõ Nero. Si Nerone inſcio, nullum prorſus eſt crimẽ. ſi cõſcio, adhuc puer cũ eſſet, excuſandus uideretur, adhortante impia matre: cõſtat enim necdũ 17 annũ tũ Neronẽ expleuiſſe. Sed fac expleuerit, ſciuerit, patrarit: patrẽ nõ occidit, ſed fratrẽ aui materni patruũ magnũ. Scelus eſt, ſi nil addas: ſed tyrannũ occidit. Nulla, ut dixi, ratione ad Claudiũ, omnino ab Auguſti ſanguine alienũ, nec teſtamento Tiberij nec Caligulæ imperiũ peruenire potuit: ui militum ad illud raptus eſt, metu adactus, ſenatus confirmauit. Si Auguſtus teſtamento imperium relinquere potuit, maius etiã eſt ius hæreditarium deſcendentium, qui abſq; teſtamento ad hæreditatem ueniunt. Filij ſi teſtamento exhæredentur ſine cauſa legitima, ad hæreditatẽ tamen ueniunt. Ad Neronem ergo ſi ab inteſtato imperium perueniebat, Claudius nullo conſanguinitatis uinculo Auguſto annexus erat. Claudius tyrannus fuit, Nero ſucceſſor legitimus, & abnepos (ut audiuiſtis) Auguſti:

uis, cle-

uis, electio, illa nihil proſunt: nam ſi in Repub. fuiſſet arbitrium, non Claudiũ quidem amentem & ſtupidum quæſiſſet imperatorem, ſed nec quenquam alium quidem, uerùm libertatem. Si uero militum, tyrannus fuit, & omni ſupplicio dignus. Sin autem Auguſti uoluntate: omnino excluſus eſt ab eius coniunctione, nec etiam teſtamento hæres ulla in parte ſcriptus, nec inter ſecundos hæredes aut ultimos numeratus. Si igitur uoluntas Auguſti irrita eſſe debuit, libertas præualebat: ſi firma, nõ potuit eſſe hæres nec ab inteſtato, nec ex teſtamento: tyrannus ergo omnino fuit: nam nec à Tiberio, nec Caligula nominatus eſt. At parum ductis ereptam tyrannidem, adeptum fuiſſe imperium hæreditarium ſiue dolo ſiue ui, aut fortuna aut uirtute! tanquam deeſſent potentes, opulenti, acres uiri, qui omni conatu, induſtria, ſtudio, diligentia, maximisq; periculis illud quærerent. Itaq; uel hoc ipſo maxima laude dignum Neronem cenſuerim, quod imperium occupauerit, ſi ad ius reſpicias, in quo plurimum poſſet. ſi ad uires, in quo nihil. Quòd etſi nullo iure occupaſſet, adhuc iuxta Ataui dictum laudari poterat:

> *Nam ſi uiolandum eſt ius, imperij gratia*
> *Violandum eſt: alijs rebus pietatem colas.*

Sed hæc omnia fruſtra: neq; enim huius rei conſcius fuit, quam non celaſſet adoleſcens, & natura liber: nec uerisimile eſt matrem, quæ nullo eius auxilio hac in re indigebat, fruſtra tantum crimen ei communicaſſe: tum magis, ne eã illi pro impia abhorreret: quod et poſtquã reſciuit, ſtatim euenit. Nullum enim factum tam in utilitatem cuiuſquam cedere poteſt, quod ſi ſupra humanam improbitatem efferatur, ei in cuius utilitatẽ cedit, non odioſum euadit: ſeu quòd conſenſu exprobretur, ſeu quòd exemplo metuere cogatur. Quinimo tametſi laruato illo philoſopho Seneca aliquando imprudens aduertante, cautius eum proſecutus ſit, publicos tamẽ quotcũq; potuit honores tribuit, et acta illius manere uoluit, nec geſtis illius inuidit. Eadẽ ratione & fratris & ſororis crimen diluimus: nam ut nec pater fuit Claudius, ita nec frater Britannicus, nec ſoror Antonia. Dices, lege facti ſunt frater & ſoror, ut etiam Claudius pater. Stultum eſt lege agere contra eos, qui legibus non ſunt obſtricti. In huiuſmodi requiritur ius ſanguinis: quod ſi ſeruatur ſanè nimis, legem nullam in talibus requiras. Sed nec ſi centum patres, lege adoptionis patres factos, quis occidat, tantum facinus patrauerit, quàm ſi quis uerum patrem, à quo etiam fuerit emancipatus. Vrgebat periculum amittendi Imperij, & cum imperio uitam. Agrippina omnium malorum cauſa erat, quæ ut terreret Neronem, Britannicum amplexabatur intempeſtiuè, quem ueram ſtirpem Claudij, & imperio dignum dictitabat. Inde illa uerba furoris plena: Id ſolum dijs et ſibi prouiſum, quòd

uiueret

uiueret priuignus: iturum cum illo in caſtra: audiretur hinc Germanici filia. Acceſſit huic metui, error Britannici, fruſtra querentis quodam carmine euolutum ſe de patriis ſummiſq; rebus: & cùm minimum ſapere præſtitiſſet, tum nimio ſtudio, Fatis ita uolentibus, motam commiſerationem erga ſe, erga Neronem inuidiam, quaſi alienū occuparet imperium. Vnde idē Tacitus ſubijcit: Nero intellecta inuidia, odium intendit. Vrgentibusq; Agrippinæ minis: quia nullum crimen neque iubere cædem fratris palàm audebat, occulta molitur. Sit crimen occidiſſe huiuſmodi fratrem ſecuritatis cauſa (quod etiā excuſatur à Tacito his uerbis: Pleriq; etiam hominum Neroni ignoſcebant, antiquas fratrum diſcordias & inſociabile regnū exiſtimantes. Quidnā dicemus de Auguſto, qui primus hoc exemplū edidit in Cæſarionē Cleopatræ filium, quem et per adoptionem fratrem, & per ſanguinem in eodem gradu cum ipſo fuiſſe conſtat, quem etiam ſine ulla ſuſpicione regni occidit? Et Auguſtum pro Deo colitis: Neronem autem execramini: quæ hæc eſt ira, iniqua & de rebus & de factis æſtimatio? Exiſtimatur Antoninus Philoſophus Verum fratrem ſuſtuliſſe, nec hoc etiam in his qui hoc credunt, inter crimina numeratur. Sed plures factum negant: ſi, ita: ſatis eſt paruum creditū crimē, ut ſalua ſit Reſp. fratres occidere. Melius ſanè, quàm pernicioſo exemplo prouinciam deuaſtare, urbes excindere, tot innoxios occidere. Quanta mala, quantam iacturā attulit Carolus, frater Ludouici undecimi Gallorum regis, Gallico regno, quod penè euertit? Ludouicus Sfortia, dū ſibi principatum aſciſcere conatur noſtra ætate, quantas clades regioni attulit, unde etiam è familia excidit, & ad barbaros peruenit, maximis Italiæ bellis. Quàm præſtitiſſet illum non fuiſſe? Non ego laudarim parricidium. Hercules Ferrariæ ſapientiſſimus dux oculos fratri effodit, & in carcere perpetuò, quoad uixit ipſe filiuſq;, habuit: liberatus eſt à fratris nepote, & nunc etiam robuſtus ſuperuiuit, cū quinquaginta perpetuos annos in carcere exegerit. Quòd ſi cōputentur anni, erūt ſupra octuaginta. Vigeſimumquintum annum agebat, cùm coniectus eſt in uincula: tertius annus agitur, poſtquam liberatus eſt Iulius Eſtenſis. Omitto modò, quod Ottomanis Orientis principib. tam familiare eſt ſuſtuliſſe fratres, ut nemo ex illis unquam dum regnaret, paſſus ſit fratrem ſuperuiuere: nam & exules & profugos ita perſequuntur, ut canis odorus feram. Non laudo factum, ſed potiùs conſuetudinem regis Aethiopum: uerùm nullus hoc obijcit Ottomanis: quod ſanè minus triſte eſt, quàm ut noſtri principes, qui ab adulatoribus, à mulieribus, a perfidis conſultoribus perſuaſi, dū plures uolunt poſteros principes relinquere, principatus extra familiam & poſteros eliditur, et ab alienis occupatur. Plura ſunt, è quibus hoc unum eſt, quæ ſub pietatis ſpecie

ſunt, apud Deum maximè impia. An melius eſt, ut bene ſit improbo uni hel-
luoni, tot perdere homines inſontes, mulieres, infantes, pueros, prægnantes,
diripi ciuitates, ſpoliari templa, incendi urbes, uaſtari agros? quónam orato-
re hæc apud Deum tuebimur? non regna propter reges, ſed reges propter re-
gna facta ſunt. Tyrannici ſpiritus hæc introduxerunt: adulatorum & precio
corruptorum, & nimis propijs commodis proſpicientium turba, tum eorum
qui liuore, odio, ſpe, metuq́; ducuntur, defenditur. Quàm pulchrius ſpectaculũ
eſt, uidere plures filios principes: tam miſerabilius, finem illorum aut nepotũ
ſpectantium. Multitudo, inquit Ariſtoteles, principum mala: unus ergo prin-
ceps. Si in tam amplo orbe multitudo deorum ex æquo dominantium, quan-
quam hi nihil exigant ab illo, mala eſt, tametſi ipſi dij per ſe boni ſint: quanto
deterior in anguſto terræ ambitu hæc multitudo dominorũ, qui omnia à ſub-
ditis exigunt, plura etiam non neceſſaria occupant, nec ut dij iuſti aut ſapien-
tes aut potentes? ſed omittamus modò quid præſtet: ſatis fuerit defendiſſe Ne-
ronis factũ, neceſſarium ſibi, & Reipub. admodũ utile. Quid ſperari potuit, ſi
populus Romanus duplici aula, duplicatis miniſtris, adulatoribus, magiſtra-
tibus, uectigalibus, luxu, pompa, ludis, ſpectaculis preſſus fuiſſet, aut diſtra-
ctus, quando ne uni quidem ſufficiebat? Non fuêre Neroni montes Negri, non
cõſilium eruendi oculos fratri (poſtquam fratrẽ uultis appellari filium patrui
magni, etiã dãnata adulterij & occiſa matre) quid ergo ſupererat, fremẽte
matre parricida tutum, fidumue auxilium illi, præter id? maximè quod Bri-
tannico perperam perſuaſum erat, iniuſtè ſibi ereptum imperium, quod iniuſtiſ-
ſimè prius pater illius ereptum Neroni, aut occupatum ex Repub. poſſ[illegible]et,
ut non obſcurum eſſet, moriendum fuiſſe Neroni, niſi clemen[illegible]iam in Britanni-
co paternam, utilem eſſe potuiſſe credat, cum Claudio neq; nocentiorem neq;
ſæuiorem hominem natura ediderit. Stulticia meticuloſus, metu exitioſus. Ve-
niamus ad ſororem Antoniam, in qua eadem omnia mala erant, quæ in Bri-
tannico: nam neq; ſoror uerè, nec periculum ingens ab ea deerat: imò plura
& maiora quàm in illo: nam & ætas, et cauſæ irarum, occiſo fratre & ſorore,
quæ & uxor illius erat, Octauia, manifeſtiores: & deſtinati Piſoni, qui Ne-
,, ronem occidere & occupare imperium aggreſſus eſt. Sic enim Tacitus: In te-
,, rim Piſo apud ædem Cereris operiretur, unde cùm præfectus Tenius & cæ-
,, teri accitum ferrent in caſtra, comitante Antonia Claudij Cæſaris filia, ad eli-
,, ciendum uulgi fauorem: quod C. Plinius memorat. Nobis quoq; modò tradi-
,, tum non occultare in animo fuit, quamuis abſurdum uideretur & inane, aut
,, ipſi Antoniam nomen & periculum commodauiſſe, aut Piſonem notum amo-
,, re uxoris alij matrimonio ſe obſtrinxiſſe, niſi ſi cupido dominãdi cunctis affe-
ctibus

ctibus flagrantior eſt : & tamen uel ſic in illam, credo, miſericordia domus Claudij non animaduertit. Quis ergo tam Neroni infenſus eſt, qui non admiretur clementiam eius in illam, quam omnia iura ream mortis damnabant? Superuixit tamen eò uſque, donec Poppæa poſt aliquot annos extincta, dum nuptias eius repoſcentis aſpernata, & odij pertinaciam & periculum quàm in gratia eſſet, patefecit. Siquidem clàm nubens alicui, perculſo Nerone, optimatum & Senatus odio inuadere imperium facilè potuiſſet. Tum ergo tanquam immemorem beneficij, & implacabile odium teſtantem, & ob imminens exitij periculum & priora quaſi facta exprobrantem interfici iuſſit: non ſolùm neceſſariò, ſed etiam iuſtißimis ex cauſis. Sequitur uxoris Octauiæ mors, magis neceſſaria quàm cæteræ, non tamen adeò iuſta: iuſta tamen. Memor illa fratris, Agrippinæ etiam, noua pietate, quæ & ſceleribus & blanditijs æquè pernicioſa Claudij domui, nec retineri ſine periculo aut ueneni aut nocturnarum inſidiarum, neque dimitti abſque maiore etiam poterat (quippe expertus ſemel uulgi in illam fauorem, diſiectis Poppææ ſtatuis & acclamationibus) non tàm ſcelere Neronis, quàm Claudij patris ac maiorum execrandis flagitijs extincta eſt. Decuit enim Antonij, ſceleratißimi uiri, prius quàm Auguſti, uel etiam non minus uniuerſam progeniem extingui: atque ferro, ne non fortuita ultio diuina aut neglecta eſſe uideretur. Et quanto ſæuiora in puella ſpectacula repræſentabantur: eò recordantibus cædes, tot bonorum, tot inſontium, ab illius maioribus factas, ut minora præteream, diuinæ iuſticiæ locuples teſtimonium elucebat. Hoc tamen conſilium uxoris necis, non tàm ſponte iniit, quàm impulſus fraude Ottonis & Poppææ, qui & ipſi malè periere. Nec quicquam eſt quantumuis magnis cauſis hoc effecerit, quod Neronem feciſſe nollem, quam cædem coniugis Octauiæ: puella pudica coniugio iuncta ſine crimine, non potuit ad mortem iuſtè damnari, tametſi ille ſe à periculo iuſte liberare poterat: ſufficiebat relegaſſe, quam poſtmodum cuſtodia diligenti ſeruatam in denuò ducere in domum poterat. Sed præter alias cauſas quibus ei infenſus erat, ſterilitas fuit: nam Octauia nupſit Neroni, A. Vitellio & L. Vipſano conſulibus: perijt P. Mario & Silio conſulibus: poſtquam uerba illa Nero ad Senecam habuit. Agebat tum Nero annum uigeſimumſextum, Octauia uigeſimum exceſſerat, nec tamen unquam concœpit. Ego tamen inuiſum autorem necis, etſi non neceſſe, ſuperis fuiſſe crediderim: namque Claudiorum gens ambitione ſumma, auaricia & crudelitate fuit: ut etiam Claudius ille Decemuir damnatus ſit iudicio publico: & Claudia fœmina, quæ eliſa ob multitudinem optabat fratrem reuiuiſcere, præcipuam iacturam claßis Roma

næ,ut rurſus uictus frequentiam populi minueret, atque et illa ob id damnata. Infenſa hæc ſemper plebi & miſeris, qualem putas fuiſſe erga alias nationes? qualem erga ſeruos? nihil minus quàm quòd in immeritam hæc fieri ent,nec eo conſilio ob id puto dijs inuiſam fuiſſe: nam prope mortem uiſus eſt ab Octauia trahi in interiores tenebras: & ipſe eadem die ferrum intulit quo Octauiam occiderat: ut uideatur non fortuitò id contigiſſe: ſed ſeu ordine aſtrorum, ſeu ultione diuina, cui propiùs accedo, factum reor. Neque enim omnia quæ neceſſariò fiunt, iuſta ſunt: quoniam ubi cauſa non eſt, potius quàm innoxium occidere maximè morte præuiſa, præſtat quoduis periculum ſubire, & mortem ipſam. Nec idem eſt optimum fuiſſe uel eſſe principem, & nihil admittere quod culpari queat. Quis tam ſanctus fuit, ut non deteriore animo regnarit? Poſſem, ſi uellem artis neruos intendere, hanc necem ut iuſtam laudibus magnis efferre: ſed non eſt id mihi conſilium, ut calamo ea probem, quæ animo probare non poßim. Temperetur ars ad beneficium publicum: ut quæ ſcribũtur, ad exemplum trahi poßint: ſatis ſit oſtendiſſe, neceßitate & ſtulticia & alieno ſcelere quæſitam hanc necem, Dijs quidem iuſtißimam, non itidem autori. Meminerim me eſſe philoſophum, non rhetorem. Et ſi conarer, aut non effecturum quod uelim: aut ſi efficiam, non placere hæc ſuperis: & mihi minus fidei habendum, qui ambitione ductus, & oſtentandi cauſa, falſa ſimul & uera laudem. Quo minus, ni mors matris tam iuſta fuiſſet, abſiſtere decreueram. Sed in ea neſcio an maiori laude dignus ſit Nero, quòd occiderit, an quòd tam diu pertulerit: neque quicquam maius excogitare poſſum, quàm cum illius æſtus, quos tam diu tulit, imaginor. Hinc materna ſpecies, memoria educationis, dulcedo coniunctionis, partum illius ſeu uiduſtria ſeu ſcelere imperium: at ex diuerſo omnia, obſcœna parricidium in patrem perpetratum, cædes multæ nobilium, tentatus concubitus ne plarius filij, cupiditas eripiendæ dominationis, perpetua ſolicitatio fratris, uxoris, exercituum, tribunorum, optimatum ad illum euertendum: ira, minæ, luſpecta fides & conſuetudo, non ipſi tantùm, ſed omnibus eius amicis & educatoribus, etiam ijſdem quos illa ei adiunxerat. Si matrem occidere omnino non licet, fateor iniuſtè cæſam: ſed ſi unquam licuit (licuit autem Oreſti, etiam conſultore Apolline) maximè licuiſſe Neroni oſtendemus. Sed prius hiſtoriam enarrabimus. Fuit Agrippina filia Germanici, ut diximus, & Agrippinæ, neptis Auguſti, fœminæ unde matronæ: itaq; eò nobilitate potens, ſed nõ minus ſceleribus notißima, & inceſtu etiam fratris infamis: quam tamen uel ſic ſororem & pellicem ferre non potuit, ſed in exilium egit, ob impotentiam: adeò uerò ferox & improba, ut cùm Nero nuper natus eſſet, gratulantibus amicis,

amicis, pater Domitius negarit potuiſſe ex ſe quicquam naſci & Agrippina, niſi exitiale populo Romano: adeo uxoris mores aſpernabatur: quæ uox [illegible] inconſultè, nullam dedecoris et inuidiæ Neroni attulit: tanquam neceſſarium ſit, aut [illegible] aſimilari parentibus. Namque ego ex duobus parentibus natus ſum maximè iracundis, cùm tamen ſim mitiſſimus: filij tamen mei parentibus meis, non mihi ſimiles nati ſunt. Deinde fac ut quis natura talis naſcatur: quid faciet aut proderit educatio, ſi neceſſariò talis futurus eſt natus quales fuere parentes? inſulſa ſanè uox fuit, & quæ quotidiano experimento atq; uſu refellitur. Quinimò plerunq; accidit, ubi parentes ſeu uirtute ſeu uitijs extremis inter ſe ſimiles fuerint, ut filius naſcatur contrarijs moribus & natura: ex duobus maximè ſæuis mitiſſimus, ex ſapientibus ſtupidus aut ſtultus, ex iracundis (ut dixi) quietus: ſeu quòd ut ignis ignem retundit, ſeu quòd extrema neceſſe ſit in contrarium ſtatum declinare: ſeu quòd uitia parentũ dum filius aſpernatur, aut uirtutem æquare poſſe non ſperat, in contrarium habitum tranſeant. Vbi ergo ſucceſſu impudicitiæ primùm cum fratre, inde Pallante Claudij liberto, ſed potentiſſimo & locupletiſſimo, ornatoq; multis dignitatibus, deinde cum patruo imperatore facta ferocior, cœpit (ut mos eſt eorum qui per ſcelera & flagitia aſcendunt) nihil ſibi exiſtimare non licere, atq; ex eo moliri ut filius in imperium ſuccederet: potita uoto, per omne flagitium, ſeu quòd maius ſit, uxorem eſſe imperatoris quàm matrem: ſeu quòd Claudius ob inertiam plus illi tribueret quàm Nero adoleſcens, & feruidus naturà, ipſiq; matri ſimilis: ſeu quòd plura uellet quàm haberet, ſeu quòd mallet omnia imperare, non obſcure concupiuit. Et primùm quidem experta indulgentiam filij: ſed ea tanta eſſe non poterat infinita cupienti ut ſatisfaceret: inde conuerſa ad uim occultam & impudentiam: pòſt aperte tentauit: ubi uidit non licere fœminæ imperare, poſtq; [illegible] ius publicum ius priuato uinculo materno reuerentiæ, ad ſtultum conſilium deuenit occupandi Neronis adoleſcentiam nefario inceſtu. Vbi uero neq; id proceſſit, ad querelas, iurgia, ſolicitationes, minaſq; animum intendit: nullum lapidem non mouit, donec tot tantiſq; malis, matri [illegible] q; periculis, tum etiam aſſiduitate importunæ mulieris perculſus Nero, coactus eſt exuere filium, induere iuſtitiam, abijcere reſpectum, ſumere poteſtatis licentiam, contemnere famam uanam, conſulere ſecuritati. Iam ergo ſingula ita eſſe oſtendamus, ex uno eodemq; autore. Ecce initium libri, ubi de Nerone agitur. Prima nouo principatu mors Iunij Sillani, Proconſulis Aſiæ, ignaro Nerone per dolum Agrippinæ paratur, non quia ingenij uiolentia exitium irritauerit, ſegnis & dominationibus alijs faſtidius, adeò ut C. Cæſar pecudem auream eum appellare ſolitus fuerit: uerùm Agrippina fratri

,, *tricius L. Sillano necem molita, ultorem metuebat: crebra uulgi fama, an-*
,, *teponendum eſſe uixdum pueritiam egreſſo Neroni, & imperium per ſce-*
,, *lus adepto, uirum ætate compoſita, inſontem, nobilem, & qui tunc ſpectare-*
,, *tur è Cæſarum poſteris. Quippe & Sillanus D. Auguſti abnepos erat. Hæc*
,, *cauſa necis. Ecce quibus auſpicijs. Inde ſubijcit: Nec minus properatò Nar-*
,, *ciſſus Claudij libertus, de cuius iurgijs aduerſus Agrippinam retuli aſpe-*
,, *ra cuſtodia, & neceſſitate extrema, ad mortem agitur, inuito princi-*
,, *pe. Ibaturque in cædes, niſi Afranius Burrus & Anneus Seneca obuiam*
,, *iſſent.*
,, *Habetis iam ingenium fœminæ, atq; acta. Inceſtum autem negare quis poſ-*
,, *ſit quæſitum? Tum Agrippina uerſis artibus, per blandimenta iuuenem aggre-*
,, *di, ſuum potiùs cubiculum ac ſinum offerre contegendis quæ prima ætas &*
,, *ſumma fortuna expeterent. Quin et faſtebatur intempeſtiuam ſeueritatem, et*
,, *ſuarum opum, quæ haud procul imperatorijs aberant copias: & ut nimia co-*
,, *ercendo nuper filio, ita rurſum intemperanter demiſſa. Quæ mutatio neque*
,, *Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantq; caueri inſidias*
,, *mulieris ſemper atrocis, tum & falſæ. Fortè illis diebus Cæſar inſpecto orna-*
,, *tu, quo principum coniuges ac parentes effulſerant, delegit ueſtem & gem-*
,, *mas, miſitq; donum matri nulla parſimonia, cũ præcipua & cupita alijs prior*
,, *deferret. Sed Agrippina non hic inſtrui cultus ſuos, ſed cæteris arceri pro-*
,, *clamat: & diuidere filium, quæ cuncta ex ipſa haberet. Nec defuêre qui in de-*
,, *terius referrent. Et Nero infenſus his quibus ſuperbia mulieris innitebatur,*
,, *demouet Pallantem à cura rerum, quis à Claudio impoſitus, uelut arbitrium*
,, *regni agebat: ferebaturq;, digrediente eo magna proſequentium multitu-*
,, *dine, non abſurdè dixiſſe, Ire Pallantem ut eiuraret. Sanè pepigerat Pallas,*
,, *ne cuius facti in præteritum interrogaretur, paréſque cum Republica ra-*
,, *tiones haberet. Præceps poſt hæc Agrippina, ruere ad terrorem ac mi-*
,, *nas, neque principis auribus abſtinere. Et rurſus hæc ſubdit: Tradit*
,, *Cluuius, ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò uſque prouectam, ut*
,, *medio diei, cum id temporis Nero per uinum & epulas incaleſceret, offer-*
,, *ret ſe ſæpiùs temulento comptam, & inceſto paratam. Iamque laſciua oſcu-*
,, *la, prænuncias flagitij blanditias annotantibus proximis, Senecam con-*
,, *tra muliebres illecebras ſubſidium à fœmina petiuiſſe: immiſſamque Acten*
,, *libertam, quæ ſimul ſuo periculo et infamia Neronis anxia deferret, peruulga-*
,, *tum eſſe inceſtum, gloriante matre: nec toleraturos milites profani principis*
,, *imperium. Fabius Ruſticus non Agrippinæ, ſed Neroni cupitum id memorat:*

eiuſdemq;

eiuſdemq́; libertæ aſtu diſiectum. Sed quæ Cluuius, eadem quoque cæteri autores prodidêre. Et fama huc inclinat, ſeu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina, ſeu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea uiſa eſt, quæ puellaribus annis ſtuprum cum Lepido ſpe dominationis admiſerat, pari cupidine uſque ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptijs. Igitur Nero uitare ſecretos eius congreſſus, abſcedentem in hortos, aut Tuſculanum, uel Antiatem agrum laudare, quod ocium laceſsiſſet. Hæc oſtendunt, Neronem non id, ſed Agrippinam quæſiſſe. Si igitur Nini filius matrem Semiramidem ob id ſolum occidit, quod illius concubitum quæſiſſet: quam inuremus infamiam Neroni, quòd eandem ob cauſam matrem occiderit? cùm etiam uim illa, minasqúe adderet, mulier uenefica, impotens, ſæua, multis flagitijs nota, ſuperba, rapax, impudens, falſa: præterea potens, diues, & (ut dixi) ex Auguſti ſtirpe. Sed age cùm quietura non eſſet niſi ſtupro impetrato (quanquam quid abominabilius, etiam dempto ſcelere:) an uxorem & concubinas, pelliceſq́;, quarum forma propter ætatem præcellebat, omnes tollere uoluit, nullam præponi ſibi Agrippina ſperare potuit? Quod ſi præponeretur, adhuc nihil erat actum, niſi perpetratum flagitium: diſſenſio, iurgia eadem manebant. Quid ergo? duceret in uxorem matrem, ut ferunt moris eſſe Perſarum gentis? tuliſſet ne hoc populus Romanus tantum ſcelus, ac tam publicum? Neceſſe igitur fuit, extinguere hoc tantum incendium, morte ipſa. Admirantur forſan quidam, multitudinem rerum: & quod in uno tolerandum uidetur, auerſantur in pluribus. Non ignari ſunt, Ptolemæos quoſdam fratres, alios parentes, alios filios, alios uxores, plures etiam amicos occidiſſe. Sed mirentur Neronem ſimul hæc omnia egiſſe: ut uideatur ipſe potiùs conſilio ſuo huiuſmodi peregiſſe, quàm fortuna, aut caſu. Neque illis id perſuaderi poteſt, uerìſimile quidem fuiſſe ut in tot occaſiones ſolus incideret, ſed eas potiùs quæſiſſe: atque hæc maxima ſuſpicio eſt contra illum. Cui reſpondemus: Quoſdam homines eſſe uelut agaricum, centauream, & uerbaſcum, quibus plurimæ ſunt uires, atque numero incredibiles: alios ut arbutum, cui nullæ: ita certè contingit, ut quibuſdam plurima & maxima eueniant in fortunis, aut occaſiones difficiles, quibus etiam cogantur aut ſuccumbere, aut acriores quàm communis uſus ſit uideri: e quorum numero Nero fuit, ſi quis alius. Sed tamen ſi occupata tyrannide omnes Claudij deſcendentes excidiſſet, ut multi quoque alij fecere principes, quamuis id iniuſte egiſſet, melior tamen uideri poterat. Eius enim clementiam.

mētiam ſegnitiem interpretantis, ea auſi ſunt, per quæ, niſi ſibi proſpexiſſet, euertebatur. id maximè contingit, cùm ex familia in familiam regnum transfertur: atque lætis temporibus, & in magna uiuendi licentia. Sed iam ad
,, Agrippinæ uiolentiam redeamus, cùm præter ſuperius adducta inquit: ſimul
,, intendere manus, aggerere probra, conſecratum Claudium, infernos Sillanorum
,, manes inuocare: & tot irrita facinora. Et rurſus: Certa non Senecæ &
,, Burro unum erat, contra ferociam Agrippinæ: quæ cunctis malis dominationis
,, cupiditatibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo autore Clau-
,, dius nuptijs inceſtis & adoptione exitioſa ſemet peruerterat. Sed facile eſt
uidere, Neronem non quæſiſſe occaſionem perdendæ matris, cū habeam ut honeſtam non receperit, uerùm omni ſtudio ſeruare concupierunt. Narrabo hiſtoriam breuiter. Erat Rubellius Plautus, pari cum Auguſto, ut Nero, in
,, gradu: de hoc ita Tacitus: Iturius & Caluiſius, non iam uetera & ſæpius au-
,, dita referentes, quòd Britannici mortē Agrippina lugeret, aut Octauiæ iniu-
,, rias euulgaret, ſed deſtinauiſſe eam Rubellium Plautū ad res nouas extollere,
,, coniugioq́; eius etiam imperio Rempub. rurſus inuadere: hæc Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt (quippe inter Agrippinam et Domitiam infenſa æmulatio exercebatur) ille Domitiæ ea, Paridem hiſtrionem libertum ſolitum luſu principis intendere, ad illum iam prouecta nocte mittit: adeoq; exterret Neronem, ut iam non ſolùm de Plauti & matris nece cogitaret, ſed etiam amouendo præfectura Burro tanquam Agrippinæ gratia prouectum. Quid plura? hic uides Neronis moderationem in tanta ſuſpicione, in odio matris tam manifeſto: Burrum præfectum prætorij, in cuius manu uita erat & imperium, loco non mouit, nec Senecam: quamuis uterq; ab Agrippina et datus eſſet. Sed neq; illorum quenquam priuauit uel punita matre, uerùm Burrum morte amiſit. Seneca ſponte, Nerone nolente, ſe abdicauit. Sed uide finem huius accuſationis: neq; enim ſatis habuit matrem & Plautum innoxios pronunciare, ſed & accuſatores et Atimetū, qui extra culpam erat, ſupplicio affecit: ratus ob Domitium delatorem ultrò acceſſiſſe. Quis ergo tam infenſus Neroni eſſe poteſt, ut audeat dicere, quæſiſſe cauſam occidendæ matris: uerùm ut Tacitus & Suetonius refert, uictus illius acerbitate deſtinauit perimere.
,, Vnde Tacitus: Poſtremò ubicunq; haberetur, prægrauem ratus, interficere
,, conſtituit: hactenus conſultans ueneno an ferro, uel qua alia ui. Et Sueto-
,, nius: Verùm minis eius ac uiolentia territus, perdere ſtatuit. Quæras forſan, quomodo potuit Princeps orbis terreri minis fœminæ? Locum primùm quidem ab inſidijs, ne non ueneno per communes miniſtros illam confi-
,, ceret: unde Tacitus: Et miniſtros Agrippinæ tentare de ueneno ardentem uidebatur,

batur , mulieris uſu ſcelerum aduerſus inſidias intentæ . Et albi: *Et ma-* “
tris ira nulla munificentia leniri , ſed amplecti Octauiam , crebra cum ami- “
cis ſecreta habere : ſuper ingenitam auariciam undique pecunias quaſi in “
ſubſidium corripiens , tribunos & centuriones comiter excipere : nomina “
& uirtutes nobilium, qui etiam tum ſupererant, in honore habere, quaſi quæ- “
reret ducem & partes . Cognitum id Neroni, excubiasq; militares, quæ, ut “
coniugi Imperatoris ſolitum , & ut matri , ſeruabantur , & Germanos cu- “
ſtodes ſuper eundem honorem additos digredi iubet: ac ne cœtu ſalutantium “
frequentaretur , ſeparat domum , matremq; transfert in eam quæ Antoniæ “
fuerat . Quoties ipſe illuc uentitaret , ſeptus turba Centurionum, & poſt “
breue oſculum digrediens . Imminebat , ut dixi , maius & longè pericu-
lum, ne alicui potentium nuberet : neque enim non manifeſtiſſimo in diſcri-
mine imperij & uitæ uerſabatur. Quid dicam de infamia, qua illum aſper-
gebat, tanquam parricidam fratris, deſertorem coniugij, ſuſpectum de Clau-
dij morte : illegitimum ſucceſſorem imperij , matri ingratum , flagrantem
amore libertæ , tum nocturna flagitia , & quæcunque tenebræ abſcondunt
etiam in ſanctiſſimo uiro deformia , nedum in adoleſcente principe euulgan-
do , omniaq; in maius augendo , præſens exitium cum contemptu illi pa-
rabat . Quòd & ſi nullum exitij periculum fuiſſet, uitam illi acerbam red-
dere potuit . Neque fides teſti , matri ſcilicet , deeſſe poterat . Quid de-
inde intra domeſticos penates, dum uxorem illi parùm beneuolam etiam con-
tumacem & iratam reddit , eamq; ſuſpicionibus malignis replet? cunctosq;
illi Claudij ſeu Britannici ſeu Octauiæ amicos , tanquam non ipſa Claudium
occiderit. fratrem & uxorem euerterit, amicos interfecerit, oppreſſerit , eie-
cerit, ſed Nero . Nam forſan credas, quòd Britannicum amplexaretur, in o-
dium filij amaſſe illum? Abſit . Quæ enim nouerca , quantumuis bona,
& ſine imperij etiam æmulatione, potuit priuignum non odiſſe? Et ama-
bat Agrippina Britannicum , cuius patrem necarat , à quo tranſtulerat
imperium , imò eripuerat, filióque proprio dederat . Quid plura, audi
rurſum Tacitum : *Commotus Agrippinæ querelis , quaſi crimini-* “
bus, Claudius , optimum quemque educatorem filij morte aut exilio afficit, “
datosq; à nouerca cuſtodiæ eius imponit . Luſciumq; Getam & Rufum “
Criſpinum , Meſſalinæ memores , & filijs eius deuinctos , ſpecie quòd “
cohortes duorum ambitu diſtraherentur , amouit : tradiditq; Burro A- “
franio , gnaro cuius ſponte perficeretur . Et rurſus pòſt , dum de “
Britannici nece agit : *Nam ut proximus quiſque Britannico : ne fas* “

„ neq; fidem penſi haberet, olim prouiſum erat. Primùm itaque uenenum „ aſſumpſit ab ipſis educatoribus. Deinde deflebat, quem ipſa morti deſti- „ narat.

Tot ſceleribus infandam mulierem, & fœminei totius ſexus dedecus, ac naturæ horribile monſtrum, decem annis fermè pertulit Nero inter maxima pericula, maioresq; metus, & maximam moleſtiam. Quali autem a- „ nimo aut timore eam occiderit, audi: At Neroni nuncios patrati facinoris „ opperienti, affertur, Agrippinam euaſiſſe, leui ictu ſauciam: & hactenus a- „ dito diſcrimine, ne autor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iamque „ affore obteſtans uindictæ properam, ſiue ſeruitia armaret, uel militem accen- „ deret, ſiue ad Senatum & populum peruaderet, naufragium & uulnus & in- „ terfectos amicos obijciendo: quod contra ſubſidium ſibi? niſi quid Burrus & „ Seneca expergiſcerentur, quos ſtatim acciuerat: incertum, an antè ignaros. „ Igitur longum utriuſque ſilentium, ne irriti diſſuaderent: & eò deſcenſum „ credebant, ut niſi preueniretur Agrippina, pereundum Neroni eſſet. Poſt „ Seneca hactenus promptior, reſpicere Burrum, ac ſi ſcitaretur, an militi impe- „ randa cædes eſſet? ille, Prætorianos toti Cæſarum domui obſtrictos, & me- „ mores Germanici, nihil aduerſus progeniem eius atrox auſuros reſpondit: „ perpetraret Anicetus promiſſa. Qui nihil cunctatus, poſcit ſummam ſceleris. „ Ad illam uocem Nero, illo ſibi die dari imperium, autoremq; tanti muneris li- „ bertum profitetur.

Iam dubio procul eſſe uideo, & Neronem metu id egiſſe, ac in ſumma deſperatione rerum: & niſi detectus fuiſſet dolus nauis rumoſæ, non prorupturum ad publicam cædem. Et ſanctum Senecam cum optimo Burro non ſolùm conſcios huius parricidij (ſi modò parricidium ſit, tam ſceleſtam fœminam occidiſſe, exemiſſe ſe manifeſto uitæ periculo) ſed & conſultores & autores.

Sed & inuitam cædem confeſtim ſubſecuta eſt pœnitentia: unde & ſe exagitari materna ſpecie teſtatus eſt: & maris eius ac littorum aſpectus, quo cœptum eſt facinus, turbabat eum. Et ut Suetonius ait, manes illius, facto per magos ſacrificio, euocare & exorare tentauit. Vnde demiror Tacitum in ea uerba prorupuiſſe, ut Neronem uoluerit occidiſſe matrem, ut Octauiam abdicaret, Poppæam duceret. Quo mendacio nihil turpius: aut ſi ita ex coniecturis credidit, opinione nihil abſurdius eſſe aut dici poteſt, aut excogitari.

Omitto, quòd cauſæ necis matris tot tantæq;, ut dixi, fuere, ut quemuis patien-

patientiſſimum mouere potuiſſent: nónne animaduertit, uel etiam ipſo teſte, inter mortem Agrippinæ & Octauiæ annos pluſquàm tres interceßiſſe? Mortua enim eſt Agrippina, C. Vipſano Fonteioque coſſ. quibus ſucceſſerunt Nero quartò & Cornelius Coſſus: his autem Cæſonius Pætus et Petronius Turpilianus, pòſt P. Marius & L. Aſinius: ſub quibus Octauia occiſa, Poppæa ducta in matrimonium. Si ergo ardebat tum Poppææ amore, cur tantum diſtulit? nimis enim longa amanti hæc mora, etiam moderato, & priuatæ conditionis.

Quòd ſi uerò nondum eò ardor proceſſerat, ſed mediocriter ferebat, cur tantum ſcelus aggreſſus eſt, quod etiam non ſufficeret? Quid uetuit, ne Octauiam tolleret minore crimine, Agrippinam relinqueret? Sanè fateor, multum accelerasſe Octauiæ necem conſilijs improbis, quibus aduerſus coniugem eam accenderat: inuiſamque illam filio reddidiſſe, dum per uim, quam ardenter deperiret, quaſi matrem, metueret, retineri uideri uult. Ita mulier hæc ſeu uolens, ſeu inuita, exitio fatali miſeræ domus Claudiorum nata uidebatur.

Forſan obijcies, quod ſolum obijci poſſe ſentio, præſtitiſſe Neroni perijſſe, imperium amiſiſſe, quàm tanta cum infamia matrem occidiſſe. Sed quis adoleſcens tam ſanctus, tam philoſophus eſt, qui malit alieno ſcelere perire, quàm ſupplicio ſeruari? Iam omnia quæ propoſuimus, oſtendimus: ueniamus ad ius ipſum.

Si Sillanorum affines atque amici, ſi Antonia Claudij filia, ſi Narciſſi coniuncti, totq; aliorum (quos illa perdidit) uirorum (nam ſub his optimatibus haud dubium eſt magnam turbam mediocris conditionis uirorum interemptorum, ſilentio præteritam latère: nam & Caliſtus ab ea occiſus eſt, unus è tribus potentioribus libertis) ius aduerſum Agrippinam à Nerone petiiſſent: an non cogebatur illam punire? Tum uerò iuſtiſſimus habitus eſſet.

At modò cum tot alijs ſceleribus iniuſtus & parricida uocatur. Quid hoc? Fecit, ſed in ſui commodum. Si finem ſpectas, poſtq; factum eſt ſine crimine, cauſa facti eum excuſat etiam qui cum crimine feciſſet, poſtq; timore iuſto id egit: nec uiuere illa ſalua, nedum imperare poterat: igitur cum factum iuſtum ſit, cauſa non ſit turpis, quam etiam philoſophus egregius & cæterorum doctor comprobauit: & uir optimus Burrus, ut Tacitus teſtatur: non parricidium admiſit Nero turpiter, ſed magna cum laude uindicauit. Fac ut Traiano, fac ut duobus Antoninis ea ſors,

mater adeò ſcelerata contigerit: uis reliquerint incolumem? iniuſti planè erunt: non enim alienæ iniuriæ domini ſunt Cæſares. Fac ut uindicauerint: cur quod in Traiano & Antoninis laude dignum habetur, in Nerone etiam longè maioribus cum cauſis uituperatione dignum eſſe debet? Nunc ueniamus ad amitam, in qua ut nullum crimen, ita nec in Nerone ſuſpicio necis: nec de ea quicquam apud Tacitum. Si dicas, deeſſe partem XVI. libri: certum eſt non eſſe magnam: peruenit enim ad finem conſulatus C. Suetonij & L. Teleſini, ut Nero poſtmodum parùm ſuperuixerit. Quomodo ergo poſiturum lanuginem dixit, qui iam propè triginta annos natus eſſet? Quid minus ueriſimile, quàm coëgiſſe medicos, tantum ſcelus admittere: imò nec coëgiſſe, ſed quaſi de pecudis uita ageretur, uno uerbo hortatum, ut amitã imperatoris occiderent? defuiſſe illi uenenum, quod perfidos ſibi daret ægræ? Demum quæſiſſe iam tot facinorum infamia laborantem, ſi Deos, ſi æquum iuſtumq́; ſperneret, quo publicè & ſine excuſatione maiore dedecore flagraret apud populum & milites, quos metuebat? Quo teſte iſta proditaſque ſecuritate illi prodere potuerunt? Et ſi ſecuros eos princeps reddidit, cui bono? ut ſcilicet non ſolùm fama, ſed lucrum illis periret? Demum, quot purgationibus opus erat ut periret? an medicamento medicamentum addere oportuit? Quis non uidet hæc conficta ab inimicis, tam abſurdè etiam, ut fidem non ſint habitura? Amabat amitam, ſuoſq́;, niſi illos qui ingrati erga eum fuerunt. Nónne conſtat, in extremo uitæ ſuperfuiſſe duas nutrices ſuas, Sporum, Epaphroditum, Phaontem, totq́; alios? atque utinam illi fidi fuiſſent, quàm plures ſuperfuêre amici, atque magnis affecti beneficijs. Siquidem refert Tacitus, XXII. HS. id eſt, aureorum coronatorum quinquagies quinquies millies mille, in ditandis amicis impendiſſe, à quibus deſereretur. Atque inter cæteros autor ille inuidiæ Ophonius Tigillinus, ab eo & ipſe deſciuit. Cæterùm in Domitia. nam Liuilla & Druſilla non amitæ, ſed matercteræ fuerunt. Nec exiſtimandum eſt odiſſe defenſores potentiæ ſuæ. Sed eo Fato natus uidebatur, ut non ſolùm beneficia quæcunque pro maleficijs haberentur, ſed & quæcunq; egiſſet, in malam partem traherentur. Simili iniuria illum aſpiciunt, dum reum mortis Burri eſſe uolunt, & priuigni. Burro miſit medicamentum, quo fauces illineret: miſit uenenum: an non poterat experiri in ſeruo, in damnato, qui eſſet præfectus prætorij? Sed Tacitus uериſimiliora dicit, medicos mandato Neronis id egiſſe, non uenenum à Nerone miſſum. Simili uanitate mentiuntur Ruffinum Criſpinum priuignum ex Poppæa natum, impuberem, iuſiſſe mergi mari, quòd luderet

ducatus

ducatus & imperij. Quid enim abſurdius, cùm Poppæam unicè dilexerit, et ab ea uſq; ad mortem dilecta fuerit? quod etiam illi cauſa mortis fuit. Cùm enim ob zelotypiam reuertentem, acrius iratus eam obiurgaret, percuſſa ab illo calce perijt, quòd excuſſo fœtu abortierit. Quomodo uerò occiſo illi filio ſine cauſa, impubere præſertim, eum amare adeò ardenter potuerit, non uideo. Quòd ſi fingas id factum poſt Poppææ mortem, quid hoc habet ueriſimile: cùm iam puero nulla eſſent præſidia quibus metueretur? nec Tacitus tantæ rei meminit. Quod enim iratus nolensq; uxorem occiderit, fortunam & hic, non animum accuſare oportet. Quotus quiſq; enim mortalis adeò patiens eſt, qui cum uxore quatuor annis, etiam minimè moroſa, quadrienni, aut Nero cum Poppæa, omnium fœminarum moroſiſſima, perpetuò ſine iurgio uiuat? Satisfecimus parricidijs, ſi de Senecæ morte agamus. Occidit Senecam philoſophum, educatorem, inſtitutorem teneræ ſuæ ætatis, adiutorẽ potẽtiæ & dominationis, rhetorem eruditum, diſertum oratorem, uirum facundum, memorem, ut qui (quod aliàs diximus) duo millia nominum propriorum memoriæ mandare ſolitus eſſet: hominem grauem, optimi exempli, ſine cauſa, & inſontem (quæ duo maxima ſunt) & ſi quid ad rem facit, amicum B. Pauli apoſtoli. O maximum & inexpiabile facinus. Verte ſententiam, & ad ueritatem te retrahe. Occidit pſeudophiloſophũ, proditorẽ teneræ ætatis, atq; ob id euerſorem Imperij, adiutorem et inſtitutorem ſcelerum, rhetorem malignum et inſulſum, oratorem improbum, frigidis cum argutijs beneficio naturæ peſſimè abutentem: hominem uarium, doloſum, peſſimi exempli, atq; huiuſmodi (quod Chriſtus maximè damnauit) ſubdolum, diſſimulatorem, peſſimum adulatorem, participem & doctorem omnium quæcunq; in Nerone maximè reprehenſa ſunt cauſa cum maxima, inhiantem etiam imperio: inimicum non ſolùm B. Pauli, ſed omnium Chriſtianorum atq; bonorum. Itaq; exiſtimo necem Senecæ, ſi quid modò per imprudentiam in alijs deliquit Nero, maximam criminum partem eluere. Eo enim quiſque deterior eſt, haberiq; debet, quo principaliori loco, & ſub ſpecie probitatis, & titulo integritatis, ac ſapiens. mala admittit: horum enim exemplo ita peruertuntur principes, ut quicquid malorum orbi euenit, ob hos peſſimos adulatores hypocritaſq; contingat. Euerſores bonorum, ſeditionum cauſæ, proditores principum, laruæ malorum dæmonum, oppreſſores miſerorum, exemplum malignitatis, hirudines humani generis, corruptores aulæ, eruditionis & uirtutis pernicioſiſſimi hoſtes, faces tyrannorum, regnorum blattæ & caries pernicioſa ſemper. Hic profeſſor Stoicæ diſciplinæ, quemadmodũ & ille improbus P. Egnatius (qui pecunia corruptus prodidit Baream Soranum, amicum præcipuum) nihil non alienum à Stoa ſa-

piebat. Sed nihil actum eſt, niſi talem Senecam fuiſſe oſtenderimus. Primùm
quidem non eſt cur tot nominibus inſecter Senecam, uirum iam ferme mille
quingentis annis mortuum, quem odiſſe poſſum. Mores fuere urbis & ſeculi,
ac propria illius ambitio, non leui coniuncta ſtultitiæ, atque immenſæ auari-
ciæ. Sed uis dignoſcere probum uirum ab improbo? duobus tibi uerbis abſque
phyſionomia aut aſtrologia te docebo: non eſt quod errare timeas, ſi hæc duo
obſerues. Si auarus non eſt, ſi immortalitatem animi credit, bonus eſt: qui con-
trà, malus. At de animi immortalitate, quid hoc ſimulant plerique, ob legis me-
tum? Chriſti præceptum habes, quo etiam auari & inſontes deprehenduntur:
inquit enim: A fructibus eorũ cognoſcetis eos. Et hæc ambo iã in Seneca ſine
difficultate produntur: nã & animos eſſe mortales, ſæpe faſſus eſt: et ſummam
in eo auariciam, quantũ in quouis mortalium fuiſſe, nemo dubitare debet. In-
,, quit enim Tacitus, obijciente, quem accuſabat Seneca, Suillio: Qua ſapientia,
,, quib. philoſophorũ præceptis, intra quadriẽniũ regiæ amicitiæ, ter millies ſe-
,, ſtertiũ parauiſſet? Romæ teſtamenta & orbos uelut indagine eius capi, Ita-
,, liam & prouincias immenſo fœnore hauriri. An grauius exiſtimandũ, ſponte
,, litigatoris præmiũ honeſtæ operæ aſſequi, quàm corrũpere cubicula principũ
,, fœminarũ? Hæc ſufficere deberent, ad oſtendendum improbitatẽ fucati philo-
ſophi, qui his morib. fuerit, ut inſatiabili animo ad quæſtum eſſet: nec ſolùm
ſibi, ſed etiam fratrib. maximas diuitias comparauit, aut cõparare docuit. Vn-
,, de Tacitus: Mella, quib. Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorũ
,, abſtinuerat per ambitionẽ præpoſteram, ut eques Romanus conſularibus po-
,, tentia æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat, per procu
,, ratores adminiſtrandis principis negocijs. Et inde ſubdit: Neronẽ opib. illius
inhiaſſe. Quales fuerint cogita, quibus imperator orbis inhiauerit. Nec fuiſſe
expertem Senecã, nec omnino conſcium Piſonianæ coniurationis, ex eo conij-
citur, quòd paucis antè dieb. de maxima familiaritate cũ Piſone accuſatus fuit
à Romano: & licet diſcuſſerit crimen crimine pari, exiſtimandum tamẽ eſt Se-
necam hortatum fuiſſe Piſonem ſic, ut mens potius quàm uerba deprehenderẽ-
,, tur. Vnde Tacitus: Et Natali miſſo à Piſone reſpondiſſe Senecã: ſermones mu-
,, tuos et crebra colloquia neutri conducere, cæterùm ſalutem ſuam incolumita-
,, te Piſonis inniti. Iam conſuetudo intima, & conſcientia facinorum Neronis,
quæ ut illi neceſſaria ob imperium et uitam tuendam, ita Senecæ ob auaritiam
& ambitionẽ, ſcelera erant. Fratris, matris, uxoris, aliorumq́; morte imperata,
quam poſſunt mereri excuſationẽ in Seneca? Sed noſce ingeniũ hominis in
controuerſijs illis fœdis, flagitioſis, ſæuis, cùm ut oſtentaret eloquentiam, nec
ueritati, nec æquitati, nec miſericordiæ locũ ullum reliquit. Sed quo rapax &

inculta

inculta facundia rapiebat, eò detorquebat ius atq; æquum. Deterius eſt longè docere mala, quàm facere: qui facit, impetu et dolore, aut ira uel perturbatione alia animi fertur, ſemel tantũ peccat, & peccando ſeipſum criminis damnat, dum celat, fingit, pauet, excuſat, habetq; quædã decoris & honeſtatis in cauſa facti rudimẽta: qui docet, impudenter docet, & multos: nec ullo affectu niſi improbitatis ducitur, nec habet ullam facti cauſam. Vis uitæ impuritatem uidere? hiſtoriam lege hoſtis illius, primo Naturalium quæſtionum, adeò turpem, ut plures (inter quos Andreas Alciatus, uir eruditionis ſingularis) eam pudore obliterauerint: maluerintq; codicem deformare, quàm animum. Præſtat enim in quibuſdam atrocibus malis uiam præſcindere, ut etſi uelis, facere uel ſcire non poßis. Porrò quòd mortalem cenſuerit animum, omitto: quòd Epicureus, & cui Epicurus placet, ſit, & carmina uulgata illius, quæ forſan quis ſua eſſe negare poßit, in Epiſtolis ſæpius ſe prodit: in quibus etiam, uel ipſo teſte, quàm frigide bonus fuerit, dignoſcitur. Hunc uirum adeò abhorrentem ab omnibus Chriſtianis præceptis, qui ne uno in loco Chriſti aut Chriſti ini cuiuſpiam mentionem fecerit, nec moriendo, quis audeat ob fictas epiſtolas Chriſtianum dicere? Ergo ſi Senecam alter puniſſet à Nerone, iuſtißimus dici poterat: nunc quia Nero fuit, cuius omnia facta probroſa, iniuſta facta, ſcelerataq; eſſe uolunt, iniuſtißima nex, Senecaq; ſanctus appellantur. O iudicia hominum, o ſtultitiam. Sed hæc omnia quare contigerint, ſuo loco demonſtrabimus. Nunc illud aggrediamur, quo demonſtremus peruerſam mortalium ſententiam: Auguſtus (inquit) ex nepte Iulia poſt damnationem natum infantem agnoſci aliq; uetuit. Hic rogo animaduertas. Auguſtus pro diuo colebatur, qui infantem pronepotem ſuſtulerat. Nero, qui matrem ſceleratam, & cum periculo imperij & uitæ eius omnia turbantem ſuſtulit, pro impio damnatur, & reijcitur. Nuper Solimanus filium, & nepotem ex eo adhuc impuberem, ob ſuſpicionem affectatæ tyrannidis laqueo ſtrangulari iußit: eius pater Selim patrem ſuum Baiazetem pulſum regno, decrepita ætate, necari curauit per Hebræum medicum: nec Solimanus ob filium & nepotẽ, nec Selim ob patrem impij habentur. Pius enim uidetur qui crimen agnoſcit, & propter publicum beneficium punit. Quærat igitur iuſtè aliquis, an deterius ſit occidere pronepotem, an filium? & an filium, aut matrem, uel patrem? Aegyptiorum reges alij quidem parentes, alij filios occidere non ueuerunt, atq; inter reliquos Phyſcon, filiũ impuberem ex ſorore, atq; uxore genitum, ſororis odio interfecit. Philopater autem, patrem & matrem. Multi autem filios. Verum crudelius eſt matrem occidere: magis impium, patrẽ: quod leges patriam poteſtatẽ conſtituerint, nõ maternam:

maternam: & quòd pater principale ſit agens ut ſemē, mater autem ut terra: planta autem ſemini plus debet quàm terræ: et quod pater alat filium, educet, inſtruat, magis quàm mater: filium autē occidere magis contra naturā eſt: & amētis, ut quē genueris occidas, ſpemq; tibi perpetuitatis ſuccidere cupias aduerſum temetipſum. At pronepotes magis in ſpe habentur quàm filij. Ideo nemo excuſauerit Auguſtum, quòd cùm no poſſet dubitare de matre, pronepotem inſontem ſuſtulerit: ut ſi de impietate agendum ſit, qui patriam oppreſſerit, fratrem & pronepotem occiderit, magis non ſit Nerone execrandus: & tamen Auguſtum deum & effecerunt, & coluerunt: adeò peruerſa ſunt hominum ſtudia, ut ſi quis ſecum reputet, ſimillima ſint amentiæ.

Sed iam ad aliud crimē, ſcilicet ſæuitiæ, deſcendam: in quo adeò damnatur Nero, ut iam in adagium uerſum ſit: tametſi Eraſmus eidem non Neronem iniuſtè, ſed Phalaridem iuſtius ſubiecerit. Primumq; obijcitur ſæuitia, qua in Chriſtianos uſus eſt: cùm etiam Petrum & Paulum Romæ occiderit: ut proxima ſit hæc crudelitas etiam impietati. Ingrata res, quæ cùm pleroſq; optimos principes tetigerit etiam, ut Traianum, Decium, Diocletianum, Neroni pro crimine obijciatur. Quòd ſi Nero probos & ſanctos Chriſtianos & utiles Reipub. necandos putauit, non recuſo quin Neronis factum cum alijs maxime deteſter. Sed ſi probroſi, ſeditioſi & impij habebantur, Nero non eſt in crimine. Eſt enim prudentis principis, tueri præſentem & uetuſtam religionem. Sic Antonini atq; alij optimi principes ac uiri. Paulus primùm perſecutus eſt Chriſtianos: poſtea idem effectus eſt uas electionis. Si error eſt pro ſcelere, certè Nerone hac in cauſa non minus ſceleratus fuit. Sed neq; Suetonius, neq; Tacitus Neronem ob hoc arguunt: ſed quòd tanquam incendij reos ſubiecerit innocentes. At quis non uidet quæſitam fabulæ cauſam, ut etiam Chriſtianis: quorum non paruus tunc erat numerus, & omnibus alijs exoſus eſſet e Chriſtianis, quòd eos falſa ex cauſa crudeliter damnaſſet: populo autem, & præſertim ſacerdotibus idolorum, quòd antea ſemper damnari uetuiſſet eo nomine. Itaque inuidia ardentes cū pleroſque incitaſſent, qui Chriſtianos incendij autores dicerent: Nero permiſit ut punirentur: in quo facto cauſam illi maledicendi inuenerunt, quaſi punierit & ob falſum, & ob minus delictum: minus enim exiſtimabant incendi urbem, quàm cultum deorum ſuorum negligi. Indicio eſt ſic eſſe, quod antea non legatur in Chriſtianos deſæuiſſe ullos, quòd ſuffecerit etiam prioribus Imperatoribus urbe illos depuliſſe. Vnde idem Suetonius in Claudio: Iudæos impulſore Chriſto aſſiduè tumultuantes Roma expulit. Inuſitatum fuit ad eam uſq; diem, qua permiſit Nero Chriſtianos ob incendij ſuſpicionem accuſatos plecti, quenquam ob alienam ſuperſtitionē ſupplicio

*plicio extremo affici: in quo errauit Nero. Sed Suetonius id inter illius beneficia narrat, uocatq; Chriſtianos ſuperſtitionis nouæ ac maleficæ. Sed ſi meritò improbandus eſt Nero Chriſtianorum ſupplicia, ut certè eſt: magis Traianus, Decius & Antonini erunt incuſandi, qui abſq; cauſa ulla, nec cauſæ ſuſpicione & per edictum damnarunt illos, cum alioqui mites & perhumani haberentur. ita non ſolum facto, ſed & autoritate degrauarunt Chriſtianorum ſectam, tanto acrius, quanto hi Nerone meliores habebantur. Nero non edicto Chriſtianos omnes, ſed cauſa incendij eos damnauit. Et cùm ſæuus haberetur, autoritate non percuſſit. Vide quàm iniquè homines de rebus ſtatuant: nemo Chriſtianorum cauſæ minus hoſtis fuit: & tamen ab omnibus damnatur: fortuna & caſu euenit, ut coactus ſit Chriſtianis eſſe infenſus: crimini datur: cæteri qui ex propoſito illos odêre, à Chriſtianis ut boni uiri laudantur. Videte Traiani, diuini hominis, de Chriſtianis ad Plinium Secundum reſcriptum: Actum quem debuiſti, mi Secunde, in excutiendis cauſis eorum qui Chriſtiani ad te delati fuerunt, ſecutus es. Neque enim in uniuerſum aliquid quod quaſi certam formam habeat, conſtitui poteſt. Conquirendi non ſunt: ſi deferantur & arguantur, puniendi ſunt: ita tamen, ut qui negauerit ſe Chriſtianum eſſe, idq; re ipſa manifeſtum fecerit: id eſt, ſupplicando dijs noſtris, quamuis ſuſpectus in præteritum fuerit, ueniam ex pœnitentia impetret: ſine autore uero propoſiti libelli, nullo crimine locum habere debent: nam et peſſimi exempli, nec noſtri ſeculi eſt. In hac epiſtola, quæ ut res rara celebratur, tot pene ſunt errores, quot ſententiæ. Nam cæteros prætermitto: quod uerò ad Plinium illa ſcribit, plenum eſt turpis & fœdæ adulationis in priuatum hominem: quoniam ſcilicet illius panegyricum ſcripſerat, aut etiam dixerat. Hic primùm incognita cauſa, inaudita defenſione, damnat omnes Chriſtianos. Defendas, publici boni cauſa non fuiſſe improbũ, & quanquã eò ſpectet, ſemper de ſumma cauſæ cognoſcere impiũ eſſe * apud nos fuiſſe'ne quomodo negare potes, ac longè deteriorem Nerone, qui hoc generali edicto non cauit? Dices, hoc oſtende. Oſtendo, quòd Paulus cum prima uice in uinculis Romã deductus eſt, ut referunt omnes autores, liberatus eſt: de quo nõ ambigitur, quod Chriſtianus eſſet: imò conſtaret, multos ad nomen Chriſti conuertere, & accuſabatur à potentiſſimis Iudæorum, atq; ditiſſimis illorũ: ut ſi edictũ fuiſſet promulgatum in Chriſtianos, nullus ueniæ locus futurus eſſet. Inde dicit: Delatos & conuictos punies, non delatos non conquires. Quid abſurdius? ſi quidem crimen non eſt, cur delatos uis puniri? ſi eſt, cur non uis conquiri? præſertim cum de publico bono agatur. Tertiò uult, ut qui probauerit ſe non eſſe Chriſtianum, ueniam conſequatur. Quæ uenia debetur ei qui non*

peccauit? an ſola ſuſpicio reum quenquam facere debet, aut poteſt? Sed addit ultimis in uerbis, Dijs noſtris: quaſi alios eſſe duceret. Quòd ſi exiſtimauit, cur eos non iuſsit coli? quicunq; enim deos eſſe nouit, nec coli iubet ſi princeps ſit, aut ſuadet ſi priuatus, etiamſi cũ periculo uitæ id fieri neceſſe ſit, impius eſt. Si enim prodere principem omni ſupplicio dignum eſt, prodere deos ipſos multo magis. Et tamen uir hic inuenit (ut referunt) ſanctum uirum, qui illius animam ab inferis reuocarit: Nero non inuenit, qui tametſi aberrauerit timore infamiæ populi, non tamen odio Chriſti nomen proſecutus eſt. Sed nec mireris damnatos Chriſtianos ut incendiarios: nam multi Chriſtiani (ut Euſebius refert in Eccleſiaſtica hiſtoria) eo nomine Chriſtiani facti ſunt, ut ſceleribus ac flagitijs licentius operam darent.

Sed iam ad alia ſæuitiæ experimenta tranſeamus. Hic uerò altius repetendũ eſt exordium, multa quoq; longius petenda, quæ non nobis adeo præſentia occurrunt. Diuinæ enim primùm bonitatis eſt atq; iuſtitiæ, ut omnia flagitia puniantur, ſi non in ipſis qui admittunt, ſaltem in poſteris: & ut æquata lance mortalium genus ſimul afficiatur ac releuetur, atq; cum hoc commodis illius generaliter cõſulatur. Sic enim ab initio, cũ uicus uicũ, domus domũ, regio regionẽ uexaret, ut nihil tutũ cuiquã eſſet, arreptis armis, et occupata tyrannide, Ninus imperiũ conſtituit Aſſyriorum: ſub quo cõmodiùs uiuebatur: quanq̃ una tota gens Aſſyriorum tyrannidẽ, non ſolùm unus homo exercebat, quàm ſub ullo principe, tyrannis aũt omnibus: cuius rei etiam teſtis eſt Plutarchus in Theſei uita, qui ob hoc ut deus habitus eſt, quòd Atticæ formam hanc uiuendi non armis, ut Ninus, nec ſub uno, ſed ſub Remp. Athenienſem redegit. Ita neceſſe eſt in omni regno eſſe quod regatur ut corpus, & quod regat ut caput: ſemperq́; caput hoc corpori graue quodammodo eſt. Sed cum uitijs gentis Aſſyriæ et regum, nouiſsimè Sardanapali ſubditi paulo melius uiuerent quàm ab initio nullis ſub principib. per Arbacum tranſlatum eſt regnum ex Aſſyrijs in Medos. Qua mutatione ſimul diuina ſapientia duob. maximè cõmodis proſpexit: & ut quæ in Aſſyrijs leges et conſuetudines erãt præter ius atq; æquũ uelut ſolutis nimis moribus antiquarentur: & ut eorum iniurijs in alias gentes illatis, per Medos uerſa uice ſatisfieret: quanquam enim pluribus unus homo uel gens iniurias inferat, ſatisfit omnib. pulcherrimo Dei conſilio, ſi unus homo ſeu gens, licet non omnes qui iniuriam acceperint, uindicent in iniuſtam gentem uel hominem illatas iniurias. Ergo pari ratione, cùm Medi Aſſyrios ſatis preſsiſſent, alios uerò iniurijs afficerent: uiſum eſt diuinæ ſapientiæ, ut ex Medis ſub Aſtyage per Cyrum in Perſas imperium deferretur. Et ne non

fortuitò

fortuitò id accidiſſe contingat, ut caueret per ſomnum monitus eſt ipſe Aſtyages: exponiq; iuſsit Cyrum nepotem: unde poſtmodum tragœdia illa in Harpagum: cuius cùm non meminerit Xenophon, illi ætati proximior, fabulam eſſe ſuſpicor, à mendaciſsimo Herodoto natam. Sed ut ut fuerit, eiuſmodi translationes regnorum, maximè uiolentas, manifeſta ſigna conſequi ſolent, quibus moneamur, non hominum errore aut ui (ut plerique mortalium credunt) ſed diuino conſilio illa peragi: namque cùm Perſæ diu regnaſſent, & ut Medi crudelitate, ita ipſi ambitione ſubiectas nationes preſsiſſent, exuſto Epheſi templo Dianæ (quod ob magnitudinem, artificium, opulentiam & celebritatem inter miracula orbis numerabatur) à Græco quodam Heroſtrato, uates protulerunt natum puerum, qui Aſiam totam preſſurus eſſet: ita natum conſtat eadem die Alexandrum Magnum, qui imperium tranſtulit ex Perſis ad Græcos: ut quas paſsi eſſent Græci à barbaris iniurias non ſolùm, ſed etiam aliæ gentes à Perſis ipſis, uindicatas in eiſdem uiderent. Quanta uerò prodigia præceſſere Romanorum imperium, quod, ut Græci alios atque Macedones preſſerant, ita Macedones ipſos ac Græcos preſsit? ut penè nulla gens peius & crudelius afflicta ſit, initio ab ipſorum regum ſemine facto: nam & Perſa rex extinctus eſt in carcere, & filius unicus qui ſuperfuit fabrilem exercuit artem. Itaque conſulto à diuina prouidentia facta ſunt hæc omnia: & ne quis uſi iari poßit, hæc etiam in minimis animaduerſa ſunt.

Quippe temporibus noſtris, dum Rex Gallorum excuſſus eſt dominatione Mediolanenſium ab Eluetijs, nonne uentis ac tempeſtate excidit totus apparatus ligneus triumphi Gallici regis? Et cum ſæuiore caſu pulſi ſūt ab Hiſpanis rurſus, eſt rurſus excuſſa terræmotu ac fulmine pene tota arx Mediolanenſis, nullis uiribus humanis expugnabilis? Quid ergo, tam ſæuum Reipublicæ Romanæ imperium, tam crudele iugum in omnes gentes, non 'ne, nondum ullis iniurijs, quas Græci, & qui eorum nomine imperauerunt, Ptolemæi, Antigoni, Mithridates, Carthaginenſes, Macedones, Corinthij, Athenienſes, Lacedæmonij orbi intulerant, ut non expediret ſolui, puniri non debuit? Qua ergo uia immanis hæc gens quæ in theatris ſontes & inſontes dimicare inter ſe cogebat ad necem crudelem, quæ uiros, fœminas, pueros, non miſerta ſexus uel ætatis, feris dilaniandos in ſpectaculis exhibebat, quæ ſeruos etiam per ludibrium excruciabat: unde rotæ ſuſpenſi pedibus uiri, & ad necem uſque uerberati: piſcinæ, in quibus per ludibrium, ſeu quibuſuis minimis ex cauſis,

non ſexus, non ætatis habita ratione, piſcibus deuorandi uiui mergebantur: tot cruces, piſtrini, compedes, tormentorum inaudita genera in miſeros? quæ in reliquis ſeu domitis ſeu ſocijs ſeu fœderatis gentibus tantũ exercebat, quantum libebat: nemo à nece, quantumuis inſons, nemo à uerberibus tutus, non puer, non nupta à libidine, Romani non ſolum magiſtratus, ſed nec miniſtri ullius, nec etiam ſerui uel liberti: non ſignum, ſtatua, fundus, domus, aut quicquam aliud auariciæ illorum imperuium. Non'ne Cicero recitat, cũ in Aſiam proconſul iuiſſet, eò redactos per tributa, extorſiones, rapinas, publica & priuata furta præcedentium adminiſtratorum, ut niſi uenditis capitibus ſuis & filiorum, non eſſent ſoluendo uectigalia? Eſt tamen hic ſanctus Arpinas, qui cũ tam innocentem ſe iactauerit, uel toto uertente anno nomine Reipu. Romanæ collegis ex prouincia HS.(I): id eſt, aureorum uicies quinquies centena millia: ſatis nimis uel toti Aſiæ expilatæ, uel prouinciæ quam regebat Ciliciæ, adiectis tribus diœceſibus Lycaonia, Pamphylia & Iſauria, & Cypro inſula. Ex his paucis tantũ corraſit pecuniarũ, tanta infamia publica, quanta priuata gloria, ſi modò tam ſanctus in adminiſtratione fuit, quantum ſe prædicat: nam de Q. Cicerone illius fratre uel ex ipſo Marco dignoſcitur, quàm crudeliter & auarè petulanterq; ſe geſſerit.

Sed redeo ad Ciliciam & Cappadociam, cuius regem Ariobarzanem pupillum in tutela habuit adeò pauperem, ut cũ tutelam alij reliquerint, ipſe cõcupierit: atq; inter reliqua uni Pompeio, ſancto illi atq; innocenti numerati ſunt C C HS, aurei centum & uiginti mille, pro fœnore: nã ex ſorte nihil decidebat. Erat fœnus hoc X X X I I I. talenta Attica in ſingulos mẽſes. Cogita reliqua, ut nec regem in ea prouincia eſſe expediret, nec priuatũ. Audi aliud: Salaminij ciues (ea urbs in Cypro eſt) menſtruo fœnore in quaternas centeſimas pacti fuerant, etiam cum annuis anatociſmis. Cicero ex Senatuſconſulto in centeſimam cum anatociſmis redigere tentauerat. Scaptius, uir nequiſſimus, & M. Bruti adminiſtrator, redigere tentauerat: non potuit: rem reliquit affini Bruti iudicandam, qui Ciceroni ſucceſſurus erat: cum antea Scaptius impetratis equitibus, ita miſeros ciues uexaſſet, ut Senatu eorum in arcem recepto, aliquot ſenatores fame perierint. Eſt autem fœnus quatuor centeſimarum cum anatociſmis annuis adeò magnum, ut mille coronati in decem annis quinquaginta millia euadant: tantam ergo iniuriam humani generis, talem contemptum, ut mortem duorũ hominũ & inſignium, quòd Græci eſſent, Cicero irrideat, ultrà pati non potuit: immiſitq; C. Cæſarem primò, qui Rempublicam occupauit, ſed minimè crudeliter: cui ſucceſſerunt Auguſtus,

Tiberius,

Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Domitianus: inter quos Neronem mitiſſimum omnium ſi fuiſſe probarem, ſuffi ere mihi a berei: ſed hoc non ſolū demonſtrate ōtendo, uerum mitiorem inter optimos etiam quoſcunq; principes, adnumerato etiam Veſpaſiano, Tito, Traianoq;: eaq; exempla clementiæ in omnibus edidiſſe, ut non immeritò uideatur eos illi libros de Clementia (ut antea dixi) Seneca inſcripſiſſe. Nec prodeſſe uolo nunc mihi, quæ propoſui de diuina ultione, de commodo humani generis uniuerſali, cū abunde hoc ſufficere poſſet. Neque enim Deus, poſtquam horum principum ortus, dominatio, uita, fortuna, interitus, manifeſtis prodigijs propter plebem, & Diuinæ prouidentiæ ratione propter ſapientes à Deo inſtitutus uidetur, quicquam impotenter aut inuidioſè facere poteſt, aut negligere uel ignorare. Sint tamen hæc malorum principum, nō Neronis defenſionis argumenta: nos Neronem nihil peccaſſe, ſed iuſtiſſimum fuiſſe ac mitiſſimum oſtendemus. Non officiat modo nobis publica fama, ex ignorantia & alieno ſcelere orta. Sed præſtat primùm ſcire Romanorum eo tempore leges: nam de moribus ſatis dictum eſt. Et, ut uno uerbo expediam, ſcias ad improbitatem nihil addi potuiſſe. Lex erat Romæ, cuius etiam meminit Cicero, ne ullus ciuis Romanus morte afficeretur, adeò ut e foro crux ſublata ſit prorſus: ſic Milo quanquam cædis reus primarij uiri P. Clodij, & Pompeio ac Cæſare parum amicis, Maſſiliam relegatus eſt: hanc legem neglectam, ut par erat, à Nerone atq; Domitiano, ob idq; tyrannis appellatis, Nerua atq; Traianus reſtituerunt, hi homines ſanctiſſimi: ſed uide exitum uiriuſq; legis, ac fructum. Marius Priſcus Proconſul Africæ, conuictus quòd acceptis à Vitellio Honorato trecentis millibus: id eſt, aureis ſeptem millibus ac quingentis, inimicum illius equitem Romanum exilio, ſeptem eius amicos ultimo ſupplicio affeciſſet iniuſtè: à Flauio aūt Martiano ſeptingētis millibus: id eſt, aureis coronatis decemſeptem millib. ac quingentis (ſed tamē in utraq; ſumma propter auri incrementum demere ſextam partem licet) alterius equitis Romani uirgas, damnationē ad metallum, ſtrangulationem in carcere mercatus eſſet: (quot in inferioris ſortis homines flagitia admiſerit huiuſmodi, alterius uerò generis, cōiectari facile poſſumus) accuſantibus Lepticanis, perorāte cauſam Plinio Secundo in quinq; horas, & Cor. Tacito coram ipſo principe Martiano (nam Vitellius, dum cauſa apparatur, interijt) Italia & Africa interdixerūt: Mariū Priſcum cōdemnarunt, ut ſeptingenta millia fiſco inferrētur, ipſi urbe & Italia interdiceretur. Hoſtilium Firmitium Senatorem, qui omnia hæc Priſci ſcelera adornauerat, tractauerat, cōpegerat, cū uellent amouere Senatu, Nerua ſanctiſſimus prohibuit: ſatis eſſe ducens, ne in ſortitione prouinciæ ratio eius.

tio eius.

tio eius haberetur: hancq; ſententiam adulator nequiſſimus ille tàm laudat, quàm cornutū Tertullū conſulē deſignatum fortitudinis: ô tēpora, ô mores. Hiſce certè uideri potuit miſer Nero crudelis: homines dignos crucibus, palis, ferro, & quicquid eſt tormentorum, ſatis habuerunt pellere Italia, nec bonis ſublatis, nec etiam trecentis millibus reſtitutis: cùm etiam illum alium in ſenatu reliquerint: atque ad hoc etiam impetrandum eloquentia tanta opus fuit, ut non criminis hæc pœna fuerit, ſed premium ambitioni oratorum. I modò, uel hoc exemplo uno, ſub quo quanta contineantur & qualia intelligis, cauſam accuſationis & calumniæ Neronis diſcas. Aliquanto grauiora erant, & ſeueriora iudicia, ſub Republica Ciceronis tempore, quæ tamen corruptiſſima fuere. Sed audi aliud. Claßicus Proconſul cum uxore, filia, amicis, miniſtris, totam prouinciam diripuerat: ueniunt hi (Betici enim erant) prouinciales omnes accuſant: eſt Plinius Secundus, & L. Albius: quid plura? uix aliqui ad exilium damnati quinquennij, alij biennij, plures abſoluti, prodente cauſam (ut puto) ipſo Plinio, quo etiam gloriatur: hæc erat iuſticia temporum illorum, & miſeria mortalium ſub his beatiſſimis atque ſanctiſſimis imperatoribus, cum etiam ipſe imperator Hiſpanus eſſet, atque ideo ex prouincia ſpoliata. Tales cogita fuiſſe quoſcunq; laudauerunt, Veſpaſianum, Titum, Adrianum, Auguſtum, Antoninos, atque huiuſmodi deos inferorum, non cœleſtes. Sed audi tertium, ne non credas in quoquam uariaſſe. Iulius Baſſus ſub Veſpaſiano reus, ſub Tito inuiſus: à Domitiano, cui amicus ferebatur, relegatus: à Nerua ob ambitionem non ſolùm reſtitutus, ſed Bithynijs præpoſitus, inter flagitia & rapinas ſenex factus, iam ab ipſis prouincialibus accuſabatur. Defenſorem huius Plinium ſecundum de criminibus, quæ & ipſe fatebatur, conſtabat. Bæbius Macer repetundarum lege teneri uolebat. Cepio Hiſpo ſalua dignitate cenſuit dandos iudices è ſenatu. Quid plura? obtinuit utrunque, & utrunq; euaſit: nam & in Senatu remanſit, & quod rapuerat, obtinuit: atque de hoc gloriatur ipſe Plinius: ut iam non recti ac æqui ulla eſſet cura, ſed oſtentationis eloquentiæ.

Sed hoc parum. Theophanes è Bithynijs uir diſertus, parùm abfuit: nam Senatus ea erat ſententia, ut quia reum acriùs urgeret, pro reo ipſo ſubijceretur. Verùm tantam infamiam ab ipſo Senatu, non dicam ſcelus (id enim contemnebant) Conſules auerterunt.

,, *Sed adhuc hoc minus eſt cauſa ipſa, qua liberatus eſt. Fecerat (inquit)*
,, *eum fauorabilem renouata diſcriminum uetus fama, notumq; periculis no-*
,, *men: & in procero corpore mœſta & ſqualida ſenectus. ô Secūdum impu-*
dentem:

dentem: non'ne turpior eſt cauſa, quàm abſolutio? Fauorabilem fecit renouata ſcelerum uetus fama? toties repetita iudicia non obtenta, ob gratiam, ob potentiam, ob corruptos pecunia iudices, contra miſeros prouinciales? notumq́; periculis damnationum nomen? quaſi ei uni qui primò peccauerit, non facilius ignoſcatur? Et in procero corpore: id eſt, ſegni atq; inerti ſue, mœſta (ob quid?) & ſqualida ſenectus: quod damnari tandem timeret. Dicis: Damnabatur, quòd munera ab amicis (nec accepiſſe is negabat) quæ lege prohibebātur, licet ſine flagitio accepiſſet.

O uirum impudentem: quæ refers in laudem tuam, quanto melius fuerat ſilentio obliteraſſe? Veniſſent Bithynij, uiri pauperes, ex tam longinqua regione, tanta cum impenſa, ut uirum potentiſſimum accuſarent, quòd munuſcula quædā (ut ipſe appellat) accepiſſet, quæ quis dare cogerat primum? Deinde, quæ conuictus repetundarum ſolum reſtituere cogeretur? cum aduerſis dijs atq; iratis nihil damnato deterius contingere poſſet.

Sed audi iam: Quibus ſententia Cepionis placuit, ſententiam Macri ut duram rigidamq́; reprehendant. Verum Pæana uide: Adſui Beticis con- «
tra Bæbium Baſſum. Quæſitum eſt, an danda eſſet inquiſitio? data eſt. Ad- «
fui rurſus iiſdem, quærentibus de Cæcilio Claſſico. Quæſitum eſt, an pro- «
uinciales ut ſocios miniſtroſq́; proconſulis plecti oporteat? pœnas luerunt. «
Accuſaui Marium Priſcum, qui lege repetundarum damnatus, utebatur cle- «
mentia legis, cuius ſeueritatem immanitate criminum exceſſeras: relegatus eſt. «
Tuitus ſum Iulium Baſſum, ut incuſtoditum nimis atque incautum, ita minimè «
malum iudicibus acceptis, in ſenatu remanſit. Dixi proximè pro Va- «
reno, poſtulante ut ſibi inuicem euocare teſtes liceret (hoc autem lege probibebatur) impetratum eſt. Quid amplius, ſi huius teſtimonio, cuius intererat uel ſaltem uerbis defendere iuris ſpeciem, omnia ad gratiam rei & pro facundia agebantur? miſeris inſontibus, criminibus, nullus locus erat: quo loco fuiſſe putas reliqua, quæ ſilentio tegebatur? quæ defendere non auſi ſunt? quæ pro criminibus habebantur? quæq; ab his agebantur oratoribus, quos improbos eſſe dicebant? illud mirum, ſolum quod in tantis ſeculi probris non multum adulterium eſſe uoluerunt. Galitta enim damnata eſt Iulia lege, & mœchus centurio exautoratus, atque relegatus. Vt deterius ſit aliquanto ſeculum hoc noſtrum flagitioſiſſimo quouis antiquorum, in quo ſaltem pudoris ratio habebatur: reliqua tam profanata erant, ut nec crudelitati, nec rapinis aut ambitioni, aut auaritiæ aut ſtupris, aut alijs ullis uitijs modus ullus eſſet, ſed liceret quicquid lubitum eſſet. Gloriatur ipſe his uerbis: Quòd ſenatum inuidia liberaſſem, qua apud alios ordines flagrabat:

bat: quòd ſeuerus in cæteros, ſenatoribus ſolis diſſimulatione quaſi manca par ceret. Sed quid tandem actum tanto conatu ab iſto facundiſſimo oratore? ut Publicius Certus, qui Heluidium Priſcum Thraſeæ generum ad mortem adegerat, non fieret conſul: nimis, ſi iuſtè damnatus fuerat Heluidius: ridicula pœna, ſi iniuſtè. Has leges contra naturæ gentiumq́; decreta cum antiquare uellet Nero, & crudelib. iudicib. mortis pœnā irrogare, & iniuſta iudicia punire, magiſtratuumq́; ſcelerata flagitia ſupplicio ſummo & bonorum priuatione uindicare (hinc dolor, hinc lachrymæ) factus eſt repentè omnium mortalium ſceleſtiſſimus. Damnauit & Thraſeam Pætum, ac Baream Soranum, (inquit Tacitus) cum quibus ipſam uirtutem excindere concupiuit: prætereà Seruiliam Sorani filiam, C. Caſſium, Oſtorem, Syllanum, omnes ſenatorij ordinis, inſontemq́; Veſtinum conſulem. Hic non tàm de crudelitate quàm de iniuſtitia agitur: nam ſi iuſtè perempti ſunt, quandoquidem omnib. permiſſum eſt liberum mortis genus, crudeliter extincti dici non poſſunt.

Sed uideamus qualis hic fuerit Senatus, in quo hæc iudicia exercebantur. Incidit fortè, ut Pedanium ſecundum ſeruus eius ſiue amore exoleti, ſeu quod libertatem pollicitus non daret, occiderit. Erant Pedanio ſeni, adnumeratis mulierib. ac pueris, plus quàm quadringenti: omnes capti lege improbiſſima Romanorum, ad mortem damnabantur. Plebs tot inſontes (neq; enim præter illum qui dominū ac ſemetipſum occiderat, quiſquam facti conſcius erat) protegebat, miſerebaturq́; tot fœminarum, puerorum, infantium: acta res in Senatu, multis ob multitudinem legem moderari cupientibus. C. Caſſius è ſenatoribus unus obtinuit, ut omnes occiderentur: totq́; inſontes ad ſupplicium ducti ſunt. Aderat Thraſeas, aderat Soranus: quid eſt quòd amentiam uiri non prohibuerunt? tunc nullus Nero obſtabat.

Sed crimine ab uno Diſce omnes.

Si tam impudenter, tam crudeliter, tam ſceleratè quadringentos inſontes, nulla ſexus aut ætatis habita ratione, nullo quæſtu, nulla gratia, nullo metu dānare ultimo ſupplicio potuerunt: quales eos putas fuiſſe in iudicādis cauſis, in quibus quæſtus gratia metúsue urgebant, nec cùm tam publica infamia crudelitatis obſtare, nec iudicij iniuſti tam apertum ſcelus? Quas putas fuiſſe meditationes, conſpirationes, uitia, iras, factiones eorum qui ſe adeò omnis humanitatis expertes oſtenderint? Si ergo Nero hunc omnem Senatum ſuſtuliſſet, crudelem uocare uelles? Si crudelis fuit, iuſtus eſſe non poterat: at iuſtus fuiſſet, quomodo ergo crudelis eſſe potuit? Quam faciem uis Neroni obuerſatam fuiſſe, in damnatione Thraſeæ, Soraniqúe,

aq;

atq; aliorum ſenatorum, cùm recordabatur quòd quadringentos inſontes ad mortem (inter quos, ut dixi, & mulieres & pueri puellæq; numerabantur) una ſententia ob ambitionem damnaſſent? ut uiderentur ſcilicet legem ſcriptã ſeruaſſe. Vis mitem experiri dominum? & tu erga alios prior mitis eſto.

Lex (dicis) erat huiuſmodi. Lex iniuſta, lex non eſt: nec fas eſt Principi legem cõſtituere, nec Reipub. ut unquam inſons morte afficiatur, aut cruciatu: inſontes autem ſunt omnes pueri, puellæq;. Sed an in bello non conuictos damnare morte liceat, aut filios proditorum, non eſt præſentis inſtituti. Et mihi quidem uidetur quòd non: uerùm temperata ratione utendum. Quicunque igitur huiuſmodi ferunt, non leges, ſed imperia appellanda: nec ab aliquo uiro bono defendenda, etiamſi cum capitis periculo certandum ſit. An exiſtimas quenquam fuiſſe Senatorem, poſtquam tam impudenter hos morte damnabant, ſontes abſoluebant, aliarum cædium non conſcium? Miſit Deus Neronem, qui de tam impio, tam ſcelerato ordine pœnas ſumeret. Miſit & Domitianum & Commodum, alioſq; plures.

Durabat & tam ſæua lex contra ſeruos Plinij Secundi tempore, ſub Nerua atque Traiano. Afranius Dexter Conſul perijt: & poſt quæſtionem de ſuis habitam, incertum à quo, an à ſeipſo, an ab aliquo ipſorum. Et tum ſeruos morte damnarunt. De libertis dubitatum eſt: quidam morte afficiendos, quidam relegandos: alij, qui & plures, abſoluendos eſſe cenſuerunt. Crudelius quàm ex Neronis ſententia: ille enim de Pedanij libertis ita pronunciauit: Poſtquam morem antiquæ legis miſericordia non leniuit, nec par eſt ſæuitia accendere. Quid ergo tu, qui Neruam, qui Traianum bonum eſſe dicis, quomodo tueberis eſſe bonos, qui has leges, hæc potiùs (ut dixi) ſæua imperia non abrogauerint? Quid ergo, cùm Soranus ille ſanctus deflebat Seruiliam filiam, ſi ego præſens affuiſſem, interrogaſſem: Tu quidem defles teipſum, filiamq́ue quaſi inhærentem, an recordaris, cùm pueros illos puellaſq́ue, poſt tam longam ſeruitutem, quos nec ipſe dominus ſi reuixiſſet, damnaſſet, ſine ulla culpa ad necem damnabar, fœdamq́ue ac ſub carnifice? at filia tua quoquo modo rea eſt? & ſi forſan non omnino, illi ne umbra quidem criminis aſperſi, tantummodò tyrannica ueſtra lege concidebant. Imaginare impie iudex, crudelis & omni fera atrocior, illos miſerorum iuſtos gemitus, illas lacrymas, quæ populum etiam truculentiſſimum, rudemq;, & ſolis cædibus ac ſpectaculis laniandorum hominum aſſuetum, ad miſericordiam mouere potuerunt: te autem non potuerunt. At illi ſerui erant. An illis ô nepharie uir unum oculum, tibi duos, illis unum pedem, tibi duos, non aciem uidendi, non auditum, non crura ad

curſum, & formam te ipſo etiam liberaliorem atq; uenuſtiorem illis tribuiſſ cur ergo in tuam imaginem ſine cauſa ſæuis? quid meruêre illi? quid tibi fecêre? An neſcis, aliquando tibi atq; illis cõmunes fuiſſe parentes? Morere igitur æquo animo, & patere etiã filiã mori: quæ etſi in nullo deliquiſſet, in hoc deliquit, quod ſceleratiſsimi uiri filia ſit. Omitto modò illius deuotiones in Cæſarẽ, ipſius de amicitia cũ Plauto exule, & ſolicitata Aſia ad nouas res ſuſcitandas: quæ ſi non omnino uera fuerunt, non tamen prorſus conficta. Accuſabat Iouius Sabinus eques Romanus: conſtabat aluiſſe ciuitatum ſeditiones. uir potens, diues, ambitioſus, factioſus, titulo ementitæ probitatis: quæ qualis fuerit, ſatis intelligis. Hæc quiuis ſæuus iudex expectet in nepotibus & pronepotibus, ſi non uidit filijs: expectet in familia, ſi ſtirps propria deſit, ſi non putat diuinam ultionem ſopitam eſſe: uiue ſecurus ô crudelis & inique, non diſtulit Deus ob te uindictam: ſed ne illius qui per te affligitur, præpropera ultione ſua minuatur pœna, ac leniatur: ultio enim iniuriæ patris minuit dolorem. Similibus cauſis alij damnati, inter quos C. Caſsius ille author damnationis ſeruorum, multorum criminum reus, in Sardiniam relegatus eſt, celeriter nouiſsima meritus: ut intelligas, Neronem fuiſſe mitiſsimum, illos peſsimos uiros. Sed hæc de iuſticia: in qua cauſa ſufficere poterat illud dixiſſe: Quoſcunque occidit Nero, præter illos qui ad coniurationem pertinebant, ut Veſtinum conſulem, Senatus iudicio occidit. Quod ſi dicas, Senatum timore illos occidiſſe, non ſponte: quid coëgit illos timere, in quorum manibus erant iudicia? nec uiſus eſt Nero petere, ut Soranum, aut Thraſeam, aut Oſtorium, aut Syllanum occiderent: ſed accuſatoribus & iudicibus illos permiſit. Deinde quorſum fœdæ illæ adulationes? non'ne ſufficiebat dãnaſſe ſine principis adulatione peſsima? Et quod peius peſsimo eſt, quónam proceſſêre, ut eum cui tam fœdè adulati paulò antè erant, tam crudeliter damnarent? non'ne illi mortis arbitrium relinquere præſtabat, ut ipſe illis, nec addere ut puniretur more maiorum? Quis non uidet in hoc timiditatem pluſquàm fœminilem, iram pluſquàm ferinam, crudelitatem & ingratitudinem turpem, cùm multi eorum ab illo locupletati eſſent? Itaque nemo Neronem, ſed temporum mores & improbitatem Senatus illius ac optimatum arguat. Deinde fac ut Nero eos timore adegerit ad facinora, terrore continuerit atque potentia, quid illos detinuit, ne ſubſequentibus temporibus accuſatores ipſos & ſcelerum adiutores, uelut Tigillinum, Eprium, Marcellum ac Coſſutianum Capitonem, Thraſææ accuſatores, Torium Sabinum, Marcum Regulum, totq; alios quorum nullus à Senatu ad mortem damna-

damnatus eſt poſt Neronis obitum: uix unus Tigillinus ab Othone, cæteri omnes iudicium non ſolùm mortis effugerũt, ſed ſub ſubſequentibus principibus plerique regnarunt, pauci è multis, ut Marius Priſcus & Publicius Certus, leuiter, uel etiam leuiſſimè tacti, tanquam aliquem irati ad leue exilium adegiſſent, aut paruam pecuniæ ſummam ſoluere iniuſtè coëgiſſent. Quid ergo querimini iniuſtè de Principe, ſi autores malorum eſſe ſinitis? ſi damnati fuiſſent qui ſub Tiberio ſæuierant, non fuiſſent inuenti qui ſub Caligula: uel ſi ſub Caligula, qui ſub Claudio aut Nerone alios detuliſſent, aut damnaſſent. Plures inueniri malos neceſſe eſt, quando innocentia damno eſt, improbitas tuta etiam præmijs afficitur. Nihil ergo ad Neronem hoc malum: ſed diuinæ iræ ultio fuit, & ſcelus ordinum, qui iudicijs præerant tum optimatum: dum alius alium ſpectante principe, ambitione, inuidia, auaricia, odioq́; trudit falſis iudicijs ad necem.

Apparet etiam pluribus obfuiſſe diuitias: quas ira Deûm partas eſſe conſtat, ac pluribus longè ſceleribus quàm eſſet opum multitudo. Cumulos earum & ſcelerum compara inuenies plura non ſolum fuiſſe ſcelera, ſed & maiora, maiores cumulos.

Sed iam uideamus, an reliqui qui inter Deos etiam relati ſunt, mitiores fuerint Nerone, ut eum de ſæuitia accuſare ſaltem liceat: & ſi non de iniuſticia, uel de ſcelere. Crudelis eſt, quiſquis non ſolùm immeritis pœnas ingerit, ſed grauiores aut exquiſitas, uel gaudet adeſſe ſupplicijs. Horum nihil potes obijcere Neroni: omnibus permiſit liberum moriendi genus: & cùm gauderet ſpectaculis uſque ad infamiam, nuſquam interfuiſſe legitur uel damnatorum ſupplicijs, neque etiam gladiatorum, nec ferarum quæ cum hominibus dimicarent, cùm conſtet omnes imperatores interfuiſſe ſpectaculis huiuſmodi: quinimo & Claudium Tiburi à mane ad ueſperam perſeueraſſe, ut carnificem ex urbe accitum expectaret, deligatis ad palum noxijs, quos more antiquo puniri iuſſerant magiſtratus: Pœnas parricidarum & tormenta etiam quæſtionum coram ſe exigebat & repræſentabat: quocunque munere gladiatorio prolapſos iugulari iubebat, maximè retiarios, ut expirantium faciem uideret. Cùm par quoddam gladiatorum mutuis ictibus concidiſſet, cultellos ſibi paruulos ex utroque ferro fieri in uſum ſine mora iuſſit. Beſtiarijs meridianiſq́; adeò delectabatur, ut etiam prima luce ad ſpectaculum deſcenderet, & meridie dimiſſo ad prandium populo præſideret: præterq́; deſtinatos, etiam leui ſubitaq́; de cauſa quoſdam committeret, de fabrorum quoque ac miniſtrorum atque id genus numero, ſi aut αὐθόματον

» uel pegma uel tale aliquid parum ceſſiſſet: induxit unum ex nomenclatori-
» bus ſuis, ſicut erat togatus. Quid tale in Nerone quis uidit, audiuit aut legit unquam? & tamen hic Claudius, Diuus appellatur, & in diuorum numerum relatus eſt. Forſan quia mitior fuit in iudicijs, quanquam ſæuior in ſpectacu-
» lis. Audi quid dicat Suetonius: Apium Syllanum conſocium ſuum, Liuiasque,
» alteram Druſi, alteram Germanici filiam, crimine incerto, nec defenſione ulla
» data, occidit. Item, Cn. Pompeium, maioris filiæ uirum, & L. Syllanum mino-
» ris ſponſum. Ex quibus, Pompeius in concubitu dilecti adoleſcentuli confoſſus eſt: Syllanus abdicare ſe prætura ante quartum Kal. Ianuarias, moriq; initio anni coactus. Die ipſo Claudij Agrippinæ nuptiarum, in quinq; & trigin ta Senatores, trecentosq; amplius equites animaduertit. Demiror amentiam hominum, furoremq; ac fortunam Neronis, qui ſine cæde crudelis, ſine ſupplicijs exquiſitis ſæuus appellatus eſt: cæteri cum peſſima quæque perpetrarent, inter diuos relati ſunt. Dices forſan, Claudium fuiſſe crudeliorem beneficio Agrippinæ inter deos relatum, ut inuidiam parricidij hoc commento leniret. Sed Nero conſenſit, Nero in cultu perſeuerauit: Neroni ergo laus iam pietatis debetur. Sed id ſapienter factum, non piè. Faxo, ſi ſapiens Nero, etiam bonus: ſi bonus, ſapiens. Nemo bonus, niſi ſapiẽs: nullus ſapiens, qui bonus nõ ſit. Defuit ergo Neroni bonus ſucceſſor, non ipſe malus fuit. Quis Galbas, Othones, Vitelliosq; Neroni comparare uelit, auſit'ue, non uideo quorum breuiſſimo principatu plus ſcelerum & flagitiorum admiſſum eſt, plus ſanguinis ciuium effuſum eſt, quàm quatuordecim totis annis Neronis. adeò ut hoc bene inter tot mala Otho præſtiterit, ut ſatietas eum tenuerit ciuilem effundendi ſanguinem: cæteris nunquam defutura uoluntas, modò licuiſſet. Pergamus ergo ad illas humani generis delicias, Titũ: Neroniq; cõparemus, qui uno ſpectaculo aliquot millia Iudæorum, in quibus pueri & mulieres, feris dilaniãda ix poſuit: autor, illius amicus Ioſephus: ne quicquã ex fide decedere credas. Erãt Iudæi, erant rebelles, erant contumaces: ſed

Quid meruêre boues, animal ſine fraude, doliſúe?

Quid cum pueris & mulieribus? Decet ſtirpem impiorum excindere, inſontes occidere non licet. Licuit in bello, inter iram, uindictam & arma: non in pace, pacatis animis. Licuit occidere, non crudeliter occidere: licuit per homines occidere, non feris exponere: nihil tale fecit Nero. At feciſſet. Incertum eſt. Si feciſſet, non deterior futurus erat Tito: at nunc meliorem fuiſſe neceſſe eſt. Regnauit parum Titus, & multa tamen feritatis indicia reliquit. Aulum Cæcinnam pene inter ſacra menſæ imperatoriæ occidi iuſſit: nihil adhuc tale feciſſe Neronem

nem obijciunt. Arguitur de Veſtino, non quòd inuitauerit ad menſam, nec
quòd confodi iuſſerit (hæc latronum ſunt imperia) ſed mortis liberum genus
permiſit: & tamen nihil deterius feciſſe Neronem dico: quamuis in indigna-
tione ſumma id egerit, cùm pro tot beneficijs in Rempub. in ſingulos, illum oc-
cidere decreuiſſent. Nero circum repleuit aurigis, cantoribus, citharistis, hi-
ſtrionibus: Titus gladiatoribus, feris dilaniantibus nudos captiuos, qui pro
deo patrio, pro penatibus, pro ſacris, pro ſuorum ſi nō libertate, ſaltem ne tot
iniurias paterentur, depugnarunt: mitiſſimum ſpectaculum ſub Tito fuit, ar-
matos iuſtis armis aduerſus feras depugnare. Dic quæſo uter fuerit ſæuior, aut
crudelior? Quot Titus, ſubmiſſis accuſatoribus, tanquam ſontes, ſolo rumore
occidi iuſſit? adeò ut referat Suetonius, neminem magis inuitis omnibus ob ſæ-
uitiæ de illo opinionem ad principatum tranſiſſe. Sed uide illius beneuolen-
tiam. Populum in primis uniuerſum (inquit Suetonius) tanta per omnes oc- "
caſiones comitate tractauit, ut propoſito gladiatorio munere non ad ſuum, "
ſed ad ſpectantium arbitrium editurum ſe profeſſus ſit. Ita laudabo carnificem "
humanitatis, qui non ut rogat qui ſupplicio afficitur, ſed qui ſpectatoribus
morem gerit. Ita & anthropophagos eos beneuolentes, qui carnes uiuentis
aſſent in ueru, quòd futuræ ſint ſapidiores. O monſtra, ò iudicia hominum
dira. Hæc pro iuuenalibus Circenſibus ſcenicisq; ludis, & in quibus togatam
Afranij edidit, ubi ſparſit miſſilia omnis generis, aues cuiuſq; generis, teſſeras
frumentarias, ueſtes, aurum, argentum, gemmas, margaritas, tabulas pictas,
mancipia, iumenta, feras manſuefactas: nouiſſimè etiam naues, domos, agros,
apparatumq; omnem ſcenæ diripiendum plebi dedit. Hic uerè popularis fuit.
munus gladiatorium ſemel tantùm dediſſe legitur, & ſub imperij initio, cùm
adhuc arbitrio Agrippinæ regeretur. Cæterùm in poſterum non ſolùm auer-
tit mutatione facta in alios ludos mites, ſed etiam edicto cohibuit. Hunc igi-
tur ſincerè popularem dicimus, non Titum: qui ut popularis uideretur, dum
lauaretur in thermis ſuis, plebem admiſit, & cum poculo cauillabatur. Quæ
quis non uidet eſſe cauti, non mitis: auari, non beneuolentis principis ſigna?
Plebs non gaudet hac comitate uel bonis uerbis, ſed frumenti uili precio, pe-
cunia, iuſticia contra potentiores. Nemo omnia dat, nec in omnibus largus
eſſe poteſt: qui dat uerba, non dat res. Sed uideamus alia illius acta. Duos "
(inquit Suetonius) patricij generis, conuictos de affectatione imperij, nihil "
amplius quàm ut deſiſterent, monuit, dicens: Principatum fato dari: ſi quid "
prætereà deſiderarent, promittens ſe tributurum. Et confeſtim ad alterius ma- "
trem, quæ procul aberat, curſores ſuos miſit, qui anxiæ de filio, eum ſaluū eſſe "
nunciarent. Cæterùm ipſos non ſolùm familiari cœnæ adhibuit, ſed & in ſe- "

quenti die gladiatorum ſpectaculo circa ſe ex induſtria collocatis, oblata ſibi ornamenta pugnantium porrexit. Hic non temerè progrediendum, multa hîc laude digna continentur: idq; ſolùm non laude dignum eſt, propter quod ille hæc ſcripſit, ſcilicet quòd ignouerit: neq; enim ſolum iniuſticiæ pars eſt, cum cauſa ignoſcere delinquentibus: ſed etiam non ignoſcere his qui ſine cauſa delinquunt. Quòd ignouerit, malum fuit, maliq; exempli res: reliqua omnia mira laude digna: atq; in primis, quòd nullum timorem, nullam ſuſpicionem metus præ ſe tulit, ut non ſolùm illis, ſed omnibus ſpem inſidiarum ſuſtulerit. Contrà alij, dum timorem ſuum diſsimulare non poſſunt, dum crudelitate tutos ſe fore ſperant, periculum bifariam adaugent: & numerum inſidiatorum, ob offenſas & audaciam, ob metum ſuum. At Titus patris artibus inſtructus, Fato dixit imperia deberi: gineſi ſcire quid immineret. Ita nemo audet contra Deos, Fata, & aſtra. Porrò & illud adiecit, ut humanitatem fictam coram populo oſtentaret. Illud non fictum, & ſapienter & piè nimis factũ, de matre, ut non plebs & imperiti, ſed ſapientes animaduerterent quã prudens, quàm humanus eſſet, qui maiorem in parentibus dolorem, & immeritò ex filiorum periculo, quàm in ipſis filijs eſſe non ignoraret: nec tàm pepercisse illis dignis ſupplicio, quàm non uoluiſſe immeritam matrem affligere. Pluſq; potuiſſe innocentiam matris ad ſeruandum nocentem filium, quàm ſcelus filij ad perdendum inſontem matrem: cuius laudis, ut dixi, nec expers fuit Nero, in Montano. At non ſic ille Diuus Auguſtus: qui patrem & filium pro uita ſupplicantes iuſsit aut ſortiri, uter ſupereſſe deberet: aut dimicare: ac ſpectaſſe utrumq; morientem: cum patre occiſo, qui ſe ultrò obtulerat, filius quoq; uoluntaria occubuiſſet nece. Quid huic ſimile ex uniuerſa Neronis uita confers? Sed uide aliud. Gallus Prætor in ſalutationis officio duplices tabellas ſub ueſte tenebat: ſuſpicatus Auguſtus gladium occulere: nec querens quid eſſet, ne aliud inueniretur: paulò pòſt per centuriones raptum è tribunali ſeruilem in modum torſit: ac fatentem nihil, iuſsit occidi, prius oculis ſua manu effoſsis. Quid rurſus habes, quod huic ſeu temeritati ſeu crudelitati obijcias ex Nerone? Omitto nunc proſcriptionem illam nefariam, & Peruſinã crudelitatẽ, totq; imperatas priuatim cædes, & conſulum necem, de qua arguitur, Panſæ & Hirtij. Sufficiat unum ex Seneca appoſuiſſe exemplum. Voleſus ſub Auguſto, inquit, Aſiæ proconſul, trecentos prouinciales una die ſecuri percuſsit: inambulanſq; per cadauera medius, Græcè exclamauit, ô rem regiam? Quis rex hoc feciſſet? Vide rurſus, quid huic ſolo facto ex Nerone confers, etſi quotquot occidit tota uita ſimul adnumeres? Tantum deinde ſanguinis ciuilis, tantum Italici, tantum prouincialium ſociorumq;,

rumq́;, in ſuos atque inimicos ex æquo ſæuus, minax ac truculentus. Tot inde ciuitates, tot prouinciæ direptæ, fameq́; & neceßitate, tum iniurijs militum quicquid imbellis ſexus aut ætatis ad mortem adactum crudelitate comparabis Neroni? qui in prouinciales inſons, in ſocios & Italicos innoxius: paucu-los Senatores & optimates flagitioſißimos, & omni ſupplicio dignos, iudicio etiam ipſius Senatus, cuius nunquam pœnam auxit, perſæpe minuit, nonnũquam ex toto ſuſtulit, morte aut exilio damnauerit: plebi, miſeris, probis, eruditis ſemper utilis. Reliquum damnationis totum ad ambitionem, ad ſuorum optimatium potentiam contorſit, ut mitis ac iuſtus eo modo quo de Nerua & Traiano diximus, haberetur. Caligulam & Domitianum non commemorabo: nemo enim eſt tam impudens, qui eos non ſæuiores Nerone fateatur: unde etiam illud Domitiani uulgatum:

Sed perijt, poſtquam cerdonibus eſſe timendus
Cœperat: hoc nocuit laniarum cæde madenti.

Cùm enim calceus eum læderet, intellexit corium ab his qui calceos conficiunt, dentibus trahi: unde omnibus calceorum artificibus dentes anteriores detrahi iußit. Caligula uerò filios occidebat, inde patres ad epulas inuitabat, cogebatq́; iocis & hilaritati operam dare. Arcam habuit ueneni, quo infecta ſunt maria: ille ſuis manibus diſcruciabat, quos uellet, fidiculis per noctem, & occluſo etiam ore, ne fortè aliquid audiret quòd fortiter dolor exprimeret: cogebat animam exire per uulnera. Ille idem quandoque miſericors factus, occiſis filijs eadem nocte (ne luctu conficerentur puto) inſontes patres per milites domi inuentos occidi iubebat. Sed redeamus ad ſanctißimos, C. Cæſarem, Veſpaſianum, Antoninos: libet tamen de Tiberio paucula dicere, non quòd comparandus ſit ulla ex parte Neroni, ſed ut quanto ſæuior fuerit intelligatur. Fuit immane monſtrum, atque horrendum: non crudele, ſed crudelitas ipſa. Omitto iniurias in matrem, & odium ingratißimum & necem nepotum nurus, ac duriciem in filios, non ſine ſuſpicione, ueneficij Germani, quibus in parricidijs mortaleis omneis ſuperauit. Videamus in reliquos omnes qualem ſe exhibuerit.

Nota eſt fabula de piſcatore, qui mulam ei grandem inopinanter ſecretò agenti obtulerat: inde in pœna immerita gratulanti, quoòd non locuſtam itidem grandem attuliſſet. Conſulente Prætore, an iudicia maieſtatis cogi juberet? reſpondit: Exercendas eſſe leges: & atrocißimè etiam exercuit. Statuæ quidam Auguſti caput dempſerat, ut alterius poſtea imponeret: acta res in Senatu: & quia ambigebatur, per tormenta quæſita eſt.

,, quæſita eſt. Damnato reo, confeſtim hoc genus calumniæ eò proceſsit, ut hæc
,, quoq; capitalia eſſent, circa Auguſti ſimulachrum ſeruum cecidiſſe, ueſtem
,, mutaſſe, nummo uel annulo effigiem impreſſam latrinæ uel lupanari intuliſ-
,, ſe: dictũ ullum, factum´ue eius exiſtimatione aliqua læſiſſe. Perijt deniq; et is,
,, qui honores in colonia ſua eodem die ſibi decerni paſſus eſt, quo decreti &
,, Auguſto olim fuerant. Scurram quoq;, qui prætereunte funere, mortuo man-
,, dauerat, ut nunciaret Auguſto, nondum reddi legata quæ plebi reliquiſſet:
,, attractum ad ſe, recipere debitum, duciq; ad ſupplicium impetrauit, & patri
,, ſuo uerum referri. Alia multa, imò penè infinita in hoc genere perpetrauit, per quæ omnem cogitationem exceſsit. Omitto grammaticos conuictores: quos minimis etiã cauſis perdidit: ex uiginti quos à Repub. adiutores adminiſtrationis ſibi depopoſcerat, uix duos aut tres incolumes reliquit. Sæuum illius ingenium etiam à pueritia deprehenſum eſt à Theodoro Gadareo, rhetoricæ præceptore, qui illũ lutum ſanguine maceratũ appellabat. Infinitum eſſet, ſi huius monſtri crudelia facta recitare uelim. Sed ſufficiat ex immenſo
,, numero hæc paucula ſubieciſſe. Inquit enim Suetonius: Mox in omne genus
,, crudelitatis erupit, nunquam deficiente materia: cum primo matris, deinde
,, nepotum & nurus, poſtremò Seiani familiares, atq; etiam notos perſequere-
,, tur: poſt cuius interitum uel ſæuiſsimus extitit: quo maximè apparuit, nõ tam
,, ipſum à Seiano concitari ſolitum, quàm Seianum quærenti occaſiones ſubmi-
,, niſtraſſe. Etſi commentario quem de uita ſua ſummatim breuiterq; compoſuit, auſus eſt ſcribere, Seianum ſe puniſſe, quòd comperiſſet furere aduerſus Germanici liberos, filij ſui: quorum ipſe alterum ſuſpecto iam, alterum oppreſſo demum Seiano interemit. Singulatim crudeliter facta eius exequi longum eſt: genera uelut exemplaria ſæuitiæ enumerare ſat erit. Nullus à pœna hominum ceſſauit dies: ne religioſus quidem ac ſacer. Animaduerſum in quoſdã ineunte anno nouo: accuſati damnatiq; multi cum liberis, atq; etiam uxoribus ſuis. Interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerent: decreta accuſatoribus præcipua præmia, nonnunquam & teſtibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum ſimpliciumq; uerborum: obiectum eſt poëtæ, quòd in tragœdia Agamemnonem probris laceſſiſſet: obiectum & hiſtorico, quòd Brutum Caſsiumq; ultimos Romanorum dixiſſet: animaduerſum ſtatim in autores, ſcriptaq; abolita, quamuis probarentur aliquot ante annos, etiam Auguſto audiente recitata. Quibuſdam cuſtodiæ traditis, non modò ſtudendi ſolatium ademptum, ſed etiam ſermonis et colloquij uſus. Citati ad cauſam dicendam, partim ſe domi uulnerauerũt, certi damnationis, ſed ad uexationem ignominiamq; uitandam: partim in media

curia

curia uenenum hauſerunt: & tamen colligatis uulneribus ac ſemianimes, palpitantesq́; in carcerem rapti. Nemo punitorum non & in Gemonias abiectus, uncoq́; tractus. Viginti uno die abiecti, tractiq́; inter eos pueri & fœminæ. Immaturæ puellæ: quia more tradito nefas eſſet uirgines ſtrangulari, uitiatæ prius à carnifice, dein ſtrangulatæ. Mori uolentibus uis adhibita uiuendi: nam mortem adeò leue ſupplicium putabat, ut cũ audiſſet unum ex reis Carnulium nomine anticipaſſe eam, exclamauerit: Carnulius me euaſit. Et in recognoſcendis cuſtodijs, precanti cuidam pœnæ maturitatem, reſpondit: Nondum tecum in gratiam redij. Annalibus ſuis uir conſularis inſeruit: frequenti quodam conuiuio, cui & ipſe affuerit, interrogatum eum ſubitò & clarè à quodam nano aſtante menſæ inter Capreas: Cur Paconius maieſtatis reus, tam diu uiueret? ſtatim quidem petulantiam linguæ obiurgaſſe: cæterùm poſt paucos dies ſcripſiſſe Senatui, ut de pœna Paconij quamprimùm ſtatueret. Auxit intenditq́; ſæuitiam, exacerbatus iudicio de morte filij ſui Druſi: quem cum morbo & intemperantia perijſſe exiſtimaret, ut tandem ueneno interemptum fraude Liuillæ uxoris atq; Seiani cognouit, neq; tormentis neq; ſupplicio cuiuſquam pepercit: ſoli huic cognitioni adeò per totos dies deditus & intentus, ut Rhodienſem hoſpitem, quem familiaribus literis Romam euocarat, aduenïſſe ſibi nunciatum, torqueri ſine mora iuſſerit, quaſi aliquis ex neceſſarijs quæſtioni adeſſet: deinde errore detecto, & occidi, ne uulgaret iniuriam. Carnificinæ eius oſtenditur locus Capreis, unde damnatos poſt longa & exquiſita tormenta, præcipitari coram ſe in mare iubebat: excipiente claſſiariorum manu, & contis atq; remis elidente cadauera, ne cui reſidui ſpiritus quicquam ineſſet. Excogitauerat autem inter genera cruciatus etiam, ut larga meri potione per fallaciã oneratos, repentè ueretris deligatis, fidicularũ ſimul urinæq; tormento diſtenderet. Quod etiam, niſi eum mors præueniſſet, & Thraſyllus conſultò (ut aiunt) differre quædam ſpe longioris uitæ compuliſſet, plures aliquanto necaturus, ac ne reliquis quidem nepotibus parſurus creditur: cùm & Caium ſuſpectum haberet, & Tiberium ut ex adulterio cõceptum aſpernaretur. Nec abhorret à uero: namq; identidem felicem Priamum uocabat, quòd ſuperſtes omnium ſuorum extitiſſet. Quã uerò inter hæc non modò inuiſus ac deteſtabilis, ſed prætrepidus quoq; atq; etiam cõtumelijs obnoxius uixerit, multa iudicia ſunt: Aruſpices ſecretò ac ſine teſtib. cõſuli uetuit: uicina uerò urbi oracula etiã diſijcere conatus eſt. Sed in maieſtate Prænеſtinarum ſortium territus deſtitit: cùm obſignatas, deuictasq́; Romam non reperiſſet in arca niſi relatas rurſus ad templum. Vnum & alterum conſulares, oblatis prouincijs, non auſus à ſe dimittere: uſque adeò detinuit,

C donec

donec ſucceſſores poſt aliquot annos præſentibus daret: cùm interim manente officij titulo, etiam delegaret plurima, aßiduéq; illi per legatos & adiutores ſuos exequenda curarent. Nurum ac nepotes nunquam aliter poſt damnationem quàm catenatos, obſutaq; lectica loco mouit: prohibitis per militem obuijs ac uiatoribus reſpicere uſquam, uel conſiſtere. Seianum res nouas molientem, quamuis iam & natalem eius publicè celebrari, & imagines aureas edi paßim uideret: uix tandem & aſtu magis, ac dolo, quàm principali autoritate ſubuertit. Nam primò ut à ſe per ſpeciem honoris dimitteret, collegam ſibi aſſumpſit in quinto conſulatu, quem longo interuallo abſens ob id ipſum ſuſceperat. Deinde ſpe affinitatis ac Tribunitiæ poteſtatis deceptum, inopinantem criminatus eſt pudenda miſerandaq; oratione: cùm inter alia P. C. precaretur, mitterent alterum è conſulibus, qui ſenem ſe & ſolum in conſpectum eorum cum aliquo militari præſidio perduceret. Sic quoq; diffidens, tumultumq; metuens, Druſum nepotem, qui in uinculis adhuc Romæ continebat, ſolui, ſi res poſceret, ducemq; conſtitui præceperat. [...]atis etiam manibus ad quaſcunque legiones, meditabatur fugam, ſpeculabundus ex altißima rupe identidem: ſignaq;, ne nuncij morarentur, tolli procul, ut quidq; foret factum, mandauerat. Verùm & oppreſſa coniuratione Seiani, nihilo ſecurior, aut conſtantior, per nouem proximos menſes nõ egreſſus eſt uilla quæ uocatur Iouis. Vrebant inſuper anxiam mentem uaria undiq; conuicia, nullo non damnatorum omne probri genus coràm, uel per libellos, in orcheſtra poſitos ingerente. Quibus quidem diuerſißimè afficiebatur: modò ut præ pudore ignota & celata cuncta cuperet: nonnunquam eadem contemneret, et proferret ultrò, atq; uulgaret. Quin & Artabani Parthorum regis laceratus eſt literis, parricidia & cædes & ignauiam & luxuriam obijcientis, monentisq; ut uoluntaria morte, maximo iuſtißimoq; ciuium odio quamprimùm ſatisfaceret. Poſtremò ſemetipſe pertæſus, talis epiſtolæ principio tantum non ſummam malorum ſuorum profeſſus eſt. Quid ſcribam uobis P. C? aut quomodo ſcribam? aut quid omnino non ſcribam, hoc tempore? Dij me Deæq; peius perdant, quem quotidie perire ſentio, ſi ſcio: ob hæc his carminibus in publicum euulgatis notatus eſto:

Aſper & immitis, breuiter uis omnia dicam?
 Diſpeream, ſi te mater amare poteſt.
Non es eques: quare? non ſunt tibi millia centum:
 Omnia ſi quæras, & Rhodos exilium eſt.
Aurea mutaſti Saturni ſecula, Cæſar:
 Incolumi: nam te ferrea ſemper erunt.

Faſtidit

Faſtidit uinum, quia iam ſitit iſte cruorem:
Tam bibit hunc auidè, quàm bibit ante merum.
Aſpice felicem ſibi, non tibi, Romule, Syllam:
Et Marium, ſi uis, aſpice, ſed reducem,
Nec non Antoni ciuilia bella mouentis,
Nec ſemel infectas aſpice cæde manus.
Et dic, Roma perit: regnabit ſanguine multo,
Ad regnum quiſquis uenit ab exilio.

Itaq; reor hoc Adagium, Nerone crudelior, proculdubiò non de Domitio, Nerone, de quo principalis ſermo inſtitutus eſt: ſed de Tiberio hoc, qui crudelitate omnes mortales ſuperauit: uel ſi omnino hoc nolis, factum commune tribus Neronibus, Tiberio, Claudio, & Domitio: namq; Claudius, licet Tiberius Claudius Druſus uocatus ſit, pater tamen eius Nero Druſus uocabatur: ut intelligeremus, Tiberij deſcendentes, dico Tiberij, patris Tiberij ac Druſi, qui Tiberius Nero uocabatur (qui fuère, Tiberius, Claudius ac Domitius) omnes fuiſſe ſæuos. Sed alia ratione ſingulos, Tiberium ob improbitatem & iniuſticiam, Claudium ob ſtulticiam, Domitium ob ſeueritatem. Sed iam his omiſſis, quæ nos non fatigant, conferamus illum melioribus, ac diuis ipſis: C. ſcilicet Iulio primùm, qui etſi nõ aliud parricidium exercuiſſet, illud maximum fuit, Rempublicam prodidiſſe, & in ſeruitutem redegiſſe. Quod ad crudelitatem attinet, trecenta millia Germanorum præter ius & fas cùm in fœdere eſſent, occidit. Vnde Catonis ſententia erat, ad expiandum tantum ſcelus, liberandamq; Rempublicam à flagitio & dedecore, dedendum illum eſſe affinibus eorum per iniuriam cæcidiſſet. Quæ ſententia ut non obtinuit, quòd eſſet ſuſpecta ob inimicitias Cæſaris cum Catone, & ob Pompeij ac Craſſi conſpirationem, tum etiam Romanorum auariciam: ita, ſi obtinuiſſet, ſalutaris fuiſſet Reipub. admodum. An trecenta millia Germanorum inſontiũ occidiſſe ſine ſumma crudelitate licuit? ciuitates quæ ſponte ei ſe dedebant, recipere noluit, ut poſſet diripere. An cura ſola Deo erat de Romanis? & ille, ut Romani, in nullo numero gentes cæteras habuit? At conſtat cùm Druſus ſolita feritate & ambitione Germanos perſequeretur, aſtitiſſe mulierem humana forma anguſtiorem, quæ illum Latinè monuit ne ultrà pergeret: atq; ſic ceſſauit. Paulò etiam pòſt mortuus eſt.

Quid de bellis ciuilibus, quantum hic latro Romani ſanguinis effudit? quantum ſociorum, & Italicorum? Refert Plinius, in prælijs C. Cæſarem, exceptis etiam ciuilibus bellis, undecies centena & nonaginta

duo millia hominum occidiſſe. Adde quod in bellis ciuilibus quòd extra bella (quod maius eſt) effudit: infinitum propemodũ erit. Hunc uirum cõferto Neroni, quo nemo forſan plus ſparſit humani ſanguinis: atq; id ob ſolam ambitionem, auariciam, & crudelitatem: ut deterior ſit cauſa immanitate ſceleris. Hunc uirum cum Sylla potiùs & cum Mario conferes, non cum Nerone: quos tamen crudelitate ſuperauit: atq; is eſt, qui clementiſſimi nomen adeptus eſt. Vides iudicia? uides errores hominum, atq; ſtulticiam? At dicunt: in pace pepercit inimicis? Sed uide primùm, quibus inimicis: nimicos aſpellauit, qui in ciuitate libera reſtiterũt, illi ne ſeruirẽ. Pepercit, cũ ob potentiam nihil ab eis metuere poſſet. Pepercit, ut cõmodius eos in ſeruitutem redigeret: ut deterior fuerit hæc clementia & uenia, crudelitate & bellis ipſis: namq; cùm illi non magna eſſet coniunctio cũ optimatibus (fuit enim in comparatione temporum & conditionis tum ciuium Romanorum, humilis ſortis) ſi in pace perſequi ciues perſeueraſſet, neceſſe erat ut ab illis opprimeretur, aut perpetuò eſſet in caſtris: itaq; hac fraudulenta clementia ſperauit eos in uoluntariã ſeruitutem adigere, quos ui continebat: apertum enim erat, quamdiu ciues armis opprimeret, ui eſſe dominum: ideoq; tanquam ab hoſtibus, ſic à ſubditis metuendum. Itaque conſtat, Neronem principem fuiſſe, non tyrannum, clementemq;: contrà, C. Cæſarem tyrannum ſæuiſſimum, non principẽ: cũ tamen eò amentiæ homines proceſſiſſent, ut ubi nullum eſſe crimen, crimen ſtruerẽt: ubi eſſet tam ingẽs ut etiam à Plinio improbetur, diſſimularẽt: id aũt totũ contigit metu & acerbitate ſuccedentiũ Iulio principũ, qui eorũ qui uera retuliſſent, nõ ſatis habebant ſcripta damnare atq; exurere, ut proximo exemplo docui: ſed ipſos autores ultimo ſupplicio afficiebãt, bonis etiã ab heredibus ſublatis: capitaleq; erat, & læſæ maieſtatis crimen, ſi uel ioco quis D. Iulij & D. Auguſti quicquã non ſine ſumma adulatione ac diuini præfatione attigiſſet. Neroni autem cũ externi principes ſucceſſerint, & extra familiam omnino Iuliorum, quicquid odij, maleuolentiæ, opinionis prauæ conceptum in totã dominationem Iuliorũ fuerat, ingratè & iniuſtè falſoq; in illũ, quòd præſens fuiſſet, illumq; ſolum uidiſſent, reiectum eſt. Et niſi immania fuiſſent omnino & ſupra fidem facta maiorum, in perpetuum latuiſſent, ſæuitia ſæuitiã tegẽte. Nunc tandẽ ueritas, tẽporis filia, me duce, ut etiam in pleriſq; alijs, poſt tot ſecula in lucem prodijt, Neronem tuens, alios pro meritis principes dãnans. Sed ad D. Veſpaſianũ ueniamus, de quo uidetur cõſenſus omniũ, quòd optimus fuerit princeps et mitis: nec eũ falſa poſteritas ignorantia tuetur, cũ breue in illius familia imperiũ extiterit; ſcilicet annorũ tantũ uiginti & octo, cùm Iuliorum familia regnaſſet annis centum quatuordecim: ut omnis memoria.

moria maiorum extincta eſſet ſub Veſpaſiano: ſcripta uerò (ut dixi) ſæuiſſimis edictis & crudelitate imperantium abolita. Fuit enim Iulia gens, fæx ingens, ab inferis ſuſcitata iuſſu diuinæ iuſticiæ, cū non aliter tot mala impij populi Romani puniri poſſent: huius fæcis extremum fuit Nero Cæſar: ut in omnibus quæ ad finem perueniunt, non ſolùm remiſſum, ſed languidum ac mite: ut qui iam expleta diuina ultione, ad iuſticiam & clementiam uerteretur. Sed quia militaria ſcelera ac flagitia imperio per ſucceßionem delato inulta manebant, quatuor continuos principes diuerſos Deus ſubſtituit, quorum ira ac ambitione exercitus ipſi mutuis uulneribus conciderent, eiſdemq́; armis, & quod ad Perſas, Parthos, Indos atq; Germanos (quæ quatuor gentes magnæ adhuc inexpertæ Romanum iugum ſupererant) ſubigendos ſatis ſuperq́; fuiſſet, inteſtina ſeditione ac bellis plus quàm (ut ille aiebat) ciuilibus abſumptum eſt. Ergo ut ad Veſpaſianum redeam, qui non optimus fuit, ſed prudentiſſimus, cuius facinora malignè Suetonius, neſcio qua cauſa multū illi fauens, ſuppreßit: conſtat tamen, bellis ciuilibus, dum imperium per uim & ad ipſum minimè pertinens occupat, & multum effudiſſe ſanguinis ciuilis, & crudeliter multa, ſed per ſuos potiùs quàm ſeipſum, imò etiam filium: ſed per Antonium & Mutianum longè plura. At diuinus princeps (ita enim credi ſe uoluit) quid admittere impium poterat? legati uiolati tamen à militibus Petilij Cerialis: occiſus A. Vitellius, frater Imperatoris: & Calpurnius, C. Piſonis filius. Sed uide quid Plutarchus dicat: Interfecit uerò Epponinam Veſpaſianus, cædiſq́; eius iniquißimæ pœnas non multo pòſt dedit omni genere extincto. Cùm autem multa atrocia facinora tunc facta ſint, nihil tam triſte tulit principatus ille: uerisſimileq́; eſt, nullum magis facinus deos immortales auerſatos eſſe, quamuis cū ſupplicium de eo ſumeretur, ſpectantium ex animo omnem ſuſtulerit miſericordiam fortitudo ipſius ac libertas: quo magis etiam incendit Cæſarem. Poſtquam enim ueniam deſperauit, rogauit, ut citò infra terram mitteret: uixiſſe enim ſe iucundius ſub terra ac tenebricoſis locis, quàm regnante illo in luce ac ſiderum aſpectu. Itaque conſtat ſæuum & ſanguinarium fuiſſe principem, ſed cultum & celatum. Quod uerò maius teſtimonium petis hoc ipſo? cū regnare cœpiſſet, in ſpem erectus eſt ſenatus, ulciſcendi mortem atq; iniurias acceptas ſub prioribus principibus: uocabanturq́; in diſcrimē inter ceteros Eprius Marcellus & Vibius Criſpus, non unam meriti necem, ſed mille ſupplicia: hi falſi accuſatores, periuri teſtes, iniuſti iudices, nullo flagitij genere carebant. Hos prohibuit Veſpaſianus: non melior Nerone, ſed deterior: nam Nero offenſus damnari permiſerat accuſatos, & à falſis forſan teſtibus opprimi: Veſpaſianus de teſtibus & accuſatoribus quæri ue-

ri uetuit: Vter deterior? Sic etiam. Piſonem interfici curauit, Africæ proconſulem: miniſtros etiam habuit peſſimos, inter quos Bebium Maſſam. Occidit & Germanicum, Vitellij filium, inſontem: & Heluidium Priſcum, ſolum ob uerba quædam: utrum adeò ſanctum, ut Nero ob ſanctitatem, quamuis Thraſeæ generum & ſuſpectum maieſtatis læſæ, eum demiſerit.

Verùm quid opus eſt in re clara diſputationibus? nonne extant epiſtolæ duæ Apollonij Thianæi, philoſophi ſanctiſſimi, in quibus Neronem ei præfert, cùm etiam ad illum ipſum ſcriberet? inquit enim: Exiſtimas te Xerxe opulentiorem, quòd Græcos, quos Nero ludendo liberos effecit, ut ſeriò in ſeruitutem redegeris: cùm tamen ille ditior uoluntario eſſet obſequio, quàm tu uiolenta ſeruitute.

Sed ueniamus ad Antoninos, de quibus uulgatum eſt illud: Sis Antonino ſanctior, Traiano melior, felicior Auguſto: in quibus error ille communis fuit, quòd Senatoribus & optimatibus fauebant, tanquam inopes & cæteri qui miſeri eſſent, homines non eſſent: cùm tamen celebres uiri magis ex hoc quàm ex illo ordine fuerint, ſeu uirtute ſeu eruditione clari euaſerint. Cauit uterque, ne Senator ullus occideretur: adeò ut etiam Caſſio deſciſcenti, & aduerſus Marcum bella mouenti, ignoſcere uellet. Quo tamen factum eſt, ut Marcomani & Germani in prouinciam non redigerentur: quæ cauſa fuit tandem euerſionis imperij Romani. Alter Pius, parricidam ſenatorem occidere noluit: quo exemplo, quæ ſtultitia? in tanto facinore, deportaſſe in inſulam ſcilicet, ut diripere occidereque impunè liceret. Quin etiam repetundarum damnatis, bona reſtituebant filijs eorum, modò prouincialibus ſatisfacerent. Quid hoc erat, quàm eos ſecuros reddere rapinarum? quandoquidem non conuictis relinquebantur, conuictis tranſibant ad filios: nec quid deterius contingere poterat, quàm reddere. At quanta ſubterfugere neceſſe erat, aut ob uerecundiam non repetentibus: uel quia ſponte data uiderentur, uel quia non magna: uel quia deeſſet teſtis, aut quia perijſſet teſtis, uel etiam qui dediſſet: uel quoniam in confeſſione, muneris confeſſio etiam criminis eſſet?

Quæ ergo hæc clementia, improbos tueri ut inſontes ſpoliarent? At fortaſſis crudele non eſt, ſpoliare pauperes pecunia? Quaſi nulla ſit mors ſeua, niſi ſecuri quenquam occidere. Lentius eſt longè enecare fame, frigore, laboribus: quandoquidem cruciatus maior, & diuturnior exitus, idem clades generalior. Quocirca hi ſunt qui clementes uocant principes, quòd facinoroſis: quoniam potentes ſunt, ignoſcunt: tributis & uectigalibus

ita

ita exhauriunt populos, ut ipſi ac filij fame, frigore, laboribus ac deſperatione conficiantur. In quo uos Antonini meliores eſtis mendico quouis? an plura uobis membra ſunt, aut formoſiora: aut animus ueſter ſolum immortalis in uobis ac ſenatu, plebis animi & prouincialium caduci, & (ut Turcæ nugantur de fœmineo ſexu) bellnini? Vis uidere fictam fuiſſe hanc humanitatem? non'ne Pius ſumptum ſtatuit gladiatorio muneri, tanquam non homines (quorum plerique muiti, & bello capti, dum libertatem ſuam tueri uolunt: alij ſeruorum filij empti ad hoc munus: nec ſimpliciter cadere licuit his, ſed à laniſta docebantur, exercebantur: cogebantur etiam ferrum ultrò condere, quod iam receperant in intima, prò hominum fidem, ut placerent ſpectatoribus) ſed pecudes aut feræ iugularentur: & Neroni, qui horum loco ſcenicos ludos exhibebat, audent exprobrare crudelitatem? Marcus uerò de Sepulchris aſperrimas leges tulit, maiorem mortuorum quàm uiuorum curam gerens. Fratrem autem Verum Antoninum tulit, hominem crudelem, & callidæ crudelitatis, qui in commeſſationibus gladiatoria munera edebat: quaſi non idem eſſet, id facere, ac permittere. Et cùm legiones cæſæ eſſent in Syria & legatus occiſus, in Apulia ipſe Verus uenabatur. Quòd ſi nihil mali omnino egiſſet, Commodum cùm genuerit, monſtrum illud horrendum, & cuius mores cùm iam agnoſceret, reliquerit imperij hæredem, ſatis execrandus eſſet hoc ſolo facto. Itaque palàm eſt, Antoninos prudentes quidem fuiſſe, & egregios diſſimulatores: cæterùm Nerone ipſo longè crudeliores: ſi crudelitas eſt, pauperes premere, miſeros in manib. potentiorũ cruciãdos et uexãdos dimittere, facinoroſos magiſtratus impunitos relinquere. Quiſq; rẽ cogitet æqua lance, animo haud addicto factioni: ſtatim intelliget, quæ à me proferuntur, uera eſſe. Quanto melior ſanè Alexander Seuerus (hic ſiquidem ſolus Deorum cultor uerè bonus fuit, inter omnes Imperatores qui à Iulio Cæſare uſque ad noſtra tempora regnarunt: nec huic Neronem præponere auſim) qui fures omnes odio internecino proſequebatur: magiſtratus autem, qui quippiam iniuſtum patrarent, ſeu Senatores ſeu alios, acerrimè, ut decuit, puniebat. Adeò uerò rapaces iudices horrebat, ut ad nominis eorum mentionem aliquando bilem euomeret. In probos mitis, clemens, liberalis: ut non hominem, ſed Deum quempiam, humanam carnem ſuſcepiſſe diceres: quemadmodum & Homerus & Plato quandoque contingere aiunt. Nec tàm inſector ſæuitiam, ut Neronem tuear, quàm quòd in illo non fuerit. Neque enim me latet ſæuitia Aureliani Imperatoris factum, ut cùm antea innumeri tyranni occuparent Remp. & Galieni tempore triginta ſimul: hic effecit, ut non eſſet

qui

qui recipere uellet imperium, manſitq; Romana Reſpub. ſine imperatore per ſex menſes. Itaque ut crudelitas præpoſtera execrabilis eſt, ita opportuna nulla melior ad continendum regna. Ea autem eſt opportuna, in qua ſcelerati puniuntur. Scelerati uerò propriè ſunt auari, & ambitioſi: horum enim inſatiabilis eſt cupiditas, quæ omnia euertunt. Crudeles enim, iracundi, ſegnes, libidini dediti, aut gulæ, aut inconſtantes, ſcelerati uerè dici haud merentur.

Iniquam ſæuitiam appellabo Septimij Seueri, quem tamen inter diuos retulerunt: qui ſexaginta Senatores non ob illorum flagitia, ſed ob priuatum odium occidit indicta cauſa, & iudicio nullo: quòd Nero non niſi in Veſtino detecta coniuratione, & iam priuatis odijs effecit, flagranti periculo: Septimius ſedato. Sed de Septimio nemo dubitat, quòd crudeliſsimus mortalium non fuerit. Nunc oſtendamus, quantum à crudelitate abfuerit Nero. Epicharis libertina fuit illius ætate, quæ conſcia Piſonianæ coniurationis, Voluſio Proculo nauarcho Neronis fidiſsimo rem detegit, ſperans eum in ſententiam adduci poſſe, quòd in illum pro meritis Nero ingratus fuiſſe uideretur: nihilo ſecius, ut prudens, neq; autores, neq; conſcios, neq; tempus aut modum detegit. Voluſius rem detulit Neroni: mittit ad eam, uenit: interrogatur: negat: componitur cum indice: conſtanter pernegat, quicquam tale dixiſſe. Hic primùm conſidera, quis tam mitis princeps ſit, & uix regulus, qui ab amico monitus, ubi de uitæ periculo agitur, ſatis habeat mittere ad illam, non iubere comprehendi? Quis poſtmodum pernegantem non adhibuiſſet tormentis? At Neroni ſatis fuit, nulla ampliùs quæſtione habita, illam detinere ſine noxa in carcere.

At timuit: quam? mulierem. At ueritus eſt nobilitatem: cuius? libertinæ. Sed uide reliqua, ne forſan omnino quòd iudicium contempſerit, factum putes. Detegitur coniuratio: quid obijciunt? quòd coniurati triplicibus cathenis cauſam dixêre: hoc timoris fuit, non crudelitatis: cæterùm conuictos & faſſos nec tormentis cruciauit, nec opprobrijs fœdauit, ſed ſimplici morte dānauit: cum Lucano & alijs conſcijs liberum mortis genus permiſiſſet. Et tamen nonnulli ex his coràm (non ſatis habentes uoluiſſe occidere, alium creare imperatorem: quod indicium eſt, non culpa eius mitam coniurationem, ſed ambitione dominationis: quorſum enim, ſi ob malefacta Neronis in eum conſpirauerant, quærere antequam occideretur illi ſucceſſorem?) conuicijs eum affecerunt: inter quos Subrius Flauius tribunus militum cum appellauit parricidam matris & uxoris, aurigam, hiſtrionem & incendiarium: Sulpitius autem Aſper centurio dixit, non aliter potuiſſe ſuccurri tot illius flagitijs. His

tamen

tamen omnibus ſatis habuit, eos pœna capitis multare. Sed audi maiora. Cũ quotidie multi & multi proderentur (fuêre enim innumeri in ea coniuratione) nec poſſet ſciri an aliqui ſupereſſent (inauditam rem profero) neminẽ ſuſtinuit tormẽtis ad generationem adhibere, præter libertam illam, quam odio, ut par erat, proſequebatur non leui, quod tam diu uoluiſſet parricidium celare. Sed hæc cũ neminem prodiderit, faſcia qua alligata erat ſpiritum eliſit. Ita Neroni nil magis profuit indignatione. Cũ enim conſpirati exigerent pœnas ab alijs, ipſi uerò nondum eſſent proditi ab his, quos urgebant acriter, ut innoxij uiderentur, ob iram detegebantur.

Audi etiam longè maiora. Pluribus conuictis & confeßis omnino ignouit: inter quos Antonio Natali, Ceruario Proculo, Granio Syluano, Statio Proximo, tum multis alijs etiam: inter quos Acilia fuit, ut dixi, Lucani mater, & Marcellus Cornelius, & Vulcatius Tullinus, dirarum & deuotionum in principem rei. Quin etiam Tenio Rufo coniurationis principi, & Præfecto prætorij, uiro omnium erga Neronem mortalium ingratißimo, conuicto, & confeſſo, indulſit ius Teſtamenti, nec ademit bona.

Hîc iam liceat exclamare: ô Chriſtiani principes ac magiſtratus, ſi Nero cum his crudelis meretur appellari, quales uos eritis? certè nullum nomen nec Latinè nec Græcè uobis iam congruere poterit: θηριώδεις, φαλαρισμοὺς uos uocabo, aut ſi quid aliud deterius eſt? At non eſtis: neque enim in cœlum os ponere uolo. Sat ſit ergo, indignè admodum crudelem appellari Neronem: qui non niſi maximis ex cauſis ac iuſtis homines occidit, non niſi iudicio Senatus: nam huius coniurationis indicia in libros collata, & confeßiones damnatorum & Senatui oſtendit, & populo per edictum: qui neminem exquiſito mortis genere condemnauit, qui maluit multa in obſcuro, quæ ad illam pertinebant, & dubia relinquere, quàm tormentis ueritatem emere: qui tot conuictis de inſidijs præſentibus, & etiam ſine iniuria accepta paratis ignouit: qui neminem in Gemonias proijci paſſus eſt: qui nullum coram ſe interfici curauit, nec quenquam inauditum condemnauit, niſi Veſtinum conſulem (ut diximus) quem ſi odiſſet, creari paſſus non eſſet conſulem.

Cogitate ultionem principum huius ætatis in proditores, quos non ſatis habuerunt in carcere tormentis exquiſitiſsimis diſcruciare, extra candenti igne adurere, pedibus ſuſpendere, in fruſta lacerare, urere, ſpargere cineres: quid ultra tam? at ſperabant etiam Hylen delere, atque animum immortalem tollere, ne fuiſſet? ne dicam, memoriam illius extinguere? Sa-

pientius meo iudicio Cæſar, non ſolùm mitius, cũ morte ipſa omnia claudi intelligeret. Cætera ſunt magis ſpectacula efferatæ naturæ, aut impatientis iræ, „ quàm ſupplicia homini debita. Sed obijcies forſan illud Suetonij: Damnato„ rum liberi urbe pulſi, enectiq; ueneno aut fame. Conſtat quoſdam cum pædago„ gis & capſarijs uno prandio pariter necatos: alios diurnum uictum prohibi„ tos quærere. Nullus poſthac adhibitus delectus aut modus interimendi quoſ„ cunq; libuiſſet, quacunque de cauſa.

Cui uidentur conſentire uerba Taciti, ſub perſona Curtij Montani: An „ Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, „ qui Caio ſuperſtites fuerunt: cùm interim inteſtabilior & ſæuior exortus „ eſt. Quem teſtimonijs damnare non potuerunt, in eum aculeos eloquentiæ exercuêre. Sed conficiuntur ſuis uerbis: ac ipſis teſtibus deprehenditur, plus uoluiſſe ſatis dicere, quàm dicere potuerint. Quis prohibuiſſet, ſi crudelis fuiſſet Nero, ne filios damnatorum occidiſſet, aut ſaltem damnaſſet in uinculis (quod lege facere adhuc licet) cùm eorum parentes in perſonam principis coniuraſſent?

Infantem è cunis illiſerunt muro hæredes Galeazij Sfortiæ, filium Ioan. Andreæ Lampugnani, quod Galeazium occidiſſet pater. Iidem curarunt, uti inſons frater medicus, Venetijs tamen degens, occideretur. Pulſus eſt pater Olgiati ex eadem cauſa: frater aufugit, mortem ſubiturus, quanquam extra omnem ſuſpicionem, ſi captus fuiſſet. Nero patrum nulli, aut fratri infeſtus fuit, filios ſatis habuit urbe pellere: quid mitius? At ueneno necati ſunt, ac fame: in tanto odio principis multi expleuêre odia ſua. priuata hæc fuit iniuria, non publica: nam & maior pars euaſit. Ille iudex minus ſæuijt in filios damnatorum, cùm eſſet idololatra: quàm magiſtratus noſtri qui CHRISTVM ore profitentur, in patres aut fratres nulla lege fulti fecerunt, facerent'ue. Itaque quod ad Neronis calumniam quæſitum eſt, ſolum rubor eſt noſtræ ætatis. Taciti uerò oratio, ſeu Montani, plena irarum, plena ambitionis ſenatoriæ, ut dixi, cùm eſſet diuerſarum partium, & contra illum qui ius & æquum faſtui & potentiæ prætulit, quam fidem facere nobis debet?

Sed iam ad alia crimina tranſeamus: nam Neronem mitem fuiſſe conſtat: ſi mitem eſſe, eſt tueri iuſticiam, eleuare miſeros: at ſi partiri ius pro potentia & opibus hominum, id mitis uiri eſt: non negauerim Neronem crudelem dici debere, imò crudeliſſimum, ut cuius inſtitutum ſemper ab huiuſmodi procerum uoto abhorruerit. Quamobrem eadem ratione etiam iuſtum-

ſtum fuiſſe liquet: cùm iuſticiæ optima pars ſit, ut pœnæ criminibus non magis ullis alijs debeantur.

Agamus ergo primùm de ſumptibus, quos illi ut inutiles obijciunt Neroni: quos in alijs pro laude imperatoribus celebrant. Quòd urbem reſtaurauerit, quis crimini ei det? Quòd thermas ædificauerit, quæ adhuc Diocletiani tēporibus nomen Neronianarum retinebant, quis uitio det: Excelſæ, magnificæ, utiles popu'o, uir ad omnia pauperum commoda natus.

Quòd domum præclariſſimam, & inter miracula orbis numerandam erexerit, quis illum uituperet? Si Traiano, ſi Adriano, qui duo maximè in ædificando profuſi & magnificentiſſimi fuère inter Romanos Imperatores, hoc in maximum decus ceſſit, cur non Neroni?

Cogita deinceps, quot uiros pauperes hac ſpecie aluerit. Alij cædebant ligna, uehebant alij: alij dolabant, alij operi applicabant, trahebant ſurſum, quidam clauos affigebant. Quid de lapidibus, lateribus, arena, ſabulo, calce, marmore, cementis, ferreis uinculis, picturis, ſtatuis, cellis ſubterraneis fodiendis, fornicibus conſtruendis, lacu, piſcibus tàm peregrinis quàm etiam Italicis, ductu deinde aquarum in quibus admirabilem ſe patientia & liberalitate oſtendit? Deluſus enim à Seuero & Celere architectis, quibus non ſatis erat lucrũ ex operibus ingens captare, niſi etiam ex irritis profuſionibus: nec illos occidit, qui auaricia contemptum effeciſſent: nec coëgit reſtituere, quæ eorum dolis amiſerat. Verba Taciti ea in re aſcribere lubet hic: Magiſtris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium et audacia erat etiã quæ natura denegauiſſet per artem tentare, & uiribus principis illudere. Nanque ab lacu Auerno nauigabilem foſſam uſque ad oſtia Tiberina depreſſuros promiſerant ſqualenti littore, aut per montes aduerſos: neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cætera abrupta, aut arentia: ac ſi abrumpi poſſent, intolerandus labor: nec ſatis cauſæ. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus eſt: manentq́; ueſtigia irritæ ſpei.

Hic ſi ſæuus fuiſſet, quàm pulchram habuit experiendi materiam? quādo etiam iure eos punire debuit. Turcarum Rex, cũ Venetus quidam architectus pollicitus eſſet foſſam à mari rubro ducere in Nilum (magno ſanè cõmodo, ſi ſucceſſiſſet) quicquid petijt obtulit, præfecitq́; operi, ſed architecto cuſtodes adhibuit: fallente uoto, hominē occidit, & meritò: neq; enim lucri cauſa debemus ludos facere principibus: & præter iacturam ſumptuũ, eos exponere inuidorũ maledicentiæ. Simili patientia & mãſuetudine Ceſelio Baſſo Pœno,

(qui ei illuſerat ſomnio inani de theſauris reconditis Didonis, adeò turpiter, ut oratores iam Cęſari de hoc gratularentur, tanquam inuentis iam quæ ille leuitate pollicitus fuerat) nihil mali fecit: quanquam ipſe, ſeu pudore ſeu metu, ſibi manus intulerit. Quartum opus coloſſus fuit, cui caput ſuum impoſuit, manſitq; uſque ad tempora Commodi per decem imperatores, & annis pluſquam centum uiginti: ſolus Commodus caput Neronis detraxit, ut ſuum imponeret, cuculo fœdo haud abſimilis. Excelluit ergo uel omnium conſenſu, etiam obtrectatorum, magnificentia operum.

Sed dices, ut illi obijciunt: Grauis fuit his impenſis Reipub. & rapinas ob id exercuit. De rapinis ſuo loco dicam: de uexatione, nemo minus grauis: nam dum uituperare ſtudent, laudant. Audi Suetonium: Quorum ope»
» rum perficiendorum gratia, quod ubiq; eſſet cuſtodiæ, in Italiam deportari:
» etiam ſcelere cõuictos, non niſi ad opus dãnari præceperat. Quid hîc obijcis? quòd morti addictos ſeruauerit? quòd neminem huius cauſa uexauerit? aut quid aliud magis? an melius fuerat damnare inſontes ad opus? aut totum ærarium publicum exhaurire? Sed mittamus hæc: ad accuſationem rapinarũ deuenimus. Rapuit Nero, rapuit Veſpaſianus: Nero improbus appellatur, Veſpaſianus diuus: quæ cauſa eſt? an quia Nero iam deterior eſt Veſpaſiano? ſed hoc non eſt: & ſi eſſet, aggrauare benefacta illius id non debet. An quia rapuerit, & non dederit? neque hoc uel ipſi obtrectatores obijciunt: quandoquidem conſtat omnium teſtimonio, neminem fuiſſe liberaliorem. At Veſpaſianus etiam in dando auarus fuit. An quia plus Nero rapuit? certè non. Audi Suetonium, quàm ſordida, uiolenta & intoleranda fuerit Veſpaſiani a-
» uaritia: Sola eſt, in qua meritò Veſpaſianus culpetur, auaritia: non enim
» contentus, omiſſa ſub Galba uectigalia reuocaſſe, noua & grauia addi-
» diſſe, & auxiſſe tributa prouincijs nonnullis, & duplicaſſe: negotiatio-
» nes quoque, uel priuato pudendas, propalàm exercuit, coëmendo quædam,
» tantum ut pluris poſtea diſtraheret. Nec candidatis quidem honores,
» reis'ue tàm innoxijs quàm nocentibus abſolutiones uenditare cunctatus eſt.
» Creditur etiam procuratorum rapaciſſimum querq; ad ampliora officia ex
» induſtria ſolitus promouere, quo locupletiores mox condemnaret: quibus
» quidem uulgo pro ſpongijs dicebatur uti, quod quaſi & ſiccos madefaceret,
» & exprimeret humentes.

At dices: Forſan hic ſolus auarior fuit. Ne detraxeris rogo Cæſarem, dictatorem primum: non Tiberium, non Caligulam, non Galbam, Vitellium, Othonem, Domitianum. Fateris de omnibus, excepto Di-
» ctatore. Audi Suetonium, de illo etiam: Abſtinentiam neque in imperijs

neq;

neq; in magiſtratibus præſtitit: ut enim quidam monumentis ſuis teſtati ſunt, in Hiſpania à Proconſule & à ſocijs pecunias accepit, emendicatas in auxilium æris alieni: & Luſitanorum quædam oppida, quanquàm nec imperata detrectarent, & aduenienti portas patefacerent, diripuit hoſtiliter: in Gallia fana templaq; Deorũ donis referta expilauit, urbes diruit, ſæpiùs ob prædã quàm ob delictum: unde factum, ut auro abundaret, ternisq; millibus nummûm in libras promercale per Italiam prouinciasq; diuẽderet. In primo conſulatu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantundem inaurati æris repoſuit. Societates ac regna precio dedit, ut qui uni Ptolemæo propè ſex millia talentorum ſuo Pompeijq; nomine abſtulerit. Poſtea uerò euidentiſſimis rapinis ac ſacrilegijs, & onera bellorum ciuilium, & triumphorum ac munerum ſuſtinuit impendia. Ex impenſarum etiam magnitudine rapinæ dignoſci poſſunt: erant enim ſupra fidem, unde illud: Donec attonitis iam omnibus, & quorſum illa tenderent reputantibus, M. Claudius Marcellus Coſ. edicto præfatus de ſummis ſe Reipub. acturum, retulit ad Senatũ, ut ei ſuccederetur ante tempus. Itaq; exigua ſunt quæ Nero accepit, ſi ad huiuſmodi belluones conferantur. Neq; Claudium excipiam: uerùm cùm eſſet amens, fuit præmium libertorum, non Cæſaris. Quem ergo præferes Neroni? Auguſtum, qui Imperium rapuit? aut Titum, qui qualis eſſet, ob breuitatem uitæ dignoſci non potuit? Verùm forſan id in cauſa eſt, quòd Nero à diuitibus, cæteri à plebe per tributa extorſerunt. Iniquum eſſe dicunt, ut onera inæqualiter imponantur, uoluntq; ut per capita diuidantur. Sic mihi aliquando contigit: nec erubeſcebant, tandem ſponte ditiores aliquid plus impenderunt. Fateor Neronem rapacem dici debere ſi iuſtius eſt diuidi tributa per capita quàm per patrimonia. Non erubeſcis impie, cùm ſis diues, excutere pondus duorum aureorum, ut imponas miſeræ illi uiduæ aut gerulo, qui ſolis oneribus aut pendula tela uitã quatuor aut quinq; filiorum ſuſtinent? O Chriſtiani, ſatis ac multo crudeliores Nerone. Rapuit, dicitis? at beati illi Antonini, ab optimatibus tam laudati, quot miſeros credis oppreſſerint uectigalibus? Dicitis: Mutum eſt pecus plebs: nemo ulciſcitur, nemo contra huiuſmodi tyrannos ſcribit: ſed ſi optimates opprimat, illis metuendum eſt: armantur, coëunt, ultionem quærunt: ſi non poſſint, ſcriptores urgent. Qui rapit à diuite, ſi rapit, male agit, ſed tamen ſolas aufert opes: quas etiam iuſtius, ſi moderatè auferat, eripit: at qui à paupere, eripit quod non habet: ideoq; iniuſtius, & cũ pecunia uitam illius aut filiorum. Non ergo rapax fuit Nero, ſi tueri uultis ueſtros Traianos, Veſpaſianos, Antoninos. Venio ad reliqua crimina, atq; in primis illud, quod quoniam crimen non eſt, nomen non habet: ſcilicet quòd aurigauerit, cecinerit, publicè

pulſauerit, hiſtrionicam exercuerit, adeò ut perſonatus in publicum prodierit. Hæc crimina, cùm crimina dici debeant, nec legi nec uidi, nec ſcio. Placuit his autoribus crimina hæc appellare, qui eruditionem, qui philoſophiam, qui pingendi munus in Adriano probant, citharam in Alexandro: in Nerone nihil, ut ui deo, probatur. At dicunt: intra domum debuit hæc exercere, aut per alios, non publicè & per ſeipſum: indecorum turpeq; eſt, moderatorem orbis infamium uirorum, præſertim publicè, exercuêre miniſteria. Si peccauit Nero, poſtquam crimen non fuit, aut ſtulticia aut opinione, aut nimio æſtu animi peccauit. Stulticia quidem non peccaſſe, ſuo loco demonſtrabitur: ſi æſtu animi, non crimen fuit, ſed intemperies: at de hoc non accuſatur, quòd ediderit, quòd ſpectauerit: ſed quòd ſe illis immiſcuerit. Verùm id Neronis uotum fuit, ut populus Romanus à tam ſæuis ſpectaculis gladiatorum, & hominum à feris laniandorum cum pueris & mulieribus, aut depugnantium cum belluis, adhæc mitiora declinaret. Exhorruit & Cicero, ſed non quantum & qualiter debuit, huiuſmodi ludos, cùm in quadam epiſtola dicat: Sed quæ poteſt eſſe homini politico delectatio, cùm homo imbecillus à ualentiſſima beſtia laniatur, aut præclara beſtia uenabulo tranſuerberatur? Excuſant ſe hi prodigioſi uiri, quòd Nero hoc agēdo populum eneruaret. Atq; ob hanc cauſam etiam pulſos philoſophos Roma, quòd iuuentutem corrumperent, ait Seneca: O' ſapientes Reſpublicas: ſic Athenienſes Socratem peremerunt, quòd iuuentutem & ipſum corrumpere dicerent. Socrates corrupit iuuentutem? Philoſophi corrumpunt iuuentutem? quid ergo eſt quòd illam æquè ornat? an oratorum peruerſa facundia? an lenonum conſuetudo? an efferata rabies abominandorum ſpectaculorum? At dices: His efferantur ad pugnam: tanquam non acrius pugnarent Athenienſes, Lacedæmonij, Macedones & Numantini, qui pauciſſimi numero, adeò ingentes Romanorum copias fuderunt. At cur non ergo hi obtinuerunt orbis imperium, ut Romani? Non hoc ex fortitudine pendebat, ſed quoniam tribus rebus Romani conſueuerunt: quas dum neglexêre hi, tandem dolo magis ac pertinacia quàm prælijs uicti ſuccubuêre: ea tria fuerunt: multitudo ciuium, unde ſumeretur miles: robur corporis ex uictu, lardo enim & caſeo placentiſq; abſq; fermento & poſca neſcebantur perpetuò in caſtris: unde tertium, ut ferrent tot arma, ut equus uix ferre queat.

Audi hac in cauſa Ciceronem in Tuſculanis: Inde qui labor, quantus agminis? ferre plus dimidiati mēſis cibaria? ferre ſi quid ad uſum uelint? ferre uallum? nam ſcutum, gladium, galeam, in onere noſtri milites non plus numerant,

merant, quàm humeros & lacertos, manus: arma enim militis membra eſſe dicunt: quæ quidem ita geruntur aptè, ut ſi uſus foret, abiectis oneribus, expeditis armis pugnare poßint. Quid exercitatio legionum? quid ille curſus, clamor quanti laboris eſt? Ex hoc ille animus in prælijs paratus ad uulnera. Adduc pari animo inexercitatum militē: mulier uidebitur: cur? tantū intereſt inter nouum et ueterem exercitum, quantū experti ſumus: ætas tyronum plerumq; melior: ſed ferre laborem, contemnere uulnus, cōſuetudo docet. Quin etiam uidemus ex acie efferri ſæpe ſaucios: & quidem rudem illum & inexercitatum, quamuis leui ictu, ploratus turpißimos edere: at uerò ille exercitatus & uetus, ob eamq; rem fortior, medicum modò requirere, à quo uulnus obligaretur. Itaq; non ſpectacula, ſed exercitatio & robur quod ex ratione uictus proficiſcitur, & experientia armorum, fortem & robuſtum reddunt militem: & multitudo hominum, quæ præter fidem tot bellis perpetuis ſufficiebant, uictricē reddidere rempublicam. Nam de fortitudine ſola ſi agas, tria millia Græcorum, Lacedæmoniorum aut Bœotiorum, aut Achæorum, uel Acarnanum, aut Aetolorum, pugnare poterant cum ſex millibus Romanorum, tametſi Romani Græcis eſſent longè robuſtiores. Oſtendit hoc Philopœmen Argiuus dux, & Corinthiorum Timoleon, qui eoſdem hoſtes, quos Romani multis annis uix ſuperauerunt, ipſi breui tempore ſubegerunt. Sed non conſtabat fides. Quid ſi bella cum Xerxe & Artaxerxe conſideres? adeò paucis copijs innumeros barbaros fuderunt, ut fabula uideatur. Vnus commemoratur Lucullus, qui decem millibus hominum maximas copias fudit barbarorum: ſed non tamen uictricia arma, ſed uicta depulit: nec Perſas, ſed imbelles Cappadoces & Medos & Armenos, aliaſq; gentes Perſis ſubditas: neq; eodē numero, at uix quinta parte: nec armis eiſdem inſtructos, non falcatis curribus, neque elephantis. Sed quid plura? uiſum eſt quantis laboribus Cteſiphontem Romani imperatores, non legiones tantùm, ſed totum penè orbem trahentes ſecum, ſuperare potuerunt: paucíq; ex illis, adeò ut fatale flumen Romanis dicerent: at quam breui unus Alexander totam Perſidem, tū florentem imperio totius Aſiæ, obtinuit? Sed nō ſolus Alexander hoc potuit, uerùm et Ageſilaus Lacedæmoniorum Rex, iam obtinere cœperat, ni Græcorum inuidia à patria reuocatus fuiſſet.

Sed reuertamur ad inſtitutum. Non ſpectacula illa fortes efficere poterant, ſed crudeles. Quinimò pauor mulierum, puerorū imbellium, præſens tā acerbū exitium, quot fletus, gemitus, lamentabiles uoces, quot eiulatus, exanimationes repræſentare ſolebat? ut uix unum fortitudinis exemplum inter-

mum

innumerabilis timoris & pauoris, ſæuitiæ & efferationis omnia certè uideres. Quare non eſt ut excuſes Romanam feritatem his nugis, & longe plus philoſophia ad fortitudinem facit, quàm ſæua illa ſpectacula. Quantum emolumenti affert ad fortiter occurrendum morti, opinio de Animi immortalitate? non crudelia theatra: quæ cùm toties Cicero & Cato ſpectaſſent, alter cùm mori deſtinaſſet, non illa mente reuoluebat, ſed Platonis Phædonem: alter ſibi commentus eſt ſermones Tuſculanarum quæſtionum, de Animi immortalitate. Prodeſt philoſophia, docens nos, mortem, etſi à bonis paucis nos abſtrahat, à longè tamen pluribus malis nos ſecuros reddere: atq; inter cætera, à metu, morbo & iniuria, quæ ſunt ſumma mala mortalium, & quæ nulla animi uirtute effugere licet. Docet etiam, nos non debere mortem horrere, quã neceſſario et breui quiſq; ſubiturus eſt, etiãſi annos Neſtoreos uiuat. Ergo non ſpectaculis, ſed philoſophia opus eſt ad fortitudinem. Spectacula ad alliciendum cruentum populum, et magnificentiam oſtendendam excogitata ſunt. Iratus atque Nero his cauſis populo, atq; illis qui aduerſum utilitatem communem uoces ſpargebãt in publicum, leges illas ſæuas ſpectaculorum promulgauit, in quibus nec excedere è theatro fas erat: obſeruariq; iuſſit ſingulorum uultum, quomodo ferrent ſpectaculum: & ſi ægrè, punirent: non alia cauſa quàm indignatione, quòd cædes hominum & ludibria humani generis libenter ſpectarent, uera ſpectacula & liberalium artium experimenta odiſſent. Nec tamen adeò probem illius optimum uotum ac prudens conſilium emendãdi uitia populi, quàm damnauerim uiolentã iram, qua id conſequi cupiuit. Etenim nonnunquam contingit, ut dum nimis quod iuſtum eſt uolumus, acerbius inſtando deteriorem cauſam apud maleuolos & obtrectatores facere uideamur. Supereſt modò, ut de illo tam uulgato uitio diſſeram, libidine ſcilicet & luxuria, in qua ſolum eum defendi non poſſe obtrectatores credunt: tamen ob immanitatem ſceleris, tum quòd publicè hæc flagitia admitteret: & primùm quod inconſtans fuerit in uxoribus retinendis. Sed ſi ad hoc reſpicimus, nullus ex familia Auguſti pauciores habuit. C. Cæſar Dictator tres, Corneliam Cinnæ, Pompeiam Pompeij, Calpurniam Piſonis: ſed & Cleopatram penè loco uxoris habuit. Auguſtus ipſe quatuor, P. Seruilij F. Claudiam, priuignam Antonij ex Fuluia, Scriboniam, & Liuiam Druſillam. Tiberius duas tantùm duxit, Agrippinam & Iuliam: ſed non tàm continentia, quàm odio fœminei ſexus. Caligula Liuiam Horeſtillam, & Lolliam Paulinam, & Cæſoniam. Claudius ſex. Sed de Nerone agamus: tres duxit, Octauiam, Poppeam, & Statiliam Meſſalinam, Tauri bis conſulis abneptẽ, cũ priores morte amiſiſſet. At alij ſuperinduxerunt, repudiarunt, tam turpiter, ut uiſas repentè

in con-

in conuiuio, aut ex ſola commemoratione pulchritudinis, ſtatim abduxerint.

Sed ueniamus ad uxorum iniurias, quas Cæſar dictator Auguſtus & Caligula illis intulerunt. Auguſto Liuia cogebatur puellas conquirere, cum quibus concũberet: præter uxores ciuium, quas conſtuprabat. Vnde illud amarulentum iurgium Antonij, ex Suetonio: Tu ſolam Druſillam inis? ita ualeas, " uti tamen hanc epiſtolam cùm leges, non inieris Tertullam, aut Terentillam, " aut Ruſillam, aut Saluiam Cītiſceniam, aut omnes. Caius uerò uxoribus " ſorores ſuperinducebat in conuiuio. Itaque de re uxoria nihil eſt quòd Neroni poßit obijci, ut qui conſtanter his hæſerit: nec ſe miſcuerit propinquis, ut Caligula, qui cum omnibus uxoribus (erant autem tres) ſtuprum commiſit. Veniamus iam ſenſim ad ſingula: obijcitur Neroni, quòd fratrem Britannicum conſtuprarit. Quæro, quo teſte? Nero non dixit, qui omnia fatebatur, & cui id obijciunt maximè quòd nihil cælare ſciret. Britannicus non dixit: puer enim erat, quem puduiſſet talia fateri: tertius teſtis non affuit. Nec Suetonius illius hoſtis acerrimus, huius meminit: nec ipſe Tacitus ſatis conſtanter, cùm dixit, Ferunt: ut ex odio potiùs ſit hoc aggeſtũ, quàm ex hiſtoria & facti ueritate. Deinde ſi factum eſt, Britannicus conſenſit tum maximè, quod Tacitus dicat crebris diebus Neronem illuſiſſe Britannici pueritiæ: nec tàm igitur damnent Neronem, quàm Britannicum: tum maximè, quòd turpius exiſtimetur pati nefanda, quàm agere: hoc enim uirile eſt, licet prauum multiſq; claris ac generoſis commune uitium: illud effœminati uiri, & omnino indigni, alienumq; à generoſitate. Quòd ſi ætas excuſare potuit Britannicum, ſcilicet quòd puer eſſet: quanto magis Neronem, adoleſcentia ad omnem libidinem prona? At dictatorem Cæſarem cum Octauio nepote ſororis concũbentem, quis defendere poterit? uir ſenex, cum nepote certo concubit: tãquam deſint pueri domino orbis terrarũ, niſi in proprium ſanguinem tantum dedecus reijciat. O rem indignam C. Cæſare, & homine tot uictorijs inclyto, ac Auguſto. Huius tamen rei teſtis locuples eſt Cicero, qui ut rem tamen omnib. notum ſcribit. Compara modò ſenem adoleſcenti, patruũ ei qui quod ad ſanguinẽ attinet (licet lege frater appellaretur) uix in numero eſſet cõſanguineorum. Sed ueniamus ad reliqua. Obijcitur, quòd Doryphoro liberto nupſerit. Tacitus habet, Pythagoræ: nam hoc ueriſimilius eſt (ne effugiã, quòd facile effugere liceret, cũ de perſona nõ cõſtet) quòd Iſidis ſacra celebraret, ubi conſtuprari & conſtuprare ita licebat, ut in ſacris Veſtæ caſtimoniam agere. Itaq; noctu conſtat hæc peracta eſſe, nec continuata, ſed per adulatores perſuaſum Neroni pro ſacrificio flagitium. At Cæſar dictator, qui pudicitiam Nicomedi proſtrauit, unde illa carmina celebrata à militibus in triumpho:

,, *Gallias Cæſar ſubegit, Nicomedes Cæſarem.*
,, *Ecce Cæſar nunc triumphat, qui ſubegit Gallias:*
,, *Nicomedes non triumphat, qui ſubegit Cæſarem.*

Et rurſus, ne adoleſcentiæ lapſus iniurioſè (quanquam tum Nero eſſet adoleſcens) perſequi uideamur, quid illud eſt, aut quibus ſacris peracta ſunt quæ à Catullo narrantur?

,, *Pulchrè conuenit improbis cinædis,*
,, *Mamurræ, Pathicoq́; , Cæſariq́;.*
,, *Nec mirum, maculæ pares utriſq;.*   *Inde ſubiungit:*
,, *Morboſi pariter, gemelli utriq;:*
,, *Vno in lectulo erudituli ambo.*   *Et alibi:*
,, *Quis hoc poteſt uidere? quis poteſt pati,*
,, *Niſi impudicus & uorax, & aleo?*
,, *Mamurram habere, quo comata Gallia*
,, *Habebat, & cuncta ultima Britannia.*
,, *Cinæde Romule hoc uidebis, & feres?*
,, *Es impudicus, & uorax, & aleo.*   *Inde ſubiungit:*
,, *Eóne nomine imperator unice*
,, *Fuiſti in ultima Occidentis inſula,*
,, *Vt iſta ueſtra diffututa mentula*
,, *Ducenties comeſſet, aut trecenties?*
,, *Quid eſt? an hæc ſiniſtra liberalitas*
,, *Parum expatrauit?*   *Et alibi rurſus:*
,, *Nil nimium ſtudeo Cæſar tibi uelle placere,*
,, *Nec ſcire utrum ſis albus an ater homo.*
,, *Mentula mœchatur, mœchatur mentula certè:*
,, *Hoc eſt quod dicunt, ipſa olera olla legit.*

Fuit hic Mamurra præfectus fabrûm Cæſaris in Gallia, cuius etiã meminit ,, Cicero in epiſtolis ad Atticũ, his uerbis: Et Labieni diuitiæ, & Mamurræ pla- ,, cent, & Balbi horti, & Tuſculanum: ditauit enim eum Cæſar mirũ in modũ: hic fuit, qui primus uoluit incruſtari parietes marmore: autor Plinius eſt. Et ,, Suetonius: Valerium Catullum, à quo ſibi uerſiculis de Mamurra perpetua ,, ſtigmata impoſita non diſsimulauerat, ſatisfacientẽ eadẽ die adhibuit cœnæ. Itaq; non uideo cur non magis damnandus ſit Cæſar, qui in ſcelere perſeuerauit, qui nullis ſacris hoc egit, qui tantùm ex hac cauſa donauit etiam priuatus ut infamis redderetur, quàm Nero. Et Octauium, qui ſe patruo ſuppoſuit. Nota eſt fabula de Caligula & Piſone: ſed omitto illum qui Deus non fuit. Nero

bis diuis

his diuis Iſidis compararetur: uidebis minus peccaſſe. Odio tamen potentiorum hic damnatur, quod ſine ſucceſſore mortuus eſt. illi metu relati in Deos, Iulius ab Octauio, Octauius à Tiberio, Claudius à Nerone. Succedit Sporus, efformatus in puellæ modum: unus fuit Sporus Neroni, & damnatur: at quot pueri fuere Traiano, quod fuere Adriano? inter quos duo: Antinous, templis ſacris aſtro dicatus inter Deos, quem profana ob ſacra fertur occidiſſe: alter, cui imperium relinquere deſtinauerat, Cæſaremq; iam creauerat, ſed præuentus morte non ſucceſſit in imperio. Sunt etiam qui credant, Adrianum ea cauſa, quamuis coniunctum Traiano, adeptum imperium: eo factum eſt, ut uterq; horum odioſus ob hæc crimina eſſet uxori: quod Neroni nunquam euenit. Sed redeamus ad Diuos alios, priores omittendo. Domitiani Earinum nomine C. Cæſar dictator trium legionum, quas Alexandriæ relinquebat, curam & imperium Ruſcioni liberti ſui filio exoleto demandauit? Quid tale Nero in Sporo effecit? Porrò adulteria & ſtupra reginarum & matronarũ Romanarum ac prouincialium Cæſaris ſi quis numerare uelit, non hiſtoriam, ſed fabulam recitare uidebitur. Adeò uerò inſaniuit in amore Cleopatræ, ut conuiuia in primã lucem ſæpe traxerit: & eadem naue Thalamego Aegyptũ penetrando, Aethiopia tenus uectus fuiſſet, niſi recuſaſſet exercitus. Huic etiam Aegypti regnum quod Romani in prouinciam reducere nolebãt, quòd ipſis formidabile ſolum ob potentiam uideretur, dono dedit. Vxorem Bugodis Mauritaniæ regis ſic adamauit, ut coniugi illius plurima & immenſa dona tribuerit. Seruiliam M. Catonis ſororem, M. Bruti matrẽ corrupit, donoq; dedit margaritam ſexagies ſeſtertio emptam. Tertiam quoq; illius filiam adulterauit, cui ex auctione ampliſſima prædia minimo addixit precio: unde uulgati illi uerſus in triumpho:

Vrbani ſeruate uxores, mœchum Caluum adducimus: "
Auro in Gallia ſtuprum emiſti, hic ſumpſiſti mutuum. "

Quid dicam de Auguſto, qui Apollinem cœnabat inter ſex calamitos, totidemq; puellas. Vulgata ſunt ob id carmina illa:

Cum primum iſtorum conduxit menſa choragum, "
Sexq; deos uidit, Mallia ſexq; deas: "
Impia dum Phœbi Cæſar mendacia ludit, "
Dum noua diuorum cœnat adulteria: "
Omnia ſe à terris tunc numina declinarunt, "
Fugit & auratos Iuppiter ipſe thronos. "

Omittam nunc Tiberium, inuſitatæ et horrendæ libidinis autorem: cui Nero non ſolum, ſed mortalium nullus poteſt comparari. Sellariã, Elephantidis

 libros,

libros, Spintrias puerulos natantes, Parrhaſij tabulam in qua Atalanta ore Meleagro morigeratur, Fratres tibicines, irrumatas fœminas: & mortem adiectam Malloniam, quòd non poſſet hoc diutius ferre: antra & cauas rupes Paniſcorum habitu, ac nympharum pubem & impubem gregem: & triplici in cu'o colligata corpora teneræ ætatis: illud potius quæram, cur clariſsimorum uirorum pleriq; adeò turpibus flagitijs conflagrarunt? Quin etiam ſanctiſſimi & moderati alioqui, hac in parte omnes infamia aſperſi ſunt. Socrates, ſi negemus peccaſſe, ipſe tamen fatetur quàm pronus fuerit ad libidinem, in cæteris continentiſsimus, uini, ciborum, iræ, laborum patiens, abſtinens & ab auaricia omnino alienus. Plato cum ſua ſanctitate, Ariſtotelesq; adeò fœde uixerunt, ut homines fuiſſe neges. Sequuntur Semiramis, Philippus Alexandri pater, & ipſe Alexander, Ageſilaus, Traianus, Adrianus, Cicero etiam de crimine ſi ienotatus: nam de Tyrone haud puduit fateri. Quid ergo cauſæ eſt, ut Neroni pro crimine aſcribamus, quod nulli alij crimini datum eſt? aut ſi crimen eſt, quod uerè crimen eſt: non minus uenia dignus eſt adoleſcens imperator, quàm ſenes hi in priuata uita. An forſan ei obijcies Tiberij ebrietatem, conuiuia triduana, exquiſitas cupedias, aut aleam Caij & Claudij? Quod obijcis, ita commune eſt omnibus bonis, ut uitium poſſit dici uirtutis refulgentis, non flagitium. At dicis: fellator fuit, & inguina ſugebat uirorum deligatorum ad ſtirpem? Non laudabo, non defendam hac in parte Neronem nõ tuebor quòd Tiberius deteriora fecerit: fuêre impatientis libidinis: hæc tamen ēta fuêre priuati uiri, & ætatis laſsiuientis delicta: in quibus non malus princeps dignoſcitur, ſed ſalax natura, & corporis uitium uelut ſcabies. Quæ delinquit princeps in ſæuitia, in rapinis, in iudicijs, non tuendo fines imperij, populũ premendo fame, hæc principis ſunt uitia: at ſi immodicè ſe uino dedat, aut crapulæ, aut libidini, aut aleæ, aut delicatiori uita: hæc nõ malũ principem efficiunt. Cato & Traianus optimi cenſentur, uterq; uinoſus fuit. Alexander Seuerus, quo nemo melior, uorax & ambitioſus: Alex Auguſtus, uitæ delicatioris fuêre Gordiani, qui optimi principes habiti ſunt. Vitia corporis repellere, arduũ eſt: atq; aliud eſt illa nõ poſſe euincere, aliud animũ habere, malũ. Inconſulta iuuenta maiora habet mala quàm fellare: adoleſcentes nihil putes omittere flagitij, dũ æſtuant inſana libidine: in aues, in canes ſæuiunt, in murorum foramina. Quid enim, quòd manibus toties peccant? ſed nemo tam ſtolidus eſt, ut hæc ſciri uelit, nedum ut referat ea. Quò fit, ut malignè hæc ſcripta ſint, & etiam in hiſtoriam traducta, quæ debuerant perpetuò ſilentio obliterari. An hoc multum referre putem, quod Plato, cum adoleſcentulus eſſet, ſe maſtrubaret: quæ inſania eſt huiuſmodi, quære? & maior

quam

quàm Tiberij percunctatio, Quæ mater Hecubæ? quod Achilli nomen inter uirgines? Quo fit, ut ſæpe ex ſtimauerim longè melius eſſe, non ſcribi hiſtorias: earumq; lectionem plus afferre mali, quàm utilitatis mortalium generi. Quid enim ad bonos mores refert, ſeu legas leuitatem Athenienſium, perfidiam Carthaginenſium, crudelitatem tyrannorum? Quid boni ex Agathoclis uita ac geſtis, aut Phalaridis uel Dionyſiorum? Sed neque Marij, Syllæ, C. Cæſaris geſta utile aliquod exemplum continent: nil niſi doli, rapinæ, inſidiæ, fracta fides, ſæuitia, mortes egregiorum uirorum, bonorum oppreßiones, depopulationes agrorum, excidia urbium, cædes promiſcuæ, miſerorum graues ſeruitutes, calumniæ in inſontes, omniaq; infinita cum infelici exitu: ut neque uoluptatem capias, nec utilitatem ex eiuſmodi lectione conſequaris. Itaque & Taciti & Metonij, & Diodori Siculi, & Appiani Alexandrini & Thucydidis hiſtoriæ, tum Macchiauelli, philoſophiæ ſacræ ſtudijs aduerſantur. Sed longè deteriores his ſunt Herodoti, & noſtrorum temporum, quæ præter uitia communia plenæ ſunt mendacijs & adulationibus, falſiſq; criminationibus. Quis neſcit, quanta fuerit uirtus Antonij Leuæ Hiſpani ducis, ut ſolus dici, aut cum paucis Imperator appellari noſtri tẽporis poßit: & tamen nequißimus hiſtoricus, ſeu potiùs fabulator, quod pecunias non dediſſet, maluit totam corrumpere hiſtoriam, tresq; libros qui illi debebantur intermittere, ne (ut aiebat) ingratum inſereret hiſtoriæ. Cogita in cæteris qualem ſe exhibuerit. Cùm aliquando Cæſar noſter legeret uictoriam quam de Gallis habuerat, dixit: Profectò non meam, ſed Gallorum regis uictoriam hic ſcripſit: indicãs, ex pecunijs acceptis à rege, quãta mendacia inſeruiſſet hiſtoriæ. Sed & plerunq; uita eorũ congruit ſententijs: Thucydides enim exul ob furta publica, Herodotus infamis, Salluſtius Numidiæ præfectus totam diripuit prouinciam, adulter, & omni ſcelere coinquinatus. Diodorus, dum fœda, turpia, flagitioſaq; enarrat, ita omnia attingit, ut uideatur uoluptate potius quàm neceßitate adductus ea conſcribere. Hic noſter hiſtoricus, admirandus profectò magis alijs, qui tametſi ſenex parum abfuit quin pepererit. Sed & id deteſtabilius, quod cùm eſſet etiam antiſtes, gaudebat numerari procos adoleſcentulos. Vah, quis credat ab huiuſmodi uita conducibile aliquid mortalium moribus aut uitæ emanare poſſe? Omitto quòd, ut aliàs dixi, hæ hiſtoriæ omnes anima carent. Non uituperabo Xenophontis de Cyro confictam hiſtoriam: ſed hæc non hiſtoria eſt, uerùm philoſophiæ inſtitutio. Et Philippi quidem regis & Alexandri geſta narrantem libenter audio: ſed nulla pulchrior quàm Aelij Lampridij de Alexandro Seuero, digna certè quæ ab omnibus legatur, maximè principibus. Sed lubet dicere ea omnia: &

quomodocunq; aucta, qualiter aut parta ſint imperia? Nõ nego, nõ ueto: narratio uera tota eſſe debet. Optimè cõſulium eſſet rebus humanis, ſi principes & magiſtratus & hiſtorici omnes philoſophiæ operã dediſſent. Non cuiuſuis eſt hiſtoriã ſcribere. Tria ſunt uitiorum genera: quædam quæ omnino inutilia ſunt, etiamſi nullus Deus nobis præſit, animiq; mortales ſint: uelut ſtultitia, ira, ſegnitia: in his uagari nõ decet hiſtoricum: ſed ubi attigerit damna quæ ſubſecuta ſunt, attingere cætera exẽpla: quæ non proſunt, relinquere: in eo genere etiã iniuria, cũ nulli uſui eſt. Quæ uerò nõ niſi Deum uerentibus obſunt, ut dolus & auaritia, quæ utilia uitia dicuntur: & appetitus gloriæ, & honorum ambitio, ſic debent narrari, ut emolumenta non ſolùm doceas, ſed diligentiam & ſolertiam omnem adhibitam adijcias. Atq; hac in parte præter tres illos aliàs à nobis deſcriptos, Xenophontem, Salluſtium & Philippum Argentonẽ, Diodorum, & Plutarchum de uita uirorum illuſtrium adnumerabis. In tertio aũt uitiorum genere, uelut ultione, ſæuitia & inuidia, quod quandoq; utile eſt, quandoq; non, licet uerbum attingere ſolum, & breuiter pertranſire: niſi ingens aliquod malum aut bonum ſubſecutum fuerit: tunc enim, ut in ſecundo, omnia minutim ac diligentiſſimè deſcribenda ſunt: maximè autem docenda ſunt, ut aliàs dixi, arcana colloquiorum, epiſtolarum & actionum: ut non ſit æqua partium deſcriptio, ſed ut poëta ait:

Semper ad euentum feſtinat, & in medias res
Non ſecus ac notas auditorem rapit: & quæ
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit.

Sic etiam in picturis quædam obſcurè ſolùm ſignificãtur, ac breuiter: quæ pulchra ſunt, & notatu digna, lõga ſerie ac multis imaginibus referuntur. Volutari autem in fœdorum uitiorum enarratione, & maximè cùm uitia priuata ſunt, qui admittit princeps cum res nullius ſit exempli, aut ad morum inſtitutionem utilis, eius eſt qui uel animi mores, aut odium uel amorem in principem prodere uelit: Comiciq; aut Tragœdi hoc eſt, non grauis hiſtorici. Nam Tacitum uirum fuiſſe ambitioſiſſimum, & optimatium factioni addictum, nemo eſt qui addubitet. Sed ad accuſationem Neronis reuertor. Obijciunt id, cur palàm hæc fecit? ignoſcimus ætati, ignoſcimus temporum moribus, naturæ irritamentis, licentiæ regiæ, tot adulatoribus, occaſionibus, exemplis perditorum: quid coẽgit ut palàm faceret, quæ in priuato fœda, quæ occulta uix defendi poſſunt? Hoc eſt, in quo excuſari non poſſe illum putant. Sic & illud culpant: Scis quid mihi opus ſit ad magiſtratus: quaſi illos ad rapinas non ſolùm hortaretur, ſed impelleret. Verùm, ut idem Suetonius autor eſt, impudicitiam profeſſis cætera delicta ignouit: non

exiſtimauit crimen eſſe, quod non cælabatur. Fuit ſimplicitatis amator, diſſimulatorum hoſtis. Si repræhendis in Nerone, cur ſueris in Epicureis? unde illud Ciceronis: Ἀνεπιτηδευσίαν turpiſſimæ intemperantiæ Epicureorum teſtem cenſuimus. Hi enim publice profitebantur, ſe id morbi genus formidare. At communis tamen labes, ut Iuuenalis:

Inter Socraticos notiſſima fama cinædos.

Nero autem hos horruit, qui cùm mali eſſent, boni uideri uolebant: ut idem poeta rurſus ait:

Qui Curios ſimulant, & bacchanalia uiuunt.

Veram integritatē non aſpernatus, ut Cynici Demetrij, cuius ſuprà meminimus: qui inquā & illum Plinius Secundus, in defenſione eius philoſophi qui Soranum pecunia inductus accuſauit, iure dānet. Ex quo tamē apparet, Sorani damnationē iuſtam fuiſſe: neq; enim emptus fuiſſet philoſophus ad accuſationem falſam, cum alij multi falſi teſtes inuenti eſſent: nec damnatur philoſophus ut falſus teſtis (facile enim potuiſſet redargui) ſed quòd unica actione & philoſophiæ autoritatem, & amicitiæ iura uiolauerit. Exiſtimauit ergo Nero ſcelera eſſe eo deteriora, quò magis occulta. Ludos tamen ille putauit, nec eo modo in publicum proſeſſura: nocte enim & in lucis, ut refert Tacitus, hæc acta ſunt. Et forſan fama & inuidia plus addidit. Quod uerò magiſtratibus imperauerit rapinas, ſi[illegible], cū ex uerbis ſuis conuincantur: nam quæ rapiebant, non in Neronis ſed proprium illorum commodum perueniebant. Ergo hoc ipſo dicto iuſſit, ne quæ ad fiſcum pertinerent, in ſuos uſus conuerterent ſimulatione compoſitionis atq; remiſſionis. Quid malum adeò ſæuit noſtris temporibus, ut damnatorum bona in magiſtratuum commoda tranſeunt, ditati paucis cogatur principes grauioribus uectigalibus depauperare inſontes: quorum utrum melius ſit, cogitandum ubi re inquo.

Extremum illud quod obijcitur, eſt ſtultitiæ & imprudentiæ uitium: cui euentus ſubſcripſiſſe uidetur, amiſſa dum uiueret imperio: quod ſeu ſtultitia, ſeu iniurijs crebris in ſubditos, ſeu ſegnitia acciderit, par uidetur eſſe infamia ac peccatum. At multo treſ[illegible] Cæſares ſtultiores fuiſſe Nerone uidentur. Omitto modo Claudium, qui non ſtultus tam, ſed ipſa mera fuit ſtultitia: ſatiq; unum fuerit retuliſſe exemplum. Omittendo, quod criminante uxore fidos cuſtodes ademerit à pupillo filio, quo priuignum adoptauerit, infinitaq; alia cùm duo litigarent, unus ex his mimuit Claudium, ſe uidiſſe quendam, deſcripſitque illius habitum, formam, qui ſecum litigabat, qui manum inferret Claudio. Paulò poſt ſuperueniente altero litigatore, & libellum offerente, cum forma & ueſtes congruerent, raptum ſtatim & damnatum,

natum,

natum, nec auditum, duci iuſsit. Simili amentia perdidit Appium Syllanum conſocerum ſuum, cũ Meſſalina & Narciſſus ſomniaſſe ſe ex compoſito affirmaſſent, quòd à Syllano trucidaretur: illumq; interim adeſſe tanquam à Claudio uocaretur iuſsiſſent: cuius aduentu exiſtimans ſomnio fidem factam, iuſsit ſtatim eũ interfici. Nec erubuit cauſam reddere necis in Senatu, & gratias liberto reddere. Sed comparemus Neronem ei imperatori, qui ſapientiſsimus ab omnibus iudicatus eſt: ſcilicet Auguſto: comparemus & Ciceroni: dico Neronem utroq; ſapientiorem fuiſſe. Primumq; id ſupponamus quod uerißimum eſt, ſcilicet ſapientiam maxime conſiſtere in electione eorum quæ in noſtra ſunt poteſtate: nam in cæteris felicem eſſe fortunæ eſt, non prudentiæ: uulgatum enim eſt apud nos prouerbium: Stultos ſæpe collimare. Ergo ſi ita eſt, quis dementior fuit Auguſto, qui per innumeros labores, infinita pericula, inaudita flagitia, maximos æſtus animi, grauiſsimam infamiam, ſæuitiam ferinam, ſummam ἀχαριστίαν, infelicitatem patriæ, ac ruinam, ſuorũ mortes, ad tyrannidem peruenit, ut ſuis poſtmodum teſtamẽto priuatis, eos relinqueret hæredes, quorum maiores ut hoſtes maximos ad mortẽ compulit neceſſariam, filios fratresq; occidit. Non deerant ex proprio ſanguine elegantiſſimi iuuenes: maluit ſenem ex alieno hæredem relinquere, non ſine manifeſta pernicie omnium ſuorum. Nec reliquit ſucceſſorem orbum: erat ei filius iuuenis & incolumis, & ex filio nepos. Quid ſtultius excogitari potuit? non ne hoc quod ſæpiùs dixi, tanquam teſtimonium ingentium ſcelerum illius fuit? ut Deos oſtenderet ſapientibus, quàm facile ſit ei ulciſci peßimos homines. Non hoc Agathocles aut Dionyſius aut Hiero, uel alius quiſpiam tyrannus effecit: ut conſtet Auguſto dementiorem fuiſſe neminem, qui immortalitatis ſpem, ut qui ſeipſos excidũt ſponte, præcidit. Poterat Druſus eſſe filius: de Tiberio nemo dubitat. Quorſum ergo tanta inſania, quorſum tot atrocia facta? mãdare ut infans pronepos exponeretur? natura nepos, lege filius, in inſulam deportaretur, inde occideretur? Herodes Iudæorum tyrannus multos filios occidit, ſed ut filios relinqueret hæredes: nemo adeò deſipuit, ut filios & nepotes occideret, ut alienis regnum relinqueret. Miramur de illo qui filios prætcrijt, ut fratrem regem efficeret: & Auguſtus, ut ſerum Tiberium, qui ſuã deleret ſtirpem: quod etſi non omnino contigit, & parum tamen admodum abfuit: & cauſam dedit hic error ut tandem ſub Commodo prorſus tàm fœminea quàm maſculina, quæ in abnepotibus deſierat, extingueretur. Sed multo antea peritura erat, iam occiſo à Tiberio per centurionẽ Agrippa, Germanico ueneno ſublato, effoſſo oculo Agrippinæ per centurionẽ, uerberata relegata in Pandacariam inſulam, ut mori præoptauerit: Druſo fame abſumpto, Nerone per carnifi-

carnificem ad uoluntariam mortem adacto: niſi Seianum ueneno ſuſtuliſſe Druſum Tiberij nepotem cõpertum fuiſſet: hoc ſaluti fuit reliquis, qui ſuperfuerunt. At ſi omnia latere potuerunt Auguſtum, an illud neſcire potuit quod dici ſolet:

Regnum non capit duos?

Nec tyrannũ ſtirpi regiæ parcere? Omitto reliqua. Nihil tale meditatus eſt porro: amiſit imperiũ, proditus à ſuis: quot alijs hoc optimis imperatorib. accidit? Pertinaci, Alexandro Seuero, Aureliano: qui adeò terribilis fuerat. At hos non uniuerſi deſeruere. Sed neq; Neronem: nam & legiones Orientis & Germanicæ non deſciuere ab illo: & Prætorianos fatetur Tacitus potius deceptos, quàm quòd uoluntate deſciuerint. Errauit ſi modò errauit, Nero in his quæ fortunæ caſibus ſubiacebant: Auguſtus in his quæ prudentiæ ac ſapientiæ. Dic uter ſtultior? ob id Suetonius Auguſtum conatur excuſare: ſed fœdior eſt excuſatio accuſatione. Quòd ſcilicet Liuiæ uxoris precibus id egerit, ſeu ut ſucceſſoris improbitate melior uideretur: quorum utrunq; ſtultiſsimum eſt, perdere ſuã prolem, pro qua belluæ etiam pugnant, & in qua ſola uiget ſpes immortalitatis, ut alienam ſerues: aut mani gloriolæ, quæ paucis annis finitur ſatisfacias. Sed ueniamus ad aliud ſapientiæ exemplum, Ciceronem ipſum: qui eum mortuo C. Cæſare, cuius cædi non interfuiſſe dolet, Octauium lege filium ſanguine ſororis nepotẽ, teſtamẽto hæredem ex dodrãte (quæ pars à toto parũ abeſt) euexit, extulit, armauit cõtra Rempub. dum eam tueri nititur, quam iã toties monitus à Bruto, unde ille grauiter & iuſtè apud Atticum & apud Ciceronẽ conqueritur. Sed mittamus ſiccarios, quibus non adeo dignum credi fuit eſt: uideamus quomodo ab Attico ipſo monitus ſit: Quanquam enim poſſet in præſentia bellè iſte puer pertundere Antonium, tamen exitum expectare debemus. Et ipſemet Cicero hoc uidit, & tamen errauit: in epiſtola enim ad Atticum quadam inquit: Miſſa eſt mihi concio Octauiani: at quæ cõcio? iurat, ita ſibi parentis honores conſequi liceat, & ſimul dextram intendit ad ſtatuam: μηδὲ σωθείην, εἰπᾶσε τοιοῦτο: id eſt, Ne ſaluus quidem, ſi quid tale unquam ſit antea: Si multum poßit Octauianus, multo firmius acta tyranni comprobatum iri, quam in Telluris, idq; contra Brutum fore.

Quapropter poſtmodum ſuam ſtultitiam aperté deflet in epiſtola ad eundem Octauium: O me nunquam ſapientem & aliquando id quod non erat fruſtra exiſtimatam. Quantum te Populi Romane de me fefellit opinio? O meum calamitoſam & præcipitẽ ſenectutẽ: o turpem exacta dementiaq; ætate caniciem! Ego patres conſcriptos ad parricidium induxi: ego Remp. b. fefelli: Ego ipſe ſenatum ſibi manus afferre coëgi: cùm te Iunonium puerum, & ma-

„ „ tris tuæ partum aureum eſſe dixi. At te ſuta patriæ Paridem futurū prædicabāt. Nec hoc errore contentus qu d euexiſſet, quòd ambitione conſulatus ut con ul fieret, ſauiſſet garrula illa lingua, qua tot ſontes in perniciem Reipub. [def] ne derat, ut ſcommate ſapiens uideretur, ornandum tollendumq́; puerum (ita enim appellabat eum à quo ut puer habitus eſt) iactabat: Quod etiam non parum obfuit Ciceroni, cùm Octauius non ſolùm decipi (hoc enim iampr dem intelligens diſsimulabat) ſed irrideri ſe ob beneficium optimatibus & Senatui præſtitum cognoſceret: iam enim Mutinæ uicerat Antonium.

At errauit in hoc uno? certè is maximus fuit. Romanum enim populum euertit, & in eo diutius perſtitit: ſcilicet toto biennio, ac etiam am plius.

Sed mitte hunc errorem, uide alium non minorem. Clodius accuſatur de inceſtu cum Pompeia Cæſaris uxore: negat Cæſar ſcire quicquam. Cicero cum nullam à Clodio iniuriam paſſus eſſet, teſtimonium dicit in Clodium: nec ſufficit teſtem ſe exhibuiſſe, urget iudicium apud Senatum: quo facto, non ſolùm Clodium, ſed Cæſarem, cuius Pompeia uxor erat, & Pompeium puellæ patrem offendit: unde abſoluto Clodio à iudicibus, ex conſenſu Cæſaris & Pompeij eiectus eſt in exilium, publicatis bonis: & non ſolùm euerſus Cicero hoc facto, ſed ſuſcitata ſeditio illa, quæ ruina fuit ciuitatis Romanæ. Hæc ſtulticia adhuc maior eſt priore: quoniam omnis ſine cauſa fuit: & non fluctuante iam Republica, ſed quieta prorſus contigit. Poſtmodum, ſi omnia illius dicta factaq́; conſideres, nec aliud quæras teſtimonium quàm eius epiſtolas, præſertim ad Atticum, plenè ſtultum fateberis hominem: non ſemel, centies'ue, ſed in omnibus pene epiſtolis, orationibus, factum illud ſuum prædicat, quaſi in angulo acta res eſſet. Deinde uult omnes ciues nil aliud cogitare, quàm de ſeipſo, etiam cùm rueret Reſpublica armis Cæſaris & Pompeij. Quàm defiet pueriliter exilium illud ſuum? quàm impudenter petit triumphum, cum in acie non fuiſſet? cumq́; omnia ſibi licere putaret, iuſtè etiam à ſupplicatione repulſus eſt. Quo demiror Romanos tam amantes fuiſſe, ut huic ſeni iam deliranti tantum detulerint, ut reiecto Antonio, cum quo Rempublicam ſtare neceſſe erat, ob æmulationem Octauij qui hæres erat tyrannidis, Octauium ipſum cui nihil repugnabat, ad tyrannidem occupandam extulerint. Deinde quod, cùm omnia flagrarent armis Antonij & Octauij, iam ſuccumbente Republica, ipſe cogitaret de ſacello filiæ erigendo, tanquam deæ: quam etiam ferunt (ut dixi) inceſtatam ab ipſo patre: ut meritò ira deorum, quæcunque etiam eſſent, factū ſit, ut uiderit fratrē fratrisq́; filium occiſum ob ſuam amentium-

nam: filium in exilio, nec ſatis tuto: ipſe ſicarios ſpectaret, poſtulantes ut caput extra lecticam exporrigeret, amiſſis omnibus bonis: ut cogeretur obliuiſci nefariorum ſacrificiorum.

Forſan excuſabis hominem ex Romanorum moribus, aut quòd deorum cultum irrideret. Sed antea nulli Romano diuinitas collata eſt. Inuentum fuit Antonij & Octauij, ut homo nefarius & omni ſcelere coinquinatus, inter Deos numeraretur. Ciceroni autem hæc non licuerunt, qui licet ſuos meritò potuit contemnere Deos: aliter tamen contemnere iure non potuit, niſi quia Deum uerum omnium autorem cognouerit. At ſi ita eſt, quomodo mulieri, quod Deo debebatur, tantum honorem tribuere auſus eſt? Sed iam in tam abſurdo propoſito illius uerba ſubſcribam pro teſte: Proſectò illam conſecrabo omni genere monimentorum, ab omnium ingenijs ſcriptorum, & Græcorum & Latinorum. Hoc tolerabile: illud rurſus: Cogito interdum trans Tyberim hortos aliquos parare, & quidem ob hanc cauſam maximè, nihil enim uideo quod tam celebre eſſe poſſit: ſed quos, coràm uidebimus: ita tamen, ut hac æſtate fanum abſolutum ſit.

Et iterum: Expectabam autem maximè de fano. Quæſiuit enixe hortos emere Scapulæ trans Tyberim, aut Druſi. Ideo rurſus: Quo plus in monumentum inſumptum eſſet, neſcio quid, quod lege conceditur, tantundem populo dandum eſſe: quod non magnopere moueret, niſi neſcio quo modo (ἀλόγως fortaſſe) nollem illud ullo nomine niſi fani appellari: quod ſi uolumus, uereor ne aſſequi non poſſimus, niſi mutato loco.

Atque iterum: Fanum fieri uolo, neque hoc mihi erui poteſt. Sepulchri ſimilitudinem effugere non tàm propter pœnam legis ſtudeo, quàm ut maximè aſſequar ἀποθέωσιν: quod poteram, ſi in ipſa uilla facerem: ſed, ut ſæpe locuti ſumus, commutationes dominorum reformido. In agro ubicunq; fecero, mihi uideor aſſequi poſſe ut poſteritas habeat religionem: hæ meæ tibi ineptiæ (fatebor enim) ferendæ ſunt. Et paulò poſt: Quod me a mœſticia auocas, multum profiteres, ſi locum fano dederis: multa mihi εἰς ἀποθέωσιν in mentem ueniunt: ſed loco ualde opus eſt.

Et alibi: Sed tamen auidè ſum affectus de Fano: quod niſi non dico effectum fuerit, ſed fieri uidero.

Ac iterum, ne quid deſit: De hortis ex tuis literis cognoui, & Chryſippo: in uilla cuius inſulſitatem bene noram, uideo nihil aut pauca mutata: balnearia tamen laudat: maiora de minoribus ait hyberna effici poſſe: tecta igitur ambulatiuncula addenda eſt: quam ut tantam faciamus, quantam in Tuſculano fecimus, propè dimidio minoris conſtabit

„ *in iſto loco: ad id autem quod uolumus ὁ φίδρυμα nibil aptius uidetur quàm*
„ *lucus, quem ego noram: ſed celebritatem nullam tum habebat, nunc ut audio*
„ *maximam, nihil eſt quod ego malim in hoc τὸν τύφον μȣ πρὸς θεῶν*
„ *τροποφόρησιν.*

At ſaltem exemplo C. Cæſaris ductus eſſet: ſed adhuc uiuebat Cæſar, dum Cicero inſaniret, licet tyrannidem occupaſſet: quod ex epiſtola il-
„ *la libri tertij decimi manifeſtiſſimorum eſt, cuius initium eſt: Hortos quoni-*
„ *am hodie.*

Egregius igitur hic orator inuexit ἀποθέωσιν: id eſt, Deificationem ſeu conſecrationem. Quid mirum eſt ergo, Imperatores ipſos eò deueniſſe dementiæ: poſtquã priuatus uir, ſenex, augur, philoſophus, hoc inchoare auſus eſt? Quò fit, ut me non parua ſubeat admiratio, quid ſit quòd hi qui ſapientiam profitentur, adeò ad impietatem proni ſint, alij etiam ſtultiſſima admittant: nam Cicero præter id quod non aſſequebatur, ſed ementiretur conſecrationẽ filiæ, quæ ad Pontifices ſpectabat, nec fanum, ſed ridiculoſè finxerit, non ne intelligebat, ſi nihil à morte ſupereſt, talia omnia inania, uana & puerilia eſſe: cùm nil ad eam pertinerent: ſin autem intereſſet, diſtorqueri, ſi quis illi relictus eſſet ſenſus & ob amentiam patris, & quod illum ſummum autorem læderet ad quem ſpectaret benefacere ipſi Tulliolæ, aut malefacere. Itaq; non alia cauſa eſt tot errorum, niſi quod hi quos exiſtimamus ſapientes, non ſunt uerè ſapientes, ſed ſtulti.

Quo magis demiror de Ariſtotelis grauitate, qui hoc idem in concubina ſua facere auſus eſt, & ſacra Cereris irridere impio exemplo: unde meritò Athenienſibus pœnas exilij dedit: maiores daturus, ſi fuga ſe nõ ſubtraxiſſet. Ergo cauſa omnium horum eſt, exiſtimare ſapientes eos qui non ſunt.

Quid ergo miramur Neronem non fuiſſe ſapientem: quem tamen conſtat Auguſto ac Cicerone longè fuiſſe ſapientiorem, tametſi illi ualde ſenes & rerum experientia edocti, pro ſapientiſſimis habiti ſint? Neque enim quicquam harum nugarum tentauit, aut aggreſſus eſt, nec errores adeò magnos admiſit. Dices: Fateor, nulla in cauſa Neronem conuictum eſſe: ſed tamen ſi omnia ſimul conferas, impietatem, ſæuitiam, luxum, libidines, ſcenicos ludos, profanatam maieſtatem, rapinas, prodigentiam, ſtultitiam, ingrata facta, turpia, fœda, abominanda, euerſionem Senatus, uexationem nobilium, popinas, monſtroſos concubitus, nocturna uerbera, quibus graſſabatur etiam uulneribus adiectis turbam illam ſcenicorum, perpetuam inter flagitioſos conſuetudinem, ueneno tot peremptos familiares, libertos: amicos, neglectam quoque adminiſtrationem

ob

ob hæc Reipub. & bellicæ rei, donatam Armeniam fruſtra Tyridati cũ ſumptibus illis immenſis, urbis incendium, expilationes ſuorum in ciues, in prouincias, educatam & ditatam Locuſtam, datosq; ad ſcelus diſcipulos, ſocietatem Tigillini peßimi omnium mortalium uiri cũ ſuo Coſſutiano, tantũ datam ſuſpicionibus ac falſis delatoribus, crudelitatem in ætatem imbellem, in ſexum innoxium: ſanè facile ex tam multis etiam minimis, magnum aceruum ſcelerum & flagitiorum conflabis. Verùm ſi Catoni Cenſorino obeſſe non potuit, quòd quadragies quater in Senatu ſit accuſatus, nec ob id deterior ulla in parte habitus eſt: cur obeſſe debet Neroni, quòd de multis accuſetur criminibus, quorum partim iniuſtus ſit, partim crimina non ſint: aut ſi ſint naturà huiuſmodi, ratio ipſa docet neceſſariò admiſſa, & iuſte?

Iam tandem oſtendimus Neronis uirtutes, atq; præſtantiam, præclaraq; facta, & ſapienter dicta, in quibus omni laude dignus habendus eſt: quod is ſolus uerè bonus, ac uerè ſanctus, cũ Seuero Alexandro iuſtitiam ſine diſcrimine perſonarum coluerunt: tanto potentioribus inuiſi magis, quo inuſitatum adminiſtrationis genus ſoli ſequuti uidentur. Et certè Nero turbulentioribus temporibus, minore philoſophiæ ſtudio (cuius cauſa in Seneca fuit) & laſciuia aliqua permiſta ob ætatis flexæ uitium, & matris Agrippinæ perſuaſionem. Cæterum quoniam bene dicta ſiniſtrè aliquando interpretari ſolent, quaſi optimatum factionem proſecutus hoc argumento ſim: nec defuturos ſcio, qui etiam cũ hoc (quòd exitus amborum illorum principum infelix fuerit) regni ruinam me docuiſſe, dicere audebunt, quandoquidem non niſi optimatium factioni fauendo regna ſuſtineri queant: exemplo omniũ illorum, præſertim Parthorum, Galliæ, Hiſpaniæ atq; Germaniæ, de quibus ſatis dictũ eſt. Quibus nos breuiter reſpondemus, primũ nos nihil cõtra optimatũ, qui uerè optimates ſunt: id eſt, qui tam uirtute cæteros quã potentia & opib. precellunt, factionè dixiſſe. Sed neq; contra alios, niſi ut æquo iure cenſeantur, & à cauſa, non perſona, iuris formula definiatur. Quòd ſi id docui, exiſtimo etiam recte feciſſe, atq; utiliter cõſuluiſſe principibus. Primùm quòd recte iudicando Deo placeant, à quo compenſationem ſint habituri, cui æqualẽ regni diuturni commoda quantumuis magna præſtare non poßint. Deinde quòd regna nulla æterna eſſe poßint, imò nec ualde diuturna: quod experimẽto perpetuo deprehenditur: & quãtumuis ſit diſcriminis in diuturnitate, etiã ſi mille annorum ſit, parum admodum referat: cũ mille anni ad mundi perpetuitatem & uentura ſecula ſint uelut punctum in amplißimo circulo, aut præ longa linea. Sed & hæc adminiſtrationis ratio, etiãſi ad præſentem ſecuritatẽ diuturnitatẽ atq; magnitudinem imperij referatur, melior eſt: quoniam illud

idem contigit in ea quòd de iuuenibus & ſenibus dici ſolet: Iuuenes citò mori poſſe: ſed ſenes diu uiuere non poſſe: ita cum alijs generibus adminiſtrationũ, cum factione optimatium diuturnum regnum eſſe non poteſt: cũ populari ac iuſta adminiſtratione (tametſi breue eſſe poßit, poteſt etiam eſſe diuturnũ, ac quantum humanæ patiuntur res perpetuum. Ergo in huiuſmodi adminiſtratione, quando ea ſola, & Turcica, perpetua eſſe poßit: ſed illam ſeruitus plenam eſſe necesse eſt, ut quæ ab immitibus barbaris originem duxerit) quatuor obſeruanda ſunt. Primũ, ut ius æquum omnibus ſeruetur: ſed in honoribus faueamus potentioribus, in re pecuniaria ac commodis, alijs pauperibus. Secundũ, ut cùm plebs ipſa facilè ſeducatur ac deſerat defenſores ſuos, tribunos creare oportet è corpore eius annuos, uiros acres & bonos: ſic enim in officio continebuntur, & facilè congregabuntur: eorumq; utilitati conſulere, & maximè annonæ abundantiæ. Tertiũ, tollere ſubſtitutiones omnes. Quartũ, uocata feuda, quæ ſi tollere durum eſt, non reficere oportet: tempore enim dißipantur: ut enim non conuenit euertere familias quæ bonis moribus perpetuitatem quandam ſibi pepererunt: ita nec cogere ciuitatem, ut perſæpe malè partis familia in perpetuum gaudeat. Hæc ſi qui non agat, optimatium conſpirationi non par à plebe auxilium habere poterit: ſi agat, ſecuriùs uiuet, & minore labore quã qui optimatibus addicti ſunt. Non deſuturos etiam eſſe puto qui me accuſent, quòd in bonos omnes hac laudationis ſpecie ſim debacchatus: præſertim in Auguſtum, Ciceronem & Senecam. Sed pro Auguſto ueniam non deprecabor: de Seneca quid dicam, non habeo, qui nihil rectè dicere nouit, aut facere. Barbariem intulit in ſcribendo: nouus declamator, ac nouus rhetor, philoſophus perditißimus. Vide leuitatem & turpitudinem eius in pocinate illo in laudium, indignam grammatico etiam impuro: uide præcepta inter ſe pugnantia, uitam turpem & fœdam, in naturalibus rebus imperitiam: uir nequißimus, qui ſuſtinuit ut inſons uxor ſecum periret, quod ad ſe attinet, non ob aliud quàm ut Neronem grauaret inuidia. Conſtat illam miſericordia hoſtis ſeruatam quæ peribat coniugis crudelitate: nam ſi mori deſtinaſſet, non defuiſſet per tot annos quibus ſuperuixit, uia ad mortem: ut nec Portiæ Bruti uxori, cuius exemplum ſequi poterat. De Cicerone autem cauſa eſt non in me inſectationis, ſed in falſa hominum opinione admirationis de me. Cùm enim populus exiſtimet, eos qui compti ſunt in ſermone, corporis ornatu ac moribus, quosq; plures laudant atq; ſequuntur eſſe ſapientes, ac etiam probos: ideo cùm Cicero maximè hoc in genere excelluerit, ſi quis mali dicat de illo, eum aut ſtultum aut improbum eſſe putant. At huiuſmodi uiros minus cæteris ſapientes eſſe conſtat, tum ex actionibus, et

fine eo-

ſine eorum, tum ex coniunctione cum his quorum æſtimatione ſapientes & ſtulti exiſtimari debent, & à quibus omnis noſtra ſapientia huc deriuatur & ſpirat, qui nobis ſuperiores ac meliores ſunt. Quod ſi obiicias, principes hoc noſtrum conſilium adminiſtrandi non ſeruare, nil mirum: namque difficilis eſt uia ad uirtutem: præponuntq; homines iucunda ſeueris, & facilia diuturnis. Denique mortalium commune uitium eſt, nullis rebus tàm inimicos eſſe quàm bonis proprijs. Quòd ſi quis per ſingula id conſideret, inueniet ſic eſſe.

DIXI.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, ENCOmium Geometriæ, recitatum Anno 1535. in Academia Platina Mediolani.

NOn parum eſt, uiri Mediolanenſes, eam laudare diſciplinam, quæ omnium aliarum non ſolùm præſtantiſſima eſt, ſed etiam origo ac fons. Atq; utinã quam latè laudandi campus patet, undiquaq; occurrit gloria & decore inſignis: tam facile uel memoria comprehẽdere, uel ordine diſponere, aut finẽ inuenire poſſem. Cũ enim ad ſtudium et imitationem reſpicio, uideor certè aliquid ſperare debere: at cum ad rei magnitudinem, ad artem, ad [illegible], ad negocia, quibus etiam ea quanquam exigua quæ in me eſt uirtus diſtrahitur: nihil me omnino præſtare poſſe intelligo. Fateor inquam, fateor imparẽ & oneri & cauſæ & labori me eſſe. ſeu enim tractando ſu[illegible]ere, ſeu pro rei dignitate uerba habens apud uos collaudare, ſed ad finem rem tantam perducere conar, longè plura prætermittendo ab eius dignitate detraham, quàm commemorando illi reddam. Nec ulla ſpe aut ut ad hanc prouinciam [illegible] poſſem, ni ſciuerim hoc quantumcunq; futurum ſit, aut quouis ordine [illegible], ſufficere ad oſtendendum, nullam aliam artem aut diſciplinã uel [illegible] uel [illegible]tate illi poſſe cõparari. Sufficiat certè illud uobis, non quod aut pro illius dignitate aut ueſtra expectatione exigebatur: ſed quod pro ingenij mei mediocritate, tenuiq; ac incondita eruditione præſtare utcunque potero. Sæpe illud mecum reuoluebam, uiri Mediolanenſes, cur ho-

cur homines ad uituperandum tam prompti ac facundi facilè habeantur in laudando inepti, incompoſitiq́; ? nunc cauſam apertè uideo. Nam quæ laudari debent, non minus ſi honeſtiſsima ſint, quam ſi uiliſsima, negocium exhibent. Quæ enim memoriam non habent, ſola inuentione indigent: at quæ locupletiſsimam ſortiuntur, & ordinem, & prudentiam, & memoriam requirunt. Vix autem eſt inuenire, qui tot tantiſq́; rebus ſufficiat. Itaque & in ſterili & copioſa materia par labor: at uero in uituperando promptiores ſemper ſumus: cùm nihil tam integrum ſit, quòd multis uitijs non deturpetur: nihil tam impurum, cuius certa non ſit quædam uituperationis meta: quoniam quæ media ſunt & ambigua (& ea innumera penè in ſingulis ſunt) ad [illegible] perationem omnia ſunt accommodata: contrà natura uniuſcuiuſque rei [illegible] laude digna non ſit, nec tamen uituperationi apta eſt. Ob id [illegible] cuncta uituperare quilibet ſanè poſsit, laudare nemo niſi eruditiſsimus, exercitatiſsimus, ingenioſiſsimusq́; ſit. Laudauit Eraſmus ſtulticiam, [illegible] Cyrenaicus caluitium, muſcam Lucianus, Dion comam: ſed hi non alijs ma[illegible] rebus exercitati, fingere, inuenire, perſuadereq́; multa potuerunt, u[illegible] eloquentiæ laus emineret, & res ipſa quæ laudabatur, & digna h[illegible] & honeſta exiſtimari poſſet. Manifeſtum eſt horum argumentum, quòd [illegible] diſciplinas præclaroſq́; homines laudare aggreſsi ſunt, plura iuſtæ lau[illegible]o numenta prætermiſerunt, quàm in illis adinuenerint. Ita fit, ut d[illegible] ſit in ampla ſegete omnia colligere, quàm in ſterili ſolo ſtercorando felicem expectare prouentum. Vidimus Ciceronem, ſa[illegible] und[illegible] omnis principem [illegible] Romanum, eloquentiæ flamẽ, nullã ullius artis laudationem ſcribe[illegible] non quòd omnino imparem huic negocio illum exiſtimauerim, ſed qu[illegible] difficillimum ſit cum natura cumq́; Deo ipſo certare uelle. Id facere [illegible] qui ornatiſsimas quaſq́; res orationis ſplendore æquare cupi[illegible] certè ac rara illi laus, ſi aſſequerentur: at non aſſequentibus, te[illegible] turpis. Quantum uerò difficile ſit aſſequi, non ſolùm ex a[illegible]orum [illegible] bore ac diffidentia, ſed etiam ex ipſa hominum laudatione con[illegible] quanquam mortales, breuisq́; uitæ ac umbratilis cuiuſdam uirtu[illegible] referant, à pauciſsimis tamen, ac non niſi maximo cum labore dignas or[illegible] ac egregiorum factorum mercedem aſſequi potuerunt. At mort[illegible] ſam diuinæ rei magnitudinem concipere, diuidere, diſtribuer[illegible], enarrare, extollere: non'ne eſt mortalitatis ac humanarum uirium limites ipſos [illegible] egrediq́; ac ſimul in anguſtiſsimo ac fragili uaſe diuina humanaq́; & [illegible]ero & magnitudine penè infinita colligere? Nec uerò ulla ad hoc ratione [illegible] pelli potuiſſem, ut qui arte minor & memoria, cæteris ingenio non ſ[illegible]

exe[illegible]

exercitatione haud comparandus: inter tot arduas difficultates, grauiaq́; impedimenta, onus tam immenſum & uiribus impar ſuſcipere decreuerim: ſi non audaciam neceſsitas, orationẽ difficultas excuſaret: atq; ut qualiſcunque ſit futura, non ex his quæ dicturus ſum, ſed quæ dici poſſent laudis et maieſtatis argumentum ſumi debet, per eamq́; alius incitaretur qui & facundia et ingenio propiùs illi accederet. Ferunt enim quendam Muſicum fuiſſe non ſatis elegantem olim, nomine Phrynim, qui quamuis artem parum illuſtrarit, Timotheum tamen illum celebrem uirum ad artis ſtudia incitando, plurimùm ad Muſicæ dignitatem contulerit. Hic ille fuit, qui Alexandrum regem è conuiuio exilire coëgit, quibus fidem (potuiſſe Orpheũ plantas ac feras lyra aduocare, Eurydicem ab inferis impetrare: Amphionem ac Zethum Bœotias Thebas Muſica erigere, Arionem delphinos tibia placare, ob idq́; ab illis aduectum) ſi naturæ non nimis repugnaſſent, facere debuerat. Maximæ ſunt artes ſingulæ, atq; diuinæ, nec ex hominum excellentia ac gloria æſtimandæ: ſed cùm illi ad ſummam mortalitatis perfectionem acceſſerint, diligenter conſiderandum quales eſſe illæ inter cœleſtes uirtutes debent, quarũ umbra quædam in mortali corpore tantum relucet. Omnium tamen artium illuſtriores ſunt Mathematicæ, interq́; has præcipua Geometria: ut cum de illa dicturus ſim, nec ad multitudinem memoria, nec ad ſubtilitatem ingenio, nec ad magnitudinem eloquentia ſufficere poſsim. Audietis ciues non ſolùm maxima, & recondita, ſed & admirabilia: ſeu cùm de ſummi opificis fabrica dixero, aut de totius mundi ordine, aut de illa quæ in nobis eſt (& eam tamen ignoratis) compoſitione: atq; quod his etiã ipſis longè eſt admirabilius, animæ ſymmetria, quónam pacto & illa, quamuis perennis ſit atque ſpiritus ſolus omni uacans materia, Geometrica atq; multiplici ratione conſtet. Audietis quibus modis maria tranſire, terrarum ſpacia intelligere, diuidereq́; hac una conſultrice auſit humana ſolertia: quid colonus in obſeruatione temporũ, quid ductor exercitus in collocatione caſtrorum, quid in tormentis excogitandis: quid Iuriſperitus in finibus diſcernendis, quid Medicus in reſtauranda ſanitate, quid rhetor in definiendis cauſis ab hac expoſcat: quàm mutila ſit unaqueq; harum artium, ſi auxilio Geometriæ deſtituatur: ut nec dimidiũ illis ſuperſit, illudq́; nec ſane incorruptum. Non uulgata uobis dicam, atq; ut oratores conſueuerunt, communibus ex locis deprompta: ſed penetralia ipſarum diſciplinarum excutiemus, ſingulaq́; docebimus quantũ in ſe Geometricæ rationis contineant. Rem arduam uerſo, atq; pro uiribus certè imparem mihi: ſed illa, cui totum hoc paruum quod in me eſt ingenium debeo, ſuadet, & noſtra humanitas hortatur, & reiipſius dignitas me accendit: quid enim, cùm intelligetis

Arithmeticā tanquam mortuam ſine hac eſſe? animum'q; illius ſcientiæ Geometriam fore? quid cùm Muſicam, cùm Aſtronomiam, cum Opticam, quantum unaquæq; illius ope indigeat: imò ſine illa nulla ſit? quid cùm de artibus cæteris? non ædificare ſine illa licet, non ueſtir[illegible]: quinimo magis, ut uideo, hæ potiùs illius ſunt partes, quàm quòd illa indigeant: ſed cum illius ambitus tam magnus eſſet, neceſſe fuit diuerſis illius partibus diuerſa etiam nomina tribuere. Tacebo'ne plaſticen, aut picturam, ſculpturam? cuius'nam ſunt artis alterius munera, quàm iſtius? quid fabrilis ars, ſeu æri ſeu ferro aut ligno incumbat? quid horologiorum, machinarumq; ſtructura mirabilis? undé nam principia formamq; ſuā & arcana recipiunt? Neq; uerò paruum fuerit, abdita naturæ artificiorum'q; recenſere, quibus Magiam ipſam perfici palàm eſt: etenim neq; ulla certè maior Magia excogitari, aut ſine hac eſſe poteſt.

Quid cùm uibramus pondera? ex imo maris carinas eruimus? non ne de his omnibus explicanda cauſa fuit? huiusq; artis in ea laudem docere? At uerò quónam pacto pulchritudo & brutorum animalium & hominum, cæterarumq; rerum tota Geometrica ratione conſtet, non eſt etiā prætereundum: quantum etiam exemplorum, quantum gloriæ, quantum dignitatis in antiquorum monumentis repoſitum, quantumq; diuiniſſimorum hominum commendatione illuſtrata, tacere non debeo. At nec illud etiam omittendum, quod clariſſima ac certiſſima ſit: dignaq; ſola quæ in puris illis intellectibus, in diuinoq; ſinu iaceat: tum uerò quantum utilitatis præſtet ad animi ipſius uires augendas, ſeu memoriam, ſeu imaginandi uim, ſeu mentē aut conſilium reſpiceris, dicendum erit. Neq; uerò omnia hæc obiter, aut abſq; ordine: ſed primò inuentorum nomina explicāda ſunt: inde qui'nam in ea maximè excelluerint: póſt partes illius breuiter enarrandæ, ſummaq; ipſius per ſe excellentia: tum uerò quid Deus illi tribuerit, quantum natura rationes illius fuerit imitata, quantum artifices ſinguli illam excoluerint: de maxima illius, ſummaq; perfectione, quàm paſſim uel in exemplis neceſſaria, uel in inuenien[illegible] rationibus opportuna à philoſophis omnibus cenſeatur, dicendum eſt. Vltimo quantum ad excolenda ingenia, ad expoliendas diſciplinas, ad corporis ſalutem & beatam uitam ducendam conferat, edocebimus.

Nec uerò ullo in loco aut confidentius cùm ad beneuolentiam, aut commodius cùm ad ingenia noſtra reſpicio, dicturum me arbitror. Fuit enim hæc ciuitas ſemper ingenijs florida, ſtudijs decora, eruditione ornata: ut non tam uel ædificiorum pulchritudine, aut opum magnitudine, ſeu amplitudine loci, aut ſoli fertilitate, uel populi frequentia, uel artium excellentia (quibus

cum[illegible]

cunctis penè Italiæ urbibus præſtat) quàm ipſa animorum uirtute, doctrina, ſingularique ingenij claritate ſit illuſtriſſima: uincit omnibus fortunæ ornamentis alias ciuitates, ingeniorum & eruditionis magnitudine ipſa etiam fortunæ ornamenta. Ob idque etiam gratior mihi humanitas noſtra eſt, quæ ab omni animi dejectione aut ſimulatione ſeiuncta eſt: atq; eo magis, quòd fructum aliquem ex hac oratione percepturos uos ſentio. Cum multi enim uel inania uerba effundant, ſeu quia inutiles res laudare aggrediuntur, ſeu quòd apud eos uerba habent qui eorum quæ dicuntur, omnino ſint ignari: ego utroq; hoc incommodo apertè careo, cũ ſplendidiſſimam ſcientiam apud excellentiſſima ingenia noſtra laudare adoriar. Quid enim Geometria ipſa ſplendidius excogitari poteſt? quæ ratio eſt omnium magnitudinum. Sunt autem rationis partes duæ: alia abſoluta, quam dicimus quantitatem: alia cõparatione ad cæteras, dicta proportio. Harum autem partes tres, intelligentia uel actu uel potentia diſtinctæ. Explicandum eſt autem prius unum quodq; genus, deinde ad nominis rationẽ ueniendum. Cũ enim ſingula quæq; quanta ſint, conſiderentur, magnitudinem in his intelligimus: atq; ob id cœlum amplum, magnosq; campos, non ullius ratione alterius, ſed ipſorummet: at contrà agellum paruum, aut decem iugerum, ſola ſui æſtimatione dicimus: at cùm paruum hominem, ingens caput, illum quidem cæteris hominibus, hoc reliquis comparamus capitibus: & hæc ipſa proportio dici ſolet. Hæc autem aut intellectu ſolo conſtant, uelut uitarum uires, ac animi: quæ cùm infinitæ non ſint, certam inter ſe ſeruant rationem: alia uerò actu ſenſibusq; ſubiectã, uelut ſuperficierum, linearum, corporũ, angulorum, & quæcunq; manifeſtam continent magnitudinem: alia uerò potentia, inter quas Statice, quæ de ponderibus: & Actice: quæ de poteſtate radiorum: & dynamice, quæ de uirtutib. tractat. Solemus enim Solem luna, ignem terra potentiorem dicere. Iam uerò quòd omnia his rationibus conſtent (quanquã ab alijs abundè ſit demonſtratum) proprium tamen erit huius præſentis orationis inſtitutũ oſtendere. Quod uerò de his omnibus Geometrica ratio pertractet, non ſolùm indicio eſt quòd nulla alia diſciplina: ſed his qui ſolum uel mediocriter attentè Euclidem legerint, tam apertè patet, ut nulla prorſus confirmatione indigeat: itaq; cùm tam uaſtus, tam ingens ſit illius ambitus, à terra tamen nomen ſuum traxit: non quòd metiendæ terræ aut ſolum, aut maximè ſeruiat: (quid enim hoc apertius mendacio?) ſed quòd ob metiendam terram initio rerum ab hominibus inuenta ſit. Seu enim unus atque primus homo fuerit, ſeu per aliquam calamitatem in eam paucitatem uentum ſit, conſtat illos primos parentes noſtros uicina Nilo Aegypti loca incoluiſſe:

quoniam ea terra citiùs ſiccitatem ob Solis uehementiã traxerit, miraq́; glebæ fertilitate, & Nili opportunitate, tum etiam uicinitate collium foueatur: inde Damaſci ager primorum parentum habitatione inſignis. Vel ſi ad philoſophos te conuertas, & Plato & Ariſtoteles unà fatentur, Aegyptios Græcis longè antiquiores fuiſſe. Quinetiam Diodorus Siculus incredibilem numerũ annorum illis tribuit. Certe conſtat, nullos (ut Trogus Pompeius refert) præter Scythas, cum Aegyptijs de antiquitate contendiſſe. At Aegyptiorum cauſæ inſignes ciuitates fauent, Memphis ac Thebæ: quæ & magnitudine olim, & incolarum numero, etiam ante habitatam Græciam floruerunt. Ab his igitur dum Nilus inundatione cuncta conturbaret, decreſcentibus aquis inuẽta Geometria, ut agri ſuis dominis reſtituerentur. Certè hoc longè antiquius Arithmetica & Aſtrologia, quarum inuentores fuêre Phœnices, ut Strabo ſextodecimo Geographiæ refert. Nam cũ Sidonij, qui eam incolũt regionem, mercaturæ incumberent, ob nauigandi ſtudium Aſtronomiam, ad tractandas merces Arithmeticam inuenêre. Nec Græci, qui tam impudenter multa mentiuntur, Geometriæ inuentionem ſibi aſcribere auſi ſunt: cùm nimis cõſtaret, etiam ante Phœnices ac alias gentes inuẽtam eſſe: nam à Phœnicibus Pœni ac Græci, à Græcis Itali defluxêre: ab his quoq́; barbaræ cæteræ nationes, cũ etiã appareat nuper in ſingulos dies habitationem ipſam hominum augeri. Hac igitur ratione Geometria nomen ſuum à terræ menſura ſuſcepit: quod quanquam antiquiſsimum, ac ob id etiam incerto autore, nulli tamen gloriæ hanc antiquitatem cedere illi uelim, cum potiùs antiquitas ea cauſa Geometriæ debeat, quàm Geometria antiquitati. Siquidem altiſsimi opus præcipuum quoddam Geometria eſt, ſeu cum ipſa orbis origine, ut creditur, natum: ſeu, ut dicunt, cum æterna ipſius adminiſtratione ingenitum ſit: ſane antiquitatis laus eorum eſſe debet, quæ uel ab hominibus inuenta ſunt, uel quorũ antiquitas laudum portio aliqua eſſe poteſt. Huic tantum gloriæ incorruptæ aliunde eſt, ut ex antiquitate ipſa ad cumulũ eius nihil poſſit accedere. Quare fruſtra quis à me requirat, quando inuenta ſit, uel à quibus. Vtilius certe quæremus, qui nam in ea floruerint: cùm et in his gratia laboribus, & nobis non paruum commodũ accedat, ſcientibus quorum maximè opera in ea proficere liceat. Primus itaq́; uidetur Thales Mileſius fuiſſe, qui artẽ ex Aegypto Athenas deuexit, ob idq́; primus etiã habitus admirationi. Hunc aũt ſequutus eſt Ameriſtus, poëtæ Steſichori frater: cuius Hippias Helius meminit. Poſt quẽ Pythagoras Samius artem auxit, & celebrẽ reddidit. Ab hoc aũt Anaxagoras Clazomenius: inde uerò Chius Oenopides: atq́; eò uſq́; ars uſui tantum fuerat, et admirationi. Cũ poſt hũc Hippocrates Chius, nõ ille medicus, tãquã

rudi ad-

rudi adhuc ſeculo, in ordinem eam redegit: primusq́; ſcripſit uetuſta breuitate elementa Mathematica: quadrati etiam rationem ad circulum ex lunulis conatus eſt inuenire: docuit &, quod frequens erat antiquis problema, cubi duplicationem per duas intermedias lineas duabus, quarum ſit ratio dupla, continua ſerie interpoſitas, inueniri debere. Interciderunt hæc temporum iniuria: & niſi Ariſtotelis reprehenſio teſtaretur, in dubium hoc uocari poſſet. Hunc igitur Theodorus Cyrenæus ſequutus eſt, & Plato: ſed nihil proprium ad artem hic, ille nihil quod ad nos peruenerit, reliquit. Sunt ſanè plura Platonis in hac arte teſtimonia: ueruntamē nullo ſingulari opere eã proſecutus eſt. Fuit, ut in Phædone apparet, Platonis contemperaneus Euclides, cuius ut uetuſtiſſimi, clariſsimi extant Elemētorum tredecim libri, tum Phænomena, Optici, Catoptrici. Ab hoc plurimi claſsici uiri defluxere: inter quos Theon, qui eius Elementa Phænomena & Optica interpretatur, & qui Data condidit. Interpretatur & elementorum primum Proclus Lycius, & quatuor libros qui etiam nunc cũ Euclide Græco impreſsi ſunt: hic ex Platonis ſchola eſt. At Data Pappus, qui & Mechanica compoſuerat, expoſuit. Verùm Catoptrica ex eodem Euclide ſunt, ut idem fuerit interpres & autor: quemadmodum & in alijs feciſſe eum exiſtimamus: ſed obſcurius forſan, ac breuius, quàm res ipſa expoſceret. Extat & in Data, Marini Mathematici protheoria, ſimul cũ uniuerſis Euclidis monumētis, à Bartholomæo Zamberto Veneto latinitate donata. Sunt et Hypſiclis Antinoitani (quæ ciuitas eſt iuxta Alexandriã ab Hadriani puero cognominata) libri duo, ex monumentis Apollonij Pergæi excerpti partim, ut creditur, partim ex Euclide ipſo: qui inter Euclidis libros adnumerari meruerunt, tantum grauitatis habent: hos indiſcretè Campanus Nouarienſis, eiuſdem Euclidis non ignauus interpres, Euclidis libris adiunxit: ut quindecim eua ſerint.

Sed ad antiquos reuertamur: poſt Euclidem & Platonem, Cleodamus Thaſius, Theætetusq́; Athenienſis, cui Plato librum de ſcientia inſcripſit. Architasq́; Tarentinus & Neoclides, Eudoxusq́; Gnidius, qui quatuor linearũ inuentionem per inflexas (prout credidit) lineas reliquerat, floruerunt. Hi omnes tempore Platonis fuerant: nam & Eudoxus comes nauigationis in Aegyptum, & Architas ſalutis apud Tyrannũ Dionyſium Platoni cauſa fuerat: nullius tamen præter Eudoxi ex his monumenta ſuperſunt. Scripſit & in Geometria Ariſtoteles Mechanicas quæſtiones, quæ paſsim leguntur. De quantitate etiã, ac de Mathematicis: qui duo interierunt, ac ſimul cũ eis de Muſica liber. Ab his Leon qui & ipſe quædam non contemnenda reliquit: & Amyclas Heracleotes, philoſophus Platonicus: & Menecbmus, Eudoxi auditor: &

Theudius Magnes, et Pizicinus Athenieńsis, ac Hermotimus Colophonius, Philippus quoq; Menteus: et Ariſtarchus Samius, qui de ſiderũ & terræ magnitudine ſcripſit: et Porus ac Nicomedes, tũ etiã Menelaus: omnes Græci, Græceq; ſcripſerũt, ſed quorũ tamen monumẽta interierint, aliorũq; tantũ teſtimonio uiuãt. Verùm oẽs hos uincit Archimedes Syracuſius, cuius fermè omnia muẽta habemus: uir ſummo ingenio, et qui circuli periferiã proximius oſtẽderit, et ſolida demõſtratione duabus lineis duas interponere cõtinua proportione docuerit: ſed hoc perijt. Huius fuit amicus Conõ alter, et ipſe Geometria. Extãt et Eutycij, Didymi et Heronis Alexãdrini de mẽſuris libri, nondũ tamẽ Latini. Scripſit & Heron de mechanicis librũ: Theodoſius aũt Serenus de circulis libros tres, qui uulgo cũ ſphæra habẽtur. Extãt et Dioclis Pyriæ et Dionyſodori quædã fragmẽta, et Eutocij Aſcalonitæ, q Archimedẽ imitatur, et Cleomedis opus de circulis, cũ Ioannis Geraſeni explicatione: & Philoponi, et Eratoſthenis, qui Ptolemæo regi de inuẽtione duarũ mediarũ linearũ inter alias duas epiſtolã ſcripſit: tũ uerò & Nicomedis, qui Conchidica cõpoſuerat, monumenta adhuc in Græco habentur. Fuit & Geminus Anatolius, Zenoq; philoſophus, Diophanesq; Alexandrinus, et Maximus Planudes: quorũ omniũ etiã inclyta ſuperſunt uolumina. Quid de Eudemo dicam, qui Architã retulit, per hemicylindros conatũ oſtẽdere cubi duplicationẽ, adhuc opere illo ſuperſtite? Scripſerũt, ut uidimus, et de ea ĩ re, tũ etiã de alijs, Iſidorus Mileſius, Philo Byzãtius, Parmenioq; Apollonij Pergæi diſcipulus. Non ſine & Alchindus breuiter ac pulcherrimè proportiones docuit: & Mahomet Moiſis filius, de mixta ratione quam Algebraticã uocãt: et Geber de triangulis, circulisq, qui quãquã Arabica lingua ſcripſerint, publicè tamen apud nos, Latiniq; habẽtur. Verùm oẽs hos ſuperaſſe uidetur librorũ multitudine Ptolemæus, quãquã nõ in Geometria propriè ſcripſerit: ſed de Aſtrolabij cõpoſitione, de Catoptricis: de Muſica diuinũ opus, quod et Porphyrius interpretatur: de Numeris: de Aſtris libros tredecim, quorũ undecim Theon Alexãdrinus exponit: Mathe ſeos quatuor Geographicorũ octo: ſed nullibi rem magis tractat ipſam q̃ Geometricæ, ut potiùs Geometriã excolere diſciplinis his, quã diſciplinas oſtendere Geometria uelle uideatur. Scripſit Græcè, quanquam Aegyptius: ſed ex ſuis operib ſolũ Arithmetica perijt. Sunt et Nicomachi nõ minus Geometrica quã Arithmetica monumẽta, et Nilei de ſectore. Fuit et noſtra ætate Ioãnes Monteregius, q et ipſe q̃dã de trigonis reliquit: ſed ita, ut potius furtũ quã ingeniũ ſuũ oſtẽderet: quippe quod in aſtronomicis p̃clarus admodũ, ac penè diuinus fuerit. At Nicolaus Cuſa tam ſubtiliter diſputauit, ut nihil acutius excogitari poßit: uerũtamen adeò proceßit, ut nõ quod nitebatur, ſed ingenij tantũ acumen

men

men oſtēderet: in cōcludendo pleriq; uſus. Fuerūt et Leonardi Piſani, et Lucæ Pacioli, nō ingrati hac in arte labores. Multorū etiā aliorum libri extant in hac facultate, atq; præcipue de his quæ paululū ab ea declinare uidētur, uelut de optica inſignes Damiani Lariſſæi demōſtrationes. Vt ſi ad autorū ſeu multitudinem ſeu nobilitatē ſpectes, nulla prorſus diſciplina huic poſſit cōparari. Sed nos nec ab hac fortuna laude aliquā non, e qui uolumus, autorū potius ad noſtrā utilitatē, ac quaſi mercedē quandā honeſti laboris, illorū uirorū nomina tā multa hæc, ſimul cū monumētis receuſuimus. Solebat. n. Galen. dicere hoc unū eſſe eorū qui recte ſcripſerint, pro ſuis laboribus præmiū, ut eorū inuēta admirētur & laudētur. Cæterùm nos rē ipſam proſequi propoſuimus, quandoquidē etſi quid ad artis gloriā multum etiā ſcriptorū efficere arbitrarer, ſatis explicaſſe tamē putauerim quā digna haberi debeat: atq; ſimul et illorū cōmendationi, & ueſtræ uoluntati ac cōmodo operā nos dediſſe. Nunc igitur de illius partib. dicendum eſt. Nāq; quæ puriſſima eſt ac ſincera, ſub Elemētorum nomine tradita eſt: ut quæ permixta, nec tā pura eſt, ſi ad oculos referatur, quā Acticen diximus, diuidemus in Opticā, Catoptricā, Scenographicā. Opticā dicimus, quæ uidēdi rationes, cauſas, miraculaq; oſtēdit. Catoptricam, quæ radiorum fractiones, colluſiones, refractiones docet: uelut ſunt ē ſpeculis imagines, irides ac parelia. Scenographica aūt, pingendi rationem, ut ſub naturali forma figuræ uideantur, nec illis aut profunditas aut altitudo uel diſtantia obſit. Et quanquā perſpectiuæ nomine hæc omnia contineri uideantur, placuit tamē antiquis, Opticā ſolo nomine intelligere. Quæ uerò ad pondera pertinet, quāq; Staticē appellauimus, bifariam diuiditur: nam quæ ſolū naturam rationesq; rimatur, Statice propriè eſt: quæ autem tractare ea docet, Mechanica. At uerò Dynamice tam ampla eſt, ut ſi ex materia ſubiecta ſit diſtinguenda, infinitas pene illius ſpecies modoſq; efficias: tam enim latè eius uſus patet, ut etiā ſi uelis omnia deſcribere, haud poſſis: ſed ſuo loco explicanda reſeruamus. Itaq; eius quæ pura ac candida eſt, adeò excellens laus fuit, ut cū Archytas & Eudoxus, Menechmusq;, ad inſtrumenta mechanica ſolidi duplicationem reuocaſſent, à Platone grauiter ſint reprehēſi, quod Geometriæ dignitatem, quæ in ſubſtantijs puris ac æternis reſidet, inter quas etiam Deus ipſe eſt, ad ſenſum materiamq; reuocaſſent: namq; et Deū ipſum maximè eſſe Geometrā, Geometriæq; intendere. Nemini nq; ac iuſticiā & rerum diſtributionem quibus orbis uniuerſus gubernatur, non aliā eſſe quàm Geometricam ipſam rationem. Ob id etiā Lycurgum, repulſa Arithmetica, quæ æqualiter diuidit bona malaq;, Geometriā amplexatū. Philonē aūt dicere ſolitum, eā ſolā diſciplinā idola ueritatis, uelut ex nitidiſſimo ſpeculo nobis oſtendere, atq; ea cauſa inhærentes

aggl utin-

agglutinatosq; ſenſilibus animos auellere, ad ſummam æternamq; naturam reuocans. Ideoq; tanquam metropolis mathematicarum ab illo cenſetur.

Sufficiat hæc recitaſſe ex tam clarorum uirorum monumentis, quæ ad illius excellentiam pertinerent. Verùm quoniam admodum res ipſa obſcura, ut uideo, uobis forſan uideri poſſet, altius & ex initio repetenda huiuſmodi origo eſt. Cùm uniuerſi formam ac molem ſummus conditor conſtituere uellet, aptiſsimam, & ad continendum & ad motum illi figuram elegit. Porrò circularis utriq; propoſito apta admodum uidebatur: namque & in continendo omnium maximè eſt capax, & in motu neq; ſubſilit, nec premitur: quadrata enim angulis latera diſrumperet, rurſus lateribus ab angulis dehiſceret: quamobrem circularem cœlo elegit: quæ nec concurſaret, nec deſtitueret: aptiſsimā uerò ad omnem motum: namq; & ea quæ oui ſimilitudinem refert, ſecundum unam lineam tantum motum admittit: circularis undiq; æqualis, nullum etiam ex motuum uarietate impedimentum præſtat. Quinetiam quod et ad nos, rurſusq; ad ſeipſam, tam æqualis eſt, ut nec à fine principium, nec ab angulis circulorum partes, nec à temporibus motus ipſi diſcrepent: ſtatuit autem omnium unum idemq; medium, atq; tanta ſapientia, ut nihilo uariatis curſus recurſusq; cœlis fierent, ac modò tardè, modò uelociter eadē aſtra ferrentur, idq; ſtatis locis ac temporibus, ut & ratione eadem qua facta fuerant, Geometrica ſcilicet, comprehendant. Inde ad metam uſq; cùm à Sole abſunt, ſuperiores maximè, tunc etiam maximè retrocedant: cum illi è directo ſuperſtant, uelociſsimè moueantur, eoq; congreſſus ille ſit diuturnior. At uerò etiam ex his neceſſe eſt, ut cùm redeunt, quandam cum Sole affinitatem contraxiſſe uideantur. Sic & duo inferiores, cùm Soli iunguntur, aut progrediuntur, aut retrocedunt uelociſsimè, & eorum uis minime diſsipatur à Sole: tardè autem, cùm uel utrinq; ab eo maximè abſunt. Non'ne & Luna & uniuerſæ ſtellæ Soli quadam motuum ſimilitudine iunguntur? et tamē nihil diſsimile magis utroque eſt, altero uix ſe mouente, altero raptim atq; in diuerſas partes. Atque, ut uno uerbo dicam, hæc una eſt ſapientia, ut ſemper quidem iiſdem motibus, nūquam autē eadem uia ferantur. An uerò in hoc uel Geometrica ratio deſiderata, uel mediocriter expreſſa, aut alia potiùs potuit ſubtilitate effici? Sed & in his quæ Elementa uocamus, eandem rotunditatis rationem ſeruauit, ut nec corpus extra ſuam naturam, nec loci natura extra corpus eſſet. Adde uerò & magnitudinum & roboris naturam æthere, quod leuiſsimam ſubſtantiam haberet, locumq; ſupremum, ſtatuit: at terra, quantò natura hebetior, eò ſubſtantia uiribusq; denſior eſt: reliqua ſic in utroq;, paribusq; diſtincta interuallis, in medio loco collocauit. Partitionem autem ad ſubſtantiam quidem æqualem ut re-

ut repugnātia nō ſolueretur: ad ambitum autem proportione reſpōdentem effecit. Neq; enim uel cœleſtes motus tandiu adeò ſimiles cū ea uarietate, nec elementorum natura cū tanto diſcrimine ac cōtrarietate, ſi proportionib. ad libellā firmatis nō cōtinerentur, illæſa permāſiſſet. Cū uerò omnium una natura orbicularis ac rotunda eſſet, alia quidem in alijs aptiſſimè collocata ſunt. In cœleſti enim corpus duodecim planis ac pentagonis ſuperficiebus circundatum cōſtituitur: atq; ideo cū ad ſingulos ſolidos angulos tres cōcurrant, pentagoni erunt, et nouem trigoni in unoquoq; ſolido ſuperficiales: atq; ideò centum & octoginta in uniuerſo corpore. Ex his ſexaginta quidem iſoſceles: ſed quorum, qui ſupra baſim anguli ſunt, ſinguli ſupremo dupli: baſis autem laterum continentium portio maior: at centum uiginti reliqui iſoſceles & ipſi, quorum uiceuerſa latera baſis portiones ſint maiores, et ſolida proportionis cōtinuitate cōſpicua, anguliq; ſupremi inferiorum unicuiq; tripli: hac tāta æqualitate perpetua cœli cōſtitutio, ac uiciſſim in ſe rediens euaſit: quorū uerò ſingulorū diſtributio in orthogonios duos numerū efficit partium trecentarum et ſexaginta, in quas cœlum ipſum diuidi ſolet. Atq; etiā his planis ſuperficiebus duodecim ſigna obliqui circuli reſpondent, uniuerſo orbe in ea diuiſo, nec inæqualia nec diſsimilia inter ſe, ut nec pentagoni in ſolido corpore.

At uerò cū ſphericæ figuræ hoc ex omnib. maximè cōgruat, et ipſum et uniuerſa reliqua cū ſimul coiſſent, ſphæricā, à qua ortū traxerāt, cōpleuerāt figurā. Sic æther ex pyramidib. (conos aliqui uocāt) iſopleuriſq; triāgulis fabricatus, & ipſe tamē in rotundā euaſit figurā. At aer ex corporib. octo ſuperficierū trigonarū, cuius tamē anguli ſex ſolū ſolidi, aqua ex Icoſaëdris corpora hæc ſunt uiginti ſuperficieb. duodecimq; ſolidis cōcluſa cōponuntur: atq; ob id æther maximè acutus, aqua labilis & incōſtans, aër quaſi medius inter hos eſt: omniū ſtabiliſſima eſt terra, cubis coagmentata. Hi octo quidē angulis ſolidis, ſex autē ſuperficieb. cōſtant: ob idq; aëri cōtraria eſt terra, & igni aqua, quòd angulos extenſos amploſq; habeant: at cubi natura immobilis eſt, quod grauiſſima ſit, nec ſummitate baſim excedat: nā in pyramide leuitas ad ſoliditatē ſupremarū partiū obſtat. In reliquis ſuperiora extra baſim ſunt, atq; ideo ad motū per ſe inclinata. Solus cubus, cū talis ſit, immobilē meritò fecit terrā: ſicut & pyramis cū ſola ſuperficieb. angulos æquauerit, ſimilē omnino ætheris ſubſtantiā ſibiipſi reddidit, cùm omnis ſupremus æther eadē natura ſubſtantiaq; exiſtat. At uerò in duodecaëdro cū anguli & ſuperficies multū diſtarēt, ſtellas & ſidera errātia in cœlo diuerſitas hæc peperit: hæc aūt non obiter illi inſita ſunt: ſed tanta cū ratione, ut (quemadmodum narrat Ariſtoteles) ſi uel unum amplius adderetur aſtrum cœlo, his quæ non ſunt, aut moueri omnino

nõ poſſet, aut tardius certè progrederetur. Si igitur hæc uniuerſa tam diligenti ratione ſunt cõſtituta, cumq; omnium corporũ rationalium natura numerũ impleuerit (quinq; enim tantũ eſſe poſſunt) illud uerò quod hæc omnia cõtinet figura æmulatus in omnib. eſt, cõſtat ſummã Geometriæ rationẽ maximũ Opificẽ in mũdi cõſtitutione cõſeruaſſe: nihilq; magis illa in eius cõſtructione, imò et ſolã illã ſpectari debere. Sed forſitã quis quærat, num ex hac ratione aperta ſeptẽ erraticarũ ratio habeatur? Certè ſic. Itaq; attentè animaduertite, quòd & in hoc cõſummata fuerit ratio ipſa Geometrica. Si iſoſceles in circulo deſcribatur, qui in duos alios, & ipſos iſoſceles diuidi poßit, baſis prioris neceſſariò heptagoni latus eſt. Manifeſtũ eſt aũt, triplicẽ hãc qualitatẽ & maximã eſſe, & perfectißimã atq; abſolutã: quæ cũ heptagono contineretur, effecit ut non alio numero erraticæ poſſent definiri, quã eo qui has omnes æqualitates implecteretur. Rurſus ea in figura ambiente quatuordecim latera, hanc imitatus eſt rationẽ: nec pluris, quàm minimũ abeſſe poteſt, Mercurius diſtat in ſummo à Solis receſſu, & Luna duplicato numero dierũ ad locũ ſuũ redit, cõmunib etiam iunctis terminis, ne quid ad perfectionẽ deeſſet: ſic hæc ratio ſeptenarij nobiliſſima facta eſt. Rurſus ſi trium quantitatũ, quarũ primæ & tertiæ aggregatum ad ſecundã ea ratio ſit, quæ ſecundæ ad primã: tum uerò primæ & ſecundæ ratio ad tertiã, qualis tertiæ ad ſecundã lineæ iungatur, circulusq; trigono circũſcribatur, erit in hoc trigono tota heptagoni ratio abſoluta: namq; prima, eadẽq; minor linea, heptagoni latus eſt: ſecunda ac media, quæ duob. heptagoni laterib. ſubijcitur: tertia, quæ trib. ex una parte: quatuor aũt ex alia heptagoni laterib. opponitur. Quamobrẽ cũ nulla maior inter tres quantitates proportionũ ſimilitudo eſſe poßit quã geminata, cõſtat heptagona figura omnia cœleſtia, & quæcunq; meliora ſunt inter mortalia, debere terminari. Quare cũ homo nõ dubiè uniuerſo cœlo reſpondeat, ſolus huic figuræ etiã reſpondet. Sed mittamus hæc, & ad propiora propoſito noſtro redeamus, cũ illud unũ ſit argumentũ excellentiæ artis: Nullum philoſophum, nullum principẽ hac ſcientia carere uoluiſſe. Oẽs tamen putant mortales ſatis ſe ornatos eſſe, cũ de Geometricis ſeu rationib ſeu machinis abundè diſceptare nouerũt. O clarißima ſcientiarũ, generoſißima diſciplinarũ, ſubtilißima artium, nobilißima inuentorũ omnium humani generis: tot decora ornamenta tecũ affers, ut diuina prorſus dici merearis. Cuius argumento eſſe poteſt, quod cæterę reliquæ ſcientiæ cum propoſitis præmijs profeſſoribus nõ auctæ ſint, uelut Medicina poſt Hippocratem, philoſophia poſt Ariſtotelem: at Geometria ob ſui pulchritudinem, homines inuenit claros, & ſui ſtudioſos, qui eam abſq; præmijs ad apicem perfectionis deduxere.

DIXI.

HIERO-

HIERONYMI CARDANI

MEDIOLANENSIS MEDICI,

De uno, libellus.

VNum, bonum eſt: plura uerò, malum. Si enim bonum perfectum eſt, nihil extra ſe relinquit: cùm uerò plura ſunt, unum eſt non in alio, ideoq; illius non eſt bonitas abſoluta: quoniam enim & ipſum unum eſt, bonum eſt. Indicio eſt, quòd omnia, dum ad unitatem rediguntur, perficiuntur: & quæcunq; ſunt, ad unum tendunt. Multitudo hæc hominum innumera, per ſeipſum mortalis eſt in ſingulis: cùm ad hominem quaſi unum redigitur, æterna fit. Quæcunque immortalia beata ſunt, unũ ſunt: ſpecies rerum quatenus ſuccedunt ſingula ſingulis, beata eſſe non poſſunt: ut uerò perpetuò manent, unum ſunt. Amici præterea, amaſiæ & amantes, & quæcunque generant, eo beata fiunt, quòd in unum animo aut corpore aut utriſq; coëunt: ut uita uiri cum uxore honeſta. Quid eſt amor, niſi deſiderium coniunctionis in unum? Quid diſcordia & odium, niſi immenſa cupido diuiſionis, & ad unitatem omnimoda repugnantia?

Vnum præterea multorum cauſa eſt: multa autem unius nunquam: nam Sol & Luna, animalium cauſæ ſunt: animalia, cœli, aut Solis, aut Lunæ nunquam. Eſt autem unum, quod diminutione fit quaſi mutilata multitudo: uelut unus homo, cùm plures obierint: ſic ſerpentes pauciores ſunt, multis in generibus, hominibus & leonibus: nec tamen ſunt perfectiores: ſunt enim plures natura, quòd plures generent hominibus, & breuiori tempore, & celeriùs adoleſcant. Verum fiunt pauciores ob id, quòd imperfecta licet ſint, pluribus tamen indigent ad conſeruationem? Quæ uerò paucis indigent, ut muſcæ & formicæ, quæ ſub quocunque cœlo uiuunt, & pamphagæ ſunt, & parùm edunt, multitudine ſua produnt imperfectionem ſuam: ſunt tamen perfectiores his quæ caſu pauca ſunt, licet naturâ plura ſint. Deus itaq; cùm non ſolùm bonus ſit, ſed etiam optimus, unus neceſſariò eſt. Et mentes & uitæ & ſubſtantiæ primæ, cùm non ut homines ex pluribus partibus maximè diſsimilibus conſtent, perfectiores ſunt hominibus ipſis, qui anima & corpore conſtantur. Generatio quoque, cùm ſit coitio multorum in unum, bona eſt: corruptio uerò: quia diſſolutio unius in plura, mala. Vnus homo, & una muſca,

unius elaborata manu artificis, quanquam minus egregij, pulchriora uidentur quàm quæ plurium inuicem collata, tametſi egregiorum. Apparet igitur, & actum & pulchrum ad unum pertinere: ut turpe atq; potentiam actui cōtrariam, ad multa: unum enim quatenus per ſe conſideratur, bonum eſt: ut ſenſui comparatum, pulchrum: nam & odores & ſapores & conſonantiæ pulchræ dici poſſunt, cùm ſenſum delectant. Quòd ſi nomen non placet, iucundum appelletur. Similiter unum cùm adeſſe refertur, actus eſt. Erunt igitur unum, bonum, pulchrum, atq; actus, quaſi idem: itemq; contrà, plura, mala, turpia, & quæ potentia ſolùm ſunt. Potentia autem maximè huiuſmodi ſunt præterita. ideò præterijſſe bona, malum eſt: exuerunt enim actum ſuum, quo unum & bonum ſingula dicuntur.

Atq; hactenus de uno generaliter dictum ſit: nunc autem propriè magis eius natura eſt inquirenda. Conſtat enim hominis partes, pedes ac manus, plures eſſe: ipſum autem hominem unum, non ſolùm ex tot diuerſis partibus compoſitum, ſcilicet primo corporeis, deinde anima & corpore, rurſus ex ſubſtantia & accidentibus, tum uerò facultatibus & functionibus: eſt tamē totus unus. Dicunt, eſt unus numero: id autem nihil eſt: etiam mille, unum mille ſunt: aceruus unus frumenti & hordei. Vnum numero dico, quòd dimidium eſt duorum: cumq; numerus res ſit quàm mens fingit, atq; illius principium unum, erit etiam unum numero res ab anima ficta. Ego autem quæro rationem, qua unum, unum & dicitur, & eſt. Valeat igitur unum hoc quod eſt numeri principium: quædam uerò unum ſunt ut aqua, in quo tamen partes diuerſas fingere poſſumus. Et ideò natura hæc unius obſcura ualde eſt, & à nemine declarata. Quæramus ergo, quot modis unum dicitur. Eſt autem omne unum indiuiduum, aut indiuiſum, quatenus unum: continuum enim indiuiduum eſt, quatenus unum: quatenus continuum, non eſt indiuiduū. Quæramus ergo quot ſunt genera unius ex rebus ipſis: notior eſt enim ratio in re, quàm in ſe. Et proponamus, quòd Deus unus eſt, & ex nullis partibus conſtat: & orbis totus unus, ſicut & homo. & paries alio modo unus: & albitudo in eo, & animal & homo ut ſpecies eſt, & cumulus etiam. Quæcunq; igitur eandem formam habent, unum dicuntur genere aut ſpecie aut accidente: uelut animal, homo, albitudo. Differt autem albitudinis unitas ab hominis unitate: quoniam albitudo quantitatem habet diuiduam: homo autem non habet. Cumulus autem contiguas habet partes: paries autem etiam continuas, uterq; diſsimiles: ſed lac unum eſt, & partes ſimiles habet: homo autem et orbis, præter continuitatem, aliud habent: quoniam anima non eſt continua, nec pars aut terminus continui. Conſtat autem experimento, hominem non mi-

nus eſſe unum, quàm parietem cumulum: imò etiam lac: nam lactis pars ſi afficiatur, totum nunquam ob id afficietur: at hominis pars ſi afficiatur, plerunque totum affici neceſſe eſt. At orbem magis eſſe unum homine, credendum eſt: quatenus enim homo eſt, eſt & equus: at quatenus equus unum eſt, orbis magis unus eſt: eſt enim primùm Dei artificium, magis igitur orbis unus eſt quàm homo: inde ſympathia, antipathia, aliaq́; huiuſmodi. Octo igitur modi ſunt unius, adnumerato Deo: hic enim unus eſt nobiliore modo, quàm hæc omnia: neq; enim conſtat diuerſis partibus ut cumulus, paries, lac: nec in diuerſa diſtribuitur, ut genus, ſpeciésue: nec natura ſola unum alteri adhærens, ut albitudo: nec comparatione ad unum, ut homo, cùm diuerſa non contineat: igitur ſimpliciter unum dici debet. Dubitabis autem forſan, quoniam & lac & albitudo unum eodem modo dici poterunt: quia continua ſunt hæc, & etiam naturâ una: ſed non eſt ita: albitudo enim una cùm ſit, quaſi infinitas ſub ſe continet albitudines: lac autem non ita: albitudo etiam cogi poteſt, cùm color extrahitur è lignis, ſubſtantia autem non. Deniq; id factum eſt, ut ſubſtantiæ & accidentis diſcrimen indicaretur.

Quoniam ergo unum eſt alicuius rei, & hoc ipſum erunt unum & aliquid, & res idem: iam uerò & bonum, & pulchrum, & actus: actus autem exiſtit: exiſtit autem ens, ideò omnia hæc fermè eadem ſunt. Vnitatem uerò dilexiſſe naturam, exemplum alarum papilionum atq; piſcium & auium docet: plerunq; enim depicta pariter in utraq; parte conſpiciuntur, quòd eorum omnium unum ſit principium.

Tentandum igitur dicere de homine et orbe, quomodo unum ſint: ſic enim & Ordo & Fatum dignoſcentur: quanquam alia ſit ratio Fati, alia hominis, alia etiam ordinis: cùm ordo tempus non exigat, Fatum exigat: ita ut iam decem genera unitatis habeantur. Hominis igitur unitas, unitas eſt principij: nam homo idem unus ac indiuiduus eſt, qui intelligit, ſentit, concoquit, ambulat, ut uerè unum ſit: quocirca uidetur ipſius corporis ſtructura: cū difficile ſit immortalem animum tot in ſe complecti, & maximè uiliora naturæ munera, ut excrementa: & retinere, ut commoda: & propellere, ut grauitate ſua moleſta.

Verùm altera ex parte cùm in indiuiduam ſubſtantiam hæc omnia referantur, uidetur immortale principium eadem ui, qua etiam utitur corpore, illud idem fabricaſſe. Imperat enim primò anima ſolidis, diffuſo ex corde calore: inde ſpiritibus, per quos membra mouet: ui autem membrorum propria humores ducit, atq; excrementa, dum nondum coiêre: cùm uerò coierunt, per membra ipſa, non ui m eorum: uelut cū ueſica urinam exprimit: uidetur autem

abſurdum.

abſurdum, nec eſſe poſſe, ut totum corpus omnia in unum cōferat, niſi ex uno receperit: unum igitur illud principium eſt: & uelut limax non ſolùm eſt animal quod cōtinetur in cortice, ſed et cortex, quāuis agatur & nō agat: ita unū eſt homo ex anima & corpore, nō ſola anima, quamuis corpus ab ea agitur. Vnū igitur eſt continuitate, cōiuguitate, ordine & principio: nam principium unum eſt, quod omnia percipit. At cur nutriri nos nō percipimus, aut concoquere, cū principium ſit unū? An forſan principium hoc, qua parte cōiunctū eſt, nō percipit: qua parte aūt ſeparatur, percipit? At ſi indiuiduū eſt principium, quomodo partes habent? uidetur aūt ſentire, ac intelligere, & imaginari: atq; hæc omnia indiuidua licet ſint, plura tamē ſunt: uerum ut partib. corporis diuerſis diuerſo modo annectitur, diuerſa eſt ratio actionum: ut ſolis radiorū in ſpeculis cauis planis, aqua, luto, cera. Sic ergo anima nutricib. partib. innexa ſenſu caret, quòd illæ partes ſenſus inſtrumento ut decet nō ſunt cōnexæ: nam nec neruis cū nutriuntur, ſentiunt. Eſt aūt animæ & mentis natura, ut una ſit, nec ullibi ſit. Eadē ratio in orbe eſt. Nos uerò & muſcæ, ut aſcarides, in humanis corporibus. Palàm ergo, quòd omnia unius gratia: alia uerò alterius gratia: uelut uētriculus ob iecur, iecur ob cor, gula ob uentriculū, os ob gulā, dentes ob os, labia ob dentes. Iam ergo rectè uides ſeptem ordines, omnia aūt propter hominem: quanto plura igitur, & quanto plures ordines in mundo ipſo, omnia tamen unius gratia: inter ſe autem non omnia ordinata. Vnde miramur muſcas non propter nos factas eſſe, nec miramur manus factas nō eſſe propter pedes, nec anum propter ueſicam. Cū igitur non omnia propter omnia, ſed omnia propter unum facta ſint: uidēdum eſt quomodo unum eſſe poſſit, in quod plures ordines finiantur, ipſi inter ſe diuerſi? Facilius autem eſt, ut dixi, hoc in homine quàm in uniuerſo contemplari. Pedes propter ambulationem facti ſunt, manus propter tractationem: manus autem non propter pedes, neq; pedes ob manus: indicant hæc nō eſſe animā diffuſam per corpus: nam pedib. ſentientib. ſi anima per corpus diffuſa eſſet, manus ſentirēt: etenim anima tota ſentiret: ſentimus autē manib. pedibúsue, non tamē pedes ſentiunt manib. ſentientibus. Quarè anima principium eſt unum, nō continuū, nō contiguū, ſed per ſe, nec in loco, nec tēpore. Si enim non eſt in manu, nec in pede, neq; in corde erit: abſurdum enim eſt exiſtimare, etiāſi cor ſit primū quod uitam recipit, animā eſſe in corde, quæ nullibi eſt. Vita aūt diffunditur, per quā operamur omnia quæ agimus, aut quæ patiendo nos perficiūt. Principiū aūt non eſt uita: uita enim eſt in corporis parte unaquaque, animæ autem non eſt. Si igitur multa in unum tenderent, fortuitum eſſet, & aliquando aberrarēt, non ergo tendunt in unum, ſed ab uno procedunt: ſic enim non poſſunt aberrare.

errare: ab anima igitur ſunt omnia: ſed anima ſi eſſet extenſa, haberet aut partem in parte, & ſic non totus homo ſentiret aut uideret aut partem in toto, quare una parte ſentiente altera ſentiret. Neceſſe eſt igitur aut animam nullibi eſſe, ut indiuiduam: aut cor eſſe animæ ſedem, ipſamq; exiguam in eo eſſe: at ſi anima eſt in corde, dum homo ad mortem febricitat aut ſeneſcit, omnes operationes habebit ex æquo fermè imbecilles: at non habet: non eſt igitur anima in corde. Præterea eſt anima in nobis ut in mundo: at anima in mundo nullibi eſt, ſed perpetua eſt & immortalis: talis igitur in nobis. Ergo conſenſus eſt omnium partium qualis in nobis, & ſympathia & antipathia, ut dictum eſt: cumq; in nobis una anima ſit, facultates autẽ plures, & functiones: neq; enim alia eſt anima in corde, alia in epate, una in manu, alia in pede: quare nec in mundo. Quomodo ergo aër aſcendit, terra deſcendit? Interrogabo & ego te unum: quomodo iecur pellit urinas, renes trahunt? iecur trahit à uentriculo, & tranſmittit ad cor: num ob id plures ſunt animæ? Anima una eſt, facultates autem trahendi, impellendi: utq; graue deorſum, ſurſum moueatur quod leue eſt. in his uerò quæ ordine conſtant, ut ſpeciebus animalium, cùm non ſit neceſſe ut unum propter aliud ſit ſemper: quoniam ad ordinem ſolum referuntur, non ad unum principium, non eſt neceſſe ut ex his unum fiat: quæcunq; uerò ad unum tendunt, unum etiam ad illud comparata efficiuntur. Cùm ergo mentes & uitæ ad unum referantur, ſcilicet Deum: quoniam ordo perfectus eſt, ideoq; ad unum, unum efficiunt ordine. Itaque fieri poteſt ut equus & canis propter hominem ſint. Et quæcunq; ſunt, ueluti alimentum alijs. Ordo igitur unus eſt uerè, cũ ad unum tendit, aliter non. Quæcunq; igitur in mũdo ſunt, unius mundi cauſa ſunt, & operationũ illius: quemadmodum & in homine, præter ea quæ corrupta ſunt: ſunt enim ueluti aſcarides in hominibus: at in mundo cùm omnia contineat, nihil eſt alterius cauſa ut in homine. Neſcimus autem hoc in mundo: quia operationes illius uniuerſas non cognoſcimus, & quemadmodum in unum ordinantur, uelut in homine, quî ergo principales mundi operationes & ordinem earum intelligeret, & uniuerſas partes quorum cauſa factæ eſſent? palàm enim eſt, quid in homine omnes intelliguntur, & propter quid. Quæ uerò Fato ordinata ſunt, ut ad ſucceßionem tendunt, etiam unum ſunt. At quoniam de hoc diffuſè dictum eſt in libris de Fato, propterea de his ſatis. Reliquũ eſt, ut rurſus altiùs rem ab initio repetentes, uideamus dubitationes quæ aduerſus ea quæ dicta ſunt, faciunt: primumq;, quoniã diximus unum bonum eſſe, plura uerò mala: nam ſi plura bona ſint, erunt non plura mala, ſed bona: plures enim principes mali ob id ſunt: quoniam inter ſe non conueniunt. At de dijs primùm non eſt id periculi:

id periculi: conuenient enim inter ſe, eruntq́; meliores uno. Quin etiam lex noſtra & philoſophis plures eos faciunt: licet lex non plures eſſe deos uelit: quoniam in una conueniunt eſſentia, cùm tamen priorem facit poteſtatem ſapientia & utranq; amore, non obſcurè diſtinguit perſonas: at nos, ut diximus, in uotis conuenire uolumus: Philoſophi uerò, qui non tam procul ſenſibus peruenerunt, tres deos conſtituunt: non igitur multitudo mala. Idem etiam in Repub. bene inſtituta, & ariſtocratia: quoniam melius ſub illa populi reguntur: quia æqualem referunt regi iuſticiam, & pauciores errores admittunt: multoq́; pauciora ſubterfugiunt acta quæ non corrigantur, quàm in regno, ubi unus tot negocijs proſpicere non poteſt, fallíq; magis neceſſe eſt, periculumq́; eſt ne etiamſi rectè ſe gerat, miniſtri mali multa euertant. Quod tam ſæpe contingit ſub bonis principibus, ut nolim ita eſſe.

Quòd ſi dicas te cupere bonos etiam eſſe miniſtros: igitur bonum id non ex uno proficiſcitur, ſed pluribus, ac iuuatur multitudine. Præterea ſidera ſtellati cœli, quæ ſplendidiora ſunt multo errantibus, ſaltem Marte & Saturno, et maiora et candidiora, ac ſupremo ornamēto propiora, meliora ſunt quibuſdam errantibus, ut dixi, & per ſe, & ad nos comparatione habita: & tamen plura ſunt, & e pluribus. Ornamentum etiam, & pulchritudo, & decor, & iucunditas, non ex uno ſunt, ſed ex pluribus inuicem comparatis: uel ſi in uno ſunt, multarum partium ratione illi conueniunt: uelut faciei ob oculos, frontem, naſum, os: & in harmonia, ob plures uoces: ut unum omnino nihil horum efficere poßit. Præterea ſi unum per ſe adeo bonum eſt, quorſum tot facta ſunt? quòd ſi neceſſariò facta ſunt, neceßitas illa à bono proficiſcitur tanquam autore, & in bonum tendit uelut finem: multitudo ergo bona. Hyle etiam quæ una eſt, tamen mala eſt, ſi quid in naturalibus malum dici meretur.

Multitudo etiam hæc quid erit, ſi malum? bonum enim cum ente idem eſt: erit igitur multitudo nihil? Aſini etiam & elephantes pauciores ſunt hominibus, & pauciores etiam generant: rariùs enim duos, & nunquam tres elephantes natos, aut aſinos uidimus, aut audiuimus, legimusue: at homines ſæpe geminos pariunt, tres nonnunquam: & ego tres uidi uiros ſimul uno partu natos, legiturq́; de Horatijs ac Curiatijs qui inuicem pugnauerunt. In Aegypto etiam referunt nonnunquam naſci ſimul quinque uitales: non tamen aſini aut elephantes hominibus ſunt perfectiores: ut ſi nihil aliud deſit illis, ratio ſaltem ipſa deeſt. Quædam etiam genera ſerpentum, ut reguli, rara ſunt: & unus uix multis ſeculis generatur: quoniam

multa adeò ad illius generationem ſunt neceſſaria, ut non poſſint multi generari: uel igitur homine deteriora ſunt. Quorſum ergo genita, ut homines ſe meliores occidant? atq; etiam unum multis melius non erit? Si autem meliora: erit rationis expers habente mentem melius? namque & quo ad orbem & ſimpliciter, melius nunc intelligi uolumus. Plures etiam habere filios, agros fœcundos, pecuniasq́;, melius eſt quàm filium, agrum, nummum unum. Hæc igitur atq; huiuſmodi ſunt, de quibus dicere nunc oportet: namque & ſine his decepti uidebimur, non perſuaſi: & cum his ſecuriùs quæ tradita ſunt, credemus, & meliùs intelligemus. Quapropter initium facientes à primo quod etiam difficillimum eſt inter reliqua, demonſtrabimus primùm cur non potuerint eſſe plura principia, neq; plura bona eſſe poſſint. Veræ autem demonſtrationis proprium eſt, ut omnes dubitationes de re demonſtrant, ex ea diſſoluatur: ut rectè inquit Auerroës. Igitur ſi plura potuiſſent eſſe bona, collata in unum perfectum aliquid effeciſſent: at præſtat unum perfectum eſſe bonum, quàm plura imperfecta: plura igitur bona prima eſſe non poterant. Quòd ſi plura ac unum idem poſſe fingas, erunt illa bona fruſtra: cùm idem poſſint: fruſtra enim fit per plura, quod per pauciora fieri poteſt. Rurſus ſi unum tantùm fuiſſet bonum, defuiſſet decor, pulchritudo, & boni ſpecies: eſt enim pulchritudo boni imago: fuiſſetq́; bonum illud auarum, aut inuidum: multa igitur bona eſſe neceſſe fuit, imò quotquot eſſe poſſent quæ ſibi inuicè non repugnarent. Plura ergo bona prima, aut non prima: ſed inordinata eſſe non potuerunt plura, & ordinata: & quotquot eſſe potuerunt, eſſe neceſſe fuit. Quibus cognitis, dij hi ſeu perſonæ etſi plures ſint, cùm alter ex altero pendeat, in unum coëunt, & ordinati ſunt: ſummæ autem artis primi opificis fuit, eſtq́;, bona hæc procreare, & nihil imminui: nam ſi imminueretur non eſſet nec infinitum, nec perfectum primum bonum. Nullum autem ſimile hîc exemplum exactè habemus, innumera autem non exacta: nam & ignis qui propior exemplo ignem generat, & homo hominem, & artifex calceum facit, & nihil imminuitur, ſed ex materia tamen permutando ea efficiũt: ut non tàm effeciſſe dici poſſint quàm eduxiſſe, aut inueniſſe, uel perfeciſſe. At noſtrum hoc ſummum bonum omitto, quod in corporeis dici poſſit habuiſſe propoſitam ſibi materiam in ſapientia, in amore, in mentibus ac uitiis generandis, quid habuiſſe ex quo facere potuerit dici poteſt? Et tamen non plus in illis quàm in corporeis gignendo ei deperit. Eſt igitur hoc boni primi ſingulare priuilegium. Quomodo autem id fiat, non eſt præſentis argumenti docere.

Igitur

Igitur ut ad propoſitum reuertar, plures non poſſunt eſſe, niſi ab uno per ordinem deriuētur. In Ariſtocratia licet plures plura uideant quàm unus rex: ille tamen plures habebit bonos: quia ipſe bonus eſt: nec erunt plures, quoniā in unum tendunt, & ab uno pendent: erunt ergo eadem bona in regno, quæ in ariſtocratia: & præterea id plus quod in unum conuenient, nec adeò facile corrumpi poterunt.

Regis tamen optimi exemplum Deo ſimilimum eſt, cùm ſui boni efficiuntur illius imitatione & amore, nec quicquam tamen ex illo deperit. Differt in hoc, quod miniſtri regiæ iam ſunt, antequam boni efficiantur: ſed efficere qui quam, poteſtatem non eſt imminuere, uerùm exercere. Ergo multitudo ordinata bona eſt: quia in unum tendit, & ab uno proficiſcitur. Stellæ autem quæ in orbe ſtellato ſunt, ordinem habent ad uniuerſum, ſcilicet uitas, ut membra in homine ad facultates & functiones inter ſe habere non eſt neceſſarium: non autem multitudo illa ſimilis eſt hominum multitudini, quæ ob neceſſitatem eſt. Sunt ergo uelut membra in animali. Ideò totum perfectius eſt erratico quouis cœlo, quamuis de Sole ſit dubitatio: nam aſtrorum omnium curſus ad ipſam rationem habet. Eodem modo nil prohibet plures eſſe ſtellas erraticis nobiliores: quoniam, ut dixi, ordinatæ ſunt: & non ordinatæ, quia multæ, ſed multæ, quia ordinatæ. Multitudo non eſt decoris, ornamenti, nec pulchritudinis cauſa: ſed ordo qui eſt unum in pluribus, ſicut unum eſt, tale ſimpliciter.

At ordo non poteſt eſſe niſi inter plura: decor igitur & pulchritudo in pluribus contingit: quoniam in ordine conſiſtit. Sic de harmonia: indicio eſt, ordinem eſſe cauſam, quòd uox una dulcis & ſuauis melior eſt pluribus in uniſono: in Diapaſon autem & diapente, non ita. Quin etiam interpoſitæ diateſſaron & diatriton & diaecton bene conſonant: ordo igitur harmonia cauſa eſt, non multitudo.

Plura autem eſſe neceſſe, cur dictum eſt prius? erat enim multitudo ordinata effigies diuinæ pietatis, bonitatis ac ſapientiæ. Non'ne præclarius aget architectus, qui ſpecioſum aliquod conſtruat ædificium, quàm ſi nullum? Hyle bonum eſt, ſed bonorum ultimum: quia non una eſt, cùm potentia ſit: non enim ſubſtantiam habet, nec actum, quibus bona ſunt: immiſta autem alijs bonitatem minuit, non quia mala, ſed quia minus bona: ut tepida aqua feruenti atq; calidioribus miſta.

Dices: Cur ergo facta, ſi non bona? aut ſi per ſe fuit, non eſt cauſa omnium Deus? Oportebat diuinum bonum, quoad poterat, impartiri: ſed iam ſingula perfecta erant.

Oportuit igitur etiam imperfecta fieri: at non poterant ſine multitudine conſeruari: multitudine igitur opus fuit: at ut multitudo eſſet, materia facta fuit. Sed nec multitudo ipſa eſt ens, ſed ab intellectu fingitur: ipſa autem multa bona ſunt ſingula: ſignum tamen imbecillitatis ac defectus & mali. Itaq; & de elephantis & aſinis, ſi natura multitudinem producit, ob periculum ne deficiat ſpecies: non enim uoluit unum hominem tantùm gignere perfectum, ſcilicet ſapientiſſimum, robuſtiſſimum, atq; longæuæ uitæ, uelut de Adā primo parente ſcriptura refert. Eorum animalium maiorem numerum procreauit, de quorum interitu maximum fuit periculum: quod bifariam magnum erat in his quæ imbecillia ſunt, & quæ maximè mundo ſunt neceſſaria: homo igitur tametſi imbecillis non eſſet, erat tamen mundo maximè neceſſarius: non itidem elephas & aſinus, qui cùm robuſtum habeant uitæ principium, ideò plures homines generat natura quàm elephantos, aſinoſue. In ſerpentibus autem cùm principium eſſet imbecille, non tamen periculum ne deſinerent, magnum erat: tum maximè, quòd eorum multitudo cæterorum meliorum animantium ſecuritati obſtabat: ob id pauci facti ſunt ſerpentes. Et licet muſcarum & cimicum, culicum, pulicum, pediculorum, formicarum, crabronum, ſcarabeorum multitudo non uideatur mundo tam neceſſaria, quorundam tamen aliorum cauſa neceſſaria eſt, aut ſaltem periculoſa non eſt ut ſerpentum: cumq; imbecillis ſit uita horũ omnium, natura de multitudine prouidit. Quæ ergo perpetua eſſe non poterant, fruſtra in unum omnem perfectionem eorum natura congeſſiſſet: multa ergo procreare neceſſe fuit. Si ergo neceſſaria maximè ad perfectionem uniuerſi futura erant, & imbecillia, nec ualde noxia, ut muſcæ & papiliones, horum maximam multitudinem procreauit. Sin autem neceſſaria, ſed noxia, licet imbecillia, pauca: ut exitialium ſerpentum, quorum etiam generationem in deſerta relegauit: quæ utilia & firmo robore, non tamen adeò neceſſaria, & mediocriter, ut elephantorum, equorum ac apum. Quædam etiam humanæ curæ reliquiſſe uidetur, ut bombyces: quanquam generatio illorum fœcunda ſit, ut ex uno pluſquàm centum generentur. De formicarum multitudine cũ uiuaces eſſe ferantur, magna eſt quæſtio. Porrò de filijs, agris, pecunijs, multitudo certè ab indigentia oritur. Nam unus ager omnia neceſſaria ferre nequit: unus filius, ſi pereat, ſtirps interit: uno nũmo cũcta emere nõ licet. Quòd ſi uno eadẽ fieri poſſent quæ pluribus, pluribus opus nõ eſſet, ſed his omnib. illud unũ eſſet melius. Indicio eſt, quòd Deo unicus eſt filius: quoniam illum amittere non metuit, nec ut deficiat: at noſtri filij cum calamitatibus innumeris ſubijciantur, ſi multi ſint, ſecuriores degimus. Non ergo multitudo mala, ſed mali argumentum eſt, atque

indicium

indicium certum, ſi ordinata nō ſit:ſæpe etiam mala eſt, quatenus multitudo: ſed quatenus non unum imperfectum, bona, ut in nummis & filijs. Eſt enim hoc unum numero de quo (ut dixi) præſens non eſt, ſed futurus ſermo.

His ſic conſtitutis, in omnibus ad illud quod bonum eſt, per ſe præter id, quod eſt. Eſt autem, ut dixi, ordo. Conandum eſt igitur, ut omnia ad ordinem ipſum redigantur, atque ad unum principium: uelut membra in homine, & partes ad ipſum hominem. Cumq; omnia ad unum redigantur: ideo bene dixit Plotinus: Ad unum id quod eſt in me redigere conor. Sic & operationes omnes in ſuos fines, poſtreque fines in unum, quod eſt felicitas. Similiter, & quæ ſcimus, in unum omnia: ſic enim omnia facile memoria continebimus. Idq; accedet commodi, ut cuncta uere ſciamus, cùm in unam cauſam redigere illa nouerimus. Sic in republica & domo non rite agere licebit, niſi ut omnia ſuis ordinibus contineantur: neque bonum eſt ut omnes uni ſine intermedio pareant: ſed ſint coniunctiſſimi, ut uxor, filij fratres beneuolentiſſimi: ſic enim domus, ſic ciuitas optime regetur. Vni quoq; omnem gratiam referre decet, autori omnium. Ita uerò omnia tractanda, ut etiam ſupellectilem ad ordinem redigamus.

Porro ordo, ſi unus ſit, facilis eſt: cū uerò plures ſunt, maximè ſi diſpares non ſint, difficile eſt per ſe ęque eligere magis utilem. Oportet ergo ordines ipſos in unum ordinem tranſferre: ut uerò ordo ſimplex ſit, curare, atque in numerum redigere. Sunt autem effectus trium generum: alij quidem arte, ut lectus: alij natura, ut animalis generatio: alij caſu, ut ictus lapidis, & quæcunq; ab animalium cupiditate oriuntur. Ortus autem hominis & cuniculi, partim natura, partim caſu contingit: quoniam principium caſu eſt. Artium igitur initium eſt finis, & ordo a fine ipſo: quoniam ille mouet uarias cauſas, non unius generis, quæ aliter ordinari nequeunt. Etenim non tanta eſt perfectio in artibus, ut quæ efficiunt aut materiæ per ſe ordinem contineant: neq; enim dolabra in fabro per ſe eſt cauſa efficiens, ſed inſtrumentum: nec clauī, lignum & cementum in unum ordinem redigi poſſunt.

Naturalium autem cauſæ duplices ſunt, generales & propriæ. Generales ſunt ab aſtris: aſtrorum autem principia alia quidem ratione finis, & efficientis, & materiæ per ſe ordinata, ac tradita à Ptolemæo: alia autem ut ad nos referuntur, quæ propriam quandam exigerent tractationem, imò duas, unā, enarratam in libris de Aſtrorum iudicijs: aliam uero, in libris de Fato.

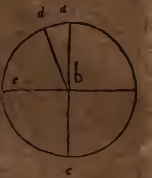
Cauſæ autem naturales, propriæ, efficientes ac materiæ notiores ſunt nobis fine: quoniam finis, ſibi notior opifici: opifex aūt naturæ dominus: hi enim propter finē omnia fiunt: finis ſemper opifici notior, alijs autem efficiens &

materia. Redigere autem oportet omnia in primas cauſas: cùm uerò reducuntur, uidentur plures cauſæ eſſe unius effectus: non igitur reducētur ad unum, nec in primam cauſam, ut de fine, ſed in plures: uerùm primum principium eſt unum in efficientibus, ut homo hominis, cuniculus cuniculi: non igitur anima aliquid eſt extra hominem. Propterea Auerroës dixit unā eſſe animam in omnibus hominibus. Cæterùm ille non intellexit quid unum eſſet: aliud enim unum eſt, aliud eſt conditiones unius habere: quales ſunt, materia, quantitas, figura, locus, qualitates primæ & ſecundæ, tempus: incorporea enim ſingula unum per ſe ſunt omnibus, tamē unius corporei conditionib. carent. Quocirca anima & mens ſingulis una eſt, quod in nobis deprehendimus: & quæcunq; patiuntur: nam foris multa ab uno illuſtrari nihil prohibet. Si igitur ſingulis una eſt anima, non omnium hominum una eſſe poteſt. Similiter & uniuerſale nullum eſt ſingulis commune: dico neq; hominem, neq; equum, neq; animal: ſed unum, uelut & Socratem: uerùm carent omnia loco, motu, tempore, magnitudine, numero, diuiſione: ſubſtātiæ quidem primæ, mentes ac incorporea: quia ante hæc omnia ſunt: ſpecies autem & genera: quia nil aliud ſunt quàm indiuidua ipſa ſubiecta, & ſingulis eadem, ſed iiſdem conditionibus à mente noſtra, ſpoliata. Quàm igitur abſurdè uniuerſalia uocata ſint ab his noſtris philoſophis, quæ nihil habent niſi maximè indiuiduum & unum, et à multitudine remotum, facilè eſt intelligere. Eſt & alius cognitionis modus, uelut cùm miſtum ex elementis generatur. Sed non contingit: neq; enim uermis aut muſca ex elementis conflatur: ſed ex uerme, aut muſca, aut miſto huiuſmodi quod poteſtate tale eſt: quæ uerò fiunt ex pluribus, ut cœnum, & ex cœno herba; adhuc ad pauca rediguntur: quoniam hæc eſt naturalis miſtorum generatio. Multa autem miſta, elementa autem duo, terra & aqua, aut ad ſummum tria, aëre addito. Elementa uerò, ut ſidera, ad unum rediguntur: perfectione enim, non ſpecie differunt: neque enim ſunt calida & frigida, ut nugantur: eſſent enim plurima principia non ordinata. Demonſtrauimus autem eſſe non poſſe, ſed uelut in numeris omnia ordinata unius reſpectu: quapropter & uno in ordine contenta, qui ad primum principium terminatur: ſic autem non eſſent. Quæ autem caſu conſtant, ad fatum redigi debent: de fato autem eſt de eo aliàs. Quæ autem ad memoriam pertinent, ut libri, cùm & ratione argumenti, & nominis, & prænominis diſponi poßint, eſt quæ decet ordinis uarietatē: melius eſt igitur unū in alio includere: uelut diuidere per argumenta, & argumenta per prænomina: ea.n. ſimilitudinem magis pariunt prænominibus. Aſſueſcendum eſt autem contra conſuetudinem, ut ſeruemus hoc. Præponenda autem argumenta, iuxta doctrinæ ordinem, aut alphabeti.

M

Miſti generis autem in uno ordine ſunt collocandi, ut etiam alienæ linguæ: & iuxta nomina illa: hi autem iuxta argumenta ſunt diſtribuendi.

Sympathia ergo & Antipathia ex his etiam originem ducunt. Quæcunq; enim eiuſdem ſunt naturæ, & ut imperfectum ad perfectum comparantur, & ad idem magis propriè, ſympathiam primùm habent: ut homo ad equũ, ad hominẽ, ad puerũ, ad patruelẽ & filium. Et quæcunq; hoſtilia ſunt, antipathiã: ut lupus & ouis. Et quæ in eadẽ ſpecie corrupta ad integra, ut homo cũ cadauere. Et quæcunq; ad primum ſitum referuntur, ut Herculeus lapis ad ſitum naturalem, cuius uis eſt ad orientem, à borea diſtans quinq; partibus, cum alij dicant nouem. Cum enim quaſi maſcula terra ſit, motum habet ad ſitum immobilem, id eſt terræ centrum & axem inter polos, ut ſic planè quieſcat. Cum uerò uni corpori duo motus conueniunt, alterum imperfectum eſſe neceſſe eſt. poſitus ergo in æquilibrio ad terræ centrum deſcendere nititur, & ad axem conuerti, ut cœli motum deuitet: at non aſſequitur hunc perfectum ab oriente ad meridiei circulum, ideo ſubſiſtit ab eadem parte aliqua circuli totius portione. Fabuloſum autem eſt dicere, quod ad montes illos qui nullibi ſub polo modò ſunt, conuertatur. Sed demonſtratione idem oſtendatur. Proponatur meridiei linea a b c, ſic ut punctus a in terra ſit in una linea cum centro eiuſdem & polo cœli, & ſit d mons ille lapidis herculei, & ponatur herculeus lapis in linea a d e, ut in e erit ergo linea circuli meridiei et herculei lapidis una at in b demõſtrãt: ergo in tota linea b e uariabitur angulus a b d, qđ repugnat experimẽto: manet.n. idẽ ubiq;, ſaltẽ citra æquinoctialẽ. Dictum aũt eſt ſatis de echeneide ſeu remora: at etiam de cauſis cur pulli miluum exhorreãt: habitus.n. ſit in deſcẽdentibus, cõtractus à parẽtibus atq; maioribus: quemadmodũ & de tonitru: pauorẽ.n. gignunt abſonæ formæ, & cũ nõ in eadẽ ſpecie, ſed in eodem genere. nimia enim propinquitas & diſtantia antipathiam tollunt. Quo enim propinquiora ſunt, maiore ſui parte ſentiuntur, ideoq; magis mouent: quanquam & uocibus matris admonentur. Sic inter braſſicam & rutam in antipathia eſt, & inter cucumim et oleum: quod contraria natura ſint. Eſt autem ſenſus ille poteſtatis ſicut non proprie, cõuenientis et noxij. Quid ergo mirum? nam extenuari poſſ[illegible] eti[illegible] nõ ſentiãt. At cucumim inflecti in contrariam part[illegible] encerſis: nec magis mirum, quàm ſi ſalix aut pop[illegible] aquam exporrigat:

ubi

ubi enim conuenientis ſenſus, ibi & contrarij. Pari ratione terremur tonitru & tenebris: quoniam ſenſus & uis qua imaginamur, habet quod delectet & horreat, amplectatur & timeat.

In ſonis magis mirum, nec uniſonis tantùm, ſed etiam (ut refert Ariſtoteles) nete, quæ acutiſsima eſt, pulſata, hypate ſola reſonat, quæ eſt grauiſsima. Sonus quidem actionis propriæ principium eſſe non poteſt, ſed tantum imaginis & ſpeciei, uelut in ſenſibus (hoc autem modò quærere debuerant, & non ex communib. quibuſdam) quid ergo eſt quod ſonū efficit, & mouet fides? non ſonus, ſed aër. Cur ergo conuenientem magis quàm propinquam ſeu loco ſeu ui? uidetur autem diſtentio par, aut illi proportione reſpondens. Quare motus aër ab una quaſi echo, reddit in conſimilibus: eſt enim in echo abſque dubio reflexio aëris ſecundum eandem figuram: aliter tàm alienas quàm primam uocem reddere poſſet. At motus ſecundum eandem formam etiam agitat, ut primam ictam fidem: quamuis enim aliæ propiores ſint, aliæ molliores: plus tamen facit contortus aër in prioris fidis conſonantis figuram quàm ui, approbante experimēto nō ſolùm aëris, ſed etiam manuum. Vnde Fracaſtoreus recitat, fuiſſe imaginē cercā in ambitu tēpli, quæ ſonitu nolæ ſola e multis trem[illegible]. Quæ uerò attrahuntur ab adamante et ſuccino, cauſam manifeſtam habēt, & longè diuerſam ab Herculeo lapide: illa enim trahū. leuia, hoc graue: & certum genus & trahit & trahitur, atq; etiā propellit: quorū nullū eſt in adamāte uel electro: ea enim trahūt rarefacto aëre intermedio uelociter: ſicut etiam aqua per canalem tracto embolo maſculo aſcēdit, diſtēto nimiū aëre, ut pars partem ſequatur ob materiæ continuitatē. Diuerſo autem modo trahunt adamas & electrum: electrū enim per ſe calefacit & attenuat, ſed magnes ſi confricetur, proximū aërē: adamas autē niſi cōfricetur, nō calefacit: at herculeus lapis maſculi uicē gerit, ferrum aūt fœminæ: ſeruaturq; herculeus lapis in ferri ſcobe. Quare fiēt quatuor modi attrahēdi, & quatuor propellendi: ex his primus trahentium eſt proprius: maſculus enim & ualidior trahit fœminam imbecilliorem. Pòſt ſecundus: cùm enim maſculus nō poteſt trahere fœminam ad ſe, ut etiā in animalibus, accedit ad illam. Sed tertius etiam contingit, quē nos uidimus, ualidiore imbecilliorem trahente. Quartus autem non: quoniā uterq; fœmina eſt. Ex ſecundo aūt ordine ſunt qui negant, magnetem propellere ferrum: ſed propellit ferrum magnete tactum, tāquam maſculum, ut ſyncerum ferrū trahat. Eādē ratione ferrū ferrum propellet, ut trahat ferrū magnete delibutum, ex ſecūdo modo primę

Trahit	Propellit
Magnes ferrum	Magnes ferrum
Ferrum magnetem	Ferrum magnetem
Magnes magnetem	Magnes magnetem
Ferrum ferrum.	Ferrum ferrum.

do primi ordinis ſiet quartus ſecundi ordinis. Magnes quoq; propellet ferrũ: quoniã magnes ille cũ ferreus ſit, magis appetit ferrum magnete delibutum, quàm ſyncerũ, ut in tertio modo primi ordinis. Relinquentur igitur duo modi inutiles, quartus primi ordinis, & ſecundus ſecundi. Quare ut aliàs dictum eſt, herculei lapidis pars una eſt uelut caput & purus magnes: altera ex aduerſo, ut ferrum magneti miſtum: utraq; pars ferrum delibutum à ſe trahit: ſed ſi delibutũ ex aduerſa parte purũ dum trahit ferrum libentius, delibutũ ex aduerſa parte repellit. Hoc idem nos de Auſtro & Borea diximus. Generalis autem cauſa omnium horum ſimilitudo eſt, cùm actus iam potentiæ iungitur. Nam herculeus lapis ut maſculus, rapit ad ſe ferrum ut fœminam. Contrà uiciſsim ſi ferrum magnum ſit, exiguum fruſtum lapidis, trahetur lapis à ferro: quod ſi ferrum ſit imbutum altera parte, cũ adſit ſimilitudo, & potentia, trahetur ab eadem parte lapidis: ab aduerſa autẽ repelletur, ut pars ferri ſyncera trahatur. Quod uerò affirmãt ferrum ferrum trahere, falſum eſt, niſi imbutum herculeo lapide. Pars tamen herculei lapidis quæ ferri multum habet, magnetem trahit, ferrum nõ ita: & ſyncera ferrum uehementer: obſcurè magnetem: ex æquo miſta utrunq;: plurimum enim demonſtrant quæ actu ac potentia, & quæ iuxta perfectum imperfectumq;: hæc enim mutuò ſe appetunt: at ut potentia ſimile: quoniam iam potentia ipſa demonſtrãt: uelut magnes trahit ferrum, quod potentia eſt delibutum magnete tali, quali ipſe eſt: ſpecie autem contrarium: quia actus deeſſet, & potentia. Magnes ergo ferrum, & ferrum magnetem, & magnes perfectus ferrum, & ferrum ſub magnetis ſpecie magnetẽ trahit. Sed in delibutis ſimile à ſimili trahitur: quoniam ferrum loco potentiæ eſt. Sed magnes etiam argentum trahit, cũ argento miſtum fuerit ferrum, aut magnes argento: quare etiã ferrum argentum trahet: eiuſdẽ autẽ ordinis ſunt hæc omnia. Quoniam uerò eadẽ ad eadẽ antipathiã oſtendunt, et ſympathiam: ut puluis aquã nõ trahit, quia ſiccus: calx autẽ & pannus, quãuis ſicca trahũt: id ad naturales cauſas eſt referendum, nõ ſympathiã aut antipathiã: quæ enim calci cũ aqua ſympathia? ſed quæ calida ſunt, trahunt aquã: quæ autẽ nõ, reſpuunt: ut puluis, adiantum, & pluma indicio eſt ſic eſſe: nam cinis admittit. Calx enim calidior eſt quã ſiccior: quia craſſarum partium: cõtrà puluis. De leone et gallo primùm expediret ſcire, in his an ita ſit. Sed ſi ſit, cũ nullum animal criſtatum ſit præter gallum, niſi ex ſerpentum genere: leo autem déſerta incolat, nouitate ac ſimilitudine terreri uerisimile eſt. De his uerò quæ percipiuntur ſenſibus, iam diximus, in cognitione eſſe pulchritudinem: cognitio autem eſt commenſuratorum. Et quæ grata ſunt, efficiunt etiam ut membra dilatentur & turgeant uoluptate.

Sed hæc, ut dixi, ad præſens argumentum non ſpectant. Sicut nec illud, cur uinum oleo magis aqua miſceatur: ipſum autem aquæ adhuc lõgè magis. Conſtat naturale eſſe quæſitum: quoniam oleum denſum eſt, aqua craſſa, uinum ſubtilius: ideo oleum penetrat, & aquam multo magis.

Porrò ut ad rem redeam, uidentur cuncta ad unum ſpectare, ſcilicet cõſeruationem: ea autem triplex eſt: nobilioris partis, & totius, & ſuiipſius. Indicium habemus in pullis: eo enim metu abdunt ſe ſub latibulis, fugiuntq́; periculum: & remora torporem inducit, ut illa capiantur, ipſa ueſcatur. Quæ uerò ex conſenſu naturæ ſunt, alia quidem ſimilia, alia diſsimilia: ſimilia, ut mictio, oſcitatio: diſsimilia, ut ſtupor dentium, dum alius acerbos fructus comedit: ex ſerra ſecante horror dorſi, & riſus & miſericordia. Fit aũt riſus ex admiratione et lætitia: miſericordia ex admiratione et triſtitia: horũ omnium cauſa eſt, quod unum ſumus ſubſtantiæ ſimilitudine, & ad unum. Cur uerò mali, non carinæ nauium, à fulmine tanguntur, ſcriptum eſt in libro de Fulguribus Ioan. Baptiſtæ filij mei. Hæc igitur de Vno ſatis dicta ſint.

HIERONYMI CARDANI
MEDIOLANENSIS MEDICI, IN THESSALICVM MEDIcum Actio ſecunda.

LAudo prudẽs conſilium tuum, ô uir egregie, quòd nactus tam præclaram diteſcendi occaſionem, ſummosq́; honores atq; exiſtimationem, tum amicos parandi ſine labore, ſine uigilijs, aut ſumptu ullo: neglectis uanis mortuorum expectationibus, & inferorum fabuloſis terriculis, inanibusq́; philoſophorum argutiolis, poſtquam in ea arte uerſaris in qua tutiſsimè peccare licet, atque abſque ullo legũ metu, quæ ſola etiam fortes uiros terrere poſſunt: tu omni ſtulta formidine poſthabita, eam tam bene ſis amplexatus, tam ſtrenueq́; adminiſtraueris, ut nemo tibi iure præponi, imò ne comparari quidem poſsit. Qui ueluti nouus quidam artis inuentor, per tot blãditias, per tot dolos, per tot negociationes, per innumera funera, ſine arte, ſine doctrina, ſine iudicio ita oculos populi atq; principum præſtigiator ſumme perſtringere potuiſti, ut ad culmen autoritatis & exiſtimationis aſcenderis, diuitiasq́; non contemnendas tibi paraueris.

*rauĕris. Eia age ſtrenuè, & perdura in opere egregio: gloriam tibi ſempiter-
na, familiæq; tuæ nomen maximum paratur9. Sed ſi aliqua eſt Adraſtia Neme
ſis, ſi aliqs ſenſus ſuperis, ſi tibi tot malefacta mẽtis aliqd reliquerunt, doce me
quo'nam pacto cum recordatione huius uitæ ſomnum capere poßis. Non'ne
tot per inſcitiam et pertinaciã ambitionemq́; interfectorum hominum agmi-
na te exagitant? non'ne cõſcientia tanti ſceleris mentem excruciat? Sed exiſti-
mo in initio hæc omnia tibi cõtigiſſe: ubi occalluiſti, uelut iam uetulus carnifex,
aut latro, nõ magis de hominum cæde quã hœdorum aut pullorum ſolicit9 es.
Quinimò etiã iam ſecurus ob uſum, pauca qdem per te; lõgè plura uerò per
tuos illos ſceleris ſocios quotidie in plebem aduerſus oẽs bonos euulgas. Præ-
ſertim autem unum me impetis, ſeu ob artis ſucceſſum, ſeu q. ſtudijs meis aut
famæ (quæ quãuis mediocris ſit, te tamen torquet) inuideas: ſeu poti9, quòd
natura ita cõparatum ſit, ut maximè diſsimiles morib. atq; inſtitutis, maximo
etiã odio proſequamur. Nam neq; omnino à me læſus es unquã: quis. n. à me læ
ſum ſe uel uerbo uel factis dicere poteſt? neq; adeò imperitus ſum: cui. n. talis
uiſus ſum aliquãdo? nec tã infelix in artis operib. propter quæ nobis inuides:
& tamen tua illecebri impoſtura ſic urbem impleuiſti, ut plures damnent quẽ
nõ cognoſcũt, horreantq́; eũ à quo nil niſi utile cõſequi poſſunt. Adeo'ne exte
ris tuis iſtis dolis, tua iſta nefãda uerſutia, qua plurimũ uales (neq;. n. te tua lau
de ſpoliare uolo, quemadmodum tu mea me niteris) imponere te poſſe ſperas?
Quid iam adhuc ſupereſt, quàm ut eruditos, ut ueritatem, ut Deum ipſum fal
lere hac tua mendaci, furtoq́; ac malis artibus conquiſita gloria poſſe confi-
das? An non tibi iam conſcius es imperitiæ tuæ? an neſcis quot'nam ciues feli-
ci illa tua indulgentia ad orcum miſeris? an diſsimulare potes, qua ambitione,
quibus'ue technis potentiam tibi ac tyrannicã uim paraueris, amicitiæq́; prin
cipum te inſinuare conatus ſis? Tu doctor eorum qui illegitimè artem tractãt,
tu exemplum legum non ſeruandarum, tu ambitione ac minis bonos opprime
re non ceſſas: tu blandiri mulierculis in ægrorum perniciem excogitaſti, ut qđ
imperitia & ſtulticia non poteras nomen retinere, his uerſutijs etiam augeres.
Neſcio quo'nam encomio te magis dignum eſſe cenſeam, quàm eo quo qui fon-
te ſacro infantulos aſpergunt, cacodæmonem execrantur. Quid tibi prodeßẽt
regiæ opes & ſtipendia, etiamſi ampliora multo eſſent? quid imperatoriæ di-
gnitates, aut principũ familiaritas, omnia per falſas adulationes, per obſeqa ne
faria, deniq; per ſuppoſititios laudatores acqſita? Nõ ego tuorũ ſordidã parẽ
tũ conditionẽ, neq; aliud quicq̃ inſectabor (hæc. n. odioſa ſunt, ætatis aut fortu
næ uitia accuſare) uerũ tu ſolus mihi (ita peßimè in arte uerſatus es) ſufficis, ut
õgiorem poßim cõficere oration[illegible]des uitiaq́; ac malefacta quæ in*

ſanctiſsimã diſciplinã, quæ in patriã & ciues; queq; in reliquos artis profeſſo-
res, et maximè in meipſum exercuiſti, recenſeo: quàm ſint Verrinæ illæ Cice-
ronianæ, aut Demoſthenis Philippicæ. Itane forſan debacchatus ſecurè es, ut
crederes defuturum hominem qui tua flagitia agnoſceret, aut in publicũ edere
auderet? Publicè peccaſti, et in perniciẽ ciuitatis noſtræ ſolũ natus eſſe uideris,
peſtisq; una ciuiũ ac patriæ tuæ (ſi modò tã flagitioſus, tã patriæ ingratus, ci-
uis dici meritò poteſt:) Ob id publicã tantũ etiã ob iacturã, nõ ob priuatas ali-
quas inimicitias, tametſi tot tãtaq; in me patraueris, tua facta detego, teq; ut
meritus es accuſo. Feciſti mortaliũ peſsime, ex erroribus tuis dogmata; & no-
uã medendi rationẽ ac pernicioſam aduerſus omniũ antiquorum præcepta in
hãc urbẽ inuexiſti. Quid iã nũc proſunt Academiæ, gymnaſiaq; tãtis ſtipẽdijs
ſuſtẽtata, tot libri; ſi imperitus unus medicus partim ignorãtia, partim ſcelere
oĩa euertit et deſtruit? docetq;, quẽadmodũ egregius ille Paradoxorũ ſcriptor
meliꝰ eſſe neſcire literas quã ſcire? Atq; ita uidet eſſe, & experitur, poſtquã in
ſola amẽtia ſua cõfidit, et felicitatẽ nõ in uirtute, nõ in artis operib. ſed in opi-
bus & potẽtia dolo partis cõſtituit. Et uos uidetis et fertis: quoniã huius diſci-
plinæ eſtis ignari. Et dum puniendo errare timetis, nõ puniendo lõgè grauius
peccatis. Quæritis forſan, cur ego ſolus inter tot præſtantiores deſcẽderim ad
accuſandum? curq; hic impoſtor omnes alios in me accenderit? Hoc primũ di-
cã (cũ neutrũ obſcurũ ſit:) Nõ ſperabat me ſtante obtinere poſſe quod cõcupie-
rat, imperitus apud nõ imperitũ, ignarus exercitationis apud exercitatiſsimũ,
infelix in ope apud feliciſsimum: deniq; ſolis dolis ac uerſutia præditus, cete-
rũ omnium bonorũ inſciꝰ, aduerſus eum q̃ totã uitã in ſtudijs et experiẽtia re-
rũ cõſumpſerat: et quãquã calliditas eiꝰ omnẽ uirtutẽ ſuperare poſſet, ipſe ta-
men ſibi cõſciꝰ, haud cõfidebat ſe q̃cquã agere poſſe, niſi me oppreſſo. Id etiã
forſan cogitauit, ut inimicitijs mecũ ſuſceptis fieret celebrior. Audierat aliquã-
do incognitos homines ob egregiorũ uirorũ inſectationem claros euaſiſſe. Sic
Hippocrati Lycus et Iulianus, Platoni Moto, Ariſtoteli Eubulides, nominis cõ-
,, quirendi cauſa aduerſati ſunt. Sed ut Romanus ille aiebat: Abſit ut hũc homi-
,, nẽ tanquã amicũ recipiã, aut inimicũ reſpiciam, cũ eũ ſciã ſe ampliorẽ futu-
,, rũ ſperare, ſi ſe mihi inimicũ dictauerit. Itaq; ſi hũc homunculũ nunc nomina-
rẽ, nec caſtigarẽ, maiore illũ honore q̃ cõtumelia afficerẽ. Nãq; is cũ beatũ ſe
eſſe alioq̃ putet ob diuitias, etiã inimicitias exercẽdo, poſtquam aliter nõ licet,
gloriã querit. Sed quomodo te beatũ opes efficere poſſunt, aut glorioſum, cũ
tãto magis egeas, quãto plus habes? Etenim niſi indigeres, nõ q̃reres: cũq; plu-
ra quæras, plurib. te indigere pſpicuũ eſt. Nec interim illis gaudes, nec frueris,
nec retinere ſine magna cuſtodia potes, nec amittere ſine dolore. Nec tãta po-
teſt

teſt eſſe uoluptas in parando, quanta eſt anteactæ uitæ pœnitentia. At parabis filijs ac nepotibus? utrum illi ſuperfuturi ſint, Deus nouit. Si uxor nunc pudica, ſit nurus, qua arte tandem efficies ne quandoq; in adulteri filium omnia deuoluantur? Certum eſt enim (quod tu tamen uerũ eſſe non arbitraris) ſtatis temporum circuitibus opes neceſſariò ex una ſtirpe in aliam tranſire, ut qui diuites fuère, fiant mendici: & rurſus, pauperum proles in diuitum opes ſuccedat. Quòd cum multis modis eueniat, ſemper tamen euenit, in quibuſdam ante nepotum obitum: adeò ſæuit quandoq; Diuina ultio, quòd & Iuriſconſulti affirmant. Cui etiam principi peccatum uideri poterit, poſteros tam ſcelerati uiri ſpoliare fortunis, opesq; tam iniuſtè partas ſibi uindicare? Sed eueniat hoc quomodo & quando libet: conſcientia facti nunc tua eſt, laborq; uſus ac uoluptas in poſterum aliorum. Ergo ſolus ob id te accuſo palàm, ut ſcias reliquos omnes qui præſentes adſunt, uultu, geſtu, quanquam ſileant, hanc tuam impudentiam temeritatemq; damnare. Hoc ipſe Deus, hoc patria, hoc boni omnes una ſententia te condemnant: tu tamen tibi places: quoniam neque tantum ſenſus, tantum uerecundiæ retines, ut dolere poſſis. Noli lętari uocibus tuorum atq; aliorum ſimplicium, qui te florere dicunt: non enim flores, ſed inualeſcis ac ſæuis, quibus uerbis calamitatum etiam reliquarum incrementa deſignare ſolemus. Inquies forſan: Quid egi? quid ſcis? conſcius enim mihi ſum, me clanculum peccaſſe. Quid ais? Tu hæc malefacta Deum ante ipſum latère poſſe arbitraris? Cæterùm, quòd non reris, & urbi & toti orbi notiſsima per me fient. Sed undenam in tanta rerum tractandarum magnitudine ac multitudine incipiam, non ſat mihi occurrit. Debeóne ab ignorantiæ exemplis, ac uitijs peccatiſq; tuis, ac artis euerſione: an à dolis conſpirationibusq; cum pharmacopolis, cum tonſoribus, cum chirurgis, cum mulieribus: an ab aperta ui, qua ſimul cum coniuratis aduerſus nos uteris: an potiùs à maledicentia illa, qua omnem probum uirum inſectatus es, initium ducere?

Sed ab imperitia tamen incipere decet, in qua illud ſanè mirabile eſt, quod qua parte maximè es imperitus, ea alios docere uis. Non'ne tu primùm ſapientiſsime uir, omnem prædictionem ab arte ſuſtuliſti? Non'ne tu es ille qui doces, eos qui prædicunt, uatum & aſtrologorum, ac etiam circulatorum loco habendos? Eia uir egregie, unde primùm hoc didiciſti, ut tot libros Hippocratis, Galeni, Auicennæ, aliorumq; optimorum autorum damnares? Deinde ſi prædictio nulla eſt, quomodo inſtituemus uictus rationem ad ſtatum uſque? Nã ſi ab initio tenuem, ut tu facere ſoles, in diuturniorib. febrib. uictus rationẽ præcipiamus, homines enecabimus duplici ratione: & quod nimis imbecilles

incidiſti, cùm neſcires ubi & quando ſtatus morbi ſit collocandus, ad ſeptimũ in omnibus morbis illum cõſtituiſti, aliosq́; ita facere doces. Vnde ſi quibuſdã antea ſtatus euenerit (quod rarius accidit) illos ſuperflua inedia maceras: deinde me arguis, quod ex quiſitiore uictu in morbis utar. Cùm ego pluribus cibum uberiorem concedam, quibus tu pernegares, pernegaſtiq́; aliquando, ſi quando tantum periculum euadentes ad me laborantes tranſierunt. At quod maius eſt, ac generalius, ubi ſtatus ultra ſeptimum diem extenditur, tunc illos certò enecas, ſi ſæuus ſit morbus: ſi mitiſsimus, etiam in difficillimam conditionem uitæ deducis, triplici errore: & quod primùm illum nimis ab initio, quãdo maximè nutrire oportuit, fame enecaſti: & quod nunc quando minimè cibum dare oportet, natura circa coctiones, præparationes, ſeparationes, expulſiones, grauiaq́; ſymptomata occupata, das copioſiorem: & quòd repentè ex ſumma inedia ad pleniorem uictum tranſeas, quod etiam in ſanis, Auicẽna teſte, pernicioſiſsimum eſt, nedum in extremo uitæ periculo conſtitutis.

Mitto hic autoritates, rationesq́;: neq; enim adeò te imperitum exiſtimo, ut hæc non noris: nec tam impudentem, ut quæ confeſſa ſunt ab omnibus medicis, abſq; ulla controuerſia negare audeas. Sed exiſtimas, ut dicis, quemadmodum in moribus, ita in medendo, cõſuetudinem legem efficere. Proh dij immortales, iugulare homines conſuetudo efficere poteſt ut ſit impunitum? Ita præciſo capite efficiet conſuetudo, ut homines non moriantur? Hoc eſt trãſire à ſtultis hominũ decretis, ad æternas & inconcuſſas naturæ leges. Ita fiet, ut aconito in uſum hominum reuocato, unoquoq; pereunte tandem uſus obtineat, ut fiat ſalubre medicamentum. O inauditam temeritatem & impudentiã: quæ etiam inuenit ex artis ſtudioſis & ciuibus, qui ſe prudentes exiſtimant, & tamen his nugis aures præbent. Sed ad id in quo ſemper peccat tranſeamus, carnes & oua dando in putridis continuis febribus, in quo putat ſe ob id rectè agere, quòd (ut inquit) à nullo antiquorum prohibeatur. Cùm tamen audiat Hippocratem dicentem: Non pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lædes. Et rurſus, in acutis nunquam ptiſanam excedit, ſed ſæpiùs ac fermè ſemper infra ſubſtitit. Et Galenus Petrone uictus, qui ægros uino & carnibus nutriebat? At dicis: Non in acutis faciendum cenſeo, ſed tantùm in diuturnis morbis. Eia uir egregie: nonne ſcis nũc ſermonem eſſe de febribus continuis, quæ diem centeſimum uigeſimum non excedunt, ex Hippocratis ſententia, ſicut acutæ quartumdecimum? Vbi ergo inuenies apud Hippocratẽ, in tot exemplis ægrorum, qui ultra quadrageſimum etiam febre conflictati ſunt, quòd uel unus carnibus uel uino aut ouis uſus ſit? Quinimo ſorbitiones tantùm ex ptiſana, melicratumq́;: Galenus uerò alicam, panemq́; lotum etiam indulſit.

indulſit: quanquam ne huius quidem exempla habeam. Dicis uir acutus, tanquam nouam docturus medicinam noſtro æuo, experimentum oſtendere febres continuas ultra centeſimum uigeſimum diem extendi, atque hæc tua præcepta in debilibus debere intelligi. O egregiam ſapientiam: nónne ſcis hanc longitudinem non pendere ex morbi natura, ſed eſſe teſtem errorum tuorum? Continua enim febris non ultra eum terminum extendi poteſt, ſeu lethalis ſit, ſeu ſanabilis, ac rectè curetur. Quod uerò de imbecillitate uirium obijcis: quis debilior his languentibus, qui iam propter febrem ſyncope laborant, ſeu ex humorum abundantia, ſeu offenſo ore uentriculi, in quorum uno ne cibum quidem dat ullum, ſed mulſa contentus eſt: in altero autem ptiſanã ſolùm? non nunquam in alterutro panem uino infuſum. Vbi carnes aut oua dantem inuenisti etiam in ſummo diſcrimine? quin etiam in ipſo periculo, in ipſa ſyncope & lapſu uirium, per quamcunque reſolutionem facto, etiamſi ex media uel hemorroſagia contigerit, nunquam tamen carnes aut oua dat: ex principalibus enim & primis proprietatibus cibi, quas debet habere qui exhibetur febricitantibus (quæ ſunt, ut facilè concoquantur, & difficulter corrumpantur) carni quidem utraque deeſt: nam facilè corrumpitur, & difficillimè concoquitur: oua facillimè corrumpuntur, ſed facilè concoquuntur: ut panis difficulter concoquitur, ſed difficulter etiã corrumpitur. Ex alijs rurſus proprietatibus non adeò neceſſarijs, ſcilicet ut ſit frigidus, humidus, & pauci nutrimenti, nulla adhuc carni conuenit niſi colliquatæ. Quod ſit humida reliqua, ne arte quidem licet permutare: at oua etſi plurimum nutriunt, non tamen adeò calida ſunt, ſed temperamento proxima: ut panis, qui neque adeò calidus eſt, & in aqua refrigeratus (lotum hunc uocant) temperatior eſt, & minus nutrit carne. Caro igitur peſſima eſt febricitantibus: inde oua, panis lotus, uel in uino infuſus, & uinum ipſum in ſyncopis periculo ob id admittuntur. Sed concedamus, ut omnia hæc etiam dari poſſint quibuſdam: poſtquam non dare tutiſſimum eſt: nec ullum inuenias autorem, qui quenquam periclitari horum abſtinentia, aut ſanari ex uſu affirmet. Cur mauis in morbis continuis & ex humore pendentibus (nam de his nunc ſermo eſt) periculoſam, quàm omnino tutam medendi rationem amplecti? neque enim apud aliquem autorem inuenies, quòd quiſquam perierit ob id, quod uel carnibus, uel ouis, uel uino (etiamſi per integrum annum) abſtinuerit, modò ptiſanæ aut panis loti, & cum iure parati quantum oportuit, ſumpſerit. At eorum qui uel ob uinum, aut oua, aut carnes & olim perierint, & nunc etiam quotidie pereant, exempla non deſunt.

L Sed iam

Oportuit igitur etiam imperfecta fieri: at non poterant ſine multitudine conſeruari: multitudine igitur opus fuit: at ut multitudo eſſet, materia facta fuit. Sed nec multitudo ipſa eſt ens, ſed ab intellectu finitur: ipſa autem multa bona ſunt ſingula: ſignum tamen imbecillitatis ac defectus & mali. Itaque & de elephantis & aſinis, ſi natura multitudinem producit, ob periculum ne deficiat ſpecies: non enim uoluit unum hominem tantùm gignere perfectum, ſcilicet ſapientiſsimum, robuſtiſsimum, atq; longææ uitæ, ut [illegible] de Adã primo parente ſcriptura refert. Eorum animalium maiorem numerum procreauit, de quorum interitu maximum fuit periculum: quod [illegible] magnum eſt [illegible] quæ imbecillia ſunt, & quæ maximè mundo ſunt neceſſaria: [illegible] imbecillis non eſſet, erat tamen mundo maximè neceſſarium: non [illegible] elephas & aſinus, qui cùm robuſtam habeant uitæ [illegible], [illegible] plures homines generat natura quàm elephantos, aſinos'ue. In ſerpentibus [illegible] cùm principium eſſet imbecille, non tamen periculum ne deficerent, [illegible]grum erat: tum maximè, quòd eorum multitudo cæterorum meliorum animantium ſecuritati obſtabat: ob id pauci facti ſunt ſerpentes. Et licet muſcarum & cimicum, culicum, pulicum, pediculorum, formicarum, crabronum, ſcarabeorum multitudo non uideatur mundo tam neceſſaria, quorundam tamen aliorum cauſa neceſſaria eſt, aut ſaltem periculoſa non eſt ut ſerpentum: cumq; imbecillis ſit uita horũ omnium, natura de multitudine prouidit. Quæ ergo perpetua eſſe non poterant, fruſtra in unum omnem perfectionem [illegible]rum natura congeſsiſſet: multa ergo procreare neceſſe fuit. Si ergo neceſſaria maximè ad perfectionem uniuerſi futura erant, & imbecillia, nec ualde noxia, ut muſcæ & papiliones, horum maximam multitudinem procreauit. Sin autem neceſſaria, ſed noxia, licet imbecillia, pauca: ut ex [illegible] ſerpentum, quorum etiam generationem in deſerta relegauit: quæ ualida [illegible] robore, non tamen adeò neceſſaria, & mediocriter, ut elephantorum, aſinorum ac apum. Quædam etiam humanæ curæ reliquiſſe uidetur, ut bombyces: quanquam generatio illorum fœcunda ſit, ut ex uno pluſquam centum generentur. De formicarum multitudine cũ uiuaces eſſe ferantur, magna [illegible] quæſtio. Porrò de filijs, agris, pecunijs, multitudo certe ab indigentia oritur. [illegible] unus ager omnia neceſſaria ferre nequit: unus filius, ſi pereat, [illegible]: uno nũmo cũcta emere nõ licet. Quòd ſi uno eadẽ fieri poſſent quæ pluribus, pluribus opus nõ eſſet, ſed his omnib. illud unũ eſſet melius. [illegible] Deo unicus eſt filius: quoniam illum amittere non metuit, [illegible] at noſtri filij cum calamitatibus innumeris ſubijciantur, ſi multi ſint, ſecuriores degimus. Non ergo multitudo mala, ſed mali argumentum eſt, atque indicium

iudicium certum, ſi ordinata nō ſit: ſæpe etiam mala eſt, quatenus multitudo: ſed quatenus non unum imperfectum, bona, ut in nummis & fil[illegible]. Eſt enim hoc unum numero de quo (ut dixi) præſens non eſt, [illegible].

His ſic conſtitutis, in omnibus ad illud quod bonum eſt, per ſe [illegible] referendum eſt. Eſt autem, ut dixi, ordo. Conandum eſt igitur, ut omnia ad ordinem ipſum redigantur, atque ad unum principium: uelut membra in homine, & partes ad ipſum hominem. Cumq; [illegible], ad unum redigantur: ideo bene dixit Plotinus: Ad unum id quod eſt in me redigere conor. Sic & operationes omnes in ſuos fines, pluresq; fines in unum, qui eſt felicitas. Similiter, & quæ [illegible], [illegible] omnia: ſic enim omnia facile memoria continebimus. Idq; accedet commode, ut cuncta uere ſciamus, cū in unam cauſam redigere illa nouerimus. Sic in Republica & domo non rite agere licet, niſi ut omnia ſuis ordinibus contineantur: neque bonum eſt ut omnes uni ſine intermedio pareant: ſed ſint coniunctiſſimi, ut uxor, filij fratres beneuolentiſſimi: ſic enim domus, ſic ciuitas optimè regetur. Vni quoq; omnem gratiam referre decet, autori omnium. Ita uerò omnia tractanda, ut etiam ſupellectilem ad ordinem redigamus.

Porrò ordo, ſi unus ſit, facilis eſt: cū uerò plures ſunt, maximè ſi diſpares non ſint, difficile eſt per ſe eligere magis utilem. Oportet ergo ordines ipſos in unum ordinem transferre: ut uerò ordo ſimplex ſit, curare, atque in numerum redigere. Sunt autem effectus trium generum: alij quidem arte, ut lectus: alij natura, ut animalis generatio: alij caſu, ut ictus lapidis, & quæcunq; ab animalium cupiditate oriuntur. Ortus autem hominis & cuniculi, partim natura, partim caſu contingit: quoniam principium caſu eſt. Artium igitur initium eſt finis, & ordo a fine ipſo: quoniam ille mouet uarias cauſas, non unius generis, quæ aliter ordinari nequeunt. Etenim non tanta eſt perfectio in artibus, ut quæ efficiunt aut materiæ per ſe ordinem conſtituant: neq; enim dolabra in fabro per ſe eſt cauſa efficiens, ſed inſtrumentum: nec claui, lignum & cementum in unum ordinem redigi poſſunt.

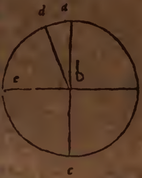
Naturalium autem cauſæ duplices ſunt, generales & propriæ. Generales ſunt ab aſtris: aſtrorum autem principia alia quidem ratione finis, & efficientis, & materiæ per ſe ordinata, ac tradita à Ptolemæo: alia autem ut ad nos referuntur, quæ propriam quandam exigerent tractationem, imò duas, unā, enarratam in libris de Aſtrorum iudicijs: aliam uero, in libris de Fato.

Cauſæ autem naturales, propriæ, efficientes ac materiæ notiores ſunt nobis fine: quoniam finis eſt notior opifici: opifex aūt naturæ dominus: hi enim propter finē omnia fiunt: finis ſemper opifici notior, alijs autem efficiens &

materia. Redigere autem oportet omnia in primas cauſas: cùm uerò reducuntur, uidentur plures cauſæ eſſe unius effectus: non igitur reducitur ad unum, nec in primam cauſam, ut de fine, ſed in plures: uerùm primum principium eſt unum in efficientibus, ut homo hominis, cuniculus cuniculi: non igitur animа aliquid eſt extra hominem. Propterea Auerroës dixit unã eſſe animam in omnibus hominibus. Cæterùm ille non intellexit quid unum eſſet. aliud enim unum eſt, aliud eſt conditiones unius habere: quales ſunt, materia, quantitas, figura, locus, qualitates primæ & ſecundæ, tempus: incorporea enim ſingula unum per ſe ſunt omnibus, tamẽ unius corporei conditionib. carent. Quocirca anima & mens ſingulis una eſt, quod in nobis deprehendimus [illegible] quæcunq; patiuntur: nam foris multa ab uno illuſtrari nihil prohibet. Sic [illegible] tur ſingulis una eſt anima, non omnium hominum una eſſe poteſt. S[illegible] & uniuerſale nullum eſt ſingulis commune: dico neq; hominem, neq; equum, neq; animal: ſed unum, uelut & Socratem: uerùm carent omnia loco, motu, tempore, magnitudine, numero, diuiſione: ſubſtãtiæ quidem primæ mentes ac incorporea: quia ante hæc omnia ſunt: ſpecies autem & genera: quia [illegible] ſunt quàm indiuidua ipſa ſubiecta, & ſingulis eadem, ſed iiſdem conditionibus à mente noſtra, ſpoliata. Quàm igitur abſurde uniuerſalia uocata ſunt ab his noſtris philoſophis, quæ nihil habent niſi maximè indiuiduum & unum, & à multitudine remotum, facilè eſt intelligere. Eſt & alius cognitionis modus, uelut cùm miſtum ex elementis generatur. Sed non contingit: neq; enim uermis aut muſca ex elementis conflatur: ſed ex uerme, aut muſca, aut [illegible] humido quod poteſtate tale eſt: quæ uerò fiunt ex pluribus, ut cœnum, & ex [illegible] herba, adhuc ad pauca rediguntur: quoniam hæc eſt naturalis miſtorum generatio. Multa autem miſta, elementa autem duo, terra & aqua, aut ad ſummum tria, aëre addito. Elementa uerò, ut ſidera, ad unum rediguntur: perfectione enim, non ſpecie differunt: neque enim ſunt calida & frigida, ut nugantur: eſſent enim plurima principia non ordinata. Demonſtrauimus autem eſſe non poſſe, ſed uelut in numeris omnia ordinata unius reſpectu: quapropter & uno in ordine contenta, qui ad primum principium terminatur: [illegible] autem non eſſent. Quæ autem caſu conſtant, ad fatum redigi debent: [illegible] autem eſt de eo alias. Quæ autem ad memoriam pertinent, ut libri, cùm & ratione argumenti, & nominis, & prænominis diſponi poßint, effugere decet ordinis uarietatẽ: melius eſt igitur unũ in alio includere: uelut [illegible] ere per argumenta, & argumenta per prænomina: ea.n. ſimilitudinem magis [illegible] prænominibus. [illegible] dum eſt autem contra conſuetudinem, ut ſeruemus hoc. Præponenda autem argumenta, iuxta doctrinæ ordinem, aut alphabeti.

Miſti generis autem in uno ordine ſunt collocandi, ut etiam alienæ linguæ: & iuxta nomina illa: hi autem iuxta argumenta ſunt diſtribuendi.

Sympathia ergo & Antipathia ex his etiam originem ducunt. Quæcunq; enim eiuſdem ſunt naturæ, & ut imperfectum ad perfectum comparantur, & ad idem magis propriè, ſympathiam primùm habent: ut homo ad equũ, ad hominẽ, ad puerũ, ad patruelẽ & filium. Et quæcunq; hoſtilia ſunt, antipathiã: ut lupus & ouis. Et quæ in eadẽ ſpecie corrupta ad integra, ut homo cũ cadauere. Et quæcunq; ad primum ſtatum referuntur, ut Herculeus lapis ad ſitum naturalem, cuius uis eſt ad orientem, à borea diſtans quinq; partibus, cum alij dicant nouem. Cùm enim quaſi maſcula terra ſit, motum habet ad ſitum immobilem, id eſt terræ centrum & axem inter polos, ut ſic planè quieſcat. Cùm uerò uni corpori duo motus conueniunt, alterum imperfectum eſſe neceſſe eſt. poſitus ergo in æquilibrio ad terræ centrum deſcendere nititur, & ad axem conuerti, ut cœli motum deuitet: at non aſſequitur hunc perfectum ab oriente ad meridiei circulum, ideò ſubſiſtit ab eadem parte aliqua circuli totius portione. Fabuloſum autem eſt dicere, quod ad montes illos qui nullibi ſub polo modò ſunt, conuertatur. Sed demonſtratione idem oſtendatur. Proponatur meridiei linea a b c, ſic ut punctus a in terra ſit in una linea cum centro eiuſdem & polo cœli, & ſit d mons ille lapidis herculei, & ponatur herculeus lapis in linea a d e, ut in e. erit ergo linea circuli meridiei et herculei lapidis una at in b demũſtrãt: ergo in tota linea b e uariabitur angulus a b d, qđ repugnat experimẽto: manet.n. idẽ ubiq; ſaltẽ citra æquinoctialẽ. Dictum aũt eſt ſatis de echeneide ſeu remora: at etiam de cauſis cur pulli miluum exhorreã: habitus.n. ſt in deſcẽdentibus, cõtractus à parẽtibus atq; maioribus: quemadmodũ & de tonitru: pauorẽ.n. gignunt abſonæ formæ, & cũ nõ in eadẽ ſpecie, ſed

in eodem genere: nimia enim propinquitas & diſtantia antipathiam tollunt. Quo enim propinquiora ſunt, maiore ſui parte ſentiuntur, ideoq; magis mouent: quanquam & uocibus matris admoueantur. Sic inter braſſicam & rutam in antipathia eſt, & inter cucumim et oleum: quòd contraria natura ſint. Eſt autem ſenſus ille poteſtatis [illegible] proprij, conuenientis et noxij. Quid ergo mirum? nam extenuari poſſ[illegible], et tũ ſi nõ ſentiãt. At cucumim inflecti in contrariam p[illegible] Seneca: nec magis mirum, quàm ſi ſal x aut po[illegible] ra[illegible] quam exporrigat: ubi

ubi enim conuenientis ſenſus, ibi & contrarij. Pari ratione terremur tonitru *& tenebris: quoniam ſenſus & uis qua imaginamur, habet quod delectet & horreat, amplectatur & timeat.*

In ſonis magis mirum, nec uniſonis tantum, ſed etiam (ut refert Ari[illegible]) nete, quæ acutiſſima eſt, pulſata, hypate ſola reſonat, quæ eſt grauiſſima. [illegible] quidem actionis propriæ principium eſſe non poteſt, ſed tantum imag[illegible] ſpeciei, uelut in ſenſibus (hoc autem modò quærere debuerant, & non ex communib. quibuſdam) quid ergo eſt quod ſonũ efficit, & mouet fides? non ſon[illegible], ſed aër. Cur ergo conuenientem magis quàm propinquam ſeu loco ſeu u[illegible] detur autem diſtentio par, aut illi proportione reſpondens. Quare [illegible] ab una quaſi echo, reddit in conſimilibus: eſt enim in echo abſque d[illegible] reflexio aëris ſecundum eandem figuram: aliter tàm alienas quàm prim[illegible]cem reddere poſſet. At motus ſecundum eandem formam etiam agit[illegible] mam ictam fidem: quamuis enim aliæ propiores ſint, aliæ molliores [illegible] tamen facit contortus aër in prioris fidis conſonantis figuram q[illegible] approbante experimēto nō ſolùm aëris, ſed etiam manuum. Vnde Fr[illegible] tat, fuiſſe imaginē cercā in ambitu tēpli, quæ ſonitu nolæ ſ[illegible] tremeret. Quæ uerò attrahuntur ab adamante et ſuccino, cauſam manifeſtam hab[illegible] longè diuerſam ab Herculeo lapide: illa enim trahũt leuia, hoc gra[illegible] tum genus & trahit & trahitur, atq; etiā propellit: quorũ null[illegible] eſt [illegible]te uel electro: ea enim trahũt rarefacto aëre intermedio uelocit[illegible]er: [illegible] aqua per canalem tracto embolo maſculo aſcēdit, diſtēto nimiũ aëre, u[illegible] pars partem ſequatur ob materiæ continuitatē. Diuerſo autem mod[illegible] tra[illegible] mas & electrum: electrũ enim per ſe calefacit & attenuat, ſed ma[illegible] cetur, proximũ aëri ē: adamas autē n[illegible] ſi cōfricetur, nō calefacit: at h[illegible] lapis maſculi uicē gerit, ferrum aũt fœminæ: ſeruat[illegible]rq; hercule[illegible] lap[illegible] ferri ſ[illegible]obe. Quare fiēt quat[illegible]r modi attrahēdi, & quatuor propellend[illegible] ex [illegible] primus trahentium eſt proprius: maſculus enim & ual[illegible]dior trahit fœminam imbecilliorem. Pòſt ſecundus: cùm enim maſcul[illegible] nō pote[illegible] trahere fœminam ad ſe, ut e[illegible] in a[illegible] ma[illegible]libus, accedit ad illam. Sed tertius etiam conting[illegible], qđ nos uidimus, ualidiore imbecilliorem trahente. Quartus autem non: quoniā uterq; fœmina eſt. Ex ſecundo aũt or[illegible]dine ſunt qui negant, magnetem propellere ferrum: ſed propellit ferrum magnete tactum, tāquam maſculum, ut ſyncerum ferrũ trahat. Eadē ratione ferrũ ferrum propellet, ut trahat ferrũ magnete delibutum, ex ſecũdo mo-

Trahi[t]	
Magnes	ferrum
Ferrum	[illegible]
Magnes	m[illegible]
Ferrum	ferr[illegible].
Propell[it]	
Ma[illegible]es	[illegible]
Ferrum	m[illegible]
M[illegible]nes	m[illegible]
Ferrum	fe[illegible]

do prim[illegible]

do primi ordinis ſiet quartus ſecundi ordinis. Magnes quoq; *propellet ferrũ: quoniã magnes ille cũ ferreus ſit, magis appetit ferrum magnete delibutum, quàm ſyncerũ, ut in tertio modo primi ordinis.* Relinquentur igitur duo mo*di inutiles, quartus primi ordinis, & ſecundus ſecundi.* Quare *ut aliàs dictum eſt, herculei lapidis pars una eſt uelut caput & purus magnes: altera ex aduerſo, ut ferrum magneti miſtum: utraq; pars ferrum delibutum à ſe trahit: ſed ſi delibutũ ex aduerſa parte purũ dum trahit ferrum libentius, delibutũ ex aduerſa parte repellit.* Hoc idem nos de *Auſtro & Borea dixímus.* Generalis *autem cauſa omnium horum ſimilitudo eſt, cùm actus iam potentiæ iungitur.* Nam *herculeus lapis ut maſculus, rapit ad ſe ferrum ut fœminam.* Contrà *uiciſsim ſi ferrum magnum ſit, exiguum fruſtum lapidis, trahetur lapis à ferro: quod ſi ferrum ſit imbutum altera parte, cũ adſit ſimilitudo, & potentia, trahetur ab eadem parte lapidis: ab aduerſa autẽ repelletur, ut pars ferri ſyncera trahatur.* Quod *uerò affirmãt ferrum ferrum trahere, falſum eſt, niſi imbutum herculeo lapide.* Pars *tamen herculei lapidis quæ ferri multum habet, magnetem trahit, ferrum nõ ita: & ſyncera ferrum uehementer, obſcurè magnetem: ex æquo miſta utrunq;: plurimum enim demonſtrant quæ actu ac potentia, & quæ iuxta perfectum imperfectumq;: hæc enim mutuò ſe appetunt: at ut potentia ſimile: quoniam iam potentia ipſa demonſtrãt: uelut magnes trahit ferrum, quod potentia eſt delibutum magnete tali, quali ipſe eſt: ſpecie autem contrarium: quia actus deeſſet, & potentia.* Magnes *ergo ferrum, & ferrum magnetem, & magnes perfectus ferrum, & ferrum ſub magnetis ſpecie magnetẽ trahit.* Sed *in delibutis ſimile à ſimili trahitur: quoniam ferrum loco potentiæ eſt.* Sed *magnes etiam argentum trahit, cũ argento miſtum fuerit ferrum, aut magnes argento: quare etiã ferrum argentum trahet: eiuſdẽ autẽ ordinis ſunt hæc omnia.* Quoniam *uerò eadẽ ad eadẽ antipathiã oſtendunt, et ſympathiam: ut puluis aquã nõ trahit, quia ſiccus: calx autẽ & pannus, quãuis ſicca trahũt: id ad naturales cauſas eſt referendum, nõ ſympathiã aut antipathiã: quæ enim calci cũ aquã ſympathia?* Sed *quæ calida ſunt, trahunt aquã: quæ autẽ nõ, reſpuunt: ut puluis, adiantum, & pluma indicio eſt ſic eſſe: nam cinis admittit.* Calx *enim calidior eſt quã ſiccior: quia craſſarum partium: cõ trà puluis.* De *leone et gallo primùm expediret ſcire, in his an ita ſit.* Sed *ſi ſit, cũ nullum animal criſtatum ſit præter gallum, niſi ex ſerpentum genere: leo autem deſerta incolat, nouitate ac ſimilitudine terreri uériſimile eſt.* De *his uerò quæ percipiuntur ſenſibus, iam diximus, in cognitione eſſe pulchritudinem: cognitio autem eſt commenſuratorum.* Et *quæ grata ſunt, efficiunt etiam ut membra dilatentur & turgeant uoluptate.*

Sed hæc, ut dixi, ad præſens argumentum non ſpectant. Sicut nec illud, cur uinum oleo magis aqua miſceatur: ipſum autem aquæ adhuc lõgè magis. Conſtat naturale eſſe quæſitum: quoniam oleum denſum eſt, aqua craſſa, uinum ſubtilius: ideo oleum penetrat, & aquam multo magis.

Porrò ut ad rem redeam, uidentur cuncta ad unum ſpectare, ſcilicet cõſeruationem: ea autem triplex eſt: nobilioris partis, & totius, & ſuiipſius. Indicium habemus in pullis: eo enim metu abdunt ſe ſub latibulis, fugiuntq́; periculum: & remora torporem inducit, ut illa capiantur, ipſa ueſcatur. Quæ uerò ex conſenſu naturæ ſunt, alia quidem ſimilia, alia diſsimilia: ſimilia, ut mictio, oſcitatio: diſsimilia, ut ſtupor dentium, dum alius acerbos fructus comedit: ex ſerra ſecante horror dorſi, & riſus & miſericordia. Fit aũt riſus ex admiratione et lætitia: miſericordia ex admiratione et triſtitia: horũ omnium cauſa eſt, quod unum ſumus ſubſtantiæ ſimilitudine, & ad unum. Cur uerò mali, non carinæ nauium, à fulmine tanguntur, ſcriptum eſt in libro de Fulguribus Ioan. Baptiſtæ filij mei. Hæc igitur de Vno ſatis dicta ſint.

HIERONYMI CARDANI
MEDIOLANENSIS MEDICI, IN THESSALICVM MEDIcum Actio ſecunda.

LAudo prudẽs conſilium tuum, ô uir egregie, quòd nactus tam præclaram diteſcendi occaſionem, ſummosq́; honores atq; exiſtimationem, tum amicos parandi ſine labore, ſine uigilijs, aut ſumptu ullo: neglectis uanis mortuorum expectationibus, & inferorum fabuloſis terriculis, inanibusq́; philoſophorum argutiolis, poſtquam in ea arte uerſaris in qua tutiſsimè peccare licet, atque abſque ullo legũ metu, quæ ſola etiam fortes uiros terrere poſſunt: tu omni ſtulta formidine poſthabita, eam tam bene ſis amplexatus, tam ſtrenueq́; adminiſtraueris, ut nemo tibi iure præponi, imò ne comparari quidem poſsit. Quiueluti nouus quidam artis inuentor, per tot blãditias, per tot dolos, per tot negociationes, per innumera funera, ſine arte, ſine doctrina, ſine iudicio ita oculos populi atq; principum præſtigiator ſumme perſtringere potuiſti, ut ad culmen autoritatis & exiſtimationis aſcenderis, diuitiasq́; non contemnendas tibi parueris.

rauèris. Eia age ſtrenuè, & perdura in opere egregio: gloriam tibi ſempiternam, familiæq; tuæ nomen maximum paraturus. Sed ſi aliqua eſt Adraſtia Nemeſis, ſi aliqs ſenſus ſuperis, ſi tibi tot malefacta mẽtis aliqd reliquerunt, doce me quo'nam pacto cum recordatione huius uitæ ſomnum capere poßis. Non'ne tot per inſcitiam et pertinaciã ambitionemq́; interfectorum hominum agmina te exagitant? non'ne cõſcientia tanti ſceleris mentem excruciat? Sed exiſtimo in initio hæc omnia tibi cõtigiſſe: ubi occalluiſti, uelut iam uetulus carnifex, aut latro, nõ magis de hominum cæde quã hœdorum aut pullorum ſolicitus es. Quinimò etiã iam ſecurus ob uſum, pauca qdem per te: lõgè plura uerò per tuos illos ſceleris ſocios quotidie in plebem aduerſus oẽs bonos euulgas. Præſertim autem unum me impetis, ſeu ob artis ſucceſſum, ſeu quòd ſtudijs meis aut famæ (quæ quãuis mediocris ſit, te tamen torquet) inuideas: ſeu potius, quòd natura ita cõparatum ſit, ut maximè dißimiles morib. atq; inſtitutis, maximo etiã odio proſequamur. Nam neq; omnino à me læſus es unquã: quis .n. à me læſum ſe uel uerbo uel factis dicere poteſt? neq; adeò imperitus ſum: cui .n. talis uiſus ſum aliquãdo? nec tã infelix in artis operib. propter quæ nobis inuides? & tamen tua illecebri impoſtura ſic urbem impleuiſti, ut plures damnent quẽ nõ cognoſcũt, horreantq́; eũ à quo nil niſi utile cõſequi poſſunt. Adeo'ne exteris tuis iſtis dolis, tua iſta nefãda uerſutia, qua plurimũ uales (neq; .n. te tua laude ſpoliare uolo, quemadmodum tu mea me niteris) imponere te poſſe ſperas? Quid iam adhuc ſupereſt, quàm ut eruditos, ut ueritatem, ut Deum ipſum fallere hac tua mendaci, furtoq́; ac malis artibus conquiſita gloria poſſe confidas? An non tibi iam conſcius es imperitiæ tuæ? an neſcis quot'nam ciues felici illa tua indulgentia ad orcum miſeris? an dißimulare potes, qua ambitione, quibus'ue technis potentiam tibi ac tyrannicã uim paraueris, amicitiæq́; principum te inſinuare conatus ſis? Tu doctor eorum qui illegitimè artem tractãt, tu exemplum legum non ſeruandarum, tu ambitione ac minis bonos opprimere non ceſſas: tu blandiri mulierculis in ægrorum perniciem excogitaſti, ut qđ imperitia & ſtulticia non poteras nomen retinere, his uerſutijs etiam augeres. Neſcio quo'nam encomio te magis dignum eſſe cenſeam, quàm eo quo qui fonte ſacro infantulos aſpergunt, cacodæmonem execrantur. Quid tibi prodeßet regiæ opes & ſtipendia, etiamſi ampliora multo eſſent? quid imperatoriæ dignitates, aut principũ familiaritas, omnia per falſas adulationes, per obſeqa nefaria, deniq; per ſuppoſititios laudatores acqſita? Nõ ego tuorũ ſordidã parẽtũ conditionẽ, neq; aliud quicq̃ inſectabor (hæc .n. odioſa ſunt, ætatis aut fortunæ uitia accuſare) uerũ tu ſolus mihi (ita peßimè in arte uerſatus es) ſufficis, ut lõgiorem poßim cõficere oration[illegible] uitiaq́; ac malefacta quæ in

*ſanctiſſimã diſciplinã, quæ in patriã & ciues; quæq; in reliquos artis profeſſo-
res, et maximè in meipſum exercuiſti, recenſeo: quàm ſint Verrinæ illæ Cice-
ronianæ, aut Demoſthenis Philippicæ. Itáne forſan debacchatus ſecurè es, ut
crederes defuturum hominem qui tua flagitia agnoſceret, aut in publicũ edere
auderet? Publicè peccaſti, et in perniciẽ ciuitatis noſtræ ſolũ natus eſſe uideris,
peſtisq; una ciuiũ ac patriæ tuæ (ſi modò tã flagitioſus, tã patriæ ingratus, ci-
uis dici meritò poteſt:) Ob id publicã tantũ etiã ob iacturã, nõ ob priuatas ali-
quas inimicitias, tametſi tot tãtaq; in me patraueris, tua facta detego, teq; ut
meritus es accuſo. Feciſti mortaliũ peſſime, ex erroribus tuis dogmata; & no-
uã medendi rationẽ ac pernicioſam aduerſus omniũ antiquorum præcepta in
hãc urbẽ inuexiſti. Quid iã nũc proſunt Academiæ, gymnaſiaq; tãtis ſtipẽdijs
ſuſtẽtata, tot libri; ſi imperitus unus medicus partim ignorãtia, partim ſcelere
oĩa euertit et deſtruit? docetq;, quẽadmodũ egregius ille Paradoxorũ ſcriptor
melius eſſe neſcire literas quã ſcire? Atq; ita uidet eſſe, & experitur, poſtquã in
ſola amẽtia ſua cõfidit, et felicitatẽ nõ in uirtute, nõ in artis operib. ſed in opi-
bus & potẽtia dolo partis cõſtituit. Et uos uidetis et fertis: quoniã huius diſci-
plinæ eſtis ignari. Et dum puniendo errare timetis, nõ puniendo lõgè grauius
peccatis. Quæritis forſan, cur ego ſolus inter tot præſtantiores deſcẽderim ad
accuſandum? curq; hic impoſtor omnes alios in me accenderit? Hoc primũ di-
cã (cũ neutrũ obſcurũ ſit:) Nõ ſperabat me ſtante obtinere poſſe quod cõcupie-
rat, imperitus apud nõ imperitũ, ignarus exercitationis apud exercitatiſſimũ,
infelix in ope apud feliciſſimum: deniq; ſolis dolis ac uerſutia præditus, cete-
rũ omnium bonorũ inſcius, aduerſus eum q totã uitã in ſtudijs et experiẽtia re-
rũ cõſumpſerat: et quãquã calliditas eius omnẽ uirtutẽ ſuperare poſſet, ipſe ta-
men ſibi cõſcius, haud cõfidebat ſe qcquã agere poſſe, niſi me oppreſſo. Id etiã
forſan cogitauit, ut inimicitijs mecũ ſuſceptis fieret celebrior. Audierat aliquã-
do incognitos homines ob egregiorũ uirorũ inſectationem claros euaſiſſe. Sic
Hippocrati Lycus et Iulianus, Platoni Moto, Ariſtoteli Eubulides, nominis cõ-
„ quirendi cauſa aduerſati ſunt. Sed ut Romanus ille aiebat: Abſit ut hũc homi-
„ nẽ tanquã amicũ recipiã, aut inimicũ reſpiciam, cũ eũ ſciã ſe ampliorẽ futu-
„ rũ ſperare, ſi ſe mihi inimicũ dictauerit. Itaq; ſi hũc homunculũ nunc nomina-
rẽ, nec caſtigarẽ, maiore illũ honore q cõtumelia afficerẽ. Nãq; is cũ beatũ ſe
eſſe alioq putet ob diuitias, etiã inimicitias exercẽdo, poſtquam aliter nõ licet,
gloriã quærit. Sed quomodo te beatũ opes efficere poſſunt, aut glorioſum, cũ
tãto magis egeas, quãto plus habes? Etenim niſi indigeres, nõ qreres: cũq; plu-
ra quæras, plurib. te indigere pſpicuũ eſt. Nec interim illis gaudes, nec frueris,
nec retinere ſine magna cuſtodia potes, nec amittere ſine dolore. Nec tãta po-*

teſt

teſt eſſe uoluptas in parando; quanta eſt anteactæ uitæ pœnitentia. At parabis filijs ac nepotibus? utrum illi ſuperfuturi ſint, Deus nouit. Si uxor nunc pudica, ſit nurus, qua arte tandem efficies ne quandoq; in adulteri filium omnia deuoluantur? Certum eſt enim (quod tu tamen uerũ eſſe non arbitraris) ſtatis temporum circuitibus opes neceſſariò ex una ſtirpe in aliam tranſire, ut qui diuites fuêre, fiant mendici: & rurſus, pauperum proles in diuitum opes ſuccedat. Quòd cum multis modis eueniat, ſemper tamen euenit, in quibuſdam ante nepotum obitum: adeò ſæuit quandoq; Diuina ultio, quòd & Iuriſconſulti affirmant. Cui etiam principi peccatum uideri poterit, poſteros tam ſcelerati uiri ſpoliare fortunis, opesq; tam iniuſtè partas ſibi uindicare? Sed eueniat hoc quomodo & quando libet: conſcientia facti nunc tua eſt, laborq; uſus ac uoluptas in poſterum aliorum. Ergo ſolus ob id te accuſo palàm, ut ſcias reliquos omnes qui præſentes adſunt, uultu, geſtu, quanquam ſileant, hanc tuam impudentiam temeritatemq; damnare. Hoc ipſe Deus, hoc patria, hoc boni omnes una ſententia te condemnant: tu tamen tibi places: quoniam neque tantum ſenſus, tantum uerecundiæ retines, ut dolere poßis. Noli lætari uocibus tuorum atq; aliorum ſimplicium, qui te florere dicunt: non enim flores, ſed inualeſcis ac ſæuis, quibus uerbis calamitatum etiam reliquarum incrementa deſignare ſolemus. Inquies forſan: Quid egi? quid ſcis? conſcius enim mihi ſum, me clanculum peccaſſe. Quid ais? Tu hæc malefacta Deum ante ipſum latêre poſſe arbitraris? Ceterùm, quòd non reris, & urbi & toti orbi notißima per me fient. Sed undénam in tanta rerum tractandarum magnitudine ac multitudine incipiam, non ſat mihi occurrit. Debéone ab ignorantiæ exemplis, ac uitijs peccatisq; tuis, ac artis euerſione: an à dolis conſpirationibusq; cum pharmacopolis, cum tonſoribus, cum chirurgis, cum mulieribus: an ab aperta ui, qua ſimul cum coniuratis aduerſus nos uteris: an potiùs à maledicentia illa, qua omnem probum uirum inſectatus es, initium ducere?

Sed ab imperitia tamen incipere decet, in qua illud ſanè mirabile eſt, quod qua parte maximè es imperitus, ea alios docere uis. Non'ne tu primùm ſapientißime uir, omnem prædictionem ab arte ſuſtuliſti? Non'ne tu es ille qui doces, eos qui prædicunt, uatum & aſtrologorum, ac etiam circulatorum loco habendos? Eia uir egregie, unde primùm hoc didiciſti, ut tot libros Hippocratis, Galeni, Auicennæ, aliorumq; optimorum autorum damnares? Deinde ſi prædictio nulla eſt, quomodo inſtituemus uictus rationem ad ſtatum uſque? Nã ſi ab initio tenuem, ut tu facere ſoles, in diuturniorib. febrib. uictus rationẽ præcipiamus, homines enecabimus duplici ratione: & quod nimis im-

errare: ab anima igitur ſunt omnia: ſed anima ſi eſſet extenſa, haberet aut partem in parte, & ſic non totus homo ſentiret aut uideret aut partem in toto, quare una parte ſentiente altera ſentiret. Neceſſe eſt igitur aut animam nullibi eſſe, ut indiuiduam: aut cor eſſe animæ ſedem, ipſamq́; exiguam in eo eſſe: at ſi anima eſt in corde, dum homo ad mortem febricitat aut ſeneſcit, omnes operationes habebit ex æquo fermè imbecilles: at non habet: non eſt igitur anima in corde. Præterea eſt anima in nobis ut in mundo: at anima in mundo nullibi eſt, ſed perpetua eſt & immortalis: talis igitur in nobis. Ergo conſenſus eſt omnium partium qualis in nobis, & ſympathia & antipathia, ut dictum eſt: cumq́; in nobis una anima ſit, facultates autē plures, & functiones: neq; enim alia eſt anima in corde, alia in epate, una in manu, alia in pede: quare nec in mundo. Quomodo ergo aër aſcendit, terra deſcendit? Interrogabo & ego te unum: quomodo iecur pellit urinas, renes trahunt? iecur trahit à uentriculo, & tranſmittit ad cor: num ob id plures ſunt animæ? Anima una eſt, facultates autem trahendi, impellendi: uiq́; graue deorſum, ſurſum moueatur quod leue eſt. In his uerò quæ ordine conſtant, ut ſpeciebus animalium, cùm non ſit neceſſe ut unum propter aliud ſit ſemper: quoniam ad ordinem ſolum referuntur, non ad unum principium, non eſt neceſſe ut ex his unum fiat: quæcunq; uerò ad unum tendunt, unum etiam ad illud comparata efficiuntur. Cùm ergo mentes & uitæ ad unum referantur, ſcilicet Deum: quoniam ordo perfectus eſt, ideoq; ad unum, unum efficiant ordine. Itaque fieri poteſt ut equus & canis propter hominem ſint. Et quæcunq; ſunt, ueluti alimentum alijs. Ordo igitur unus eſt uerè, cū ad unum tendit, aliter non. Quæcunq; igitur in mūdo ſunt, unius mundi cauſa ſunt, & operationū illius: quemadmodum & in homine, præter ea quæ corrupta ſunt: ſunt enim ueluti aſcarides in hominibus: at in mundo cùm omnia contineat, nihil eſt alterius cauſa ut in homine. Neſcimus autem hoc in mundo: quia operationes illius uniuerſas non cognoſcimus, & quemadmodum in unum ordinantur, uelut in homine, qui ergo principales mundi operationes & ordinem earum intelligeret, & uniuerſas partes quorum cauſa factæ eſſent? palàm enim eſt, quod in homine omnes intelliguntur, & propter quid. Quæ uero Fato ordinata ſunt, ut ad ſucceſsionem tendunt, etiam unum ſunt. At quoniam de hoc diffuſè dictum eſt in libris de Fato, propterea de his ſatis. Reliquū eſt, ut rurſus altiùs rem ab initio repetentes, uideamus dubitationes quæ aduerſus ea quæ dicta ſunt, faciunt: primumq́;, quoniā diximus unum bonum eſſe, plura uerò mala: nam ſi plura bona ſint, erunt non plura mala, ſed bona: plures enim principes mali ob id ſunt: quoniam inter ſe non conueniunt. At de dijs primùm non eſt

id periculi:

id periculi: conuenient enim inter ſe, eruntq́; meliores uno. Quin etiam lex noſtra & philoſophia plures eos faciunt: licet lex non plures eſſe deos uelit: quoniam in una conueniunt eſſentia, cùm tamen priorem facit poteſtatem ſapientia & utranq; amore, non obſcurè diſtinguit perſonas: at nos, ut diximus, in uotis conuenire uolumus: Philoſophi uerò, qui non tam procul ſenſibus peruenerunt, tres deos conſtituunt: non igitur multitudo mala. Idem etiam in Repub. bene inſtituta, & ariſtocratia: quoniam melius ſub illa populi reguntur: quia æqualem referunt regi iuſticiam, & pauciores errores admittunt: multoq; pauciora ſubterfugiunt acta quæ non corriguntur, quàm in regno, ubi unus tot negocijs proſpicere non poteſt, falliq́; magis neceſſe eſt, periculúmq; eſt ne etiamſi rectè ſe gerat, miniſtri mali multa euertant. Quod tam ſæpe contingit ſub bonis principibus, ut nolim ita eſſe.

Quòd ſi dicas te cupere bonos etiam eſſe miniſtros: igitur bonum id non ex uno proficiſcitur, ſed pluribus, ac iuuatur multitudine. Præterea ſidera ſtellati cœli, quæ ſplendidiora ſunt multo errantibus, ſaltem Marte & Saturno, et maiora et candidiora, ac ſupremo ornamēto propiora, meliora ſunt quibuſdam errantibus, ut dixi, & per ſe, & ad nos comparatione habita: & tamen plura ſunt, & è pluribus. Ornamentum etiam, & pulchritudo, & decor, & iucunditas, non ex uno ſunt, ſed ex pluribus inuicem comparatis: uel ſi in uno ſunt, multarum partium ratione illi conueniunt: uelut faciei ob oculos, frontem, naſum, os: & in harmonia, ob plures uoces: ut unum omnino nihil horum efficere poſſit. Præterea ſi unum per ſe adeò bonum eſt, quorſum tot facta ſunt? quod ſi neceſſariò facta ſunt, neceſſitas illa à bono proficiſcitur tanquam autore, & in bonum tendit uelut finem: multitudo ergo bona. Hyle etiam quæ una eſt, tamen mala eſt, ſi quid in naturalibus malum dici meretur.

Multitudo etiam hæc quid erit, ſi malum? bonum enim cum ente idem eſt: erit igitur multitudo nihil? Aſini etiam & elephantes pauciores ſunt hominibus, & pauciores etiam generant: rariùs enim duos, & nunquam tres elephantes natos, aut aſinos uidimus, aut audiuimus, legimusue: at homines ſæpe geminos pariunt, tres nonnunquam: & ego tres uidi uiros ſimul uno partu natos, legiturq́; de Horatijs ac Curiatijs qui inuicem pugnauerunt. In Aegypto etiam referunt nonnunquam naſci ſimul quinque uitales: non tamen aſini aut elephantes hominibus ſunt perfectiores: ut ſi nihil aliud deſit illis, ratio ſaltem ipſa deeſt. Quædam etiam genera ſerpentum, ut reguli, rara ſunt: & unus uix multis ſeculis generatur: quoniam

multa adeò ad illius generationem ſunt neceſſaria, ut non poſsint multi generari: uel igitur homine deteriora ſunt. Quorſum ergo genita, ut homines ſe meliores occidant? atq; etiam unum multis melius non erit? Si autem meliora: erit rationis expers habente mentem melius? namque & quo ad orbem & ſimpliciter, melius nunc intelligi uolumus. Plures etiam habere filios, agros fœcundos, pecuniasq́;, melius eſt quàm filium, agrum, nummum unum. Hæc igitur atq; huiuſmodi ſunt, de quibus dicere nunc oportet: namque & ſine his decepti uidebimur, non perſuaſi: & cum his ſecuriùs quæ tradita ſunt, credemus, & meliùs intelligemus. Quapropter initium facientes à primo quod etiam difficillimum eſt inter reliqua, demonſtrabimus primùm cur non potuerint eſſe plura principia, neq; plura bona eſſe poſsint. Veræ autem demonſtrationis proprium eſt, ut omnes dubitationes de re demonſtrant, ex ea diſſoluatur: ut rectè inquit Auerroës. igitur ſi plura potuiſſent eſſe bona, collata in unum perfectum aliquid effeciſſent: at præſtat unum perfectum eſſe bonum, quàm plura imperfecta: plura igitur bona prima eſſe non poterant. Quod ſi plura ac unum idem poſſe fingas, erunt illa bona fruſtra: cùm idem poſsint: fruſtra enim fit per plura, quod per pauciora fieri poteſt. Rurſus ſi unum tantùm fuiſſet bonum, defuiſſet decor, pulchritudo, & boni ſpecies: eſt enim pulchritudo boni imago: fuiſſetq́; bonum illud auarum, aut inuidum: multa igitur bona eſſe neceſſe fuit, imò quotquot eſſe poſſent quæ ſibi inuicẽ non repugnarent. Plura ergo bona prima, aut non prima: ſed inordinata eſſe non potuerunt plura, & ordinata: & quotquot eſſe potuerunt, eſſe neceſſe fuit. Quibus cognitis, dij hi ſeu perſonæ etſi plures ſint, cùm alter ex altero procedat, in unum coëunt, & ordinati ſunt: ſummæ autem artis primi propria fuit, eſtq́;, bona hæc procreare, & nihil imminui: nam ſi imminueretur non eſſet nec infinitum, nec perfectum primum bonum. Nullum autem ſimile hic exemplum exactè habemus, innumera autem non exacta: nam & ignis qui propior exemplo ignem generat, & homo hominem, & artifex calceum facit, & nihil imminuitur, ſed ex materia tamen permutando effi- ciũt: ut non tàm effeciſſe dici poſsint quàm eduxiſſe, aut inueniſſe, uel perfeciſſe. At noſtrum hoc ſummum bonum omitto, quod in corporeis dici poſſit habuiſſe propoſitam ſibi materiam in ſapientia, in amore, in moribus ac uitiis generandis, quid habuiſſe ex quo facere potuerit dici poteſt? Et tamen non plus in illis quàm in corporeis gignendo ei deperit. Eſt igitur hoc boni primi ſingulare priuilegium. Quomodo autem id fiat, non eſt præſentis argumenti docere.

Igitur ut ad propoſitum reuertar, plures non poſſunt eſſe, niſi ab uno per ordinem deriuētur. In Ariſtocratia licet plures plura uideant quàm unus rex: ille tamen plures habebit bonos: quia ipſe bonus eſt: nec erunt plures, quoniã in unum tendunt, & ab uno pendent: erunt ergo eadem bona in regno, quæ in ariſtocratia: & præterea id plus quod in unum conuenient, nec adeò facile corrumpi poterunt.

Regis tamen optimi exemplum Deo ſimilimum eſt, cùm ſui boni efficiuntur illius imitatione & amore, nec quicquam tamen ex illo deperit. Differt in hoc, quod miniſtri regiæ iam ſunt, antequam boni efficiantur: ſed efficere quenquam, poteſtatem non eſt imminuere, uerùm exercere. Ergo multitudo ordinata bona eſt: quia in unum tendit, & ab uno proficiſcitur. Stellæ autem quæ in orbe ſtellato ſunt, ordinem habent ad uniuerſum, ſcilicet uitas, ut membra in homine ad facultates & functiones inter ſe habere non eſt neceſſarium: non autem multitudo illa ſimilis eſt hominum multitudini, quæ ob neceßitatem eſt. Sunt ergo uelut membra in animali. Ideò totum perfectius eſt erraticæ quouis cœlo, quamuis de Sole ſit dubitatio: nam aſtrorum omnium curſus ad ipſam rationem habet. Eodem modo nil prohibet plures eſſe ſtellas erraticas nobiliores: quoniam, ut dixi, ordinatæ ſunt: & non ordinatæ, quia multæ, ſed multæ, quia ordinatæ. Multitudo non eſt decoris, ornamenti, nec pulchritudinis cauſa: ſed ordo qui eſt unum in pluribus, ſicut unum eſt, tale ſimpliciter.

At ordo non poteſt eſſe niſi inter plura: decor igitur & pulchritudo in pluribus contingit: quoniam in ordine conſiſtit. Sic de harmonia: indicio eſt, ordinem eſſe cauſam, quòd uox una dulcis & ſuauis melior eſt pluribus in uniſono: in Diapaſon autem & diapente, non ita. Quin etiam interpoſitæ diateſſaron & diatriton & diaecton bene conſonant: ordo igitur harmoniæ cauſa eſt, non multitudo.

Plura autem eſſe neceſſe, cur dictum eſt prius? erat enim multitudo ordinata effigies diuinæ pietatis, bonitatis ac ſapientiæ. Non'ne præclarius aget architectus, qui ſpecioſum aliquod conſtruat ædificium, quàm ſi nullum? Hyle bonum eſt, ſed bonorum ultimum: quia non una eſt, cùm potentia ſit: non enim ſubſtantiam habet, nec actum, quibus bona ſunt: immiſta autem aliis bonitatem minuit, non quia mala, ſed quia minus bona: ut tepida aqua feruenti atq; calidioribus miſta.

Dices: Cur ergo facta, ſi non bona? aut ſi per ſe fuit, non eſt cauſa omnium Deus? Oportebat diuinum bonum, quoad poterat, impartiri: ſed iam ſingula perfecta erant.

Oportuit igitur etiam imperfecta fieri: at non poterant ſine multitudine con- ſeruari: multitudine igitur opus fuit: at ut multitudo eſſet, materia falla fuit. Sed nec multitudo ipſa eſt ens, ſed ab intellectu fingitur: ipſa autem multa in natura ſunt ſingula: ſignum tamen imbecillitatis ac defectus & mali. Itaque de elephantis & aſinis, ſi natura multitudinem producit, ob periculum ne deficiat ſpecies: non enim uoluit unum hominem tantùm gignere perfectum, ſed licet ſapientiſſimum, robuſtiſſimum, atq; longæuæ uitæ, uelut de Adã primo patre teſ ſcriptura refert. Eorum animalium maiorem numerum procreauit, de quorum interitu maximum fuit periculum: quod bifariam magnum [illegible] quæ imbecillia ſunt, & quæ maximè mundo ſunt neceſſaria: homo [illegible] tamen ſi imbecillis non eſſet, erat tamen mundo maximè neceſſarius: non [illegible] elephas & aſinus, qui cùm robuſtum habeant uitæ principium, ideo plures homines generat natura quàm elephantos, aſinoſue. In ſerpentibus autem cùm principium eſſet imbecille, non tamen periculum ne deficerent magnum erat: tum maximè, quòd eorum multitudo cæterorum meliorum animantium ſecuritati obſtabat: ob id pauci facti ſunt ſerpentes. Et licet muſcarum & cimicum, culicum, pulicum, pediculorum, formicarum, crabronum, ſcarabeorum multitudo non uideatur mundo tam neceſſaria, quorum tamen aliorum cauſa neceſſaria eſt, aut ſaltem periculoſa non eſt ut ſerpentum: cumq; imbecillis ſit uita horũ omnium, natura de multitudine prouidit. Quæ ergo perpetua eſſe non poterant, fruſtra in unum omnem perfectionem [illegible] rum natura congeſſiſſet: multa ergo procreare neceſſe fuit. Si ergo neceſſaria maximè ad perfectionem uniuerſi futura erant, & imbecillia, nec [illegible] xia, ut muſcæ & papiliones, horum maximam multitudinem procreauit. Sin autem neceſſaria, ſed noxia, licet imbecillia, pauca: ut exiguum ſerpentum, quorum etiam generationem in deſerta relegauit: quæ utilia [illegible] robore, non tamen adeò neceſſaria, & mediocriter, ut elephantorum, [illegible] rum ac apum. Quædam etiam humanæ curæ reliquiſſe uidetur, ut [illegible] quanquam generatio illorum fœcunda ſit, ut ex uno pluſquam centum [illegible] rentur. De formicarum multitudine cũ uiuaces eſſe ferantur, magna eſt quæſtio. Porrò de filijs, agris, pecunijs, multitudo certè ab indigentia oritur: [illegible] unus ager omnia neceſſaria ferre nequit: unus filius, ſi pereat, ſtirps [illegible] uno nũmo cũcta emere nõ licet. Quòd ſi uno eadẽ fieri poſſent quæ pluribus, pluribus opus nõ eſſet, ſed his omnib. illud unũ eſſet melius. Indicio [illegible] Deo unicus eſt filius: quoniam illum amittere non metuit, nec ut [illegible]: at noſtri filij cum calamitatibus innumeris ſubijciantur, ſi multi ſint, ſecuriores degimus. Non ergo multitudo mala, ſed mali argumentum eſt, atque

indicium

indicium certum, ſi ordinata nõ ſit: ſæpe etiam mala eſt, quatenus multitudo: ſed quatenus non unum imperfectum, bona, ut in numeris & filijs. Et ſi enim hoc unum numero de quo (ut dixi) præſens non eſt, infinitus ſermo.

His ſic conſtitutis, in omnibus ad illud quod bonum eſt, perſe [illegible] peragendum eſt. eſt autem, ut dixi, ordo. Conandum eſt igitur, ut omnia ad ordinem ipſam redigantur, atque ad unum principium: uelut membra in homine, & partes ad ipſum hominem. Cumq; moriuntur, ad unum rediguntur: ideo bene dixit Plotinus: Ad unum id quod eſt in me redigere conor. Sic & operationes omnes in ſuos fines, pluresq; fines in unum, quæ eſt felicitas. Similiter, & quæ ſcimus, in unum omnia: ſic enim omnia facile memoria continebimus. Idq; accedit commodi, ut cuncta uerè ſciamus, cùm in unam cauſam redigere illa nouerimus. Sic in Republica & domo non rite agere licebit, niſi ut omnia ſuis ordinibus contineantur: neque bonum eſt ut omnes uni ſine intermedio pareant: ſed ſint coniunctiſsimi, ut uxor, filij fratres beneuolentiſsimi: ſic enim domus, ſic ciuitas optimè regetur. Vni quoq; omnem gratiam referre decet, autori omnium. Ita uerò omnia tractanda, ut etiam ſupellectilem ad ordinem redigamus.

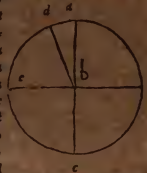
Porrò ordo, ſi unus ſit, facilis eſt: cũ uerò plures ſunt, maximè ſi diſpares non ſint, difficile eſt perſæpe eligere magis utilem. Oportet ergo ordines ipſos in unum ordinem transferre: ut uero ordo ſimplex ſit, curare, atque in numerum redigere. Sunt autem effectus trium generum: alij quidem arte, ut lectus: alij natura, ut animalis generatio: alij caſu, ut ictus lapidis, & quæcunq; ab animalium cupiditate oriuntur. Ortus autem hominis & cuniculi, partim natura, partim caſu contingit: quoniam principium caſu eſt. Artium igitur initium eſt finis, & ordo à fine ipſo: quoniam ille mouet uarias cauſas, non unius generis, quæ aliter ordinari nequeunt. Etenim non tanta eſt perfectio in artibus, ut quæ efficiunt aut materiæ per ſe ordinem conſtituant: neq; enim dolabra in fabro per ſe eſt cauſa efficiens, ſed inſtrumentum: nec claui, lignum & cementum in unum ordinem redigi poſſunt.

Naturalium autem cauſæ duplices ſunt, generales & propriæ. Generales ſunt ab aſtris: aſtrorum autem principia alia quidem ratione finis, & efficientis, & materiæ per ſe ordinata, ac tradita à Ptolemæo: alia autem ut ad nos referuntur, quæ propriam quandam exigerent tractationem, imò duas, unã, enarratam in libris de Aſtrorum iudicijs: aliam uerò, in libris de Fato.

Cauſæ autem naturales, propriæ, efficientes ac materiæ notiores ſunt nobis fine: quoniam finis eſt notior opifici: opifex aũt naturæ dominus: hi enim propter finẽ omnia fiunt: finis ſemper opifici notior, alijs autem efficiens &

Miſti generis autem in uno ordine ſunt collocandi, ut etiam alienæ linguæ: & iuxta nomina illa: hi autem iuxta argumenta ſunt diſtribuendi.

Sympathia ergo & Antipathia ex his etiam originem ducunt. *Quæcunque enim eiuſdem ſunt naturæ, & ut imperfectum ad perfectum comparantur, & ad idem magis propriè, ſympathiam primùm habent: ut homo ad equũ, ad hominẽ, ad puerũ, ad patruelẽ & filium. Et quæcunq; hoſtilia ſunt, antipathiã: ut lupus & ouis. Et quæ in eadẽ ſpecie corrupta ad integra, ut homo cũ cadauere. Et quæcunq; ad primum ſtatum referuntur, ut Herculeus lapis ad ſitum naturalem, cuius uis eſt ad orientem, à borea diſtans quinq; partibus, cum alij dicant nouem. N[...]m enim quaſi maſcula terra ſit, motum habet ad ſitum immobilem, id eſt terræ centrum & axem inter polos, ut ſic planè quieſcat. Cum uerò uni corpori duo motus conueniunt, alterum imperfectum eſſe neceſſe eſt. poſitus ergo in æquilibrio ad terræ centrum deſcendere nititur, & ad axem conuerti, ut cœli motum deuitet: at non aſſequitur hunc perfectum ab oriente ad meridiei circulum, ideo ſubſiſtit ab eadem parte aliqua circuli totius portione. Fabuloſum autem eſt dicere, quòd ad montes illos qui nullibi ſub polo modò ſunt, conuertatur. Sed demonſtratione idem oſtendatur. Proponatur meridiei linea a b c, ſic ut punctus a in terra ſit in una linea cum centro eiuſdem & polo cœli, & ſit d mons ille lapidis herculei, & ponatur herculeus lapis in linea a d e, ut in e. erit ergo linea circuli meridiei et herculei lapidis una at in b demõſtrãt: ergo in tota linea b e uariabitur angulus a b d, qđ repugnat experimẽto: manet.n. idẽ ubiq;, ſaltẽ citra æquinoctialẽ. Dictum aũt eſt ſatis de echeneide ſeu remora: at etiam de cauſis cur pulli miluum exhorreãt: habitus.n. ſit in deſcẽdentibus, cõtractus à parẽtibus atq; maioribus: quemadmodũ & de tonitru: pauorẽ.n. gignunt abſonæ formæ, & cũ nõ in eadẽ ſpecie, ſed*

in eodem genere: nimia enim propinquitas & diſtantia antipathiam tollunt. Quo enim propinquiora ſunt, maiore ſui parte ſentiuntur, ideoq; magis mouent: quanquam & uocibus matris admoueantur. Sic inter braſſicam & rutam in antipathia eſt, & inter cucumim et oliuam: quòd contraria natura ſint. Eſt autem ſenſus ille poteſtatis [...] non pro[...], cõuenientis et noxij. Quid ergo mirum? nam extenuari poſſ[...], et [...]ſi nõ ſentiãt. At cucumim inflecti in contrariam par[...] Seuerſis: nec magis mirum, quàm ſi ſalix aut popul[...] rad[...] ad aquam exporrigat:

ubi

ubi enim conuenientis ſenſus, ibi & contrarij. Pari ratione terremur tonitru & tenebris: quoniam ſenſus & uis qua imaginamur, habet quod delectet & horreat, amplectatur & timeat.

In ſonis magis mirum, nec uniſonis tantùm, ſed etiam (ut refert Ariſtoteles) nete, quæ acutiſſima eſt, pulſata, hypate ſola reſonat, quæ eſt grauiſſima. Sonus quidem actionis propriæ principium eſſe non poteſt, ſed tantùm imaginis & ſpeciei, uelut in ſenſibus (hoc autem modò quærere debuerant, & non ex communib. quibuſdam) quid ergo eſt quod ſonũ efficit, & mouet fides? non ſonus, ſed aër. Cur ergo conuenientem magis quàm propinquam ſeu loco ſeu u[illegible] uidetur autem diſtentio par, aut illi proportione reſpondens. Quare [illegible] aër ab una quaſi echo, reddit in conſimilibus: eſt enim in echo abſque [illegible] reflexio aëris ſecundum eandem figuram: aliter tàm alienas quàm pr[illegible]cem reddere poſſet. At motus ſecundum eandem formam etiam agitat, [illegible] mam ictam fidem: quamuis enim aliæ propiores ſint, aliæ molliores: plus tamen facit contortus aër in prioris fidis conſonantis figuram quàm uis approbante experimẽto nõ ſolùm aëris, ſed etiam manuum. Vnde Fr[illegible] recitat, fuiſſe imaginẽ æreã in ambitu tẽpli, quæ ſonitu nolæ ſola e[illegible] tremeret. Quæ uerò attrahuntur ab adamante et ſuccino, cauſam manifeſtam habent, & longè diuerſam ab Herculeo lapide: illa enim trahũt leuia, hoc graue: [illegible] tum genus & trahit & trahitur, atq; etiã propellit: quorũ nullũ eſt [illegible] te uel electro: ea enim trahũt rarefacto aëre intermedio uelociter, [illegible] aqua per canalem tracto embolo maſculo aſcẽdit, diſtẽto nimiũ aëre, ut pars partem ſequatur ob materiæ continuitatẽ. Diuerſo autem modo trah[illegible] mas & electrum: electrũ enim per ſe calefacit & attenuat, ſed ma[illegible] cetur, proximũ aërẽ: adamas autẽ n ſi cõfricetur, nõ calefacit: at herculeus lapis maſculi uicẽ gerit, ferrum aũt fœminæ: ſeruaturq; herculeus lapis in ferri ſcobe. Quare fiũt quatuor modi attrahẽdi, & quatuor propellendi: ex his primus trahentium eſt proprius: maſculus enim & ualidior trahit fœminam imbecilliorem. Pòſt ſecundus: cùm enim maſculus nõ poteſt trahere fœminam ad ſe, ut etiã in animalibus, accedit ad illam. Sed tertius etiam contingit, qđ nos uidimus, ualidiore imbecilliorem trahente. Quartus autem non: quoniã uterq; fœmina eſt. Ex ſecundo aũt ordine ſunt qui negant, magnetem propellere ferrum: ſed propellit ferrum magnete tactum, tãquam maſculum, ut ſyncerum ferrũ trahat. Eadẽ ratione ferrũ ferrum propellet, ut trahat ferrũ magnete delibutum, ex ſecũdo modo primi.

Trahit
Magnes ferrum
Ferrum magnetem
Magnes magnetem
Ferrum ferrum.
Propellit
Magnes ferrum
Ferrum magnetem
Magnes magnetem
Ferrum ferrum.

do primi

do primi ordinis fiet quartus ſecundi ordinis. Magnes quoq; propellet ferrũ: quoniã magnes ille cũ ferreus ſit, magis appetit ferrum magnete delibutum, quàm ſyncerũ, ut in tertio modo primi ordinis. Relinquentur igitur duo modi inutiles, quartus primi ordinis, & ſecundus ſecundi. Quare ut aliàs dictum eſt, herculei lapidis pars una eſt uelut caput & purus magnes: altera ex aduerſo, ut ferrum magneti miſtum: utraq; pars ferrum delibutum à ſe trahit: ſed ſi delibutũ ex aduerſa parte purũ dum trahit ferrum libentius, delibutũ ex aduerſa parte repellit. Hoc idem nos de Auſtro & Borea diximus. Generalis autem cauſa omnium horum ſimilitudo eſt, cùm actus iam potentiæ iungitur. Nam herculeus lapis ut maſculus, rapit ad ſe ferrum ut fœminam. Contrà uiciſſim ſi ferrum magnum ſit, exiguum fruſtum lapidis, trahetur lapis à ferro: quod ſi ferrum ſit imbutum altera parte, cũ adſit ſimilitudo, & potentia, trahetur ab eadem parte lapidis: ab aduerſa autẽ repelletur, ut pars ferri ſyncera trahatur. Quod uerò affirmãt ferrum ferrum trahere, falſum eſt, niſi imbutum herculeo lapide. Pars tamen herculei lapidis quæ ferri multum habet, magnetem trahit, ferrum nõ ita: & ſyncera ferrum uehementer, obſcurè magnetem: ex æquo miſta utrunq;: plurimum enim demonſtrant quæ actu ac potentia, & quæ iuxta perfectum imperfectumq;: hæc enim mutuò ſe appetunt: at ut potentia ſimile: quoniam iam potentia ipſa demonſtrãt: uelut magnes trahit ferrum, quod potentia eſt delibutum magnete tali, quali ipſe eſt: ſpecie autem contrarium: quia actus deeſſet, & potentia. Magnes ergo ferrum, & ferrum magnetem, & magnes perfectus ferrum, & ferrum ſub magnetis ſpecie magnetẽ trahit. Sed in delibutis ſimile à ſimili trahitur: quoniam ferrum loco potentiæ eſt. Sed magnes etiam argentum trahit, cũ argento miſtum fuerit ferrum, aut magnes argento: quare etiã ferrum argentum trahet: eiuſdẽ autẽ ordinis ſunt hæc omnia. Quoniam uerò eadẽ ad eadẽ antipathiã oſtendunt, et ſympathiam: ut puluis aquã nõ trahit, quia ſiccus: calx autẽ & pannus, quãuis ſicca trahũt: id ad naturales cauſas eſt referendum, nõ ſympathiã aut antipathiã: quæ enim calci cũ aqua ſympathia? Sed quæ calida ſunt, trahunt aquã: quæ autẽ nõ, reſpuunt: ut puluis, adiantum, & pluma indicio eſt ſic eſſe: nam cinis admittit. Calx enim calidior eſt quã ſiccior: quia craſſarum partium: cõtrà puluis. De leone et gallo primùm expediret ſcire, in his an ita ſit. Sed ſi ſit, cũ nullum animal criſtatum ſit præter gallum, niſi ex ſerpentum genere: leo autem deſerta incolat, nouitate ac ſimilitudine terreri ueriſimile eſt. De his uerò quæ percipiuntur ſenſibus, iam diximus, in cognitione eſſe pulchritudinem: cognitio autem eſt commenſuratorum. Et quæ grata ſunt, efficiunt etiam ut membra dilatentur & turgeant uoluptate.

Sed hæc, ut dixi, ad præſens argumentum non ſpectant. Sicut nec illud, cur uinum oleo magis aquæ miſceatur: ipſum autem aquæ adhuc lõgè magis. Conſtat naturale eſſe quæſitum: quoniam oleum denſum eſt, aqua craſſa, uinum ſubtilius: ideo oleum penetrat, & aquam multo magis.

Porrò ut ad rem redeam, uidentur cuncta ad unum ſpectare, ſcilicet cõſeruationem: ea autem triplex eſt: nobilioris partis, & totius, & ſuiipſius. Indicium habemus in pullis: eo enim metu abdunt ſe ſub latibulis, fugiuntq́; periculum: & remora torporem inducit, ut illa capiantur, ipſa ueſcatur. Quæ uerò ex conſenſu naturæ ſunt, alia quidem ſimilia, alia diſsimilia: ſimilia, ut mictio, oſcitatio: diſsimilia, ut ſtupor dentium, dum alius acerbos fructus comedit: ex ſerra ſecante horror dorſi, & riſus & miſericordia. Fit aũt riſus ex admiratione et lætitia: miſericordia ex admiratione et triſtitia: horũ omnium cauſa eſt, quod unum ſumus ſubſtantiæ ſimilitudine, & ad unum. Cur uerò mali, non carinæ nauium, à fulmine tanguntur, ſcriptum eſt in libro de Fulguribus Ioan. Baptiſtæ filij mei. Hæc igitur de Vno ſatis dicta ſint.

HIERONYMI CARDANI
MEDIOLANENSIS MEDICI, IN THESSALICVM MEDIcum Actio ſecunda.

LAudo prudẽs conſilium tuum, ô uir egregie, quòd nactus tam præclaram diteſcendi occaſionem, ſummosq́; honores atq; exiſtimationem, tum amicos parandi ſine labore, ſine uigilijs, aut ſumptu ullo: neglectis uanis mortuorum expectationibus, & inferorum fabuloſis terriculis, inanibusq́; philoſophorum argutiolis, poſtquam in ea arte uerſaris in qua tutiſsimè peccare licet, atque abſque ullo legũ metu, quæ ſola etiam fortes uiros terrere poſſunt: tu omni ſtulta formidine poſthabita, eam tam bene ſis amplexatus, tam ſtrenueq́; adminiſtraueris, ut nemo tibi iure præponi, imò ne comparari quidem poſsit. Qui ueluti nouus quidam artis inuentor, per tot blãditias, per tot dolos, per tot negociationes, per innumera funera, ſine arte, ſine doctrina, ſine iudicio ita oculos populi atq; principum præſtigiator ſumme perſtringere potuiſti, ut ad culmen autoritatis & exiſtimationis aſcenderis, diuitiasq́; non contemnendas tibi paraueris.

pauêris. Eia age ſtrenuè, & perdura in opere egregio: gloriam tibi ſempiterna, familiæq́; tuæ nomen maximum paraturus. Sed ſi aliqua eſt Adraſtia Nemeſis, ſi aliqs ſenſus ſuperis, ſi tibi tot malefacta mētis aliqd reliquerunt, doce me quo'nam pacto cum recordatione huius uitæ ſomnum capere poßis. Non'ne tot per inſcitiam et pertinaciā ambitionemq́; interfectorum hominum agmina te exagitant? non'ne cōſcientia tanti ſceleris mentem excruciat? Sed exiſtimo in initio hæc omnia tibi cōtigiſſe: ubi occalluiſti, uelut iam uetulus carnifex, aut latro, nō magis de hominum cæde quā hœdorum aut pullorum ſolicitus es. Quinimò etiā iam ſecurus ob uſum, pauca qdem per te: lōgè plura uerò per tuos illos ſceleris ſocios quotidie in plebem aduerſus oēs bonos euulgas. Præſertim autem unum me impetis, ſeu ob artis ſucceſſum, ſeu q studijs meis aut famæ (quæ quāuis mediocris ſit, te tamen torquet) inuideas: ſeu potius, quòd natura ita cōparatum ſit, ut maximè dißimiles morib. atq; inſtitutis, maximo etiā odio proſequamur. Nam neq; omnino à me læſus es unquā: quis. n. à me læſum ſe uel uerbo uel factis dicere poteſt? neq; adeò imperitus ſum: cui. n. talis uiſus ſum aliquādo? nec tā infelix in artis operib. propter quæ nobis inuides? & tamen tua illecebri impoſtura ſic urbem impleuiſti, ut plures damnent quē nō cognoſcūt, horreantq́; eū à quo nil niſi utile cōſequi poſſunt. Adeo'ne externis tuis iſtis dolis, tua iſta nefāda uerſutia, qua plurimū uales (neq; n. te tua laude ſpoliare uolo, quemadmodum tu mea me niteris) imponere te poſſe ſperas? Quid iam adhuc ſupereſt, quàm ut eruditos, ut ueritatem, ut Deum ipſum fallere hac tua mendaci, furtoq́; ac malis artibus conquiſita gloria poſſe confidas? An non tibi iam conſcius es imperitiæ tuæ? an neſcis quot'nam ciues felici illa tua indulgentia ad orcum miſeris? an dißimulare potes, qua ambitione, quibus'ue technis potentiam tibi ac tyrannicā uim parаueris, amicitiæq́; principum te inſinuare conatus ſis? Tu doctor eorum qui illegitimè artem tractāt, tu exemplum legum non ſeruandarum, tu ambitione ac minis bonos opprimere non ceſſas: tu blandiri mulierculis in ægrorum perniciem excogitaſti, ut qd imperitia & ſtulticia non poteras nomen retinere, his uerſutijs etiam augeres. Neſcio quo'nam encomio te magis dignum eſſe cenſeam, quàm eo quo qui fonte ſacro infantulos aſpergunt, cacodæmonem execrantur. Quid tibi prodeßēt regiæ opes & ſtipendia, etiamſi ampliora multo eſſent? quid imperatoriæ dignitates, aut principū familiaritas, omnia per falſas adulationes, per obſeqa nefaria, deniq; per ſuppoſititios laudatores acqſita? Nō ego tuorū ſordidā parētū conditionē, neq; aliud quicq̄ inſectabor (hæc. n. odioſa ſunt, ætatis aut fortunæ uitia accuſare) uerū tu ſolus mihi (ita peßimè in arte uerſatus es) ſufficis, ut lōgiorem poßim cōficere orationem: tam fraudes uitiaq́; ac malefacta quæ in

*ſanctiſsimã diſciplinã, quæ in patriã & ciues; quæq; in reliquos artis profeſſo-
res, et maximè in meipſum exercuiſti, recenſeo: quàm ſint Verrinæ illæ Cice-
ronianæ, aut Demoſthenis Philippicæ. Itáne forſan debacchatus ſecurè es, ut
crederes defuturum hominem qui tua flagitia agnoſceret, aut in publicũ edere
auderet? Publicè peccaſti, et in perniciẽ ciuitatis noſtræ ſolũ natus eſſe uideris,
peſtisq́; una ciuiũ ac patriæ tuæ (ſi modò tã flagitioſus, tã patriæ ingratus, ci-
uis dici meritò poteſt:) Ob id publicã tantũ etiã ob iacturã, nõ ob priuatas ali-
quas inimicitias, tametſi tot tãtaq́; in me patraueris, tua facta detego, teq́; ut
meritus es accuſo. Feciſti mortaliũ peſsime, ex erroribus tuis dogmata; & no-
uã medendi rationẽ ac pernicioſam aduerſus omniũ antiquorum præcepta in
hãc urbẽ inuexiſti. Quid iã nũc proſunt Academiæ, gymnaſiaq́; tãtis ſtipẽdijs
ſuſtẽtata, tot libri; ſi imperitus unus medicus partim ignorãtia, partim ſcelere
oĩa euertit et deſtruit? docetq́;, quẽadmodũ egregius ille Paradoxorũ ſcriptor
meliꝰ eſſe neſcire literas quã ſcire? Atq; ita uidet eſſe, & experitur, poſtquã in
ſola amẽtia ſua cõfidit, et felicitatẽ nõ in uirtute, nõ in artis operib. ſed in opi-
bus & potẽtia dolo partis cõſtituit. Et uos uidetis et fertis: quoniã huius diſci-
plinæ eſtis ignari. Et dum puniendo errare timetis, nõ puniendo lõgè grauius
peccatis. Quæritis forſan, cur ego ſolus inter tot præſtantiores deſcẽderim ad
accuſandum? curq́; hic impoſtor omnes alios in me accenderit? Hoc primũ di-
cã (cũ neutrũ obſcurũ ſit:) Nõ ſperabat me ſtante obtinere poſſe quod cõcupie-
rat, imperitus apud nõ imperitũ, ignarus exercitationis apud exercitatiſsimũ,
infelix in ope apud feliciſsimum: deniq; ſolis dolis ac uerſutia præditus, cete-
rũ omnium bonorũ inſciꝰ, aduerſus eum q totã uitã in ſtudijs et experiẽtia re-
rũ cõſumpſerat: et quãquã calliditas eiꝰ omnẽ uirtutẽ ſuperare poſſet, ipſe ta-
men ſibi cõſciꝰ, haud cõfidebat ſe qcquã agere poſſe, niſi me oppreſſo. Id etiã
forſan cogitauit, ut inimicitijs mecũ ſuſceptis fieret celebrior. Audierat aliquã-
do incognitos homines ob egregiorũ uirorũ inſectationem claros euaſiſſe. Sic
Hippocrati Lycus et Iulianus, Platoni Moto, Ariſtoteli Eubulides, nominis cõ-
„ quirendi cauſa aduerſati ſunt. Sed ut Romanus ille aiebat: Abſit ut hũc homi-
„ nẽ tanquã amicũ recipiã, aut inimicũ reſpiciam, cũ eũ ſciã ſe ampliorẽ futu-
„ rũ ſperare, ſi ſe mihi inimicũ dictauerit. Itaq; ſi hũc homunculũ nunc nomina-
rẽ, nec caſtigarẽ, maiore illũ honore q̃ cõtumelia afficerẽ. Nãq; is cũ beatũ ſe
eſſe alio q putet ob diuitias, etiã inimicitias exercẽdo, poſtquam aliter nõ licet,
gloriã quærit. Sed quomodo te beatũ opes efficere poſſunt, aut glorioſum, cũ
tãto magis egeas, quãto plus habes? Etenim niſi indigeres, nõ q̃reres: cũq́; plu-
ra quæras, plurib. te indigere ꝓſpicuũ eſt. Nec interim illis gaudes, nec frueris,
nec retinere ſine magna cuſtodia potes, nec amittere ſine dolore. Nec tãta po-
teſt.*

teſt eſſe uoluptas in parando, quanta eſt anteactæ uitæ pœnitentia. At parabis filijs ac nepotibus? utrum illi ſuperfuturi ſint, Deus nouit. Si uxor nunc pudica, ſit nurus, qua arte tandem efficies ne quandoq; in adulteri filium omnia deuoluantur? Certum eſt enim (quod tu tamen uerū eſſe non arbitraris) ſtatis temporum circuitibus opes neceſſariò ex una ſtirpe in aliam tranſire, ut qui diuites fuère, fiant mendici: & rurſus, pauperum proles in diuitum opes ſuccedat. Quòd cum multis modis eueniat, ſemper tamen euenit, in quibuſdam ante nepotum obitum: adeò ſæuit quandoq; Diuina ultio, quòd & Iuriſconſulti affirmant. Cui etiam principi peccatum uideri poterit, poſteros tam ſcelerati uiri ſpoliare fortunis, opeſq; tam iniuſtè partas ſibi uindicare? Sed eueniat hoc quomodo & quando libet: conſcientia facti nunc tua eſt, laborq; uſus ac uoluptas in poſterum aliorum. Ergo ſolus ob id te accuſo palàm, ut ſcias reliquos omnes qui præſentes adſunt, uultu, geſtu, quanquam ſileant, hanc tuam impudentiam temeritatemq; damnare. Hoc ipſe Deus, hoc patria, hoc boni omnes una ſententia te condemnant: tu tamen tibi places: quoniam neque tantum ſenſus, tantum uerecundiæ retines, ut dolere poſsis. Noli lætari uocibus tuorum atq; aliorum ſimplicium, qui te florere dicunt: non enim flores, ſed inualeſcis ac ſæuis, quibus uerbis calamitatum etiam reliquarum incrementa deſignare ſolemus. Inquies forſan: Quid egi? quid ſcis? conſcius enim mihi ſum, me clanculum peccaſſe. Quid ais? Tu hæc malefacta Deum ante ipſum latère poſſe arbitraris? Cæterùm, quòd non reris, & urbi & toti orbi notiſsima per me fient. Sed undénam in tanta rerum tractandarum magnitudine ac multitudine incipiam, non ſat mihi occurrit. Debeóne ab ignorantiæ exemplis, ac uitijs peccatiſq; tuis, ac artis euerſione: an à dolis conſpirationibuſq; cum pharmacopolis, cum tonſoribus, cum chirurgis, cum mulieribus: an ab aperta ui, qua ſimul cum coniuratis aduerſus nos uteris: an potiùs à maledicentia illa, qua omnem probum uirum inſectatus es, initium ducere?

Sed ab imperitia tamen incipere decet, in qua illud ſanè mirabile eſt, quod qua parte maximè es imperitus, ea alios docere uis. Non'ne tu primùm ſapientiſsime uir, omnem prædictionem ab arte ſuſtuliſti? Non'ne tu es ille qui doces, eos qui prædicunt, uatum & aſtrologorum, ac etiam circulatorum loco habendos? Eia uir egregie, unde primùm hoc didiciſti, ut tot libros Hippocratis, Galeni, Auicennæ, aliorumq; optimorum autorum damnares? Deinde ſi prædictio nulla eſt, quomodo inſtituemus uictus rationem ad ſtatum uſque? Nā ſi ab initio tenuem, ut tu facere ſoles, in diuturniorib. febrib. uictus rationē præcipiamus, homines enecabimus duplici ratione: & quod nimis im-

exhibit, ignoto morbi ſtatu? Quid ſi ſub ſtatu horum alterum facias, uel utrunq;, non'ne hominem occidiſti? Suſpenduntur latrones, lacerantur, excarnificantur, alibi etiam palis rotisq; inſeruntur, quòd homines ignotos pecunijs ſpolient: tu amicos, tuæ fidei creditos fortunis, & uita priuas, præmiaq; necis ac ſceleris accipis. O felicem ſcelerati fortunam.

At dices: Nolens occido? Qui nolens, cùm ſcias te rectè facere poſſe, nec facias: aliosq; facere uolentes prohibeas? Non'ne illa medicamentorum intempeſtiua exhibitio in gratiam pharmacopolarum excogitata eſt? ſcilicet ut lucro allecti, te ad alios infirmos aduocent, & ut ſimul aliquid facere uidearis, morbumq; in longum producas? Quis cum tot commodis tuis errare te nolentē ſuſpicetur: & maximè reclamantibus autoribus, tanquam infelici miſerorum ægrotantium ſucceſſu? Quid ergo eſt quòd tantum Aſtrologiam inſectaris, quæ morbi euentum prænoſcere docet? Non doleo quòd illi operam dederim: ſed quòd à tuis malefactis impeditus, id nondum aſſequi potuerim quod uolebam: ſcilicet ut ſtatum morbi ex aſtris prænoſcere poſſem. Ita ut duplici coniecturæ quaſi duplici cruri innixus, maximam humanæ ſalutis anſam poſſem deprehendere. Id ſolū generaliter aſſecutus, quòd tàm Sol quàm Luna in ſignis uernalibus ſalubres & breues, in æſtiuis breues & periculoſos, in autumnalibus lethales, in hyemalibus longos efficere ſolent. Quodq; qui à Sole reguntur morbi diuturni, à Luna breues ſunt. Et quòd cū luminare morbo dominans grauioribus planetis commiſcetur, ac tardis, morbus natura & euentu longus erit. Sin autem grauibus planetis natura, uelocibus autem motu, ut cū Saturnus aut Iupiter prope Solem ſunt, morbus quidem natura diuturnus breuior efficietur: ſicut contrà, ſi Mars, Venus aut Mercurius tardi fuerint, morbi natura breues protrahentur: ſin ueloces, uelociter finientur morbi, natura etiam per ſe breues.

Quodq; beneficæ mites, maleficæ prauos ſuggerunt morbos: & orientales manifeſtos, occidentales occultos, ſub Solis radijs latentes prorſus & incognitos. Quanquam planeta, ibi conſtitutus ſi præſit, ſolùm ſignent uirtutis languorem, & humorum exuſtionem.

Verùm dices, hæc extra artem ſunt: omitto iam. Quid ſi contendam, te & complices tuos urinarum cognitionem nullam tenere: ſed omnia quæ circa morbos qui ex materia pendent, febres præcipuè, ex æquo tibi incognita eſſe? Dico ſanè & morbum, morbi tempora.

An hoc extra artem etiam? quod tamen tibi experientia oſtendere paratus ſum. Sed ad cætera tranſeo. Ex hoc errore in alium non minorē, imò deteriorē incidiſti.

incidiſti, cùm neſcires ubi & quando ſtatus morbi ſit collocandus, ad ſeptimũ in omnibus morbis illum cõſtituiſti, aliosq́; ita facere doces. Vnde ſi quibuſdã antea ſtatus euenerit (quod rarius accidit) illos ſuperflua inedia maceras: deinde me arguis, quod ex quiſitiore uictu in morbis utar. Cùm ego pluribus cibum uberiorem concedam, quibus tu pernegares, pernegaſtiq́; aliquando, ſi quando tantum periculum euadentes ad me laborantes tranſierunt. At quod maius eſt, ac generalius, ubi ſtatus ultra ſeptimum diem extenditur, tunc illos certò enecas, ſi ſæuus ſit morbus: ſi mitiſſimus, etiam in difficillimam conditionem uitæ deducis, triplici errore: & quod primùm illum nimis ab initio, quãdo maximè nutrire oportuit, fame enecaſti: & quod nunc quando minimè cibum dare oportet, natura circa coctiones, præparationes, ſeparationes, expulſiones, grauiaq́; ſymptomata occupata, das copioſiorem: & quòd repentè ex ſumma inedia ad pleniorem uictum tranſeas, quod etiam in ſanis, Auicẽna teſte, pernicioſiſſimum eſt, nedum in extremo uitæ periculo conſtitutis.

Mitto hic autoritates, rationesq́;: neq; enim adeò te imperitum exiſtimo, ut hæc non noris: nec tam impudentem, ut quæ confeſſa ſunt ab omnibus medicis, abſq; ulla controuerſia negare audeas. Sed exiſtimas, ut dicis, quemadmodum in moribus, ita in medendo, cõſuetudinem legem efficere. Prob dij immortales, iugulare homines conſuetudo efficere poteſt ut ſit impunitum? Ita præciſo capite efficiet conſuetudo, ut homines non moriantur? Hoc eſt trãſire à ſtultis hominũ decretis, ad æternas & inconcuſſas naturæ leges. Ita fiet, ut aconito in uſum hominum reuocato, unoquoq; pereunte tandem uſus obtineat, ut fiat ſalubre medicamentum. O inauditam temeritatem & impudentiã: quæ etiam inuenit ex artis ſtudioſis & ciuibus, qui ſe prudentes exiſtimant, & tamen his nugis aures præbent. Sed ad id in quo ſemper peccat tranſeamus, carnes & oua dando in putridis continuis febribus, in quo putat ſe ob id rectè agere, quòd (ut inquit) à nullo antiquorum prohibeatur. Cùm tamen audiat Hippocratem dicentem: Non pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lædes. Et rurſus, in acutis nunquam ptiſanam excedit, ſed ſæpiùs ac fermè ſemper infra ſubſtitit. Et Galenus Petrone uictus, qui ægros uino & carnibus nutriebat? At dicis: Non in acutis faciendum cenſeo, ſed tantùm in diuturnis morbis. Eia uir egregie: non'ne ſcis nũc ſermonem eſſe de febribus continuis, quæ diem centeſimum uigeſimum non excedunt, ex Hippocratis ſententia, ſicut acutæ quartumdecimum? Vbi ergo inuenies apud Hippocratẽ, in tot exemplis ægrorum, qui ultra quadrageſimum etiam febre conflictati ſunt, quòd uel unus carnibus uel uino aut ouis uſus ſit? Quinimo ſorbitiones tantùm ex ptiſana, melicratumq́;: Galenus uerò alicam, panemq́; lotum etiam indulſit.

induſſit:quanquam ne huius quidem exempla habeam. Dicis uir acutus,tanquam nouam docturus medicinam noſtro æuo, experimentum oſtendere febres continuas ult a centeſimum uigeſimum diem extendi,atque hæc tua præceptam debilibus debere intelligi. O egregiam ſapientiam: nónne ſcis hanc longitudinem non pendere ex morbi natura, ſed eſſe teſtem errorum tuorum? Continua enim febris non ultra eum terminum extendi poteſt, ſeu lethalis ſit, ſeu ſanabilis,ac rectè curetur. Quod uerò de imbecillitate uirium obijcis:quis debilior his languentibus, qui iam propter febrem ſyncope laborant, ſeu ex humorum abundantia, ſeu offenſo ore uentriculi, in quorum uno ne cibum quidem dat ullum, ſed mulſa contentus eſt: in altero autem ptiſanã ſolùm? non nunquam in alterutro panem uino infuſum. Vbi carnes aut oua dantem inuenisti etiam in ſummo diſcrimine? quin etiam in ipſo periculo, in ipſa ſyncope & lapſu uirium, per quamcunq; reſolutionem facto, etiamſi ex media uel hæmorroſagia contigerit, nunquam tamen carnes aut oua dat: ex principalibus enim & primis proprietatibus cibi, quas debet habere qui exhibetur febricitantibus (quæ ſunt, ut facilè concoquantur, & difficulter corrumpantur) carni quidem utraq; deeſt: nam facilè corrumpitur, & difficillimè concoquitur: oua facillimè corrumpuntur, ſed facilè concoquuntur: ut panis difficulter concoquitur,ſed difficulter etiã corrumpitur. Ex alijs rurſus proprietatibus non adeò neceſſarijs,ſcilicet ut ſit frigidus, humidus, & pauci nutrimenti,nulla adhuc carni conuenit niſi colliquatæ. Quòd ſit humida reliqua, ne arte quidem licet permutare: at oua etſi plurimum nutriunt,non tamen adeò calida ſunt, ſed temperamento proxima: ut panis, qui neque adeò calidus eſt, & in aqua refrigeratus (lotum hunc uocant) temperatior eſt, & minus nutrit carne. Caro igitur peſſima eſt febricitantibus: inde oua, panis lotus,uel in uino infuſus, & uinum ipſum in ſyncopis periculo ob id admittuntur. Sed concedamus, ut omnia hæc etiam dari poſſint quibuſdam: poſtquam non dare tutiſſimum eſt: nec ullum inuenias autorem, qui unquam periclitari horum abſtinentia, aut ſanari ex uſu affirmet. Cur mauis in morbis continuis & ex humore pendentibus (nam de his nunc ſermo eſt) periculoſam, quàm omnino tutam medendi rationem amplecti? neque enim apud aliquem autorem inuenies,quòd quiſquam perierit ob id,quod uel carnibus, uel ouis,uel uino (etiamſi per integrum annum) abſtinuerit, modò ptiſanæ aut panis loti, & cum iure parati quantum oportuit,ſumpſerit. At eorum qui uel ob uinum,aut oua,aut carnes & olim perierint, & nunc etiam quotidie pereant, exempla non deſunt.

L Sed iam

Sed iam admittamus, carnes & oua conuenire: cur eum horum alterutro panem coctum aut ptiſanam iungis? an non ſatis oneraſſe eorum altero ægrũ uideris? aut minus putas ex adiectione poſſe nutriri? aut hanc miſtionem imparium ciborum ſine magno detrimento laborantis eſſe poſſe? Verùm deterius etiam his omnibus, quod iam excogitauit, inuenit, in uſumq́; tam frequentem adduxit, ut fœminæ putent me inſanire, ſi contradico: uel oſcitanter medici officio defungi, ſi prætercam. En illud medicamentum, ille nectarius potus, parum abeſt quin nomen inuentoris tam præclaræ potionis adiecerim. Et demiror ſanè quòd hanc occaſionem glorioſam prætermiſerit, ſcilicet ut nomine ſuo medicamentum antiquorum more non nuncupauerit. Sed ut uideo, hac in parte fuit præter ſolitum (nec cauſam noui) pudentiuſculus. Cõſtat: hoc non exoticis, nec longiùs petitis medicamentis, quemadmodum talia pleraque (ut Theriaca, aut Athanaſia) ſed mira arte ex facilè parabilibus quæq́; ubiq; in promptu ſunt, compoſitum eſt: ſiquidem uitellis ouorum, uino et ſaccharo. O' præclarum magiſtrum. Vinum, cùm ſtatim nutriat, lutea ouorum ſecum rapit incocta: ita iecinoris meatus obſtruuntur, ſpiritus inflammatur, ſaccharum in bilem uertitur. Vt ſi hoc non apud medicos didiceris, ſaltem dum puer eſſes, à poëtis intelligere potuiſti. Ita præclarum hoc medicamentum, parum à ueneno, & maximè in acutis morbis aut bilioſis corporibus abeſt: ſed quia plerunq; ſerius hoc malum ſe prodit, ideo illius noxam non intelligit, ſemper tamen aut ſtatim aut aliquanto pòſt nocet.

Verùm mittamus diura hæc, quæ in perniciem humani generis inuexit: nã ut nulla regula nulloq́; ordine conſtant, ita propemodum ſunt infinita. Quin potiùs etiam audi, impudentius ex uictu tenuiq́; ortam febrem, aut auctam inquit. Si te non mouet autoritas, experientia ſaltem doceat. Quid hoc eſt aliud, quàm ſi dicas: Ademptis lignis ignis auctus eſt, additis imminutus? O' egregiã ſapientiam, & nouam medendi rationem.

Audiſtis errorem: inde ex eo, quaſi conſulto ad humani generis perniciem tenderet, alium non minorem inuexit. Cùm enim inueniſſet Auicennæ ſententiam: Et cùm uirtus debilis fuerit, ſparge cibum: eam ſic interpretatur: Hora puta decima iubet dari carnes contuſas, hora ſextadecima uitellos duos ouorum, hora uigeſima contuſum aut ferculum, hora ſecunda aut tertia noctis rurſus oua. O' egregium uirum, medicum prouidum: modò alternet cibos, de cæteris nihil curat.

Dicetis, non fieri poſſe? Viſa refero, & ſæpiùs: imò & mos hic pernicioſus iam in multos, & ferè omnes dimanauit. Non feret ſanus octo dieb[illegible] hanc copiã ciborum, quin uehementer ægrotet, etiamſi bene dormiat: [illegible] r inſomnis,

ſomnis, febre uel doloribus uehementiſsimis oppreſſus, cum uirtute imbecilli hæc feret? ita iugulati, imò ſtrangulati pereunt omnes. Quòd ergo ille de diuiſione ſuaſit, hic de repetitione interpretatus eſt. Hic cũ à me de tam manifeſtis homicidijs coargueretur, dixit, uſum hoc obtinuiſſe: ita, ut dixi, putat hic nouus Theſſalicus aſinus, fieri poſſe ut uelut apud homines, ita apud naturam, uitia imperitorum in leges uertantur. Memini, cũ quoſdam Medicos è tua ſecta inueniſſem, miſero cuidam ægro carnes colliquatas exhibentes, ſeu contuſas, inde poſt horas uix quinque lutea duo ouorum, rurſus poſt totidem fermè ferculum cũ contuſis carnibus, ac rurſus poſt horas ſex ouorum lutea: parum abfuit quin exclamarem: Domine ignoſce illis, quia neſciunt quid faciant. Verùm mecum reputans quòd fundos, redditus, torques, aurea & argentea uaſa, gemmas, ac reliqua omnia quæ poßident, gloriam quoq; ac amicitias, his tam ſibi felicibus: alijs autem adeò funeſtis erroribus debent, conſilio, non imperitia eos errare animaduerti. Velut & cũ ingraueſcente morbo ſaluatellam (ita manus uocant uenam) incidunt, & medicamenta exhibent. Quæ ſi expediunt, ab initio cur non facis? conſtat enim auxilia ualida omnia ab initio eſſe adhibenda, tutiusq; adhiberi: ſi non expediunt, cur facis? Sic &, cum nouandi ſtudio auxilia quæ iuuant mutas, alia inexperta ſubrogas: quo quid malignius fieri poßit non uideo.

Verùm diuino quid dicturus ſis: id ſcilicet, quòd tamen plures uel ſic ſeruantur: deinde, quòd plures & nobiles, imò principes, ad te cõfluant. Sed audi uir egregie: quòd plures ſanentur, id in cauſa eſt, quòd morbi maxima ex parte (Galeno teſte) periculo uacant. Hos igitur qui ſic laborant, omnes fermè ad extremum periculum deducis hac tua noua medendi ratione: & ſi moriantur aliqui, habes quod excuſes, ſcilicet morbi magnitudinem, ſed non ſpontaneam, uerùm quantum feciſti: imò & nouus etiam philoſophus iam apud plebem fatum inuexiſti. Adeò ne es impudens, ut qui pereunt, fato periſſe audeas dicere: cũ eos qui ſanantur, tua opera ſeruatos glorieris? At non fato perire, ſed medicorum tui ſimilium culpa, oſtenderunt tum inter cæteros, hi languentes, à me nuper ſanati ex abſceßibus, occultis tuis ſectatoribus. Quamuis enim ad Orcum fermè deducti eſſent, præter ſpem tamen adhibitis per me debitis auxilijs ſeruati ſunt, cũ ſub illis perpetuò in deterius ruerẽt. Verùm in his qui leuißimis morbis detinentur, mirum te præbes artificem: iubes enim, prohibes, arguis, increpas, ut ſi ſeruentur à morbo quem tu magnum, non caſus effecerat, triplici tibi ſint emolumento: & quòd plures exprimas pecunias: & quòd plus tibi debere ſe exiſtiment, uelut ſeruati ab extremo exitio: & quòd fama illa diuagatur, te egregium eſſe Medicum.

Ita difficile eſt Deo ac ueritati atq; iuſticiæ ſeruire, ac ſimul propriæ utilitati conſulere: cui cum ſumma pernicie humani generis optimè proſpexiſti. Ita fit, ut ægri tui, tuorumq́; ſociorum, omnes ex magnis morbis euaſiſſe uideantur. Cùm tamen hac medendi noua methodo, ex magnis morbis omnes, ex mediocribus pleriq;, ex minimis etiam aliquot pereant. Et cũ ſic mederi, mederi non ſit, ſed latrocinari: hæc tamen tua eſt gloria. At contraria ratione, ex noſtris nulli fermè ad magnum morbum perueniunt: qui tamen perueniunt, uix ſeruantur: nam non errore, ſed natura morbi ac propria ui ad eam peruenerunt magnitudinem. Morbi enim qui ſub eruditis medicis inualuerunt, uix ſpes ut eſt ſeruari poſſint. At de his qui ſub imperitis, longè maiorem ſpem concipere poſſumus, ut Galenus ait.

Hactenus ſcio uos damnare tacitis uotis huius imperitiam, illiusq́; errores execrari, adeò noſtris ciuibus pernicioſos: ſed tamen aliqua nos ſpes alit. Aliqui ſunt, qui eum tueri uellent: multi etiam, qui non omnia eius facta improbent, quòd (ut dixi) non omnes eius ægri intereant. Sed audite maius his. Hoc uos terreat, hoc à uobis calculos omnes aduerſus illum exprimat, hoc uocem damnationis extorqueat. Nemo fermè qui eius manus euaſerit, duobus aut tribus annis ſupereſt. Memoria repetatis, quomodo: licet è grauibus illis morbis euaſerint, tamen breui quaſi omnes perierint. Quid ſcalpitis caput? ita eſt: ciuium noſtrorum qui ſub iſto ægrotauerint & euaſerint, nomina recenſeatis. Quid dubitatis? cùm nemo ſit prorſus qui hac obliqua medendi ratione mortem ſubterfugerit, nemo prorſus dico eſt qui uitam ſuam multis annis non decurtauerit. Etenim morbi longitudine & medicamentorum multitudine neceſſe eſt homines ualde citius ſeneſcere. Hoc ratio docet, experientia confirmat. Labant enim crura, corpora extenuantur, uentriculus non concoquit, uitalis calor abſumitur, facies pallet, ſpiritus fit difficilis, pili caneſcunt: an non hæc omnia accelerantis ſenij indicia ſunt? An non hoc dicit Auicenna: Medicina purgans, purgando efficit ut homo ſeneſcat? At hanc neceſſitatem medicamentorum parit copia cibi exhibiti, & conſuetudo praua, cuius tu autor es.

Quòd uerò plures ac nobiles et principes cures, duas afferam rationes: et aliam quæ tametſi medica nõ ſit, multũ tamen huic propoſito congruit. Primùm quidem ſeruitute & aſſiduitate, deinde colluſione cũ pharmacopolis, chirurgis, tonſoribus, obſtetricibus, paraſitis, cubicularijs, adulatoribus, cauponibus, omniq́; hominũ colluuie, hanc gloriam tibi inanem conciliaſti. Id etiã plurimum tibi fauet, nobis obeſt, quòd uulgus diuerſam à medicorum ſententia & ueritate ipſa opinionem habet, ſcilicet quod melius ſit multis auxilijs

tui quàm

mi quàm paucis: quodq́; maius periculum ſit neceſſaria amittere, quàm perperam non neceſſarijs uti. Quorum tu non ignarus, nihil prætermittis niſi quod conducere poteſt. Ob id igitur quis te imperitus artis non laudat? Quis te artis peritus non omnino ridet? Quanta flagitia, quot dolos, reputa tecum miſer, perpetraſti, ut per tot calumnias, mendacia, ſceleraq́; eò peruenires? Adeò uerò tua hæc colluſio cum pharmacopolis ac chirurgis mihi iure ſuſpecta eſt, ut de morte (quod uidetis) ſecurè pronunciem, quòd mors nullius dolis interuerti poßit: de uita ſecurè nunquam. Tantum enim timere ne detegaris, tantum alienæ gloriæ inuidere te intelligo, ut nihil non auſurum putem, ne ex uoto mihi res ſuccedant. Adde quòd perſæpe res, quàm ſit uotum tuum, in deterius cedit: & dum de me ludos facere cupies, morbi magnitudine iam per ſe in diſcrimen uitæ uocante ægrum, eum interficies. Quam etiam ob cauſam ne ſperetis me ſero uocatum (quod quidam nimiò plus quàm decet de me pollicitii expectant) ægros poſſe reuocare ad uitam: non ſolùm quòd hic meritò moribus ſuis ſuſpectum multorum ſocietatem mihi reddiderit, ſed multò magis ob id, quod (ut dixi) auxilia ſtrenua nec tutò nec utiliter niſi in febrium principijs, ex autorum omnium ſententia, admoueri poſſunt. Cuius tamen contrarium pleriq́; ueſtrûm exiſtimantes, miracula, non curas à me flagitatis: quæ ſi non perfecero, alij irrident: modeſtiores me in ordinem conantur redigere: quod perinde eſt, ac ſi quis architectum negligat, quòd fundamentis malè iactis & ichnographia peius abſoluta, neq; pulchrum, neq; firmum poßit conſtituere ædificium.

Exiſtimant præterea in medicina principes ſtrenuiq́; uiri, ut in militari diſciplina, plurimùm poſſe autoritatem: quod ut in militari fateor uerum eſſe: quoniam obedientia conſtat, quæ nec minis nec præmijs nec crudelitate tàm bene quàm ſola autoritate habetur: ita in medicina parum hæc autoritas, aut nihil omnino prodeſt, rem cum natura & legibus uniuerſi nobis præbendentibus. Hoc itaq; errore illi omnia confundunt, exiſtimantes ſe tantum ualere iudicio, quantum fortuna præſtant: & ut ui pollent, ita de artibus atq; artificibus homines debere illorum ſententiæ acquieſcere.

Illud etiam homo ſolers, atq; ex generalibus cauſis proprias uenari ſolitus prouidè inueniſti, per quod tibi optimè cõſuleres: ſcilicet naturam ciuium noſtrorum & præcipuè diuitum ac mulierum, quæ mollior eſt quàm ut exquiſito uictu uti uelit. Vnde ex hoc inuento plus tibi emolumenti acceßit, quàm ex uniuerſa Galeni artis Medicæ de temperamentis peritia. Vbi enim ciues noſtri, & eò magis Principes, Medicum inuenerint ſuis cupiditatibus obſequentem, hunc laudant, extollunt, omnibus alijs præferunt: ille ſolus ſapit,

 ut dici

ut dici ſolet, ac uiget: præcipuè ſi quoſdam illorum qui perditiſſimè auaritiæ dediti ſunt, gratis, aut exiguis munuſculis contentus, curare non aſpernetur: hic certè apud hos ſummis extollitur laudibus, in cæteros uarias calumnias effingunt. Sed ad priorē ſermonem redeo. Memini cū aliquando cuipiam ex his unū, quod ex uſu illi erat, conceſſiſſem, amplexatus ille manum, me miris laudibus extollebat: tū ego ridens mecū dicebā: Quid ſi uinum hoc te ad Orcū ducturum eſſet? nihil minus me laudares, ut laudas nondum expertus rem. Hanc occaſionem non prætermiſit generoſus uir Themiſon, plus lucri illi ferentem quàm Hippocratis præcepta. Ita noſtri ciues Medicum ſibi congruē tem & ex opinione inuenerunt, & (ut dici ſolet) ſua labra lactucas. Quid igitur mirum eſt ſi hunc colant, laudent, amplexentur, malintq; cū eo mori, præſertim quod nec conſuetudinis iam dictæ quorundam ignarus, paruo uendit operam, quæ illi paruo conſtat, minuſq; emptoribus ipſis utilem, quàm cum artis peritis uiuere? Diuina enim ſententia eſt: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Si tamen reuiuiſcere mortuis liceret, non tam gloriareris: quererentur enim apud uulgum, ſe occiſos. Nunc neſcio, an tu plures ac firmiores amicos occidendo, quàm ego ſeruando, concilies (etenim & hoc inter noſtrorum neſcio an dicam temporum an ciuium, egregias uirtutes eſt) nā neq; agnati & fratres hæredes nunc ſolum gaudent tuis erroribus, & mariti uxorum (hoc etenim etiam pertritum eſt) ſed proh Deūm fidē, eò proceſſit morū improbitas, ut filij parentum morte lætentur, dum hæreditatibus locupletibus inhiant. Scio nuper quendā adſcitū pro familiari medico, à filijs, ob id ſolum quod parentē eorū occidiſſet: quē ego totis uiribus ſeruatū cupiebā. Nec nunc periculum medicis eſt, dum ægros iugulant, ut odio ſint nullis niſi parentibus pro filijs, in quib. naturæ lex reluctatur ne interfectorem amare poſſit. At bene ſcis quot domus hac cauſa amiſeris. Adeò ut ſi omnes diligerent ſuos neceſſarios, ut patres filios diligere ſolent, ne unus tibi ægrotus relictus eſſet. Verùm aduerſus hæc incommoda uir ſtrenuus alteram atq; ſecundam inuenit tuendi ſe rationem, ſcilicet potentiam, affines, amicos: adeò ut non iam eruditione, exercitatione, fœlicitateq; ac ſucceſſibus artis pugnetur, ſed ui, dolis, rapina. Diceretis eſſe bellicum certamen pulcherrimè inſtructum. Sunt uelites, iuuenes, ſunt in inſidijs auxiliares copiæ amici, eſt ſtatarius miles ac ueteranus multis cædibus fortis, ſunt duces autoritate potentes, ſunt machinæ, opes & nummi bellorum nerui. Quid ad expugnandum Ducem tam inſtructæ aciei, ego ſolus inermis ualere poſſum? ne igitur admiremini, ſi Themiſon hic unumquenq; in ſuo genere peſſimū ſibi adiungens, non ſolū ſe tuetur, ſed etiam nobis minitatur. Neq; tamen glorieris de hac ſycophantia, tanquam

ſuopte ingenio tibi bene cædat. Labes eſt potiùs urbis noſtræ, q̃ nimis facilis eſt ad credendũ, ut pauci plurib. impouãt, laudẽtq́; quæ nõ uiderint, ut ſuperent q̃ nõ ſint experti. Vnde ſapienter uir grauis Ambroſius, huius urbis Pontifex cauit, ne Hebræus quiſquam plus triduo in ea cõmemoratur: ſatis intelligens talia eſſe ciuiũ ingenia, ut à quouis homine uafro facilè ſeduci & euerti poſſint. Itaq; ne ſperes, neq; glorieris, quod hîc obtines, ullibi gentium aliàs poſſe impetrare. Tertia cauſa forſan, etſi abſurdior uideri poßit, nõ tamen minus eſt efficax. Nũc mũdus fœnatoribus, latronib. iniuſtisq́; uiris repletus eſt, ſi unquã altàs: hi quomodo iuſtius plecti poterãt, q̃ſi uita ante tempus priuentur? ſi pignorũ chariſſimorũ funera uideãt? ſi deniq; ipſi dimidiũ ætatis ſuæ inter fomẽta, clyſteris, uenæ ſectiones, & aquæ potũ, in formidine mortis conſumant? quodq́; reliquũ eſt uitæ, etiã mãcipia medicorũ uiuãt, dũ ne digito quidẽ à iuſſis horũ impoſtorũ diſcedere audẽt? Nã et hãc artẽ hic nouus Aeſculapius docuit, ut illos loco perterrefaciat qui ſibi fidũt, ut ægri pro prædio, ſani pro ſeruis eius ſint. Tunc.n. illis etiã alijs in cauſis audacter & abſq; uerecundia imperãt: at miſeri parẽt, exiſtimãtes eas minas cuiuſdã raræ beneuolẽtiæ fructus eſſe. Ita illi alioqui in alijs rebus nimiũ uerſuti, ſeu proprio ſcelere, ſeu uitæ immodica cupiditate, pluſquã pueri hac in cauſa deſipiunt. Non igitur hæc tuæ felicitatis cauſa tibi euenıũt, ſed ultionis illorũ: nam & in te aut poſteris tuis pari ultione Deus utetur: ut qui optimũ munus, ſanctiſſimã artẽ, tui commodi tuæq́; ambitionis et inexplebilis auaritiæ cauſa uitiaueris. Cur nam exiſtimas ô inclyte uir, poëtas de Aeſculapio cõfixiſſe, quod cũ Hippolytũ et Androgeona ad uitã reuocaſſet, Iupiter fulmine illũ extinxerit? niſi ut intelligamus, hominũ potentiũ genus Ioui eſſe odioſum: nec uelle quenquã plus iuſto prodeſſe ſceleratis? Satis illis eſſe debere, ſi per ſcelus nefandis, non aũt diuinis (quales ſunt quæ arte medica parãtur) uoluptatib. frui liceat. Vnde et illud eſt de quo Plinius cõqueritur, ſed cauſam non intelligebat: Romanorũ enim ſcelera tãta erãt, ut nõ aliter poſſent puniri, nec melius. Nõ hæc propter culpam euenire, mihi obijcere potes: ſcilicet ut negligẽtiæ, cuius me accuſas, & ſtudiorũ ſuperuacaneorũ, ac acerbitatis naturæ, difficiliũq́; morũ, ac factioſæ opinionis pœnas luã: uel quod aduerſentur aſtra, cũ plus ſemp negocij habeã quàm uelim.

Verùm uices patriæ doleo, quodq́; fermè illud Heliæ dicere poßim. Sed ad rem redeo. Quo nam pacto artẽ hãc exercere audes, cũ nullius morbi cognitionẽ teneas, in incerto uagaris, in tenebris erras? Si quis te interroget, quæ febris eſt hæc? ſi pauper ſit, nomen quodcunq; quod in mentẽ uenerit prodis, ſeu ſit, ſeu non ſit: quoniam à nemine coargui times. Si diues & potens, pluꝛima uerba in incertum effutis: demum nomine generali uteris, uelut quòd

ſit ex genere bilioſarum, aut quòd ſit febris continua, quæ omnia uel mulieres & imperiti artis dicere ſolent: ita eludis audientes, & medicos etiam. Vbi enim ſpeciẽ morbi enarrauerint, dicis: Et ego inquam dixerã febrẽ eſſe bilioſam. Quaſi idẽ ſit, eſſe bilioſam & hemitritecũ primæ uel ſecundæ uel quartæ aut ſextæ ſpeciei, aut tertianam notham, uel extẽſam, aut ſimplicẽ, aut ardentem, aut peſtilentem. Omnes enim hæ febres tuo more ſub hoc genere continentur.

Quid ſi ſit lipyria, aut epiala, aut hemitriteus alius ex reſiduis duobus, aut alia febris? num omnes ſub uno genere febris tuæ bilioſæ comprehendentur? O inſanum caput, & intolerabile malum.

Sed omitto iam imperitiam, qua ſolùm tuis clientibus obeſſe potes: deteriora ſunt: maledicẽtia illa, qua omnem bonum proſcidiſti: ambitio, qua docere tuam artem uanam & inanem aggreſſus es, ut omnes coinquinares hoc tuo uirulento dogmate: conſpirationes illæ, quibus per uim & nefas obtines, quod neq; peritia artis, nec ratione conſequi potes: doli, quibus plebem, mulieres, imperitosq́; omnes ſeducis, medicos uerò longè te meliores ſuperare uideris, et irridere. Vnde tibi, dic, & cur neceſſaria illa iracundia, ille uultus toruus? uerba furibunda, minæq;? an medicamenta et morbi his obſequẽtur? et rhabarbarum abs te perterritum, nigram bilem pro flaua, agaricum uerò pro pituita bilem detrahet? Quid hoc ipſo clarius oſtendit tyrãnidem tuam, dum quæ neque ratione neq; autoritate uel legibus ullis obtinere aut perſuadere poſſe ſperas, ui extorques? Si doctrina, ſi ratio ulla tibi ſuppeteret, ſi honeſtum eſſet quod peteres, quod uelles, quid opus eſſet his minis? præcipuè apud nos, qui mitiſsimi ſumus, & minimè contentioſi. Sed cùm adeò illa quæ præcipis, quæ uis, quæ dicis, abſurda ſint, ut riſu digna omnino apud artis peritos cenſeantur, ad uim te conuertis. Quid rogo dolis opus eſt in arte? an naturam decipere te poſſe confidis? Si ergo ad naturam hi prorſus ſint inutiles, qua cauſa uteris erga homines, niſi ut illi decepti aberrent, illisq́; imponas? itaq; pro eruditione, ratione & experientia (quæ tria in arte maximè ſunt neceſſaria) certamen de ambitione, dolis ac uiolentia inter nos inuexiſti, cùm totius ciuitatis pernicie: deinde irrides Medicos Hiſpanos, Gallos, Germanos, tanquam imperitos. Ego certè imperitos tuarum artium, quemadmodum & ego ſum, magna ex parte illos fateor: nec quenquam tibi poſſe comparari: bravium obtinuiſti: cedo, dignus es eo, omnes ſuperaſti: ſed tamen ſi de doctrina, artis experientia, intelligentiaq́; uerba habeantur, nemo eorum quos tu barbaros uocas, non te melior eſt. Quinimo apud hos, ut Fuchſium, Cornarium, & Veſalium, ac Farnelium, Syluiumq́; prætercam, totq́; alios qui medicinam illuſtrarunt, Copum, Linacrum, Andernacũ: innumeros ui præſtantiſsimos uiros

ros tum eruditione, tum artis exercitatione. Et ſi uera fateri uelim, longè plures apud unamquamq; nationem, ſed præcipuè Gallicam, qu dibi floreant ſtudia, & ea gens mihi magis cognita ſit quàm apud Italos. ita enim hoc uitius malarum artium in Italia ſæuit, ut deſertis ſtudijs, ad has ſycophantias fermè omnes conuolent: plus'que obſit praua conſuetudo, quàm natura prodeſſe poßit. Hæc cùm ita ſint, meq; in his ſcias haud mentiri, omniaq; quæ propoſui eſſe tanquam axiomata cõmunesq; ſententias ab omnibus medicinæ autoribus receptas: eò artem te deduxiſſe uides, ut hominibus præſtet, ſola uictus ratione ex pane loto, cocto, aquaq; e ſemine arantij ſibi indicta, frictionibusq; ac clyſteribus (ſi è re ſint) uti, quàm tot periculis errorum, quos tu paſſim diſſeminaſti, ſe ſubijcere: nam & dimidio pauciores peribunt: & qui ſanabuntur longè citiùs ſana'untur. Cùm enim rectè medicinã tractanti è febribus uix unus aut alter pereat (quòd mihi uſu euenit, cùm ſolus tempeſtiuè aduocor: ut ex fide magiſtratus publicæ ſanitatis apertè deprehendi poteſt) qui fit, ut è tuis tuorumq; participum pars fermè tertia decedat, niſi illos ueſtris nouis inſtitutis perimatis? aut ſi ſagatis (quod ſolum reliquum eſt) morituros à uos, ſanandos ad me, bona quadam fortuna conuolare?

Verùm tu, ô egregie, ſimile quippiam effeciſti his qui orbem terrarũ peſſimè deſcribunt: paruo enim circulo delineato, figuram quamcunq;, modò in partes tres diuiſa ſit, ut Aſiam, Africam & Europam referat, inſcribunt: uoluntq; haberi Coſmographi, cùm neque magnitudinem, neque figuram, neque prouinciarum diſtinctionem ullam habeat hæc deſcriptio. Quòd ſi los pro Coſmographis non recipitis, quod illorum pictura nulli ſit uſui, non ad intelligentiam ſitus orbis, non formæ illius, non ad cognitionem maris, montium, fluminum, ciuitatum, non nauigare nos doceat, non iter agere, non prouinciam aggredi ex ea liceat, ſed ſit exemplum paruum & inconditum, nulliusq; uſus: cur eum qui Medicinam eodem modo corrupit, pro Medico habebitis?

Itaque uidetis Principes, Patresq; conſcripti, quorſum prorepat hoc tam malum exemplum, & quibus ſupplicijs dignus ſit qui hæc in perniciem hominum docuit. Sed non poſſum Principibus, imò ne uobis quidem ſpero iſta poſſe perſuadere: ſcilicet quòd homo ſimplex in arte medica longè melior ſit homine uerſuto, quòd uidistis uos in his quæ tractatis regnis, atq; militia ac iuſtitia adminiſtranda, uerſutum uirum & malum, & qui multa etiam furetur et interuertat, minus inutilem eſſe plerunq; Reipub. quàm ſimplicem, tametſi optimus uir ſit atq; iuſtißimus. idq; ita ſe habet.

Sed decipimini, ignoſcite mihi ô uiri præſtãtißimi: quoniam uobis negociũ perpetuò cum hominibus eſt, quibus cũ opus homine alio callido atq; prudẽti:

quanquā neq; in hoc utilis eſſe poßit, ſi non ſit probitas cū prudentia & calliditate coniuncta. Verùm cùm noſtrū negocium cū natura & diuinis legibus ſit, cum quibus nullis dolis, nulla opus eſt uerſutia & calliditate, uir quò ſimplicior, eò melior atq; in artis operibus fœlicior eſt. Poſſem iſta multis ſacræ Scripturæ Philoſophorūq; ac Medicorū teſtimonijs cōfirmare: ſed quorſum Soli lucē adderē? res adeò per ſe manifeſta eſt, ut etiam tu ipſe improbitatis autor, & cæterorum tui ſimilium facilè Princeps, hæc non negare auſurus ſis: ſed ſi quis interroget, negabis prorſus te callidum eſſe, aut uerſutum, imò hæc à me confingi liuoris & odij cauſa dices: re tamen te uerſutum oſtendis: & talem etiam haberi ab omnibus cupis: ſed cùm de negocio agitur, alia ſentis, alia dicis, quod in omnibus actionibus tuis ſemper facis. Dices forſan: Verſutus ſum & callidus, nec tibi hac in parte inuideo, decet hominem talem eſſe: ſed quid prohibet, hoc'ne etiam eruditus ſim ac peritus quantum es tu, uel etiam longè plus? Sed ô uir egregie, quid prodeſt hæc tua peritia & eruditio, etiamſi illam haberes, cùm non utaris? At mentiris: nam ne minimum tibi eius relictum eſt. Scriptum eſt enim: In malitioſum animum non intrat ſapientia, nec habitat in corpore peccatis obnoxio.

Verùm forſan hæc omnia tolerari, ac etiam ferri poſſent, cùm nec latro unus urbem unam ſolus euertere queat: hocq; factum in tui commodum, quantumcunque malum excuſare uelis: ſed quod alios idem facere docueris, hoc non'ne omnino eſt patriam prodere? non'ne crimen læſæ maieſtatis eſt, ſiccarios congregare in perniciem publicam?

Tu, Rex tuq; Senatus, ſi quis uel uiginti uiros armet aduerſum uos, ſi quis ueneno ut proderet totidem ex intimis ueſtris familiaribus tentaret, quibus illum cruciatibus afficeretis? modò deteriora facientem atque molientem, non ſolùm permittitis impunitum, ſed etiam amplexamini: ut quod uiribus ſuis ac per ſe ne tentare quidem auderet, ueſtra amicitia ueſtraq; familiaritate fretus efficere poßit? Dicitis, Neſcimus, nec credimus. Non eſt hæc digna excuſatio. Si quæratis, facilè eſt ſontes deprehendere uel ex ipſorum confeßione. Scio tamen quàm difficile ſit, tam inueteratum errorem ex animis ueſtris excutere: quamq; arduum uos hortari, ut Medicos amicos, longa conſuetudine uobis charos, è domo propellere uelitis: nedum ut in illos animaduertere ſuſtineatis. Quanquam non minor ſit hæc proditio, & longè maius malum, maiorq; pernicies primæ, maiusq; uobis periculum immineat, quā à militibus ac ſeditione: nam multo plures horum ſcelere perierunt, Reges ac Senatores, quorum omnium tu doctor es ac Princeps, quàm uel ueneno uel ferro: nec quiſquā medicis magis intimus aut familiaris eſſe poteſt, quorū operā

effu-

effugere non licet. Quis nunc omittenda non facit? facienda non omittit? frictiones ideò neceſſarias, adeò utiles non ſolùm morbo depellendo, ſed etiam confirmandis uiribus, quotuſquiſq; facit? at fomenta, inunctiones, milleq́; alias nugas facere iubes ac doces, eo conſilio, ut ſi faciant alij, & ipſi peccent, & tu princeps medicorum uidearis.

Sed quomodo diuinabimus nos, quod prorſus extra artis præcepta eſt? Si omittant tanquam neceſſaria permittentes & quæ tu iam in uſum reuocaueris, pro imperitis habeantur. Simili modo et illud, puerperis ſtatim uinũ, oua, carnes dare, tuum inuentum eſt: quo errore quarta pars earum perit: non minor in perpetuos & inſanabiles morbos, licet mitiores, decidit: quæ ſi recta uictus ratione uterentur, uix ex centum duæ perirent, cũ ſit partus res naturalis, & ex quo uix aliud animal intereat. Quis etiam docuit perperam ubiq; chirurgum aduocare, nõ utilitatis ægri cauſa, ſed ut lucri participes tuos errores celet, teq; tuaq; crimina defendat, aduocetq́; uiciſſim ad alios ægros?

Verùm dices, Quid hoc obeſt ægro? Multum ſanè: nam & chirurgi, ut aliquid facere uideantur, de membri ſalute diſputant. Dumq; illi, ut in criſibus perſæpè euenire ſolet, parti proſpiciunt, totum hominem perdunt: atque ita duos nobiles uiros, atque inter ciuitatis primarios, hoc errore perijſſe uidi. Non'ne & illud in uſum reuocaſti, ut interrogantibus de faciendis circa ægros, ſtatim medici reſpondeant? ita ut cùm me hæſitare uideant, uel obliuioſum, uel alia cogitantem, uel ſtupidum eſſe exiſtiment? cùm tamen hoc errore, hac prompta reſpondendi conſuetudine, in tota arte nihil poſſit eſſe pernicioſius. Impoſſibile enim eſt, in tam ardua re, & inter tot difficultates, promptè beneq́; conſulere.

At error hic hominis uita perſæpè penſatur. Quinetiam quaſi contrarijs dogmatibus homo callidè in uſum mulieribus blandiens deduxiſti, ut patienter earum nugas & aliquot infirmorum mollium deliramenta audiremus: unde homini occupato neceſſarium eſſet, uel cum inimicitia eos reprehendere, uel ad rem non pertinentia audiendo neceſſaria omittere, quemadmodum & tu facis: nam neque quid dederis, nec quando cœperit morbus, nec quid iniunxeris, memoria tenes. Sed etiam acceſſionis immemor, cibum in illius initio exhiberi mandas: & ei qui interuallo eſt metuens, fruſtra acceſſionis initium inediam imperas: & uenæ ſectionem poſt ſectionem, medicamenta poſt medicamenta, ut omnia fortuitò & facias & eueniant. Illud quoque reprehenſione non leui in te dignum eſt, quod moram apud ægros non iuxta morborum magnitudinem ducis, & languentis neceſſitatem, ſed iuxta potentiam hominum, pecuniæq́; largitionem:

quaſi, qui tenuiore re ac fortuna ſunt, non ſint homines. Ita omnia proprio commodo metiris, nulla æqui iuſtiq; ratione habita: nec plus fides apud te ualet, quàm apud Pœnos, cùm fallere ſumma laus ſit, & de fraudibus glorieris. Quid uerò dicam de interrogatiunculis illis tuis, in quibus tempus illud quo apud ægrum manes, terere ſolitus es? quàm inanes, ineptæ, ridiculæ, & ſolum auribus mulierum atq; artis inexpertium accommodatæ? Quid edistis? quid bibistis? uitellum 'ne unum oui, an duos ſumpſiſtis? aſſatos, an elixos? arantij'ne ſuccum addidiſtis? ante uel poſt ferculum? Inde illud præclarum: Quàm ſuauis uobis cibus? quàm iucundus potus uiſus eſt? incaluiſtis'ne? O' perditam hominum amentiam, & miſeram ægrorum conditionem?

Dicis: Quid ergo interrogare debeo? An tantus natu adhuc ignoras? Verùm ex puerilibus his interrogationibus, ſi non omnino uecordes eſſent ciues noſtri, non'ne tuam ſapientiam introſpicerent? è quibus inter cætera omnia illud pulcherrimum eſt, quod antequam unius reſponſum audias, ad aliam tranſis interrogationem: quaſi memoriæ præceptiones has puerorũ & picarum more mandaueris, & interrogaſſe abſq; reſponſione ſufficiat. Cùm tamen contrario modo res ſe habeat, ſcilicet ut reſponſione ſolùm, non interrogatione opus habeamus, qua quidem ad prolíciendam reſponſionem ſolùm utimur. Verùm cùm hæc ita ſe habeant: quæritis forſan, quomodo in inuidiam omnium medicorum, imò fermè totius ciuitatis, hic me traxerit? Audite admirabilem ſolertiam, induſtriamq; non uulgarem, & quomodo ſcelere ſuo omnibus me reddiderit odioſum. Corrupta enim medendi conſuetudine, cùm fermè ubiq; aliquid contra præcepta artis admitteretur, conatus ſum eos ad ueram methodum reuocare: id illis ſiniſtrè interpretantibus facilè perſuaſit me alios contemnere, omnia ſolum agere, meq; etiam unum credere ſapientem. Quis non meritò, ſi ita ſit, talem non odio habeat? Itaq; cũ eas ipſe conſuetudines induxiſſet, quæ à nullo artis perito poſſent niſi omnibus diuinis humanisq; legibus contemptis admitti: quòd cum ſuis participibus non ſentiremus, in inuidiam nos uocat. O' ingenium urbis Chriſti dignum. Filij, inquit, huius mundi prudentiores ſunt filijs lucis. Dicis: Cur alij non queruntur? Quòd me grauius premat hoc malum, quàm forſan reliquos: neq; enim niſi ſciens peccare poſſum, ac teipſum imitari: pleriſq; alijs non tam certè ſcire ſe derelinquere, leuiorem efficit culpam. Quòd etſi rectà medendi uia innumeros ſeruem, qui ſub te eſſent perituri: illud tamen incommodi ſequitur, ut qui pereunt, quamuis fatali neceſſitate, & non ſine prædictione mea, tamen inſcitia perijſſe uulgus arbitretur, quòd conſuetam tuam normam, quàm illi nunc pro lege habent, non ſeruauerim. Ita fit, ut unius mors neceſſaria,

ceſſaria, tot aliorum ſaluti impedimēto ſit. Quin etiā audite aliud technæ genus: Si ad deploratū aliquē uocor, omnia ſinit me facere, dū ſperat moriturū; ne cōſanguinei cum inuidiſſe ſaluti infirmi querātur. Si fortè cōtingat reuiuiſcere, unus omnia agit, qui nihil antea agebat: totq; & tanta percipit, ut nihil mihi reſtet: plura etiam perperā, quib. æger denuò perſæpe relabitur. ita infamiæ expers, gloriæ ne ſocium quidem habere dignatur. Eaq; arte et tanquā me omnia agentem calumniatur, & ſui erroris culpam in me reijcit. Quinetiā cū duo ſimus rara quadā ſorte Medici eiuſdem nominis atq; prænominis, neq; hanc tam pulchrā hic impoſtor prætermittit occaſionem: quicquid illi ſiniſtri cōtingit, ſuppreſſa differentia narrat, ut plures credant (& maximè quòd his qui me norunt, talia refert) mihi contigiſſe. Ita fit, ut etiam alterius caſibus ſim obnoxius, propriæ felicitatis uix particeps. Auget præterea hæc, ornat, queritur de communi medicorum conditione: dolet quòd paucorum error ad multorum ignominiam transferatur. Ita nihil prætermittit, quod ad fallendum conducat, falſoq; calumniandum: idq; etiam ſequaces ſuos facere docuit. Hi quoq; adeò euiluerunt, ut ſæpe famam ſparſerint me abeſſe ab urbe, cū eſſem præſens: ægrotareq; cùm maximè ualerem, ut infirmos hac fallacia ſuffurarentur. Cuius rei tot ſunt teſtes, ut pudeat numerum referre. Sic in dies graſſatur hoc malum ueſtra culpa, noſtraq; iactura, o ciues. Nam quod ad me attinet, ſemper hoc exemplum uiguit aduerſum artis medicæ principes, (non quòd me talem exiſtimem alia cauſa: ſed cùm uideo contra me imperitos omnes conſpiraſſe, adducor ut credam certè, etſi talis non ſim, illos me talem exiſtimare) ut nulli eorum defuerit ſuus Zoilus: Hippocrati, Gnidij medici: Galeno, Theſſalus quidam & Eraſiſtratij: ita ut ſemper optimus quiſq; in arte malè audierit. Verū quod ad te attinet, monſtrum horrendum, age quantumuis dolis minisq;: ſunt mihi ſpicula Hiſpanicis gladijs acutiora, & Gallicis machinis uehementiora: oratio ſcilicet, uibrantesq; ſententiæ, quibus te perfodiam, nec ulla uis, non diuitiæ, nec fauor principum, non uiolentia illa tua te mihi eripiet, quin ut urſa nuper catulos enixa te totum confodiam atq; dilacerem. Quòd ſi conſilium non mutabis, perſeuerabisq; in hac tua tam impudenti pertinacia, prodam & nomen: & tam acri ſtudio te, tuamq; uitam ac facta inſectabor, ut imbuta Archilochi tela putes ra' ie. Nam niſi obſtaret uecordia tua, contemptusq; honoris, conſiderem te ad laqueū ſpontaneum poſſe adigi, cùm tua facta Lycambeis multo ſint deteriora & turpiora: neq; mihi, ſuppeditantibus Muſis, aduerſus tam atrocem latronem dicendi facultatem, quanta fuit eius genero, uereor defuturam.

DIXI.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI,

De ſecretis liber primus.

CAPVT PRIMVM.

Quid ſit ſecretum.

MAxima pars eorũ quæ ſcimus, minima eſt eorum quæ ignora-
mus:ut inquit philoſophus. Quapropter,ſi tã multis quæ ſciũ
tur libris ſcripta ſunt, quot et quãtis indigent quæ neſciuntur?
Ob id,ſi ſecretorum nomine quæcunq; ignota ſunt,intelligerẽ-
tur, haud dubiè infinitus numerus librorum ad tractanda ea
quæ latent,neceſſarius eſſet. Verùm cũ ſecretorum nomine quæ ſciri non poſ-
ſunt,haud intelligantur hîc,nec etiam quæ confeſtim methodo & ratione ſci-
re licet,amputata magna parte ab his quæ neſciuntur,eorum quæ ad ſecreto-
rum tractationem haud pertinent: nihilominus adhuc ampliſsima ſeges huius
materiæ relinquitur. Vt multo plures libri ſunt neceſſarij in unaquaq; arte ac
diſciplina,his quos conſcriptos uidemus,ab uniuerſis hominibus qui poſtero-
rum utilitati conſulere uoluerunt. Quapropter nec defuturum nobis ampliſ-
ſimum argumentum ſcribendi uereri poſſum: ſed tot tantaq; ſe offerunt,ut
Mathuſalem anni (uelut dicunt) haud eſſent ſuffecturi.

Quid ergo hac in ætate opus hoc aggredior, quod nec multi continuata
ſerie abſoluere poſsint? Irritum hoc, & uanum. An potiùs methodum quan-
dam generalem poſteris relinquam, quæ deſunt maxima ex parte inuenien-
di ac conſcribendi? Eſt autem ubi plurimum de potentia,de actu minimum: et
ubi actus plurimus eſt,hi ad potentiam minus apti cenſentur. Quò fit, ut nos
qui methodum alijs tradimus, parum inuentis utamur: qui uerò haud inue-
nire poterunt, inuentis à nobis atq; alijs magis feliciter utantur. Eſt enim ut
in inuentis, ita in ſecretorum inuentione duplex utilitas, & ſciendi & uſus:
hanc magis optant imperiti, & uiles & pauperes: illa egregio uiro magis
digna,ut quæ ad altiora & plura ſe extendat.

Præſtiterit autem ſcire, primùm quid ſit ſecretum, ne omnia eo nomine
quæ tradita ſunt,comprehendantur. Ea ergo ſecreta dicimus,quæ non eui-
dentem ob rationem inuenta ſunt: atque ob id etiam paucißimis natura
nota ſunt. Velut machinarum ignearum conſtructio,tametſi pluribus no-
ta ſit: tamen cùm abditam quandam rationem in ſe contineat, ſecreti
nomine continetur. Habet autem hoc, quòd etſi nota ſit pluribus, longè
plura

plura tamen continet abdita in ſe, quæ nulli mortalium nota ſunt. Idem dico de lapide Herculeo. Quòd enim ferrum trahat, illudq; ad Septentriones dirigat, omnibus fermè ex æquo notum eſt: at quia cauſa ignota eſt tot adhuc tantaq; in hoc arcano latent, ut quod notum eſt, præter uſum eorum comparatione contemni poßit.

Quapropter & Fracaſtoreus & Fortunius Affaitatus, & nos antea de his ſcripſimus, cùm nondum Dialecticæ regulas abditas inueniſſem, atque in ordinem redegiſſem. Luſimus & operam ob id omnes, infinita inter pauca nota ignota relinquentes. Ea de cauſa hunc librum conſcripſimus, ut pateret ratio inueſtigandi quæcunque abdita ſunt. Eritq; forſan illud pro exemplo, ob uberem copioſamq; materiam ac miracula quamplurima quæ in ea continentur.

Alia utilitas erit, ut tres libros à me conſcriptos in ordinem redigam. Neque enim quicquam perperam ac (ut ita dicam) ſolitariè à me conſcriptum eſt, ſed omnia neceßitate quadam. Dicitur autem Secretum Græcè ἀναγνὸς uel ἀπόῤῥητον: Latinè ſeu occultum dicas, ſeu ſecretum, aut arcanum, uel abditum, aut ineffabile. Sed hoc aliquid maius eſt, nihil moror: nam non nomen, ut dixi de Subtilitate, quæritur, ſed res ipſa quæritur: nec res una tam aptè expreſſa eſt à Latinis aut Græcis, ut propoſito noſtro ad unguem ſatisfaciat. Quapropter & ampliare & contrahere ſignificata licet: modò admoniti ſint lectores, ne propter uerbulum unum multa utilia & ſimul connexa pereant. Dicemus ergo ſecreta eſſe & cognita, quorum ratio non adeò perſpicua eſt ut pluribus nota eſſe debeant: tametſi uſus docuerit plurimos, & occulta, necdum inuenta, quorum extant ſeminaria quædam inueniendi: aut quoniam neceſſe ſit caſu detegi, ob rei in qua ſita eſt illa uis copiam, & frequẽtem uſum. Quæ uerò nunquam detegentur, & quæ manifeſtis innituntur rationibus, licet nondum inuenta, Secreta dici non merentur.

Caput II. De ſecretorum primis generibus.

Sunt ergo ſecretorum tria prima genera: Incognitum, quod tandem in lucẽ ueniet: Cognitum paucis, quod maximè in precio eſt: & multis, quod euidentem cauſam non habent, atq; ob id neceſſe eſt ut longè plura ea in re lateant quàm quæ comperta ſunt. Id neceſſarium autem eſt in omnibus. Cùm enim proprium aliquid ineſt, & abditas habet cauſas, neceſſe eſt cauſas illas latère, & ab occultis illis cauſis alios produci effectus, qui naturaliter occulti & ipſi erunt: quanquam & ipſi, ut primus caſus, forſan detegentur.

Alia diuiſio rurſus elegans. Secretorũ quædã in cõtemplatione ſola conſiſtunt, ac

ſiſtunt, ac ſola ſcientia delectant, ut quæ de Deo & ſubſtantia cœlorũ abdita, aliquibus tamen comperta ſunt. Quædam in contemplatione poſita ſunt, ſed quæ ad opus deduci utile poſſunt: ut magnetis, lapidum & plantarum uires. Quædam uerò in ipſo opere tantum conſtituta ſunt: ut ſcientia ſeparationis metallorum, diſtillationum, conficiendi colores, atq; huiuſmodi.

Sunt & ſecreta magna, mediocria, & leuia: magna de nobilibus rebus, aut magnæ utilitatis, aut lucroſa: eadem ratione mediocria de mediocribus, aut cũ mediocri utilitate, aut lucro: & parua, eadem ratione. Secretum ergo ad curandum peſtem, magnum erit: ad curandam quartanam, mediocre: ad demendas ſcabrities, leue erit. Sunt etiam ſecreta quædam perfecta, quæ ſemper effectum conſequuntur: alia ut in pluribus, alia quæ rarò: ut quæ lapidem ueſicæ comminuunt, propter multa impedimenta rarò quod pollicentur, præſtant. Sunt etiam quædã magni laboris atq; ſumptus, alia mediocris, alia uerò propè nullius: ac prima quidem tametſi utilia, rarius in uſum ueniunt cæteris, niſi omnino utilitas maxima ſit: ut bellicarum machinarum, et imprimendi libros. Alia etiam ſunt de rebus quæ paßim inueniuntur, alia de rebus raris: quamobrem difficilè inueniuntur, & inuenta facilè abeunt in conſuetudinem: ũ propior faciliùs inueniantur, & inuenta diutiùs ſeruentur.

Sunt & ſecreta circa actiones, alia circa ea quæ fiunt, alia ad præſtigias: imò ipſa præſtigiatrix ars tota ſecreta eſſe uidetur, & admirabilis. Circa ea quæ fiunt, ut cementum, & ſtrues æterna: circa actiones, ut pennis digitis inunctis pulſare: atque ea quæ ad robur & agilitatem pertinent. Sunt rurſus ſecreta quædam quæ cauſam nullam habent manifeſtam: alia, quorum principia ſunt non per ſe manifeſta: alia, à principijs adeò remota, ut ſine maxima negociatione ſciri non poßint.

Caput tertium, de ſecretorum natura.

Vtrum uerò, quod ſecretum eſt, uerti poßit in uulgatam rem, cauſa inuenta: & an cauſæ, cognitione oblita atque amiſſa, uulgata in ſecretorum naturam tranſire poßint, conſiderandum. Aſſumo autem ultimam diuiſionem ſecretorum, atq; illud: quod iam ſuppoſuimus ſecreta ſcilicet quædã nota eſſe, alia prorſus adhuc incognita: nec hanc differentiam ſecretorum naturam uariare. Quia ergo ſecreta, quorum cauſa ignota eſt, ſi ſciri deſinant, non facilè reſtitui poſſunt: & maximè cùm de rebus inuentu difficilioribus fuerint: palàm eſt, illa nomine ſecreta eſſe, cùm ſciri deſierint: cùm ſciuntur autem, uerè ita dici debere. Quorum uerò cauſæ ac principia non facilè primis cogitationibus occurrunt, ut quæ ab Archimede & ab Apollonio Pergeo tradita ſunt (in-

ſunt (innituntur enim principijs non per ſe notis) ea naturam ſuam retinent, nec inuenta nec oblita naturam mutant. Sed quæ procul abſunt à principijs per ſe notis, ut quæ ab Euclide ultimis in libris demõſtrãtur, & à nobis in primis quinq;, cùm uerè ſecreta non ſint, deſinere non poſſunt, tametſi ab homine nullo cognoſcantur. Sunt enim in cauſis ſuis & hominum labore repoſita. Dicuntur autem ſecreta ob inuentionis difficultatem, & quoniam inuenta quandam retinent pulchritudinem, uel euidentem utilitatem. Et quamuis hæc propriè ſecreta non ſint, ſic tamen appellantur: quoniam de his etiam hìc tractatio à nobis eſt inſtituta. Circa uſum uerò, cùm quæ à paucis cognoſcuntur, diuulgantur (uelut machinarum bellicarum ignearum uſus, & typographica) non tamen deſinunt eſſe ſecreta: ſed ſecreti uſum, quod ad compendium lucri attinet, amittunt. Sed etiam neq; illud prorſus, cùm (ut dictum eſt) non planè nota cauſa, aut omnino ignota, neceſſe ſit multa latère: quæ ſi in uſum uenirent, lucrum non leue afferrent inuentoribus. Quod etiam indies accidit & in his dictis, & in ὑαλουργείῳ & μεταλλικοῖς, atq; alijs pluribus. In uniuerſum ergo non uidetur mutatio naturæ hæc, niſi cùm quæ nota erant, difficili quadam inuentione aut ratione ad facilem tranſeunt: tunc enim ſecreta eſſe deſinunt. Et in artificioſis uel chryſocollæ faciendæ è terra ars ſecretum eſt, ſi ad quantitatem referatur: ſi ſimpliciter, cùm cuiq; leui negocio pateat, ſecretum non eſt.

Caput quartum, de modis ſecretorum.

Secreta quidem alia, ut dixi, in cognitione conſiſtunt: alia in cognitione quæ uſui utilis eſt, atq; hæc indiuiſa: Alia autem circa ea quæ fieri poſſunt, uel in operibus, uel actionibus aut repræſentationibus: horum trium, & maximè quæ circa opera uerſantur, quæ etiam magis lucroſa ſunt: quædam ex genere ipſo Secreta appellantur: ut quæ circa Alchymicam, & Magiam, & colores. Scripſit autem de duobus primis Auicenna: an uerò extet chymica, incertum eſt. Necromantiam uidit Sueſſanus: an etiam alia ſit à Magia, in propria tractatione, ſed non à nobis definietur. In omnibus autem his, tum etiam rebus quæ ſecretæ non ſunt, contingunt ſecretæ artes atq; inuentiones quadruplici modo: multitudine, perfectione ſeu decore, facilitate, breuitate temporis. Facilitas triplex: in paucorum aſſumptione, in paruo ſumptu, & in operatione ipſa. Huius uerò rei cauſa unum ſubijciatur exemplum.

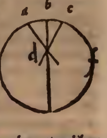
Caput quinrum, de exemplo Herculei lapidis.

Aſſumamus notiſsimum & multiplex exemplum, in lapide Herculeo, quo

nil uulgatius, adeò ut etiam uili precio diſtrahi ſoleat: quanquam optimus etiam non adeò ſit frequens. Optimus eſt, qui trahit ferri partem ſextam, ponderis habita ratione. Hic ergo primùm trahit ferrum. Illito autem ferro, idipſum ferrum trahit, atq; hæc duo tantū nota fuêre antiquis. Niſi uelis id pro tertio conſtituere, quod appenſum ferrum rurſus aliud trahit, atq; illud aliud: nam & hoc nouêre quidam, tametſi non omnes ex antiquis. Quartum id proponatur, quod iam primùm antiquis ignotum fuit (appello antiquos non ſolùm Ariſtotelem & Galenum, ſed etiam uſq; ad Auicennæ, ſed Haſen uerius & Auerrois tempora) quòd ferrum, ſi ferrum trahere debet, oportet ut ad eandem partem lapidis trahatur, dum affricatur: aliter, ſi in contrarium, irrita fit prior uis, ut nec trahat, nec dirigat. Dirigit enim hic lapis ferrum ad Boream, inflectens apicem quinq;, uel (ut Fracaſtoreus, qui diligenter rem hanc conſiderauit) partibus nouem, ad dextram, ſcilicet ad Orientem. Hoc palàm eſt haud nouiſſe antiquos, quòd claſſes non ita infauſtè reges ob imperitiam huius amiſiſſent. Hoc inter æſtuantia maria, inter uentos & turbines ſæuientibus tempeſtatibus concuſſa naui, ſeruatur illibatum: mirum certè liberalis naturæ donum. Quin etiam, quod ſexto loco additur, delata ultra æquinoctij circulum, nihilo ſecius ad eundem boream, non ad Antarctum polum uertitur. Fruſtula quoq; magnetis trahuntur à magno fieri fruſto: & eo magis, ſi inuicē fuerint affricata. Octauū eſt, quòd is lapis altera parte ferrum ad boream impellit, altera ad Auſtrum: non ergo ſemper ad boream, ut uulgus putat. Sunt autem partes illæ lapidis oppoſitæ, ſed non ad unguem ſemper. Nonum, lapis qua parte ad boream dirigit ferrum, ab eadem parte contactum uehementius celerrimè trahit ad ſe: ferrum autem contactum à parte quæ ad Auſtrum dirigit, à ſe manifeſtè repellit, & cum impetu: ferrum autem intactum mediocriter trahit ad ſe. Sic pars quæ ad Auſtrum dirigit, trahit ferrum uehementer: quòd eam partem tetigit, repellit: quòd tetigit oppoſitam mediocriter, purum ad ſe trahit. Decimum, lapidi ad boreæ partem dirigenti, ſi ferrum utraq; cuſpide contactum à lapide ad Auſtrum dirigente approximetur, pellit illud. Et ob id quibuſdam uiſus eſt lapis hic abigere ferrum: ſed oppoſita pars ferrum tactum ſimiliter à contraria parte abigit, à ſimili ſeu eadem trahit. Vndecimum, magnes, magnetis fruſtula contacta ferro, aut ſi ipſe ferro contactus ſit, & ferrum trahit, & abigit, iuxta principia iam propoſita. Ex hoc ſequitur duodecimum, quòd magnes ab una parte trahit ferrum, & repellit magnetem: ab alia trahit magnetem, & repellit ferrum, & quandoq; trahit utrunque. Tertiumdecimum eſt, quòd aliquis lapis ex his trahit argentum, & ferrum quod ui huius trahit

argentum

argentum eſt perfectiſsimum. Quartumdecimum eſt, quòd argentum aliquando argentum trahit, licet ſit hoc rarum, tamen eandem habet cauſam. Quintumdecimum eſt, quòd magnes aliquis repellit ferrum, dum trahit partem oppoſitam, licet remotiorem: quia illam iam tetigit, & ab ea imbutum eſt ferrum. Sextumdecimum non eſt adeò firmum apud me, licet Fracaſtoreus referat: ſcilicet quod ultra æquinoctij circulum magnes dirigit ferrum ad leuam & ad occidentem, reſpectu poli borealis. Sed iſtud eſt neceſſarium, non quia ultra æquinoctij circulum, uerùm potiùs quia Antichthones noſtri uel Antipodes ſunt. Sit igitur circulus a b c, cuius polus b, & oriẽs habitatio in d linea magnetis: ergo erit d c. ſi igitur circumuertat ad oppoſitum, ut perueniat ad alterã partẽ ſub pedib. noſtris, linea d c perueniet ad d a. igitur erit à parte leua reſpectu poli, orientalior tamen & ipſa polo, ſicut d c. Apparet igitur, hominem illum nec prima elementa attigiſſe mathematicarum, ut neſciam quantum illi tribuendum ſit de Hemocentricis tractanti, re ſupra humanum ingeniũ.

Videtur enim mihi de ingenijs eſſe, ut de rebus naturalibus: in quibuſcunq; enim longa ætas cernitur, in hiſdem cernimus ſeneſcentia, iuuenilia, adulta, parua, & nuper naſcentia: qualis in Archimede, Apollonio, Ariſtotele, Galeno, Auerroë atq; Auicenna.

Hic uidete hominem, qui ad ſummum mortalitatis faſtigium, imò quaſi ſupra ipſam peruenerit mortalitatem: nulla autem indicia uel mediocris, uel initij in eiſdem artibus facit, ut credam ipſum in illis ſuis Hemocentricis mera narraſſe ſomnia. Sed mittamus uirum alioqui egregium, & in alijs minimè contemnendum: maximeq; in Poëſi, & naturalium rerum ſcientia. Miremur de Ariſtotele & Galeno, totq; philoſophis, & eorum ignauiam meritò accuſemus, qui cùm magnetis tantam copiam haberent, adeò negligentes fuerint in experiendo, quòd tam facile experiri poterant, ut tot illius uires ignorauerint. Si etenim uel minimum (diligentiæ non dicam) temporis impendiſſent, uel caſu ſæpiùs experientibus neceſſarium erat, ut in cognitionem ſingularum uirium deuenirent. Sed Ariſtotelem excuſemus meritò, ob doctrinam de animalibus nobis traditam: Galenum ob peritiam medicinæ, & imperitiam philoſophiæ. At Alexandrum, Themiſtium, Simplicium, Ammonium, Io. Grammaticum, Olympiodorum, Auerroëm quis excuſabit? inutilia carnis fruſta: quibus nihil cordi fuit, præter nugas & contentiones. Theophraſtus certe laude dignus habendus eſt: quoniam cum ſtudijs laborẽ iunxit: hi uerò uidentur fuiſſe deceptores humani generis, tum ob ſummã ignauiã in

querendo naturæ arcana, imò uel etiam tria: tum quia cum diuerſa ſenſerint atq; pugnantia de iiſdem, ueritas autem una tantũ eſſe poßit, quantam perniciem attulére mortalibus? Gratias ergo agamus Hippocrati, *Ariſtoteli, Theophraſto, Alberto, Dioſcoridi, Auicennæ, Galeno &* Plinio, *atq; huiuſmodi uiris, qui naturam excoluerunt quantum in illis fuit, aut artium ſaltem præcepta nobis tradidére: demum his, qui ſimplici ſermone bonos autores explicarunt. At his qui per contentiones ambitionemq; ignauiæ parem magna ſibi nomina uendicarunt, quorum lectiones nos à diuina contemplatione naturæ operum & mathematicarum & diuinarum uicarum & artium notitia auertit, ac ſimul falſis opinionibus implet, tantũ abeſt ut aliquid debeamus, ut etiam odio maximo, ut uenefici inter medicos, falſi artifices inter ueros, digni ſint. Neque enim ulli credas mortalium, qui ſolùm generalia norit, cùm ad ſingula deuenitur, ſocordia illius deprehenditur. Maximum autem indicium diligentiæ, iudicij, & amoris ueritatis eſt, peritia intima mathematicarum: quarum cognitio facilis eſt, ſcientia certißima, contemplatio iucundißima. Vt ergo qui eas non nouit, aut attingere non potuit, ut ingenio carere illum neceſſe ſit, uel neglexit, quid ergo aliud excolere poterit, aut uolet? aut utilem ſcientiam non exiſtimauit: itaque iudicio careat oportet. Ergo quomodo Secreta diſcere liceat, aut inuenire, doceamus: Et qui'nam maximè ad hoc apti ſint.*

Caput ſextum, De modis ſecreta inueniendi.

Primus quidem modus ratione conſtat efficaci: atq; ideò hæc inuentio eruditis maximè atq; exercitatis conuenit. Conuenit autem non ſolùm exercitatum eſſe in ſcientijs manifeſtis, ſed in his quæ obſcuris quibuſdam ac profundis rationibus inuenta ſunt: ob id plurimùm confert, iam inuentorum rationes ad amußim perpẽdere, ut in ſecũdo libro diximus, qui Dialectica *inſcribitur: Inuentis enim principijs quibuſdam in ſingulis diſciplinis, quæ non ſtatim occurrũt, oportet ea in cõpendiũ redigere, conſtituereq; qualẽ antea diximus dialecticã propriam illi ac conſimili diſciplinæ. Oportet autem cauere diligẽter, ne in illis aberremus: minimus enim error, ut Ariſtoteles ait, in principio, maximus fit in fine. Eſt ergo exercitatio in inuentis & ſcientia & cognitione cauſarum, & uſu ipſo, perquàm utilis ac neceſſaria. Neq; enim chymiſta fies unquam, ſi furnos, uaſa, metallaq; non tractaueris. Habet unaquæq; ſapientia quendã uſum neceſſarium: magis aũt, cũ ad exercitationẽ deuenire licet: multo magis, ſi exercitatio ipſa ad unũquodq; deuenit, ut* Medicina et Muſica: *at etiã lõgè magis neceſſaria eſt, ſi mechanica ſit, ut fabri atq; cerdonis: omniũ*

autem ma-

aũt maximè, quæ circa ſecretas artes uerſatur: ut chymica, magia: nã in huiuſmodi uel minima negligentia euertit omnia: quoniam tota ars in ſubtiliſſimis rationib. repoſita eſt: at hæc minima quis cuſtodire poterit, qui nõ exercitatus etiã diu in eo negocio fuerit? quãdoquidẽ ſubtilitas hæc ſolius uſusfructus ſit.

Secundus modus habetur ex ſimilium inuentione, & deductione ad ſimilia: quemadmodum in magnete diximus. Tria enim cùm ſint tantùm principia, ſcilicet herculeum lapidem uelut maſculum ferrum appetere, ferrum ad libramentum lapide imbutum poli dextram partem quæ Orientalis eſt reſpicere, oppoſitamq́; lapidis partem oppoſitum: oriuntur ſexdecim illa ſecreta, atq; etiam uſus pyxidis nauticæ & horologiorũ multaq́; alia excogitare licet: uelut etiam in Mathematicis, primo ex uno ſenſim & ordinatim plura: idemq́; in artibus ipſis, uelut fabrili, fit malleus è malleo, incus ex utroq;: forceps, pòſt ſtylus: inde lima, & uitis ferrea: pòſt gladius, ſera, clauis, raſtrum, bidens, ſarculus, totq́; alia: & quæ pòſt fiunt, emendant prima, ac corrigunt, & in melius mutant. Tertius eſt, ut docearis ab alijs: ideò multa habentur à parentibus, quædam ab amicis, quædam inueniuntur diſcunturq́; peragrando terras: ideo ſtudioſi ſecretorũ quærendorũ nil maius habent peregrinatione. Sic Hippocrates, Galenus, Dioſcorides, Plato, Iamblicus. Quibuſdã locupletior fortuna hos labores & hæc pericula deuitauit, ut per alios facere poſſẽt, quod ipſi facere cogerẽtur: ut Ariſtoteles & Ptolemæus, ob diuitias. Sed tamẽ eundo etiã plura q̃ mittendo diſcuntur. Porrò multis modis ſecreta in alijs regionibus diſcũtur. Primũ, quod quæ publica ibi ſũt, alijs in regionib. ſunt ſecreta, ob exercitationis nõ adeò perfectæ defectũ: unaquæq; enim regio quaſdam artes magis excolit: ut etiam inter Italiæ urbes uidere licet. Arma Mediolani optima fiunt, panni Venetijs, clypei Mutinæ, lintea tenuia Bononiæ: ſic apud Turcas tapeta, apud Perſas chalybs, apud Belgas ſpecioſæ & parui ſumptus picturæ. Secundũ, quòd multa ſunt propria diuerſis in regionibus, quorum inopia eſt apud alias. Et rurſus earundem ſpecie rerum tanta differentia, ut in eadem regione differentia ſpecie uideas ſimiliora: ut Creticum & Italicum origanum. Tertium eſt, ratio morum, legum, naturæq́; hominum: quamobrem multa diſcere uolenti, nihil opportunius peragrationis prouinciarum. At quot huic obſtent, non arduum eſt intelligere: uelut pericula uiarum, pecuniarum defectus etiam in opulentis, cũ deferre non tutum ſit, non deferenti multa & maxima impedimenta adſunt: mutatio aëris, uictus, pecuniæ uarietas, ut nonnunquam uelut alter Midas, in ſummis opibus fame premaris: præterea tria illa maxima, ſuſpicio principum, diuerſitas religionum, atque linguarum. Ob id ſapienter (quod & aliàs diximus)

ximus) Moſes, non alio ſupplicio dixit Deum ultum eſſet immania audentes, quàm immiſſa linguarum uarietate. Vidi tamen, ut etiam dixi in Phyſicis, hominem pauperrimum, qui ex Græcia Turcarumq; regionibus, quatuor & quadraginta ſecreta attulerat, quæ publicabat: forſan et alia multo plura habuit. Quartus modus contingit ex reuelatione, maximè per ſomnia. Quidam etiam diuino afflantur numine: quo fit, ut quæ tradita ſunt de Necromantia, aut fabuloſa omnino ſint, aut à dæmonibus docta & oſtenſa: neque enim experientia in inane uel caſu ignoſci potuerunt. Proferrem autem liberè, omnes nugas eſſe, niſi Haſen & Conciliatoris, autoritates, non dubia illorum, tum patris mei, ancipitem me redderent. Sed hanc partem, & uenenorum, intactam relinquam, quas etiam nunquam quærere uolui: alteram, ut ineptam, & cui non fiderem: alteram homine, nedum probo uiro indignam: maleficos enim & iniuſtos proteret Deus: contra bonos quid deterius excogitari poteſt, quàm talia parare? At uerò alia multa à dijs oſtenſa & hiſtoriæ produnt, & clari autores commemorant.

Quintus modus, à fortuna & caſu pendet: ſæpe enim alia quærentibus, huiuſmodi ſe offerunt. Colores enim & ὑάλυεῖον, & machinarum ignearum ratio, caſu inuentæ ſunt, dum chymica & metallica metamorphoſis quæritur. Sed neque ſimpliciter hanc rationem inire oportet: uniuerſam enim uitam antea conſumere liceret. Sed tria maximè obſeruare oportet, & quartū ſic occurrat, optimū erit. Dicā autem primùm omnia ſimul, inde ſingula ſeorſum explicabo. Obſeruare igitur decet, ut plurima non ualde differenti ratione, ſed quaſi ſub eadem maximè diſtantia experiaris. Velut, mihi in animo eſt hoc anno animalia multa herbaſq; in fimo equino putrefacere, in uitreis uaſis: uidereq; ſub una ratione & tot diuerſis materijs, ſi quid egregium exoriatur. Scio enim ſponte ex ſingulis plantis à Sole ſingula procreari animalia: idem ergo de fimo exiſtimandum erit.

Secundum eſt, ut ſciamus quæ poſſunt proficere, & uidentur eſſe ſex: Generatio, ut in terra fouendo: præparatio, ut in inſitione: putrefactio, ut in fimo: ſeparatio, ut per ignem: purgatio, ut per aues quæ deuorant: & opus manuum, quo expoliuntur, aptantur, iunguntúrq; res.

Tertium eſt, ut ſcias cui uſui? ad medelam corporis, animi, ad ſpeciem & ornatum: ad compendium, ut machinæ quibus immenſa pondera deducuntur: & ad raritatem. Quod uerò præſcire, ſi contingat, optimum eſt in huiuſmodi negocio, eſt dignotio finis poſſibilis. Velut enim iter agentibus nihil tàm utile eſſe poteſt, quàm ſcire quò dirigatur iter: ita nihil tàm utile quærentibus talia, quàm ſcire ea quæ inueniri poſſunt. Si theſau-

tos ſcias in domo latêre, omnino eos inuenies. Si ſcias poſſe ſpectra fingi, ſpectra finges tandem. Nihil tantum iuuat quærentem, quàm ſecuritas poſſe finem adipiſci: incerto uagatur quiſque, qui neſcit an quod quærit, poſſit inueniri. In ſpes alit homines, ſuſtentata inopiam, dulces efficit labores, iucundos errores: deſperatio obruit & uertit omnia.

Caput ſeptimum, De Materia omnium ſecretorum

In his omnibus à notioribus & partibus eſt inchoandum: faciliora enim præcedere debent. Porrò materiæ notiores ſunt actionum generibus. Secundum hoc ergo, prima huius artis Deus eſt, & uitæ: ab his nihil præterquam ſupplicationibus impetrare licet. Inde cœlum: hoc ergo ad magiam & naturalia opera, ut ſationem, uti licet. Póſt eſt lux, lumènque: his uti poſſumus ad præſtigias, naturaliáque opera. Póſt eſt aër, quo ad machinas uti licet: quoniam aliter ſenſibus non ſubijcitur. Quintum genus ſumitur ab aqua, ad machinas, ad irrigationem, ad deductiones: eſt autem materiæ quintum genus. Sextum eſt à terra, circa generationem. Septimum ab igne, coctio, ſeparatio, exuſtio, & quæcunque alia. Octauum, à metallicis. Nonum, à metallis. Decimum, à lapidibus. Vndecimum, à plantis. Duodecimum, ab inſectis. Tertiumdecimum, ab animalibus alijs. Quartumdecimum, à medicamentis & uenenis. Quintumdecimum, ab hominis partibus corporeis. Sextumdecimum, à cogitatione. Decimumſeptimum, à machinis. Decimumoctauum, ab artibus. Decimumnonum, à ſomno & uigilia. Vigeſimum, ab his quæ ſunt extra nos, quaſi è nobis ſint.

Caput octauum, de finibus & modis operationum.

Fines autem multiplices: generaliter ad ſapientiam, ad utilitatem, & lucrum. Vnde ſecretorum etiam genus uerum, & ad decipiendum; huiuſmodi nunquam aliàs tanta copia: inde lances ponderaq́; falſa, & duplicia, ſcilicet leuiora & grauiora: & ſuppoſitæ perſonæ, multaq́; huiuſmodi. At de his probi uiri non eſt tractare, etiamſi nulla alia lucri ſpes eſſet: nunc in tanta copia ſecretorum utilium & laude dignorum, nefas eſſet de huiuſmodi falſis ſecretis atque decipiendi modis ſermonem habere.

Sed redeo ad ueras inuentiones, inter quas etiam preſtigiæ numerari debent: neque enim ad decipiendum excogitatæ ſunt: ſed ut intelligeremus, mentem hominis ſenſibus eſſe ſuperiorem, falliq́; perſæpe illos. Igitur

finium genera ſunt octo: uiuere diu, bene ualere corpore, atq; mente potentem eſſe, diuitem, ornatum, cũ uoluptate, & filijs. Omnia ergo ſecreta ad unũ horum generum deduci ac tendere debent. Modi autem tres: aut melius quid facere, ſeu nouum, (id enim melius eſt) aut facilius, aut ſenſus perſtringere. Cùm ergo tria in octo, & productum in uiginti duxerimus, fient ducentæ octuaginta ſecretorum differentiæ: at quoniam quædam in unum conueniunt, alia diuiduntur, placet libros neceſſarios huic arti enumerare.

Caput nonum, in quo enumerantur omnes libri Secretorum.

Primus igitur liber, qui & ſolus edetur à me de Secretis, eſt hic præſens, in quo de totius artis principijs tractatur: ut reliqui omnes poſſint hac ratione à diuerſis confici.

Secundus autem, eſt de ſpecialibus modis huiuſmodi libros conficiendi: & ita de propria cuiuſque diſciplinæ logica: confectus eſt hic à me, & uocatur Dialectica. Extat.

Tertius liber, eſt de cognitione Dei, & uocatur Hymnus: cuius pars à me conſcripta eſt, docetq; ſecreta illa ſuperiorum: nec edetur forſan, ne prophanentur diuina. Extat.

Quartus liber eſſet de Precationibus & ſupplicationibus, quem non ſcripſi, propter multa: bono enim uiro non expedit: mali non ſunt docendi, ſed ut ueniam quærant.

Quintus, eſt de cœlo: cuius portionem ſeligere licet ex libris de Subtilitate & Rerum uarietate. Eum tamen non ſcripſi: ſed alium quendam loco huius, & omnium ſequentium uelut farraginem: qui extat, nec edetur.

Sextus, eſt de luce & lumine: de his autem, in libris eiuſdem, ſcilicet nuper dictis, ſermonem habui: ſed nullo peculiari libro tractationem hanc tradidi. Verùm multa illis ſecretiora latent, & magis utilia humanæ uitæ.

Septimus liber, eſt de natura aëris: continet autem infinita, ut ita dicam, ſecreta: quorum uix duo aut tria ego tradidi. Ignota enim fuit illius natura, tum miracula, ad hanc diem uſq;, quæ ſunt omni admiratione maiora.

Octauus, eſt de uiribus aëris: continetq; inſtrumenta ſupra quinquaginta, quæ aëris ui agitantur atq; mouentur.

Nonus, eſt de imaginibus ex aëre: cuius nondum principia inuenta ſunt: & eſt Facticiarum præſtigiarum.

Decimus, eſt de Natura aquæ, Septimo proportione reſpondens.

Vndecimus octauo, & eſt breuis: quoniam ad machinas, cùm comparantur, multa habent ſimilia: attamen continet.

Duode-

Duodecimus nono: & eſt materia pulcherrima, de imaginibus in aqua.

Tertiuſdecimus, eſt de ratione machinarum pondera trahentium, impellentiumq́;.

Quartuſdecimus, de æquilibrijs.

Quintuſdecimus, de natura terræ, montium, arenæ, terræ fertilis, ſalſæ, & huiuſmodi.

Sextuſdecimus, de natura & uiribus ac ſubſtantia ignis; & materia illius.

Decimuſſeptimus, de machinis igneis, & miraculis.

Decimuſoctauus, de his quæ in ſublimi.

Decimuſnonus, de loco, inani, tempore, indiuiduo, materia prima, forma, motu, & corporum repugnantia. Cuius pars in Primo libro De ſubtilitate à nobis tractata eſt: ut reliquorum omnium, in reliquis libris eius operis, tum de Varietate rerum.

Vigeſimus, de Inuiſis: ſeu per dæmonas, ſeu mortuos, ſeu alio modo fiant.

Vigeſimuſprimus, de coloribus.

Vigeſimuſſecundus, de ratione uidendi, ſeu optica.

Vigeſimuſtertius, de præſtigijs

Vigeſimuſquartus, de admirandis operibus: uelut qui capillis eleuabat lapidem immenſi ponderis: alius frangebat funes manibus: alius trabem ex humero in humerum alium transferebat, ſine manuum auxilio, inde mento ſuperponebat: alius gladio præacuto incumbebat, alius enſem acuta acie per uultum totum deducebat. Aſcanius Neapolitanus tria oua in nauicula prælonga, arctaq́;, ut cauo baculo circumducens, motibus diuerſis ſimul eos agebat etiam tertio quieſcente: unum quoq; ruere conuerſis capitibus præcipitem coëgit. Idem, cũ ocreis, ſexaginta ouis in certa diſtantia collocatis; nouem ſaltibus circumuolutus ſuper ea, nullum frangebat. Alius paleas ſuper uentrem ſcindebat gladio. Quidam lauant manus plumbo liquefacto; & lardum ardens diſtillant ſuper manus nulla noxa.

Vigeſimuſquintus, de Oris præſtigijs, atq; alijs huiuſmodi.

Vigeſimuſſextus, de nodis. Extat.

Vigeſimuſſeptimus, de ſoni arcanis. Extat.

Vigeſimuſoctauus, de odorum ſecretis.

Vigeſimuſnonus, de Saporibus.

Trigeſimus, de Tactus miraculis.

Trigeſimuſprimus de Miſtione ac miſtis.

Trigeſimuſſecundus, de lapidum uiribus: nam in hoc agitur de magnete. Extat.

Trigeſimuſtertius, de herbarum natura & uiribus.

Trigeſimuſquartus, de arborum uiribus ac natura.

Trigeſimuſquintus, de piſcibus fluminum & ſtagnorum ac lacuum.

Trigeſimuſſextus, de piſcibus marinis.

Trigeſimuſſeptimus, de quiſquilijs ac reiectamentis.

Trigeſimuſoctauus, de auibus.

Trigeſimuſnonus, de animalibus quæ ex putri materia generantur.

Quadrageſimus, de quadrupedibus quæ ex ouis generantur.

Quadrageſimuſprimus, de ſerpentibus.

Quadrageſimuſſecundus, de animalibus quadrupedibus.

Quadrageſimuſtertius, de ſomno & uigilia.

Quadrageſimuſquartus, de cogitatione & ui imaginandi, tum memoria.

Quadrageſimuſquintus, de præſagijs ex his, Ectaſi etiam, & habitu in corpore. Extat, & eſt pars libri Secretorum qui Quartus inſcribitur.

Quadrageſimuſſextus, de medicamentis ac potionibus. Extat.

Quadrageſimuſſeptimus, de emplaſtris, unctionibus, & his quæ exterius applicantur. Extat.

Quadrageſimuſoctauus, de deſtillationibus.

Quadrageſimuſnonus, de Chymica.

Quinquageſimus, de arte uitri, & ſimilibus.

Quinquageſimuſprimus, de metallis, ac uiribus eorum.

Quinquageſimuſſecundus, & eſt prolixus ualde, de Metallorum ſeparatione, perfectione, ornatu ſeu politura, compoſitione, & deductione ad opera.

Quinquageſimuſtertius, de metallorum tranſmutationibus in lapides, terram, olea, nouiſq; miſtis.

Quinquageſimuſquartus, de Geometricis ſecretis. Extat.

Quinquageſimuſquintus, de ſecretis Arithmeticis. Extat.

Quinquageſimuſſextus, de ſecretis Aſtrologicis. Extat, ſed imperfectus.

Quinquageſimuſſeptimus de ſecretis perſuadendi, & Rhetoricis.

Quinquageſimuſoctauus, de ſecretis mutandi mores & mentem alicuius. Extat imperfectus.

Quinquageſimuſnonus, de ſecretis ſoluendi faſcinationes.

Sexageſimus, de ſecretis uenereorum.

Sexageſimuſprimus, de ſecretis generationis.

Sexageſimuſſecundus, de ſecretis memoriæ, & ſimilibus.

Sexageſimuſtertius, de armorum ſecretis.

Sexageſimuſquartus, de ſecretis ad ornatum & fucos pertinentibus, ubi de tonſtrina agitur.

Sexageſimuſquintus, de ſecretis ad uitæ diuturnitatem.

Sexageſimuſſextus, de ſecretis ad incolumitatem.

Sexageſimuſſeptimus, de ſecretis ad prudentiam.

Sexageſimuſoctauus, de ſecretis ad diuinationem ex Phyſiognomia, Metopoſcopia, Chiromantia, naturalibus coniecturis.

Sexageſimuſnonus, de ſecretis dignoſcendi mores hominum.

Septuageſimus, de ſecretis cuſtodiæ familiæ.

Septuageſimuſprimus, de ſecretis compendij rei familiaris. Extat pars.

Septuageſimuſſecundus, de ſecretis conſeruandi res.

Septuageſimuſtertius, de delicijs.

Septuageſimuſquartus, de arte quam Notoriã uocant, & aſcenſu ad ſuperiorem naturam, atq; illius coniunctionem.

Septuageſimuſquintus, de ſecretis educandi filios. Extat.

Septuageſimuſſextus, de ſecretis inuentionis theſaurorũ, & abſconditorũ.

Septuageſimuſſeptimus, de ſecretis Architecturæ.

Septuageſimuſoctauus, de ſecretis artis nauigandi.

Septuageſimuſnonus, de ſecretis artis militaris, ubi etiam iter agentium.

Octuageſimus, de ſecretis artis textoriæ.

Octuageſimuſprimus, de ſecretis artis fabrilis.

Octuageſimuſſecundus, de ſecretis artis ſtatuariæ & picturæ.

Octuageſimuſtertius, de ſecretis artis plaſtices.

Octuageſimuſquartus, de ſecretis artis figulinæ.

Octuageſimuſquintus, de ſecretis artis ſutoriæ.

Octuageſimuſſextus de ſecretis artis ueterinariæ.

Octuageſimuſſeptimus, de ſecretis artis uenatoriæ, aucupij, & piſcandi.

Octuageſimuſoctauus, de ſecretis artis lignariæ, & tornandi.

Octuageſimuſnonus, de ſecretis ludendi. Extat pars.

Nonageſimus, de cognitione terrarũ, et quid contineãt: & eſt magni lucri.

Nonageſimuſprimus, de Fato, & finibus mortalium omnium rerum. Extat.

Nonageſimuſſecundus, de ſecretis ciuilis conuerſationis.

Nonageſimuſtertius, de ſecretis aulicæ uitæ.

Nonageſimuſquartus, de ſecretis aduerſus publicas calamitates.

Nonageſimuſquintus, de ſecretis ad commoda uitæ.

Nonageſimus ſextus, de Secretis agriculturæ proprijs & admirandis.

Nonageſimus ſeptimus, de ſecretis præparandi lanam, goßipium, linum, ſericum, piloſq;.

Nonageſimus octauus, eſt de ſecretis uarijs & incerti generis.

Nonageſimus nonus, de ſecretis impoßibilium, quomodo initium habeant: & aliquando uideantur, ſed inchoata tantum.

Centeſimus, De Secretis quorum genera adhuc ignota ſunt.

Plures quoq; longè libros his cōſtruere in hac materia liceret. Sed his pro exemplo contenti fuimus. Manifeſtum eſt autem, multa ex his à nobis tractata eſſe: ſed non generaliter, nec perfectè: quæ autem latent, multo utiliora ſunt, et ſine numero: quorum ſingula ſufficienter hominem quidem alere poſſunt: plura uero ex his etiam ditare egregiè. Dicemus autem de his ſuo loco.

Caput decimum, De comparatione ſecretorum in facilitate, nobilitate, & utilitate.

Diuitibus nobilia, pauperibus utilia, occupatis & impotentibus facilia magis conueniunt: neq; enim (ut multi faciunt) diuiſiones diuiſionibus conuenire neceſſariò debent: ut ſi in finibus actiorum licet ille honeſtum & iucundum, utile uerò utili conueniat, neceſſe ut honeſtum nobili & iucundum facili congruat: tam & nobilia ſecreta, ut honeſta quandoq; ſunt, & non ſemper, ut uenenorū præparatio, ita à iucūditate abſunt. Itaq; his inutilib. comparationibus relictis, de facilibus, nobilibus atq; utilibus agimus. Sed & hoc utile multis modis dicitur, uel quod ad ualetudinem, uel ad opes, uel ad potentiam confert. Nobile aūt & facile ſimpliciter quaſi dicūtur, & mutuè pugnant. Nobilia igitur ſecreta & à re & à fine deducuntur. Impetrare poſſe ſupplicationibus à Deo aliquid, etiamſi exiguum ſit quod impetratur, ſemper nobile eſt: ut etiam diuturnitati uitæ conſulere, quomodocūq; id eueniat; & per qualecunq; fiat auxilium. Manifeſtum eſt autem; quod uiuarum omne genus & ſubſtantiarum ſeparatarum nobiliſsimum eſt: quoniam ab ipſo primo ente primò profluunt. Corpora uerò uiliſsima, in medio ſunt ſeparata, quæ ad corpus referuntur, ut mens, anima, ſenſus. uiliora corporibus ſunt accidentia & magis corporea, & quæ minus manent: ut ſonus luce. Facilia, quæ in rebus quarum copia maxima inuenitur breui negociatione, & quæ non exactam menſuram requirunt. Vtilia, quæ ad multos uſus, aut maximè neceſſarios, ob id uitam & ſapientiam. Hæc enim maximè neceſſaria, uel ad lucrum: hoc enim omnes usus continere uidetur: quandoquidem nummus omnia ſit in potentia. Quædam uerò nobilia ſunt non utilia: ut ſcientia de natura cœlorum: quædam utilia, non nobilia: ut ex fimo equino lucrari multum: quædam utilia, & nobilia:

illa eſt magia, quæ uincere bellum docet. Seruatis libris in arca ænea, quamuis eſſent etiam publicati, ob metum ſacerdotum, quod malè ſenſiſſet de dijs Ariſtoteles, nec falſus existimatione (perierunt enim qui publicati erant) hanc tantam famam de ſe peperit.

Caput XI. Vera ſecreta in dijs eſſe, proficiſciq́ ex intima rerum cognitione, qua nos caremus.

Porrò uera cognitio ſecretorum ex cauſis rerum proficiſcitur, eaq́; ſola eſt in dijs. Hi enim ſolum intima rerum intelligunt: nos autem exteriora tantum, & procul etiam: ob id naturalia ſecreta pauca nouimus ex innumerabilibus: atq; illa pauca, ex Mechanica potiùs, atq; experimento, quàm contemplatione atq; ſcientia. In quibuſdam autem, uelut mathematicis: quoniam ibi per cauſam ſcimus, etiam ſecreta plura nouimus. Etſi plura haberemus principia, multo plura etiam ſciremus. Mathematicæ enim magis cognitæ ſunt hominibus, quàm naturales: quæcunq; igitur ad mathematicam rationem perduci poſſunt, notiora ſunt nobis: uelut machinarum ratio, & uaſorum, per quæ aër & aqua diffluunt: in eiuſmodi enim homines ad magnam cognitionẽ deuenerunt, plurimaq́; ſecreta inuenêre. Claruit autem, præter reliquos, in his Hero, poſt Archimedem. Omnia autem huiuſmodi ex ratione mathematica pendent, naturalibus principijs iuncta. At in naturalibus puris pauca, ob cauſas enarratas, ſecreta patuerunt: & quæ innotuerunt, caſu & uſu inuenta ſunt: uidetur autem conuerſa uia procedendi in naturalibus puris, ex experimento ad rationes progredientibus, in machinis, ex ratione ad experimentũ. Ignorantur autem pleraq; in mathematicis, ob paucitatem cognitorum principiorum. Duobus enim aut tribus inuentis principijs, una tota ars conſtituitur: quod feciſſe uidemus plures Archimedem. Quæ igitur in naturalibus inuenta ſunt, quaſi uulgata & minus nobilia ſunt: quoniam caſu quodam & experientia inuenta ſunt: uidetur autem noſtra natura ob id parum Dijs chara, quòd nihil huiuſmodi à Dijs cognitum accepimus. An forſan non expedit: quoniam huiuſmodi parum curantur. Sed hæc alterius conſiderationis ſunt.

Caput XII. Quòd homines ex huiuſmodi noticia inter cæteros eminent.

Ob id igitur homines, cùm ad huiuſmodi noticiam perueniunt, inter reliquos adeò eminent, ut pro dijs habeantur: cum tamen minimum ſit quod norunt, & id confuſum & imperfectum. Contrà dij multa & perfectè & purè norunt, & alio prorſus modo, atq; nobiliore quàm nos. Illud tamen exiguum

hominem beat, & maximè ſi pluriũ & nobilium aut utilium rerum ſcientia ſit, ut etiam leges uelint poſſe à principe peti, damnatum ad beſtias ob ſingularem aliquam cognitionem. Sed leges quidem rectè forſan: qui legibus utuntur, perperam interpretantur, etiam de ſolo capitali crimine, ad quod nemo huiuſmodi qui ſit, damnari poßit. Sed principum clementia maior eſt: togatorum autem crudelitas ab ambitione proficiſcitur. Omnes igitur qui huiuſmodi cognitione præditi fuêre, inclyti euaſerunt: alij quidem maximas opes congregando, aliqui ſummos ſunt conſecuti honores: at alij utrunq;. Sed ſi homines tam rudi ſapientia præditos admiramur, quid de dijs, & quantum honoris exhibere debemus?

Caput XIII. Quòd quæ in uno ſecreta ſunt, in alio non erunt aliquando.

Porrò cùm, ut diximus, ſecreta pleraq; ſcientia & uſu conſtent, & quòd raritatis cauſam ſecreta continere neceſſe ſit; raritas autem non ſolùm in re uel affectu, ſed etiam in magnitudine, pulchritudine, perfectione atq; facilitate conſtat: liquet idem apud diuerſos & Secretum eſſe, & non eſſe: ut etiam in his qui aleam pro arbitrio iaciunt, ſecretum eſt agilitas illa manuum, cùm tamen omnes aleam iaciant: atq; in curatione exuſtæ partis, cùm cicatrix nulla apparet, ſecretum eſt: cura autem uulgaris. Igitur in cunctis rebus ſecreta inuenire licet: nam uulgata & communia ſunt res & affectiones: etenim generare uermem ex ſaliua, electrum conficere, res eſt: affectio autem, fuluum reddere aurum, & ſplendens terebrare ferrum: at multum ferrum citò optimè terebrare, ſecreta res eſt, cognitio atq; uſus.

Caput XIIII. Secreta ſi euulgentur, nobilitatem & decorem amittunt.

Si igitur ſecreta euulgentur, cùm communia fiunt, decorẽ & nobilitatem amittunt: nobiliora enim exiſtimantur, quæ docent affectiones: nobiliſſima, quæ res. Porrò magnitudinem, perfectionem, pulchritudinem, facilitatem docere, minus eſt. Facilitas & multitudo utiliora ſunt perfectione & pulchritudine: hæc autem nobiliora. Licet ergo ſcientiam horum apud ſe retinere, ut precioſior habeatur, cuius nulla pars communis eſt. Quæ enim in uno ſolo ſunt, perfectiora ſunt: quoniam unum melius eſt quàm multa, ut alias docuimus. Primùm igitur quærendæ ſunt res, uelut metalla, lapides: pòſt, affectiones: at pòſt hæc, ſi ad utilitatem reſpicimus, multitudo & facilitas: quemadmodum qui chryſocollam: ſin uerò ad uoluptatem & præſtantiam, perfectio & pulchritudo. Eſt enim pulchritudo uoluptatis, præſtantia nobilitatis fundamentum.

Porrò

Porrò res aliæ fiunt, aliæ corrumpuntur: & in hoc magnus eſt uſus: ut lapidem frangere in ueſica, & nebulam ex oculo detrahere: quæ autem extra hominem, urbis muros diruere. Oportet autem in difficilibus, quæ magnam habent utilitatem, eligere: ne, ut in prouerbio, piſcemur hamo aureo. Medici autem antiqui ſuas compoſitiones occultabant, ut pro ſecretis haberentur: pulcherrima etiam nomina addentes. At non occultando ſecretum fit: ſed ſecretum occultari meretur.

Quærendum eſt igitur, occultata compoſitione, quæ uires aliquas egregias habeat, an pro ſecreto habenda ſit, cùm ſimiles alias habuerit, licet non eodem pondere. Dicimusq́;, quòd non niſi magna ſit exuperantia unius aut duorum medicamentorum, in ea in comparatione ad alias: quæ ſi adſit, pro ſecreto haberi poteſt, ſuffragante opere. Cæterùm ſi diſcrimen non adſit magnum, diſcrimen operationis ex electione ſimplicium medicamentorum contingit. Quare diligenter huiuſmodi medicamenta paranda ſunt: aliàs ne exiſtimes, ex minimis magna oriri: ſed magna ſolùm ex magnis fiunt, & uarietates magnæ magnis etiam ex diſcriminibus. Quædam uerò addita ſcrupuloſè, eorum medicorum improbitatem declarant: ut ſi theriacem ligno ſalicis agitandam doceant. Excuſant, quòd opinio ægri plurimùm facit ad ſanationem. Verùm illas addere ſiliquas, curioſi hominis eſt, & ſophiſtæ potiùs quàm ſapientis.

Caput XV. Quomodo ex uniuerſalibus ad propria in inquiſitione deueniendum.

Operarij porrò & imperiti ob id non ſolũ ſuperfluam hanc curioſitatem contempſère, ſed etiam generales rationes putant ſecreta ſola experientia & uſu conſtare, rationem ſuperfluam eſſe: obijciuntq́; (quòd uecordia, ut dixi, priorum philoſophorum accidit) nullum horum ſupercilioſorum ne uel oboli rem arcanam quidem unquam inueniſſe: quòd & uerum eſt, & fatemur: ſed cauſam eandem turpitudinis docuimus. Oſtendere tamen oportet, horum ob accuſationem generalia præcepta & eſſe, & utilia eſſe: nam quemadmodum Galenus in libris primis quinq; de ſimplicibus medicamentis, quæ ſolùm experientia imperfectè nota erant, ad trutinam deducit, & generaliter & perfectè & cum ratione deduxit: ita etiam in obſcuris facere utile eſt.

At dicent hi: Vtile certè erit, ſi fieri poßit: ſed negamus fieri poſſe, ubi abditæ, non ut in ſecundis ac tertijs qualitatibus quæ ex primis pendent, cauſæ notæ fuerint. Nos uerò cauſam in quibuſcunq; eſſe nõ dubitamus. Sciri etiam poſſe proximas, ſi non primas, haud dubium eſt: propter quod etiam de magnete exemplum inuentionis cauſarum docebimus.

Primùm ergo ex uniuerſalibus ad propria deſcendemus, erunt autem propria, tanquam prima quædam principia. Seligemus autem principia ex experimentis & rebus generalibus, ſed non generaliſſimis. Velut in mathematicis non aſſumimus in coni, cylindri ac ſphæræ comparatione principia illa, Omne totum maius eſt ſua parte, & Quæ uni æquantur quantitati inuicem ſunt æqualia: nam hæc iam Euclides aſſumpſit, & ſunt generaliſſima omnibus quantitatibus. Sed neq; propria conis ſphæræ & cylindro tantum: hæc enim principia eſſe non poſſunt: quia omni quantitati non conueniunt, eſſentq; demonſtranda: ſed eſt quoddam medium, ſcilicet ut omnibus quantitatibus certam rationem ſeruantibus congruant: ea autem ratio conuenit conis atque ſphæræ, & per illa etiam cylindris. Itaq; ex generalibus omnis doctrina procedit, imò generaliſſimis: ſed huiuſmodi quædam ſunt, quæ certam rationem exigunt: dictiq; poſſunt principia partium, ſeu propria illius diſciplinæ. In naturalibus uerò, cũ rara quæramus, etiam raras quaſdam materias aſſumere oportet: & ut in mathematicis circa partes quaſdam tentamus inuenire demonſtrationes, quòd hæc ſint principia ſciendi in illis: ita in philoſophicis tentabimus inuenire experimenta: quomodo autem, nunc dicemus.

Caput XVI. de tranſlationibus, alijſq; proprijs modis ſecreta inueniendi.

Ergo à tranſlationibus inchoandum eſt: uelut à mentis affectibus ad humores, à lapide herculeo ad alios lapides, ut argentum aut æs trahant: & cur hoc, non illud: diſcrimen inter ipſum herculeum lapidem & ſuccinum, quod omnia trahit: ſympathia, antipathia: ſimile, diſſimile: alimentum, exitium. Alimentum quidem trahere omnia, omnes intelligunt: cur, nulli (puto) nam calida & ſicca, & frigida & humida, & contraria & ſimilia trahuntur: & tamen una ratione, unus finis: una ergò forma, unum agens, una agendi ratio: & eſt ut ſit humidum, calidum, ſimile. Principia enim mortalium rerum hæc duo, calidum atq; humidum, eſſe docuimus. Simile autem, non eiuſdem ſpeciei: nam cùm potentia idem ſit, ſi ſimile ſic eſſet, non mutaretur, aut ſi mutaretur, ex eodem in idem, & ita non mutaretur. Quatuor igitur cùm unum eſſe neceſſe ſit, uel ut nulla fiat mutatio, uel ut ex uno in aliud, numero tantum diuerſum fiat: aut ut muletur, idemq; maneat: uel ut diuerſum ſpecie ſit, tribus primis quæ eſſe non poſſunt ſublatis, quartum ſolum ſupereſſe neceſſe eſt. Quæ igitur ſic ſimilia ſunt, trahuntur: quæ exitio ſunt fugiunt, quòd ſenſus quidam in his inſit conuenientis atq; contrarij: uentriculus bouis herbam concoquit, non carnem: lupi carnem, non herbam: unumquodq; igitur ob ſimilitudinem, non mollitiem. Eſt hæc ſympathia in rebus,

rebus, & ad ſonos uſq; progreditur. Quæramus ergo, quis finis? Mutatio certè: nam ante eadem nobis ſunt. Quærimus ergo mutationem. Hæc à ſimilibus aut contrarijs progreditur. Sed eſt ſimile iſtud, aut contrarium, per ſæpe ignotum. Qui lapidem habet in ueſica, quærit ſanè ut exteratur, non ut augeatur: id fit à contrarijs, non à ſimilibus: contraria ſunt, quæ molliunt, quæ incidunt, & quæ proprietate quadam id agunt. Incidunt autem acida, & amara, & acria, & motus: molliunt humida. Quæ autem frangunt proprietate quadam, alia quidem genere cōueniunt, alia autem diſsident: ſed ope ratione ſimilia ſunt. Ratio nos ducit, experimentum autem docet. Similia ſunt lapides, & miſta terrea, quæ & metallica dicuntur: poteſtate autem, quæcunq; ex ipſis lapidibus naſcuntur: ut parietaria, petroſelinum, iuncus marinus, caprificus, ſcolopendra, ſaxifragia. Hæc igitur ſi calore animalis attenuentur, magis agunt: calidiſsimum animal eſt columbus. Deſtillata rurſus diuidunt, & comminuunt: indicio eſt aqua ex alumine & ſale nitro detracta, quæ argentum colliquat. Si addatur ærugo, adhuc acrior eſt: ſed alia eſt ratio metallorum & humidorum, alia ſiccorum & lapidum, quos terere oportet.

Conuenit igitur, ut lapides qui hoc poſſunt, qualis Iudaicus fœminis, & ſtercus columbi, depaſti his quæ lapidem comminuere poſſunt, & uitrum, & oppoſitæ extremitates integumenti cochlearum, & radix herbaq; parietaria in carbones redacta, & lapides aſtacorum fluuialium in aquam redigantur: nam ſi ſic ut ſunt exhibeantur, uix permeare poterunt, ſed per aluum ſecernentur: quoniam ob antipathiam à iecore non trahentur: & ſi trahantur, non poterunt comminuere adeò, ob craſsitiem: & periculum eſt ne lapidi agglutinentur, augeantq; illum. Ea aqua limunij fructus ſucco miſta, quòd is rex ſit diſſecantium, & ſaccharo ob ſympathiam iecoris miſta, & epota in balneo, uacua iam ueſica, uel per catheterem immiſſa, hoc efficere poterit. Laudant in hoc ſcorpionum etiam cinerem, quem ob difficultatem habendi prætermiſeram. Manifeſtum eſt igitur, cur omnia, & quomodo ad ſympathiam & antipathiam, præter inſtrumenta, reducantur: & quomodo mutatio eſt quod quærimus: mutatio autem ad finem. Idem quoque alio exemplo, in his quæ ſunt extra nos, declarabitur.

Caput XVII. De exemplo inuentionis cauſarum in lapide herculeo.

Quæret forſitan aliquis iam in his quæ extra nos ſunt, hoc exemplum. Diximus enim, ſecreta uerſari aut circa mutationem animi, aut corporis, aut

uitæ producendæ rationem, & cætera quæ ſuperiùs commemorauimus, quorum principia ſunt quatuor: ſympathia & antipathia, inſtrumenta, commotio mentis, & manuum agilitas. Principia enim aut ſunt res, ut Deus, cœlum, & miſta: hæcq́; ſimile per ſympathiam, & contrarium per antipathiam operantur aut artificia, & inſtrumenta: aut homo ſecundum animam, cuius operatio eſt cogitatio: aut per corpus, & eſt manuum agilitas, ex qua pendent præſtigiæ. Mathematica autem in ſola contemplatione uerſantur: ut in uniuerſum ſint principiorum quinque genera. Quòd ſi diuinum illud, quod magis à cæteris diſtat quàm omnia reliqua, inter ſe ſeorſum conſtituatur, imò primum (quandoquidem quomodo aſsiſtat precantibus incertũ ſit) erũt omnino ſex principiorum genera. De ſympathia igitur atq; antipathia herculei lapidis dicamus, uniuerſa recolligentes quæ ſuperiùs à nobis dicta ſunt. Supponamus ergo, quòd lapis hic ferrum trahit: & quòd parte una ad boream illũ, altera uerſus auſtrum à latere tamen, dirigit: tertium, quòd ſimile ſimile trahit: contrarium autem abigit. Hoc autem axioma eſt generale: nec huic lapidi ſolùm, ſed omnibus (ut dixi) naturalibus rebus conuenit. Quartum etiã naturale axioma eſt: Quæ trahunt, ſi trahere non poſsint, accedere ad ea quæ conueniunt. Quintum etiam generale eſt axioma: Quæ coniuncta ſunt, trahi neceſſariò, dum ea quibus coniunguntur, trahi contigerit.

Ergo ex duobus tantum ſuppoſitis, experientia ipſa comprobatis, & tribus axiomatibus generalibus, uniuerſa quæ in hoc lapide uidentur, cauſam notam habent. Siquidem quòd ferrum trahat etiam procul, ſequitur ut eo magis continuato contactu. At uerò affricatus ferro, uim & partes tenuiores illud imbuit, quo ferrũ trahat. Verùm ſtatim hic occurres: ſi ſympathiæ uel nutritionis cauſa ferrũ trahit lapis ille, ubi iam in ferreo corpore reſederit, ut elementa finem adepta, amplius trahere nõ debet. At non eſt idem de loco & attractione: uis enim illa nunquam expletur, nec deſiderium ferrũ trahẽdi. Et tantũ eſt propinquitas naturæ, tã mutuus ille cõſenſus, ut combibita illa ui ferrũ in magnetem tranſeat: indicio eſt, quòd trahit pro ferri magnitudine: gladius enim, nõ acus lapidi affricata, clauum exiguum trahit. Cùm uerò lapis cõtrarias uires habeat, ſi cõtrarijs motibus ferro affricetur, utrãq; illi uim impertit: atq; ita cùm contrariæ ſint, abigit & trahit: quare perinde eſt ac ſi non traheret. Delatus ergo etiam ultra æquinoctij circulũ, eaſdem uires ſeruat ad unguem: neq; enim lapidis natura mutatur, nec ſitus, ſed locus. Qua ratione, ut dixi, ad Antichthones ſi feratur, ſiniſtram poli partem, non dextram reſpicit, ut demonſtratum eſt. Vbi ergo lapis ferrum ob magnitudinẽ trahere non poteſt, quaſi uinculo annexus, ubi diſtenditur, illo ſe retrahente, lapis, ſi exiguus ad-

guus admodum ſit, à ferro trahitur. Sit lapis b ferrum: a b uinculum ſit breuiſſimũ: quia b trahitur ab a: cùm ergo ob pondus trahi non poſſit, nec ſeparari ab extremis in medio contrahitur: quare a ad b trahitur, & tandẽ ad ipſum peruenit. Cùm ergo lapis ferrum cupiat ad boream dirigere, quod oppoſita parte contactum eſt, ut ineptum huic negocio, reſpuitur, atque repellitur. Quòd ſi ab utraq; parte tactum fuerit, totum ut inutile repellitur: ſin ab una tantùm, dum appoſitam ad ſe trahit, illã abigere uidetur. Cùm uerò magnes ferrum trahat, & in ipſo quædam ferreæ nonnunquam partes ſint, nonnunquam etiam magnes magnetis fruſtula rapit, & maximè ferro imbuta: trahit ergo magnetem eiuſdem partis ferro imbutum, & ferrum repellit cõtrariæ magneti parti affricatum: & econtra etiam contrarijs ex cauſis: atq; ita utrunq; repellere uel trahere poteſt: uel unum trahere, aliud repellere.

Porrò de argenti attractione alia eſt quæſtio. Sed fieri poteſt ut alia ſit eius ſpecies: numi enim ære potiùs quàm ferro & argento conſtant. Veriſimile enim eſt, & ſimile quippiam in herculeo lapide latêre, quod perfectione argento reſpondeat. Aut forſan imbutus lapis argenti ui, argentum trahere poteſt. adq;, ſi ſit argentum lapide imbutum, trahet argentum aliud. Atq; ita multiplices illæ uires ex hoc uno pẽdent, quòd lapis altera parte ad boream, altera ad auſtrum ferrum dirigat, cum tribus illis naturalibus axiomatibus.

Iam omnia propemodum manifeſta ſunt, præterquàm quod difficillimum eſt: ut uidear morem omnium philoſophorum & medicorum ſequi, qui clariſſima nimis multis explicant, difficilia ita prætermittunt, ut in eorum codice quis defuiſſe omnino credat. Eſt ergo illud difficillimum, cùm non ad polum, ſed ad orientem partibus ſeu quinq; ſeu nouem ſpectet. Dices: Et tu quod leue eſt experiri neglexiſti? ob id ſanè potui: quia una eademq; ratio eſt amborum: nec exiſtimo eandem ſeruari in omnibus diſtantiam, ſed ualidiores lapides longiùs dirigere. Ergo cùm ſtella quæ polo proximior eſt quinq; partibus ab ipſo polo, uel propè diſtet, ad ortus ſui punctum ferrum dirigit lapis, quòd is punctus maximã retineat uim. Indicio erit, quòd cũ ſtella illa declinationem atq; diſtantiam à polo euariet, uariabit & diſtantia. Dices: Non oritur nobis? Reſpicit punctum ortus ſui in ſphæra recta, loci in quo inuenitur: uelut cùm eſt Papiæ, ea diſtat ab occidente partib. XXXI. ſub æquinoctij circulo, reſpiciet locum ortus ſtellæ in finitore Arualies montis Mauritaniæ, qui fermè eſt ſub circulo æquinoctij: & à Fortunatis, partibus XXXI. diſtat. Ex quo patet, quòd in diuerſis regionibus diuerſa cœli puncta acus reſpicit: ſed ſemper in æquali à polo diſtantia.

Rurſus, ut dixi, aliqua eſt differentia inter lapidē et lapidē, quā prudentem nauclerum dignoſcere expedit, atq; omnia ad meridiei lineam referre, quæ immobilis eſt, & in pyxide à linea eiuſdem lapidis ſemper æqualiter diſtat: aliter aliquis error neceſſariò continget. Tertiò neceſſe eſt, ut hæc ſtella locum uariet, atq; diſtantiā: nunc enim eſt ualde proxima polo, cū ſit in XXI. *parte geminorum: cùm autem erit in fine ſagittarij, diſtabit à polo partibus* XLVII. *Et ſi contendas, non eſſe hanc ſtellam propter diſtantiam à polo, quæ non concordat, & uelis eſſe aliam ex octauo orbe uiſam & cognitā, aut altiorem quàm ut uideri poßit, non contendo: modò ſcias, reſpicere magnetē punctum finitoris recti loci eregionè in quo eſt, ubi ſidus illud exoritur.*

Ex quo patet, aberrare illos, qui generales rationes ſecreta perquirēdi putant eſſe inutiles: non minus his qui totam artem ad generalia & rationem traducunt. Sed neceſſe eſt rationibus experimenta excolere, diſtinguere, declarare: aut rationibus inuenta, experimentis confirmare. Sed hoc omiſiſſe, maior eſt error, homineſq; ridiculos facit. Neq; enim quiſquam fateretur, pilam ferream ponderis centum librarum, ferri tanto impetu per quinq; millia: ſed diceret, puluerem illum non arſurum, aut non ſimul: aut ignem cogi poſſe faciliùs, quàm tantum pondus erupturum: aut erupturum quidem, ſed ſtatim impetum illum ceſſaturum: aut, quod uериſimilius eſſet, machinam etiam multo craßiorem diſrumpendam: ut omnia faciliùs euentura credamus, quàm quod uidemus quotidie: & tam inuiolatum ſeruari. Contrà ratio multa docet his uериſimiliora, quæ experimentum docuit eſſe inania.

Caput XVIII. Quinam apti ad ſecreta inuenienda.

Non ignoro aliquos dicturos, id eſſe non poſſe, quod ſcripſi: deceptū meq; eſſe, cū cuſpis illa finitoris pūctum obliqui, ubi lapis eſt, reſpiciat: non autem recti, quod uerū eſt: ſed id tamen anguli illius ſeruata ratione contingit. Ob id ſecretorū inuentores iuxta naturā principiorum ſolertes eſſe oportet: in phyſicis quidē, iudicio atq; experientia pollere: in mathematicis autem, ingenio, atq; earum peritia: in artificijs, quæ miſtione conſtant, ſenſu & ratione coquendi, ac experiētia: in præſtigijs falſis, manuum agilitate, atq; ſagacitate inſtrumentorum: in his autem quæ à mente proueniunt, imaginandi ui præclara: ea enim eſt adeò potens, ut in nobis multa poßit. Somnia facit, humores ac temperaturam mutat, dirigit, aberrare facit, multaq; alia præſtat.

Forſan & in leuiores animas, ut puerorum & mulierum prægnantium, aliquid imprimit. In his enim quæ à Deo, ut iuſtitiam colamus: ea enim propriè, ac penè ſola nos ei conciliat: omnes inſuper

ſtudioſos,

ſtudioſos, diligentes ueritatis amatores, graues, ingenioſos, & qui multa uideant, perlegant, audiant, animaduertant: Dialecticam autem, atque librum hunc, ſcilicet primum & ſecundum librum de ſecretis, non ſemel, nec perfunctoriè, ſed diligentiſſimè ac uicies perlegant atq; conſiderent. Plura enim lõgè in eis continentur, quàm quæ prima fronte uideantur. Aſpiret & diuinus fauor, ſine quo omnia noſtra irrita ſunt. Quo fit ut adducar, poſtquam (ut dixi) non uideam qui diuinitùs uel à dæmonibus de huiuſmodi monitus ſit, præterquam Alexandrum, Romanamq; mulierem: aduerſus ſerpentum illũ, hanc canis rabidi morſum: nec poſtea in uſum talia prodierint, nec conſtans fuiſſe ſecretum (fallente plerumq; experimento) uideatur, admonitionem hãc à dijs nobis lumine rationis inſinuari, ut ad meritos dona diuina perueniant.

Sed dices: Si diuorũ numine iſta inuenimus, cur machinæ bellicæ non niſi in cædes & meliorum iacturam inuentæ ſunt: tum uenena, atq; huiuſmodi? Itaq; rationis lumen omnibus à Deo datum eſt, & locuples quidem ad bonũ. Forſan uerò & dæmonum malorum commercio huiuſmodi inuenta ſunt: mali enim dæmonis profectò eſt, huiuſmodi quæſiſſe: aut forſan liberum eſt hoc noſtrum. Fauor autem numinis eſt, copia mentis, & bonorum deſiderium: nõ lucri, aut ambitionis, uel uindictæ. Cui acquieſco.

Caput decimumnonum. Quæ ſecreta olim nota, nunc ignota: & nunc nota, ignota olim.

Quæ nuper innotuerint, olim ignota fuerint, difficile eſt ob multitudinem numerare. Stapedes (ut dicunt) in ephippijs: uitrum uarium, & lineis interſtinctum, tum quod cryſtallinum uocatur ob ſplendorem & perſpicuitatẽ: ſpecula uitrea omnia, ſed rotunda paulò ſunt antiquiora: olim è chalybe omnia conficiebantur. Horologia cum mola, & cum ponderibus: ſed hæc paulò antiquiora. Purpura noſtra, & color ille quem à ſplendore uulgus chermeſinũ uocat. Serici ars antiqua eſt: amiſſa paulò pòſt, nunc ob copiam noua dici poteſt. Nolæ, pyxis nautica, typographica: ſed hæc apud Indos iampridẽ in uſu fuit: machinæ igneæ, uitrea organa. Sed ex omnibus utiliſſima tria: pyxis nautica, typographica, igneæ machinæ ad ſummam admirationem: tum detecta horum auxilio reliqua orbis pars, omnibus incognita antiquis, quæ maior eſt longè illorum noticia. Nam numero pares fermè ſunt: amiſſa purpura uera, et quinqueremium conſtructio: quanquam à Fauſto maximis laborib. duæ aut tres fabricatæ apud Venetos. Hydraulica organa, & horologia inæqualium horarum, & electrum metallicum tàm naturale quàm facticiũ. Arietes ac teſtudines: ſed hæc non tàm amiſſa, quàm contempta, ut inutilia. Gemmarum

adulterinarum alterius generis compoſitio. Et ſi fides Plinio habenda, ductile uitrum: nam noſtrum calidum tantũ duci poteſt. Ex ſimplicib. amiſſa plura nobilia: Balſamum, cinamomum, amomum, malobathrum, aſpalathum, narcaphtum: & inter thymiamata, cyphi cõpoſitio. At contrà, plura & meliora omnia inuẽta, uno excepto balſamo. Moſchus, ex animali Zibethum: ambra, ſanthali, ſi ab aſpalatho differunt. Manna, etſi nomine Galeno nota, caßia nigra, mixa, myrobalani, rhabarbarũ, tamarindi, garyophyli, nux Indica, nux myriſtica, macis: quamuis macerem quoquo modo Galenus agnouiſſe uiſus ſit. Multa alia noſtra ætas inuenit, ut cælare ferrum: in quibuſdam ſuperatur, ut in numis quos medaglias uocat uulgus, cudendis cuneo: nam noſtro tempore liquato metallo fabricantur: qui typis cuduntur, longè ſunt inferiores.

Caput uigeſimum. In uerbis ſcriptis, aut figuris, nullam eſſe uim magicam.

Porrò multi de imaginibus & præcantationib. uerbisq; maximè incognitis & inconditis dubitarunt, an his aliqua ineſſet uis? Quòd ſi dæmones eſſent qui hæc intelligerent, ex pacto quodam (ut aiunt) cieri poſſent. At nondum compertum eſt uerè, an ſint dæmones: & ſi ſint, an huiuſmodi intelligãt, quæ non ex natura, ſed hominum conſenſu orta ſunt: non enim quòd ſint excellentioris ingenij, ſequitur confeſtim ut noſtras nugas & commenta intelligant: homines enim formicarum conſenſum, ordinem, partitiones nõ intelligunt, nec tamẽ ſequitur, eos formicis ingenio eſſe inferiores. Aliàs docuimus, mentes ſuperiores nõ noſtra uerba, ſed mentẽ intelligere: ob id uno modo oẽs intelligunt linguas, & reſpondent unicuique propria lingua: quia in animo principium uerborum illorum, id eſt cogitationem fingunt, quæ illis ad uerba ſua lingua prolata referuntur. Et ſi intelligant, non neceſſe eſt illos commoueri ut agant quod petimus. Sufficietq́ petitio clara & ornata, ſi quid argumenta poſſunt, ut apud iudices rhetor aut orator. Sed non uidemus quenquã quicquam impetraſſe. Cæterùm ſemotis his, palàm eſt uerbis & imaginibus nullas prorſus ineſſe uires, cùm ſint qualitates ab omni actione ſemotæ: operantur autem apud illos à quibus intelliguntur, ſignificatorum ratione, aut repræſentatione: ut illud:

Multa gemens, largoq́; humectat flumine uultum:
Dum miraretur Aeneas caſus Troiæ depictos.

Itaq; in his ſecreta quærere ſuperuacaneũ eſt. Verùm in aliquibus ob firmam cogitationem & ſpem magna operantur: ſed alia eorum loco, ſi ſcribas.

Caput

Caput uigeſimum primum. De fine eligendo.

Oportet ergo finem primum, ſi poſſumus, eligere: quando quidem, ut dixi, à fine omnia dirigũtur. In morbis ergo nõ oportet breues eligere: quoniã antequã te inuenerint, occaſio dilabitur: putant etiã ſe fortuna ſanatos. Neq; qui facilè ſanãtur: nã tuta uia in his præferri ſolet. Neq; lethales: nam morituris nullum prorſus auxiliũ confert. Sed uel peſtilentes, quamuis breues: uel eos qui etſi curari poßint, cura tamen inuiſa eſt, ob periculi & noxæ magnitudinem: ut hernia, in qua curanda caſtrantur: ueſicæ lapis, nebula in oculo cõfirmata, ſurditas, comitialis, podagra cõfirmata, ſideratio, ſterilitas, hydrops, elephantiaſis, carcinoma, ulcera chironia, carneæ moles: gulæ hernia, quam Bozium uocant: melancholia, tabes qualiſcunq;, uarices: urigo urinæ, uel impedimentum: impetigo, contractio membri, uertigo, tinnitus, impotẽtia ad uenerem, morbus Indus. Sed ex his præſtantißima, quæ curant morbos perniciosos, aßiduos, & dolorem afferentes: ut ueſicæ lapidem, & carcinoma, hydropemq;: poſt herniam, oculi nebulam, melancholiam & comitialem: poſt ſideratos, contractos, tabidos: inde reliquos.

De uitæ diuturnitate illud nobis ſolum utile eſt: nam antequam hominẽ ex ſexageſimo anno ad centeſimum ducas, tu ſi trigeſimum annũ agas, ſeptuageſimum antea peruenies: quó fit, ut antequam fides tibi habeatur, ſeneſcendum ſit: & forſan aliquo caſu tu ipſe, uel ille in quem experimentum feceris, ſubtrahetur. Itaq; uel nunquam fructum ex hoc tuo ſecreto conſequeris, aut ualde ſerò: & ſi tam ſerò, forſan præſtat non percipere: occaſio enim intempeſtiua gaudiorum & uoluptatis potiùs diſcruciat hominem, quàm delectet. Sed quæ occaſio poteſt hominem ſeptuagenarium, etiamſi bene ualeat, oblectare? Quid uoluptatis lucrum aut gloria afferre poteſt? imò potiùs dolorẽ, cũ partis uti nequit: & alijs, à quibus occultè odio habetur, parare cogitur. Poterit tamen, ſi à patre qui experimẽtum dederit, id acceperit, autoritate patria gaudere: tum quibuſdam uotis præoccupare: ut cùm ſenex meliùs concoquit, uidet, audit, ad uenerem promptior eſt. Audiui equidem à patre meo, huiuſmodi ſecretum ſeptem millibus aureorum coronatorum uenditum Ludouico Sfortiæ, Mediolanenſium principi, homini generoſi, ſed inconſulti animi. Cæterùm de his quæ ad diuitias, nunc dicemus: in his enim & potentia & ornatus intelliguntur.

Caput uigeſimum ſecundum. De utili ſecreto, quot conditiones habere debeat.

Cæterũ id docere non tã facile eſt, ut quidam arbitrãtur: imò è noſtris quidam id obijciunt, quod cũ alios doceam, non inuenerim hucuſq; tantus natu.

Sedi

Sed inueniſſe innumera ſecreta me, planum eſt. Vnum uerò, quale expediret ſtudioſo & maximè ſeneſcenti inuenire, haud pronum eſt: nam plura requiruntur, ut tale ſit. Primum, ut non ſit fallax: multa enim ad morbos diuerſos circunferuntur, quæ ſanant: ut peſtem, lapidem ueſicæ perſæpe frangi folium urticæ uſus, & magis ſeminis Auguſto menſe collecti: alia circūferuntur aliter quàm ſint. Perſici arbos, exenterata medulla, non ſine oſſe (ut ferunt) ſed ſine nucleo, fructus producit.

Oportet etiam lucroſa eſſe: unde præſtigiarum ſecreta ad propoſitum noſtrum parùm conducunt. Tertiò, oportet eſſe utilia humano generi: unde non uenena, non machinæ docendæ. Quid enim (rectè inquit Chriſtus) prodeſt homini, ſi uniuerſum mundum lucretur, animæ uerò ſuæ iacturam apud inferos patiatur? Oportet præterea eſſe lucri magni: nam exilia lucra dum hominem retrahunt à negocijs conſuetis, plus afferunt damni quàm utilitatis. Quintum, ut ſint rei uenalis: nam qui gemmarum folia, & ſmaltum (ut uocant) facere norunt, tametſi maximo cū lucro (quia parua quantitas prouinciam replet) fermè eſuriunt.

Oportet etiam, ut non ſint diuturnæ expectationis: ut qui myrrhina uaſa ſepeliunt, aut balſamum, aut adamantinos lapides: quorum uſus frequens, lucrum ingēs, ſed uel ad nepotes fructus peruenit, aut ſaltem ad ſenectam uſq;, ubi omnia ingrata ſunt. Septimò, ne magni negocij opus ſit: nam nondum expertis, & multis miniſtris, ſeu negligentia, ſeu imperitia aut dolo aliquid perierit, lucrum non ſolùm, ſed ſors etiam decidit.

Nec ſi in ſordida re collocetur, decet hominem iam nobilem in illo uerſari, ubi diligentia turpis eſt, negligentia damnoſa. Et ſi non ſuccedat, fabula uulgi fies. Demum, quod maximum eſt, tale eſſe oportet, ut celari poſſit: hoc in magna negociatione uix fieri poteſt: ſic detecta ſpecula, typographica, machinæ, folia gemmarum. Si lucrum magnum eſſe debet, magna merce opus eſt: multitudinem hanc nō niſi multa materia efficere licet: ſunt ſpeculatores undique miniſtri, & pecunia corrupti, ubi lucrum ingens proſpicitur: ut latère non poſſit. His tot cauſis difficillimum eſt ſecretum inuenire præſtans, multa ignobilia facile eſt.

Caput uigeſimumtertium, Quæ ſecreta inueniri nequeant.

Ob hæc multi multa mentiti ſunt: gemmas, aurum, argentum facere polliciti, & inuiſum hominem: quæ potiùs ridicula ſunt naſutis, quàm admirāda imperitis. Species rerum non poſſunt tranſmutari: ut non ex oue bos, ita nec ex ære aurum. Quæ affinia ſunt, ut æs & ferrum, tranſmutātur: quoniam differentiæ

rentiæ quibus diſtinguuntur, magnitudine ſola differunt: ut color, durities, põdus, & perſeuerãtia apud ignẽ. In gemmis ad ſpeciem, ex durioribus ad molliores, eſt tranſmutatio, non contrà. Ad perfectionem ducere, naturæ ſolius opus eſt: ſecare, tundere, polire, molle reddere, artis; utitur autem homo perſæpe natura tanquam miniſtra: quod ſi fiat aptè, plurimum utilitatis affert. Propterea ad perfectionem ardua uia, ad corruptionem prona & facilis. Volare quidam cupierunt, nonnulli etiam tentarũt: ad machinas hoc pertinet.

Caput uigeſimumquartum, coniectura pro ſecretis inueniendis.

Ob id ergo coniectura aſſequi decet, quæ facilè poßint inueniri. Atq; primùm in ſingulis generibus quæcunq; iam inuenta ſunt, facilè ad perfectionẽ deducuntur: uelut metallorum ſeparatio, illuſtratio, cæteraq; huiuſmodi: & in quibus iam apparet miraculi ſpecies, ut in herculeo lapide: & quæ iam raritate ſua conſpicua ſunt, & admiratione digna, uelut cephos & crocuta inter quadrupedia, Nereis & Triton inter piſces, muſcaria & ſolanum maniacum inter herbas, inter lapides opalus & eumeces. Aut quæ forma ſunt admirabili: ut napellus, cuius flos concluſus capitis mortui imaginem refert, cùm herba præſens ſit uenenum: & ſcorpioides aduerſus ſcorpionum ictus, & orix ac rhinoceros: uel ortus ratione: ut iuncus, qui ex lapidibus ipſis in mari Britannico naſcitur: & caprificus, ſed hic inter lapides: & filicis ſemen (de quo ita Hieronymus Tragius: Tametſi nanque omnes qui de her- “
bis ſcripſère, filicem neque florem, neque ſemen proferre aſſerant, tamẽ rem “
aliter ſe habere non ſemel ipſe comperi, quod hoc loco in gratiam ſtudioſo- “
rum herbariæ rei commemorandum duxi. Nam cũ quaternis annis ex ordine “
in uigilia, ut uocant, feſti Ioannis Baptiſtæ noctu id ſemẽ indagare conſtituiſ- “
ſem, inueni ſummo mane, antequam illuceſceret, nigrum, exiguum, papauerisq; “
haud abſimile ſemen, quod ut colligi poſſet, expanderam priùs ſub filicibus “
pannos, & uerbaſci folia. Multæ autẽ filices nullum ſemen reddebant, cũ ſub “
alijs uicißim ſingulis centena liceret ſemina legere. Cæterũ ad id negocij nul- “
lis characteribus, nullis coniurationibus, nullis periculis, nulla deniq; ſuperſti “
tione uſus ſum: ſed citra huiuſmodi Magicas uanitates ſemen hoc, duobus aut “
tribus comitibus ſtipatus, igne per uiciniam eã incenſo, totaq; nocte flagrãte “
quæſiui, quæſitumq; nonnunquã inueni, aliquando non inueni: nunc multum, “
nunc parũ colligens. Quare uerò hæc diuerſitas contingat, aut quid in ea re “
natura uelit, mihi ſanè nõ conſtat. Sic & uirgilias ad aglaiphotidẽ obſerua- “
bis, & quæcunq; peculiarẽ cũ ſideribus coniunctionẽ habent. Quibuſdam ex proprietate, ut lynx. Sed lynceũ falſo ceruariũ lupũ Galliæ familiarẽ, chaum

Plinij eſſe credunt,cū ſit Aethiopiæ bellua:nec tam diuerſis cœli partibus eadem oriri poteſt. Tametſi Virgilius in Eclogis,lynces Arcadiæ donet. Hac fera nihil oculatius, ut nil chameleonte timidius. Aut ex conſenſu & inimicitia,& operationibus: ut ex equæ ſemine,ac colluuie canis,dum in uenerem efferantur,turgent. Itaq; ſingula rara rimari oportet:uulgata autem,ſi quid ſit admiratione dignum,dum ſe produnt,uiam facilē ad alia ſecreta inuenienda promptè pandunt ac docent. Tum uerò & animalium medelas,aut hirundinū effoßis pullorum oculis, & huiuſmodi. Generaliter autem omnia uenenata uiuentia magnas uires habent.Et ideo ſi quis bufonis uires æſtimet, magnam pariet apud illum admirationē. Sed ut magica, ita periculoſa ſunt auxilia. Quædam à forma figuraq;,ueluti galiopſis radix altera hæmorrhoidas ſolo contactu ſanat,altera ſtrummas: ſed epota etiam,& inſuper emplaſtri inſtar appoſita:aſtacorum caro & cortex fluuialium ad diabeten, & canis rabidi morſum: cui etiam in aquæ metu cynorhodi radix auxiliatur. Neſcio an nomen ex hoc ſumpſerit frutex,an antea prius haberet:ueriſimilius tamen eſt antea habuiſſe,poſtquam experimentum apud Romanos dictio Græca eſt. Similiter in his quæ extra hominis naturam ſunt,ex proximis deducendi ratio eſt. Scire autem principia decet,uelut quod omnia metalla miſta efficiuntur magis cruda,& minus flexilia:indicio eſt cuprum ex plumbo et ære, ſimiliter et aurichalcum ex iiſdem ac terra quadam croceaſic & quod Peltrū uocamus, ex utroq; plumbo miſtum: ſed quæ adduntur,non ad lentorem tollendum,ſed duritiem augendam imponi ſolent. Cōſtat æs fieri poſſe quod argento pulchrius ſit,atq; precioſius:meminit huius Procopius, factumq; affirmat à Iuſtiniano,auri ſplendorem & colorem cùm haberet. Conſtat fuiſſe orichalci genus.

In primo De ædificijs Iuſtiniani.

Caput uigeſimumquintum De modo tradendi ſecreta,ut autoritatem ſuam retineant.

Cæterùm illud pulcherrimum erit,cuius imaginē iam ſæpiùs expreßimus, ſcilicet hic, & in libello de Aethere, & in quarto huius:ſcribere ſecreta ſic, ut ſecreta eſſe non deſinant. His autem regulis conſtat hæc ratio,quæ toties repetenda eſt,quoties fuerit opportunum:ſcilicet ut tradamus rem per regulas plures generales,quæ neceſſariò unum ipſum concludunt: Deum imitantes,qui quæ uoluit,abdidit:& tamen neceſſaria eſſe perſpicuum eſt,et ad ſingula determinata. Ille motus aſtrorum certis rationibus menſuriſq; metitus eſt,ut ſingula quæq; ſuo euenirent tempore: & certè effecit: nec tamen hominum quiſquam ad hanc uſq; diem rationem illam potuit intelligere. Videmus

in nodis, qui ex duobus filis conſtant: in tribus uerò uix quiſquam ſe explicare ualet, in quatuor prorſus nullus. Ergo duplici exemplo edocemur, ſcribere ueriſsimè & exactè & ordinatè, quæ tamen his aut illis ſecreta erunt, alij & pluribus longè omnino ignota.

Quòd ſi obijcias, non poſſe unquam illa intelligi: uel ſi intelligantur, declarata ab illo effectura ut prima contemnantur. Reſpondemus: primùm metiri oportere ingenium humanum: quæ enim traduntur, moderatè ſunt, non ex toto obſcuranda. Quòd ſi in lucem uenerint, aut per hominē mediocris aut paulò pluſquam mediocris ingenij, atq; ſic cū multa illum præteriturum ſit neceſſarium ad rem pertinentis, etiam euulgata: alius ſuperueniens deprehēdet primi expoſitoris defectum, atq; ſic negocium ad fontem & autorem redibit. Quòd ſi uel per ſe primò, uel per ſucceſsionem expoſitorū res tota explanata uideatur, hoc omnibus mirantibus artificium inuentoris, multis de cauſis charus liber Secretorum erit: primùm, ob reliqua quæ ibi ſcripta erunt: ſecundùm, ob autoris excellentem induſtriam, quæ imitabilis erit & iucunda intellectu: tertiùm, quòd aliquid etiam nondum deprehenſum, in eo quod explicatum eſt, eſſe ſuſpicabuntur: quartùm, ob autoris autoritatem, ad quam omnes inuenta libentiùs referunt: uelut ad Ariſtotelem potiùs quàm Simplicium uel Auerroim. Porrò multiplex utilitas ex huiuſmodi traditione habebitur. Prima quidem, quòd res inuenta non pereat: ſecunda ad inuentoris gloriam, nomenq;: tertia, ut ingenia inquirendo exerceantur, inueniendo admirentur: quarta, ut plura paucis, etiam cum cauſis ſuis explicentur, & quòd arcana in uulgus non profanentur. Vulgus enim bene inuenta & utilia præcepta, dum imperfectè intelligit, & utilitatem ſolùm curat, ad malos uſus conuertere ſolet. Multa etiam alia ſunt quæ conſulto prætermitto. Cùm uerò unicuiq; medicamento ſuum opponatur deleterium, & in unaquaq; arte ſui ſint uitia: maximum flagitium eſt, tali modo quæ uera non ſunt, poſteris tradere. Cuiuſmodi ſcriptis atq; ambagibus pleni ſunt libri Chymiſtarum, necromantiæ, & agyrtarum.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, DE GEMMIS ET COLORIBUS, Liber unus.

GEmmarum differentiæ plures ſunt, aliæ quidem, quæ earum naturã ſequuntur, & differentiæ cauſa ſunt: aliæ uerò ſolũ caſu contingunt. Cuiuſmodi paruitas, magnitudo, color plenus, exilis, puritas, maculæ, fractura, nenulæ quædam. Quæ uerò ad ſpeciem referuntur, duorũ ſunt generum: color, ac nitor: nam durities ad nitorem reducitur, uelut illius cauſam. Quæcunque enim gemmæ ſunt duræ, nitent plurimum, & nitor earum conſtans eſt: quæ uerò molles, parùm nitent, & facilè quod habent nitoris, amittunt. Per gemmas intelligo, quæ adeò duræ ſunt, ut à lima non comminuantur. Et quanquam in hoc omnes conueniant gemmæ, ut à lima non tangantur: duriores tamen multo ſunt aliæ alijs: nam quædam à plumbo albo poliuntur, quædam ære indigent, aliæ ſmiride non tanguntur: eſtq; inſignis diſtantia duritiei adamantis & cryſtalli (ſi quidem cryſtallus gemmarum molliſsima ac tenerrima eſt, & ab illa ordo gemmarum incipit, ut & amethyſti: nam ex eadem materia ambæ hæ, & in eiſdem locis fiunt) & longè maior quàm cryſtalli à latere, uel marmore. Nullas ex hoc ordine eximere licet: adijcere tamen licet tres, ob decorem, precium & pulchritudinem, quæ tamen gemmæ non ſunt: margaritam, eranon, & topatium: nam nulla harum à lima non tangitur, quamuis ad gemmarum pulchritudinem et precium accedant. Sunt ergo differentiæ gemmarum omnium à nitore & colore.

Nitoris quinq; differentiæ: rutilans, ut adamas: nitens, ut ſapphirus: languida, ut carneolus & ſarda: inæqualis, ut iaſpides: obſcura, ut lapidis fulminei, quem lima non tangit. Obſcuritas certè aliena plerunq; eſt à natura gemmarum. His differentijs magis quàm ullis alijs uariantur naturæ gemmarum, & magis quàm coloribus ipſis.

Colorum differentiæ principales ſeptem ſunt: albus, flauus, ruber, uiridis, cæruleus, uinoſus, & niger. Niger in achatis ſpecie quadam ſpectatur: uinoſus, in amethyſto: cæruleus, in ſapphiro: uiridis, in ſmaragdo: ruber, in carbunculo: flauus, in chryſolitho: albus, in cryſtallo.

Omnes

Omnes autem colores ad hos deducuntur: uelut albi ſpecies eſt candidus, in adamante puriſsimo, nec ſcio an in ulla alia perſpicua gemma: a his autem cum perſpicuitate, non eſt in margaritis, et quadã ſpecie carneoli: & aqueus, ut cryſtalli: & eburneus, ut in quibuſdam achatis generibus: pallidus, ut in onyche (habet enim pallor quiddam nigri undique admiſtum, ut cinereus diſtinctus partibus) cinereus, ut in eumece & aſtrite: ſed eumeces, ut dicemus, ſilicei propriè magis quàm cinerei eſt coloris. Sub aqueo rurſus aliquæ continentur differentiæ, uelut aqueus purus, de quo dicemus: & cryſtallinus, qui candorem habet admiſtum: & uitreus, qui fuſci plus continet quàm aqueus. Sic ſub flauo continentur, flauus propriè dictus: & puniceus, qui eſt initium rubri: & croceus, & ferrugineus, & luteus, & fuluus. Sub rubro, purpureus, roſeus, ſanguineus, flammeus. Sub uiridi, citreus, uirens, herboſus, æruginoſus, & praſsinus. Sub cæruleo, propriè quatuor ſunt colores: purus, ut in erano: proprius, ut in cœlo ſereno, & ſapphiro, fuſcus, ut in cyaneo: & glaſteus.

Nigri quatuor ſunt ſpecies: ater, niger, fuſcus, & liuidus. Vinoſi duæ tantùm, amethyſtinus & uinoſus, qui ad rubrum tendit. In uniuerſum igitur, ſpecies ſimplices triginta tres. Compoſitorum autem colorum ex duobus, cũ ſint ſimplices ſeptem, erunt uiginti & una: ac rurſus ex pluribus coloribus una, maculoſorũ una, et ſtellatorũ una: ut ſint omnes cõpoſitæ uigintiquatuor, & cum ſimplicibus quinquagintaſeptem. Sed ſub ultimis tribus uariæ, imò innumeræ (ut clarum eſt) ſpecies continentur. Primæ igitur differentiæ gemmarum: quia obſcuræ, uix poſſunt eſſe gemmæ, erunt ducentæ & uigintiocto: ductis ſcilicet quinquagintaſeptem per quatuor.

Verùm non omnes colorum differentiæ uariant gemmarum ſpeciem: nam adamantes & albi, & flaui, & rubri, ut ego nunc habeo, ſed tamen languido colore, inueniuntur. Et achates & iaſpides, omne genus coloris recipiunt. Iaſpides tamẽ appellamus, cum natura magis terrei ſunt, molliores, obſcuriores, ac magis opaci. Achates, cùm magis nitent, & perſpicuitatem quandam retinent. Dices: achates, qui nigri alba faſcia diſtinguuntur, non ſunt prorſus perſpicui? imò ſunt, ſi in tenues ac latas laminas diuidantur: tunc enim in opaco perſpicuitas uidetur: ut contrà in iaſpide, in perſpicuitate inæqualitas & turbulentia, atq; obſcuritas, adeò ut conſtet utrumq; lapidẽ fieri ex diuerſis congeſtis materijs, atque exhalationibus: ſed achatem ex tenuibus, iaſpidem ex terreis, craſsis atq; impuris: quocirca etiam errores & uitia maiora ſunt & frequentiora in iaſpide, quàm in achate.

Sunt uerò & lapides ſpectatæ nobilitatis, præter gemmas (de quibus etiam dicemus) numero quinq;: Coralius, Herculeus, Aſtrites mollis Aſtroites, & Elaphios. Sunt rurſus differentiæ aliæ, quæ quoq; ſpeciem gemmarum uariant, quandoq; ſolū nobilitatem: hæ autē ſunt præcipuè, à forma et perſpicuitate. Perſpicuitatis ſunt quinque modi: Serena, pinguis, nubiloſa, miſta & opaca. A' forma: quoniam quædam ſunt quadratæ, aliæ figura pyramidis, aliæ autem hexagona ut cryſtallus. At quoties forma hæc aut maculæ in omnibus conſtant, ſeparatum ab alijs atque diſtinctum genus gemmarum efficiunt, atque efficax plerunq;: ut enim alia eſt forma abſinthij, alia aloës, præter colorem: ita nihil tàm diſtinguit genera lapidum, quàm forma. At genus unumquodq; ſuæ uires proculdubio comitantur. At plantæ, ſi edantur, ſuas repente explicant uires, ſed citò deſituras: gemmæ autem non repentè, nec comeſtæ, niſi paucæ illarum: uerùm geſtatæ in digitis, aut collo appenſæ, aut certæ parti alligatæ, opus ſuum perficiunt, & in multa ſecula extendunt. Quare haud utum eſt lapides gerere incognitos, & aſſiduè ſecum ferre: non ſecus enim, ac de dæmonib. malis fertur, homines præcipites agunt: gignunt enim in animis noſtris uarios affectus, contumaciæ, timoris, auaritiæ, odij, inuidiæ, petulantiæ, triſticiæ, iræ, quorum medio homines euertuntur. Siquidem uita hominis maxima ex parte, tum illius fortuna, moribus & affectibus conſtat. Si hoc ſolùm quis cogitet, quòd unum tantum eſt inter tot: ſcilicet quod Mundo parere & obſecundare, maxima mala uitare facit, & felicitatem non mediocrem affert: contrà, uelle (quamuis tu ſis probus, ſapiens rectèq; uiuens, ac de humano commodo ſentiens) conari Mundum in tuam trahere ſententiam, ſemper in contentionem te trahet, plerumque etiam maximis calamitatibus oppreſſus miſerè peribis: facilè intelliges, uitæ noſtræ curſum fortunamq; fermè totam ex moribus noſtris et affectibus pendere: quare et tam magnum afferre poſſe detrimentum aut auxilium, geſtamen lapidum atq; gemmarum. Et niſi eſſet in eiuſdem ſpeciei gemmarum uiribus maximum diſcrimen (quale etiā in herculei lapidis fruſtis cernitur, ut aliqua, cùm magna ſint, uix acum moueant: alia autem multo minora & exigua, ut aliquando uidi, trahant clauum: atq; hæc rariſſima, illa frequentiſſima) iam omnes ad hanc diem intellexiſſent, quantum ualeat, gemmā felicem aut infelicem geſtare. Qua de cauſa cōtingit, ut quidam maximè iuuentur, alij lædantur, plures autem ab eiuſdem generis lapidibus nihil momenti ad felicitatem aut calamitatem percipiant. Vnde qui prudentes ſunt, felicium gemmas tanquam experimento comprobatas, ſecum deferre ſtudent.

Nemo igitur dubitet, egregias uires ineſſe gemmis: ſed ſtatuat etiam, in his quæ

bis quæ plurimum poſſunt generibus, paucas eſſe inſignium uirium: quòd ſi in has incidere contigerit, maximas in uita (uelut etiam ex uſu ciborum circa corpus) mutationes afferunt.

Quædam etiam forſan aliquid plus poſſunt, occulta ratione ipſa hominis fortunam mutando. Sed quoniam de his nihil habeo quod in medium afferã, & prima ratio ſufficit ad ſeruanda ea quæ uidentur, illa una modò contentus ero. Similiter ne (quod uitio uerti poteſt Galeno atque alijs, in medicamentis, cùm omnia ad Methodum quandam deducere conati ſunt, ſed falſam poſtmodum, nec generaliter omnibus ſatisfacientem experimentis) id ego in lapidum enarratione obſeruare conabor. Præſtiterit forſan Galenum imitari ex parte, & illius propoſitum moderari, ſcilicet ut rationem quandam pluribus experimentis ac uiribus congruentem inuenire coner: reliqua ex experimentis ipſis tum meis, tum etiam aliorum, ſed rectè examinatis, colligam atque adijciam.

Porrò cùm in alijs operibus ſæpiùs de huiuſmodi materia ſermonem habuerim, nec expediat repetere quæ dicta ſunt alibi (id enim fruſtra fiet) hac in tractatione ſufficiet tria attigiſſe. Primùm, ut colorum naturam diſtinguamus, ac nomina: quod iam præſtitimus. Secundũ, ut cauſas ipſorum colorum demonſtremus: neq; enim ſatis uel Ariſtoteles, ſeu Theophraſtus ipſe, hac in parte magiſtro ſuo diligentior, hoc negocium prorſus abſoluerunt. Tertium, ut unicuiq; colori gemmas ſuas ſubijciamus: non obliti trium aliarum differentiarum, ſcilicet nitoris, perſpicuitatis, atq; figuræ.

Primùm igitur proponamus colorum ipſorum nomina atq; differentiam, ex ordine dicto prius: atque id examinemus, primùm an liber de coloribus qui inter Ariſtotelis libros connumeratur, illius ſit, an potiùs Theophraſti, an forſan neutrius eorũ: multum enim refert quo duce nauigemus, & dictis pondus autoritas magni uiri afferre ſolet. Ludouicus Viues, morem temporum ſecutus, eorum Operum quæ omnibus nota ſunt, cẽſuram propoſuit, inter tot expoſitores egregios qui nunc extant, Alexandrum, Ammonium, Themiſtium, Simplicium, Philoponum, Auerroëm, Thomam, parum uerecundè: cùm aliorum, de quibus dubitatur, ne uerbum quidem habuerit: è quorum numero hic eſt, qui de Coloribus inſcribitur: quem ego Ariſtotelis non eſſe exiſtimo, ob initium quòd aſſumit, Elementa ſcilicet eſſe colorata: atque eo magis, quòd aërem & aquã alba eſſe dicat, & terram etiam: Solem autem & ignem, flauum: at nec talia ſunt quæ dicũtur, nec uidentur. Cũ uerò ad inuentionis & diſputationis artẽ reſpicio, nec deſes, nec ignauus uidetur autor,

nec

nec à Peripateticorum ſchola alienus. Itaq; uel Ariſtotelis, ſed iunioris:uel Theophraſti eſſe crediderim. Sed utcunq; ſe habeat, initium faciemus noſtro more, ab his in quibus omnia conſentiunt experimenta: ea enim planè ſunt manifeſtiſsima uerè, non quæ primò occurrunt, uelut pleriq; falsò putant.

Conſtans igitur maximè eſt, Album fieri, collecta plurima luce: ut nigrum, nulla: namq; & nox & tenebræ omnes nigræ eſſe uidentur: & umbræ, quò magis opacæ, eò nigriores. Et quæ alba ſunt, obſcuriſsima in nocte alborem remittunt: Et quæ alba in nocte uidentur, locum circumiacentem ſplendore illuminant. Porrò & illud manifeſtiſsimum eſt, lumen ab aliquibus remitti: ut à ſpeculis, aqua, cryſtallo, uitro: eaq; quatenus remittunt, omnis coloris expertia eſſe, tum quia non colligatur lumen, tum quia reditu ſuo coloris comprehenſionem impediat: eaq; nitida uocantur. Alia ſunt in quibus lumen trāſit, atq; ea dicuntur perſpicua, & nullum habent colorem: quia recipiunt, & non retinent: qualia, ut dixi, uitrum, cryſtallus & aqua. Oportet autem recipere & continere lumen, aut omnino non recipere, ut color efficiatur. Quæcunq; igitur lumen non recipiunt, nigra ſunt: ut carbo: quæ uerò recipiunt, nec retinent, ſed tranſmittunt, ſine colore ſunt, & perſpicua uocantur. Quæ uerò recipiunt, ac retinent, alba ſunt: quæ remittunt, ſeu recipiunt, ſeu non, nitida & ſpecularia. Eo fit, ut nullum prorſus album poſsit eſſe perſpicuum: quia ut album ſit, neceſſe eſt ut contineat lumen: at ut perſpicuum ſit, ut remittat. Fieri autem non poteſt ut ſimul contineat lumen, atque tranſmittat: neq; igitur ullum perfectè album, perſpicuum eſſe poteſt. Sed neq; nigrum ullum, perſpicuum: ſi enim non recipit, quomodo tranſmittere poteſt? Reliqui colores cum perſpicuitate eſſe poſſunt: nam medij ſunt, ideò partim retinent, partimq; tranſmittunt: uel ſi non tranſmiſerint quicquā, opacæ fiunt. Cauſa autem cur hæ tranſmittunt, hæ non, eſt, quòd cùm ſint duo elementa grauia & ſolida, aqua perſpicua eſt, & lucis capax: terra autē non: nam ſi lumen exciperet atque tranſmitteret, eſſet in perpetuo motu: ut elementum aëris & aquæ: quæ ergo aquea ſunt, perſpicua ſunt, & lumini peruia: quæ terrea, non. At nitida ſunt, in quibus lumen colligitur: colligitur autem ſolùm in læui, ſeu cauo, ſeu conuexo, ſeu plano: in aſpero autem non poteſt colligi, ob partium inæqualitatem: quod facilè demonſtrari Geometrica ratione poteſt. Igitur nitida, quæ læuia; & læuia, quæ dura: alia enim talia manere diu non poſſunt: quæ igitur dura, nitida ſunt. At quæ lumen excipiunt, ſunt, quæ poroſa, ut ita dicam: quæ autem denſa, non excipiunt: unde oleagina lumen non excipiunt, cùm exuſta fuerint. Denſum, humidum, ex imo euocatum, prohibet lumen ingredi: unde carbones, & fumus, & amurca,

amurca, nigra ſunt: ſunt enim denſa humido terreſtri: ut enim terreſtre (ut dixi) lumini peruium non eſt: ut denſum, non recipit: itaq; nigrum efficitur: quòd ſi etiam molle ſit, non remittit: ideoq; nec nitet. Carbo igitur nec nitet, nec eſt perſpicuum, nigrumq; eſt: Singulaq; demonſtrantem habent cauſam ac rationem: neq; enim perſpicuum eſt, quia terreum: neq; nitet, quoniam molle: & nigrum eſt, quia denſum ac terreum. Itaq; terrea ſubſtantia efficit ipſum & opacum ſimul, & nigrum: quò fit, ut pauca nigra perſpicua ſint: nam exactè nigrum nullum perſpicuum eſſe poteſt. Non ſunt autem nigra omnia ob calorem, neq; uſtionem: catuli enim & boues nigri naſcuntur, ac magis quàm in ætatis proceſſu, cũ tamen calidiores euadant. Quæ uerò non exactè nigra, uel non exactè alba, & quæcunq; imperfecta ſunt in uno genere, huiuſmodi qualitatibus partie pare poſſunt. Sed neq; ferrea rubigo nitet, ob molliciem: nec perſpicua eſt, quoniam terrea: & tamen non nigra eſt, quia luminis eſt particeps. Sufficit ergo ut denſa ſit, & parum luminis excipiat, ut non ſit perſpicua. Lac autem album eſt, nec nitet: quoniam durum non eſt: quæcunq; autem alba uehementer ſunt, neceſſe eſt eſſe nitida: cũ enim alba uehementer plurimum colligant lumen, nec perſpicua ſint (non enim eſſent perfectè alba) neceſſe ut idem ex parte remittant, quare nitida erunt.

Quæ ergo nocte lucent, alba eſſe neceſſe eſt, ac nitida: quoniam et remittere oportet lucem, & plurimam partem etiam ſecum retinere. At cũ in medio nigro uideantur, ut dictũ eſt, ſcilicet in tenebris, ubi nullum lumen eſt: neceſſe eſt ut ſub colore ignis uideantur: nam ignis color ex nigro alboq; quaſi æqualiter permiſtus eſt. Quocirca omnis ignis etiam rubet: quoniam, ut dixi, in humido exuſto eſt, atq; ideo in materia nigra: ipſe uerò candidus: ex albo autem & nigro ea ratione, nè dicendis obſtem, ruber color efficitur: cumq; flamma ſit fumus ardens, pruna autem carbo: tanto candidior eſt flamma ipſa pruna, quanto fumus carbone minus niger eſt: unde ex flamma materiã, quæ ardet, conijcere licet: nam metallica quod plurimum terrei contineant, flammam cœruleam puram mittere ſolent. In columborum autem collo illud idem perdiſcere licet: nam cũ nigræ ſint pennæ, & ob plumæ tenuitatem lumen facilè ingrediatur, & maximè illuceſcente Sole: neceſſe eſt collum columbæ uideri uarijs depictum coloribus, quos aſsiduè mutat ob facultatem motus pennarum, quæ quàm minimum permutatæ maximam colorum differentiam pariunt in partibus colli. Idcirco uiridem & cœruleum, rubrũq; maximè ſpectare licet: quoniam hi colores nigro proximi ſunt. Quòd ſi color pennarum dilutior nigro ſit, & ipſa auis in Solis radijs etiam puniceus ſpectatur, multoq; maior multitudo colorum quàm ſi in umbra deliteſcat.

Verùm cùm ſatis hæc ſint iam explorata, quærere ſatiùs ducimus, Cur, ſi colores fiunt ex multitudine aut paucitate luminis recepti, quædam etiam in ipſa nocte alba uideantur: & modò uideantur, ſemper alba manent. Etenim cùm minus recipiant lucis in nocte, quàm rubra & uiridia in die, nunquam tamen uiridia uel rubra uidentur, quantumcunq; obſcura nocte, ſed ſemper alba. Neceſſe eſt ergo iam aliud principium non parum utile inuenire, atq; inuentis adijcere: ſcilicet, Quibuſdam rebus inter ſplendorem ac lucem, nec omnem exterius aducnire. Ob id nix etiam noctu alba eſt, quoniam in ea aër lucidus continetur. An forſan dicemus, quod uerius eſt: in quibuſcunq; aër continetur purus, talia omnia etiam per tenebroſam noctem alba uideri: quòd exiguum lumen in eo ſparſum, ſpeciem præbeat multi luminis? atq; ſic non ſolùm niuem uideri, ſed etiam cauſam eſſe ut reliqua uideri poſſint. Vbi tamen omnino lux deſit, uelut cũ in conclaui tenebroſo nix eſt, tunc non uideri, ſed nigram eſſe, ut reliqua omnia: quia aër ille omnino luminis ſit expers: hoc autem ueriſimilius uidetur.

Propterea eorum quæ alba ſunt, quædam nocte nigreſcunt faciliùs, ut lac: quòd cùm denſum ſit, aëris minus habeat: calx autem recens, & multo minus nix, non nigreſcunt niſi in extremis tenebris. Quæ ergo aërem in ſe continent iuxta quantitatem ſuam: quoniam in tenebris abſolutis nigreſcunt, cum lumine uidentur iuxta quantitatem luminis recepti, atq; ideo aëris certum ſibi determinant colorem, qui iuxta quantitatem luminis dilui aut obſcurari poteſt. Ideò purpura ſemper rubra, & folia ſemper uiridia, licet modò magis modò minus uidebuntur. Et quandocunq; dilutiora, tunc etiam ſplendidiora: ut cùm obſcuriora, etiam magis colore preſſa. At in quibus nullus certus continetur aër, ut in ſuperficie ubi umbræ apparent, & in collo columbæ, ubi prorſus uariatur quantitas aëris ad ſingula momenta, uariatur etiam color. Ideo non ob uarietatem lucis, ut dicit autor ille (nam lux eadem eſt) ſed nec luminis, ſed aëris, excepti inter plummam & plumam, colores uariantur. Itaq; colorum quidam ſtabiles ſunt in rebus, in quibuſdam rebus mutantur: & cur, & in quibus, iam dictum eſt.

Sequitur ut uideamus, cur quidam colores parum retineant luminis atque nitoris, ut cinereus, & magis ferrugineus: quidam uerò multum, ut uiridis, puniceus, & omnium maximè candidus, pòſt etiam purpureus: &, quòd magis mirum eſt, cæruleus, cùm tamen nigro proximior ferrugineo ſit, & multo magis cinereo. Vnde quæſtio iſta perdifficilis omnino uidetur, atque ſola quaſi principijs propoſitis repugnans. Videtur autem ſic eſſe: nam auium paucis, his coloribus plummæ tinguntur, ſcilicet cinereo & ferrugineo:

gineo: quòd, ut dixi, plummæ cũ ob tenuitatem aërem contineant, non ſolùm inter plummam & plumam (ut in columbarum collo, ubi plummæ ſunt tenuiſſimæ) ſed etiam inter eiuſdem plummæ partes: aliter nõ eſſet ullus, ut dixi, auibus certus plummarum color: & cinerei quidem coloris ſunt ardeolæ, & anatum ac anſerum quædam: at ferruginei nullam propè dixerim: & ſi qua eſt, neceſſe eſt plummis ad modum pilorum ualde craſſis eſſe: at contrà pili animalium nec uirides ſunt, nec punicei, nec cærulei aut purpurei: & tamen albi inueniuntur maximè, ut leporum Sarmaticorum, & cuniculorum etiam apud nos. Quare etiam illud repugnare his, quæ diximus, uidetur. Si enim pili non ſunt cærulei aut uirides: quia hi colores ſint cum multo lumine continet multo minus erunt albi, quòd uerùm non eſt: aut album non plus numinis in ſe coloribus dictis, quòd antea tamen concluſum eſt.

Propterea ſciendum, idem lumen dealbare magis aut minus, iuxta alias conditiones: quæ enim nitent, aut ſunt perſpicua, plus uidentur habere luminis, tametſi non habeant, his quæ nec perſpicua ſunt, neq; nitent. In quibus enim colligitur, illa magis alba uidentur, non tamen nitent, ſi mollia ſint. In pilis ergo, quòd læues non poſſint eſſe, nullus ſplendidus color ineſſe poteſt, ſed albi tamen eſſe poſſunt: ferruginei autem ſæpe ſunt, non quia non nitent: ſed non nitent, quia molles, ideoq; inæquales: mollia autem plurima, & non humida, colorem illum rubiginoſum habent: quòd ille color pullo proximus ſit, atq; ideo terræ puriori conueniens. At quid ferrugini deeſſe poteſt, ut terra ſit, cùm ſit ferri excrementum terreum, quòd natura etiam terreum eſt? At in leonibus, exuſta tenuiore parte, terreum tranſit in pilos: idem & in equis: quòd halitus illi calidiores ſint, & ex craſſiore materia. Sed cur puniceus & purpureus plerunq; nitent? uelut & uiridis, adeò ut rarò ſit obſcurus? Colores illuſtres hi ſunt, neq; in pilis (ut dixi) animalium inueniuntur. Cauſam enim duplicem intelligere licet: cùm enim humidiora ſint quadrupedia auibus uaporq; continuò ex illis redundet, ſiccari perfectè. ideoq; niteſcere non poſſunt. Et rurſus, quòd ſint craſſioris ſubſtantiæ, ut inæquales etiam neceſſariò ſint: quòd autem nitet, æquale eſt: ſi enim inter pili partes & meatus magnum ſit interuallum, pilus ſplendere, nec lumen reflectere poterit. Oportet ergo primum intelligere, colores bifariam gigni: aut ex tranſitu maioris lucis ad minorem, ut ex albo in nigrum: et rurſus: contrà ex nigro in album, dum lux ſeu lumẽ augetur. neq; uerũ eſt, quòd niger ſit aliquis color: nam ſi eſſent, & reliqui colores eſſent: at non ſunt niſi ex admiſtione lucis. Præterea ſi niger color eſſet, & albus, eſſent colores ex permiſtione, nec unum: at nõ minus purpureus color eſt quàm niger: non eſt ergo niger color aliud quàm coloris & luminis priuatio.

Videntur hæc forſan dura minus exercitatis in noſtris principijs: at conſideranti (ut dictum eſt in libro de Vno, & de Proprijs libris) quod ſcientia nulla eſt, neq; ars, cuius unum non eſt principium, à quo omnia deducere liceat: & nigrum non eſſe colorem liquet, & doctrinam libri de coloribus non eſſe abſolutam: nam, ut dixi, omnes fiunt à luce: ut nihil aliud ſit niger color, quàm luminis exquiſita priuatio: et niger color non uideatur, niſi ut ſilentium & tenebræ. Sed tenebræ à nigro differunt, quòd tenebræ non uidentur neque ipſe, neq; aliud in eis: at nigrum, dum alia uidentur, ex diſcrimine ad alia uideri creditur: fit enim comparatio ad reliqua. Indicio eſt, quòd etiam tenebræ, ſi in circuitu luceat, uideri creduntur, & ipſæ etiam nigræ apparent. Et cùm nigrum, ut nigrum, non uideatur; ſed extima pars nunquam exquiſitè nigra uideri poßit ob lumen circumambiens: ideò textores, quicquid habent uitioſi fili, nigro colore imbuunt, ut uitia lateant.

Ergo colores mutantur, ex albo in nigrum tranſeundo, inde etiam redeundo: dum enim niger eſt color, humidum (ut dixi) preſſum abundat: uelut in nubibus: hæ enim cum aqua denſæ ſunt, nigræ uidentur, & quòd lumen non recipiant: aut quando humidum non adeò multum eſt, ſed terreum: uel quia exuſtum, ut in carbonibus: aut ob permiſtionem multæ terræ; ut in impluuijs & opacis locis. Reditus autem fit ex omnibus coloribus, ſed præcipuè ex uiridi, ut in pomis pleriſq;: aut ex nigro.

Duplex autem hic reditus: uel ſolùm euaneſcente ob tenuitatem, non concocto, humido: ut in folijs, & tunc pallida & glauca fiunt omnia uelut mala punica et folia autumni tempore: nam cùm mollia ſint, & aër penetret, nec humidum quod reliquum eſt, concoctum ſit, neceſſe eſt non eſſe ſplendida. Ex nigro autem in fuſcum, inde cinereum atq; rubiginoſum, ſi concoctio deſit, tranſitus eſt: quocirca neuter iſtorum colorum ſplendet: nam cinereus nigro admiſſus eſt: etenim lixiuium ob id fuſci aliqualiter coloris eſt: ferruginei autem palàm, ſed non propriè. At uinoſus primùm fit, cùm in nigrum lux profundius ingreditur, ob perſpicuitatem. Ob id nigrarum uuarum ſuccus uinoſus eſt, & acinorum, cum à ſole uel magno lumine illuſtrantur, color amethyſtinus fit. Si igitur ob lucem reſilientem ex nigro hic color fit, erit omnis huiuſmodi color lucidus ac ſplendens: cùm uerò quod humidum eſt, magis abſumitur luce manente fit, cœruleus: qualis ſapphiro. Eadem ratione purpureus atq; uiridis. Liquet aũt & in iride, & in pomis, uiridem colorẽ eſſe infra purpureũ non ſolũ, ſed etiã puniceũ: at herbaceus uiridi grauior eſt, ac magis preſſus. Quòd ſi humidum in concoctione non æquale fiat, erunt colores pro puniceo ferrugineus, pro amethyſtino fuſcus, pro purpureo ruber. Viridis

autem duplex eſt: & qui fit ex tranſitu albi ad nigrum, & ex reditu qui plerunq; nitidior eſt: quoniam humidum eius magis concoctum eſt: ex duriore autem materia magis ſplendeſcit, ut ærugo: uterq; autem ſi herbaceus non ſit, dilutior eſt puniceo: quòd in iride cœruleo puniceus propior ſit uiridi. Cui adhæret pallidus, ubi nubes illuminari magis uidetur: plurib. enim modis propinquitatem colorum ad album ac nigrum uenamur, & in iride, ſeu fiat in nubibus, ſeu in pariete, in tranſitu eorum quæ matureſcunt, ſeu folia ſeu fructus ſeu metallica, ex tinctura: nam coloratius in dilutius tranſire non poteſt: humido enim humidum aboleri non poteſt, ſed augeri: at nigrum humidi abundantia conſtat: humido igitur per tincturam addito, dilui, regredi non poteſt: at coloratius fieri, neceſſe ea ratione eſt.

Sunt autem quæ ſiccant rurſus, & reditum faciunt: ut limunij ſuccus, & urina felis: atq; in his uidere licet, qui colores ſint dilutiores, qui preßiores. Non igitur nec procedenti nec redeunti ijdem colores occurrunt, nec omnes in uno tranſitu ſunt. Et folia quidem ac fructus plerunq;, præter mala inſana, & pruna, paucaq; alia, ut ſerica, ubi ad uiridem colorem redierint, redeunt: quæ uerò igne aduruntur, ob id quòd plus terrei relinquatur, ad nigritiem uſque perueniunt, antequam reuertantur. Reuertuntur autem alia ob calorem, uelut quæ exuruntur; atq; hæc magis ſplendent: quædam autem ſiccato humido atq; expreſſo ab aëre ac frigore, ut in umbroſis locis, ſitus ille uiridis, ac ſuper ſtantes aquas. Ruber autem color preſſus eſt magis herbaceo: nam in umbroſis locis ex madore uireſcit terra, inde nigreſcit, pòſt rurſus uireſcit herbaceo ab obſcuriore colore quàm prius: demum rubra ut ſanguis efficitur, inde rurſus per cœruleum tranſit ad nigrum, ubi conquieſcit.

Eſt igitur ruber color inter uiridem & herbaceum: puniceus autẽ, medius albi nigriq;: herbaceus uerò, glauci ac nigri. Sic ergo ordinem utrunq; ſtatuemus, ut in fructibus ac folijs per flauum, qui eſt glaucus ſplendens, in uiridem procedamus, & redeamus per glaucum in album rurſus. Et ſi ad herbaceum accedat, inde reuertitur per uiridem ad album. At quæ procedunt ad nigritiem uſque, non facile colorem aliquem ſplendidum aſſequuntur. Si enim humectantur, non concoquuntur: & ideo ſplendorem recipere non poſſunt: humidum enim non concoctum, inæquale eſt: nec nitet, ut

Albus	Albus	Albus	Albus
Viridis	Glaucus	Flauus uel glaucus,	cinereus
Viridis	Viridis	Viridis	Viridis
	Herboſus	Puniceus	Flauus
		Herbaceus	Puniceus
		Rubiginoſus	Purpureus
		Cæruleus	Herbaceus
		Fuſcus	Amethyſtinus uel cæruleus
		Niger	Niger.

lumen reſilire poßit. Vbi uerò reſilit, partem & illuminat, diluitq; lux ipſa colorem: atq; ita hæc ſe habent.

Quamuis ergo puniceus medius ſit albi atq; nigri, & herbaceus nigri ac glauci, non tamen inter puniceum & album tot ſunt colores, uel inter herbaceum glaucumq;, quot inter puniceum uel herbaceum ac nigrum: quoniam in maioribus quantitatibus interualla maiora ſunt eiuſdem proportionis. Fingamus album habere luminis centum partes, puniceum quinquaginta, nigrum nullam: & ſtatuantur ad ſexquiquartam in flauo partes ſeptuaginta octo, in uiridi autem ſexaginta duæ: erunt igitur in eadem proportione herbaceus quadraginta, rubiginoſus triginta duo, cœruleus uigintiquinque, fuſcus uiginti: multiq; alij ſupererunt termini.

Aliud eſt ergo loqui de medio miſtionis, quod æqualiter utroque termino conſtat: aliud de medio proportionis: herbaceus enim erit huiuſmodi, quo ſit, ut is color adeò oculos exhilaret: qui eſt etiam ultimus nitidorum in tranſitu ex albo in nigrum: purpureus uerò inter uiridem nigrumq;. Fit autem, cùm puniceus denſatur & nigrior redditur, uerùm lux uberior efficitur. Autor tamen ille in huius generatione multa miſcet: quoniam ueris principijs caruit.

Oriente Sole & occidente (quoniam placet exemplum) is color apparet. Cæterùm aureus color ex flauo ſit, cùm in materia denſa et pol ta, u' in auro, fuerit: atq; hoc neſcio quo pacto autor ille rectè diuinauit. Elementa uerò liquida, ut aër & aqua (ut dixi) quoniam perſpicua ſunt, nullum habent colorem: aqua autem maris colorem habet ceruleum: id eſt, ceræ: quoniam ob ſalem nō tranſmittitur lumen: ſed & ob ſubſtātiæ craßitiem lumē in omni aqua hebeteſcit: aër uerò cùm multum recipiat luminis, ubi denſatus fuerit, & in perſpicua materia candorem efficit: ob id nix candida eſt: non quod aër ſit candidus, ſed quòd illi ſoleat multum luminis admiſceri. At finis uiſus, quod cœlum appellamus, cœrulei ſeu cyanei coloris eſt, quod uiſus deficiens in nigrum deſinat: at quia totum quod cernitur perſpicuum, cœruleus color redditur, ſub purpureo hic continetur: ſed ſi lumen, ut dixi, reſiliret, amethyſtinus eſſet.

Porrò dubitabit aliquis, cur radices, caulisq;, qui proximus eſt admodum terræ, albus ſit, cùm herbacei coloris ſit pars ſuperior? Et rurſus, quomodo colores transferantur tum per uitreas feneſtras, tum ex plantarum folijs in ſolum ipſum? quamuis aliàs de his locuti fuerimus ſecundum aliorum opinionem. Ergo ut ad primum dicam, cauſa eſt, quòd umbra defertur in ſolum: ſed cùm imperfecta ſit, ſeu lumen per uitrum coloratum tranſeat,

eat, ſeu per frondes arborum, tantum luminis defertur pro ratione umbræ, quantum eſt quod frondibus aut uitro miſcetur. Si igitur lumen in uitro, quod (gratia exempli) quarta pars ſit totius luminis quod album efficere poſſet, facit: uiride illud etiam pro quarta parte umbræ immiſſum, uiridem umbram efficiet. At dices: Si luminis quantitas colorem oſtendit, quid opus erit tinctura? uidemus enim omnia non humi li tantùm maiore uel minore additione colorari, ſed proprijs coloribus, & maximè herbarum, lignorum atque terrarum. Mirum autem uidetur, quod idem genus terræ ſemper eandem quantitatem luminis recipiat, & maximè crudum, coctum, ſiccum, & cum humore diſſolutum. Sed non eſt ita: nam humidum nigrius eſt: poſtquam ſiccatum fuerit, imbuta ſuperficies eo quantitatem luminis ſolitam excipit: neque enim raritatem partium oculis ad excipiendum lumen attendere oportet: ſed ſubſtantiæ ipſius quæ in quacunque parte conſtituta eſt quantumuis minima: parumq; ob id mutatur, maximè in terrea ſubſtantia: imò ob id accidit, quòd uel præparatione, uel infuſione pannorum, uel ablutione, uel dum ſiccantur minima ex quacunque uarietate, non parum color mutatur: quia uerè nihil eſt aliud quàm certa denſitas aut raritas, pro quantitate luminis excipienda, ſimul cum perſpicuitate certa illi debita, ac portione ſua nitoris, quam fullones alumine communi augere nituntur, ut ſplendidiores ideoq; uenuſtiores reddantur.

Cur uerò plantarum pars quæ ſub terra latet, candidior ſit, ſuprà autem uiridis, Autor ille cauſas affert ſatis inconditas, & compoſitas (ut ita dicam) è multis. Conſtat autem, ut dixi, omnium horum unum eſſe principium, ad quod hæc referre oportet. Conſideremus igitur tria, præter id: primum, quòd trunci arborum maiorum non uirides iam, ſed glauci coloris, & ferruginei ſunt: teneriorum autem & herbarum, uirides. Deinde, quòd pars exterior radicis plerunq; alterius eſt coloris ab interiore, nec alba ſemper (ut ille ait) ſed nigra, rubiginoſa, rubra. Tertium, quòd interior pars in plerisq; alba eſt, paucis admodum alterius coloris. Horum ſi rationem reddiderim, præterquam quòd certam cauſam & congruentem quæſiti inueniemus, multorum quæ proponuntur problematum rationem intelligemus.

Ergo cortices magnarum arborum cùm craſſi ſint, & perpetuò ſiccentur, ex uiridi herbaceo in glaucum (ut docui) neceſſariò redeunt: at interior cùm humidior ſit, nec durus, in ferrugineum colorem tendit: Pars autem ſuperior plantarum teneriorum à terra, ſeu arborum paruarum, ſeu herbarum, uiridis quidem efficitur, herbaceique coloris, quòd

quòd Sol multum humidi aquei trahat, nec concoquere poſsit: ſed perpetuò ſuggerẽte humidum radice, herbacei coloris ſpeciem in cortice retinet. Quod uerò intus eſt, & in ligno, & in radice, album eſt: quia nec humidum ſuperabundat, cũ ad corticem trahatur: nec aduritur, prohibente cortice: ideo candida plerunq; eſt: niſi planta adeò calida ſit, ut alimentum terreat: propterea centaurij maioris et gentianæ radix, etiam intus ferruginei fermè coloris eſt. Tales autem ſunt uehementer calidæ: & ſicciores etiam facultate, non ſucco, quàm calidæ. Pars autem extima ipſius radicis perſæpe nigra, aut alterius coloris euadit: quod Sol etiam infra terram radijs ſuis, quod exuſtũ eſt, exterius trahat. Porrò parum ſucci in radice relinqui poteſt, cũ Sol perpetuò ad ſupremam partem plantæ, quod tenuius eſt, trahat. Quæ ergo plantæ corticem radicis habent nigrum, calidiores ſunt, & ſicciores, & tenuiorum partium: atq; ideo nõnullæ ex his odoratæ, uelut banamunda, quæ odorem garyophyli refert. Si ergo pars radicis detegatur paſtino, uiridis fit ob eam cauſam: ut ſi truncus tegatur terra, uiridis contrà eſſe deſinat.

At dices: Si radix intus alba eſt, uel ſemper alba eſt, atq; ſic non ex admiſtione luminis fit albitudo. Sin cũ detegitur, excoriatur: tunc primum lumen recipiet: uidemus autem quòd, etſi dum detegitur, uitro includatur, ut aërem nullum recipere poſſit, albam eſſe. Verùm, ut dixi, aërem in ſe continet dum gignitur, aptum luci excipiendæ: nec tamen alba eſt radix, uel ullius coloris: quoniam lumine deſtituitur: ſublato cortice, alba ſtatim efficitur. Sunt ergo colores poteſtate in miſtis: quia actu continent & aërem & ſubſtantiam, quæ capax eſt certæ menſuræ luminis. Quod ergo Ariſtoteles ait tribus conſtare colorem, luce ſeu lumine proprio, colore rei, & medio: ſic intelligendũ eſt ut dicitur de luce ac lumine. De medio autem, non quòd medium colorem præbeat, quia habeat, ſed quia temperat multitudinem radiorum. Indicio ſunt cryſtallina priſmata, quæ non cuncta, imò nihil oſtendunt colore cryſtalli: ſed purpurea, amethyſtina, punicea, candida, cœrulea. Oportebat ergo oſtendere cryſtallini coloris aut aquei, ea quæ ipſa priſmata inſpiciuntur. Indicio etiam eſt lumen efficere colores ſolũ, quòd dum Sol obtenebratur in deliquio, omnia crocea uidentur quæ à Sole illuminantur: quia rarior radius, nec lucidiorem (ut album) colorem efficere poteſt, nec nitidiorem, ut uiriditem aut puniceum: ſed croceum dilutum, atq; languidum.

At dices: Quæ per uitrum uidentur coloratum, etiam eiuſmodi colore delibuta, qua'e uitrum eſt, uidentur. Vera refers: ſed non quia color ille ad rem tranſeat ſubiectam, ſed quia uel ſolus uidetur (quod contingit, cùm uitrum craſsius extiterit) uel quoniam radiorum multitudo, ut dixi, ad menſurã ei colori

lori debitam(ut dixi)redigitur. Quod uerò de colore ſubito dicitur,ita intelligendum eſt,ut aërem & ſubſtantiam quantitati luminis excipiendæ aptam, non colorem ullum intelligas:nam citra lumen color non eſt actu. Quod ſi eſſet,præter reliqua quæ adducta ſunt,bis quidem color efficeretur: primùm ſine lumine,deinde cum eo.

Rurſus color albus cùm fiat ex collectione luminis, ut dixi,nec in perſpicuis,nec ualde nitentibus inueniri poterit: duplex tamen eſt:alius,ut in niue ſplendens:alius non ſplendidus,ut in ceruſſa et lacte. Qui ſplendidus fit,collecto lumine in aëre, & nitida ex ſuperficie generatur: qui uerò non ſplendet, ob materiam fit, qui tenues habet partes admiſtas craßioribus, ſed ſpumoſis: indicio eſt ſpuma lactis adeò candida,quæ aquæ admiſcetur. In calce quoque copia adeſt aëris,ideo calx ipſa ſplendida eſt: in ceruſſa minus: nam & ipſa grauior eſt. Indicio etiam eſt,ab aëre dealbari cuncta, quòd huiuſmodi omnia immodicè ſicca ſint. Quæcunque etiam alba nitent,candidiora uidentur,maximè in nocte. Quod ſi lumen colligatur,nocte lucent:atque alia quidem per ſe,ut lapis quem Amatus apud Epidauricenſem uidit:uerba illius adijcere libet:Erat lapillus hic aſpectu mirus,magnitudine uitelli oui gallinæ primiparæ,qui(ut dixi) albißimus erat, in tenebris ex ſe lucem emittens, non adeò tamen ingentem ut cataphracti homines trecenti coram eo illuminari poſſent,ut rudes putant. Crediderim ego Seleniten eſſe candidum,pellucidum,minimè ponderoſum,in Arabia naſcentem. Erat quoq; ei lapillus alter albus, unguis humani magnitudine, qui ex ſe igneas quaſdam flammas emittebat,in tenebris quoq; lucens:quem ille Orphanum nominabat, ut carbunculum alium: nam carbunculum non rubrum,ſed album,etiam Marbodeus eſſe dicit. Sed ad rem redeo.

Vbi ergo herbaceus color in fructibus proceſſerit,uel retroceſſerit, colores omnes referre poteſt:nigrum quidem, cùm ſuccus uinoſi extiterit coloris:ut in uuis,moris,prunis ſylueſtribus. Cœruleus autem color ex nigro atq; puniceo conſiſtit,ut medius ſit inter illos: nam amurca ex albo tranſit in puniceum,ex puniceo ſuperueniente nigro cœrulea efficitur. Frumentum autem ex uiridi fit flauum, ac penè glaucum, dum retrocedit: quoniam cortex tenuis eſt,& humidum illius priùs euaneſcit quàm concoquatur,ut in folijs: idem de ariſtis, ac longè magis:glaucæ enim ſunt. Voco glaucum colorem, qualis arundinibus ſiccis ineſt.

Sed cur betæ folia ex uiridi rubræ, nõ glaucæ,ut aliarũ plantarum,fiunt? Quoniam pinguius humidum eſt:ideo dum ſiccantur, concoquuntur: minus tamem quàm cætera: ideo, ut ex nigro amethyſtina,ita ex herbaceo rubra cũ

modico ſplendore efficiuntur, ob cauſam dictam: ſcilicet quod paràm concoquantur, ob caloris imbecillitatem: & quòd herbaceus admiſtam habeat nigritiem. Atque hæc de coloribus. Nunc reuertamur ad gemmas.

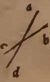
¶ Harum igitur differentiæ ex coloribus ſunt. Cùm uerò nitor non poßit eſſe eximius in eo in quo radij pertranſeunt, ſequitur ut nullum perſpicuum niteat: & ſimiliter cùm in opaco lumen non colligatur, neque opacum poterit plurimum nitere: relinquitur, ut nitor ſit in ſuperficie durißimæ gemmæ perſpicuæ, cuius imum opacum ſit, uelut in adamante cum in eius imo nigra tinctura obtenditur: quamobrem & talis candidißimus eſſe poteſt, cuiuſmodi eſt ſidus maioris canis. Dubitabit autem aliquis, quo nam pacto extremum ſideris opacum eſſe poßit? At certè id contingit ob luminis copiam, & ſideris magnitudinem: unde fit, ut ex tot partibus profunditatis collectum lumen, uicem habeat perſpicui, in cuius imo opacum ſit, nihil autem tale apud nos. Sic ergo incipiemus.

1 Adamas candidus, nitißimus & perſpicuus, maximam etiam habet duritiem, & luminis copiam: unde efficacißimus eſt, quacunque uirtute præditus ſit. Confricatus paleas trahit, ualenterq́; pro magnitudine: coërcet nocturnos timores: quare neceſſe eſt ut melancholiam & atram bilem ſiſtat, animámque confirmet. Eſt ex eo uitioſus ruber, & rarus: citrei uerò coloris frequens, ac durus, qui animum non adeò reddit purum: ueriſimile autem eſt hoc agere, mutando uitalem ſpiritum: nam terrores in corde fiunt: indicio eſt cordis palpitatio in timore. Inuenitur quandoque in Scotia ut referunt, pulcherrimi tamen ex Oriente aducebuntur: inuentus eſt noſtris temporibus iunctus cũ carbunculo magnitudine fabæ, & purus: quòd mirum eſt: frangitur malleis etiam paruis faciliter, ſed non tangitur niſi ſua ſcobe, qua etiam expoliri ſolet. Eius autem fragmenta ob duritiem gemmas omnes incidunt: unde qui gemmas cælant, illis utuntur, poſtquam ære ac ſmiride craßiore Mineruæ figuram effinxerint. Infelicem creditur efficere geſtantem: ſic enim ad animum ſe habet, ut Sol ad oculum: ille enim potiùs obfuſcat, quàm illuſtret uiſum. Facit etiam intrepidum. At nihil eſt quod nos magis ſecuros reddat, prudentia & timore: ideò timidis melior. Sed neque his conuenit, cum ea parte qua non oportet quandoque audaces faciat, qua opus eſt timorem non adimat: hoc enim diſcrimen eſt affectuum naturalium, & ex philoſophia aquiſitorum, & ũi externa: ueluti lapidum geſtatione. Ignibus per aliquot dies reſiſtit.

2 Selenites, qualiſcunq; ſit lapis, de quo dictũ eſt ſuprà, cãdidus, leuis, ſplẽdens,

*dens, noctu nõ ſolùm lucet, ſed loca proxima illuſtrat, eò quòd lumẽ colligit,
non tranſmittit adeò ut adamas: quare nitet exteriùs, & non eſt tam perſpi-
cuus. Somnia oſtendere uaria uériſimile eſt, et ad prædicendum iuuare: inquie
tum reddit animum, & hominem (ut exiſtimo) infelicem: lux enim nimia agi-
tat mentem. Rarus eſt ualde inuentu, ideo perdifficile eſt ſcire quid pro-
priè agat.*

Selenites alius frequentior, qui apud me eſt, lineam candidam præmon- 3
*ſtrat, tendentem ad locum lucidiorem: ideo ſi Sol eſt in a, uel luna,
uel aſtrum, aut candela, linea oſtenditur b c tendens ad dextrã pau-
lulùm, & eo tenuiorẽ, quo culmen lapidis uerſus lumẽ tendit: tan-
to uerò candidiorẽ, quãto tenuiorẽ: ita ut cũ fuerit tenuiſsima niuẽ
cãdore ipſo ſuperet: color totus ſimilis eſt ad unguem chryſolitho,*

*id eſt aureus uiridis: duritie eſt carneoli, rarò accedit ad auellanæ magnitudi-
nem, totus perſpicuus. Siccat, & ſomnum minuit, & curas auget: pulcher a-
ſpectu: ob raritatem non potui deprehendere proprias illius uires: facit mu-
tabilem: credoq́; eſſe infelicem ſatis grauis eſt.*

Carbunculus granatus dictus eſt, quòd fulgeat, ſimilisq́; ſit grano mali pu- 4
*nici, quod uulgari nomine granatum uocant. Duæ ſpecies mihi notæ: Hiſpa-
nus & Orientalis. Hiſpanus dilutioris eſt coloris: attamen ſi magnus ſit, &
egregius, flammam coruſcãtem æmulatur. Sine dubio collo ſuſpenſus, et ebi-
bitus, etiam triſticiæ multum reſiſtit, ſi quid aliud. Sed ſomnum ualde minuit,
ut nil ſit ex quaq; parte beatum. Eſt enim terreæ igneæq́; ſubſtantiæ. Cor con
firmat, & tantundem cerebro nocet. Facit hominem iracundum, & ſanguinẽ
exagitat. Quæ uerò in Aethiopia inuenitur, Sorianamq́; uocant gemmarij,
longè pulchrior eſt: quoniam denſiorem habet ſubſtantiam, ad hyacinthiq́; co
lorem accedit, adeò ut ab illo uix diſtinguatur; uerùm non coruſcat, ut prima:
ideo neq; ad iram, neq; ad uigilias ita hominem pronum efficit, ut prima ſpe-
cies. Sed nec exhilarare tantum poteſt. Exiſtimant Occidentales, ignibus diu
reſiſtere, nec deturpari.*

Hyacinthorum rurſus duæ ſpecies: rubra, quæ nobilior eſt: & carbunculo 5
*ſimilis, quæ ab igne illicò mutatur: uixq́; qui lentem magnitudine excedat in-
uenitur. Sed gẽmarij ſæpe Granatum Aethiopicum pro eo oſtendunt. Pro cõ-
ſtanti creditur, hominem tutum reddere à fulminibus, peſteq́;: & ſi peſte quis
laboret, nitorem amittere coloremq́; dilutiorem ac languidiorẽ induere. Cor
etiam confirmat, ebibitum & geſtatum: ſomnũ cõciliat, & honores auget, tũ
diuitias atq; prudentiam: quæ omnia etiam facit, qui colorẽ habet florum ga-
ryophyli Turcici: id eſt, luteum, quaſi lutei oui, ſed ſplendidum & perſpicuũ.*

Venuſtus eſt, ac non facilè uitiatur: eſt enim carneolo aliquantulum durior: nõ eſt tamen adcò efficax, ut ille.

6 Achates nullum colorem reſpuit, propterea plura genera lapidum ad eũ reducuntur: ut contra achates uidentur eſſe ſub diuerſo genere, atq; ſic decipere ſolent emptores. Eſt autem diſcrimen, quòd figuræ quæ in eodem genere lapidis & colores apparent, ſunt uno & eodem modo, & inter ſe ſimiles, & non referunt quicquam præcipuum, prout nec hominem nec equum: et habent eundem nitorem, uel prope: ſed aliæ figuræ non ſunt ſimiles, nec concordant cũ coloribus, nec duricie: & hæ carent omnino uiribus, & illæ omnes ſunt uiribus præditæ. Et cum tot modis uarientur figuræ & colores in achate, neceſſe eſt ut omnes figuræ animalium & plantarum & inſtrumentorum inueniri poßint in eo: uelut caput equi, delphin, ſylua exciſa. Et hoc idem accidit in iaſpide, et magis in catapoſto, qui gẽma non eſt: in hoc enim uidi uarias figuras, & ad amußim fabricatas ac depictas.

Achatis omne genus facit ſobrium, continentem, & cautum, ac ſolicitum: ideò ad diuitias utiles omnes. Ferunt Indos maximè uarios eſſe, & in his apparent miræ effigies. Famoſus eſt achates Pyrrhi regis, cum nouem Muſis, Apolline citharam in medio pulſante. Vidiſſe refert Camillus Leonardus Piſaurienſis achatem cum ſeptem arboribus in una planicie pictis, rem pulcherrimam, & uiſui gratam. Egò habeo cum capite, ut dixi, Galbæ, colore ferrugineo diluto lineis nigris, figuram eam referentibus: qui mœroris cauſas affert, & ſomnum conciliat. Alium habeo cũ multis oculis albis, ac quaſi pupilla in medio ferruginea. Hunc credo ad prudentiam plurimùm conferre, ſi appendatur collo. Sed forſan gemma eſt ſui generis. Alium habeo cum effigie ignis ardentis, & fumi cærulei: inde aëris circumambientis liuidi, quem quaſi cœlum rubrum circundat, ut ueſpere cum Sol ſereno occidit. Colores in achate rubri acuere uiſum creduntur. Certè uirides generaliter oculis in quibuſcunq; lapidibus ſunt utiliores. Habeo fruſta duo huius lapidis, cũ herbis intùs atq; alijs corporibus colluceſcentibus: rem uiſui gratam, queq; me exhilarat: eſt enim perſpicuus.

7 Iaſpis achati ſimilis eſt, ſed ex molliore materia, & craßiore: ideo minus nitet: colorẽ omnem combibit, non tamen album aut nigrum adeò frequenter & bene ut achates. Optimus eſt, qui ex Oriente aduehitur: probatur maximè uiridis, cum ſanguineis maculis. Sunt etiam qui lineis diſtinguuntur: familiaris color ei eſt, in uario ferrugineus. Sanguinẽ undequaq; fluentẽ collo appẽſus cohibet, & uentriculũ confirmat: & in his duobus effectib. euidẽtes habet uires. Propter hæc tanquam ex primis uirtutibus ſecundæ profluunt, ut

conſe-

conferat aſciti, bifariam: nam multi ex fluxu ſanguinis in illam incidunt, & concoctionem adiuuando. Sed et libidinem minuit, et uim concipiendi hebetat: refrigerat, aſtringitq́; ſanguinem. Confert uiſui: quoniam uiridis omnis color illi utilis eſt. Quòd uerò uictorem reddat geſtantem, id contingit: quoniam timidi uincunt ſæpiùs, quòd à dubia pugna quantum poſſunt abſtinent. Facit & gratum: nam manſueti tales ſunt. Pellit inanes cogitationes, nõ omnes, ſed eas quæ ex ſanguinis impetu pcedũt. Qui optimus eſt, et uiridis eſt, et perſpicuus, ſi non admodum craſſus, & nitens, & aſperſus rubentibus (quaſi ſanguinis imperfluentis ſtillis) maculis: & hic collo ſuſpenſus, ſuſpiria facit. Sunt qui hoc genus appellent Heliotropium, *neſcio qua ratione.*

Myexis lapis eſt, qui in capite bufonis inuenitur, magnitudinis miræ: eſt 8
enim (ut Braſauolus autor eſt) craneum illius animalis: color eſt ferrugineus, in uiridi gemma non eſt: nitet tamen: pars exterior plana: eſt enim ipſum os. Interior autem uerè lapis eſt, ſeu potiùs lapidea terra, quaſi concreta diu rotundus eſt plerumq;, & magnitudine latitudinis fabæ. Ego autem habeo longiorem faba multo, & craßiorem: nec ſcio quomodo craneo bufonis conuenire poßit, propter formam, cùm tamen ſit genuinus. Mentiuntur gemmarij, qui lapidea intùs partem detracta appingunt bufonis formam, ut extrà relu ceat: inde cera terræ rubræ miſta partẽ cauã implẽt, ut imponant temporibus cùm nihil tale naturale ſit: uires eius expertæ ſunt, quòd geſtatus tollit renum dolores, etiã antiquos, & lapidis prohibet generationem. Sed lotio illius etiã plurimùm confert, & præſenti eſt auxilio. Ventriculi etiam affectibus & febribus eadem confert: ſed, ut exiſtimo, nõ omnibus. Venenatis etiam ictibus, ſed non magnum, affert auxilium.

Porrò lapides omnes teneriores diluto ſuo conferunt plus etiam perſæpe, quàm epoti: quòd tenuiorem partem per meatus procedentem, in aqua ſeu uino relinquunt. Referunt tamen, illius ſubſtantiam ebibitam ſanare omnem noxam ueneni aſſumpti, quòd, dum perambulat corpus, proprietate ſua quicquid eſt ueneni, ſecum educit, ſi frigidum ſit, aut putrefaciens: hebetat autem, ſi ſit calidum & erodens.

Pezar ego uidi: quæ ſit origo, nondum noui. Amatus Luſitanus dicit, uidiſ- 9
ſe oui magnitudine: & quòd extrahitur ex corde uel uentriculo capræ. De corde eſſe non poteſt: de uentriculo quòd non ſit, ſuſpicor: quomodo enim in lapidem adeò tenuium partium et purum concreſcere poſſet in tanta cauitate, & inter tot ſordes? Aliud eſſe uult à cerui lachryma, quam dicit ſe habere, quæ mellei eſt coloris: parùm autem ſplendet. Sed qui ex India aduehitur, leuis et ipſe eſt, ſed mollis, et minimè ad naturã gemmæ accedens: nitet ſatis,

& forma eſt oſsis dactyli, accedens ad oliuæ effigiem. Color, qualis putreſcentium oliuarum: uerùm ſplendidus, ſcilicet ferrugineus ex uiridi: uireſcit plus myoxi, & magis nitet: facilè frangitur & teritur: uis maxima, tribus granis hordei pondere æquato, aduerſus uenena, quæ per uomitum potenter expellit: ſed & per alias uias: hoc tamen de ſudore quod fertur, non ſum expertus. Si non aſſumenti uenenum detur, uomitum non concitat. Alius etiam aduerſus uenena plurimùm ualet.

10 Catapaſtus mollior eſt multo iaſpide, ex quo fiũt manubria enſiũ: propriũ genus habet: nec maculoſus eſt obiter, ſed certa ratione, inſtar fermè operis quod Damaſchini: colores maximè in eo duo, quibus has fingit figuras: buxeus et ferrugineus. Frequens Lutetiæ. Magnas uires habere nõ poteſt, quoniam magnus non eſt: collocat enim natura uires iuxta magnitudinem ſummam illius ſpeciei: unde neq; in ſilice, neq; marmore uis ulla inſignis eſt.

Si quis obijciat de herculeo lapide, qui magnus cùm ſit, inſignes tamẽ habet: Reſpondeo, quòd non habet ualidas uires: magna enim qualitas lapidis modicũ ferri mouet. Sed uires ſunt inſignes ratione finis, & eſt uſus pyxidis.

11 Magnetem toties attigimus, ut pudeat de eo loqui: propterea uide in primo de Secretis.

12 Phrygius lapis eſt, non ſplendidus, ſed mollis: pallidus eſt, cum quibuſdã lineis albis, ſed inæqualiter diſtinctus. In officinis, R. Conſtantino, ex Iacobo Dalecchampio, uocatur lyncurius: optimũ fit ex eo medicamentũ ad oculos, pro quo uide Galenũ in quarto De cõpoſitione medicamẽtorũ ſecũdũ locos.

13 Ophites duo habet ſignificata: lapidem nigrum cum imagine ſerpentis, ad quem dicit Albertus congregatam magnam multitudinem ſerpentum: hunc oportet gigni uiribus ſtellarum, quæ in cœlo ſerpentem effingunt: nam & Auguſto in pectore maculas fuiſſe traditur ſerpentis effigiem referentes. Prudentem & inuictum, geſtantem ac magni nominis efficit.

14 Secundi generis eſt, lapis qui ad magnitudinem immenſam creſcit, uiridibus ac uigis plerumq; aut alterius coloris maculis alternantibus. Geſtatus, ut dixi, magnas uires habere non poteſt. Creditur tamen capitis dolores collo appenſum leuare: uiſu recreat oculos, et animam cum quadam modeſtia exhilarat. Aduerſusq; ſerpentum uenena & ictus ualet. Proponitur & tertium genus, quod dicũ è capite draconis extrahi, alioq; nomine propriè uocatur: ſed ego nil habeo quod de eo dicam: è tribus generibus, ſi hoc admittatur, nullus eſt gemma: ſed omnes lima tanguntur.

15 Eumetris gemma eſt maculis exiguis diſtincta: ex quo apparet non eſſe è genere Iaſpidum, aut maioris cuiuſpiam lapidis: nam parua fruſta magnas

nihilominus

nihilominus maculas retinerent. Somnia læta facit, in argenteo annulo geſtatus. Creditur moderatum hominem ex ui nominis efficere. Dicitur etiam, ſub ceruicali poſitus futura per ſomnum oſtendere. Habeo magnitudine phaſelli. Diſtinguitur ex nigro & cinereo, ſimilis ad unguẽ fermè ſilici: propter hos colores parùm ſplendet, etſi duricie ſit fermè achatis

Coralius frutex eſt in imo maris naſcens, paruus & ramoſus: coloris inuenitur candidi, qui curioſus plerunque eſt: ruber, & niger, qui rariſsimus eſt. Antipathen eſſe non crediderim, ſed uitium quaſi, aut mutationem rubri: nam & ipſe niger ſplendet. Precium eſt in magnitudine, puritate, nitore, cuiuſcunque ſit coloris. Ruber uiribus præſtat, reliqui raritate: ſed nigrum, ut dixi, rariſsimum. Purum eſt, quòd carie nulla prorſus uitiatum eſt: quòd in hoc genere uix eſt reperire. Purum etiam dico, quòd nigrum nigerrimum ſit, candidum candidiſsimum, rubrum flammam æmuletur. Gemma, ut dixi, antea non eſt. Camillus Leonardus affirmat, eius puluerem ab initio datum infanti pondere granorum decẽ, illum à comitiali tutum reddere. Geſtatus imminẽtes morbos præmonſtrat, & ſtatum præſentem. In morboſis impalleſcit, & nitor eius minuitur. Qui ut flamma ardet, & ſolidus ac æqualis eſt, cor & uentriculum & iecur confirmat. Sanguinem enim æquat: unde hilarem efficit, & minimè ſuſpicioſum: albus ſimplicem & letum, niger prudentem. Cætera quæ ei tribuuntur, quatenus abſolutè proferuntur, fabuloſa ſunt, & fortuita. Epotus certè auxiliatur renum calculoſis affectibus: ſanguinem ſiſtit, & gingiuarum atque dentium medicamen præſtans eſt. 16

Carneolus eſt coralius perſpicuus, ut coralius carneolus opacus: uterque enim cùm perfectus fuerit, ſanguinem refert: atque ideo carneolus iras ſedat. Creſcit & carneolus in molem magnam, & candidus primùm euadit: inde tingitur, quòd etiam coralio accidit: nec minoris precij eſt coralius apud Perſas & Indos, quàm apud nos balaſsius uel ſapphirus, & fermè margarita. Eſt enim coralius Occidentis lapis. Cæterùm carneolus cùm ex albo in rubrum tranſit, nec color totam ſubſtantiam obtinuit, paleæ colorem aut corticis citri induit. In precio ergo eſt ruber, ſanguinis colorem aut ſubſtantiam, ſed perſpicuam referens, ut ſit purus: perſpicuus, ſanguineo tamen colore, ac fulgens, rarus eſt inuentu: gemma tamen eſt durior iaſpide, mollior achate. Habeo inſigne in figura muris ad unguem uelut depicta, ſed pedes deſunt. Reperiuntur & in Iſtro. Sanguinem undequaque fluentem compeſcit. Ad ſigilla ap[illegible]a: quia minimè ceram rapit. Carneolum nigrum nondum uidi. Coralius colorem citri non induit: quia perſpicuus non eſt. 17

Praſius

18 *Praſius uiridis eſt, & rarò ſine punctis atris inuenitur: domus eſt ſmaragdi, ut iaſpis praſij, et iaſpidis marmor: hæc enim obſeruaui. Tãto mollior ob id eſt praſius iaſpide, quanto ſmaragdo durior. Inuenitur & in Germania orientali pulchrior, ut etiam chryſolithus: ſed molliores, qui uenuſtatem tempore amittunt: ob id non ſunt in precio. Vires habet ſmaragdi, ſed omnes, ut par eſt, minores: tum eo magis, quòd in molem augetur: acerbi ut dilutiorem habent colorem, ita & puncta rubra ſeu alba. Qui uerò praſij, alba linea diſtinguuntur: ſi puncta habent, praſij ſunt, & minoris precij: at ſi puri ſunt, & plurimum nitent, ex genere ſunt achatum: qualem uidi apud antiſtitem Mediolanenſem primarium, Philippum Archintum. Sunt qui uelint eſſe Garamanticum, propriumq́; gemmæ genus.*

19 *Smaragdus gemmarum omnium precioſiſſima, & fermè tenerrima. Scythicos præferri omnibus creditũ eſt, inde Britannicos: tũ alij ſubſequũtur primi generis. Secundi aũt ſunt ex Peru, duriores, alacriores, ſed non adeò preſſi coloris, atq; herbacei, ſed ſolùm uirides, ideoq́; magis perſpicui. Tertium genus uile & abiectum, occidentalis etiam Indiæ: primis durius, ſed uix perſpicui, & hebetes: luce propria gaudent: ideò nocte pulchriores. An omnibus ſimiles uires, & an ſmaragdorum è genere ſint, ſatis mihi dubium eſt. Praſiũ aliquando habui ſmaragdo proximiorẽ, ſmaragdis Peru & S. Marthæ. Qui ex Peru ſunt, uix unus eſt ſine macula aut uitio: pleriq; etiam dilutum nimis habent colorem: alij paululum nigricant, quòd omnem decorem aufert. Nullæ gemmæ tutius ferũtur ſmaragdo, ſapphiro & hyacintho. Sed ſmaragdus facillimè frangitur, cũ tamen precium ſit ingens. Quoniam uerò nulla gemma colorem aliquem ſuſcipit in regreſſu, ut in fructibus & alijs uilioribus rebus accidit, neceſſe eſt ut frigida ſit, & exuſtionis omnis expers: ideoq́; uenerem cohibet. Ferunt etiam, in uirginum defloratione egregias ſmaragdos frangi. Hæ ſunt quæ puræ ſunt, & preſſi coloris herbacei, cum tanto fulgore ut aërem ipſum circumſtantem, ac proximas res colore inficiant: quòd experimentum licet euidens, rarum ſit, frequens tamen eſt ſubobſcurè, propter coloris ipſius robur innatum.*

Aliud experimentum: annulo incluſa gemma, iuxta pratum uirens dum inſpicitur, illius aſpectum uincit: illud enim amplitudine ſua, hæc fulgore ac quaſi multas amplectente uiriditates colore preſſo certat. Comitiales & uertigines ſanat, & memoriam confirmat. Sedat affectus animi, & ad diuinandum utilis eſt. Viſui perquàm utilis, & cordis affectibus facundiam & amorem erga ſtudia adauget. Elephanticis utilis geſtatus: ſed magis ebibitus: & omnibus uenenis aduerſatur: tum etiam dyſentericis plurimùm prodeſt.

Inanes

*Inanes terrores diſcutit, quos dæmonum uocat uulgus illuſiones: bonos mo-
res ob id præſtat: nam improbitas nil aliud eſt quàm inſcitia, atq; ſtulticia,
iraq; Seruare opes facit, atq; ideo augere diuitias creditur: ſed ad hoc parùm
confert: atq; hoc non ſolùm ab alijs experta accepi, ſed ſum ipſe etiã expertus.*

Sapphirus gemmarum omnium pulcherrima eſt, cœli colorem refert mi- 20
*ro ſplendore, & perſpicuitate ſumma: non tamen margaritas, carbunculos,
adamantes, neq; ſmaragdos precio uincit: omnium duriſſima, præter adaman
tem. Omnibus in morbis cutis geſtando utilis eſt, ut ego expertus ſum: anthra
ces enim naſci uetat peſtifero tempore, & ſcabiem ſemper minuit: caſtum &
pudicum etiam ob id reddit, & ſudores eadem ratione cõprimit. Et ex ſecun-
dis quaſi uiribus corpus confirmat, & colorem bonum facit: terrores uanos
tollit: atræ bili aduerſatur, cohibet, & iuxtà etiam pellit. Mores in melius mu
tat, tamq; ex tertijs uiribus: unde pios facit, & tranquillos: oculos ſi tangat
ſæpiùs, à uariolis præſeruat: & anthraces eodem modo impoſitus mitigat &
ſedat. Creditur necromantiæ auxiliari: ſed priùs conſtituere oportet quomo-
do ſit, an naturalis ſcilicet: idq; difficile uidetur: nam animam ab errore libe-
rat: hæc autem conſtat uiolata mentis & ſenſuum acie, uel à diuino numine:
nõ par aũt eſt, lapidi tantũ tribuere. Malim tamẽ in dubijs experimento cede-
re. Ob duriciem, qui acerbus eſt, ſi per tres horas in auro excoquatur, in ſpeciẽ
tranſit adamantis, candidiſſimusq; euadit, ac ſplendidus: unde patet, exhala-
tione terrea tingi: antea enim non adeò perſpicuus eſt: propterea etiam tinctu
ram recipit nigram, cum reliquæ omnes gemmæ quæ adamantem referunt,
tincturam non tangant, ne obſcurentur, ſed ſolùm ab ea circumdentur. In ma-
nibus habui acerbum, qui in angulo ſolum ſapphirus uidebatur, reliqua parte
adamas: pulcherrimus ob id erat: ueruntamen non erat adamas: & quia auro
incluſus, nitorem illum non ſeruabat, ut cogeretur auium pedibus includi,
non emi.*

Margarita, candidorum monilium pulcherrima & precioſiſſima, neq; ta- 21
*men gemma eſt, neque perſpicua. Orientales præcellunt eas quæ in Britanni-
co mari gignuntur: ſunt enim magis fuſcæ, & remiſſæ. Exhilarant hominem
aſpectu, & caſtum reddere creduntur. Celerrimè ſeneſcunt, ut quæ lapides
non ſint, ſed in conchis oſtreorum quorundam, quorum pars interior ſplen-
dida eſt, gignuntur: annexæ perſæpe, plerumque etiam ſeparatæ, durant tamẽ
aliquot ſeculis. Epotæ aſtringunt, & cor confirmant: ſanant praua & humi-
da ulcera, uocemq; clariorem reddunt: maximum et innoxium oculorum me-
dicamentum: niteſcunt datæ columbis: inde poſt ſex horas extractæ, unciæ
pondus excedere uix creditum eſt.*

22 Carbunculus gemma eſt, quæ ignibus diu reſiſtit: cuius tres ſunt ſpecies propriæ, omiſſo Granato, Balaſsioq́;, tanquam ſui generis. Gemma eſt rubri coloris, ac micantis, ut ignis: uiolaceus color in eo etſi gratiam addat, uitium tamen eſt, & precium minuit. Eius tria ſunt genera: orientalis, rubub: id eſt, ſpinela (ut dicunt) & Germanicus, durus, ſed nigricans, ideò parui admodum precij, etſi gemma uera ſit: ſed neque ad latitudinem piſi perueniunt hi unquam: cùm uerò tenues ſint, gemmarij etiam tenuiores reddunt, ut melius lumen excipiãt, nec obfuſcentur adeò. Spinela clarior eſt, & iucundior aſpectu, ſed tenera: precium ob id uilius, duricies tamen in eis diuerſa eſt: tenerrimæ quædam enim ſunt, aliæ prope duriciem ueri carbunculi, quæ paulò inferior eſt ſapphiri duricie. Omnis autem gemma durior teneriorem ſecat, adeò ut etiã cryſtallus durior uitrum ſecet, ſi præacutus ſit. Sed ex his manifeſtum, uitrum ab omnibus cælari gemmis, facillimè tamen ab adamante, pòſt autem ſapphiro. Adulterantur carbunculi ſandaraci: id eſt, auripigmento rubro excocto, atq; ita uenenum datur pro alexipharmaco. Porrò gemmarum adulterinarum arte alibi ſcripſimus, tum maximè in quarto libro de Secretis.

Dignoſcuntur quæ adulterinæ ſunt, interpoſito colore: ut ſi albus carbunculus interpoſito minio aut cinnabari, cryſtallo ſupponatur ex angulis, ut alias docui: quoniam colorem recipere non poſſunt tranſuerſè inſpiciendo.

Cæterùm omnes gemmæ, perſpicuæ ſaltem, ab initio candidæ ſunt: uelut omnes fructus uirides: itaq; & omnes candidæ gemmæ crudæ ſunt, et craſsioris ſubſtantiæ, uelut acerbi etiam fructus. Emere licuit mihi duobus coronatis carbunculum unguis magnitudine, purum atque perpulchrum, ſed candidum, ex quo per ſeplaſiam fingi poterat interpoſita cinnabari carbunculus in effigiem ueri, precij aureorum plusquam quingentorum: ad lucrum fraus, ad uſum res iucunda: ſed ab igne, ab exercitatione ut corpus incaleſcat, & ab aqua cauere oportet. In omnibus autem, ab equitatione, & tractandis rebus grauibus ac ponderoſis. Orientalis carbunculi præterea duæ ſunt ſpecies: nam qui ardens omnino eſt, ut ſuperfuſa noctu aqua ſplendeat ut ignis, propriè carbunculus dici meretur, Græceq́; pyropus: alij autem inſtar fœminæ ſunt. Sed ego in lapidibus, quanquam uiuere eos affirmem, non tamen qui in animalibus inueniuntur (quales limacius, coruina, cinædius, margarita) ſexum in iis unquam deprehendi: licet eum natura, ut & nos, miraculis delectetur, in aliquo genere tales eſſe poſsint, ut quaſi ſexu diſtinguantur: quod in plantis manifeſtè deprehenditur: idq́ue exemplo inferiùs oſtendam.

Vires carbunculi ſunt, libidinem coërcere, peſtilentiæ reſiſtere. idq́; maximè

mē epoti: incolume corpus ſeruare, malas auferre cogitationes: nam hæc o-
mnia hoc ipſo conſtant, quod uitalem ſpiritum confirmet. Ex ſecundis uiribus
eſt, ut promptum & alacrem faciat hominem, atque ideo bene fortunatum.

Armenus lapis coloris eſt inter uiridem nigrumq́; ad cæruleū tendens, fra-
gilis: ex Armenia olim, nunc ex Germania aduehitur: eiuſdem eſſe generis, co- 23
lor & ſubſtantia atq; operatio docent: nutrit pilos palpebrarū: melancholiā
purgat innoxiè & ualidè: ſed tamē uomitum excitat: cuius cauſa plerunq; eſt
puluis admiſtus, ideo lauari ſæpius pura aqua debet.

Cyaneus, quē uocāt Lazuli, cærulei coloris eſt: ſicq; habet ad ſapphirū, ut co-
rallius ad carniolū. Pulcherrimus eſt in eo genere, licet opacus. Inuenitur, q ſtel- 24
lis aureis ſparſis, figuras diuerſas refert: atq; hic in precio eſt. In igne diu ille-
ſus manet. cæterum, q minus eſt inſignis. pro picturis æternis: nā nec imbribus,
nec ſole aut uentis, quæ tres ſunt picturarū calamitates, ſuperatur. Vidiq; pi-
cturā ego in muro, cuius colorē emere uoluerāt auri maiore pōdere pictores,
cū iam annis centū pictura antiquior eſſet. Detrahere enim atq; purgare cya-
neū uolebāt, quod pictura uilior eſſet materia, tum uetuſtate muri corrupta.

Purgat & hic melancholiā egregiè, ſed magis turbat armeno lapide. Geſta-
tus cōfert uiſui cōmuni ratione, et ſimiliter exhilarat hominē. Duo enim colo-
res recreant uiſum, et exhilarant, non ſolū in gemmis, ſed etiā picturis atq; tin-
cturis, uiridis et cæruleus, cuius cauſam ſuperiùs docuimus: ubi dictū eſt, quod
hi etiā plurimū continent lucis. Peculiariter aūt, ut dixi, præcipuè ſtellatus ef-
ficit hominem comem, bene fortunatum & diuitem: Gemma non eſt.

Stibium inter lapides metallicum liqueſcit, inter metalla lapis: quoniam e-
tiam teritur: miſcetur cupro, ut reſonent meliùs nolæ. Sanguinem ſiſtit: nec ul- 25
ceribus, illitus oleo & aqua ſalubrius medicamentum. Præparatū etiā purgat
mirum in modum, & exiguo pondere, immenſam quantitatem humorū craſ-
ſiorum crudorumq́: unde morbis longis & difficillimis ualde ſalutare eſt, ut
etiam in Indica lue: pro quo Matthiolum in ſuis commentarijs ſuper Dioſco-
ridem ultimò editis conſule. Hæc ſunt tria præcipua medicamenta purgan-
tia, quæ ex lapidibus ſumuntur: Sicut ad cor confirmandum ex gemmis pre-
cioſioribus, adamante excepto, fieri ſolent, debentque, ſcilicet Sma-
ragdo, Carbunculo, Sapphiro, Hyacintho primi generis, Granato, Car-
bunculo Hiſpanico, & Margaritis. Qui alias addunt gemmas, ſophiſtæ
ſunt, niſi Chryſolithum iungere uelint. At uerò quoniam, ut dixi, quæ albæ
ſunt, aut diluti coloris, crudæ ſunt, & immaturæ gemmæ, coloratas accipere
debemus: at quæ bene coloratæ ſunt, ſi puræ ſint ac magnæ, magni ſunt
precij. Per exiguas autem, & puras & bene coloratas accipere oportet.

Quòd ſi tales deſint, adſint autem magnæ & bene coloratæ, ſed quaſi exuſtæ aut opacæ, tunc purgare eas oportet, frangendo illos, non terendo, & lauando aqua puriſsima. Quicquid uerò opacum eſt, aut exuſtum, abijcere oportet: dilutiora etiam fruſta opacis aut exuſtis minus mala ſunt: tum uerò ſi celeritate opus eſt, in pollinem redigenda. Margaritæ et chryſolithus ſubiguntur à calore naturali, tum etiam ſmaragdus: reliqua uix. Sunt tamen qui delectentur offulis ex ſaccharo, intermicantibus gemmis: at ego uererer, ne ſic exhibitæ, uel calculos tranſeundo gignerent: uel non tranſeundo, inefficaces redderent.

26 *Indus lapis ruber eſt, ac carneolo ſimilis: ſed duriciem habet ſapphiri, qua à carneolo diſtinguitur: dixi enim, duricie præſertim gemmas diſtingui. Ob id quidam Indum aiunt appellatum ſapphirum. Verùm ſapphirus omnis cærulea aut diluta eſſe debet: à Sappho enim poëtiſſa, quæ illũ geſtaret, nomẽ accepit. At quoniam dura eſt, multũ & citò mutat animi mores. Ob colorẽ aũt ad ambitionẽ & conſtantiã, facitq; ſtudioſum rerũ rariorũ & abditarũ: et plerunq; cũ parua utilitate, ut multa talia eſſe ſolẽt: nam rara iucũda, trita aũt meliora.*

27 *Aſtaci duorum ſunt generum, inueniuntur enim in oculis, cùm corticem exuere uolunt: & quo propiores mutando cortici, eò maiores fiunt, atque hi frequenter colore ſunt albo ad ruffum tendente, orbiculati exterius, interius caui pauliſper noti ſunt, ut qui abundent in fluuialibus aſtacis. leuigati & in pollinem redacti, confringunt lapides renũ, & paruos calculos etiam ueſicæ expellunt. Sed meliùs, ſi in aquam exuſti, deinde calce eorum ſub marmore in loco humido poſiti redigantur. Alius lobæ ſimilis ad unguem, forma, magnitudine, colore, in cheli magnorũ aſtacorũ fluuialiũ inuenitur. Semel à me, ſemel à cõtubernali meo uno Chriſtophoro Sacco inuentus eſt. Geſtatũ credo in felici prodeſſe, & mentem firmare, nec permittere ad inopiam uenire: lunæ enim parère credendum eſt: nihil tamen habeo conſtitutum.*

28 *Glotis, lapis apud me eſt, linguæ forma, & magnitudine, ſed aliquanto breuior: colore ferrugineo, cum uenulis quibuſdam rubris ac ſanguineis: in manu detentus, lentum quendam humorem mittit: & uidetur ingenium acuere, induſtriamq́; augere. mollis eſt: ſed qualis qualis ſit, uires egregias habere illum ueriſimile eſt: & eſſe proprij cuiuſdam generis. Caſu inuenit illum Guglielmus Cataneus Anglus, contubernalis meus.*

29 *Calais, eſt gemma paulò durior cryſtallo: cuius, cùm ſit rariſsima, maxima copia eſt: nam uitro adulteratur, plurimiq; nobiles uitrum pro ea ferunt in annulis. Inuenitur enim uitri ſpecies nõ ampulloſi ac durioris, quod ſub terra ſepultũ colorẽ cõtraxit ſubcæruleũ, & aquæ maris ſimilẽ fermè: nam et ipſa colorem habet*

lorē habet huiuſmodi, ſed qui ad cæruleū potiùs uergat, ſcilicet inter modicè uiridē et cereū. nec ob hoc ipſum tā uocatur aqua marina, id eſt calais, quæ alia eſt à calaide, quàm quòd uelut in aqua maris nullus certus color diſcerni poteſt, ita nec gemma hæc firmam colorem habet: ob hoc, ut dixi, uitro adulteratur. Præterea cryſtallo Scotica, & amethyſto immatura, & chryſolitho etiam decocto: ita tot modis adulterari ſolet: pulchritudo cuius, cum egregia eſt, etſi non adeò micet, non eſt inferior adamante, uenuſtatem afferente ſub cæruleo illo colore. Vidi quæ omnem adamantē uinceret, nihilominus differt in tribus: quòd nitore inferior ſit illo, ſed non multùm: quia lumen melius ob colorem illam miſtum colligit: quòd purum non retineat candorem, ſed (ut dixi) uariet: & quod uſu facticiam illam & non genuinam pulchritudinem citò deperdat. Vocatur etiam Augites à Plinio. Sed quòd hæc ſit calais, audi uerba illius: Calais ſapphirum imitatur, candidior, & littoroſo mari ſimilis.

Littoroſum ego perlibenter exponerem, mari prope littus. Mutabilem & uarium callidumq́; reddit geſtantem: tum gratioſum, ob coloris naturam, modò tamen genuina ſit. Si quis uires ei cambuttis tribuat (ſic enim huic ſimilem uocant gemmam) parum aberrabit. Sunt autem qui ei tribuant, quòd faciat eloquentem, hilarem, gratum: hoc enim ex illis: unde etiam amicos & honores: hæc enim ex illis: cùm homo nil aliud ſit quàm fera fallax, quæ uerbis & blanditijs capitur, fauentq́; ſuo malo. Nec alia uia uſi ſunt improbi ab orbe condito. Ideò blandum facere, & eloquentem, perinde eſt ac ſi dicas, uenatorem hominum facere, unde potentia.

Amethyſtus eiuſdem penè molliciei cum cryſtallo, ſimulq́; ſæpe unà inuenitur: albuſq́; à cryſtallo uix diſcerni poteſt. Colore uiolæ purpureæ, uiq́; gratus admodum uiſui eſt: ultima pene pretio & exiſtimatione gemmarum: ut tamen lima non tangatur. Indicus præfertur. Efficit ſedatum, uigilantem. Ebrietatem reprimere, alligatam ſuper umbilicum, teſtantur: ad pugnas quoq; & uenationes utile eſſe, acuit ingenium, & ſomnū minuit, uapores enim à capite arcet: lotio illius fœcundos efficit: & uenenis reſiſtere creditur: quòd ſi ita ſit, pro octauo medicamento pulueri ſalutari adijci poterit. 30

Cochlias ex capite limacis ſine teſta extrahitur albus, ſatis magnus pro ratione animalis illius: epotus prohibet lapidis in renibus generationem. Suſpenſum ferunt curare febres. 31

Cochlias alius, qui effigiem quaſi cochleæ lineis depictam habet, apud me eſt: altera parte colore ferrugineo, maculis fuſcis, antea ſanguineæ uidebantur: altera autem candido oui ſimilis, ſcilicet perſpicuo & liuido: intus ut tenuis membranulæ oui fruſtum, haud pura ſubſtantia: ſomnum tollit manifeſtè: 32

multa uaria, mira, & plerunque læta oſtendit in ſomno: fœlicem & impigrum reddit: audacem, promptum, memorem ualde, ad atram bilem deducit, & prauas cogitationes. Nulli alij lapidi, quem uiderim, tanta uis eſt.

33 *Aſtrites lucem quandam ex repercuſſu oſtendit: fit ex onyche Germanica. Chalcedonium etiam effingunt in hanc formam, & candidum carneolum: ſed eſt huic muneri dedicatus lapis, qui fulgorem illum ſplendidiorem reddit in Solis formam. Rotunda forma in ceteris gemmis hanc effigiem repræſentare ſolet, ſi per ſe niteant tam. Et magis quæ aureo ſunt, aut candido colore: quod colores hi flauis ſolis radijs ac flammeis conueniant.*

34 *Aſius lapis, qui corpora exedit. Dolores podagræ, incluſis in eo pedibus, ſanat, ſtrumas & ulcera uix ſanabilia curat [illegible] etiam: cribrata cum melle linctus medetur. Pumici ſimilis eſt, ſed leuior & fragilior, uenis quibuſdam mellei luteiue coloris profundis diſtinctus, atq; conſperſus.*

35 *Amiantos lapis eſt lucidus, cruſtaceus, & filis permiſtus, colore quaſi buxeo, ſimilis ſciſſili alumini: fila illius contexta in mappas, quæ non uruntur, ra ſeunt: in Cypro naſcitur.*

36 *Talcum amianto ſimile eſt: ſplendidum, cruſtaceum, gemma non eſt. In potu dyſentericis prodeſt: lapis eſt ſpecularis, & mira proprietate (ut exiſtimo) præditus. Scribitur & Talchum, cum h.*

37 *Alabaſtrum, marmoris politi & perſpicui, ac uaſis faciendis maximè apti genus eſt: facile frangitur & multa in ſe arcana continet: nec gipſum eſt, nec onyx, nec antiquorum alabaſtrum: album eſt: ſed facile deturpatur. Vinoſum etiam. Vnguenta ſeruat: & uinum in aquam mutat.*

38 *Onyx antiquorum alabaſtrum eſt, multo pretioſius noſtro: hoc ſeruari debent unguenta: neq; enim remittit. Gemma eſt, & durior carneolo, cum noſtrum alabaſtrum non ſit. Optimus indicus, ſubcæruleus, atq; admodum uiſu gratus. Ferunt, terribilia ſomnia oſtendere: probaui: ſomnia quidem geſtatus oſtendit, terribilia non: mouere bilem fertur, & ad rixas incitare: comitiales creditur prohibere ne cadant, idq́; tanquam ex ſecundis [illegible] ex ore et frigido ob id morbus is fieri ſolet. Quocirca etiam colliquando [illegible] tam in pueris ſaliuam excitat. Partum accelerare etiam, cōſentaneum eſt. Fertur quoq; oculo inditus, illum purgare, ac ſine moleſtia circumferri: quod fermè commune eſt lenibus leuibusq; lapillis: cuiuſmodi Gallus quidam hodie ad nos attulit, diuerſi generis: quidam etiam ſemini fertulæ campanæ conueniunt. Ergo is ceræ admiſtus, uitiis emollit, confertq; doloribus uentriculi: & appenſus collo, creditur in pugna uictores reddere. Indicum ferunt marem red-*

dere

dere uocem, ſi geſtetur: & animam à uanis terroribus tutam reddere, aduerſiſq́; caſus.

Balaſius inter gemmas ſecundi generis prima eſt, ſcilicet poſt Smaragdum, 39
Carbunculum, Adamantem, Margaritam & Sapphirum: colore roſeo quaſi,
ſcilicet carbunculi dilutiore: magnitudine gratiam ſibi cõparat præcipuè in-
ter gemmas. Habet ſe ad carbunculum, ut praſius ad ſmaragdum: ſed maior
gratia balaßio quàm praßio, quòd color ruber ob puniceum ſibi iunctum la-
tiùs extendatur. Declarauimus enim, puniceum colorem multum lucis conti-
nere: oritur ex balaßio carbunculus. Sedat affectus omnes furoris, iræ atque
libidinis, hic lapis: ideo ad reconciliationes utilis: & mulieribus maximè con-
gruit ob hec, tum ob uenuſtatem. Iecoris morbis conferre creditur epotus,
Sed & geſtatus, ob hanc temperiem homines à morbis præſeruat. Quòd uerò
in angulis domus poſitus à fulmine, agros à tempeſtatibus, & uermibus tutos
reddat plantas, hoc fortuitum eſt: ſed ita fortuitum, ut ſit ex his quæ frequen-
ter euenerunt. Forſan uis aliqua altior, cui conſecratus eſt, illas tuetur.

Beryllus cum cryſtallo fermè conuenit, ſed pinguem quendam colorẽ præ 40
fert: uidi olei colore, dicunt tales eſſe Babylonios: ego uerò credo Germanicũ
fuiſſe. Summa laus indicis, qui plurimum fulgent. Creditur epati prodeſſe epo
tus: atq; ideo etiam elephantiaſi, cũ argenti pari pondere. Suſpenſus prohibet
pariſthmia, & facierum, gulæ, oriſq́; morbos. Alacres dicitur efficere: ideoq́;
coniugij amori aptos.

Iſtricus à fluuio ita dictus lapis, leuis eſt totus, maculis ſtellarũ inſtar cinerei 41
coloris inſignis. In aceto, & etiam uino poſita mouetur manifeſto motu, uſq;
adeò ut palmi ſpaciũ quis in imo poſita, uno progreſſu æquet. Cauſa eſt, quòd
leues habeat partes intra terreã ſubſtantiã cõcluſas: unde uapor ille, dũ quæ-
rit exitũ, mouet lapidem. Verum diſſoluitur, nec in uaporẽ uertitur: ampullas
enim gigneret. Eſtq; mira lapidis natura. Geſtatũ uires egregias habere exiſti
mauerim. Iure creditum eſt, in puluerem redactum ſiccare hydropis aquam.

Aelurophthalmus gẽma nõ eſt, ut nec præcedẽs, nec ſequẽs: cinerei coloris, 42
ac candidi: atq; ideo uaria: pro ratione enim aſpectus lucisq́; quã recipit, colo-
rẽ mutat: frequẽs lapis eſt, & (ut dixi) rarus ſummo cortice, & opacus: ubi er-
go lumen excipere uidetur, cãdidus euadit: ubi nõ, fuſcus redditur, uelut cinis
quidã nigrior: nitet tamẽ. Geſtantem reddit doloſum & cautum, uerſipellẽq́;.

Veientana, lapis eſt niger, in albo limine: huic ſimilis eſt, uel eodẽ ex ge- 43
nere, qui niger eſt, maculis cinereis rotundis totus ſcatens. Hunc palàm eſt cu-
ras & ſolicitudines augere, ob colorum naturam. Proprietate etiam aliqua
inſigni præditum eſſe, ueriſimile eſt.

Glotis

44 Glotis alia dura eſt, & linguæ ſimillima gemma, quam ferunt eſſe Iouis te-
lum: id eſt, fulmen ipſum magnitudine linguæ lõgiuſculæ, & forma ad unguẽ
illi ſimili: ſed color alius: nam & ferrugineus, & uiridis obſcurus: ſed quæ
cryſtallo ſimilis eſt, nobilior ac pulchrior longè eſt. Enſes hoc lapide poliunt
artifices. Ego habeo fruſtum uiridis obſcuræ. An ex cœlo decidat, cùm adeò
frequens ſit, & dura, ſatis dubito: omnino ſui generis gemma eſt. Sunt qui Ce-
raunium uocent. Geſtatum læta ſomnia facere aiunt: hoc eſt, uitæ noſtræ, ſi ue
rum ſit, dimidium addere. Inuictum quoq; præſtat hominem, & (ut ferunt) à
fulminis ictu ac ſubmerſione tutũ. Vidi, qui cryſtallini fruſtum perpetuò fer-
ret, emerſiſſe præter ſpem ex multis calamitatibus: nec conſtantiorem uidi
quenquam. Is eſt quem honoris cauſa nomino, Franciſcus Triultius, Muſochi
aliàs & Vigleuani dicitur, nepos inſignis illius exercituum Gallicorum du-
cis Io. Iacobi: uidetur autem adeò conſtantem facere hic lapis, ut etiam quaſi
pertinacem poſſis appellare. Sunt & ceraunij forma, ut ferunt, pyramidis.
45 Pentexoche, ſeu meſpileus, apud me eſt, colore fuſco: durus, non gemma ta
mẽ, magnitudine meſpili dicas, meſpilum in lapidem tranſiſſe, ſicq; obduruiſ-
ſe. Vbi ſtriæ è uertice deſcendunt, lapis buxeo eſt colore, quòd partes illæ at-
46 tritæ ſint. Vires ineſſe exiſtimo non leues, ſed quæ ignotæ nobis ſint. In huiuſ-
47 modi genere plures ſunt ſpecies: Cteniter, in pectinis effigiem ſtriatus: Tro-
chites planus, punctum habens in medio, ex quo ſtriæ diriguntur cũ tympano
48 leui in ambitu: Pentagonus & Hexagonus trochiti ſimiles, ſed radij è medio
49 puncto non ſtriæ prodeunt. Porphyroides autem cinerei coloris eſt, clauis
50 purpureis ſcatens, ut thoracis formam referat. Belenites autem ſagittæ for-
ma, intus rimam habet ſecundũ longitudinẽ: aliumq; continet lapidẽ, cui au-
51 rea iungitur armatura, trahitq; ut ſuccinum paleas. Eutrochos, ex multis
52 trochitis componitur. Pentacrinos, quinq; librorum formam præbet. Eucri-
53 nos ſimiliter, è pluribus conſtat pentacrinis, ruborq; lapis ex nigro naſcens.
54 Conchites, conchæ ſimilitudine, liris incuruis, atq; aurea decorus armatura.
55 56 Onyx alius, odoratis unguib. forma nõ abſimilis. Oſtracis, pariter oſtreis: ſed
57 ſpecularis eſt lapis. Strombites, in cochleæ formam turbinatus, in acutum ten-
58. 59 dens. Myites, ab extremis in acutum tendens, in medio tumet. Rhombites au-
tem duorum generum: primum ex ſquammis conſtat, rhombi ſimilitudi-
nem habentibus: ſecundum autem candidum eſt, cylindri compreſſi forma, ue
60 rùm ſuprà & infrà ſtriatus. Omnes hi in Saxonia inueniuntur, iuxta Hil-
61 desheimium tractum. Sed & alij in fodina aluminis Luneburgi, uelut gloſſo-
62 petra, pici linguæ ſimili: & Selenites, in formam renaſcentis in cornua lunæ.
atq; is adamantina modò, modò aurea aut argentea integitur: inuenitur autẽ
Mariebur-

Mariæbergi, & in Treuerenſi agro Hyſterapetra, quæ formam refert pudẽ- 63
di muliebris, niger ac prædurus. Et iuxta S[illegible]phed in Thuringiorum, in puteo 64
uiginti orgyis profundo, lapis inuentus eſt forma pectoris humani ad unguẽ, 65
niſi quòd eſſet illo anguſtior cum coſtis etiam. Pyrauſtes quoq; rutilus eſt cõ- 66
lore, aureis inſignis armatura, cauus, nitens: unde ueluti à cauo ſpeculo ignis in
Solis radijs accenditur. Hieracites quoq; , ſtrijs & colore pennas accipitris i- 67
mitatur. Omnes hos Valerius Cordus detulit ad Georgium Agricolam: ambo
digni perpetua memoria uiri. At conſtat unicuiq; eorum lapidum ſuas ineſſe
uires. Quod facilè demonſtratur: quoniam ſi forma diſtinguit plantas, ergo &
lapides: at plantis ſingulis ſuæ ſunt uires propriæ, ut apud Dioſcoridẽ, quod
ad uſum attinet medicamentorum, tam exterius quàm interius: igitur & lapi-
dibus geſtando: oſtenſum eſt enim quas habent plantæ uires medicamenti lo-
co: ſimiles conſtat habere lapides dum geſtantur, idq; magiæ & naturalis pro-
prietatis cauſa.

Sanè mihi ſi quis rectè animaduerteret, differentiã in Achatum generibus, et
Iaſpidum atq; onychũ inuenire poſſemus, cũ nõ ex eodem genere ſint: ſed ue-
riſimile ſit, quamplurima eſſe quæ artifices ipſi in unũ congeſſere. Quid enim
abſurdius, quàm exiſtimare tot diuerſos lapides, nigros, albos, uirides, rubros, eiuſ-
dẽ eſſe generis? eaſdemq; uirtũ? ſed ſingularum ſpecierũ ſingulæ et diuerſæ ſunt
uirtutes. Ergo Chalcedonius uulgari nomine de tribus lapidũ generibus dici- 68
tur, onyche orientali, onyche noſtra cõmuni, quæ ubiq; inuenitur, nec ullius la-
pidis copia maior, & chalcedonio antiquo marmoris genere: unde nata tanta
cõfuſio, ut uix inuenta exitum. Chalcedon regio eſt Syriæ fertiliſſima, Chal-
cis autẽ Græciæ inſula: ſed ex qua illarũ parte ſit, nũc non habetur: ſed, ut dixi,
onychis genus mihi potius. Fertur reſiſtere, ſi quid aliud, melãcholiæ, uireſq;
corporis augere, et libidinẽ coërcere: atq; hæc oĩa ex primo, illi admittuntur, pẽ-
dẽt. Inde etiã uictores in litib. efficere: atq; à tẽpeſtatib. et aduerſis caſib. tutos.

Chelidonij in uẽtre pullorũ hirũdinũ inueniũtur: unde gigni ibi, nõ deuora- 69
ri, certũ eſt: nihil cũ gẽmis cõmune habẽt. Sed & ob paruitatẽ paruarũ ſunt ui-
rium. Duplex eſt: ruber, lunaticis morbis, et ſtultis prodeſſe creditur, morbiſq; lõ-
gis, et facũdos efficere: niger manſuetos, et bene fortunatos, febres rigũq; mor-
bũ comitialẽ ſanare creditur. Illud nõ dubiũ, utrũq; pro collyrio oculis pro-
deſſe. Auguſto menſe uiuentib. adhuc pullis, & abſente matre, detrahi iubent.

Chryſtallus, ultima & tenerrima gẽmarum, faciendis poculis apta, in qui- 70
bus liquores non facilè concaleſcunt. Sphæra ex eodem, ex aduerſo in radijs
Solis poſita, ignem accendit in materia non candida: nam in ea, quod figura
concretum erat, diſsipatur. Priſmata ex eo, ſed è uitro, at non adeo egregios

V oſten-

oſtendunt colores plures, illuſtrioresq́;: ſcilicet uiridem, amethyſtinum, [illegible]ceũ, purpureumq́;. in ore detentus, ſitim ſedat: tritus & epotus, lac [illegible] cib. mala ſomnia appenſus [illegible] editur: aquei coloris eſt, et [illegible] & glaciei obnoxius, à calore læditur: & ſiccitas etiã, uelut uitrum, frangitur.

71 Topazius uiridis eſt ex aureo, ſentitq́; lunã: inter gemmas tamẽ ad[n]umeratur, ob pulchritudinẽ. Dicũt ſolarib. radijs ſub poſitũ, aureã ſtellã repræſentare: quod beneficiũ eſt potius formæ & coloris, quam naturæ cuiuſcũ peculiaris. Nullus lapis, tã geſtatus quàm bibitus, adeò ſapientiæ & prudentiæ prodeſt, ut hic nocturnis prodeſt timorib. honores auget: nam hoc, ut dixi, ad [illegible] ſe iuuit: licet nõ omnino ſemper, ſed plerũq;: iuuat etiam ebibitus, ut dicunt, aſthmaticos: reliqua à [illegible] probaui, ut inſanos ſanauerim: in[illegible] autem antea, lapidem, quem gerebant, prius abiecerint, quàm eruperit [illegible] licia.

72 Coruina: in capite corui piſcis gẽmæ reperiũtur albæ, opacæ, oblõgæ, gibboſæ parte una, altera cõcauæ & inæquales: nitent aliquãtiſper. Magnitudine uidi auellanis nucib. æquales: geſtatæ et epotæ nephriticis doloribus auxiliantur. Coracinus etiam hic piſcis appellatur à Rondeletio: ſed [illegible] cũ à coracino diſtinguat, ubi enumerat piſces lapides geſtantes, & [illegible] conſtet, tutius eſt coruinam appellaſſe.

73 Malachites, à maluæ ſimilitudine dictus eſt: uiridis, pallidus, nubiloſus [illegible]tus, quaſi pinguedine aſperſus eſſet: mollem eum eſſe conſtat, non gemmam. Creſcit multum, & pro manubrijs Sarmatæ eo utũtur. In Cypro tamen etiam inuenitur. Infantib. appenſus, eos à uanis terroribus tuetur, & illis robur addit: ideò appendi debet: nã & illorum familiariſſimo morbo, quẽ co[illegible]nẽ appellãt, aduerſatur. Verum dicas, cum lapis magnus ſit, et uires habeat leues, tãtó ne põdere infantẽ grauabo? Dico, fruſta lapidis uiuere, ut ramos [illegible] ſalicis, diu: quoniã nõ ſunt adeo, ut Græci appellãt, organica: & fermè [illegible] totus lapis, ob ſubſtantiæ æqualitatẽ. At ut plantarũ uires manent in ra[illegible], & [illegible] ſi durior ſis ad fatendũ ipſa uiuere, uim retinebũt plantarũ exẽplo, quæ [illegible] calorẽ naturalẽ ad actũ deducta, ut in plantis, effectus ſuos in nobis [illegible]. At modica quãtitas ex eis in infante ſufficit, ut etiã modicũ medicamentũ in illis purget efficaciter ob caloris magnitudinem, & ſubſtantiæ [illegible] tenuẽ: neq; maiore opus eſt ob utriũ imbecillitatẽ. Ita ut hæc ratio [illegible] ſtet: Quod partes lapidum uiuunt, ob animã quaſi æqualiter diffuſam in [illegible] lapide: Quòd uiuũt diutius, quia auulſi lapides integri uiuere per ſe [illegible] poſſunt non ut plantæ: Demum quòd infantium natura exigit leuiores res, & hæ etiam his de cauſis quæ dictæ ſunt, illis magis conueniunt.

74 Hæmatites, à ſanguine nomen duxit: exterius ferrugineus eſt, intus [illegible] colorem ferri

rem ferri refert. Qui ex Hiſpania uehitur, durus eſt, non tamen gemma: atq;
hic optimus. Siſtit ſanguinem, etiam ex pulmonibus manantem: utuntur eo ad
enſes auro pingendus. Ferunt impoſitum aquæ feruenti tepidam efficere. Im-
poſitus uulneribus, excreſcentem carnem tollit.

Aetites, lapis eſt ab aquilæ nomine dictus: alium uerò continet lapidem, aut 75
arenam. Præferuntur Africi: ambo parui, albus & mollis, quòd colore caudā
aquilæ referat, continetq; argillam ſuauem: & qui ferrei coloris eſt, durus,
durumq; lapillum continens. Optimus, qui è nido aquilæ decerpitur: peßimi,
rotundi, in fluminum alueis inuenti: qui & ipſi reſonant. Conſtat alligatos
brachio ſiniſtro, abortum miro modo prohibere: inſtante partu coxæ alligati,
facilem eum efficiunt. Si à brachio non remoueantur, prohibent ne pariat: ſi
coxæ alligati à partu permittantur, nec ſtatim ſoluantur, etiam uterum edu-
cunt. Serpentes arcere creditur: ob id enim nido imponi ab aquila. Sed qui
ſerpentes eo adire audent? Ergo ideo ab aquila nido imponitur, uel ut fœtus
ſuos ex ouis educat, uel ut ipſa oua facilius edat: aut ſi modò ob ſerpentes, ne
ſerpentum uirus, quos uenatur (uenatur autem ſæpe) ouis noceat. Dicūt præ-
terea, geſtantem ab aduerſis tueri caſibus, diuitemq; efficere. Refert Dioſco-
rides, incoctam cibis, aut permiſtam, efficere ne illum fures poßint deglutire:
Gemma non eſt.

Capreola, Melichlorum forſan Plinij, uocant autem Garatronium, lapis 76
eſt mollis, & qui enſium capulis aptus eſt: ferunt, uictores reddere: ſatis malè,
ſi ita eſt, timidißimi animalis lapide pellē æmulāte: cū conſtet, lapides omnes
prodeſſe iuxta colorem & figuram membris hominum: uelut ſanguinei, uel
iecoris forma, iecori ſunt utiles: qui uerò flaui ac ſplendidi, ut hyacinthus, aut
cordis formam referentes, cordi: qui leonis pellem, leontiasq; dicitur, fortem:
pardalian autem, deceptorem: & hieracitem, rapacem, accipitrisq; moribus.
Itaq; agilem efficere, non autem inuictum, capreolam crediderim.

Gagates leuis, aridus, lucidus, opacus, niger, ex genere bituminis eſt: mi- 77
nus quàm lapis, nedum gemma. Suffitus, detegit comitiales, fugat ſerpentes,
ſoluitq; philtra & ueneficia uana: pellit fœtum, prouocat urinam, adeò ut in
corruptis ferant repente exprimere: prouocat & menſes: & affricatum den
tes firmare creditur.

Cinædia lapis eſt, qui in capite cinædi piſcis inuenitur, longus, candidusq;. 78
Creditur, cū purus eſt, tranquillitatem maris præſagire: cum nubiloſus, tem-
peſtates: & amatores facere.

Nicolus bicolor gēma eſt, et opaca: color ſuperior cæruleus eſt dilutus ac 79
purus, inferior niger. Forte facit, ac cōſtātē: indicio eſt, quòd infirmi adhuc in

rumis Romanorum ædificiorum inueniuntur: quòd gemma etiam contra mortis terrorem facit, & in concionibus amabilem.

80 *Iudaicus lapis forma eſt glandis, ac magnitudine: adeo leuis & bene tornatus, ac albis lineis diſtinctus, ut arte fabricatus uideatur. Fœmina, Galeno teſte, lapidem ueſicæ etiam atterit: maſculus autem, ſolum renum: eſt enim imbecillior. Fœmina leuior eſt, & minor: uterque ruffus, ad cinereum declinans: cote redigitur in pollinem, et exhibetur in potu, ac ſuper os pubis pro emplaſtro ponitur.*

81 *Hamonius lapis aurei coloris gemma eſt, cornibus arietis ſimilis. quam ferunt geſtatam oſtendere occulta, futuraq; per ſomnum: hæc eſt prima triũ rariſſimarum gemmarum. Secunda:*

82 *Orphanus colore purpureo, adeò eximio, ut referat parem non inueniri: lucet autem in tenebris: hodie haberi à regibus Camanæ, emporij Indiæ intra Gangem, quam urbem nunc Calechutum uocant, dicitur à pluribus. H[illegible] regios eas ſeruari putant. Sunt qui Pyropũ eſſe uelint: alij album radio [illegible] emitentem: uterq; inuenitur. Tertia:*

83 *Opalus eſt, præſtantiſſimos quoſcunq; colores ſimul reddens & [illegible] perſpicua quantitate auellanam non excedit: precia & nobilitatem in [illegible] de Subtilitate ſcripſimus. Viſui utilis.*

84 *Succinum lapidis mollis duriciem habet. Aurei coloris eſt, atq; per[illegible]: eſt & cinerei, eò potentior: trahit paleas: eoq; robur illius facile agnoſcitur, ut iam ita aliorum. Eius ſuffumigio, ut expertus ſum, reuocantur comitiales ac conuulſi, eadem præſtat quæ Gagates: collo appenſum, morbos gulæ et faucium, maximè in infantibus, arcere creditur.*

85 *Sordius colore eſt carneoli fermè, obtuſior ac pinguior, ac ſi rubra terra perſpicua fieret. In Sardinia etiam inuenitur. Sed Babylonicum & Indicum præſtantiſſimos eſſe ferunt: craſſiorum, ſed magis concoctorum partium eſt, quàm carneolus. ideò geſtatus exhilarat animum, ſomnia mala prohibet, ingenium acuit, ſanguinem & ipſe compeſcit. Vnde ex his fit, ut uictores reddat in litibus, & diuitias augeat.*

86 *Sardonica, perſpicua & ipſa gemma eſt, onyche uel chalcedonio & ſarda compoſita: & quandoq; è tribus coloribus conſtat: ad ſigilla utiliſſima, quòd minimè ceram rapiat: laſciuiam & libidinem comprimit: & mores bonos reddit.*

87 *Eranon cæruleo colore puro eſt, opacus, et nõ gẽma: uitiatur calore, aqua, attritu. Viſum fouet. Equis, ne fatigẽtur, prodeſſe creditur: & cadentibus ex illis, ne lædantur, ita illis auxiliari, ut pro eis frangi ſoleat, certè fractum ſæpius uidi*

uidi in ſimilibus caſibus: an uerò ob id etiam illi, uel bona fortuna quadam
ſeruati ſint, neſcio.

Chryſolubus, aurei coloris gemma eſt, unde nomen ſumpſit, perſpicua & 88
prædura. Refrigerat manifeſtè, adeò ut ſitim detentus in ore extinguat. Debet
tamē aqua frigida ſæpius refrigerari: libidinis incendia cōpeſcit, & hæmor-
rhoidas ſanat geſtatus: iram ac triſticiam temperat: ſanguinem è uulnere fluen
tem ſuperalligatus ſiſtit: lunarios animi affectus mitigat, ſubitam mortem pro
hibet: gratiam principum præſtat, & diuitias auget: atq; hæc maximè in non
ignauo alioqui uiro.

Occllus gemma eſt tricolor, cuius medium candidum eſt, extremarum una 89
ferrugines, altera nigra opaca eſt. Veriſimile eſt, ut dixi, mores uarios pro co
lorum natura efficere: cum triſticia, ob colores minimum lucis habentes: &
inæquales, ob maximam inter illos differentiam. At qui tales ſunt, etſi ali-
quandiu felices eſſe poſſint, neceſſe eſt tum ut aliquando in grauia mala inci-
dant: quare nec feruidis, nec improbis, nec melancholicis utilis erat hæc gem-
ma: alijs erit.

Eperlanus lapis eſt in capite huiuſmodi piſcis nominatus, quem ſic deſcri 90
bit Camillus Leonardus: Piſcis eſt rotundus, longitudinis digitorum ſeptem,
capite lato, corporis ſubſtantia adeò lucida, ut ſi lumini obijciatur, intus ſpi-
na appareat. In cuius capite, ut in cæteris piſcibus, duo inueniuntur lapides,
& tertius præterea iuxta tertiam ſpondylem, à cauda numerando, qui in po-
tu ſumpti, libidinem tota die excitant. Modò audi, quomodo illum deſcribat
ad amuſsim Petrus Belonius, niſi quod tertij lapidis: quia piſcem nō diſſecue-
rat, haud meminit: inquit enim: Epelanus, piſcis, ſeu Eperlanus Anglis (apud
quos frequentiſsimus) ſahimelt ab odore uel pinguedine dictus, duplex eſt: flu
uiatilis paulò craſsior ac breuior, marino quē nūc deſcribemus. Cæterum ma-
rinus non ita marinus etiā, quin ſe fluminibus etiā inferat, ob id et in Sequana
frequens: gaudet enim dulci aqua, ueſciturq; culicibus, caridibus aphijs, œ-
ſtris, leudibus, millepedib. pediculis, huiuſmodiq; reiectaneis. Eius prouentus
uberrimus eſt circa uindemias, quo tempore tamen optimus eſt, quanquā to-
to anno nō deſit. Teres eſt, ac breuis piſcis, ut uix dimidium pedem æquet: o-
re amplo, dentibus circumuallato, qui etiam linguam circumambiunt more
trottarum, & uſq; ad gulam extenduntur: habet & aliud ſimile illarum gene-
ri, ſcilicet appendicem mollem ad caudam, lingua quaſi gemina: in eius enim
radice poſterior quædā alia apparet, plurib. ſuffulta dentibus, qui omnes cū
reliquis unci in ſpeciē reflexi ſunt. Capite ad merlutiū accedēte, argenteo co-
lore eſt, & glabro corpore, ut è genere aſellorum falſò creditus ſit. In dorſo

nigra linea, & ſupra illã pinna exilis, piſcem totum quaſi per medium diſtinguunt. Cauda bifida. Quatuor ſub uentrem pinnas habet, duas ſub branchijs, totidem eregionè in ſuperiore parte. Branchias autem habet quatuor pallidas, uiolam olentes: quamobrem quidam Violam uocari iure poſſe exiſtimãt, ut thymalum à thymo. Calculos habet in ceruice gemmos, candidos, quos etiã integro piſce perſpicere licet: ſiquidem illa linea excepta, totus pellucet uitri inſtar: cor ſcutiforme, branchijs fimbriatis & ſemicircularibus ualde propinquum eſt: cui ſubſunt duæ carunculæ ſanguineæ, aurium inſtar in quadrupedibus. Ventriculum habet literæ V forma: ſepto tranſuerſo iecur à corde dirimitur: lien ruber, ſeminis atriplicis inſtar latus, et ex apophiſidibus duabus latis inſtar alterius uentriculi conficitur: inteſtinum habet rectum uſque ad anum, ualde rubrum, quod geniculo intercipitur: uentriculus & inteſtina adipe undiq; circundantur: meſenterio autem adipis nihil. Quis non uidet, tam diligentem deſcriptionem breui illi Camilli Leonardi reſpondere, ut lapidibus eius tanta uis inſit? In uniuerſum autem ut diſcas, quomodo gemmæ à gemmis diſtinguantur, octo ſunt conſideranda: color, durities, magnitudo, pondus, ſubſtãtia, nitor, mutatio, & proprietas coloris. Sufficiat attuliſſe exemplum, eiuſq; in quo plura genera gemmarum inueniuntur: ut rubri, carbunculi, balaſij, hyacinthi, carneoli, achates: quidam tamen iaſpides, & ex carbunculis orientales, Germanici, Apuli, granati communes, Syriaciq;, hyacinthi quoq;, chryſopacij & rubri, ut ſint undecim genera. Sunt & Indici Orientales quidam lapides, alij occidentales: ſed ſufficiat prima illa diſtinxiſſe. Achates igitur remiſſum habet, et minime ſplendidũ colorẽ, ſed quaſi languidũ: iaſpis autẽ etiã magis, & terreũ, atq; aliqua ex parte opacũ. Quæcunq; enim gemmæ & perſpicuæ ſunt, et opacæ, ſi perſpicuas, colores habent lãguidos, et opacitatis cuiuſdam minus cõſpicuæ participes: nec ſciuerim cui magis rem hanc accommodare poßim exemplo, quàm languentium florum: ut roſcidis comparatur. Carbunculus nequaquam puniceus eſt, granatis hoc commune eſt. A' Germanico orientalis diſtinguitur, cũ & hi ambo nite[illegible]t, atq; ignibus re[illegible]ſtant, quòd non nigricat. Germanicus enim adeò nigricat, ut artifices cauare in cõchæ modum illum ſoleãt. Aliter obſcurus redditur: unde conſtat, illum partibus e[x]uſtis conſperſum eſſe. Carneoli totum genus impurum & pinguedine cõſperſum ſanguinea: eſt enim quadruplex: ſanguinea, adipis, oleagina, ac tenuis, qualis in oleis deſtillatis. Hyacinthi omnes atq; Syriacus granatus, luci expoſiti colorẽ croceum referunt: uerùm hyacinthi punicei coloris, maximè chryſopacij (utar enim cõmuni nomine) ſunt expertes, et iuxta ignẽ poſiti colorem augent, & florẽt. Granati remittunt & langueſcunt. Syriacus grana-

tus

tus etiam pinguior eſt, ac carneolo ſimilis hac in parte, ſed uibrat ac nitet, alacrisq́; eſt, quibus omnibus plurimũ à carneolo differt. Orientalis carbũculus flammeus, et ſplendor prunæ colori ſimilis: pulcherrimusq́; rubro hyacintho, dum in igne eſt, aſsimilatur. Balaſius ei ex toto ſimilis, & purus, ſed remiſſus, nec alia ratione impar illi. Eadem ratio in uiridibus gemmis, atq; albis, quarũ maxima eſt copia. Spectare ergo oportet, ad quem maximè colorem declinẽt. Cùm enim octo ſint colores principales gẽmarum, albus, croceus (qui in perſpicuo quaſi aureus eſt) puniceus, ruber, uiridis, cæruleus, uiolaceus, ac niger: ſeptem modis, aut etiam pluribus, ſi ad plures uergat, gemma uariari poteſt. Atq; unuſquiſq; modus quadrifariã cõtingere poteſt: ſcilicet ut uergat, ut permiſceatur, ut luci expoſita illum induat, aut ſecundum diuerſas partes unumquemq; referat: uelut in calaide parua, ſed adeò pulchra, ut omnem uinceret adamantem, empta quindecim coronatis: tum etſi tenera nitebat, tamen adeò ut in candore illo eximio leuis cærulea uiriditas gratam adderet, non impediret puritatem: conſidera duritiem, & rotis uarijs tum gemmarum cuſpide tẽta. Adamas duriſſima, pòſt ſapphirus, parum inferior chryſolithus, & Orientalis carbunculus, pòſt granatus, onyx inde orientalis, achates & praſſius, inter quos carneolus. Poſt praſsium ſmaragdi occidentales, inde orientales, amethyſti, cryſtallus omnium tenerrimus, topacius: at hyacinthus achati proximus, duriorq́; carneolo. Minimæ gemmæ opali, hyacinthiq́; orientales: inde ſmaragdi orientales, carbũculiq́;, margaritæ, & adamãtes: ſed horum diuerſa cõparatio: frequentiores longè magnæ margaritæ adamãtibus, rariores quæ ſint abſolutæ: neq; enim margaritã abſolutam tã magnam licebit uidere quàm adamantem: illa enim oſtreæ, hic naturæ totius opus. Nitore adamas gemmas omnes uincit, cryſtallus infima omnium quæ pingues non ſint, nec nigræ: eſt enim mollior. Leues ſunt gemmæ omnes quæ ualde perſpicuæ ſunt, et puræ. Explora etiam pingues, & puras: inde experieris, quónam pacto mouentur ſole, igne, aqua, ſereno, nubilo, crepuſculo, tenebris. Quædam enim etiam in tenebris micant, aqua ſuperfuſa: aliæ prope calcem, quædam etiam nullo admoto auxilio. Demum proprietas ſi qua inſit, certiorem te reddit ex omnibus alijs conditionibus: ex hac etiam precium accedit. Laudantur in omni genere puræ, & proprijſſimæ atq; magnæ, tum efficaces: exceptis pauculis, in quibus inclinatio in alienam naturam gratiam addit: aut ſi, pro miraculo res habetur.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI,

Dialogus De morte, cui titulus eſt Guglielmus.

Argumentum Dialogi per eundem.

VEniens è Scotia anno M. D. LII. quærebam puerum Anglũ, quem ducerem in Italiam. Cumq; eſſem in ultima iam inſulæ parte Doure, e regione Icij, flarentq; uenti aduerſi nona uix die uela pandere licuit. Pridie quàm diſcederemus, ex ſermone de hoc, hoſpes oſtendit mihi filium nomine Guglielmũ, ætatis annorum duodecim, probum, ſcitulum, ei parentibus obſequentem. Auus paternus nomine Gregorius adhuc uiuebat, & erat Ligur: pater Laurentius, familia nobili Cataneorum. Fata illum intruſerunt: quamuis enim egregiæ eſſet indole, neque tamen ego, neq; illi hoc animaduerterunt, puerum nec Italicã cõmunem, nec Latinam tenere linguam: nam ſi hoc ego cõſyderaſſem, quod omnium malorum illi fuit initium, haud mecum deduxiſſem. Mane autem ſequenti, cùm de hoc ſolum ueſperi uerba feciſſemus, pater dum eũ deducere properat (iam enim nauis ualde tẽpeſtiuè diſcedere properabat, metu piratarum) cecidit miſer in littore, ut uix ſurgere potuerit à comitibus adiutus: quod etiam ſignum, ut ab eo audiui, parum abfuit quin illum recipere recuſarem. Sed cogitans quàm alacri animo illum pater obtuliſſet, non ſum auſus id facere. Poſtquam traieci mare, errorem meum agnoui: neq; enim niſi nutu illum aut intelligebam, aut ab illo intelligebar. Verùm urgentibus fatis, quamuis conſultò uirgis illum nudum, & ſine cauſa uerberaſſem, rogans, illud quod ſolum didicerat, ex familiaribus unus, Volgo Doura, id eſt Vis ire Douram? reſpondebat, quod ſolum norat, No, id eſt Non: rurſus dicebat meus familiaris, Volgo Milan, id eſt, Vis ire Mediolanum? reſpondebat, Sic. Itaq; nolens eum adeò triſticia afficere, deduxi Mediolanum: ſæpius in itinere leuiſſima cauſa eum uirgis cædens acriter, ut redire uellet: nam Ioan. Angelum Anonum mecũ habebam, qui ultrò cauſa mea ſe obtulerat deducturum. Vbi Mediolani eſſem, nec ille quid uellet, quid'ue pollicitus illi eſſet pater, intelligere poteram. Id tamen dum in itinere eſſet, accidit, ut nocte quadam, cùm aliàs eſſet intrepidus, ſignificaret, uidiſſe ſe mortui caput, faciemq;: quod nos paruifecimus: uerum ubi fuimus Mediolani, intelleximus patrẽ illius obiiſſe. Neq; ergo mittere eum

uolui

uolui ad ludum literarium: de quo pòſt, cũ didiciſſet linguam, anno ſcilicet fermè uno cũ dimidio, queſtus eſt: nihilo ſecius Muſicæ, quòd gens illa ei negocio apta uideretur, tradidi. Sed magiſter parum ſolicitus, quamuis anno uno decem acciperet coronatos aureos: & puer ad diſcendum ualde deſes fuit.

Inde cũ libellum emiſſem, neq; illi operam dabat, ut ſaltem legere diſceret: erat enim immodicus ſocietatis puerorum amator. Et quamuis ego negligens fuerim, ob multitudinem negociorum in curando, ut doceretur: nihilominus hoc me ſolatur, quòd apparuerit, ipſum ad omnia hæc ſatis ineptum eſſe: nihilo ſecius fidus, obediẽs, probus & ingenioſus erat: optimaq; uidendi acie præditus, laborum patiens, nec unquam querulus: quas ob cauſas adeò à me diligebatur, ut nil magis: idq; etiam impẽſius, quòd ab officio meo deficere uiderer. Verùm interim tot impedimenta ex filijs occurrêre, ut neq; reſpirare potuerim, aſsiduè modò uno modò altero undas uelut priſtes exagitante: ſæpe ambobus ſimul. Agebatur, ni fallor, ſextus iam annus: at me pudebat tã malè inſtructum dimittere, nec remuneratum: ob multas impenſas, quas tunc facere cogebant filij. Blanditijs ergo retinui illum. Sed cũ ſeptimo exacto anno Papiam me recepiſſem, cogitans ut illi benefacerem, iam propoſueram aut aliquã artem diſceret, legere ac ſcribere, canere atq; pulſare: quæ omnia facilè facturus erat, quòd iam paululùm didiciſſet legere, & canere etiam mediocriter, & in domo uictum haberet ac ueſtitum: ars uerò ipſa quam propoſueram, erat caligarum formandarum, quæ admodum leuis eſt, & etiam non adeò humilis: ſed fortuna quæ illius ſaluti & meis uotis aduerſabatur, effecit, ut ſtatim miſerabilis ille caſus filij mei natu maioris accideret. Ex quo coactus ſum, toto anno operam dare conſcribendo Theonoſto: quod ſupererat, explicandæ Arti medicæ Galeni intentus: oblitusq; ſum rurſus negocij alumni mei. Poſt ſex menſes, conſcripta magna parte Theonoſti, eaq; præcipue quæ de animorum immortalitate agit, rurſus deſtinaueram ſequi propoſitum: nam iam octauus annus à diſceſſu ex Doura exactus erat, ſed ob quaſdam cauſas tum mihi ualde graues, nunc mihi leuiores (ut in iuuene, imò adoleſcente, alumno, fido, mei amante, qui patrem auumq; ac tres fratres ob mei amorem parum curauerat) uiſas, propoſueram ipſum extra domum collocare. Itaq; dixi: Guglielme iam iuueneſcis, nihilq; didiciſti: ut tamen oſtẽdam quàm te diligam: ego iturus ſum Papiam, ut ſcis: ſi libet, in domo te artificis cuiuſpiam collocabo: perſoluam illi pro uictu, ueſtiam te: ubi artem didiceris, uel nummatus domũ redibis: uel pecuniam tantam ſuppeditabo, ut mercaturam & artem ſimul exercendo, commodè uiuere poſsis. Placuit quod obtuleram: ſubiunxi tamen: Et interim feſtis diebus legere ſcribereq; diſces. Annuit. Sed quænam ars arridet? (tum ue-

rò erraui,laborioſiſſimam ſimplici iuueni offerendo) ueſtiaria'ne? Annuit, atque eo libentius, quòd iam cum ueſtiario meo ſæpiùs colloquutus erat, M. Antonino Daldo. At ego eundem illum ei propoſui: quo factum eſt, ut cùm ille iam rem notam haberet, ſtatim de precio conuenerit, ut triginta duos coronatos poſt ſex menſes illi numerarem. Atque hic ſecundus error: debueram enim in ſingulos annos (nam de tribus annis conueneramus) ſolùm tertiam partem pecuniæ numerare. Sed & tertius error: nam Papiæ, ubi habitare ſolebam, non Mediolani, illum collocare debui. Quartus etiam error fuit, quòd in domo non tam fidum alumnum, contemptus erroribus adoleſcentiæ (poſtquam nec de periculo uitæ, nec honoris mei, nec fortunarum aut coniuncti agebatur) creditum fidei meæ à patre tam facili, retinere debui, aut dimittere non niſi ad domum propriam debueram. Venêre ſex menſes: uafer ille uir blandiebatur iuueni optimo: id ego cernens eſſe e re ſua: nec quicquam fraudis ſuſpicatus, ex me familiaq́; mea & contubernalibus iudicium de alijs faciens, numero triginta duos aureos coronatos. Ille per æſtatem, quòd et eſſet rus exiguum, adoleſcentem ducit ad ludos: ſenſimq́; ex ueſtiario cuſtodem uineæ facit. Simul etiam, ſi opus erat, redibat eadē die (aberat enim locus paulo plus duobus M. P. ab urbe) atque noctem ſuendo conſumebant. Saltabat præterea cum ruſticis, amore puellæ ardens. Itaque dum Mediolani eſſem, febrire cœpit. Venit ad me: neglexi rem, multis cauſis: tum quia ipſe parum conquerebatur: tum quòd cauſam morbi ignorarem fuiſſe labores ſuperfluos, & inſolationes: tum quòd apud me cùm ægrotaſſet bis aut ter ſimili febre, quarta aut quinta die releuatus eſſet: tum denique, quòd & filius & puer fugam arripuiſſent. Quid plura? cùm tamen ſanguinem mitti iuſſiſſem, poſt quatuor dies ueniunt nocte rogantes ut eum uiſere uellem: parum enim, iudicio ſuo, illi ſupereſſe uitæ. Corripuerat eum conuulſio, ſenſúmque amiſerat. Ego tamen pugnaui cum morbo, ac releuatus eſt: coactus autem ſum Papiam redire, ob profitendi munus. Is uerò, cum iam è lecto ſurgeret, celebrauit quaſdam nuptias herus ſuus, coēgeruntq́ue illum in apotheca domire: ubi ex frigore & mala uictus ratione, cùm miſer ſero deſtinaſſet Papiam uenire, grauatus eſt ruſum morbo. Ibi inimpius ille dominus ſuus, ad xenodochium transferri iuſſit: ex quo tum ui morbi, tum angore animi, tum nocturno frigore correptus, ſequenti mane obijt. Hoc caſu adeò perculſus ſum, ut diceres filium mihi alterum obijſſe.

Igitur cùm nullum huic dolori ſolatium inuenirem, ſed uigilarem,

cogitarem, nec unquam ea cura me linqueret, ad ſolidum præſidium me conuerti, ut ratione cum ſenſu pugnarem, & memoriam nominis illius æternam facerem: cum minoris famæ longè ſpe multi, uoluntariam & acerbam etiam mortem iuuenes ac diuites ſubierint. Itaque hic exordior.

Perſonæ Dialogi.

HIERONYMVS CARDANVS.
IOANNES PETRVS Albutius.

Valde admiror, ô amice, hunc tuum dolorem: ut qui alios conſolari ſoleas, tu tam paruo ſuccumbas. Memento quanta de conſolatione ſcripſeris, quàm fortiter filij caſum tuleris, & quidem acerbum, tot tantaq; alia prudenti animo maiora: hic caſum familiaris & ignoti tam turpiter deploras, ut tria maxima pericula ſubeas. Primum, ne te amentem dicant: ſecundum, ne ſuſpicentur in delicijs hunc iuuenem habuiſſe, uel etiam habere: tertium, ne Dei iram aduerſus te prouoces. Filium unicum habes in carcere, quod pro medicamento eſt, ut dicis: iudica quantus ſit morbus, cuius medicamentum adeò acerbum eſt: et luges familiarem morbo extinctum, totus in illum intentus. Pudeat te (libere, ut ſoleo, tecum loquar) uel tanti criminis, uel tanti ominis (quæ abſint) uel tantæ ſtultitiæ. CARDANVS. Pudet me ſanè, & maxima ex parte, uera te dicere intelligo: nec tamen dolori reſiſtere poſſum, cùm dies noctesque nil aliud cogitans, inter tot ærumnas, peruigil ab hora noctis decima, qui ſolitus ſim ad multam diem (niſi interpellent negotia: & ſi interpellent, nunquam ante duodecimam) dormire, illius effigiem imaginari non deſino, & facta mea ac ſocordiam accuſare, non minus quàm ſi uolens ſciensque occidiſſem, uelut Alexander Clitum, & Solimanus puerum, quem in delicijs habebat ſuo illo puluere hic, uino ille temulentus. Quamobrē ſupplicium hoc eſſe meum uereor non amorem, non luctum. Quod enim ad amorem attinet, non ita eum amabam, ut ſi prorſus perſuaderi poſſem illum ſine mea culpa periiſſe, uel tota die doluiſſem. Sed hoc me angit, quòd culpa mea perierit,

rierit, qui à patre mihi in cuſtodiam traditus, tanta fide me atque amore proſequebatur, ut de reditu ad patrem, ad auum, ad tres quos habebat fratres, ad domeſticos ſociosq́; pueros, nunquam uerbum audire uoluerit. Expleuerat ſeptenniũ, quod ſibi præfixerat ad reditũ: ſed amor coegerat manendi: in tractãdis reb. adeò fidelis, ut nihil unquã defuerit. Deinde alacris ad omnes obeũdos labores, & longè facilior ad ſubeundos quàm ego ad imperandum: diligentiſſimus, cautusq́;. Qui ego poſſum obliuiſci tantam inſaniam meam, ut non ego illum apud me retinuerim uolentem, aut domum ſuam (ut par erat) remiſerim, ſuisq́; (quandoquidem patri non licuit) reſtituerim?

A L B. *Rectè monent omnes, luctum ſuffuſioni aſsimilari: hæc enim pruritum maximè commouet, & refricando augetur: ita tu mihi non lenire dolorem, ſed cauſas augere uideris. Cogita miſer (liberè, ut dixi, tecum loquor) quid agas, quo in ſtatu ſis, quam de te opinionem præbeas hominibus, & æmulis malè dicendi anſam: quanto periculo (ſi te alia non commouent) te exponas: ſeu obires, relicto infante nepote, totq́; pulchris (ut audio) uoluminibus adhuc imperfectis: ſeu in inſaniam, quod deterius eſſet, deuenires. Quieſce igitur, & parce tuis, & gloriæ; ſi te tui cura non mouet. Pertuliſti* [illegible] *repulſam collegij, ut patuit iniuſtam: quandoquidem illinc te poſtea reiecerunt* [illegible] *decem annos. Pertuliſti, ut dixi, filij egregij, & tantæ ſpei necem* [illegible]*, & miſerabilem, & turpem (hanc non refricarem, niſi, qui medicum* [illegible] *profitear, ſcirem, & medicamenta lethifera ad ſanitatem conducere: & cùm conducunt, omnium eſſe præſtantiſsima) & alterius filij periculoſa initia, & metu plenam expectationem: deinde mortem parentum, uxoris, aliaque multa aduerſa grauia: nunc in adoleſcentis externi naturali morte adeò diſcruciari, uel (ut dixi) ominoſum eſt, uel turpe, uel inſaniæ iam inchoatæ argumentum. Non iacuit Socrates, fœda morte eadem die periturus, tresq́ue filios paruulos ſine ullis opibus relicturus: cùm etiam iniuſtè damnatus eſſet. Crede mihi, qui morbo perit, quouis modo pereat, à Deo eripitur: qui gladio aut ueneno, ab hominibus: at ſi Deus eripit quod ſuum eſt, cùm eripiat, dolendum non eſt: ſecus in illis. Deinde cogita quòd ſenex es: & dictum Auguſtini, Senex diu uiuere non poteſt: hoc te angat & torqueat, non aliena mors, cuius culpæ inſcius es, etiamſi non omnino eſſes.*

C A R. *Veriſsima cõmemoras: & meipſum reprehẽdo: ſed cauſam iuſtitiæ ac mœroris abolere non poſſum: nimis enim me torquet, atque excruciat: conſolor itaq́; his rationibus: nam omnes has, aliasq́; plurimas, pluribus in libris*

bris conſcripſi: ſed non poſſum reſiſtere mœrori. ALB. *Scio te hæc ſcripſiſſe: atq; ob id in medium attuli, & ut maiorem apud te fidem haberem, & ut intelligeres, me tuorum operum eſſe ſtudioſum.* CARD. *Gratias ago: ſed illud dicam: Cùm ualemus, optimè conſilia ægris damus.* ALB. *Sed ego in expertus'ne ſum harum calamitatum? Scis me, paupertatem quamdiu pertulerim (neq; enim turpius duco, fuiſſe, quàm pulchrum nunc, non eſſe tam pauperem) calamitates meorum atq; diſsidia, mortem præterea filij optimæ ſpei: ut tamen nec tua conſolatione, nec multo minus alterius cuiuſpiam indiguerim. Sapientis eſt, non ſolùm fortis uiri, neceſſitatem perferre: tum magis, cùm ægrè ferendo malum malo addideris.* CARD. *Rectè omnia: ſed fatigatum multis aduerſis, oppreſsit me hæc extrema calamitas.* ALB. *Vtinam ſit, & opto.* CARD. *Dico ultimam earum quæ præterierunt, quasq; iam ſuſtinui: non omnium: neq; enim futura diuinare poſſum.* ALB. *Sed & filij in uinculis calamitatem non hac minorem duxerim, quæ tamen impendet nunc: ſed mittamus hoc.* CARD. *Mittamus ſanè, & de hac mea fortuna ſermonem habeamus.* ALB. *Placet. Verùm cogita primùm, ſi libet, quanto in periculo ſis. Senex, exceſsiſti annum ſexageſimum. Pauper: neq; enim plus eſt tibi in reditibus, aureis (ut à te audiui) quadraginta: ſed ſint modò quinquaginta, ſexaginta ue, quid hoc ad tantos quos ſuſtines ſumptus? Cum odio, ut dicis, Senatus: ſaltem id ego dicam, non cum gratia. Ademptum ſeu imminutum ſtipendium pluſquam centenûm coronatorum aureorum. Nepos nondum bimus, filius unicus in carcere, filia ſterilis ad hanc uſq; diem: autoritas tua caſu filij imminuta longè apud ciues, ut non niſi cum ſummo labore ibi ex arte quæſtum mediocrem facere poſsis: corporis habitus ſpecioſior quàm ualetudo firma, ut ex te audio. Si pereas, quæ'nam ſpes ſupereſt ſtirpis tuæ? Si uiuas, & in alterum duorum incidas, ut uel deſiſtere cogaris à profitendo (quòd facilè ob æmulos, & Principum iam ſeneſcentem gratiam acciderit) uel ut morbo aliquo longo (quòd ſenibus, & maximè ſtudioſis, frequenter euenire ſolet) opprimaris, quis te miſerior, quòd ad publicam opinionem attinet (nam miſerum uerè dicere non audeo, ne à tuis inſtitutis omnino recedere uidear) dici poterit? ergo in tanta mole curarum, Guglielmi (nonne ſic nominatur, qui nuper obijt?) recordari poteris? Quin parum abeſt forſan, ne ſtatim librum conſolatorium ſcribas, atque edas: ita cùm mœrebis maximè, ut apud Comicum, illi ridebunt maximè.* CARD. *Quid in hoc faciam? Credo diuinus es: tria enim (poſtquam id agere cogor) emolumenta ex hoc colligam: lenibo dolorem: immortale illi nomen parabo:*

eritq́; hic liber forſan illius Hegeſiæ adeò famoſi oratoris, qui Aegyptios laudatione mortis ad mortem uoluntariam compellebat, orationibus perſimilis: qui niſi comminatione mortis Ptolemæus ab eo munere illum deteruiſſet, prouinciam hominibus exhauſturus uidebatur. A L B. *ita qui mortem alijs ſuadebat, illam extimuit?* C A R. *ita eſt, ſed dicam quid me angat in huiuſmodi morte præcipuè.* A L B. *Dicas quæſo: nam hoc eſt quod audire malim.* C A R D. *Id maximè me torquet, quòd infelicißimus ſim: & quòd eos qui mihi maximè ſunt obſequentes, in eaſdem infelicitates deducam. Quid enim attinebat ut miſerum illum abducerem è patria ſua, tanquam alterum redditurus Theophraſtum, cùm in domo ſua rex Philippus cū Regina Maria paulopòſt (ut audio) hoſpitati ſint? ſi pauper ille fuiſſet, non adeò dolerem. Qui cadunt, dum coguntur à miſeria tentando euadere caſum, æquo animo ferre debent: & qui ſpōtè ſe in pericula præcipitāt.* A L B. *Sed de hoc pòſt uiderimus. Dicas quæſo, quæ ſit hæc maxima cura?* C A R. *Vidiſti'ne meipſo infeliciorem unquam hominem? In utero matris, abortiuo medicamento tentatus ſum primò: duos fratres & unā ſororē peſte amiſi: Papiā ob id mater aufugit: profugus antè, quàm natus: exanimis natus: uitricū peſte una die amiſi: in infantia æger, & toties deploratus, ſuperuixi, credo ut deteriora experirer: reiectus à collegio medicorum inuidioſè, ne dicam iniuſtè, ſimilem rurſus repulſam in filio natu maiore expertus ſum: apud patrē longā ſeruitutē ſuſtinui, & pro ſpurio ab illo iactatus, etiā indecora matri ſimul audiebam. Inde ubi ab hac ærumna liber euaſi, in deteriorem incidi, ut decem annis perpetuis frigidus, atq́; id ipſo iuuentæ flore, eſſem. Soluit hanc calamitatem deterior quædā alia: tabe enim correptus ſeptimeſtri, me fuſis lachrymis deploraui: liberatus rurſus ab ea, tantā paupertatē expertus ſum per annos decemnouē perpetuos, ut exemplo phratriū Capacinorū prandenti mihi cœna incerta eſſet: idq́; ad annum uſq́; quinquageſimū. Omitto minas et uexationem Barbiani, alioqui illuſtris uiri, ſed meæ fortunæ parum amici, totq́; aliorum: mortes parentum. Nihil commune aut mediocre his connumerabo. Succeßêre nuptiæ illæ infauſtæ filij natu maioris, inde mors tetrior: deniq́; tot ſtulta facta alterius filij, ut illum uinculis coërcere coactus ſim (omitto nunc ſtipendij imminutionem, quam nuper commemoraſti: herniam inguinis dextri deploratam aliquot annis: decimooctauo lóco, miſeri huius adoleſcentis mors intempeſtiua ſubſecuta eſt) ut fatear ingenuè, me neminem nunc habere in quo fidere poßim: Filius hoſtis & inconſtans, filia apud coniugem, nepos imbellis: agnati parum amici, cognati pauperes, affines omnes procul, amicus nullus præter te, non cliens, non familiaris: hic ſolus adoleſcens, quanquam externus, credo ob probitatem & educa*

tionem

tionem longam in officio præſtabat: cui ego ob tantã fidem, per ſocordiam & deſidiam hãc gratiam retuli: & nõ uis me deflere eius mortẽ? ALB. Sed tunc ſi caſum filij fortiter pertuliſti, turpe eſt (fateor cauſam eſſe nõ leuem) cur uis nunc immoderato dolori ſuccumbere: tum maximè, ut dixi, quod res hæc periculo ingenio nõ uacat. CAR. Rectè mones: ſed in filio anima nõdũ erat magno ullo uulnere ſaucia: uides homines uulneratos paruã puluinaria, molliaq́; tũ minea grauius ferre, quàm ipſum uulnus: quòd caro ſaucia, nihil ſerat: ſana omnia contẽnat. Quis eorum non ægrius ſtupas fert, quàm ſanus grauiſſimas cõpedes? Deinde ibi affuit diuinum præſidium, ex ſmaragdo in ore detenta. Cõſcripſi etiã librũ Theonoſton, qui omnes curas ſedare, omnẽq́; triſticiã quãtumcunq; grauẽ ſiſtere poteſt. Adeſt & in hoc cauſa, ut dixi, erroris, & deſidia: in filio nihil deliqui, quòd ſciam: nihil eſt quòd probum uirum magis torqueat, quàm cõſciẽtia ſceleris uel negligentiæ. Hic etſi ſcelus omnino abeſt, in diligẽtia fateor me deliquiſſe. ALB. Sed ſi Theonoſti liber omnes curas ſedare poteſt, habéſne illum apud te? CARD. Habeo. ALB. Cur ergo nõ & hũc illius lectione luctũ ſedas? CARD. Vera dicis: ſed in eo libro nil agitur de his infortunijs quæ noſtra culpa, & maximè circa noſtros euenerunt. Non me torquet hæc iactura, ſed ſocordia ſtulticiaq́; mea: utroq; enim modo peccaui. Nam omitto reliqua: nec cum ueſtiario, qui totas uigilat noctes, collocare oportuit: & cũ ad me miſer, cui totus fidebat, ueniſſet, omiſſis omnibus alijs negocijs illi ſuccurrere debui. ALB. Video quàm ſit anima tua hoc morbo ſaucia. Sed dic quæſo, hoc'ne præuidiſti, qui omnia mala præuidere ſoles? CARD. Exiſtimo equidem: ipſo enim primo die anni, ſcilicet Calendis Ianuarij, tremuit cubiculum, cũ tamen nullus eſſet terræmotus: unde quòd eſſet initium anni, monui omnes è domo, & filium præſertim, ut caueret diligenter: ſcire enim me, aliquem è domo interiturum: quòd dirum ſemper mihi fuerit hoc prodigium, tum etiam alijs, atq; nimis certum: ut in patre ſeu patruo Comitis (ſic appellare liceat more Longobardico) Hippolyti Mayni. ALB. At ille tamen in domo erat tua? CARD. Nequaquam, ſed iam ad ueſtiarium ſe contulerat. ALB. Quid ergo illi cum tremore cubiculi? CARD. Et ille è numero fuit domeſticorum: unde etiam de eo ſortem in Saturnalibus duxeramus. Imò & pro nepote timebam, timeoq́; etiam nunc: nam paucis pòſt diebus idem repetijt prodigium, circiter menſis medium: nepos autem extra domum meam educatur. ALB. Sed nepos neceſſarius eſt tuus, è familia tua perpetuò, poſſeſſurus etiam bona tua, ſi nil ei enim aduerſi euenerit: at hic neque tuus erat neceſſarius, nec forſan in domum quoque tuam amplius rediturus: non certè diu apud te moram

ducturus?

ducturus:niſi & hoc cogitaueras, ut eum hæredem etiam relinqueres. CAR. Nil tale: iocaris: plus dedi ueſtiario, quàm ei ex teſtamento relinquebam: ſed tamen amabam plurimùm illum, & perficere mercaturæ deſtinaueram.

ALB. Itaq; non uidetur hoc ſomnium ad illum pertinere: ſecurus uiuas: fortuitò orimur, fortuitò magis etiam perimus. CARD. Non omnes. ALB. Excipere oportuit ergo famulum tuum. CARD. Non illum ſui cauſa, ſed mei. ALB. Deliras ô amice, dum talia dicis. Sed altius hanc defenſionem exordiri oportet. CARD. Vnde uis: ſed ſcito me de illis non fabulari: utinam ad hanc uſq; diem non tàm fuiſſent, quàm uera fuère huiuſmodi oſtenta. ALB. Credo: ſed nihil tamen mihi tale contigit: uerũ omittamus hæc: dicasq;, dolésne cauſa tua, an illius, an amborum, an ſuorum propinquorũ? CARD. Omnium certè. ALB. Quanquam magis arduum negocium impoſuiſti quàm ſperabam, nihiloſecius enitar oſtendere, te non ſolùm triſtari non debere hac cauſa, ſed egregiè lætari. Beneq; factum exiſtimo & pro illo, & pro te, & pro propinquis ſuis: ipſum uerò, ſi poſſet reuiuiſcere meliore multo cõditione quàm erat, illuſtriq; fortuna, non recepturum reuiuiſcendi optionem. CARD. Omnes hoc dicunt: ſed Deus nouit, quomodo res ſe habeat: unũ talũ certè eſt illud: Omnia eſſe cupiunt. ALB. Nihil proficio eminus tecum, uideo: cominus pugnandum eſt. CARD. Age ſi quid habes: nihil non abſolutum ex te proficiſci poſſe ſpero. ALB. Et tamen etiam abſtinebo, quòd multi non faciunt, à calumnia: pleriq; enim ex uitijs, quibus nemo carere poteſt, nedum ille, odij cauſam & doloris lenimenta quærunt. Et ſi etiam mihi illius uita intimè nota eſſet, longè plura dicere poſſem. CARD. Cogita illum inter iuuenes optimum fuiſſe, adeò ut ne inimicum ullum haberet. ALB. Sit ita, quando etiam præſtat decipi quàm contendere: nam audiui aliquando diſceßiſſe. CARD. Ita eſt: ſed ex iniuria, qua illum affeceram: redijtq; intra ſecundam horam: erat enim omnis contumaciæ expers. ALB. Sit ita: uideo te fauere dolori tuo, & gloriæ illius, ſi qua in barbaro adoleſcẽte gloria fingi poteſt. CARD. Vtinam alium ſimilem haberem Italum, ſed perge: iam enim lenimenta doloris nõ ſolùm non refugio, ſed ſponte quæro. ALB. Omnes qui de anima aliquid dixerunt, in quatuor opiniones diuiſi ſunt. Alij eas mortales eſſe uolunt, aut unam tantùm: quod ad idem redit, licet ſpecie quædam magnifica de illa loquantur: alij perpetuas ac diuiſas, præmia & pœnas ſubire dicunt: ut leges omnes, Platoq;, ſed adeò frigidè hoc docet, ne ineptè dicam, ut multum detraxerit ſuæ autoritati hac in parte, ubi omnes neruos intendere oportuit. Tertia eſt opinio eorum, qui certo numero annorum eas ſupereſſe uolũt, ſed ſatis magno. Quarta eſt tua, ut ex te audiui, ut ſint unà omnes, &

omnes, & diuiſæ tamen ſicut radij Solis & membra corporis. Quòd enim ſentit pes, manus non ſentit, & tamen pes & manus unius ſunt, ne unum dicam. Quicunq; igitur animam æternam & diuiſam eſſe dicunt, ſeu omnes ſunt felices, ſeu bonorum tantùm (quandoquidem hunc bonum fuiſſe contendis) nihil melius accidere ei potuiſſe, fateri coguntur: quod idem in tua opinione dicere neceſſe eſt. CAR. Ne labores amplius, hæc nimis perſpicua ſunt. ALB. Nã ſi improbum fuiſſe affirmes, impiũ fuerit dolere pro eo: qui, ſi uixiſſet, quamuis tibi amicus, multos probos malè habiturus eſſet, et iniuſtè læſurus. CAR. Vera nimis hæc: non labora: neruos omnes huc dirige, ſi mortalis ſit, aut una. ALB. Non credideram his opus eſſe apud te, qui toto uno anno (ut ex teipſo audiui) nil aliud egeris, quàm ut oſtenderes animas noſtras eſſe immortales. CARD. Vera dicis: ſed tamẽ cupio audire, quomodo etſi mortales eſſent, oſtendere poſſis mortem non eſſe malam: quod diu fruſtra conatus eſt Seneca. Quid Alexander, Themiſtius & Auerroës dicturi eſſent? nam legiſſe me memini Theophraſtum, qui eiuſdem fuerit ſententiæ, doluiſſe ſortem ſuam cùm eſſet ſenex, grauiter, nec quicquã frequentiùs quàm queſtum de conditione hominum, & illorum breuitate uitæ. Itaq; ſi quid potes in hoc, age. ALB. Primùm illud fateberis, quod poëta ſcripſit:

Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Quod luculenter adeò demonſtratum eſt à te, exemplo argenti in aquam redacti, idem infinito numero reuerti ut nemo dubitare poſſit, unumquenque hominem reuerti in hunc mundum, ac perinde eſſe ac ſi quis intermedio dormiat: uariamq; ſubire ſortẽ, quã παλιγγενεσίαν tu uocare ſoles, mediã immortalitatem: ut uerè quiſquam noſtrorũ latitet uelut in cinere ſcintilla, ut aſtra ſub terra, redeatq; ſuo tempore longè felicior: aut ſi feliciter uixit, aliam ſubire cogatur ſortem: nec hoc immortalitatis genus ullus philoſophorum refugere poteſt. Porrò tempus hoc quo interim dormimus, felicitati potiùs quàm infelicitati, & tranquillitati proculdubio, imò maximè aſcribi debet. CAR. Tam pulchri inuenti, ut & multorum aliorum, ſed huius præcipuè, in quo maximè ſalus humani generis repoſita eſt, gratiam uni mihi tota debet poſteritas. ALB. Sed tu dic quæſo, & melius explica rem tuam: nam in hac, ut dici ſolet, omnes leges & prophetæ conueniunt. Hæc immortalitas eſt, quam nullus expugnare poteſt philoſophus, nullum experimentum redarguit, nulla ratio reprobat: ſed omnia undiq; conſentiunt. CARD. Dicam, poſtquam audire placet, ſolùm demonſtrationes ipſas tacebo, quòd in Theonoſto abundè ſint explicatæ, ne bis idem repetere uidear: à quo uitio, quantum

tum memoria ualeo, me uindicare ſoleo. At dices: Vel ipſam rem bis dices? Nequaquam: nam rei ſeriem explicare tibi neglexi: nunc accuratè expediam, quòd iu[c]undũ tibi fore exiſtimabo. A L B. Vt nihil magis. Sed perge. C A R. Principio ſcire debes, cùm homo ex forma illa humana atq; materia & mente perpetua conſtet, ſi omnino refugias animi immortalitatem, remq; eò deducas ut lateribus ſimiles ſimus (neq; enim formam aliam uniuerſalem, qualẽ commentus eſt Auerroës, imaginari oportet: tum quòd nos ipſi ſumus, & ſinguli ſeipſos eſſe agnoſcant, non alios: & quoniam omnes homines aliter eſſent unus homo: ſed fac ut libet, & omnia tibi concedam ab Auerroẽ poſita quæ in noſtram opinionem faciunt: quandoquidem quanto plura habebimus communia, tanto minus proprij reſtabit ad noſtram reſurrectionem) unam ſaltem rem aſsignare oportet, qua ſinguli ab alijs diſtinguuntur: ea non eſt accidens: nam diſtinguimur hiſdem quibus ſumus: ſed materiæ portio, non totius corporis: quoniam & puer & ſenex non unus idẽq; eſſent, nec amputato brachio uel effoſſo oculo idem homo eſſet: ſed portiuncula illa in corde, in qua fixa eſt anima, ſi modò illam affirmes eſſe mortalem. Vbi ergo homo interit, materia manet, & forma illa in potentia in ea reſidet, uelut in cinere fomes igniculi: & forſan actum etiam, licet exiguum, aliquem habent. Sed non aſſumo mihi, niſi quod negari nullo pacto poteſt: ſic in ſomno profundo quieſcimus, ſic aſtra ſub altero latent horizonte: ſic in muſca uitæ fomes: ſic quidam, ut de Iuba fertur, adhuc calente corpore reſurrexerunt (quod etiam ex Fortunio Affaitato liquet & approbatur) ubi exigua pars illa rurſus imbuerit & humanam animam & mentem, ſurgit idem homo: atq; ita omnes uere reſurgemus cum carne noſtra, neq; ſemel, ſed infinitè: quoniam tempus infinitum eſt. At ſi uel diecula ſuperuiuant, neceſſe eſt unumquenq; hominem infinito tempore ſuperuiuere. Sic etiam parum hæc opinio differt ab illa, quæ animas noſtras ab obitu dormire cenſet uſq; ad diem iudicij. Vnde etiam illud toties repetitum: Dormiuit in pace.

Sed lex noſtra ultrà progreditur: philoſophi coguntur ad ſenſus uſque conſiſtere. Vbi cor illud fabricatum fuerit, alia ſibi exornat membra, atq; ideò alios mores, fortunamq;. Credendum eſt etiam, ita conſtitutam eſſe hanc reſurrectionem, ut qui felices fuerint, euadant infelices: aut ſaltem qui mali, relinqui etiam ueſtigia amoris & odij, ſi quando eodem tempore ijdem qui amici fuerant, aut inimici, eadem ætate naſcantur: quod ut non neceſſe eſt ſtatim, neceſſe eſt tamen aliquando ut eueniat: & qui ſupplicio affectus eſt ab aliquo, eum rurſus ſupplicio, uel aliter malè afficiat. Oſtendo autem

ita eſſe

ita eſſe neceſſe: nam cùm tempus infinitum ſit, & infinities reuertantur, & numerus animarum finem habeat: ſequitur, ut non ſolùm ſemel, ſed infinitò quilibet homo cum quolibet in eandem incidant ætatem. Hic planè uides omnia in unum conſentire, eſſeq; ueriſimilia. Quominus mirandum primò eſt, ſi multi philoſophi ſine cura uixerunt, tanquam redituri: nemo enim eſt, qui ſi ſe prorſus extinguendum exiſtimaret, triſtis non uiueret. Deinde quòd omnes religiones hanc immortalitatem aſſerant: tam multi etiam intrepidè ſe morti offerant. Reliqua autem quæ ex hoc pendent, planè eò uſque ignota ſunt, eruntq; nobis, donec ueniet homo feliciori ingenio: uelut, an iidem e-runt filij ſingulis, an poſt obitum quicquam in ea materia reſideat, actum habens. Illud pro comperto habeo, optimos eſſe illos, atque etiam felices, quibus cum nemine eſt negocium ut occidant aut occidantur, iniuriam inferant aut recipiant. Signum eſt enim tales iam pridem fuiſſe, taleſq; futuros eſſe. ALB. Mira hæc ſunt: ſed tamen ualde dubia, ob unum ſolum. Si quis enim dicat infinitos eſſe homines, diuidiq; materiam illam per partes minimas, ut nunquam prorſus ſub eadem forma eædem ſint materiæ partes: Deinde, quòd uerear, etiamſi ſint, non eundem eſſe hominem tanto interiecto tempore: hæc duo ſi dilueris, fatebor omnes nos redituros. CARDANVS. Dicam primum de tempore, inde de numero. De tempore quidem: quoniam ſi eouſque uiueremus, palam eſt eoſdem nos futuros eſſe: modò interceptio hæc temporis nihil officit unitati. Vides in argento, in his qui ex longo ſomno expergiſcuntur, ex longo morbo, in quo ſui immemores facti conualuerint. Nulla enim prorſus dubitatio eſſe debet, quæ ex eiſdem fiunt, eadem eſſe debere.

Sed ad primum ueniamus, ex quo etiam hoc ſecundum clarius eluceſcet. Si ergo hominum incertus atq; infinitus eſſet numerus, nullus horum Deo notus eſſet: quorſum hæc inordinata incognitaq; infinitas? at quanto ſatius, exemplo aliorum orbium propoſito, certo numero mortalium efficere, ut quemadmodum corpora cœleſtia, ita ille numerus reuertatur ad priſtinum? In hoc certè ſeruabitur ordo ſapientiaq; diuina, ſimilitudo omnium, infinitas abominanda numerorum euitabitur: inutilis & incognita multitudo iuſticiæ etiam diuinæ exemplum habebitur. Præterea ſi non ita ſit, incidant autem aliquæ materiæ partes ſub humana forma, ut alij quidem reſtituantur homines, alij non, quàm iniuſtum erit hoc? reſtitui quoſdam, quoſdam non reſtitui? Si uerò nulli? ALB. Nulli prorſus. CARD. Fugere oportebit ergo hanc colluſionem, magnaq; Deus ſolicitudine tenebitur ne quiſquam redire poſſit.

Quòd ſi & iſtud adeò abſurdum tibi concedam, negare non poteris quin pars illa materiæ ex pluribus portionibus conſtet: ita ut in me (gratia exempli) pars ſit alia Galeni, alia pars Iri, alia Themiſonis, atque alia Maximi Planudis: illi ergo, uelis nolis'ue, ex parte reſurrexerunt in nobis. Sed quæ confuſio? at quanto dignius, diuina ſapientia eoſdem planè poſt aliquot ſecula redire? ALB. *Stupeo in his: hæc ſanè meliora ſunt epiſtola Auerrois de Reſurrectione. Mirum: non ſufficit his malè ſentire, niſi etiam honeſtiſsima nomina impijs libris imponant: hic de Reſurrectione, cùm interire omnia præter quid commune: ille de immortalitate, cùm nihil minus quàm animi immortalitatem credat, inſcripſit. O beata Guglielmina (nam ſcio te adoleſcentem ſincerum & optimum ſæpe ita nominare ioci cauſa conſueſſe) qui tui nominis gloriæ talem nactus es præconem, qualem aliquando fruſtra deſiderabunt reges. Et quanto tu rurſus Guglielme beatus es, qui cauſam ſerendi hos ſermones exhibuiſti? O glorioſum fatum, & Curtij temeritate immortalius atque honeſtius. Hæc alia ſunt ab his quæ audire ſoleo in Scholis contentioſè clamari: Ariſtoteles dixit, Galenus ſentit: Medicina ſcientia eſt. At non eſt, ſed ars: Quid dicit Textus? at non, ſed quæ uel quod. Sed perge, ſi quid habes, ulteriùs: iam enim perſuaſiſti me.* CARD. *Imò ego à te hoc exigo quod es pollicitus, ut omiſsis omnibus rationibus animi, modò me (ut uolebas) conſoleris.* ALB. *Præſto adſum, & pro uiribus conabor egregiè: uerùm, ut uera fatear, perlibenter habere uellem unam Hegeſiæ illius rationem, qui adeò uitæ huius fortunam deteſtabatur, ut homines ad mortem ultrò obeundam cõpelleret.* CARD. *An putas fuiſſe rem magnam? Certè non: in quo enim uis potuiſſe Ciceronem uinci in Tuſculanis? quis potuit uidere hoc in argumẽto, quod ille non uiderit? aut uiſa et cogitata melius proferre, aut facundius quàm ille fecerit: & tamen nihil tale ille efficere potuit, nec hanc opinionem in hominum mẽtibus gignere.* ALB. *Forſan nec optauerit: imò etiam Hegeſias ad immortalitatẽ animorũ deuenit, uelut & Cicero. Vnũ fateor durũ uideri, ſine hac immortalitate poſſe iuueni et diuiti perſuadere, mortẽ eſſe potiorẽ uita.* CAR. *Et tamẽ hoc à te nũc expeto: ſed quomodo credis id illi cedere potuiſſe?* ALB. *Si modò uera ſunt quæ dicit Valer. Max. exiſtimo nihil fuiſſe pcipuũ, ſed potiùs facundiã quandã popularẽ, quæ (ut dicit Eurip.) magis ſuadet imperitis, quàm quæ arte ac ratione cõſtat.* CAR. *Quid audio? unde hoc miraculũ?* ALB. *Dicã: fieri poteſt: nã facũdia popularis magis propria eſt idiotis, & illos magis mouet ſplẽdida et uerè ornata oratione, ob quatuor cauſas.* CAR. *Quatuor cauſas? hui uix unã tota die inuenire poſſe cõſiderẽ.* ALB. *Dicam, ut ſcias.*

ut ſcias. Prima eſt, quòd huiuſmodi incompta facundia melius percipitur ab illis qui craßiore ſunt Minerua, quàm ſubtiles rationes: tum etiam quia fundamentis innituntur, quibus illi magis fauent.

Secunda, quòd inæqualior ſit oratio (quod etiã Quintilianus animaduertit) & ob id magis concutiat popularium mentes. Tertia, quòd geſtibus homines minus graues (qualem Hegeſiam illũ, alioqui ignotũ, fuiſſe credo) uerba ſua adiuuant: at ſaltem minus graues Ariſtotele, Platone, Demoſthene atq; Cicerone eſſe fateberis: unde percutiendo ſuggeſtũ, exclamationibus, lachrymis, ſuſpirijs, caſu uocis, has ſuas nænias fulciunt: quæ ut ridicula ſapientibus & artis peritis, ita admiranda imperitis, mulieribus puerisq; ſunt. Quarta eſt, quòd mendacia etiam impudentia, nec credenda, tales immiſcent.

CARD. *Intelligo nũc: ſed ſi quid habes Hegeſia iſto dignius in hac cauſa, deprome.* ALB. *Dicam planè, atq; ut ſermo ſermoni iunctus uideatur. Quid eſt, niſi hæc uita eſſet prorſus infeliciſsima, quòd tot uiri nulla ex cauſa ſeipſos occiderent? Narrant enim, in Othonis funere quàm plures milites ſe iugulaſſe ſponte, cũ nihil eſſet quod illos premeret. Centurio, qui Caßio ſerum attulerat reſponſum, ſeipſum iuxta cadauer domini confecit. Quot liberti, ſerui, mulieres, omitto parentes ac fratres, qui uel ob dominos, uel ob ſocios, ſemetipſos occiderunt? Quid ergo boni illi in uita eſſe rebantur?*

CARD. *Sed hi forſan animos exiſtimabant immortales.* ALB. *Nihil minus: paucis ad hanc diem hoc perſuaſum eſt: & tanto paucioribus, quanto plures id credere ſeſimulant. Sed ſi modò hoc perſuaſum eſt: probis id eſt: tũ quia ſimpliciores, tum quia ipſo uitæ genere quam habeãt opinionem, oſtendunt. At qui ſe ſic interfecêre, uiri omnes erant improbi, atheiq;, præter unum Catonem, cuius mentem (ſaltem cũ floreret) Deus nouit. Sed fac ut etiam immortales exiſtimarint animos: eam ſpem compenſabat dolor ipſe mortis.*

At nunc diſputatio nõ eſt, an mori expediat cuiquam: ſed, an melius ſit his qui mortui iam ſunt, quàm qui uiuunt. Quid ergo eiuſmodi homines uitam morte deteriorem exiſtimarunt, ſi mortem non poterant bonam eſſe ſperare?

CARD. *Hæc ratio planè conuinceret, ſi plures eiuſmodi fuiſſent homines, aut ſapientes: illud enim fide dignum ſolum habetur, quod uel pluribus, uel ſapientibus maximè probatur: modò hic neutrum eſt.* ALB. *Sed ueniam quocunq; uocor. Certè qui uiuunt, nihil plus habent mortuis, quàm quod mortem ipſam experiri coguntur, malorũ maximũ atq; terribiliſsimum: nam cætera paria fermè ſunt in uita: metus, ſpes, dolor, uoluptas, iucunda, ingrata, dulcia, amara. Atq; id nimis etiam eſt, ſi demus bona malis poſſe æquari: nam mala & diuturnitate & magnitudine bona ſuperare ſolent. Adde, quòd ma-*

gis mouent mala quàm bona: quòd mala in extremo, bona in medio: & mala in ſenſu, bona in indolentia repoſita ſint. Quid iuuit Ciceronem, cum tantis opibus (ſupra trecenta enim millia aureorum coronatorum poßidebat) cũ tanta potentia, ut tertius eſſet Romæ (poſt Pompeium enim & Cæſarẽ, mortuo Craſſo, iam primus habebatur) cũ tot amicis, ut uiginti millia ciuium ob eius exilium ueſtem mutaſſe dicantur: cum tot geſtis, de quibus gloriabatur: cum conſulatu, ordine Senatorio, collegio augurum, aliisq; multis magiſtratibus, ſoſpite adhuc filia, incolumi filio, fratrem, nepote, cum tot libris pulcherrimis conſcriptis, demum cum peritia tanta rerum ſingularum philoſophiæ, inde incomparabili illa eloquentia, corpore non ſolùm ſano, ſed uegeto? Vide quid dicat, & ex animo? Attico enim ſcribebat (ſola fratris iniuria laceßitus, qui tamen adeò pro illius ſalute ac dignitate pugnauerat, ut uitam illius mortis falſa opinio tutata fuerit: namq; in illa ſeditione, ut mortuus inter mortuos iacuit:) Hæc ad te natali die meo ſcripſi, quo utinam ſuſceptus non eſſem. Vides quàm longè magis mala nos bonis afficiant: imò parua & pauca mala, multis bonis. CARD. *Quòd dicas, nil plus habere uiuentes mortuis, niſi quòd ſint morituri: fateor: nam hoc ipſo uidentur fœliciores: quoniam qui uiuunt, commutare conditionem poſſunt: qui mortui ſunt, coguntur retinere: melior ergo eſt conditio uiuentium.* ALB. *Subtiliter, & digna te obiectio: ſed ipſe tranſitus è uita tam grauis eſt, ut nemo, quod ad hoc attinet, uelit non euaſiſſe. Si quis enim ex morbo ad ſanitatem non poßit, ut in ueſicæ lapide (ambo enim medici cum ſimus, & (ut dixi) artis profeſſores, exemplis medicis utar) redire, niſi execto lapide, quis non ... exectum, quàm exigendum?* CARDAN. *At ſi, præter id, grauius ſit ægrotaturus à ſectione, qui non malit non exectum, quàm eum fruſtra ſubiiſſe dolorem, ut grauius torqueretur?*

ALB. *Ergo eò deuenit res, quandoquidem qui mortuus eſt, malè non poßit habere: quanto minus peius? ut uideamus, an uita bona ſit, an mala: nam ſi mala, cùm mors mala ſit, mortuis malum non ſit, ut nec bonum, mortuis melius erit dupliciter: & quod malis uitæ, & quod dolori mortis non ſint obnoxij. Sin autem bona, uiuere melius erit, quàm mortuum eſſe.* CARD. *Rectè inquam.* ALB. *Sed & hoc ... eamus. Poſtquã mortui ſunt, ac perinde ac nunquam nati: illud ſpectare ſolum ſufficiet, an homini naſci bonum ſit. Sic enim hoc quæſito omnia determinatur. nã qui naſcitur, ea cõditione naſcitur, ut mori ipſum neceſſe ſit.* CAR. *Video quorſum me trahas: quatuor enim ſimul difficultatib. implicare me uis.* ALB. *Imò explicare potius. Scio quid dicere uelis. Primum, quòd (ut dixi) Cicero a...*

que

quæ multi leuiſſimis ex cauſis mortem deſiderauerunt. Secundum, ut dolorem mortis, bonis quæ poſſidemus opponas: quæ non leuis pars malorum eſt, tum per ſe, tum propter metum. Tertium, ut obijcias Philoſophi dictũ illud: Mortem optare, & conſciſcere ſibi, ad mollitiem pertinere: quaſi durius ſit longè dolores uitæ perferre, quàm mortem, & non eſſe. Quartum, ut illud Sileni adducas: Optimum homini, non naſci: proximum eſt, ſtatim, ubi natus fuerit, mori. Hæc erant, puto, quæ obijcienda tibi exiſtimaueras: quia uerè obijci poterant. C A R. *Ita eſt: ſed leuiter eadem diſcutiam. Optabam magis propria, & diligentius examen de ſingulis. Quod enim de Sileno adducitur, tam fabuloſum eſt, ut etiam fabula mera ſit: quæ originem ducit à fabuloſo animali, ac prorſus confecto: nec opus illud Ariſtotelis eſſe exiſtimo, cuius etiam nullus Peripateticus philoſophus meminit. De mollitie, certum eſt mollitiem eſſe, non perferre poſſe dolorem, & ob cæcitatem atq; ſtulticiam ſemetipſum conficere. Mors non perfertur ſponte: ſed ubi in illam te conieceris, uelis nolis'ue perferre cogêris: unde illud Virgilianum:*

- oculisq; errantibus alto
Quæſiuit cœlo lucem, ingemuitq; repertam. *Vnde etiam alibi clariùs:*
- quam uellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores?

A L B. *Effinxit Virgilius ſordidarum animarum curas ac mores, quæ quiduis malũt pati ac ſubire quàm mortẽ. Vnde & illud: Gaudia uitæ. Vulgus ſic uiuit, ut nil potiùs uita eſſe ducat: ita etiã corporeas delicias animi iucunditati præfert. Sed quis ſcit, an Poëta mortuorum affectus pro moriturorum deſcribat? Sed perge.* C A R D. *Nolim hæc prodeſſe cauſæ (ut ita dicam) meæ, modò ne obſint: ut nec mihi illud, quòd naturaliter omnes appetant eſſe: nam hoc generale eſt. Igitur uita morte potior eſt. Sed ad alia. Qui moriturus eſt, perpetietur non duriora, quàm is perpeſſus eſt qui iam ſit mortuus. Finge ſupereſſe, uide æquam eſſe conditionem: niſi quòd ille iam ſuperauit malum, hic expectat: nec nos morientem mortuo comparamus, ſed uiuum, qui uix unquam mori ſperat, qui nullum putat eſſe in morte dolorem: nam de moriente non contendam, qum melius ſit eſſe mortuum, quàm mori. Quin etiam multi nullum putãt eſſe in morte dolorem, quòd unà cum uita etiam ſenſus extinguatur. Quod ſi ita eſſet, quid haberes quod obijceres?* A L B. *Legi hoc aliquando in libris tuis de Conſolatione: ſed an par ſit linqui animo & mori, dubito: nam qui linquuntur animo, ut non dolent, ita nec aliquod doloris ſignum edunt: qui moriuntur, uel tum, uel parum antè, non mediocris*

diocris doloris ſigna oſtendunt: torquentur, lamentantur, peruigiles ſunt, oculis intentè toruiſq; aſpiciunt, ſubſiliunt, exilire uolunt, terrentur, clamant. Sed nil aliud adduco præter rhechmonem illum quo diutiùs tenentur, et haud dubium eſt illos ſentire ſe ſuffocari: hæc omnia non ſolùm dolere eos qui moriuntur, & mediocriter, ſed maximè, ſigna ſunt. Si tamen non uis, quid dicam non habeo. CARD. Ariſtoteles ſcripſit, ultimo ſenio confectos nullo dolore mori: tanquam cum aliquo eorum poſt obitum collocutus fuerit. Gualterius Corbetta, cum hæmoptoi periit, paulò defecit: ubi rediit, dixit: talem ſe expertum dolorem, ut maior in morte eſſe non poſſet, nolleq; ſe reuixiſſe: quoniam periturum ſe nouerat: hæc fauent opinioni tuæ. Sed quid plura? ego ipſe mortuus ſum. ALB. Quando? obiiſſe iampridem ſcio, ſed non mortuus: non'ne memor es dixiſſe, hoc me legiſſe in tuo opere de Conſolatione? CARD. Nõ: dico, nuper, & uerè. ALB. Quando? iocaris, aut inſanis? cui'nam perſuadebis unquam? CARD. Nocte quæ ſubſecuta eſt ſeptimum Calendas Decembris, huius anni M. D. LXI. ALB. Quo modo? ais ſeriò? ſi mortuus es aliquando, quomodo uiuis? reſurrexiſti'ne? CARD. Niſi poſſem oſtendere, miraculum huiuſmodi proferre non auderem. ALB. Quod? quod mortuus reſurrexeris? CARD. Nequaquam, ſed aliud. ALB. Quod? CARD. Quòd cũ hernia inteſtinali lateris dextri per decemocto menſes laboraſſem, omniaq; obeſſent auxilia, repentè proiectis omnibus medicamentis, ſanus prorſus ut nunquam aliàs factus ſum. ALB. Mira hæc quanquam ſint, non tamen id ad reſurrectionem quicquam facit. Quid enim herniæ cum reſurrectione? CARD. At non reſurrexi. ALB. imò: non'ne mortuum te dixiſti, & uiuis, ergo reſurrexiſti? CARD. Non mortuus ſum, ſed mortis dolorem ſum expertus: atq; utinam tàm tibi poſſem ſignificare, quàm illum percepi. Credo etiam in ægris minorem eſſe. ALB. Cur ergo non periiſti? Dormiebas'ne, an uigilabas? CARD. Dormiebam: ſed perhorreſco. ALB. Oh, dormiebas? ſomnium ergo eſt hoc. CARD. Non: ſed eum ſenſi dolorem, quem ſcio ad unguem morti eſſe perſimilem. ALB. Et hoc ſecundum mirum: Dormiebas, & non eſt ſomnium: mortuus es, & uiuis, nec reſurrexiſti?

CARD. Rectè dicis: ſed omnia in me quandoq; ſupra fidem ſunt, ſeu ad id Genius quidã me ducit neſcientem, ſeu donum eſt Dei, ut patefacere poßim quæ uix nota ſunt ulli alij: certè ignoſco tibi ſi non credas, quandoquidem mihi uix ipſi credam. ALB. Dic quomodo res acta ſit, & cur non interi[illegible]?

CARD. Momento ſolo perdurauit, & (ut dicunt) inſtanti: nec dubi[illegible] eſt quin ſi uel per momentum perduraſſet, quin animam efflaſſem. ALB. Quid [illegible]? CARD. Non poſſum explicare. ALB. Explica ſeriem fa-

cti,

cti. CARD. *Viſum eſt mihi quiſpiam, neſcio quis, dicere, hoc eſt mortis exẽplum, hic dolor.* Vnde *ſtatim mecum dixi: Nõ ergo moriar nunc. Et in ipſa cogitatione uiſa eſt mihi omnis uita è corde extirpari, atq; in auras euaneſcere, ſimulq; omnia confundi, & nullus eſſe cũ terrore magno. Et ſtatim ſolutus ſum ſomno. Palpitabat autem cor, ſed ſubitò ceſſauit: & quod ex corde euaneſcebat, calidum erat aliquanto plus quàm par erat. Itaque ego, qui miraculum ſeu oſtentum de hernia uidi, faciliùs credere poſſum mortem ad unguem talem fore. Et eò magis, quòd etiam uerum eſſe expertus ſum ſomnium illud, quo admonebar, ſi ſmaragdum quam collò appenſum ferebam, in os ponerem, futurum ut obliuiſcerer filij: non mortis illius, ſed tanquam nullus mihi antea talis fuiſſet. Ego qui talia uidi, & multa alia, cur hoc quod minus eſt, & ualde ueriſimile, uel ob hæc duo quòd neq; quicquã ſimile habeas, nec adeò terribile.* ALB. *Dic quæſo, cuiquam'ne alij hoc narraſti?* CARD. *Non niſi contubernali. Sed cur?* ALB *Scire cupiebam, quid illi de huiuſmodi re ſentirent.* CARD. *Nemini dixi, niſi Herculi contubernali meo.* ALB. *Magna ſunt hæc, atque miranda. Et ſi uera ſunt, argumẽtum ſatis euidens immortalitatis animorum noſtrorum. Sed dic, quid putas intereſſe inter mortem hominis, cuius poſt mille annos anima denuò reuiuiſcet, & cuius anima interim ſopita expergiſcetur? oſtendit enim ratio quædam, hos eoſdem futuros, illos autem diuerſos: quamuis non habeam quid dicam, cũ materia & forma eædem ſint in ambobus, & ſilentium intermedio tempore par in utroque caſu.* CARD. *Operatio & eſſentia rerum, ſunt cauſæ differentiæ: hæ cùm ſint eædem, uidentur parum effectum habere. Sed habeo hac in re ſatis accõmodatum exemplum. Sol illuceſcat per feneſtram in cubiculum tuum, phialæ ibi duæ aqua plenæ, quas radijs illuſtret: ex ambabus iris in pariete refrangatur: ſed una quidem perpetuò maneat, nullo obiecto Soli impedimento: alia obducta poſte modò, modò aperta uideatur, quandoque non uideatur: quæritur igitur, an eadem utraq; ſit iris? nullum eſt diſcrimen, niſi quod una continuata eſt, altera uerò interrupta. Si hanc unam eſſe dixeris, dic & homines illos regenitos eoſdem eſſe: ſi non, non.* ALB. *Sed quid dicis tu?* CARD. *Ardua quamuis ſit dubitatio, uidetur tamen quòd una ſit.* ALB. *Ergo ueram omni modo reſurrectionem non ſolùm hominum, ſed animalium omnium, atq; etiam plantarum oſtendiſti. Imò, ut dubitabam, cùm hoc, tum maximè animorum immortalitatem: utcunque igitur cedat, animi ipſi ſunt immortales. Solum hoc in dubium uertitur, an interim intelligant, uel non: nam quod ſint, aut non, omnino nihil intereſt, quando & medium & extrema ſimilia prorſus ſint. Nam dum homines illi uiuunt inuicem utroque modo com-*

Z *parati,*

parati,ut ego nunc & iamprìdem,idem ſumus,ſi de intermedio tēpore loquamur:ubiq; par ſilentium, ſeu anima ſuperſit,ſeu non, cū non intelligat,etiamſi ſit:igitur ſolū omnis hæc dubitatio in duo membra diſcindi poteſt: uel,ut animi ſuperſint,& à corpore diſiuncti intelligant,aut non. Præcipuè etiam, quoniam ſi non ſuperſint actu,potentia tamen ſunt:atq; ita quilibet dum moritur,ad unguem ad eam reuertitur conditionem qua fuit ante ortum:& denuò rediens, ſolum mutat fortunam. Hoc igitur modo parùm intereſt,an cū filijs moriamur,an non:in παλιγγενεσίᾳ *enim qui habent,non habebunt: qui non habent,habebunt: & occident multi eos qui aliàs parentes ſui fuerūt, atque etiam filios.* CARD. *Sed libet apertiùs demonſtrare hoc.* ALB. *Habes'ne quid melius?* CARD. *Ita opinor.* ALB. *Dic quæſo.* CARD. *Materia prima in potentia eſt (ut utar uocabulo & formula dicendi potiùs uſitata,quàm Latina) ad omnes formas, & omnis illius pars quæ ſub actu nō eſt. Materia igitur Socratis, cū Socrates uiueret, ſi fuiſſet in potentia ſub forma humana, potuiſſet uel alter Socrates uel alius homo generari: non Socrates qui erat iam,nec alius:nunquam enim ex uno in alium in eadē ſpecie fit tranſitus. Cùm ergo mortuo Socrate perit actus, fit potentia in materia ad formam humanam,aut non? Si non, igitur illa pars materiæ deſinit poſſe eſſe ſub forma humana: pariter & quælibet alia pars: & cùm tota materia finem habeat,extinguetur potētia humanæ formæ in tota materiá: & ſic deſinet humanum genus aliquando. Sed ſi non extinguitur hæc potentia,uel erit ad alium,quàm ad Socratem: & ita potuit etiam eſſe dum Socrates uiueret: & ſi ad Socratem, igitur cū non poßit fruſtrari in ſpecie, erit aliquando ſub forma humana iterum, & ita iterum Socrates. Similiter ut partes cœli ad locum,ita partes materiæ ad formam: & ut partes cœli ad motum, ita materiæ ad mutationem. Sed partes cœli,utpote Sol ſemper eſt in potentia ad primum punctum Arietis, cùm non eſt in illo, & ita ad omne aliud punctum: igitur quælibet pars materiæ eſt in potentia infinitis uicibus ad humanā formam, & ad idem igitur idem homo generabitur infinitis uicibus.* ALB. *Dicet forſan aliquis,hanc potentiam eſſe & in tota materia, & in qualibet parte ad hominum formam,uelut cinerem ad lixiuium.* CAR. *Vel ergo ad uniuerſum genus Socratis materia eſt in potentia,uel ad ſingulos. Siquidem ad omnes,id fieri nō poteſt: nam Plato Socrates eſſe non poterat: & non differunt niſi per materiā:igitur materia Socratis non eſt capax Platonis: non ergo ad uniuerſos. Sed neq; ad quos:nam per ſucceßionem eſſet ad infinitos, & ſemper ita ad hunc quòd nō ad illum:iſtud aūt eſſe non poteſt:relinquitur*

igitur,

igitur, ut ſit ad unum tantũ, ſcilicet ad Socratem: igitur Socrates ſemper redi-bit in eadem materia. ALB. Satisfaceret mihi & opinio & argumentum, niſi eſſet, quòd uidetur hic reditus futurus ualde ſerotinus, & ultra annum magnum, annorum ſcilicet xxxvi. Præterea reditus Solis cùm ſit per partes non commenſas, nunquã forſan erit ad idem punctum: ſcio enim hoc te demõſtraſſe in undecimo libro Arithmeticæ tuæ. CARD. Non ſcribimus quæ uolumus, ſed quæ uera ſunt: nam cùm iam conſtet materiam Socratis non habere niſi unam potentiam ad unam ſpeciem, ſi ad ſingula & diuerſa erunt infinitæ potẽtiæ & ordo & confuſio: ſi ad unũ, igitur non niſi ad Socratem. ALB. Forſan dicam, ad hominem, non ad Socratem, neq; Platonem. CARD. Vel igitur ad quemcunq; hominem: & ita ego nõ differam à te per materiã. Breuiter, omnis alia uia eſt confuſio ipſa. Sed de tempore quid refert? Forſan quod pars animæ mundi habet ibi (quod ueriſimile eſt) appetitum: quoniam non eſt inferior illa materia quæ appetitu nõ caret. Sed iam ad inſtitutũ ſermonem rogo reuertaris. ALB. Explicaſti mentem meam à longo ueterno: ſed huic negocio, quod à me exigis, ſatisfaciet liber ille Platonis, ſeu Luciani (nam utriq; inſcriptus eſt) nomine Axiochus: ibi enim damna uitæ recenſentur humanæ, adeò ut ille tandem cogatur optare mortem. Quid aptius huic negocio? niſi exigas, ut eloquentia ſuperem Platonem? CAR. Non: ſed librum illum legi, & meliora à te expecto: ſiquidem facile eſt inuentis addere. ALB. Patieris ſaltem ut ordinem illum ſequar, et eius rationes explicem atq; expoliam. Pulchrum enim eſt natare cum cortice. CARD. Fac ut libet, modò noua aliqua & meliora audiam. ALB. Agam pro uiribus, quanquam impar oneri. Primùm illud conſidera, uitam noſtram inauſpicatam eſſe, ut quæ à fletu ſemper incipiat. Infans ubi natus eſt, ſtatim plorare didicit, ridere niſi poſt quadraginta dies haud didicit. Quod'nam poteſt eſſe certius ſignum, & euidentius infelicitatis noſtræ, cùm à fletu ſumat initium? Et ne fortuitum hoc eſſe credas, in ſomnis tamen ridet, memor credo prioris uoluptatis ac uitæ: nam ob quæ alia ridere tunc poteſt, cùm nec quæ uidet, probet, nec intelligat? Sed dolet in hunc mundum ueniſſe, & augurium ſibi miſeriæ facit. Plura de hoc dicerem, ſed ad ſermonem uereor immortalitatis reciderem animorum, à quo prorſus propter petitionem tuam abſtinere cogor. Verùm ut quàm breuiſſimè agam, de uitæ huius initio uerba facturus non ſum: neque enim quiſquam eſt tam huius mundi laudator, ut ſtercora, faſcias, moleſtiamq; illam infantium (ubi ſenſus acutiſſimus, defenſio aut tutela nulla eſt) non deteſtetur & abhorreat. CARDAN. Ne labora. Infantia ob iuuentutem, non ſui

gratia fertur: eſt enim quouis carcere tetrior. Nam in eo cognoſcere multa, legere, ſcribere, amicos alloqui, petere quæ cupis, ſcalpere, mouere ſe uel paululum poteſt uinctus: infanti omnia mala, ſolatium nullum. A L B. *Ad pueritiam deuenio: ibi tormentis adduntur ludibria ætatis: quòd ſi quis omnino non ſplendida fuerit fortuna, aut patre acerbiore, cogitur omnia mala perpeti. Nudi uerberantur, ieiunant, uigilant, laborant, irridentur, colaphis cæduntur, diſcere coguntur, in ludo literario eſſe uelut compedibus alligati, totis diebus fame, æſtu, frigoreq́; conficiuntur: nulla uoluptas quæ non eis exprobretur: hinc minæ, hinc iurgia, minis apud ingenuos pueros grauiora. Coguntur furtim omnia ſurripere. O' calamitoſam uitam: in qua omnes perirent, niſi ſpe iuuentutis ſubeuntis recrearentur. Omitto ſenectutem, in qua nemo probus & firma mente eſſe uelit, etiam defenſore Cicerone: neque melius illam*
„ *damnare autore illo poſſum: Hinc iam fallens ſubrepit ſenectus, in quam con-*
„ *fluit quicquid eſt infirmum fragilisq́ue naturæ. Quòd niſi quis uitam o-*
„ *cius uelut æs alienum reddiderit, aſtans ſupra caput natura tanquam fœne-*
„ *rator repoſcit uſuram. Ab alio quidem uiſum, ab alio auditum, perſæpe utrum-*
„ *que. At ſi quis cunctetur debilitat, eum excruciat, membrisq́; deſtituit. Alij*
„ *itaq; multa ſenectute repueraſcunt, animoq́; bis pueri fiunt ſenes. Adde, quæ uidet, quæ patitur interim: mortes ſuorum, luctus, iniurias, incommoda omnis generis.*

Sed mittamus accuſare id, quod accuſatione ipſa fit leuius: nam ſi dentium caſum, oris fœtorem, irriſiones commemorare uoluero, non finem unquam inueniam. De ſenectute maledicere, eſt mortuos iugulare uelle. Alias proſequi ætates, una iuuentute excepta, prorſus inane eſt, atque ſuperfluum. Si enim iuuentus bona non eſt, quæ ætas probari poterit? Nolim poëtarum uti teſtimonijs, quæ ille adducit, tanquam pondus apud te habitura ſint: quale illud:

Quàm ſuperi miſerum ſtamen mortalibus æui
Neuere, ut uiui deflenda per omnia durent. Ac rurſus:
E' cunctis, hominum generi ſors peſſima uitæ,
Stant quæcunque ſupra terram, ſpirant'que, meant'que. At contrà de Amphiarao:
Iuppiter hunc totis animis, hunc magnus Apollo
Diligit, & iuſti metas non attigit æui. Quid illud etiam:
Naſcens.
Fleat, qui tanta uitæ intrat mala.

Hæc

Hæc tamen addere uolui, quòd ad propoſitum maximè eſſe uideantur, cùm de morte adoleſcentis doleas, tanquam immaturè erepti: imò condoleas quaſi illi, atq; miſerearis. Sed non omittam illa duo quæ ibi narrat de Agamede & Trophonio, qui cùm Pythij Apollinis templum extedificaſſent, pro gratia quam rependi ſibi poſtularant, retulerunt, ut ipſa nocte perierint. Et uno ſimiliter matri adoleſcentum, qui pro iumentis eius ſimulachrum uexerant, petenti ut quod optimum eſſet daret, ambo ſine morbo ipſa nocte mortui ſunt. CARD. Magna teſtimonia, ſi uera ſunt. Sed quis ſcit, non perijſſe ambos ex immodico labore? alios ex inuidia, u neno dato: inde in religionem conuerſum? Non requiro rationes ullas, ubi admiſerimus, à morte supereſſe animos ſingulorum: non peto hinc auxilium. Videntur omnia hæc teſtimonia cò tendere, ut ad Deorum munus mors, tanquam animi ſuperſit, referatur. ALB. Proſequar, hæc linquens. Illud primùm conſidera, eos qui uiuunt, ſi rectè rem æſtimare uelint, cùm neq; horulam tutam habeant, tot imminentibus periculis undiq; non ſolùm ſibi, ſed filijs, fratribus, ac his quos maximè diligant, miſerrimè uiuere. Si quis morbos, tegulas, fulmina, lapſus, ruinas, ictus lapidum fortuitos, inſidias, inimicos, uenenata animalia & medicamenta conſideraret, nunquam niſi miſerrimè uiueret. Quod miſeriam lenit, eſt ſtulticia ipſa, & ἀβλεψία propriè, quæ iucundè inter tot mala uiuere no ſinit: ut appoſitè laudetur à quibuſdam declamatorib. Sed quid maius caſibus? Meminiſti, cùm hic in ciuitate quidam emens aromatis pauxillum, ubi quadrantem æreum tanquam adulterinum reieciſſet, ea ſola cauſa piſtillo ferreo ictus ab aromatario, ſtatim mortuus eſt. Non paucos uidi ex huiuſmodi cauſis non maiore mercede perijſſe. Quid hac uita infelicius eſſe poteſt? iam uerò quis ille eſt, cui omnia membra bene ualeant? nullus fermè. Vnum dicam: timor mortis & conſuetudo ſola efficiunt, ut non omnes ſponte nos neci ob calamitates dedamus: ſic ferimus, tanquã quod quærendum eſſet, omnino perpeti cogamur. Liberabit nos (dicere ſolemus) mors. Si carior eſſet illius aduentus, ſi non tantam ſui copiam faceret, ſi dubium eſſet an nunquam uentura, plures illi occurrerent. Cur adeò magno cum cruciatu aduenit? quoniam ni hoc factum eſſet, omnes fermè ſibi manus inferrent: quandoquidem uel ſic plurimi id agant, & legibus prohibitum ſit, ſemetipſum occidere. Si non eſſet res optanda, plurib. id minimè ſancitum eſſet. CAR. Huius argumenti memini in Theonoſto. Natura enim ſæpem mortis inter uitam hanc & interitum adeò duram & ſpinoſam poſuit, ut homines à tranſitu coërceret. Quid enim fuiſſet omnia potenti opifici, conſtituere ut aduentus mortis ſomno eſſet ſimillimus? Sed omnes immatura ætate interijſſent, hominumq; genus d feciſſet. ALB. Fuge,

pulcherrimum aliud inuentum in mentem reuocaſti, & dignius hoc primo, ut exiſtimo: ſcilicet, quòd cauſam inuenerimus, cur idem opifex abſcondidit tàm quæ ante ortum noſtrum habemus, quàm quæ poſt obitum: nam ex uno alterum intelligimus: ne homines id intelligentes, properarent ad exitum ex hac uita: tum etiam, ne coacti benefacerent, ac ſecundum uirtutem uiuerent. Ambraciota enim ille iuuenis, cuius & tu meminiſti, lecto Phædone Platonis, ſe præcipitauit è muro, ut ad eam uitam, fabuloſam tamen, properaret. Quid ſi conſtaret? Quem carcerem princeps poſſet conſtituere, quo inuiti continerentur in uita? CARD. *O pulchrum inuentum, pulchra ratio. Delectat perge.* ALB. *Omitto malam ualetudinem, & pericula. Subijciamus uitæ genus: quotidie ueſtes induere, atq; exuere, hoc paruum eſſe putas? Indi hoc tanti faciunt, ut multi eorum, cùm nudi degerent, mortem potiùs, quàm hanc perpetuam ſeruitutem elegerint. Inde noctes inſomnes: hyeme frigore, æſtate æſtu torreris: pulices, culices, muſcæ, tormenta æſtatis: pediculi, cimices, omnis temporis. Quid fœdius aut moleſtius poteſt excogitari? Sed omitto rurſus hæc. Quid de cibis ac potibus, quàm fœda omnia? ancillæ, coqui, quib. manibus ea tractant? capillos, muſcas, & ſordidiora quæq; inuenies. Quoties uerò pediculi, pulices, uermes etiam, caro putrida, piſcis marcidus, ſordida putei aqua: uinum pedibus ruſticorum exprimitur, puer è latrina defert illotis manib. in menſam. Vna eſt medela, nihil cogitare: ſi cogitaueris, inſanies prorſus. Mittamus hæc: ueniamus ad contubernales: nihil eſt miſerius: furantur, rapiunt, coëunt, maledicunt, inſidiantur, nihil hac pugna durius: adeò ut pleroſq; uiderim hoc dolore mortuos: multi ad deſperationem deuenerunt: nulla fermè domus hoc malo caret. Et quanto opulentior & potentior, tanto maioribus malis premitur. O quàm dira eſt res contumacia et ſeditio domeſticorum: nihil peius, nihil acerbius. In principum domibus adeò magna eſt hæc miſeria, ut aulã ſedem damnatorum appellent. Conditio hæc tam tetra eſt, ut homini nil poßit contingere peius: perpetua eſt illa pugna, & inſidiæ intimæ, & dolor ac cruciatus aßiduus. Quòd ſi in his malis uxor uel filij ſint, millies in die perimus: & uita tam odioſa efficitur, ut nemo ſic uiuere uelit. Cogita qualis ſit animus eius, cuius uxor mœchatur, aut filius alea ſcortiſq; perditus pergræcatur: ô hominum ſortem infelicißimam. Alia animalia nec ſobolem aut coniugia norunt: & quæ norunt, ut turtures & delphini, neq; uxores habent mœchas, neq; filios diſcolos: ut miſerrimum ſit hominem eſſe, & omni calamitate maius. Dicas fortè, oblectari illum ſenſibus. Quid nouum uidetur? quotidie per eadem uolutatur, duodecim aut paulo plures res ſpectando: cælum, terram, domos, ſolem, lunam, aſtra, rura, flumina, homines, equos,*

boues,

boues, canes: hæc fermè ſumma uoluptatis, ad eadem ſemper redire. Idem de auditu, atque etiam magis euidens. Quid de aliis tribus ſenſibus, qui potiùs ad dolorem quàm uoluptatem creati uidentur. Obiicies ſcientiam. Quis magis te hoc nouit, quàm pauci ſint qui literis operam dent? deinde hoc noſtrum ſcire quàm ſit fabulæ & pœnæ ſimilius, quàm ſcientiæ. obſcurum, imperfectum, confuſum, dubium, inane, laborioſum, leue, ut omne uitium contraxerit. Quæ uoluptas eſt tam diu laborare, ut nihil ſcias? uel ut etiam grauiter & pernicioſè decipiaris? Deinde, quot quantiſq; opus eſt, ut ad id peruenias? Primũ diſcere oportet elemẽta, inde Grammaticã, inde Dialecticã, ſcribere, diſceptare, philoſophiæ operam dare: tot tantiſq; rebus, ut miſeram unam orationem intelligas, partim falſam, partim ineptam, ſemper incertam? Sed mittamus hanc uoluptatem, quæ longè aberat ab illo tuo adoleſcente. Veniamus ad felicitatis iuuenilis culmen: amorem & ueneres, quibus ille (ut audio) miſellus periit. Quid hac noſtra ætate infelicius? Amare cũ dolore eſt ſeruire fœminæ nequiſſimæ: nunc maximæ uoluptati peſſima calamitas admiſta conſultò mihi uidetur, ut quod unum eſſet pulchrum hominibus, ex toto periret: lues ſcilicet illa Indica, tam pernicioſa, contumax, inexpugnabilis, fœda & horribilis, elephantiaſi ſimillima: imò pleriq; ipſammet eſſe credant. Quid ampliùs ſperare poſſumus, quando etiam reges pauci malo hoc careant? Veniamus ad ciuilia negocia: hui, quid deterius? quænam regio nunc tuta eſt? Diſcunt inuicẽ, & certant principes cũ principibus, miniſtri cũ miniſtris. Melius eſt eſſe capreolũ, quàm hominẽ: uterq; in periculo, uterq; ſecurè occidi poteſt: ſed homo deteriore conditione uiuit, quòd interim timet, quòd faciliùs capitur, quòd longiore cruciatu multiſq; modis torquetur. Non tua uxor, non liberi, non opes tutæ ab iniuria miniſtrorum. Paucæ ſunt nunc prouinciæ ab hoc malo immunes, ut Ditis domus urbes & uillæ nunc uideantur. Diues quod habet, exponere cogitur: pauper, quod dare cogitur, nòn habet: neſcias utrum miſerius ſit, aut mendicare cùm ſis diues: aut non immunem eſſe, cùm pauper. Olim erant, qui non cenſiti uocabantur apud Romanos, & apud Græcos ἀφορολόγητοι: nunc nulli ſunt huiuſmodi: quinimò quanto pauperior, tanto magis oneratur. Quis ergo pauper hoc pati poteſt, aut bonus uidere? Dii auertant mihi omnibuſq; probis mortem: ſed gratius fuiſſet donum non naſci, quàm naſci ut ſic uiuerem, ſic interirem. Semper hoc fuit: non enim queror de ſeculo, non culpo principes: ſemper dico hoc fuit, ut maiores piſces glutirent minores. Quis angulus orbis ab hac calamitate immunis eſt, ut non cogaris aut malè facere, aut pati? ô humanam ſortem? non enim (ut dixi) uitupero iura, non magiſtratus: ſed ſortem adeò acerbam,

ut cogamur

ut cogamur miſeri eſſe utroq; modo. O' infelicem conditionem noſtram. Sed mittamus hæc: modò intelligas congaudendum eſſe mortuis, condolendum uiuentibus. Quid, nõ te mouet illud, ob quod ferunt Democritum ſe excæcaſſe? quòd ſcilicet optimis uiris malè ſit, peßimi autem ſint felices? te premant, te irrideant? Hanc iniuriam, hanc improbitatem, hanc iniuſticiam perferre potes, & uiuere? Si alieno arbitrio uiuendum eſt, & peßimorum, quæ mors poteſt eſſe hac uita deterior? aut quæ uita hac morte miſerior non eſt? Satis eſſet hoc ſolùm inter tanta mala ad obeundam mortem, & eis qui iam mortui ſunt ob hæc omnia non inuides? O' nimium amorem huius lucis, ô ſtultam cogitationem: ſi non mortuos beatos uel hoc ſolo iudicas, quòd omni miſeria, omni metu careant. Fac ut bona malis æquentur, quod tamen nunquam efficies: neq; enim multitudine, magnitudine, perſeuerantia paria eſſe poterunt. Sed fac ut ſint: timorémne auferes, ſuſpicionemq;? aut hæc conferes cũ ſpe? quæ ſi miſeris ſolatium eſt, ut minor cruciatus: ipſa tamen per ſe cruciatus eſt, & non leuis. Qui ſperat, timet ſemper, expectat fruſtra, anxius perpetuò eſt. Mitto, quanta his miſeris, qui inter religionis fluctus uiuunt, ubi nec tutum quicquam eſt, nec tranquillum: mitto generales calamitates, peſtis, bellorum, penuriæ, terræmotus, inundationum, ſexcentorumq; malorum: & dubitas, an melius ſit mortuum eſſe quàm uiuere? Vitam noſtram ô amice, credis ne initio naturæ factam adeò breuem, quin ſuperare poßit cornicum & coruorũ ſecula? quæ iniuria, quæ dementia fuiſſet illius? trecentos uitæ annos ſortita eſt: ſed breuem facit perpetua anxietas, in qua uiuimus: & debilitata ob hoc natura: tametſi non adeo curioſus ſit filius, breuem tamen uitam ſortitur hæreditario iure, quòd pater, auus, proauusq; in perpetua moleſtia uixerunt: nec illi ſoli, ſed & mater, auus, auiaq; materna & proaui: ô infelicem noſtrum ſtatum, in anxietate & curis ſemper uiuere, imò macerari. Ob quod ferunt Ariſtotelem morientem dixiſſe illud: Fœdè hunc mundum intraui, anxius uixi, perturbatus egredior: Cauſa cauſarum miſerere mei. Quid ſapientius, ſi dixit? aut quid uerius, etiamſi non dixit? Quem igitur ſanæ mentis pigere poterit, uitam hanc tam moleſtam, quæ ſolùm eſt anxietas, relinquere? CARD. *Perſuaſit hæc oratio tua, ex amico profecta animo, cũ opinione quam de te habeo optima, uehementiæ huic adiuncta: nec dubito quin ſi ille etiam ſit (modo miſer non ſit, quod eſſe non poteſt) & quis uelit eum ſuperis reddere, non recuſet: multisq; opus eſſe ut conditionem (modò non coactus) ſuſcipere uelit. Hocq; illud eſſe Virgilianum, cùm dixit de animis iterum reuerſuris: Et longa obliuia potant. Quaſi dicat, niſi magna obliuione deciperentur, nemo uellet ad ſuperos, ad tantas miſerias, ad tot pericula, ad tot curas, tamq;*

graues,

graues, ad tam duram ſeruitutem reuerti: cogimur ſeruire ſenſibus: cumq́; ſeruierimus, infamia adeſt, pericula ac pœnitentia: ſi recuſamus, torquemur perpetuò, donec ſuccumbamus. Quæ hæc tyrannis? quæ iniuſticia? Sed perge queſo, ſi quid aliud habes, adijcere. ALB. Penè expleuiſti partes meas tu ipſe: gaudeoq́; non propter me, ſed propter te, te eſſe perſuaſum. Sed omiſeram ſpem illam quaſi perpetuam, delicias ciborum ac potuũ, quæ ſolæ ſunt in quibus diuites felicitatem ſuam repoſuerunt: nam uenerea norũt ſenectute aboleri: et ſi coneris, præter id quod recuſent mulieres, illis iuuenibusq́; eſſe ludibrio. Opes non per ſe uoluptatem afferunt. Alea parũ ſenem delectat: & ſi perſeueres, non iam ludunt, ſed illuduntur. Magiſtratus autoritas, exercitatio, omnia cum ſenio conficiuntur. Dico conficiuntur? intereunt. Familiaritas quoq; principũ maximè exoleſcit: irrideris, ſperneris, uitaris. Ergo in ſola uoluptate ciborum & potuum repoſita eſt felicitatis ſpes: atque ideò tota iucunditas: nam iucundum eſſe non poteſt, niſi tutum. Hoc ſolùm tutum eſt, poſſe frui guſtus uoluptate ſemper. At uide etiam huic tam exiguo bono quanta ſe immiſcent mala: primùm pauperibus hoc non conuenit, ſed & palatum ſenectute corrumpitur: deinde ſi non expleſ deſiderium, potus maximè, cœna redditur Tantalea: ſi expleſ, grauatum te ſentis, & ob breuiſſimam uoluptatem longo dolore torqueris: ô infelicem ſtatum, et turpẽ etiã. Sed dic amabò, diſputáſne de uitæ præſtãntia ſecundum rectam opinionem, aut uulgi ſenſum? CAR. Secundũ rectam opinionem. ALB. Huc te ueniſſe uolo, eſſeq́; cupiebam: nã quæ uoluptas uera eſſe poteſt, niſi poßideas quod optas? Quæ enim uita eſt, in cruciatu pèrpetuo eſſe? neq; enim mẽte ſanus quiſpiam cupiat perpetuò uiuere tabidus, aut cũ carcinomate, uel pthoe, aut hydrope, tum maximè, cũ horũ finem mors ſit exceptura. CAR. Fateor, ita eſt. ALB. Sed cruciatus animi maiores ſunt quàm corporis: etenim ob cruciatus animi, plurimi mortem ſibi conſciuerunt: ob corporis cruciatum paucißimi, imò uix unus aut alter legitur mortem oppetiſſe uoluntariã. Præterea animi cruciatus nunquam deſerunt hominem: corporis uerò non poſſunt eſſe perpetui: aut enim occidũt, aut intermittunt; cruciatus etiã animi ipſum tangunt hominẽ: corporis aũt, ſi quis patienter ferat, prorſus ſunt ac ſi non eſſent. Animi etiã cruciatus medelã non recipiunt, non medicamentis leniũtur ut corporis. Demũ animi dolor, illiusq́; cauſa, cõtemptũ et multa mala externa offert, ut iniuriæ, aut repulſæ, aut iniuſti iudicij: dolor corporis aũt commiſerationẽ ſine contemptu. Quapropter ſi ita eſt, maior dolor eſt animi quàm corporis, ac magis angit. CAR. Fateor. ALB. Vidéſne quò te deduxerim? CAR. Non profectò. ALB. Si animi cruciatus maiores ſunt, et digniores ut pro illis op-

petamus mortẽ, quàm corporis: & ob cruciatus corporis mortẽ oppetere dignum eſt, optare neceſſarium, ferre commune, mortuum exuiſſe (ſi ita dici poteſt) iucundam: cur non ob cruciatus etiam animi aſsiduos? intelligis'ne? CARD. *Intelligo, ſed non aſſequor quò tendas; aſſentior tamẽ.* ALB. *Duobus modò uerbis aperiam: qui iniuriam patitur, qui exiſtimationem ſuam non retinet, cruciatur perpetuò. Vnde illud Ciceronianum: ubi non ſis quod eſſe uelis, cur uelis uiuere? intelligis modò?* CARD. *Ah quã pulchrè deduxiſti hanc rem.* ALB. *Tu modò cogita, an ille poſſet ſuã retinere exiſtimationem, ſi his temporibus quibus ego et tu uix tuti uiuere poſſumus, atq; nos tueri, ille poſſet abſq; iniuria ad ſenectutem ducere uitam: & intelliges, morte beatum eſſe.* CARD. *Sed exple reliquas, quas ſuſcepiſti, partes: in hac enim perbellè mihi ſatisfeciſti.* ALB. *Quas partes?* CAR. *Vt etiam oſtendas, non e re mea fuiſſe ut uiueret: inde nec utrorumq;, nec ſuorum.* ALB. *Faciam breuiter: ſed uolo mihi cõcedi: quoniam me urges, ut ſi quid occurrat quod ad primam partem attineat, quoniam illa præcipua eſt (neq; enim Hieronymũ Cardanum ſui cauſa dolere et in luctu eſſe dignũ eſt) intermiſcere poſsim.* CAR. *Licet.* AL. *Ergo ſtatim mihi aliud ſuccurrit argumẽti genus, quo mortẽ quiſq; mente ſanus præoptare debet, etſi nulla eum uexet calamitas aut cura. Nõ ne hi beati cenſentur qui beati mortui ſunt? hi miſeri, qui in miſeriis? Alexandrũ & Cæſarem beatos fuiſſe dicimus, Priamum autem miſerum? Vnde ſunt qui dubitant, utrum Priamus, ſi ante mortem filiorum mortuus eſſet, beatus dici potuiſſet: & ſunt qui à morte illud præfiniant, iuxta Poëtam:*

. ultima ſemper
Expectanda dies homini eſt: diciq; beatus
Ante obitum nemo, ſupremaq; funera debet.

Ergo præuenire calamitates in fortunæ bonis connumeretur, & beneficij loco repoſitum ſit, ſi damnentur parens, & filius, ut parens occidatur ante. Vnde apud Plutarchum, cùm Cleomenis filij & uxor ducerentur ad ſupplicium, nec mater impetrare potuiſſet ut ipſa ante filios occideretur, Crateſiclea (ſic enim mater appellabatur) inquit: Etiam τέκνα ποῖ ἐμόλετε: [illegible], *ô filij quò abijſtis? in miſero beneficio eſſe ducebat, ante illos interfici ſi impetraſſet. Cur qui omnia mala morte præuenit, beatus et fortunatus dici non debet? neque enim cuiquam mortalium nihil euenit, ſi ad ſenectã peruenit, quod miſerũ ſit: quod ſi cõtingat: hunc Ioue Iunoneq; genitũ dicemus. Quamobrem Poëtæ, ut reor, nullum ex ambobus filium genitum dixerunt, quod nullus expers ſit omnis calamitatis. Quid ergo felicius homini cõtingere poteſt, quàm ſic mori, ut non poſsis eſſe infelix? Sed uenio ad rationem tuam.*

Si quid

Si quid tibi moleſtum eſſe debet aut poteſt, duorũ altero cõtingit: uel ob amorem, qui generalior eſt amicitia (unde neſcio quomodo illũ in amicitiam, & eũ qui eſt uoluptatis cauſa uel utilitatis, diuiſerũt: ſed omitto ſalebras & nodos nunc quærere) uel ob commodũ: certè neutrã ob cauſam tanti illũ facere debes, ut doleas ac affligaris: nã minore ſumptu, quòd ad utilitatẽ attinet, aliũ inuenire poteris: atq; eò magis, quòd alij liberiùs quàm huic imperabis: parcebas enim ob charitatẽ, & ille ob ſecuritatè facilius delinquebat. CAR. *Noli iſta dicere ô amice: nihil hoc adoleſcente ſincerius, fidelius, humanius, patientius, obſequentius.* ALB. *Omnia in ius. Sed quid profers inter hæc?* CAR. *Hic primùm plurimũ me diligebat.* ALB. *Dupliciter peccas. Quî ſcis? quid ad rem? nam de commodo nunc agitur.* CARD. *Vigil erat, ac diligens, probus.* ALB. *Qũ ſcis? amor hæc, non res ipſa ſuadet. Argumenta in contrariam partem habeo, ſed non expedit adducere.* CAR. *Adducito: nam forſan ad leuamen doloris facient.* ALB. *Non eſt opus: quandoquidem ubi de commodo agitur, turpiſſimum ſit uelle conſolari Cardanum, omnium non ſolùm commodorum, ſed multorum etiam neceſſariorum contemptorem.* CARD. *Fidus erat admodum, ut nil ſupra, mearum cõſuetudinum gnarus, patiens, laborioſus, humanus, modeſtus, diligens, obediens, mei & meorum amans, pudicus, pius, non obſcœnus, neq; fœdus nec inconſtans: non auarus, qui modico contentus erat: non iactabundus, inde totus bonus ac probus.* ALB. *Sint omnia hæc: meliorem, quòd ad utilitatem attinet, inuenies, & minore ſumptu.* CAR. *Fateor: quia liberiùs illi imperare uolam, non quia melior ſit. Sed & poſtquam è domo exijt, hoc anno pluſquam duodecim famulos exegi ac mutaui: nullus enim menſem ſuperauit. Vtut res ſic ſe habeat, commodiorem ob ea quæ dixi inuenturum me poſſe confido, ſed qui mihi adeò gratus ſit neminem.* ALB. *Ergo de amore agendum eſt: nullus tibi gratior erat, nullus eſſe poterit? At qua de cauſa, ſolùm quòd in domo ſit educatus? nullam potes aliam afferre cauſam. Tuliſti filij mortem patienter, & alumni non poteris? pudeat tandẽ harum nugarum.* CAR. *Vera refers: ſed tamẽ miſeret ſuorũ, qui illum expectabant: nam de ambobus, me ſcilicet, & ipſo, eadem quæ de ſingulis dices: duæ enim notæ nullius, nihil prorſus ſignificant inuicẽ iunctæ.* ALB. *Id graue mihi non eſt: ſed parum torquere te debet incommodum alienum. Nihil ille mali habet: ſi diuites erant fratres, ditiores ſunt: ſi nõ erãt, nec curabunt an uiuat, niſi illius uita eis fuiſſet utilis: at uix eſſe poterat. Inde eſt etiam illud conſideratione dignum, quòd Angli parùm aut nihil mortem curant. Et rectè quidem, ut quæ ultimum ſit omnium malorum, & quam ſubire aliquando neceſſe ſit: ac minus malum, ſemel experiri*

quod experiri oportet, quàm toties atq; tam diu timere. Itaq; ſi propriam mortem non horrent, uerisſimile eſt multo minus de aliena uel fratrum uel amicorum dolere. Conſtat enim, ex te ut audiui, parentibus illum caruiſſe. Verum'ne illa uera ſunt quæ de eis feruntur, ſcilicet promptos & alacres ad mortem non ſolùm, ſed ad ſupplicium accedere? CARDAN. *Veriſsima: ſalutant ſuos, & deoſculantur: filios fratresq; illis commendant. Dicunt ſe ad uitam ire immortalem, ibi illos expectare, memoriam ut uiciſsim colant hortantur: læti, nullo pallore, nulla balbutie, conſtanter ſuprema ferunt. Digni prorſus miſericordia, qui tam alacri animo morti occurrant: nec ſui miſereat. Ex hac gente fuit hic alumnus meus.* ALB. *Quali forma corporis? quali habitu utuntur?* CARD. *Forma Italicæ ſimillima, candidi ſunt, & nobis candidiores: non adeò rubri, lato pectore. Sunt inter eos quidam eximia corporis proceritate, moribus manſueti, ac aduenis amici: ſed faciles ad iram, tumq; timendi. Fortes in bello, ſed minus cauti: cibi & potus ſatis auidi, non tamen adeò ut Germani: ad libidinem promiores quàm prompti. Ingenia inter illos præclara. Indicio eſt Scotus, & Suiſſet: quibus nulli anteponi poſſunt. Habitus, qualis Italis: ſe enim propiores illis libenter iactant, ideoq; ſtudent quantum poſſunt moribus ac ueſtitu eos imitari: quandoquidem forma etiam, & Germanis & Gallis & Hiſpanis ſunt ſimiliores. Italos certè Europæi omnes barbari magis diligunt, quàm inter ſe quæ differunt gentes. Parùm abfuit in Belgicæ uicinia, quòd quia ... Hiſpano ſimilem adoleſcentem mecum haberem, ne nos omnes trucidarent: at neſciunt illi noſtra ſcelera forſan.* ALB. *Non omnes mali nec ... que tam improbi. Sed perge.* CARD. *Fidi ſunt, & liberales, ambitioſiq;. Sed quod ad fortitudinem attinet, magis mira ſunt quæ ſylueſtres Scoti faciunt: qui cùm ad ſupplicium ducuntur, tibicinem ſibi conducunt: at ... perſæpe etiam ex damnatis cùm ſit, pulſando ſaltantes illos ducit ad mortem.* ALB. *Minus ineptè forſan, quàm quæ apud nos eam deplorant: nam, ut dixi, cùm omnino immortales ſint animi, nulla mors hac uita, qualecunq; ſit immortalitatis genus, bono uiro non potior eſt. Sed tu penetraſti ad Scotos uſq;?* CAR. *Maximè: atque etiam uoluptatem magnam cœpi, tot intercedendo prouincias: itaque hæc ſaltem uoluptas eſt uiuentibus.* ALB. *Imo miſeria, & ipſa non leuis eſt. Cogita quot æſtus animi, quantum frigoris corpore, quot uitæ pericula, quanta incommoda pertuleris.* CARD. *Vera dicis: ſed non animaduertebam.* ALB. *Ita exiſtimo: ſed non ob id minora dici debent, quia non ſentiebas. Et ſi nihil aliud eſſet quàm non intelligi, nec intelligere illorum linguam, non'ne id maximum erat incommodum?*

CARD.

CARD. *Verum hoc. Et mirabar, præſertim cùm in Anglia eſſem, ubi regionem prope Londinum inequitarem, in Italia eſſe uidebar: ubi ipſos Anglos una ſedentes inſpicerem, inter Italos omnino me eſſe putabã forma, ut dixi, moribus, habitu, geſtu, colore: ſed ubi os aperuerant, nec uerbum quidem intelligebam: ac quaſi Italos inſanientes ac deliros admirabar. Lingua enim in palatum inflexa, contorquent ore uerba, dentibus ſtridulum quiddam imitantes.* ALB. *Sed & quæ ſuauitas eſſe poterat filiorum recordanti? Hoc uel ſolo nõ poterat quicquam gratum eſſe. Deinde, cui mortalium hæc rara auis contigit, pecunia aliena atq; locupleti tam procul aduocari? atq; hominem omnibus gentibus ac prouincijs ob ſcripta non ſolùm cognitum, ſed etiam gratum?* CARD. *Vera dicis: nam me adeò torquebat memoria meorum, ut ob id ſtatim reditum quæſierim, & impetrarim.* ALB. *Ergo ſi modò illa peregrinatio iucunda fuit, proprium hoc tuum munus fuit, non omnium, neque plurium, neque peregrinationis aut peregrinantium.* CARD. *Sed non fuit iucunda, niſi quantum ſtulticia & obliuione adiutus ſum.* ALB. *Sed neque dolere aut admirari debes de tot aduerſis quæ tibi acciderunt, maximè circa filios: nam reliqua leuia ſunt, & exigua, ſi ad tantam molem ſeu malorum ſeu gloriæ comparentur. Deus enim omnia æquare ſolet. Sed forſan etiam aliquando lætiora aduenient.* CARD. *Quando? cùm ero* πεμπελος. ALB. *Nonne ſcis Ariſtotelẽ, quando de Fortitudine loquitur, dicere: Fortẽ beatum mori: quòd in ipſo mortis momento tantã uoluptatem ex uirtute, qua tum moriendo fungitur, capiat, ut beatum ſe exiſtimet, ac dici mereatur? Quid ergo ſi uel extremis menſibus hoc accidat tum magis. quòd nemo tam ſenex ſit, qui non ſibi triennium uitæ poßit polliceri: atque ideò etiam tempeſtiuè ſatis reſtitutus uidebere.* CARD. *At filius reſtituetur inquam?* ALB. *Oſtendam paulò pòſt, quantum id interſit: ſed hoc tui iam muneris, ut ex te audio, fuit, conſolari, in Theonoſto.* CARD. *Sed noua eſt addita cura, quæ me conquieſcere non ſinit.* ALB. *Quæ?* CARD. *Detractio ſtipendij, omnino iniqua.* ALB. *Oh, inter tam graues luctus, locúsne eſt memoriæ acceptæ tam leuis iacturæ?* CARD. *Non ob id, ſed cùm per eoſdẽ ſit facta hæc immutio, per quos damnatus eſt, filius, intelligo iam id de quo ſuſpicabar, ſcilicet odio mei damnatum iniuſtè adoleſcẽtem, hoc eſt quod me torquet.* ALB. *Forſan illud accidit, quod apud Ariſtotelẽ legitur: Coruſcãte cœlo Socrates cecidit: ut hæc detractio ex alia cauſa acciderit. Sed ſi adeò hæc cura te torquet, ut par eſt, quid ergo de alumno illo comminiſcebaris?* CARD. *Hæc non poſſunt paucis explicari: ſuperuenêre quædam, dum alumnum lugeo, per quæ intellexi filiũ odio mei potius quàm crimine ſuo periſſe: atq; id etiã declarauit, detra-*

ctionem illã eandem radicem habuiſſe. Vnde poſtmodũ hæc illa pro firmo ar-
gumẽto habita eſt crudelitatis in filiũ. A L B. Factũ malè, ſi ſic eſt. Sed caue ne
decipiaris. Omnia in mitiorẽ partem interpretanda ſunt, non ſolum quod ita
deceat: ſed quia his q affligũtur, etiã cõducit, ut paulò pòſt dicturus ſum. Di-
cturusq; eſſem mox, niſi duplex cura me tãgeret eorum quæ iã dixiſti: ſcilicet,
ne reditus ille hominũ uerus nõ ſit, quod nõ eãdem materiã primã, ſed ſecun-
dã, ſcilicet idẽ corpus, formatũ ex elemẽtis, cuius forma eſt anima, eſſe neceſſe
ſit, ut idem homo reſtituatur. At hoc nunquã accidet in æternum. Altera dubi-
tatio eſt, cùm ſurreptus eſt puer bimus à barbaris, & trãslatus in Aſiã, quod
nõ ſemel his annis cõtigit ob bella, ubi ſui oblitus prorſus linguã barbarã di-
ſcat, neſciat parentes, neſciat patriã, in quo magis unus eſt infans ille ſibi iu-
ueni iam, quàm alteri barbaro? nam ſibi idem certè eſt. Et ſi à parentibus re-
cognoſcatur ac redimatur, non ſecus quàm in domo educatus perpetuò cha-
rus erit: nec tamen meminit quicquã: quid ergo attinet iuueni illi, eum fuiſſe
infantem uel alium? Neſcio an intelligas quod dico? C A R D. Non, ut uellem.
A L B. Neq; ego, ut uellem, poſſum explicare. Si tu interijſti, nunc iterum na-
tus es, anima manſit intermedio tempore, ſed expers ſenſus: quid attinet ad te
iam prius natum quòd tu ſis, an ego? quandoquidem nec ille tum hoc nouerat
futurum eſſe, nec cõtinuata eſt hæc cognitio tui ipſius, nec tu tunc ſcias, nonne
illi tibijpſi (non poſſum dicere ut uolo) tam eſt ut ſi ego, quàm tu? C A R. Et
tamen intereſt plurimũ: ego enim ille ſum, & ſecuritas nũc me illa iuuat quod
ſim reuerſurus, & pro morib. ac factis commutata fortuna. A L B. Re[illegible]
quã: ſed id eſt de quo maximè dubito, quo pacto ſit, habeatq; ſe hoc diſcrimẽ,
tui primo à teipſo, ſecũdo uel à me. C A R. Idẽ in dormiente, in ægro qui ſine
ſu deſtitutus diu iacuit, in eo qui inſaniuit. A L B. Scio eſſe hoc diſcrimẽ in o-
mnib. ſed quæro quale ſit. C A R. Nõ habeo, ut uerè fatear, quid dicã: uideo, et
nõ uideo: ſed iungi poteſt trib. illis alijs dubijs, quorum ſolutionem (quãquã
res præ oculis propoſitæ uideantur) nunquam quæ mihi prorſus ſatisfaceret
inuenire potui. A L B. Quæ ſunt illa? C A R. Vnum eſt illud: Ego dico falſum:
an falſa ſit, an uera oratio? Secundum: Omnes emptiones uno numo paruo di-
rimi poſſe: quod etiã perabſurdum uidetur. Tertium, quomodo corpora den-
ſentur, ut aqua & aër, cùm quæ diuerſa ſunt forma ſe penetrare non poſſint.
A L B. Sed de his alias cogitabimus. Verùm nunc primũ ſaltem, ſi potes, exi-
me ſcrupulũ. C A R. Faciã ut dicis. Cõſtat materiã hãc quã uocas ſecundã, ſi
nulla alia anima interponatur, eſſe formã humanã: ideoq; cõmunem: partem
aũt materiæ primæ ſubiectã, originem eſſe diuerſitatis. A L B. At cõmunis nũ
eſt, ſed pro hominũ natura hæc uaria. C A R. Siquidem accidentium ratione

&

et ſtellarũ adiuuãte influxu, nõ tamẽ ſecundũ eſſentiã. Si .n. forma humana idẽ eſt quod anima, et utraq; producitur ex elementorũ miſtione, cõſtat eam formã eſſe unã, ſed propter materiã uariari: nec .n. eſt forma habere duos oculos, unã linguã, duos pedes, ac reliqua huiuſmodi: ſed potẽtia quædã et perfectio in corde, quæ ſemper abſoluta eſt in omni homine: hæc ergo nullã recipit uarietatẽ, niſi ex materia prima. ALB. *Satis eſt. Sed ſi libet, hãc diſputationẽ hodiernã ad pauca redigamus, & colligamus q̃ diximus.* CAR. *Perpulchrũ id erit, maximè tũ ſi etiã præter id illa q̃ colliges exornaueris.* ALB. *Placet.*

Primũ ergo oſtenſum eſt, animã eſſe immortalem, quomodolibet de propria cuiuſq; anima loquendo, nõ generali illa cõmenticia. Sed et homines planè ipſos etiã immortales: uerũ per interualla occidere atq; reſurgere, infinitoq; numero ſingulos in hunc mundum reuerti: nam colligere animas infinitas ſine corporibus: homines autem infinitos ſemper mutatis animabus, abſurdiſſimum eſt. Sed neceſſe eſt eas infinitis uicibus reuerti, ut earum definitus numerus ſatisfaciat æternitati: reuertentibus autem, neq; eadẽ forma, nec mores, nec fortuna, nec nomen. Sed perſæpe accidere, ut ijdem filios, antea qui fuerint, et fratres et parentes perimãt: cõtrà habeant pro filijs, quos peremerint: et eadem uiciſſim pati, quæ peregerint iniuſtè in alios: mendicare etiam opulentos, & ditari mendicos: omniaq; hæc quodã circulo circumuolui, ut omnia æquentur fermè exemplo diſcurſus ſiderum: tametſi non exactè, nec adeò breuibus, ut cuperent mortales, interuallis. Interim uerò trifariam contingere poſſe de animabus ipſis à corpore ſeiunctis uel ut ſuperueniant & intelligãt. quod ueriſimilius eſt, atq; optandũ magis, atq; rationi conſentaneum: nam ut qui uigilant, recordantur eorũ quæ in ſomnis uiderunt, nõ qui dormiunt eorũ quæ per uigiliam uiderint: ita poſt obitum & ante recordamur præteritæ uitæ, & præſentia certius inſpicimus: ubi in hunc ſomnum: id eſt, præſentem uitam deſcenderimus, non recordamur niſi in ipſa prima infantia. Demum ſuperuenientibus nouis imaginibus præſentium rerum uelut efficacioribus obliuiſcimur ſtatim & prorſus eorum quæ in priore uita uidimus.

Secunda eſt, ut remaneat anima immerſa materiæ cuipiam, expers omnis fermè cognitionis: non tamen omninò expers, ſed cuiuſpiam obiecti, quod etiam perpetuò appetit, non ignara: cui opinioni fauent plurimùm quæ in dæmoniacis & lymphaticis uidẽtur, in quibus omnibus uel ad imprecationes, uel ad diras, uel ad preces pias uidemus collũ intumeſcere, faciem colorari, oculorum aciem turbari: quod uix uoluntarium eſſe poteſt, ac fictum, præſertim in tot hominibus & præcipuè ſexu & conditione rudibus.

Tertia eſt, ut prorſus intereat, et poſt eadẽ redeat, ut diximꝰ ac demõſtrauimus. In omnibus autem modis hæc cõmunia eſſe neceſſe eſt: ſcilicet reditum hominum eorundem infinitis uicibus. Eadem contingere nobis poſt obi-

tum,

tum, & ad eadē reuerti quàm ante obitū mutari mores, fortunā, reliquaq́; et miſeris probiſq́; beatā cōtingere uitā, improbis infelicē: Demū eos q dānati ſint, fuiſſe quondā & filios & parentes, & fratres, & chariſsimos: & quos amas, aliquando à te plectēdos: iuſta iniuſtaq́; pariter miſceri, æquari, aboleri certo circuitu: quæ omnia ſic eſſe oportere, iam demonſtraſti. CAR. *Quā pulchrè hæc, quæ diximus, & meliùs longè quàm à me dicta ſint, tenes.*

Secundum eſt, quòd ubi fieri poſſet, ut animi noſtri nullo modo eſſent immortales, nullum prorſus eſſe diſcrimen uitæ ac mortis in his qui uel ſine ſobole pereunt, uel quorum ſtirps tandem extinguitur, niſi quòd qui uiuunt, dolorem mortis ſubeunt, mortui uel non nati id non experiuntur. Ex quo patet (ſi modò uerè dictum fuit illud à Sileno) Sileni dictum quàm ſit uerißimū: optimum eſſe non naſci: his tantummodo, qui ſine ſobole obeunt, aut quorū ſtirps tandem extinguitur: quoniam hæc uita prorſus cùm in nihil redigatur, nihil præter mortis dolorem plus habet: ideoq́; optimum eſſe non naſci. Atq; quod mirum ſatis uideri forſan pluribus poteſt, uerißimum tamen eſt, Ciceroni & Alciato præſtitiſſe (quod ad illos attinet) non naſci: & perinde eſt cum tanta gloria, ac ſi non eſſent nati, niſi quòd plus habuerūt mortis cruciatum: utriuſque enim ſtirps in unicis filijs, quos ſuſceperant, extincta eſt. Cæterùm quod ad gloriā, opes, potentiā, nomen, libros etiam ipſos, ſi mortalis eſt animus, nihil primùm nunc ad illos: & omnia certo annorum ſpacio extinguuntur atq; delentur: quod quamuis nobis longum ſatis uideatur, tamen ad perpetuitatē quæ ſemper inſtat collatum, et quam ſubterfugere non poſſumus, prorſus nihil eſt. Sed ubi animos ſuppoſuerimus eſſe immortales, quouis modo ex illis tribus melius eſt his ſolum naſci, qui per egregiam uirtutem uitam ducunt, memoriamq́; perennem ſui relinquunt, quoniam ſic quaſi perpetuo uiuere uidentur: & dum uiuunt uerè per uitam ipſam, & interim per gloriā, maximè ſi quid ad eos ex illa permanauerit, tūc uerò ſoboles & procreatio parui momenti erit: tum ob curas graues & educationem, tum ob reuolutionem illam et reditum ſingulorum ad ſingulos: ut quoniam tibi naſcetur filius qui aliquādo teipſum peremit, tum quia minor debet eſſe ſolicitudo perpetuitatis in ſtirpe, cùm ſimus nos ipſi perpetui. Omneſq́; futuros reges & ſapientes, & miſeros atq; mendicos. & non ſemel, ſed infinitis uicibus.

Tertium eſt, quòd hominum ſuppoſita animorum mortalitate, quicunque ſine ſobole pereunt, aut quorum ſtirps aliquando extinguitur, hi ſimiles ſunt omnino ſurculis illis ſiccis, qui excindi ſolent à ruſticis ueris tempore dum arbores purgant: reliqui, quorum proles multa ſe toti generi hominū immiſcet germinibus plantarum cohærentium: aut in fluminibus aquæ, quæ in flumine

tendit

tendit unà ad mare:tanta uerò ſit miſtio horum, ut etiam ſeminaria pereant. Quapropter ſi fieri poſſet ut mortales animi noſtri eſſent, ſumma diligentia huic propagationi proſpiciendũ eſſet. Modò pleriq;,cũ neq; huic quæ ad immortalitatẽ pertinet,neq; ſanctitati uitæ proſpiciãt quæ ad immortalitatẽ,palã eſt homines prorſus inſanire. At uero ſi nõ procreãti ſobolẽ inutilis eſt & odioſa uita,procreãti incertũ eſt an ſuperfutura ſit, & laborioſum alere, & habẽtib. fratres filij eorũ loco filiorũ propriorũ ſunt:huic uerò (ut dicis) duo ſuperſunt ex utriſq; parẽtib. fratres, nihil prorſus amiſſũ eſſe puta:imò res melius lõgè & pro eo & pro ſuis ſic ſe habet. Multa nos decipiunt, propter affectus quæ in ſingulos dies errores noſtros cõuincunt. Seu fabula ſit,documentũ præbet:ſeu hiſtoria pro excẽplo eſt: Pari tẽ excidio parentũ & fratrũ atq; ſororũ et patriæ natũ eſſe:cũ tamen natus eſt,qualia fuêre omniũ illorum uota,quale gaudiũ? Hoc firmũ habeto, nihil melius ei cõtingere potuiſſe: deteriora infinita,nõ ſolũ pro te, ſed pro illo. Qui lucri exortẽ mercaturã exercet,cauere debet quàm diligentiſſimè,nec quicquã ex ſorte pereat. Ita cùm nihil melius,ut dixi,homini eſſe poſſit,ut adoleſcenti illi, malles ſuperfuiſſe, ut damnatus occideretur à carnifice, in carcere maceraretur,in lecto marceſcere, aut ut tibi cauſam daret interitus,aut alicui ex tuis, ut ſerò amiſſo aliquo tuorũ optares ei mortem: ſunt fortunæ caſus multi aduerſi, mutantur facilè ingenia hominũ,& maximè iuuenũ & pauperũ,et qui uoluptatib. dediti ſunt:quibus illum addictum fuiſſe,nõ negabis. Quid ſi bene illi fuiſſet,quòd (ut dixi) difficile erat,nactus autem occaſionem,grãde aliquid ſurripuiſſet ueſtiario illi? pericula undequaq;:ſi cautus,ab eo,& minora:ſi ſimplex,à cõſultoribus, & maiora. Sin autem aliquid(ut oſtendi)ſupereſt, non eſt ut doleas.

Quartũ,quod oſtendimus,eſt uitã noſtrã plurib. et maiorib. malis quàm bonis abũdare:bonaq; nõ ſentiri,quoniã in indolentia repoſita ſint:nec ullum eſſe bonũ ſine malo,multa eſſe,mala omnis boni expertia. Si edis,fames præceſſit,aliter inſuaue eſt quicquid editur:perſæpe tamen cõtingit ut fame premaris,nec tamẽ poſſis edere:ſi pecunias habes,cuſtodia opus eſt, ſolicitudine angeris:ſi nõ habes,torqueris:ita ut nemo ſui cauſa natus uideatur,ſed potiùs aliorũ. Præſtat ergo,nõ eſſe. Recẽſuimus præterea undiq; difficultates et cauſas dolorũ. Quare nil melius quàm nõ naſci,aut ſtatim natũ interire:ſi ad proprium cõmodum reſpiciamus. Quid ergo eſt hoc in caſu quod dolere poſſis?

CAR. Dolorẽ certè leuaſti: uincor rationib. quãuis ſenſus quippiã retineat moleſtũ,et ut puto fallax. Nõ ampliùs illũ uidebo:fidũ habebã familiarẽ: deſtitui eũ,qui ut me cõmitaretur,omnes ſuos reliquit:ſocors fui in curãdo eum, & ingratus: qualẽ gratiã fratribus,qualem ſi uiuerent parẽtibus rependere

poſſem? Non me mouet, quod in xenodochio perierit: nam ego in agro perire uelim ſepeliri in gurgite: facilis iactura ſepulchri. Moſes, tantus uir, & tam prudens, ſepulchrum ſuum ignorari uoluit. ALB. *His omnibus oppone duo hæc: infortunia tua aßidua, ut ſi omnino culpa aliqua tua ſit, non tua eſt, ſed eorum qui tibi cauſam præbuerunt huius impedimenti: Pecunia data ueſtiario ab infamia, animus probus & conſcientia à culpa omni te liberant. Alterum eſt, gloria nomini illius atque parentibus fratribusq; æterna tuis laboribus & induſtris parta: qui alioqui domi manens, etiamſi Crœſo ditior extiſſet, ignotus fuiſſet. An parum eſt hoc, nomen ſuum poſteritati perpetuis his tuis monumentis commendari? Exiſtimo, ſi animus illius ac parentum aliquid intelligit, ut credo, lætari hac tua diligenti hiſtoria ac commendatione nominis ſui atq; familiæ. Neq; enim dubito, te, qui etiam minoribus ex cauſis ſoles omnia conſcribere, tua hæc pulchra inuenta, nugasq; noſtras ſimul immiſtas conſcripturum, & (ut ſoles) etiam expoliturum.* CARD. *Nugas? proh Iupiter, nunquam melius dici, quàm ab Albutio, in hac cauſa potuiſſe credo: atq; utinam tamen liceat memoriter, ut dicta ſunt, tradere: nedum ut quicquam addere audeam, niſi forſan paucula hæc carmina in adoleſcentis laudem, quæ pro ornamento monumenti illius erunt:*

Veniſti iuuenis, dulcißima cura tuorum:
Infœlix noſtrum ut proſequereris iter.
Excepta eſt à te, quæ in me directa ſagitta:
Non tua, ſed mea ſors, inuida ſic rapuit.
Delebar morti, patriæ iam odijsq; meorum:
Suſcipit hoc telum filius ipſe meum.
Errarunt ſuperi: quid mirum erraſſe ſenatum?
Inſontes iuuenes ſic periêre duo.
Quantum nunc lucis, quantum eſt nunc uita ſuperſtes,
Debebo utriq;, & ſit licet impar amor.
Quæritis, unde mihi nata eſt hæc ira deorum?
Crediderant cœli fata recluſa ſui.

ALB. *O' beate. Rectè enim ille Iulius Scaliger, quanquam ex profeſſo tibi inimicus, appellauit ingenium tuum felicißimum: quod ego tum non credebam: ſed, ut uideo nunc, hæc carmina extemperaneè fabricata, ut nec horulæ dimidium conſumpſeris: intelligo de te illud Horatianum uerè dici poſſe:*

Graijs ingenium, Graijs dedit ore rotundo
Muſa loqui.

CARD.

CARD. *Hui, quoniam operam (ut dici ſolet) & oleum perdidi.* ALB. *Cur ita?* CARD. *Non'ne dixi, etiamſi Cicero ſis, aut Homerus, nihil referre: & inutilem & inanem eſſe hanc uitam prorſus, niſi animi noſtri immortales ſint. Verùm & hanc de me opinionẽ amor ille in me tuus facit, nõ ipſa res.* ALB. *At ego perſuaſus iam optimè ſum, et immortales eſſe animos noſtros, & eo optimo immortalitatis genere quod eſſe poßit: ſcilicet, ut omnia probè cognoſcant ſinguli: quod & te credere & ſcire non dubito. Nec magis in hoc decipior, quàm in exiſtimatione de te mea.*

HIERONYMI CARDANI
MEDIOLANENSIS MEDICI, DIALOGVS QVI DICITVR TETIM,
ſeu de Humanis conſilijs.

Interlocutores, Tetim, Ram.

Vtinam, ô amice, colloquijs illis, quæ heri in cœna apud Charũ habuimus, interfuiſſes: cum Min & Maamin ualde & quaſi pro fortunis omnibus contenderent. Ego enim utriq; eorum impar uidebar uel ut iudicarẽ, uel ut eos inter ſe conciliarẽ: reliqui autem omnes, tanquã de uita aut maxima quapiã alia re ageretur, ſilebant. RAM. *At de quibus ſermo hic erat quæſo?* TETIM. *De qua prorſus non ſatis memini: ſed uidebatur initium fuiſſe de tyranno quodam, qui multa piè inſtituit: ſed neque nomen palàm referre audebant: contrà de rege quodam optimo, qui tamen non pauca impiè admiſit.* RAM. *At ego diuino, qui'nam fuerint. Rex ille fuit Ludouicus Gallorum, undecimus eius nominis: tyrannus autem, Caſtrutius.* TETIM. *Diuinaſti certè: exiſtimo te latuiſſe ſub menſa. Sed quomodo reſciuiſti?* RAM. *Omnia mihi narrauit* * *Verùm non de huiuſmodi principibus loqui gratum eſt: demirorq; illos tam diu adeò ſuſpectum traxiſſe ſermonem. Sed Bacchus maiora facit ac poteſt.* TET. *Quid ergo tu cenſes de illa contentione?* RAM. *Ego non ſatis noui quales fuerint utriuſq; ſermones, ſed tutius puto huiuſmodi ſilentio obtegere.* TET. *At ſi tu affuiſſes, quomodo*

ſermonem inſtituiſſes? RAM. *At ſi tu rex eſſes, quomodo ſubditos tractares?* TET. *Vtinam tam facilè mihi eſſet regnum obtinere, quàm adminiſtrare.* RAM. *Sed quid acturus eſſes?* TET. *Conuiuia ludosq; celebrarem: mitis in omnes, beneuolus in amicos, iuſticiam pietatemq; colerē.* RAM. *Rectè equidem, ſi poſſes hæc omnia. Sed quomodo ſimul & iuſtus & mitis, & quomodo beneuolus in amicos eſſe poſſes, ſi iuſticiā colere uelles?* TET. *At utinam tamen poſſem regnum adipiſci, quàm facile eſſet mihi & multo maiora facere.* RAM. *Sed quomodo tandem?* TET. *Meis facultatibus atq; opibus cunctis ſatisfacerem.* RAM. *Sed unde ſumpturus has opes?* TET. *Ex uectigalibus.* RAM. *Qualia & quanta eſſe uelles?* TET. *Vt ſufficerent impenſæ, atq; donationibus.* RAM. *At magna eſſe oporteret.* TET. *Quid'ni?* RAM. *Quomodo ergo beneuolus eſſe poſſes in amicos omnes, ſi grauia uectigalia ex eis exigeres?* TET. *At non ex illis ſolis, ſed etiam ex alijs.* RAM. *At ſatis eſt te non in illos futurum beneuolum, à quibus exigeres.* TET. *At non ab his tantum exigerem, quantum darem.* RAM. *Vnde ergo reſiduum ſumeres, quod dares?* TET. *Ex alijs.* RAM. *Quomodo ergo iuſticiam coleres, ſi ab his ſumeres quod alijs dares?* TET. *At ſaltem pietatem colerem: & in iure dicendo iuſtus eſſem.* RAM. *Quomodo, ſi amicus cum incognito tibi litigaret, non uelles aliquo modo amico patrocinari, ut eſſes beneuolus illi?* TET. *Vellem, ſi poſſem.* RAM. *Quomodo ergo iuſtus eſſes?* TET. *In his tantùm quæ eſſent mei arbitrij. Præterea adhortarer litigantem illum, ut cedere uellet aliquid: de compoſitione tractarē.* RAM. *Omnes hæ ſunt iniuſticiæ partes. ius, non perſona ſpectanda eſt. Laudatur Græcus ille, qui preces filij quem filij diligebat, pro patre ſonte ſurdus audiuit.* TET. *At, ut uideo, iuſtus eſſe non poſſem, eſſem tamē pius.* RAM. *Quid hæc iniuſta pietas quæſo?* TET. *Sed, ſi placet, non de me loquar. Subijciam tyrannum aliquem ac regem ex antiquis, ut prorſus ſermo noſter inuidia ac ſuſpicione careat.* RAM. *Faciamus: ſed quem uis?* TETIM. *Veſpaſianum audiui egregium fuiſſe principem, & Titum etiam: Domitianum autem, tyrannum. Duos hos, ſi placet, pro exemplo, fratres ſubijciamus.* RAM. *Rectè.* TETIM. *Agamus ergo de pietate, poſtquam Princeps & iuſtus & ſimul bonus eſſe non poteſt?* RAM. *Hoc non dico, ſed perdifficile eſt. Verùm quomodo pius eſſe poterit, ſi iniuſtus ſit?* TETIM. *Modum uideo nullum, niſi ut credat, ſe quæ agit iuſtè agere.* RAM. *Ita eſt: ſed hoc non ſatisfacit.* TETIM. *Sed liberè loquaris. Ergo quomodo principes hi, uelut Titus, multa peregerit impiè & iniuſtè, & tamen bonus princeps habitus ſit:*

ſit:& rurſus quomodo Domitianus multa bene,cùm eſſet tyrannus? R A M. Ita eſt:ſed decet ab initio rem,quemadmodum ſe habeat, exordiri. Principes omnes aut in philoſophia exercitati ſunt,atq; hi admodum pauci:aut naturali quadam prauitate mali atque impij: aut ſimplices & religioſi,qualem Veſpaſianum fuiſſe haud dubium eſt, Titum uerisſimile. Qui religioſi erant, inferos & tartara & Elyſios campos eſſe credebant: conſultores id animaduertentes, autoritate religionis ſeruata, illud idem conſulebant,quod hominem impium ſolum deceret:hoc prætextu,quòd imperij ſeruandi cauſa, ſub cuius umbra tot inſontes miſeri atq; impotentes tuti uiuerent, liceret omnia facere.Hi ergo,cùm quòd religioſè aliqui uiuerẽt, tum quòd etiam in iudicijs alijsq; rebus ad principem pertinentibus ſatis iuſtè agerent, boni principes habiti ſunt: tametſi multa patrarent quouis tyranno iniuſtiora atque crudeliora.Qui è conſilio horum ſunt,neque bonum,neq; tutum putant,uelle quod ipſi ſentiunt de humanis negocijs,de Deo,de anima,principibus patefacere: uerùm tantũ quod expedit pro cõſeruatione regni:et aliqui his deteriores,ut gratiam principis demereantur,quæ nefanda ſunt, tanquam pia ſint cõſulũt. Ille ergo,ſe putat ſic cum multis ſceleratis factis piè uiuere. Eoq; fit,ut huiuſmodi principes maxima mala ſine reſpectu committant:in paruis quibuſdam ſuperſtitioſi ſint admodum: quoniam contra mandata legum eſſe uidentur.Ita ſub utroq; horum fratrum expilaſſe totam unam prouinciam,inſontes plurimos ſeruos occidiſſe crudeliter,nullum peccatum erat: at Deos ſuos non coluiſſe,ſeruum ſediſſe iuxta Auguſti ſtatuam,imaginem principis in lupanari ſecum habuiſſe,uel in latrina, accuſaſſe peßimum Senatorem milleq; dignum ſupplicijs,nec potuiſſe plenè probare,capitale erat. Qui uerò phiſophia imbuti uel ab obitu nullam putant eſſe animam,aut omnibus communem,pœnarumq; ac meritorum expertem,hi iuxta ſectæ ſuæ rationem uiuũt, plerumq; ſatis boni.T E T. Sed ô amice,dic quæſo quid ſentias de animorum noſtrorum natura? R A M. Certè anceps ualde ſum: & cùm ad iuuenes reſpicio,omnia ad immortalitatem adblandiuntur:robur illorum, prudentia, alacritas,dignitas,ſapientia,fortia facta: rurſus cùm conſenui,deſperatione quadam agor:quoniam omnia mecum,etiam mentem ipſam,conſeneſcere uideo,adeò ut pleriq; repueraſcere uideantur.Quod ſi in tã breui tempore pueris ſimiles maiori ex parte fiant, quid ſperas futurum ſi in aliquot ſecula ſenectus extenderetur? Profectò homines muſcis & uermibus fierent ſimillimi: amiſſa enim memoria, etiam proprij nominis, inde omnis ſermonis obliuiſcerentur. T E T. Sed dic quæſo,quid de hoc ſentias? R A M. Falluntur. T E T. Qui? R A M. Qui ob id exiſtimant animos eſſe mortales:

ſed non eſt tempus nunc de hoc diſputandi. TETIM. *Audirem perlibenter.* RAM. *Dicam, ſi uis: ſed omittam cœptum iam ſermonem de humanis conſilijs, ſi libet.* TET. *Nihil minus: ſed expedi primum ſermonem.* RAM. *Hac igitur cogitatione, cui è Philoſophis & Medicis præcipui Hippocrates & Galenus, & quod magis mirum eſt, Theologi primarij, nec Chriſtum nec Auguſtinum nec ueritatem ſecuti, dum philoſophos perbellè agũt, ſubſcripſêre. Vnus enim inquit: Niſi Chriſtus immortalitatem animi declaraſſet, quod ad naturalem rationem attinet, mortalem illum exiſtimarem. Alter uerò ait: Ariſtoteles licet uerbis animum dixerit eſſe immortalem, ea tamen iecit fundamenta, per quæ illius mortalitas appareat. Subijciúq; illa, & referre pudet: ſecuri uiuunt, nec piè, nec ſimpliciter, nec ob gloriam honeſtè uitam ducentes. Itaque omnia iam peſſum eunt.* TETIM. *Sed quid alij?* RAM. *Omnes eodem morbo laborant: quæcunque enim principes ſequuntur, eadem & populi, ſeu ob autoritatem, ſeu ut illis blandiantur, ſeu quòd ſperent fortunam cum moribus æquare, faciunt.* TET. *At poſſunt hi uel illi ſic eſſe felices?* RAM. *Certè non: ſed ſufficit illis, ut reliqui ipſis ſint infeliciores.* TET. *O ſtultam opinionem: uerùm quomodo uiuunt priuati?* RAM. *Et ipſi omnia ad ſpeciem collocant: cæterùm omnia aguntur Græca fide.* TETIM. *In quo ergo deterior fuit Tito Domitianus?* RAM. *Qui probi ſunt, & religioſi, cum arbitrio aliorum, nec ſibi imperantium, ſed obedientium, nec idem ſentientium peccent, rariùs peccant, quã qui ſuopte ingenio. Ita Domitianus eò peruenit ſæuitiæ, dum humana cõtemnit, diuina non timet, ut Nerones tres ſuperauerit.* TET. *Sed quænã uoluptates ſunt principum?* RAM. *Odium, amorem, & uoluptatem explere: ulciſcũtur quos oderunt, ditant quos amant, & uoluptatibus fruuntur.* TET. *Quæ uoluptates?* RAM. *Communia, luſus & alea, tum uenatio & aucupium.* TETIM. *Sed & feræ ludunt, etſi non alea, & uenantur: at gregales conuiuantur: lupi ſoli, quod ſciam, ex his qui carnes edunt, gregatim incedunt, urſorum uel leonum metu: itaq; parum uita hæc, quòd ad uoluptates attinet, à lupina differt.* RAM. *Vera dicis. Sed poſſunt prodeſſe, atque obeſſe. Parum in hoc eſt, cùm iniuſtè id fit: nam nemo tam ſecurus eſſe poteſt horum mendacium adhortationibus, qui non à morte ſibi aliquid metuat. Præterea offenſiones illæ graues haud tutæ ſunt: & dum ultione iniuriam tueri uolunt, immenſum numerum inimicorum pariunt. Itaque parum prodeſt plurimum poſſe, ſi non tantundem ſapias.* TET. *Verum. Cur ergo pœnas non ſtatim dant, adeò immites & inconſulti?* Do-

mitianus enim plus regnauit quàm pater & frater ſimul. R A M. *Sors*
& uecordia hominum plurimùm poteſt:nam & priuati & nobiles,dũ inter
ſe inimicitias excercent,occaſionem miluo prædandi utroſq; præbent.Itaq; et
hoc tyrãnicũ eſt uaframẽtũ,diſcordias:inter ſubditos ſerere, ut tutius graſſen
tur.Habent et miniſtros, qui prætextu iuſticiæ aut pietatis,uotis perniciofis
nõ ſolùm principum (hoc enim forſan eſſet tolerabile) ſed potentiorum &
pernicioſiſsimorum adulatorum ſatisfaciant. Quot enim Tiberius,aut Nero,
aut Domitianus(ſed hic uiolentior)ſine Senatus illius corruptiſsimi autorita-
te dãnauerũt? penè nullos. Itaq; duo optima & diuina bona conceſſa morta-
libus lenas tyrannidis effecère. Deinde credere poſſunt,non eſſe Deos,nec
ulciſci hanc tantam illorũ propriam iniuriam: & animos cum corporibus in-
terire? Hoc enim,dum ſapiens nimis ac catus uideri uult, philoſophorum ma-
ximus docuit. Deinde proclamat, ubiq; deſertam omnibus bonis,ac ab eo ſpo-
liatã uirtutem. Quanto ſatius fuiſſet uel de naturalibus rebus aliter ſtatuere,
uel unumquemq; ſuo arbitrio ac uiribus relinquere? ne tertia improbis prin-
cipibus & tyrannidi lena Philoſophia accederet. T E T. *Sed quis ergo bonus*
erit princeps? R A M. *Bonus princeps pluribus benefacit,paucis malè:malus*
autem pluribus malefacit,paucis autem bene. T E T. *Ac ſic,qui optimos per-*
det uiros(qui certè pauci ſunt ſemper)malos autẽ euehet, hic bonus erit prin-
ceps: at ego oppoſitum antea exiſtimabam. R A M. *Et rectè quidem:nam*
qui bonos perdidit, is neceſſariò multos perdit: omnibus enim qui media na-
tura ſunt,qui plurimi ſunt,infeſtus eſt:malis etiam pleriſq; cogitur, eſſe im-
mitis,tum ſpecie quadam iuſticiæ, tum metu potentiæ,tum etiam ob priuata
odia. At bonus bonos euehendo, mediocres omnes bonos facit,nec malis om-
nibus infeſtus eſt:ſed his tantùm,qui nec exemplo,nec metu,nec leuib. pœnis
corriguntur? Itaq; tyrannus etſi non uideatur ferro ſæuire in plurimos,pluri-
mis tamen grauis eſt, tributis pauperes exhauriens, ut paucos ditare poſsit,
& gurgiti illi uoluptatum immenſo ſatisfacere. At non par eſt,imò deterius,
innoxios fame frigoreq; ac laboribus intolerandis interficere, & gladio? Et
qui gladio ſæuiunt, ſaltem filijs parcunt : at hi filios coram parentibus ino-
pia perimunt. T E T. *Maxima audio atque ego nec Cyrus eſſe uellem, aut A-*
lexander:nec ex purpuratis illis,qui ex eorum conſilio eſſent. Sed dic ama-
bò,fuit'ne quiſquã princeps bonus? forſan, ut audio, Auguſtus,aut M. Anto-
ninus Philoſophus:hos enim intellexi optimos fuiſſe principes. R A M. *Cer-*
tè fuit aliquis:ſed neuter iſtorum:quinimo hi ex his fuère,qui pluribus male-
fecerunt,ut paucis gratificarentur. Atq; horum uterq; ultimum improbitatis

experi-

experimentum dedit, in eligendo ſucceſſore: cùm primus improbitati ſtultiſciam coniunxerit: priuignum hæredem, uirum ſanguinarium & improbiſſimum, nepti, uxori optimi uiri Germanici ac pronepotibus præferendo. Secundus uerò, quòd cùm filium peßimum eſſe intelligeret, alium ad imperium non elegerit. Solent priuati boni uiri, filios nepotes lurcones & nequam exhæredare, ubi nemini iniuria fit: aut periculum eſt, ſi hæreditatem accipiat: & bonus Imperator nepharium hæredem relinquet? ualeant ergo Bruti illi, & Manlij, Caßij, Scauri, & Damatriona, Talantiaq́;, ac mater Pauſaniæ, omnes Spartanæ mulieres, & Clotharius Gallorum rex, & Antonius Venereus Veneti Senatus princeps, qui filios unico ex ſcelere peremerunt, quanquam uiuentib. illis ſalua poſſet eſſe Reſpub. ſic M. Antonius, ut orbē perderet flagitioſißimum filium Imperij reliquit hæredem. Ergo unus Alexander Seuerus princeps bonus fuit: alium ex antiquis noui neminem. TET. *Quid ille agebat, ut talis eſſe potuerit? aut quid omnino agere debet bonus princeps, ut tutus etiam ſit?* RAM. *Facilè eſt principi, ſi uelit, bonum eſſe: tutiorq́; multo erit improbo principe. Iuſticiam & pietatem colat: quæ ut faciat, præponat bonos malis. Bonos hoc uno argumento deprehendet, qui pecuniarum auidi non ſunt. Huiuſmodi uiros inter librarios, non tamen multos, reperies. Qui enim facilè contemnunt pecunias, facilè omnia flagitia uitare poſſunt. Bis uerò in ſingulis ſeptem diebus audiat cauſas ſubditorum, quartam horæ partem ſingulis impendendo: Pridie autem omnes ſuos moneat aduerſarios. Quadraginta audiet uno die, qua die audit: ut octuaginta ſint ſingulis ſeptem diebus: in anno autem, ſupra quatuor millia. Antequam uerò aduerſarij uocentur, ſorte ducantur hi quadraginta: niſi ſi qui pro ſonub. quibus capitis damnatio immineat, ſupplicare uelint: hi enim inter illos qui audiri uolunt, primi audiendi ſunt. Pòſt audiantur, qui quinquies à ſorte exciderint: pòſt, ad quadraginta uſq;, ſorte ducti qui fuerint. Nec quiſquā admittatur, niſi peractum fuerit iudicium ab ordinario iudice: aut cùm ultra terminos iudici præſtitutos adhuc lis pendet. Semper uerò uel iudex puniatur, ſi errauerit: uel ſupplicio ultimo puniatur, ſi iniuſtè ob premium iudicarit: aut laudetur, ſi rectè ſententiam tulerit. Atq; ſi, qui appellauerit, non omnino ſit pauperrimus, nec iudex deliquerit, iudici perſoluat ille reditum unius anni totum. Porrò ipſe princeps, cùm uiri ſapientis & optimi amiciſſimiq́; conſilio de re cognoſcat, non (ut noſtro æuo) ad eos releget qui à ſecretis ſunt. Crimina autem omnia eorum qui ſuæ fidei creditos perdunt pecunia uel muneribus, ut iudices, tutores, cauſidicos, & procuratores, medicos utriuſq; generis, pharmacopolas, molitores, piſtores, ſacerdotes, non ſine exquiſito mortis*

ſito mortis genere perdat, aut principis aut Reipub. proditores. Sed alios omnes etiam uiarum obſeſſores, homicidas, fures, adulterinæ monetæ fabricatores, uel ad triremes (ſi grauia ſint crimina omnino, uel ſæpius ad uomitũ, ut dici ſolet, redierint) aut ad excidendos montes damnentur, ubi pane & aqua paſcantur, quantum ſatis ſit. Et ſi uiuente patre aut matre hæc fiant, mitius aliquantò agatur, ſi dilata ob id ſolùm mors fuerit. Neq; enim par eſt, parentes qui non peccarunt, in filiorum ſupplicijs affligi: & ſic etiam patria pluribus hominibus abundabit, & ditior fiet illorum laboribus. At quale emolumentum belli tẽpore, ſeu epibatas, ſeu milites, ſeu operarios legere uoluerimus? ad urbium expugnationem, ferenda onera, ducendas machinas, duratos laborib. homines, ob pœnam, uitæ contemptores, tũc etiam adeptæ libertatis beneficio lætos & gratos? Hocq; inſtitutum ne putes noſtrum eſſe commentum: ſequuti Reges quondam Aegyptiorum, ut Diodorus Siculus refert, qui inuicti fuêre ac fœliciſſimi. Sic Chriſtum opere, nõ uerbis fallacibus exprimemus. Nunc ſub Chriſtianis principibus crudelitas pluſquam barbara exercetur. Adulteria tamẽ grauiter puniẽda: annonæ ubertas, triticũ, uili precio, nullo uectigali, ſed pro cenſibus & reditibus exigatur: uini & carniũ amplum, exiguum ſalis; olerum nullum, piſcium perexiguum. tam paucis præceptis optimus princeps inſtituetur. Et tamẽ multo fœliciorem atq; liberiorem aget uitam, quàm nunc reges: longéq; tutius regnum adminiſtrabit. Sed malos abigere contentus non ſit: inſidiabuntur enim illi, & leues maledictis corrumpent populorum animos: ſed illos ad lapides, adulatores autem ut ueros proditores morte ſæua damnabit. TETIM. *Placent hæc, ſed demiror cur tam diu iſta latuerint omnes: aut ſi non latuerunt, cur nemo hanc uiam ingreſſus ſit?* RAM. *Hæc inſtitutio tã aduerſa eſt purpuratis ac potentib. quã ſalutaris Principibus. Si enim ita agatur, unus erit princeps fœlix: cæteri proprijs opibus cogentur eſſe contenti, nec iniuria quenquam afficere poterunt. At hoc illis monſtris non placet: ob id principes primò, deinde etiam ſeipſos perdunt. Quod ſi aliter principibus conſulerent, & illorum animas & uitam & regnum, ſeipſosq; ſeruarent, inoxijq; obirent: & pro paucis malè beatis, plures plura fœlicitate gauderent. Vides quàm parum nunc regna in eadem familia perſeuerant?* TET. *Intelligo. Sed cùm duo propoſuiſſes, alterũ caput ſcilicet de pietate, reliquiſti.* RAM. *Nũc agã de illa: quãquã ut audiuiſti, ſeruando parentib. filios, mitiusq; agendo in cunctos, præterquã proditores, etiam pietatis partem abſoluiſſe uidear.* TET. *At ego non partem, ſed totum negocium explicari uolo: poſtquam ob id, de immortalitate animi, quem cupiebam, ſermonem audire prætermiſi.* RAM. *Dicam.*

Pietas in Deum atq; patriam ac parentes dirigitur. De patria ſatis dictum eſt, cùm nullum maius illi præſtari poſſit obſequium iuſticia, clementia, & auxilio in miſeros. De parentibus,uix eſt Princeps qui patrem habeat: non enim principatum obtineret. De matre,forſan plus tribuunt quàm par ſit mulieri, ambitioſæ,luxurioſæ, impotenti, ac illius plerumque ſordidis miniſtris: quamobrem non eſt ut quenquam ad huius pietatis genus adhorter. Transferantur hæ adhortationes ad priuatos: in quibus plus eſt debiti erga parentes, & in illis minus delicti, & maior neceſſitas beneficij. De principibus autem cùm loquamur, de pietate erga Deum dicere ſatis ſuperq; fuerit. Quamobrem ab initio rem repetamus. Si Deorum munere cuncta ſe recepiſſe cognouerit Princeps, ſi reddendam rationem poſt mortem de adminiſtratione intellexerit, pium ipſum, & maximè cùm iam iuſtus ſit,facilè fuerit efficere. T E T I M. *Hui, quòd (ut in prouerbio dici ſolet) pro uno duo lucratus ſum: nam & de animi immortalitate, quæ ſperabam, optabamq;, iam iam audiam.* R A M. *Principiò illud animaduertendum, quòd multa ſunt, imò (ut uerius dicam) omnia diuina nobis incredibilia, & omnino obſcura, ac minus intellecta uidentur. Quis enim potuit unquam deprehendere, quo'nam pacto cœli moueantur? nam quæ Ptolemæus ſtatuit, experimentis ſatisfaciunt: abſurda tamen ſunt: quæ uerò Auerroës & Fracaſtoreus, minimè abſurda: ſed talia, ut nugis proxima uideantur. Quis,quomodo anima uel mens nobis aſſiſtat,intelligit? aut ut cœlum moueat,cùm in eo non ſit, ſed potiùs cœlum in mente, & nos cum uita ipſa? Quis cogitatione apprehendit, eandem animam tã præſentem eſſe Antipodibus,quàm nobis, cùm illa ſine magnitudine ſit, nos uerò tam longè diſtemus ab illis? neceſſe eſt enim dicere, animam aut mentem quæ corpore adeò diſtant, tanquam nullo ſint in loco,nec interuallo aliquo diſiunctæ ſint, ſimul(ut ita dicam) tangere atq; amplecti. Sic & præſentia atq; præterita futuraq; ambit: modò aſſiſtit,modò non,ipſa omnis expers temporis. Itaque mens noſtra ubi hominem exuerit, ut affecta ad iuſticiam fuerit, ita gaudet aut angitur parum aut multum, ut non ſolùm tartara & delicias experiatur,ſed unuſquiſq; pro qualitate improbitatis ac uirtutis torqueatur aut gaudeat. Quòd ſi enim tormentum hoc aut gaudium paruum eſſe putas, cogita quàm multi diuites, potentes, iuuenes, incolumes, minima ex iniuria adeò torqueantur, ut cum Oratore illo uerè dicere poſſint, uitam ſibi acerbam putare: nam eorum qui ob dolorem mortui ſint, qui inſanierint, qui ſibi manum etiam intulerint, non deſunt exempla. Quare nil mirum eſt ibi ſummam.*

ibi ſummā eſſe conſtitutam pœnam, ubi dum uiuerent etiam ſummam conſtituerint uoluptatem. Ita qui minus peccarunt, qui moderatius appetiuère opes, honores, uindictam iniuſtam, aut inferre iniurias: hi etiam moderatius & mitius torquentur. Sed quod maius eſt hac in re, cùm anima ſit experge facta, ut dixi, nihilominus & ipſa quandoq; affici deſinit: ut ibi ſint differentiæ temporis, ubi tempus nullum inuenitur. Et hoc eſt quod dixi, huiuſmodi excedere mentis humanæ cogitationem. Id facilè eſſet in nobis deprehendere, dum à curis quieſcimus. Sed forſan idem concedi poſtulare uideremur, quod demonſtrare propoſitum eſt. An forſan cum aliquo corporeo uehiculo omnes, aut aliquæ coniunctæ ſunt? Sed omittamus futura, præſentia proſequamur. Exiſtimo uitam Principum ualdè infelicem eſſe, aut illos omnino neminem amare. TETIM. *Cur ita?* RAM. *Nam ſi amant, quos amare ſe oſtendunt, cùm præcipuè eis tot ſint alumni, neceſſe eſt ex alumnis ſingulis annis fermè, ex amicis ſingulis menſibus aliquem perire. At quàm moleſta ſit mors chariſſimorum, ſatis cuiq; perſpicuum eſt. Si cor ergo eſt principibus, ut eſſe exiſtimo, nemo illis infelicior eſt tot amicorum continuo interitu. Sed hoc nihil eſſe uelim. Quid, cum iuſſu ſuo, in prælio, pro illius ſalute, tot chariſſimi occurrunt?* TETIM. *Certè uera narras: ſed hi forſan nihil curant. Verùm dic amabò, poſtquam adeò mihi uideris harum rerum etiam plus quàm ſperaueram gnarus, deducta ſpe compenſationis ab obitu, licet'ne omnia tutò mala agere, periculo deducto legum ut in potentib. ſic ut in quibuſcunq; præſtet malè agere, ac pro arbitrio uiuere?* RAM. *Magna atq; ardua quæſtio: beneq; feciſſet (quod ſæpiùs ſoleo dicere) Ariſtoteles, hoc docendo: namq; ſi uirtus commodum nullum affert, cur ſectanda eſt? Quid illius encomium, & quorſum'nam tendit, ab Ariſtotele tam diſertè celebratum? Sed exiſtimo prudentiam primùm cuiq; neceſſariam, & utilem ad bene beateq; uiuendum. Sed fieri haud poteſt ut quis uiuat beatè, niſi etiam ſecuriter. Poſt prudentiam ſumma laus eſt fortitudinis: non formidare mortem ut neceſſariam, ſed uitare ut fortuitam, quātum licet: ferre quoq; labores ut neceſſarios, uel ut corporis ſalubritati utiles, aliaq; aduerſa: quæ etiamſi ægrè tuleris, nihiloſecius beatior uiues. Ita etiam aſſueſcendum laboribus, & patientiæ quæ lucrum afferre poteſt.* TETIM. *Iſtud perinde eſt ac ſi dicas, dimidium fortitudinis habere.* RAM. *Rectè ais. Sed comitatis tanto plus, ſexquimenſurā ſcilicet: hæc enim nulla iactura et amicos & famā parit.* TET. *Nulla uirtutē tam omnes norunt à ſupremo ad infimū, ut hanc. Sic uideris iam tres menſuras impleuiſſe uirtutis. Eſt'ne alia?* RAM. *Temperantia et abſtinentia: quantū ſatis eſt ad ſanitatē tuendā: in reliquis ne*

curarem hanc: uiuere enim uolupe, uiuere eſt: ſi pòſt obitum nulla ſpes uitæ alterius ſupereſſet. T E T. *Sufficiunt hæc?* R A M. *Eſt quiddam aliud: ut ſis gratus in beneficos, ob utilitatem: in tuos & alumnos, ne ſi malè eis contingat, dolore diſtorquearis. Cauenda enim triſticia eſt, ut fœlicitati contraria. Ergo tuos non amabis, ſed quantum potes illis benefacies: ſic tamen, ne beneficium in eos tibi fiat maleficium.* T E T. *Eſt'ne quid aliud?* R A M. *Nõ utiq;, ſi deſperes futura.* T E T. *Tam paucis conſtat humana felicitas?* R A M. *imò apud quoſdam etiam paucioribus.* T E T. *Quid poſſit minui, non uideo. Sed iuſticia, pietate, liberalitate, miſericordia, fide, innocentia, ſtudijs bonarum literarum, nihil ergo opus erit?* R A M. *Imò omnes dãnoſæ erunt, præter eruditionem: ſed hæc uirtus non eſt: reliquis non opus eſt niſi in ſuos.* T E T. *Sed quid adimi poteſt ex illis quinq;?* R A M. *Duo etiã improbi adimunt, ſcilicet relationem gratiæ, & ſuorum curã: quanquã hæc inter illas quinq; nõ numerata ſit.* T E T. *ô corda uiperarum, & mores Lucianos, quos ferunt etiã propriam ſobolem deuorare. Sed quid adegit ergo Ariſtotelem, ut uirtutes adeò ardenter laudaret? non illas quinq; tantùm, ſed ex æquo fermè omnes: poſtquam hic cultus uirtutum pleriſq; ſemper ceſſerit infœliciter, neq; nunc ſolùm: aut nouum eſt illud Poëticum: Omne in præcipiti uitium ſtetit.*

Sed & ſuis temporibus deteriores multo erant, quàm nunc ſint. Quid ergo eſt cauſæ, fuit'ue, ut ſuos clientes, laborumq; ſuorum ſtudioſos, tam perfidè falleret? R A M. *Dicam, quid ſentiam: (tametſi quod dixiſti de temporibus ſuis, non admittam facilè: ſed exiſtimem maiori in precio fuiſſe non ſolùm eruditionem, cuius minor copia erat, ſed et uirtutem: nam quis audeat, ut ille tum, Diuæ alicuius ſolentia ſacra concubinæ celebrare, etſi princeps ſit, quemadmodum ille fecit) uir primùm fuit ambitioſus admodum, & gloriæ cupidus: ob id uirtutem celebrauit, ut non ſolùm pius, ſed etiã præſtãs haberetur, ac ubiq; de illius ſententia ſermo eſſet, pleriſq; admirãtibus uel hominis ſententiam, uel paradoxum. Deinde ipſe prædiues, nõ tantum diues erat: non laborabo ut oſtendam, quod luce clarius eſſe poteſt. Diuitibus autem uirtus conuenit, ſaltem ob tres cauſas. Prima, quòd uitijs opus habemus ut ditemur: namq; ad id nil eis cõmodius: at diuiti per ſcelera minus cõuenit, quàm per mercaturã ditari, etiamſi totus ſit Epicureus: quanquam, ut dixi, homines noſtra ætate deteriores ſint, quàm qui nunc erant: & quanquã diuites nõ deſinunt rapinis augere, quod breui totum ſimul relinquendũ eſt: ita multo minus principibus. Secunda cauſa eſt, ut laudem conſequãtur, unde iacturã non metuunt. Tertia, quàm optimè norunt potentes ac principes, ut ſic uiuendo trifariã ſecuriores ſint, et opinione probitatis ac pietatis, ut curæ Dijs eſſe uideantur.*

deantur: & ut minus odio ſint hominibus ac contemptui: & quòd cæteri exemplo illorũ ſic uiuentes, minus ad uindicandũ iniurias, aut ultrò inferendas erũt procliues. Accedit, quòd Ariſtoteli forſan hoc incertum fuit, aut animæ poſt mortẽ præmia aut pœnæ cõſequerentur. Credidit certè, ut reor, nõ cõſequi: ſed nõ adeò firmiter, ut quidã opinãtur: ſed addubitauit, ut exiſtimo, egregiè. Credo etiam ab illo multa de hoc tradita, quæ periêre. Sed et illud ad hoc induxit, quod huiuſmodi bonum eſſet cõmune. Et nemini dubium eſſet, ſi nõ omnes dico, ſed potentiores ſolũ, ne dicam maior pars hominum, uiuere deſtinaret ſecundum uirtutem, quin omnes commodius uiuerent, etiã his qui nunc ſuo arbitrio uiuunt, quanquam ſunt opulẽtiſsimi ac beatiſsimi. Ad ſimpliciter igitur bonum nõ quorundam, reſpexit philoſophus. Addo aliã cauſam: quòd ut dixi iam, magna pars harum utrimũ & improbiſsimis eſt neceſſaria ad beatam uitã: in reliqua parte tantum eſt uoluptatis in bene agendo etiã pauperibus, tantũ doloris in uitio ac ſcelere, ſi quis (gratia exẽpli) ob auaritiam è tuis pereat, ut pleriq; horum improborum deſpõdentes animum moriũtur: cũ probis uel in peſtilentiſsima fortuna id uix accidit. Forſan & id animaduertit uir acutus, quòd animus flagitijs imbutus, etiamſi ſpecie fœlicior propter exteriora uideatur: eſt tamen infelicior calamitoſo probo, cuius animus integer eſt à ſcelere: nam uidemus uulneratos & acriter laceratos grauius longè perferre plumeos puluinos, quàm ſanum cõpedes. Ariſtoteles autẽ ad ueram, nõ fictã felicitatem reſpexit. Forſan et alias ille habuit rationes, et firmiores: ſed mihi modò hæ ſolũ ſuccurrunt. TET. At mihi ſatis hæ eſſe uidentur, ut iam non demirer. Saltẽ cauendum exiſtimo ab his ſcelerib. omnibus, uel quæ alios nimiùm torquent, aut nobis paruo ſunt uſui, etiamſi quis peccare uelit. RAM. Ita exiſtimo rectum eſſe, et hoc ad minus uoluiſſe Ariſtotelẽ. TET. Sed neq; id obſeruãt hac tẽpeſtate homines: ſed uelut cacodæmonibus (ita enim fertur) nihil tã ſuaue & iucundum, quàm alios etiã immerentes diſcruciare. RAM. O` homines nomine ſolùm Chriſtianos, uita aũt idololatricis ac Mahomedicis (nam de Hebræis nõ dicam, quos aſsidua mala fregerũt) ac uiperis ſæuiores ac crudeliores. Meminiſti cùm Henricus rex Anglorum Bononiã Neuſtriæ oppugnaret, ipſa media die iubens per præcipitia & rupes eò aſcendere ubi nullus eſſet acceſſus? cecidère tot millia hominum, nec obtinuit tamen, ſed deditione accepit, puto altera die. Quã uoluptatem capere poterat cùm tot amicos, nõ cæſos, ſed (ut ita dicam) præcipitatos à ſe aſpiceret? TET. Ferina omnino corda. RAM. Et tamen inter reges ſui ſeculi ſplendore uirtutum, amoreq; eruditionis enituit. Quid putas agitare alios, qui eo ſunt inferiores? Deinde potes illorum inuidere ſorti? Diſperéam, ni malim eſſe cuſtos pecorum,

rum, quàm princeps. T E T. Sed quid Turcarum reges, quos tu clementia uideris noſtris præponere? R A M. Nihil minus Chriſtianis peccant: quia qua parte Chriſtiani ſunt, aliquid ſani habent, illi furiunt. Verùm inſania illorum noſtros, ut ſapiant, non efficit. T E T. At dicunt aliter ſeruare regna non poſſe. R A M. Hic tota excuſatio: ſed ſi ita eſſet, præſtaret (ut dixi) reges illis qui ſunt non eſſe. At non ita eſt: ſed faciliùs longè ſeruarētur, ſi quod donant adulatoribus, ſi quod ſurripiunt improbi miniſtri, in milite egregios inſumeretur. Induſtria, uirtute, pecunia, non cædibus ſuorum, bella uincuntur. Sed neque Cæſar, qui militibus ſuis adeò amicus fuit, illos amabat, quos ob occupandam tyrannidem morti exponebat: at quorſum tanta cædes? quis nunc ſupereſt ex eius familia? quàm breui uſq; ad felem (ut dici ſolet) conſumpta eſt? imperium in alienos peruenit. Patria oppreſſa, inde euerſa, facta eſt ludibrium gentium: nam quæ nunc paret Pontifici, tota ex aduenis conſtat, nihil antiquum habet. Ille Anglus rex uix toto quadriennio ab illa inclyta ſtrage ſuperuixit, mortuus aqua intercute: tam grauiter tulit eam mortem, ut inuideret his qui in acie iamdudum perierant. Vrbs illa nec toto biennio regi Gallorum, paucis pecunijs, nec decima parte earum quas ille ut obtineret inſumpſerat, per uxoris fratrem proditione infantis nepotis reſtituta eſt. Vnde etiam capite multatus. Hunc finem omnia hæc immoderata deſideria, cū cædibus amicorum, obtinere uolunt: quod uirtute & continentia, ſapientiaq; faciliùs eſſet occupare. Horum omnium malorum cauſa eſt, auaricia miniſtrorum. T E T. Sed iam redeas ad noſtros, Titum atq; Domitianum. Hic quamuis tyrannus, pulcherrimam tulit tamen legem, ne mares caſtrarentur. Vnde etiam mirum in modum à Martiale extollitur. R A M. Pulchra coniugatio: author uterque ipſum factum, etſi egregium eſſet, infame reddit: Martialis, nequiſsimus aſſentator: Domitianus, tyrannus crudeliſsimus, quam legem humano generi utilem ferre potuit? T E T. Sed quid de re ipſa cenſes? caſtrarine mares ac fœminas licet? Et ſi licet, conducit? R A M. Ad libidinem caſtrabantur pueri, qui mos etiam apud Turcas adhuc uiget. Et teſtatur Martialis hāc cauſā in ſuo Epigrāmate. Hoc non deteſtor, quòd non ſufficerem tanto flagitio damnando coniungere tria ſimul grauiſsima ſcelera: concubitum præter naturam, atq; ei miſerum illum meretricis loco aſſuefacere: crudelitatem cū uitæ ſummo diſcrimine: & ſpem immortalitatis ſtirpis, etiam leporibus cōceſſam, tollere. At quoniam in utroque ſexu fideliſsimi cuſtodes euadunt, dedecoraq; domus auferunt, ſi contingat habere, laudo. Solos ergo morti damnatos ob immane flagitium caſtrari permittere: & ni lex prohiberet, caſtrari poſſent empti ad hoc ex aliena le-

ge Mauritiæ: ita tamen, ut parentes ſcirent ad hoc ipſum emi. TET. At nulli uenderent. RAM. Imò facilius filios quàm pecora uendunt. Nec magnum puto flagitium, illos ſpe poſteritatis priuare, qui tā impij ſunt, & inſani. TET. Sed & mulieres poſſunt caſtrari? RAM. Cur non? ſed tamē maiore longè periculo: ſi tamen adſit ars, uſuſq; propè nullo. Sunt tamē qui credant longo uſu uiticis mares, et periclymeni fœminas eunuchas fieri. TET. Quotidie diſco aliquid, ut nunquam perire uelim. RAM. Imò, etiā ſi nihil diſceres. TET. Sed redeas quæſo ad inſtitutum ſermonem. RAM. Diuinum eſſe exiſtimant regnum, quod fortuitis caſibus diſtribuitur. Sed poſtquā uidemus eos qui regna acquirunt, non eſſe ſegnes: qui ſegnes ſunt, plerumq; regna amittere: non exiſtimo fortuitā eſſe prorſus regnorū poſſeſſionem, nec etiā diuinam, ſed præmium eſſe uirtutis humanæ. Dico humanæ, non diuinæ: nam uirtus illa quam inertes hi philoſophi non ſolùm iactant, ſed uenditant, humani generis exitium eſt: tamen maximè, ut dixi, quod propter ambitionem animos mortales aut ſaltem non diſtributos affirmant, deinde uolunt aduerſus tot commoda & illecebras uitiorum pugnare. TET. O' inſanum genus, & planè perditum. RAM. Sic eſt: ſed ſunt quædam uitia principum, quæ non tam citò pernicioſa ſunt, quamuis ſucceſſu non longo & ipſa regnum adimāt: uelut crudelitas, & libido, atq; ſtulticia. Præter hæc quatuor nulla ſunt exitialis, quamuis mala mortalibus ac ſubditis. TET. Quomodo? RAM. Velut lenitudo, auaricia, iracundia. Sed miraberis quòd dicam: deteriores (dicebat Hieronymus Cardanus) probis ſunt principes, nimis manſueti, quam nimis ſæui. TET. Quid dicam? quid ue audio? RAM. Ille iratus, & forſan meritò, erat: uixerat ſub Antonio Leua, nil mali paſſus, uel boni: uamuis uiro acerrimo: inde ſub Cardinali Caracio, uiro optimo: ſub Alphonſo Daualo ſatis fœliciter, à quo etiam donatus fuerat: ſed & apud illum, quod mitis eſſet, cœpit inuidia laborare, non tamen nocuit. Pòſt optimè ſub Ferrando Gonzaga, uiro aſperrimo, ſed omnis uirtutis & bonorum fautori: ſub Cardinali Tridentino, uiro & ipſo iracundo, ſed uirtutum & egregiorum uirorum cultori: ſub oanne Tigarolo, Duce etiam (ut uocant) Albæ: ab his nil boni conſecutus, nil mali expertus, ob temporis breuitatem: quanquam ab ipſis nihil timendum: uirtute enim inſigni uterq; præditus: cū ecce uenit Sueſſæ Princeps, eruditionis non expers, eruditorū amās, ſecū ille dicebat: Quid ſi cū his tā bene, qui literarū ſtudijs addicti non erant: cū hoc tam liberali, magnanimo et ſatis erudito principe, manſuetiſſimoq;? non decepit illū (ut aiebat) iudiciū, ſed euctus: nam et eruditus erat, & pecunia donauit, & mitis, ſi quis alius, & comes, manſuetus, benignus: deinde fortis, ma-

gnus:

gnanimus, ſplendidus, ſupra omnem expectationem: uerùm caſu quodã ob lẽtitudinem nullo ſub principe infelicior fuit, amiſſo optimæ ſpei adoleſcẽte filio. TET. Sed quomodo ille tot aduerſa fert? RAM. Aequiſſimo animo: nam reliqua dolorem acerbiſſimum filij potiùs diſtrahunt, quã augeant, præter duo. TET. Hoc ſaltem habet commune cum egregijs uiris, Anaxagora, Socrate, Ariſtotele, Anaxarcho, Zenone Eleate, Aeſopo fabulatore, Demoſthene, Cicerone, minore Africano, Miltiade, Themiſtocle, totq; alijs: ſed hic mihi acerbitate caſuum ac multitudine alios omnes ſuperauit. Magna res eſt ſpõtaneum exilium, quod etiam ſibi maior Africanus imperauit. Verùm non ſatis pro nomine, neq; pro titulo librorũ quos edidit de Vtilitate capienda ex aduerſis, egiſſe uiſus eſt. RAM. Hoc ego illi obieci, cùm quereretur. TET. Quid reſpõdit? RAM. Nihil, niſi nõ potuiſſe, et impeditum fuiſſe, quẽadmodum & Socratẽ. TET. Quid hoc de Socrate? RAM. Nõ puto perperã adiectũ, ſed hiſtoriã uno uerbo ſignificaſſe. TET. Quã? RAM. Vis ut dicã? credo illi geniũ eſſe comitẽ, qui ſerò illi ſe prodidit, antea per ſomnia et ſtrepitus monere ſolitũ: nam quid maius? ſine ullo medicamẽto liberatus eſt hernia inteſtinorũ in latere dextro: quæ ſi ei nõ ſuperueniſſet ab obitu filij, ſtatim eò diſceſſurus uidebatur, unde forſan multa mala & magna proceſſiſſent: liberatus tamen, ab hoc propoſito ſe recepit: liberatus etiã ab urigine urinæ: tot tantaq; ei mira in uita acciderunt, ut ſuſpicari cogar & ipſe, qui illi intimus ſum, Genium ei eſſe & magnũ & potentẽ et rarũ, ut non ſit ſuarum actionũ dominus. Sed quæ cupit, nõ habet: quæ habet, non concupierit, nedũ ut ſperarit: ille tamen hoc abhorret: ſed cùm cogitat Deo omnia parère, acquieſcit. TET. Sed cuius naturæ? ferunt enim quoſdam eſſe Saturnios, alios Iouios, atq; ita de alijs. RAM: Suſpicatur eſſe Venerium, Saturnio Mercurioq; miſtum. TET. Tales omnes miſerè uiuunt, & pereunt: quamuis quorundam magnum ſit nomen. RAM. Hoc neſcio, cùm neminem nouerim præter hunc, & illius patrem, ac Socratem, qui huiuſmodi Geniorum familiaritate uſus fuerit. TET. At pater quomodo obijt? RAM. Honeſtè, & ex ſenio: ſed multo antea eum Genius ille reliquerat. Sed de his neſcio: hoc unum ſcio, bonis uiris ac ſinceris nullum periculoſiorem eſſe genium, Principum conſuetudine, & patria, ubi odijs & gratia res agatur.

FINIS.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, de Minimis & propinquis:

Liber unus.

CVM *duarum falſarum opinionum, quibus mortales maximè infelices fiunt, altera ſit in æſtimatione boni, altera magnitudinis illius: propterea de ambabus dicere propoſitũ eſt: atq; id quidem, ut oſtendam, ad utrunq; non parùm conferre ſcientiam ſomniorum. Dico autem homines in duobus maximè falli. Primum eſt, quòd putant felicitatem noſtram in magnis bonis repoſitam eſſe, utpote longiſſima uita, opulentia, potentia, eximijs honoribus. Falluntur igitur bifariam in hoc uno, & quòd in eis felicitatem eſſe credant, cùm nil minus: & quòd hæc maxima bona eſſe exiſtiment. Quod enim ad primum attinet, nil abſurdius. Diu ſi uiuas, ſenex fies, quomodo ergo beatus? Si honoribus fruaris, maximè occupaberis: ut Siccus cùm non poſſet ferre magiſtratum (erat enim prætor capitalium omnium iudiciorum) pila luderet perpetuò, amiſit magiſtratum, alioqui uir ſagax & cautus: ſed de hoc ſequenti libro. At nunc id agimus, non eſſe quæ diximus magna: quia nihil magnum ex bonis apud mortales, duntaxat excepta uirtute. Quomodo igitur hæc, quæ dixi, bona magna erunt? Hoc uerò errore quantum emergit mali? dum enim opes, potentiam, gloriam adepti, magnum aliquid poſſidere ſe exiſtimant, impij primũ euadunt, Deumq́; contemnunt, aut illius qui minus mali ſunt obliuiſcũtur: inde crudeles, ambitioſi, auari, cæteros mortales nihili eſſe putant, & in omnia flagitia erumpũt, obliti Dei beneficiorumq́; illius, tum uirtutis humanitatisq́;, qua cũ alijs hominibus neceſſariò coniuncti ſunt: nec non ſortis humanæ: ita unus uxorẽ alterius palàm, ac quaſi per uim corrũpit: alter ſæuo, nõ ſeuero iudicio filium patri eripit: alius premit pauperem indignè, imò uniuerſum genus quotidie, & in illorum pignora omnia ſibi licere putat: quidam agellos aut domos auferunt: alij ita ſe luxu perdunt, ut uelis nolis'ue, fateri cogaris, his certè beneficiũ fortunæ exitio eſſe. At reliquis, quos diximus, non'ne præſtaret carere illis bonis, etiamſi maxima eſſent, quàm tantis uitijs animi laborare, adeoq́; orbi & humano generi exitiales eſſe, atq; funeſtos?*

At dico, illa non eſſe magna bona, cùm nihil hominibus magnum ſit, præſertim bonum: breuitas temporis, conditio fragilis, exitus diuerſi, incon-

ſtantia maxima, id docere poſſunt. Sed quod ad id ſequitur, quod credunt, id prorſus declarat nihil huiuſmodi adeſſe mortalibus. Hi enim ſic ratiocinãtur: Si maxima ſunt quæ habemus, opes magnæ, potentia, bona ualetudo, uoluptates eximiæ, & hæc breui comparantur, utpote toto decennio uidemus commutari fortunam, neceſſe eſt initia magna eſſe. Et paruo enim in breui tempore magnum euadere nihil poteſt: quod quidem demonſtrat argumentum: atq; ob id ego ſic conuerto: ſed omnia initia uidemus eſſe exigua: ergo bona omnia mortalium parua admodum ſunt & non maxima. Ita ſanè me docuit Dialectica mea. Etenim initia quæcunque eſſe exigua, adeò clarum eſt, ut probatione haud indigeat: & ignis qui maximus inter omnia ſtatim euadit, etiã initia habet exigua: licet breue ſit tempus initij, ut etiam reliqua. Verùm nihil ſimile eſt inter mortalia: ſcintilla enim ignis momento horæ, ſi totus orbis pyrius eſſet puluis, quantuſcunque eſſet orbis, ipſe conflagraret. Sed ſi & huius parua ſemper ſunt initia, ita & magis aliarum quarumcunque rerum. Nec ergo omittere parua decet, cùm nec minima oporteat. Vt enim qui ignẽ accenſurus eſt, non frumenti aceruos, aut enſes prægrandes, aut pecuniarum cumulos, aut magna quæuis uel nobilia uel precioſa colligere debet, ſed modicum ſcintillum, ac cumulum uilis ſtipulæ & lignorum: ita in rebus humanis non magna aut precioſa captare oportet, ſed initia & alimenta illius boni quod parare in animo eſt, quoque indiges. At minima eſſe initia etiam maximarum rerum, adeò palàm eſt, ut nulla hiſtoria huiuſmodi exemplis careat. Etenim Romuli ortus & educatio qualis? quam etſi fabuloſam eſſe contendas, certum eſt tamen exigua fuiſſe illius primordia: ciuitatem è fugitiuis coactam, & paſtoribus, millies potuiſſe abrumpi eius incrementa: atque ex minimis occaſionibus ſeruatam, atque reſtitutam. Nouiſſimè ex negligentia & auaricia decem aureorum non'ne totus orbis conflagrauit incendijs, rapinis, tumultibus, prælijs, ſupplicijs ſæuiſſimis? Quid maius in humanis, cũ diuina etiam ſit, Pontificia dignitate? Et quàm exiguis diſcriminibus unus uel alter ei ſuccedat? Ita parùm ante hæc tempora, & noſtra memoria ſimile miraculum in Aegypti regibus uidere licuit. Quid de uictorijs bellicis, aut ſeditionibus, quibus cauſis aut oriantur aut extinguantur? Noſtra eadem ætas uidit, quàm paruo diſcrimine atque leui occaſione in hanc ſtirpem tranſlatum fuerit Gallorum regnum, cùm tres certarent.

Sed omittamus externa: nullũ mihi maius meipſo exẽplũ admiratione dignũ occurrit. Qui cũ aliquando fortuitò in campo Iouis occurrẽs Principi, uitã feliciſſimã in miſerrimam tranſmutaui: quodq; magis admirabile: ille fauendo

uendo me perdidit, Senatus parùm beneuolus obſtando ſi perſtitiſſet ſeruaſſet: neq; filiũ amiſiſſem optimũ, ac crudeliſsimè: ut niſi Dei opt. max præſidiũ memoriã excuteret, ea me cõcuteret. Inde authoritas, lucrum amicitiæ, omnia peſſum iere. Nouiſsimè etiã ſtipendij parte quã Princeps ſuperaddiderat, ſpoliarunt: ita ea parua cauſa tantũ momenti attulit ad perditionẽ rerũ mearum, ut cõtra editi libri de Vtilitate capienda ex aduerſis, conſcriptũ Theonoſton, cõmentaria in Hippocratis Aphoriſmos, libri de Somnijs, de Natura, Paralipomenon, Neronis encomium, totq; alia, nõ ſolùm ſuppeditante tẽporis copia maiore, ſed ut tædium depellerẽ. Itaq; nemo eſt qui nõ uideat etiã in ſeipſo, ſimilia exempla, tametſi nõ adeò euidentia. Quid cùm deliberaui? paulùm enim abfuit ne nõ reciperẽ: neq; enim me latebat, magnum mihi malũ imminere. Verùm par periculũ exiſtimaui, ſeu reciperẽ cõditionẽ, ſeu reſpuerẽ.

Cùm igitur ſomniorum prædictio in ius uocetur tribus ex cauſis: quòd de minimis ſit: quòd de incertis: et ſi certa ſint, quòd prodeſſe nequeant cognita, ut ineuitabilia: his duob. quòd reſpõſum fuiſſet in opere ipſo, par fuit ut huic primæ calumniæ reſponderem. Nam ſomnia ſi ſint de paruis, ſunt de rerũ initijs, ex quibus tota rerum ſeries atq; exitus pendet. At ſi non de initijs, erũt certè de magnis: quapropter illorum obſeruatio uitæ mortalium utiliſsima erit.

Sed uideo quid dicturus ſis. Primum forſan illud, non omnib. ſunt tam exigua initia, ſed hæc ſolũ ſunt fortuitorum. Qui enim è prædiorũ redditib. uiuunt, non tam tenui filo pendent. Stultum etiam fermè uidetur, aut ſaltem leue, tam infidæ coniecturæ omnia noſtra committere, uitam propriam ac filiorum, tum opes atq; honores. Quid opus eſſet prudentia, ſi ſomniorum monitis parêre debemus? Omitto ſubtiliores argumẽtationes, qualis illa eſt: Vel ipſa cõueniunt cum prudentia, et ſic ſola prudẽtia opus habemus: uel diſsidẽt: et ſic, ſi prudentiæ credere uolumus, ſuperflua eſt eiuſmodi cognitio: uel ſomnijs, tum uide quid ſequatur: quo duce reges res tuas prudentia relicta? Numerãtur ut in uotis deorũ, nõ qui periêre, qui multi ſunt, ſed qui ſeruati, qui pauci ſunt: ſic in ſomniorum prædictionibus. At nos, ut aliàs etiam diximus, non negamus hominẽ oportere grauiter ſe gerere: hæc uerò non tanquã fundamenta fortunæ noſtræ atq; exiſtimationis ſtatuere, ſed ſolùm tanquam auxilia. In quacunq; tamen fortuna ſuperuenerint, multùm iuuant. Et nõnunquam ſplendori aut miſeriæ ſuperueniunt, nonnunquam uerò etiam tales efficiunt. Multi enim neglecta futurorum cognitione, ex magnis ſtatibus corruere. Cæſar ſi ſomnium uxoris obſeruaſſet, ſi Spurinæ prædictionem, ſuperuixiſſet: cum multis diuerſa ratione hæc obſeruatio fortunam pepererit, & ex humili conditione ad maximam poteſtatem euexerit.

dd 2 Porrò

Porrò huiuſmodi uirorum exempla in ipſa narratione retulimus. Reliquum eſt, ut quæcunq; de ſomniorum obſeruatione dixerim, non de illis ſolùm intelligas, ſed etiam de tota humana prudentia: ut exemplo præcepti Hippocratis diſcas, nihil negligere. Eſt cuiq; ſua fœlicitas, atq; calamitas etiam, ſi non euertatur ex propria dignitate. Et quanquam diuerſa uideatur fortuna hominum omnium, tamen (ut dixi) exigua eſt: nec quicquam ſplendidum, præter uirtutem: in reliquis ſat eſt, ut non in extrema decidas. Sutor cùm dulcer. ſobolem alere poteſt, ut nil ei deſit, cum domuncula & officina bene munita, fœlix eſt. Rex uerò orbus, & uictus in prælio, infœlix. Non eſt omnium commutatio ſortis ſuæ per ſomnia: quanquam aliquibus contingat, ut ex humillima fortuna ad clariſsimam euehantur: alijs contrà, ut ex clariſsima decidant ad humillimam. Et quanquam non omnibus per ſomnia hæc eueniant; omnib. tamen hæc obſeruatio conducit: omnibus etiam, quicquid aduẽticium eſt, et excellens, extra noſtram prudentiam & communes labores poſitum eſt: ſicut e diuerſò, quod nos ex alto faſtigio in profundum demergit. Neq; credas hæc quæ tanti nos æſtimamus, tanta eſſe ut remur. Sicut homo è puluere fit, & in puluerem redigitur, ſic & maxima ex minimis ortum ducunt: & cũ tempus uenerit, ſeu in ipſismet, ſeu filijs, nepotibus aut alijs poſteris, in eadem minima redeunt..

Quòd uerò fidendum ſit huiuſmodi cognitioni, haud dubium eſt, ſi rectè omnia peragantur. Primùm: quoniam ſi eſſe non deberent, non præuiderẽtur ab ipſis uiris immortalibus: deinde, quòd omnis ars eſt rerum uerarũ qualiſcunq; ſit, artifices tamẽ decipiũtur. At, & ſi aliquãdo decipimur, quænã eſt ars in qua non aberremus? Militaris, medicina, nautica, lõgè frequentioribus ſcatent erroribus, maioribusq; ac periculoſioribus: quis tamen malit nauigare ſine nauta, exercitum nulla ratione ducere magis quàm cum perito imperatore? agrum non omnino curare, quàm erudito committere medico? Quid etiam in muſica, in fabrili, ſutoria, non'ne quotidie errores contingunt? quæ nam eſt ars illa, quæ errorem non admittit, qualiſcunq; ſit? uidi homines qui ſolœciſmum in Geometria committebant.. Sed neq; uelim hominem à ſolita prudentia aberrare. Confiſus ſomnio, profitendi munus renunciaui, quòd ſcirem coacturos: at ita tamen renunciaui, ut multa haberem præ manibus maioris ſpei, nõ tamen adeò cõmoda. Aderat certa cauſa repudiãdi, tametſi omnia malè ceſsiſſent: iniuria, ſumma ἀχαριστία, reſpectus nullus, neq; modus ſeu ætatis ſeu paupertatis, ſeu quod nulli alij negocio uacarem, multaq; alia quæ etiam Iobum illum patientiſsimum ad iram prouocare poſſent.

Nõ ergo ſoli ſomnio confiſus hoc egi, ſed prudentia naturali comitante.

te. Sed quid acturus fuiſſem, ſi ſomnium defuiſſet? Ferre forſan melius erat, et maiorem opportunitatem quærere. Soleo enim dicere, quinq; rebus malam frangi fortunam: in ducijs ac dilatione (nam maiora facilius ac celerius diſſoluuntur paruis, quod ex pluribus concreta ſint, & etiam tempus dum inchoatas res ac paruas auget, magnas & adultas corrūpit & deterit:) uel repentè inuadendo: uel ſenſim comminuendo aduerſarij uires, dū carptim illum aggredimur; aut ea parte qua minus ualet (ut fultum fauoribus, uirtute, doctrinaq;) ſuperando fauores illius nōnunquā reddemus inutiles: quanquam nūc ea conditio temporum ſit, ut quàm minimum uirtuti ſeu eruditioni tribuatur. Vel ſi auxilia detraxerimus: quod prudenter à patricio quodā noſtro excogitatum, non parum profuit: cùm enim ſororij exulis opibus oppugnaretur, reducto exule inimicum ſpoliauit præſidio, & alium etiam hoſtem ſuſcitauit dum ille expenſas pecunias repetit. Palàm eſt igitur, omnibus in caſibus præſagiendo rectè ex ſomnis, paruis uirib. occurrere poſſe magnis etiam hoſtibus.

Cæterū latus heptagoni paulo maius eſt dimidio lateris trigoni eidē circulo inſcripti, cùm ambo fuerint æquilateri: nam latus heptagoni eſt partium fermè L I I, minutiarum I I I I, & ſecundarum XXXV. at uerò dimidium lateris trigoni eſt partiū L I, minutiarū LVI I, ſecundarū X L I I. diſcrimen igitur horum eſt, minutiarū V I, ſecundarum minutiarum L I I I, hoc autem eſt minus quingenteſima trigeſima parte dimidij lateris trigoni, quare omnino inſenſile.

Quadratum quod fit ex ſecunda linea proportione media inter diametrū circuli & latus quadrati in circulo deſcripti, paulo maius eſt area circuli: nā ſi demetiens circuli eſt ſeptem, circuli area erit paulo minor trigintaocto cum dimidio: latus igitur erit fermè ſex, et ex quadragintanouem partibus decem: at ſecūda illa linea erit latus ſolidi C C X L I I $\frac{XI}{XX}$ fermè: at hoc eſt quaſi ſex & $\frac{XI}{XLIX}$. igitur differentia hæc eſt ex C C C I I I I partibus, una tantùm: & ideo etiam ipſa inſenſilis. Quidam uerò longas rationes de hoc ſcripſêre, exiſtimantes etiam idem eſſe, cùm non ſit: atq; etiam falſo demonſtraſſe hæc ita ſe habere, cùm nil ſit turpius.

Latus præterea figuræ quadraginta baſium triplum, lateri fermè figuræ centum uiginti baſium, at ſexquialterum, quaſi figuræ ſexaginta baſium: nam latus figuræ ſexaginta baſium, fermè duplum eſt lateri figuræ centum uiginti baſium. Et ſimiliter latus figuræ triginta baſium, propè quadruplum eſt late-

ri eidem figuræ, ſcilicet centum & uiginti baſium: et latus figuræ uigintiquatuor baſium, ei dem penè quintuplum. Latus quoq; figuræ nouem baſium, & latus figuræ uiginti baſium, fermè iuncta æquantur latere hexagoni in eodē circulo inſcripti. Et latus figuræ undecim baſium, & pentagoni, efficiunt latus fermè trigoni æquilateri: multaq; talia huiuſmodi inuenire licet.

Similiter & in numeris, ubi cœperis primos, ſcilicet unum & duo, erunt in proportione habente mediū et duo extrema fermè, & ſemper productum minoris in coniunctum erit unitate minus quadrato medij, & ſic in perpetuum ratio incrementi illius ſeruabitur, ut unum duo tria, & duo tria & quinque, & tria quinq; & octo, & quinq, octo et tredecim: et ſic deinceps in infinitum iungendo duos ſemper ultimos. Proportio quoq; reflexa duplicata eſt fermè inter hos numeros, & ualde prope, CXLIII, CXIIII, LXIII. Et ita cùm uolueris mediam proportionem inuenire inter $\frac{\text{X}}{\text{XIII}}$ & $\frac{\text{VII}}{\text{XI}}$ exempli gratia, iunges ſuperiores ſemper ſimul, & inferiores ſimiliter, et habebis $\frac{\text{XVII}}{\text{XXIIII}}$. Et ſi propior ſit maiori quàm oporteat, iunges minori: ut in exemplo addam $\frac{\text{XVII}}{\text{XXXIIII}}$ cum $\frac{\text{VII}}{\text{XI}}$ & habebo $\frac{\text{XXIIII}}{\text{XXXV}}$ & rurſus repetam, donec oportebit: nunquam enim hoc modo poterit euadere minor $\frac{\text{VII}}{\text{XI}}$ minore, nec maior $\frac{\text{X}}{\text{XIII}}$ maiore. Poteris etiam addendo unitatē ſemper augere: ut $\frac{\text{VII}}{\text{XI}}$ addita unitate ſuperiùs & inferiùs, fiunt $\frac{\text{VIII}}{\text{XII}}$: quod eſt $\frac{\text{II}}{\text{III}}$ ſemper enim ad minores numeros reducere debes, ſi potes: et ita detracta unitate, ſemper reddes minorem proportionem: ut $\frac{\text{VI}}{\text{X}}$. & rurſus $\frac{\text{V}}{\text{VIIII}}$ & $\frac{\text{IIII}}{\text{VIII}}$, quod eſt medietas

Et in Muſica ditonus à ſexquiquarta differt ſexquioctogeſima tantū, & ſemiditonus à ſexquiquinta eadem ſexquioctogeſima: & ſimiliter interuallū ſex uocum à proportione quinq; ad tria, et octo ad quinq;, ut in Muſicis abūdè declaratum eſt.

Eodem modo ſuppoſita cœli æternitate, idem ſola indiuidua ſuperficie ab Aethere mortali diſiungitur: ita mortale ab immortali tam paruo diſcrimine

ſeiun-

ſeiunctum eſt. Nec eſt quid dicant, Aethera maximo annorum ſpa cio perdurare: nam quotquot annis perduret, infinito ſpacio temporis tam diſtat ab immortalibus, quàm etiam ephemerum: hæc enim ſunt commenta & figmenta, imaginesq; imperitorum, qui unam ſpeciem rerum ſolũ cognoſcunt, & à ſenſibus proprijs decipiuntur: itaq; tam paruo diſcrimine mortale ab immortali ſeiungitur. Quod ſi tam paruo diſcrimine mortalia ab immortalibus ſeiungũtur, quãto magis mortalia ipſa inter ſe? ſpecies quidem metallorum, lapidum, plantarum, atq; huiuſmodi? Hæc igitur ita ſe habent.

Quæ uerò ad actiones ipſas noſtras pertinent, eodem modo minimis differentijs, et magis quàm naturalia cõſtant: quòd uolubilitate opinionis uarient. Diximus aliàs (quod et uerißimũ eſt, licet uanũ uideatur) uenditiones obolo, quantumuis maximas, irritas fieri poſſe. At nunc ſi quis animaduertat, quàm paruis occaſionibus multa malè aut benè cedant, ſatis miretur. Paulo ſerius aut tempeſtiuiùs à prandio, ante prandium occurris in uia: in foro, multacũ negocia habeas, modò omnia ritè peraguntur, modò nihil: quantum momentũ eſt rem ſic uel ſic inchoaſſe. Damnatur iniuſtè Valentinianus imperator ab Ammiano Marcellino, quòd tot peremerit crudeliter: quoniam de ſucceſſore magicis artibus quæſiuerunt. At non animaduertit, Valentiniano fuiſſe filium Gratianum: qui ſi non fuiſſet, puto Valentinianum uix grauiter laturum hanc curioſitatem: at modò ſucceſſore filio iſta quæſiſſe, quis non uidet hoc crimen fuiſſe apertum læſæ maieſtatis, atque omnino impium? Simili ergo ratione ſingula quæque, quàm exiguis diſcriminibus fiũt impia, licita, fœda, honeſta, felicia, infelicia, iuſta iniuſtaq;? Quamobrem ſi quis totam naturã uitam huiuſmodi minimis animaduerſionibus, caſibus, opportunitatibus, euentibus conſtare dicat, is ſanè non ſolùm uera dicet, ſed etiam pro conditione ſua, temporis lociq;, beatè & ſine reprehenſione uiuere poterit. Quid ergo huic rationi commodius eſt prudentia primùm, inde ſcientia ſomniorum? At nunc tota ſapientia humana tribus conſtat præceptis: uerbis pulchris, factis peßimis, & opinione probitatis ab initio per ſimulatã iuſticiam comparata. Verùm non diu hi mores ſtare poterunt, & uel ſeipſam hæc fera conficiet: uel iratis ſuperis dabunt pœnas: at prudentia prouidentiaq; perpetuò ac ſine impietate ſtare poterunt. Nec tamen tantùm ſcire prodeſt, ſed & uti opportunitate decet. Tria autem ſunt in hac præcipua auxilia: continentia, promptitudo & fortitudo: his ſi deſtituamur, ualedicere poſſumus prudentiæ atq; prouidentiæ.

Quin etiam multis ſua bona exitio fuêre: arma M. Antonio, facundia Ciceroni: philoſophia Socrati, Paſiphylo, Simonidi (primus enim cicutam hauſit,

hauſit,ſecundus gladio perijt,tertius flammis abſumptus eſt)poëſis Gallo & Naſoni, medicina Petroleoni noſtræ fermè ætatis uiro erudito, aſtrologia Aſcletarioni. Quid eſt tam ſanctum,quod ſi ſiniſtrè utaris,non noceat? Ego ſanè ni ſomnijs monitus eſſem manifeſtiſsimis,in hac tam ingrata calamitate peribam,cùm odium,potentium ira,me premerent, mihi nullus amicus relictus eſſet. Miraris lector? mirum non eſt,reputanti temporum conditionē, hominum mores. Multi amicos ſe habere putant,quòd uolunt eos qui nō ſunt eſſe. Deinde quòd fieri non poſsit, ut Deo & hominibus placeam: & his moribus arceſſo procul has lamias. Itaq; nil mirum eſſe debet,eum qui recta colat,hoc tempore nullum habere amicum. Sunt mala hæc,ſed maiora fuere ſub Repub. Romana,ſub Caligula, Vitellio, Domitiano, Commodo, Caracalla, Valentiniano. Qui uult aduerſa ferre placidè,hiſtorias legat:difficile eſt ſuperare maiores noſtros ſcelere atq; crudelitate:ſed longè difficilius æquare uirtutibus. Sed iſta extra aleam.

Illud ergo dicendum:minima eſſe omnium bonorum atq; malorum initia: eaq; plerunq; in noſtra eſſe poteſtate. Quòd ſi ita eſt,quanta commoda afferre poteſt ſcientia ſomniorum? Peccamus tamen maximè,cū peccare non poſſe confidimus. Pauci peccant uolentes: & ſi peccauerint,cautius ſaltem peccant. Et ſi non tam cautè,ſaltem ob magnas ſolum cauſas,atq; ideo rarius. At ubi peccare non timemus,ſæpiùs peccamus & incautè,& nullam ob cauſam. Quoties uerbum inconſultè prolatum euertit hominem? nemo eſt cui hoc ſæpiùs non contigerit. At uel hoc ſolo monitu,quod in periculo uerſeris,conſultiùs ages. Quàm cautè,quàm conſideratè reſpondent homines interrogati de criminibus capitalibus, etiāſi ſimplices natura fuerint? Et niſi eſſent tormenta,tormentorumq; metus,nemo aberraret. Vnde cauſa? niſi quod imminere ſibi periculum animaduertunt. Duobus in caſibus paucula ſolemus commemorare exempla: uel cū rarò contingunt talia,uel cùm infinitò quotidie,ut hac in re. Ergo præmonitus hæc deuitabis:aut ſi uitare non potueris, malo ſtatim occurres. Principijs obſta,dici ſolet.

At dices forſan: Felices iſti aliam uiam compendioſiorem atq; faciliorem ad beatam uitam inuenère:dolum, iniuſticiam,fœnus,furta,ſiniſtrum uſum conuentionum,ſcilicet per fraudes: ac demum etiam uim ipſam. Fateor:ſed in his tria ſunt maxima incommoda, atque adeò grauia,ut ſic eſſe felices haud præſtet: Dei offenſa: atq; cū ea facti conſcientia,quæ hominem ſtimulat, agit,torquet, nonnunquam etiam uſque ad deſperationem agit:inde moleſtia ipſa facti,cū & inimicos ſibi pariant, & cum inimicis pericula & lites & infamiam: & quod maius eſt omnibus, ipſo premūtur exēplo:nam et à filijs

& ab hæredib. urgentur: ſcientib. his quomodo eas opes parauerint, et quàm inuiſi ſint ſuperis. Itaq; ubi unus eſt tyrannus, neceſſe eſt plures eſſe tyrannos. Et filij niſi ui ac metu contineantur, eadem in partes parant, quæ boni in hoſtes: nec multũ intereſt, ſeu ueneno, ſeu dolo mortifero, aut ui, aut peruicacia (quod frequentiſsimum eſt) patrem adigant ad mortẽ, ſeu patruum. O quot uidi ſic peremptos, ſine periculo legis: ſed non minus certo exitio, et duriore morte. Tertium incommodum, quod omnibus maius eſt, eſt ipſe uiuendi modus, qui etiã ſine ira Deûm, ac dolo propinquorũ, ſeipſum ita aggrauant, dũ ab omnibus cauere coguntur, dum periculis undiq; circunueniuntur, dũ maiora metuũt, inſtantia admirantur: dum in perpetuis litibus, ſuſpicionib. cõtentionibusq; uitã funeſtã agunt. Vita hominũ per ſe moleſta eſt, etiãſi nullis externis afficiatur incõmodis: at ſic ærumnoſior eſt uita ferarũ, etiã ægrarũ: illæ enim multa patiuntur, multis ſunt periculis expoſitæ: at ſaltem nec incõmoda, quandiu permanſura ſint, intelligũt, nec periculum uitæ norũt, nec inuident alijs quæ nil tale patiuntur: omnium ergo uiuentiũ miſerrima eſt hæc uita improborum: hocq; ſolo beata, quòd multos exiſtimant ſibi inuidere. At prouidentia futurorũ eadem præbet, & multo plura quàm ſcelera: nam & in tuenda ualetudine, cauendis inſidijs, erudiendo filios, longè melior eſt improba illa uita, & grata dijs, minusq; anxia, nos illis ſimiles reddit.

Sed redeo ad inſtitutum lunaris motus, atq; aſpectus ad Solem: eã fermè obſeruat rationem, ut addito uno numero annorũ Chriſti, & toto diuiſo per unũ de uiginti, quodq; relinquitur per undecim ducto, ac per triginta diuiſo, reſiduo ſi addas numerum menſium à Martio inchoando, reſiduum ad triginta eſt numerus dierũ coniunctionis luminarium, ad quadraginta quinq; autẽ oppoſitionis. Quòd ſi numerũ dierũ à coniunctione per quatuor duxeris, per nouemq; diuiſeris, habebis numerũ ſignorũ diſtantiæ lunæ à Sole, partiũq; ſigni. Sol aũt die decima Martij ingreditur Arietẽ, et poſt menſem propè ingreditur Taurum, atq; deinceps per reliqua ſigniferi decem initia diuiſionũ.

Angulos diuides prope æqualitatẽ in quotquot uolueris partes, diuidẽdo primò per æqualia, donec fiãt acutiſsimi: deinde produces lateræ æqualiter unius partis, et baſim in tot æquas partes diuides: ductisq; ab angulo ad baſis partes lineis, habebis angulum illum diuiſum ut uoles: inde idem de ſingulis faciendo, atque iungendo iuxta numerum diuiſionem, perficies intentum: & hoc eſt quod Carolus Bouillus uoluit: ſed credidit exactam eſſe.

Neq; recta quæ in tabula delineatur recta eſt, neq; circulus circino deſcriptus exactus eſt circulus. Proportio uerò periferiæ ad dimetientem, minor eſt quàm XXII ad VII, & maior quàm CCXXIII ad LXXI.

Cũ è puncto lineæ ad perpendiculũ lineam extendere uolueris, hoc quod ad unguẽ facere cõtingit, puncto alio quouis accepto hinc inde ſecundũ diſtãtiam propoſiti puncti, deduces periferiarũ portiones, quæ ſe ſecabunt in medio punctorum propoſitorum: inde duces ex aduerſo puncto rectã per punctum communis ſectionis circulorum ultra tantundem extendendo, & ex extremo illo ad punctum datum recta ducta ad perpendiculum eidem inſiſtet.

Oui figurã ſic deſcribes, ex Durerio datã: lineã in decẽ æquas partes diuides, inde ex puncto medio ſecundũ quantitatẽ duarũ partiũ circulũ deſcribes, cuius periferiã in octo æquas partes ex lineæ terminis diuides: rurſus altrinſecus ex totius lineæ extremis diſtantia ſeptẽ partiũ portiones circulorũ deſcribes, tãgẽtes in linea ipſa circuli deſcripti periferiã, quæ ſe in aduerſis ſecabunt punctis: duces etiam lineã contingentẽ circulum in puncto eregionè occurſus illarũ portionum, recta intellecta ex ſectione ad ſectionem: altrinſecus ergo in punctis ſectionum circuli conſtituto circini immobili pede, atq; alio ad punctũ aduerſum occurſus contingentis ad portiones circulorũ, portiones rurſus quatuor, duas ex ſuperiori lineæ parte, & duas ex inferiore deſcribes, quæ ſimiliter ſibi occurrent è directo primarum, ſed inferiùs.

Rurſus diuiſa parte rectæ inter locũ cõtactus, et ſecundũ cõcurſum per æqualia, et medio puncto tãquã cẽtro facto, deſcribes ſecũdũ quãtitatẽ breuioris lineæ ex eo puncto ad portiones circulorũ ultimo ductas, portionẽ unam circuli quæ inferiùs cadet, et ſub puncto ſecundæ ſectionis, oualẽq; explebis figuram: hæc tamen apud illum errata ſunt, ſeu illius ſeu typographi uitio.

Spiralem lineã quotquot uolueris circunuolutionibus deſcribere: ut ſit, ut gratia exempli uelim tribus reuolutionibus: deſcribã circulũ ſatis magnũ, & filum annectam, aut mobilẽ uirgulam æneam, iuxta ſemidiametri quantitatẽ: inde diuidã circu'ũ in duodecim partes æquales: et quia uolo tres reuolutiones, diuidã filum aut uirgulam in trigintaſex æquas partes: & ſi uellẽ quatuor, quod eſſet difficilius, aſſumerẽ quadruplũ numeri diuiſionis circuli, id eſt quadraginta octo: inde ſenſim ducto filo ad primã partẽ circuli eregionè primæ diuiſionis à centro numeratæ, et in eadẽ diſtãtia à centro ſignabis punctũ primũ: & cũ peruenerit filum ſeu uirgula ad ſecundam ſectionem circuli eregionè ſecundæ diuiſionis in uirgula, & ſecundum quantitatẽ diſtantiæ pũcti in uirgula à centro, ſignabis ſecundum pũctum: et ita procedes perpetuò, donec oẽs reuolutiones et pũcta uirgulæ quæ ſimul perficientur, abſoluãtur. Vltimus enim pũctus uirgulæ perfectis integris reuolutionibus, ad circuli periferiã terminabitur. Huiuſmodi ſexcenta inuenire licet. Velut, uolo latus figuræ tredecim baſium: diuido latus quadrati in tres partes æquales: & ſi uo-

luero

luero latus figuræ decemſeptem baſium, diuidam idem per quatuor.

Quantum uerò poßint minima, oſtendunt præparationes ciborum, paulo magis cocta, aut minus ſalſa, inſipida, ingrata uehementer, modico interuallo quàm iucunda: ueſtes, calcei, omniaq́; humana: lecti, equi, ignis, aqua, mi nimis uariationibus delectāt, aut moleſtia nos afficiunt. Idem in pactis, in cōuentionibus, in itineribus, in pugna, prælijs, curatione morborum. Quot in itineribus breui mora inciderunt in latrones? quot alij ob eandem uitauêre periculum? uidi hominem, qui ob modicum gelu prolapſus interijt. Anno præterito ſtiria glaciei occidit puerum. Simile exemplum apud Martialē legitur. Quid hoc nos docet? nil aliud, quàm noſtra omnia momentanea eſſe: uitam ipſam perexiguam: & quantumuis prolixa uideatur, breuißimam eſſe: unde & rectè uiuere, & contemnere aduerſa, & non diſcruciari ſecundis rebus aliorum, & minima quæq; obſeruare, & nihil negligere: & quæ naturaliter nobis ad prouidentiam offeruntur, conſiderare decet atq; oportet. Iſtiuſmodi cùm cogitaueris, & tranquilliùs & honeſtiùs uiues: intelligesq́; nec regibus, nec principibus quicquam tam iucundum eſſe, quàm eſt ſapientia.

HIERONYMI CARDANI
MEDIOLANENSIS MEDICI,
de Summo bono Liber.

QVoniam ſummum bonum unicuiq; illud eſt, quod nec ulla in parte deficitur, & in optima operatione conſiſtit: hominis autem optima operatio eſt intelligere: propterea ſummum hominis bonum eſt in intelligentia, ſine defectu alicuius rei. At ergo ſi bonum ſummum eſt id poßidere, ſcireq́; poßidere (nam ſi neſciamus, id iam deficit quod ad columen beatitudinis maximè pertinet) ideo quid ſit ſummum bonum, & ſi multipliciter dicatur, & quomodo parari poßit, ſcire neceſſarium eſt. Iam uerò de ſummo bono, quanquam id optimum ſit quod poſt mortem haberi ſperamus, ſermo non eſt: quoniam id neq; adeò apud pleroſque certum eſt, nec noſtri arbitrij eſt ipſum conſequi: & id ubi fas ſit conſequi, totam felicitatem animæ amplectitur. Verùm de eo tantum quod uiuentes aſſequimur, nunc dicere propoſitum eſt.

Eſt igitur primùm dubitatio, an omnium ſit unum ſummum bonum, an per paronymiam dicatur de omnibus, an unicuique ſuum ſit ſummum bonum? Ergo unicuique ſuum eſſe ſummum bonum, & dici per homo-

nymiã, perabſurdũ eſt. Vnũ uerò eſſe ſimpliciter, et ſecundũ eandẽ rationem dici, Regib. & mendicis, ſapientibus & idiotis, flagitioſis & ſecundum uirtutem uiuentibus, impoßibile eſt: nam ſic uel miſeri ſummo bono frui poterunt, uel ſoli reges: at reges quidem pauci: ſummum autem bonum humanum maiori parti, aut ſaltem pluribus communicari debet. Sic etiam in cæteris animalibus: in uitis autem proculdubio uniuerſis. Quocirca ſi pluribus commune eſſe poteſt, paucißimi autẽ eo fruuntur, id aliter contingere nõ poteſt niſi quia ipſum adipiſci nõ norunt. Quapropter ſcientia de ſummo bono maximè neceſſaria eſt. At quoniã diffuſè in libris de utilitate capienda ex aduerſis tractata eſt, reliquũ eſt ut hic cõpendioſè doceatur: non ſolùm ut promptior paratu ſit, ſed ut anteactam de Somnijs doctrinã huic negocio perneceſſariam eſſe doceamus. Dubitari igitur poteſt, an hoc ſummũ bonũ in re aut opinione ſolùm cõſiſtat, aut in utriſq;. Deinde, an præterita aduerſa hominẽ prohibeãt à ſummo bono poßidendo: nam de præſentibus & futurorum expectatione haud dubium eſſe debet. Rurſus qualia ſint quæ hominẽ à ſummo bono poßidendo prohibere poſſunt: ac etiã quæ maximè ad hãc poſſeßionẽ cõferãt: neque enim ueriſimile eſt in tanta diuerſitate bonorũ animi corporis & fortunæ, in tot generib. actionum, omnia eſſe neceſſaria: utpote exercitationem in arte glorioſam, et ocium: et quæ ſunt neceſſaria, omnia ex æquo eſſe neceſſaria: ſed bona animi atq; corporis præcedere: & in ipſis fortunæ bonis potiores amicis eſſe filios, & honorib. potentiã atq; huiuſmodi. Vtrum etiam ſummum bonum ſeni cõuenire poßit, & mulieri? nã de puero haud dubium eſt, nõ poſſe. Demum, quæ & quãta & quomodo neceſſaria ad ſummum bonum parandum, retinendumq;. Vnde illa: Mortis expectationem nõ impedimento eſſe ſummo bono. An ſummum bonum excidere poßit nobis? Et rurſus, an reparari? An ſummum bonum in aliena poteſtate? An ſint plura genera ſummi boni? Quinam fuerint potißimè beati? unde totius operis concluſio.

Duo igitur ſunt capita adipiſcendi ſummũ bonũ: ipſum dignoſcere primũ, deinde quõ adipiſci poßit intelligere. At ſummũ bonũ eſt in operatione animæ perfecta, ſine defectu. Vtrũ uerò ſine defectu ullius rei? certè nõ: nã ſic nemo ſummi boni cõpos eſſet, quãdoquidẽ etiã maximis regib. plura deeſſe neceſſe ſit. Ergo qui nã defectus impedient ſummũ bonũ? an neceſſariorũ tantũ? Nõ: nã ſi alia ſuperueniant bona, habebit aliquis ſummo bono quippiã maius: hoc aũt eſſe nõ poteſt, ut ſcilicet ſummo aliquid in eo genere maius ſit: licet enim filios habẽs beatior ſit nõ habente, & probos improbis: unicuiq; tamẽ (uelut uaſi alicui, cũ plenũ eſt, tunc ſummum quod continere poteſt, adeptũ eſt (ſuũ ſummum bonum eſt, cuius eſt capax: quo ſit, ut & ſeni ſuum ſit ſummum bonum,

num, cũ quæ ſeni congruũt, adfuerint. Mulieri autem & puero nõ ita: quoniã nõ ineſt ſapiẽtia: quæ ſi adſit, nihilo minus ſummũ bonũ poterit adipiſci ac cõequi quàm uir. Seni enim nihil obſtat niſi uitæ breuitas: at omnis uita breuis eſt, ut in libro de Minimis edocuimus. Cætera paria ſunt, aut etiam maiora in ſene quam iuuene: ut mortis certa expectatio, imbecillitas, ac reliqua. Summũ igitur bonũ dici debet id, cuius quilibet eſt pro natura capax: ut enim uas, uelut diximus, exactè plenum dicitur, non cũ certam menſuram liquoris contiġerit, ſed cùm nil ei deeſt ad oram: ita ſummum bonum dicitur, cũ quis habet quod natura & per ætatem ei conceſſum eſt. Et ut plenum dicimus uas, etiam quũ aliquid deſit, ſed minimum, ad oram uſq;: ita etiamſi aliquid deſit ad ſummã perfectionem cõditionis ſuæ, nihilominus, modò exiguum ſit quod deeſt, felix & ſummo bono potiri dici poteſt, ac etiam meretur. Quæ ergo erunt quæ deeſſe non oportet? non neceſſaria ſolũ, non prorſus nihil: ſed, ut diximus, ea erunt, quorum ille capax fuerit: non omnia hæc: nam capax ego ſum regni, an ergo non beatus niſi Rex fuero? nemo prorſus ſic beatus erit: atq; eo magis, quod omnes maiorum quàm ſint capaces ſe exiſtimant. Quæ igitur deeſſe non oportet, palàm eſt neceſſaria eſſe, non ſimpliciter, ſed ad commodũ uictũ. Iam ergo ſcimus, in quo ſummũ bonũ conſiſtat neceſſariorũ ratione.

Quæ uerò efficiunt ſummum bonum: quoniam in anima id conſiſtit, eſt ſciẽtia poſſeßionis eius: poſſeßio aũt aut eſt in uirtute, aut in ſciẽtia. De ſcientia & experimentum docet, et exemplum: nam Dij qui ſummum bonum poſſident, ſapientißimi ſunt. Diſcendo quoq; cùm ſummam capiamus uoluptatem, indicium eſt, in ſcientia ſummum bonum conſiſtere. At de uirtute maior eſt dubitatio: recteq́; feciſſet Ariſtoteles, ſi paradoxum hoc euidentius demõſtraſſet, quod etiam & ipſe et qui eum ſecuti ſunt parùm obſeruauêre. Nanq; uirtutum operationes non ſolùm felicitatem párere non uidemur, ſed omnes fermè nos contriſtant: continentia, patientia, fortitudo, manſuetudo, miſericordia, liberalitas. Prudentiæ etiam habitus nos reddit ſolicitos, licet opus ipſum commodum pòſt ſit. At contrà uoluptates omnes in uitijs repoſitæ ſunt: concubitus, lautæ comeſſationes, uindicta, rapina, dolus, inertia, atque flagitioſa deniq; uita tota, alea, ebrietas: & quantò nequiora, eò iucundiora.

Itaq; ſummum bonum in ſapientia collocauerim, & ut nil deſit commodi: optarim autem, & ſecundum uirtutem hominem uiuere, ſaltem ob eam quæ poſt obitum felicitatem expectatur. Atque ſic iam habemus alterum membrum ac principale ſummi boni, ſcilicet ſapientiam.

Sed qualis ſapientia? rerum aut nobiliorũ, aut certiorum, aut utilium. Nobiliorum quidem, Dei, Mundi, Vitarum, originis Animæ, Dæmonum,

certiorum, hæ ſunt Mathematicæ: utilium, naturalium & ornatus dicendi, tũ dialecticæ. Quamobrem magna ſtulticia laborant perlegendis his libris, qui nil horum continent: eripiuntq́; nobis chariſsimam omnium rem, tempus ſcilicet. Dum etiam illud iactant, nullum eſſe librum tam malum qui non aliquid boni contineat. At cur non ergo nucem aſſe non emit? hoc tam ſtultum putat, perdere aſſem, cum quadrante decem nuces emere liceat: & tamen nux aliquid eſt boni: & non ſummam dementiam eſſe putas, perdere octo dies in lectione inutilis libri? At qui ſint libri utiles, aut de rebus altiſsimis, aut certis, aliàs diligentiſsimè docuimus.

Nunc uerò illud conſideremus, in quo felicitas optima conſiſtat: an in rebus, an in opinione, an in utroq;? Si quidem in rebus ipſis, homo ſummum bonũ poſsidere poterit, nec ſcire ſe poſsidere: itaq; non in ſolis rebus conſiſtit. Si uerò in ſola opinione, ſtulti ac miſeri ſummo bono frui poterunt: quod abſurdiſsimum eſt: relinquitur igitur, ſummum bonum conſiſtere in rerum optimarum poſſeſsione, & opinione recta.

Porrò opinio hæc triplex eſſe poteſt: aut ut arbitremur habere, quod habemus, tanquam neceſſarium: aut nõ habere, nec eſſe neceſſarium, nec eſſe: aut eſſe utile: nam exiſtimare ſe habere quod non habemus, aut nõ eſſe neceſſariũ quod neceſſarium eſt, non eſt ſummi boni, ſed amentiæ nõ mediocris pars. Ergo exiſtimare neceſſarium eſſe quod eſt, & non neceſſarium quod non eſt, ad ſummum bonum facilius conſequendum cõducit. Quod uerò utile eſt, bonum eſt exiſtimare non eſſe neceſſarium, eſſe tamen utile: uelut, qui uas plenum habet, non tamen uſque ad marginem, ſi etiam curauerit æquare, rectè fecerit, & ſi neglexerit: ita de utilibus, non autem neceſſarijs dicendum erit.

Porrò neceſſaria ut cognoſcamus, non alia ratione fieri poteſt, quàm ſit illorum genera conſtituamus, & magnitudinem: ueluti genera ſunt certè, ſapientia, incolumitas, opes, ac libertas: reliqua omnia, præter filios, non niſi ad uſum, & ob ipſum conducunt: honores dico gloria, magiſtratus, amici. Nam huiuſmodi non neceſſaria ſunt: & ſi eis non indigeas, inutilia, & etiam grauia. Quamobrẽ & Ariſtoteles, qui adeò amicitiæ fauit, paucorum admodum eſſe uult: noſtra autem ætate præſtiterit forſan nullius: quandoquidem hoc unum illud omnes conſiderant, amorem amanti inutilem eſſe.

Sed neq; familiares, neq; coniunctos habere bonum eſt, niſi pro ratione opum. Quatuor igitur illa ſufficiunt.

De filijs autem dubitatio magna eſt: nam ſeu animus ſit immortalis, ſeu cõmunis aliquando omnium hominum interitus, filios non habere aut melius erit, aut ſummum bonum non impediet: at ſi animi interirent, generatio uerò

animan-

animantium æterna eſſet ei qui ſuſcipere poteſt filiorũ generatio inter neceſſaria numeranda erit:nã filij ob id ſuſcipiuntur,ut quod mortale eſt,per propagationem reddatur immortale: ſed ſi animus eſt immortalis, non indigemus,cùm ſimus nos ipſi nobis ſuperſtites:ſin autem generatio aliquando tota extinguitur,fruſtra quærimus quod haberi non poteſt. Itaq; meo iudicio, ne nimis non premamur,inter utilia tantum reponi debet.

Quantitas uerò ſapientiæ definienda non eſt: ſed quantò maior fuerit, eò capacius fiet uas illud ſummi boni: reliquis modus imponendus eſt. Verùm libertas modo opus non habet: perfecta enim eſſe debet incolumitas tanta,ut neque aduerſa ualetudine uita breuior reddatur, nec incommodè ad negocia peragenda ſe habeat. In opibus ſolùm quæritur hæc mediocritas. Ariſtoteles ſic metitur, ut ſe & ancillam alere queat. Diximus autem de hoc ſuo loco, nempe in libris De utilitate capienda ex aduerſis.

Reliquum eſt,ut agamus de impedimentis ſummi boni: quandoquidẽ ſummum bonum in ſcientia poſſeſsionis eius conſiſtat. Sunt autem duo quæ maximè obſtant,ne adipiſcamur: non dicam,quæ adeptum euertant: neque enim hoc adeò tam facile eſt. Siquidem quæ prohibent adipiſci, ſunt, inconſulta ratio uiuendi atque loquendi, & non ſatiari bonis: uno enim impedimur, ne parare poßimus neceſſaria beatitudini: altero, ut etiam partis uti non liceat. Quocirca deterius hoc eſt primo, cum utrique periculo, qui hoc uitio laborat, obijciatur. Ergo qui iam adepti ſunt ſummum bonum, his uitijs carent: & ſi carent,non facilè amittunt, niſi fortuna aut caſu. Principiò igitur ſumma diligentia uti decet, ut ſub tyrannis non uiuamus: nam nulla fœlicitas, nulla ſapientia tanta eſſe poteſt, quæ ſummum bonum nobis præſtet, ubi iuſticia non colitur habitantibus.

Duæ enim uirtutes maximè faciunt ad bene beatéque uiuendum: priuata una, prudentia ſcilicet: altera publica, ſiquidem iuſticia. Ergo qui hanc curam neglexerit, is operam (ut dici ſolet) atque oleum perdet. Sunt autem multa genera tyrannidis & regni, de quibus loqui præſentis non inſtituti.

Patria inuenta optima,obfirmabis animum ad fortuita, & ad moderationem, ne uel repentinorum aduentu frangaris, uel nunquam contentus uiuas: itaque imponere modum omnibus decet. Et id cogites, quòd ſi mortem aliquando perferre cogeris, multo facilius alia minora

pati

pati decet. Inde in uictu parcus & diligens, & rei ſimul & ualetudini cõſules. Cauebis uerò ab ignotis, ab inimicis etiam reconciliatis, ab improbis, mẽdacibus, luſoribus, uanis, inconſtantibus, qui nulla arte uiuunt, qui'ue mendici ſunt. Et ſecundum loci mores uiues. Id tecum etiam reputa, nemini eſſe curã recti aut æqui, uel fidei uel amoris: uerba omnia ſimulata, ficta, & ad fraudem detorta: quanto blandiora, tanto magis metuendum: homines omnes in ſuo commodo felicitatem repoſuiſſe: aliquot etiam in alieno incommodo: amicitiã cõſtare utilitate communi: reliqua omnia eſſe inania, præter impudicitiam, quæ & ipſa locum inuenit: qua tamen exacta, gratia etiam perit.

Cùm uerò aduerſa fortuna premeris, noli pugnare acriter: ſæpe enim nauigantes aduerſis uentis, etſi eos ſuperent, ſubmerguntur. Multo minus iratus uerbis contendes: hoc enim prorſus leuis hominis eſt, & magnorum malorũ cauſa, boni nullius.

Coniecturis ages, & ſomnia expende: eaq; ratione quæ in priore libro dicta eſt, utêris. His in caſibus nil niſi conſultò age: meditare ſingula uerba: cum his qui inimici non ſunt, blandis utêris uerbis: cũ inimicis autẽ ſi loqui cogaris, puris, ſed ambiguis, quæ tamẽ à minis omnino abſint. Ventoſi enim hominis eſt minari, nec lædere: ſtulti autem, minari, cùm uelis lædere, ſi per minas ille ſe tueri poßit: quanto ſtultius, cùm etiam offendere? Pati oportet: & tum Epicteti illud maximè conducit: Patere et abſtine. Vide etiam cum quib. rem habeas, quæ tempora, quæ regio, quæ alijs eueniant. Abſurdũ eſt, procul exemplum petere, quod tibi propius eſt:

multos alterna reuiſens
Luſit, & in ſolido rurſus fortuna locauit.

Iam uerò uideamus, an præteritæ infelicitates, quæ non manent, euertere poßint ſummum bonum, aut prohibere: uelut mors unici filij, amputata manus iudicio publico: quorum malorum ueſtigia extant: nam de his quæ nihil relinquunt, nõ eſt dubium: quinimo creditum eſt, etiã augere felicitatis opinionẽ. Itaq; de his ſic ſtatuendũ eſt: quod quæ aliquid de neceſſarijs minuũt, ut manus amputata, & totius patrimonij amißio, prohibẽt ſummum bonum: quæ uerò de filijs dicuntur, ſi ſpes ſtirpis auferatur, tollunt ſummum bonum, ſi filij inter neceſſarias partes connumerẽtur: ſi non auferatur de ſumma plenitudine, & ad marginem uſq; aliquid auferunt, non tamen ſummum bonum prohibent retinere aut adipiſci: præſertim in excellenti uirtute. Ergo in bonis ipſis ordinem conſtituere decet: ut primùm uitam præponamus, inde unicum filium, inde corporis incolumitatem, pòſt libertatem, inde patrimonium uniuerſum, pòſt filij ſalutem, unius de pluribus: nam honores, gloria,

gratia,

gratia, omniaq́; huiuſmodi, facilius reparantur.

Vitia uerò, quæ obſunt poſt illa duo: & uirtutes, quæ proſunt ad poßidendum beatitudinem, hæc ſunt: ſtulticia, uanitas, ira, garrulitas, prodigentia, ſimplicitas, inertia ſumma, timor, & immenſæ cupiditates, ac uoluptatum deſideria: atque hæc tria præcipuè ſummo bono, etiamſi nil deſit, frui prohibent. At quæ iuuant, ſunt: continentia, prudentia, efficacia, parcitas, grauitas, fortitudo.

Quomodo uerò quis ferat mortis expectationem, nec ſummum bonum amittat, nunc eſt conſiderandum. Videtur enim graue, mori neceſſe eſſe, et felicem uiuere talia meditantem. Verùm, ut dixi, ſummũ hoc bonũ, hominis ſummum eſt bonum, uelut formica magna, nõ ſimpliciter bonum: nam ſi nihil ſupereſſet, nihil eſt bonum: ſin autem supereſt anima, in illius ſucceſſu bonũ omne ac malum repoſitum eſt. Bonum ergo hoc ſummum eſt, uelut luſus puerilis, exiguus, breuis, inconſtans, impurus atq; imperfectus. Et tamen ſummum eſt bonorum humanorum. At dices: Huiuſmodi bonum ſummum minus eſt alterius nõ ſummo bono. Verum eſt: ſed quoniam capacitatem illius nõ explet, nec ſummum eſt, nec etiam felicem magis reddit illum: ſed uelut uitrea uaſa, ſi arca contineantur, ita ut nil deſit, nilq́; uacui relinquatur, tutò deferuntur: ſi non expleantur, franguntur: in minore etiam idem accidit: ita uniuſcuiuſq; ſummum ſuum bonum, felicem illum reddit, etiamſi paruum ſit.

Maxima ergo pars ſummi boni eſt, non torqueri aduerſis. Et ſi quis iniuriam paſſus ſit, & non diſcruciatur, ſummo bono potiri poteſt: at cùm dedecus & infamiam cogitat, pudet exire, libertatis partem amiſit: ideo nec ſummo bono potitur.

Sapientiam diſcere ad ſummum bonum pertinet, libros ſcribere minimè: itaq; quædam non faciunt ad ſummi boni poſſeßionem: ut gloria, decus, honor, forſan & filij: quæ tamen amiſſa impediunt. Scribere libros magnus eſt labor: non quicquam adij ut ad ea quæ ſummi boni ſunt partes, niſi quis nouã inuenerit ſapientiam. At legere ac ſcire, ad ſummum bonum conducunt: imò ipſum ſcire, ut dixi, præcipua pars eſt ſummi boni.

Vitandæ ergo ſunt cauſæ dedecoris, ne libertatẽ amittamus. Quod ſi in illud inciderimus, aut ferendum conſtanti animo, aut abeundum in aliam regionem: quod multos feciſſe uidi. Vitandi labores ſuperflui: expenſæ magnæ, & cauſæ inopiæ, & impedimenta ſapientiæ.

Videretur autem abſurdum, ſummũ bonum excidere poſſe in nobis, ſi quicquam in nobis aliud perpetuum eſſet. Verùm cũ cuncta nõ ſolùm caduca, ſed etiam breuis tẽporis eſſe uideamus, haud mirari debemus, et hoc ipſum quod

ff natu-

natura ſua perpetuum eſt, ac quaſi perfectũ, excidere: ob id errarunt plerique philoſophi, maximè Stoici, non ad hominis, ſed ſolùm rei naturã reſpiciẽtes: qui dixerunt, felicitatem eſſe conſtantem, & ob id eam in uirtute ſola colloca runt: ita ex uno falſo ſuppoſito multa abſurda euenerunt. Sed non eſt ita: nã nec ſummum bonum, ut dixi, in ipſa uirtute: multo minus ſola, collocatũ eſt: & ſi eſſet, morte etiam abrumperetur: et nobis etiam uiuentibus, dum ex uirtutibus, quod homini familiare eſt, ad uitia prolabimur.

Quo fit, ut ſi excidere poßit, poßit & reparari: ea enim eſt natura rerũ, ut quæ excidere poßint, & poßint reparari, modò ſubiecta res maneat. Non facilè, ut nec alia, in ſenibus huiuſmodi reparantur: ut ſi obliuionem aut morbum quis euadat infelix: at ſi amiſſo patrimonio, uel libertate, quid prohibet? ſed neq; exilium tollit ſummum bonum, ſed ſolum illud abſolutiſſimum, quodq; ad marginis limbũ peruenire deberet. Minusq; quàm mors filij: ſiquidem minus graue eſt, & in integrum reſtitui poteſt. Cauẽda eſt enim diligenter in his qui ſummum bonum (ut nos, & rectè) in ſapientia, cui commodi nihil deſit, conſtituunt, ne in aliquod irreparabile malum quod ſummo bono obſtet, tametſi minus ſit, incidãt. Vnde melius eſt in exilium mitti, quàm digito manus priuari, aut debilitari oculo, aut claudum fieri. In exilio enim ſolum eſt læſio libertatis, ac diminutio, non ablatio: & reſtitui poteſt homo, & interim ſpe alitur, quæ omnes miſeros ſuſtentare ſolet. At ſi uincula et periculum mortis iungantur, ut etiam labor, uelut triremis: tunc debilitari crure minus malum eſt, aut etiam oculo, quàm ſic damnari, propter mortis periculum.

An uerò mors ſit ſummum malum, atq; oppoſitum ſummo bono, conſiderandum eſt. Ergo mors ipſa cũ ſit ultimum terribilium, teſte Ariſtotele, ſummum erit homini malorum. Mortuum autem eſſe ſummum aufert bonum, & prorſus: ſed & omnia mala, ipſumq; mori. Ergo mori ſummum eſt malorũ, præſertim his qui (ut nos) de ſummo bono rectè ſentiunt: mortuum autẽ eſſe, omnino indifferens, neq; bonum neq; malum. Itaq; & mortis dilectißimorũ recordatio dolore nos afficit, & meritò: at quòd iam obierint, diſcruciare nõ debet: quandoquidem à ſummo malo iam liberi, ſcilicet morte, atque illius formidine, quod tam magnum eſt ut ægrè tueri poßimus dari in hac uita ſummum bonum. Ob hæc, ſi ſummum bonum ad mortis tempus referatur, eiusq; memoriam, in illis erit alijs in rebus quæ eam memoriam tollunt collocandũ: quod et pleriq; faciunt mortales: ſed hoc non eſt ſummo bono frui, ſed malum malo, & forſan etiam deteriore trudere.

b Vnde difficillimæ quæſtionis ſolutio emergit. Dicet enim quiſpiam: Pur-

purati

purati & proceres, duceſq;, qui plus habent quàm quod commodum ſit, nónne beati ſunt, & magis quàm in mediocri fortuna? uel ergo aliquid maius eſt ſummo bono, uel illi non ſunt beatiores quàm in priuato ſtatu. Cur ergo tanto impetu ad potentiam & opes & gloriam feruntur, ut uitam periculo non ſemel exponant, obliuiſcanturq; Deorum, recti, amicorum: ac quod maius pluribus uidetur, his uoluptatibus ſcilicet, & propria ſalute? Et uulgus etiam eos ſuſpicit, & beatos eſſe affirmat.

Dicimus ergo, eſſe in ſummo bono idem quod & in cæteris rebus mortalium. Optimus cibus bene ualentibus, panis & caro: potus, haud dubiè uinum: ægris tamen nihil horum, ſed aqua pro uino, ptiſana pro pane & carne danda eſt: ita his qui mortis aduentum timent, qui cupiditatibus uexantur, nulla eſt uia ad ſummum bonum poßidendum, ut diximus. Quare ipſa mortalibus admirabilia, potentia, gloria, honores, opes, pro medicamento ſ. ucta ſunt: tametſi cum dolore, triſticia, metu, periculo, uitæq; iactura ſint. Simili enim modo qui ſcabie graui laborant, ſolatium ſcalpendo & cutem unguibus laniendo recipiunt, nulli tamen ſano hoc iucundum eſt, nec ſimpliciter inter bona & uoluptates hoc numeratur ab aliquo rationis compote, imò ne ab ipſis quidem ægris, ſed neceßitatem omnium dominam ſolum excuſant. Vt uerò his melius tamen eſt ſcalpi, & cutem proſcindere, quàm prorſus diſrumpi, quod in tam leui (ut uidetur) affectu ſummum malum ſit, adeò ut tyranni regeſq; Perſarum, quos oderant, maximè omißis gladijs, rotis, palis, ignibus, melle oblitos & nudos in Sole muſcis exponerent, ut ſic grauiùs perirent: ſic huiuſmodi homines ſuis immoderatis in cupiditatibus exerceri permittere oportet, non quòd ſic agendo ſummum bonum poßideant, ſed quod à ſummo tantùm malo, ſcilicet irritis cupiditatibus liberentur. Cæterùm rectè conſideranti, hi homines nequaquam ſibi, ſed aliorum uotis uiuunt: & quanto celebriores fuerint, & maioribus in dignitatibus conſtituti, præſides prouinciarum, Senatus, Quæſtores, atque etiam Reges ipſi. Quòd ſi modò quid blandum excogitari poßit, eſt ſpes potentiæ ſucceſſorum: quæ quàm fallax ſit, quàm parum (etiamſi bene cedat) compenſet tot labores, moleſtias, curas, pericula, metus, atque iniurias in Deos, facilè quiſque intelligit: non eſt ergo huiuſmodi hominibus beata uita in his, ſed miſerrima, ſi ceſſare cogantur.

An uerò ſummum bonum in aliena ſit poteſtate, præſtandi quidem, uix unquam tollendi, nemo dubitare debet: quandoquidē in illa mera uirtute, ut Philoſophi antiqui, illud non repoſuerimus: nam nec res ita ſe habet, nec expe-

rimentum ſuffragatur: ſtultamq́; exiſtimamus, in mortali re immortale aliquid comminiſci uelle: habeat hoc anima uinculis ſoluta corporeis: dum detinetur, mortale illi ſufficiat bonum. Magnis caſibus itaq; concidere ſolet: at rarò: quod frequens eſt, eſt ob immoderatos amores rerum caducarum ob id, qui ſummo bono potiri cupit, ſtudeat nil plus amare quàm præſtet, ſed minus potiùs quàm debet: id enim utilius eſt.

Vtrum uerò ſummi boni humani ſeu beatæ uitæ ſint plura genera, conſiderandum eſt. Videntur ſanè, ut dixi, uera ſumma bona in eiſdem conſiſtere, pro ratione perſonarum. Quæ autem non ſunt uerè ſumma bona, & quæ parum aut multum deflectunt, uaria habent genera: ut adulterina in omnibus rebus. At ſutorum, fabrorum, ſtudioſorum, nobilium, differunt beatæ uitæ, non quidem genere ipſo, ſed magnitudine: quandoquidem in illis quatuor aut quinq; rebus, quas diximus, ſint conſtitutæ.

Beati ergo fuêre pleriq; philoſophi, ac fermè omnes præter Diagoram, ob pietatem: ac Epicurum, ob eandem cauſam: Diogenemq́; ob nimiam paupertatem: Anaxarchum, pauculosq́; alios, Xenophilus muſicus, & Aglaus Pſophidius, Gorgias quoq; Leontinus, Antonius, Caſtor, Euhippus Argiuorum rex nec deſunt ſingulis temporibus multi in ea conditione.

Sed ediuerſo unum ſufficiat exemplum alienæ, ſed quam pluris homines faciunt, infelicitatis Franciſcus Buffalus Romanus ciuis, duos filios uidit ob ſeditionem ſecuri percuſſos: duos alios, qui ſe mutuis uulneribus conficiebãt: alium, qui nouercam occidit: filiam, quæ præſente marito uenenum ſumpſit: hæ ſunt ſcenæ mortalium, & calamitates maximè: quas tamen ſi quis eo iudicio ſecum reputet, dicens: Nudus in hunc mũdum ueni, quicquid habeo pro lucro eſt, precariò id accepi, omnia ſum relicturus: æquo animo cuncta feret ac tolerabit. Phratrios in hoc negocio libenter adnumerarem, ſi qui ſponte adierint: his enim neceſſaria non deſunt, ſtudijs operam dant: libertatem habent, ſed non abſolutam: plurimi grauius premuntur.

Cæterùm illud conſideratione diligenti indiget, an exercitatio in arte, utpote medendi, uel cauſas tuendi, uel alia huiuſmodi, ad ſummum bonum conferat, an illi repugnet. Videntur enim aliqui ex ocio torqueri, alij ob nimios labores: alij feliciores eſſe ob lucrum & gloriam. Verùm omnia hæc ad ſummum bonum, in eo qui iam commoda conſecutus eſt, nihil pertinent: atq; ita eſt. Niſi enim filios habueris, aut fratrum uel ſororum germanarum filios, nihil proſunt hæ curæ, ſed pro delicijs, & exercitatione diurna habendæ ſunt: ſecus uerò, graues & moleſtæ. At ſi filij adſint, alterum genus ſummi boni exſurgit, uel ſi filij fratrum ſcilicet, ut illi poßint commodè uiuere.

uiuere. Id autem quomodo, iam ſuperiùs dictum eſt. In uniuerſum ergo ſi felicitas, beata uita, ſummum bonum in habendo conſiſtit, quod optimum eſt, & ut non deſint commoda (omitto modò quæ de libertate & incolumitate dixi: optimum autem eſt ſcientia, eaq́; ſola uix auelli à nobis poßit: ut ſit nobilißimum non ſolū, ſed etiam ſecurißimum eorum quæ optari poſſunt) manifeſtū eſt, omnium aliarum rerum curam & amorem deponere oportere, aut maxima ex parte imminuere, eum qui optimum bonum poßidere uelit. Itaq; hoc ſummū bonum conſiſtit in ſapientia, et ſummo illius amore: tum libertate: incolumitate & commodis: eademq́; in his qui ad perpetuitatem attinent, ſcilicet filijs, fratrumq́; uel ſororum filijs: & ut nihil aliud ita ames, ut ſi pereat, tibi lugendum ſit, aut dolendum. Quæ autem maximos æſtus leuant, etiam luctus, ſed præſertim amoris, ſunt, concubitus uſq; ad uirium defectionem: ſunt enim ex eodem fonte, & hauriunt, unde ignes: & ſanguinis ſimiliter ad deliquium animi euacuationes, & dolores atq; labores magni, & per uim tolerati: & longa rerum obliuia, uelut per ea quæ omnem ſenſum obtundunt: & ludus, præſertim latrunculorum, quamuis alioqui malus: & cogitatio eius æqualitatis quæ eſt poſt mortem, maximum hæc in cauſa auxilium afferunt.

FINIS.

ERRATA INTER LEGENDVM obſeruata ſic emendabis.

Pag.4.lin.5.quiſquam. 48.30. ſphondylorum. 86.à f.3.ſciſcitanti. 105.2.uidere.32.proueniant.110.23.honeſtus.114.19.artis.127.3.balſamine.148.33.legiones.156.10. repetere.161.ult.oſtenderem.166. 27. excogitata.168.9.ducis ereptam.175.25.mirantur.179.30.ſpecies.180.31.afficiunt.185.20.nulla crimina.193.19.quidã.29.damnabas. 203.32.auguſtiorem.215.8.inexercitatum.216.26.tum.13.Auguſtum. 231.à f.9.ſeu.240.4.pertinent.235.4.ueſtra.251.26.harmoniæ cauſa. 253.penult.hæc enim.255.32.admoneantur.266. 22.dira.267.26.quam tu.268.10. eſt ut. 13.uos.269.1. omittere.270.25.poßint.277.4.præcipit.284.8.lectio.9.uitarum.287.4.Ita ſpes.312.26.opaca.hæc.hæc 314.7.interius.23 uideantur.315.10.continet abundat.11.in ſe continet.320.5.torreat.326. 29.nigris. 327.7.carioſus.331.10.carneolum.332.9.redderentur.333. 20.faueto;.30.ſit.343.14.gratiam.24.nitore.350.33.intempeſtiua.351.1.perſtabat.355.28.certum numerum.358.8.fratre.16.dicis.360.5.nec.361.23.parem.367.21.dißidẽt.373.25.nunquam.375.10.cuiuſq;.376.20.pertinet.380.34.parte.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM HEN-
RICPETRI, ANNO SALV-
tis humanæ
cIↄ. Iↄ. XXCV.
Menſe Septembri.

